LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
1933
1 Aout
1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2253 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. Խանջեան, «Հայկոմկուս»ի կեդր. կոմիտէին քարտուղարը, իր այնքան խելօք ճառին երկրորդ մասով կը գլորի անելի մը մէջ։

Այնքան ուժգնօրէն ճաղկելէ յետոյ «մեծապետական շովինիզմը» եւ «կեղծ ինտերնացիոնալիզմը», յանկարծ տարօրինակ եւ ձախող դարձ մը կը կատարէ։

Կարծես կը վախնայ թէ շատ յառաջ գնաց կամ աջ գնաց, եւ, ուզելով պահել հաւասարակշռութիւնը, կ'իյնայ լպրծուն ճամբու մը վրայ։ Ու կ'արտասանէ բառեր ու խօսքեր, որոնք ամէն բանէ առաջ թափծու, սնամէջ «քլիշէ»ներ են։

Արտատպենք իր իսկ շարադրութեամբ.

— «Ես անմիջապէս պիտի շեշտեմ մեր հետեւեալ կարեւորագոյն պարտականութիւնը,— անխնայ լինել եւ ջարդուփշուր անել հայկական նացիոնալիզմի ամէն մի արտայայտութիւն, նացիոնալ — դեմոկրատական ամէն մի տենդենց (ձգտում)։ Նացիոնալ — ուկլոնիստները, նացիոնալ դեմոկրատներն ամէն կերպ յարմարուելով պայմաններին, փորձ են անում շեղել մեր կուլտուրական աշխատանքներն ուղիղ, լենինեան ճանապարհից։ Նրանք ձգտում են ոչ միայն ազգային ձեւ, այլ նաեւ ազգային բովանդակութիւն տալ մեր կուլտուրային (մշակոյթ)։ Եթէ մենք դնում ենք մեր անցեալի քննադատական վերլուծման, վերագնահատման խնդիրը, նրանք գնում են այդ անցեալի կոյր պաշտման, իդէալականացման գծով։ Նրանք հնդկահաւի պէս փքւում են «անցեալի փառքերից»։ Նրանք հակադրում են մեր ժողովուրդը հարեւան ժողովուրդներին։ Նրանք մեր աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամիների՝ Դաշնակների ագէնտներն են եւ գործակիցները։ Նրանք ձգտում են վերջին հաշւով անջատել մեր ժողովուրդը պրոլետարական յեղափոխութիւնից եւ վերականգնել բուրժուազիայի տիրապետութիւնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ կործանիչ պիտի լինին մեր հարուածները նացիոնալ — դեմոկրատիզմի դէմ, նրա ամէն մի արտայայտութեան դէմ»։ («Խ. Հ.» 22 յունիս)։

Երեւանի մէջ թէ դուրսը, բոլոր Խանջեանները չեն կրնար տասը վայրկեան ճառ խօսիլ, երկու թուղթ գիր գրել, առանց քիթ — բերան ծռելու Դաշնակցութեան դէմ։

Ինչ որ ալ ըլլայ օրակարգը, քաղաքականութիւն թէ բանաստեղծութիւն, միջազգային յարաբերութիւններ թէ բամպակի մշակութիւն, անոնք չեն կրնար արտայայտուիլ առանց յիշելու գոնէ անունը յախտենական մղձաւանջին,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Այսպէս եւ ներկայ պարագային,— ուսուցչական համագումարի մը առթիւ։

Ոչ միայն հոգեբանական, այլ եւ տխտաբանական է այս երեւոյթը։

Անցնելով բուն հարցին, Ստալինի հայկական լփազօրը խակապէս որ կը գլորի անելի մը մէջ։

Արդարեւ, ի՞նչպէս կը յուսան ճակատիլ «մեծապետական շովինիզմ»ին դէմ, որ «ձգտում է նսեմացնել փոքր ժողովուրդների կուլտուրական զարգացման, ազգային ձեւով զարգացման վճռական նշանակութիւնը», առանց պահելու ազգային որոշ անհատականութիւն եւ ձգտում։

Իր բանախօսութեան առաջին մասին մէջ, Ա. Խանջեան կ'ազդարարէ.— «Մենք չէ որ պիտի թքենք անցեալի կուլտուրական ժառանգութեան վրայ»։

Արդ, պահելով, ուսումնասիրելով եւ դասաւանդելով այդ ժառանգութիւնը, դպրոցներու մէջ մտցնելով Հայոց պատմութիւնը, «քննադատօրէն վերամշակելով զայն, քննադատօրէն իւրացնելով այդ ժառանգութեան դեմոկրատական տարրերը» — ինչ՞ով տարբերած կ'ըլլան «աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամիների» ուղղութենէն։

Մարքս — լէնինեան գծո՞վ։ Բայց ինչ որ հայ բոլշեւիկները կը փորձեն այդ ուղղութեամբ, մեծ մասով ոչ գիծ է, ոչ ալ գիտելիք, այլ «զօռ» ու «զուռնա»։ Բթամտութիւն եւ իմաստակութիւն։ Գ. Խանջեան ինքն ալ կը յիշէ օրինակներ։

Եւ յետոյ, այդ ի՞նչ սարսափ է մշակոյթի «ազգային բովանդակութենէն»,— «Նրանք ձգտում են ոչ միայն ազգային ձեւ, այլ եւ ազգային բովանդակութիւն տալ մեր կուլտուրային»։

Ո՞ւր կարդացին թէ՝ ինչ որ ազգային է, անպատճառ «շովինիզմ» է։

Հայ բոլշեւիկները գոյութիւն չունէին տակաւին, երբ ուրիշներ պարկեշտ վերագնահատումով, իրենց բնական սահմանին վերածեր էին «անցեալի փառքերը»։ Առանց պաշտելու, բայց նաեւ առանց ոտքի տակ առնելու։

Անոնք նորափետուր անծեղներ իսկ չէին, երբ Դաշնակցութիւնը կը քարոզէր բոլոր հարստահարեալ ժողովուրդներու, աշխատաւոր բազմութիւններու համերաշխութիւնը, եւ զոհեր, ոչ թէ ճառեր կը տրամադրէր այդ գաղափարին իրականացման համար։

Միայն «ձեւով ազգային»ը թերեւս մեծ տարբերութիւն չըներ ամբողջ Ռուսաստանի 160 միլիոն ժողովուրդին համար։

Իսկ Հայաստանի մէ՞ջ։ Քսենոփոնեան գիւղերու բնակիչները ի՞նչ պահովութիւններ ունին «մեծապետական շովինիզմ» դէմ, եթէ դուք զայն դանակով կտրէք իր անցեալէն, եւ դնէք «պրոլետարական» թաղարի մը մէջ, ինչպէս կը փորձէք տարիներէ ի վեր։

Եթէ Երեւանի մէջ սկսեր են ըմբռնել «կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ին չարիքները, այլ մանաւանդ «մեծապետական շովինիզմ»ին աղէտը,— ապա ինչո՞ւ այս կոպիտ հակասութիւնները։

Այն առեն, Ա. Խանջեանը ինչո՞ւ «հակալենինեան բարբանջանք» կը կոչէ դաւանակից Վ. Վահանեանի հետեւեալ բացադրութիւնները.

— «Ի՛նչ ազգային պրոլետարիատ, ի՛նչ ազգային կուլտուրա. համաշխարհային պրոլետարիատը մէկ է եւ անբաժան. նա պէտք է ունենայ մէկ եւ անբաժան կուլտուրա»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՍՊԱՆՆԵԼ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ԵՐԿՈՒՔՆ ԱԼ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ, ԸՆԿԵՐԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ Է ՑԵՏՈՅ

Կրընոպլէն հեռախօսով կը հաղորդեն մեզի.—

Կիրակի իրիկուն, ժամը 10.50ին մեր ընկերներէն Եդուարդ Ասլանեան տուն վերադարձած ատեն, լերան ետեւ պահուըտած երկու «հօկ»եաներ, Ղազարոս Մարգարեան եւ Գէորգ Գալայճեան ատրճանակի երեք գնդակներ կը պարպեն ընկերոջ վրայ։ Առաջին գնդակը կը վիրաւորէ ընկերը աջ թեւէն, իսկ երկրորդ եւ երրորդ գնդակները պարապ կ'անցնին, ընկերը գետին նետուած ըլլալով։

Ոճրագործները ձերբակալուած են։ Ոճրագործներէն Ղազարոս Մարգարեան մինչեւ առտուան ժամը 3.30ը դիմադրած է ոստիկանութեան, մինչեւ նոր ուժի ժամանումը։ Իր վրայ գտնուած է ատրճանակը՝ 21 փամփուշտով։

Վիրաւոր ընկերոջ վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր։ Գնդակը արդէն հանուած է թեւէն։

Հարիւր աւազակներ կը ձերբակալուին

ՍԻՍԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Հարիւրի մօտ աւազակներ որոնք քանի մը տարիէ ի վեր ահուսարսափի մատնած էին Քոզանի շրջանը (Սիս), կեդրոն ունենալով Քատէրլին, ձերբակալուած եւ Ատանա փոխադրուած են։

Միեւնոյն ատեն ձերբակալուած են գաւառական ընդհ. ժողովին երկու անդամները, Ծօչկուն եւ Վահիտ, եւ քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը, Ֆայիք պէյերը, իբրեւ թաքստոց ճարող։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ կին մը։

Բոլորը մէկ Տիարպէքիր ղրկուեցան, դատուելու համար։

Երկու տարի առաջ, ընդարձակ մանրամասնութիւններ հրատարակած ենք այս շարժումի մասին։

Խ. Իշխանութիւնը եւ Մ. Նահանգները

75 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ ԱՊՍՊՐԱՆՔ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց 75 միլիոն տոլարի ճարտարագործական նիւթեր ապսպրել Ամերիկա։ Քառասուն եւ մէկ հոգինոց պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի, ուսումնասիրելու համար Ամերիկեան հաստատութիւնները եւ Ռուսիոյ պահանջներուն յարմար արտադրութիւնները։ Մասնաւորապէս պիտի գնուին ճարտարագործական մեքենաներ, օդանաւի մասեր եւ գործիքներ, քարիւղի հորեր բացող գործիքներ, ինքնաշարժներ եւ բամպակ։

Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու տնտեսական վերակազմութեան գրասենեակը երկրորդ վարկ մը պիտի բանայ, բամպակի գնման համար։

Մինչեւ հիմա, այս կարգի ապրանքները մեծ մասով կը գնուէին Մ. Նահանգներէն։ Ուրեմն ամերիկեան գործարանատէրները կարենան մրցիլ Գերմանացիներուն դէմ, բանակցութիւններ կը կատարուին որոնց շնորհիւ երկարատեւ վարկեր պիտի բացուին խորհրդային իշխանութեան։

Կարճ կապեցէք ճառերը…

Մուսոլինի յօդուած մը հրատարակեց խորհրդաժողովներու մասին, իբրեւ հետեւանք զինաթափութեան եւ տնտեսական համաժողովներու սնանկութեան։ «Առաջնորդ»ը կը յանձնարարէ դիւանագիտական բառարանէն ջնջել խորհրդաժողով բառը եւ կ'եզրակացնէ.

— «Լայն վիճաբանութիւններու հինցած — մաշած դրութեան տեղ լաւագոյն է հաստատել ուղղակի համաձայնութիւններ սակաւաթիւ եւ պատասխանատու պետութեանց միջեւ։ Տագնապի ատեն, ժողովուրդները ճառ լսել չեն ուզեր, այլ առաջնորդուիլ։ Անօգուտ վիճաբանութեանց ժամը պէտք է տեղի տայ արդար հնազանդութեան»։

Նոր խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Հպատակութենէ պիտի զրկուին կասկածելիները

ԵՒ ՆՈՅՆԻՍԿ ԹՇՆԱՄԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

Գերմանիոյ ներքին նախարարը կանոնագիր մը հրատարակեց, որով կը ճշդէ թէ ինչպիսի պարագաներու մէջ հպատակութենէ պիտի զրկուին հին եւ նոր քաղաքացիներ։ Համաձայն օրէնքին, կառավարութիւնը կրնայ ետ առնել 1918 նոյեմբեր 9էն 1933 յունուար 30 ժամանակաշրջանին մէջ ստացուած հպատակութիւնները։ Կանոնագիրը բացորոշապէս կ'ըսէ թէ ստացական հպատակութիւնը (նաթիւրալիզասիօն) ետ առած ատեն, կառավարութիւնը պիտի առաջնորդուի ցեղային, քաղաքական եւ մշակութային տեսակէտներէ, նկատի պիտի առնէ ենթակային անցեալը՝ հպատակութենէն առաջ թէ յետոյ։ Մասնաւորապէս պիտի հետապնդուին արեւելեան Հրեաները, բացի անոնցմէ որ կռուած են գերմանական ճակատին վրայ, պատերազմի ընթացքին կամ նշանակելի ծառայութիւններ մատուցած են Գերմանիոյ։

Հպատակութենէ կրնան զրկուիլ նաեւ անոնք որոնք ոճիրներ կամ ծանր յանցանքներ գործած կամ ազգին հանդէպ վնասակար ընթացք բռնած են։ Բացառիկ պարագաները մէկդի դնելով, ստացական հպատակութենէ չպիտի զրկուին անոնք որ գերմանական հպատակ էին 1918էն առաջ, բայց կորսնցուցած էին Վերսայլի դաշնագրին հետեւանքով։ Հպատակ ընդունուած անձին մահուան պարագային, ի հարկին հպատակութենէ կը զրկուին ընտանիքին անդամները։ Զրկումի պատճառները չպիտի յայտնուին։

Ի ծնէ Գերմանացիներն ալ պիտի կորսնցնեն իրենց հպատակութիւնը, երբ հակագերման պայքար կը մղեն կամ կը փորձեն վնասել ազգային կառավարութեան արժանապատուութեան կամ տնօրինութեանց։ Այսպիսիներուն գոյքերը պիտի գրաւուին։

** *Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ պրոպագանտի նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ անգլիերէն թերթի մը.*

— Հակահրէական պայքարը միջցեղային ատելութեան խնդիր չէ, այլ նոր դարաշրջանի մը խնդիր։ Պէտք է թումբ կանգնել հրէական ջրհեղեղին առջեւ եւ զսպել խարայէլի ուժը։ Ամբողջ տասնըչորս տարի մեր մարտակոչն եղաւ. «պէտք է կործանի հրէութիւնը»։ Թո՛ղ կործանի վերջապէս։ Ո՞վ քանդեց մեր առաջին գիծերը, պատերազմի միջոցին.— ընկերվարականները եւ Հրեաները։ Ո՞վ բռնադատեց Գերմանիան ստորագրելու զինադադարը.— Հրեայ Ռաթընաուն։ Ո՞վ ստորագրեց Ռափալլոյի դաշնագիրը բոլշեւիկներուն հետ,— Հրեայ Ռաթընաուն։ Ո՞վ էր որ խորհրդային հանրապետութիւն մը հռչակեց Միւնիխի մէջ,— Հրեայ Լէվինը։ Հրեաները Եւրոպայի մէջ կը գործեն սպիտակ ցեղին դէմ եւ բովանդակ աշխարհը պէտք է շնորհակալ ըլլայ մեզի՝ մեր հակահրէական պայքարին համար»։

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ՍԵՎՐ ԿՈՉՈՒԱԾ ՔՈՒՐՁԻ ԿՏՈՐԸ…»

Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածները՝ Լօզանի դաշնագրին տասնամեակի տօնակատարութեանց առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 24ին։

Պոլսոյ ամէնէն մեծ հանդէսը կատարուեցաւ համալսարանին մէջ, ուր ներկայ էին Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահը, կրթական նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ։

Այս առթիւ սանձարձակ ասպարէզ տրուեցաւ երիտասարդութեան։ Իրաւաբանական վարժարանի ուսանողներէն Նօմէր Ֆէթհի պոռաց.

— «Այսօր մեր ճակատը բաց է, երեսը՝ խնդուն, երկիրը՝ երջանիկ։ Լօզանը դաշնագիր մը չէ, այլ ամբողջ պատմութիւն մը։ Էֆէնտինե՛ր, զարմացէ՞ք որ ուզեցին գերի դարձնել այս ազգը։ Այս պատրանքէն գինովնալու ատինան տարուողներ եղան։ Այս ա՞զգը գերի պիտի ըլլար, որուն առջեւ աշխարհի գլուխ կը ծռէ։ Էֆէնտինե՛ր, ես ա՛զատ ապրեցայ, ազատ կ'ապրիմ։ Ո՞ր խելագարը պիտի շղթայէ զիս։ Ապականուած պալատ մը կրնայ լռել ու ստորնանալ, բայց ցեղ մը չի լռեր, չի կրնար լռել։

Այս հողին վրայ տեղ չունին անոնք որոնք կապուած չեն, չեն հաւատար այս դրօշին, այս հանրապետութեան, այս հայրենիքին»։

Խօսեցաւ նաեւ հռչակաւոր Աղաօղլու Ահմէտը (Բաքուի Աղայեւը), որ վերլուծելէ յետոյ Սեվրի դաշնագիրը, պատմեց Լորտ Քըրզընի եւ Ըսմէթ փաշայի հանդիպումը Լօզանի մէջ.

— «Այս զօրաւոր մարդը, որ ինքզինքը Անգլիոյ թագաւորէն ալ բարձր կը նկատէր, մեծ հպարտութեամբ Ըսմէթ փաշայի դէմը ելաւ։ Ուշիմութեան ահաւոր մենամարտ մը տեղի ունեցաւ Տումլու Փունարի հերոսին եւ այս զօրաւոր մարդուն միջեւ։ Լորտին դիմացը կը գտնուէր զաւակը հին եւ ազնուական ազգի մը որ աշխարհը վարած է դեռ այն ատեն երբ անգլ. պետութիւնը հիմնուած չէր։ Ըսմէթ փաշա միեւնոյն ատեն գործակիցն էր աննախընթաց հանճարի մը որ բանակ մը ստեղծեց եւ աշխարհի յաղթեց»։

Իսկ ուսանողական Միութեան կողմէ խուժանավարական, փողոցային ճառ մը արտասանեց նախագահ Թէվֆիք պէյ, շեշտելով.

— «Ընկերնե՛ր, Հալք էվիի ցուցահանդէսին մէջ տեսայ քանդակաւոր քարտէս մը։ Սեվր բռնած քուրջի կտորը այս սեւութեան խորհրդանիշն է։ Սեվր չեմ ճանչնար, այլ միայն Լօզանը։ Սեվր կը նշանակէ միշտ մե՛ծ, միշտ բա՛րձր Թուրքին ոտնակոխումը ամբողջ աշխարհի բարբարոսներուն եւ բոզերուն (քահպէ) կողմէ։ Սեվրը հայրենի հողին ոտնակոխումն է աղտոտ մոյկերու կողմէ, Սեվրը՝ Թուրք մաքուր աղջկան մազերէն բռնելով գետնէ գետին զարնուիլն է։ Սեվրը՝ մեր մայրերուն, մեր հայրերուն, մեր ծերուններուն արցունքն է։ Իսկ Լօզանը ամբողջ աշխարհի գետին զարնուիլն է, թշնամիին ծով թափուիլն է»։

Վերջին ճաշիւ մը եւս Լոնտոնի Ժողովէն

15 ՔԻԼՕԿՐԱՄ ՃԱՌ…

Նոր հաշիւներու համաձայն, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին ծախքն եղած է մէկ միլիոն տոլար։ Մասնակցող 66 պետութիւնները ղրկած էին 784 պատուիրակներ որոնց իւրաքանչիւրը արժած է օրական առնուազն 10 տոլար։ Այնպէս որ, կլորիկ հաշուով օտար կառավարութիւնները Լոնտոնի մէջ ծախսած են 400,000 տոլար, միայն այս գլուխէն։ Աւելցուցէք տեղափոխութեան եւ զանազան ծախքերը — թուղթ, նամակադրոշմ, կառք եւն. — գումարը կը հասնի մէկ միլիոն տոլարի, 46 օրուան մէջ։ Բուն ժողովի կազմակերպման ընդհանուր ծախքերէն Անգլիոյ բաժինն է 5000 ստեռլին։ Մնացեալը կ'իյնայ Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։

Անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ խորհրդաժողովի տեւողութեան ընթացքին 46,000 անգամ հեռախօս բանած է։ Մէկ հեռախօսի կանչը Լոնտոնի մէջ կ'արժէ երկու փէննի, որով Անգլիոյ թղթատարական վարչութիւնը 40,000 ֆրանք շահած է այս գլուխէն։ Տակաւին պէտք է հաշուել միջազգային եւ անդրովկիանեան խօսակցութիւնները։ Միայն Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը 30,000 տոլար ծախսած է հեռախօսի համար։

Խորհրդաժողովին մէջ պաշտօնապէս ընդունուած էին 237 թղթակիցներ, որոնք 150,000 տոլար ծախսած են Լոնտոնի մէջ։ Հաշուելով ուրիշ ծախքեր ալ, գումարը կը հասնի կէս միլիոնի։

Խորհրդաժողովը ունէր իր մասնաւոր պաշտօնաթերթը, որ կը հրատարակուէր 6 — 8 էջ։ Սղագրուած ատենագրութիւնները ամէն օր կ'անցնէին 25 էջը։ Յանձնախումբերու տեղեկագիրներն ալ օրական 10 — 12 թերթ կը բռնէին։ Այս բոլոր վաւերաթուղթերը տպուած են հինգ հազարական օրինակ։ Սղագրուած ճառերուն ամբողջութիւնը կը կշռէ 15 քիլօ։ Ծայրը ծայրին շարելով, այս էջերը կը կազմեն 293 մեթր երկայնութիւն։ Եթէ ասոնց վրայ աւելցնենք պաշտօնական ճաշերու եւ ընդունելութեանց ատեն խօսուած ճառերը, կարելի է ծածկել 600 մեթր երկայնութեամբ փողոց մը։

Խորհրդաժողովին ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնն էր անգլիականը,— 96 հոգի. իսկ ամէնէն փոքրը՝ Իրաքեանը, որ կը բաղկանար երեք նախարարներէ։

Հակապետական խլրտումներ Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայի ոստիկանութիւնը կիրակի օր խուզարկութիւններ կատարեց կասկածելի վայրի մը մէջ եւ բռնեց 20,000 հակապետական թռուցիկներ։ Քանի մը օր առաջ ալ, Վիտօշ լերան մօտ ձերբակալուեցան 70 երիտասարդ համայնավարներ, ուսանողներ եւ բանուորներ, որոնց մէջ կը գտնուին Մակեդոնացիներ եւ Տոպրուճացիներ։ Ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ Ֆիլի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Գ.
ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Կարծում եմ հետաքրքրական կը լինի կանգ առնել եւ «Գրական ժառանգութիւն» մասի վրայ: Այստեղ, առաջ են բերուած վաւերագրեր ու նկարներ Պետական Թանգարանի գրական բաժնի — Գ. Սունդուկեանի անկիւնը, Խ. Աբովեանի, «Նախաշաւիղ»ից մի հատուած, Գ. Դոդոխեանից երկու անտիպ ոտանաւոր, կտորներ Մ. Նալբանդեանցի բանտի օրագրից եւ «Վէրք Հայաստան»ի մասին գրած յօդուածից, երկու ոտանաւորներ Պ. Ադամեանից, Մուրացանի «Թէ հաւատամ» ոտանաւորը, երկու ոտանաւոր Յ. Յովհաննիսեանից, Յ. Թումանեանից բանաստեղծութիւններ, քառեակներ, Հայաստանի Ռեւկոմին, 1920 թ. դեկտ. 18ին գրած նամակը, քաղուածքներ ընտանեկան նամակից, ոտանաւորներ Շ. Կուրղինեանից, Վ. Տէրեանից, Միսաք Մեծարենցից:

Անտիպ նիւթերին կցուած են հեղինակների, իսկ ոմանց նաեւ (Թումանեան, Տէրեան) ծնողների նկարները, այլ եւ նկարներ ձեռագիրների կամ հեղինակի յիշատակի հետ կապուած որոշ առարկաների: Յատկանշական է, օրինակ, Մ. Նալբանդեանցի նկարը՝ սիլինդրով, երկար հագուստով, որ բնորոշ է իր դարաշրջանի համար: Տրուած է նոյնպէս Նալբանդեանցի ատրճանակի եւ մի քանի անձնական առարկաների նկարը: Գ. Դոդոխեանից բերուած է մի ինքնուրոյն երգիծական նկար — պճնազարդուած մի կին, եւ իր ամուսինը: Մակագրուած է.

— «Քիչ մը հեռուէն քալէ, էրիկս եղածդ թող չիմանան»:

Յատկանշական է նոյնպէս Յ. Թումանեանի մօր նկարը — մի գեղջկուհի հայ մայրիկ՝ բերանը կապած, մի ձեռքին ցուպ, միւսին՝ տէրողորմեա: Սա այն տիկինն է որ ծնել ու սնուցել է նոր ժամանակների Հայոց մեծագոյն ժողովրդական բանաստեղծին:

Թումանեանից տրուած նիւթերից առաջ բերենք հետեւեալ երկու սքանչելի քառեակները.—

Խայամն ասաւ իր սիրուհուն.— Ոտքդ զգոյշ դիր հողին,
Ո՛վ իմանայ՝ որ սիրունի բիբն ես կոխում դու հիմի.
Հէ՛յ ջան, մենք էլ զգոյշ անցնենք, ո՛վ իմանայ, թէ հիմի
Էն սիրուհու բի՞բն ենք կոխում, թէ հուր լեզուն Խայամի:

1920 ապրիլ 6

—Էս է, որ կայ... ճիշդ ես ասում, թասըդ բե՛ր:
Էս էլ կ'երթայ հանց երազում, թասըդ բե՛ր:
Կեանքն հոսում է տիեզերքում զընգալէն,
Մէկն ապրում է, միւսն սպասում, թասըդ բե՛ր:

1922 օգոստ. 14

Գալով նամակներին՝ նրանք բնորոշում են մարդ ու քաղաքացի Թումանեանը, բայց գրականութեան հետ առնչութիւն չունին: Բոլշեւիկներին դարբաս անելուց յետոյ էլ, նախաբոլշեւիկների վերաբերմամբ ցուցադրած փոքրոգութիւնից յետոյ էլ, Յ. Թումանեանը մնում է մեր բանաստեղծը եւ ոչ բոլշեւիկների: Իր ամբողջ երգով, բովանդակ ստեղծագործութեամբ Թումանեանը մերն է եւ հակառակորդ ու թշնամի «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային» խորհրդային մշակոյթին:

Նոյնը պէտք է ասել եւ Վահան Տէրեանի մասին, որից Տարեգրքում առաջ է բերուած տասը անտիպ բանաստեղծութիւն: Տէրեանն էլ իր ստեղծագործութեամբ ոչ մի կապ չունի պրոլետգրականութեան հետ. Նա բնական օղակն է Հայոց ազգային գրականութեան շղթայի մէջ, փայլուն իր տաղանդով, եւ թէեւ անդամ Կոմկուսի, ըստ էութեան հակառակորդ այն մշակոյթին, որ Հայաստանում աշխատում են պատուաստել Ստալինի ձեռքը:

Ինչքա՜ն հեռու են իրարից Կոմկուսի հրահանգով մշակուող պրոլետգրականութիւնը եւ, օրինակ, Տէրեանի այս «հակայեղափոխական» ոտանաւորը.

Հրեշտակ մաքուր, լուսաթեւ,
Իջի՛ր երկնից հեռաւոր
Երգով անուշ ու թեթեւ,
Նուագներով մեղմօրօր:
Մանկիկին իմ այս անանուն,
Չար աշխարհում մոլորուած,
Բե՛ր երկնային մի խնդում,
Դրախտային մի երազ...
Բե՛ր բիւր աստղեր դու փայլուն,
Թող խաղալիք անի նա,
Խնդայ անվերջ զմայլուն
Եւ խինդը վերջ չունենայ...
Կամ տար նրան, տար մի այլ
Ամոքական նոր աշխարհ,
Ուր խնդում է անայլայլ,
Ուր է ցնորք է յար...
Նայի՛ր ինչպէս հողմածեծ
Ծաղկի նման գլխակոր
Քաղաքում այս չար ու մեծ
Դողում է նա ամէն օր...
Եւ շրջում է աղմկոտ
Փողոցներում անդադար,
Եւ բոլո՛րն են պաղ ու խորթ,
Եւ բոլորն օտար...
Եւ այգուց մի մշտառատ
Բե՛ր ծաղիկներ անթառամ,
Եւ հուր անմար, ե՛ւ հեքիաթ,
Եւ երգեր նրան...

Տարեգրքի «Գրական ժառանգութիւն» բաժինը հետաքրքրական է: Առանձնապէս, արտակարգ արժէք ներկայացնող բաներ չկան այնտեղ, բայց ինչ որ ցուցադրուած է՝ արժէքաւոր է Հայ գրականութեան եւ արուեստի զարգացման պատմութեան համար: Երեւանցիք շատ օգտակար գործ կատարած կը լինէին, եթէ հետզհետէ հրատարակութեան տային, առանց իմ ու քո խտրութեան, իրենց մօտ հաւաքուած բոլոր թանկագին նիւթերը:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՐԴՈՍԻ ՄԱՀԷՆ ՎԵՐՋ

Գրական թերթի խմբագրութիւնը յուլիս 19ին սուգի երեկոյ մը կազմակերպած էր Նարդոսի մահուան առթիւ: Կարգ մը գրողներ խօսեցան Նարդոսի կեանքին ու ստեղծագործութիւններուն մասին, ուրիշներ յիշատակներ պատմեցին: Գրական թերթը մասնաւոր թիւ մը նուիրեց Նարդոսի ստեղծագործութիւններուն:

Որոշուեցաւ պսակ մը դնել դագաղին վրայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ՝ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

«ԿՂԶԻԱՑՈՒԱԾ», ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ

ՖԻԼԻՊԷ, 26 յուլիս (Յառաջ).— Այսպէս կոչուած «արեւելեան ուխտ»ի ստորագրութիւնը բաւական իրարանցում ստեղծեց պուլկար քաղաքական շրջանակներու մէջ: Այդ իրարանցումը հետեւանք էր երեք բանի,— ա) ուխտը անակնկալ մըն էր Պուլկարիոյ հանրային կարծիքին ու քաղաքական շրջանակներուն (ոչ – կառավարական) համար, բ) գայն կը ստորագրէին այնպիսի պետութիւններ, որոնք մինչեւ այդ իրարու հետ կամ բարեկամութիւն եւ կամ չփում չունէին՝ այս բաները առնելով իրենց քաղաքական իմաստովը անշուշտ, գ) ստորագրողներուն մէջ կային Պուլկարիոյ սահմանակից ու ոչ – բարեկամ երկիրներու կարգին նաեւ բարեկամներ կամ նախկին զինակիցներ: Այնպէս որ, յանկարծ ինքզինքը կղզիացած զգաց Պուլկարիան: Մանաւանդ որ այդ ուխտին տրուեցաւ բացառիկ հանդիսաւորութիւն ու արժէք, եւ հեռագրական գործակալութիւններն ու շահակից երկիրներու մամուլները ներբողներ հիւսեցին՝ զանազան ձեւի մեկնութիւններ տալով:

Պուլկար ընդդիմադիր մամուլը, շատ պարզ է, ստեղծուած իրարանցումին տուաւ քիչ մը քարիւղ ու լուցկի: Ու, աւելի քան տասն օր, աղաղակը չդադրեցաւ: Գլխաւոր մեղադրանքը այն էր, որ «մեր կառավարութիւնը տեղեակ իսկ եղած չէ իր շուրջ ու իրմէ դուրս տեղի ունեցող այսքան կարեւոր դէպքերէն»: Աւելցնեմ, անմիջապէս, որ բոլոր գոյնի ու ձեւի ընդդիմադիրները որ եւ է շօշափելի տեսակէտ չդրին մէջտեղ: Ու, ինչ որ ուշագրաւ էր, ստեղծուած «աննպաստ կղզիացում»էն աւելի գայն ստեղծող կառավարութիւնը խնդրոյ նիւթ դարձուցին...:

Ընդհանուր իրարանցումի այդ օրերուն էր, որ Պ. Մալինով, պետը կառավարական կուսակցութեան մը, Սօպրանիէի նախագահ ու Լոնտոնի տեսեւ. խորհրդաժողովի Ա. պատուիրակ, կարճ ու յստակ յայտարարութեամբ մը ճշդեց ամէն ինչ,— «սխալ է է թէ կառավարութիւնը անտեղեակ էր: Ընդհակառակն, նոյն իսկ մասնակցութեան հրաւէր ալ ստացած էր, բայց մենք մերժեցինք ստորագրել գայն»: Անշուշտ, այս վերջին տողը ունէր ե՛ւ իր հարեւանցի բացատրութիւն ալ:

Բայց, որովհետեւ, այս յայտարարութենէն վերջ այլեւս նախընտրուած քաղաքականութեան մը շուրջ փոխադրուած էր վէճը, վարչապետ Պ. Մուշանով ժողովի հրաւիրեց բոլոր նախկին վարչապետներն ու արտաքին նախարարները ու տուաւ լայն բացատրութիւններ: Անկէ յետոյ, երկու օր չարունակ, արտայայտուեցան բոլորը ու երեւան եկաւ որ, տրուած պայմաններուն մէջ, լաւագոյն քաղաքականութիւնն էր զոր ընդգրկած էր կառավարութիւնը:

Ժողովէն անմիջապէս վերջ ճշդուեցաւ որ իրապէս Պուլկարիան ինք ուզած էր հեռու մնալ որ եւ է ձեւի կապէ ու յանձնառութենէ: Իսկ թերթ մը որ ձախ հակումներ ունի բայց բաւական լաւատեղեակ է, զգայացունց լուր մը կցեց այդ բոլորին, ըսելով թէ «մեզի առաջարկուած է արեւմտեան սահմաններու սրբագրութիւն մը՝ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ՝ բայց կառավարութիւնը անհետեւանք թողած է»:

Այս լուրը ո՛չ երկրորդուեցաւ, ոչ ալ խնդրոյ նիւթ եղաւ: Այսուհանդերձ, պարզ էր, այլեւս, որ նախ քան Ուխտի ստորագրութիւնը, երթուդարձերուն ետին կար թագուն բան մը, ու ատիկա բացառապէս քաղաքական – խմբակցական բնոյթ ունէր:

Այս տեսակէտէն չափազանց ուշագրաւ էր նոյն օրերուն մէջտեղ նետուած Թուրքիա – Պուլկարիա – Յունաստան – Ալպանիա համաձայնութեան մը լուրը: Բայց մանաւանդ, Պուլկար լաւատեղեակ օրաթերթին՝ Զօրայի մէկ կարճ բայց խօսուն խմբագրականը, զոր թարգմանաբար կուտամ ստորեւ.—

«Պուլկարիոյ մէջ, ծանօթ շրջանակները յստակօրէն հաշուի չեն առներ Թուրքեւյոյն համաձայնութիւնը, չէզոքացուած՝ վերջերս Թէվֆիք Րիւշտիւ պէյի Աթէնք այցելութեամբը: Այս երկու պետութիւնները, որոնք ցամաքային սահմանակցութիւն մը ունին Թրակիոյ մէջ, ապահովաբար անոր պաշտպանութեանը պիտի հսկեն: Այդ տեսակէտէն, Պուլկարիոյ համար բաւական աննպաստ կացութիւն մը ստեղծուած է: «Պէտք չէ մոռնալ որ, ըստ Նէօյյի դաշնագրին, մենք ունինք Արշիպեղագոսի վրայ, պուլկարական նաւահանգիստի մը իրաւունքը: Թուրքեւյոյն մերձեցումը, սակայն, ալ աւելի պիտի դժուարացնէ, դժբախտաբար, որ դէպի այս ելքը հողային ալ ըլլայ: Ու մենք պատճառ չունինք մեղցնելու մեր Սեւ ծովեան նաւահանգիստները՝ բարձրացնելով օտար նաւահանգիստ մը:

«1913ին, միջընկացային (Պալքանեան) պատերազմը Սերպիոյ եւ Յունաստանի կողմէ պատճառաբանուած էր Աթէնքի եւ Պելկրատի յանձնած այն փաստաքով թէ՝ անոնք կ'ուզեն իրարու կից սահմաններ ունենալ: Եւ ձեռք ձգեցին գայն՝ կամ դիւանագիտութեամբ կամ կռուով: Անշուշտ, զուգահեռագիծը ամբողջ չէ եւ ոչ ալ անսխալական: Այսուհանդերձ, զուգահեռագիծ մըն է որ զմեզ կը մղէ մտածելու:

«Դէպի տաք ծով մեր ճամբաները իրարու ետեւէ կը փակուին,— նոյն իսկ հակառակ հաշտութեան դաշնագրին, որ մեզ կ'ապահովէ պատուհան մը՝ Արշիպեղագոսի վրայ»:

Մեկնութեան պէտք չունին այս տողերը՝ այնքան յստակ են ու խօսուն: Կը մնայ հիմա սպասել Ըմէթ փաշայի Սօֆիա այցելութեան: Ստոյգ է որ այդ այցելութեան այլեւս տրուած է պաշտօնական գոյն ու պուլկար վարչապետ Պ. Մուշանով դիմած է արտասահման՝ ցար Պորիսի, ճշդելու համար թէ Ն. Վ.ը ե՞րբ յարմար կը գտնէ այդ այցելութիւնը: Ամէն պարագայի Ըմէթ փաշա պիտի գայ սեպտեմբերին, եւ, հաւանաբար, ոչ թէ Թեւֆիք Րիւշտիւ հետ, այլ՝ քանի մը օրուան տարբերութեամբ:

Պուլկար մամուլը, առ այժմ, կը բաւարարուի այս պարագան իբրեւ լուր հաղորդելով, թէեւ, անոր կուտայ, միշտ, աչքառու տեղ մը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Օրինակելի միութիւն մը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բարոյական թուլութեան անկումի եւ անպատիւ նահանջի այս տխուր օրերուն, մխիթարական, սփոփիչ երեւոյթներ կան, թէեւ փոքր ու տարրական, բայց պերճախօս:

Այդ սփոփիչ երեւոյթներու ամէնէն տիրական, ցայտուն մէկ օրինակը մեզ կը ներկայանայ, Պուլվար Օտտոյի Հայ Երիտ. Միութիւնը, որ ահա, չորս հինգ տարիներէ ի վեր, յամառօրէն ու վճռական կը շարունակեն ճակատիլ արտաքին, եւ ներքին խոչընդոտներու դէմ:

Իրենց նպատակն է՝ «նպաստել Հայ հասարակութեան մտաւոր ու բարոյական զարգացման, ֆիզիքական առողջ դաստիարակութիւն տալով պատանիներին սատարել ցեղի բարոյական ու իմացական բարձրացման, սորվեցնելով անոր, ըլլալ չարքաշ, ժուժկալ, կարգապահ եւ օրինապահ, արթուն, արագ եւ ճիշդ դատող, ձեռներէց, կորովի, արի եւ հայրենասէր»: Այս բոլորէն վերջ ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըսէինք այս սփ մը տղոց:

Մանաւանդ որ զինուած են հաւաքական անսպառ զոհաբերութեամբ: Փաստ՝ որ անոնց աշխատանքին պտուղը մեր աչքերուն առջեւ է այսօր...

Մօտ քսան անդամներ: 16էն 20 տարեկան: Օրինակելի ընտանիք մը, որ ներսը զբաղելով զուտ դաստիարակչական, մտաւոր ու իմացական խնդիրներով, դուրսը հանրութեան համար տարին քանի մը անգամներ ներկայացումներ կուտան, կը մասնակցին Ալֆորթեան սգահանդէսներուն:

Մայր միութեան անմիջական հսկողութեան ու հակակշռին տակ, ունին մարզական միութիւն մը եւս, «Արծիւ»:

Կ'ապրին ու կ'եռան իրենք իրենց մէջ: Եւ սակայն համեստ են ու լռակեաց: Կան ու չկան: Կը գործեն եւ չեն ուզեր որ ուրիշները իմանան:

Եւ ո՞վ ծանօթ էր այս միութեան... Ո՞վ գիտէր անունը: Եւ նոյն իսկ «Յառաջ»ը:

Եւ եթէ երբեք այսքան օրինակելի, եւ իր դերը կշիռք ունեցող մարմին մը հանրութեան սեփականութիւնը չեղաւ, ան ալ ապահովաբար մեր թղթակիցներուն յանցանքն է:

Գովելի կը գտնենք ամէն բանէ առաջ այն ոգին — ազգային ոգին — որ իրարու կը շաղկապէ, պատանի եւ գործօն տրամադրութիւններ, հանրային կեանքի մէջ, իրենց վիճակուած դերը կատարելու համար:

Պատանին կամ երիտասարդը հանրային կեանքի մէջ իրենց դերը լաւագոյն կերպով կատարելու համար իրենց թաքուն ուժերը փորձի պիտի դնեն այսպիսի միութիւններու մէջ, վիճելու, արտայայտուելու, ըմբռնելու ընդունակութիւնները հոն ստեղծանք մը պիտի մարզուին: Որպէսզի յետագային ըլլան փորձ միտք մը, որ մէկ զուրկ են դժբախտաբար ներկայիս շատ շատեր:

Մեր ոգեւորութիւնը անով կը շեշտուի մանաւանդ, որ այս տղաքը, — Ալֆորթեան եղեռնի մնացորդներ — գիտակցութիւնն ունին, մեր ազգային սրբութիւններուն եւ մանաւանդ արիւնլուայ եռագոյնին...

Այս գիտակցութիւնը արդէն ինքնին իմաստութիւն մըն է:

Սեղանիս վրայ ունիմ իրենց անդամատերէն ու նամակաթուղթէն նակ մը:

Յուզումը գլխս կը խեղդէ: Գրել առջ չերթար: Բառերը կը կորս[...] իրենց իմաստը ու խորս կուտա[...] ջնէս ի տես այն պատկերին, որ [...] զուեցաւ առջեւս:

Իմացէ՛ք, իմացէ՛ք, այս տղա[...] րենց անդամատետրերուն եւ նամ[...] թուղթերուն վրան, արիւնոտ [...] րաւոր, Հայ եռագոյնը զետեղա[...]

Զմոռնանք ըսելու, որ երբ կ'իջնեն գնդակ խաղալու, իրեն[...] պիկները կը կրեն հայ դրօշին գ[...] րը:

Եւ հարցուցէք հիմա, ո՛վ հ[...] ու մաքով բոշայացած արբա[...] անրուժելի ախտաւորներ, դաշն[...] կա՞ն են այս տղաքը, որ որ[...] պաշտամունքն ունին հայ դրօշի[...] կախութեան ու ազատութեան խ[...] դանշանին:

Ոչ եւ ոչ:

Մասնաւոր կերպով կը շեշտե[...] Դաշնակցականներ չեն: Այլ չէ[...] րիտասարդ Հայեր, իրենց տառա[...] գեղեցկութիւնն ու մեծութիւնը [...] նող:

Ապրիք տղաք, հազար ապրիք[...] գոնէ ձեր օրինակը վարակիչ [...] եւ կարմրին ամէն անոնք (եթէ[...] տաքնութիւնը ունին տակա[...] կը յանդգնին անարգել մեր եւ [...] պաշտած վիրաւոր եռագոյնը:

Հ. ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂ[...]

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵ[...]

ԸՆԿԵՐ ՊՕՂՈՍԻ ՅԻՇԱՏԱ[...]

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Շաբաթ[...] կուն է, ընդհ. ընկերական [...] ենք հրաւիրուած կոմիտէին [...] Ներկայ ենք բոլորս ալ գրեթէ [...] քանի մը բանուոր բացակա[...] Ներկայ է նաեւ ընկ. Կ. Սասուն[...]

— Ընկերներ, գլխարկները [...] ժողովը բացուած է, կը յայտ[...] ընկ. ատենապետը: Քարտուղա[...] կարդայ ներկայ – բացական, ու[...] տասնեակ մը անուններէ վերջ կ[...] դացուի՝

— Պօղոս Այանեան...

Խումբ մը ընկերներ մի[...] «ներկայ» կը ձայնեն, ու անմ[...] խոր լռութիւն մը կը տիրէ [...] կը գիտենք, վայրկեան մը բո[...] առանց խօսք մըփոխանակելու[...] ալ գիտենք, որ կատակ մըն է [...] գի՝ մեր անմոռանալի Պօղո[...]

— «Ընկերներուս ըսէ, թող [...] անունս Դաշնակցութեան ա[...] ...»: Մահէն կէս ժամ առաջ [...] սանած խօսքն է, որ իր դժբա[...] րին մեզ հաղորդած էր: Ու ըն[...] շատ սիրով ու միաձայնութեա[...] րոշեցին որ միշտ ներկայ կարգ[...] Արդէն երկրորդ անգամն է որ [...] տեսարանը տեղի կ'ունենայ: [...] տուղար ընկերը, աչքերը առա[...] ցնելու տետրակին վրայէն, «ներ[...]» նելով կ'անցնի յաջորդ անուն[...] յետոյ վերջացած է ներկայ - բ[...] կան:

Քարտուղարն է նորէն.

— Ընկերնե՛ր, լռութի՛ւն, շ[...] րեւոր նամակ մը ունինք այս[...] պիտի կարդացուի ամէնէն առա[...]

Ու կը սկսի ընթերցումը.—

Վիէն, 20 յուլիս 19[...]

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ա[...] խումբի վարչ[...]

«Յարգելի պարոններ եւ սի[...]

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Մ. Ռ. Նախկին Սաներու Միութիւնը հրապարակաւ 8 հարցումներ ուղղած էր Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, երկու անգամ (1932 դեկտ. եւ 1933 յունիս 21):

Այս հարցումները եւ ուրիշ նիւթեր հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ: Ուրիշ թերթեր ալ, մասնաւորապէս Ամերիկայի «Պայքար»ը (ռամկավար) արծարծեցին այս խնդիրը:

Այս հարցին առթիւ, Միաբանութեան փոխարէն երկար պատասխան մը խմբագրած է ու մեզի ղրկած էր Մ. Ռ. նախկին Աշակերտաց Միութիւնը, որ կը գտնուի Փարիզ: Կը հրատարակենք էական մասերը, միայն, քանի որ ամբողջութիւնը պիտի տպուի իրենց օրկանին՝ «Տեղեկատու»ի մէջ.—

Այս հարցումները մի առ մի վերլուծելէ եւ անոնց պատասխանելէ առաջ, հարկ կ'ըլլայ ուղղել Միլանու Միութեան մէկ սխալը, եւ Ռաֆայէլի անունը եւ կտակը զատել Մուրատի կտակէն: Անգլիոյ դրամատան մը մէջ, Թըրսթի վերածուած ձեւով ի պահ դրուած հնչուն դրամը՝ ո՛չ թէ «Իրազեկ»ին կարծածին պէս Մուրատեան կտակի մէկ քանիերորդն է (Յառաջ, 11 յունուար 1933), այլ կէս դարու չափ գործածուած չըլլալուն համար քանիցս անգամ կրկնապատկուած Ռաֆայէլի կտակած գումարը:

Այս Ռաֆայէլեան կտակէն ժամանակին մաս մը քաշուած է գնելու համար Ծեննալիոյ պալատը (Վենետկոյ այժմու վարժարանը) եւ Ազոլոյի գիւղանոցութեան ծառայող կալուածը, երկուքն ալ Ռաֆայէլեան ստացուածքներ: Գալով Մուրատի կտակին, ան ամբողջովին յատկացուած է հողերու եւ շէնքերու գնման, ինչպէս տրամադրած է Բարերարը:

Այս փոքր բայց կարեւոր ճշդումը ընելէ յետոյ դառնանք պատասխանելու հարցումներուն:

1.— Ուղղուած յաւելուածական տեղեկութիւնները տալով «Իրազեկ»ը (Յառաջ, 11 յունուար 1933), որ չթըուիր արդարացնել իր ողբերգած անունը, ակնարկելով 12 միլիոն լիրէթի պարտքին՝ կ'ըսէ. «Այդ պարտքերը առնուած են տեղական դրամատուներէն, Cassa di Risparmioներէն, որոնց անունները ու պահանջուած գումարները, իրենց առ հարիւր սակերով մեր քովն են»:

Կը մոռնայ յիշելու սակայն թէ իրենց քով ունին նաեւ այս ցանկին յարակից ուրիշ մը, շուրջ 26 միլիոն լիրէթ գնահատուած կալուածներուն մէկ ցանկը, որուն վրայ ամենապարզ ակնարկ մը նետելով պիտի տեսնէին թէ այդ պարտքով միասին է որ Մուրատեան ֆոնդը կ'ունենայ իրենց յիշած արժէքով կալուածներ (24,000,000 լիր):

Ցոյց տրուել ուզուած կացութիւնը բոլորովին փոփոխող այս գիտողութենէն յետոյ դառնանք պարտքերուն որ, ներկայացուածին պէս 12 միլիոն չեն, այլ գրեթէ 1/3ով պակաս: Իրական եւ ճշգրիտ հաշուեցուցակ մը հանել կարենալու համար հարկ անհրաժեշտ է ի նկատի առնուլ նաեւ պահանջքը (actif), ինչ որ չէ եղած այս պարագային, եւ մենք պիտի ջանանք լրացնել այդ թերին:

Մուրատեան ֆոնդը, մանրամասնելը առայժմ աւելորդ եղող 3ուկէս միլիոն ապահով եւ երաշխաւորուած առնելիք ունի, որով պարտքին իրական քանակը կ'իջնէ 8ուկէս միլիոն լիրէթի՝ հետեւեալ կերպով գոյացած.—

Վատիկանի միջամտութենէն, այսինքն 1916էն յետոյ գնուած եւ կահաւորուած Փարիզու Մուրատեան վարժարանին 2,000,000 լիրէթ, գնուած, յաւելուած եւ կահաւորուած Միլանու վարժարանին 2,000,000 լիրէթ, գնուած գրեթէ հարիւրին 20 հաստաթաբեր Պուեթրեչեթի շէնքին 600,000 լիրէթ, Թօրէ տի Ծուինոյի եւ Մօնսօլէյի հողերուն բարւոքումին համար, մեծաւ մասամբ կառավարութենէն պարտադրուած ծախսեր, նուազագոյն 2,000,000 լիրէթ, Ազոլոյի եւ Բասսովայի հաստաթաբեր տներուն շինութեանց ծախսուած 500,000 լիրէթ, չորս տարիէ ի վեր Փարիզու վարժարանին բացը գոցելու համար ծախսուած 400,000 լիրէթ: Ընդհ. գումար 7,500,000 լիրէթ:

Մնացեալ մէկ միլիոնը, զոր չարժեր մանրամասնել՝ կ'արդարանայ վճարուած տոկոսներով, անակնկալ ծախքերով, եւայլն, եւայլն:

2.— Ս. Ղազարու Միաբանութիւնը իւր որոշ սահմանադրութիւնն ու ներքին կանոնագիրն ունի: Վանուց Տնօրէն (Առաջնորդ) ժողովը, որ տարակոյս չկայ թէ տեղեակ էր կացութեան, խնդիրը ձեռք առնելու վրայ էր՝ երբ տեղի ունեցաւ Հռոմի միջամտութիւնը: Այսուհանդերձ այս դժուար կացութեան դարման մը արդէն իսկ խորհուած եւ ի գործադրութեան դրուած է, յիշեալ պարտքին գրեթէ ամբողջութիւնը, 7 միլիոն լիր, 25 տարուան մէջ՝ մայր գումար եւ տոկոսը ամբողջովին վճարող mutuoյի ՛՛ բածումով:

3.— Մխիթարեան Միաբանութեան Գերապատիւ Աբբահօր դէմ ամէն ու[...] լի անիրաւ եւ անտեղի յարձակում մը կարելի չէր երեւակայել: Մուրատեան ֆոնդի մատակարարութեանը վրայ Վատիկանի միջամտութիւնը ո՞վ հրաւիրեց. կարելի՞ է արդեօք այսքան շուտով մոռնալ դեռ երէկուան դէպքը: Այդ դիմումը կատարող անձին (որ հեղինակն է մեր առաջին պա[...] նին մէջ յիշուած պարտքերու գ[...] գլխաւոր խորհրդատուն եւ աջ [...] կը չէ՞ր միթէ, Միլանու Մ. Ռ. [...] Միութեան Վենետկարնակ մի[...] դամը:

Այդ անձը, որուն կը պարտ[...] սօր Գեր. Աբբահօր վերագրել[...] ուած միջնորդութիւնը, առ Սր[...] ւոր Քաջէլլի տուած տեղեկագր[...] կը շեշտէր «Մ. Ռափայէլեան հ[...] տութիւնը ստոյգ կործանում[...] լու համար ազգու եւ անմիջակ[...] ջամտութեան մ'անհրաժեշտութ[...] Խեղաթիւրելով նաեւ կտակին տ[...] դրութիւնները, եւ փութացնելո[...] մար իւր պահանջած միջամտու[...] բառ առ բառ հետեւեալը կ'ա[...] «Մուրատ – Ռափայէլեան հայ [...] ժարանը հիմնուեցաւ գլխաւոր [...] տակ ունենալով ձրիօրէն [...] Հայ – Կաթոլիկ երիտասարդ[...] իւր կրօնական ուսուցմանը եւ [...] զարգացմանը մէջ: Կտակարար[...] փաքն էր հաստատել անկարա[...] րիտասարդներու, որք կրօնով [...] գիտութեանց մէջ յառաջացած [...] նան ի հայրենիս եւն., եւն.»:

(Շարունակելի)

քայրներ, ինչպէս որ ամուսինս կտակեց, ես ալ կը խոստանամ, մինչեւ կեանքիս վերջը խոստումս յարգել: Ահաւասիկ եռամսեան կ'ուղարկեմ 15 ֆր. եւ կը խնդրեմ, որ ինծի իմացնէք թէ ուրիշ պարտք մը ունի՞, պատրաստ եմ վճարելու: Նաեւ կը խոստանամ մինչեւ կեանքիս վերջը ամսաւճարները վճարել: Նոյնը գրած եմ կոմիտէին:

Յարգանքներով՝
սգաւոր քոյրը՝
Եղիսաբերդ Այանեան

Կը կարդացուի նոյնպէս կոմիտէին ուղղուած նամակը, գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ:

Խոր լռութեան մէջ կը վերջանայ նամակներու ընթերցումը: Բոլորս տըխուր կը սպասենք, մինչ ընկ. Սասունին անգամ մը եւս կարդալէ վերջ նամակները յուզումով կը բացատրէ անոնց ոգին եւ կը յորդորէ չմոռնալ ընկերոջ կտակը եւ դժբախտ այրին ու զաւակները: Նամակը մեզ շատ կը տխրեցնէ, բայց միեւնոյն ժամանակ, ուժ եւ կորով կը ներշնչէ մեզ՝ բոլորս կ'ուխտենք, որ մեր դրօշակը երբեք վար չպիտի դնենք, մինչեւ որ իրականանայ մեր եւ մեր անմոռանալի Պօղոսին իղձը:

Յաջորդ առտու, կիրակի (յուլիս 23ին) կատարեցինք յարգանքի այց մը դէպի ընկերոջ գերեզմանը: Լուր տըրուած էր նաեւ Լիոնի կոմիտէին, եւ խումբ մը ընկերներ, եկած էին մարմնի ներկայացուցչին հետ: Բոլորս հաւաքուած որոշեալ տեղը, մօտ յիսնակ մը ընկերներ եւ ողբացեալ ընկերոջ ազգականներ, թարմ ծաղկեփունջերով կը բարձրանանք, մօտ 400 մէթրի վրայ զառիվեր մը, գերեզմանատան գրեթէ վերջաւորութեան, ուր օտար ցուրտ հողին տակ յաւիտեանս կը քնանայ մեր սիրելի Պօղոսը: Մեզ հետ են նաեւ իր այրին ու անչափահաս որբուկները: Հազիւ հասած գերեզմանին՝ դժբախտ այրին նուաղած կ'իյնայ ... Բոլորս լուռ կը խոնարհինք եւ ընկ. Սասունի խօսք առնելով կ'ըսէ.

— «Հ. Յ. Դ.ը աւելի քան չորս տասնեակ տարիներու ընթացքին տըւած է քառասնեակ մը հազար զոհեր, ոմանք հայրենիքին համար կռուելով մեռած, ոմանք, ինչպէս մեր սիրելի Պօղոսը, առանց այդ օրը տեսնելու յաւիտեանս փակած են իրենց աչքերը օտար երկնքի տակ, հեռու իրենց սիրելի հայրենիքէն: Անոնք բոլորն ալ մէկ ուխտ ըրած էին, կռուիլ ու մեռնիլ հայրենիքի ազատութեան համար: Իրենց հայրենիքին համար մեռնիլ ուխտողները բոլորն ալ անմահ են, ըլլան հայրենիքին համար կռուած կամ մեռած այսպէս օտար ցուրտ հողին տակ: Ձեզ կը թելադրեմ, սիրելի ընկերներ եւ հայրենակիցներ, երբ գայ ժամանակը, ու մեկնինք դէպի մեր սիրելի հայրենիքը, սիրելի Պօղոսին ոսկորներէն կտոր մը միասին տանք մեր հայրենիքին ծոցին մէջ թաղելու համար»:

Յետոյ նկարիչ հայրենակցի մը կողմէ կը նկարուինք ընկերոջ գերեզմանին վրայ, ու կը բաժնուինք թանկագին յիշատակը աւելի խորացնելով մեր սրտերուն մէջ:

Ն. Գալէ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նորութիւններ

Երեւան հասաւ էրմիտաժի (Լենինկրատի թանգարանին) արեւելագիտական բաժնի վարիչ փրոֆ. Օրբելին, որ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.—

«Հայաստան գալուս նպատակն է կարգի դնել էրմիտաժի եւ Հայաստանի գիտական հաստատութիւններուն, մասնաւորապէս Մշակոյթի եւ Պատմութեան կաճառին փոխադարձ օգնութեան խնդիրը, ինչպէս նաեւ Դուինի եւ Ալագեազի ստորոտը գտնուած Ամբերդ ամրոցի պեղումները միասին կատարելու կարելիութիւնները: Յիշեալ հնութիւններու նախնական պեղումները կատարուած են չորս տարի առաջ էրմիտաժի արշաւախումբին կողմէ, ղեկավարութեանս տակ: Մասնաւորապէս պիտի աշխատիմ պարզել թէ ո՞րքան կարելի է էրմիտաժի եւ Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան կաճառին հետ միասնաբար հրատարակել Դիւան արձանագրութեանց Հայոց բազմահատոր հաւաքական աշխատութիւնը: Պիտի աշխատիմ նոյնպէս համաձայնեցնել էրմիտաժի արտադրական ծրագիրները Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան կաճառին արտադրական ծրագիրներուն հետ՝ ուսումնասիրելու համար հայկական յուշարձանները: Զուգընթացաբար, էրմիտաժը կանոնաւոր եղանակով մը Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան կաճառին պիտի ծանօթացնէ Հայաստանի հարեւան երկիրներու մշակոյթը ուսումնասիրելու համար կատարուած աշխատանքի արդիւնքները»:

Փրոֆ. Օրբելին ի վերջոյ յայտնեց նաեւ թէ 1934ին էրմիտաժը պիտի կազմակերպէ խոշոր արշաւախումբ մը ուսումնասիրելու համար Հայաստանի հնութիւններն ու յուշարձանները:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

Յուլիս 18ին կատարուեցաւ Երեւանի օդակայանին բացումը: Այս առթիւ տեղի ունեցան մարզական խաղեր, պարեր, ճառեր:

Նախընթաց օր Թիֆլիսէն Երեւան անցաւ փորձի համար օդանաւ մը: Նոյն օդանաւով Երեւան հասան օդային հաղորդակցութեան Անդրկովկասեան վարչութեան անդամները, փոխ — վարիչ ճարտարագէտ Նիկողոսեան, որոնք աչքէ անցուցին Երեւանի եւ Լենինականի օդակայաններու շինարարական աշխատանքները:

Յուլիս 18ին ալ Թիֆլիսէն Երեւան հասան երկու օդանաւեր եւ պտոյտներ կատարեցին մայրաքաղաքին վրայ:

Բացման հանդէսին ներկայ էին Անդրկովկասի կառավարութեան անդամները:

Երեւան — Լենինական — Թիֆլիս օդային հաղորդակցութեան գիծը կանոնաւորապէս պիտի բանի այսուհետեւ եւ ամէն օր մարդատար, փոստատար եւ բեռնատար օդանաւեր պիտի դան ու երթան այդ գծով: Անդրկովկասի կառավարութիւնը երկու օդանաւ յատկացուցած է այդ գծին:

Երեւանի մէջ, հանդէսին առթիւ, կառավարութիւնը հրահանգ տուաւ բոլոր ինքնաշարժներուն ու կառքերուն՝ ժողովուրդը փոխադրել օդակայան: Նոյնպէս մասնաւոր շոգեկառքեր ժողովուրդին տրամադրութեան տակ դրուեցան, դիւրացնելու համար փոխադրութիւնը: Կարմիր Խաչը եւ սննդի մատակարարման վարչութիւնը մասնաւոր սպասարկութեան կարգադրութիւններ ըրած էին այս առթիւ: Օդակայանին վրայ, բացուած էր նաեւ կազի դէմ պաշտպանութեան ցուցահանդէս:

*** Լենինականի օդակայանին բացումը եւս կատարուեցաւ նոյն օրը:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՌՔԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ

Խորհ. Հայաստան (14 յուլիս) կը գրէ.—

«Արարատ» ընկերութիւնը, Պահածոյի, Բամպակազտիչ, Ծխախոտի, Մետաքսի գործարանները կը պահանջեն, որ իրենց ապրանքները հասցուին, անընդհատ եւ ժամանակին մասնաւորապէս Վաղարշապատի, Աշտարակի եւ Ղամարլուի շրջաններէն:

Ոռոգման աշխատանքները յառաջ տարուելով, մշակելի հողերու տարածութիւնը ծրագրուած է հասցնել մինչեւ 70 հազար հեկտար, որուն 18 հազար հեկտարը պիտի յատկացուի բամպակամշակութեան, 8 հազար հեկտարը՝ պտղամշակութեան, 10 հազար հեկտարը՝ այգեգործութեան:

Այնպէս որ Երեւան—Վաղարշապատ, Երեւան — Աշտարակ, Երեւան — Ղամարլու խճուղին չի կրնար գոհացնել բեռներու փոխադրութեան աճող պահանջները: Ասկէ զատ, ուղեւորներու մեծ հոսանք մը կայ այդ վայրերէն դէպի Երեւան:

Այս ամէնը նկատի առնելով, Երեւանի քաղաքային խորհուրդը կը խորհի ելեկտրաքարշերով մայրաքաղաքին կապել յիշեալ շրջանները: Քաղաքային խորհուրդին յանձնարարութեամբ, փրոֆ. Քոչարեան եւ ճարտարագէտ Սարգսեան մշակած են նոր գիծերու նախագիծ մը, որուն համաձայն՝ առաջին անգամ պիտի հիմնուի Երեւան — Վաղարշապատ գիծը (20 քիլոմեդր), Երեւան — Աշտարակ (20 քիլոմեդր): Յետոյ պիտի հիմնուի Երեւան — Վաղարշապատ — Աշտարակ օղակը, Աշտարակը միացնելով Վաղարշապատի (18 քիլոմեդր): Աւելի վերջ պիտի հիմնուի Երեւան — Ղամարլու գիծը (35 քիլոմեդր):

Կը յուսացուի որ Երեւան — Վաղարշապատ — Աշտարակ գիծերու շինութեան ձեռնարկուի 1934ին, այն հաշւով որ 1936ին պատրաստ ըլլան ճամբաները: Շինութեանց համար կը նախատեսուին հետեւեալ ծախքերը,— Երեւան — Վաղարշապատ գծին համար 7,500 հազար րուբլի, Վաղարշապատ—Աշտարակ գծին համար՝ 5,175 հազար րուբլի, Երեւան — Ղամարլու գծին համար՝ 11 միլիոն 375 հազար րուբլի: Ընդամէնը 31 միլիոն 500 հազար րուբլի:

*** Որոշուած է Երեւանի ելեկտրաքարշերու գիծը հասցնել մինչեւ ձգախէժի գործարանին համար կառուցուելիք բանուորական աւանին վայրը, որպէսզի գալ տարի գիծը աւանէն տարուի մինչեւ ձգախէժին գործարանը: Նոր գծին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 3 քիլոմէթր: Շինութեան բոլոր նիւթերը պատրաստ են, այնպէս որ աշխատանքը կը սկսի շուտով: Այս գիծով քաղաքը եւ համալսարանի թաղամասը կը կապուին ձգախէժի գործարանին բանուորական աւանին:

*** Ձգախէժի գործարանին շինութեան պատճառով, անհրաժեշտ կը դառնայ հայթայթել նոր վակոններ: Ներկայիս կը բանին 5 կառաշարժ վակոններ, կը պատրաստուին նաեւ 3 նոր կառաքարշ վակոններ ալ: Ասկէ զատ Մոսկուայէն ապսպրուած են 11 կառաքարշ վակոններ, այնպէս որ այս տարուան վերջերը Երեւանի կառաքարշ վակոններուն թիւը կը հասնի 19ի, կցորդ վակոններու թիւը 8ի:

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔ Է

Սաստիկ տաք է նաեւ Երեւանի մէջ, ուր յուլիս 14ին ջերմաչափը ցոյց կուտար շուքի մէջ 36,2, յուլիս 9ին՝ 36: Նոյն օրը (ցերեկին) Իջեւանի մէջ 24, Մեղրիի մէջ՝ 29, Լենինականի մէջ՝ 27, Ղուրդուղուլուի մէջ՝ 31, Ղարաքիլիսայի մէջ՝ 22, Սիսիանի մէջ՝ 23, Ելենովկայի մէջ՝ 22, Ալիքուչակի մէջ՝ 26:

Ի ՓԱՌՍ ԼԵՆԻՆԻ

Լենինի մահուան 10րդ տարեդարձին օրը, 21 յունուար 1934ին, Հայաստանի նկարիչներու Միութիւնը եւ գեղարուեստական թանգարանը ցուցահանդէս մը պիտի տան, ներկայացնելով նկարչութեան եւ քանդակագործութեան նուաճումները: Պիտի ցուցադրուին Հայաստանի նկարիչներու գործերը Լենինի կեանքին նուիրուած: Ցուցահանդէսին պիտի մասնակցին Ռուսիոյ եւ Անդրկովկասի նկարիչները:

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ԿՈՄԻՏԷ

Հայաստանի խորհրդարանին (կենտգործկոմ) հրահանգով կազմըւեցաւ լատինական այբուբենի նոր կոմիտէ մը, որ «պիտի ղեկավարէ լատինացման ենթարկուած այբուբեններու հետ կապուած աշխատանքները»: Այս կոմիտէին նախագահ նշանակուած է Ռուբէն Դաշտոյեան, փոխ նախագահ՝ Սանթրոսեան:

ԳՈՐԳԵՐԸ ԼՈՒԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Գորգագործ վարպետ Մղտեսեան հնարեց քիմիական եղանակով գորգերը լուալու մեքենայ մը:

Մինչեւ հիմա գորգերը կ'արտածուէին առանց լուալու: Մղտեսեանի գիւտով գորգերը այսուհետեւ պիտի լուացուին եւ այնպէս պիտի արտածուին, ինչ որ տարեկան մինչեւ կէս միլիոն րուբլի խնայողութիւն մը կ'ենթադրէ:

Արտաքին առեւտուրի գործավարութիւնը գնահատած է այս մեքենան որով գորգերու լուացումը համապատասխան կը գտնէ արտասահմանի պահանջներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՊԱՀԱՆՋԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յուլիս).

— «Անցնող քանի մը սերունդները հնարաւոր չափով լեցուն պահեցին խրամները, պայքարեցան իրենց հասկցած եղանակով եւ սպառեցին իրենք զիրենք: Այժմ անոնց մնացորդները աստիճանաբար կ'անհետանան, կամ ուժասպառած՝ պայքարի կրկէսը կը թողուն:

Նոր հոսանք մը պիտի գայ այս պարապը լեցնելու. այս հոսանքը պիտի գայ նորահաս երիտասարդութենէն:

Դժբախտաբար նոր հասնող երիտասարդութենէն ցանցառ թիւ մը միայն անցած է հին պատնէշին ետեւ: Մընացեալ հսկայ մեծամասնութիւնը կը մնայ անկազմակերպ:

Այս կացութեան պատճառները բազմաթիւ են, արդարացի կամ անարդար: Իրողութիւնը այն է, որ գաղութներու մէջ հասակ նետած երիտասարդութիւնը իր մտածելակերպով ու գործելու եղանակով կը տարբերի նախորդներէն: Որբերու սերունդն է որ տակաւին պզտիկ կապ մը կը պահէ նախորդ սերունդին հետ:

Դատելով երեւոյթներէն, նոր սերունդի ճնշող մեծամասնութեան մօտ գործելու տենչն ու բարեացակամութիւնը չէ որ կը պակսի, այլ միայն յաւագոյն կազմակերպութիւնը:

Նախորդ սերունդներու գործելակերպն ու կազմակերպական եղանակը հաճելի չեն թուիր նորերուն: Այդ պարագային համահայկական երիտասարդական կազմակերպութեան մը հարցը ինքնաբերաբար կը դրուի սեղանին վրայ՝ անկախ գոյութիւն ունեցող քաղաքական կազմակերպութիւններէն:

Ամերիկահայ թէ այլ գաղութներու մէջ, ինքնաբերաբար ծնունդ կ'առնեն զանազան անուններով երիտասարդական կազմակերպութիւններ, որոնք իրարու հետ կապ չունին ընաւ եւ իրենց ճիգերը դատապարտուած պիտի ըլլան ամլութեան:

Հայ երիտասարդութիւնը պէտք է ստեղծէ համահայկական մեծ կազմակերպութիւն մը, իր ուսերուն վրայ վերցնելու համար այն ժառանգութիւնը — հայ ազատամարտի պայքարը,— որ իրեն կը թողու նախորդ սերունդը:

Մեր թշնամին — Թուրքը, արդէն ձեռնարկած է նման կազմակերպութիւն մը երեւան բերելու, Խալք Էվիներու հովանաւորութեան տակ, այն մտքով որ նորահաս սերունդը հետզհետէ անցնի դատարկուած դիրքերը: Եթէ հայ նորահաս սերունդը չփութայ ստեղծելու նոյնպիսի ընդհանուր կազմակերպութիւն մը, անտարակոյս պիտի քանդուին մեր պայքարի պատնէշները, ուր թշնամին պիտի գայ իր դրօշը տնկելու յաղթականօրէն:

Ստեղծուած երիտասարդական կազմակերպութիւններուն մէջ իրենց ծաւալով եւ ընդհանրացած կազմակերպութեամբ, առաջին գծին վրայ կուգան Չափահաս Որբերու Միութիւնը, (Ֆրանսա, Եգիպտոս, Յունաստան, Սուրիա, եւն.), եւ Հայորդիքը, Ամերիկայի մէջ: Այս երկու կազմակերպութիւնները, փոխադարձ համաձայնութեամբ, իբրեւ կօրիզ հանդիսանալով, կրնան նախաձեռնութիւնն առնել կազմակերպելու համահայկական երիտասարդական մեծ կազմակերպութիւն մը, որուն մասնակցի հայկական բոլոր գաղութներու ամբողջ երիտասարդութիւնը:

Այսպիսի կազմակերպութիւն մը ինչ անուն ալ կրէ, անոր մէջ պիտի խօսի «Վահագնեան» ոգին, տենչն ու սլացքը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Զարանճազցիներու Երիտ. միութիւնը

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զարանճազի պատանեկան Միութիւնս կազմուած 1927ին, ունեցած է որոշ գործունէութիւն, լուռ եւ յարատեւ: Հայրենակցական կեանքին մէջ տարած է գնահատելի աշխատանք եւ արժանացած մեր պատգամաւորական ժողովներու քաջալերութեան: Գ. պատգ. ժողովէն սկսեալ ունեցած է իրաւասու ձայն, հաւասար մասնաճիւղերու:

Իսկ հայրենակցական շրջանակէ դուրս օժանդակած է նիւթապէս բարոյապէս ազգային բոլոր ձեռնարկներու: Ունի ճոխ գրադարան մը, ինչպէս նաեւ իր մարզական խումբը: Վեց տարուան փորձառութեան վրայ հիմնուած է եւ կարգ մը առաւելութիւններ նկատի ունենալով, որոշեցինք պատանեկան միութիւնը վերածել Երիտասարդաց Միութեան եւ նոր ծրագիր — կանոնագիրը յանձնեցինք Ե. պատգ. ժողովի, որ վաւերացուց:

Հաղորդելով այս պարագան, կը հրաւիրենք մեր բոլոր հայրենակից երիտասարդները միանալ մեզի, որպէսզի միասնաբար աշխատինք օգտակար դառնալ մեր բազմաչարչար ազգին որուն մէկ մասնիկն ենք նաեւ մենք Զարանճազցիներս: Յառաջիկայ ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ, 3 օգոստոս հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին 37 Bld. Dugommier Պառ տիւ Կլօպի սրահին մէջ:

Վարչութիւն

Դաշտահանդէս

— :-: —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 26 յուլիս (Յառաջ).— Մենք ալ, յուլիս 23ին տօնեցինք Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձը Banlieux օդասուն բարձունքին վրայ, շքեղ ծառաստաններուն մէջ: Հասարակութիւնը առտուն կանուխէն ուտելիքներով եկած եւ տեղ գրաւած էր: Իւրաքանչիւր ընտանիք ծառի մը շուքին տակ, նահապետական սեղան, կերուխում, կարմիր գինիի գաւաթները իրար բախելով «կենաց»ներ կ'առաջարկէր, մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենացը: Անդին, նուրական ու պանծալի եռագոյնին հովանիին տակ կամաւոր նուագածուներու խմբակ մը՝ Պ. Պ. Գարեգին Իշխանեան եւ Օհանիկ՝ շրջապատուած քանի մը երիտասարդներէ, ջութակի եւ ուտի վրայ յուզիչ եղանակներով գովքը կը հիւսէին օրուան հերոսամարտին: Որոշեալ ժամուն նախագահ ընկ. Լ. Պայըմըրեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Կարկուտ տեղաց» խմբերգով որ երգուեցաւ միաբերան: Ընկերը իր բացման խօսքով ամփոփ պատմականը ըրաւ արշաւանքին: Յաջող արտասանութիւններ ըրին ընկ. Կ. Յակոբեան եւ Վ. Մուրատեան: Իսկ նուագախումբը մէջ ընդմէջ կը թնդացնէր հանդիսավայրը ուր եկած էին նաեւ հանդիպակաց շէնքերու մէկ բնակող Ֆրանսացիներ, որոնք հիացմունքով կը հետեւէին մեր կարգապահական շարժումներուն: Օրուան բանախօս ընկ. Մուրատի տկարութեան պատճառաւ, ընկ. Սարգիս Փիլիկեան բացատրեց թէ ի՞նչ է Խանասորի արշաւանքը, ի՞նչ արդիւնք ունեցաւ եւ ի՞նչու կը տօնենք: Այս գեղեցիկ բանախօսութիւնը՝ վայրկեան մը մեզ փոխադրեց մեր հայրենի երկիրը: Ամէն բան հայացած կը տեսնէինք մեր շուրջը, մանաւանդ տարագիր եռագոյնի ծփծփումը յուզիչ յիշատակներ կ'արթնցնէր մեր մէջ: Հանդէսը վերջացաւ ընկ. Զեքեանի քրքջալիր մէկ փանթէզիով: Սակայն ժողովուրդը անդադար կ'երգէր, թնդացնելով անտառը: Խանդավառութեան մղումով, կրկին կը բոլորուինք սեղաններու շուրջ, բաժակաճառեր, երգեր, պար, տաք ու մտերմիկ մթնոլորտ մինչեւ ուշ առեն: Ժամը ինին ակամայ կը բաժնուինք դաշտէն, քաղցր յիշատակներու մէջ թաղուած:

Հարգանցի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Հարս թէ կեսուր, ծեր թէ երիտասարդ, մանուկ թէ պատանի, հոն, գիւղին երկար ու հարթ տանիքներուն վրայ կ'ըլլային: Մէկ կողմ հաւաքուած պառաւ կիները, իրենց շատ սիրած «զամն ու զրոյց» կ'ընէին: Միւս կողմ, տղամարդիկ, զուարթ ու ժպտուն, օրուան չարն ու բարին կը հարցնէին իրարու, դեռ միւս կողմը, պատանիներ ու չափահասներ, խումբ խումբ, զանազան խաղեր կը խաղային, «Գիր տանուկ», «Ձինկ լայլակ» «Խիխի», «Գձկէ թռուկ», «Կետ» եւն. եւայլն:

Այս խաղի եւ խօսուածքի խժալուր ժխորը կը տեւէր, մինչեւ որ, գիւղին ամենատարեցը — ըռքաբարը —«հէվհտար» ինչ որ քուն ունենալու նշան էր: Այն ատեն, գիւղի նահապետը, ոտքի կը կանգնէր.

— Հայտէ սըլըններս, գցէք պառկեցէք, վաղը կանուխ պիտի ելլէք, անուշ քուն, բարի գիշեր — ըսելով կը բռնէր տանը ճամբան: Տղամարդիկ կը հետեւէին ծերունիին ու կիներ, չափահասներ ու պատանիները այս վերջիններուն: Տասը վայրկեան վերջ, գիւղացիները, կարգապահ զինուորներու պէս ամէն ոք իր տանը կ'ըլլար:

Ճիշդ այդ միջոցին, իրարանցումի այդ խառնակ վիճակէն օգտուելով, երկու ստուերներ, գաղտնաբար, մութին մէջէն զգոյշ քայլերով կը սողային, կ'անցնէին Երանոսենց տանիքէն դէպի ձիթխանքին տանիքը: Ու կը կորսուէին այն անկիւնադարձը որ գիւղին տանիքներուն ետեւը կ'իյնայ ու միշտ ամայի էր:

Այնքան ճարպիկութեամբ տեղի կ'ունենար այս անցքը, որ, տարիներ տեւած էր եւ ոչ ոքի ուշադրութիւնը գրաւած էր, մինչեւ որ, օր մը, պատահաբար, գիւղին բնակիչներէն երկու հոգի — ընքապապենց Նազարը ու Աժիրենց Մարգարը — վրայ էին եկած, տեսած էին ու ճանչցած էին Պալլէն ու Սիրանը, ու անկէ վերջ գիւղին մէջ «ճանչնուած» էր:

Պալլէն եւ Սիրանը իրենք ալ նշմարած էին որ, երկու ստուերներ իրենց մօտէն անցան ու զարմանալիօրէն քրքջացին: Նախ վախցան, քանի մը օր իրարմէ հեռու կեցած էին, բայց երբ տեսած էին որ իրենց մասին բան չի խօսուիր, շարունակած էին սովորական կեանքը:

Երկուքն ալ դարձեր էին «անամօթ» սիրողներ, կարծես թէ մոռցեր էին որ, իրենց ետեւը գիւղը կայ ... չար ու նախանձ աչքեր կան: Մոռցած էին թէ չկար գաղտնիք մը որ չյայտնուէր: Ու վերջապէս մոռցած էին որ գիւղին մէջ այդպէս բացայայտօրէն սիրելն ու սիրուիլը այնքան ալ օրինաւոր բան չէր ... Ու ատոր համար էր դուցէ որ, Պալլէն, Սիրանին խստիւ պատուիրած էր տանը մէջ, աղբիւրին ճամբան կամ պարտէզը, ոչ մէկ մըտերմիկ խօսք եւ ոչ մէկ ձեւ կամ շարժում ընել:

Եւ յոյզերով ու յոյսերով, երազներով ու պատրանքներով այս կեանքը, տեւեց մինչեւ այն օրը, որ Պալլէն օր մը հօտաղ ըլլալէ վերջ հիւանդ ինկաւ ...

Պալլէին հիւանդութիւնը երկար չտեւեց, բայց ... Այդ մէկ քանի օրուան հիւանդութիւնը դուռ բացաւ այն ենթադրութիւններու եւ անակնկալներու երկու սիրողներուն միջեւ: Ան հիւանդացած ու հիւանդութենէն վերջ՝ խորապէս փոխուած էր: Ի՞նչ էր պատճառը: Սիրանին համար մութ գաղտնիք էր:

Սիրանը, չէր գիտեր որ, Պալլէն Տէր հօրը գացած էր եւ թէ անախորժ բաներ մը պատահած էին: Չէր գիտեր նոյն իսկ, թէ, ինչո՞ւ Պալլէն յանկարծ անկողին ինկած էր: Եթէ գիտնա՛ր ... անշուշտ բաժնեկից պիտի ըլլար անոր հոգեկան խռովքին ... Բայց Սիրանը ոչինչ գիտէր: Եւ ցաւն հոն էր որ ան իրմէ գաղտնիք կը պահէր: Գիտէր միայն որ, Պալլէն Տէր Հայրէն դաս պիտի առնէր, գիր պիտի սորվէր: Այդ պարագան, իրեն համար աւելի ուրախալի էր: Խեղճ աղջիկը, ի՛նչ չարչարանքներ քաշած էր մինչեւ որ կրցեր էր անոր Ա. Բ. Գ. ու քիչիկ մըն ալ կարդալ սորվեցնել եւ պարզ նամակ մը գրելու աստիճանին հասցնել:

Սիրանը, նոյն իսկ, ուրախացած էր որ, Պալլէն, գրել կարդալ պիտի սորվի, ու իր գրած նամակներուն բովանդակութիւնը լիովին պիտի հասկնայ: Պիտի գիտնայ թէ, ի՞նչ կը նշանակէ «գիւթական», «հոգիիս արեւը», «սիրոյս անսանձ երիվարը»:

Խեղճ աղջիկը քաղաքէն վերադարձին, շատ անուշ բաներ պատմած էր անոր, գիրք կարդալով կամ սորվելով իր վարժուհիէն, ու, խօսելով, խրատելով, այն համոզման բերած էր թէ մարդուս համար, անհրաժեշտ է գրել կարդալ սորվիլ:

Իսկ այսօ՞ր ... ինչո՞ւ փոխուած, պաղած էր Պալլէն:

Երբեմն, կը փորձէր հեռու կենալ այլեւս Պալլէէն, անցեալը իր սիրով ու խանդովը թաղել, կորսնցնել, հոգ չէ թէ, ծանր կորուստով մը: Այո՛, թաղել քանի դեռ ուշ չէր քանի դեռ գիւղացիները զինքը «բերնի ծամոց» չէին ըրած: Պալլէին կորուստը Սիրանին համար մահացու էր, եւ աննախընթաց վիշտ, բայց պէտք էր որ ընէր: Հպարտ աղջիկ էր Սիրանը, ու իր հպարտութեանը առջեւ երբեք տկարութիւնը չպիտի ունենար գերի դառնալ մէկու մը, որ զինք չի սիրեր: Պալլէն այժմ զինքը, անպէտ մաշած հագուստի մը պէս մէկ կողմ նետած էր: Այդպէս կը ցուցնէր Պալլէին այդ լռութիւնը:

Բայց, այս դառն, մտքերը կը տեւէին այնքան որքան Պալլէին բացակայութիւնը գիւղէն կամ տունէն:

Աղբիւրին ճամբան, կամ իրենց դըրան առջեւ, ցուիքին վրայ, անոր մէկ հայեացքը, պարզ, չոր ու ցամաք ժըպիտը, աչքին տակէն «պոչ»ի բարեւը, բաւական կ'ըլլար որ, Սիրանը կարճ ժամանակի մը համար մոռնար իր սեւ մտածումները: Ո՛չ, ո՛չ ... ան զիս կը սիրէ տակաւին, կը սիրէ երէկուան պէս, բայց իր հոգիին մէջ բան մը փոխուած է, սեւ մուր մը քսուած է: Պէտք է հասկնալ եւ ապա վճիռ տալ. Պալլէն «նամարդ» տղայ չէ ...

Ու քիչ վերջ, փոքր պատճառ մը, պարզ խօսք մը կամ ոչինչ միջադէպ մը, նորէն առիթ կուտար Սիրանին, որ կրկին իյնար մտածումներու սեւ ծովը: Միջո՞ց մը, Պալլէ, միջոց մը — կը մրմնջար յաճախ ինքն իրեն — յանուն մեր անցեալին, միջոց մը ազատելու այս հալ ու մաշ կրակէն: Գիտեմ, գիտեմ որ ծանր է կացութիւնը, ճնշիչ ու ահաւոր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

պէի, Սլիվէնի, Սթարա Զակորայի եւ Եամպոլի մէջ: Կարմիր դրօշներ բռնուեցան դպրոցներու մէջ:

Իհթիմանի ճեմարանին մէջ համայնավարական բջիջ մը երեւան հանուած ըլլալով, քննութիւն կատարուեցաւ եւ հաստատուեցաւ թէ գլխաւոր կազմակերպիչն է նախկին տնօրէնը, որ այժմ իբրեւ հաշուակալ կ'աշխատի Փէրնիքի մէջ: Արդէն ձերբակալուած է: Այս առթիւ երեւան ելաւ որ հոն ալ բջիջ մը կազմած է, քանի մը օրուան ընթացքին: Նոյն մարդն է որ բջիջ մը հաստատած է նաեւ Սթանիմաքայի մէջ:

Հիթլեր կը փառաբանէ ուժը

ՎԻԹԽԱՐԻ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Կիրակի օր վիթխարի մարզահանդէս մը տեղի ունեցաւ Շթութկարտի մէջ: 42,000 այրեր եւ 17,000 կիներ 4000 դրօշակներով անցք մը կատարեցին վարչապետին, պրոպագանտի նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու առջեւ: Անցքը տեւեց երկու ժամ: Մարզահանդէսը սկսած էր շաբաթ օր, զանազան խաղերով եւ ջահագնացութիւններով: Թափօրը տեղի ունեցաւ երեք շարքերով, որ կը քալէին միաժամանակ: Գլուխը կը գտնուէին արտասահմանի գերման մարզական ընկերակցութիւնները: Գերմանական բոլոր գաւառները ներկայացուցիչներ ունէին տեղական տարազներով:

Պ. Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ 150,000 ունկնդիրներու առջեւ, փառաբանելով Լուտվիկ Եանը, որ հիմնադիրն եղաւ Գերմանիոյ մարզական ընկերութեանց: Ցետոյ շեշտեց թէ՝ ազատական դարաշրջանը, իր տգիտութեամբ եւ թերակրթութեամբ այլասերած մարդկութիւն մը ստեղծելու վրայ էր: Գերագնահատելով կարծեցեալ գիտելիքներ, արհամարհանք մը յառաջ եկած էր ֆիզիքական աշխատանքին դէմ: Եւ բացագանչեց.

— Տկար, թուլակազմ փիլիսոփաներ չեն որ կը պաշտպանեն կեանքը, այլ ուժեղ մարդիկ: Մտացի բայց անարի եւ անուժ ազգերը միշտ երկրորդական գծի վրայ կը նետուին զօրաւոր ցեղերու կողմէ: Մեզի համար արժէք ունին ոչ միայն գիտելիքները, այլեւ ուժը:

ՈՉ – ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութեան կարգադրութեամբ, ասկէ վերջ օտար և փոքրամասնութեանց վարժարաններու նախակրթարանի ու միջնակարգ դպրոցներու ընթացաւարտներն ալ պարտաւոր են քննութիւն տալ պետական վարժարաններու մէջ:

Այս տարուան ընթացաւարտներու վկայականներուն եսին սկսած է զարնուիլ արձանագրութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ վկայականներու տէրերը իրաւունք ունին պետական դպրոցներու մէջ քննութիւն տալու:

Կրթական գործավարութեան այս նոր կարգադրութեան վրայ, վարժարաններու տնօրէնները ստիպուած են կատարել հարկ եղած բարեփոխումը, որպէսզի իրենց ընթացաւարտները կարենան յաջողութեամբ քննութիւն տալ:

610 անթելի կայաններ կ'օգնեն

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՊԱՅՔԱՐԻՆ

Մ. Նահանգներու անթելի բոլոր կայանները, 610 հատ, կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրուեցան, ուժ տալու համար ազգային վերակազմութեան պայքարին: Մօտերս այս կայանները պիտի տարածեն շարք մը ճառեր, որոնց մէջ պիտի շեշտուի թէ նախագահ Ռուզվէլթի ծրագիրը փրկութեան միակ ճամբան է երկրին համար:

Միւս կողմէ, Նիւ Եորքի գլխաւոր դրամատուններէն 11ը խոստացան ուժ տալ նախագահական ծրագրին:

⁂ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Փէնսիլվանիոյ մէջ, 16,000 հանքագործներ գործադուլ հռչակած ըլլալով: Պատասխանատու կը համարուին գործատէրերը, որոնք փորձած են խեղաթիւրել ազգային վերակազմութեան ծրագրին ոգին եւ տառը: Կառավարիչը նպաստ բաժնեց 8400 ընտանիքներու:

Նիւ Եորքի կաթնատնտեսութեան 35 ներկայացուցիչներ ժողով գումարելով, որոշեցին գործադուլ հռչակել այսօր, երեքշաբթի, ամբողջ Նիւ Եորքի նահանգին մէջ: Կը կարծուի թէ 50,000 արտադրիչներ պիտի մասնակցին շարժումին:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց 500 միլիոն տոլարի (9500 միլիոն ֆրանք) գանձատոմս հանել, ուժ տալու համար տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritainի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամաւորներու:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ՝ նախկին ժողովի շարունակութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԻՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր, Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի օգաստուն պարտէզին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կամաւորներու Ուխտագնացութիւնը յետաձգուած

Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւնը ցաւով կը ծանուցանէ թէ՝ իր հրապարակային կոչը արձագանգ գտած չըլլալով Փարիզի հայ հասարակութեան մէջ, Օգոստոս 6ին դէպի Arras իր կազմակերպած ուխտագնացութիւնը՝ Ընդհ. Պատերազմին ինկած զինուորներու գերեզմաններուն, տեղի չպիտի ունենայ այս տարի:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՏԻՍԻՆ, Թղթակից.— Ձեր ուզած հասցէն.— Journal «Armenia», Canning 1087, Buenos Aires (Rép. Argentine).

ՊՈՒԲՐԷՇ, Թղթակից.— Օգանաւով դժուար է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Հ. Հ.— Ստացած ենք: Կը տպուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդի Քերովբէ գիւղացի Աւագ Շապոյեան, հօր անուն՝ Ասատուր, մօր անուն՝ Թուրվանտայ, կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Սարգիս Տէր Տէրեան, հօր անուն՝ Մարգար, մօր անուն՝ Մարիամ, որ 1925ին կը գտնուէր Պանամա եւ կը թղթակցէր: Իր հասցէն իմացնել Աւագ Ասատուրեանի, 66 P. O. Box, Alep. Syrie.

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զէյնադադարէն Իղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Իմ սիրելի ընկերներս, իմ սիրելի եղբայրներս, ձեզ բոլորդ կը բանտարկեմ բազուկներուս մէջ եւ ձեզ կ'ողջագուրեմ ուժգին: Այս նամակս միայն ձեզի համար կը գրեմ, իմ մտերիմ ընկերներուս համար միայն: Ահա թէ ինչու կը խնդրեմ որ չհրատարակէք: Թող այն խօսքերը, զորս աղաղակեցի, երբ տեսայ մեր թշնամին գետապատ ինկած, նոյն այն պահուն երբ կը կարծէի թէ ես ալ կը մեռնիմ, թող այդ խօսքերս ըլլան իմ հրաժեշտի խօսքերս առ ձեզ.

— Կեցէ Մարտական Մարմինը:

— Անկցի բռնապետութիւնը:

Մնաք բարով, ընկերներ:

Ապրեցէք և աշխատեցէք, եղբայրներս եւ ընկերներս:

Ձեզ սիրող

Իգոր Սազոնով

Լէյբա Սիկորսկի, որ դատուեցաւ Սազոնովի հետ միաժամանակ, բնիկ Կինշին քաղաքէն, արհեստով խաղախորդ, սկսած էր աշխատիլ իր ծննդավայրին մէջ՝ երբ դեռ 14 տարեկան էր, յետոյ Կրինիկիի, աւելի վերջը Բիէլոստոկի մէջ: Կրինիկիի մէջ էր, որ առաջին անգամ յարաբերութեան մըտաւ յեղափոխական կազմակերպութեան հետ: Սակայն Բիէլոստոկի մէջ էր, որ իսկական անգամ դարձաւ Սոցիալիստ Ռէվոլիւսիոնէր կուսակցութեան: Նոյն քաղաքին մէջ էր, որ մըտերմօրէն կապուեցաւ Ն.ի հետ, որ, ինչպէս ըսի, 1904 յունիսին, Մարտական Մարմնին մէջ մտցուց զայն:

Սազոնովի եւ Սիկորսկիի դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ 30 նոյեմբեր 1904ին, Պետերբուրգի մէջ:

Սազոնովի պաշտպան փաստաբանն էր Կարաբչեւսկի, Սիկորսկիի փաստաբանը՝ Կասարինով: Ըստ դատավճիռին, ամբաստանեալները զրկուեցան իրենց քաղաքական եւ քաղաքացիական իրաւունքներէն եւ դատապարտուեցան՝ Սազոնով մշտնջենական թիապարտութեան, իսկ Սիկորսկի քսան տարի թիապարտութեան: Նման դատավճիռ մը, որ յարաբերաբար թեթեւ էր, (ինչպէս կ'ըսէին բոլորը, նոյնպէս Սազոնով, որոնք կը սպասէին պատերազմական ատեանի մը վճիռին, մահապատիժի), հասկընալի կը դառնայ՝ երբ ըսենք, որ կառավարութիւնը, ներքին նախարարութեան կանչելով իշխան Սվիատոպոլկ — Միրսկին, որոշեց քիչ մը փոխել իր քաղաքականութիւնը եւ չխռովել ռուս ընկերութիւնը մահապատիժներով:

Սազոնով եւ Սիկորսկի, դատավարութենէն յետոյ, բանտարկուեցան Շլիւսէլբուրգի ամրոցին մէջ: 17 հոկտեմբեր 1905ի ներման հրովարտակով, երկուքին ալ թիապարտութեան ժամանակը կրճատուեցաւ: 1906ին երկուքն ալ փոխադրուեցան Ակատույի բանտը: Այդտեղէն էր, որ Սազոնով մեզի հասցուց հետեւեալ նամակը.—

«Սիրելի ընկերներ, սիրելի եղբայրներ,

18 ամիս անցաւ ձեր շարքերէն հեռանալէս ի վեր: Թէեւ ֆիզիքապէս ձեզմէ բաժնուած, սակայն մէկ վայրկեան չդադրեցայ ապրելու ձեզի հետ մտածումով: Յեղափոխական փոթորիկի որոտին մէջ, որ պայթեցաւ երկրին վրայ, Մարտական Մարմնին ձայնն էր որ կը լսէի մասնաւորապէս: Եւ այդ ձայնը չի կորսուիր յեղափոխութեան բազմութեան մէջ: Մարտական Մարմինը միշտ գիտցաւ պատասխանել այն բոլոր հարցերուն, զորս ընկերային կեանքը կը դնէր: Հիացիկ զգացումով մըն էր, որ ես կ'ապրէի իր յաղթանակները, սրտի մեծ ցաւով մըն էր, որ կը կրէի իր ձախողութիւնները, որոնք բնական էին լայն եւ կենդանի կազմակերպութեան մը համար: Մէկէ աւելի մարտիկներ հեռացան ձեր շարքերէն, ոմանք անվերադարձ: Խորունկ կսկիծով, սիրով եւ պաշտումով է, որ ես կը խոնարհիմ չիրիմներուն վրայ անոնց որ ինկան: Եւ դեռ վերջացած չէ: Երբ կը քննեմ ինչ որ տեղի կ'ունենայ, կը տեսնեմ որ պայմանները Մարտական Մարմինէն պիտի պահանջեն վերստին երեւալ պատմութեան կրկէսին մէջ: Դրուած հարցերու հեռանկարին առջեւ, եւ անոնց լուծման համար պահանջուած զոհողութեանց մասին մտածելով, պարտք կը զգամ յիշելու անցեալը:

Չեմ կրնար, իմ սիրելի ընկերներս եւ իմ սիրելի եղբայրներս, չեմ կրնար ձեզի ըսել թէ ինչ մեծ ուրախութիւն կը զգամ յիշելով ձեզ, ձեր սիրոյ եւ եղբայրութեան վերաբերումը, վստահութիւնը, որով պատիւ ըրիք ինծի՝ պարտականութիւն տալով ինձ լուծել հարց մը, որ լեցուն էր այնքան պատասխանատուութեամբ: 15 յուլիսի դէպքն էր այդ: Մերժել ձեր սէրը, արժանի չըլլալ ձեր վստահութեան, փոքրիկ շուք մը ձգել Մարտական Մարմնին փայլուն գործունէութեան վրայ,— ես առաջինն եմ, որ կը ճանչնայ անոր մեծութիւնը եւ ինքզինքս կը զգամ չափազանց փոքր իր առջեւը,— պիտի նշանակէր հազար անգամ աւելի գէշ քան մահը, Բախտը բերաւ, որ ես գէշ խաղամ: Վիրաւորուած էի, ըսպաննուած չէի: Ինքզինքս տիրապետելու կարողութիւնը կորսնցուցած, քիչ մնաց որ ակամայ դաւաճան մը դառնայի: Քիչ մնաց որ կրէի ամէնէն սարսափելի տառապանքը, զոր կրնայ զգալ յեղափոխական մը, — Յուդային համբոյրը եւ ստիկաններուն գուրումը: Այս վերջինները, ուզելով օգտուիլ իմ ինքնակոր... ճակէն եւ աչքս վերակապով մը ... ուած ըլլալէն, ինծի կը ներկայանային բժշկութեան չէզոք դրօշով: ... կը դառնային անօթի գայլերու ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

2 Aout 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2254

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԸՍԵԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Ինչպէս կ'երեւայ, դրօշամարտը կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի կատաղօրէն, բոլոր գաղութներուն մէջ:

Ահա վերջին արձագանգը Լիոնէն:

Անօգուտ են բոլոր բացատրութիւններն ու յորդորները: Անօր՝ տրամաբանութեան, ազգային արժանապատուութեան և ամենօրեայ իրականութեան բոլոր պահանջները:

Ո՛ւր որ հասնի ռեւէ ռամկավարի կամ Հօկի ձեռքը, իբրեւ Թաղական, հոգաբարձու, դռնապան կամ ժամկոչ, եռագոյն կախելու — չկախելու խնդիր պիտի ունենանք: Մէկը պիտի հակառակի, միւսը պիտի պնդէ, եւ կռիւ պիտի ծագի:

Միւս կողմէ, քանի որ Ջուրի ճամբայ դարձած են պահականոցները, միշտ ալ գործ պիտի ունենանք ոստիկանութեան հետ: Ցիշեցէք Սօֆիայի եւ Ֆիլիպէի, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ, Ծիքակոյի եւ ուրիշ գաղութներու պատմութիւնները:

Կարդացէ՛ք նորագոյն խայտառակութիւնը,— Լիոնի դպրոցական հանդէսին խափանումը:

Նոյն իսկ Բարեգործականի մասնաճիւղին ատենապետը հաւանութիւն կը յայտնէ,— հարկ զատեր են հարցնե՛լ — բայց սրահին հայանուն վարձակալը չի համակերպիր:

— Կա՛մ վար կ'առնէք դրօշը, կամ սրահը փակել կուտամ:

Եւ երկու – երեք ամսեղուկներ կը յաջողին խափանել դպրոցական հանդէս մը, ուր երախաներ պիտի արտասանէին կամ երգէին:

Հարցը այն չէ թէ ի՛նչպէս ծագած է վէճը:

Խականը՝ այն կոպիտ կիրքն է որ իր թունաւոր ժանիքները կը ցցէ մեքենաբար, հազիւ տեսած եռագոյնը:

Եւ, կիրքին հետ զուգընթաց, այն զարհուրելի սարկամտութիւնը, որ կ'ուզէ մարդկային արժանապատուութիւնն անգամ ի սպաս դնել Երեւանի: Գլխով ոտքով փռուիլ անոր զարշապարներուն տակ:

Մարսէյլի մէջ, Թրքախօս Եօզկատցին գուրգուրանքով կը պարզէ եռագոյնը, դաշտէն մինչեւ հանրակառք երգ երգելով անոր ծալքերուն տակ:

Նոյն քաղաքին մէջ, երիտասարդական չէզոք միութիւն մը (Պուլվառ Օտտօ) եռագոյնով կը զարդարէ իր անդամատետրն ու նամակի թուղթերը:

Ամերիկայի մէջ, խումբ խումբ երիտասարդներ հաւատարմութիւն կ'երդնուն եռագոյնին:

Միջազգային տօներու մէջ բարեկրթութեամբ եւ համակրութեամբ կ'ընդունուի, կը փնտռուի հայկական դրօշը:

Հ. Մ. Ը. Մ., Զ. Ո. Մ., արիներ, նախկին պատերազմիկներ, կամաւորներ, Հայր. Միութիւններ, Կ. Խաչ, երիտասարդական բազմազան կազմակերպութիւններ հպարտութեամբ կը պարզեն եռագոյնը, ամէն անգամ որ առիթ ներկայանայ:

Օտար հիւրեր, քաղաքային թէ զինուորական աստիճանաւորներ, պատասխանատու վարիչներ, մտաւորականներ չեն հարցներ,— «Ի՞նչ դրօշ է այս», երբ եռագոյնը պարզուած կը տեսնեն որ եւ է հայկական հանդէսի մէջ:

Ամենատգէտ ոստիկանը մտքէն չանցըներ որ եւ է դիտողութիւն ընել, չի համարձակիր վար առնել եռագոյնը:

Ամէն տեղ, որ եւ է առթիւ, երբ կը պարզուի ազգային խորհրդանշանը, յետին անտարբերն ալ կը հրճուի, յաճախ կը յուզուի: Իսկ երիտասարդութիւնը կը ցնծայ արդար հպարտութեամբ:

Այս բոլոր տարրական, բնական, մարդկային երեւոյթներուն հանդէպ, միայն դաս մը ծանծաղամիտներու բորբոսած հոգիներն են որ կը խռովին, բորոտի պէս կը քերուին եւ թոյն կը սրսկեն:

Եւ որովհետեւ յարձակումը հակազդեցութիւն յառաջ կը բերէ,— ահաւասիկ ամբողջ հայ մամուլը դրօշամարտով զբաղած:

Ամէն անգամ որ կը ստիպուինք — այո՛. կը բռնադատուինք — խառնուիլ այս չարաբաստիկ վէճին, արիւն կ'երթայ մեր սրտէն:

Ի՞նչպէս կարելի է արդարացնել ժամանակի եւ կորովի այսքան սպառում՝ հարցի մը համար որ գոյութեան իրաւունք չունի, որ լուծուած է տարիներ առաջ:

Բայց, վերջապէս, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, Պ. Պ. ռամկավարներ:

Դուք ո՞ւխտ էք ըրած հրապարակէն քշելու եռագոյնը:

Մասնաւոր պաշտօ՞ն մը յանձնած են ձեզի, ամէն տեղ Ջուրը պատէն վեր հանելու համար:

Այսքան զարշելի խաչակրութիւն մը սարքելով պատմական խորհրդանշանի մը դէմ, դուք չէ՞ք մտածեր հետեւանքներու մասին:

Չէ՞ք վախնար, մանաւանդ, գաղութները ա՛լ աւելի պառակտելու, եղբայր եղբօր դէմ հանելու ահաւոր պատասխանատուութենէն:

Ի՞նչ է ձեր վերջնական ուղեգիծը: Դրօշակ պարզե՞լ թէ չպարզել: Եռագո՞յնը պարզել թէ կարմիրը: Իբրեւ դիտակից ժողովո՞ւրդ երեւալ, ազգային ուրոյն դիմագծով, թէ իբրեւ բանւոր հօտ:

Ըսած ենք եւ կը կրկնենք,— մեզի համար եռագոյն դրօշի հարց չէ այս, այլ աւելի հիմնական հոգ մը,— գաղութներու ինքնավարութեան, ինքնապաշտպանութեան խնդիր:

Դուք ազատ էք ձեր անձնական պատիւն իսկ զոհելու եւ դոնապանի պաշտօն կատարելու ի դիմաց Երեւանցիներուն:

Բայց, իրաւունք չունիք խաղալու ամէն բանէ զրկուած ժողովուրդի մը աշխարհահայեացքին եւ համբերութեան հետ:

Երեւութապէս անվնաս խնդիր է եռագոյնի վէճը: Սակայն, կրկնուելով եւ թանձրանալով, կրնայ դառնալ ճշմարիտ կռուախնձոր մը, որմէ շահողը գաղութները չպիտի ըլլան, անշուշտ . . . :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴՐՕՇԱՄԱՐՏԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐ ՈՍՏԻԿԱՆ ԿԱՆՉԵԼՈՎ ԿԸ ԽԱՓԱՆԵՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԽՄԲ.— Երէկ Լիոնէն ստացանք երկու ընդարձակ թղթակցութիւններ, դպրոցական հանդէսի մը խանգարման մասին:

Կ'ամփոփենք առաջին լուրերը, մանրամասնութիւնները ձգելով յաջորդ համարին:

Ինչպէս կ'երեւայ, մեր Քաջարի ռամկավարները ամէն տեղ կամաւոր արձանագրուած են, եռագոյնը հալածելու համար:

ԼԻՈՆ, (Յատուկ).— Ազգ. Կեդր. վարչութեան նախաձեռնութեամբ, եւ դպրոցներու ուսուցչական կազմին մասնակցութեամբ, դպրոցական ամավերջի հանդէս մը տեղի պիտի ունենար Յրդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, յուլիսի 29ին:

Որոշեալ օրը, չորսէ իրիկուն ժողովուրդը փութացած էր սրահ:

Հանդէսի հսկողութիւնը յանձնուած էր Լիոնի հայ արիներուն, բայց անոնք լսած ըլլալով թէ եռագոյն չպիտի պարզուի, հրաժարած էին:

Ժամը 9ին մինչ հանդէսը պիտի սկսէր, ուշադրութիւն կը գրաւէ դրօշակի բացակայութիւնը: Խումբ մը երիտասարդներ բանած էին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները: Պ. Ա. Կիւլպէնկեան, Ազգ. Վարչութեան ատենապետը, որ հանդէսին նախագահն էր, ընդ առաջ երթալով ժողովուրդի փափաքին, հրապարակաւ կարծիք կը հարցնէ Բարեգործականի մասնաճիւղին ատենապետ Պ. Ժօզէֆ Այնթապլեանի: (Բարեգործականն ալ կ'օգնէ այս դպրոցին): Պ. Այնթապլեան խոնարհելով կը յայտնէ թէ ո՛ր եւ է անպատեհութիւն չի տեսներ եռագոյն պարզելուն մէջ, քանի որ ժողովուրդին ալ փափաքն է:

Եւ դրօշը կը պարզուի ընդհանուր խանդավառութեան մէջ:

Ռամկավար Ղարիբ Շահպազեան երբ կը տեսնէ դրօշը, «Ես այսօրուան բանախօսութենէս կը հրաժարիմ» ըսելով դուրս կ'ելլէ: Իսկ ուրիշ ողորմելի մը, Թիւֆէնկճեան, շունչը կ'առնէ ոստիկանատուն: Ոստիկանները կուգան, բայց տեղեկանալով իրողութեան, չեն ուզեր միջամտել: Այս անգամ երկու «հերոս»ները ուրիշ թշուառական մըն ալ առնելով իրենց հետ, ոստիկանները եւ սրահին տէրը կը համոզեն նոր քուէթեամբ մը,— քանի որ սրահը վարձուած է Թիւֆէնկճեանի կողմէ, հանդէսին տէրն ալ ան է, հետեւաբար...

Եւ հանդէսը հազիւ սկսած, դադարման կը դատապարտուի:

Կանտի նորէն ձերբակալուեցաւ

ԻՐ ԿՆՈՋԸ ԵՒ 32 ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Երկուշաբթի իրիկուն Ահմէտապատի մէջ (Հնդկաստան) նորէն ձերբակալուեցաւ Կանտի, իր կնոջը եւ Ճեմարանի 32 անդամներուն հետ: Կառավարութիւնը այս միջոցին դիմած է, նկատի առնելով Կանտիի նոր յայտարարութիւնը, որով կը յայտնէ թէ պիտի վերսկսի քաղաքացիական եւ անհատական անհնազանդութեան պայքարը»:

Կանտի հետեւեալ գիրը ուղղեց Անգլիոյ ժողովուրդին.

— «Եթէ կ'ուզէք որ խաղաղութիւն տիրէ Հնդկաստանի մէջ, զայն պիտի ստանաք ոչ թէ բռնութեամբ կառավարելով, այլ վստահութիւն յայտնելով Հնդիկ Ազգ. խորհուրդին: Ես բարեկամ եմ անգլիացի ժողովուրդին եւ կը խօսիմ իբրեւ այդ: Ձեզմէ շատեր թշնամի կը համարեն զիս. բայց կը համարձակիմ նախատեսել թէ օր մը անոնց աչքերը պիտի բացուին եւ պիտի ընդունուի իմ խնդրանքիս օրինաւորութիւնը»:

Նոր պայքարին գլխաւոր նպատակն է պակսեցնել ալքոլի վաճառումէն գոյացած պետական եկամուտը եւ ջլատել բրիտանական կերպասներու առեւտուրը: Տուրք չվճարելու պայքարը յետաձգուած է մինչեւ տարեգլուխ: Պոմպէյի մէջ Կանտիի վարդապետութեան յարած կիներ եռանդով կը շարունակեն իրենց պրոպագանտը: Կը խորհին պոյքոթ հռչակել այն ընդհանուր մթերանոցին դէմ որ անգլիական կերպաս կը հայթայթէ: Կառավարութիւնը աւելցուց ոստիկանական ուժերը, ի նախատեսութիւն անակնկալ դէպքերու:

Խլրտումներ Հնդկաստանի հիւս. սահմանին վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը ծանրացած է Հնդկաստանի հիւսիսային – արեւմտեան սահմանին վրայ, ուր Անգլիոյ թշնամի եւ մոլեռանդ ցեղեր ապաստան տուած են երեք փախստականներու: Անգլ. իշխանութիւնը վերջնագիր տուած էր, բայց ըմբոստները մտիկ չըրին եւ այժմ օդանաւն ու թնդանօթն է որ պիտի գործեն:

Երկուշաբթի օր, օդանաւերը թռուցիկներ ցրուեցին, ազդարարելով թէ քանի մը գիւղեր պիտի ռմբակոծուին: Ըմբոստները պատասխանեցին հրացան արձակելով օդանաւերուն դէմ, թէեւ չկրցան հասնիլ: Երէկ պիտի սկսէր ընդհանուր ռմբակոծութիւնը՝ օդանաւերու չորս տորմղիկներով:

Անգլիացիներուն պահանջած երեք փախստականներէն մէկը Աֆղանիստանի գահուն թեկնածուն է, իսկ երկրորդը՝ «խենդ Փաքիր»ը, որ մեծ ազդեցութիւն ունի իսլամ բնիկներուն վրայ: Երբ Ջրկիր Հապիպուլլահ Աֆղանիստանի գահէն վար առաւ Ամանուլլահ խանը (որ այժմ Պոլիս կը գտնուի), «խենդ Փաքիր»ը իր մտերիմ խորհրդականն էր ամբողջ հինգ ամիս: Ցետոյ չնորհազուրկ եղաւ եւ անկէ ի վեր կը շրջի Հնդկաստանի հիւսիս-արեւմտեան գաւառներուն մէջ, խռովութիւններ սերմանելով:

Տրոցկի, Լիթվինով, Սուրից

Թերթերը կը գրեն թէ այս միջոցին օդափոխութեան համար Ռուայա (Օվէրնեը) կը գտնուին Խ. Միութեան արտաքին գործավար Լիթվինով, Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանը, Պ. Սուրից, եւ աքսորական Տրոցկին:

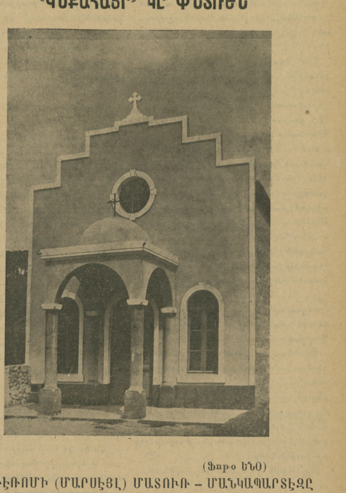
Եթէ հաւատանք թղթակցի մը տեղեկութեան, Պ. Տրոցկի ուզած է տեսակցութիւն մը ունենալ Պ. Լիթվինովի հետ, բայց այս վերջինը մերժած է: Նոյն ընթացքը բռնած է նաեւ Պ. Սուրից, որ իր հրամանին տակ կ'աշխատէր, երբ Տրոցկին միահեծան տէրն էր կարմիր բանակին:

Նախկին գործավարը չափազանց տկարացած է թէ ֆիզիքական եւ թէ բարոյական տառապանքներէն եւ երկար դարմանի կը կարօտի:

Այս հիւանդ մարդուն ներկայութիւնը, սակայն, հանգիստ չի ձգեր համայնավար կուսակցութեան վարիչները: «Իւմանիթէ»ն կը շարունակէ դաւադրական դիտումներ վերագրել «ուրացող»ին, անոր արտաքսումը պահանջելով:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ Փարիզ հասաւ Շէյխ Թաճէտտին, Սուրիոյ նախորդ վարչապետը:

«ԿՆՔԱՀԱՅՐ» ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

(Ֆօթօ ԵՆՕ)

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԱՏՈՒՌ – ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

360 քառ. մեդր հող. 130 քառ. մեդրի վրայ շինուած է շէնքը: 1931ին հողը գնած են պզտիկ շէնքովմը՝

հողը գնած են պզտիկ շէնքովմը՝	40,000 Ֆրանք
Նոր շէնքին ծախսած	50,000
Գումար	90,000
Վճարուած է	70,000
Մնացեալ պարտքը	20,000

Շուտով պիտի կատարեն բացումը, եթէ գտնեն կնքահայր մը, որ ստանձնէ պարտքին գոնէ մէկ մասը, փոխարէն ստանալով երեք պատիւներ (տես Յառաջ, 9 յուլիս 1933):

Տնտեսական զօրաշարժ Մ. Նահանգներու մէջ

ԵՐԷԿ, 1 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՍԿՍԱՒ ՆՈՐ ԾՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ, 1 օգոստոս, շարժման մէջ դրուեցան Մ. Նահանգներու տնտեսական բոլոր ուժերը,— հողագործութիւն, ճարտարագործութիւն, վաճառականութիւն, հարիւր հազարաւոր բանուորներ գործածող կազմակերպութիւններէն մինչեւ գաւառական յետին ձեռնարկը: Բոլորը միասին պիտի պայքարին համաձայն որոշ ծրագրի մը, վերահաստատելու համար բարօրութիւնը: Ծանուցումի ամերիկեան բոլոր հնարամտութիւնները շարժման մէջ դրուած են, յաջողութիւն մը ապահովելու համար նախագահ Ռուզվէլթի ծրագրին: Գործատէրները, առեւտրականները եւ հողագործները ազատ են ընդունելու կամ մերժելու նախագահին թելադրութիւնները, բայց գիտեն թէ՝ եթէ մերժեն, պիտի համարուին անարժան քաղաքացիներ եւ յետոյ պատճառ պիտի դառնան աղետալի գործազուրկներու, որովհետեւ նոր ծրագիրը կը տրամադրէ կրճատում աշխատանքի եւ յաւելում աշխատավարձի:

Այն գործատէրերը որոնք կը ստորագրեն նոր պայմանագիրը, առ առաւելն 40 ժամ պիտի նշանակեն շաբաթական աշխատանքը, իրենց պաշտօնեաներուն համար, իսկ 35 ժամ՝ բանուորներուն համար: Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ նոր պաշտօնեաներ եւ բանուորներ առնել: Ասկէ զատ, առ հասարակ պիտի արգիլուի 16 տարեկանէն վար տղոց աշխատանքը: Կառավարութիւնը կը յուսայ այս կարգադրութեանց շնորհիւ գործ ճարել վեց միլիոն գործազուրկներու, մինչեւ աշուն:

Թրքական ցնդաբանութիւններ

Պէյրութի իսլամական «Էլ Պէլադ» թերթը, որ Էնկիւրիի բերանն է, շնորհիւ թուրք լրատուի մը անամօթ վայրահաչութեանց, հետեւեալ ցնդաբանութիւնը կը հրատարակէ.—

Հայ Դաշնակ կուսակցութեան վարիչները անցեալ ուրբաթ գիշեր կարեւոր ժողով մը գումարեցին տան մը մէջ եւ խորհրդակցեցան կուսակցութեան յատուկ գործերու շուրջ:

Նոյն ժողովին՝ Հայերէն զատ ներկայ գտնուեցան նաեւ կարգ մը քիւրտ եւ թուրք վարիչներ, որոնց մէջ կային թագաւորական ընտանիքին պատկանող փաշաներ:

Կ'ըսուի թէ խորհրդակցութեան նիւթերէն մէկը եղած է թուրք կառավարութեան վերջերս հրատարակած ներման օրէնքը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ հետեւեալ համաձայնութիւնը գոյացաւ.—

«Անոնք որ կ'օգտուին ներման այս նոր օրէնքէն, պէտք է երթան Թուրքիա եւ հոն հետապնդեն իրենց նպատակները»:

Արդեօք ճի՞շդ է այս. եթէ ճիշդ է, ըսել է որ սոյն ժողովի «քոմիթաճի»ները կ'ուզեն իրենց քաղաքական դաւադրութեանց եւ մահափորձերուն կեդրոնը դարձնել մեր երկիրը: Եւ այդ դաւադրութիւնները ուղղուած պիտի ըլլան մեր դրացի պետութեան դէմ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ գաղտնի ոստիկաններ մտնելով հայկական հիւղաւանը, խուզարկեցին Գալուստ Մարոնեան անուն յայտնի համայնավարի մը բնակարանը, համաձայն ոստիկանութեան հաղորդուած լուրի մը: Ոստի—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ՏԱՂՏՈՒԿՆԵՐԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՓԼՈՒԶՈՒՄ.— ԹԵՄԱԿԱՆԸ՝ ԿՂԵՐԱԿԱՆԻ ԹԱԹԻՆ ՏԱԿ.— Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԶՈՅԳԻՆ ԵԼՈՅԹԸ.— ԴՐՕՇԱԿԻ ԽՆԴԻՐ

Հաւատացէք որ արժանի ենք այն վիճակին, որուն ենթարկուած ենք: Եւ աւելա տարիներէ ի վեր: Մեր եսը գոհացնելու, մեր կիրքերը յագեցնելու եւ կուսակցական շահերը պաշտպանելու համար, ամէն ինչ կը քանդենք անխնայ: Տեսակ մը «Նասրէտտին Հօճա»ներ դարձած ենք եւ կը սղոցենք, կը կացնահարենք շարունակ այն յենակները, որոնց կռթնած ենք:

Այս եզրակացութեան յանգեցայ, իմանալով որ Աղեքսանդրիոյ Թաղ. Ժողովը բոլոր ուսուցչական կազմը վերահաստատեր է իր պաշտօնին մէջ, մէկ բացառութեամբ: Տնօրէն Պ. Կ. Պիոնեանը ճամբուեր է:

Երեսուն տարի ուսուցչական ասպարէզին նուիրուած, քառորդհինգամեայ յոբելեանի արժանացած պատկառելի դէմք մը կը ճամբուի, իսկ անարժէք մարդիկ չնչին բացառութեամբ — ռամկավար ուսուցիչներ, ռամկավարներու քծնողներ, Դաշնակցութիւնը ուրացողներ — կիներու միջամտութեամբ — կը վերահաստատուին իրենց պաշտօններուն մէջ: Տուժո՞ղը — նոր սերունդը: Եւ ռամկավարները տակաւին երես ունին մենատիրութեամբ ամբաստանելու Դաշնակցութիւնը ...

Պիոնեան մը կարենալ գնահատելու համար, մտային ամփոփ պաշար ունենալու է: Արդի դաստիարակութեան ինչ ըլլալը գիտնալու է: Մինչդեռ մեր Քաղաքականի եւ Հոգաբարձութեան գրեթէ բոլոր անդամները՝ վերէն վար զուրկ են այդ պաշարէն: Բացարձակ ոչնչութիւններ:

Կրթական փլուզում արդարեւ:

×

Ո՞ւր կ'երթայ այսպէս հայկական նաւը: Որպիսի՞ պղտոր ջուրերու մէջ կը նաւենք: Եւ չունի՛նք նաւահանգիստ:

Այս խորհրդածութիւնները ունեցայ, տեսնելով որ ամիսներէ ի վեր մեր Աղեքսանդրիոյ Թեմականը Եգիպտոսի Առաջն. փոխանորդին թաթին տակ կը տքայ: Թեմականի անդամներ, կկոցի պէս Գահիրէի ճամբան կը չափեն ենթակայ՝ եսասէր եկեղեցականի մը քմայքին:

«Օրէնք ի ձեռս առաջնորդաց»ը վերակենդանացած է Եգիպտոսի մէջ, իր բովանդակ լրութեամբ: Առաջն. փոխանորդը չենթարկուիր Թեմականին, իսկ ընդհակառակն Թեմականն է որ կ'ենթարկուի Առաջն. փոխանորդին: Այս վերջինն ալ քորեպիսկոպոս մը: Հոգիով կոյր եպիսկոպոս մը: Արդեօք վրէ՞ժ կը լուծէ Թեմականէն, որ զլացած էր իրեն եպիսկոպոսական վկայագիր տալու:

Պարսկահայ մը անցեալները գովքը կը հիւսէր Պարսկաստանի Թեմական Ժողովին, որ կը գումարուի կանոնաւորաբար եւ խիստ հակակշռի տակ կը պահէ ազգային գործերը: Հաշուետուութիւնը բացարձակ է եւ ամէն ոք կը վախնայ իր շուքէն: Որովհետեւ հոն հանրային կարծիք կայ: Մինչդեռ հոս հանրային կարծիքը բացարձակապէս անծանօթ է: Հաշուետուութեան հետք չկայ: Անոր վրայ խորհող անդամ չկայ: Վկայ անցեալին մէջ Գահիրէի Առաջնորդարանի հաշուական ողբերգութիւնը: Նոյնը նաեւ հոս:

Այս պայմաններու տակ յուսահատական չէ՞ք գտներ մեր ազգային կացութիւնը:

Խաւարի մէջ խարխափող կոյրեր դարձանք: Խաւարը կը թանձրանայ հետզհետէ: Զենք կրնար թափանցել լոյսին: Աչք ունինք, բայց չունինք տեսողութիւն: Պաճար ճէօր պիտի ըսէր Թուրքը:

×

Եւ ահա այս թոհուբոհին մէջ ելոյթը՝ Բարեգործականի զոյգ մը հիմնադիրներուն: Աս էր պակաս: Պէտք էր որ այդ յօդուածները կորսուէին օրաթերթերու սիւնակներուն մէջ: Եւ ահա կը վերածուին գրքոյկի: Որովհետեւ աղաները, փաշաներն ու պէյերը՝ անսխալական ըլլալու յաւակնութիւնը ունին: Փարա ունին, ամէն ինչ ունին: Հարուստի հոգեբանութիւն:

«Յառաջ» արդէն փառաւոր դաս մը տուաւ այդ գրքի հրատարակիչներուն: Միայն երեք ճշդում մեր կողմէ:

Այդ գրքին մէջ քովէքով կեցող երկու հիմնադիրները, (Ե. Աղաթօն եւ Մ. Անդրանիկեան), անցեալին մէջ, գործի ասպարէզին մէջ, միշտ իրարու դէմ եղած են: Կը միանան, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը հարուածելու հարց կայ: Կնքահայրութեամբ Մալեզեանի:

Երկրորդ՝ այդ գրքին բուն հեղինակը՝ եղած բոլոր քննադատութիւնները կը կապէ նախանձին: Նախանձը առաջ քշելով, իր իսկական պատկերն է որ կը ցոլացնէ: Զինքը մօտէն ճանչցողները իրեն որքան նախանձոտ ըլլալը շատ լաւ գիտեն: Ի պատկերի իւրում: Իր վրայ եղածը՝ վերագրած է ուրիշներուն: Աս ալ հայկական ունակութիւն մըն է:

Երրորդ՝ Մալէզեանին «հէլալ» կ'ընէ անոր առած ամսականը: Զենք ուզեր մտնել խնդրոյն էութեան մէջ: Միայն սա ճշմարիտ է որ այդ պէյը իր անձնական գործին մէջ, տարիներ շարունակ, երկու մարդու ընել տուած գործը մէկ մարդու ընել տուած է. երկու հոգիի ըրած վճարումին կէսէն պակասով: Ահա հայկական ունակութիւն մըն ալ: Մեր անձնական դրամներու մատակարարման մէջ չափազանց հաշուագէտ, իսկ ազգային դրամները յումպէտս մսխող: Մեր դրամներու քսակը քառասուն կապով կը կապենք, իսկ ազգային դրամները ափ ափ ծախսելով, անուն կը շինենք:

Պիտի խնդրէի ընդդիմադիր թերթերէն գէթ երեք տարի մը դադրեցնել ամէն քննադատութիւն Բարեգործականի դէմ:

Այն ատեն տեսնենք թէ՝ — ժխտական կամ դրական մարդերու մէջ — երեւալու եւ իրենց վրայ խօսեցնելու տենչը ունեցող հաճի պէյերը ի՛նչ նորութիւններ պիտի ընծայեն մեզի:

×

Եւ դրօշակի խնդիր մըն ալ:

Մենք Պ. Վ. Թէքէեանի հետ այս խնդրոյն շուրջ 1928 Մայիս 30ին, բարեկամական վիճաբանութիւն մը ունեցած ենք «Արեւ»ին մէջ: Զեմ ուզեր անդրադառնալ այդ վէճին: Միայն երկու մէջբերում այդ յօդուածէն.—

«Կ'ուզէ՞նք թէ կրնանք պարզել բոլշեւիկեան դրօշը: Ո՛չ մին եւ ո՛չ միւսը: Զենք ուզեր, որովհետեւ որքան ռամկավարը, նոյնքան Դաշնակցականը, որքան պահպանողականը, նոյնքան ազատականը, որքան Հայաստանահայը նոյնքան գաղթահայը, մէկ խօսքով գրեթէ ամբողջ հայութիւնը հակառակ է այդ ռէժիմին,: Զենք կրնար այդ դրօշը պարզել, որովհետեւ մեզի չափ մեզ հիւրընկալող երկիրներն ալ կը սարսափին այդ ռէժիմէն: Ուրեմն, երբ հայրենիք մը ունինք, ո՞ւր է մեր դրօշակը: Ինչպէս ըսուած է, դրօշակը շրջուն հայրենիքն է: Եզրակացնելով բոլորիս համար ալ պարտաւորիչ է յարգանքը այն դրօշակին որ մեր անկախութեան հետ միասին ծնաւ եւ որ չի պատկանիր ոեւէ կուսակցութեան, ըլլալով համաժողովրդական եւ համազգային»:

Այս անգամ խնդիրը պիտի առնենք բոլորովին ուրիշ տեսակէտէ մը:

Այսօր ազգայնական ոգին ամէն երկրի մէջ արծարծուած է աննախընթաց թափով մը: Վերէն վար բոլորն ալ ազգայնամոլ դարձած են: Եւս առաւել Հայուն համար ազգայնական ոգիին արծարծումը հրամայական պահանջ է: Երկու գլխաւոր պատճառներով: Մենք չլուծուած դատ մը ունինք: Հայկական դատը: Գաղթահայութիւնը՝ իրաւատէրն է այդ դատին: Գաղթական, թափառական դարձած է այդ դատին համար: Այդ դատին խորհրդանիշն է մեր պաշտելի եռագոյնը: Երկրորդ՝ ազգային ոգին՝ ներկայ կարգուսարքին պատճառով, աստիճանաբար մարելու վրայ է Հայաստանի ժողովուրդին մօտ, գոնէ նորահաս սերունդին մէջ: Գաղթահայութեան մօտ է որ պիտի կրնանք մշտարծարծ պահել ազգային ոգին: Եւ այս ալ կարելի է, ի միջի այլոց, ազգային հանդէսներով եւ ազգային դրօշակով: Կարելի եղածին չափ շատցուցէք այդ հանդէսներուն թիւերը: Որով անհարկի է պայքարիլ եռագոյնին դէմ, որ միեւնոյն ժամանակ գեղեցիկ է՝ իր սիրուն եւ ներդաշնակ գոյներով: Ազգային ոգին պատնէշ է նաեւ ձուլման վտանգին դէմ:

Հաւատացէք որ եթէ ես ռամկավար ըլլայի եւ կուսակցութեան մէջ ունենայի տիրական ձայն, Դաշնակցականներէն ալ աւելի փայլուն կերպով կը տօնէի Մայիս 28ը եւ պարզած դրօշակս՝ սաւանի ծաւալը կ'ունենար, ինչ որ էր 1922ին տօնուած անկախութեան տարեդարձին ատեն: Փողոցներէն կարելի էր բռնել պատշգամներէն կախուած հայկական մեծածաւալ դրօշակները:

Ուրիշ պարագայ մը: Հայը երախտամոռ ժողովուրդ մը չէ: Երախտագէտ է օտարին հանդէպ, ինչո՞ւ երախտամոռ ըլլայ իր սրբութիւններուն հանդէպ: 1922ի Պոլսոյ խուճապային փախուստի ժամանակ, հազարաւոր Հայեր՝ 50,000 հոգի առնուազն այդ դրօշակին շնորհիւն էր որ տիրացան իրենց անցագրին եւ ժամ առաջ հեռացան բարբարոսներու որջէն: Մենք ալ բարեկամիս՝ Պ. Աւետիս Թէրզիպաշեանի հետ՝ ձեռք ձեռքի տուած առինք մեր հայկական անցագիրը եւ կրցանք հապճեպով հեռանալ Պոլսէն: Ի՞նչպէս կ'ուզէիք որ գաղթահայը մոռնար իր կեանքը փրկող հայկական եռագոյնը:

Դեռ թանգարանի յատուկ պատմական նուիրականութիւն մը չէ հայկական եռագոյնը: Հայկական դատ ունինք, ազգային պայքար ունինք: Մեր նախահայրերը երբ կորսնցուցին իրենց անկախութիւնը, մէկ անգամէն իրենց դրօշակը թանգարանի ապրանք չդարձուցին: Տարիներով, դարերով լեռներու կատարներու վրայ պարզեցին, ապագայի յոյսերով: Եռագոյնը բարձր բռնած՝ եթէ պէտք է յիսուն, հարիւր տարի պիտի պայքարինք մեր դատին համար: Զազատագրուած Հայաստանին համար:

Թող մեր ռամկավար բարեկամները դրօշակի հարցին մէջ տեղի տան: Ի սէր Աստուծոյ, խնդրոյ մը շուրջն ալ համաձայնած ըլլանք: Ո՞ւր պիտի երթայ այս պառակտումին վերջը: Եւ դարերէ ի վեր:

Կտրեցէք քիչ մը կուսակցական ակնոցները: Շիլ նայուածքն ու ակնարկները:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Դ.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Այնուհետեւ, շարունակելով թերթել Տարեգրքի էջերը՝ հանդիպում ենք Յ. Սուրխաթեանի խորհրդահայ գրականութեան նուիրուած ընդարձակ յօդուածին՝ «Գրականութիւն»: Խարկովի Հայոց եկեղեցու այդ նախկին տիրացուն այժմ հայ բոլշեւիկ գրականութեան գլխաւոր քննադատն է: Նրանից խորութիւն ու բազմակողմանիութիւն, գրական անաչառութիւն սպասելը, ի հարկէ, միամտութիւն է. նա կատարում է վերից տրուած հրամանը՝ համաձայն «ղեկավարութեան» վերջին վայրկեանի որդեգրած «կուրսի»— տպածոյ, կլիշէ դարձած բոլշեւիկեան գնահատութիւններ, ծամծմուած, անհամ խորհրդածութիւններ, կաղինի կճեպի մէջ տեղաւորուող իմաստութիւններ — մի խօսքով՝ «գրական կշռաչափ» «կուսակցութեան վերջին որոշման համաձայն»: Թէեւ այն էլ պէտք է աւելցնել, որ խորհրդային աշխարհում նոյն իսկ Սուրխաթեանը «լայնախոհ» քննադատի համբաւ ունի միւս բոլշեւիկ քննադատների հետ համեմատած:

Սուրխաթեանը փորձում է պատկերացնել խորհրդային 15ամեայ գրականութեան համադումարը: Հիմնական մի քանի սկզբունքներ պարզելուց եւ խորհրդային գրականութեան ուղիները մատնանշելուց յետոյ, նա տալիս է, առանձին – առանձին, խորհրդահայ գրողների ստեղծագործութեան բնորոշումը: Եւ որովհետեւ իր կշռաչափը, ինչպէս ասացինք, տարապայմանօրէն նեղ է ու միակողմանի, այդ պատճառով նրա գծած դիմապատկերներն էլ դուրս են գալիս իրականութեան չհամապատասխանող ու աղխեղծ: Սուրխաթեանի գրածներով եւ առհասարակ, խորհրդային քննադատութեան տուեալներով կարելի չէ իրական գաղափար կազմել խորհրդահայ գրականութեան մասին: Խորհրդային քննադատութիւնը ծուռ հայելի է:

Տարեգրքի գրական – քննադատութեան մասը աղքատ է: Սուրխաթեանի յօդուածը վերաբերւում է գրականութեան, այսպէս ասած, որակական մասին, քանակական կողմը բոլորովին անտեսուած է: Ի՞նչ է եղել խորհրդային գրականութեան տասնամեայ «պրոդուկցիան», ինչքա՛ն գիրք է լոյս տեսել, ի՞նչ բովանդակութեամբ, գրական հոսանքներն ու կազմակերպութիւնները ի՞նչ բնաշրջում են կրել եւ ի՞նչ վիճակի մէջ են այսօր, գրական ստեղծագործութեան նիւթական կողմը, տեղեկութիւններ մամուլի մասին, գրքերի ու թերթերի սպառումի եւ բազում ուրիշ խնդիրներ տեղ չեն գտած Տարեգրքում, որի գլխաւոր պարտականութիւնը հէնց այդ կարգի նիւթեր տալն է:

Համեմատաբար աւելի լրիւ է երաժշտութեան բաժինը: Այստեղ ներկայացուած է համառօտ ընթացքը երաժշտական գործի զարգացման մինչեւ մեր օրերը, տրուած են պատկերներն ու բնորոշումը գլխաւոր գործիչների, յիշուած են երաժշտական կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները: Առանձնապէս մեծ չէ ստացուած արդիւնքը տասը տարիների համեմատութեամբ, բայց եւ այնպէս կատարուած աշխատանքը ողջունելի է եւ քաջալերանքի արժանի: Անհնարին պայմաններում հայ մտաւորականութիւնը շարունակում է ստեղծագործել մայրենի հողի վրայ, վառ պահել ազգային մշակոյթի կրակը — սա ինքնին արդէն մեծ գործ է: Շնորհալի երաժշտական պատմաբան ու քննադատ Ռ. Թէրլէմէզեան տուել է «Կոմիտաս Գէորգեանի» եւ Ալ. Սպենդիարեանի ամփոփ կենսագրականն ու երաժշտական գնահատութիւնը:

Հետաքրքական է եւ նկարչական բաժինը: Մ. Արութչեանը տուել է ամփոփ, թէեւ ոչ լրիւ, պատկերը Հայաստանի կերպարուեստի զարգացման: Ինչպէս եւ բոլոր միւս բաժիններում, այստեղ էլ, ի հարկէ, ուրացւում է բոլշեւիկներից առաջ կատարուած աշխատանքը. ո՛չ մի խօսք, օրինակ, առաջին պատկերահանդէսի մասին Երեւանում 1919ին: Ամէն բան սկսւում է բոլշեւիկների օրով:

Արութչեանի յօդուածը որոշ գաղափար է տալիս Հայաստանի նկարչութեան մասին, բայց այս գաղափարը, դժբախտաբար, այնքան էլ մխիթարական չէ, «պրոդուկցիան» եւ քանակով եւ որակով շատ է վտիտ: Ցամենայն դէպս, կարելի է անվիճելի կերպով ասել, որ արտասահմանի հայ նկարիչները այս տասը տարուայ ընթացքին շատ աւելի արժէքաւոր նիւթ են արտադրել, քան իրենց Հայաստանի ընկերակիցները: Անգամ Մ. Սարեանը իր անվիճելի տաղանդով նէյնիմների աշխարհն է ընկել եւ նոր ու ցայտուն, մինչեւ այժմ ունեցած ըստեղծագործութիւնը գերազանցող գործ չի արտադրել:

Բացի Արութչեանի տեսութիւնից, տրուած են եւ Մ. Սարեանի ու Փ. Թէրլէմէզեանի ինքնակենսագրութիւնները: Հոգեբանական ուսումնասիրութեան արժանի մարդկային վաւերագիր է, մանաւանդ, Թէրլէմէզեանի գրուածքը: Թէեւ «դանդաղօրէն» մարդը, վերջապէս, սկսել է հասկ[անալ], որ «տեսականի եւ գործնականի [...]լածոն է կոմունիզմը»: 65 տարե[կան] հասակում այդքանն էլ քիչ չէ...

Մօտաւորապէս նոյն ոգով կազմ[...]ւած է եւ թատրոնի տեսութիւնը: Մելիք – Սէթեանը տուել է խոր[հր]դային թատրոնի «պատմութեան [...]քանի փրանգմենտները» — խորհ[րդա]հայ թատրոնի ծնունդն ու զարգա[ցու]մը: Այնուհետեւ ներկայացւում Պետական առաջին (Երեւանի), [երկ]րորդ (Լենինականի) եւ Արհեստ[...] Միութիւնների եւ այլ թատրոնների [...]չենք, կազմ, խաղացանկ, դերասա[ն]ներ: Այս ընդարձակ տեսութիւնն[երը] զարդարուած բազմաթիւ նկարներ[ով] վերին աստիճանի հետաքրքրակ[ան] նիւթ են պարունակում այսօր[ուայ] Հայաստանի հոգեւոր կեանքի ճա[նաչ]ման համար: Անկասկած, Հայաստա[նի] մտաւորականութիւնը այս աս[պա]րէզում էլ, գերագոյն ճիգերով [ու զո]հաբերութիւններով, շարունակում է [ստեղ]ծագործել:

Պարարուեստի բաժնում հետաք[րք]րական են ժողովրդական պարեր[ը եւ] այդ պարերը ներկայացնող [...]չափ կենդանի նկարները:

Որոշ գաղափար տրուած է եւ [...] ժապատկերի մասին — Հայկինօյի [ար]տադրութիւնները:

Մասնաւոր հետաքրքրութ[եամբ] կարդացւում է ճարտարապետութ[եան] բաժինը: Այստեղ արդէն ամէն [...]լափոխին զգացւում է Հայաստան[ի] լաւագոյն մասնագէտներից մէկի [...] կադեմ. Ա. Թամանեանի շունչը [...] ոգին սաւառնում է ոչ միայն Եր[եւա]նի վրայ, որի գունաւոր նոր յատակա[...]գիծը գրուած է Տարեգրքում, [...] ամբողջ Հայաստանում: Ճարտար[ա]պետութեան նուիրուած են Մ. [...]մանեանի ընդհանուր տեսութի[ւնը], Թամանեանի յօդուածը Երեւանի [...] Թատրոնի նախագծի եւ Երեւանի [...]րակառուցման մասին եւ Ք. Մ[...]եանի հետաքրքրական գրու[թիւնը] Հայաստանի պատմական յուշարձ[ան]ների մասին: Ամբողջ բաժինը [...] զարդարուած է բազմաթիւ նկարներ[ով]:

Նկարների մասին սակայն պէ[տք է] մէկ ընդհանուր դիտողութիւն [...] կառուցումների նկարագրութ[իւնը] շատ աւելի մեծ տպաւորութ[իւն է] թողնում, քան նկարագրուած [...] պատկերները: Այս վերջիններ[ից դատե]լով Երեւանի նոր կառուցում[...]քերից մարդ չի կարող ոգեւո[րուել] [...] գաւառական քաղաքների պայ[...] համեստ շէնքեր: Այդ բոլոր «[...]լի շէնքերը», գործարանները, [...] բակացարանները, դպրոցները, [...]րանոցները—նկարներից դատելով [...] բոլական երկրորդական քաղաք[ների] սովորական կառուցումներ են: Ցամ[ե]նայն դէպս, արտասահմանի հայ [...]թականները շատ աւելի փառաւոր [շէն]քեր ունին կառուցած, քան Հայ[աս]տանի մէկ միլիոնից աւելի բնակ[չու]թիւնը իր կոմկուսով ու ժողկոմ[...]հով:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներ[էն եւ] թղթակիցներէ իրենց գրութի[ւնները] գրել թուղթին մէկ երեսին վր[այ] մելանով:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Այս տողերէն հարկ եղած հետեւանքը հանելը կը թողունք ընթերցողին:

4.— Վստահ ենք որ այս հարցումով, Միլանու Մ. Ռ. Ն. Ս. Միութիւնը մտքէն անգամ չանցներ թէ Վատիկան դրամ խլրացուցած ըլլայ Մուրատեան Ֆոնտէն. այսպիսի ենթադրութիւն մը պատիւ պիտի չբերէր զայն յղացողին: Մենք այս զուգադիպութիւնը կը բացատրենք շատ պարզ կերպով եւ յենլով հարցումին մէջ իսկ յիշուած 1916 թուականին, որմէ վերջը կը սկսին մեր 1 թիւ պատասխանին մէջ թուած կալուածներուն գնումները, կառուցումը, եւն., եւն.:

5.— Եթէ օտարներու անիրաւ եւ վնասակար միջամտութիւն ըսելով Վատիկանի ի գործ դրած հակակշռին ակնարկել կ'ուզուի, այն հարցումը ուղղողները, երբ տարիներէ ի վեր Իտալիա բնակող մտաւորականներ, անշուշտ շատ յստակ գաղափար մը կազմած պիտի ըլլան Հռովմէական Եկեղեցւոյ երկաթեայ կարգապահութեան մասին:

Ով որ կաթոլիկ է, մանաւանդ երբ կղերական ալ է, պարտի հպատակիլ Վատիկանի կարգադրութեանց, եւ կամ ելնել կաթոլիկութենէ: Եթէ գոյութիւն չունենար Մխիթարեան կաթոլիկ Միաբանութիւնը, Մուրատ – Ռաֆայէլեան կտակներն ալ գոյութիւն ունեցած պիտի չըլլային, սա պատմականօրէն հաստատուած ճշմարտութիւն մ'է:

Անկողմնակալ եւ գիտակից անձերու կը թողունք պատասխանել սա հարցումին թէ՝ Հայ Ազգը տուժե՞ց թէ ընդհակառակը օգտուեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան կաթոլիկ ըլլալէն եւ մնալէն:

Հետեւաբար, երբ կաթոլիկ Միաբանութիւն, Ս. Ղազար չի կրնար արգելք հանդիսանալ ուղել՝ Վատիկանի հակակշռին:

6,7 և 8.— Այս երեք հարցումներուն ալ պատասխանը կարելի է գտնել մեր հետեւեալ տողերուն մէջ, որ նմանօրինակ առիթներով քանիցս կրկնուած եւ յեղյեղուած ճշմարտութիւններ են:

Մէջտեղն է Մուրատի կտակը, պարզ եւ մեկին, զոր ըրած է «Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար, որ ըստ խորհրդոյ եւ միջնորդութեան Վենետիկի Հայոց միաբանաց (էջ 67)(1) ... Թողեալ հպատակ ուղղութեան, եթէ սխալացեալ լինիցիմ, կտակակատարացն իմոց եւ Հարց Մխիթարեանց, որոց միջնորդութեամբ կամիմ զի կառուցի դպրատունն, զխնամս կարծեաց եւ կարգաւորութեան իմոյ ուղղել (էջ 68):

Եւ դարձեալ, ազգին աղքատ եւ որբերուն իրաւունքին անկորուստ պահպանութեան կանխահոգութեամբ, «պատուիրեաց ի կտակին, զի գործադրութիւն բանից իւրոց եւ կամաց՝ եղիցի ըստ ամենայնի եւ յամենայն դէպս, ըստ օրինաց եւ կարգաց Պետութեան Անգղիոյ, եւ ոչ այլոց որ եւ իցէ ազգաց» (էջ 68):

Նոյնպէս, կտակակատարներէն Յովհաննէս Մուրատ, առ Միաբանութեան Գեր. Աբբան գրած 24 փետր. 1821 թուակիր նամակին մէջ կ'ըսէ. «Թէեւ հանգուցեալ հայրն մեր յայտնապէս հրամայեալ էր տալ զհրիտակն ի ձեռս Հասարակութեանդ» (էջ 117):

Դարձեալ, Մատրասի Անգղիական Բարձրագոյն Ատենին առջեւ 10 փետր. 1832ին տեղի ունեցած դատավարութեան ընթացքին կ'ընդունուի թէ՝ «Մխիթարեան Միաբանութիւնն ծանուցեալ եւ հաստատեալ է յԱտենէն իբրեւ միայնակ տէր իրաւանց աղքատաց Ազգին Հայոց (էջ 483)»:

Նմանապէս նոյն Ատենի վճռագրէն կը քաղենք հետեւեալ տողերը.

«Երկու կողմանց են կարգեալք ի կտակողէն ի գործադրել զհրիտակն ողորմութեան. դատախազք եւ Մխիթարեան Միաբանութիւնն: Մուրատեանք ոչ ինչ փութաջան երեւցան ի կատարումն բարեգործական դիտաւորութեանց կտակողին իւրեանց, եւ վասն զնացից իւրեանց չէ պարտ նոցա այժմ ի գործ դնել, կամ խառնիլ յայն» (էջ 488):

Այս վճռէն յետոյ, Յովհաննէս Մուրատ առթիւ մը կ'ըսէ Հ. Սարգսի. «Անիրաւ համարիմ ես զայն վճիռ Ատենին, քանզի անիրաւութիւն է զրկել զկտակակատարսն յիրաւանց խառնելոյ ի գործ հրիտակին ողորմութեան, եւ անպայման յանձնել զարծաթն ի ձեռս Միաբանութեանդ, որ կարող է յի՛նչ պէտս եւ կամիցի ծախել զարծաթն զայն» (էջ 517):

Ասկէ վերջն է որ Յովհաննէս Սամուէլ Մուրատեան, «միայնակ կտակակատար գոլով ի Մատրաս, հանգուցեալ Աղայ Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեանի, ի կողմանէ իւրմէ եւ ի կողմանէ կտակակատարակցի իւրոյ Հեղուարդ Սամուէլ Մուրատեանի», կը ստորագրէ 31 մարտ 1832 թուակիր դաշնագիրը (էջ 524/9), որով Մուրատի կտակակատարները կը յայտարարեն հպատակիլ Դատարանին վճիռին, եւ յանձն կ'առնուն բացարձակապէս միջամուխ չըլլալ կտակի գործին եւ ազատ կը թողուն զՄիաբանութիւնը, եւ անոնց յաջորդները, գործելու ինչպէս որ յարմար գտնեն:

Մասնաւոր ճիգ մ'ընելու հարկ չկայ համոզուելու համար որ մեր այս երկար մէջբերումներուն մէջ, տող մը անգամ չկայ որմէ կարելի ըլլայ հետեւցնել թէ ուրիշ ո՛եւէ իշխանութիւն ինչ տեսակ ալ ըլլայ, իրաւունք ունենայ խառնուելու այս կտակի խնդրոյն: Ուրեմն ի՞նչ տրամադր[ու]թեան եւ ի՞նչ տեսակ պատճառան[քի] վրայ հիմնուելով հրապարակ[աւ] հաշիւ կը պահանջուի Մխիթար[եան] Միաբանութենէն: Մինչեւ հիմա [...] Պատրիարքարանին յանձնուած [...] նոր կողմանէ մատակարարուած [...] կտակին համար հանրային համ[արա]տուութիւն եղած է, կամ որո՞ւ մ[տքէն] անցած է այսպիսի հրապարակ[ային] պահանջ մը ներկայացնել:

Մխիթարեանք 1834էն ի վեր (գր[եթէ] թէ հարիւր տարի) բանալով եւ [...]դին ի սպաս դնելով Մուրատ[եան] Վարժարանը, ոչ թէ խօսքով, [այլ] գործով ապացուցած են իրենց օր[ինա]կելի եւ խղճամիտ հաւատարմութ[իւ]նը Բարերարին գծած ուղղութ[եան]: Ցարդ Հայ Ազգին եղած նուիր[ատ]ւութիւններուն մէջ կա՞յ այսքան [եր]կար կեանք ունեցող մը, Մխիթ[ար]եանց այս ըրածը կարող կա՞յ [ու]րիշ օրինակ մը. գո՛նէ մենք չենք [գի]տեր:

(2)

(Շարունակելի)

(1) Այս եւ հետագայ մէջբերումները տեսնել Հ. Ս. Թէոդորեանի Մուրատեան եւ Հայկազեան վարժարաններու պատմութեան Ա. հատորին ցոյց տրուած էջերուն մէջ:

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Սնունդի տագնա՞պ թէ սով

«Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն թէ սնունդի հարցը տագնապ մը ստեղծած է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Եթէ 1928էն ի վեր քրոնիկ երեւոյթ մը դարձած էր սնունդի պակասութիւնը, այժմ այլ եւս կացութիւնը կարելի է որոշել պարզապէս սով անուանելով: 1932էն ի վեր, ամէն ամիս կը նուազէր սնունդի մթերքը, դժուարացնելով զանգուածին ապրուստը: Մոսկուա թէեւ կ'աշխատի ծածկել կացութիւնը, սակայն իրողութիւնը կը պոռայ: Սովը մանաւանդ բաւական ծանր համեմատութիւններու հասած է Ուքրայնիոյ եւ Հիւսիս. Կովկասի մէջ, ուր անօթութենէ մեռածներու թիւը անհաշիւ է: Ստակային սնունդի պակասութեան տագնապը ընդհանուր է, քանի մը մեծ քաղաքներ են միայն, որ ապահովուած են սնունդի մթերքով: Նոյն իսկ Մոսկուայի մէջ, որ առանձնաշնորհուած կեդրոն մըն է, բազմաթիւ անձեր հացի քարթ չունին, այնպէս որ պարտաւորուած են հաց գնել կրպակներէ: Այս կրպակները սեւ հացին քիլօն կը ծախեն 3 րուբլի, ճերմակ հացին քիլօն՝ 4 րուբլի: Մասնաւոր շուկայի վրայ քիլօն կը ծախուի մինչեւ 7–8 րուբլի: Գործակցական կրպակները, որոնք պարէնը կը ծախեն մասնաւոր քարթերով (պատերազմի ընթացքին զանազան երկիրներու մէջ ծանօթ քարթերով), հացէն զատ ուրիշ բան չունին ծախելիք: Հացը բանուորներուն կը ծախեն միայն 800 կրամ, իսկ բնակչութեան՝ 400 կրամ: Դարձեալ գործակցական կրպակներու մէջ շաքարը կը ծախուի առաջին կարգի բանուորներուն ամիսը մէկ քիլօ, երկրորդ կարգի բանուորներուն՝ 800 կրամ, իսկ բնակչութեան՝ 400 կրամ: Կարագ՝ անունը կայ, ամանումը չկայ երկա՛ր ատենէ ի վեր, ոչ իսկ մարկարին: Մասնաւորներու շուկային վրայ կարագին քիլօն կ'արժէ 50 րուբլի: Խորհեցէք որ ամսականներու միջինն է 100 — 150 րուբլի: Այնպէս որ բանուորները կամ պաշտօնէութիւնը ոչ մասնաւորներու շուկային կրնան մօտենալ, ոչ ալ գործակցական (պետական) կրպակներու: Այն ատեն ի՞նչ կ'ուտէ Մոսկուայի բնակչութիւնը, հարցուցէք եւ ձեզի կը պատասխանեն.— Հաց ու գետնախնձոր, եթէ գտնուի, եւ ամիսը մէկ կամ երկու անգամ միս՝ եթէ բախտ ունենան գտնելու:

Եւ դեռ Մոսկուա առատութեան քաղաք կը համարուի: Ուքրայնայէն գիւղացիները, անօթի, մայրաքաղաք կը վազեն՝ հաց գտնելու յոյսով: Ամբողջ երկրին մէջ՝ մուրացկաններու թիւը շատցած է: Մեծ շէնքերու դռներուն առջեւ աղքատ ու անօթի մարդիկ շղթայ կը կազմեն՝ պատառ մը հաց խնդրելու համար: Գաւառներէն մայրաքաղաքի իրենց ազգականներուն նամակ կը գրեն ու կը խնդրեն որ հաց ղրկեն, եւ ոչ թէ դրամ: Ռուսիոյ հարաւային շրջաններուն մէջ «ուռած փորերու» թիւը չի հաշուուիր, (սովի ատեն ծանօթ երեւոյթ մըն է, որ մարդոց փորը կ'ուռի, մինչդեռ մարմնին միւս մասերը կը բարակնան):

Ինչո՞ւ այս սովը:

Որովհետեւ Ռուսիա հնգամեայ ծրագիր մը շինեց, իր երկրին բնական հարստութիւններով արտասահմանէն մեքենայ գնեց, գործարաններ շինեց, երկիրը նետեց գեր–ճարտարագործութեան տենդի մը մէջ: Հազարաւոր մասնագէտներ բերուեցան Ամերիկայէն ու Գերմանիայէն, միլիարներով մեքենաներ գնուեցան եւ երկրին զանազան կողմերը հանգնեցին հսկայ գործարաններ:

Շրջաններ, որոնք ամայի էին, հիմա բոլորովին այլափոխուած են: Բայց այդ գործարանները ոչ մէկ բարելաւում բերին:

Միւս կողմէ 1929էն տեղի ունեցաւ հողային յեղափոխութիւն մը, բոլոր հողերը համայնացուեցան, գիւղացիները բռնօրէն տարուեցան կոլխոզ: Այս կոլխոզները երկու տեսակ են, 1. արթէլը, համայնական գիւղատնտեսական «չափաւոր» եղանակ մը,— հողը կենդանիները եւ աշխատանքը համայնացուած են, բայց աշխատաւորները ունին իրենց սեփական տունը, հաւնոցը, բանջարանոցը: 2. Կոմմունան, համայնական գիւղատնտեսական «յեղափոխական» եղանակ մը,— ոչ միայն համայնացուած են հողը, կենդանիները եւ աշխատանքը, այլ եւ տուները, բանջարանոցները, հաւնոցները: Աշխատաւորները միասին կ'ուտեն, միասին կը խմեն եւ միասին կ'աշխատին: Ճիշդ ինչպէս գործարանի մը մէջ, որուն մեքենաները քունի չեն, կը բանին, ճաշի ժամուն գործարանին ճաշարանը կը մտնեն, պատրաստ կերակուրը կ'ուտեն եւ նորէն գործի կը սկսին: Չկայ սեփականութիւն:

Համայնական գիւղատնտեսութեան այս եղանակները դժգոհութիւն պատճառեցին գիւղացիներուն, որոնք յաճախ իրենց դժգոհութիւնը գործով ալ արտայայտելու եկան: Անկէ գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան տագնապ մը, որ ազդեց սնունդի նուազութեան վրայ, որմէ կը տառապի ներկայիս Ռուսիոյ ամբողջ բնակչութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ՆՍԽ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾ Է»

«Ագշամ»ի մէջ, յօդուածագիր մը, պատասխանելով ճարտարարուեստական շարժման մասին եղած առարկութեանց, կը բացատրէ թէ իրենց այդ գործը կը նկատեն միանգամայն զինուորական – պատերազմական ձեռնարկ մը: Ու կը շարունակէ.

— «Լոկ տնտեսական տեսակէտէ, Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստի կառուցումին պատճառներն ու օգուտները բացէ ի բաց մէջտեղն ըլլալով հանդերձ, կայ նաեւ ազգային պաշտպանութեան խնդիր մը: Միայն այս խնդիրը բաւական է մեզ այդ ճամբուն մղելու համար:

Մինչեւ երէկ զէնք ու ռազմանիւթ, թնդանօթ եւ վերջապէս ազգային պաշտպանութեան համար ինչ որ պէտք ունէինք ամբողջովին դուրսէն կուգար: Դուրսէն եղած այս կապը եթէ կտրուի, ի՞նչ կ'ընենք: Երկրին պաշտպանութեան համար արիւնէ ու միսէ կազմուած պաշտպանութեան գիծ մը շինելէ զատ միջոց չունինք: Չանաքքալէն անոր մէկ գեղեցիկ օրինակն է: Մինչեւ որ Գերմանիոյ հետ ուղղակի կապ հաստատուեցաւ, ռազմանիւթ չունենալով ու երկրէն ներս ալ չշինուելով, ամենավերջին ձեւի թնդանօթներուն իսկ ճակատէն ներս անկէտ թողուած ըլլալը դառնօրէն կը գիտէինք: Այդ կացութեան մէջ իսկ, Թուրք զինուորը դիմացինը կըցաւ կեցնել, բայց իր արեան ու միսին գինով...

Բայց ասոր այլ եւս չենք համբերեր: Մենք եւս, մեր բոյնը լաւագոյն զէնքերով, ամենալաւ միջոցներով պաշտպանելու շատոնց ձեռնարկած ենք եւ սկսած: Թերեւս հարցնեն,—

Ազգային պաշտպանութեան համար զինուորական ճարտարարուեստ ունինք, չենք առարկեր թէ զայն պէտք է ընդլայնենք: Բայց, ասոր հետ ի՞նչ կապ ունի միւս ճարտարարուեստը:

Այս հարցումը ընողը կամ չար միտք մը ունի, եւ կամ աշխարհէն անտեղեակ մէկն է: Որովհետեւ, այլ եւս հարկ է հասկնալ որ այժմու պատերազմական ճարտարարուեստը կրնայ պատրաստել միայն կռուի սկզբնաւորութեան ատեն հարկ եղած զէնքերն ու ռազմանիւթը մինչեւ քանի մը ամիս, ու անկէ վերջ ոչ թէ զինուորական, այլ երկրի ճարտարարուեստն է որ կը կազմէ բանակը:

Նոյն իսկ, զինուորական ճարտարարուեստը կապուած է երկրի ճարտարարուեստին հետ: Ածուխը, երկաթը, երկրաշուխը, փայտը, չայթայթող նիւթերն ճարտարարուեստ մը կը նկատուի կաղ ճարտարարուեստ: Մինչդեռ ասոնք երկրին մէջ հայթայթելու համար հարկ է որ երկրէն ներս գոյութիւն ունենայ մեծ ճարտարարուեստ մը: Աշխարհի ամենակարեւոր զինուորական ճարտարարուեստը ունեցող Ֆրանսա մեծ պատերազմի սկզբնաւորութեան ռազմանիւթէ նեղուեցաւ եւ ամէն մէկ մեքենայ ռազմանիւթ շինող գործարան մը վերածեց: Մենք ալ այլեւս այդ ճամբէն երթալու ստիպուած ենք: Բայց, այսօրուընէ հիմնուած ճարտարարուեստ եթէ չունենանք ի՞նչպէս կրնանք ընել: Այս երկրին ժրաջան զինուորին հագուստ կապուստն իսկ ատեն մը դուրսէն կը հայթայթուէր: Միլիոններ արժող այս հագուստներն ու ռազմանիւթերը պալքանեան պատերազմին գացին: Որովհետեւ, ակը կը գտնուէր դուրսը, մենք այժմ երկրին մէջ կ'ուզենք տեսնել այդ ակը: Իրար լրացնող, իրար պաշտպանող տարրաբանական, հանքային, կերպասեղէնի, անձրեւեղէններու, երգարգործական, ելեկտրական եւ վերջապէս ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն միասնաբար գոյութիւնն է որ մենք վաղուան պատերազմին կռուելու ատակ կրնանք ըլլալ: Թէեւ մենք նոյ մնացած ատեն երկաթուղիներու աշխատանքին մէջ թնդանօթ կազմած շինեցինք, մեր վարպետները յառաջապահ զինուորի մը չափ իրենց կեանքը վտանգի տակ դնելով թնդանօթի ռումբեր պատրաստեցին, թնդանօթ եղած տեղը ռումբ, ռումբ եղած տեղը թնդանօթ շինեցին, վերջապէս ճակատը զինուորը, սպան, վաշտն ու ամբողջ բանակը քիչ թնդանօթով ու զէնքով ալ պաշտպանելու յաջողեցան ... ու կրկին կը յաջողի ... բայց, ատիկա մեզի շատ ծանր նստաւ: Մենք եւս միմիայն երկրին պաշտպանութեան նուիրուիլ եւ գերման բանակին նման պատերազմիլ կ'ուզենք, եւ այդ պատճառաւ ալ՝ ճարտարարուեստ: Մեր բռնած ճամբէն մեզ ոչ մէկ բան կրնայ ետ կեցնել»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Բուռն բողոքներ առաջնորդին դէմ

Շաբաթներէ ի վեր, «Հայրենիք» սիւնակներով բողոքներ կը հրատարակէ առաջնորդ Ղեւոնդ եպիսկ. Դուրեանի դէմ, որ խայտառակ ընթացք մը բռնած էր Շիքակոյի արուեստահանդէսին մէջ, վար առնելով հայկական եռագոյնը: Բողոքարկուները, որոնց մէջ կան բազմաթիւ ծանօթ անձեր, կը պահանջեն առանց այլ եւ այլի պաշտօնանկ ընել անարժան առաջնորդը:

Ինչպէս գրած էր մեր թղթակիցը, Փրովիտէնսի մէջ գումարուած բազմամարդ ժողով մըն ալ նոյն պահանջը դրած էր: Ահաւասիկ այդ ժողովին մէջ քուէարկուած բանաձեւը.—

«1933 յուլիս 9ին, Փրովիտէնսի մէջ կայացած հրապարակային մեծ ժողովին ներկաներս, կուգանք յայտնելու մեր բուռն ցասումը այն անորակելի անարգանքի առթիւ, որ թոյլ է տուած Շիքակոյի մէջ Ամերիկահայոց առաջնորդը, հանդէպ հայկական Եռագոյն Դրօշի: Չի կրնար այլ եւս առաջնորդական բարձր պաշտօն վարել մէկը, որ անարգած է ազգային դրօշը եւ չարաչար գործածած իր բարձր դիրքը՝ կուսակցական մոլեռանդութեամբ փորձելով ոտքի տակ տալ ամբողջ ժողովուրդի մը նուիրական սրբութիւնները»:

Զօր. Սեպուհ եւս ստորագրած է հետեւեալ բողոքը.—

«Թոյլ տուէք իմ զայրոյթս ու ցասումս յայտնելու Ամերիկահայութեան առաջնորդ Դուրեան եպիսկոպոսին, որ այնքան անամօթաբար մեր դրօշակը անպատուեց, որու համար իմ հազարաւոր զինակիցներս ինկած են եւ անոնց հետ միլիոնաւոր Հայեր:

Այս դրօշակը բարձր պահելու համար, ամբողջ տարիներ Հայիր հազարաւորներ մաքառած ու պայքարած են, վէրքեր ստացած եւ կեանքեր զոհած: Մեռնողները գացին, եւ ողջերու պարտականութիւնն է յաւիտեան պաշտպանել զայն: Անոնք, որ կ'անպատուեն հայ ժողովուրդի նուիրական դրօշը, այդպիսիները իրաւունք չունին մեր ժողովուրդի առաջնորդութիւնը վարելու»:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈԼՏԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

Ակադեմական եւ Պատմական յիշատակարաններու յանձնաժողովին անդամ Կէօրկէ Պալշ այս անգամ ալ լոյս կ'ընծայէ վիթխարի հատոր մը, մօտ 650 մեծադիր էջ, 1000է աւելի նկարներով ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերու մոլտովական եկեղեցիներու մասին: Իր այս հոյակապ ուսումնասիրութեան մէջ՝ մեծանուն ակադեմականը յաճախ կ'ակնարկէ հայ ճարտարապետութեան ազդեցութեան մասին Մոլտովայի եկեղեցիներուն վրայ ինչպէս նաեւ գլուխներ կը նուիրէ Մոլտովայի բոլոր այն հայ եկեղեցիներուն՝ որոնք շինուած են ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերուն, ինչպէս Սուչավայի Ս. Սիմէոնը եւ Զամքան, Եաշի Ս. Աստուածածինը, Ռոմանի Ս. Աստուածածինը, եւն.: Պ. Պալշ այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ 100է չափ պատկերներ՝ որոնք կը ներկայացնեն հայ եկեղեցիներու լուսանկարները զանազան դիրքերով, անոնց յատակագիծերը, բազմաթիւ գամբարաններ եւն.:

ՄԱՄՈՒԼ

Իրատես ըլլանք

Պուքրէշի «Արազ»ը շարք մը խմբագրականներով պարզելէ յետոյ եւրոպական պետութեանց խարդախութիւնները հանդէպ հայ ժողովուրդին եւ հայկական դատին, կ'եզրակացնէ (27 յուլիս).

— «Կ'ապրինք շրջան մը՝ ուր հայ ժողովուրդը ալ լքուած է իր բախտին: Ան ստիպուած է ա՛լ ապաւինիլ սոսկ իր ուժերուն: Բազմիցս յոյս դրած օտարին վրայ, ու բազմիցս մատնուած ու յուսախաբ օտարէն՝ այլ եւս իր սեփական ուժերուն է որ ստիպուած է կառչիլ:

Ան ստիպուած է, հետեւաբար, իր ուժերը կշռել ամէն մէկ նոր քայլ առնելէ առաջ: Չխաբուինք բարեկամական նոր համբոյրներէն որոնցմով հայ ժողովուրդը սկսած է կրկին գինովնալ: Համբոյրները կը տեւեն որքան կը տեւէ մարդոց շահը: Ազգերը եւս կը նմանին դարպասողներու՝ որոնք, անգամ մը յագեցած, կը լքեն իրենց զոհը, ու կ'անցնին կ'երթան այլուր զոհ փնտռելու: Հայ ժողովուրդը ուրիշ պաշտպան չունի բայց եթէ իր զաւակներուն ճիգն ու քրտինքը միայն: Օտարէն ստացուածը ողորմութիւն է լոկ, ու պատրանք: Մանաւանդ երբ այդ ողորմութիւնը կ'ըլլայ թաքուն հաշիւներու սիրոյն: Երբ ան կրնայ վաղը կասիլ մէկէն՝ մեր թշնամիներուն հետ կրկին առանձին ձգելով մեզ:

Այս ճշմարտութիւնը պէտք է ի մտի ունենանք եւ բոլոր անոնք որ [illegible] կը վստահին հայ ժողովուրդի ճակատագիրը եւ ապագան:

Հետեւաբար սխալուած է հայ ժողովուրդը չանգտնել իր թշնամիները, մանաւանդ զանոնք որոնց դէմը վաղը դարձեալ կրնայ առանձին մնալ: Ո՛չ մէկ շահ՝ ամէն օր թմրեցուցիչ ներարկել հայ ժողովուրդին, ու պոռալ թէ հիւծախտաւոր հիւանդ մըն է Թուրքը, թէ որդը կը կրծէ անոր ներսը ամէն օր ու վաղը գերեզման պիտի դնէ զայն: Եթէ ասկէ առաջ արհամարհեցինք Թուրքը՝ մեր ուժերը գերագնահատելով ու հաւատալով Եւրոպայի համբոյրներուն, սթափելու ժամն է հիմա, երբ այդ միեւնոյն Եւրոպան ինքը կ'երթայ իր համբոյրները շռայլել Թուրքին:

Իրատե՛ս ըլլալ՝ ա՛յս է աղէտներուն ու փորձութեանց դասը մեզի:

Վա՛յ մեզի եթէ չենք նշմարեր աշխարհը որ ամէն օր կը փոխուի մեր շուրջը, ու կը կարծենք որ կրնանք քանի մը ճառով չքացնել Թուրքը, ինչպէս մեր միամիտ հայրերը կը կարծէին երբեմնի Թուրքիան փշրել երգերուն ուժովը,—

Մեր բահերով կ'անենք նոցա շան
սատակ.

Բայց նոյնքան չարիք են, հայ ժողովուրդին համար, ցեցերը որոնք Թուրքերուն գարշապարը կը լզեն հիմա: Մեր խօսքը լոկ անոնց մասին չէ որոնք իրենց խիղճը ծախած՝ իրենց ժողովուրդը Թուրքին կը մատնեն: Այլ այն հայկատակներուն ալ որոնք Թուրքին ոտքերուն քսելով իրենց ճակատը՝ կը յուսան անոր կարեկցութիւնը շահիլ, ու իբրեւ թէ իրենց ժողովուրդն ալ փրկել: Ի՞նչ խօսք որ Թուրքն անգամ կը զարշի այդ գետնաքարշ փառաբանութիւններէն, որովհետեւ ստրուկի մը խունկը երբեք ալ հաճելի չէ:

Զգուշ եւ աչալուրջ ըլլալ թշնամի դաւերուն հանդէպ, բայց տեսնել աշխարհը ինչպէս որ է»:

ՔԱՆԱՏԱ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Թորոնթոյէն կը գրեն թէ հայ գաղութին մեծամասնութիւնը գործաւորներէ կը բաղկանայ, իսկ գործարաններուն մեծ մասը փակ է:

Հակառակ այս տագնապին, երկու դպրոցներ հաստատուած են Մոնրէալի եւ Թորոնթոյի մէջ, հոգեւոր հովիւ Զգօն քահանայի ջանքերով:

Կազմուած է երգչախումբ մը, որ քառաձայն կը կատարէ երգեցողութիւնները:

Զգօն քահանայ քաղաքէ քաղաք կը շրջի, հոգեւոր մխիթարութիւն տալու համար ժողովուրդին:

Պատրաստութիւն կը տեսնուի հոկտեմբերին քանատահայ ցուցահանդէս մը սարքելու:

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ

Քիչ ատենէն պիտի ձեռնարկուի Ճիպրալթարի տակէն փապուղի մը բանալու գործին, որ տասը մղոն երկայնութիւն պիտի ունենայ ու իրարու պիտի միացնէ Եւրոպան եւ Ափրիկէն: Վերջերս նախնական փորձեր եղած են: Մէկ դարէ ի վեր վիճաբանութեան առարկայ եղած է այդ փապուղիին պեղումը: Սպանիոյ ներքին նախարարին այցելութիւնը ցոյց տուած է թէ խոչընդոտները հարթուած են այլ եւս: Փապուղին պիտի երկարի Թարիֆայէն Սէութա:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, ներկայիս ամէն մէկ քառակուսի քիլօմեդր տարածութեան վրայ, հետեւեալ բնակչութիւնը ունին՝ Թուրքիա 19, Յունաստան 48, Ալպանիա 36, Սերպիա 53, Պուլկարիա 57, Ռումանիա 61:

1848ին Յունաստան ունէր 1 միլիոն բնակիչ, 1870ին 1,5, 1896ին 2·4, 1907ին 2·6, 1928ին 6·2, միլիոն:

Քաղաքի բնակչութիւնները, գիւղի հետ բաղդատմամբ միշտ աւելցած են: 1870ին 100 բնակիչէն 18 կը բնակէր քաղաքներու մէջ, 1889ին 91ին 21, 1896ին 22, 1907ին 24, 1920ին 27 եւ 1928ին հարիւրին 33:

Աթէնքի բնակչութիւնը 1870ին 44 հազար էր, 1889ին 110 հազար, 1907ին 167 հազար, 1920ին 292 հազար եւ 1928ին 452,919:

Նոյնպէս աւելցած է Սելանիկի բնակչութիւնը, 1913ին 157 հազար, 1920ին 170,000 եւ 1928ին 236,527:

Ծնունդներու համեմատութիւնը, 1000 բնակիչի վրայ Պուլկարիա 15,5, Ռումանիա 14,1, Յունաստան 13,2, Իտալիա 10,7, Պելճիքա 5,1 եւ Ֆրանսա 1·4:

Օտարականներու Յունաստան այցելութիւնը աւելցած է, 1919ին 17 հազար օտարականներ եկած էին, 1920ին 8 հազար, 1922ին 13 հազար, 1925ին 22 հազար, 1926ին 38 հազար, 1929ին 70 հազար եւ 1931ին դարձեալ 70 հազար օտարականներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

«Գիւղին մէջ, ուր նշանածի երեսը տեսնելն անգամ մեծ բախտաւորութիւն է ուրիշներու համար, ինքս, անպատիւս, օտար տղու մը կ'իյնամ առանց նշանի ու խօսքի, առանց լաթի ու «հինայ»ի: Հազար աչքերու առջեւ ժամադրութիւն կուտամ, ու միամտութիւնը ունիմ հաւատալու թէ «գիւղին մէջ ոչ ոք գիտէ մեր պատմութիւնը»:

Պալլէն ի՜նչ — կը խորհրդածէր երկարելով իր մտածումներուն անհասնում թելը,— ան տղամարդ է, եթէ շատ դժուարին գայ, կրնայ պոռալ եղբօրս երեսին, երբ այս վերջինս իմանայ մեր անցքերը — «Հէ՛յ բարեկամ, դուռդ ամուր բռնէ, դրացինդ գող մի հաներ ...»: Ի՞նչ պիտի ընեմ ես այն ատեն, ինքս, թշուառականս ... Գիւղին ետեւը գիրկ – գիրկի եւ շրթունք շրթունքի ... Լա՛ւ բան է ... կեանքի անհրաժեշտ պահանջ, երիտասարդի հոգեկան ու աշխարհիկ վայելք: Բայց եթէ օր մը մայրս կամ եղբայրս վրայ գային ... Ի՞նչ պիտի ըլլար իմ վիճակս, ո՞ւր պիտի փախչէի անոնց վայրի ցասումէն ազատելու համար ... Ո՞վ պիտի պաշտպանէր զիս ... Ո՞վ պիտի խղճար իմ վրաս ...

×

— Եթէ Պալլէն այսօր ալ չգայ, ալ ամէն ինչ վերջացած է, ըսաւ Սիրանը, երբ գիւղը ցրուելէն վերջ, սովորականին պէս գնաց իրենց ժամադրավայրը:

Եօթը օր կ'ընէր որ, սիրականները իրարու չէին հանդիպեր: Ցորեկները, շատ քիչ անգամ իրար տեսած էին ու հազիւ թէ Պալլէն զիջանած էր չոր ժպիտ մը խաղցնել դէմքին վրայ, ինչ որ, աւելի յուզած էր Սիրանը: Ու վերջին անգամ մըն ալ, եկած է ժամադրավայրը: Վերջին յոյս մըն ալ: Վերջին պատեհութիւն մըն ալ, կամ «այո» կամ «ոչ»ը ընդունելու սիրածէն, որմէ այժմ, կ'ուզէր բաժնուիլ բայց, չէր կրնար ...

Կանգնած այդ ամայի, լուռ ու խաւարապատ անկիւնը, ինչե՛ր, ինչե՛ր չմտածեց: Այդ վայրին ամէն մէկ քարը, թուփը, բոյսերն ու հողը մէկ - մէկ հմայիչ պատմութիւն գիտէին իրենց անցուցած կեանքի մասին ... ա՜ Սիրանը որքան կը ցանկար որ այդ վայրկեանին յանկարծ մահանար, հող դառնար ...

Ներքին զօրաւոր փափաք մը ունեցաւ ծռելու եւ համբուրելու հողը, քարը, բոյսերն ու թուփերը: Խօսիլ անոնց հետ, տաքուկ, մտերմիկ շունչով մը: Ինչո՞ւ ինքը, ատկից առաջ, այնքան անգութ եղեր էր, ոտքին տակ տուեր էր, նոր բացուած վայրի ծաղիկը, նոր ծլած բոյսը, ուռճացած հողը եւ խորտակուած քարը: Չէ՞ որ, անոնք ալ, ծնած էին ապրելու համար, շնչելու համար, կեանքի մը, խորհուրդի մը իմաստը լրացնելու համար:

Ահա, այդ մէկ ծաղիկը, որ մութին մէջ միայնակ գլուխը գետին հակած է քովն ալ ցօղուն մը, որ ծաղիկ է եղեր, բայց, ո՞վ գիտէ, որ չար ձեռքը խորտակած էր: Երկու սէրերը իրարմէ բաժնած է: Գուցէ ինք եղած է այդ ոճրագործը, քանի որ այդ վայրը, միայն ինքը եւ Պալլէն կը յաճախէին:

Անտարակոյս, այդ երկու ծաղիկները, երկու սիրողներ եղած էին: Խլած էին մէկին կեանքը, ու միւսը մնացած էր մինակ, խեղճ ու գլխահակ ... նոյնը չէ՞ր արդեօք Սիրանին կեանքը, համեմատած այդ ծաղիկին:

Սիրանը խղճաց, գլխահակ ծաղիկին վրայ մօտեցաւ, քնքշօրէն փայփայեց վիրաւոր ծաղիկը: Բաներ մը խօսեցաւ, ինչ որ խոր յուզումով դուրս կը թափէին բերնէն ... ապա, աչքերը թրջեցան, շրթները դողացին, գիւղը իր բոլոր շրջաններով սկսաւ, պտուտակի մը պէս դառնալ իր շուրջը, ոտքերը եւ ձեռքերը թուլցան, չկրցաւ ինքզինքը ոտքի վրայ պահել, ճչաց ու ինկաւ գետին ...

Ճիշդ այդ պահուն, յայտնուեցաւ Պալլէն հեռուէն, տեսաւ որ բան մը ճչաց ու ինկաւ: Նախ կարծեց թէ երկու հոգի էին, հաւանաբար Սահակը եւ Սիրանը: Սիրանը եկեր էր սպասելու իրեն, իսկ Սահակը հետապնդած եւ բռնած էր: Թողուլ որ բազէն իր չար մագիլներով վայրագօրէն յօշոտէ հէք թռչնիկը — մտածեց Պալլէն: Ոչ, ոչ, ինչ որ ալ ըլլար, պէտք էր երթալ, չար թէ բարի, Սահակ թէ Սիրան, ժամը հասած էր ու վճիռը կարդացուած, քաջութիւն եւ կրանիթէ կամք պէտք էր, ու այդ կամքը ունէր Պալլէն:

Դուրս հանեց գօտիին մէջտեղէն «խենչար»ը մերկ, պատրաստ բռնեց ձեռքը, ու արագ քայլերով մօտեցաւ: Գետին փռուած էր մարմին մը երկար վարսերով եւ թաց աչքերով:

Սիրա՛նն էր ... գունատ ու փակ շրթներով ...

— Սիրա՛ն, ա՛յ Սիրա՛ն, ել ես եմ, Պալլէդ ... մրմնջեց Պալլէն յուզումէն արտասուելով:

Լռութի՛ւն ...

Աճապարանքով ծունկի եկաւ մարած մարմնին, մէկ կողմ դրաւ «խենչար»ը ու երկու ուժեղ թեւերուն մէջ դրկեց կիսամեռ մարմինը, գլուխը հանգչեցնելով իր ձախ թեւին ու կուրծքին մէջտեղը: Սիրա՛ն, ե՛լ, Սիրան ես եմ ...

Սիրանը յամրաբար աչքերը բացաւ, նախ կարծեց որ տունն է, իր անկողնին մէջ, ու կանչողը մայրն էր: Բայց յանկարծ, զգաց որ մէկն էր որ զինքը գրկած էր, ո՞վ էր համարձակած գրկել Պալլէին սիրածը, եւ ուրե՞ղ էր ինքը, տո՞ւնը թէ դաշտը: Չէր գիտեր:

Ոտքի կանգնեցաւ սարսափած, տեսաւ որ Պալլէին գրկին մէջն էր: Նախ վարանեցաւ, ուզեց մէկ կողմ հրել Պալլէն, ազատիլ անոր պլլըրդուկներէն. չէ՞ որ այս բոլոր դառնութիւններուն պատճառը ան եղած էր, ու այժմ, այս անպատուաբեր, կրաւորական դիրքը բռնած էր, զինքը երեսի վրայ ձգած էր: Կ'արժէ՞ր գերի դառնալ խաբեբայի մը, դրուժանի մը ...

Սիրանը ցնցուեցաւ, շարժեցաւ, ուզեց ազատիլ անոր ձեռքէն, բայց, Պալլէն աւելի ուժով սեղմեց անոր յոգնաբեկ մարմինը իր հուժկու բազուկներուն մէջ:

Սիրանը տեղի տուաւ, փակեց աչքերը եւ յանձնուեցաւ անոր բազուկներուն: Կարծես տարիներէ ի վեր չէին տեսած իրար:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

կաններ հոն գտան նաեւ Մովսէս Ղազարեան անուն ուրիշ համայնավար մը, որուն գրպանները լեցուած էին Թռուցիկներով: Ցանցանքի վրայ ձերբակալուեցան երկու համայնավարներն ալ եւ խոստովանեցան իրենց մեղքերը:

Անմիջապէս տեղի ունեցաւ անոնց դատավարութիւնը եւ մէկական ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցան երկու համայնավարները:

Շէրպուրկի նոր նաւահանգիստը

Հանրապետութեան Նախագահը կիրակի օր հանդիսաւորապէս բացաւ Շէրպուրկի ծովային նոր կայարանը եւ նաւարանը, որոնց շնորհիւ անդրատլանտեան շոգենաւերը պիտի կրնան անմիջապէս քարափ հանել կամ քարափէն առնել իրենց ճամբորդները, առանց բացը սպասելու:

Այս ծովային կայարանը, ինչպէս կը կոչեն, շինուած է Շէրպուրկի առեւտրական սենեակին կողմէ եւ կը համարուի Եւրոպայի, եթէ ոչ ամբողջ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ հաստատութիւնը: Շինութեանը սկսաւ 1928ին, եւ ամբողջ ծրագրին գործադրութիւնը մինչեւ յունիս 15 արժած էր 199,500,000 ֆրանք:

Պ. Էռիօ կ՚ուզէ տեսնել Մոսկուան եւ Էնկիւրին

Գրած էինք թէ Ֆրանսայի նախորդ վարչապետը Թուրքիա եւ Ռուսաստան պիտի երթայ մօտերս:

Պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումի մը, Պ. Էռիօ ըսաւ.

— Ես Ռուսաստան կ՚երթամ ինչպէս գացած եմ 1922ին, միմիայն գաղափար կազմելու համար: Պէտք է երթալ տեսնել, խօսիլ, յարաբերութիւններ հաստատել, անձնական բարեկամութիւններ մշակել այն երկիրներուն հետ որոնք այնքան հեռու են մեզմէ իրենց մշակոյթով, հոգեբանութեամբ եւ ընկերային վիճակով: Ես ուրիշ ընելիք չունիմ Ռուսիոյ մէջ բայց միայն տեսնել, ուսումնասիրել, խօսակցիլ: Խորհրդային իշխանութիւնը հրաւիրած է զիս այցելութիւն տալու: Յօժարութեամբ կ՚երթամ, մանաւանդ որ շատ ուրախ եմ յարաբերութեանց վերահաստատման համար զոր ես արծարծեցի 1925ին:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ Փարիզ գտնուած միջոցին Էնկիւրի հրաւիրած է Պ. Էռիօն, որ սիրով ընդունած է:

« ՏԷՅՎԻՍԻ ԲԱԺԱԿ »Ը ՇԱՀԵՑԱՒ ԱՆԳԼԻԱ

Կիրակի օր տեղի ունեցած երկու վերջին «պարզ» (սէմփլ) խաղերը հետեւեալ արդիւնքը տուին.— Քօշէ յաղթական Օսթինի, Փէրի յաղթական Մէրլէնի: Ֆրանսացիները ուրբաթ օր շահած ըլլալով «զոյգ» (տուպլը) մրցումը, վերջնական արդիւնքն է.— Անգլիա 3 յաղթութիւն, Ֆրանսա 2 յաղթանակ: Որով Անգլիա կը շահի հռչակաւոր բաժակը տարի մը պահելու իրաւունքը:

Ինչպէս գրած էինք, այս բաժակը Ֆրանսայի կը պատկանէր վեց տարիէ ի վեր:

—o—o—

ՎԻՒՐԹԷՆՊԷՐԿԻ (Գերմանիա) դպրոցներուն ուսուցիչները եւ աշակերտները հրաման ստացան փաշական ձեւով բարեւելու:

ԱՐԻԱԿԱՆ բժիշկներուն արգիլուած է (Գերմանիոյ մէջ), իրենց հրեայ պաշտօնակիցներուն տեղը գործել, զանոնք խորհրդակցութեան կանչել կամ անոնց փոխանցել իրենց յաճախորդները, բացի մասնաւոր պարագաներէ, այն ալ իշխանութեանց հաւանութեամբ:

Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Տէր Մինասեան, Պ. Նուպար Տէր Մինասեան, Պ. Ստեփան Տէր Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Ժամկոչեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կիրակոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Թորգուեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Ցարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մանկեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ենովքեան, Այրի Տիկին Մարիամ Արապեան եւ զաւակունք, Մեսրոպ, Տօնէր եւ Կարապետ (Փարիզ) եւ Թոռները, Պ. Կիրակոս Ներսէսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գափլանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Այվազեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Աճէմեան, ինչպէս նաեւ համայն ազգականք ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, աղջկան, քրոջ հարսին, եղբօր կնոջ, եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ՄԱՌԻ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յուլիս 29ին, 26 տարեկան ծաղիկ հասակի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 31 յուլիս, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սէն Ժէրոմի եկեղեցիին մէջ: Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Ժէրոմի գերեզմանատունը:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսկուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt l Haute Saône), France.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli. Café Samaritainի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամաւորներու:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ՝ նախկին ժողովի շարունակութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ « Ա Ր Ծ Ի Ւ » ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchemps. (Bagneux)

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի

Գեղարուեստական բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պուլվար Օսսօի մասնաճիւղին

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

Bar-Restaurant Belvedèreի օդասուն պարտէզին մէջ

բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ, Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մէթր հեռու է հանդիսավայրէն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Սէն-Լուի (Մարսէյլ) մասնաճիւղին կողմէ օգոստոս 27ին Պ. Ս. ՄԱՐԱՇԼԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Պարահանդէս երեկոյ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

6 Օգոստոս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար:

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք: Մուտքը՝ ազատ է:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՏՕԻ ՄԷՋ

ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՍԱԼՈՆ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՐԻՒ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ)

կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ, հայկական պարեր եւայլն.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

« Մինչեւ դատավարութիւն, ամբողջ չորս ամիս, սարսափելի վիճակի մը մէջ կը գտնուէի: Չէի գիտեր թէ ինչ հետեւանք ունեցան զառանցանքի միջոցին խոստովանութիւններս, ուստի կը վախնայի որ վտանգած կ'ըլլամ ընկերներս եւ « դատը », եւ ինքզինքս դաւաճան կը համարէի: Գործին յաջողութիւնն ու յաղթանակի զինուորութիւնն էին, որ ինծի ուժ տուին դիմանալու հիւանդութեանս եւ մարդկային ուժերէ վեր բարոյական իմ տառապանքիս: Բարեբախտաբար, զառանցանքս գէշ հետեւանք չունեցաւ: Սակայն, հիւանդութենէս եւ բարոյական տառապանքներէս յետոյ դատավարութեան ներկայացայ չափազանց տկար վիճակի մէջ, ուղեղս ցնցուած՝ պայթումին եւ լրտեսներու բռնցքներուն պատճառով:

Հազիւ թէ տէրն էի իմ մտածումներուս եւ լեզուիս: Այս վիճակին մէջ, պէտք չէր որ խօսէի դատավարութեան ընթացքին, որպէսզի սխալ չըներկայացնէի կուսակցութեան ծրագիրը: Անշուշտ այդպէս պիտի չարժէի, եթէ տեւէս չզգայի բան մը, որ զիս կը մղէր խօսելու, արտայայտուելու: Եւ այդ այն յայտարարութիւնն էր, զոր ես ըրի հարցաքննիչ դատաւորին, երբ, գործողութենէն յետոյ գիտակցութեան եկայ: Կարծելով որ պիտի մեռնիմ, պարտականութիւն համարեցի ինձ անմիջապէս յայտարարել թէ անդամ էի Սոցիալ Ռէվոլիւսիոնէր կուսակցութեան Մարտական Մարմնին: Թէ այն որ Հիւսիսի պանդոկին մէջ մեռաւ ռումբի մը պայթումին հետեւանքով, մարտական ընկերս էր: Այսպէսով կ'ուզէի հաստատել թէ Պոկոտիլովն ալ անդամ էր Մարտական Մարմնին: Ըսելիքս այսքան էր, բայց հարցաքննիչ դատաւորը տեղեկութիւն պահանջեց Մարտական Մարմնին մասին եւ ես, առանց նկատի առնելու թէ կուսակցութեան սկզբունքները կը բռնաբարեմ,— « յայտարարութիւն չպիտի ընեմ », — բացատրութիւններ տուի, անշուշտ ձախաւեր ձեւով:

Ինչո՞ւ ըրի: Ինչո՞ւ բռնաբարեցի մեր սկզբունքները: Որովհետեւ, քանի մը անգամ, հարցաքննութեան ընթացքին, կորսնցուցի գիտակցութիւնս: Կը պաղատէի ընդհատել հարցաքննութիւնը, կը խնդրէի ջուր՝ քիչ շատ ուժ ստանալու համար: Մինչեւ դատավարութեան ժամը, շատ չմտահոգուեցայ իմ յայտարարութեանս համար: Սակայն, ետքէն, երբ վայրկեանը եկաւ խորհելու թէ ինչ պիտի ըսեմ դատարանին մէջ, խօսիլ ստիպուած պահուս, չկրցայ համաձայնեցնել ըսելիքներս եւ կուսակցութեան ծրագիրը: Այդ պատճառով էր միայն, որ մղուեցայ պաշտօնական յայտարարութիւն մը ընելու: Անկից զատ, դատավարութեան ընթացքին՝ դժուարին կացութեան մը մէջ կը գտնուէի: Նախ բացարձակապէս ինծի մերժեցին խօսք տալ: Կարարչեւսկիի պնդումով էր, որ ի վերջոյ թոյլ տուին խօսիլ: Բայց շարունակ կ'ընդմիջէին զիս, աշխատելով շեղել զիս: Եւ ես կը կորսնցնէի մտածումներուս թելը: Ուժասպառ էի: Լռութեամբ անցայ շատ մը բաներու վրայէն:

Դատավարութենէն յետոյ բոլորովին ուժաթափ կը զգայի ինքզինքս: Սաստիկ կը զղջայի, որ խօսելով, մասամբ օժանդակեցի դատելու իրենց աղտոտ կատակերգութեան: Այնպէս որ երբ, ժամանակ մը յետոյ, ինծի հաղորդեցին թէ ընկերներս, որոնք ազատ մնացած էին, շատ գոհ մնացած էին յայտարարութենէս, ես տանջուեցայ: Ինծի կը թուէր թէ կը հեգնէին զիս: Ձեզի հեղ մը գրեցի դատավարութենէն յետոյ, սիրելի ընկերներս: Սակայն պահանջ կը զգայի անգամ մը եւս բացատրուելու ձեզի, որպէսզի որ եւ է թիւրիմացութիւն չմնայ իմ եւ անոնց միջեւ, որոնք յեղափոխական նոր գործերու պիտի լծուին: Ինծի համար, երջանկութեան միակ պայմանն այն է, որ ձեզի հետ կատարելապէս համերաշխութիւն պահելու վստահութիւնն ունենամ, համաձայնութիւն ամէն բանի մէջ, կուսակցութեան ծրագրին ու կեանքի զանազան հարցերուն մասին: Որու որ վիճակուած է կատարել մահաբեր գործ մը, կը մաղթեմ ամէն բանէ առաջ որ տէրը մնայ իր ֆիզիքական եւ բարոյական ուժերուն, որպէսզի կարենայ մինչեւ ծայրը եւ պատիւով տանիլ կուսակցութեան դրօշը:

Կը բարեւեմ ձեզ, սիրելի ընկերներս: Քաջութիւն եւ յաջողութիւն: Հաւատքն ունենանք որ շուտով վերջ պիտի գտնէ ահաբեկչութեամբ պայքարելու անհրաժեշտութիւնը: Հաւատքն ունենանք որ կարելիութիւն պիտի ունենանք աշխատելու իրագործել մեր ընկերվարական իտէալները, մարդկային ուժերուն յարմար պայմաններու մէջ:

Ձերդ

ԻԳՈՐ ՍԱԶՈՆՈՎ

—:—

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սեպտեմբեր ամսուն, 1904ին, Մարտական Մարմինը, Ժընեւի մէջ ժողով գումարելով, պաշտօն տուաւ ինծի մահափորձ մը կազմակերպելու Մոսկուայի ընդհանուր կառավարիչին մեծ – դուքս Սէրգէյ Ալեքսանդրովիչի դէմ:

Հրահանգ ստացայ մեկնելու Մոսկուա, ընկերակցութեամբ Վլատիմիրովնա Բրիլլիանտի, Պլատոնովիչի, Կալիայեւի եւ Օպանսի (բուն անունով՝ Բորիս Մոյսէենկօ): Իրաւասութիւն ունէի ամբողջացնելու այս կազմը, առնելով հոգի եւս, ոչ աւելի: Աղեւ յանձնարարեց Նարոդնայա Վոլիայի հին անդամը, բանուոր մը, որուն մասին կը նայի տեղեկութիւններ քաղել ... դուէն:

Ծրագիրը կազմուած էր ... մահափորձին եղանակով: Մեծ ... սին վրայ հսկողութիւն պիտի ... ուէր փողոցին մէջ եւ պիտի ... նուէր փողոցին մէջ: Հսկիչները ... ըլլային կառապաններ: Եւ այդ կառապանները՝ Օպանս եւ Կալիայեւ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

3 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2253

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՉԿԱՅ ՈՐ ԵՒ Է ՏՈՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ,,

Այսպէս կը գրէր Մշեցի բանուորը, տրտնջալով արդար դառնութեամբ.

— «Յարգելի խմբագիր, ամէն ժամանակ «Յառաջ» թերթը կը կարդամ ուրախ լուր մը առնելու համար, բայց չկայ որ եւ է տող ուրախութեան» : (30 յուլիս) :

Իսկապէս, չափազանց մռայլ պատկեր մը կը ներկայացնէ մեր հանրային կեանքը :

Իսկ թերթն ըլլալով պատկերը օրուան կեանքին, անշուշտ չի կրնար տալ «որ եւ է տող ուրախութեան», երբ ողբերգութիւնն է որ կը տիրապետէ :

Այո՛, պակաս չեն կազդուրիչ, ուրախառիթ երեւոյթներ ալ : Ներելի չէ ամէն բան սեւ տեսնել եւ վայրերան կանչեր արձակել :

Դժբախտութիւնը այն է որ, այդ կազդուրիչ երեւոյթները կը պղտորին, կը խեղդուին արհեստական, անիմաստ, այլանդակ վէճերու ժխորին մէջ :

Ունինք բազմազան հոգեր որ իրաւասու եւ հոգածու ձեռքերու կը կարօտին : Ինչպէս, օրինակ, անկանոն թուղթերու խնդիրը :

Ունինք հանրօգուտ ձեռնարկներ որոնք դատապարտուած են ծիւրելու, կամ կէս ճամբան մնալու, եթէ պակսի գուրգուրանքը եւ դրամը :

Ամէն օր եւ ամէն տեղ չե՞նք տեսներ խոնարհ, պրոլետա՛ր գաղթականներ, որոնք իրենց չալակն առեր են բեռ մը հոգ, ազգապահպանման հոգերուն հարիւրին ութսուն — իննսունը, եւ կը տխրուին բերան ծռել մնացեալ տասը — քսանին համար : (Յիշեցէք Սէն Ժէնուոր, որ կնքահայր մը կը փնտռէ, 90,000էն 70,000ը ապահովելէ յետոյ) :

Ունինք այլասերման խնդիր, ներգաղթի եւ վերաշինութեան հարց, երիտասարդութեան սպառնացող չարիքներ, քաղաքական պարտականութիւններ եւ ուրիշ այնքան հոգեր :

Բայց ... Աւելի դիւրին չէ՞ հաւատաքննութեան դիմել, հանդէս խանգարել, եռագոյն վար առնել, չափուիլ՝ փողոցներու մէջ, թշնամի փնտռել եւ թշնամի դարձնել :

Ուրո՞ւ հոգ ընդհանրական հոգերը, երբ սանձարձակ ազատութիւն կը վայելենք աջ ու ձախ փչելու, սուտ սուտի պոչին կապած՝ մաղձ թափելու եւ որոմ ցանելու :

Ո՞ւր է, վերջապէս, հանրային կարծիքը, որ քիչ մը ականածանք ներշնչէր :

×

Տարօրինակ թիւրիմացութեամբ մը, մեր մէջ ամէն բարիք թերթէն կը սպասեն : Եւ կամ, ամէն չարիք անոր կը վերագրեն :

Ըսէ՞նք թէ թերթը — որ եւ է թերթ — գործադիր իշխանութիւն չէ, Պատրիարքարան կամ Առաջնորդարան չէ, որպէսզի դեղ ու դարման գտնէ բոլոր ցաւերուն :

Թերթը կը հետեւի օրուան կեանքին : Կ'արձանագրէ չարն ու բարին, սեւն ու ճերմակը : Մէջտեղ կը դնէ տեսակէտներ, թելադրութիւններ, ծրագիրներ : Տեղ մը կը ձաղկէ խստօրէն, տեղ մը կը գնահատէ եւ յաճախ գործնապէս ալ կ'օգնէ : Մէկ խօսքով, ուղղութիւն կուտայ, համաձայն իր աշխարհահայեացքին եւ ուժին :

Արդ, անոնք որ «ուրախ լուրեր» կը սպասեն թերթէն, ինչո՞ւ իրենք ալ չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնը :

Այսինքն, ինչո՞ւ ընթացք չեն տար արծարծուած մտածումներու :

Ինչո՞ւ ձեռք ձեռքի չեն տար, որպէսզի թեթեւնայ, պայծառանայ մթնոլորտը եւ մարդիկ սորվին քով — քովի գալ, կազմակերպուիլ, աշխատիլ՝ հանրութեան համար :

Երբ Մշեցին, Վանեցին կամ Խարբերդցին եւ ուրիշ հայրենակիցներ կը սորվին — եւ իրաւամբ — լրագրական բանակռիւներէ, կը նշանակէ թէ հասունցած են հանրային գիտակցութեան տեսակէտով :

Այն ատեն, ինչո՞ւ նախ իրենք իրենց մէջ, գոնէ իւրաքանչիւր նահանգ ինքն իր մէջ եւ յետոյ բոլորը մէկ կուռ եւ բազմամարդ, համատարած ճակատներ չեն կազմեր, որպէսզի, անոնց ճնշումին տակ, վերջ գտնէ տիրող անիշխանութիւնը եւ կազմակերպուի հանրային կեանքը :

Հազար խրատ՝ տասը հազար թերթի կողմէ, որ եւ է արժէք չունի, եթէ հասարակութիւնը պիտի կարդայ պարզապէս ժամանցի համար, եւ պիտի սպասէ որ խօսքերը ինքնաբերաբար գործի վերածուին, գործերը կարգի մտնեն, ցաւերը դարմանուին եւ չարիքները խափանուին :

Այսպիսի հրաշք չէ եղած որ եւ է ժողովուրդի մէջ եւ չի կրնար ըլլալ մանաւանդ մեր մէջ :

Երբ հասարակութիւն մը տէրը չէ իր ճակատագրին, երբ կը գոհանայ իբրեւ հանդիսատես դիտելով յանուն իրեն մղուած պայքարները, երբեմն քրթմնջելով, երբեմն ալ ժպտելով, կը նշանակէ թէ մեր հանրային կեանքը վերածեր է թատերասրահի մը, ուր ինք ո՛ր եւ է դեր չունի ...

Այդ պարագային, ինչո՞ւ զարմանալ որ «չկայ որ եւ է տող ուրախութեան» :

Հասարակութիւնը ինքն է որ իւրացնելով թերթին — անշուշտ իր հաւնած թերթին — տեսակէտները, ձայնակցելով ազդանշանի մը, տարածելով եւ գործի վերածելով զայն, պիտի ապահովէ իր սպասած բարիքը :

Ահա տասը տարիէ ի վեր կ'արծարծուի գաղութներու կազմակերպութեան խնդիրը :

Եւ սակայն, ոչ մէկ շարժում : Հետեւաբար եւ, «ոչ մի տող ուրախութեան» :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՈՃԻՐԸ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԷՆ ԱՌԱՋ ՀՕԿԸ ԺՈՂՈՎ ԳՈՒՄԱՐԱԾ Է

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 1 օգոստ. (Յառաջ) — Հեռախօսով հաղորդած էի Դաշնակցական ընկերոջ մը դէմ կատարուած մահափորձը : Կիրակի 30 յուլիս, Կրընոպլի Հօկ.ի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով գումարելով, կ'որոշէն յարձակիլ Դաշնակցականներու վրայ, սպաննելու առաջադրութեամբ : Կէսօրէն վերջ խումբ մը «հօկճի»ներ հեծելանիւներ նստած կը սլքտան Դաշնակցական ընկերներու բնակարաններուն եւ արճարաններուն շուրջը, սուլելով եւ երբեմն ծաղրելով մեր ընկերները :

Ընկեր Եդուարդ Ասլանեան (մօրեղբօր տղան ընկեր Սարգիս Ղուկասեանի որ բանտարկուած է) իրիկուան ժամը 11էն 15 մնացած ելլելով արճարանէն, կ'ուղղուի դէպի իր տունը, որ բաւական հեռու է : Հազիւ մօտ 190 մեդր հեռացած արճարանէն, Rue des Minimes եւ Route de Saint-Martin d'Hèresի չորս ճամբուն անկիւնը, պահուած կ'ըլլան Ղազարոս Մարգարեան եւ Գէորգ Գալայճեան, որոնք յանկարծ կրակ կը բանան : Առաջին գնդակը կը հանդիպի ընկերոջ աջ թեւին, ուսին մօտ : Ընկերը վայրկենապէս գետին կը նետուի : Ասոր վրայ ոճրագործները երկու գնդակ եւս կը պարպեն որոնք բարեբախտաբար կը վրիպին : Նոյն պահուն Դաշնակցական Պապան, Միհրան Գաբրիէլեան, Կրընոպլէն կը վերադառնար : Հազիւ այդ վայրը հասած, չի հասկնար թէ գնդակը իրեն դէմ կը պայթի թէ ուրիշին դէմ : Այդ վայրկեանին կը տեսնէ որ Գէորգ Գալայճեան եւ Ղազարոս Մարգարեան կը փախչին, երկուքը երկու ուղղութեամբ :

Ընկեր Եդուարդ կը պոռայ.

— Օգնութի՜ւն, Պապա, զարնուեցայ :

Եւ անմիջապէս երկուքը միասին կուգան ընկեր Աստուր Կիւրինեանի արճարանը : Առանց ժամանակ կորսնցնելու վիրաւորը ինքնաշարժով կը փոխադրուի ոստիկանատուն, յետոյ ուղղակի հիւանդանոց, ուր գործողութեան կ'ենթարկուի : Յաջողութեամբ կը հանեն կապարը : Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրելէ վերջ ոստիկանները ինքնաշարժով գացին ոճրագործ Ղազարոս Մարգարեանի բնակարանը եւ պահանջեցին որ դուրս գայ սենեակէն, ոստիկանատուն հանդիպելու համար : Հակառակ ոստիկաններումեզմ վարմունքին, ոճրագործը սկսաւ բարձրաձայն կանչել.— «Օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն», մերժեց բանալ դուռը եւ յանձնուիլ, նոյնիսկ սպառնալիքներ ըրաւ : Ասոր վրայ երկու ոստիկաններ եւ քանի մը Դաշնակցականներ պահակ կեցան մինչեւ որ հասնէին ոստիկանապետը եւ քաղաքապետը : Մինչեւ այդ ոստիկանները գացին փնտռելու Գէորգ Գալայճեանը, որ նախ մերժեց դուռը բանալ, բայց քիչ վերջ բացաւ, եւ ոստիկանները ինքնաշարժի մէջ դնելով առին տարին ոստիկանատուն :

Ղազարոս Մարգարեանի բնակարանը հսկողութեան տակ մնաց մինչեւ առտուան ժամը 3 : Վերջապէս հասան ոստիկանապետը, քաղաքապետը եւ երեք երկաթագործներ, դուռը բռնի բանալու համար : Նախապէս ոճրագործը փորձեց պատուհանէն փախչիլ, բայց ոստիկան մը չուտով ցանկապատէն ներս անցաւ, մավզէրը պատրաստ : Իսկ միւս պատուհաններուն առջեւ ոստիկանը պահակ դրաւ Փարաւոնը եւ Անդրանիկը :

Ոստիկանապետը հասաւ եւ յանուն օրէնքին առաջարկեց որ բանայ դուռը եւ յանձնուի կառավարութեան : Նորէն աղմուկ եւ «օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն» աղաղակներ : Ասոր վրայ, ոստիկանապետը հրամայեց երկաթագործներուն որ չուտով բանան դուռը : Կոտրեցին եւ բացին դուռը. ոստիկանները ձերբակալեցին ոճրագործը եւ ինքնաշարժին մէջ դնելով տարին :

Մնացին երկու ոստիկաններ մինչեւ առաւօտ, արձանագրելով վկայութիւնները : Լսուեցան կարեւոր վկայութիւններ : Ղազարոսի սենեակէն գտան ոճրագործին ատրճանակը 6m/m 35 եւ 21 հատ ալ փամփուշտ : Առտուան ժամը 5էն հարցաքննուեցաւ ընկեր Եդուարդ Ասլանեանը. փողոցին անկիւնը ելլելուն պէս, ընկերը կը տեսնէ որ ծառին քով «խօճախաֆան» (Գէորգ Գալայճեան) եւ Ղազարոս Մարգարեան բերան բերնի կը խօսին : Հազիւ իրենց 7—8 մեդր մնացած, դիմացէն կը կրակեն :

Սկաուտներու միջազգային ճամբար

Հայ տղաքն ալ կը մասնակցին 34 ազգերու հետ

Երէկ, 2 օգոստոս բացուեցաւ սկաուտներու չորրորդ միջազգային ճամբարը, Փէշթայէն 20 քիլոմեդր հեռու : Հեռագիրները կ'ըսեն թէ Կոտոլայի արքայական դղեակին պարտէզը խռնուած էին 300,000 սկաուտներ, որոնց քսան հազարը 34 տարբեր ազգերէ : Ամէնէն բազմամարդ պատուիրակութիւնը կը կազմէ անգլիականը, երկու հազար հոգի : Շուէտական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի գահաժառանգին տղան, իշխան Կիւսթավ Ատոլֆ : Աչքի կը զարնէր Գերմանացիներուն բացակայութիւնը : (Վերջերս ջնջուեցան անոնց սկաուտական կազմակերպութիւնները) :

Կոտոլօ (կամ Կէօտէօլէ) պզտիկ քաղաք մըն է, 12,000 բնակիչով, իսկ սկաուտներուն բանակատեղին արքայական պարտէզը, որ տրամադրուած է Հունգարիոյ խնամակալին կողմէ : Արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած է Հունգարիոյ սկաուտներու ընկերակցութիւնը : Չկայ պահանջ մը որ նկատի առնուած չըլլայ, ցամաքի, ջուրի վրայ թէ օդին մէջ : Նոր քաղաք մը բուսած է ամէն յարմարութիւններով, շուկայով, թատրոնով եւ ... սպանդանոցով : Կը հրատարակուի թերթ մը՝ չորս լեզուներով : Սարքուած է նաեւ անթելլի եւ ձայնարձակի կայան մը : Օդանաւային կայարանին մէջ փորձեր կը կատարեն մասնաւորապէս Լեհերը, որոնք երեք սաւառնակներ ունին :

Հոգ տարուած է նաեւ իւրաքանչիւր ազգի ճաշակին համաձայն կերակուրներ պատրաստելու, որպէսզի տղաքը չզգուին հունգարական «կուլաշ»էն եւ «փափրիքա»էն :

Օրերը կ'անցնին աշխատանքով եւ զուարճութեամբ : Ամէն օր մինչեւ ժամը 2 բանակատեղին գործի վրայ է, բայց այնուհետեւ այցելուներ կ'ընդունուին դիտելու համար ազգային պարեր, զանազան մարզանքներ եւն. :

Սկաուտները առիթէն օգտուելով, պիտի պտտին Հունգարիոյ պատմական վայրերը եւ Դանուբի ափերը : Փէշթայի մէջ այցելուներուն պիտի ընկերանան մասնաւոր առաջնորդներ որոնք 14 լեզուներ գիտեն : Միայն բրիտանական պատուիրակութեան պիտի յատկացուին 13 առաջնորդներ :

Ինչպէս գրած էինք, այս ճամբարին կը մասնակցին նաեւ հայ տղաքը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները՝ Փարիզէն, Մարսէյլէն, Լիոնէն, Պուլկարիայէն, Եգիպտոսէն եւն. :

Կանտի բանտէն արձակուեցաւ բայց նորէն ձերբակալուեցաւ

Կ'ՈՒԶԷՐ ԱՆՀԱՏԱՊԷՍ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Գրած էինք թէ Կանտի ձերբակալուած է իր կնոջը եւ 32 աշակերտներուն հետ : Կառավարութիւնը չէր ուզեր բանտին մէջ պահել Կանտին, եթէ կարելի ըլլար ելք մը գտնել : Ուստի, որոշեց ազատ արձակել բոլոր կալանաւորները, պայմանաւ որ չհետամտին Փունայէն եւ չխառնուին անհատական կամ հաւաքական անհնազանդութեան պայքարին :

Այս որոշումէն անմիջապէս յետոյ, Հնդկաստանի բրիտանական իշխանութիւնը ազատ արձակեց Կանտին : Բայց այս վերջինը մերժած ըլլալով հպատակիլ տրուած պայմաններուն, նորէն ձերբակալուեցաւ :

Այս առթիւ կը հաստատուի թէ Կանտի, կինը եւ 32 աշակերտները որոշեր էին դուրս ելլել իրենց ճեմարանէն եւ 65 քիլոմեդր ճամբայ քալել Կուճէրաթի մէջէն, դէպի Ռաս գիւղը : Ճամբան Կանտի ըմբոստութիւն պիտի քարոզէր եւ կուսակիցներ պիտի հաւաքէր ինչպէս ըրաւ 1930 մայիսին, դէպի աղահանքերը երթալով : Կանտի կը կասկէր թէ փորձանք մը պիտի գայ իրենց գլխուն, որովհետեւ կէս գիշերին կ'ըսէր իր աշակերտներուն.

— « Հաւանական է որ շատ չանցած բոլորս ալ ձերբակալուինք » :

Կանտի միեւնոյն ատեն յայտարարութիւն մը հրատարակած էր, ուղղուած՝ թէ հնդիկ ազգ. խորհուրդին եւ թէ բրիտանական կառավարութեան : Առաջինին կը յանձնարարէր չվատնել իրենց եռանդը եւ առանց վճարանութեան հպատակիլ նախագահին, իսկ երկրորդէն կը խնդրէր հրաժարիլ բռնի միջոցներէն :

ԳԻՇԵՐԸ ՔՈՒՆԷՆ ԱՐԹՆՑՈՒՑԻՆ ԵՒ ՏԱՐԻՆ...

Երկուշաբթի օր, իրիկուան աղօթքէն յետոյ, Կանտի վերջնապէս փակուած յայտարարեց իր ճեմարանը, որ հաստատուած է 18 տարի առաջ : Բոլոր կալուածները, կահ կարասիները եւ դրամը, համագումար 50,000 ստերլին արժէքով, յանձնեց անգլիական կառավարութեան : Միայն Հնդիկներ պիտի մասնակցէին արշաւին : Իր աշակերտներէն օր. Սլէյտ, անգլիացի ծովակալի մը աղջիկը, բանտն է, իսկ ուրիշ երկու օտար աշակերտներ իրենց բեռները կապած են մեկնելու համար :

Իր բոլոր կարգադրութիւնները վերջացնելէ յետոյ, Կանտի քաշուեցաւ հարուստ բարեկամի մը տունը եւ հոն պառկեցաւ : Խոր քունի մէջ էր, երբ չորս ինքնաշարժներ եկան կեցան բնակարանին առջեւ : Եւ ահա դուրս ելան շրջանային դատաւորը, ոստիկանութեան տեսուչը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ : Ամբոխը, որ իրիկուընէ ի վեր շրջապատած էր շէնքը, սկսաւ աղաղակներ արձակել : Կանտի արթնցաւ, անմիջապէս իր քով կանչեց տնեցիները եւ սկսաւ աղօթել : Ոստիկանական տեսուչը կէս ժամ ժամանակ տուաւ, աղօթքը վերջացնելու եւ պատրաստուելու համար : Բազմութիւնը կը խտանար տունին շուրջը : Կանտի օրհներգ մը սկսաւ զոր աշակերտները միասին երգեցին : Այն ատեն, տանտէրը կատարեց ողջերթի արարողութիւնը : Բրքումի գոյնով դաւազան մը բռնած՝ նշան դրաւ Կանտիի, կնոջը եւ քարտուղարին ճակտին վրայ : Յետոյ Կանտի ժպտադէմ ներկայացաւ ոստիկանական տեսուչին եւ տեղաւորուեցաւ ինքնաշարժներէն մէկուն մէջ : Բոլորը մէկ փոխադրուեցան Փունա, ուր ազատ արձակուեցան, խելօք մնալու պայմանաւ : Այստեղ էր որ Կանտի մերժեց հնազանդիլ եւ ուզեց հեռանալ քաղաքէն : Այն ատեն կրկին ձերբակալուեցաւ :

Հաւանական է որ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուի այս անգամ, թէեւ պատիժը երկու ամիս է :

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՉՈՐՍ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՆ

Օգոստոս 1ին, առտուն կանուխ Ալթոնայի բանտին մէջ (Համպուրկ) գլխատուեցան չորս համայնավարներ,— նաւաստի մը, մետաղագործ մը, փականագործ մը եւ կօշկակար մը : Ասոնք ամբաստանուած էն թէ 1932 յուլիս 17ին, կիրակի օր մը, կռիւ յարուցանելով Հիթլէրականներու հետ, պատճառ եղած են 14 հոգիի մահուան եւ 64 հոգիի վիրացման : Փրուսիոյ վարչապետը մերժեց նկատի առնել ներման խնդրագիրը :

*** Պերլինի համալսարանին ուսանողներու միութեան նշանախօսքն էր, մինչեւ հիմա,— « Աստուծոյ հետ, կայսեր եւ հայրենիքին համար » : Այսուհետեւ պիտի ըլլայ — « Աստուծոյ հետ, Ատոլֆ Հիթլէրի եւ գերման ազգային – ընկերվարութեան համար » :

*** Կամաւոր աշխատանքի լծուած են արդէն 250,000 հոգի : Կառավարութիւնը կը յուսայ 800,000 հոգի հաւաքել մինչեւ 1934 յուլիս :

*** Նորտէրնի կղզին (Հիւսիսային ծով) քաղաքապետութիւնը որոշեց ոեւէ Հրեայ չընդունիլ իր հողին վրայ : Այս կղզին ջրաբուժական կայան մըն է որ ջուրի ճամբայ մը եղած էր Հրեաներուն համար :

*** Համաշխարհային պատերազմի հռչակման տարեդարձին առթիւ, որ լրացաւ երէկ, 2 օգոստոս, գերմանական թերթերը կը փառաբանեն «1914ի ոգին» եւ կը շեշտեն թէ Ատոլֆ Հիթլէր իրականացուց ազգային – ցեղապաշտ Գերմանիոյ երազը :

*** Իտալիայէն Պերլին հասան 400 երիտասարդ Փաշականներ, որոնք պիտի մնան չորս օր : Փառաւոր ընդունելութիւն եղաւ այս երիտասարդ հիւրերուն, որոնց արդէն ճառ մը խօսած էր Հիթլէր, Միւնիխի մէջ : Պաշտօնատար մը ողջունելով հիւրերը յանուն կառավարութեան, յայտարարեց.

— « Մենք Գերմանացիներս երկար ատեն նախանձով մեր աչքերն ուղղեցինք դէպի Իտալիա : Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, չէինք կրնար անցնիլ Պերլինի փողոցներէն, առանց յարձակման ենթարկուելու : Համայնավարութիւնը կ'ուզէր տիրապետել փողոցին եւ թոյլ կառավարութիւն մը չէր կրնար ընդդիմանալ : Միայն Հիթլէր եւ իր մարտական խումբերը կրցան ապահովել բարեկարգութիւնը » :

Անգլիացիները սկսան ռմբակոծել

Համաձայն տրուած որոշման, անգլիական օդանաւերը օգոստոս 1ին սկսան ռմբակոծել Հնդկաստանի հիւսիս – արեւմտեան (աֆղանեան) սահմանագլուխի ըմբոստ գիւղերը : Ռմբակոծութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ որ փախստական խռովարարները Անգլիացիներուն յանձնուին :

Օդանաւորդները կը գործածեն սովորական ռումբեր, նկատելով որ հրձիգ ռումբերը ո՛ր եւ է վնաս չեն կրնար պատճառել ցեխէ շինուած հիւղակներու :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Ե.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր յօդուածաշարքը երկարեց, իսկ Տարեգրքի նիւթը դեռ չի սպառւում։

Անցնենք «Ժողովրդական լուսաւորութեան եւ գիտութեան» բաժնի վրայից։ Այս բաժնի գլխաւոր յօդուածը, որ պատկանում է լուսժողկոմ Դր. Սիմոնեանի (ինչո՞ւ ոչ Տէր – Սիմոնեանի) գրչին, անդուսպ ջատագովանք է խորհրդային իշխանութեան եւ լրիւ գաղափար չի տալիս Հայաստանի կրթական վիճակի մասին։ Նոյնը պէտք է ասել եւ գիտութեան, մամուլին, հրատարակութիւններին յատկացուած բաժիններին — աւելի շատ գովք ու պարծենկոտութիւն, քան փաստական տուեալներ, թուեր, աղիւսակներ։

Այս պակասութիւններով հանդերձ, սակայն, Տարեգիրքը տալիս է որոշ գաղափար, մանաւանդ, Հայաստանում կատարուած գիտական աշխատանքների, Հայաստանի մասւորականութեան ցուցահանած եռանդի, տոկունութեան եւ անձնազոհութեան մասին։ Ճիշդ է, Տարեգիրքը աւելի տեղ ու կարեւորութիւն է նուիրած «մարքս – լէնինիզմ»ին եւ «հակայեղափոխական Դաշնակցութեան» վերաբերող կուսակցական – քարոզչական գործերին, բայց ուշադիր ընթերցողը գիտական բարձրարժէք աշխատանքներ էլ կը գտնէ, ինչպէս Հր. Աճառեանի, Յ. Մանանդեանի, Մ. Աբեղեանի եւ մի շարք ուրիշ հին ու երիտասարդ գիտնականների գործերը։

Մենք կ՚անցնենք եւ «Առողջապահութիւն», «Կարմիր բանակ» եւ «Պիոներիա» բաժիններից, որոնք նոյնպէս կազմուած են նախորդ բաժինների ձեւով.— Ուրանալ ինչ որ բոլշեւիկներից առաջ է եղել, զրպարտել ու հայհոյել Դաշնակցութեան եւ երկինք բարձրացնել խորհրդային իշխանութիւնը։ Առատ նկարներ, բայց համեմատաբար քիչ փաստական տուեալ, ու, մանաւանդ, թուեր։ Վիճակագրական մասը բոլոր բաժիններում էլ զգալի կերպով կաղում է։

Այս բոլորից յետոյ, մարդ առանձին հետաքրքրութեամբ մօտենում է «Ժողովրդական Տնտեսութիւն» բաժնին՝ արդիւնաբերութեան ու գիւղատնտեսութեան։ Չէ՞ որ, վերջին հաշւով, «էկոնոմիկայի» մէջ է «Հոկտեմբեր – նոյեմբեր»ի իմաստը եւ տնտեսութեան ճակատում յայտնաբերած յաջողութիւններով պէտք է դատուի գնահատուի խորհրդային իշխանութիւնը։

Ժողովրդական տնտեսութեան բաժինը, սակայն, Տարեգրքի ամենաթոյլ մասն է։ 110 էջ տեղ է տրուած այս բաժնին, եւ այդ էջերը, կարելի է ասել, ամբողջովին յատկացուած են ... բանաստեղծութեան։ Պրպետ գրողները անզուսպ եռանդով հայհոյում են Դաշնակցութեանը, «Սեպուհի ճերմակ վաշտերին»,ներկ չեննինայում սեւացնելու համար նախախորհրդային կարգերը, Ոլիմպոսի բարձունքներն են հանում խորհրդային իշխանութիւնը, բայց արդիւնաբերութեան ու երկրագործութեան մասին չօշափելի գրեթէ ոչինչ չեն ասում։

Տարեգիրքը պարտաւոր էր ցոյց տալ թէ արդիւնաբերական ինչ հիմնարկութիւններ ու կազմակերպութիւններ կան Հայաստանում, ի՞նչ արդիւնք է տուել ճարտարարուեստը, որքա՞ն ապրանք է արտադրել, արտածուել ու ներմուծուել — այդ մասին ոչինչ չէ ասուած։

Ոչինչ չի ասուած Հայաստանի աշխատաւորութեան թուի, կազմակերպութեան, նիւթական, մտաւոր ու բարոյական վիճակի մասին։

Ոչինչ չի ասուած կօօպերացիայի եւ առեւտուրի մասին։

Ոչինչ չի ասուած ժողովրդի ապրուստի պայմանների, ապրուստի սղութեան եւ նման հարցերի մասին։

Ի՞նչ պատկեր է ներկայացնում տնտեսական շինարարութիւնը, հողի ոռոգման գործը, ելեկտրակայանները — Տարեգրքից չի պարզւում։

Ի՞նչ վիճակում են գտնւում Հայաստանի փոխադրութեան միջոցները — երկաթուղին, փոստը, խճուղին, օտարադնացութիւնը, Սեւանի նաւագնացութիւնը եւ այլն — Տարեգիրքը լռում է։

Եթէ մի կողմ դնենք հանքային եւ քիմիական արդիւնաբերութեան նուիրուած քիչ – շատ գիտական տեսութիւնները եւ «Երեւան – Ալաւերդի երկաթագծի» պիտիներով հարուստ յօդուածը, Հայաստանի արդիւնաբերական մասը բոլորովին չէ լուսաբանուած Տարեգրքում։ Պատահակա՞ն բան է այս։ Անշուշտ, ոչ։ Տարեգրքի խմբագիրները պարզապէս նիւթ չեն ունեցել ասելու եւ բաւականացել են միայն Մկրտիչ Արմէնների ու Մաքեմոսա Շահինեանների քնարական զեղումներով։ Ի՞նչ գրէին, երբ խորհրդային արդիւնաբերութիւնն այսօր աւելի քայքայման փուլում է ապրում, քան ստեղծագործութեան։ Ի՞նչ փաստեր, թուեր, աղիւսակներ տային։ Բանաստեղծելը աւելի հեշտ է։

Աւելի աղքատ է գիւղատնտեսութեան մասը։ Տարեգրքի խմբագիրները բաւականացել են մինչեւ Վ. Անանեանի «Մի պտոյտ սոցիալիստական դաշտերում» արձակ բանաստեղծութեամբ։ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մասին, կարելի է ասել, ոչինչ չկայ Տարեգրքում։

Ահա քանի տարի է Հայաստանի գիւղը բռնուած է կոլխոզական տենդով։ Երկրագործութեան հին ձեւերը քայքայուած են, գիւղացիական տնտեսութիւնների համարեա կէսը գրուած է կոլխոզական «ռելսերի» վրայ։ Ի՞նչ արդիւնք է ստացուել դրանից։ Ի՞նչ է տուել Հայաստանի կոլխոզը. ի՞նչն է մնացել մենատնտեսութեան։ Տարեգրքին գիւղատնտեսական «յեղափոխութեան» մասին գաղափար չի տալիս։

Չենք իմանում նաեւ ի՞նչ արդիւնքի է յանգել գիւղի պետական տնտեսութիւնը. այս պէս կոչուած, սովխոզները ի՞նչ թիւ են ներկայացնում այժմ տնտեսական ի՞նչ արժէք ունին։

Մոռացուած են այգեգործութիւնը, եւ ծխախոտագործութիւնը։ Թիւեր չկան եւ բամբակի մշակման մասին։

Տեղեկութիւն չկայ եւ անասնաբուծութեան, Հայաստանի անասունների այսօրուայ վիճակի մասին, ինչքա՞ն անասուն կերաւ կոլխոզը, ինչքա՞ն մնաց, ի՞նչ է ներկայ դրութիւնը։

Նոյնը պէտք է ասել կաթնատնտեսութեան, ե՛ւ թռչնաբուծութեան, ե՛ւ մեղուաբուծութեան, ե՛ւ ձկնաբուծութեան մասին։

Մի խօսքով, Տարեգիրքը աւելի «հումանիտար» կամ «իդէալիստական» թեքում ունի. լայն տեղ է տրուել «մաքի կուլտուրային» եւ սահել – անցել է «էկոնոմիկա»յի վրայից։ Բառ օրինի, այդպիսի թեքումի համար Տարեգրքի խմբագիրների գլուխը չպէտք է շոյուէր, չէ՞ որ ամէն բանի հիմքը տնտեսութիւնն է, իսկ գաղափարը վերնաշէնքն է միայն, զարդը եւ ոչ էութիւնը։ Մինչ ըստ մեր Տարեգրքի խմբագիրների՝ գաղափարն է կազմել հիմքը, իսկ տնտեսութիւնը՝ սոսկ զարդարանք՝ քնարերգութեան նիւթ։

Կոլխոզների պատկերացումը Տարեգրքում տրուած է բազմաթիւ նկարներով։ Ինչպէս եւ գործարանների ու հանքերի աշխատաւորները, եւ կոլխոզականներն էլ սիրտ ճմլեցնող պատկեր են ներկայացնում. անկայտնի կերպով անօթի, վտիտ, մաշուած դէմքեր, անպատասխան ցնցոտիներ բոլորի հագին։ Եւ ամէնքը ժպտում են, ծիծաղում՝ բռնազբօսիկ, պատուիրուած ծիծաղով։ Այդպիսի կեղտի ու ցնցոտիների մէջ ապրող մարդը չի ծիծաղի։ Պարզ՝ հրամայուած է ծիծաղել, եւ ծիծաղում են։ Ի՞նչպէս ծիծաղում են վաղարեւածագից մինչեւ ուշ գիշեր հացի խանութների առջեւ հերթի կանգնած թշուառները։ Ի՞նչպէս ծիծաղում են Չեկայի հրամանով հանդէսներ սարքելու համար հրապարակները հաւաքուած բանուորները։ Ծիծաղ մորակի տակից։ Ծիծաղ լացի փոխարէն։

Աւելի սպաննիչ դատապարտութիւն խորհրդային տնտեսութեան, քան այդ ցնցոտիապատ ծիծաղը, դժուար է երեւակայել։ Ի՞նչ կարիք կայ փաստերի, թուերի, աղիւսակների — այդ ծիծաղող շարքերն էլ բաւական են՝ գնահատելու համար բոլշեւիկների տնտեսական շինարարութեան սնանկութիւնը։

×

Վերջացնենք։ «Հոկտեմբեր – նոյեմբեր» Տարեգիրքը Հայաստանով հետաքրքրուողների համար կարեւոր վաւերագիր է։ Եթէ գինը այդքա՞ն թանկ չլինէր, պէտք էր յանձնարարել, որ անկախ մտածելու ընդունակ ամէն հայ մտաւորական ունենար մէկ օրինակ՝ այսօրուայ Հայաստանը աւելի լաւ ճանաչելու համար։

Տարեգիրքը կարդալիս ամէն քայլափոխին միտք են գալիս Տոլստոյի «Յարութիւնը» վէպի առաջին տողերը.— Ինչքա՞ն հարիւր հազարներով մի տեղ հաւաքուած մարդիկ աշխատում էին այլանդակել իրենց ոտքի տակի հողը, ինչքա՞ն փորձում էին գետինը ծածկել քարերով, որ բոյսեր չբուսնեն, ինչքա՞ն ձգտում էին ոչնչացնել անող բուսականութիւնը, այնուամենայնիւ բնութիւնը չէր ընկճւում, ամեն մի տակից, քարերի բոլոր ճեղքերից բոյսերը թել – թել բարձրանում էին դէպի գարնան արեւը, եւ ոչ մի ոյժ չէր կարողանում սպաննել բնութեան ոյժը ...

Այդպէս է եւ մեր հայրենիքում։ Ինչքա՞ն Չեկաններ ու կոմիսարներ, աշխարհի բոլոր բռնութիւններով բռնապատւածն, աշխատում են ընկճել ըրգետնուած ժողովրդի կենդանի հոգին, խեղաթիւրել նրա ստեղծագործական կարողութիւնը — անօգուտ է. Չեկայի կրունկի տակից էլ ծիլ – ծիլ՝ բոյսերը բարձրանում են դէպի արեւը կենսատու։ Այնուամենայնիւ, մեր հայրենիքը ողջ է, ապրում է։

(Վերջ)

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ

Նոր վտանգին առջեւ

Առաջին օրէն իսկ, երբ լատինատառ թուրքերէնի գործածութիւնը պաշտօնական ու շնորհալից եղանակով մը հռչակուեցաւ Տօլմա Պաղչէի պալատին մէջ, 1928 սեպտ. 24ին, նոյն ինքն Մուսթաֆա Քէմալի բերնով, եւ երբ նոյն տարուան դեկտ. 1ին Ազգ. Մեծ Ժողովի կողմէ ընդունուեցաւ, եւ մասնաւոր ու բացարձակ խստութեամբ խմբագրուած հրամանագրով մը օրէնքի կարգ անցաւ, ինծի համար մէկ բան միայն, բացորոշ ու յստակ էր։

Այն է որ, լատինական տառերը, նորագոյն չարիք մը, զօրաւոր եւ վըտանգաւոր աղդակ մը պիտի դառնային փութացնելու համար, արմատական թրքացումը ոչ – թուրք տարրերուն, հայ, յոյն եւ հրեայ փոքրամասնութիւններուն։

Անոնք մեծ մասամբ ծանօթ ըլլալով եւրոպական տառերուն, շատ դիւրաւ պիտի կրնային վարժուիլ թուրք լեզուի քերականութեան եւ ընթերցանութեան, քանի որ արդէն կը խօսին։

Եւ ահա իրականութիւնը կը հաստատէ մեր կասկածները։

Լատինատառ թուրքերէնի գործածութեան առաջ ընդհանրապէս (1922 – 1923) եւ վերջը մասնաւորապէս (1928) քէմալական Թուրքիոյ վարիչները, չէչտուած, ճկուն ու ծրագրային բացորոշ քաղաքականութեամբ մը յամրաբար բայց հետեւողականօրէն սկսան խափանել փոքրամասնութեանց դպրոցներուն, ազգային եւ եկեղեցական իշխանութեանց արդէն իսկ խախուտ հիմերը։

Մինչեւ երէկ, երեւութապէս անմեղ ու փոքրիկ չըջաբերական – հրահանգներով, չոր դիտողութիւններով ու թելադրութիւններով կը բաւականանային։

Իսկ այսօր ոչ միայն պաշտօնական ու անձնական կամքով ու անբարոյականութեամբ մը գրուած են բոլոր դիրքերը, այլ եւ անզգալաբար, յամրաբար ոչ – թուրք դպրոցները վերածուած են թրքացումի օժանդակ օրկաններու, վերին հսկողութեամբ, Պոլսոյ «Մէարիֆ էմինլիքի»ին որ կառավարութեան մէջ տեսակ մը կառավարութիւն է, օժանդակ ունենալով քէմալական ոստիկանութիւնը։

Եւ այսպէս, կրճատելով փոքրամասնութեանց բոլոր իրաւական հիմքերը, բարոյական անձնաւորութեան (պատրիարք եւ Պատրիարքարան) զոյութիւնը, լատինական տառերու որդեգրումը, մեկնակէտ մը եղան արագօրէն վերջ տալու ոչ – թուրք տարրերուն «տարօրութ»ին։

1928 սեպտեմբեր 24ի յաջորդական ամիսներուն, լատինատառ թուրքերէնի գործածութեան առթիւ, տեսէք ինչեր կը գրէր երկրի թունդ յեղափոխական, իսկ այսօրուան խոժոռադեմ Պէճէթ տիրքի երկրապաշտ Եօնուս Նատի, իր թերթին «Ճիմհուրիէթ»ի մէջ։

— «Ամէն թուրք պարտաւոր է սորվիլ նոր տառերը։ Իսկ ոչ – թուրք տարրերը թուրքէ մըն ալ աւելի լաւ կրնան սորվիլ։ Հետեւաբար աշխատելու ենք հաստատելու լեզուի միութիւնը, որ մէնէն լաւ միջոցն է, զանազան տարրերը միացնելու, հալեցնելու ու ձուլելու։ Վարդանը, Միշօն եւ Միխալակին, որոնք օրինաւոր թուրք մըն են ոչ–թուրք չունին անոնց, չորս ձեռքով փարելու են նոր տառերուն, եւ անոնցմով գրելու են իրենց նամակները, գիրքերն ու թերթերը»։

Ընթերցող, տեսա՞ք թէ ուր թաղուած է շան գլուխը ...

Պատրիարքարաններուն փակումը չատոնց նշանախօսք մը դարձած էր արդէն, թուրք թերթերը, ինչպէս եւ հայաստան քուրքեր կը պատրաստէին միտքերը։

Լօզանի անփառունակ յաղթանակէն վերջ, մարդիկ թթուած են թրքացման մարմաջով։

Ամէն օր կ՚ըսեն ու կը գրեն թէ, «մենք վճռականապէս մեր փառաւոր անունը տուած ենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն»։ «Ներկայիս բոլոր հայրենակիցներուն անցագիրներուն մէջ գրուած է մեր փառաւոր «թուրք» անունը։ Դժբախտաբար, երբեք չէ քննուած թէ, մարդ ի՞նչպէս թուրք կ՚ըլլայ։ Երկիրն մէջ, ի՞նչպէս կարելի կ՚ըլլայ հաստատել սրտի, գաղափարի, եւ զգացումի միութիւն, երբ ամէն տեղ Հայեր, Յոյներ եւ Հրեաներ իրենց լեզուներով կը խօսին ու կը գրեն։

Եւ ասոնց կը ձայնակցի «Վաքըթ»ը, ըսելով թէ, «Եթէ օրինապահ ու հնազանդ հայրենակիցներ էք, ինչո՞ւ դատ դատ դպրոցներ կը բանաք, եւ չէք թողուր որ ձեր զաւակները, թուրք դպրոցին մէջ, թրքական կրթութիւն առնեն ...»։

Այսպէս ուրեմն, հետեւողականօրէն ու զգուշութեամբ յառաջ տանելով իրենց պաշարումը, ոչ – թուրք տարրերու ազգ. իշխանութիւններուն ու մշակոյթին դէմ, հասած են վերջին հանգրուանը, որուն էջը պիտի յայտնուի յառաջիկայ աշնան ...

Իսկ այս պատկերին դէմ ի՞նչ է մեր դիրքը։ Մեր գլխագիր «Անելիքը», որուն մասին «Յառաջ» առաջին օրն իսկ արտայայտուեցաւ երկու խմբագրականներով, եւ ի զուր սպասեց արձագանգի մը, Փարիզի մէջ։

Գաղթաշխարհը պարտաւոր է, ատանց պատէ պատ զարնուելու, ատանց «բարձր դիւանագիտութիւն» խաղալու տալ իր պատասխանը եւ ձգել իր դիրքը։

Եթէ մինչեւ հիմա չէ առնուած այս քայլը, այդ արդէն յանցանք է, ինքնասպանութիւն։ Մանաւանդ երբ նըկատի ունենանք որ, թուրքէն յետուն տարի առաջ «Տեւմէթ»ը թարգմանած ենք։

Բայց ո՞վ է գաղթաշխարհը ... Այս բոլորը ի՞նչպէս, ո՞ւր ...

Եւ հարցումներ, որ մեկ կը տանին գաղթահայ կեդրոնական մարմինի մը չարաբաստիկ հարցին, որուն մասին տարիներով լռելեայն, մասնակի թուղթ սպառած է։

Ի՞նչ,— մի՞թէ բոլոր էական ու այժմէական հարցերը դատապարտուա՞ծ պիտի ըլլան թուղթի վրայ մնալու ...

Մենք տանջահար երիտասարդներս, չարաբթեալ ի վեր ի զուր կը հետեւինք իրենց «ազգայնակ» թերթերուն, բա՛ռ մը, բառ մը գտնելու, Պոլսոյ ազգ. իշխանութեանց եւ համայնքին սպառնացող նոր վտանգին առթիւ ...

Եթէ չեն ուզեր հրապարակաւ արտայայտուիլ, գէթ ճիդ ընէին խորհրդակցութեան մը ճամբան բանալու, քանի դեռ ուշ չէ։

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

Այսպէս ուրեմն, Անգլիա թէնիսի «աշխարհի ախոյեան» տիտղոսը որ Ֆրանսացիներու մէջն էր 1927էն ի վեր։ Մեր Ազ... ցեղութեան մէջ է։ 1912էն ի վեր պատուին չէր արժանացած եւ այս տարի, Փէրի ու Օսթին կը ... ղին ոչ միայն արծաթեայ բաժակը ախոյէն տանիլ Անգլիա, այլ եւ ... տասնական կայսրութեան ... հսպատակ Թրանսուալ, Աւստր... ցին, կը չահի աշխարհի երկու ... բագոյն ախոյանները՝ Ֆրանսա ... Անգլիոյ ախոյեանութիւնները, ... ջինը հարթ գետնի, երկրորդը ... խաղավայրերու վրայ։ Ուրեմն ... հան՝ անհատական մրցումները ... եւ ախոյեան՝ ազգային խում... միջեւ։ Աւելի մեծ պատիւ մը ... չէ երեւակայել թէնիսի մէջ։

Առկից առաջ այս էջերուն մէջ ... էինք թէ «հրաշք պիտի ըլլայ, ... այս տարի եւս Ֆրանսա կարենայ ... հել Տէյվիսի բաժակը։ Եւ եթէ ... համար պէտք էր որ Բօշէ շահ... երկու մրցումները։ Հրաշքը ... չունեցաւ, որովհետեւ Բօշէ իր ... մրցումներէն միայն մէկը շահ... յաղթելով Օսթինի։ Բայց եթէ ... սորդ երկվայրկեան ամենաչնչին ... կարութիւն մը չունենար, հաւա... չահէր նաեւ Փէրիի դէմ մրցում... Մրցումին ամբողջ ծանրութիւնը ... ձաւ կէտի մը շուրջ՝ զոր չահելով ... չէ չահած պիտի ըլլար նաեւ ... բորդ խաղաշարքը (սէթ)։ Նոյն ... բանական պահը կրկնուեցաւ նաեւ ... բակի օրուան վերջին մրցումին ... րիի եւ Մէրլէնի միջեւ, այս երկ... մրցումը չկայած երկու խումբ... հած էին իւրաքանչիւրը երկու ... թանակ — Փէրի յաղթական ... Օսթին յաղթական Մէրլէնի, Պօ... — Պրիւնեօն յաղթական Հիւզ ... Բօշէ յաղթական Օսթինի — ... մրցումն էր որ պիտի վճռէր բաժ... ճակատագիրը՝ Մէրլէն սպառ... աւելի խիզախ եւ յախուռն՝ ... մէջ նետուեցաւ մեծ թափով ... չէր գիտեր ինչ ընելը. Ֆրանս... բիտասարդ խաղացողը չահեց... ջին խաղաշարքը 6–4ով, եւ երկ... չահելու համար մէկ կէտ միայն ... մէր, կէտ մը սակայն զոր երկ... գամ փախցուց։ Անգլիացին ... ցաւ, իր բոլոր ճիգը եւ ուժը ... փրկեց խաղը եւ յետոյ յաղ... իր գերակշռութիւնը պատ... Մէրլէնին։ Այսպէսով Անգլիա ... յաղթանակի դէմ երեք յաղթ... չահեցաւ մրցումը։ Սիմատ Բօ... ռօր լեցնող տասներկու հազար ... գիտաւորները գիտցան սակայն ... բանայի պարտութիւնը ըն... ուղղամտութեամբ եւ ծափ... Անգլիացիները, երբ անոնք հա... ւոր լուրեան մը մէջ նուա... ազգային քայլերգէն վերջ եկան ... նալու այդքան մեծ ու համաշխար... յին հետաքրքրութիւն մը ... բաժակը, ընկերակցութեամբ ... Փարիզի դեսպան լորտ Թայրլ...

Երկուշաբթի օր Անգլիացիները ... նեցան Լոնտոն, գտնելով ... ընդունելութիւն։

⁂ Միայն թէնիսի մէջ չէ որ ... լիա յաղթեց Ֆրանսայի, անցեալ ... թու. Շաբաթ օր Լոնտոնի մօ... Ուայթ – Սիթիի հսկայ մարզ...

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Արդ, Միաբանութիւն մը որ այսքան խղճմտօրէն կը գործադրէ իր պատուաւորութեանը եւ ազգասիրութեանը վստահուած պաշտօն մը, որ դարէ մը ի վեր, իր էն արժանաւոր զաւակներուն մէկ մեծ մասը պատրաստելով եւ Ազգին ընծայելով հանդերձ, կը կրկնապատկէ իրեն յանձնուած դրամագլուխը եւ ո՛չ թէ կը պակսեցնէ (ինչպէս պիտի ապացուցանենք քիչ մը վարը), կը կարծենք որ գոնէ իրաւունք ունի ամբողջ Ազգին եւ մանաւանդ իր երախտաւորեալներուն անվերապահ յարգանքին՝ եւ ո՛չ թէ անհիմն քննադատութեանց։

Ըսինք եւ կրկնենք, օրինակ ո՛չ ոք իրաւունք ունի Մխիթարեան Միաբանութենէն հաշիւ պահանջելու՝ անժխտելի կերպով իրեն խնամոցը յանձնուած Մուրատեան կտակին նկատմամբ, եւ տարակոյս չկայ թէ Միաբանութիւնը ընդառաջ պիտի չերթայ այսպիսի անիրաւ պահանջի մը։

Այս կտակին համար Մխիթարեանք պատասխանատու են Աստուծոյ, իրենց Մեծ Հիմնադրին՝ Ազգին ծառայելու համար ըրած եւ իր յաջորդներուն պարտադրած ուխտին եւ իրենց խղճին առջեւ։

Գուցէ Մխիթարեանց այս բացարձակ անկախութեան մէջ հարկ է փնտռել Մուրատի կտակին այսպէս աննախընթաց կերպով երկար տեւած ըլլալուն, եւ այսուհետեւ ալ տեւելու հաւանականութեան գաղտնիքը։

Ուրիշ հարց է եթէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը ինքնաբերաբար ուզէ գաղափար մը տալ, մերթ ընդ մերթ, իր գործառնութեանց վրայ, ոչ թէ հաշիւ տալու այլ, ինչպէս ուրիշ անգամ ալ չեշտած ենք, բարեբարել ուղղներուն որոշ ուղղութիւն մը մատնանշած ըլլալու համար։

«Մի քանի խօսք ալ «Յառաջ»ի եւ «Պայքար»ի յաւելուածական գրութեանց առթիւ։

Առաջնոյն 11 յունուար 1933ի թիւոյն մէջ հրատարակուած է սոյն ամսոյ 5 թուականաւ Միլանէն «Իրագեկ»ի մը գրած նամակը, որմէ ամփոփելով կը մատնանշենք հետեւեալ կէտերը որ չեն չօշափուած մեր վերի բացատրութեանց մէջ։

1.— «Մ. Ռ. կտակի գումարը եղած է 1.800,000 Ֆրանք. սա մէկ դարու պատմութիւն է։ Մեր վարդապետները շատ լաւ գիտեն որ այն ժամանակի մէկ միլիոնը այսօրուան առնուազն 25–30 միլիոնին կը համապատասխանէ։ Ուրեմն, Մուրատի եւ Ռափայէլի կտակած գումարը իր այսօրուան արժէքով ոչ թէ 1.800,000 է, այլ 50–60 միլիոն»։

2.— «Մ. Ռ. կտակը, 24 միլիոն արժողութեամբ հողային հարստութիւն մը, հազիւ պիտի բաւէ 12 միլիոնի պարտքը գոցելու։ Ուրիշ խօսքով Մ. Ռ. հսկայ միլիոններու կտակը, Մխիթարեան վարչութեան ձեռքին տակ սկսեր է հալիլ ...»։

3.— «Բարերարները այդ կտակը յանձներ են Մխիթարեան Աբբահօր, իբրեւ «վարիչ եւ ուղղիչ» (ըստ կտակի բացատրութեան)»։

4.— «Մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, Պապական Մասնախումբը, Իտալացի ռաժիօներու ձեռքով անհաշիւ կը վարէ կտակին մատակարարութիւնը ...։ Կ՚ըսեն թէ այս առաջին տարուան համար 300,000 լիրէթ դրամենեակի ծախս ցոյց տըրուած է ...»։

5.— «Պէտք է ամէն կերպով արծարծել դրուած հարցերը» եւն.։

Ահա մեր դիտողութիւնները այս հարցերուն նկատմամբ։

1.— Մուրատեան (եւ ոչ թէ Մ. Ռ.եան) կտակը, ամբողջ ծախսերը գեղչուելէ յետոյ բռնած է 72,604 Ա. ոսկի, կամ 1,815,100 Ֆրանք (էջ 600)։ Եթէ այս գումարը մինչեւ այսօր բաղադրեալ տոկոսի հաշւով դըրամատան մը մէջ ի պահ դրուած ըլլար, հաւանաբար պիտի հասնէր «Իրագեկ»ի ըսած 25–30 միլիոնին։ Բայց, Ազգին համար յոյժ բարեբախտաբար, Մխիթարեան Միաբանութիւնը հազիւ թէ դրամին տիրացած անմիջապէս կը ձեռնարկէ կտակին գործադրութեանը եւ կը բանայ 1834ին, Բատովայի մէջ, Մուրատեան առաջին վարժարանը։

Նկատելով որ այսօրուան Ֆրանքը նախապատերազմեան, այսինքն ոսկի Ֆրանքին 1/5րդ արժէքը կը ներկայացնէ, Մխիթարեաններէ դատ որո՞ւ հաշիւ որ քննէինք, պիտի բաւականանայինք անշուշտ ոսկի Ֆրանքը 5ով բազմապատկելով։ Հետեւաբար Մուրատի կտակը, այսօրուան գնով պիտի բնէր 9,075,500 Փր. Ֆրանք, կամ՝ 6,807,7000 իտալական լիր։

Ընդունելով նոյն ինքն «Իրագեկ»ի յայտարարութիւնը, ըստ որում Մուրատեան կտակին ֆօնտը այսօր կը յանգի 24 միլիոն լիրէթի, զեղչելով 8 եւ կէս միլիոնի պարտքը, կը մնայ տասնեւհինգ միլիոն լիր, որ է ըսել հիմնադրամին կրկինէն աւելին։ Արդեօք այս արդիւնքի՞ն համար հարկ է դատափետել Մխիթարեան Միաբանութիւնը։

2.— Որքան որ կրցած ենք ստուգել, Մուրատեան գլխաւոր կալուածները, պատերազմէն առաջ, հետեւեալներն էին.

	լիր
Գաթրոնի ագարակը, ծախուած	6,000,000
Նովէնթա Վիչէնթինայի ագարակը ծախուած	7,000,000
Գոէօլայի ագարակը ծախուած	4,000,000
Գումար	17,000,000

Ըստ «Իրագեկ»ի քով գտնուած ցանկին, Մուրատեան կտակի այսօր ունեցած գլխաւոր կալուածներն են.

	լիր
Փատովայի հասութաբեր տները	4,000,[illegible]
Պուտարեչչոի կալուածը	1,300,[illegible]
Փարիզու վարժարանը	2,000,[illegible]
Միլանու վարժարանը	1,500,[illegible]
Մոնսօլէյի ագարակը	7,500,[illegible]
Թօռէ տի Ծուինոյի ագարակը	7,500,[illegible]
Գումար	23,800,[illegible]

Յետպատերազմեան կալուածներու առաւելութիւնը կը բացատրուի ... նարկուած պարտքով։

Թօռէ տի Ծուինոյի եւ Մոնսօլէյի ... ղերուն զուտ հասոյթը, նոյնինքն ... տիկանի միջնորդութեան դիմաց ... ձին յիշատակագրին համաձայն, ... լիոն լիր է։ Եթէ այս եկամուտը ... րիւրին 5ով շահու դրուած դրամ... լուխի մը վերածենք, ինչ որ ... կան գործառնութեանց ամէնէն ... լուններէն մին եղած պիտի ըլլար ... եալ երկու հողերը միասին քսան ... լիոն լիրի դրամագլուխ մը կը ... յացնեն։

(3)

(Մնացեալը յաջորդով)

մէջ տեղի ունեցաւ երկու ազգերուն մէջեւ աթլէթիք խաղերու մրցում մը որ վերջացաւ Անգլիոյ յաղթանակով, թէեւ այդ յաղթանակը շատ մեծ տարբերութիւն չունէր: Անգլիացիները յաջողութիւններ ունեցան մասնաւորաբար վազքերու մէջ, իսկ Ֆրանսացիները ոստումներու եւ արձակումներու մէջ է որ փայլեցան:

** Կիրակի օր Սթատ ժան Պուէնի մէջ «Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմ»ը կը կազմակերպէր, հինգերորդ տարին ըլլալով, մարզական ամէն կարգի օգտակար շարժումներու հաւաքածոյ մը՝ մրցումներ որոնց parcours d'Athlétisme Général անունը կու տայ: Այդ մրցումներն են.—

1.— 25 մէթր վազք:

2.— 5 մէթր բարձրութեամբ պատնէշ մը մագլցիլ եւ իջնել:

3.— 300 մէթր վազք:

4.— 175 կրամ կշռող գնդակ մը նետել 20 մէթր հեռուն գտնուող մէկ մէթր լայնքով ծակի մը մէջ:

5.— 175 մէթր վազք չորս արգելքներով՝ բաղկացած սա ձեւով.—

Ա. Նախ 30 եւ յետոյ 80 սանթիմեդր բարձրութեամբ երկու արգելքներու վրայէն ցատկել, Բ. 1 մեդր 20 ս. բարձրութեամբ գերանի մը վրայէն անցնիլ, Գ. Արգելքի մը տակէն անցնիլ, Դ. Երկու մեդր բարձրութեամբ պատէ մը մագլցիլ:

6.— 40 քիլոնոց ծանրութեամբ տոպրակ մը կրել 30 մէթր ճամբու վրայ:

7.— Վազք 50 մէթր:

Դատաւորում՝ ժամացոյցով. մինչեւ հաշուով այս բոլորը 2 վայրկեան 20 երկվայրկեանէն ընելը լաւ կարելի է նկատել: Կիրակի օր լաւագոյն արդիւնքը ձեռք ձգեց Փարիզի Հրշէջ զունդէն Ժուրտէն՝ 1 վայրկ. 57 1/5 երկվ.ով:

Այս ինքնատիպ մրցումէն վերջ չորս տարբեր միութիւններու մարզիկները կատարեցին Ֆրանսայի մէջ գործադրուող մարմնամարզական մեթոտներու ցուցադրութիւն մը: Նախ Nord շոգեկառքի ընկերութեան մարզական միութեան փոքրիկներն ու աղջիկները՝ որոնք ցոյց տուին Hebertի դրութեամբ մարզանքները: Ըստ Էպէրի՝ մարզանքը պէտք չէ որ բուռն ըլլայ, այլ իւրաքանչիւր ենթակային յարմարցուած եւ բնական շարժումներու տեւական յաջորդութենէ մը բաղկացած, խաղի ձեւով մարզանքները, երգերով համեմուած եւ անհատի մը կեանքի ընթացքին պէտք ունենալիք ճիգերուն նախապատրաստութեան ձեւով քալել, վազել, ցատկել, զիրար կրել, գնդախաղ, դանդաղ քալել, ուժով վազել, ընկրկիլ, յետոյ դարձեալ վազել, եւն.: Յետոյ Փարիզի հանրային փոխադրութեան ընկերութեան արհեստանոցին աշակերտները ֆրանսական մեթոտ անունով ճանչցուած չափական մարմնամարզի շատ կանոնաւոր հետաքրքրական ցուցադրութիւն մը ըրին՝ նոյնպէս երգով վերջացած: «Մէթրօ»ի մարզական ընկերակցութեան փորձերէն յետոյ հանդէսը փակեց Փարիզի Հրշէջ զօրքի մարզիկներէն խումբ մը որ կատարեց գործնական մարմնամարզի շատ յաջող եւ խնամուած ցուցադրութիւն մը:

** Այս վերջին ցերեկոյթին մասին, խօսեցանք, որովհետեւ աւելի կը շահագրգռէ քան միջազգային մրցումները: Պատանիներու, երիտասարդներու մարմնական կրթութիւնը շատ աւելի օգտակար գործ մըն է քան քանի մը բացառիկ արժէքով ախոյեաննե-րու յաջողութիւնները. Սթատ ժան Պուէնի կիրակի օրուան ցուցադրութիւնը մեծ դաս մըն էր մեզ համար եւ փափաքելի էր որ հայ երիտասարդները այսպիսի առիթներէ օգտուէին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սկաուտներուն ոխթմիք մարզանքներով եւ բուրգերու կազմութեամբ կրնայ բաղդատութեան մտնել ֆրանսական վերոյիշեալ միութեանց հետ: Եւ կը յուսանք թէ երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը յաջողի Փարիզի մեծ մարզարաններէն մէկուն հետ համաձայնիլ,— բանակցութեան մէջ է ներկայիս — իրենց անհատական աճողքին եւ օգտին համար մարմնամարզ ընելու փութացող հայ երիտասարդներու եւ պատանիներու սատար թիւ մը մէջտեղ պիտի ելլէ:

Քանի ակնարկեցինք, ըսենք թէ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծրագիրը յաջողի, իր անդամները տարեկան շատ փոքր գումարի մը փոխարէն պիտի կրնան Փարիզի գեղեցիկ մարզարաններէն մէկը յաճախել ամէն օր եթէ ուզեն եւ նուիրուիլ գործիքով կամ առանց գործիքի մարմնամարզի եւ աթլէթիզմի:

Ժ. Ե.

Դոզնամարտը Լիոնի մէջ

ԱՆՃՈՌՆԻ ԴԷՊՔԻ ՄԸ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ (Յառաջ).— Վերջերս «Հայ Արի»ներու ջանքերով եւ ազգ. միութեան ու Բարեգործականին նիւթական աջակցութեամբ Լիոնի զանազան արուարձաններուն մէջ, քանի մը ծաղկոցներ բացուեցան: Կեդրոնի ամենամեծ ծաղկոցը կը գտնուի Հայ Արիներու հսկողութեան տակ: Իրենց սեփական սրահին մէջ է որ տեղի կ'ունենան դաստիարակութիւնները, ուրեմն այս դպրոցին տէրն են արիները:

Արդ, յուլիս 29ին Ազգ. Միութիւնը կը կազմակերպէ հանդէսը առանց լուր տալու արիներուն: Երբ անոնք բացատրութիւն կը պահանջեն, Ազգ. Միութեան անդամները եղածը թիւրիմացութեան կը վերագրեն եւ խնդիրը կը փակուի: Հանդէսին երկու օր մնացած, երբ խորհրդակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ, դրօշի խնդիր կը ծագի եւ Հայ արիները միաձայնութեամբ կ'որոշեն չմասնակցիլ, եթէ եռագոյնը մերժուի:

Հանդէսը տեղի կ'ունենայ շաբաթ գիշեր: Սովորականին պէս ժողովուրդը կը գիմէ սրահը, լսելու իրենց մանուկներու արտասանութիւններն ու երգերը:

Ժողովուրդը հաւլե տեղաւորուած, առաջին փափսուքը որ տեղի կ'ունենայ «դրօշ»ին հարցն է:

— «Մեր տղաքը առա՞նց դրօշի պիտի երգեն, բեմին վրայ դրօշ դնելը մոռցե՞ր են: Ո՞ւր է հայկական դրօշակը, եւն.:

Երթալով աղմուկը կը բարձրանայ: Օրուան նախագահը, Պ. Աղեք. Կիւլպէնկեան, ժողովուրդին փափաքին ընդառաջ երթալով, խօսքը կ'ուղղէ Բարեգործականի Լիոնի մասնաճիւղին ատենապետ Պ. Ժոզէֆ Այնթապլեանի, հետեւեալ բառերով.

— Պ. ատենապետ Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին, Լիոնի դպրոցներու գոյութիւնը ձեզի կը պարտինք, խոստովանինք որ առանց Բարեգործականի նիւթական օժանդակութեան դժուար թէ կարենայինք այս գործը գլուխ հանել: Արդ, մեր երախտագիտական զգացումները յայտնելով ձեզի ու ձեր կեդրոնին, կ'ուզէի հարց մը տալ ձեզի: Դուք որ այս հանդէսին ներկայ էք եւ բազմած պատուոյ նախագահի աթոռին վրայ, դուք որ ինծ հետ կը տեսնէք, կը լսէք այս ձայներն ու յայտնուած ցանկութիւնները, կ'ուզէ՞ք որ այսօր, այս հանդէսին եռագոյնը պարզուէր այս սրահին մէջ:

Յարգելի նախագահը, խանդահաբար իր հաւանութիւնը կու տայ յայտնելով որ, նախ որ եւ է անպատեհութիւն չկայ եռագոյն պարզելու մէջ, ու աւելին՝ քանի որ ժողովուրդը կը ցանկայ, մենք պէտք է ամէն բանէ առաջ լսենք անոր ձայնը:

Բայց «ըլլամ – չըլլամ» մէկ երկու ամկավարներ չեն ուզեր մարսել այս պատուը:

Մինչ այդ, քանի մը երիտասարդներու կողմէ եռագոյնը կը կախուի ընդհանուր խանդավառութեան եւ ծափերու տարափին տակ: «Մեր Հայրենիք»ը կ'երգուի բուռն, յոտնկայս, երկիւղած ու միաձայնութեամբ:

Հանդիսականները սովորականէն աւելի ուշադիր մտիկ կ'ընեն նախագահին բացման խօսքը:

Ու նախագահը կը խօսի յուզուած.

— «Ես որ այս նուիրական եռագոյնին ծնունդէն մինչեւ այսօր երկիւղած երկրպագու մը եղած եմ, յանուն համերաշխութեան, յանուն այս նուիրական գործին — մանուկներու դաստիարակութեանը — հանդէսէն առաջ գիջանեցայ որ, չպարզուի այս դրօշը, բայց այն վայրկեանին անոր պարզուելու պահանջը կայ ու սրահը իր բացագանչութիւններով եւ ծափերովը անոր երեւումը կը պահանջէ բեմին վրայ՝ ու երբ Բարեգործականի Լիոնի ներկայացուցիչը իր անվերապահ համակրանքը կը յայտնէ ու իր հաւանութիւնը կու տայ, ի՞նչ կը մնայ մէկ երկու մարդոց որ բան գործ ըրած են քաղաքականութիւն խաղալ»:

Սակայն, մեր մարդուկները այդ ատեն չէին քնացած: Պահականոցը մօտ է ու լեզուները ոսկոր չունին եւ ոչ ալ խիղճերը խայթ:

Ու ոստիկանները կը փութան սրահ: Բացատրութիւններ կը տրուին, ոստիկանները ձեռնածալ կրկենադաւեթին մէջ, բայց ... Թիւֆէնկճեան եւ Ղարիբ Շահպազեան ինչպէս նաեւ Սուրէն Քէպապճեան չեն զգաստանար այս փառաւոր ապտակէն. կրկին կը լծուին գործի, մինչ անդին հանդէսը կը շարունակուի անօրինակ խանդավառութեան մէջ:

Եւ ահա խումբ մը նոր ոստիկաններ եւ «փաստաթուղթ» մը թէ սրահը վարձուած է Թիւֆէնկճեանի անունով ու միայն ան կրնայ հանդէս կազմակերպել:

Նորէն իրարանցում, նորէն բացատրութիւն: Բայց այս անգամ անօգուտ: Կ'ըսուի թէ «ժէւան»ն ալ սիբաշահած էին:

Նախագահը առանձին բացատրութիւն կու տայ ոստիկաններուն ու «ժէւան»ին: Բայց ոստիկանները կը պատասխանեն.

— «Գիտենք որ ձեր իրաւունքին մէջն էք, բայց այսօր, այս սրահը ստիպուած ենք փակել, նախ անոր համար որ Թիւֆէնկճեանի անունով վարձուած է ու հետեւաբար միայն ան իրաւունք ունի տնօրինելու իր ուզածին պէս եւ յետոյ, յանուն օրէնքի եւ խաղաղութեան:

Բոլոր բացատրութիւնները կ'անցնին անօգուտ եւ մանկական հանդէսը կը փակուի կիսատ, շնորհիւ երկու – երեք վատերու: Աւելորդ է նկարագրել փողոցներու մէջ տեղի ունեցած վէճերն ու սպառնալիքները:

Այս առթիւ, երկու խօսք ալ եօթն ու կէս ամկավարներուն,— Բարեկամնե՛ր Հայաստանի ... դեռ երէկ երբ ընտրութիւն կար, դուք, կեղծաւորներ ու փարիսեցիներ, ազգային շահերէն խօսեցաք, զանուկի չափին անցուցիք ձեր կոնակը, դուք դուռ թափառեցաք ու հազիւ կրցաք տասնմէկ (11) քուէ հաւաքել, իսկ անոնք որ 270–280 քուէով ձեզ այդ աթոռներուն վրայ բազմեցուցին, կը կարծէ՞ք որ թոյլ պիտի տան որ չարաչար գործածէք անոնց վստահութիւնը:

Ապրիլ 11ին չմասնակցեցաք նոյն պատճառաբանութեամբ, Մայիս 28իս նմանապէս, այսօր յաւակնութիւն ունիք նոր սերունդի անունովը խօսելու, ի՞նչ խորհրդանիշով կ'ուզէք դաստիարակել, կարմիրո՞վ թէ կանանչո՞վ...

Պարոններ, յայտնի թող ըլլայ ձեզի որ, երիտասարդութիւնը այլ եւս թոյլ չպիտի տայ որ, ձեր անճոռնի խաղերուն զոհէք ազգային սրբութիւնները:

Սերունդներ մեռան այդ նուիրական գոյներուն համար, կախաղաններ ճօճեցան, գետերով արիւն հոսեցաւ: Այդ նուիրական սրբութեան ժառանգորդը — երիտասարդութիւնը — պատրաստ է կրելու ամէն տառապանք որպէսզի խելքի գան բոլոր տեսակի խառնակիչները:

Հուրծամ Պատանի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խորհրդարանը (Կենդգործկոմ) կազմած է «Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէ» մը, նախագահ՝ Ս. Մարտիկեան, փոխ – նախագահ՝ Ա. Դաշտոյեան, քարտուղար՝ Ց. Զօրեան, անդամներ՝ Ա. Երզնկեան, Զ. Աշրաֆեան, Ա. Անանեան, Կ. Այվազեան, Եաղուբեան, Ջալլաթեան, Մարտինեան, Մուշեղեան, Զարգարեան. Վ. Նորենց, Զուրաբեան, Տէր Աստուածատրեան, Մ. Սարեան, Ա. Թամանեան, Թ. Թորոմանեան, Գ. Քոչար, Վ. Աւագեան, Ն. Բունեաթեան, Աշխ. Քալանթար, Մ. Մազմանեան:

Այս կոմիտէին գործը պիտի ըլլայ.

1.— Մշակել պատմական յուշարձաններու պահպանութեան վերաբերեալ օրինագիծեր, կանոններ եւ հրահանգներ:

2.— Քննել Հայաստանի մշակութային պատմութեան եւ նման հաստատութիւններու զեկոյցները պատմական յուշարձաններու պահպանութեան մասին:

3.— Կազմակերպել բոլոր գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ մասնաճիւղեր:

Խորհ. Հայաստանի մէջ (17 յուլիս) այս կոմիտէն հրատարակած է երկար կոչ մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական հատուածները.—

Պատմական – հնագիտական յուշարձանները կը հանդիսանան կարեւորագոյն աղբիւրներէն մէկը մարքս – լէնինեան տեսակէտներով պատմական անցեալն ուսումնասիրելու, աւանդական պատմագրութիւնը վերադնահատելու, աշխատաւորութեան դարաւոր շահագործման, պայքարի եւ ստեղծագործութեան ամբողջական պատկերին ծանօթանալու: Յիշատակարաններու մնացորդները առաջնակարգ նշանակութիւն ունին ընկերվարական շինարարութեան համար, ինչպէս նաեւ երկրաբանական – հետախուզական գործերու եւ ոռոգման աշխատանքներու մէջ: Պատմական – հնագիտական յուշարձաններու կարեւորութեան պատճառով է, որ պեղումներ եւ կանոնաւոր ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին:

Հայաստան հարուստ է պատմական յուշարձաններով, որոնք երեւան հանելը, պահպանելը եւ ուսումնասիրելը մեծ կարեւորութիւն ունին ոչ միայն Հայաստանի ու Անդրկովկասի, այլ եւ ամբողջ հնադարեան Արեւելքի պատմագրութեան համար:

Դժբախտաբար սակայն պակաս չեն դէպքեր, երբ ժողովուրդին անգիտակից տարրերը, երբեմն ալ չարամիտ հակայեղափոխական ուժերը կը փճացնեն զանոնք, նոյն իսկ իրենց կարիքներուն համար կ'օգտագործեն յուշարձանները:

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհ. Հայաստանի մէջ (10 յուլիս) յօդուածագիր մը կը քննէ այս հարցը:

Հայաստան երկաթուղային աննշան ցանց մը ունի, այնպէս որ հաղորդակցութիւնը կը կատարուի մեծ մասամբ խճուղիներու վրայով: Նման ճամբաներու ցանցն ալ աննշան ըլլալով, երկրին տնտեսական զարգացումը կը դանդաղի:

Ճամբաներու պակասը նախ ժամանակէն առաջ կը փճացնէ փոխադրական միջոցները (ինքնաշարժ ու այլն): Յետոյ կեդրոնին ու գիւղերուն միջեւ հաղորդակցութիւնը յաճախ կը կտրուի ամիսներով: Երրորդ կը տկարանայ երկրին պաշտպանութիւնը: Եւ վերջապէս գիւղատնտեսութիւնը եւ արդիւնաբերութիւնը մեծ վնաս կը կրեն ճամբաներու պակասէն: Հայաստանի մէջ, բացի բամպակամշակութեան շրջաններէն, ամէն կողմ ճամբաներու մեծ մասը անանցանելի կը դառնայ անձրեւային եղանակին:

Հայաստան կը պահանջէ օրինակելի եւ լաւ ճամբաներ:

Առաջին հնգամեակին սկիզբը տեղական նշանակութիւն ունեցող ճամբաներուն երկարութիւնն էր 130 քիլոմեդր: Առաջին հնգամեակին վերջերը, բնակչութեան ուժերով շինուեցաւ 954 քիլոմեդր ճամբայ, 196 քիլոմեդրը սալարկուած: Այս նուաճումը մասնաւորապէս նկատելի դարձաւ 1932ին, երբ ժողովրդային ուժերով շինուեցաւ 438 քիլոմեդր ճամբայ եւ նորոգուեցաւ 986 քիլոմեդր ճամբայ, կատարուեցաւ 1143 մեթր արհեստական կառուցում եւ 1219 մեթր նորոգում: Ժողովրդային օգնութեամբ ճամբաներու կատարուած այդ շինութիւնը կ'արժէ 2,091,149 ռուբլի:

Դժբախտաբար բաւական չէ այս:

Կարգ մը շրջաններ ոչ միայն չեն խորհիր ժողովուրդը աշխատցնել ճամբաներու վրայ, այլ եւ ճամբաներու շինութեան յատկացուած միջոցները կը ծախսեն տարբեր պահանջներու համար (ախոռ, բաղնիք): Այս տարի յունիսի 20էն մինչեւ յուլիս 20 ճամբաներու շինութեան միամսեակ յայտարարուեցաւ, որպէսզի մինչեւ ձմեռ կարենան ճանապարհների բերքին հաւաքը նորոգուի ու շինուին անհրաժեշտ ճամբաները:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՍԱՀԱՏ ՀՈԳԻՆԵՐ ...

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, (20 յուլիս).

«Ես այսպէս կը հասկնամ այդ գոյները. կարմիր գոյնի արիւնով դուք ձեռք էք բերած ձեր անկախութիւնը, եւ որպէսզի վանի կապոյտ երկինքը լոյս սփռէ քաղաքակրթուած եւ ազատ Հայաստանի վրայ, հարկաւոր է նարնջագոյն առարկայ, այսինքն՝ ուսկի դրամ»:

— «Այս բառերով կը դիմաւորէր Եգիպտոսի արդի թագաւորը, Ֆուատ Ա., Հայաստանի պատուիրակ Ալ. Խատիսեանը, երբ այս վերջինը 1920ին կը ներկայանար անոր, Ապտինի պալատին մէջ:

Այս Եռագոյնին շուրջն է ահա, որ պայքար ծաւալած է մինչեւ իսկ այս երկրին մէջ, որուն վեհապետը միայն յարգանք ունէր հայ ազգային դրօշին հանդէպ:

Վէճը ծագեցաւ Գահիրէի գլխաւոր եկեղեցիէն, ուր Մայիս 28ին, հակառակ ընդունուած սովորութեան, գոհարանական մաղթանք կատարուեցաւ առանց եռագոյնի:

Այս վրիպանքի (թէ՞ գիտակցական զանցառութեան) շուրջ դժգոհութիւնը դեռ չմարած, տեղի կ'ունենայ Նուպարեանի տարեկան հանդէսը, ուր նոյնպէս, հակառակ ընդունուած սովորութեան, ռամկավար հոգաբարձութեան որոշումով չի պարզուիր ազգային դրօշը:

Յետագայ դէպքերը ծանօթ են ամէնուն: Եռուն գործունէութիւն ոստիկանական շէնքերէ ներս (պաշտօնական եւ անպաշտօն անձերու կողմէ),— վարչական կարգով ազգային դրօշը ազգային հաստատութիւններէն վտարելու համար: Եւ այս ուղղութեամբ լրատուները այնքան հեռուն կ'երթան, որ ոստիկանութիւնը կը բերեն մինչեւ իսկ թատերասրահ, ուր «Նաւասարդ» ակումբի վարչութիւնը ներկայացում կը բեմադրէր ի նպաստ սրահի:

Նոյնը տեղի ունեցաւ նաեւ Եռագոյնի հարցին մէջ:

Պուլկարիոյ մէջ դիմեցին կառավարութեան եւ կարողացան վարչական կարգով արգիլել տալ Եռագոյնին գործածութիւնը ազգային հանդէսներու մէջ: Սակայն եաքէն, տեղեկանալով ճշմարտութեան, կառավարութիւնը ետ առաւ իր դրած արգելքը՝ արտօնելով Եռագոյնի ազատ գործածութիւնը:

Ցունաստանի մէջ եռագոյնի դէմ հալածանքի ձեռնարկեցին ծանօթ չէպիկոպոն ու խորհրդային դեսպանը: Կառավարութիւնը պահ մը արգիլեց մինչեւ իսկ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը: Սակայն եաքէն, ծանօթանալով իրողութեան, հիմնապէս փոխեց իր ընթացքը եւ անգամ յոյն պետական բարձրաստիճան մարդիկ եկան գլխաւորելու մեր հանդէսները եւ տասնձին փայլ տալու անոնց:

Նոյնութեամբ նոյն պատմութիւնը կը կրկնուի նաեւ հոս, Գահիրէի մէջ: Մոլորանքի մատնուած ոստիկանութիւնը զինուորներ կը թափէ եկեղեցիի շրջափակը՝ «արիւնահեղութիւն»ները կանխելու համար: Նոյն մտահոգութեամբ ան կ'արգիլէ դպրոցական հանդէսները: Ոստիկանական ուժեղ ջոկատ մը կուգայ ու կը գրաւէ մինչեւ իսկ թատրոնական շէնքը, ուր պարզ ներկայացում մը պիտի բեմադրուէր ի նպաստ Ակումբի:

Ոստիկանութեան լրատուները «սուրբ հոգի»ներ չեն անշուշտ. մութին մէջ պահուըտած այս ասպետները երկու ձեռք եւ երկու ոտք ունին, եւ մենք ծանօթ ենք անոնց տեղով եւ անունով:

Մեզ վերապահուած պատճառներով հարկադրուած ենք առժամաբար չհրապարակել այդ անունները, վճռապէս յայտարարելով միաժամանակ, որ ի դերեւ ելլեն նաեւ այս դաւերը: Եռագոյնը կը պարզուէր այս գաղութին մէջ ու պիտի պարզուի նաեւ ասկէ յետոյ: Դիւրին չէ ժուռնալներով ժողովուրդի մը ձեռքէն խլել նուիրականութիւն մը, որ ձեռք բերուած է— կրկնենք Եգիպտոսի թագաւորին բառերը — «կարմիր գոյնի արիւնով»:

Դիւրին չէ մանաւանդ անոր համար, որ այս անպատիւ պայքարը կը մղուի Մոսկուայի դրդումով եւ անոր գործակալներու միջոցով»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— Սիրան, հոգի՛ս, չչնչաց Պապլէն ցաւագին, հաւատա, ութը օրերը ութը երկա՛յն, անծա՛յր տարիներ թըւեցան: Առանց քեզի կեանքն ու աշխարհը, սեւ ու խաւար է ինծի համար: Արեւը իր փայլը, ու լուսնկան իր տեսքը կորսնցուցած է իմ աչքիս: Այս քանի օրերը, ա՜յ Սիրան, ո՞վ գիտէ, ինչ չար ու բարի բաներ մտածեցի իմ մասիս, ի՜նչ դատն անէծքներ կարդացի իմ գլխուս:

Պապլէին հոգին, անպաժած երկինքի մը չափ խռովեցաւ, տեսնելով Սիրանին այդ ցաւալի վիճակը: Անզուսպ ու կատաղի մաքեր, սկսան իրար հրմշկել իր գանկին մէջ ... «Առանց քեզ դառնալու առնեմ փախչի՞մ արդեօք» կը մտածէր:

— Իմացիր, Սիրան, շարունակեց Պապլէն, մէկ կողմէն յուզումէն հեկեկալով — եւ թող իմանան մայրս, մայրդ ու եղբայրդ, ինչպէս նաեւ գիւղն ու աշխարհը, որ եօթը լերան ետեւ ալ գտնուիմ, կենայ քեզմէն վազ չեմ անցնիր:

Պապլէն այդ պահուն, յուզումէն վերացեր էր, բանաստեղծ էր դարձեր: Քակուեր էին իր լեզուին թելերը, ու ան կը խօսէր հռետորի մը պէս պարզ ու յստակ, համարձակ ու վճռական.

— «Սիրան, որ աշխարհը ինծի տան, կենայ քեզմէն վազ չեմ անցնիր» վերջացուց իր խօսքը:

— Գիտե՛մ, գիտե՛մ Պալէս, կը հաւատամ խօսքերուդ, եթէ չհաւատայի մինչեւ այս տեղեր չէի գար: Թէ որ կ'ուզես իմ սրտիս մէջ պահուածները հասկնալ, վերցուր այդ դանակը եւ պատռէ կուրծքս, տե՛ս, թէ ի՛նչեր պահուած են քեզ համար, ինչ աղօթքներ ու մաղթանքներ, ինչ երազներ ու ինչ յոյսեր ... Բայց, այդ քու դարմանալի լռութիւնդ ... այդպէս գլխիկոր քալուածքդ ու անվերջ մտածումդ այրեցին, մաշեցին զիս ...

— Սիրան, ժամանակը արդէն շատոնց անցած է, տանիքներուն վրայ մարդ չէ մնացեր, հիմա մեզ փնտռելու կ'ելլեն, լաւ է որ, հիմա տուն երթաս, ուրիշ օր մը կը պատմեմ քեզի եղածին մասին՝ համբերէ՛, ամէն ինչ կ'իմանաս, մինակ, որպէսզի մասամբ գիտնաս լռութեանս պատճառը, իմացիր, սիրելիս որ գիւղը լսած է մեր պատմութիւնը:

— Գիւղը լսա՞ծ է ... գիւղը իմացա՞ծ է ... ուրկի՞ց ... որտեղէ՞ն ...

Սիրանը ցնցուեցաւ Պապլէին բազուկներուն մէջ: Գունատեցաւ, երերաց ու մնաց լուռ:

— Այո՛, սիրելիս, գիւղը իմացած է հոգ չէ, թող իմանայ, դուն մի վախնար: Ես պատրաստ եմ պաշտպանել թէ քեզ եւ թէ ինքզինքս: Միայն սիրելիս, իրրեւ խոհեմութիւն, լաւ կ'ըլլայ որ յետ այսու, շաբաթը միայն մէկ անգամ հանդիպինք այս վայրը: Իսկ, թէ որ կ'ուզես միշտ տեղեակ ըլլալ իմ մասիս, նամակ գրէ, եւ դիր ձեր դրան առջեւի փշատենի ծառին ճեղքը, ես կ'առնեմ: Ես ալ կը գրեմ ու հոն կը դնեմ: Արդ, հոգիս, հոգ մի ըներ, «չարը գնաց քէշը մնաց»:

Սիրանը գո՜հ չէր ... Շաբաթը անգամ մը հանդիպի՞լ ... Մահու չափ դժուար թուեցաւ այս առաջարկը իրեն, բայց ինչ ընէր, հարկադրուած էր ենթարկուիլ յանուն ամէն ինչի: Մանաւանդ որ գիւղը լսած էր իրենց պատմութիւնը ... Ի՞նչ պիտի ըլլար իր վիճակը եթէ մայրը իմանար, եթէ եղբայրը իմանար ...: Այս դառն մտքերուն տակ յոգնաբեկ, իր հաւանութիւնը յայտնեց գլխի շարժումով մը, ու յետոյ, հիւանդկախ շեշտով մը հարցուց.

— Պապլէ՛, որ եղբայրս իմանայ, ու գիս ... դուն ի՞նչ կ'ընես:

— Մինչեւ որ Պապլէն ողջ է՝ քու մազիդ դպչող չըլլար, ու եթէ ես մեռնիմ, դուն ալ ինծի հետ մեռիր: Զըլլա՞ր:

— Սիրա՜ա՜ա՜ն, Սիրա՛ն, լսելի եղաւ Նազնազ պաճիին ձայնը անծանօթ ուղղութեամբ մը:

— Շտապէ՛ Սիրան, ես հոս կը մնամ իսկ դուն վարի ճամբով տուն համբէ: Ես կէս ժամ վերջը կուգամ, որ բանէ չկասկածին:

Սիրանը դողահար, թողուց Պապլէի տաք գիրկը ու աճապարեց դէպի տուն:

— Սիրա՜ա՜ա՜ն, Սիրա՛ն ...Զաւնես օրերդ, աղջի ... էս աղջիկները ու՞ր ես, քեզի կիտի քուջանի ...

Նազնազ պաճին, մինչեւ Մեծ Աղբիւրին գլուխը գացած էր, տանիքները ծայրէ ի ծայր նայած էր, յետոյ իջած էր Եկեղեցւոյ – Աղբիւրը, չորս կողմը նայած ու Սիրանը գտած չէր, ու այժմ չափազանց զայրացած, կանգնած էր ցուիքին վրայ ու ուժգին կը կանչէր — Սիրա՜ա՜ա՜ն, Սիրա՛ն, չառնես օրերդ, աղջի ...

Վարը, քարէ սանդուղին վրայ ոտքի ձայն, ու Սիրանին գունատ դէմքը լուսնի լոյսի տակ: Թաց աչքերով ու խառնիխուռն մազերով:

— Աղջի՛, չառնես օրերդ, տանոր էս տանեները ո՞ւր ես, որ քուջանները կը սլքտաս: Դնա՛ ... դնա՛, ալ մեծ աղջիկ ես, խելքդ գլուխդ հաւաքէ, ըսաւ մայրը չափազանց զայրացած, երբ նկատեց Սիրանին յամրաբար սանդուղէն վեր բարձրանալը:

—Ո՞ւր էիր աղջիկ, ըսաւ Սահակը խիստ շեշտով մը, չէ՞ որ կ'ուզես որ քեզի համար մասնաւոր «խզմաքա՞ր» մը բռնենք եւեւէդ պտտելու համար:

Ուղղութեամբ մը:

Հակին խօսքերը արճիճի պէս ծանր թուեցան իրեն: Մօրը ամենօրեայ լեզուն էր: Հինցած պատմութիւն, եւ դայլի աւետարան:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

Եթէ երեք – չորս օրուան ամբարձուծութիւնը նպատակի չծառայէ, հետեւակազօրքը եւ թնդանօթաձիգներն ալ պիտի արշաւեն դէպի ըմբոստ գիւղերը։

Այս ամբարձուծման առթիւ, շահեկան վիճաբանութիւն մը տեղի կ'ունենայ ժամուլին մէջ։ — Անգլիա իրաւունք ունի՞ օդանաւային ամբարձուծութեան դիմելու, ճիշդ այն պահուն երբ զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը ճգնի արգիլել այդ կարգի ամբարձուծութիւնները… Յայտնի է որ Անգլիացիները համաձայն չեն ամբողջովին ջնջելու ամբարձուծութիւնը, որպէսզի կարենան կառավարել իրենց գաղթավայրերը…

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ գիշեր ժամը 9ին ութ սպառազէն մարդիկ ճամբան կեցուցին երկու ինքնաշարժներ որոնց մէջ կը գտնուէին Տրամայի ընդհ. դատախազը, Դ. զօրաբանակի սպարակոյտին պետը եւ ծանօթ ճարտարագէտ մը։ Աւազակները իրենց կողոպուտը լրացնելէ յետոյ, ազատ արձակեցին կալանաւորները, առանց որ եւ է վնաս պատճառելու։ Խստիւ կը փնտռուին։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 231 Fbg. du Temple։

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբի ընկերական ժողովը վաղըՈւրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօրՀինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ։ Օրակարգ՝ նախկին ժողովի շարունակութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն։ Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Դաշտահանդէս

ՊԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ յայդ Թուականը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ հայրենակից ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր այրիին՝ Տիկ. Մարիամի եւ զաւակներուն։

կիւլիսեր գաբրիէլեան

Թէհրան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրաչափ Թագւոր Խաչմանուկեան (Բաղէշցի)։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսղարեր Տէրտէրեան(Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զէնադաշարին Իսղարեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՆԱՅԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀ»

Պատկերազարդ երկշաբաթաթերթի 3րդ թիւը։ Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, այլազան նիւթեր, բազմաթիւ գեղեցիկ նկարներ հայ եւ օտար կեանքէ։ Կը ծախուի բոլոր ծանօթ քէօշկերուն մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps. (Bagneux)

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ։

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

Bar-Restaurant Belvedèreի օդասուն պարտէզին մէջ

բանախօսութիւններ եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ, Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մէթր հեռու է հանդիսավայրէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Դաշտահանդէս Շալէթի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՇԱԼԷԹԻ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՔարաՖանքի դիմացի անտառին մէջ

Պատուոյ երեկոյ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

6 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար։

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք։ Մուտքը՝ ազատ է։

Դաշտահանդէս Սեն Բ'էթիենի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊՕԼԻԷՕՅԻ (Baulieux) ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ԾԱՌԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Ճաշը միասին բերել։ Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ եւ պտուղներ։

Գեղարուեստական ընտիր բաժին եւ հայկական պարեր։

կը խնդրուի հայ հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել սոյն ձեռնարկը ի սէր Հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՍԱԼՈՆ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՐԻՒ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ)

կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ, հայկական պարեր եւլն.։

Դաշտահանդէս Վիենի մէջ

կազմակերպուած ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, ֆութպոլի մրցում եւլն.։

Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ։ Մուտքը ազատ է։

կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Նոյեմբերի սկիզբը, Բրիլիանտ, Կալիայեւ, Օպանաս եւ ես մեկնեցանք դէպի Ռուսիա։ Քանի մը օր յետոյ իրար գտանք Մոսկուայի մէջ։

Մեծ դուքսին մահափորձը պատրաստելու առեն, պիտի օգտուէինք այն փորձառութենէն, որ մեզի տուաւ Պլեհվէի մահափորձը։ Սոցիալ – Ռեվոլիւսիոնէր կուսակցութեան Մոսկուայի կոմիտէն անշուշտ ունէր թանկագին տեղեկութիւններ ընդհանուր կառավարիչին մասին։ Սակայն մենք նախընտրեցինք չօգտուիլ այդ տեղեկութիւններէն, չուզելով շփման մէջ մտնել կոմիտէին անդամներուն հետ։ Ծանօթ չէինք յեղափոխականի իրենց փորձառութեան։ Չէինք գիտեր նոյնպէս թէ ինչ կարողութիւն ունէին դաւադրական գործի մէջ։ Ցետոյ կը վախնայինք որ, յարաբերութեան մտնելով իրենց հետ, ոստիկանութեան կը հայթայթենք հետք մը, որ կրնար երեւան հանել մեր կազմակերպութիւնը։ Ահա թէ ինչու Մոսկուայի կոմիտէն երկար ատեն կասկածն իսկ չունեցաւ թէ Մարտական Մարմնին կարգ մը անդամները քաղաք հասած են եւ կ'աշխատին։ Գալով մեզի, վստահելով միայն մեր ուժերուն վրայ, սկսանք կազմակերպել հետապնդումն ու հակողութիւնը։ Նախ պէտք եղաւ գիտնալ թէ ուր կը բնակի ընդհանուր կառավարիչը։ Մոսկուայի ամէն բնակիչ գիտէր անշուշտ, բայց մեզմէ ոչ ոք Մոսկուացի էր։ Վարանիր մնացեր էինք թէ արդեօք ո՞ր պալատն է, որ ուշադրութեան տակ պէտք էր առնել, Մոսկուայի ընդհ. կառավարիչըՏվէրսկայա փողո՞ցը կը բնակէր, թէ Նիկոլայի պալատը կամ Նեսկուչնիի պալատը։ Հայցէներու գրքին մէջ ոչ մէկ նշան գտանք այդ մասին։ Չունէինք մէկը, որուն կարենայինք դիմել, բացի անշուշտ Մոսկուայի կոմիտէին անդամներէն։

Օպանասն էր որ լուծեց հարցը։ Մեծն Իվանի զանգակատունը բարձրացաւ, եւ սկսաւ հարցնել պահապանին, որ իրեն կ'ընկերանար, թէ ո՞րոնք են Մոսկուայի պատմական յիշատակարանները։ Այսպէս խօսելով, հարցուց նաեւ թէ ո՞րն է ընդհանուր կառավարիչին բնակարանը։ Պահապանը ցոյց տուաւ Տվէրսկայա փողոցի պալատը եւ ըսաւ թէ այնտեղ կը բնակի մեծ դուքսը։ Այսպէս իմացանք հասցէն, որուն պէտք ունէինք։ Այն ատեն, ուշադրութեամբ սկսանք կարդալ Մոսկուայի թերթերուն հաւաքածոն եւ յաջողեցանք ճշդել, դէթ ընդհանուր գիծերու մէջ, թէ ինչպէս է կազմուած մեծ – դուքսին օրուան ժամանակացոյցը։ Այժմ կը մնար ճշդել նաեւ թէ ո՞ր օրերունդուրսկ'ելլէր պալատէն։ Կալիայեւ մեկնեցաւ Մինսկ ընհրաժեշտ այլափոխութիւնը կրելու նպատակով,— պարենը պիտի դառնար ռամիկ մը։ Օպանաս եւ ես մնացինք Մոսկուա։ Կը յուսայինք մեծ – դուքսը տեսնել, երբ, Ս. Գէորգի տօնին առթիւ, Տվէրսկայա փողոցի պալատէն երթար քաղաքապետական կրկէս, յետոյ Կրեմլինեկարմիր զօրանոցները։ Ցաջողեցանք։ Առաջին դուրս ելլելն էր, որ նօթագրեցինք մեր քննութեանց տետրակին մէջ։

27 Նոյեմբերին, Օպանաս մեկնեցաւ Կալիայեւի նման եւ նոյն նպատակով կերպարանափոխուելու Մինսկի մէջ։ Դեկտեմբերի սկիզբը, երկուքն ալ դարձան Մոսկուա, մէյմէկ սայլ ու ձի եւ արձանագրուեցան իբրեւ կառապան։ Երբեք կասկած չունէի Կալիայեւի մասին, գիտէի որ կրնար յաջողապէս տանիլ իր դերը։ Ծրջուն վաճառորդի իր փորձառութիւնը պիտի նպաստէր անշուշտ իրեն՝ կատարելու նաեւ իր դերը կառապան մէջ։ Սակայն Օպանաս փորձառութիւն չունէր։ Ըլլալով բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, վարժուած չէր ոչ ֆիզիքական աշխատանքի, ոչ ալ նեղ ապրելու։ Այսուհանդերձ չուտով յաջողեցաւ պատշաճիլ իր նոր կացութեան։

Օպանաս եւ Կալիայեւ իրենց ձիերն ու կառքերը գնած էին միեւնոյն օրը, նոյն գիներով, թէեւ գնումը կատարուած էր Մոսկուայի իրարմէ տարբեր թաղերու մէջ։ Ոստիկանական անուշութեան մօտ կառապանի իրենց քննութիւնը անցընելէ յետոյ, առին կառք վարելու արտօնագիրը եւ սկսան քշել իրենց կառքերը։ Եւ սակայն, իբրեւ կառապան, իրարմէ բոլորովին կը զանազանուէին։

Օպանաս ունէր անպիտան ձի մը, պառաւ նիհար, քալելու անկարող։ Իր կառքն ալ մաշած եւ աղտոտ։ Ծունկի կաշին գոգնոցը պատռած, չէր գոյնով։ Ինք ալ վնթիի երեւոյթ ունէր։

Կալիայեւ, ընդհակառակն, առկուն եւ լաւ սնած ձի մը ունէր։ Ծունկերու կաշին գեղեցիկ էր եւ մուշտակաւոր։ Կը կրէր կարմիր մետաքսէ գօտի մը։ Երեւոյթով սեփականատէր կառապան մըն էր։

Բայց կառատան մէջ անոնք կը փոխուէին իրենց դերով։ Օպանաս կը վարուէր վայրենիի պէս։ Չէր գիտնար պատասխանել իր ընկերներու հարցումներուն, իր անձին մասին։ Կիրակի օրը, կը մեկնէր կառատունէն եւ չէր վերադառնար ամբողջ օրը։ Խնամելու համար իր կենդանին, աղքատ մարդու մը կը յանձնէր վճարովի։ Ասկից զատ, կառատան պահապանին առջեւ ծուլ – քծնիլ չէր սիրեր, կցնելով որ դրամի նեղութիւն ունէր։ Այս պատճառով ալ յարգանք ներշնչեց իր ընկերներուն։

Կալիայեւ ուրիշ ընթացքի մը հետեւեցաւ։ Ծփոթած եւ վեհերոտ երեւոյթով, կը սիրէր երկար նստիլ ու պատմել, մանրամասնութիւններ, իր անցեալ կեանքը, Պետերբուրգի մէկ թէյարանին մէջ կատարած աշխերտութիւնները։ Շատ աղօթք էր եւ կրօնասէր, յաճախ կը տրտնջէր թէ դրամ կը կորսնցնէ։ Իսկ երբ ցուրտի մը չկարենար ճիշդ եւ որոշ պատասխան մը տալ, ապուշ կը ձեւանար կառատան մէջ իր հետը կը վարուէր որոշ արհամարհանքով մը։ Կը վերջանար որ սկսան յարգել զինքը, երբ աշխատանքի իր արտակարգ սէրը աչքի զարնէր։ Կալիայեւ ինք էր որ կը խնամէր իր ձին, ինք էր որ կը հագցնէր իր կառքը։ Ասկից զատ, առաջին անգամ կ'ելլէր կառատունէն դուրս եւ կառատուն կը դառնար բոլորէն վերջը։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

4 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2236

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ "ԿԱՊՈՅՏ ԱՐԾԻՒ,,ՈՎ

Անօրինակ է ինչ որ տեղի կ'ունենայ Մ. Նահանգներուն մէջ, Ֆրանքլին Րուզվելթի նախագահութենէն ի վեր:

Իր պաշտօնակալութենէն անմիջապէս յետոյ, ստանալով արտակարգ լիազօրութիւններ, նախագահը իրարու ետեւէ հրատարակեց օրէնքներ, որոնք հիմնովին կը յեղաշրջէին Մ. Նահանգներու տնտեսական կեանքը:

Եւ աշխարհ ոչ միայն զարմանքով, այլեւ, տեսակ մը մտահոգութեամբ կը հետեւի այս վիթխարի փորձին:

Առաջին անգամ է որ, թունդ անհատապաշտական — դրամատիրական երկրի մը մէջ, ոչ — յեղափոխական մարդիկ փորձ կը կատարեն քիչ մը արդարութիւն ձեռք բերելու՝ պետական միջոցներով եւ բարոյական հեղինակութեամբ:

Նախագահ Րուզվելթ կապոյտ արծիւ մը թռցնելով իր երկրին մէջ, իբրեւ խորհրդանշան տնտեսական բարօրութեան, կ'ուզէ գլուխ հանել այն ինչ որ ուրիշներ պիտի փորձէին դղրդագին ցնցումներով եւ յորդահոսան արիւնահեղութեամբ:

Րուզվելթ կը գործէ ստուգանօրէն: Սակայն, իր բոլոր կարգադրութիւնները մաս կը կազմեն ամբողջական ծրագրի մը: Եւ այդ ծրագիրը յղացումն է այսպէս կոչուած «Ուղեղներու Թրըստ»ին, որ կը գործէ իր ձեռքին տակ:

Իր առաջին գործողութիւնը ուղղուած էր դրամատուններուն դէմ, որոնց սանձարձակ շահագիտութիւնները մոխիրի վրայ նստեցուցած են միլիոնաւոր մարդիկ:

Մէկ հրամանով՝ առժամապէս փակուեցան դրամատունները, 20-25,000 հաստատութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ սահմանափակել չարիքը, բարեփոխումներ կատարելով:

Բարեփոխման գլխաւոր պայմանն եղաւ պետական հսկողութեան ենթարկել դրամատունները: Մշտապէս փակուեցան անոնք որ չէին կրնար լրացնել օրինական պայմանները:

Նոյն սկզբունքին ենթարկուեցան երկաթուղիները:

Յետոյ, ձեռնարկեց դարման գտնել հողագործական գերարտադրութեան չարիքին: Յանձնարարեց կրճատել մասնաւորապէս ցորենի եւ բամպակի մշակութեան սահմանուած տարածութիւնները, որպէսզի կարելի ըլլայ պահել գիները:

Միեւնոյն ատեն, իր գլխաւոր հոգն եղաւ վերակազմել ճարտարագործութիւնը, որ նմանապէս կը տառապի գերարտադրութեան ախտէն:

Բոլոր բացառիկ անօրինութեանց մէջ, ամէնէն հիմնականը եւ արմատականը կը թուի Ճարտարագործութեան Ազգային Վերակազմութեան Օրէնքը, որուն հիման վրայ չինուեցաւ աշխատանքի նոր պայմանագիրը:

Վերակազմութեան ծրագրին անմիջական նպատակն է՝ ելք մը գտնել գործազրկութեան դէմ, որ կը ներկայացնէ զարհուրելի թիւ մը:

Միւս կողմէ, տոլարին անկումը թէեւ բարձրացուց գիները, բայց անտանելի վիճակի մը մատնեց միլիոնաւոր մարդիկ, պակսեցնելով անոնց գնելու կարողութիւնը:

Եւ ահա աշխատանքի պայմանագիրը, որուն համաձայն բոլոր գործատէրները, առեւտրական — ճարտարագործական վիթխարի հաստատութիւններէն մինչեւ գաւառական յետին խանութպանը պարտաւոր են,— 1. կրճատել աշխատանքի ժամերը (շաբաթը 35-40 ժամ).— 2. Աւելցնել աշխատավարձը (շաբաթական 12-15 տոլար).— 3. Զբանեցնել 16էն վար տղաք:

Ինչպէս միւս բոլոր կարգադրութիւնները, այս պայմանագիրն ալ կը պարտադրուի բարոյական ճնշումով: Նախագահին վայելած լիազօրութեամբ, փափկութեամբ, բայց նաեւ վճռականութեամբ:

Շարժման մէջ դրուած են բոլոր կենդանի ուժերը, գլուխ հանելու համար այս ծրագիրը:

Թերթերը կը գրեն թէ նոյն իսկ Մեծ Պատերազմի շրջանին այնքան արտակարգ եւ համատարած շարժում չէր տեսնուած Մ. Նահանգներուն մէջ: Կատարեալ զօրաշարժ՝ տնտեսական գետնի վրայ:

Օգոստոս 1ին էր որ տրուեցաւ ազդանշանը, եւ միլիոնաւոր գործատէրներ հպատակութիւն յայտնած են արդէն, իրենց դուռներէն կախելով կապոյտ արծիւը, հետեւեալ արձանագրութեամբ. «Կը կատարենք մեր բաժինը»:

Օրէնքը թոյլ չի տար պատիժներ սահմանել անսաստողներուն:

Բայց, նախագահական յորդոր — յանձնարարութիւնը այնքան բացորոշ է, եւ շարժումը այնքան վարակիչ որ, անսաստողները իրենք զիրենք պատժած կ'ըլլան հանրային կարծիքին առջեւ:

Անոնք յատկապէս աչքի պիտի զարնեն եւ ի հարկին պիտի մատնանշուին, եթէ չսթափին վերջին պահուն:

Այս կարգադրութեան շնորհիւ, կը յուսացուի ոչ միայն տանելի դարձնել բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն վիճակը, այլ եւ անմիջապէս գործ ճարել առ նուազն մէկ միլիոն անգործներու:

Անշուշտ, այս բոլոր մանրամասնութիւններէն աւելի, ուշագրաւ է գործունէութեան եղանակը,— իսկ եւ իսկ ամերիկեան:

Այստեղ, Եւրոպայի մէջ, դրամատիրական շրջանակներն ու բանգէտները յոռետես են արդիւնքի մասին:

Հարցը այն է որ, յեղաշրջման վճռական փորձ մը կը կատարուի առանց պետական հարուածի կամ Չեկայի, երկրի մը մէջ ուր Ոսկի Հորթը տակաւին կը կարգայ նոյն իսկ Աստուծոյ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՌԱԳՈՅՆԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԴԷՊՔ ՄԸ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Եգիպտոսի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ վրդովիչ տեղեկութիւնները որոնք որ եւ է մեկնութեան չեն կարօտիր.—

Երէկ Վարդավառի տօնին առիթով բազմութիւն մը խռնուած էր Գահիրէի եկեղեցին: Աւելի քան 200 երիտասարդներ, խորապէս յուզուած այն բանէն, որ ազգային դրօշ չի ծածանիր Առաջնորդարանին վրայ, անմիջապէս երկու դրօշ կը ճարեն — եգիպտականն եւ հայկականն — եւ ընդհանուր խանդավառութեան ու ամբողջ ժողովուրդի ջերմ ու բուռն ծափերուն մէջ կ'ուզեն կախել Առաջնորդարանի դրան վրայ: Հազիւ եգիպտականը կախած, երբ հայ երիտասարդները կ'ուզեն կախել նաեւ եռագոյնը, այն ատեն Առաջնորդարանի պահակասենեակէն դուրս կուգան մօտ տասը ոստիկաններ եւ արգելք կը հանդիսանան դրօշ պարզելուն: Միաժամանակ ինչպէս մեզ կը տեղեկացնեն, Առաջնորդարանէն հեռախօսով լուր կը տրուի ոստիկանատուն, ուրկէ երեք օթոներով ոստիկաններ կը փութան Առաջնորդարան: Ոստիկանները ներկայ հասարակութիւնը կը հարցաքննեն գիտնալու համար, թէ ով բերած է դրօշը: Երկու երիտասարդներ կը ներկայանան եւ կը յայտնեն, որ դրօշը իրենք բերած են՝ ազգային տօնին կախելու համար:

Այս երիտասարդները կ'առաջնորդուին ոստիկանատուն, ուրկէ քանի մը ժամ վերջ ազատ կ'արձակուին:

Դէպքը խորապէս յուզած է Գահիրէի հայ համայնքը: Այլեւս կասկած չկայ թէ ո'վ ոստիկանատան վերածած է Գահիրէի առաջնորդարանը եւ ով գաղտնածածուկ պայքար կը մղէ եռագոյնի դէմ, գիտակցաբար գաղութը պառակտելով եւ անոր կեանքը խռովութեանց մատնելով: (*Յուսաբեր*, 24 յուլիս):

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

« Արեւ », Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, կը հրատարակէ հետեւեալ *զեկոյցը* (25 յուլիս).

Պաշտօնական հրաւէրի վրայ այս առաւօտ ժամը 11.45ին Գահիրէի կառավարչատունը ներկայացան Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան շրջ. վարչութեան կողմէ Պ. Լեւոն Փափազեան եւ Մեթր Շ. Սեւյօնքեան, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու մարմնոյն կողմէ Տօքթ. Ն. Պաղտիկեան եւ Մեթր Օ. Մանուեան:

Քաղաքական դիւանի տնօրէն Ջաքի պէյ առաջնորդեց վերոյիշեալ անձերը ոստիկանապետ Ն. վ. Պէյքըր պէյի մօտ որ պաշտօնապէս հաղորդեց հետեւեալ ազդարարութիւնը:

1.— Եգիպտական կառավարութիւնը չի ճանչնար ո եւ է քաղաքական խնդիր Հայերու համար, որոնք Եգիպտոսի մէջ կը կազմեն համայնք մը միայն՝ ենթակայ երկրին օրէնքներուն:

2.— Ն. վ. Ներքին Գործերու նախարարը կը հրահանգէ ինձ հաղորդել ձեզ նաեւ թէ եգիպտական կառավարութիւնը չի ճանչնար ու չընդունիր հայ համայնքին համար ո եւ է դրօշակ, բացի եգիպտականէն, ու բոլոր անոնք որ կ'անսաստեն սոյն ազդարարութեան ու կը համարձակին պարզել ո եւ է ուրիշ դրօշակ, անմիջականօրէն պիտի ձերբակալուին:

Այն հարցումին թէ այս պաշտօնական ազդարարութիւնը միայն Գահիրէի՞ կը վերաբերի, Ն. վ. Պէյքըր պէյ պատասխանեց թէ իր պաշտօնն է Գահիրէի համար գործադրել վերին հրամանը, որ հաղորդուած է նոյնպէս Աղեքսանդրիոյ իշխանութեանց:

Իսկ « Յուսաբեր » այս տեղեկութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ մանրամասնութիւններով (25 յուլիս).

Յատուկ հրաւէրով այսօր ժամը 11ուկէսին կառավարչատուն գացած էին ընկ.ներ Օն. Մանուեան եւ Տօքթ. Ն. Պաղտիկեան: Ռամկավարներու կողմէ նոյն ժամուն նոյն տեղը հրաւիրուած էին Լեւոն Փափազեան եւ Շ. Սեւյօնքեան: Գահիրէի ոստիկանական փոխ-հրամանատար Պէյքըր պէյ նշանակուած ժամուն ընդունելով հրաւիրեալները, յանուն ներքին գործոց նախարարութեան կը յայտարարէ, որ յետ այսու արգիլուած է հայկական ազգային դրօշին պարզումը հայկական հանդէսներու մէջ: Այս ուրա՞խ լուրին առիթով, ռամկավար Լեւոն Փափազեան կը հարցնէ գիտնալու համար թէ՝ կառավարական այս կարգադրութիւնը կը վերաբերի միայն Գահիրէի՞ թէ ամբողջ Եգիպտոսի: Պատասխան այս հարցումին, Պէյքըր-պէյ կը յայտարարէ թէ՝ իր կարգադրութիւնը առաջժմ միայն Գահիրէի կը վերաբերի, սակայն ինք կը կարծէ, որ այս կարգադրութիւնը պիտի տարածուի ամբողջ Եգիպտոսի վրայ:

Ո եւ է բացատրութիւն այս յայտարարութեանց առիթով տեղի ունեցած չէ, որովհետեւ Պէյքըր-պէյ նախազգուշացուցած է, թէ ինք հրաւիրած է ոչ թէ բացատրութիւններ լսելու, այլ միայն կառավարական որոշումը հաղորդելու:

Մեկնելէ առաջ ընկ. Օն. Մանուեան հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.

— Գտնելով ոչ-օրինաւոր եղած կարգադրութիւնը, մեզ կը վերապահենք պատշաճ ատեաններու առջեւ անոր դէմ բողոքելու իրաւունքը, այդ կարգադրութիւնը չեղեալ նկատել տալու համար: Միեւնոյն ժամանակ կը յայտարարենք, որ մեր ազդեցութիւնը կը տարածուի միայն մե՛ր ընկերներու, բայց ոչ հայ ժողովուրդի վրայ, որ կարող է դրօշը պարզել առանց մեր կարծիքը հաշուի առնելու:

— Այո, կը յայտարարէ Պէյքըր-պէյ, դուք պատասխանատու էք միայն ձեզ համար, միւսներու հետ գործ կ'ունենան իրենք իշխանութիւնները: Ինչ կը վերաբերի ձեր բողոքին՝ հոն առնել տալու համար այս որոշումը,— դուք ազատ էք այդ սահմաններուն մէջ:

100ին 10ը կրճատումը յետաձգուեցաւ

Ելմտացոյցին բացը գոցելու համար, օգոստոս 1էն հարիւրին տասը պիտի կրճատուէին պետական պաշտօնեաներուն թոշակները:

Ելմտացոյցի նախարարը օգոստոս 1ին ընդունելով պաշտօնեաներու պատուիրակութիւնը, յայտարարեց թէ առ այժմ չպիտի գործադրուի այդ կրճատումը, որմէ 400 միլիոն Ֆրանք եկամուտ պիտի գոյանար:

Այս յետաձգումը բարերար ազդեցութիւն գործեց պաշտօնեաներուն վրայ, որոնք դժգոհութեան ցոյցեր կատարած էին քանի մը ամիս առաջ, երբ կը քուէարկուէր կրճատումը:

Մ. Նահանգներու Տնտեսական Յեղափոխութիւնը

700,000 ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐ ԸՆԴՈՒՆԵՑԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԵԼԹԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Օգոստոս 1էն յետոյ, երբ սկսաւ գործադրուիլ նախագահ Րուզվելթի տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը, 700,000 գործատէրներ, որոնք ամերիկեան ճարտարագործութեան մէկ վեցերորդը կը ներկայացնեն, իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին զանազան ձեւերով: Մինչեւ սեպտեմբերի սկիզբը, անոնք վեց միլիոն պաշտօնեաներու եւ բանուորներու համար պիտի գործադրեն աշխատանքի ժամերու կրճատման եւ աշխատավարձքի յաւելման սկզբունքները:

Միայն Նիւ Եորքի մէջ, Օգոստոս 2ին աւելի քան 6000 հաստատութիւններ իրենց դուռներուն եւ ապակեփեղկերուն վրայ փակցուցեր էին կապոյտ արծիւը, որ խորհրդանշան է ազգային վերակազմութեան, հետեւաբար եւ առաջարկուած պայմաններուն ընդունելութեան: Նախագահ Րուզվելթ 600 մարդիկ նշանակած է, վարելու համար ազգային վերակազմութեան պայքարը: 14,000 դրամատուններ եւ Սթանտարտ Օյլը եւս հաւանութիւն յայտնեցին: Փոքրաքանակ վաճառականները, որոնք չորս միլիոն պաշտօնեաներ կը ներկայացնեն, նոյնպէս համակերպեցան առաջարկուած պայմաններուն: Որպէսզի վարանոտ կամ անհնազանդ գործատէրերը ժամանակ ունենան խորհելու, ազգային վերակազմութեան լիազօրը մինչեւ 15 օր աչք պիտի գոցէ եւ առ այժմ պիտի ջնջէ անոնց դէմ ծրագրուած պայքարը:

Ընդդիմութիւնը ամէնէն աւելի զգալի է Նոր Անգլիոյ մէջ: Յետոյ, շատ մը գործատէրեր կը փորձեն մինչեւ վերջին վայրկեանը օգտուիլ արտադրութեան ներկայ պայմաններէն, ի վնաս իրենց մրցակիցներուն որոնք նախագահ Րուզվելթի առաջին կոչին իսկ կրճատեցին աշխատանքի ժամերը եւ աւելցուցին աշխատավարձքը:

⁂ 500 միլիոն տոլարի գանձատոմսերու շրջաբերութիւնը ստորագրուեցաւ վեց անգամ:

Պիտի կրնա՞ն զսպել աւազակները

Աւազակութիւնը եւ հարուստներու կամ անոնց զաւակներուն առեւանգումը սաստկացած ըլլալով, Պ. Րուզվելթ ծրագիրներ կ'որոճայ, չարիքը զսպելու համար: Այս առթիւ մասնաւոր պաշտօն յանձնած է փրոֆ. Մոլիի, որ թէեւ արտաքին նախարարութեան խորհրդական է, բայց չպիտի զբաղի քաղաքական խնդիրներով եւ ծրագիր մը պիտի մշակէ այս մասին:

Նիւ Եորքի կառավարիչն ալ կը խորհի օրէնք մը հաստատել, որուն համաձայն ոչ միայն առեւանգիչները մահուան պիտի դատապարտուին, այլեւ անոնք որ փրկանք վճարած են աւազակներուն կամ մերժած են ոստիկանութեան հաղորդել կատարուած բանակցութիւնները, դատի պիտի քաշուին:

Փրկանք պահանջելու համար կատարուած աւազակութիւնները չափ ու սահման չունին Մ. Նահանգներու մեծ քաղաքներուն մէջ: Երիտասարդ օդանաւորդ Լինտպէրկը ոչ միայն իր զաւակը կորսնցուց, այլեւ 200,000 տոլար: Անցեալ շաբթու աւազակները 40,000 տոլար գանձելով արձակեցին ունեւոր մը, որմէ 250,000 տոլար կը սպասէին: Այս արհեստը զարգացած եւ ազգային չարիք մը դարձած է, այնպէս որ արմատական միջոցներ կը պահանջէ: Տասը տարիէ ի վեր, ոգելից ըմպելիներու ապօրէն առեւտուրն ալ մեծապէս նպաստեց այս չարիքին, մանաւանդ որ աւազակները ամէն տեղ ալ սերտ կապ ունին պետական պաշտօնեաներուն եւ ոստիկանութեան հետ:

Կանտի եւ կինը բանտարկուեցան

Կանտի, որուն ձերբակալման մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, Փունա փոխադրուելով, անմիջապէս բանտարկուեցաւ կնոջը հետ: Կառավարութիւնը պատրաստ է արձակելու, եթէ Կանտի յանձն առնէ չհեռանալ որոշեալ շրջանէն և չխառնուիլ քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարին: Եթէ մերժէ, դատի պիտի քաշուի 15 օրէն, եւ հաւանական է որ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուի:

Մէկ օր սուգ հռչակուեցաւ Հնդկաստանի մէջ, բողոքելու համար Կանտիի եւ 32 աշակերտներուն ձերբակալման դէմ: Ահմէտապատի մանարանները փակուեցան: Կ'ըսուի թէ Կանտի եթէ բանտարկութեան դատապարտուի, նորէն ծոմ պիտի պահէ, այս անգամ ցմահ:

Օգոստոս 2ին Պոմպէյի սակարանին միջնորդները մերժեցին գործառնութիւն կատարել, բողոքելու համար Կանտիի ձերբակալութեան դէմ:

Պոլսոյ նոր համալսարանը

Առջի օր տեղի ունեցաւ Պոլսոյ Նոր համալսարանին հիմնարկէքը: Փրոֆէսէօրները ընտրուած են նախկին համալսարանին ուսուցիչներէն, ինչպէս եւ Ամերիկայի ու Եւրոպայի մէջ պատրաստուած նոր ուժերէ: Դասերուն մեծագոյն մասը վերապահուած է օտար հռչակաւոր փրոֆէսօրներու, որոնց հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին: Նոր համալսարանը կը բաղկանայ չորս ճիւղերէ (իրաւագիտութիւն, գիտութիւն, բժշկութիւն եւ գրականութիւն) եւ եօթը կաճառներէ: Նոր համալսարանը պիտի դրուի աշխարհի ամէնէն հռչակաւոր համալսարաններու աստիճանին վրայ: Մասնաւոր ամպիոններ պիտի յատկացուին թրքագիտութեան եւ թրքական յեղափոխութեան: Աստուածաբանական համալսարանը ջնջուած եւ տեղը հաստատուած է իսլամական ուսումնասիրութեանց կաճառ մը:

Անձախընթաց ընդունելութիւն ի պատիւ զօրավար Պալպոյի

Զօր. Պալպօ, իտալական 24 ջրօդանաւերուն հրամանատարը, տակաւին կը սպասէ Նոր Երկրի մէջ (Նիւֆաունտլէնտ), օդերը չափազանց աննպաստ ըլլալով: Այդ կայանէն Ատլանտեանը կտրելու եւ Եւրոպա վերադառնալու համար, 3200 քիլոմեդր ճամբայ ունի:

Եթէ մինչեւ օգոստոս 10 օդերը չշտկուին, հաւանական է որ 24 օդանաւերը վերադառնան Ասորեան կղզիներու ճամբով:

Մինչ այս մինչ այն, արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Իտալիոյ մէջ, փառաւոր ընդունելութիւն մը սարքելու համար ի պատիւ օդի հերոսներուն: Կէս միլիոն Իտալացիներ բարի գալուստի պիտի սպասեն Հռոմի հին նաւահանգիստը, Օսթիա, ուր պիտի իջնեն 24 օդանաւերը: Տասը օրէ ի վեր, Հռոմի իշխանութիւնները գործի լծուած են, տեղ պատրաստելու համար հարիւր հազարաւոր հանդիսականներու: Ելեկտրական կառախումբը չի կրնար 80,000էն աւելի ուղեւոր փոխադրել, ուստի, որոշուած է որ 150 ինքնաշարժեր անդադար երթեւեկեն Հռոմի եւ ծովուն միջեւ: Միեւնոյն ատեն, պիտի տա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգ տարի ամբողջ յատուկ յանձնաժողովի մը կողմէ պատրաստուելէ եւ քանիցս մեծ պետութեանց միջեւ ուղղակի եւ երկար բանակցութեանց նիւթ դառնալէ յետոյ, անցեալ տարուան սկիզբը, ոմանց կողմէ մեծ յոյսերու հեռանկարով եւ ուրիշներու կողմէ նոյնքան մեծ պատրանքներու վախով՝ բացուեցաւ Զինաթափութեան Համաշխարհային Խորհրդաժողովը Ժընեւի մէջ։

Տարի ու կէս ամբողջ առանց քայլ մը առաջ երթալու տեղին վրայ ոտք փոխելէ յետոյ, Զինաթափութեան այդ Խորհրդաժողովը, յետ աքնաջան աշխատութեանց, քողարկուած ծանր ընդհարումներու եւ բազմաթիւ հակասական ծրագիրներու քննութեան՝ եկած յանգած էր մեռեալ կէտի մը, ուրկէ դուրս ելլելու համար փորձագէտներու, համաձայնութեան մասնագէտներու եւ պատուիրակութեանց վարիչներուն բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելլելէ յետոյ, ժողովը ժամանակաւոր կերպով փակուած էր յունիսի սկիզբները, Լոնտոնի Տնտեսական Համաժողովի բացումը պատրուակ բռնելով՝ յուլիս 3ին վերսկսելու համար դարձեալ իր աշխատանքները։

Այս դադարէն օգտուելով, թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ նոր փորձեր կատարուեցան, մասնաւորաբար Պ. Հէնտէրսընի կողմէ, ժողովը դուրս բերելու համար այս տղմուտէն ուր խրած էր անյոյս կերպով։ Բայց, ինչպէս կ'երեւայ այդ փորձերն ալ չտուին պէտք եղած արդիւնքը, քանի որ Խորհրդաժողովին բացումը տեղի չունեցաւ յուլիս 3ին եւ յետաձգուեցաւ հոկտ. 16ին։

Մինչ այդ նոր փորձ մըն է որ կը կատարէ Խորհրդաժողովի նախագահը, համաձայն իրեն յանձնուած պաշտօնին՝ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք շրջելով եւ ջանալով մերձեցում մը առաջ բերել տիրող տարակարծութեանց եւ հակընդդէմ տեսակէտներուն մէջ։

Օգտուինք տրուած դադարէն վերլուծելու համար զինաթափութեան այդ հարցը որ տնտեսական տագնապին հետ զուգընթաց գծի վրայ, ստացած է առաջնակարգ նշանակութիւն, վեց ու կէս տարիէ ի վեր դարձած է ու կը մնայ բոլոր դիւանագիտական յայտնի ու գաղտնի բանակցութեանց առանցքը, եւ որուն լուծումը պիտի բերէ իր հետ, կը խորհուի, լուծումը նաեւ բոլոր այն կնճռոտ հարցերուն, որոնք սեղանի վրայ են մօտ տասնեակ մը տարիէ ի վեր. խաղաղութեան ամրապնդումը, պարտքերու խնդիր, տնտեսական տագնապ եւն.։

Զինաթափութիւնը կը ներկայանայ ուրեմն — թերեւս սխալ չէր ըլլար ըսել կը ներկայացուի, մասնաւորաբար անգլիւսաքսոն ժողովուրդներու կողմէ — իբր տեսակ մը ամենազօր եւ համայնաբոյժ բալասան՝ զոր կարելի է օգտակարապէս գործածել դարմանելու համար աշխարհի բոլոր ցաւերը

Տեսնենք թէ ինչպէս։

Պետութեանց ներկայ զինուորական դրութիւնը մայրն է ամէն չարիքներու։ Որքան ատեն որ անոնք չարունակեն իրենց զինուորական պատրաստութիւնները եւ սպառազինումը, որքան ատեն որ չարունակուի անոնց միջեւ մէկը միւսը գերազանցելու այս խօլական զինարշաւը, նոյնքան ատեն վտանգուած պիտի մնայ խաղաղութեան դատը եւ ժողովուրդներու ապագան։

Զուր են բոլոր Լոքարնօները, բոլոր Պրիան – Քէլօկեան դաշինքները խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար՝ քանի մեծ պետութիւնները կը մնան մինչեւ ատամները զինուած եւ իրենց ուժին միայն կռթնած։ Սպառազինումները պատերազմի կը պատրաստեն եւ պատերազմի կը մղեն։ Զինաթափութիւնը միայն, ընդհանուր, հաւասար, հակակշռի տակ առնուած զինաթափութիւնը կրնայ ընդ միշտ ապահովել խաղաղութիւնը եւ վերջ դնել պատերազմներուն։

Միւս կողմէ սպառազինումներու եւ բանակներու վրայ ծախսուած հսկայական գումարները կը կլանեն պետութեանց հարստութեան կարեւորագոյն մէկ մասը, աւելորդ տեղը ծանրաբեռնելով անոնց պիւտճէները, ինչոր պատճառ կը դառնայ անոնց ելեւմուտքի հաւասարակշռութեան խանգարումին եւ կը սահեցնէ ի վերջոյ այս անխնայողութեան ճնշիչ մթնոլորտը որ մայրն է տնտեսական արդի տագնապին։

Պատերազմական նպաստներուն վրայ ծախսուած այդ առասպելական գումարներն են դարձեալ որ արգելք կը հանդիսանան, զէթ կարեւոր չափով մը, պատերազմական պարտքերու հատուցումին։

Եւ վերջապէս նոյն այդ սպառազինումներուն հետեւանքով ստեղծուած քաղաքական անստոյգ ու լարուած դրութիւնը եւ միջազգային զինուած ընդհարումներու սպառնալիքն է որ ոչ միայն արգելք կը հանդիսանայ առեւտրական կանոնաւոր յարաբերութիւններու վերահաստատման, այլ նաեւ մեծ չափով կը ծանրացնէ անվստահութեան մթնոլորտը եւ հետեւաբար կը յաւերժացնէ տնտեսական տագնապը։

Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի համաժողովները վերջ դրին որոշ չափով նաւատորմիղներու մրցակցութեան արշաւին՝ սահմանափակելով իւրաքանչիւր երկրի նաւատորմիղը, բնականաբար ամէնէն բաժինը վերապահելով Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ նաեւ Ճափոնի՝ որոնք ժառանգական անքննելի իրաւունքներու անունով միշտ պէտք է տիրեն ծովերու վրայ։ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ այդ մասին ծագած անհամաձայնութիւնը ժամանակի ընթացքին կը կարգադրուի։ Ուրեմն պէտք է որ իրենց կարգին պետութիւններու ցամաքային ուժերն ալ կրճատուին եւ վերածուին աստիճանաբար այն նուազագոյնին՝ որ անհրաժեշտ է իւրաքանչիւր երկրի պաշտպանութեան համար միայն։

Ո՞վ է սակայն որ զինաթափ պէտք է ըլլայ։ Որո՞ւ դէմ է որ զրահ կուտայ, տարիներէ եւ տարիներէ ի վեր, այն միացեալ կուռ ճակատը որ յանուն խաղաղութեան եւ նման բարձր իտէալներու, մէկ բերան ու մէկ ձայն զինաթափութիւն կը պահանջէ։

Գերմանիան, զէթ թուղթի վրայ, զինաթափուած է արդէն թէ ծովու, թէ ցամաքի վրայ եւ թէ օդերու մէջ՝ ըստ Վերսայլի դաշնագրին։ Նոյնն է իր նախկին դաշնակիցներուն՝ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ պարագան։ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ցամաքային կանոնաւոր ու մնայուն բանակ չունին արդէն, որպէսզի խնդիրը անոնց վերաբերի։ Իտալիան զինաթափութեան պահանջողներու գլուխը կը գտնուի, Անգլիոյ Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ կողքին։

Ուրեմն Ֆրանսան կը մնայ միայն, իր դաշնակիցներուն Լեհաստանի, Չեխօ – Սլովաքիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ հետ՝ որուն վրայ կեդրոնացած են բոլոր աշխարհի աչքերը եւ որուն կ'ուղղուին բոլոր «խաղաղասիրական» սլաքները։ Ֆրանսան է զինաթափութեան միջնաբերդը եւ անոր դէմ է, միայն ու միմիայն անոր դէմ է որ կազմակերպուած է զինաթափութեան այս նոր խաչակրութիւնը, խաղաղութեան վսեմ իտէալին համար պայքարող ներքին թէ արտաքին հաւասարակշռեալ բանակներու կողմէ։

Մեծ պատերազմին իսկական յաղթականը ինքը պէտք է զինաթափութեան օրինակը տայ համայն աշխարհի։ Ճիշդ է, Վերսայլի դաշնագրին առաջաբանութենէն առնել Ֆրանսա մէկ երրորդով պակսեցուցած է իր զինուորական ուժերը, բայց առնկա զինաթափութիւն չի նկատուիր։ Ճիշդ է կրծատելով կրծատելով Ֆրանսայի պատերազմական պիւտճէն տասը միլիառի իջած է, բայց աս ալ շատ է, զէթ հինգ անգամ աւելի քան երկրին պաշտպանութեան համար հարկ եղած անհրաժեշտ գումարը։ Պատերազմական պիւտճէն խնայուած գումարներով Ֆրանսա կրնայ թէ իր ելեւմուտքը հաւասարակշռել, թէ իր պատերազմական պարտքերը հատուցանել եւ թէ, մնացածովը, ընկերային բարեկարգումի այնքան հրատապ հարցերու վարկ յատկացնել։

Անգամ մը որ Ֆրանսան ինքը մտնէ զինաթափութեան ճամբուն մէջ, բոլոր միւս պետութիւնները, որոնք արդէն երկրորդական նշանակութիւն ունին, կը հետեւին իր օրինակին, իրենց ազատ կամքովը թէ որոշ բռնադատութեան տակ, եւ այդպէսով կը վերնայ նոր պատերազմի այն մղձաւանջը որ չնշապատ կը պահէ ժողովուրդները։ Այդպէսով կը մեղմանայ նաեւ (եթէ նոյնիսկ ի սպառ չանհետանայ), վստահութեան այն տագնապը որ մայրն է տնտեսական ներկայ ճգնաժամային դրութեան։

Այս գեղեցիկ ու գիւթական հեռանկարն է ահա որ կը մթագնի ու կը հեռանայ։

Յետաձգումներ կան որ համանիշ են թաղման։ Հոկտեմբեր 16ին պիտի վերսկսի՞ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը, թէ վերջնապէս փակուած պէտք է համարել զայն։ Ոչ որ կրնայ դրական պատասխան մը տալ այդ հարցին՝ ամէն ինչ կախուած ըլլալով պետութենէ պետութիւն մինչեւ այդ առաջ տարուելիք բանակցութիւններու ընթացքին եւ Պ. Հէնտէրսընի այդ ուղղութեամբ ձեռք բերած աւելի կամ նուազ քաջալերական արդիւնքներէն։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Կեդր. վարժարան

ԹԱՒՐԻԶ.— Յունիս 11ին տեղի ունեցաւ Ատրպատականի Հայոց Թեմական – Կեդրոնական – Վարժարանի հանդէսը։ Զանց առնելով բուն հանդէսի մասը, կ'ամփոփեմ կրթական եւ տնտեսական կացութիւնը։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ.— (Ամփոփուած տեսչի՝ Պ. Հայրապետ Պանիրեանի տեղեկագրէն).— Սեպտեմբեր 19ին սկսած դպրոցական կանոնաւոր դրամուտքները, իսկ ընդունելութիւնները եւ վերաքննութիւնները տեղի ունեցան սկսեալ. 1էն մինչեւ 12ը։ Դասամուտքները շարունակուեցին դպրոցում մինչեւ մայիս 31ը, ընդամէնը 185 ուսման օր։ Տարուայ սկզբին աշակերտների թիւր հասնում էր 133ի, 52 տղայ, 77 աղջիկ։ Դպրոցի ուսուցչական կազմը գրեթէ նոյնն է, 9 հին, 3ը նորեկ. նոր հրաւիրուած է հեռացած Տիկ. Նուարդ Տէր Ստեփանեանի փոխարէն՝ Պ. Վարդան Մելիք – Անդրէասեանը՝ բնագէտ Պետերբուրգի համալսարանի։ Նա աւանդել է ֆիզիկայի դասերը եւ ղեկավարել է այս տարի բացուած դպրոցական արհեստանոցը, որ արժանի է խրախուսանքի եւ օժանդակութեան։ Նորեկ դասատու է եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանը (փաստաբան), ընթացաւարտ իրաւաբանական ֆակուլտետի Մոսկուայի համալսարանի, պարոնն անվարձ աւանդել է իրաւագիտութիւն, որ նոր է մտցուել ծրագրի մէջ, Աղայի Նաջաֆ, որ աւանդել է ստորին դասարանների պարսկերէնը։ Դպրոցում սուր կերպով զգացւում է քիմիական աշխատանոցի, ֆիզիքական կաբինէի եւ նկարչական սրահի թերին։ Յիշատակութեան արժանի է, որ աշակերտների բարոյական կրթութեան մակարդակը բարձրացնելու նպատակով՝ թեմիս առաջնորդ Ներսէս սրբազանը յաճախ այցելել է դպրոցին եւ մի քանի դասարաններում դասախօսութիւններ է արել՝ բարոյական եւ դաստիարակչական խնդիրների շուրջը։

Աշակերտներից 66 հոգի Թաւրիզցիներ են, 28 գաւառացի, 33 արտասահմանից, 10 հարուստ են, բարեկեցիկ 99, չքաւոր 18, 94 ծնողներ ունին, 23 հայր չունին, միայն մօր հսկողութեան տակ են, 7 մայր չունին, միայն հօր խնամքի տակ են, իսկ 3 հոգի կատարելապէս որբ են եւ կարօտ ուրիշների խնամքին։

Դպրոցում պարապած դասերի տարեկան թիւն է 5145, իսկ աշակերտութեան բաց թողած դասերի տարեկան թիւն է 7165, միջին թիւն է 56·42· ուսման եւ կրթութեան որպէս օժանդակ եւ լրացուցիչ միջոցներ կան, որոնցից առաջինն է ընթերցանութիւնը, ապա տօնակատարութիւնները եւ դպրոցական հանդէսները, ընդհանուր դասախօսութիւնները, էքսկուրսիաները, արհեստանոց – աշխատանոցը եւն. բացի էքսկուրսիաներից՝ մնացածը եղել է։ Աշակերտական գրադարանից 68 հատոր գրքեր կազմուել են դպրոցական արհեստանոց – կազմատանը։ Վերին դասարաններն աշակերտութիւնը հոգեկան սնունդ եւ բաւականութիւն է ստանում կարդալով «Հայրենիք» ամսաթերթը։ Դպրոցական գրադարանը չի բաւարարում աշակերտութեանը, որովհետեւ գրքեր աղքատիկ են եւ հին, ուստի հարկադրուած են օգտուելու նրանք անհատական եւ հանրային գրադարաններից աշակերտութիւնն այդպիսով կարդում է անխտիր, խառնիխուռն, շատ անգամ էլ՝ անյարմար գրքեր։ Դպրոցական վերահսկողութիւնը եւ կոնտրոլը նման պայմաններում վերածւում է դժբախտաբար։ Դպրոցի գրադարանից վերցրել են 171 անուն գիրք, 465ով աւելի անցեալ տարուանից։ Ներկայ ուսումնական տարուան վերջին՝ դպրոցի գրադարանն ունէր 1000 կտոր հայերէն գրքեր եւ ամսագրեր, ստացւում է «Հայրենիք» ամսագիրը, ապա ունէր 91 կտոր ռուսերէն եւ 76 կտոր ֆրանսերէն լեզուով գրքեր։ Օտար լեզուներով եղած գրքերը, բացի ռուսերէնից, այն էլ մասամբ, մնացածներ աշակերտութեան ընթերցանութեան համար անմատչելի են, անհամապատասխան լինելով նրանց լեզուական պաշարին։ Դրամարանի վարչութիւնը այս ուսումնական տարուան ընթացքում մուտք է ունեցել 406,05 եւ՝ 236,40, դրամարկղում մնում է կանխիկ առ 31ն մայիս 1933 թիւ 169,–65։ Այդ վարչութիւնն դպրոցի չքաւոր սան – սանուհիներին մատակարարում է տետրակ, թուղթ, գրիչ, ռետին եւն.։

Դպրոցի աշակերտութեան մասնակցութեամբ կազմակերպուել են հետեւեալ հանդէսներն ու երեկոյթները։ Ա. Թարգմանչաց տօնի հանդէսը (Մշակոյթի Օր) միւս ազգային դպրոցների հետ միասին, Բ. Ամանորի հանդէսը, Գ. Վարդանանց տօնի հանդէսը՝ միւս դպրոցների հետ միասին, Դ. Ամավերջի հանդէսը, Ե. Գրիգոր Արծրունու մահուան քառասնամեակին առթիւ դպրոցի Է. դասարանի կազմակերպած երեկոյթ – ներկայացումը, Զ. Սայեաթ – Նովային նուիրուած երեկոյթ – ներկայացումը՝ Զ. դասարանի նախաձեռնութեամբ։ Դպրոցական որոշ տօները՝ Վարդանանց, ապրիլեան սգատօնը, Մայիս 28ը եւն. առիթ են դարձել դասախօսականների համար բացատրելու դասարաններում դրանց նշանակութիւնը եւ մեծ արժէքը հայ կեանքի համար։ Դպրոցում միայն մի զբօսանք է կազմակերպուել՝ Մայիս 1ին, դէպի Մերձակայ Լալա գիւղը։

Թեմական դպրանոցի պատմութեան մէջ արհեստանոց – աշխատանոցի բացումը աչքի ընկնող նորոյթ է. դրա պահանջը շատ վաղուց է զգացուած։ Արհեստաւորներ պատրաստելու նպատակով չէ, որ այս տարի բացուեց այդ արհեստանոցը, որովհետեւ միջնակարգ դպրոցը ոչ մի ժամանակ արհեստագիտական դպրոց դառնալ չի կարող, առանց իր բնոյթն ու դիմքը կորցնելու։ Արհեստանոց – լաբորատորիան նպատակ ունի գլխաւորապէս ծանօթացնել աշակերտներն աշխատանքների տեսակների հետ, որոնք նրան պէտք են գալիս թէ դպրոցում եւ թէ կեանքում, ապա զարգացնել նրա ինքնագործունէութիւնը։ Առարկաների բացակայութիւնը, ինչպէս եւ փորձի ու զննութեան պակասը … են Թեմական դպրանոցում. Այս … որպէս առաջին փորձ գործ… թեան դրուեց հիւսնութեան … կազմատունը։ Տարուայ ընթացքում կազմուած են 68 հատոր աշակերտական գրադարանի գրքերից, 64 … էլ մասնաւորների համար. այս … գում աշխատել են գլխաւորապէս … ջիկները, բոլորը միասին 27 … Հիւսնութեան բաժնում մասնակց… կանոնաւորապէս 33 աշակերտ… խատանքները կատարել են … յետոյ երկու ժամ տեւողութ… ժամը 2–4։

Քննութիւնները դպրոցում … են ապրիլ 19ից եւ տեւել է մայիս 31ը, եղել են աւելի … քննութիւններ։ 127 սանից … դրուել են 100 հոգի՝ 80%։

Ը. դասարանից այս տարի … ւարտ են 27 հոգի, որոնցից 11 … ներ, իսկ 16 աղջիկներ. … Ատրպատականի Թեմական … տալիս է հայ հասարակութեան … շրջանի աւարտողները թւով 38 … գի։ Աւարտող աշակերտ – … գրել են հետեւեալ շարադրութ… Թուրքիոյ անդամահատութիւնը, … բոցական առողջապահութիւնը, … նաց հարցը, Զգայարանները, … ժշտութիւնը, Փիլոսոփայ … յամ, Գանձկի աստղիճանական … ցումը, Ոստոյեւսկական սօցի… Կոմիտաս վարդապետ, կենսա… գործը, Ազգագրութիւն Ալյոշ… Հայոց, Ներշնչման դերը կեա… մէջ, Հայ թատրոնը Թաւրիզում, … գումն ու զարգացումը, Ֆրանսիա… մեծ յեղափոխութիւնը, Մշակ… մշակոյթին արտադրութիւնները… դու ծագումը, Տնտեսական … սահմանադրութիւնը, Հայկական … պագրութեան պատմութիւնը, … ֆական դաստիարակութիւնը, … ուած ռուս – տանկական ընդհա… ներից (յուշեր), Ատրպատական… վաճառականութիւնը, Երկիրը, … ների ծագումն ու զարգացումը, … եւ նրա, Համատեղը իբր … գրող, Ներկայ համաշխարհային … տեսական տագնապն ու պատճառ… ըր, Դաստիարակութիւն, … փիզիքական եւ բարոյական, … կա (գեղագիտութիւն)։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1929 – 30 … դպրոցը ժառանգել է բաց … տարուանից 5517 ռիալ, 90 … մուտքն է 59446 ր. 45 գ. 19… ժառանգած բացն է 13683 … կլխն է 64632 ր. 05 գ. 1931–… նախորդ տարուանից բաց է եղել … ր. 45 գ. կլխն է 65080 ր. 25 գ. … – 33ին ժառանգած բացն է 13… 70 գ. կլխը՝ 63896 ր. 55 գ. … թողնում է 1933 – 34 շրջանին … 24459 ր. 10 գ. որ տարեկան … երրորդ մասից էլ աւելի է …

Յ. Յ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն։

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Եթէ այսօր, այս կալուածները ուզուին ծախել եւ իրենց գնահատեալ արժէքին կէսը չընեն, Մխիթարեանք ինչո՞վ յանցաւոր կ'ըլլան։ Միթէ գիտակցութեամբ իրե՞նք ստեղծեցին Ամերիկայի եւ Անգլիոյ պէս երկիրները ի հիմնէ սասող տնտեսական եւ դրամական տագնապը։ Ինչո՞ւ պիտի վլացուի Մխիթարեանց այն ներողամտութիւնը՝ որ ցոյց կը տրուի Պետութիւններու, Դրամատուներու եւ նման Հաստատութեանց, ներկայ պարագաներու բերմամբ ենթարկուած վնասներուն հանդէպ։

Օրինակ մը յիշենք. այսօր Սանասարեան կտակը գրեթէ ոչնչացած է, եւ կամ ոչնչանալու վրայ է, որովհետեւ կորսուած պէտք է համարել Ռուսական Դրամատուներու մէջ ի պահ դրուած եւ տոկոս չբերող դրամագլուխը, իսկ Դամոկլեան սուրը կախուած է համանուն խանի գլխուն։ Պէ՞տք է ուրեմն խաչը հանել Ազգ. Պատրիարքարանը, Թաղ. եւ Երեսփ. Ժողովները, Սանասարեան կտակի խնամակալութիւնը, որովհետեւ չեն կրցած գուշակել այսօրուան աննախընթաց կացութիւնը։

Եթէ մենք, քննադատողներս դրանուէինք մեր այսօրուան քննադատածներուն տեղը, արդեօք պիտի չենթարկուէ՞նք միեւնոյն մեղադրանքին։

Բարեբախտաբար, ինչպէս վերը ցոյց տուինք, Մխիթարեանք մտադիր չեն կալուածները ծախելով պարտքերնին գոցելու, այնպէս որ Մուրատեան կտակի գործադրութիւնը ապահով կարելի է նկատել։

3.— Բարերար Մուրատ, իր կտակը չէ յանձնած Միաբանութեան Աբբահօր, այլ «Վենետիկի Հայոց միաբանից», կամ «իւր կտակակատարաց եւ Հայրց Մխիթարեանց, որոց միջնորդութեամբ կամի զի կատուցի եւ վարեսցի դպրատունն»։

4.— Շատ սխալ տեղեկութիւններ տուած են «Իրազեկ»ի, որուն գործածած միջնադարեան բառերը նկատի առնել չենք ուզեր։ Ուրիշ կերպով կարելի չէ որակել գրեթէ ամբողջ կեանքը Իտալիա անցնող մտաւորականի մը գործածած՝ պապական մասնախումբ բացատրութիւնը։ Մեր ստուգապէս գիտցածը սա է որ, այդ Իտալացի ragionereէն, իր ներկայացուցած 1932 ի հաշուեկշռին մէջ, 60,000 լիր ներկայացուցած է իր ծախսերը եւ ոչ թէ 300,000։

Արդեօք աւելի լաւ չէ՞ որ մարդ հրապարակ իջնելով դարաւոր եւ բազմերախտ Միաբանութեան մը բարի համբաւին ստուեր ածող «բսի–բսաւ»ներու արձագանգ ըլլալէ առաջ, ստուգէ լսածներուն ո՛ր աստիճան ճշմարտութեան համապատասխան գտնուիլը։

5.— Այս բացատրութենէն ետքը եկող տողերը, զորս զանց ըրինք յիշել, գրուած են պարզապէս մեղմելու համար մտածանշուած պարբերութեան՝ վրան շատ բաց եւ նպատակաւոր իմաստը, որ մեկնութեան չի կարօտիր։

Ամերիկայի «Պայքար» օրաթերթն ալ, իր 8 փետրուար 1933ի թիւին «Կտակները» վերնագրով յօդուածին մէջ, անդրադառնալով յարուցուած այս հարցին, ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ՝ «Պոլսոյ Հայ Մամուլին եւ Պատրիարքարանի շրջանակներուն մէջ ալ պարբերաբար խնդիր յուզուած եւ պահանջուած է որ Մխիթարեանները հաշիւ եւ տեղեկագիր հրատարակեն իրենց մատակարարութեան մասին եւ սեւ ձեւով հակակշիռ ընդունին։ Դիտել տրուած է միշտ թէ կտակարարները, Սամուէլ Մուրատ եւ Ռափայէլ Ղարամեան, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զաւակներ էին եւ երբեք մտքէ չէին անցներ կաթոլիկ վանք մը նըպաստաւորել իրենց հարստութեամբ... թէ Մխիթարեանք կտակին հետ վարուած են իրենց նախասիրութեան համաձայն եւ նոյն իսկ յարանուանական խտիր եւ նեղմտութիւն ցոյց տուած են եւն. եւն.։

Միլանու Մ. Ռ. Ն. Ս. Միութեան 6, 7 եւ 8 հարցումներուն տուած մեր պատասխանը կը յարմարի նաեւ «Պայքար»ի ակնարկութեանց առաջին մասին։ Գալով իբր թէ Ռափայէլի եւ Մուրատի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զաւակներ ըլլալուն, սա իրականութեան բոլորովին հակառակ է, որովհետեւ Ռափայէլ եւ Մուրատ Հայ - Կաթոլիկ յարանուանութենէն էին (Տե՛ս նամականի Ռափայէլի եւ Մուրատի, Պատմ. Հ. Սարգ. Թէոդորեանի, Հատ. Ա., էջ 25 եւ 60) եւ ըսենք նաեւ թէ, «Հայ – Կաթոլիկ» վանք մը գտած ըլլալնուն համար է ո՛ր այդ կարեւոր կտակը ըրած են։

Իսկ այն հարցը թէ Մխիթարեանք կտակին հետ վարուած են իրենց նախասիրութեան համաձայն եւ նոյն իսկ յարանուանական խտիր եւ նեղմտութիւն ցոյց տուած են, սա այնպիսի անտեղի եւ անհիմն զրպարտութիւն մ'է՝ որմով զբաղիլն անգամ չարժեր եւ զոր հերքելու համար կը բաւէ միայն աչքէ անցընել Մուրատ – Ռափայէլեան աշակերտաց ցանկը։

«Մուրատ – Ռափայէլեան կտակին շուրջ» վերնագրով ուրիշ յօդուածի մը մէջ (Յառաջ, 18 փետր. 33), Միլանու Միութեան անդամներէն Ա. Ս. կ'ըսէ թէ «Փարիզու Սանաց Միութիւնը կը լռէ եւ գէշ կ'ընէ», եւ կ'աւելցնէ՝ «Միլանու Մ. Ռ. Ն. Սաներու Միութիւնը իր պարտականութիւնը կատարած է»։

Առիթը եւ պատեհութիւնը ներկայանալուն՝ ահա խզեցինք մեր լռութիւնը։ Գալով պարտականութեան, մենք ուրիշ կերպով կ'ըմբռնենք զայն, այսինքն չենք բաւականանար ի տես հրդեհին «կրակ կայ» պոռալով, այլ կը ջանանք, կ'աշխատինք օգնել կրակը մարել ուզողներուն։ Մենք այն ժամանակ միայն մեր պարտականութիւնը կատարած պիտի համարինք երբ Մուրատեան Փօնտը եւ մեր երէկի շատախարակները իրենց ենթարկըւած դժուար կացութենէն ազատելու համար թափած մեր ջանքերը պսակուած տեսնենք։

Մխիթարեան Վ. Վ. Հարք պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունին այսօրուան աննպաստ վիճակին ստեղծուելուն մէջ։ Պէտք էր չմոռնային Մուրատի պատուէրը, որով կը յանձնարարէր՝ «որ մի կողմ Եւրոպիոյ որ աջողակ համարեն գտանիցեն եւ տացեալ գեանի եկամուտն քանի՞ մանկանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առի, այնքան Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք տացեալ դպրատունն ձրիապէս ուսումն եւ լիզուր ուսանին եւն.» (Կտակ)։

Քանի որ չունէին տրամադրելի եւ պահեստի սեւէ գումար, տնտեսական աններելի սխալ մ'էր տոկոսով վերցուած դրամով գնել Միլանու եւ … րեզի արդի շէնքերը։ Այս ձախող… ծողութեան ձեռնարկելով, կը … նենք որ պարզապէս զոհ գացի… իրենց աւանդական ջերմ ազգասիր… թեան եւ աստանդական հայ պ… նեկութեան մէջ ուսման, գիտութ… եւ ազգասիրութեան ջահը վառ … բարձր բռնելու համար իրենց որ… գրած սկզբունքին։

Ո՛վ որ դատապարտելի կը գտնէ … Վ. Մխիթարեան Հարց այս ընթ… քը, թո՛ղ քար մը նետէ անոնց։

ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎ
Մ. Ռ. Ն. ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵ…

Յ. Գ.— Շահեկան պիտի ըլլար գի… նալ թէ, Միլանու Մ. Ռ. Ն. Սան… Միութիւնը ո՞ւր գտեր է այս … ուետուութիւնը պահանջելու … ւունքը, մինչդեռ մարտ 1931ին … տեսնող իր պարբերաթերթին, «Մ… Միութեան ուղին» խմբագրական… մէջ կը յայտարարէ եւ կ'ընդունի … պիտի իրաւունք մը չունենալը (էջ …
(Վերջ)

ԽՄԲ.— Յանուն անկողմնակալութեան … հրատարակելով այս … ծապատ պաշտպանողականը, … վերջնական լուսաբանութիւնը … թողունք Մ. Ռ. Ն. Սաներու Մի… թեան եւ բոլոր իրազեկներուն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Անմշիկի տագնապը Խ. Միութեան մէջ

—·—

ՑԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ

Տէպա եւս կը հաստատէ սովի լուրը, զոր տուեր էինք անցեալ օր։ Եւ կ'աւելցնէ թէ առոյգ ապրելէ քաղ... են իր տեղեկութիւնները, հետեւած են անհերքելի։ Արդէն անցեալ ...ուար կը դուշակուէր թէ վերահաս է ...արի կը, ու հիմա ճամբորդներ, փախ...ներ եւ թղթակիցներ վաւե...ականներ եւ թղթակիցներ կ'ընեն անսը...ականներ եւ թղթակիցներ կ'ընեն անսը...ականնկարագրութիւնը տառապանքին։ ...այ սոսս ժողովուրդի տառապանքին։ ...ուս սովահար շրջաններու կա...թուսոյ սովահար շրջաններու կա...ցութեան մասին, կը գրէ Տէպա, չու...ամ լոյս կը տեսնէ փրանսերէն հա...տոր մը։ Թէեւ սոսս կառավարութիւ...նը կ'աշխատի, գրաքննութեամբ կամ ...գանազան խառութիւններով, ծածկել ...սովահարներու գոյութիւնը, սակայն ...դժուար է ծածկել անթիւ մեռնողները ...անօթութեան ճիրաններուն մէջ։

Սովին անուրանալի պատճառներէն մէկն է հաւաքական գիւղատնտեսու...թիւնը։ Գերմանացի գաղթականները ...երը ամիս մը առաջ Շնայդէմիւլ կը ...Հաւաքական կ'ըսէին. «Հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը ընդհանուր ա...կէս մը դարձած է»։ Արդարեւ սովին ...պատճառներուն մէջ ընութիւնը ոչ ...մէկ մեղք ունի։ Այս տարի բերքը ա...ռատութիւն կը խոստանար։ Մինչդեռ ...ամէն կը տառապին մասնաւորաբար գիւղատնտեսական այն շրջանները (Ուքրայնա, Հիւսիս-Կովկաս եւ Սարա...րին Վոլկա), ուր յուռթի է երկիրը եւ ...հողը առատ։

Բոլշեւիկներու իշխանութեան օրով ...այս երկրորդ անգամն է որ «Ցար Սո...վը» կուգայ դահակալել բոլշեւիկնե...րու կողքին։ Եւ յատկանշական է սո...վին այս վերերեւումը։ Բոլոր անոնք ...որ կրեցին 1921—1922ի սովին դառ...նութիւնները, կը յայտարարեն թէ 1932-33ի սովը բաղդատմամբ աւելի սարսափելի է։

Գաղափար մը տալու համար՝ քանի մը թիւեր։

Դմիտրեվսկայա աւանին մէջ, ուր Աղախներ կը բնակին, բնակչութեան թիւը 6000էն իջաւ 2000ի։ Իլյինսկայա աւանին մէջ 3000էն 1500ի։ Օտար թղթակից մը կը գրէ թէ «կարգ մը աւաններու բնակչութիւնը մեռած է գրեթէ ամբողջովին» եւ կը յիշէ Իգո...րեւնայա, Կամէննոբրոդսկայա, Լադո...վսկայա աւանները։ Կրասնոդարի մէջ որ 330000 բնակչութիւն ունէր, յուն...ուար—մայիս ժամանակաշրջանին, այսինքն 5 ամսուան ընթացքին անօ...թութենէ մեռած են 4000 հոգի։Սառավ...րոպոլի բնակչութիւնը 140,000էն ի...ջաւ 90,000ի։ Եւ այս սարսափելի կոտո...րածը պիտի շարունակուի դեռ, մին...չեւ որ անունդ մասնակարարութիւնը հաստատուի երկրին մէջ, ոչ թէ բերքին յաւելումով, այլ ուտող — բե...րաններու նուազումով։

Իւրաքանչիւր քայլին, կը գրէ ճամ...բորդ մը, որ շրջած է Հիւս. Կովկա...սի մէջ, իւրաքանչիւր քայլին կը հան...դիպիս «մարդոց, որոնց փորն ուռած է անօթութենէ եւ որոնց ոտքերը շարժելու կարողութիւն չունին»։ Ու...րիշներ «այնքան ուժաթափ են, որ պառկած կը մնան ճամբաներու եզեր...քը, սպասելով մահուան։ Անօթութե...նէ մեռածներու դիակներ անպակաս են ճամբաներու եզերքը, նոյն իսկ քա...ղաքներու փողոցին մէջ»։ Այս թղթա...կիցը կը պատմէ թէ Կրասնոդարի մէկ փողոցին մէջ տեսած է սովահարի մը դիակը որ սկսեր էր տարրալուծուիլ, որովհետեւ երեք օրէ ի վեր փողոցը կը մնար։ Երբ ձեռնարկուի թաղելու նը...ման սովահարները, ոչ ոք կը հետա...քրքրուի թէ ով է։ Գերմանացի գաղ...թականները կը պատմեն թէ «բազմա...թիւ են սովէ մեռնողները Սարրին Վոլկայի մէջ։ Կը թաղեն զանոնք ա...ռանց դագաղի, երգելով Ինտէրնա...ցիոնալը»։ Ի՛նչ հեգնութիւն, Միջազ...գայինը դարձած է յուղարկաւո...րութեան երգ մը։

Ամիսներէ ի վեր նամակներ կը ստա...ցան... գրախօսէն, նամակներ որ ող...բեր են, տխուր, միօրինակ եւ սրտա...ճմլիկ ճիչեր, հոգեվարքներու աղա...ղակներ, որ օգնութի՛ւն կ'աղերսեն հա՛ց կը խնդրեն։ Կը թարգմանենք պատահաբար սա նամակը.— «...Եղ...բայրս մեռաւ, չկայ մէկը որ թաղէ զայն։ Ո՞վ կրնայ ձեռք երկարել ու...րիշին, այս ժամանակով։ Գալով ին...ծի, իմ ալ միայն շունչս է մնացած։ Ամբողջ գիւղին մէջ չկայ մէկը, որ կե...նայ ոտքի վրայ։ Առտուն կ'արթննանք լալով, իրիկունը կը պառկինք լալով։ Երախաները ուժ չունին, ոչ ալ սիրտ խաղալու։ Ամբողջ օրը կուլան եւ հաց կը խնդրեն։ Ցաճախ տունէն կը փախ...չիմ, որպէսզի չտեսնեմ անոնց լալը։ Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, եղբայր իմ։ Քրիստոսի սիրոյն։ Եւ որքան կա...րելի է, շուտ»։

Սովահար շրջաններու բնակչութիւ...նը, կը գրէ օտար թղթակից մը, հա...լած մաշած է բոլորովին, ուժ չունի շարժելու կարողութիւն չունի։«Մար...դիկ կատարելապէս անտարբեր դար...ձած են իրենց նմաններուն մահուան առջեւ, գրեթէ ապուշցած են, ոչ բար...կութիւն, ոչ ալ ընդվզում, խորասուզ...ուած են յուսահատութեան եւ անզ...գայութեան մէջ»։

Իրենց քամուած մարմինը կառչած կը մնայ կեանքին ունելով ոչ թէ հաց ու գետնախնձոր, որոնց երեսը չեն տեսած ամիսներէ ի վեր, այլ ինքնա...բոյս ճակնդեղ, վայրի շողգամ, չուն, կառու։ Երբ լսեն թէ քանի մը քիլո...մեդր հեռու ձի մըն է սատկեր, ոտքի կ'ելլէ ամբողջ գիւղը եւ կը վազէ սա...տակին մօտ, քիչ յետոյ կաշին իսկ չձգելու համար այնտեղ։ Բայց դեռ սովորական բան մը չէ։ Մայիսին, Պոլտա...վայի շրջանը, գիւղի մը մէջ, ուսուց...չուհի մը կը գրէր. «Ես մարդու միս ուտելու փորձուած չեմ տակաւին, սակայն թերեւս փորձուիմ շուտով, մինչեւ նամակիս հասնիլը»։ Հիւսիս-Կովկասէն վերադարձած օտար ճամ...բորդ մը կը վկայէ թէ մարդակերու...թեան բազմաթիւ դէպքեր պատմած են իրեն, այդ շրջանին մէջ։ Այդ դէպ...քերը ստուգած է Կրասնոդարի եւ Ստավրոպոլի մէջ, վաւերական ապ...րիւրներէ եւ անուններով, մականուն...ներով ու մանրամասնութիւններով։ Տեսած է մարդկային դիակներ, որոնց վրայէն միսի կտորներ փրցուած էին, ուտելու համար անշուշտ։ Սարրին Վոլկայէն, Գերմանացի գաղթականի մը կողմէ մարտ ամսուն գրուած նա...մակի մը մէջ կը կարդանք բառ առ բառ. «Շատ մը ծնողքներ գիւղական խորհուրդին կը դիմեն հարցնելու հա...մար թէ կրնա՞ն ուտել իրենց մեռած զաւակներուն դիակները»։ Դարձեալ, ապրիլ ամսուն Հիւսիս-Կովկասի մէկ գիւղէն գրուած նամակ մը կը պատ...մէ հետեւեալ դէպքը. «Որբեւթի մը մէջ կը մեռնի ընտանիքին հայրը, դրացին...ները կը մտնէ սզաւորներուն մօտ երբ այրի կինը կ'ըսէ.—Տղաքս և ես կը մը...տածենք թէ ի՛նչ ընենք, թաղե՞նք թէ ուտենք հայրիկը»։

Այս աղաղակող եւ սրտաճմլիկ դէպ...քերուն առջեւ, ի՞նչ կ'ընէ սովետ իշ...խանութիւնը,— կ'աշխատի ծածկել դէպքերը, ուրանալ սովին գոյութիւնը եւ շարունակել ցորենին արտածումը տըմփինգ կատարելու կամ մեքենայ գնելու համար։ 1932ին 1,500,000 թօնօ ցորեն արտածած էր։ Մինչդեռ կը...նար այդ քանակութեամբ ցորենովքա...նի՜ քանի՜ հոգիներ փրկել մահէն։ Բայց աւելի զարմանալին կայ,—մառ...խուար հրովարտակով մը (23 սեպտ. 1932) կ'արգիլէ ցորեն բաշխել սովա...հարներուն։ Գիւղական խորհուրդի նախագահներն ալ, աւելի չնական, կը պոռան սովահարներուն. «Սով չկայ, կերէք ցորենը որ պահած էք, բոլոր այն գիւղացիները, որ չեն յանձնած պետութեան ցորենը, թշնամիներ են պետութեան եւ օգնութեան անար...ժան»։

Միւս կողմէ սովետական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, արգիլե...լու համար սովահար գիւղացիներու խուժումը դէպի քաղաքները։ Այս առ...թիւ թղթակից մը կ'ըսէ.

— «Անօթի գիւղացիներուն կը մնայ սպասել իրենց խրճիթին մէջ ... մահուան»։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—·—

ԱՆԿԷՆ.— Երկու տարի առաջ, բա...րեկամական շրջանակներու մէջ, ցա...ւով կը հաստատէինք այս արուարձանի հայ նոր սերունդին օտարացումը։

Իսկապէս, տուներու թէ փողոցնե...րու մէջ, իրենց ծնողներու կամ տա...րեկից—խաղընկերներու հետ, սեւու...րակ աչքերով հայ մանուկները ի...րենց տարիքին յատուկ յամառու...թեամբ կը մերժէին հայերէն բառ մը իսկ արտասանել։

«Ուչ լինի, նուչ լինի»։ Բարեգոր...ծականի Փարիզի մասնաճիւղը այս...տեղ ալ բացաւ հայերէնի դասըն...թացք մը, ղեկավարութեամբ օր. Ալչ...ճեանի։

Կիրակի օր մենք հաճոյքն ունեցանք մօտէն տեսնելու երկու տարուան ըն...թացքին յառաջ եկած փոփոխութիւ...նը։ Նախ, յուզումով լսեցինք բեմին վրայ շարուած 30 փոքրերու «Ով մե...ծասքանչ դու լեզու» խմբերգը, երգիչ Պ. Քէչէճեանի ղեկավարութեամբ։ Յետոյ, 6-13 տարեկան այս փոքրիկ...ներէն Լ. Մաթէոսեանի ուղերձը, Ռ. Պէօրէքճեանի, Ա. Զահրէճեանի, Հա...նէսեանի, Պ. Թաշճեանի եւ Վ. Տէր Մինասեանի արտասանութիւնները, գեղեցիկ վկայականներն էին անոնց այս կարճ ատենուան մէջ ձեռք բե...րած յաջողութեան եւ կարողութեան։

Վաստակաւոր գրագիտուհի Սիպիլի «Առաքինութեան մրցանակը» եւ ան...փոխարինելի Պարոնեանի «Ապտոդամ աղան» մեր փոքրիկներու բեմին վրայ կատարել անակնկալ մըն էր։ Բաղ...դատելով իրենց տարիքին հետ, չեմ վարանիր վկայելու թէ՝ Պահթիար...եան, Մարգարեան, Պաղիկեան, Զահ...րէճեան և Զէյթունլեան աղջնակներըւ Նաղճեան եւ Սէմէրճեան մանչուկները լաւագոյն արտասանութեամբ, առանց կակազելու եւ շփոթելու յաջողու...թեամբ կատարեցին իրենց դերերը։

Այս փոքրիկներու անվիճելի ուշի...մութիւնը, յառաջդիմութիւնն եւ վե...րադարձը դէպի մայրենի լեզուն այն...պիսի կարեւոր եւ յուսադրիչ իրողու...թիւն մըն է, որ կրնայ շատ շատ թմ...րածներ արթնցնել։ Փոքրիկներ Պա...պոնեան, Տէր Մինասեան ջութակով եւ Մարգարեան ու Մեղրիկեանը դաշ...նակով ամբողջացուցին իրենց մանկա...կան ցուարթ հանդէսը։ Կար նաեւ ե...րաժշտական լուրջ մաս մը։ Տարէց արուեստագէտներ էին, որ սիրայօ...ժար խանդավառեցին մեր փոքրիկնե...րու հանդէսը։ Տիկ. Պէյիրճեան՝ Ֆը...րանսացիի հետ ամուսնացած հայ դաշնակահարուհին, հանդէսի սկիզբէն մինչեւ վերջ ցոյց տուաւ իր կարողու...թիւնը։ Արուեստագէտի նրբութեամբ փայլեցաւ նաեւ Տիկ. Վինեօ, ջութա...կով։ Պ. Քէչէճեանը իր մեներգնե...րով, ինչպէս եւ փոքրիկներէ կազ...մած խմբերգներով փայլեցուց հայ երգը։ Պ. Վ. Մանուկեանը, թէեւ դեռ երիտասարդ յաջող Ապտոդամ աղա էր՝ պատանի «բանաստեղծ» Սէմէր...ճեանի դէմ։

Այս բոլորը, ինչպէս նաեւ փոքրերու մարդական խաղերը կ'ապացուցանեն համբերատար եւ հոգածու աշխատանք մը, որուն գլուխը կը գտնուի համեստ եւ անխոնջ վարժուհին՝ օր. Ալչճեա...նը։

Ծնողներուն կը մնայ գնահատել այս գործը, մանաւանդ որ հիմա փարա...տած է առաջուան մտահոգութիւնը։ Այլեւս տեսան ու համոզուեցան թէ օտար դպրոց դրկուած հայ մանուկը կրնայ հայերէն ալ սորվիլ, եթէ ան...հրաժեշտ միջոցները տրուին։

⁂ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը այս հանդէսին փոքրիկներուն իբրեւ մր...ցանակ նուիրած էր 12 կտոր գիրք։

Թղթակից

ՓՐԿԵՑԷՔ ՓՈՂՈՑՆԵՐԷՆ

—·—

ԽԱՍՔՈՎՕ, 30 յուլիս.— Քանի մը տարիէ ի վեր գործադրկութեան հե...տեւանքով Խասքովոյի գաղութը մատնուած է ծանր կացութեան մը, որ ծանօթ է մամուլի սիւնակներէն արձակուած օգնութեան աղաղակնե...րով եւ յօդուածներով։ Տնտեսական տագնապը որքան կը սաստկանայ, հիւրընկալ երկրի օրէնքներն ալ այն...քան կը խստանան օտարականներու հանդէպ որոնց այս տարի բացարձա...կապէս արգիլուած է աշխատիլ ծխա...խոտի մթերանոցներու եւ այլ գործա...տեղիներու մէջ։

Այս վիճակին մէջ, սակայն, հոգա...բարձութիւնս նկատի ունենալով քա...ղաքիս հարիւրաւոր մանուկներու ա...պագան եւ անոնց հայեցի դաստիարա...կութեան պահանջը, հրապարակաւ կոչ կ'ուղղէ արտասահմանի կազմա...կերպութեանց եւ բարեսէր հայ ան...հատներուն, որ իրենց նուէրներով ա...ջակցին մեզի, այս տարի 60-70 փոք...րիկներ աւելի ընդունելու վարժարան ու մանկապարտէզ։ Առանց նիւթական բացառիկ միջոցներու անոնք դատա...պարտուած են թափառելու փողոցնե...րը, ողբալով իրենց սեւ բախտը։

Մեր տեղական միջոցները հազ...հազ կը սպառին, ու մեր վարժա...րանի յարատեւութեան միակ յենա...րանը կը մնան Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հ. Կ. Խաչը, եւ գերման Բարեսիրաց ընկերութիւնը։ Անոնց օգնութեան շը...նորհիւ կարելի եղաւ մինչեւ հիմա կանգուն պահել Խասքովոյի դպրոցն ու մանկապարտէզը։

Սակայն յառաջիկայ ուսումն. տա...րին, մեզ կը ներկայանայ աւելի մը...ռայլ ու Խասքովոյի նման բազմահայ գաղութի մը հետզհետէ բազմացող մա...նուկներու ապագայի մտահոգութիւ...նը, մեզ կը հարկադրէ եղբայրական օգնութեան այս կոչը հրատարակելու։ Մեզի ուղարկուած օգնութեան քանա...կը, որքան ալ փոքր ըլլայ, իւրաքան...չիւր Փրանքը իր փրկարար դերը պի...տի կատարէ, տարի մը եւս ապահովե...լով հարիւրաւոր մանուկներու հայե...ցի դաստիարակութիւնը։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ.— Հմայեակ Խորսիկեան, «Սվիլա», Խասքովօ (Պուլկարիա)։

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

—·—

Պէյրութի «Ազդակ»ն ալ խմբագրա...կանով մը դէպի արեւելք, դէպի ժո...ղովուրդը կը հրաւիրէ մեծ քաղաքնե...րու մտաւորականները, (26 յուլիս).

— «Դարերու մեր անհուն փորձա...ռութիւնները հայիւ ցոյց տուին մեզի, որ այսօր հայ ժողովուրդի ապագան կապուած է միայն եւ միմիայն իր իսկ դրացի ազգերու ճակատագրին հետ։ Արեգակի լոյսին պէս պարզ ու վճիտ է մեզ համար այլ եւս, որ Արեւմուտքը տուած է Հայոց ժողովուրդին աւելի ծանր հարուածներ քան թուրքը։ Հայ...կական բոլոր ջարդերու բուն հեղինա...կը, ո՞վ է, Եւրոպան չէ՞ միթէ։ Եթէ առանց Եւրոպացիներու վրայ դնել...լու մեր յոյսերն ու ակնկալութիւննե...րը, աշխատէինք հինէն ի վեր արեւել...եան քաղաքակրթութիւն մը մշակել, մեր ներկայ վիճակը բոլորովին տար...բեր պիտի ըլլար, անկասկած։

Ինչ արժէք կը ներկայացնեն մեզ այն մեծամեծ, աշխարհահռչակ գո...րավարներն ու կայսրերը, նաեւ գի...տունները, որոնք Արշակունեաց հա...րստութեան անկումէն յետոյ լեգէո...ցան Բիւզանդիոնի մէջ, Հռոմա—Յունական կայսրութեանը ծառայելով հաւատարմօրէն։

Օմ. Սահմանադրութենէն անմի...ջապէս յետոյ ո՞ւր էին մեր բարձր մտաւորականներն ու անուանի մար...տիկները։ Անոնք բոլորն ալ Պոլսոյ, Թիֆլիսի, Բագուի եւ Արեւմտեան ոս...տաններու մէջ ժողովուրդ կը կառա...վարէին, հեռուէն ճառախօսելով։ Ամբողջ Սեբաստիոյ նահանգին մէջ մենք ձգեր էինք Մուրատ մը միայն, եւ Վարուժանը հազիւ մէկ երկու տա...րի տարեցաւ Ալիսի ափերուն վրայ, հեռացաւ կրկին, եւ հաստատուեցաւ Վոսփորի «գեղածիծաղ» երկինքին տակ ... Անոնք՝ պարզ օրինակներ են միայն։

Մենք կը կարծէինք, որ, գէթ, Ապ...րիլեան մեր Մեծ Եղեռնէն յետոյ հայ մտաւորականութիւնը՝ ուշի, խելքի եւ իմաստութեան պիտի գար։ Սխալ...ուեր ենք։ Եւ այսօր ոչ միայն հինները այլ եւ նորերը կը գործեն նոյն մեղ...քը, նոյն յանցանքը։

Պարսկաստանը, Միջագետքը, Հիւս. Սուրիան եւ Լիբանանը այսօր քանի՞ հատ իրապէս պատրաստուած, փոր...ձառու, անձնազոհ եւ գաղափարա...պաշտ գործիչ-մտաւորականներ, լաւ ուսուցիչներ կը հաշուեն իրենց մէջ...

Ո՞ւր էք, ի՞նչ կ'ընէք, ղո՛ւք, Փա...րիզի, Լոնտոնի, Պերլինի, Հռոմի եւ Ամերիկայի ո՛վ հայրենատէր հին թէ երիտասարդ մտաւորականներ։

Միջին դարու մեր ուսանողները, գիտունները, Աթէնքի, Հռոմի, Աղեք...սանդրիոյ, Անտիոքի եւ Եդեսիոյ մէջ կը մնային շատ շատ եօթը տարի, սակայն կը վերադառնային իրենց իսկ ժողովուրդին մօտիկ, կը խառնուէին մեր հայրենիքի կրօնական, հասարա...կական, մշակոյթի եւ գիտական մեծ գործին, վերելքներուն։

Բոլոր մեծ գործերը, գաղափարներն ու երազները կ'իրագործուին այն ա...տեն միայն երբ տուիթը, յարմար բա...ղէն կը ներկայանայ։ Առիկէ զատ խիստ կարեւոր, կարեւորագոյն է, որպէսզի ժողովուրդի մը ապագային համար աշխատողները, մօտէն ու...սումնասիրեն եւ ճանչնան նոյն այդ ժողովուրդի ապրած միջավայրը, ա...նոր հոգեբանութիւնը։ Սէնի եւ Թայ...մզի ափերուն վրայէ՞ն է որ մենք պի...տի տեսնենք եւ մօտէն ուսումնասի...րենք մեր հայրենիքն ու իր դրացի ցե...ղերը, հայկական բազմութիւնները։

Դա՛րձ, դէպի Արեւելք ...։ Հար...կաւոր է, անմիջական պահանջ է, մա...հու եւ կենաց խնդիր է այլեւս, որ մենք Արեւմուտքէն եւ Նոր Աշխարհէն առաջ ճանչնանք նախ զմեզ, մեր դրա...ցիներն ու Արեւելքը։ Պէտք է, որ մենք մէկ կողմէ կենդանի աչքերով եւ ականջներով դիտենք եւ լսենք Հն...դիկները, Չինները, Ճարոնցիք, Պար...սիկները, Ռուսերը, Թուրքերը, Ա...րաբներն ու Քիւրտերը եւ միւս կողմէ խորաթափանց ուսումնասիրենք զա...նոնք պատմութեան, դարերուն ու գիրքերուն ընդմէջէն ...

Մենք պէտք չունինք մեր գիրն ու գրականութիւնը երեսուն տարի շա...րունակ եւ աւելի, ծանօթացնելու Եւ...րոպացիներու։ Անոնք գիտեն եւ կը...նան, եթէ պէտք զգան, մօտենալ մե...զի, ծանօթանալով մեր մշակոյթի բո...լոր արժէքներուն։

Պէտք է նախ մենք մեզ ճանչնանք խորապէս, լայն չափով։ Ասոր հա...մար, կը կրկնենք, դա՛րձ դէպի Արե...ւելք, դէպի Ասիա, դէպի մեր հարա...զատ եւ սեփական հողերը, երկիր...ները եւ մօքի թանկագին դանձե...րը»։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ամառուան տաք երեկոները, Տանդէ սովորութիւն ունէր Սանթա Մարիա Տէլ Ֆիօրէ կոչուած հրապարակը տեղ մը կենալու, որ աւելի ետքը կոչուեցաւ Տանդէի քարը։

Օր մը, իրեն մօտեցաւ անծանօթ մը, որ իմացած ըլլալով անոր գիտնա...կան մը ըլլալը, խնդրեց օգնել իրեն, պատասխանելու համար մէկու մը այն հացումին թէ ո՞րն է ամենալաւ սը...նունդը.

— Հաւկի՛թը, ըսաւ Տանդէ.

Տարի մը ետքը, նոյն անծանօթը միեւնոյն տեղը եկաւ նորէն եւ առանց որ եւ է նախաբանի, յանկա՛րծ հար...ցուց իրեն.

— Ինչո՞վ..., որուն Տանդէ պա...տասխանեց.

— Աղով։

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—·—

Մինչեւ այդ տարիքը, առաջին ան...գամն էր, որ եղբօրմէն այդքան խիստ յանդիմանութիւն մը կը լսէր։ Հակա...ռակ շարունակ թիւններուն, եղբայրը, միշտ, գորովագութ սրտով մը նայած էր իր վրայ, «սակից եւ հոն նստէ» ը...սած չէր։ Իսկ ա՞յժմ ... «խզմաքա՞ր մըն ալ կ'ուզես տեղ» ըսած էր։ Ի՞նչ զանն նախատինք ... Ի՛նչ ծանր խօսք ... Անտարակոյս, Սահակը ի...մացած կամ հասկցած ըլլալու էր, այլապէս, այսպէս խստօրէն չպիտի վիրաւորէր զինս — մտածեց։ Ու թշ...ուառ աղջիկը կը դողդղար ջերմէ տա...պող հիւանդի մը պէս։

— Աղջի՛ Նաղնաղ, մեր Պապլէն կա տեղ չէ՞, լսելի եղաւ Թուրվանտա Քուրօի խռպոտ ձայնը, իրենց ցուի...քէն։

— Չէ՛, Քուրօ՛, հոս չէ պատասխա...նեց Նաղնաղ պաճին ականներովը վարի շրթունքը խածնելով, ինչ որ զանն հաւանականութեան, նեղմա...դրութեան նշան էր։

Թուրվանտա Քուրօին հօգիէն կայ...ծակի պէս այրող սարսուռ մը անցաւ։

Նաղնաղ պաճին կասկածոտ մա...քին վրայ, լերան մը չափ նոր կասկա...ծի բեռ մը դրուեցաւ։

Սահակը, կէս զարմացական, մասյլ շեշտով մը, քանի մը հարցումներ տը...ւաւ մօրը, ու, անպատասխան մնաց...

Սիրանը, կծկուեցաւ իր անկողնին մէջ լուռ ու անձայն, վերմակը քաշեց գլխուն, ծունկերը մօտեցուց մինչեւ զուգչին։

Այդ գիշեր Սիրանը չքնացաւ ... Ուզեց քնանալ, բայց քունը փախեր էր իր աչքերէն ու գիշերը տաժանելի էր, անվերջանալի։ Երբեմն, կոպերը իրար կը միանային, շունչը կը հանդարտէր քանի մը վայրկեան, քանի մը պէս բան մը կ'ըլլար ու, յանկարծ սարսափած վեր կը ցատկէր ... Զարհուրելի մղ...ձաւանջ մը պատած էր զինքը այդ գի...շեր, ու ամէն անգամ որ, խեղճ աղջ...կան կոպերը իրար կը միանային ահա, սոսկալի խայթող պատմութիւն մը, պատկեր մը իր մասին, իր կեանքէն։

Ահա, գիւղին տանիքներուն վրայ «փափս» կ'ընեն ու մարդոց մօտէն ան...ցած ատեն, այլանդակ քրքիջով մը կը ծիծաղին իր վրայ։ Ու ահա ուրիշ պատկեր մը.— մայրը լաց կ'ըլլայ։ Պապլէին հետ էր, բարկութենէն գի...ժացած, ունելին ձեռքը, իր կողերուն ոսկորները կոտրելու փորձ կ'ընէ, ա...նէծքի եւ հայհոյանքի աւետարան մը շրթներուն առած։

Ու ահա, էն զարհուրելին ... Սա...հակն ու Պապլէն դէմ դիմաց, անհաշտ ու կատաղի երկու նախանձ դեւերու պէս։ Երկուքին ալ աչքերը կաս...կարմիր, կուրծքերը բաց, երկաթ «խանչար»ները բռնած, մէկը միւսը զգետնել կը ջանայ։ Ինքը հեռուն կե...ցած կը դիտէ, վախէն մամ կտրած։ Գիւղացիները պաշարեր են կռուողնե...րը, բայց չեն համարձակիր միջամտե...լու։ Ինքը վախէն ճանճ մը եղաւ ու պատը փակաւ։ Կռիւը իրեն համար էր, կռուողները իր հարազատները ...կը...ռիւ եղբայր եղբօր դէմ, կռիւ «աղ ու հաց»ի ընկերներու միջեւ ... ո՜հ, Աստուած իմ ալ աշխարհը կը փլի՛։

Կռիւը աւելի սաստկացաւ։ Երկու կռուողները արիւն — քրտինք մտած են։ Իրենց դէմքերուն վրայ յոգնու...թիւն կը կարդացուի, բայց կռիւը յա...մառութեամբ կը շարունակուի, պիտի շարունակուի, մինչեւ որ իյնայ մէկը կամ միւսը։ Թո՛ղ տուէք, ի սէր Աս...տուծոյ ... Նամուսի համար կռիւ ու...նիմ «նամարտ» ընկերոջ, եղբօր դէմ» կը գոռար եղբայրը գիւղացիներուն.— «Սիրոյ համար եղբօր արիւն պիտի թափեմ» ... Կը պատասխանէ Պապլէն, արեւին դէմ փայլեցնելով իր «խան...չար»ը։

Թուրվանտա Քուրօն, խելագար մա...զերը կը փետտէ, «Տանը մէկ հատիկ ճրագն է» պոռալով։

Մայրը, մարած, մէկ կողմ ինկած է վերջնող չկայ, որո՞ւն հոգ։

Իր ձեռքերը — ոտքերը բռնուած են, պատին վրայ սեւ ձիւթով փակցուած են եւ չի կրնար շարժիլ։ Ա՛ ա՛, ա՛... Պապլէ, Սահակը ... մեղք է ... ա՛, ... ա՛, ա՛, Սահա՛կ ...Պապլէն աղ...բար էք ... Կռիւը փոթորկի դոյն ա...ռաւ։ Զարաշուք դանակը շողաց տաք արեւին դիմաց ... Կարմիր, թարմ արիւնը հոսեցաւ ձիթենիքին տանիքին վրայ ու կռիւը այրող եւ ինքն իր տեղ մարող տան մը նման մարեցաւ... Ին...քը չկրցաւ որոշել, ինկողը Սահա՞կն էր թէ Պապլէն ... միայն կրցաւ ուժ...գին կերպով ճչալ պատէն վար իյնա...լով «Օ՛, օ՛,օ՛ եղբայր Պապլէն ... Պապլէ՛ եղբայրս ... մեղք է ...

— Օ՛, փա՛ռք քեզ Տէ՛ր... երբ արթնցաւ տեսաւ որ սենեակին մէջն է։

— Ինչը, ի՞նչ կայ ... «պէմուրազ» աղջի, սիրտս դող հանեցիր։ Յորեկ...ները տահոր իրկուն տեղդ չի կենաս սողը, գիշերները ալ քուն չունիս, ը...սաւ մայրը դողով մը, միւս կողմէ, երեք անգամ խաչակնքելով երեսը։

Նաղնաղ պաճին որ, այդ երեկոյ ծանր նախատինքներով յանդիմանած էր խեղճ աղջիկը, կարծես զղջացած իր ըրածէն, եկաւ անկողինէն, «քօթ»ը առաւ ուսերուն վրայ ու նստաւ Սի...րանին գլուխին վերեւ։

— Մամա՛ քեզի ղուրպան, ի՞նչ կայ ինչո՞ւ պոռացիր, ձագս։ Հիւա՞նդ ես, ի՞նչ ես ...

Սիրանը պատասխանի փոխարէն սկսաւ մեղմ ձայնով մը հեկեկալ։

Մայր ու աղջիկ այդ գիշեր, անքուն լուսցուցին։ Նաղնաղ պաճին, ըմբռնեց որ, աղջկանը հոգեկան խռովքը վրդո...վիչ է։

«Պապլէ» անունը, մեծ գիրերով գը...ուեցաւ իր զանկին մէջ այդ գիշեր։...

×

Արեւը շատոնց մարը մտած էր։ Նա...նիր գիւղի բնակիչները, երեկոյեան ճաշէն վերջը, իրենց սովորութեանը համաձայն լեցուեր են լայն ու երկայն տանիքներուն վրայ։ Թեթեւ հով մը, պար բռներ էր գիւղին առջեւ փռուած երկնասլաց բարտիներուն հետ։Վարը, գիւղին տակ, փոքր գետակը ու «Խաչ աղբիւր» իրենց դլդլան անուշ աղմու...կով, ու հարթ տանիքներուն վրայ՝ խինդ ու կեանք, երգ ու բերկրանք։

Այս խաղաղ միջոցին, յանկարծ խժալուր աղմուկ մը սուլի մը արա...գութեամբ տարածուեցաւ, գիւղին մէկ ծայրէն միւսը։

— Կռի՛ւ կայ, կռի՛ւ...

Գիւղը հովէն փախչող թռչուններու երամի մը պէս, հաւաքուեցաւ կռիւին վայրը։

— Տօ՛, տխմա, որ ուժը օրէն չհաստատեւ քրոջս բողութիւնը, կամ ես կա՛մ այս գիւղին մէջ եւ կամ դու կաս ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ

(Շարունակելի)

նապատկուին ոտնկանութեան եւ կարմիր Խաչին սպասարկութիւնները։

Զօր Պալպոյի յաղթանակին առթիւ, կառավարութիւնը հաստատեց օդային մառէջալութիւն մը, որուն առաջին պատիւը պիտի վայելէ Զօր․ Պալպօ։ Հաւանական է որ միեւնոյն ատեն հաստատուի ազնուականութեան տիտղոս մը։

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ

Չորրորդ օրն է որ անգլիական օդանաւերը կը ռմբակոծեն Հնդկաստանի հիւսիսային – արեւմտեան սահմանագլուխի ըմբոստ գիւղերը։ Քօթկայի խանը կը մերժէ յանձնել «խենթ Փաքիր»ը եւ անոր երկու ընկերները։ Այժմ զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ցամաքէն ալ հարուածելու համար ըմբոստները։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Երեքշաբթի օր ստորագրուեցաւ Թուրքեւհունգար առեւտրական դաշնագիրը։ Հունգարիա յանձն կ'առնէ Թուրքիայէն գնել 2500 վակոն քարածուխ, 25 վակոն ծխախոտ եւ չոր պտուղ, 321,000 փէնկօ արժէքով։ Համաձայնութիւնը կնքուած է վեց ամսուան համար եւ պիտի գործադրուի օգոստոս 15էն, վաւերացուելէ յետոյ։

Յ․

Հ․ Դ․

Փարիզ եւ աւանները

ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 231 Fbg. du Temple։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Դաշտահանդէս

ՊԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

«ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի Լիոնի մէջ

«ՄԱՍԻՍ» ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ **45, rue de Bonnel**
Գործակալ՝ ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

×

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է
ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

⁂

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Գրավաճառ՝ **L. MOSSON**ի մօտ **305, Chemin de St. Julien**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր Դարմանատան մէջ, 253, rue J. J. Rousseau։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկերութիւնս խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբացեալ Տիկին Ս. Ֆրէնկեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։ Պ. Պ. Յ. Սարաֆեան, Հ. Ճէվահիրճեան, Մ. Մալումեան 100 ական ֆրանք։

(կնիք)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ վարժարանէ վկայուած պատուաւոր եւ ընտանիքի տէր Սալոնիկէ Հայ սափրիչ մը։
Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուրունչալի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Guevrekian, Ayaporido N. 2165, Villa Gerli, Velonide, Buenos Aires (Rep. Arg.)։ Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն խնդրուի իմացնել՝ Der Agopian, Cordonnier, 14 rue Médéah, Փարիզ (14)։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրաչափ Թադէոս Խաչմանուկեան (Բաղէշցի)։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9
Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Sentier des Bas-Longchamps. (Bagneux)
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։
ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ։

Հաղորդ․ միջոցներ․— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէի եւ
մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին
Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն
Bar-Restaurant Belvedèreի օդասուն պարտէզին մէջ
Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին
կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը
Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ, Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մէթր հեռու է հանդիսավայրէն։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է։

Դաշտահանդէս Շալէթի մէջ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՇԱԼԷԹԻ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ քարահանքի դիմացի անտառին մէջ

Պատուոյ երեկոյ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար։
Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք։ Մուտքը՝ ազատ է։

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ
ՄԱԼԻՍԱՐԻ ՋՈՎԱՍՈՒՆ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, նուագ, պար եւլն.։

Դաշտահանդէս Սէն Թ'Էթիէնի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՊՕԼԻԷՕՅԻ (Baulieux) ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ԾԱՌԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
Ճաշը միասին բերել։ Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ եւ պտուղներ։
Գեղարուեստական ընտիր բաժին եւ հայկական պարեր։
կը խնդրուի հայ հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել սոյն ձեռնարկը ի սէր Հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան։
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ
ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ
ՍԱԼՈՆ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՐԻՒ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ)
կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն, թրամախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ, հայկական պարեր եւլն.։

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

կազմակերպուած ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ
գեղարուեստական ճոխ բաժին, ֆութպոլի մրցում եւլն.։
Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ։ Մուտքը ազատ է։
կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը։

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Նպարավաճառ Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ մօտ
115, Route d'Orléans. Cachan

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԶՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ
ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ.
ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր
Société PEUREUX
12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58-10

Chartron et Poulin
106, Bld. National, Marseille
Ակօսաւոր թանագ (tôle ondulée), վանդակորմի երկաթեայ ցեր, ջուրի ընդունարան, երկաթեայ դուռներ եւ վանդակորմներ

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)
մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

E. TER-MINASSIAN
Export und import, Komissionen und Vertretungen
Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։
կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։
Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն
85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)
Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլտրաձայնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակաշիւճախտային կախարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ բնէածական թելադրական եւ ֆրոյտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ տնային հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքին ոսկի կազմածներու (քուրօն եւյլն.) շինութեան համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ինչ որ ըլլայ, Կալիայեւ եւ Օպանաս յաջողած էին հասնիլ նոյն նպատակին, թէեւ տարբեր ձեւով։ Իրենց ընկերները օր մը օրանց կասկած չունեցան թէ երկուքն ալ արհեստէն չէին, այլ ուսանողներ, որ, իբրեւ անդամ Մարտական Մարմնին, պաշտօն ունէին հսկելու մեծ դուքս Սերգէյի վրայ։

Իրենց տրուած այդ պաշտօնին մէջ՝ անոնք կը մրցէին իրարու հետ։

Ինչպէս Պլեհվէի սպանութենէն առաջ, Կալիայեւ, որոշուած ժամերուն՝ փողոցին մէջ իր հսկողութիւնը կատարելէ յետոյ վերջացած չէր համարեր իր գործը։ Օրուան մնացեալ ժամերուն ալ կ'աշխատէր հետքը գտնել մեծ դուքսին, միշտ առաջնորդուած իր անձնական տեսակէտներով։ Եւ, մէկէ աւելի անգամներ, կրցած էր նշմարել մեծ դուքսը փողոցին մէջ, նոյնիսկ այնպիսի ժամու մը, երբ տեսնելու ոչ մէկ յոյս կար։

Օպանաս ալ իր ծրագիրն ունէր, զոր կը կատարէր Կալիայեւէն բոլորովին անկախ։ Սակայն նուազ կը թափառէր Մոսկուայի փողոցներուն մէջ։ Տրամաբանական հետեւութիւններու վրայ հիմնուելով, կ'ենթադրէր թէ մեծ դուքսը անպայման պալատէն դուրս պիտի ելլէր այսինչ ժամուն, եւ ինք ալ կ'աշխատէր Տվերսկայա փողոցը գտնուիլ ճիշդ այդ ժամուն։ Այսձեւով, Օպանասի քաղած տեղեկութիւնները կը լրացնէին Կալիայեւի բերած տեղեկութիւնները եւ փոխադարձաբար։

Գալով այն դժուար հարցին, թէ ի՛նչպէս եւ, իբրեւ անգլիացի բարին (Մոսկուայի մէջ կը բնակէր ճարտարագէտ Ճէյմըս Կալլի անցագրով) պիտի տեսնուէր կառապաններուն հետ, Օպանաս եւ Կալիայեւ հարցին լուծում տուին երկուքը տարբեր եղանակով։ Կալիայեւ կը նախընտրէր հետը տեսնուիլ իր կառքին մէջ, թէեւ դժուար ըլլար ուշադրութիւն ընել չուրջին՝ իր նստած տեղէն խօսելու ատեն, միւս կողմէ սաստիկ ցուրտն ալ թոյլ չէր տար երկար խօսելու։ Հաղուադէպ էր, եւ կառատան իր ընկերներուն ցոյց տալիք պատրուակին վրայ երկար խորհրդածելէ ետքն էր, որ Կալիայեւ, կիրակի օրերը, կուգար գիս տեսնելու Բակատռվի ճաշարանը, Սուխարեւայի աշտարակին մօտ։

Այդ հանդիպումները մեզի համար իրական տօնախմբութիւններ էին։ Կրնայինք իրարու մօտ անցընել երկու կամ երեք ժամ, քննել մեր «գործ»ին բոլոր մանրամասնութիւնները եւ քիչ մըն ալ մտածել ապագային մասին։

Օպանաս փողոցին մէջ երբեք հանդիպում չէր ունենար հետս։ Առանց գիջանելու փոքրիկ բացառութիւն մը տալ իր ընկերներուն, շաբթու մէջ կը հագնէր իր կիրակնօրեայ հագուստները եւ կուգար գիս տեսնել իրիկունը, երբեմն ճաշարանի մը մէջ, երբեմն կրկէսի մը մէջ, երբեմն ձիարշաւարանի մը մէջ։

Հանդարտ եւ պաղարիւն, կը պատմէր ինծի ինչ որ կը վերաբերէր մեծ դուքսին։ Սակայն, այդ իր հանդարտութեան եւեւ, կը զգայիր, ինչպէս Կալիայեւի մօտ, խանդավառութիւն մը իր դժուար գործին մասին։ Այս երկուքին հետ էր, որ կը քննէի մեր հասարակաց գործին բոլոր մանրամասնութիւնները։

Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէր Կալիայեւ իր նոր կացութիւնը․

«Օսիփ Կովալ անունով գիւղացիի մը անցագիրն ունիմ, Պոդոլիայէն (Փոքր Ռուսիա)։ Ցաւակալէս այդ շրջանի գիւղացիի անցագիր առի, որպէսզի կարենամ արդարացնել լեզուիս լեհական շեշտը։ Բայց չուշացաւ ձախողութիւնը։ Օր մը կառատան դռնապանը հարցուց ինծի․

— Ո՞ր նահանգէն ես։

— Ե՞ս, ես հեռուներէն եմ․․․ Պոդոլիա նահանգէն։

— Ուրեմն հայրենակից ենք։ Ես ալ Պոդոլիայէն եմ։ Եւ ո՞ր շրջանէն։

— Ուշիցայի շրջանէն։

Դռնապանը ուրախացաւ։

— Ի՞նչ լաւ եղաւ, ես ալ Ուշիցայի շրջանէն եմ։

Եւ սկսաւ հարցում հարցումի վրայ տեղալ։ Ո՞ր գիւղէն եմ, թէ գիտե՞մ Գոլոդայեւկայի տանուտէրը, թէ կը ճանչնա՞մ Նէյէլովկա գիւղը։ Բայց դժուար է գլխ ներ դնել։ Նախազգուշական միջոցներ ձեռք առած էի։ Անցագիրս ստանալէ առաջ գացեր էի Ռումիանցեւի մատենադարանը եւ կարդացեր ինչ որ կը վերաբերէր Ուշիցայի շրջանին մասին։ Ուստի սկսայ գրօսնուլ հետը։ Ի՞նչպէս թէ չեմ գիտեր ատոնք, ըսի, ամէն կողմ ալ գացած եմ, դուն ո՞վ գիտես գլխ։

— Լաւ, դուն ալ Ուշիցա եղա՞ծ ես երբեք, եկեղեցին տեսա՞ծ ես։

Վերջապէս Ուշիցայի շրջանը իրմէ աւելի լաւ ճանչցող դուրս եկայ»։

Օպանաս ուրիշ պատմութիւններ կը պատմէր․—

«Օր մը չքաւոր մարդ մը մօտեցաւ ինծի եւ ըսաւ․

— Ուսկից կուգաք, պարոն։

Երեսը նայեցայ եւ պատասխանեցի․

— Փորթ – Արթիւրէն։

Մեր մարդուկը լայն բացաւ իր աչքերը եւ ըսաւ․

— Փորթ – Արթիւրէ՞ն, ի՞նչ կ'ըսես։

Իսկ ես երեսն ալ չեմ նայեր այլեւս, ձիս կը լծեմ կառքին։ Պահ մը ապշած մնաց, սկսաւ ծոծրակը քերել, ու հարցուց․

— Լաւ, ինչո՞ւ համար ամբողջ մօրուքդ եւ մազերդ կտրեր։

Ռուս գիւղացիները կ'երկնցնեն իրենց մազերը եւ չեն ածիլուիր։ Ուստի պատասխանել․

— Ածիլուա՞ծ, բայց որովհետեւ զինուոր գացի։ Ցետոյ ժամանակ մը ունեցայ, հիւանդանոց պառկեցայ ալ հասկնալի է, իսկ դուն այնքան պուչ ես, որ չես հասկնար բանը։

Երեսը կը նայիմ նորէն։ Դարձեալ կը քերէ ծոծրակը եւ ի վերջոյ հարցնէ․

— Վայ, դուն սովորական մարդ չես ուրեմն, զինուոր եղեր ես, հիւանդանոց պառկեր ես, ժամանակ բռնուեր ես։

Անկէ ետքը մեր մարդուկը գլուխը կը կը հանէր ու կը բարեւէր զիս։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

5 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2257

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

Ճիշդ երկու ամիսէ ի վեր, բերնէ բերան պատմութիւններ կը շրջին Դպրոցասէրի մասին:

Մեզի ալ հասած են արձագանգները: Գրաւոր թէ բանաւոր:

Դժբախտաբար, տրտնջացողներէն ոչ մէկը կ՚ուզէ հրապարակ իջնել իր ստորագրութեան տակ:

Այսպէս, անծանօթ մը, որ Դպրոցասէրին բարեկամ կը ձեւանայ, մեզի նամակ մը ուղղած էր անցեալ մայիս 27ին: Երկու անգամ հրապարակաւ հրաւիրեցինք որ խմբագրատուն գայ, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու համար:

Մինչեւ այսօր կը սպասենք…

Ուրիշներ, ներսէն թէ դուրսէն, կը հարցնեն շարունակ, մեզի եւ մեր բարեկամներուն.

— «Յառաջ»ը ինչո՞ւ ձայն չի հաներ: Տիկին Անայիսը հրաժարած է ոչ միայն խնամակալութենէն, այլ եւ անդամակցութենէ: Հրաժարած է նաեւ խորհրդականներու մարմինը, որուն գըլուխը կը գտնուին Պ. Գ. Նորատունկեան եւ Քէլէկեան խան:

Եւ երբ կը հրաւիրես որ ստոյգ, փաստացի բան մը գիտցողը մէջտեղ գայ, մէջտեղը կը մնայ միայն … «Յառաջ»ը:

Մենք ալ տուինք հրաժարման լուրերը, եւ մինչեւ այսօր կը սպասենք լուսաբանութեանց, զգուշանալով որ եւ է վնաս հասցնել այդ յիսնամեայ հաստատութեան:

Եւ սակայն, ոչ միայն շշուկները կը շարունակուին, այլ եւ հասած են մինչեւ Պոլիս, տեղ գտնելով թերթի մը մէջ:

Արդ, մեր պարտականութեան մէջ թերացած պիտի ըլլայինք, աւելի երկարաձգելով մեր բարեացակամ լռութիւնը:

Աւելի լաւ է շիտկէ շիտակ ըսել ինչ որ կը մտանանչուի, փոխանակ ձգելու որ ըսի – ըսաւները թարախ կապեն:

Եւ, տասն անգամ աւելի լաւ պիտի ըլլար որ մեղադրողները, իրազեկները իրենք հրապարակ իջնէին, փոխանակ այս խնդիրն ալ դարձնելու ընտանեկան կամ լրագրական բանավէճ:

Պէտք է վարժուիլ, վերջապէս, ճշմարտութիւններն ըսելու ճակատ ճակատի, որպէսզի այս տարրական խնդիրն ալ չդառնայ … դրօշամարտ:

Ամփոփելով եւ մաղելով վերջին երկու ամիսներու ընթացքին խօսուած կամ գրուած մեղադրանքները, կ՚ունենանք հետեւեալ պատկերը.—

1. Դպրոցասէրը ունի 120 աշակերտուհի, որոնց 80ը վճարեալ են, 20ը արհեստանոցի մէջ կ՚աշխատին եւ կ՚ապահովեն ամսական 4000 ֆրանք, եւ միայն քսան աղջիկներ կան բացարձակապէս որբ:

2. Հաստատութեան ամսական ծախքն է 30,000 ֆրանք, որուն 15,000ը Թոշակ պաշտօնէութեան (մեծ մասը հոն ուտելով եւ պառկելով), 5000ը զանազան, մնացեալը՝ ուտելիք:

3. Դպրոցին խնամակալուհիները ամսական կը ստանան, առանց համապատասխան աշխատանքի: (Մէկը՝ Նիւ Եորքի, երկրորդ մը՝ Անկէնի մէջ, ուրիշներ՝ տեղին վրայ):

4. Դպրոցին մատակարարութիւնը տեղի կ՚ունենայ ինքնագլուխ: Այս պարագան կը հաստատէ խորհրդականներու հրաժարագիրն ալ, յիշելով թէ կարգ մը գործեր կը կատարուին «առանց մեր գիտակցութեան եւ մեր խորհուրդին եւ այս վիճակը երթալով կը չեչտուի»:

5. Վարիչ – խնամակալուհին տնավարի կարգադրութիւններ կ՚ընէ ինքն իր գլխուն եւ նուէրներ կը բաշխէ:

6. Աշակերտները յաճախ անօթի կը պառկին, անտանելի գտնելով ուտելիքները: Հոգ չի տարուիր անոնց առողջութեան:

Մէկդի դնելով ուրիշ մանրամասնութիւններ, կը կարծենք թէ այս չոր մատնանշումները բաւական են յուզելու Դպրոցասէրին բարեկամները:

Բայց, ի՞նչ օգուտ յուզումէն, եթէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չպիտի առնուին, վերջ տալու համար կամայականութեան եւ մենատիրութեան:

Պոլսոյ թերթը կը պատմէ թէ՝ «տարիներէ ի վեր կը խօսուի վարժարանին մէջ որչացած անձերու վրայ որոնք այլ եւս անպէտ են դարձած այդ հաստատութեան համար եւ ի զուր խօսեցնել կուտան իրենց վրայ»: (Նոր Լուր, 28 յուլիս):

Փարիզ ապրողները աւելի պատկերազարդ պատմութիւններ գիտեն այս մասին, ինչպէս եւ Դպրոցասէրի ներքին վարչութեան քմահաճոյքներու եւ սայթաքումներու մասին: Եւ միշտ ալ այն միտումութիւնն ունեցած են թէ՝ խօսելով – խօսելով, երբեմն ալ հրապարակաւ խայթելով, կրնան շտկել շատ մը բաներ:

Դժբախտաբար, ոչինչ կայ փոխուած Օճէնիի ճակատին վըրայ:

Իսկ ամէնէն վրդովիչն այն է որ, Դպրոցասէրին վրայ գուրգուրացողները եւ ներկայ վարչութեան խնամիները իրենք յուսահատ եղած են եւ խուճապի մատնուած:

Կ՚ուզէինք հաւատալ թէ այս չարաշուք իրողութիւնը և հանրային կարծիքին ճնշումը պիտի զգաստացնեն «որչացածները», որպէսզի աւելի չտուժէ Դպրոցասէրը:

Որո՞ւ սիրտը կրնայ պաղչկիլ, տխուր բաներ լսելով այս կիսադարեան հաստատութեան մասին, ներսէն թէ դուրսէն:

Ո՞վ շահ կրնայ ունենալ Դպրոցասէրի վարկաբեկման մէջ:

Հարկ է վերջ տալ քիչ մը չափազանց տնավարի ձեւերուն, որ մասամբ կապուած են այդ հաստատութեան մէջ:

Հարկ է աւել մը քաշել վերէն վար, օգտուելով տարեկան արձակուրդէն, որ ամէն պատեհութիւն կ՚ընծայէ, պաղարիւն եւ անաչառ ստուգումներ կատարելու եւ համապատասխան տնօրինութիւններն ընելու համար:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Կոմիտաս վարդապետ Փարիզ կը մնայ առայժմ

Ինչպէս գրած էինք, Կոմիտաս վարդապետ գաւառական անկելանոց մը պիտի փոխադրուէր օգոստոս 1ին, բայց դիմումներ կատարուած էին, այդ որոշումը չգործադրուելու համար:

Հիւանդանոցի վարչութեան օգոստ. 2 թուակիր պաշտօնագրէն ուրախութեամբ կ՚իմանանք թէ՝ «Պ. Կոմիտաս Սողոմոնեան առժամապէս Վիլժուիֆի պատսպարանը պիտի մնայ, համաձայն Սէնի նահանգապետին հրահանգներուն»:

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՊԱՂՏԱՏ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ԺԱՄԱՆԱԿԷՆ ԱՌԱՋ

Ֆէյսալ Թագաւորը օգանաւով Պաղտատ վերադարձաւ օգոստոս 2ին, մինչդեռ տակաւին մէկ ամիս պիտի մնար Եւրոպա, մասնաւորապէս Զուիցերիա, հանգստանալու համար:

Պաշտօնական որ եւ է բացատրութիւն չի տրուիր այս յանկարծական վերադարձին համար. բայց քաղաքական շրջանակներու մէջ կ՚ըսեն թէ գլխաւոր պատճառն է Ասորիներու խնդիրը, որ դժուարութեան մատնած է դահլիճը: Կ՚ըսուի թէ արձակուրդը պարզապէս ընդհատուած է, եւ Ֆէյսալ Թագաւորը նորէն Զուիցերիա պիտի դառնայ մէկ շաբթէն:

Իրաքի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ճշդելով իր դիրքը Ասորիներուն հանդէպ: Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ Իրաք ուղղամտօրէն գործադրած է իր կարելին, կատարելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնարարութիւնները՝ Ասորիներու տեղաւորման մասին, բայց այս վերջինները ոչ միայն շարունակ խափանած են իր քաղաքականութիւնը, այլեւ զանազան առիթներով փորձած են վրդովել երկրին խաղաղութիւնը:

Այս առթիւ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պաղտատէն.— Երկու շաբաթ առաջ, 1300 զինեալ Ասորիներ համախմբուեցան Պասրիլան լերան մօտ, յայտնապէս օրէնքի եւ բարեկարգութեան հակառակ դիտումներով: Երբ տեսան որ կառավարութեան ուժը զօրաւոր է այդ շրջանին մէջ, որ եւ է փորձ ջախջախելու համար, Ասորիները սահմանը անցան եւ Սուրիա մտան: Իրաքի կառավարութիւնը որոշեց թոյլ չտալ որ վերադառնան, առանց իրենց զէնքերը յանձնելու: Անոնց մերժումին վրայ, Իրաքի կառավարութիւնը խնդրեց Պաղտատի ֆրանսական գործակատարէն որ դիմէ իր կառավարութեան եւ Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութեանց միջոցաւ գործադրել տալ Սուրիա – Իրաքեան բարի դրացնութեան պայմանագրին տրամադրութիւնները: Ֆրանսացիները հաւանեցան, զինաթափ ըրին Ասորիները եւ քշեցին սահմանագլուխէն քանի մը մղոն դէպի ներս, սուրիական հողին վրայ, ուր պիտի մնան մինչեւ որ բանակցութիւնները ելքի մը յանգին:

«Գո՛րծ տուէք» – կը հրամայէ Հիթլէր

ԵՒ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ…

Գործազրկութեան դէմ մղուած ազգային պայքարը հրաշալի արդիւնքներ տուաւ Փոմերանիոյ նահանգին երկու գաւառներուն մէջ: Համաձայն պաշտօնական հեռագրի մը, այդ շրջանի վեց հազար գործաւորները գործ գտած են պարզապէս մէկ հրամանի վրայ: Կառավարութիւնը հրամայած է «գործ տալ բոլոր գործազուրկ հայրենակիցներուն, յանուն ազգային պետութեան շահերուն», եւ գործատէրերը համակերպած են: Այս նոր մեթոտը գործադրուած է նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ, ուր գործազուրկ չէ մնացած:

Նոյնքան վճռական մեթոտի մը հետեւանքով, Շվէրինի մէջ ալ կարգադրած են բնակարանի խնդիրը:

Ոստիկանութիւնը հրամանագրով մը կը սպառնայ կեդրոնացման բանակատեղիները փոխադրել այն տանտէրները որ իրենց պարապ տուները վարձու չեն տար անտուն ընտանիքներու: Միեւնոյն ատեն, պիտի ձերբակալուին այն տանտէրները որոնք դուրս կը հանեն իրենց վարձակալները, առանց բանաւոր պատճառի:

Համպուրկի մէջ, արձակուեցան 171 ամուսնացած ուսուցչուհիներ, որովհետեւ իրենց ամուսինները կրնան հոգալ իրենց ապրուստը եւ պէտք չունին աշխատելու: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, գործ պիտի գտնեն այրերը:

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ ԱՒՍՏՐԻԱՆ

Առենէ մը ի վեր, ֆրանսական թերթերը ուշադրութեան կը հրաւիրեն նացիներու կողմէ Աւստրիոյ դէմ կատարուած թշնամական ցոյցերու առթիւ: Վերջերս խնդիրը աւելի բարդացաւ, որովհետեւ գերմանական օդանաւեր թռուցիկներ ցրուելով, ապստամբութեան կը հրաւիրեն Աւստրիոյ ժողովուրդը՝ օրուան կառավարութեան դէմ: Միեւնոյն ատեն գրգռիչ քարոզութիւններ կ՚ըլլան ձայնարձակի միջոցաւ:

Լոնտոնի մէջ հրատարակուած կէս – պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ՝ անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները կը խորհրդակցին, գերմանական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այս կացութեան վրայ, հիմնուելով Վերսայլի դաշնագրին 80րդ յօդուածին եւ չորսերու դաշինքին տրամադրութեանց վրայ: Այդ յօդուածով, Գերմանիա կը ճանչնայ Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ կը խոստանայ կէտ առ կէտ յարգել զայն:

Կը կարծուի թէ՝ առայժմ դիտողութիւնը պիտի ըլլայ չորսերու դաշինքին հիման վրայ. եւ եթէ Գերմանիան բացատրութիւն պահանջէ, այն ատեն մէջտեղ պիտի դրուի Վերսայլի դաշնագիրը:

Պ. Է. ԷՌԻՕ ՊՈԼԻՍ ԳՆԱՑ

Հինգշաբթի օր Մարսէյլի ճամբով Պոլիս գնաց Պ. Էռիօ: Իրեն կ՚ընկերանայ Իզէռի նահանգին ծերակուտականը: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, նախկին վարչապետը նախ 24 ժամ պիտի մնայ Պոլիս եւ յետոյ պիտի երթայ Սօֆիա, մասնակցելու համար արմատականներու միջազգային համագումարին որ տեղի պիտի ունենայ օգոստ. 11—16: Յետոյ պիտի դառնայ Պոլիս, պիտի հանդիպի Էնկիւրի, եւ Ռուսաստան պիտի հասնի օգոստոս 20ին: Ֆրանսա պիտի վերադառնայ Սեպտ. 5—6ին:

Թուրքերը սահմանէն դուրս հանեցին Անգլիացի ճարտարագէտ մը

Պոլսէն կը հեռագրեն օգոստ. 3 թուականով.— Անգլիացի ճարտարագէտ Լէնտըր, որ ներկայացուցիչն է Վիքըրս – Արմսթրոնկ ընկերութեան, տարինէրէ ի վեր, վտարուեցաւ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.— Այս շաբթու Էնկիւրիէն վերադարձած ըլլալով, երէկ ոստիկանութենէն ազդարարութիւն ստացաւ թէ պէտք է անմիջապէս Պոլիս երթայ: Ուստի, վերջին կառախումբը նստաւ, ընկերակցութեամբ գաղտնի ոստիկանի մը: Երբ վար իջաւ, այս առտու, փոխադրուեցաւ ոստիկանութեան գրասենեակը, ուր յայտնեցին թէ պէտք է Թուրքիայէն հեռանայ անմիջապէս: Պ. Լէնտըր ի զուր փորձեց լուսաբանութիւններ ստանալ եւ անմիջապէս կառախումբ նստելով, Սօֆիա գնաց: Ոստիկան մը կը հետեւէր մինչեւ սահմանագլուխ:

Ընկերութեան տնօրէններէն մէկը, որ Լոնտոնէն մեկնած էր Պ. Լէնտըրի հետ, Պոլիս կը գտնուի այժմ:

⁂ Լոնտոնէն հեռագիր մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.— Պ. Լէնտըր այս առտու (3 օգոստ.) իր գրասենեակը հասած ատեն, գաղտնի ոստիկան մը հասաւ ետեւէն եւ յայտնեց թէ վտարման հրաման ելած է իրեն դէմ: Ճարտարագէտը անմիջապէս հեռախօսին գլուխը անցաւ, լուսաբանութիւններ պահանջելու համար էնկիւրիի կուսակալէն, բայց այս վերջինը բաւականացաւ պատասխանելով.

— «Կը յուսանք թէ պիտի բարեհաճիք ձեր յօժար կամքով հեռանալ մեր երկրէն եւ տեղի չպիտի տաք բռնութեան դիմելու»:

⁂ Ինչպէս կը յիշուի, այս նոյն ընկերութեան ճարտարագէտներն են որ դատուեցան Մոսկուայի մէջ:

Ծխախոտի բանուորներուն գործադուլը

ՔՍԱՆԹԻԻ ԵՒ ԿԻՒՄԻՒԼՃԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջերս գործադուլ հռչակած էին Գավալայի ծխախոտի բանուորները, ամրանալով գործարաններու մէջ: Ոստիկանութիւնը պաշարեց շէնքերը եւ անօթութեան սպառնալիքին տակ, բանուորները դուրս ելան:

Այս անգամ նոյն պատմութիւնը կը հասնի Քսանթիէն եւ Կիւմիւլճինայէն:

Անցեալ հինգշաբթի առաւօտ, Քսանթիի Մըըրեան եղբայրներու ծխախոտի արհեստանոցին մէջ աշխատող 170 բանուորներ ու բանուորուհիներ մերժեցին դուրս գալ արհեստանոցներէն, Գավալայի բանուորներուն օրինակին հետեւելով:

Գաւառապետը, անմիջապէս դէպքը հեռաձայնեց Կիւմիւլճինա, կուսակալին: Այս վերջինը հրահանգեց հաղորդել բանթողներուն, թէ կառավարութիւնը որոշած է լուծել ծխախոտի բանուորներուն բոլոր առկախ խնդիրները: Ընդհ. դատախազը պատկան իշխանութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ, Թրակիոյ ոստիկան զօրքի ընդհ. հրամանատարին ընկերակցութեամբ գնաց ծխախոտի արհեստանոցները եւ յայտնեց բանուորներուն, թէ ուզողը կրնայ դուրս ելլել:

Իրապէս, բանուորները մէկիկ մէկիկ եւ առանց միջադէպի դուրս ելան: Ձերբակալուեցան միայն 8 ծխախոտի բանուորներ, որոնք գործադուլի դրդիչները կը նկատուին:

⁂ Միեւնոյն առտուն 800 ծխախոտի բանուորներ եւ բանուորուհիներ ալ Կիւմիւլճինայի մէջ գործադուլ հռչակեցին եւ փակուելով արհեստանոցներուն մէջ, մերժեցին դուրս գալ:

Արհեստանոցները պաշարուեցան եւ արգիլուեցաւ ամէն կապ դուրսի հետ: Արհեստակցականները, ուժ տալու համար բանթողներուն, փակեցին իրենց խանութները: Յաջորդ օրը բռնի ուժով դուրս հանուեցան բանուորները:

35 «աւազակներ» կը սպաննուին

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս գրած էինք, Բօղանի շրջանին մէջ (Սղերդ) ձերբակալուած էին հարիւրի չափ «աւազակներ», որոնք իրականին մէջ հակաքէմալականներ են կամ յետաշրջականներ: Այս կալանաւորները Տիգրանակերտ պիտի փոխադրուէին, դատուելու համար: Առջի օր 35 հոգի ճամբայ հանուած էին ընդ հսկողութեամբ:

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ասոնք փորձեցին փախչիլ, յարձակելով ոստիկան – զինուորներուն վրայ, բայց այս վերջինները կրակ բացին եւ բոլորն ալ սպաննեցին:

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հինգշաբթի օր, Փարիզի ընդարձակ մէկ սրահին մէջ բացուեցաւ ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու տարեկան համագումարը: Ներկայ էին 300 պատգամաւորներ որոնք կը ներկայացնեն 85,000 անդամ: Կային նաեւ 200 պատուիրակներ Անգլիայէն, Պելճիքայէն, Սպանիայէն, Աւստրիայէն, Ռումանիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ: Զեկուցումներէն յետոյ, բուռն քննադատութիւններ, նոյն իսկ սպառնալիքներ եղան կառավարութեան, որ գոհացում չի տար իրենց պահանջներուն: Պատգամաւոր մը առաջարկեց 24 ժամ գործադուլ հռչակել, երբ վերաբացուին Խորհրդարանն ու դպրոցները: Ուրիշ մը լաւագոյն համարեց, իբրեւ առաջին ազդարարութիւն, չյաճախել մանկավարժական դասախօսութեանց:

Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, համագումարը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ յայտնելով թէ կառավարութիւնը չէ յարգած իր խոստումները, կը յանձնարարէ,— 1. Անմիջապէս խզել յարաբերութիւնները կառավարութեան հետ.— 2. Յառաջիկայ հոկտեմբերին գործադուլ հռչակել սահմանափակ տեւողութեամբ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՆՈՐ ԴԷՊՔԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կրընոպլի թերթերը կը գրեն թէ ազատ արձակուած է Պ. Գէորգ Գալայճեան, որ ձերբակալուած էր Ղազար Մարգարեանի հետ, ընկեր Եղ. Արսլանեանի մահափորձին առթիւ: Մարգարեան կը մնայ ամբաստանութեան տակ: Վիրաւորին մարմնէն հանուած գնդակը յանձնուած է մասնագէտներու, քննուելու համար Մարգարեանի ատրճանակին հետ:

22,000 ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԹԱՓՈՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, սկաուտներու 4րդ միջազգային ճամբարին բացումը տեղի ունեցաւ օգոստոս 2ին, Փէչթայի մէջ հովանաւորութեամբ Հունգարիոյ նախագահին, որուն աջ կողմը նստած էր լորտ Պէյտըն Փաուէլ: Խնամակալը ճառ մը խօսելով, յոյս յայտնեց թէ աշխարհի չորս կողմերէն հաւաքուած սկաուտներու համախմբումը պիտի նպաստէ խաղաղութեան ամրապնդ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Զինաթափութեան ճակատի ծանրութեան հրետանին միմիայն ուղղուած է ուրեմն Ֆրանսայի դէմ, քանի որ, ինչպէս ըսինք, Գերմանիա եւ իր նախկին դաշնակիցները Աւստրիա, Հունգարիա, Պուլկարիա եւ Թուրքիա ըստ Վերսայլի դաշնագրին արդէն իսկ զինաթափուած կը նկատուին, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի զինաթափութեան մասին խօսք չի կրնար ըլլալ՝ անոնց ցամաքային մնայուն ուժերը զանցառելի թիւ մը կազմելով, իսկ Իտալիա զինաթափութիւն պահանջող երկիրներուն առաջին գծին վրայ գտնուելով։ Իբր զինուած ցամաքային պետութիւն կը մնան ուրեմն Ֆրանսան եւ իր փոքր դաշնակիցները։ Այդ փոքր դաշնակիցները, Լեհաստան, Չեխօ-Սլօվաքիա, Եուկոսլավիա եւ Ռումանիա, ոչ միայն զինուորական շատ մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ, այլ եւ, այսպէս թէ այնպէս պարտաւորուած են հետեւիլ Ֆրանսայի օրինակին։

Ի՞նչ կը պատասխանեն Ֆրանսացիները զինաթափութեան այդ միահամուռ առաջարկներուն։

Նախ եւ առաջ անոնք առաջ կը բերեն իրենց խաղաղասիրական ձգտումներն ու զգացումները։ Մեծ պատերազմին հետեւանքով Ֆրանսայի կողերուն վրայ բացուած վէրքերէն շատերը դեռ եւս բաց կը մնան եւ ատոնց առոր ալ 40 միլիոն Ֆրանսացիի մէջ չէ կարելի գտնել մէկ հոգի որ կողմնակից ըլլայ պատերազմի։ Ֆրանսական կառավարութիւնը, իր գլուխն ունենալով Պրիանը, եօթը տարի ամբողջ ոչ քրտինք խնայեց եւ ոչ ալ զոհողութիւն՝ ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը։ Պրիանէն ասդին նոյն քաղաքականութիւնն է որ կը վարեն իրարու յաջորդող կառավարութիւնները՝ կանգ չառնելով ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ։

Պատերազմէն ասդին, Ֆրանսա մէկ երրորդով կրճատած է իր զինուորական ուժերը եւ նոյն համեմատութեամբ պակսեցուցած իր պատերազմական պիւտճէն՝ ինքնաբերաբար եւ ամէն թելադրութենէ անկախաբար։

Ներկայ կացութեան մէջ Ֆրանսայի ունեցած զինուորական ուժերը հազիւ կը բաւեն երկրին պաշտպանութեան եւ անոնք յատկացուած են միայն ու միմիայն այդ նպատակին՝ քանի որ փաստ է թէ Ֆրանսա ոչ մէկ նուաճողական ծրագիր չի սնուցաներ մեծ թէ պզտիկ իր բոլոր դրացիներուն հանդէպ։

Որոշ սահմանէ մը անդին զինաթափութիւնը անձնապաշտպանութեան հոմանիշ կը դառնայ եւ այդ կէտին հասած է արդէն Ֆրանսա։

Վերջին եւ մէկ դարու մը ընթացքին երեք անգամ նոյն դրացիին կողմէ յարձակումի ենթարկուած երկիր մը իրաւունք ունի վերջապէս վախնալու որ չորրորդ անգամ մը եւս կրնայ նոյն վտանգին ենթարկուիլ։ Ամէնէն տարրական զգուշութիւնը Ֆրանսայի կը պարտադրէ արթուն մնալ եւ հսկել իր երկրին ապահովութեան վրայ՝ աչքէ չը սեւեռած Գերմանիոյ անցուդարձերուն եւ ականջները սրած լսելու համար անկից հասնող բոլոր ձայները։

Այդ անցուդարձերը եւ այդ ձայները այնքան ստանական են եւ այնքան վրդովիչ որ, Ֆրանսայէ տարբեր որ եւ է ուրիշ երկիր ոչ միայն զինաթափուելու տեղ պիտի աւելցնէր իր սպառազինումները, այլ եւ թերեւս բռնի միջոցներու դիմէր, կարգի հրաւիրելու համար իր ռազմատենչ դրացին եւ զայն պարտաւորցնելու համար Վերսայլի դաշնագրին ճշգրիտ գործադրութիւնը։

Տարակոյս չկայ որ Գերմանիա կը զինուի եւ կը պատրաստուի նոր պատերազմի մը, այն հետեւողական ու յամառ ոգիով որ գլխաւոր գիծը կը կազմէ գերման նկարագրին։ Հանրապետութիւն, ժողովրդապետական նոր կարգեր, սահմանադրութիւն, քուէ եւն., ոչ մէկ նշանակութիւն ունին այդ երկրին մէջ եւ անիկա մինչեւ իր ոսկորներուն խորը թափանցուած կը մնայ զինուորական ոգիով։ Դպրոցէն սկսած, մարմնակրթութեան պիտակին տակ, գերման տղաքները վաղուան փոխ վրէժի բանակին զինուորներն է որ կը պատրաստեն ու կը հետեւին անոնց մինչեւ բարձրագոյն վարժարանները, մինչեւ Համալսարան եւ Համալսարանէն դուրս, մարմնին հետ մէկտեղ միտքն ու զգացումներն ալ պատրաստելով այդ փոխ վրէժին։

Հոգեկան ու մարմնական պատրաստութեան այդ քիչ մը քօղարկուած աշխատանքին կողքին ի վեր Գերմանիա կը պահէ, կը կազմակերպէ եւ օրէ օր կը զօրացնէ իր «Պողպատեայ սաղաւարտներ»ը, իր հիթլէրական «Թուխ շապիկները» իրենց մարտական լեգէոններով, իր ազգայնական «կանանչ շապիկներ»ը եւ որպէս թէ հանրապետական կարգերու պաշտպանութեան համար կազմուած յատուկ վաշտերը։ Ատոնց բոլորին միացեալ թիւը մօտ երեք միլիոնի կը հասնի եւ տարակոյս չկայ թէ անոնք է որ պիտի կազմեն գերմանական վաղուան արշաւող բանակին պատրաստի զանգուածը որուն վերին, միջին եւ ստորին սպայութիւնը պիտի կազմեն բանակին տարիներէ ի վեր մարզուած ու պատրաստուած սպաները, ենթասպաները եւ զինուորները։

Ինչ կը վերաբերի մեծ ու փոքր հրետանիին եւ ռազմամթերքին՝ լուրջ կասկած կայ որ անոնք արդէն իսկ կը պատրաստուին Գերմանիոյ հաշւոյն՝ դրացի կարգ մը երկիրներու եւ նոյն իսկ գաղտնի կերպով Գերմանիոյ մէջ։ Բացի այդ Գերմանիոյ ճարտարարուեստական մեծ գործարանները, որոնք օժտուած են մեքենական արուեստի յետին կատարելագործութիւններով, այնպէս մը սարքաւորուած են, որ այսօր անիւ կամ վառարան պատրաստող գործարանը վաղը կարենայ նոյն դիւրութիւնով եւ պզտիկ փոփոխութիւններով թնդանօթ եւ ռումբ պատրաստել։

Եթէ պատերազմին յաջորդող առաջին տարիներուն յայտնուած այս պատրաստութիւններն ու փոխ վրէժի զգացումները երթալով մեղմանալու ձգտումները ցոյց տային, կարելի էր պարտութեան դառն մորմոքին վերագրել զանոնք եւ յոյս դնել որ ժամանակի ընթացքին անոնք կը մեղմանան ու կը մոռցուին հետզհետէ, եւ Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ միջեւ նոր ընդհարումի մը վտանգը կ'անհետանայ։ Բայց, դժբախտաբար աշխարհի խաղաղութեան համար, ռազմաշունչ ոգին երթալով կը զօրանայ Գերմանիոյ մէջ եւ անոր վարիչները, փոխանակ ձգելու որ ժամանակը հանդարտեցնէ բորբոքած կիրքերը, անդադար իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ եւ հրավառ վիճակի մէջ կը պահեն ատելութեան եւ փոխ վրէժի զգացումը հանդէպ Ֆրանսայի՝ կարելի եւ անկարելի բոլոր միջոցներով։

Այդ ռազմասէր Գերմանիան է որ ի վերջոյ Շթրէզէմաններու եւ Պրիւնինկներու տեղ, որոնք թէեւ թերեւս նոյնքան ազգայնամոլ բայց գէթ չափաւորութեան որոշ մտահոգութիւն մը ունէին՝ վարչապետութեան աթոռը բարձրացուց ամէնէն ծայրայեղ կուսակցութեան մը առաջնորդը, Հիթլէրը, որ քանի մը ամսուան ընթացքին կրցաւ իրեն հպատակեցնել երկրին բոլոր կենդանի ուժերը եւ ստեղծել գերմանական իսկական միութիւնը մէկ կուսակցութեան մէջ, եւ անոր շուրջ։ Եւ այդ միութեան ամրակուռ շղթան կը կազմէ այս անխախտ համոզքը թէ գերման ժողովուրդը վեր է աշխարհի բոլոր ժողովուրդներէն եւ պէտք է, զինու ուժով թէ այլ միջոցներով ետ ստանայ պատերազմով կորսնցուած իր բոլոր ստացուածքներն ու իրաւունքները։

Հիթլէր իր անձին մէջ կը մարմնաւորէ ամբողջ գերման ժողովուրդին միահամուռ զգացումը, խառցած վիճակի մէջ՝ պատռելու, բզկտելու, հետքն իսկ չձգելու Վերսայլի անպատուաբեր եւ անարդար դաշնագրին։ Ու գերման ղեկավարութիւնը այսօր այլեւս ձեռնոց մը անգամ գնելու պէտք չի զգար ամբողջ աշխարհի հաշակելու իր այդ ձգտումը։

Տրուած ըլլալով այս բոլորը, գերման ժողովուրդի եւ ղեկավարութեան ռազմասէր ոգին, անոր ոտնձգութիւնները Ֆրանսայի եւ Վերսայլի դաշնագրին հանդէպ, անոր յայտնի ու անյայտ զինուորական պատրաստութիւնները, Ֆրանսան չի կրնար զինաթափ ըլլալ մինչեւ որ մեծ պետութիւնները, մասնաւորաբար Անգլիա եւ Ամերիկա, չերաշխաւորեն իր ապահովութիւնը եւ իրեն չտան պէտք եղած գրաւականները որ նոր յարձակման մը պարագային իր կողքին պիտի կանգնին եւ զէն ի ձեռին պիտի պաշտպանեն Ֆրանսայի ամբողջութիւնը։

Այս էր Ֆրանսայի տեսակէտը մինչեւ անցեալ տարի եւ իրարու յաջորդող պահպանողական թէ արմատական հոսանքները ներկայացնող կառավարութիւնները պինդ կառչած կը մնային անոր՝ մինչեւ Լոզանի նախարարութեան անկումը։

Անկից ի վեր Տալատիէի նախարարութիւնը բաւականաչափ ջուր լեցուցած ըլլալ կը թուի իր գինիին մէջ։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ի՞նչպէս կը հասնի Իտալիոյ նոր սերունդը

ԽՄԲ.— Այս միջոցին եւրոպական թերթերն ալ շատ կը զբաղին զանազան երկիրներու երիտասարդական շարժումներով։

Հետզհետէ պիտի տանք ամփոփումը կատարուած պրպտումներու, աւելի խորացնելու համար մեր տեսակէտները։

Ահաւասիկ ամփոփ մէկ պատկերը՝ Իտալիոյ երիտասարդական շարժման.

1746 Դեկտեմբեր 5ին էր։ Աւստրիացիները ողողեր էին Իտալիոյ հիւսիսը, Լոմպարտիայէն մինչեւ Ճենովա։ Գրաւման բանակին կրունկին տակ կը հեծէր իտալացի ժողովուրդը։ Բանտ, բռնութիւն, տարապարհակ աշխատանք։

Դեկտեմբեր 5ին, աւստրիացի զինուորները կ'աշխատէին քշել թնդանօթ մը, որ խրած էր ցեխին մէջ։ Սպայ մը հրամայեց փողոցը գտնուող Իտալացիներուն՝ օգնել իր զինուորներուն։ Ու մինչ խեղճ Ճենովացիները, մարակէն դողահար, լծուեցան թնդանօթին, պատանի մը, որ կը կոչուէր Պալիլա, քար մը վերցուց գետնէն եւ նետեց ուղղակի աւստրիացի սպային ճակատին։

— Դո՛ւրս Աւստրիացիները, կը պոռար պատանին, հազիւ 12 տարեկան, որ Աւստրիացիներուն էր նետեր առաջին քարը։ Նետուած այս քարն եղաւ նախանշանը ժողովրդային ապստամբութեան։ Իտալացի ժողովուրդը, որուն համբերութեան բաժակը լեցուած էր այլ եւս, օրինակ առաւ պատանիին քաջութենէն, փարեցաւ զէնքին եւ 10 օր յետոյ Ճենովա պարպուած էր Աւստրիացիներէն։

Ճենովա ազատագրուած էր այլ եւս։

Պատանին Պալիլա, ձկնորսի մը զաւակը, իր տասներկու տարիներով եւ փոքրիկ քարով հրաշալի շարժման մը հրամանն էր տուած։

×

Երբ Մուսոլինի իշխանութեան գլուխ եկաւ եւ երկրին երիտասարդութիւնը փաշականացնել, խուրձի պէս կապել յետոյ, ուզեց կազմակերպել երկրին պատանիներն ալ, հարկ եղաւ գտնել անուն մը որ տրուէր փաշական անդին մէջ հասունցող պատանիներու կազմակերպութեան։

— Պալիլա՛, Պալիլա՛, թող ամէնուն շրթներէն։ Եւ դարերու պատմութեան մէջ թաղուած պատանին, Պալիլա, յարութիւն առաւ կարծես, հագաւ հռոմէական քղամիդը եւ անցաւ Իտալիոյ բոլոր քաղաքներէն։

Այսօր Իտալիա ունի պատանիներու հսկայ կազմակերպութիւն մը, որ կը կոչուի Պալիլա։ Իտալական նոր դրօշմաթուղթերու վրայ, այսօր, կը տեսնէք այդ զինուորագրեալ պատանին։ Դրօշմաթուղթին տակ գրուած է. «Իտալիոյ պատանիները կը կոչուին Պալիլա»։ Այդ Պալիլան «արթուն պահակն է հայրենիքին եւ իշխանութեան»։ Ու Ճենովայի մէկ հոյակապ հրապարակին վրայ, հիմա, կը բարձրանայ արձանը Պալիլային, իտալացի պատանիին, որ ձախ թեւով ետեւ կը նետէ քղամիդը, կը ծռի աջ ոտքին վրայ, կը բարձրացնէ աջ ձեռքը եւ կը նետէ ազատագրութեան առաջին քարը։ Եւ հիմա, վերջապէս, բովանդակ Իտալիոյ մէջ, գիւղերն ու քաղաքները կը լեցնեն այդ պատանիները, պալիլաները, պատրաստուելով, յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան, նետել առաջին քարը թշնամիին ճակատին։

Ուրեմն Պալիլաները կը կազմեն Իտալիոյ ռազմաշունչ պատանեկութիւնը։

Պալիլաներու կազմակերպութիւնը, աշխարհի բոլոր նման կազմակերպութիւններու մէջ, ամէնէն ուժեղն է եւ ամէնէն ընդարձակը։ Նախ ազգային միութիւն մըն է, որ սահմաններուն վրայ եւ քաղաքներուն մէջ ոչ միայն արձանը կը բարձրացնէ խորհրդանշան մը դարձած Պալիլային՝ սպանելով ատելավառ օտարականին, այլ եւ դպրոցներու եւ բնատնիքներու մէջ կը մարզէ եւ, իտալերէն բացատրութեամբ, կը փաշականացնէ, հայերէն բացատրութեամբ՝ կը շաղուէ մատղաշ տարիքները հռոմէական արեան մէջ, կեսարներու արծիւէն ներշնչեալ։

Աւանդութիւն դարձած է այլեւս ամէն պատանի անդամ արձանագրել պալիլաներու կազմակերպութեան։ Ամէն մանուկ որ կը ծնի Իտալիոյ մէջ, կը պատկանի այս կազմակերպութեան։ Ահա թէ ինչո՛ւ հսկայաքայլ կը յառաջդիմէ Պալիլաներու բանակը։ Մանչերը 8–21 տարեկան, աղջիկները 8–18 տարեկան կը մտնեն պալիլաններու շարքերէն ներս, որոնց թիւը ներկայիս կը հասնի երեք ու կէս միլիոնի։ Մանչերը կը կազմեն 2,000,000, իսկ աղջիկները 1,500,000։ Կը նշանակէ թէ պալիլաներու կազմութենէն ի վեր այսինքն 6 տարուան մէջ, Իտալիոյ պատանի բնակչութեան հարիւրին 60ը արդէն պալիլա դարձած է։ Թերեւս մինչեւ հիմա Իտալիոյ ամբողջ պատանեկութիւնը շարքերու մէջ մտած ըլլար, եթէ պատրաստ մարզարաններ եւ մարզիկներ ունենար կազմակերպութիւնը։

Պալիլաներու կազմակերպութիւնը ամէն օր խնդրանքներ կը ստանայ, պատանիներ են, որ կը ներկայանան իրեն։ Սակայն կազմակերպութիւնը չի կրնար ընդունիլ, առ այժմ, բոլորը, որովհետեւ կը պահանջուի առաջին դրամագլուխ՝ պատրաստելու համար մարզարաններ, հաւաքավայրեր, մարզիկներ։ Իշխանութիւնը 150 միլիոն լիր յատկացուցած է այս նպատակով, որպէսզի ամէն ճիգ թափուի եւ քանի մը տարիէն ոչ մէկ իտալացի պատանի դուրս մնայ շարքերէն։

Կազմակերպութիւնը հետեւեալ բաժանումներն ունի.— Մանչերը բաժնուած են պալիլաներու եւ յառաջապահներու, երրորդ դասակարգ մըն ալ՝ մարինարեթթիներու (ծովային ճիւղ)։ Իսկ աղջիկները մէկ բաժանում միայն ունին։

Կազմակերպութիւնը, որ անդամ կ'ընդունի պատանիները միայն 8 տարեկանէն վերջ, կը զբաղի նաեւ աւելի վար տարիքի երախաներով,— 6–8 տարեկաններու համար եւս նախապատրաստական ճիւղ մըն է կազմած։ Երբ 8 տարեկան է պատանին, կը մտնէ բուն շարքերուն մէջ եւ կը կոչուի պալիլա, երբ 14 տարեկան կ'ըլլայ, կը կոչուի յառաջապահ։ 18 տարեկանին՝ երբ ուզէ, կը մտնէ մարտական երիտասարդներու խումբերուն մէջ։ Այս ճամբով, այնուհետեւ, այսինքն զինուորական ծառայութեան տարիքին, առանց որեւէ ձեւակերպութեան կրնայ մտնել փաշական կուսակցութեան մէջ։ Պետական դաստիարակութիւնը, ուրեմն, կը վերջանայ զինուորական ծառայութեան տարիքին, երբ փաշիստ մը, որ այլեւս ազատ քաղաքացի մըն է, կրնայ հետեւիլ մտաւորական ասպարէզի մը կամ արհեստի մը։

Աղջիկները, դեռ 8 տարեկան չեղած, կը կոչուին փոքրիկ իտալուհիներ, յետոյ պարմանուհիներ, երբ կը պատրաստուին մայրութեան, անշուշտ փաշական հանգամանքով։

Այս կազմակերպութեան մեծագոյն հոգերէն առաջինն է պատրաստել մարզիչներ,— այր եւ կին դաստիարակներ, որ զինուորաքաղաքացիական փաշական կրթութիւն մը տան պատանեկութեան։

Այդ նպատակով բացած են երկու մասնաւոր վարժարաններ, մէկը Հռոմի, միւսը Օրվիէթոյի մէջ։ Այս վարժարաններէն շրջանաւարտ եղած երիտասարդութիւնն է որ վարիչը պիտի դառնայ Իտալիոյ պատանիներու հսկայ բազմութեան։ Ներկայիս կազմակերպութիւնը ունի 473 վարիչ, 1061 ուսուցիչ, եւ 4,599 տնօրէն փիզիքական կրթութեան, 4000 մարզիչ։

Կազմակերպութեան երկրորդ հոգն է շինել ժամանցային հաւաքավայրեր, մարզարաններ, սինէմաներ, լսարաններ։ Նախ քան փաշականութեան կազմութիւնը, Իտալիա գրեթէ մարզարան չունէր։ Իտալացին շատ քիչ կը սիրէր մարմնամարզը։ Այսօր հիմնըւած են 3763 մարզարաններ եւ խաղավայրեր։ Եւ դեռ հարիւրներով ուրիշներ շինութեան մէջ։ Հիմնուած են նաեւ Պալիլաներու Տուներ։ Այժմ գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքները ունին իրենց մարզական հրապարակները, հսկայ Ֆորումներ։ Այսպէս հսկայ Ֆորումներ ունին Թորինօ, Ֆլորենցա, Միլանօ, Նափոլի։ Իսկ ամէնէն հռչակաւորն է եւ ընդարձակը՝ Հռոմի մարզարանը, որ կը կոչուի Ֆորում Մուսոլինի։

Պալիլաներու աշխատանքին մէջ մարմնակրթութիւնը կը գրաւէ առաջին տեղը, մարմինը մարզելու տարրական եղանակներէն սկսելով սորվեցնել մինչեւ գնդախաղ, մինչեւ նոյն իսկ օդանաւ։ Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ,— ծանօթ բացատրութիւնը կը թելադրէ այս կազմակերպութեան՝ պատանեկութիւնը տանիլ բաց օդի մէջ, մարմնամարզ կատարել ամէն օր, լեռ կամ ծով առաջնորդել տարին մէկ անգամ։

Եւ այս ամէնը զինուորական կարգապահութեամբ եւ շունչով։ Կարելի է ըսել՝ երկաթեայ կարգապահութեամբ։

Ոչ միայն մանչերը, այլ եւ աղջիկները զինուորագրուածի երեւոյթ կը ստանան, երբ այլ եւս կը գտնուին իրենց վարիչներուն հրամանին տակ։

Արդարեւ, Պալիլաները զօրանցքներ կը կատարեն ոչ թէ դպրոցականներու նման փայտ մը իրենց ուսին, այլ իրապէս հրացանը ուսին, յաճախ ուրիշ ռազմական գործիքներ ալ առած։

Ուրեմն, մարզասիրութենէն յետոյ պալիլաներուն կը ներշնչուի ռազմապաշտութիւն։ Իտալացիները իրենք զիրենք կ'արդարացնեն այս առթիւ.— Չէ՞, որ, կ'ըսեն «խաղաղասէր» Անգլիոյ պատանիներն ալ իրենց դպրոցներուն մէջ անպայման ունին նման կազմակերպութիւն մը (Officers Training Corps)։ Եւ յետոյ, կ'աւելցնեն, զինուորական կարգապահութիւնը անհրաժեշտ է սորվեցնել՝ երբ հարկ է առաջնորդել բիւրահազար պատանիներ։

Սակայն մարզասիրութիւն կամ ռազմապաշտութիւն միջոցներ են պարզապէս՝ հասնելու համար նպատակին,— ազգայնականութեան, գերազգայնականութեան,— Unité de l'Italie, կ'ըսեն իրենք։

Արդարեւ, լեցնելով պալիլաները հսկայ մարզարաններու մէջ, հին հռոմէական ոճով եւ տպաւորութեամբ, կրթելով զանոնք անցեալ փառքերու ոգեկոչումով, դաստիարակութիւն, սինէմա, ցուցահանդէս, յիշատակարաններու այցելութիւն, պատմական աւերակներու վրայ արշաւանք, վերջապէս ամէն միջոց ի սպաս դնելով պատանեկութեան հոգին մէջ արթնցնելու Մեծ Իտալիոյ երազը, արդի իշխանութիւնը կ'աշխատի ոչ միայն ամրացնել իր հանդգնակին պատուանդանը, այլ եւ յաւերժացնել սերունդէ սերունդ։

Այսօր, փոխանակ կեսարներու ծիրանի պատմուճանին, Իտալիոյ վրայ կը ծածանի փաշականութեան սեւ պատմուճանը։ Ի՞նչ կը բերէ պալիլան վաղուան Իտալիոյ,— ո՞վ գիտէ։

Խնդիրն այն է, որ ամէ՛ն կողմ, ամէ՛ն կողմ, իշխանութիւնները կարծես միայն մէկ հոգ ունին,— կազմակերպել պատանիները։ Ռուսիա իր կոմսոմոլներն ունի, Չեխիա՝ իր սոքոլները, Իտալիա՝ իր պալիլաները, եւ Հայերը՝ իրենց ... պատուական բանտարկութիւնները եռագոյնին առջեւ, որ պէտք էր, գէթ արտասահմանի մէջ, հայկական միութեան մը խորհրդանշանն ըլլար։

ՔԱՂՀԱՆ

Հ. Գարակէօզեան Հօմի կրթական տարին

ԼԱ ԿՈՑԻՆԻԷՌ, 1 օգոստ.— Երէկ փակուեցաւ Հօմի 1932–933ի ուսումնական տարեշրջանը։

Աշակերտ սաներուն թիւն էր 57, որոնց երկուքը դեկտեմբերին մեկնեցան Հայաստան։ Բացի այդ պաշտօնեաներու 5 զաւակներ, 10 արհեստաւոր – սաներ ու նախկին սաներէն 4–5 գործաւորներ, համագումար 75 տղաքներ, պատսպարուած էին այս տարի, (38 Ֆրանսացի)։

Հօմի ֆրանսական եւ հայկական վարժարանները քալեցին զուգընթաց։

Ֆրանսական վարժարանը, Մ. Թուէօփիլոյի տնօրէնութեան տակ, ունի նախակրթական տարրական եւ միջին դասընթացներ 4 կարգերով. տնօրէնին կ'աջակցէին իր տիկինը՝ մատմազէլ Թուէօփիլօ, Տէր եւ Տիկին Փ. Սանասարները։ Առաջին անգամ ըլլալով Հօմի սեփական վարժարանէն չորս սաներ (Լուսինէն Մէլիք, Նարկիզեան Բիւզանդ, Յարութիւնեան Վարդգէս, Թընկըրեան Վարդգէս) մասնակցեցան գաւառի նախակրթական քննութիւններուն եւ չորսն ալ արժանացան վկայականի։ (Մինչեւ հիմա Հօմի սաները կարենալ մասնակցելու համար այդ քննութեան, ստիպուած էին գէթ մէկ տարի յաճախել մերձակայ ֆրանսական վարժարանը)։

Հայկական վարժարանը, որուն դասերը սահմանափակուած են առտուան եւ իրիկուան ժամերով, կը ջանայ ապահովել հայերէնի, հայ պատմութեան, հայ երգի բաւարար դասաւանդութիւն մը։

Հակառակ ֆրանսական վարժարանի ժամերուն գերակշռութեան, Հօմի ներքին կեանքը կը պահէ իր զուտ հայեցի բնոյթը։ Հօմը կը մնայ ու պիտի մնայ միշտ հայկական տուն մը, ուր ազգային աւանդութիւնները, տօները կը յարգուին պատշաճօրէն։ Ամէն կիրակի կը կատարուի կրօնա... պարզ պաշտամունք, ուր տղոց կո... կ'երգուին եկեղեցական երգեր եւ... առթիւ տնօրէն Պ. Նուպար Դ... եան եւ ուսուցիչ Փ. Սանասար ... ի փոխ տղոց կը խօսին բարոյ... յորդորներ։

Տղոց առողջական վիճակը միշտ... հացուցիչ է եղած։ Եւ այս, ... տիրող պայմաններուն եւ ներք... դածութեան։ Այս տարի, ... կոխիփ թեթեւ համաճարակ մը ... ցաւ Հօմը։ Բժշկական հսկողութ... կ'ապահովուի Վիլ–օ–Բլէնի ... Տօքթ. Վիալի կողմէն։ Հօմը ... բախտութիւնը ունեցաւ փոքրիկ... կու թոքախտաւոր սաներ, որոնց ... կը բոլորովին ապաքինած, նե... կը գտնուի Սուրիա, միւսը ժամ... մը եւս ստիպուած է մնալ Լէյզի... կ'արժէ յիշատակել որ Հօմի խն... կը տարածուի ոչ միայն իր նե... այլեւ նախկին սաներուն վրայ, ... մէ շատերը հիւանդութեան եւ ... քննման պարագային կը հիւր... ուին եւ կամ իրենց արձակուրդ... զան հոն անցընել։ Մայր վարժ... իբրեւ «առողջութեան տուն» իր ... կարար դերը կը շարունակէ ... մեկնումէն վերջն ալ։ Դեռ վերջ... նախկին սաներէն Փ. Փիլիպպոս... շնորհիւ Հօմի ձեռնտուութեան ... շարփաղանց լուրջ գործողութի...

Մարզանքը միշտ քաջալերուած Հօմին մէջ. Ֆութպօլը, պասքէթպօլը, վոլի պօլը, պէյզ պօլը տղոց ... կան զբօսանքներն են։ Զմռան ... նակին Հօմի Ֆութպօլի խումբը ... կիրակի կանոնաւորաբար մրցում... ունեցաւ ֆրանսական խումբ... հետ. համագումար 49 նշանա... շահած է 26 կէտի դէմ, ինչ որ ... վելի արդիւնք մըն է։

Տարուան ընթացքին տօներուն ... թիւ Հօմը չի մոռնար կազմակե... պատշաճ հանդէսներ։

Հոկտեմբերի ընթացքին տեղի ... նեցաւ Սահակ – Մեսրոպի եւ Մշակոյթի տօնը, եւ այս առթիւ ... խուեցան նախընթաց տարուան ... րէնի յաջողագոյն աշակերտներ... գրենական նուէրներ։

Կաղանդին տեղի ունեցաւ թա... կան – երաժշտական հանդէս որ փակուեցաւ աւանդական վ... ղանով։

Ապրիլ 24ի Հայ Նահատակներու... նը յարգուեցաւ գրական ... մը։

Մայիս 28ը կը տօնուի Հօմի ... նախ իբրեւ տարեդարձը պատմա... թուականի մը եւ յետոյ իբրեւ ... յաստանի Օր», եւ այս առթիւ ... տեղեկութիւններ կը տրուին ... Հայաստանի մասին. կ'արտասան... մայր երկրի գրողներուն գործ... նոր երաժիշտներու երգերէն։

Աւելի զատ, ամիսը անգամ մը ... րաթ իրիկունները հաւաքոյթներ կազմակերպուին, ուր մեծ ու փ... սաներ ստիպուած են հրապարակ... կարդալ կամ արտասանել իրենց յերէնի ընթերցումները եւ ստանձ... ները։

Հօմի տրամաթիք խումբը, պաշ... նեաներու եւ չափահաս արհեստա... ներու մասնակցութեամբ այս ... կազմակերպեց երկու թատեր... ներկայացում։ Նախ տուաւ Շիր... զադէի «Պատուի Համար»ը եւ ... Պարոնեանի «Մեծապատիւ մ... կանները»ը։ Այս ներկայացում... ընթացքին յաջողութիւններ ... Տէր եւ Տիկին Պօղոսեանները, ... Սանասար, Պ. Սաղաթէլեան, ...

Շատ հաճելի ժամանց մը պարգ... ցին մեզ նաեւ Սեվրի Մխիթ... վարժարանէն խումբ մը սաներ ... Զատկի առթիւ, Հ. Վահան Յով... նէսեանի եւ Հ. Սրապիոնի առաջ... ութեամբ Հօմ այցելեցին եւ երկ... մնալով թատերական – երաժշ... հանդէս մը սարքեցին ի պատ... մին։ Մուրատեան վարժարանի ... վերջի հանդէսին Հօմը փոխադ... իրենց այցելութիւնը եւ ... յայտնուեցաւ որ յառաջիկային ... նուին նմանօրինակ այցելութի...

Հօմը հաճոյքով ընդունեց այցելութիւնը Պոլսոյ նախկին ... ռիարք Զաւէն սրբազանի։

Ուսումնական տարին փակուե... ֆրանսական վարժարանի մրցա... բաշխութեան հանդէսով, որ տե... նեցաւ յուլիս 21ին։ Այս հանդէս... տեղի կ'ունենային մինչ ցարդ ... րարին՝ Պ. Գարակէօզեանի նախ... հութեան տակ։ Այս տարի դժբախ... բար հարկեցուցիչ պատճառներ ... ստիպեցին շուտով վերադառնալ ... Եւրոպ։ Հանդէսին ներկայ էին ... տօմի փոխ – կառավարիչը, Վիլ... Բլէնի քաղաքապետը եւ ուրիշ ... սացի հիւրեր։

Հանդէսը անցաւ յաջողութեամբ, [illegible] ճշգրիտ առոգանութեամբ ըրին արտասանութիւններ, խաղացին երեք կարճ զաւեշտներ, որոնք կ'ընդմիջուէին միաձայն եւ երկձայն երգերով:

Յուլիս 23ի կիրակին նոյնպէս յաջողութեամբ տեղի ունեցաւ Հօմին մարզահանդէսը: Կէս օրէն յետոյ բոլոր սաները, կառավարիչ Պ. Յովհաննէս Գրիգորեանի առաջնորդութեամբ դաշտին վրայ բուրգեր կազմեցին եւ խմբական ներդաշնակ շարժումներով գծեր եւ ձեւեր պատկերացուցին: Այնուհետեւ տեղի ունեցան բուն աթլէթիք մրցումներ, վազքեր, դրօշարշաւներ, բարձրութեան եւ երկայնութեան ցատկումներ, գունդ նետել եւ հեծելանիւի մրցումներ. տղոց եռանդը գրգռելու համար, զիրենք բաժնած էին երեք գոյներու, կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն. օրուան յաղթական գոյները մնացին կարմիրը եւ նարինջը հաւասար կէտերով: Ուշագրաւ յաջողութիւններ ունեցան Վարդանեան Յովհաննէս եւ Յարութիւնեան Վարդգէս: Մրցահանդէսը փակուեցաւ մրցանակաբաշխութեամբ:

Յուլիս 31ի երեկոյեան, արհեստաւոր սաներուն նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ ողջերթի հանդէս մը. գնահատելի յաջողութեամբ տուին «Վարդան Փօմփան» եւ «Ջամպազը»ն:

Օգոստոս 3ի հինգշաբթին Հօմէն կը մեկնին 20–30 սաներ, իրենց ծնողներուն եւ ազգականներուն մօտ:

Օգոստոս 27ին կը դադրի ամառուան մը համար Հօմի ներքին սպասարկութիւնը, բոլոր պաշտօնեաները կը վայելեն մէկ ամիս հանգիստ:

Կրնան մեկնիլ կամ մնալ շէնքին մէջ: Այս շրջանին Հօմի անհրաժեշտ աշխատանքները կը կատարուին չափահաս նախկին սաներու կողմէ, որոնք օդափոխութիւն ընելով հանդերձ օգտակար կ'ըլլան հաստատութեան:

Հօմի յառաջիկայ տարեշրջանը կը սկսի Հոկտեմբերի 1ին: Կարելի չէ ըսել թէ նոր սաներ պիտի առնուի՞ն թէ ոչ: Առհասարակ կախում ունի բարերարին հրահանգներէն: Ծանօթ է արդէն որ տնտեսական տագնապը իր հակազդեցութիւնը ունեցած էր նաեւ Հօմին վրայ: Անհրաժեշտ եղած է դիմել խնայողութիւններու. դեղջըւած են զգալապէս պաշտօնէութեան ամսաթոշակները եւ կարգ մը նիւթական առաւելութիւնները:

Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այս կացութիւնը: Ոչ ոք գիտէ:

Ճիշդ է, սեղանի վրայ հարիւրէ աւելի դիմումներ կուտակուած կան եւ մանկ սրտառուչ պարագաներ, բայց յարգելի բարերարը կը զգուշանայ անստոյգ տագնապին առջեւ, աւելի ընդլայնել իր ստանձնած պատասխանատուութիւնը, որ ինքնին ծանր է արդէն:

Փ. Ս.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Լուի ԺԴ.ի ժամանակ, Նավարայի Քօլէժին մէջ, դպրոցական մը վէճի կը բռնուի Լա Դրէմուիյլ մարքիզին հետ. վէճը շուտ մը կը փոխուի կռուի, Մարքիզը կը սպառնայ միւսին.

— Դուն գիտե՞ս որ ես դուքսի մը զաւակն եմ:

— Շա՛տ լաւ, կը բացագանչէ հակառակորդը, ոտքի հարուած մը տալով անոր կռնակին.— երբ իշխան մը ըլլաս, ա՛լ առիթը չպիտի ունենամ այսքան լաւ կերպով ծառայելու քեզի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՆ ԵԲՐԱՅԵՑԵՐԷՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԼԵԶՈՒՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

«Վագըթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Հակահրեայ մը չեմ, մախաւանդ չեմ սիրեր Հիթլէրը: Բայց ինծի տարօրինակ կուգայ մեր հարեւան սա հրեայ տղան, որ սպաներէն կը խօսի մօրը հետ, իսկ սրճարանին ֆրանսերէն լեզուով ջուր կ'ուզէ:

Երբեմն հրեայ բարեկամներուս կը յիշեցնեմ թէ Հրեաները ամէն երկրի մէջ տեղական լեզուով կը խօսին: Ինծի կը պատասխանեն թէ եղածը եղած է, եւ թէ իրենց տղաքը ասկէ վերջ դպրոցներու մէջ Թուրքերէն պիտի սորվին:

Թուրքիոյ մէջ ընդունուած դրութիւնը այն է որ նախակրթութիւնը միայն մայրենի լեզուով եւ Թուրքերէնով կատարուի: Այսպէս, կան յոյն փոքրամասնութեան դպրոցներ ուր յունարէնով եւ Թուրքերէնով կը կատարուի դասաւանդութիւնը: Կան Հայ փոքրամասնութեան վարժարաններ, ուր հայերէնով եւ Թուրքերէնով կը տրուին դասերը:

Հետեւաբար հրէական դպրոցներու մէջ ալ եբրայեցերէն եւ Թուրքերէն տրուելու է: Մինչդեռ անոնք կը շարունակեն ֆրանսերէնով կատարել դասաւանդութիւնը: Կարծես ֆրանսերէնը մայրենի լեզու ըլլար:

Լօզանի դաշնագրով, մենք սպանիական կամ ֆրանսական փոքրամասնութիւն մը չենք ընդունած: Ունինք հրեայ փոքրամասնութիւն մը, որուն մայրենի լեզուն եբրայեցերէնն է: Մենք կը ճանչնանք եւ կը յարգենք ազգերու ազգային մշակոյթը:

Հետեւաբար, Հրեաները պարտաւոր են իբրեւ մայրենի լեզու եբրայեցերէնը գործածել, իսկ իբրեւ հայրենիքի լեզուն՝ Թուրքերէնը:

ԽԱՂԸ ԿԷՍ ՁԳԵՑ ՓԱԽԱՒ

Հոլիվուտի մէջ, երբ Մօրիս Շըվալիէ եւ Սիլվիա Սիտնի շարժանկարի խաղ մը կը ներկայացնէին, յանկարծ, խաղին վերջաւորութեանը, արուեստագիտուհին կը ձգէ խաղը, օդանաւ մը կը նետուի եւ կը փախչի Նիւ Եորք չզգենաւ առնելու համար դէպի Եւրոպա:

Ցանկարծական այս փախուստը զարմանքի մատնեց շարժանկարի արուեստագէտներն ու Փարամաունթ ընկերութիւնը:

Այս փախուստով Մօրիս Շըվալիէ կը մնայ առանց «աստղի»: Այժմ, երբ Փարամաունթ Ընկերութիւնը նոր «աստղ» մը գտնէ, Մօրիս Շըվալիէ կրկին պիտի խաղայ սկիզբէն, ինչ որ ընկերութեան պիտի արժէ 100,000 տոլար, սոսկուած ըլլալով կատարուած աշխատանք մը վերսկսիլ անգամ մըն ալ, եւ այս անգամ ուրիշ նոր արուեստագիտուհիի մը մասնակցութեամբ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԿԵԴՐՈՆԱՑՆԵԼ

ՏԷՍԻՆ.— Թերթերուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք Խարբերդի այս կամ այն Հայր. Միութեան սրտառուչ կոչին՝ կեդրոնացման համար: Այս հրատարակ հարցը նետուած է տարիներ առաջ, եւ սակայն ապարդիւն: Մեր հաշուով Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. Միութիւնները կը հասնին 12ի: Անոնք կը գործեն իրարմէ բոլորովին անջատ: Այսպէս մեր քաղաքին Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. Միութիւնը որ կազմուած է 1929 յունիս 7ին, կատարած է գնահատելի աշխատանքներ: Տնտեսական տագնապի օրերուն անմիջական օգնութեան հասած է իր թշուառ հայրենակիցներուն: Դեռ վերջերս հանգանակութիւն մը սարքեց եւ գոյացած հասոյթը ղրկեց Պէյրութի աղէտեալներուն: Իր մասնակցութիւնը կ'ընծայէ զանազան տօներու առթիւ: Իր սարքած ներկայացումները, հանդէսներն ու խնջոյքները գտած են լայն ընդունելութիւն: Եւ սակայն, դարձեալ կը կարօտի կեդրոնի մը: Առնենք Վալանսի Հայր. Միութիւնը: Հիմնուած է 1925ին, ունեցած է մօտ 50 անդամ, առանց հաշուելու Բալուի Հայր. Միութիւնը՝ (27 անդամ):

Լիոնի մէջ ունինք երեք տեսակ միութիւններ,— Խարբերդի Հայր. Միութիւն, Համախարբերդցիական Երիտասարդաց միութիւն, եւ Բալուի Հայր. Միութիւն: Մարսէյլի մէջ կան քանի մը տեսակ միութիւններ: Խարբերդի Երիտասարդաց միութիւն, Խարբերդի Հայր. Միութիւն, Բալուի Հայր. Միութիւն, Բալուի Երիտ. միութիւն, Բալուի Խօշմաթ գիւղի կարօտեալց միութիւն, Հաւաւի Ուսմ. Միութիւն, Բալուի Սագրաթ գիւղի Ուսմ. Միութիւն եւն....: Ահա այսքան միութիւններ իրարու կապելու համար պէտք է ստեղծել կեդրոն մը: Առանց հաւաքական ուժի կեանք չունին այս ամէնը: Ի՞նչ է պատճառը որ իրարմէ միշտ անջատ կ'ուզեն գործել:

Հարկ է լրջօրէն գործի ձեռնարկել, այս ցիրուցան ուժերը կեդրոնացնելու եւ աւելի արդիւնաւորելու համար:

Արտաւազդ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տօնական կերպարանք ստացած էր կիրակի օր Պուլվար Օտտօի Թաղը: Փողոցներու մէջ նկատելի էր երկսեռ մանուկներու եւ ծնողներու եռուզեռը:

Համաձայն յայտարարութեան ,ջիշդ ժամին հանդիսականները գրաւած էին իրենց տեղերը:

Դպրոցի աշակերտները հագած էին ճերմակ, միօրինակ եւ ճաշակաւոր: Սրահի ճակատը, բեմի աջ ու ձախ կողմերուն վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները:

Պատերը զարդարուած էին վարժարանի աշակերտներուձեռագործներով, ձեռական աշխատանքներով, ջրաներկ եւ մատիտով գծուած նկարներով, ջրաներկ բաց նամակներով եւ Հայաստանի 12 հատ գունաւոր քարտէսներով: Երկու հարիւրէ աւելի նկարները մարդակազմութեան, թռչնաբանութեան, բուսաբանութեան վերաբերեալ, զարմանք եւ հիացում պատճառեցին օտար այցելուներուն եւ հանդիսատեսներուն:

Սրահի մէկ անկիւնը տեղաւորուած էին մանկապարտէզի տղոց գծագրութիւնները եւ ձեռական աշխատանքները, որոնք կը հաստատէին գոյութիւնը եւրոպական իմաստով մանկապարտէզի մը:

Վարժարանի տնօրէն Պ. Ազգին Մարտիրոսեանը, հանդէսը բացուած յայտարարելէ ետք, նախակրթարանի տղաքը օդը թնդացուցին «Մեր Հայրենիք»ով որմէ վերջ սկսաւ հանդէսին Ա. բաժինը:

Նախակրթարանի Բ. դասարանի աշակերտները իրենց մասնակցութիւնը բերին երգերով, արտասանութիւններով եւ մենախօսութիւններով: Ուշագրաւ էին երկու աղջիկներու (եռագոյնով փաթթուած) զուգերգն ու յարակից արտայայտութիւնները:

Երկրորդ բաժնին կը մասնակցէին բացի մանկապարտէզի 76 մանուկներէն, նաեւ տարրական Ա.ի աշակերտները: Վարագոյրը բացուելուն, մեղի հանդիսականներուս պատկերացաւ իրական պարտէզ մը անուշիկ, կայտառ ու զուարթ մանուկներու, որոնց բոլորի դէմքերը կը փայլէին ուրախութեան անօրինակ ժպիտներով:

Իրենց տարիքին ու պահանջներուն համեմատ խմբերգներէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, մանկապարտէզի տղաքը սկսան հետզհետէ տալ նորութիւններեւգեղարուեստական ճաշակով համեմուած մանկավարժական խաղ հետաքրքիր պատկերներ ու երգախառն խաղեր:

Վեց տարեկան Ալիսը շատ յաջող ու յուզիչ շեշտերով եւ ձեւերով երգեց մէկէ աւելի երգեր, որով թէ իր մեծերը եւ թէ իր մասնակցութեամբ կատարուած «Նաշխուն Թռչնիկ» մանկական երգախառն խաղը անցաւ շատ յաջող:

Ուշադրութեան արժանի էր նաեւ «Բաջ որսորդ» երգախառն խաղը:

«Պապն ու շողգամ»ի եւ «Ճըստիկ – ճուտիկի» ներկայացումները նորութիւն էին Մարսէյլի համար:

Երկու խաղերուն ալ տղաքը կը կըրէին համապատասխան նշանակներ:

Ի վերջոյ մանկապարտէզի խումբ մը երկսեռ մանուկներ (4–5 տարեկան) պարեցին «Մեծեռնակի պար»ը (ռուսմանական): Ուրիշ խումբ մը 5–6 տարեկան պարեց մարզական պար մը: Վերջին խումբը հիացուց հանդիսականները իր ծնծղայի մարզանքով:

Հաստատուեցաւ որ մանկապարտէզի տղաք, այդ տարիքին իսկ, ունէին լաւագոյն յատկութիւններ ,ճկուն էին, ուշադիր, կայտառ: Կ'արտասանէին առանց եղանակի, ունէին առոգանութիւն պահանջող յաջողութիւններ:

Գիտէին բաւական շատ մանկական հայերէն եւ ֆրանսերէն երգեր: Թէ մանկապարտէզի եւ թէ միւս բոլոր դասարաններու բաժիններուն նուագով կը մասնակցէր մանկապարտիզպանուհի Օր. Մանուշ:

Գ. բաժնին կը մասնակցէին Նախակրթարանի Գ. եւ Դ. դասարաններու աշակերտները:

Գ. դասարանի խումբ մը աղջիկներ գեղեցիկ զգեստաւորուած երեւան եկան «Օղակի պար»ով: Զափազանց լաւ մարզուած անսխալ ու համաչափ իրենց մարզական պարը վերջացաւ այդ տարիքի աղջիկներու յատուկ բուրգերու կազմութեամբ :Սրահը թնդաց երկարատեւ եւ խանդավառ ծափերով: Հանդիսականներու պահանջին զոհացում տալու համար կրկնըւեցաւ «Օղակի պար»ը, որ նոյնպէս նորութիւն մըն էր Մարսէյլցիներուն:

Տնօրէնի զեկոյցէն վերջ նախակրթարանի Գ. դասարանի մանչերու խումբ մը գունդերով մարզանք ըրաւ: Տեղին վրայ վիճակահանութեան դրուեցաւ վարժարանի աշակերտներու գծած նկարներէն Մեծն Տիգրանի նկարը եւ ներկայ Հայաստանի քարտէսը, ինչպէս նաեւ աղջկանց ձեռագործներէն՝ լեցուած գեղեցիկ բարձ մը, ձեռագործ թաշկինակ մը եւ բարձի երես մը:

Վերջին բաժնին մէջ երեւան եկան Գ. եւ Դ. դասարանի աշակերտները «Լմիր Ապուլյահ» թատերախաղով: Այս փոքրիկները իրենց դերերը շատ լաւ սորված էին եւ համարձակ էին: Առոգանութիւնը լաւ էր:

Յուզիչ էր եւ սրտագրաւ, շրջանաւարտ դասարանի տասներկու աշակերտներու վկայականներու բաշխումի տեսարանը:

Թէ հանդիսականները եւ թէ 300է աւելի մանուկները խոր լռութեամբ հետեւեցան այս արարողութեան եւ երբ հանդէսը վերջացաւ, հանդիսականները չէին ուզեր բաժնուիլ:

Իբրեւ Մարսէյլէն եկած հանդիսական մը, հրճուանքով դիտեցի այս պատկերը եւ լսելով դպրոցին չորս տարուան զեկոյցը, չկրցայ մտովի չի կրկնել.

— Իսկ դո՞ւն, Մարսէյլ քաղաք, կը քնանա՞ս:

Անցորդ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻ՞Ր ԹԷ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեգործականը կրթական ծրագիր մը հրատարակեց վերջերս: (Ամփոփումը տուած ենք իր ժամանակին):

Աթէնքի «Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով այդ ծրագրին մէկ յօդուածը, կը նկատէ (28 յուլիս).

— «Հասկնալու համար որ Բարեգործականը ի՞նչ նոր «օրխանթասիոն» է որդեգրած, մէջ բերենք կարեւորագոյն յօդուածը, որ կը շահագրգռէ նաեւ մեր գաղութը:

Կրթական վարկերը մասամբ պիտի շարունակուին կարգ մը ծրագրին վերաբերեալ վարժարաններու, նախընտրաբար չըքաւոր գաղութներու մէջ, որ Միութեան մասնակի հակակշիռը կամ գործակցութիւնը պիտի ընդունին: Ըստ կարելւոյն կրթական վարկերը պիտի փոխարինուին Միութեան կողմէ վարձուած ուսուցիչներով եւ դպրոցական պիտոյքներով:

Այս յօդուածին գործադրութիւնը եւ անոր տակ պահուած նկատումները արդէն ծայր տուած են Աթէնքի թաղային վարժարաններու վերաբերմամբ:

Երկար ու յոգնեցուցիչ աշխատանքներէ յետոյ, Բարեգործականի մասնաճիւղ անունով կազմուած մարմինները, թաղային խորհուրդներուն հարցարաններ ուղղելով, ուզած են գիտնալ թէ ուսուցիչներէն որոնք Բարեգործականի անդամ են, հոգաբարձուները, թաղականները արձանագրուա՞ծ են Միութեան մէջ:

Վերի յօդուածին մէջ, ինչպէս որ յիշուած էր, «կրթական վարկերը պիտի փոխարինուին Միութեան կողմէ վարձուած ուսուցիչներով»:

Ինչ որ Բարեգործականը մինչեւ հիմա իր բարոյական հեղինակութեամբ ձեռք բերած չէ, կ'ենթադրէ ստանալ նիւթական պարտադրութեամբ եւ ազգային մարմիններու արժանապատուութիւնը ոտնակոխելով:

Բայց ի վերջոյ ի՞նչ է Բարեգործականի պահանջածը: Հակակշիռ եւ գործակցութիւն, մինչեւ հիմա չափէն աւելի գոյութիւն ունեցած է: Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ կրթական խորհուրդներու առանց գիտակցութեան, մինչեւ այսօր Բարեգործականի մասնաճիւղը ու իր քարոզչը յարաբերած են նպաստընկալ վարժարաններու հոգաբարձութիւններուն եւ թաղական խորհուրդներուն հետ, անոնցմէ ուղղակի ստացած են իրենց պահանջած հաշուեկշիռները ու ենթակայ եղած են ամէն ձեւի քննութեանց, Եւ մինչեւ այսօր, Բարեգործականէն չկայ ոեւէ թելադրանք, կրթական գործերու վերաբերմամբ, որ Յունաստանի շրջանի ազգային մարմինները նկատի առած չըլլան:

Ի՞նչ անհեթեթութիւն. Բարեգործականը իր կրթական նպաստին փոխարէն, իր ուզած ուսուցիչը պիտի կարգէ վարժարաններուն: Այս սիստէմը օտարներուն կողմէ կը պարտադրուի հասկնալի նկատումներով, ուրեմն Բարեգործականը նոյն գիծին վրայ կը դնէ ինքզինքը: Ամերիկեան Նպաստամատոյցը հազարաւոր տոլարներ տուաւ մեր վարժարաններուն: Ասոր փոխարէն եթէ պարտադրէր իր ուսուցիչները կամ հարցումներ ընէր որ անոնց մէջ կա՞ն բողոքականներ, ճի՞շդ պիտի ըլլա՞ր: Բարեգործականի խորհած ձեւը ասկէ տարբերութիւն չունի: Եթէ մեր դպրոցներուն ամէն օգնող միութիւն, կազմակերպութիւն այդքան վիրաւորիչ ու կոպիտ կերպով պայմաններ դնէր, Բաբելոնի պիտի վերածուէին կրթական հաստատութիւնները:

Եթէ Բարեգործականի նպատակն է որ իր ունեցած «փրոֆէսօր»ներուն կարողութիւններէն օգտուին մեր վարժարանները, մինչեւ հիմա արգելքներ չկային: Ո՞ր Թուականին եւ ո՞ր մարմնին կրթական ծրագիր ղրկեց ու մերժուեցաւ: Եթէ ունէր ուսուցիչ կամ տնօրէն թեկնածուներ, նոյնպէս առաջարկէր կրթական կեդրոնական մարմիններուն, որոնք բնական է թէ նկատի պիտի առնէին, եթէ արժանիքներ ունէին թեկնածուները: Մինչեւ հիմա ոչ առաջարկուած է եւ ոչ ալ մերժուած»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Հայ եկեղեցական կալուածներու գրաւումէն ետքը, Ռուսիոյ ցարին հաւատացուցած էին թէ ճարռնական ճակատի վրայ եղած պարտութիւնները հետեւանքն են Խրիմեան Հայրիկի անէծքին: Ցարը պաշտօնատարի մը միջոցաւ հարցնել կուտայ թէ ճի՞շդ է շրջած զրոյցը:

Խրիմեան կը պատասխանէ.

— Ոչ, ես չե՛մ անիծողը, իմ փոքրաւորս է, որ քիչ մը անհամբեր է բընաւորութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Այդ երեկոյ, պատճառով մը, Սահակը պտոյտ մը զարկած էր Թօրօենց Տիրացին: Տիրացին մեծ եղբայրը — Յովսէփը — վրայ գալով, բարկացած պոռացած էր Սահակին երեսին.

— Ծօ՛, ապտառ, որ մարդ ես, քոյրդ կառավարէ...

Այս խօսքէն վերջ, Սահակը դարձեր էր կայծ ու կրակ: Գիւղը գիւղով չէին կրնար զսպել կատղած առիւծը: Յովսէփը, զղջացած իր ըսածէն, երկիւղէն գունատ, ստիպուեցաւ փախչիլ, ապատելու համար «կատղած արջ»ին ձեռքէն:

— Քո՞յրս կառավարեմ ... եթէ կ'ուզէք ձեր քոյրերն ալ կը կառավարեմ, հայվաններ... Ըսէ՛ք, հասատեցէք, եթէ գիտէք բան մը քրոջս մասին, այն ատեն տեսէք թէ Սահակը ինչպէս քոյր կառավարել գիտէ: Եղէ՛ք, դուրս եկէ՛ք կնիկներ ... անամօթներ ... «Ջամճի»ներ որ մարդ էք դուրս եկէք, կը գոռար Սահակը գրեթէ ինքզինքը կորսնցուցած:

Քանի մը հաւժկու երիտասարդներ, մեծ դժուարութեամբ՝ կաշկանդեցին Սահակը ու տուն բերին:

Գիւղը այդ օրը, սովորականէն շատ կանուխ ցրուեցաւ: Տանիքներուն վրայ, մէկ ծայրէն միւսը խորհրդաւոր փսփսուք մը անցաւ ու լռեց...

Սահակը, բարկացած ներս մըտաւ, ու առանց մօրը կամ քրոջը հետ խօսելու, գնաց երկնցաւ պատրաստ անկողինին վրայ: Մէկ երկու օր տեւող արեւէն վերջ՝ այդ գիշերը կրկին խաւար պատեց Սիրանին գլխուն: Տարիներու ժամանակամիջոցին, կուտակուած ենթադրութիւններուն, եւ սպասուած երկունքին ժամը մօտեցած ըլլալ կը թուէր: Այսպէս կը զգար Սիրանը: Ու ամբողջ հոգին մրրկածուփ ծովու նման խռոված էր:

Մայրը, խորհրդաւոր կերպով, մերթ կը նայէր տղուն զայրացկոտ շարժ ու ձեւին, մերթ աղջկանը մռայլ կեցուածքին: Ան, գուշակած էր որ, աղջկանը գլխուն գալիք բան մը կար... բայց, տա՛ր Աստուած որ, թեթեւ անցնէր: Անցեալ երեկոյ ուշանալը ու անպատասխան անկողին մտնելը... գիշերը մինչեւ լոյս այնքան մղձաւանջով անցընելը, ու յետոյ... այսպէս գիշեր ցորեկ մտածելը ու լալը, ազդանշանն էին գալիք մեծ փորձանքին:

Մայրը իմացած էր որ, աղջիկը Պապլէնին հետ է: Դեռ երկու օր առաջ, գացած էր Թուրվանտա-Քուրօին, ու, հասկցած էր ամէն բան —Տէր հայրենց տունէն մինչեւ ուշացած գիշերը — Թուրվանտայ-Քուրօն ոչինչ չէր պահած, ամբողջ անցուդարձը — ինչ որ կրցեր էր Պապլէնին բերնէն առնել— պատմած էր:

Երկու մայրերը, գլուխ - գլխի խորհրդակցեր էին, այս խնդիրը որոշ ելքի մը հասցնելու համար, բայց, այդ խորհրդածութիւնը լաւ արդիւնք չէր տուած:

Նազնազ պաճին, պահանջած էր որ, Պապլէն ժամանակի մը համար հեռանայ գիւղէն:

Թուրվանտայ-Քուրօն, «տասնըհինգ աղջիկ Պապլէնս մէկ օրին հետ չեմ փոխեր» ըսած էր: Նազնազ պաճին, այս խօսքէն վիրաւոր, քէն ըրած ու Սիրանին արգիլած էր որ, մէկ մըն ալ ոչ անոնց տունը երթար, եւ ոչ ալ անոնց հետ խօսէր:

Այս անցուդարձին Սահակն ու Պապլէն տեղեակ չէին:

Սահակը, փռուած իր անկողինին վրայ, արմուկը դրած բարձին ու ձեռքի ականջին, միտքը պատէ պատ կը զարնէր, գտնելու համար հանելուկին բանալին: «Քոյրս որո՞ւ հետ կարող է ըլլալ» կը մտածէր՝ Յովսէփը այսքան պատասխանատու խօսք մը չէր արտասանէր, եթէ որոշ բան չգիտնար այդ մասին. անտարակոյս իր ըթին տակ շատ բաներ տեղի ունեցեր էին բայց ինքը բանէ մը լուր ունեցած չէր: Լաւ էր որ, այս կռիւը տեղի ունեցաւ... պատճառ մը եղաւ որ, ինքն ալ քիչ մը աչքը շուրջը դարձնէր:

Տարօրինակ փափաք մը ունեցաւ Պապլէն տեսնելու, անոր հետ խօսելու: Պապլէն ինչո՞ւ ալ առաջուան պէս մեր տունը չի գար, կռիւի ատեն ո՞ւր էր, դա՞նօրէն մտածեց Սահակը:

Անպայման բան մը պատահած է տղուն: Մայրս կամ քոյրս վիրաւորած են անոր հպարտ զգացումները: Կռիւ ըրած էր, ու, ծանրօրէն անարգած էին իր քոյրը — գուցէ Պապլէնին ապագայ ընկերը, լաւ էր որ ինքն ալ իմանար: Երկուքին միջեւ, զաղտնիք չկար, բացի սիրային կեանքէն: Պէտք էր, այո, թող իմանար Պապլէն: Թող իմանային բոլոր գիւղացիները:

Սահակը կ'ուզէր խօսիլ, պատմել, ապացուցանել որ քոյրը արդար էր, զաւնուկ էր ... այլապէս եթէ կարենային հաստատել անոր մէկ չնչին «ծուռութիւն»ը՝ ինք յանձն կ'առնէր քոյրը իր ձեռքով, մազերէն խոշոր քար մը կապած՝ Մուրատ Ջայը ձըգել ...

Շիկացած երկաթի պէս տաք շունչով մը ըսաւ Սիրանին, որ ձեռքերը ծալ, սպասաւորի մը պէս կանգնած էր սիրտը դող.

— Աղջի՛, Սիրան, գնա Պապլէն հոս կանչէ:

Սիրանը վարանեցաւ,երերաց, դողդողաց եւ մնաց իր տեղը ...:

Եղբայրը կը հրամայէր Պապլէն կանչել, իսկ մայրը արգիլած էր անոր հետ խօսիլ կամ անոնց տունը երթալ:

Ո՞ր ատեն, կռիւ մը, վէճ մը կամ խնդիր մը ունեցած էր Սահակը եւ Պապլէն բացակայած էր, իսկ այսօ՞ր ...Անպատուած էին իր քոյրը, այսինքն Պապլէնին քոյրը, ու ան ոչ միայն չէր երեւած կռիւին վայրը, այլ եւ, կռիւէն վերջ նորէն չէր երեւար: Ուրեմն չէր հետաքրքրուեր ոչ Սահակով եւ ոչ ալ Սիրանով ...

— Սիրա՛ն, չլսեցի՞ր որ տեղէդ չես շարժիր, կրկնեց Սահակը պոռալով:

— «Խատաղ» առնիմ, ես կ'երթամ, մութ է, կը վախնայ, ըսաւ մայրը աղաչական ձեւով մը:

«Կը վախնա՞յ ... մըթմըթաց Սահակը զարմացած: Սիրա՞նը կը վախնայ ... Պապլէն կանչելու ի՛նչ զարմանալի յայտարարութիւն: Մօրը այդ խօսքերուն տակ ան կարդաց բան մը, բայց չկրցաւ ըմբռնել թէ ի՞նչ էր ...

Պապլէն կանչելու հարկ չմնաց: Նոյն վայրկեանին ներս մտաւ, ու լըջօրէն բարեւելէ վերջ, առանց նստելու հարցուց կռիւին մասին եւ ցաւյայտնեց որ բացակայած էր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

(Շարունակելի)

ման: Սկաուտներուն անցքը տեւեց աւելի քան մէկ ժամ: Կը մասնակցէին 22-000 սկաուտներ, որոնց իբր 12,000ը Հունգարացիներ էին, իսկ մնացեալը՝ 34 ազգերու ներկայացուցիչները: 60,000 ժողովուրդ խռնուած էր Կոտոլնոյի դարաստանին մէջ: Թափօրը կազմուած էր այբուբենի կարգով: «Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ առջեւէն կ'երթային Ալպանիան եւ Աւստրիան: Անշուշտ կը մոռնայ Հայաստանը (Արմէնիա), որուն զաւակներն ալ կը մասնակցին այս միջազգային ճամբարին: Թղթակիցը բազմութեան և կանոնաւորութեան տեսակէտով առաջին տեղը կու տայ Անգլիոյ եւ գաղութներու, երկրորդը՝ Ֆրանսայի եւ երրորդը՝ Լեհաստանի սկաուտներուն:

Պապը կը բողոքէ ամլացման դէմ

ՊԷԹՈՎԷՆ ՄԸ ՉՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅԻՆՔ, ԵԹԷ...

«Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», Վատիկանի պաշտօնաթերթը, երկար զեկոյց մը կը հրատարակէ, ընդդէմ գերմանական այն օրէնքին որով ամլացման պիտի դատապարտուին ժառանգական եւ հոգեկան ախտաւորները: Զեկոյցը այս առթիւ ուշադրութեան կը յանձնէ քրիստոնէական բարոյականը, որուն համաձայն սերնդագործութիւնը գերագոյն նպատակն է ամուսնութեան եւ ուրիշ սահման չի կրնար ճանչնալ բայց միայն ժուժկալութեան բնական օրէնքը:

Գերմանիոյ կաթոլիկ եպիսկոպոսներն ալ, հիմնուելով Պապին 1930 դեկտ. 31ի կոնդակին վրայ, որ կը մերժէ մարդուն ամլացումը, բողոքած են նորահաստատ օրէնքին դէմ:

Վիեննացի բժիշկ մըն ալ իր կարգին քննադատելով այս օրէնքը, դիտել կու տայ որ եթէ ան հաստատուած ըլլար 1770էն առաջ, մարդկութիւնը պիտի զրկուէր ամենամեծ հանճարէ մը, Պէթովէնէն, որուն հայրը մարմնացումն էր ալքոլական այլասերման:

ՏԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾՐԻ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9
Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps. (Bagneux)

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ
կը նուագեն Թառիստ ԺՈՐԺ եւ ԱՔԴԱՐ
Գեղարուեստական բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:
ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

ՏԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՌԻԹԵԱՆ Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին
Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն
Bar-Restaurant Belvedèreի օդասուն պարտէզին մէջ
բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին
կը նուագէ Չ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը
Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ, Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մեթր հեռու է հանդիսավայրէն:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Դաշտահանդէս Շալէթի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ ՇԱԼԷԹԻ ՔԱՔԴԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ
վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ քարահանքի դիմացի անտառին մէջ

Պատույ երեկոյ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot
բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար:
Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք: Մուտքը՝ ազատ է:

Հանդէս-պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
Maison BECK. Place de la Gare Arnouville-les-Gonesses
կը նուագէ ԹԱՐԻՍ ԺՈՐԺի սուագախումբը:
երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն Օր. Հ. ԳՈՇԵԱՆէ:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Գին՝ 3 եւ 4 ֆրանք:

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ
ՄԱԼԻՍԱՐԻ ՋՈՎԱՍՈՒՆ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, նուագ, պար եւյլն.:

Դաշտահանդէս Սէն թ'էթիէնի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊՕԼԻԷՕՅԻ (Baulieux) ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ԾԱՌԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
Ճաշը միասին բերել: Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ եւ պտուղներ:
Գեղարուեստական ընտիր բաժին եւ հայկական պարեր:
կը խնդրուի հայ հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել սոյն ձեռնարկը ի սէր Հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ
ՍԱԼՈՆ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՌԻՒ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ)
կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ, հայկական պարեր եւյլն.:

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

կազմակերպուած ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ
վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ
գեղարուեստական ճոխ բաժին, ֆութպոլի մրցում եւյլն.:
Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ: Մուտքը ազատ է:
կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը:

Ց.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 231 Fbg. du Temple:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾՐԻ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

նուիրուած՝ Ա. ԱՐԱՄԵԱՆՑԻ, ԱՐՄԷՆ-ԳԱՐՕՅԻ, ՔԵՌԻԻ, ՎԱՐԴԳԷՍԻ եւ բոլոր յայտնի ու անյայտ հայրենակից հերոսներու յիշատակին:
կազմակերպուած ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ մարսէյլի Հայր. Միութեան կողմէ
Տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի ամբողջ օրը
Պուլվար ՌԱՊԱԹՕԻ օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ
Կը նախագահէ՝ հայրենակից Վ. ԽԱԼԼՕՂԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ հայրենակից Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ.— 46, 18, 16 եւ 15 հանրակառքերը եւ իջնել Քափիլէթ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր Դարմանատան մէջ, 253, rue J. J. Rousseau: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ վարժարանէ վկայուած պատուաւոր եւ ընտանիքի տէր Սալոնիկէ Հայ սափրիչ մը:
Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուրունչայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Guevrekian, Ayaporido N. 2165, Villa Gerli, Velonide, Buenos Aires (Rep. Arg.): Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ: Իր հասցէն գիտցողներէն խնդրուի իմացնել՝ Der Agopian, Cordonnier, 14 rue Médéah, Փարիզ (14): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրաչափ Թագւոր Խաչմանուկեան (Բաղէշցի): Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաչճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Թէեւ մեր կազմակերպութիւնը շատ քիչ մարդիկ ունէր իր տրամադրութեան տակ, բայց մեր հետապնդումները հրաշալի արդիւնք կու տային: Շուտով կրցանք ճշդել թէ ո՛ր օրերուն եւ ինչ ձեւով պալատէն դուրս կ'ելլէր մեծ դուքսը: Կալիայեւ այնքան մանրամասն եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ քաղեր էր, որքան Պլեհվէի կառքին ու ձիերուն մասին:

Ինչ որ մեծ դուքսին կառքը կը զատորոշէր ուրիշ կառքերէ, ձիուն ճերմակ սարքն ու լապտերներուն սպիտակ լոյսին շլացուցիչ սպիտակութիւնն էին: Մոսկուայի մէջ ոչ ոք սպիտակ լապտեր ունէր, միայն մեծ դուքսն ու կինը, մեծ դքսուհին Էլիզաբեթ ունէին: Այդ պարագան կը կնճռոտէր քիչ մը մեր գործը, որովհետեւ կարելի էր խաբուիլ եւ շփոթել մեծ դքսուհիին կառքը մեծ դուքսին կառքին հետ: Սակայն Կալիայեւ եւ Օպանաս մանրազնին ուսումնասիրած էին մէկուն կամ միւսին կառապանները եւ կրնային ճշդել, հիմնուելով կառապաններու կերպարանքին վրայ, թէ ո՞վ կը գտնուէր կառքին մէջ, մեծ դո՞ւքսը թէ իր կինը: Ասկից զատ, մեծ դուքսը կը նստէր յաճախ բաց կառքի մէջ:

Այսուհանդերձ բաւական չէր գիտնալ թէ ո՞ր օրը պալատէն կ'ելլէ մեծ դուքսը: Անհրաժեշտ էր նաեւ ճշդել թէ ո՞ր ժամուն պալատէն դուրս կ'ելլէր եւ ո՞ր ճամբով կ'երթար: Շուտով տեղեկացանք նաեւ թէ, բնակելով Տվէրսկայա փողոցի պալատը, մեծ դուքսը, գրեթէ ամէն օր եւ նոյն ժամուն (կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին), կ'երթար Կրէմլին եւ կը վերադառնար ժամը 5ին: Այս ձեւով, հակառակ դէպի Պետերսբուրգ կատարած իր ճամբորդութեան, մեծ դուքսին մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, դէթ իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ, քաղած եւ աւարտած էինք մինչեւ Ծննդ: Այդ մասին լուր ղրկեցի Դորա Բրիլիանտին, որ ուժանակը կը պահէր Նիժնի-Նովգորոդի մէջ:

Դեկտեմբերի առաջին օրերուն, գացի Բագու՝ տեսնելու Նարոդնայա Վոլիայի այն անդամը, որ ինծի յանձնարարուած էր Աղեւի կողմէ: Բագուի մէջ յարաբերութեան մտայ նաեւ տեղական կոմիտէի անդամներուն հետ, որոնք ինծի ըսին թէ փնտռած անձս, Ք., չէր գտնուեր Բագուի մէջ, թէ երբեք տրամադիր չէր մասնակցելու գաւառական գործի: Նոյն առեն ինծի ցոյց տուին Բագուի կոմիտէին անդամներէն Ալեքսանդրովիչը, աւելցնելով որ այս երիտասարդը երկար ատենէ ի վեր կը խնդրէր մտնել Մարտական Մարմնոյն մէջ, թէ անձնապէս շատ ծանօթ էր Բագուի ընկերներուն:

Բագուի մէջ էր, որ տեսայ Ալեքսանդրովիչը:

Միջահասակէն քիչ մը վեր, ակնոցաւոր, ցայտուն, մեծ եւ բարի աչքերով երիտասարդ մը: Մեր առաջին իսկ տեսակցութեան, փափաք յայտնեց մասնակցելու ահաբեկչական գործին: Համոզուելու համար թէ որքան խոր է իր փափաքը, աշխատեցայ տարհամոզել զինք: Ըսի թէ ահաբեկչական գործին կը մասնակցին միայն անոնք, որ անկարող են խաղաղ պայքարի նուիրուիլ: Յետոյ աւելցուցի թէ կարելի չէ այնքան շուտ որոշում տալ ահաբեկչութեան մասնակցելու նման խնդրի մը մասին: Ալեքսանդրովիչ կը յամառէր: Ինծի թուեցաւ անկեղծ եւ համոզուած ահաբեկիչ մը: Քանի մը անգամ ալ տեսակցելէ յետոյ իր հետ, համաձայնեցանք: Ըսի որ անմիջապէս մեկնի Մոսկուա:

Վերադարձիս, Օպանաս եւ Կալիայեւ հետեւեալը պատմեցին ինծի.—

Դեկտեմբերի 5ին եւ 6ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ ուսանողներու ծանօթ ցոյցը: Այդ առթիւ, Մոսկուայի կոմիտէն յայտարարութիւն մը հանեց, սպառնալով ուղղակի մեծ դուքսին: Այդ կոմիտէն, ինչպէս գրեցի, երբեք տեղեկութիւն չունէր մեր ներկայութեան մասին Մոսկուայի մէջ: Եւ ինչպէս իր սպառնալիքը ցոյց կու տար, կը ձեռնարկէ մահափորձի մը մեծ դուքսին վրայ:

Մենք լուր չունէինք այդ յայտարարութենէն, որ ահա.—

«Սոցիալ-Ռեվոլիւսիոնէր կուսակցութեան Մոսկուայի կոմիտէն անհրաժեշտ կը համարի կանխապէս յայտարարել թէ, երբ Դեկտեմբեր 5ին եւ 6ին տեղի ունենալիք քաղաքական ցոյցերուն իբրեւ պատասխան իշխանութիւնը կատարէ այնպիսի վայրենի խառնութիւններ, ինչպէս պատահած են վերջերս Պետերսբուրգի մէջ, կատարուած այդ բարբարոսութիւններուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ մեծ դուքսին գլխուն, ինչպէս նաեւ ոստիկանական տեսուչ Տրեպովի գլխուն վրայ: Կոմիտէն որոշած է մահուամբ պատժել»:

Այս յայտարարութենէն քանի մը օր յետոյ, մեծ դուքսը, վերադառնալով Պետերսբուրգէն, յանկարծ փոխեց իր բնակարանը, որ անծանօթ կը մնար այլեւս:

Նոր հարց մը ծագեցաւ,— գտնել մեծ դուքսին նոր բնակարանը:

Սկսանք հսկողութիւն կատարել Կրէմլինի, Նեսկուչնիի եւ Ստարայա Բասմաննայա պալատներուն վրայ: Կալիայեւ յաջողեցաւ տեսնել մեծ դուքսին կառքը Կալուգայի դրանմօտ: Հետեւցուցինք թէ մեծ դուքսը Նեսկուչնիի պալատին մէջ կը բնակի եւ չսխալեցանք:

Մինչեւ հիմա ինծի անծանօթ կը մնայ պատճառը, որուն համար դուքսը յանկարծ բնակարան փոխ... Դիպուածո՞վ էր, մեր կազմակերպութեան մասին լո՞ւր առած էր թէ ... կուսակցութեան կոմիտէին յայտարարութեան մղուեցաւ: Անձնապէս այս վերջին ենթադրութիւնը կ'ընդունիմ, որովհետեւ մեծ դուքսը չէր կրնար նկատի ... Սոցիալ-Ռեվոլիւսիոնէր ... ցութեան սպառնալիքը: Արդ, ... Կրէմլինի պալատին մէջ ինքզինք ... ապահով կը զգար, քան Տվէրսկայա ... պալատին մէջ: Իրականին մէջ, ... կայն, վտանգը, որ կը սպառնա...տուէր, նուազ մեծ չէր: Հսկողութ... դաշտը ընդարձակուած էր,— փոխ... նակ կարճ ճամբուն՝ Տվերսկայա ... ղոցէն մինչեւ Կրէմլինի պալատը, ... դուքսը ստիպուած էր հիմա ... աւելի երկար ճամբէ մը, Նեսկու...նիէն մինչեւ Կալուգայի դ... տակից ալ՝ Մոսկուա:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

6 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2258

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՂԲԻՒՐԸ ՈՒԺԻՆ

Հիմնական խնդիր համարելով երիտասարդութեան կազմակերպումը, մեր կարելին կը փորձենք, ներկայացնելու համար երիտասարդական շարժման վերաբերեալ ո՛ր եւ է երեւոյթ:

Դժբախտաբար, լայն միջոցներ չունինք, որպէսզի կարենանք տեղին վրայ եւ մեր աչքով ուսումնասիրել իւրաքանչիւր երկրի ժողովուրդի ճիգը՝ յանուն երիտասարդութեան:

Բայց, Եւրոպա կը գտնուինք եւ ունինք անսպառ աղբիւրներ, անհրաժեշտ նիւթերը քաղելու համար:

Ինչ որ մինչեւ հիմա տուած ենք ցիրուցան եւ պատահաբար, կ՚ուզենք այս անգամ ներկայացնել իբրեւ հետեւողական եւ ամբողջական պատկեր:

Այսպէս, երէկ հրատարակեր էինք ամփոփ տեղեկութիւններ, իտալիոյ երիտասարդութեան, եւ մասնաւորապէս «պալիլա»ներու կազմակերպութեան մասին:

Այսօր, կը սկսինք երկարաշունչ շարք մը՝ յատկապէս «Յառաջ»ի համար պատրաստուած:

Այդ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը կը պատկերացնէ շարժում մը — «սոքոլ»ներ — որուն անունը միայն լսած ենք:

Հարկ է կարդալ զայն ուշի ուշով, իմանալու համար թէ ի՛նչպէս կը վերածնին ժողովուրդները, իրենց հոգին երիտասարդ եւ ճակատը պայծառ պահելով ամէնէն մռայլ օրերուն:

Երանի՛ թէ ուրիշ երկիրներու, եւ մասնաւորապէս արեւելեան գաղութներու (Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա) մեր աշխատակիցներն ալ կարենային պրպտումներ կատարել, տեղացիներու երիտասարդական կազմակերպութեանց եւ գործունէութեան մասին:

Ամէն պարագայի մէջ, ուղղակի աշխատակցութեամբ թէ քաղուածաբար, մենք պիտի ջանանք պատկերացնել ինչ որ տեղի կ՚ունենայ ի սփիւռս աշխարհի:

Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ծանրանալով այն կէտերուն վրայ որ կրնան օգտակար ըլլալ մեզի,— յատկապէս գաղութներու երիտասարդութեան:

Մեր գլխաւոր նպատակն է՝ նախ բանալ միտքերն ու աչքերը: Առիթ ընծայել ներշնչուելու, որոճալու եւ սերտելու:

Այս չի նշանակեր թէ՝ ինչ որ կը տեսնենք ու կը լսենք, պիտի օրինակենք:

Քաղաքական կեանքի մէջ, շատ ենք տեսած թերխաշ ընդօրինակութեան կամ թխածոյ հետեւակութեան չարիքները:

Գտնուելով խաւարակուռ Ասիոյ մէջ, երէկ դուրսէն եկած ամէն բան կը շլացնէր մեր աչքերը, գետնէն կտրելով մեր ոտքը:

Այսօր չունինք ո՛ր եւ է չքմեղանք, եթէ նորէն խրինք նոյն ճամբուն մէջ:

Միւս կողմէ, նոյնքան վնասակար է քարանալ նախնական գիտելիքներով, ծուլօրէն կառչիլ իր միջավայրին եւ կղզիանալ, կտրուիլ աշխարհէն:

Վերջին տասը տարիները խորունկ ցնցում յառաջ բերին մասնաւորապէս երիտասարդութեան մէջ:

Հետեւաբար, ամէնէն աւելի անոր պարտքն է, իր նոր միջավայրին մէջ, եւ մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, իրերը դատել քննական ոգիով: Գտնել շիտակ եւ ինքնուրոյն ճամբան:

Ուրեմն, մենք պիտի ճարենք նիւթեր: Եւ կ՚ուզենք որ բոլորն ալ օգնեն մեզի: Ոչ թէ սովորական խորհրդածութիւններով, այլ փաստացի տեղեկութիւններով:

Հաւաքելով այդ բոլորը, քննելով, մաղելով զանոնք, աչքի առջեւ կ՚ունենանք ոչ միայն իրագիտական դաս մը, այլեւ հարուստ աղբիւր մը ներշնչման եւ ինքնագործունէութեան:

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, ամէն տեղ ալ, ինչ որ կը կատարուի յանուն երիտասարդութեան, սահմանուած է վաղուան համար: Եւ, անշուշտ, հայրենիքին համար:

Արդ, բոլոր ժողովուրդներուն մէջ, ո՞րն է այն անբախտը, որ ամէնէն աւելի պէտք ունի կազմակերպուելու, գօտեպնդուելու վաղուան համար: Եւ հայրենիքին համար:

Բոլոր ժողովուրդներն ալ, մեծ թէ փոքր, կը ձգտին կրկնապատկել ուժի աղբիւրները, եւ մանաւանդ նորոգել հոգիները:

Մե՞նք ենք միակ բախտաւորը, որ պէտք չունինք ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին:

Ընդհակառակն, մինչ ուրիշները երիտասարդութիւնը կը կազմակերպեն յանուն քաղաքական աշխարհակալութեան, մենք ամէն բանէ առաջ ինքնապաշտպանութեան հոգն ունինք:

Իսկ ինքնապաշտպանութիւնը՝ սնամէջ բառ մըն է, առանց կազմակերպուած երիտասարդութեան, որ կը նշանակէ ուժ:

Դէպի աղբիւրը ուժին, ոչ թէ աջ ու ձախ սպառնալու, այլ, ամէն բանէ առաջ, կանգուն եւ աշխոյժ մնալու, եւ մեր արեւն արժեցնելու համար:

Ինչպէս պնդերակաւորները, երիտասարդութեան բազկերակէն զրկուած ժողովուրդներն ալ կէս ճամբան մնալու դատապարտուած են:

Միւս կողմէ, երիտասարդութիւն մը որ կապ չունի իր մայր կոճղին հետ, որ կը մեծնայ իբրեւ բարտի երերուն, անշուշտ կացինը գլխուն զարկած կ՚ըլլայ իր ձեռքով:

Զանազան ազգերու կարգին, մենք պիտի ներկայացնենք նաեւ պատկերը քէմալական Թուրքիոյ երիտասարդութեան:

Ի՞նչպէս պիտի կրնայ արդարանալ գաղութներու ազատ երիտասարդութիւնը, եթէ փաստերը հաստատեն թէ նոյն իսկ Անատոլուի Թուրքէն ետ մնացեր ենք ...

Ամէն ժամանակէ աւելի, միութեան գիծ մը, նշանախօսք մը՝ գաղութներու ցիրուցան երիտասարդութեան համար: Եւ կազմակերպութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՐԷՈՒՖ, ՐԷՖԻԳ ԽԱԼԻՏ, ՐԻԶԱ ԹԷՎՖԻԳ, ՍԱՏԸԳ ԵՒ ԱՏՆԱՆ ՊԷՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻ՞Ն

« Միլլիյէթ » կը գրէ (1 օգոստոս).—

Մեր մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, ներման օրէնքին գլխաւոր գիծերը պատրաստուած են: Ազգային Մեծ Ժողովին բացման առաջին նիստին, կառավարութեան առաջարկը խորհրդակցութեան նիւթ պիտի ըլլայ եւ Հանրապետութեան տասնամեակին այս առաջարկը պիտի օրինականանայ:

Կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ որ քաղաքական դատապարտեալները եւ երկրէն դուրս գտնուողներէ մէկ մասն ալ ներման արժանանան:

Կը լսենք թէ կառավարութենէն խնդրուած է ներման արժանացնել՝ նախորդ վարչապետ Րէուֆ, Հիւրիէթ եւ Իթիլաֆ լիտըր Սատըգ, խմբագիր Րէֆիք Խալիտ, « Ֆիլօսօֆ » Րիզա Թէվֆիք, տօքթ. Ատնան եւ գնդապետ Աթիլ պէյերը:

Ասոնցմէ Րէֆիգ Խալիտ, «Ֆիլօսօֆ» Րիզա Թէվֆիք, Սատըգ, Աթիլ պէյերը, որոնք 150նոցներէն են, ամէն օր ներման համար խնդրանքներ կ՚ընեն եւ Թրքական հողի վրայ մեռնելու փափաք կը յայտնեն: Յայտնի չէ թէ կառավարութիւնը ասոնց ներումը ժողովին պիտի առաջարկէ՞ թէ ոչ:

Ատնան պէյ հիմա Փարիզ կը գտնուի եւ Սորպօնի համալսարանին մէջ Թուրքերէնի ուսուցչութիւն կ՚ընէ: Իր կինը Խալիտէ Էտիպ հանըմ, ամերիկեան թերթերու մէջ խմբագրութիւն կ՚ընէ եւ անգլերէն գործեր կը հեղինակէ ու թարգմանութիւններ կ՚ընէ: Րէուֆ պէյ անգլիացի նաւապետի մը հետ ուղեւորութեան ելած եւ Հնդկաստան գացած է: Րէֆիգ Խալիտ՝ Վաhտէթ թերթը կը հրատարակէ, Սատըգ պէյ ալ Ռումանիոյ մէջ ագարակատէրի մը տղոց Թուրքերէն կը սորվեցնէ:

Այս ներման օրէնքէն պիտի օգտուին, երկրին բանտերուն մէջ գտնուող քաղաքական յանցաւորները:

Կանտի դատապարտուեցաւ 1 տարի բանտարկութեան

Օգոստոս 4ի առտուն Կանտի, բանտին մէջ տեղի ունեցաւ Կանտիի դատավարութիւնը: Ամբաստանեալը չհերքեց եղած մեղադրանքները եւ խոստովանեցաւ թէ գիտակցաբար անսաստած է օրէնքին: Միեւնոյն ատեն չեշտեց թէ ինք խաղաղասէր մարդ է եւ հաճոյք չզգար օրէնքին անսաստելէ: «Բայց, ուրիշ ելք չունիմ»: Յետոյ ընդլայնելով իր տեսակէտը, յայտարարեց թէ Հնդկաստանը ենթարկուած է կամայական եւ անարդար կարգուսարքի մը, որ թէ քաղաքականապէս եւ թէ բարոյապէս կը նուաստացնէ երկիրը:

Դատաւորը բոլոր առարկութիւնները լսելէ յետոյ, մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտեց Կանտին: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ աւելի ծանր պատիժ պիտի սահմանէր, բայց նկատի առնելով ամբաստանեալին տարիքը, չուզեց չափազանց խստութեան դիմել:

Այսպէս ուրեմն, այս յաւիտենական ըմբոստը մէկ տարի ալ պիտի ապաշխարէ բանտին մէջ, իբրեւ հասարակ դատապարտեալ:

Ինչո՞ւ արտաքսուեցաւ անգլիացի ճարտարագէտը

Էնկիւրիի անգլիական դեսպանը հրահանգ ստացաւ Լոնտոնէն՝ մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկել անգլիացի ճարտարագէտ Լէնտըրի արտաքսման մասին, որուն լուրը հաղորդած էինք երէկ:

Ճարտարագէտը Թուրքիա կը բնակէր զինադադարէն ի վեր: Վերջերս Անգլիա եկած էր, արձակուրդով, եւ կիրակի օր վերադարձաւ Էնկիւրի:

Անգլիական դեսպանը առջի օր Հայտար Փաշայի կայարանին մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թէվֆիք Րիւշտիի հետ, որ Էնկիւրի կ՚երթար, բայց չկրցաւ որոշ պատասխան ստանալ: Արտաքսուած ճարտարագէտը ինքն ալ որ եւ է պատճառ չի տեսներ վտարման եւ կ՚ըսէ թէ չէ կատարած որ եւ է գործ որ լրտեսութեան կասկած ներշնչէ:

Անուղի հրդեհ Կորնթոսի մէջ

11 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ՎՆԱՍ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն օգոստոս 4 թուականով.— Բուռն հրդեհ մը ծագեցաւ այս գիշեր ժամը 2.30ին, Կորնթոսի մէջ: Քաղաքին մէկ մասը ճարակ եղաւ բոցերուն: Վախ կար որ ամբողջ քաղաքը մոխիր դառնայ, բայց շնորհիւ տեղական իշխանութեանց ջանքերուն եւ Աթէնքի հրշէջներուն աջակցութեան, կարելի եղաւ հրդեհը մարել առտուան ժամը 7ին:

Վարչապետ Ցալտարիս աղէտին լուրը առնելով, անմիջապէս Կորնթոս գընաց գիշերուան ժամը 4ին եւ անձամբ վարեց գործողութիւնները, հրահանգներ տալով տեղական իշխանութեանց: Ուրիշ նախարարներ ալ աղէտին վայրը գացին: Մոխիր դարձած են 350 տաղաւարներ որոնց մէջ դիզուած էին մեծաքանակ ապրանքներ: Նիւթական վնասը կը հասնի 80 միլիոն տրախմիի, իբրեւ ապրանքի կորուստ (մօտ 11 միլիոն ֆրանք): Տաղաւարներուն արժէքն է հինգ միլիոն տրախմի: Շնորհիւ հրշէջներու ջանքերուն, կրակը չհասաւ 1926ի երկրաշարժէն յետոյ կառուցուած նոր քաղաքին, բայց այնտեղ ալ կարեւոր վնասներ կան, որովհետեւ բնակիչները խուճապի մատնուելով տուները պարպած եւ կարասիները փողոց նետած էին:

Վարչապետը հանդամակիչ մարմին մը կազմեց նախագահութեամբ Կորնթոսի արքեպիսկոպոսին եւ վերադարձաւ Աթէնք: Իր յայտարարութեան համաձայն, Կորնթոսի առեւտրական կեանքը բոլորովին ջլատուած է այս հրդեհին հետեւանքով:

Այրած է նաեւ Ս. Պօղոս եկեղեցին:

Գործազրկութիւնը կը պակսի

Համաձայն շաբաթական տեղեկագրին, յուլիս 29ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր239,692, նախորդ շաբթու՝ 242,744: Ուրեմն, 3052 հոգի պակաս: Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 265,140: Ուրեմն, այս տարի պակսած է 24,448, կամ հարիւրին 9.5: Չորրորդ շաբաթն է որ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը նըւազում կը ցուցնէ անցեալ տարուան վրայ: Տեղաւորման գրասենեակներուն մէջ ալ բարելաւում կը նշմարուի եւ գործի պատուէրները կ՚աւելնան:

Անօրինակ դէպք մը Նիւ-Եորքի Սակարանին մէջ

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ ԱՐՏԱՍՈՒԱԲԵՐ ԿԱԶ Կ՚ԱՐՁԱԿԵՆ

Ուրբաթ օր անօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Նիւ Եորքի սակարանին մէջ: Կէս օրին, 1500 միջնորդներ եւ պաշտօնեաներ սկսան փախչիլ խուճապահար, մէկ մէկ թաշկինակ բռնած իրենց աչքերուն որոնցմէ առատ արցունք կը հոսէր: Հաստատուեցաւ որ արտասուաբեր կազեր արձակուած են: Արդարեւ, երկու արտասուաբեր ռումբեր գտնուեցան օդափոխ գործիքի խողովակին մէջ: Հարկ եղաւ փակել սակարանը, դադրեցնելով ամէն գործառնութիւն:

Քննութիւն բացուած է, դաւադիրները երեւան հանելու համար:

Հայու մը սպանութիւնը Աթէնքի մէջ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ՝ յուլիս 30ի գիշերը, Կեսարիանի պողոտային վրայ, Մանուկ Մանուկեան անուն 17 տարեկան բանուոր մը սպաննած է Սարգիս Գըյըճեանը, ատրճանակն ուղղելով գլխուն: Վիրաւորը մեռած է քաղաքային հիւանդանոցին մէջ: Յունարէն թերթերը կը գրեն թէ, մեռնելէ առաջ կրցեր է ըսել իրեն ընկերացողներուն.

— Մանուկեանը սպաննեց զիս եւ առտուընէ ի վեր կը հետապնդէր Խաչիկ Կարապետեանը, ուրիշ երեք հոգիի հետ:

Մանուկ Մանուկեան անհետացած է, իսկ Խաչիկ թէեւ ձերբակալուած է, բայց կը մերժէ ո՛ր եւ է մեղսակցութիւն:

Այս առթիւ, յունական թերթերը հակասական պատմութիւններ կը պատմեն, սպանեալը ներկայացնելով իբրեւ «պետը ազգայնականներու բազմանդամ խումբի մը, որ միշտ կը հակառակէր ձախակողմեան խմբակներու կողմէ տրուած այն որոշումներուն թէ պէտք է Յունաստանէն մեկնին եւ Հայաստան հաստատուին»: Այս պատմութիւնը գրի առած է «Վալքանիօն», «Համայնավարները սպաննեցին ազգայնականներու պետը» խորագրին տակ:

Անկախ թերթ մը, « Էլէֆթէրօս Անթրօփոս », հետեւեալ կերպով կը պատմէ սպանութեան պարագաները.—

« Մանուկեանի մայրը, որ ուսուցչուհի է, իր յետնեալ ամսաթոշակներէն առնելիք ունենալով, ուզած էր միջամտութիւնը սպանեալին, որ թաղի հոգաբարձութեան պաշտօնեան էր, որպէսզի յաջողէր գանձել իր առնելիքը: Գըյըճեան չուզեց օգտակար ըլլալ իր հակառակորդին մօրը եւ նոյնիսկ խոչընդոտներ ստեղծեց, անոր թոշակներուն գանձումը դժուարացնելու համար:

« Առջի օր, սպանիչին մայրը գնաց սպանեալին տունը եւ բողոքեց անոր իր այս վերաբերման համար: Գըյըճեան ապտակեց զայն եւ վռնտեց տունէն դէշ կերպով: Այս իրողութիւնը մղեց Մանուկեանը որպէսզի որոշէ սպանել Գըյըճեանը, վրիժառութեան համար:

« Սպանեալը կապ ունէր Կեսարիանի թաղի վէնիզելոսեան էֆէին՝ Վամվաքիասի հետ, որ արգելափակուած է՝ զինուորական հրամանատարութեան ըմպաներէն տեղակալ Պ. Լաղոյեանիսի դէմ գործուած ոճրափորձին համար »:

Կապիկներն ալ կատղեցան... կին տեսնելով

Ուրբաթ օր Ճիպրալթարի մէջ կապիկներու յարձակման ենթարկուեցաւ անգլիացի սպայի մը կինը: Այս կապիկները ազատ ձգուած են Ճիպրալթարի ժայռին վրայ եւ անվնաս կը համարուին: Արդ, յարձակող կապիկներէն մէկը այնքան կատղած էր որ, երբ կնոջ աղջիկը ուզեց պաշտպանել իր մայրը, այս անգամ խոյացաւ իր վրայ: Յայտնի չէ թէ ի՛նչ պիտի ըլլար մօր եւ աղջկան վիճակը, եթէ նաւազներ չհասնէին: Կնատեա՞ց թէ կնամոլ կապիկը երբ տեսաւ զինուորները, անհետացաւ անմիջապէս, բայց նաւազները հետապնդեցին եւ սպաննեցին գնդակահար:

Անգլիացիները առած մը ունին,— «Որչափ կապիկներ կան Ճիպրալթարի մէջ, Մեծն Բրիտանիա տէրն է այդ ժայռին»: Կը թուի թէ այս առածը պիտի կորսնցնէ իր ուժը, եւ Ճիպրալթարի կապիկներն ալ պիտի զրկուին կարգ մը ազատութիւններէ:

Զօր. Պալպօ փոխեց իր ուղեգիծը

Աւելորդ գտնելով աւելի երկար սպասել, Զօր. Պալպօ, որ անշարժութեան դատապարտուած է Նիւֆաունտլէնտի մէջ, որոշեց վերադառնալ հարաւային Ատլանտեանի ճամբով (Ասորեան կղզիներ — Լիզպոնա), փոխանակ հիւսիսային ուղեգծին (Իրլանտա): Այս փոփոխութեան պատճառն այն է որ, Իրլանտայի կողմը տիրող մշուշը արգելք պիտի ըլլայ 24 օդանաւերը կանոնաւորապէս իջեցնելու: Մինչդեռ այդ ճամբան կը պահանջէ 14 ժամ կատարեալ լոյս:

Արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ նոր ուղեգծով մեկնումը տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 10ին:

Իրլանտայի ճամբով հեռաւորութիւնն է 3200 քիլոմեդր, իսկ Ասորեաններու ճամբով՝ 2270:

Ասորեաններուն մէջ կայան մը պատրաստուած է օդանաւերուն վայրէջքին համար: Այն տեղէն տորմիղը պիտի երթայ Լիզպոնա (Փորթուկալ), 1500 քիլոմեդր թռիչքով մը, իսկ յետոյ Պէռ (Ֆրանսա), նոյնպէս կտրելով 1500 քիլոմեդր: Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Պէռի եւ Մարսէյլի մէջ, խանդավառ ընդունելութիւն մը սարքելու համար: Հարիւր ֆրանսական օդանաւեր եւ օդանաւային նախարարը ինք բարեգալուստի պիտի երթան:

Ֆրանսայի ազգային վիճակախաղը

Ելմտական նախարարութիւնը կը փութացնէ աշխատանքները, կազմակերպելու համար ազգ. վիճակախաղը:

Թերթերը կը գրեն թէ՝ վիճակախաղը պիտի ունենայ ինքնատիպ առաւելութիւններ: Տոմսակ ունեցողները չպիտի ստիպուին երկար ցանկեր պրպտել, այլ պիտի կրնան հասկնալ իրենց բախտը, աչք մը նետելով քանի տողնոց զեկոյցի մը վրայ: Այսպէս, ենթադրենք թէ՝ 5ով վերջացող բոլոր թիւերը կը շահին 200 ֆրանք, 23ով վերջացողները՝ 1000 ֆրանք, 458ով վերջացողները՝ 10,000 ֆրանք եւն.:

Ուրիշ առաւելութիւն մը,— տասը տոմսակնոց տետրակ մը գնողը անպատճառ պարգեւ մը պիտի շահի:

Վերջապէս, հինգ միլիոն պարգեւներ պիտի հաստատուին, քանի մը հատ:

40,000 ԳԵՐՄԱՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ներքին նախարարութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա ապաստանած գերման փախստականներուն թիւը կը հասնի 40,000ի:

Նախարարական խորհուրդը քանի մը օր առաջ զբաղեցաւ այս հարցով, որովհետեւ սահմանամերձ կարգ մը քաղաքներու մէջ, վախ կայ որ նորեկները իրենց դրամագլուխին կամ մասնագիտութեան շնորհիւ մրցումի ելլեն տեղացի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

«Սոքոլ»ներ

1.- ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Նուէր եղբայրաբար ՇԱՒԱՐՇ ՔՐԻՍԵԱՆԻ յիշատակին եւ մեր Հայաբանուն կազմակերպութիւններուն, որոնք հայ արիւնը բազմաթիւ կաւառներով փառուժ առուններու եւ հայ դնդերը ճեղ, ճեղ, դիւրաբեկ թելերու կը վերածեն:

— Իւրաքանչիւր ազգ կը մահանայ միմիայն իր սեփական յանցանքովը. ոչ մէկը՝ անհաշիւ մեծ ու փոքր ազգերէն՝ փճացած է արտաքին գրոհներու ուժովը, կամ պարտուած իր զարունին ու առողջութեան շրջանին: Ամէնքն ալ կորուստի դիմած են երբ մակերեսային արժէքներու տակ՝ թուլամորթութեան, անտարբերութեան եւ անմիակամութեան վատասերումը իր գործը տեսեր է: Ի՞նչ օգուտ դուրսէն պաշտպանել ազգ մը, երբ ներսը ուծացում, թուլամորթութիւն եւ փտութիւն կը զահակալեն: Որքան փոքր է վտանգի ենթակայ ազգը, այնքան մեծ է նիգը, պարտադիր անհատին ու հաւաքականութեան: Ոչ իսկ ամենամեծ անցեալ մը ի զօրու է փրկելու ազգ մը՝ կամ ապահովելու անոր ապագան, այլ միայն ու միայն առողջ, միակամ, արթուն, աչալուրջ, գործունեայ ներկայ մը, յարատեւօրէն պատրաստ ունենալով ինքնապաշտպանութեան զէնքերը՝ ամէն բռունցքի մէջ:

Մ. ԹԻՐՇ

Ով որ շրջի Չեխօսլովաքիան, ամէն անգամ որ անցնի անոր գիւղերէն, աւաններէն կամ քաղաքներէն՝ պիտի չկրնայ ուշ չդարձնել շէնքերու, կամ բացօթեայ խաղի ու մարզանքի շրջափակ տեղերու՝ որոնց ճակտին՝ պարզ գրուած կամ գեղազարդ ընդելուզումներով՝ միշտ հանդիպի հինգ տառերու.— Սոքոլ (Sokol): Կամ եթէ այդ անցորդին վիճակի վեց տարի շարունակ ապրիլ այս երկրին մէջ, անկարելի բան է իրեն անհաղորդ մնալ այն յուզումին որ կը լեցնէ երկիրը, վեց տարին անգամ մը տեղի ունեցող սոքոլներու համագումար ողիմպիականին առթիւ:

Ի՞նչ է սոքոլը, իբրեւ անձ եւ իբրեւ կազմ. ի՞նչպէս անոր գոյութիւնն ամենուրեք, երկրին մէկ ծայրէն միւսը կ'երկարի եւ ի՞նչու համար, ի՞նչ նպատակով:

×

Որպէսզի այդ բոլորն աւելի լրիւ ձեւով հասկցուի՝ պէտք է ետ երթալ:

×

1620ին Չեխերը վերջնապէս կը կորսնցնեն իրենց պետականութիւնը, որուն անցեալը՝ մերինին շատ նման է. երբեմն տկար, երբեմն զօրաւոր կեդրոնական իշխանութիւն. բազմաթիւ տուներ (մեր նախարարութեանց նման) որոնք մերթ երկրին թագաւորին, կեդրոնական իշխանութեան կողմը կը բռնեն, մերթ արտաքին թշնամիին, բազմաթիւ աւերումներ, կրօնական ներքին եղբայրասպան պատերազմներ, ներխուժում օտար տարրերու, անոնց տեղաւորումը չեխ հողին ծոցը, եւն. եւն.: Ժողովուրդին զանգուածային վիճակը թերեւս մերինէն աւելի թշուառ՝ որովհետեւ պէտք չէ մոռնալ որ մինչեւ մեծ պատերազմը, Եւրոպայի սրտին վրայ դադրած չէ աւատական կարգուսարքը, անթիւ տէրերու ու տիրուկներու անաշխատ ու մակաբոյծ վայելքը՝ զանգուածին քրտինքէն ու արիւնէն: Մինչեւ օրս՝ ձեզի ցոյց պիտի տան բազմաթիւ անուններով հոլիտներ, աւազաններ, գաւառներ ամբողջ՝ որոնք դեռ 1918ին՝ հողով ու տեղով, տունով ու տնեցիով այսինչ կոմսին կամ այնինչ իշխանիկին սեփականութիւնն են եղած: Անոր վրայ աւելցուցէք բաժինը կեդրոնական իշխանութեան, կայսերական Վիեննայի կամ ըստ տեղին, Պուտափէշտի: Եթէ տեղացի իշխանիկը բան մը ձգեց՝ ան ալ կ'երթայ կեդրոնական կառավարութեան: Ճիշդ մեր երկրին պէս, տեղացի տէրէպէյիներ Քիւրտ կամ Թուրք ու ապա Պոլիսը կամ Մոսկուան: Ի զուր չէ որ չեխ երգիչ Պէզրուչ իր տխուր երգերով՝ Դանուբի մէջ ցոլացող Վիեննական կամ փէշթական մեծափարթամ պալատներու կաւին ու քարին մէջ իր ժողովուրդին արիւնէ ու քրտինքէ, ծուծէ և ոսկորէ շաղախը կը տեսնէ: Պէտք է նաեւ միտք բերել որ ժողովրդագրական եւ ազգագրական տեսակէտէն Թուրքիոյ եւրոպական պատկերը՝ նախկին աւստրեւհունգար կայսրութեան գլխուն նստած Հապսպուրկ տունը՝ թէեւ կաթոլիկ՝ միշտ կրթնած է գերման փոքրամասնութեան ու հետեւած Փրուսիոյ քաղաքական նպատակներուն: Փրուսիան, ինք երկիր մը որուն բնակչութեան մեծ մասը գերմանացած նախկին սլաւներ են, կը ներկայանայ իբր դրօշակիրը գերման ծաւալումին, ան է որ հետզհետէ ընտեղծեց Ռայխը, ու համագերմանական ցեղային նախասահմանումի մը գերագնահատումը: Նաեւ ան է որ Ռուսիոյ միջամտութեամբ պալքանեան սլաւ ազգերու ստրկանական ազատագրութեան մէջ ուզեց տեսնել համասլաւականութիւն մը, իբր թէ կազմուած ուղղակի ընդդէմ Գերմանիոյ դէպի արեւելք ծաւալումին (Drang nach Osten):

Իսկ սլաւ աշխարհին ամէնէն արեւմտեան ներկայացուցիչներն են Չեխերը, առով ձեւով մը դարձած գերման հարուածներուն անմիջական ենթական, նաեւ անոր աչքին փուշը. կայսերական շնորհներ, կեդրոնի «բաժանեա զի տիրեսցես»ի բազմակողմանի կիրարկումը, լեզուի ու դպրոցներու քաղաքականութիւն, շուտով կը գերմանացնեն չեխ ազնուական տուները: Ժողովուրդն ինք՝ աշխատասէր ու խնայող, կ'ապրի յուսահատութիւն եւ յուսալքում, ու մանաւանդ ֆիզիքական աղճատում. հարուստ հողն ու աշխատունակ ժողովուրդի մը ճարտարարուեստական իւրացումները բան չեն փոխեր զանգուածին վիճակէն, հարստութիւն, աշխատանքի ու քրտինքի պտուղ կ'երթան տեղական աւատատէրերուն եւ անդադ կեդրոնին: Նափոլէոնեան արշաւը, Ֆրանսական Յեղափոխութեան մտքերուն ցանցնումն իրեն հետ բերող, շարժում ու յոյսեր կը ստեղծէ՝ ինչպէս առաջ, անկէ ետքն ալ, ընդվզումի պոռթկումներ կը մնան անզօր: 1848ի վերջին փորձին կը յաջորդէ՝ կեդրոնէն ուղղեգրուած գերմանացումի աւելի պիրկ ու աւելի դժնէ քաղաքականութիւն մը: Միւս կողմէ կը շատնան հաշմերն ու կոյրերը, կաղերն ու կուզերը, այս պատմականօրէն համեմատաբար մենէ շատ աւելի նոր ու թարմ այլ գերութեամբ քամուած ժողովրդին: 1848էն ետք կը սկսի գրական ու լեզուական շարժում մը որ կը համապատասխանէ, գրեթէ համանման գծերով, մեր մէջ 60ական Թուականներուն տեղի ունեցածին: Այս մտաւոր շարժումին անմիջական յաջորդ ու անոր քովն ի վեր է որ ծնունդ կ'առնէ սոքոլը, իբր գլխաւորապէս ֆիզիքական վերընձիւղումի եւ բարոյական նկարագրի ծառայելիք շարժում:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՀԱՆԳՈՅՑԸ

Հարցապնդում՝ առ Մեծ Հայրենասէրն՝
ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Աւա՜ղ, ինձմէ առաջ դուն իմ մէջս ես,
Դուն իմ մէջս հիւլէններուն պէս թռչնախտին՝
Ակնթարթ առ ակնթարթ, կ'անիս ու կը բազմանաս,
Գարունս անկարելի նիգերով կը մարտնչի բջիջներուդ դէմ,
Եւ երբեմն, ո՛վ սրբազան հիւանդութիւն,
Կը կարծեմ, որ արմատախիլ ըրած եմ քեզ …
Բայց, յանկարծ, մանրէներդ մարտակոչ կ'ընեն արիւնիս մէջ,
Եւ նուաճումի տենդդ կ'ընդլայնէ աչքերս …:
Երբ մտածեմ քու մասիդ,
Տրտմութիւնդ լոյսէ շրջանակի մը պէս կը պարուրէ ճակատս,
Եւ կը նմանիմ՝ սրբադէմ առաքեալի մը արտայայտութեան…
Նայուածքդ, նայուածքին պէս որբ տղու մը կենսաբաղձ՝
Կը գամէ պատառը կոկորդիս,
Եւ խեղդուկ ձայնով, ես թողութի՜ւն կը հայցեմ՝
Գողութեան մէջ ձերբակալուած անփորձի մը նման,
Եւ ուրուականէդ հալածական, հեւասպառ մրցորդի մը հանգոյն՝
Կը սուրամ սահմաններդ գլել …
Բայց, դո՛ւն կը նմանիս իմ շուքիս,
Ինձմէ առաջ, ինծի երդուեալ անբաժան,
Երբեմն, աշտարակեայ առաջնորդի մը պէս արտախուրակ՝
Զիս կը կապես հետքերուդ,
Երբեմն, զերթ արոյրէ թիկնապահ՝
Կրնկակոխ կը հետեւիս քայլերուս …
Երբեմն, ես ու դուն բանա՜կ մը կը դառնանք,
Բանակի մը քաջերուն պէս լայնաթիկուն,
Եւ պատնէշէ պատնէշ ու խրամէ խրամ՝
Կրկնաշուքի մեր երիվարներուն բաշերէն բռնած՝
Դիւցազնօրէն կը հալածենք իրար …:
Ո՞վ նշանակեց քեզ, ո՛վ մեծդ խուզարկու,
Որ անպարտելի աշխարհակալը դառնաս՝
Մեր իրաւասու եւ ծաղկահասակ Երիտասարդութեան,
Որ, սատանի կշռոյթով, կամ՝
Զգաստութեան աղաղակի մը պէս հազագես՝
Ամէն անգամ, երբ մարդկայինը մակաց վերցնէ՝
Սահմաններուն վրայ՝ սահմանափակ մեր օրերուն …
Ո՞վ բսաւ, որ դո՛ւն, ո՛վ թո՛յն անբաղադրելի,
Անպակաս ըլլաս՝ մեր հանոյքի դաշխուրաններուն մէջ հատընտիր…
Ես, կը շփոթեմ քեզ,
Դո՞ւն ես, որ ապրում կուտաս,
Թէ՞ ապրումներն են, որ պատրանահար կ'ըլլան քեզմով …
Ո՞վ ես դուն, երջանկութի՞ւն թէ պատուհաս,
Ես զքեզ չե՛մ հասկնար,
Եթէ պատահի, որ դուն հեռանաս, ո՛վ Գառնուկ,
Ես սովահար գազանի մը պէս կը փնտռեմ քեզ,
Իսկ երբ նո՛րէն գաս ինծի, ո՛վ Գայլ,
Արիւնախում աստուծոյ մը պէս աչքերդ կը փայլատակեն …:
Եթէ մայր ես, ու դիեցուցիր զմեզ, ո՛վ մա՜յր եսասէր,
Թո՛ղ որ ապրինք արեւին տակ վայելելէն,
Այդ ի՜նչ մութ տենչ, որ կե՜ր դառնանք երախիդ …:
Հանելուկ մըն ես դուն բազմայօդ,
Ոյժին ու Գեղեցկութեան, դուն կը նմանիս հոյակապ արձանին,
Թանգարանի մը խոնաւ նկուղներուն մէջ՝
Կարծես երկրպագած ըլլամ քեզի,
Զքեզ դիտելով, անձրեւին տակ՝ խորի՛ն խորհուրդիդ,
Ահա՛ մեյամաղձութիւն մ'անիմանալի՝
Իր թեւերուն մէջ կ'առնէ զիս …
Եթէ հայելի ըլլայիր, պիտի նշմարէի որ դէմքս՝
Քու ընդերքիդ մէջէն, արգահատելի ծամածռութեամբ մը՝
Անմատչելի դաւանանքդ կը խոկայ …:
Դո՞ւն ես, թէ ե՛ս, ո՛վ սիրուհի՜ անէական,
Որ կը սիրենք՝ առանց դաւանանքի …:
Մտածումիս սեւ սաթէ համրոցին կը նմանիս դուն,
Միշտ ափիս մէջն ես, մատներուս ծայրը,
Յաւերժօրէն կրնաս թաւալիլ՝ արցունքներուն պէս սուգի,
Առանց սակայն աչքերդ տամկանալու,
Եւ օրէնքովը տիեզերքին, ինքդ իր վրայ դառնալով՝
Ո՛չ մեկնակէտդ գիտեմ, եւ ո՛չ ալ վայրը վախճանիդ …
Մութին մէջ լո՜յս կը դառնաս,
Իսկ լոյսին մէջ, ո՛վ հակասութիւն,
Ախոյեանն ես արեւիս …:
Անհասանելի իմաստդ՝ կնճիռներ կը բարդէ ճակտիս վրայ,
Ճգնաւորի մը պէս, քու հանդերձեալդ՝
Կը զրկէ զիս խրախճանքներէն …
Եւ քարայրի մը ստուերներուն մէջ, քու խաչիդ դիմաց՝
Ապաշխարանքի կը նստիմ՝ չունեցած մեղքերուս ի խնդիր …:
Տա՞մ, քու անունդ, քու անո՜ւնդ,
Օ՜, երբեմն ազատութեան պէս կը խնդայ,
Եւ մի՛շտ, անխորտակելի շղթայի մը պէս կը կալանէ զիս …:
Տա՞մ, քու անունդ տա՞մ,
Ո՛վ Վտանգ, եւ ո՛վ Անկարգել,
Քու անո՜ւնդ,— Ոգի Հայրենասիրութեան,—
Հոգեպարար եւ շանթահարո՜ղ էութիւն,
Ա՜հ, արձակէ զիս, ո՛վ սանձարձակ իշխանուհի,
Ես կ'ուզեմ, քու իմաստութեան բաժակդ՝
Լիաշուրթն քամել … ցմրուր …:

ՌԻԽՏԱՒՈՐ

ԵՌԱԳՈՅՆԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ եգիպտական կառավարութիւնը արգիլած է եռագոյնի գործածութիւնը՝ Գահիրէի մէջ:

Այս առթիւ *Յուսաբեր* գրած է հետեւեալ խմբագրականը (26 յուլիս).

Տօն է եւ խրախճանք ռամկավար շարքերու մէջ. նահատակ ցեղի մը նահատակ դրօշը հալածանքի կ'ենթարկուի նաեւ Եգիպտոսի մէջ, կառավարական շրջանակներու մէջ ռամկավարներու կողմէ տարուած աշխատանքին շնորհիւ:

Կը հաւատանք թէ աւելի ծանր ու սպանիչ հարուած Ռամկավարութիւնը տակաւին ստացած չէ Եգիպտոսի մէջ:

Կը հաւատանք թէ երէկուան Թուականը անջնջելի պիտի մնայ եգիպտահայ գաղութի յիշողութեան մէջ, յաւերժապէս յիշեցնելու համար անոր թէ ինչ ստորնութեանց ընդունակ է իր ժողովուրդէն ուծացած Հայը:

Կը հաւատանք թէ երէկ գերեզման մը փորուեցաւ եգիպտահայ ժողովուրդի հոգիին մէջ, ուր ընդմիշտ գերեզմանուեցաւ ռամկավար «կուսակցութիւն»ը:

Երբեք չպիտի մոռցուի այն հրճուանքը, որ կառավարչական շէնքին մէջ կար գոյգ ռամկավար պարագլուխներու դէմքին, երբ անոնք փոխկառավարչի բերնէն արգելքի աւետիսը կ'առնէին Եռագոյնի դէմ:

Ո՛Չ, 1933 ՅՈՒԼԻՍ 25Ը ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՐԲԵՔ ՊԻՏԻ ՉՄՈՌՆԱՅ. ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԱՆ ՊԻՏԻ ՉՄՈՌՆԱՅ ԵՐԲԵՔ ԻՐ ԵՌԱԳՈՅՆԸ:

Կասկած չունինք, որ երէկուընէ ի վեր եգիպտահայ գաղութը շատ աւելի մեծ ջերմութեամբ փարեցաւ իր նուիրական մասունքին, քան եղած էր մինչեւ այսօր:

Եթէ երէկ ազգային դրօշ մըն էր միայն Եռագոյնը, այսօր ճշմարիտ սրբութիւն մըն է, ամբողջովին տիրակալած բովանդակ եգիպտահայ գաղութի հոգիին եւ զգացումներուն:

Ու ոչ այն պատճառով՝ որ կառավարական արգելք կայ Եռագոյնին դէմ, այլ այն պատճառով՝ որ այդ արգելքը կուգայ դաւանանն Հայէն:

Աղեքսանդրիոյ հայութիւնը իր գր— բոշը պարտադրեց ռամկավար ռ ութեանց. իսկ ռամկավար «կուս ցութիւն»ը, որ հող չունի այս ժ վուրդին մէջ, ստորկանական մի ներով իր կամքը կը պարտադրէ ժողովուրդին:

Մանուկ պէտք է ըլլալ հաւա համար, թէ դաւաճան Հայուն ն արարքները երբեւէ կը մոռցուին գուածին կողմէ ու երբեւէ կը ներ ուեէ մէկուն:

Մեր խմբագրականին սեւէ ուղղուած չէ եգիպտական կառա րութեան դէմ: Չկայ մեր մէջ մէ որ շնորհակալիքի ու հաւատարի թեան զգացումէ տարբեր բան մը տածէր դէպի երկիր մը, որ ա հիւրընկալ վերաբերումը ունեցա հանդէպ: Ի՞նչ մեզ ունի եգիպտա կառավարութիւնը, երբ հայու ներսէն է որ կուգայ, երբ Յ ներսէն է որ կը մատնէ ու կը ճանէ:

Կը մնայ, ուրեմն, որ եգի ժողովուրդը, կարգապահօրէն կուելով հանդերձ կառավարա րոշումին, յամառօրէն իր ները պաշտպանէ կառավարակ տեսաններու առջեւ:

Կը մնայ, որ ան հաւաքարար բոլոր մարմիններու, հաստատ թեանց, կազմակերպութիւններու միութիւններու հաւաքական կամ հանդէս գայ եւ բացատրէ, թէ գոյնը — լաւագոյն բարեկամն է րընկալ Եգիպտոսի եւ անձեռնմխ սեփականութիւնը — Հայ ժողով դի:

Համոզուած ենք ու կը հաւա որ եռագոյնը շքեղօրէն դարձեալ տի ծածանի այս երկրին մէջ, ինչ որ կը ծածանէր 1920էն ասդին:

Կը հաւատանք, որ կառավար թիւնը պիտի անդրադառնայ իր շումին ու պիտի փոխէ զայն՝ ե նելով Եռագոյնի դէմ դրուած մանակեայ արգելքը:

Որովհետեւ երէկուընէ ի վե

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Զապէլ դեռ չի ծնած իր ազգականները կը մտնեն գրաւի: Ոմանք կը մարգարէանան ու կ'ըսեն թէ ծնելիքը մանչ է, ոմանք ալ կը պնդեն թէ աղջիկ է:

Երբ նորածինը աշխարհ կուգայ երկու կողմերն ալ կը կորսնցնեն՝ քանզի դայեակը հեղինակաբար կը յայտարարէ.

— Մանչ – աղջիկ է:

Քանի մը շաբաթ վերջը՝ կը շփոթին հայր ու մայր: Նորածինին աղջկա՞ն անուն պէտք է դնել թէ մանչու: Կը դիմեն հնարամտութեան: Երկու անուն: Ապէլ ու Զապէլ: Եթէ, օր մը, էրիկմարդանայ՝ անունը կ'ըլլայ Ապէլ, իսկ եթէ կնիկմարդանայ՝ Զապէլ: Քանի մը տարի վերջ կը ստեղծուի նոր մտահոգութիւն. մանչու հագուստ թէ աղջկան: Հայրը կ'ըսէ.

— Քանի որ «մանչ աղջիկ» է, պէտք է աղջկան հագուստ տալ՝ որովհետեւ «մանչ»ը ածական մըն է պարզապէս:

Զապէլ կը մտնէ մանկապարտէզ: Անգամ մը եւս կնքուելով ոմանք կը կոչեն զինքը «մանչ Զապէլ»:

Նախակրթարան կը մտնէ իբրեւ օրիորդ Զապէլ Յովհաննէսեան եւ փոխանակ դաս առնելու, կը սկսի դասախօսութիւններ տալ՝ պայքարելով նորաձեւութեան եւ պճնասիրութեան դէմ: Այնքան կը ստուերացնէ իր վարդապետութիւնը որ նոյն իսկ դէմ կ'ելլէ կոկիկութեան եւ օճառապաշտութեան: Կը քամահրէ մարմնոյ եւ հագուստ կապուստի մաքրութիւնը, ձեռնարկելով հոգւոյ եւ ներքին զգայարանաց բարեզարդութեան: Կը ստեղծէ աշակերտուհիներէն պոհէմուհիներ, ցիկաններ ու ժիթաններ:

Իր հագուստներուն գոյները անկարելի կ'ըլլայ որոշել՝ քանզի անոնք լեցուն կ'ըլլային մելանի արատներով: Մելանով կը ներկէր նաեւ իր դուլպաները եւ ճերմակեղէնները: Կը կոչուի «մելանոյշ Զապէլ»:

Իր առօրեայ կեանքին մէջ, ամէն օր կը ձերբակալուի, իբրեւ ստախօս:

Օր մը մայրը տնօրէնուհիին հետ տեսակցելով կը հարցնէ.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս ստախօսութեան վերջը …

— Ինչպէս որ յիմարութենէն դէպի հանճար տարբերութիւնը քայլ մըն է՝ նոյնպէս ալ ստախօսութենէն դէպի պերճախօսութիւն հեռաւորութիւնը քանի մը տարուան խնդիր է:

— Ուրեմն պերճախօ՞ս պիտի ըլլայ աղջիկս …

— Ըստ իր նախասիրութեան կրնայ ըլլալ հռետորուհի, դերասանուհի, գրագիտուհի, փաստաբանուհի եւ կամ քաջ լրագրող:

— Ուրեմն քաջալերե՞նք զինքը:

— Թողէք զինքը ազատ իր ճամբուն մէջ: Այսքան մարդիկ ճշմարտութիւնը հետապնդելով սուտի եւ սխալի մէջ են ինկած՝ Զապէլն ալ ստութիւնը հետապնդելով թերեւս, կամաց – կամաց, գտնէ ճշմարտութեան մէջ …

Զապէլի հայրը կը լսէ եղելութիւնը եւ չկարենալով մարսել տնօրէնուհիին տեսակէտը՝ խստիւ կ'արգիլէ իր աղջկան ստելը: Զապէլ պինդ կը սատապի: Եւ փրկուելու համար իր գալարումներէն, կը մտադրէ փոխանակ սուտերը խօսելու, սուտերը գրել:

Ահա այսպէսով է որ կը բռնէ գրականութեան ճամբան:

Խեստ կը խանդավառուի, երբ գրական հանդէսի մը մէջ կը կարդայ հետեւեալ խորհրդածութիւնը.

— Արուեստը գեղեցիկ սուտ մըն է:

Կը լսէ նաեւ տարեց մարդու մը հետեւեալ բացադանչութիւնը.

— Հէ՜յ, սուտ աշխարհ:

Զապէլ փէշը ժողված կ'առաջանայ իր ճամբուն մէջ:

Կը գրէ ու կը գրէ: Իր սուտերէն խոս կը ստեղծուին արձակ բանաստեղծութիւններ:

Գրած պահուն իր մեծ մայրիկը, հակառակ ականջի ծանրութեան, կը լսէ Զապէլին սուտերը որոնք այնքան պոչաւոր բոժոժաւոր էին: Ու տակաւին հակառակ առանց ակնոցի բան մը չկարենալ կարդալուն՝ մեծ մայրիկը իր թոռան դէմքին վրայ դիւրութեամբ կը կարդար սուտերը որոնք այնքան մեծատառ էին:

Արշակ Չօպանեան կը հիւրընկալէ Օր. Զապէլը «Ծաղիկ»ին մէջ, այդպէսով արդարացնելով իր հանդէսին անունը: «Ծաղիկ» եւ Օր. Զապէլ համանիշ կը դառնան իրարու:

Քիչ շատ ծանօթ դէմք մը դառնալէն վերջ, այնքան վիպական կը դառնայ իր կեանքը որ, հրաժարելով բանաստեղծութենէն կը նուիրուի վիպագրութեան:

Կ'անցնի Փարիզ եւ կ'ուսումնասիրէ կեղծ ու անկեղծ հանճարները: Ուրիշներ ալ զինքը կ'ուսումնասիրեն: Զապէլ Փարիզի մէջ ջերմագին ընդունելութիւն կը գտնէ Հայոց ազգին գրականութեան եւ արուեստին պարտիզպաններէն:

Իշխան Գուիտօն Լուսինեան իր ապարանքը կը բանայ Զապէլին առջեւ, «Ֆրանսերէնէ Հայերէն» իր բառարանին սիրային բառերը ճոխացնելու համար:

Իշխան Լուսինեանէն իշխանուհի կարգուելով կը մտնէ լաբիւրինթոսի մը մէջ ու կը կորսուի: Պատմագէտներ եւ բանասէրներ մութ լաբիւրինթոսին մէջ մտնելով Զապէլի ետեւէն կը վազեն:

Վերջապէս գտնելով զինքը, պեղումներ կը կատարեն իր մէջ՝ երեւան հանելով «Շնորհքով մարդիկ» եւ «Կեղծ Հանճարներ»:

Տիկին Զապէլ կը նետուի վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան մէջ: Տարիներ վերջը կը վազէ ու կը մտնէ Դաշնակցութեան մէջ: Հաւկ ապա կը գլորի համայնավարութեան գոգը:

Կ'ըլլայ անհատասէր, ընտանեսէր, ազգասէր ու մարդասէր:

Միշտ հորիզոն ընդարձակած է: Պատմանէն եկած դրախտ է մտած: Դրախտէն եկած Հայաստան է մ իսկ անկէ ալ խորհուրդներու ա խարհը: Ոմանք կ'ըսեն թէ գո փոխած.— սեւ, ճերմակ, կա դեղին, կապոյտ, նարնջագոյն կարմիր: Մեր իրականութեան «ծիածան» մըն է ինքը:

Գոյն փոխելով տեղ ալ փոխած ճամբորդելով Կիլիկիա, Կովկաս, յաստան, Ռուսաստան, Պելճիքա, րմանիա:

Հիմակ մէկ ճամբայ կը սիրէ, րիզ – Երեւան via Moscou:

×

Տիկ. Զապէլ շատ կը սիրէ եր բան.— խօսիլ եւ ծխել:

Իր ծուխը մերթ խօսք է, իր խօ ալ յաճախ ծուխ է: Եթէ բոլոր խօսքերը երթային եթերին մէջ ուիլ՝ այսօր երկնակամարին կարելի պիտի ըլլար կարդալ հակառող ահագին թուով մատ ներ: Հաւանաբար իր խօսքերը ա նագրուած են երկնից մէջ՝ սակայ սիկարէթներուն ծուխերով գուրած է զանոնք՝ որպէսզի կարդայ:

*Տիկ. Զապէլ մեր կին ծխողներ վեթերանն է: Կը ծխէ խօսած խմած ատեն, կերած ատեն, պառկ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մարքս եւ Էնգելս բանաստեղծ

...վերջերս հրատարակուեցաւ այս ...րագրով գիրք մը, ուր ամփոփուած ...կարլ Մարքսի եւ Էնգելսի բանաստ...եղծութեանց թարգմանութիւնները։ Արդարեւ, արդի ընկերվարութեան ...այս երկու նշանաւոր տեսաբանները ...բանաստեղծութիւններ են գրած՝ երբ ...ն պատանի էին։ Անոնք ալ գրկած ...են Ապողոնի քնարը եւ երգած միասին ...անց երբեք ... արուեստագէտ ըլ...ալու։ Ահա քանի մը տող Մարքսի ...մէկ բանաստեղծութենէն, աստղերուն ...ձօնուած.—

Շուրջպար բռնած՝ կը կայտռէք
Շլացուցիչ լոյսերու մէջ,
Եւ ձեր երեսները կը բարձրանան
Եւ կ'անցին անվերջ։

Իսկ այստեղ կը խորտակուի
փաղցրիկ հոգի մը,
Կը փղձկի յորդազեղ սիրտ մը,
...ինչ, իբրեւ ոսկեղէն գոհար մը,
Մահը կը խլէ զայն։

Եւ աչքերը մեզի կ'ուղղուին
Անդիմադրելի ուժով մը,
...նկիօրէն ձեզմէ կը հայցեն
Լոյս եւ անմահութիւն։

Բայց դուք կը փայլիք միայն՝
Եթերին խաղաղ պայծառութեան մէջ,
Եւ աստուածները ձեր մէջ կը թափեն
Ոչ մէկ բոց, ոչ մէկ ջերմութիւն։

Սակայն դուք խաբող դէմքեր էք
միայն,
Ձեր դէմքը կը պսպղայ գիշերին մէջ,
Բայց ոչ մէկ կրակ կը վառի ձեր մէջ,
Եւ ոչ մէկ հոգի կը կենդանացնէ ձեզ։

Ձեր փայլը ծաղր մըն է միայն
Հանդէպ իղձերու եւ տառապանքին,
Ձեր առջեւ կը ջախջախուի ճիգը,
Ինչպէս հուրհրան երգը սիրտերու։

Հարկ է մեզի տառապիլ այստեղ,
Եւ մեռնիլ յուսահատ,
Հաստատելով որ ոչինչ կը շարժի,
Ոչ երկնքի մէջ, ոչ ալ երկրին վրայ։

Նոյն իսկ երբ սարսռանք,
Եւ աշխարհի մը ընկլուզի մեր մէջ,
Ոչ մէկ ծառի բուն պիտի խորտակուի,
Եւ ոչ մէկ աստղ վար պիտի իջնէ։

Երբ դուք ամբողջովին թաղուէիք
Ովկիանոսին կապոյտ ալիքներուն
մէջ,
Եւ այլեւս ճառագայթ չունենայիք,
Ոչ ալ կրակ, երկար ատեն ի վեր,

Այն ատեն միայն ճշմարիտը պիտի
բուէիք,
Եւ ձեր շողը չպիտի խաբէր այլեւս,
Պիտի մարէ՛ր ձեր լոյսը
Եւ գիշերը պիտի տիրէր ամէնուրեք։

Ուրիշ առթիւ մը կուտանք նմոյշ մըն ալ Էնգէլսի բանաստեղծութիւններէն։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՀԱԶԴ

Եթովպիոյ կայսրը, Հայիլէ Սալասիէ Ա. այսպէս կը ծանուցանէր մահը իր աղջկան, իշխանուհի Զէնէպ Ուորկի.—

«Ողջո՛յն ամենեցուն։ Թող ամենակալ Տէրը ողորմի բոլորիդ։ Ես չափազանց վշտահարեցայ սիրեցեալ աղջկանս Զէնէպ Ուորկի մահուամբ։ Իմ վիշտս երեք պատճառ ունի.— նախ որովհետեւ ամենակալ Տէրը աղջիկս առաւ իր ծաղիկ հասակին մէջ, երկրորդ՝ աղջիկս շատ քիչ վայելեց կեանքը, եւ երրորդ՝ նոր ամուսնացած էր եւ իր մէջ կը կրէր յոյսերուն յոյսը։ Վշտիս այս երեք պատճառները զիս կը խորասուզեն անյատակ սուգի մէջ, եւ ես ահա մոխիրով կը ծածկեմ գլուխս։ Սակայն որովհետեւ, ինչպէս ծանօթ է հաւատացեալներուն, ես չեմ անոնցմէ, որոնք չեն հաւատար սիրելիներու յարութեան եւ անոնց յաւիտենական կեանքին, ես, կայսր եւ քրիստոնեայ ժողովուրդի մը վարիչը, պարտք կը զգամ օրինակ ըլլալ ուրիշին՝ «ամենակալ Տիրոջ հաւատարիմ ծառայի» կեանքովս։ Ուստի կ'ուզեմ մոռնալ սուգս եւ ժողովուրդիս երջանկութեան նուիրել ժամանակս, որ կ'անցընէի սիրեցեալ աղջկանս մօտ։ Օրհնեա՛լ ըլլայ իր յիշատակը եւ թող ամէն մարդ իր միտքը պահէ այս ամէնը»։

ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Երբ Փրանսացի հեղինակ մը, վերջերս, հրատարակեց մանկական նոր դասագիրք մը, որուն մէջ սպրդած էին այլ եւս հին սերունդներու բանաստեղծութեանց նմոյշները, քննադատական հետաքրքրական սաւլիս մը ստեղծուեցաւ։ Շատեր համաձայն էին կատարուած յեղափոխութեան։

Պէտք էր այլ եւս փոխել մանուկներու ընկերային եւ հոգեկան կլիման։ Գլուխ — գործոցները անմահ չեն, եւ կարելի չէ պատանիներու ուղեղը լեցնել հին-հին դարուց յիշատակներով, հին բանաստեղծներու ճորճորներով, հին բարոյաշունչ տափակութիւններով։ Մնաց որ պատանին կը յորանջէ՝ երբ Քորնէյլ կը կարդայ իրեն, բայց գաղտագողի կը կարդայ Սամէնը, Վէրլէնը, նոյն իսկ նորերը։ Կ'ապրինք «հեւասպառ մարդոց դարը», մինչ տղոց կը ներշնչենք դանդաղ մտածումներու ճաշակը։ Պատերա՛զմ անցաւ վերջապէս, կ'ըսէ գրող մը, կ'ապրինք ընդծովեաններու, ռատիոյի, ելեկտրականութեան, ինքնաշարժի, օդանաւի դարուն մէջ, եւ կ'ուզենք որ պատանին սորվի արտայայտել իր դարուն թրթռացումով, արագաթռիչ եւ յստակ ոճով, ժուժկալ բայց միանգամայն ճոխ լեզուով, հզօր եւ պոռթկուն քայլով, պատկերաւոր եւ թելադրական նախադասութիւններով։

Թող, վերջապէս, թրթռա՛յ դարը պատանիներու հոգւոյն մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ հովանոցով պտըտող վարժապետներու ճաշակին հետ՝ պէտք է փոխել նաեւ անոնց սիրական դասագիրքերը։ Պատրաստել նոր դասագիրքեր եւ տալ պատանիներուն, որպէսզի անոնք հոտն ու աւիշն առնեն նոր կեանքին, որ կը շրջապատէ զիրենք։

Արդի բանաստեղծութիւնը պէ՛տք է որ այլ եւս մտնէ դասագիրքերէն ներս, եթէ չէք ուզեր պատանին բաժնել իր ժամանակաշրջանէն։

ՓՐՈՖ. ՄԱՌԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Սեպտեմբերին կը լրանայ Ն. Մառի գիտական գործունէութեան 45ամեակը։ Ըլլալով նախագահը Ռուսիոյ Գիտութեանց Ակադեմիային Անդրկովկասեան ճիւղին, Թիֆլիսի մէջ կազմուած է յոբելեանական յանձնախումբ մը, տօնելու եւ պանծացնելու համար նշանաւոր ակադեմականին գործը։ Յանձնախումբին անդամներն են Պիճիքեան (նախագահ), Մեշչանինով, փրոֆ. Բուշ, Խաճապուրիձէ, Տէր Աւետիսեան եւ ուրիշներ։

Ն. Մառի մեծարումը պիտի կատարուի այս աշնան, Թիֆլիսի մէջ։ Որոշուած է Գիտութեանց Ակադեմիոյ Անդրկովկասեան ճիւղն անուանել Մառի անունով։ Այս առթիւ պիտի հրատարակեն ժողովածու մը, Մառը եւ կովկասագիտութիւնը խորագրով։ Բացի այդ, պիտի հրատարակեն վրացերէն, հայերէն, թուրքերէն եւ ռուսերէն լեզուներով գիրքեր, տալով Մառի կենսագրութիւնն ու գործին արժէքը։ Ինչպէս ծանօթ է, Մառ տեսաբան է յաբեթաբանութեան։ Պատերազմէն յետոյ, Փարիզի մէջ, Հայ Ուս. Միութեան հրաւէրով, դասախօսութիւն մը տուաւ հայ լեզուին եւ յաբեթաբանութեան աղերսին մասին, որ հրատարակուեցաւ ետքէն գրքոյկի ձեւով։

ԱՆՏԻՈՔԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փարիզի արձանագրութեանց եւ դպրութեանց Ակադեմիայի վերջին ժողովներէն մէկուն մէջ, Ժ. Միյէ կարդաց եւ մեկնաբանեց Պէյրութի Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի փրոֆէսորներէն Հ. Մարեանի մէկ տեղեկագիրը Անտիոքի շրջանին մէջ հնախօսական հետազօտութեանց մասին։ Հ. Մարեան երկրախուզական եւ հնախօսական պրպտումներ կատարած է Որոնդէսի ափերուն վրայ Անտիոքէն մինչեւ ծովը եւ մինչեւ գետի հիւսիսային մասին վրայ իշխող լեռնային բարձունքները։

Ան գրեթէ ամբողջապէս պեղած է ԺԱ. դարու Լուսաւորչականներու շինած Ս. Թովմաս եկեղեցին եւ գտած է այնքան հրաշալի քանդակներու բեկորներ, որոնք կը հաւասարին, ճոխութեան եւ զարդանկարի ինքնատպութեան տեսակէտով, Գրիգորեան եկեղեցիներուն։

Հ. Մարեան մասամբ պեղած է նաեւ Զ. դարու բիւզանդական վանք մը, Ս. Սիմէոն երիտասարդին մենաստանը, սիւնի մը շուրջ, ուր կը ճգնէր սուրբը։

Հ. Մարեան հոն գտած է նաեւ Ս. Սիմէոն Սիւնակեցի մօր գերեզմանը եւ, եկեղեցւոյն մէջ, երկու սիւնագլուխներ, որոնք առաջին շինութեան կը պատկանին։

Նոյն նիւթին, Ժան Լասիւ բացատրած է թէ Փրոսթ Անտիոքի մօտ, Կաքթոյի մէջ գտած է խճանկար մը, որ կը պատկերացնէ մէջտեղը՝ այլաբանական կիսանդի մը. անկէ զատ անասուններու պայքարի եւ որսորդութեան տեսարաններու շարք մը եւ վերջապէս շրջանակ մը, որ, ճանապարհացոյցի կարգով, կը ներկայացնէ Անտիոքի գլխաւոր յիշատակարանները եւ հոյակապ շէնքերը Ե. դարու վերջին։

Հակառակ կարեւոր թերիներու, ճանաչելի են Դափնէի աղբիւրները եւ ջրապալատը, ողիմպիական մարզադաշտը, անհատներու ամարանոցները, հանրային շէնքերը, Կոստանդիանոսի կողմէ շինուած ութանկիւն մեծ եկեղեցին, արձաններ, Որոնդէսի վրայ կամուրջ մը։

Յիշեալ խճանկարը, թէ տեղեկագրական եւ թէ ճարտարապետական տեսակէտով խիստ կարեւոր յիշատակարան մը կը համարուի։

ՇԱՎԻԼԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱՎԻԼ, (Յապաղած)․— Խանդավառ արշաւանքի տարեդարձի առթիւ կազմակերպուած դաշտահանդէսը աննախընթաց ոգեւորութեամբ անցաւ Շավիլի անտառին մէջ, 4–500ի հասնող հայրենակիցներու ներկայութեան։ Մուլինոյէն, Սեվրէն, Շավիլէն եւ Փարիզի զանազան կողմերէն ընտանիքներ իրենց մեծով պզտիկով ժամանակին եկած տեղաւորուած էին անտառին մէջ։ Հոն էին մեր աւագ ընկերներէն շատերը, ինչպէս նաեւ երիտասարդ ընկերներու բազմութիւն մը, շատերը իրենց ընտանիքներով։

Ժամը երեքուկէսին բազմութիւնը ուղղուեցաւ Շավիլի գերեզմանատունը, այցելելու համար իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ կողակից Սաթենիկի շիրիմին։ Այս առթիւ յարգանքի խօսքը արտասանեց ընկեր Ս. Վրացեան։ Ազգային այս պարտականութիւնը կատարելէ յետոյ, բազմութիւնը հաւաքուեցաւ մերձակայ անտառը եւ մինչեւ երեկոյ իր օրը անցուց ուրախ եւ ոգեւոր։ Բանախօսութիւն երէց եւ երիտասարդ ընկերներու կողմէ, արտասանութիւններ, երգ ու պար եւ նուագ մինչեւ երեկոյ խանդավառութեան մէջ պահեցին ներկայ հասարակութիւնը։ Պատանիներ եւ երիտասարդներ ազգային յեղափոխական երգերով կը թնդացնէին անտառը։ Դիտելով այս ուրախալի իրողութիւնը, կը մղուէինք մտածել թէ չափազանցութիւն չէ՞ այլասերման երկիւղը···

Կազմակերպիչներու կողմէ աճուրդի հանուած կողով մը դեղձ բարձրացաւ մինչեւ 275 ֆրանքի որ վիճակեցաւ ընկ. Վահան Աւետիսեանի (Սուրխայէն)։ Ժամը 9էն վերջը ժողովուրդը բաժնուեցաւ հանդիսավայրէն, իր հետ տանելով հայրենի յիշատակներ։

Գ. Վարդունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

...վանդակ աշխարհի մէջ երկու երկիր կայ միայն, ուր արգելքի տակ առնուած է եռագոյնի գործածութիւնը, պոլշեւիկեան Ռուսիան եւ Եգիպտոսը։ Այս մէկ հատիկ փաստը ինքնին կուգայ վկայելու, որ արգելքը կարող է ունենալ միայն առժամանակեայ բնոյթ։ Եւ այս ժամանակին տեւողութեան կարճութիւնը ամբողջութեամբ կախուած պիտի ըլլայ իրմէ՝ եգիպտահայ գաղութէն։ Առանց աղմուկի եւ առանց ցուցարարութեան ան տէր պէտք է կանգնի իր ազգային սրբութեան՝ կառավարական որոշումով ալ օր առաջ արգելքը ետ առնել տալու համար։

Իսկ մինչ այդ ռամկավարներուն եւ ծպտեալ պոլշեւիկներուն կը մնայ հրճուիլ եւ ուրախանալ, որ՝ ժողովուրդի մէջ պարտուելով՝ կրցած են մո-...րանքի մատնել իշխանութիւնները եւ զանոնք Եռագոյնի դէմ հանել։

Այո, խոշոր գիրերով անգամ մըն ալ յիշատակենք հոս երէկուան անցքը.

—1933 ՅՈՒԼԻՍ 25ԻՆ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿՐՑԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՈՎ ԱՐԳԻԼԵԼ ՏԱԼ ԵՌԱԳՈՅՆԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ։

Անկէ աւելի ծանր, աւելի ահաւոր, անկէ աւելի սպանիչ ու անդարմանելի պարտութիւն ոեւէ կուսակցութեան համար դժուար է երեւակայել։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄՏԱԾՈՒՄԻ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ»

«Միլլիյէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Արուեստի եւ ընկերութեան շուրջ վերջերս տեղի ունեցած վիճաբանութիւններէն եւս դիւրութեամբ կը հասկցուի թէ՝ մեր մէջ մտածումի ահաւոր անիշխանութիւն մը կը տիրէ։ Ստուգութեան, լրջութեան եւ կանոնաւորութեան ոգին՝ հաստատ մտածողութիւնը մեր ընկերութեան մէջ դժբախտաբար դեռ իրականութիւն չէ։ Մեր բոլոր գործերը կատարեալ խառնակութեան մէջ են։ Մեր պարբերականներուն եւ թերթերուն մէջ իրարու հակառակ, իրարու բոլորովին հակոտնեայ մտածումներ միեւնոյն էջին, նոյնիսկ միեւնոյն սիւնակին մէջ կարդալը յաճախադէպ է։ Միեւնոյն ընկերութեան, ակումբին, հաստատութեան պատկանող մարդիկ կը տեսնէք, որոնք իրենց ընկերութեան, ակումբին կամ հաստատութեան նպատակին ու էութեան մասին իրարմէ բոլորովին տարբեր մտածումներ ունին։ Մտածումներու բախումէն ճշմարտութեան կայծակը կ'ելլէ, խօսքը մեր դարուն մէջ տեղ չունեցող մտածում մըն է։ Մենք այդ բախումէն մի միայն անիշխանութեան կայծակին ելլելուն ականատես ենք։ Միեւնոյն երդիքին տակ ու միեւնոյն նպատակին համար աշխատող մարդոց՝ ամենահիմնական կէտերու մէջ իրար չհասկնալը գիտենք։ Նոյնիսկ, տարօրինակը հոն է որ, միեւնոյն մարդուն օր մը առաջ մէջտեղ նետած իր մէկ մտածումը օր մը վերջ դարձեալ իր ձեռքով հերքելը միշտ կը տեսնենք։

Յեղափոխական մեծ թափերը, ընկերային մեծ շարժումները միայն ձեռք ձեռքի եւ մտածումի ներդաշնակութեամբ կը յաջողին։ Մերինին նման երկրի մը համար, որ դարերն ու տարիները լեցնելու պէտք է աշխատի, հինը ամբողջովին քանդելով անոր տեղ նոր նիւթերով ոչինչէն նոր մը պիտի ստեղծէ, մտածումի անիշխանութիւնը մեծագոյն վտանգն է։ Որովհետեւ անիշխանութենէն գործ չի կրնար ծնիլ։

... Մտածումի յարափոփոխութեան ամենակարեւոր պատճառներէն մէկն ալ ջանքի չգոյութիւնն է։ Առանց ջանքի մարդը եթէ անմշակ ալ ըլլայ՝ փոյթ չէ։ Բայց, գլուխը զանազան ծանօթութիւններով լեցուցած ըլլալով հանդերձ, իր այդ բեռը ինչ բանի ծառայեցնելը որոշելու անատակ մարդ մը՝ մտածումի ծովուն վրայ փոթորիկի բռնուած նաւակի մը նման կը շրջի, եւ որովհետեւ նպատակ չկայ, թափուած ուժերը զուր են։

... Չկայ ըսելու չափ քիչ են մեր այն գիրքերը որոնք օգտակար կեանքի մը փիլիսոփայութիւնը կրնան ներարկել մեզի։ Օտար լեզու չգիտցող մեր երիտասարդութեան առջեւ նետուած այս հակոտնեայ մտածումներու կոյտերուն ի տես կրնաք կռահել թէ ան ո՞ր աստիճան վարանոտ ու աննկարագիր պիտի ըլլայ։ Եթէ մենք զուրկ ենք նպատակի մը սիրոյն միացած երիտասարդութենէ մը, ատոր ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ մեր այն հիւանդ մտաւորականութեան վրայ որ մտածումի անիշխանութիւնը ստեղծած է։ Այդ տեսակ գաղափարները ճզմելը, վնասակար ու վարակիչ մտածումներու տեղ չտալը մեր յեղափոխական մամուլին կարեւոր պարտականութիւններէն մէկն է։ Այդ պարտականութիւնը շատ անտեսուած է, չափէն աւելի խառնաշփոթութիւններ ստեղծուած են։ Մեր մամուլին պարտքն է տեղ չտալ այն մտածումներուն որոնք թունաւոր օձի մը նման գաղտնօրէն թոյն կը հոսեցնեն...։

ԽՄԲ.— մեր ներկայ իրականութիւնը ինչո՞վ կը տարբերի այս պատկերէն...

Թուրքիստանի ազատագրական շարժումը

Արեւելեան Թուրքեստանի ժողովուրդը շարժումի ձեռնարկած է, նոր պետութիւն մը հիմնելու համար։ Այս առթիւ, Պոլիս գտնուող Թուրքեստանցիները հանդէս մը տուին Թուրքեստանի Թուրք Երիտասարդներու Միութեան կեդրոնին մէջ։

Նախ բեմ եկաւ Պուխարայի նախկին հանրապետութեան նախագահ Գոճաօղլու Օսման պէյ, եւ տեղեկութիւններ հաղորդելէ յետոյ Թուրքեստանի պատմական եւ աշխարհագրական կացութեան մասին, ըսաւ.

— «Այսօր, ազգային շարժում մը, թրքութեան բարձրացման շարժումը սկսած է Թուրքին մայր հայրենիքին մէջ։ Թուրքեստանն է որ ամբողջ աշխարհի սորվեցուցած է քաղաքակրթութիւնը։ Նախապատմական շրջաններուն, երբ բոլոր ցեղերը վայրենի վիճակ մը կը պարզէին, Թուրքերը արդէն իսկ ունէին իրենց քաղաքակրթութիւնը։ Թուրքեստան, թրանզիթի դերը կատարած է քաղաքակրթութեան մեծ ճամբուն վրայ։ Արեւմուտք փոխադրուած քաղաքակրթութեանց աղբիւրը հոս է»։

Օսման պէյէն յետոյ, Տոքթ. Մէճէտտին պէյ պարզեց Թուրքեստանի աշխարհագրական վիճակը։ Տոքթ. Սալիհ պէյ ալ, ազատագրական շարժման պատմականը ընելով, ըսաւ. «Մենք Թուրքեստանցիներս, երբ տիրանանք մեր անկախութեան, մեր ազգային սահմաններէն անդին չպիտի անցնինք, մեր նախնիներուն նման նուաճողական քաղաքականութիւն չպիտի հետապնդենք»։

Յետոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիր Մուհարրէմ Ֆէյզի պէյ պարզեց Թուրքեստանի ներկայ կացութիւնը եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— «Թուրքերը ազգային երեք շարժում ըրին.— 1) Անատոլուի մեր Թուրք եղբայրներուն անկախութիւնը եւ հանրապետութեան հիմնումը։ 2) Մեզմէ բռնի խլուած Կարսի եւ Արտահանի վերագրաւումը։ Երրորդն ալ պիտի ըլլայ արեւելեան Թուրքեստանի ազատագրումը»։

...տեն։ Կը ցաւի որ կարելի չէ ծխել ...ցած ատենը։

Այնքան կը ծխէ որ իր գտնուած քաղաքներուն հորիզոնները միշտ ամպոտ կ'ըլլան։ Պատահած է որ քաղաք մը ժամանած ատեն՝ տեղական թերթ մը գրէ.— «Ամպեր կը կուտակուին մեր հորիզոնին վրայ»։ Վերջին անգամ Փարիզէն մեկնած օրն իսկ՝ օրաթերթ մը խմբագրական մը գրած էր հետեւեալ խորագիրով.

— «Ամպերը կը ցրուին Եւրոպայի հորիզոնին վրայէն»։

×

Շաբաթը մէկ անգամ իրմէ կը ծնի ծրագիր մը, անսպառ յղութեամբ։ Այդ բոլոր ծրագիրները կ'ունենան «հուր հեր, բոց մօրուս, աչկունք արեգակունք» եւ հոգի կարմիր։ Ծրագիր մը կը մարէր իր տեղը տալով ուրիշ նորածինի մը՝ այնպէս որ միշտ հատ մը ողջ կը մնար իր գրկին մէջ։ Ահագին կաթ ջամբած է իր ծրագիրներուն։ Այդ իսկ պատճառով կը սիրէ կաթով սուրճը, կաթով թէյը եւ կաթով ջուրը։ Եթէ ոմանք թափթփածութիւն մատնանշած են իր վրայ՝ յանցաւոր չէ Տիկ. Զապէլը։ Անդադար յղութեան մէջ է։

×

Եթէ մարդոց ծննդավայրը, ազգութիւնը եւ կրօնքը յայտնի ըլլար իրենց արտաքինէն՝ Տիկ. Զապէլ Եսայեան պիտի կարծուէր Բաբելոնուհի, ծնեալ ի Պօհէմա։ Կրօնքը որոշել միշտ ալ դժուար պիտի ըլլար, քանզի ան մերթ նման է եղած դաւանափոխ պուտտայականի, մերթ ուրացող քրիստոնեայի, մերթ հերձուածող Արիոսեանի, հեթանոսի եւ հերետիկոսի ու վերջապէս ուղղափառ անաստուածի։

Իր հոգին տիրելու համար երկար տարիներ իրարու դէմ պատերազմ են մղած Պուտտա, Մոլոխ, Կոմփիւկիոս, Քրիստոս, Մուհամմէտ, Համան եւ Հիւսէյին։ Յաղթանակը տարած են սակայն բոլորովին այլ անձնաւորութիւններ.— Ահրիման, Տիր, Մողոք, Լեւիաթան, Բելիար ու Մէֆիստօ, ինչպէս նաեւ կարմրավառ խումբը Բեհեզեբուղի։

Տիկ. Եսայեան երբ առաջին անգամ Խորհրդային Հայաստան մեկնեցաւ՝ կոչեցին զինքը «Քոմինիզմի Մարիամը» (Մագթաղինէ), նշանակելով կենսաթօշակ։ Մոսկուայի մէջ երբ նոր Մարիամը ծունկի եկաւ նոր Յիսուս - Լէնինի դիակին առջեւ, յանկարծ իր փորէն վաթսուն դեւեր դուրս ելան։ Խորհրդային Միութեան մէջ խող կամ խողամարդ փնտռեցին այդ վաթսուն դեւերը անոնց մէջ բնակեցնելու համար։ Վերջը սակայն ներքին յեղափոխութենէ մը վախնալով վաթսուն դեւերը վակոնի մը մէջ դրին ու Երեւան ղրկեցին։ Այնտեղ ալ բնակարանային տագնապ ըլլալով, դեւերը վերադարձուցին Տիկ. Զապէլի որ զանոնք իր հետ Փարիզ տանի եւ գործի լծէ։ Տիկ. Զապէլ այդ դեւերը բաժնեց արտասահմանեան «Հօկ»ի մասնաճիւղերուն։ Ահա այս պատճառով խեղճ «Հօկ»երը կը քննադատուին իբրեւ դիւային կազմակերպութիւններ։

×

Ներկայիս դադրած է սուտ խօսելէ։ Կը քարոզէ համայնավարութիւն։ Եթէ այդ վարդապետութիւնը սուտ ելլէ՝ յանցանքը իրը չէ. մեղքը Լէնինի վիզը ըլլայ։ Եւ քանի որ Լէնինի վիզը ոչ եւս է, ողջ ըլլայ՝ Հայոց ազգին եղական վիզը։

Կը խօսի համայնավարութեան մասին Տիկ. Զապէլ՝ նման յափշտակուած վհուկի մը որ քանեւհինգամեայ տեսիլներով խանդավառ կը բարբառի։

Իր խօսած պահուն գլուխը կը պսակուի անդր - մանիշակագոյն ճառագայթներով։ Ու դարուս վէրքերը կը սպիանան, սեռնակները վիթմարինով կը լեցուին, ստամոքսներն ալ կը կշտանան՝ քանզի բառերը տաք խմորներու պէս կ'ըլլան եւ թանձր անոյշներու նման։ Ունկնդիրը պատրանքը կ'ունենայ՝ կարկանդակ ուտելու։ Ոմանք չգոհանալով անուշեղէնով Տիկ. Զապէլի միսը կ'ուտեն։ Իր գլխուն դպող չէ եղած՝ քանզի ան միշտ վարձակալ է ունեցած։

Այսպէս կը խօսի մարգարէուհին.

— Կարմիր արեւ։ Աշխարհը՝ փաբրիքա, մեքենայ.— Ռատիօ, տինամօ, լինօ, կինօ, օթօ, մօթօ, վէլօ, միքրօ, աէրօ, էլեկտրօ, Սինկէր, Ռիթթէր, Ցեպլին, Ռատիոմ, Թրաքտոր, հիդրօկայան, խողովակ, հողմաղաց ...

Ռիթմիք մուրճ, ռիթմիք մանգաղ, սինֆօնիք շարժում, պլաստիք գնացք, տինամիք կառուցում, հարուածային կազմակերպում եւ անտուզիա՛զմ, անտուզիա՛զմ ...

Մի ժամեայ աշխատանք։ Առատ թէյ, խաւեար, վօտկա, Կախէթի գինի, Երեւանի քօնեաք, Մասիսի սառ եւ մո՛ւխ, մո՛ւխ, մո՛ւխ ...

Կոճակի դար։ Մեքենան կը սպասարկէ։ Կոխէ՛ միայն կոճակի վրայ։ Անօթի՞ ես.— կոճակ։ Ծարաւի՞ ես.— կոճակ։ Մե՞րկ ես.— կոճակ։ Կի՞ն.— կոճակ։ Գինի՞.— կոճակ։ Մեռնի՞լ ցանկաս.— կոճակ։ Գերեզմանէն ելլե՞լ.— կոճակ։ Տիկ. Զապէլի մասին գրե՞լ կ'ուզես.— կոճակներուն կոճակը։

×

Տիկ. Զապէլ ծնած է հայ բանաստեղծներու մէջնաբերդ՝ Դուրեանաչէնի մէջ (Սկիւտար)։

Սիրած է իր ծննդավայրին նաճինները, մինարէները եւ բանաստեղծները։ Շատ աւելի սիրած է սակայն Սամաթիացի ու Պէշիկթաշցի բանաստեղծները որոնք աւելի տինամիք դուրս են եկած։

Իբրեւ գրագիտուհի մեծագոյնն է մեր մէջ, իր վէպերով եւ արձակ գրութիւններով։

Գրած է միայն մէկ ոտանաւոր «Ներքինի» անունով։ Քերթուածը անտիպ պահած է չզայրացնելու համար ապրող ներքինիները։

Իբրեւ կին գրող ֆէմինիզմ չէ քարոզած, այլ գործադրած է միայն։

Ամուսնացած է ողբացեալ նկարիչ Տիգրան Եսայեանի հետ, ունենալով մէկ մանչ, մէկ աղջիկ։

Եթէ մեր գրականութեան մէջ Տիկ. Սրբուհի Տիւսաբ եղած է դասական, Տիկ. Զապէլ Ասատուր վիպապաշտ, Տիկ. Զ. Եսայեան ալ միշտ մնացած է կատարեալ իրապաշտ մը։ Իրականութիւնն ալ զինքը պաշտած է։

Տիկ. Զապէլ ձեռնարկած է գրական մեծ աշխատութեան մը՝ «Սիլիհտարի պարտէզները»» անունով։ Այդ գործին մէջ պիտի պատմէ իր ամբողջ կեանքը ու գործը։ Շատ մը ծանօթ դէմքեր պիտի երեւին այդ պարտէզին ածուներուն մէջ։

×

Տիկ. Եսայեան կը նմանի սրբուհի Ակաթի, Ագնէսի, Գարոլինի եւ Պարպի։

Ներկայիս ան հեռացած է մեր մեղաւոր եւ ունայն աշխարհէն։ Կը գտնուի միւս աշխարհին՝ այսինքն խորհրդային արքայութեան մէջ։ Թող իր հոգին ռատիօ կայաններու լոյսերուն մէջ լողայ. ամէն։

Մեր պուրժուական կենաց մէջ Տիկ. Զապէլ Եսայեան նման էր կուսանաց վանքէ փախած Գինովարէ մայրապետին, ինչպէս նաեւ բախտ բացող Բերբոնիա հանըմին։

Ամէնէն աւելի կը նմանէր սակայն այրի մնացած երէցկնոջ մը՝ նուիրուած «աճեցէք եւ բազմացարուք»ի։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

առեւտրականներուն, փաստաբաններուն, բժիշկներուն եւ նոյն իսկ վարձու աշխատաւորներուն դէմ:

Միւս կողմէ, դիմում եղած է ելմտական նախարարութեան որպէսզի վիճակախաղ մը կազմակերպուի ի նպաստ այս փախստականներուն: Նախարարը պատասխանած է թէ ներկայ պարագաներուն մէջ, երբ ազգային փոխառութիւն մը եւ վիճակախաղ մը կազմակերպուած են, չեն կրնար ընթացք տալ այդ խնդրանքին:

ՍՊԱՆԻՈՑ ԲՈՐՈՏՆԵՐՆ ԱԼ ԳԼՈՒԽ ՎԵՐՑՈՒՑԻՆ

Անցեալ օր գրած էինք թէ ռումանական քաղաքի մը բորոտները ըմբոստացած են, բարելաւում պահանջելով:

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ Ալիքանթէի մօտ հաստատուած բորոտանոցի մը պատսպարեալներն ալ գլուխ վերցուցած են: Ասոնք սէնտիկա կազմած ըլլալով, կը դանդատին թէ միջնադարեան կարգուսարքի մը ենթարկուած են: Քննութիւն բացուած է այս խլրտումին առթիւ, որովհետեւ բորոտները մասնաւորապէս բազմաթիւ են Սպանիոյ արեւելեան գաւառներուն մէջ:

ԱՅՐԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՎԱՌԵԼՈՒ

Հնդիկները սովորութիւն ունէին մեռած ամուսիններու խարոյկին վրայ ողջ ողջ վառելու անոնց այրիները: Անգլ. իշխանութիւնը ջնջեց այս վայրագ սովորութիւնը: Բայց, հնդիկ այրիները կը շարունակեն ինքնաբերաբար անձնասպան ըլլալ խարոյկի վրայ, երբ կը մեռնի իրենց ամուսինը: Հնդկաստանի սահմանադրական բարենորոգումներու յանձնաժողովին մէջ, ուղղափառ Հնդիկ մը պաշտպանեց այս իրաւունքը, յայտարարելով թէ կամաւոր զոհաբերութիւնը ապացոյց է վսեմ խօսքի մը:

— «Եթէ այրի մը կ'որոշէ ինքզինքը ողջ ողջ այրել իր ամուսինը մեռած ատեն, ինծի համար աստուածութեան իրական նշան մըն է այդ»:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴԷՊՔԸ ԵՒ «ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ն

«Իւմանիթէ», Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իրար անցած է երկու օրէ ի վեր, Կրընոպլի նոր դէպքին առթիւ: Կ'ուզէ ապացուցանել թէ՝ Ղազարոս Մարգարեան անիրաւաբար ձերբակալուած է, թէ «դաշնակ» դաւադրութիւն մըն է մահափորձի պատմութիւնը եւն.:

Քանի մը տող՝ գաղափար մը տալու համար ժուռէսի անարժան ժառանգորդներուն հոգեբանութեան եւ մանաւանդ ... գաղափարականութեան վրայ.

— «Պէտք է Ֆրանսայէն վտարել դաշնակները որոնք կը վխտան Կրընոպլի շրջանին մէջ. պրոլետարիատը թոյլ չպիտի տայ որ անոնք շարունակեն իրենց փաշական ռազմախաղերը եւ հակախորհրդային դաւերը»: (4 օգոստոս):

— «Հայ փաշականները աշխատաւորներուն համար ճշմարիտ վտանգ մը կը կազմեն Կրընոպլի շրջանին մէջ: Անոնց կեդրոնին մէջ զէնքեր կան եւ թերեւս այնտեղ պիտի գտնուի ատրճանակ մը այն գնդակովներով որ վիրաւորեցին Ասլանեանը»: (5 օգոստ.):

Ուրեմն, Եղ. Ասլանեանը յարձակման ենթարկուած է ... իր ընկերներուն կողմէ:

Իբրեւ պերճախօս երեւոյթ՝ արձանագրելով «Իւմանիթէ»ի այս իրարանցումը, կը սպասենք դատական քննութեան:

Այս առթիւ, համայնավար թերթը պարտք սեպած է «փաշականներու օրկան» կոչել «Յառաջ»ը, ինչպէս «հակախորհրդային հայ փաշականներ» կ'անուանէ Դաշնակցականները:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԻԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 231 Fbg. du Temple.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933 — 8 Aout 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԹ՝ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2259 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՍՈՒԼԻՍ

... Օգուտ ունի՞ եթէ, երբեմն, այս եղանակը փորձենք, որոշ հարցերը լուսաբանելու համար:

X

— Ինչո՞ւ այդքան յամառօրէն կառչած էք դրօշամարտին: Չէ՞ք տեսներ որ պառակտումը կը խորանայ: Աշխարհ կը կործանի՞, եթէ եռագոյնը չպարզուի:

= Դրօշամարտը մենք չստեղծեցինք, այլ անոնք որ կախել-չկախելու խնդիր կը յարուցանեն: Եռագոյնը ժողովուրդին սեփականութիւնն է: Ան մինչեւ այսօր կը պարզէր զանազան առիթներով, իբրեւ ազգային խորհրդանշան: Մինչեւ որ ածեմ — չածեմ մարդիկ պղտորեցին իր միտքը:

Ի հարկէ, ամէն օր կամ ամէն առիթով դրօշ պարզելու խնդիր չկայ: Ոչ ալ ցուցադրական խաղեր սարքելու: Բայց, երբ առիթը կը ներկայանայ, երբ անհրաժեշտ է պարզել եւ ափ մը ամսեղուկներ կը հակառակին, ինչո՞ւ շատ կը տեսնէք մեր բողոքը:

— Դուք աւելի լուրջ եւ պատասխանատու կուսակցութիւն ըլլալով, պէտք չէ տեղի տաք վէճերու:

= Արդար եղէք եւ մանրամասնութիւններով մի դատէք ամէն բան: Ողբացեալ Շահրիկեանը եթէ ողջ ըլլար, պիտի հարցնէր.— Եռագոյնը մինչեւ հիմա անարգել կը պարզուէ՞ր:

— Այո, եւ մենք ալ կը հպարտանայինք:

= Մե՞նք ըրինք որ չպարզուի:

— Ոչ: Այդ խնդիրը նոր ծագեցաւ:

= Արդ, երբ ափ մը կամակոր մարդիկ բռնի վէճ կը յարուցանեն, անարգելով ազգային դրօշը եւ խափանելով անոր ծածանումը, մենք ձայն չհանե՞նք:

Ո՞ւր է վնասը, երբ հազարաւոր երիտասարդներ կ'ոգեւորուին, երբ օտարներն անգամ յարգանքով կը խոնարհին, երբ անհրաժեշտ է մեր իսկական կերպարանքով երեւալ հիւրընկալ երկիրներուն մէջ:

Ի՞նչ կը կորսնցնէր ամերիկահայ գաղութը, եթէ եռագոյնը ծածանէր Շիքակոյի արուեստահանդէսին մէջ, հայկական օրուան առթիւ: Ո՛ր եւ է առաջնորդ, եպիսկոպոս կամ վարդապետ, ի՞նչ իրաւունք ունի քաղաքականութիւն խաղալու, իր կամքը պարտադրելու եւ կռիւ յարուցանելու ...

— Բայց անոնք ալ իրաւունք ունին: Չեն ուզեր տհաճութիւն պատճառել Հայաստանի կառավարութեան, որ կը մերժէ եռագոյնը: Հապա եթէ բարկանայ եւ երես դարձնէ գաղութներո՞ւն...

= Ահա ձեր այդ միամտութիւնն է որ դրամագլուխ կը ծառայէ օրուան խաչակիրներուն, բուն բառով՝ խառնակիչներուն:

Ծուռ նստինք, շիտակ խօսինք: Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը իր սեփական դրօշն ունի՞:

— Ոչ, կարմիր դրօշ կը գործածէ, ինչպէս ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ:

= Մենք ալ կրնա՞նք պարզել կարմիր դրօշը, հաճոյք պատճառելու համար Երեւանի եւ Մոսկուայի:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, փորձա՞նք պիտի բանաք մեր անտէր գաղութներու գլխուն:

= Ուրեմն, այսօրուան Հայաստանը չունի սեփական, ազգային դրօշ, անոր պարզածը՝ ոչ թէ պետական, այլ կուսակցական (բոլշեւիկեան) դրօշ է, հետեւաբար ...

— Կարելի չէ՞ եռագոյնը մէկդի դնել եւ ուրիշ դրօշ մը հնարել, գաղութներուն համար: Սխալ չհասկնաք, ես հակառակ չեմ եռագոյնին. բայց, քանի որ կռուախնձոր է դարձեր, յանուն համերաշխութեան ...

— Ահա ձեր այդ ծանծաղամտութիւնն է որ ուժ կու տայ խառնակիչներուն:

Եղբայր պատուական, եռագոյնը մենք չհնարեցինք: Ան երեւցաւ մեր պատմութեան ճակատագրական մէկ շրջանին.— Նոր էր կազմուած Հայկական Հանրապետութիւնը, ունէինք խառն կառավարութիւն: Յանձնարարուած էր կրթական նախարարին (ժողովրդական = Ռամկավար) պրպտումներ կատարել եւ առաջարկ բերել ազգային դրօշի մը համար: Նախարարը Ալիշանի գիրքերուն մէջ կը գտնէ մօտաւոր հիմք մը,— այսօրուան եռագոյնը: Կառավարութիւնը առժամապէս կ'ընդունի, մինչեւ որ Սահմանադիր ժողով գումարուի եւ վերջնապէս որոշէ հայկական դրօշը: Մնացեալը գիտէք:

Արդ, ո՞րն է այն իշխանութիւնը, որ իրաւասութիւն ունի թանգարան նետելու եռագոյնը եւ նոր մը առաջարկելու: Եւ, մեր այս ցիրուցան, անիշխանական եւ անկերպարան վիճակին մէջ, եթէ վաղը երկրորդ դրօշ մը հրապարակ նետուի, ո՞վ կրնայ արգիլել երրորդը, չորրորդը, տասներորդը ... Այն ատեն, երկուքի տեղ տասներկու ճակատ չը՞ պիտի բացուի: Ի՞նչ գարշելի, անասնական ատելութիւն է այս խորհրդանիշի մը դէմ, որ ոչ իմս է, ոչ ալ քուկդ, այլ անոր որ արիւն թափեց հայրենիքին համար: Ի հարկէ, ոչ աշխարհ կը կործանի, ոչ ալ կը փրկուի՝ եռագոյնը կախելով կամ չկախելով: Իրականին մէջ, եռագոյնի խնդիր չէ այս: Անոր ամէնէն քինախնդիր հակառակորդներն ալ գիտեն որ անոր տեղը դնելիք բան մը չունին, եւ նոյնքան ջերմութեամբ կը ծափահարեն, երբ յանկարծ պարզուի միջազգային հանդէսի մը մէջ:

Բուն հարցը այն է որ, մարդիկ գլխիվայր անձնատուր եղած են Երեւանի, եւ կը կատղին, երբ ուրիշներ կ'ուզեն պահել իրենց անկախութիւնը: Անոնք պատրաստ են թափելու իրենց բոլոր փետուրները, ժխտելու, լլրճելու, զոհելու ո՛ր եւ է ինքնուրոյն գիծ եւ դիմագիծ,— կարծելով թէ հաճոյք պիտի պատճառեն օրուան իշխանաւորներուն: Մինչդեռ, ծիծաղ կը շարժեն, եւ մեր տունն է որ կը քանդուի անիմաստ վէճերով եւ պառակտումներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞նչ պիտի ըլլան Իրաքէն Սուրիա

ԱՆՑԱԾ 1300 ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Իրաքի արտաքին նախարը Պէյրութ մեկնեցաւ օդանաւով, խորհրդակցելու համար ֆրանսական իշխանութեանց հետ, վերջերս Իրաքէն Սուրիա անցած Ասորիներու մասին: Վերջին օրերս ուրիշ խումբեր ալ միացած են փախստականներուն:

Ինչպէս գրած էինք ժամանակին, փախստականները 1300 զինեալ Ասորիներ են, որոնք չեն ուզեր զինաթափ ըլլալ: Վերջին լուրերու համաձայն, Թրքական իշխանութիւնները ազդարարած են թէ տեղն ու տեղը պիտի գնդակահարեն այն բոլոր փախստականները որ կը փորձեն Թուրքիա մտնել: Միւս կողմէ, Իրաքի կառավարութիւնը հաղորդած է թէ անոնք որ երկրէն կը հեռանան, այլեւս չեն կրնար վերադառնալ: Մէկ խօսքով, անել վիճակ:

Ընդհ. ներում Խորհրդ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Ուիթէրի.— Ի յիշատակ Սպիտակ ծով—Պալթիկ ջրանցքին լրացման, Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեց որով ընդհանուր ներում կը շնորհուի 12,484 կալանաւորներու: Ասոնք մասնակցած էին ջրանցքին շինութեան: Ուրիշ 59,516 կալանաւորներու պատիժները կրճատուած են, նկատի առնելով «անոնց եռանդուն աշխատանքը՝ ջրանցքին շինութեան մէջ»: Հինգհարիւր հոգի ալ դատական հետապնդումներէ զերծ հռչակուելով, վերստացած են իրենց քաղաքացիական իրաւունքները: Քսաներեք բանւորներ, որոնց մէջ կը գտնուին իբրեւ խափանարար դատապարտուած ճարտարագէտ մը եւ չորս «կարծրացած ոճրագործներ», կարմիր Աստղ եւ կարմիր Դրօշ պատուանշաններն ստացան:

Յանդուգն թռիչք մը եւս — 10,000 քիլ.

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ԴԷՊԻ ՊԱՂՏԱՏ

Երկու ֆրանսացի օդանաւորդներ, Քոտոս եւ Ռոսի շաբաթ առտու ժամը 10.41ին մեկնեցան Նիւ Եորքի Ֆլօյտ Պէննէթ կայանէն, միասին առնելով 8000 լիտր պէնզին եւ բաւարար պաշար՝ 65 ժամ թռչելու համար: Իրենց ծրագիրն է կոտրել ուղիղ գծով հեռաւորութեան մրցանիշը, կտրելով 10,000 քիլոմեդր հեռաւորութիւն: Կիրակի օր, Փարիզի մէջ հեւի հեւ կը սպասէին օդանաւուն երեւման: Բաւական ատեն լուրջ մտահոգութիւն տիրեց, անթելով տեղեկութիւններ կը հասնէին վայրկեանը վայրկեանին: Երկու օդանաւորդներուն կիները եւ ազգականները աչք ու ականջ կտրած, լուրի կը սպասէին:

Վերջապէս, կիրակի իրիկուն ժամը 8.22ին օդանաւը երեւցաւ Պուրժէի օդակայանին վրայ, իջաւ մինչեւ 150 մեդր, թուղթ մը ձգեց եւ ճամբան շարունակեց դէպի Պարսկական Ծոց, Միւնիխ — Վիէննա — Փէշթա — Հալէպ — Պաղտատ գծով: Աննկարագրելի էր բարեգալուստի գացած բազմութեան խանդավառութիւնը:

Իրարու ետեւէ հասած անթել հեռագիրներ կը հաստատեն թէ երկու օդանաւորդները դիւրութեամբ չեն անցած Ատլանտեանը: Հինգ ժամ անընդհատ փոթորիկի բռնուած են:

Քալէի բոլոր իշխանութիւնները կը հրաժարին

ԱՆՏԱՆԵԼԻ ԳՏՆԵԼՈՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Քալէի քաղաքապետական խորհուրդը, որ կը բաղկանայ 77 անդամներէ, հաւաքաբար հրաժարական տուաւ կիրակի օր: Կ'ըսուի թէ պիտի հրաժարին նաեւ առեւտրական սենեակին եւ դատարանին անդամները եւ ուրիշ պաշտօնատարներ:

Հրաժարողները կ'ըսեն թէ անտանելի դարձած է քաղաքին տնտեսական վիճակը: Վերջին տարիներու ընթացքին, Քալէի արտադրութեան (մետաքսեղէն եւ շղարշ) հարիւրին 85ը սահմանուած էր արտածման, ինչ որ 300 միլիոն ֆրանք հասոյթ պիտի բերէր քաղաքին: Արդ, արտածումները այնքան ինկած են որ, քաղաքին 72,000 բնակիչներէն 40,000 անելի մատնուած են:

100000 հիթլերականներու զօրահանդէսը

Կիրակի օր, հիթլէրական մարտական խումբերէն 100,000 զինուորներ մեծ զօրահանդէս մը կատարեցին Պերլինի Թամփէլհօֆի օդակայանին մէջ: Համախմբումը սկսաւ առտուան ժամը 6.30ին, 18 զօրասիւներով: Բուն զօրահանդէսը կատարուեցաւ բողոքական երէցի մը քարոզով, որ կը ներբողէր հիթլէրական շարժումը: Յետոյ կարդացուեցան անունները 34 նացի զինուորներու, որոնք սպաննուած էին համայնավարներուն դէմ կռուած ատեն: Իւրաքանչիւր անուն արտասանուած ատեն հարիւր հազար զինուորները կ'աղաղակէին միաբերան. «ներկա՛յ»: Ընդհ. սպայակոյտի պետը ճառ մը խօսելով, յորդորեց իրենց ոգին տարածել ամբողջ ժողովուրդին մէջ: Զօրահանդէսը, որ սկսած էր ժամը 11.30ին, տեւեց քանի մը ժամ: Մինչեւ իրիկուն ջոկատներ կը տեսնուէին ամբողջ քաղաքին մէջ:

Ահաւոր տաք Փարիզի մէջ

Քանի մը օր զովանալէ յետոյ, տաքերը վերսկսան Փարիզի մէջ: Կիրակի օր ջերմաչափը արեւին մէջ կը ցուցնէր 45, շուքին մէջ՝ 36 աստիճան: Ամբողջ քաղաքը անշնչելի դարձած է: Հարիւրաւորներ ժամերով կարգի կը սպասէին գետափը եւ աւազաններու առջեւ, լողալու համար: Արեւահարութեան դէպքեր ալ պատահեցան:

Կը կարծուի թէ դեռ քանի մը օր ալ պիտի տեւէ հասարակածային տաքը, որ նոյն սաստկութեամբ կը տիրէ նաեւ գաւառներու մէջ:

⁂ Լոնտոնէն կը գրեն թէ 1900էն ի վեր, օդը այսքան տաք չէր եղած, տարուան այս եղանակին: Քանի մը օրէ ի վեր 33 աստիճան կը ցուցնէ ջերմաչափը: Հրդեհները յաճախադէպ են գիւղերու մէջ, իսկ բազմաթիւ ջրհորներ չորցած են:

⁂ Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ տաքէն մեռած են 150 հոգի: Համրանք չունին արեւահարութեան եւ խելագարութեան դէպքերը:

ԿԱՆՏԻԻ ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ

Հնդկաստանի կառավարութիւնը ձերբակալեց 26 Հնդիկներ որոնք որոշեր էին գիւղ մը քշուիլ Կանտիի հետ, քաղաքացիական անհնազանդութիւն քարոզելու համար:

Նոր մանրամասնութիւններ Աթէնքի սպանութեան մասին

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սարգիս Գըլըճեանի սպանութեան պարագաներու մասին (3 օգոստ.).—

Ձերբակալուածներէն 17 տարեկան Մանուկ Մանուկեան, ուսուցչուհիին տղան, ձերբակալուելէն մէկ օր յետոյ ազատ արձակուած է: Թէեւ շօֆէրը վկայութիւն տուած էր թէ Գըլըճեան մեռնելէ առաջ ըսած էր «ուսուցչուհիին տղան զիս սպաննեց», բայց դէպքին ականատես երկու վկաներ, Հայ մը (լէպլէպիճի) եւ ուրիշ Յոյն մը, պնդած են որ ոճրագործը երկար մազերով բարձրահասակ մէկն էր: Մինչդեռ վերոյիշեալ Մանուկը, վկաներով հաստատած է որ երկար ատենէ ի վեր ինք ածիլել տուած է մազերը: Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը ազատ ձգած է 17 տարեկան Մանուկ Մանուկեանը:

Անունի նմանութեամբ ձերբակալուած է Ֆիքսի Ազգ. վարժարանի ուսուցիչներէն բանաստեղծ Մանուկ Մանուկեանը որ հարցաքննութեան ենթարկուած է: Ուսուցիչ Մանուկեանը յայտնած է որ ինք կիրակի կէսօրէ յետոյ եւ ամբողջ գիշերը, կը գտնուէր Քիֆիսիա իր թաղականներէն մէկուն տունը, ուր ներկայ եղած են նաեւ Պ. Օննիկ Փէլթէկեան եւ Արամ Կէօքճեան:

Հարցաքննիչ դատաւորը, երէկ զբաղած ըլլալով, այսօր պիտի հարցաքննէ ուսուցիչ Մանուկեանը եւ Սինկրուէն ձերբակալուած Խաչիկ Կարապետեանը: Վերջինին համար վկայութիւն տրուած է թէ կիրակի օր կը հետապնդէր Գըլըճեանը:

Սինկրուի մէջ հակասական լուրեր կը տրուին թէ համայնավարներու մէկ ոճիրը կրնայ եղած ըլլալ, կիրքերը հրահրելու համար: Ուրիշներ կ'ըսեն որ տեղական Լազօեանիսի միջադէպէն յետոյ, Գըլըճեան թշնամիներ ստեղծած էր իր դէմ: Ամէն պարագայի դեռ անծանօթ կը մնան սպանութեան իրական շարժառիթները:

Թուրքիոյ նոր համալսարանը

«ԻՒՆԻՎԷՐՍԻԹԷ», ՈՉ ԹԷ «ՏԱՐԻՒԼՖԻՒՆՈՒՆ»

Գրած էինք թէ օգոստոս 1ին բացուեցաւ Կ. Պոլսոյ նոր համալսարանը:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

— Հին համալսարանը ջնջուեցաւ եւ օգոստոս 1ին սկսաւ նորը, որ պիտի կոչուի ոչ թէ «Տարիւլֆիւնուն«, այլ «Իւնիվէրսիթէ», մինչեւ որ լեզուական յանձնախումբը կարենայ Թուրքերէն համապատասխան բառը գտնել:

Հին համալսարանին դասախօսներէն, ուսուցիչներէն եւ օգնականներէն միայն 59 հոգի նոր համալսարանին մէջ առնուած, մնացեալ 92ը արձակուած են: Այս վերջիններուն 30ը բժշկական ճիւղէն են, 15ը՝ իրաւագիտական եւն.: Նոր դասախօսներուն մէկ երրորդը, առնուազն 38 հոգի օտարազգիներ պիտի ըլլան, յատկապէս ընտրուած՝ միջազգային հեղինակութիւններէ եւ պաշտօնի վրայ պիտի մնան մինչեւ իրենց պայմանագրին լրացումը: Արձակուած դասախօսները մէկ տարի պիտի ստանան իրենց թոշակները, մինչեւ որ գործ գտնեն:

Այս փոփոխութեամբ, Թուրքիա կ'ուզէ կազմել «գիտական նոր կեդրոն մը, որուն համբաւը արտասահմանի մէջ ալ տարածուի եւ որմէ օգտուին նաեւ ուրիշ երկիրներ»:

Գերմանիայէն փախստական բազմաթիւ փրոֆէսօրներ դիմում ըրած են պաշտօնի համար:

Նոր համալսարանին դասաւանդութիւնները պիտի սկսին հոկտ. 15ին:

⁂ Այս առթիւ կրթական գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Տար իւլ Ֆիւնունը երեք շրջան ունի: Առաջին Տար իւլ Ֆիւնունին բացման հրամանը հրատարակուեցաւ 23 յուլիս 1846ին: Մինչդեռ, ժխտական դիմադրութիւններու հետեւանքով, առաջին դասը միայն 15 յունուար 1863ին, այսինքն 17 տարի յետոյ կրցաւ տրուիլ: Սկիզբները, միայն բնագիտութիւն, կենդանաբանութիւն, բուսաբանութիւն եւ պատմութիւն կը տրուէին: Աշխարհագրութիւնը միայն 1864ին սկսաւ, որովհետեւ կը վախնային որ երկրագունդին կլոր ըլլալու խնդիրը վիճաբանութեանց տեղի կու տայ:

Տար իւլ Ֆիւնունին ուսուցիչ հասցնելու համար, երկու հոգի կը ղրկեն Փարիզ: Անոնք ուսողութիւն եւ բնագիտութիւն պիտի սորվէին եւ միեւնոյն ատեն Թուրքերէն պիտի սորվեցնէին Փարիզի օսմանեան քրիստոնեայ հպատակներուն: Ղրկուածներուն մէկը Սէլիմ Սապիթ կը կոչուէր: Այս էֆէնտին, վեց տարի սորվելէ յետոյ կը վերադառնայ եւ... քարտուղարը կը կարգուի քաղաքապետութեան մէջ: Տար իւլ Ֆիւնունի բացման միջոցին ալ, ոչ թէ ուսողութեան, այլ գրականութեան ուսուցիչ կը կարգուի:

Պարապ տեղը չէ որ Տար իւլ Ֆիւնուն կոչուած է: Ուսողութիւնը, բնագիտութիւնը եւն. Ֆէն կոչելու հրաման կար: Բայց իլմը (գիտութիւն) միայն մէտրէսէներու մէջ կրնար աւանդուիլ:

Առաջին Տար իւլ Ֆիւնունը բացուեցաւ արաբերէն աղօթքով մը, բայց կարճ ատենէն գոցուեցաւ, որովհետեւ քանի մը դասախօսներ մէկ երկու անմեղ նախադասութիւններ փախցուցած էին իրենց բերնէն:

Երկրորդ Տար իւլ Ֆիւնունը բացուեցաւ Ապտիւլ Համիտի Բ.ի իշխանութեան վերջին շրջանին: Սահմանադրութեան շրջանին բարեկարգուեցաւ եւ «Տար իւլ Ֆիւնունու Օսմանի» կոչուեցաւ: Ընդհ. պատերազմին, Գերմանիայէն բերուած դասախօսներուն շնորհիւ, քիչ մը բարեկարգուեցաւ, բայց զինադադարին բոլորովին կաղաց:

1923—32, բոլոր մտաւորականները իրենց աչքերը համալսարանին յառեցին, սպասելով որ ան յեղափոխութեան ընթացքին յարմար յեղաշրջում մը կրէ: Չկայ հաստատութիւն մը որ անոր չափ շահագրգռութիւն յարուցած, եւ անոր չափ քննադատուած ըլլայ: Բայց, հակառակ այս բոլորին, Պոլսոյ համալսարանը չկատարեց սպասուած բարեշրջումը:

Համալսարանը անտարբեր մնաց երկրին քաղաքական եւ ընկերային բոլոր յեղափոխութեանց, պարզ հանդիսատեսի դիրք մը բռնեց: Հարազատ լեզուի շարժումը մը սկսաւ, եւ համալսարանը տեղէն չշարժեցաւ: Ազգային պատմութեան շարժում մը սկսաւ, եւ երեք տարի սպասել պէտք եղաւ, որպէսզի համալսարանը հետաքրքրուի անով: Համալսարանը այլեւս կանգ առած էր, փակած էր ինքզինքը, կտրուած էր դուրսի կեանքէն:

Համալսարանը, որ այնքան կղզիացած էր Թուրք հանրային կեանքին մէջ, բնականաբար չէր կրնար շահագրգռուիլ նաեւ ուրիշ երկիրներու գիտական շարժումներով: Այս կացութեան մէջ, կառավարութիւնը լաւագոյն համարեց փակել հինը եւ հաստատել նոր մը:

Աշխարհ խելայեղ արագութեամբ առաջ կ'երթայ: Անելի մատնուած եւ կի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

«Սոքոլ»ները

2.- Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՍԿՍԻ

Անհատի մը գիտողութեան ու կամքին ծնունդն է ան: 1932ի ամառը տեղի ունեցող սոքոլներու համագումար ողիմպիականը մասնաւոր շուք ստացաւ իբր միաժամանակ յարգանքի արտայայտութիւն փրկարար այս շարժումի հիմնադրին ծննդեան 100–ամեակին:

Արդարեւ 1832 սեպտեմբերի 17ին չեխ հողին մէջ տեղաւորուած հոծ Գերմաններու շրջանին, Նեմեցքի Տիէչէին քաղաքին մէջ կը ծնի փոխ տղայ մը, Միրոսլաւ Թիրշ: Իր ծննդավայրը չեխ դպրոց չկայ: (Անունն ալ կը ցուցնէ, Նեմեցքի =գերմանական: Թուրքիոյ մէջ գործածական նէմցէ = Աւստրիացի բառը սլաւական այս նեմեց բառն է, տառացի կը նշանակէ անխօս, համր, հաւանաբար առաջին անգամ Չեխիա խուժող Գերմաններու լեզու չգիտնալուն իբր յայտարար յորջորջում):

Թիրշ կը յաճախէ գերման դպրոց, գըմնազիոն տղայ, հոն կ'առնէ ամբողջ դաստիարակութիւնը այն քամահրանքին, ծաղրին ու ծանակին որ Գերմանները կը նետեն ամէն բանի որ չեխ է, մարդէն մինչեւ քաղաքակրթական արժէքը: Կ'ունենայ բազմաթիւ ընդվզումներ: Ու գերմանական երկրորդական վարժարանն աւարտելու պահուն, օգտուելով քննութեան կանոնագրի մէկ բաց դռնէն՝ կը պահանջէ որ թոյլ տրուի իրեն՝ աւարտական քննութիւններն անցընել իր մայրենի՝ չեխ լեզուով, իբր պատանի կ'ապրի 1848ին երկիրն ալեկոծող յոյզերն ու յոյսերն, յեղափոխութիւնն ու ճնշումը:

Տկար եւ հիւանդկախ՝ բժիշկներն իր կեանքը կը կապեն սիստեմաթիկ ու տեւական մարմնամարզի: Կը հետեւի, կը զգայ արդիւնքներն ինքն իր վրայ: Թէեւ աղքատ ու զաւակը կայսրութեան բաղկացուցիչ մէկ ցեղին՝ որուն առջեւ բոլոր դռները կը փակուէին, ու կ'ապրի օրէնքներուն ամբողջ անարդարութիւնը, սակայն կը յաջողի մտնել համալսարան: Հոն երկու բան կ'ուսումնասիրէ. բնական գիտութիւններ (բնապատմութիւն) եւ պատմութիւն: Ուրիշ խօսքով իր գիտողութեան նիւթ կ'ըլլան կեանքի պայմանները բոլոր ապրող կենդանական ձեւերուն, նաեւ պատմութիւնը մարդուն ու անոր հաւաքական կեանքին: Անկասկած որ այս զոյգ պատմութիւններու ճանաչումը աւելի քան բարեդէպ կ'ըլլայ սոքոլներու գոյութեան փիլիսոփայութիւնը գծելու-հիմնաւորելու գործին մէջ: Սոքոլի նպատակին, այդ փիլիսոփայութեան խտացումը կարելի է համարել այսօղուածին սկիզբը գետեղուած մտքերը:

Ատեն մը Թիրշ կը ծառայէ իբր դաստիարակ գործարանատիրոջ մը զաւակներուն, այդտեղ կը ճանչնայ գործի մարդ մը, Ֆիւկներ, որուն գործակցութիւնը թանկագին կ'ըլլայ իրեն, այս վերջինը տեսնելով Թիրշի ծրագիրներուն խորքը՝ կը դառնայ առաջին քայլերու մեկենասը: Այս քաջալերութիւնը կը լծէ Թիրշը գործի: Ան կը կազմէ նախ մարզանքի ծրագիր մը հիմնուած իր անձնական փորձառութեան ու մարդակազմութեան իր մանրազնին ծանօթութեան վրայ:

Կը շինէ կամ չեխերէնի կը վերածէ մարզական բառամթերքը: Սկիզբը մէկ նպատակ ունի, չեխ սերունդներուն ապահովել առողջութիւն. որովհետեւ համոզուած է որ առաւել նախ պիտի առնուի առաջքը կուզերու, կաղերու, հիւանդկախներու, հաշմերու թուական բազմացումին: Ընդհակառակն նոր ծնունդները, ապագան՝ պիտի ըլլան առողջ: Իբր բնագէտ գիտէ որ կեանքը գործ է, պայքար, ծանր, սրտմաշ աշխատանք եւ ուժի վատնում, նաեւ այն որ մինակ առողջ մարդը ատակ է տանելու այդ աշխատանքը: Առողջութիւնը կը գերադասէ ամէն բանէ: Առողջ անհատներու հաւաքականութիւնն է որ կրնայ ապրիլ առողջ հաւաքական գործունէութիւն: Անհատին առողջութիւնը կ'աւելցնէ անոր արժէքը: Մինակ առողջ անհատն է որ կրնայ ունենալ նախ մարդու հպարտութիւն, ապա Չեխ ըլլալու հպարտութիւնը, ու ի հարկին մինակ առողջ անհատն է որ կրնայ հաւաքականութեան ինքնապաշտպանութեան մէջ բաժին մը ունենալ: Առողջութենէն վերջ ան կը դնէ գեղեցկութիւնը, մանաւանդ ներքին գեղեցկութիւնը, այն որ նկարագիր բառով կը հասկցուի ու մարդը, փոքրիկ էակ մը, կը մեծցնէ մինչեւ աստուածութիւն: Թիրշ չի հաւատար արտաքին գեղեցկութեան, երբ հոգին ու զգացումը տգեղ են, ստորին: Անոր փնտռած սոքոլը պիտի ըլլայ ճապուկ գնդերներով, պերճ հասակով, մաքուր ու բարձր զգացումներով այր մը կամ կին մը: Անշուշտ որ այդ թուականներուն ոչ Թիրշ, ոչ ալ ուրիշ մը կրնային իրենց ծրագրին մէջ դնել ազգային գիծ ու նպատակ: Կը բաւէր կազմել առողջ ու իրենց ծագումին զգացումը հարազատ պահող պարմանիներու փաղանգներ, մնացածը ժամանակի գործ է: Արդ, քաղաքական սեղմումով, երբ սոսկ մարմնամարզական ընկերակցութիւն կազմուած առաջին միութիւնը խորթ կը նկատուի, կասկածելի ու վտանգաւոր կը սեպուի Փրակայի իշխանութիւններէն, պարզապէս որովհետեւ կազմողները Չեխեր են: Բայց դարձդարձիկ ազդեցութիւններով ու զիջումներով, այս զուտ մարմնակրթական միութեան վաւերացում — ճանաչումը ձեռք կը բերուի 1862 փետր.ին: Տակաւին ոչ մէկ խորհրդանշան անուն ունի. իր ծրագրին մէջ արտաքնապէս ոչ մէկ ազգ. կամ հաւաքական նպատակի, կամ քաղաքական դիտումի վերաբերող բառ: Բայց զուտ իբր մարզանքի միութիւն արտօնուելն իսկ խանդավառութիւն կը ստեղծէ ու կը բերէ անդամներու պատկառելի թիւ: Անմիջապէս մեկենաս Ֆիւկներ կը դնէ տեղ, անդամներուն անձնական ուղղակի աշխատանքովը կը բարձրանայ առաջին շէնքը, որ պիտի յետոյ կոչուի առաջին սոքոլովնան (= սոքոլարան — սոքոլանոց) ու իր անունով պիտի մկրտէ գտնուած պողոտան: Այրերու ու տղոց մարզանքի ծրագիրները պատրաստելէ ետք, Թիրշ կը մշակէ կնոջական մարմնամարզի ծրագիրն ալ համապատասխան անոնց մասնայատուկ կազմական, բնախօսական պահանջներուն: Կը կազմուի տղոց, այրերու, աղջիկներու եւ չափահաս կիներու մարզանքի ժամանակացոյց ու անպաշտօն կերպով, մարզանքի ու առողջութեան դարբնոց այդ շէնքը կը դառնայ նաեւ վերակենդանացումի, ազգ. ձգտումներու հաղորդարան մը, ոչ թէ ճառով ու ցոյցով, այլ մանր ու սրտհատնում աշխատանքով, որոնց հոգին ու տուն տուողն է ինք՝ Թիրշը: Արժան է յիշել որ Թիրշի հիմնած սկզբնական միութիւնն՝ իբր զուտ մարմնակրթական, չէր կրնար խտիր դնել անդամներու ազգութեան միջեւ: Իրաւ ալ առաջին օրերուն շատ մը Գերմաններ, անոր ծրագ՞րած մարզանքներուն օգտակարութիւնը տեսնելով անդամ կը դառնան ու կը յաճախեն: Բայց շատ շուտով կառավարութիւն ու գերման վարիչ շրջաններ կ'արթննան, դրամ, նպաստ, պետական օգնութիւն ապահովելով կը կազմեն զուտ գերմանական մարզական միութիւն մը: Նոյն իսկ դրամ տալով կը զատեն կը տանին այն Գերմանները՝ որոնք բնական գտած էին Թիրշի հիմնած միութեան մէջ մարզուիլ: Թիրշն՝ անշուշտ որ՝ մինակ ուրախ կ'ըլլայ այս զատումով:

Թիրշ՝ ամուսնացած մեկենաս Ֆիւկների աղջկան հետ, ոչ միայն անձամբ ամենօրեայ մարզանքը կը վարէ ու միութեան ընթացիկ գործերուն ուղղութիւն կուտայ, այլ նաեւ կը մշակէ մասնաւոր գրականութիւն, ուր կեանքի տարրական օրէնքներու կիրարկումով կը ջանայ իր ցեղին ներարկել ինքնապաշտպանութեան համար՝ ոչ թէ ճառի, գեղեցիկ բառերու, մեծ մեծ ծրագիրներու, այլ ամենօրեայ տոկուն աշխատանքի մը չափ սրտմաշուք ու մանր երեւցող, սակայն ընտրուած նպատակին ձգտող փոքր ճիգերու յարատեւ գործադրութեան անհրաժեշտութիւնը: Այդ պզտիկ աշխատանքներու թուլացումն է որ ազգերու ուժը կը քլատէ: Ինչպէս որ պզտիկ գործարանի մը — քանի մը բջիջներու — քայքայումը ապրող էակը մահուան կը տանի, այնպէս ալ հաւաքական կեանքը կարելի է բոլոր անհատներուն միակամ ու միանպատակ մասնակցութեամբ: Ճիշդ է, անհատը պէտք է զոհել հաւաքականութեան. անհատը՝ ամբողջին դէմ ոչինչ է. բայց քի՞չ են պատմութեան օրինակները, ուր մէկ այդպիսի աննշան անհատի մտնելութիւնը կամ դասալքութիւնը պատճառ կ'ըլլայ դարաւոր հաւաքականութեանց թալալումին: Ուրեմն, առողջ կազմով անհատ, որովհետեւ միմիակ ան է որ առողջ դատաստանով պիտի մտածէ, գեղեցիկզգայ ու ատակ պիտի չըլլայ ստորնութեան: Աւելին, անիկա է որ — քով քովի գալով — պիտի կազմէ ամբողջը, անթիւ անհատներու հաւաքածոն, ազգը, հայրենիքը: Անհատը՝ առողջացնելու — գեղեցկացնելու, բարձրացնելու մանր աշխատանքը տանելով, պատրաստած կ'ըլլանք ամբողջին ցեղին ինքնապաշտպանութիւնը: Թիրշ սակայն երբեք չի դառնար անհատապաշտ, ընդհակառակն, անոր նշանաբանն է անհատը ամբողջին համար. որքան լաւ է եւ ուժով անհատը, նոյնքան լաւ ու ուժով է ամբողջը: Իր գործերը ու սոքոլի հանդէսները լեցուն են կեանքի բնական օրէնքներուն ու ազգերու պատմութեան դասերուն այս դրական դաստիարակութենէն ծնունդ առած անթիւ եզրակացութիւններով, զոր պզտիկ աշխատանքներու մեծ արդիւնքներուն աւետարանը կարելի պիտի ըլլար կոչել: Քալել կեանքի օրէնքներով, աստիճան առ աստիճան, որովհետեւ բնութեան ոստում չկայ:

Ոչ ոք անոր չափ հնչած է իրեններուն ականջին՝ միաբան, միակամ այս աշխատանքները տանելու՝ չափը:

Սոքոլներու դրօշներուն վրայ, սոքոլարաններու պատերուն, մուտքերուն վրայ, ամենուրեք՝ փրկութեան այդ բանաձեւերը քանդակուած են՝ իբր նշանաբանը գիտակից անհատներու թէ իբր պարտադիր կարգապահութիւն եւ թէ իբր ինքնաբուխ եւ ընդհանուր կամքէ, հասարակաց զգացումէ բխող իրականութիւն: Այցելուն անոնց պիտի հանդիպի ամենուրեք, քարացած, յաւերժացած, այլ եւ սոքոլական գրականութեան մէջ միշտ մտորումի, վերծանումի, կրկնութեան ենթակայ:

Աւելո՞րդ պիտի ըլլար արդեօք յիշել գլխաւորները, որոնց վրայ մենք ալ այնքան խորհելու պէտք ունինք.—

«Միայն այն կրթութիւնը, այն դաստիարակութիւնն է իրական՝ որ անհատը իր ամբողջին, իր հայրենիքին կը լծէ: Ինքնապաշտպանութիւն է փրկութեան միջոցներ որոնել հեռաւոր հորիզոններու մշուշին մէջ: Ինքնօգնութիւն. ահա միակ փրկարար նշանաբանը. անով ճամբայ ելլել կը նշանակէ գտած ըլլալ փնտռուած փրկութիւնը»:

Այս նշանաբանը կ'ակնարկէ այն մեծ սպասումին՝ որով Չեխերն ալ ատեն մը Ռուսիոյ կապեցին իրենց յոյսը:

— «Բոլորը մէկին ու մէկը բոլորին համար: Եթէ միասնական գործունէութեան մէջ, ինքնաբուխ միակամութեամբ միացած չենք բոլորս, մեր ճակատագիրը, իբր ազգ, ռազմավայրին մէջ չէ որ պիտի որոշուի. անիկա շատոնց որոշուած կնքուած է»:

— «Կեանքը յաւիտենական պատերազմ մըն է: Միայն կռուելու ատակ ազգն է որ պիտի ապրի բնական ընտրողութեան օրէնքով: Միայն առողջ, անհատաբար, ուստի եւ հաւաքաբար առողջ ազգն է ատակ կռուի: Այդ կռուին մէջ զէնքէն ու ռազմամթերքէն առաջ՝ վճռական դերը կը վիճակի միութեան: Միակամ միանպատակ բանակներ, արդար նպատակին պաշտպանութեան մէջ անկարելի է որ պարտուին: Թող ոչ թէ հազար, այլ միլիոն անգամ Չեխին ականջին հնչէ միութեան շեփորը»:

— «Տիտղոսներով ու վկայականներով, կրթութեամբ կամ ուսումով պճնազարդ այլ մարմնով ու զգացումով թուլամորթ անհատին դէմ՝ հազար անգամ աւելի կ'արժէ մարմնով, հոգիով, զգացումով առողջ, նկարագրով ամուր թէեւ տեսքով կոշտ անհատը»:

— «Ուժեղ հոգին միայն ուժեղ մարմնով կարելի է: Ինչո՞ւ համար տաճարներ, արուեստի հրաշակերտներ, անդին գանձեր կը կերտէք ու կը ժողվէք: Թուլամորթ ազգին արժանի չեն անոնք. որովհետեւ առաջին գրոհին կը դադրին ձերն ըլլալէ: Մէկ բան ունինք կերտելիք, գերիվեր բոլոր միւսներէն՝ ինքնապաշտպանութիւն»:

— «Պնդէ բազուկդ՝ որ ծառայես հայրենիքիդ»:

— «Փրկութիւնը ամբողջին՝ միակամ գործակցութեան մէջ է. ՈՉ ՄԷԿ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆՈՅՆ ՆՊԱՏԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ»:

Արդարեւ սոքոլը ոչ մէկ խտիր կը դնէ իր անդամին ընկերվարական, փաշական, պահպանողական կամ ազատական ըլլալուն միջեւ: Կը փնտռէ մէկ բան.— ըլլալ լաւ Չեխ, ուզել եւ ընդգրկել սոքոլական սկզբունքներն, շարժիլ ըստ այնմ:

— «Եղիր հզօր, որովհետեւ այդպիսով միայն ի վիճակի պիտի ըլլաս օգնելու տկարին ու չկքելու թշնամիիդ առջեւ»:

«Մենք չենք ձգտիր ուրիշին տիրելու. մեր իրաւունքը եւ մեր նպատակն է՝ եւ մեր ուժը»:

«Անհատը, ազգը կը մեռնին երբ եղած վիճակին հետ հաշտուելու թուլութիւնը կը պատէ զիրենք ու կը գոհանան ապրելու շնորհովը: Կեանքը յաւերժական դժգոհութիւն, շարժում եւ կռիւ է, որուն մէջ ամէնէն պզտիկ էակէն մինչեւ ամէնէն մեծը կը ձգտին միշտ աւելի ու աւելի առաջ: Ով որ կեցած տեղը կը մնայ, ետ մնացած կ'ըլլայ արդէն. կեանքը դադար չի ճանչնար»:

«Փրկութիւն ամբողջին համար, այլապէս ոչ ոքի»:

«ՈՉ ՄԷԿ ՄԵՆՔ ԵՒ ԴՈՒՔ. ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵՆՔ»:

— «Ոչ փառք, ոչ պատիւ, ոչ վարձ, հայրենիքիդ կը ծառայես»:

— «Որքան Չեխ, նոյնքան սոքոլ: Միշտ արթուն»:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՌՈՒՍԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 29 յուլիս 933 (Յառաջ).— Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովի ընթացքին կնքուած՝ ոչ-յարձակման կամ բարեկամական ուխտերու ստորագրումէն վերջ Պուլկարիոյ «կղզիացման» խնդիրը, որու մասին գրեր էի քանի մը օր առաջ, դեռ կը զբաղեցնէ մամուլին մէկ մասը:

Այդ խնդրին հետ ծնունդ առաւ ու դեռ վէճի նիւթ է Պուլկարիոյ եւ Խորհրդային Ռուսիոյ յարաբերութեանց պարագան:

Ծանօթ է որ Պուլկարիա կը գտնուի այն հազուագիւտ պետութեանց շարքին մէջ, որոնք Խորհրդային կառավարութիւնը չեն ճանչնար ու դիւանագիտական որ եւ է առեւտրական յարաբերութիւն չունին անոր հետ: Պուլկարիա չունի եւ առեւտրական յարաբերութիւն:

Վերջերս, սակայն, երբ Լիթվինով ու Թէվֆիք Րիւշտի յանկարծ ոչ-յարձակման եւ բարեկամական ուխտերու նոր քաղաքականութիւնը մէջտեղ դրին, Պուլկարիոյ պետական եւ ոչ-պետական կարգ մը շրջանակները սկսան խօսիլ խորհրդային Ռուսիոյ հետ պաշտօնական յարաբերութիւն հաստատելու անհրաժեշտութեան մասին:

Ինչ խօսք որ՝ ձախակողմեան մամուլը արդէն իսկ կողմնակից էր ատոր: Ասկէ առաջ, երբ քանի մը առիթներով այդ խնդիրը մամուլի կամ պետական շրջանակներու խորհրդածութեանց նիւթ է եղած, ռուսոֆիլ թէ ընկերվարական երեսփոխաններ պաշտպանած են դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման տեսակէտը:

Ուշագրաւ է որ այս անգամ այդ տեսակէտին գլխաւոր տեսաբանողը կամ բանաձեւողն է թունդ հակահամայնավար ու կառավարական (ռամկավար) հոսանքի հետ մօտէն շփումներ ունեցող լուրջ ու ազդեցիկ օրաթերթ մը,— Զօրա:

Աւելցնենք որ, դեռ քանի մը օր առաջ, առեւտրական նախարար Պ. Կիչէվ,— կառավարական ամենաուժեղ հոսանքին՝ հողագործականներուն — շատ առաձգական պատասխաններ տուաւ՝ երբ լրագրողներ հարց տուին թէ ճի՞շդ է որ մտադիր է պատուիրակութեան մը գլուխը անցած Ռուսիա երթալու: Ուրիշ նախարարներ բոլորովին ժխտեցին յարաբերութեանց կարելիութիւնը, իսկ մէկ երկուքը գտան կամ կանուխ եւ կամ «ոչ-անկարելի»:

Այդ հակասական արտայայտութեանց օրերուն էր, ահա, որ «Զօրա» ռումբ նետեց հրապարակ եւ աղմուկը սկսաւ, իր առաջին խմբագրականը առիթ տուաւ որ աջակողմեան — զինուորական թերթերը (Միր, Սլօվօ, Հէչ եւայլն) անցնին հակահարուածի: Իսկ նախկին արտաքին նախարար Պուրով յայտնեց թէ «նախընտրելի չէ վիրաւորել Ռուսիոյ ապագայ վարիչներուն զգացումները, յարաբերութիւն հաստատելով այժմու վարիչներուն հետ»:

Փրթած աղմուկին պատճառը այն էր որ իր տեսակէտը կու գար թերթէ մը որ թունդ հակահամայնավար է: Ու բոլոր անոնք, որ անցած են հակայարձակման, կը դնեն հետեւեալ պատճառաբանութիւնները.—

Պուլկարիա տկարացած երկիր է, համայնավարական շարժումը ծաւալ գտած է՝ մտնելով նոյնիսկ դպրոցներէ եւ զօրանոցներէ ներս, դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումը աղէտ մը պիտի ըլլար, որովհետեւ խորհրդային ներկայացուցիչները մեծապէս զարկ պիտի տան համայնավար քարոզչութեան: «Ներկայ կառավարութիւնը երկրէն ներս չունի անհրաժեշտ հեղինակութիւնը՝ այս տագնապի ու քարոզչութեանց շրջանին արգելք ըլլալու համար անոնց գործունէութեանց» (ինչ որ ճիշդ չէ):

Գալով տնտեսական յարաբերութեան, «Միր»ի մէջ Սուլթաայէր ստորագրութեամբ յօդուածով մը ի մէջ այլոց կ'ըսուէր.— «Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ առեւտրական կապերու վերահաստատման համար, անձնական նախաձեռնութեամբ, եղած են դիմումներ՝ արտասահմանի խորհրդային առեւտրական կազմակերպութեանց, բայց երբ հարցը տրուած է ապրանքներու փոխանակման ձեւին տակ, ամէն ինչ կանգ է առած: Մենք պատրաստ ենք ձեզի ծախելու ամէն ինչ որ կրնանք, բայց վալուտայով, որովհետեւ մենք ձեզմէ գնում չենք կրնար ընել, քանի որ ձեր ապրանքները մեզ չեն շահագրգռեր,— կ'ըսեն անոնք մեզի: Կ'ընդունիմ որ երբեմն առեւտրական շահերը կրնան զոհուիլ քաղաքական ծանօթ շահերու: Անկարելի չէ, որ Պուլկարիոյ եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ պաշտօնական յարաբերութեանց առիթով, Մոսկուա ժէսթ մը պիտի ընէ՝ նետելով քանի մը միլիոն ու մեզմէ գնելով կարգ մը ապրանքներ: Բայց, կը կրկնեմ, անիկա պիտի ըլլայ լոկ ժէսթ մը, ու խնդիր է թէ քանի՞ պիտի նստի ան Պուլկարիոյ...: Ակներեւ է որ սովետներու հետ մեր պաշտօնական յարաբերութեան խնդիրը պէտք է վճռուի ոչ թէ տնտեսական հայեցակէտով, այլ քաղաքական: Հոս խօսքը կը պատկանի մեր դիւանագիտութեան»:

Այս ու այլ առարկութեանց կը պատասխանէ Զօրա, մնալով հաստատ իր տեսակէտին մէջ: Յայտնելէ յետոյ թէ իր առաջին խմբագրականը մեծ աղմուկ է յարուցած, կը շարունակէ.—

«...Անակնկալ մը եղաւ այն պարագան թէ թերթ մը որ ոչ միայն կը ժխտէ համայնավարութիւնը, այլեւ չի հաւատար անոր տեւականութեան, ի՞նչպէս կրնար պաշտպանել սովետներուն հետ դիւանագիտական կանոնաւոր յարաբերութիւն հաստատելու տեսակէտը: Մեզ համար որ եւ է կասկած չկայ որ Ռուսիոյ համայնավարական իրաւակարգը պիտի տապալի: Անիկա կը նկատուի մասնաւորապէս սովխոզներու եւ կոլխոզներու մէջ: Ներկայի ռէժիմին տապալումը, սակայն, երբեք չի նշանակեր հինին վերահաստատումը, ան երբեք չպիտի վերադառնայ: Գրեթէ ապահովութեամբ կարելի է նախատեսել թէ անցեալի մարդ մը չէ որ կայունացում պիտի պարգեւէ Ռուսիոյ: Այլ մարդ մը կամ խմբակ մը՝ բուն իսկ յեղափոխութենէն, նման Քրոմվէլին կամ Նափոլէոնին, պիտի հանդարտեցնէ խռովեալ պետութիւնը: Այդ պատճառաւ ալ մեր յարաբերութեանց վերահաստատումը երբեք պիտի չվիրաւորէ ապագայ վարիչներու զգացումները:

«Անշուշտ, մենք կողմնակից ենք բնական յարաբերութեանց վերահաստատման: Ահա Եուկոսլաւիոյ մէջ եւս ամբողջ կուսակցութիւնը կողմնակից է վերահաստատելու իր յարաբերութիւնները: Հոս եւս ետ չմնանք:

«Մենք ընդհանրապէս կ'ուշանանք, ինչպէս ուշացանք Թուրքերու հետ հասկցուելու խնդրին մէջ ու Յոյները ցատկեցին մեր կռնակէն...: Գանք քարոզչութեան, դիւանագիտական յարաբերութիւն չունեցած ատեն եւս համայնավարական քարոզչութիւնը կանգ չառաւ մեր երկրին մէջ: Ատիկա հիմա գուցէ աւելի ուժեղ է եւ անպատասխանատու: Յետոյ, սովետները այնքան լայն չեն այժմ որ քարոզչութեան նուիրուին: Ճափոնը զանոնք լաւ մը սեղմեց Ծայր. Արեւելքի մէջ, ու անոնք ստիպուեցան նոյն իսկ զիջիլ Ռումանիոյ առջեւ՝ լռելով Պեսարապիոյ խնդրին մասին: Նոյն իսկ «Թան»ը կը գրէ թէ «Ռուսիա, գոնէ առժամաբար, արտասահմանի մէջ քարոզչութիւնը մէկ կողմ թողած է»... Այդ պատճառաւ ալ հիմա ճիշդ ատենն է յարաբերութիւնները վերահաստատելու»:

Ինչպէս կ'երեւի, հիմնական տեսակէտ չունի «Զօրա»ն: Ապագայի ենթադրութիւն ու հաւատք թէ այդ քարոզչութիւնները պիտի դադրի,— ինչպէս նկատել կուտայ «Սլօվօ»: Իսկ նախորդ վարչապետ Ցանքովի օրկանը «Տէմոքրաթիչէսքի Զկօվօր» կը գրէ. «Խորհ. Ռուսիոյ նոր բարեկամները մեծ ոգեւորութեամբ կը պաշտպանեն իրենց տեսակէտը: Անոնց բուն տեսակէտն է. «Այդ կերպով Պուլկարիան ոչ միայն այլ եւս կղզիացած պիտի չըլլայ, այլ եւ պիտի աւելնայ իր արժէքը»: Բայց թէ ինչու եւ ինչպէս, այդ մասին ոչ մէկ ծանօթութիւն կուտան ժողովուրդին: Իսկ այն պատճառաբանութիւնը թէ ուրիշ երկիրներ կը յարաբերին, իրենց ի նպաստ տեսակէտ մը չէ: Թող յիշեն դրացի Յունաստանը: Բազմաթիւ են այն խորժութիւնները զորս խորհրդ. ներկայացուցիչներ պատճառած են անոր»:

Յարաբերութեանց վերսկսման ակնկալին դէմ եղողները դէմ են նաեւ թիւերու, եւ պաշտօնական ճակատագրութիւններով հաստատ[illegible] թէ առեւտրական յարաբերութ[illegible] անցեալին մէջ երբեք նպաստա[illegible] եղած Պուլկարիոյ համար:

Իրողութիւնը այն է, սակայն, [illegible] առեւտրական ու տնտեսական ան[illegible] տակ, դիւանագիտական ու քաղաքա[illegible] կան պատճառներ կամ շարժառիթ[illegible] կան, որոնք կը մղեն Պուլկարիան [illegible] տական թէ մամուլի կարգ մը [illegible] նակները խորհելու Մոսկուայի [illegible] յարաբերելու մասին: Թուրքիա, [illegible] շուշտ, որոշ դեր ունի այդ խ[illegible] մէջ: Դեր ունի, նաեւ, Ֆրանսա[illegible] «արեւելեան քաղաքականութ[illegible]» կ'ուզէ յաջողցնել:

Այդ է պատճառը որ այս [illegible] Պուլկարիան զբաղեցնող գլխա[illegible] գոյն խնդիրներէն մին է՝ կա[illegible] ըլլալով, ուղղակի թէ անուղղակի, նոր արտաքին քաղաքականութ[illegible] հետ:

Իսկ անիկա, իր կարգին, բա[illegible] բարդ խնդիր մըն է ու հաւան[illegible] տեւէ տալ տարակարծութիւննե[illegible] նոյն իսկ կառավարական կուսակ[illegible] թեանց, կամ այս թէ այն կուսակ[illegible] թեան վարիչներուն միջեւ:

Վ. [illegible]

Հայ Արիները Վիեննայի մ[illegible]

ՎԻԷՆՆԱ, 1 օգոստոս, (Յառաջ). Պուտափէշտի՝ Արիներու միջազգ[illegible] ճամբարին առթիւ, Փարիզէն մեկ[illegible] Հայ Արիները, յուլիս 30ի գի[illegible] Վիեննա հասան: Կայարան դիմաւ[illegible] լու գացած էին՝ Հայ գաղութի[illegible] կայացուցիչներէն ոմանք:

Աւստրիոյ թերթերը արդէն [illegible] առաջ աւետած էին մեր Արինե[illegible] գալուստը: Յաջորդ օրը Հայ Արի[illegible] երկու փրանսախօս աւստրիացի [illegible] ուններու առաջնորդութեամբ մա[illegible] քաղաքիս գլխաւոր տեղերը շրջ[illegible] բերին, գրաւելով տեղացիներու [illegible] դրութիւնը իրենց կանոնաւոր [illegible] ուածքին ու քալուածքին վրայ:

Հայ Արիները իրենց կարճ[illegible] նակը օգտագործեցին այցելու[illegible] տալով նաեւ Մխիթարեաններուն:

Մեծ էր Արիներուն ոգեւոր[illegible] երբ — իրենց իսկ բառով — օտա[illegible] րութեան մէջ գտնուող Հայ [illegible] վրայ դրին իրենց ոտքը: Մեծ [illegible] նաեւ այն ազգասիրական հպարտ[illegible] զգացումը զոր ունեցած էին հիւր[illegible] վարդապետները՝ ընդունելով [illegible] անգամ այդ բազմութեամբ (26 հոգի) Հայ Արիներ իրենց սեմէն ներս:

Հետաքրքրութեամբ դիտեցին [illegible] վանքին մատենադարանը, ձեռագ[illegible] ներու բաժինը, պարտէզը եւն., [illegible] Հ. Ակինեանի եւ ուրիշ վարդապետ[illegible] ներու ներկայութեամբ լուսանկար[illegible] ցան: Հայ Արիները իրենց այս [illegible] ժամուան այցելութեան յիշատ[illegible] թողուցին՝ մատենադարանի այցել[illegible] ներու գրքին մէջ դնելով իրենց [illegible] րագրութիւնը:

Մեկնելէն առաջ՝ Արիներուն [illegible] նորդը իրենց հրամցուած ոգե[illegible] բաժակներուն առթիւ ուղերձ մը [illegible] ներկայ վարդապետներուն՝ հայ[illegible] բայց լի բովանդակութեամբ, [illegible] պատասխանեց Հ. Ն. Ակինեան, [illegible] պելով իր բաժակը Հայ Արիներ[illegible] կենաց:

Նոյն օրը՝ կէսօրէ ետք ժամը 3ի[illegible] Հայ Արիները միանալով աւստրիացի[illegible] իրլանտացի, Փրանսացի եւ անգլիա[illegible] արիներու, հունգարական «Ս. Լ[illegible] րիք» նաւով մեկնեցան Պուտափէշ[illegible] Հոն պիտի միանան մերիններուն եւ [illegible] նաեւ Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ [illegible] գիպտոսի Հայ Արիները:

Հայ Արիներուն առաջնորդող երկ[illegible] աւստրիացի սկաուտներէն մէկը [illegible] հարցուցինք, թէ կը հաւնի՞ն Հայ Ա[illegible] րիներուն.— «Անշուշտ, պատասխա[illegible] նեցին, ամէնքն ալ վառվռուն տղաք են»:

Մեր տղոց այս կայտառութիւ[illegible] վստահ ենք թէ ինչպէս Աւստրիացի[illegible] րը նոյնպէս ուրիշ ազգեր պիտի գ[illegible] նահատեն:

Եւ մենք, Հայ Արիներուն կը մա[illegible] թենք միշտ վառ պահել իրենց եռանդը հայրենասիրական ոսկէ գործի մէջ մնալով ճշմարիտ շառաւիղներ[illegible] ցեղին, որուն այսօր ապագան վաղը ներկան են:

Հ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օդանաւային ակումբ

Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ օդանաւային ակումբ մը, որուն նախագահն է Երզնկեան, վարչութեան մէջ կան նաեւ Գեղամ Ղարիբջանեան, Ա. Գա[illegible]եան, Լ. Բարսեղեան, Աթոյեան, [illegible]յեան, Մատինեան, Ը. Վահան[illegible]եան:

Ակումբին նպատակն է երկրին մէջ օդանաւային ցանցին զարգացման նպաստել, հետաքրքրութիւն արթնցնել աշխատաւորներու մէջ, օդանաւորդութիւնը պատրաստել, ցոյց տալ թէ ո՛րքան կարեւոր է օդային հաղորդակցութիւնը շրջաններու միջեւ տնտեսական կեանքի համար:

Ակումբին վարչութիւնը պիտի աշխատի, օդանաւային միջերկրային հաղորդակցութիւնը զարգացնելու համար, հիմնադրամ գոյացնել, այս նպատակով դիմում կատարուած է երկր. կոմիտէին, որպէսզի օգոստոսը յայտարարել «օդանաւի ամսական»: Հաւաքուած դրամը առաջին առթիւ պիտի գործածուի օդային կայաններ հաստատելու հեռաւոր շրջաններու մէջ (Զանգեզուր եւ Նոր Բայազետ) եւ օդանաւեր գնելու:

Աշխատանք կը թափուի անդամ արձանագրելու ակումբին: Գործարաններու խորհուրդը անդամ արձանագրուելով վճարեց իբրեւ մուտքի դրամ 35,000 րուբլի, Երեւանի քաղաքային խորհուրդը եւս նոյնպէս 5000 րուբլի:

⁂ Օգոստոս 1էն սկսեալ Երեւան – Թիֆլիզ օդային գիծը կ'օգտագործուի թղթատարի փոխադրութեան համար:

Երեւանի մէջ

Ճարտարապետներու եւ արուեստագէտներու աջակցութեամբ, Երեւանի քաղաքային խորհուրդը ձեռնարկեց մայրաքաղաքին արտաքին ձեւաւորման ու զունաւորման: Ձեւաւորման աշխատանքներն առաջին առթիւ սկսան Աբովեան փողոցին մէջ:

⁂ Միկոյեանի հրամանով, Երեւանի մէջ բացուեցան պատրաստ հագուստեղէնի եւ կօշիկի կրպակներ:

⁂ Երեւանի մէջ ներկայիս կը շինուի սեւաքարի (basalte) գործարան մը, որ պիտի ծառայէ բիւրեղացնելու սեւաքարը՝ հանքարանական վարժարանին գտած եղանակով:

⁂ Յուլիս 25ին Երեւան հասան Փրանսացի երկու կոմունիստներ, Սեմար եւ Մոնմուսոն, որոնք պտըտեցան քաղաքին զանազան մասերը, հին ու նոր թաղերը, Էջմիածինը, տեսան վանքի թանկագին ձեռագիրները, Զուարթնոցի պեղումները, յետոյ անցնելով կարգ մը շրջաններէ եւ դիտելով հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութիւնները, նոյնչէն ջրաելեկտրակայանները, մեկնեցան Թիֆլիզ:

⁂ Նարդոսի մահուան առթիւ, որոշուած է դպրոց մը եւ փողոց մը անուանել Նարդոսի անունով եւ հրատարակել Նարդոսի գործերուն լրիւ հաւաքածուն, եւ հատընտիր կտորներ՝ վրացերէն եւ ռուսերէն լեզուներով:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆ

Երեւանի արուարձան Նորքի մէջ ներկայիս կը գործէ մանուկներու ապաքինարան մը, զոր բացաւ հիւծախտաւորներու բուժարանի վարչութիւնը:

Ապաքինարանը ունի 150 մահճակալ: Վերջերս ապաքինարանին կից բացուեցաւ նաեւ ոսկրային եւ գեղձային հիւծախտի բաժին մը 20 հոգիի համար: Այս բաժնին մէջ դարմանումի համար հիւանդները պիտի մնան 70 օր:

Ապաքինարանը ունի իր սեփական տնտեսութիւնը, բանջարանոցը: Ապահովուած է սննդի մթերքը: Ունի նաեւ իր բժշկական սեփական պաշտօնէութիւնը:

Սեւանի մէջ եւս բացուեցաւ մանկական ապաքինարան մը, որ ապագային պիտի բաղկանայ 3 տունէ, 300 մահճակալով: Այս ապաքինարանը (սանաթորիոմ) պիտի գործէ ամէն տարի մայիս մէկէն մինչեւ նոյեմբերի մէկը: Ձմրան եղանակին, ապաքինարանի սենեակները պիտի օգտագործուին երիտասարդ բանուորներու համար, իբրեւ հանգստեան տուն: Ներկայիս Սեւանի մանկական ապաքինարանին մէկ տունն է միայն պատրաստ, 120 մահճակալով: Այս տարի, այս պատրաստ տունը երախաները պիտի ընդունի երկու հերթով, 25 օր տեւողութեամբ իւրաքանչիւրը:

Ամբողջ ապաքինարանը պատրաստ կ'ըլլայ այս տարուան վերջը եւ պիտի կոչուի Շահումեանի անունով:

ԵՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փօղոսքիլիսա գիւղին խորհուրդի նախկին քարտուղարը Արշաւիր Անանեան, որ ամբաստանուած էր թէ «դժգոհութիւն յառաջացուցած է աշխատաւորութեան մէջ եւ իւրացուցած 7,578 րուբլի», դատապարտուեցաւ գնդակահարութեան: Իր ընկերները՝ 10ական, 3ական տարի բանտարկութեան:

Սեւանի գործակցական խանութի «մնասարար» Սեդրակ Մելքոնեան եւս դատապարտուեցաւ գնդակահարութեան: Իր ընկերները՝ 10ական, 3ական տարի բանտարկութեան: Ասոնց բոլորին գոյքերը գրաւեց կառավարութիւնը:

ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

Խորհ. Հայաստանի մէջ (21 յուլիս) կը կարդանք.— Ղըզըլ – Ղուչէն քիչ մը հեռու, փոքրիկ բլուրի մը կուրծքին վրայ փռուած են Լէնինականի, Արթիկի, Ապարանի արիներուն ճամբարին ձիւնի նման սպիտակ վրանները շարքով, իսկ քիչ մը վարէն կը հոսի Արփաչայը:

Ճամբարը կը բաղկանայ 800 հոգիէ: Հաւաքական մեծ ընտանիք մը, ուր այս պատանիները կը հանգստանան, կ'ապրին ու կը զբօսնուին, հաւաքաբար առնելով «միջազգայնական – համայնավարական դաստիարակութիւն»:

Ճամբարին բացման մասնակցելու եկած են Լէնինականի քաղաքային իշխանութեան եւ կուսակցութեան ներկայացուցիչները:

Ճամբարին պետն է որ զեկոյց կուտայ.

— Ճամբարին կը մասնակցին Լէնինականի, Ապարանի եւ Արթիկի արիները, թիւով 765 հոգի, աշխատաւորներով միասին թիւով 800 հոգի:

Կը խօսի կուսակցութեան ներկայացուցիչը.

— Մեր փոքրիկ ընկերներ, այս ճամբարը ձեր հաւաքական կեանքն է որ կը կերտէ: Դուք այս ճամբարէն պէտք է վերադառնաք կարմիր թուշերով:

Մեծերուն կը պատասխանէ փոքրիկ Սիրուշը: Յետոյ վկայականներու մարզանքը: Հիւրերը կը ծանօթանան ճամբարի կեանքին, կը մտնեն վրանները: Մասնաւորապէս աղջիկներու վրաններուն մաքրութիւնը կը հիացնէ հիւրերը: Բժշկական օգնութեան կազմակերպութիւնը թերի է: Սննդի մատակարարութիւնը եւս, ահա թէ ինչու ճաշերը անկանոն կը տրուին: Պահակներու հսկողութիւնը եւս թոյլ է: Ճամբարին զինուորական մարզիչը եւս տակաւին չէ հասած: Զբօսանքները, պատի թերթը, հեռարձակը (ռատիօ) լաւ կազմակերպուած են:

Ելեկտրականութիւն Դաւալուին

Աւարտեցաւ Երեւան - Դաւալու գիծին ելեկտրական թելերու զետեղումը: Գծին երկարութիւնն է 46 քիլոմէթր: Յուլիսի վերջը կատարուեցաւ փորձ մը եւս եւ Երեւանէն ելեկտրական հոսանք տրուեցաւ Դաւալուի շաքարի գործարանին:

Ելեկտրական ուժին նպաստով, կը յուսացուի, որ Դաւալուի գործարանը տայ տարեկան 720 հազար տակառ շաքար:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«Յառաջդիմասիրաց»ի տարեկան ժողովը

ՔԱՇԱՆ.— Պանեէօյի հայաշատ թաղի կեդրոնին մէջ է Յառաջդիմասիրացի դպրոց – ընթերցարանը: Նոր սրահը ընդարձակ է եւ յարմար ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար: Սեղաններուն վրայ շարուած են զանազան թերթեր, իսկ գրադարանը իր հազարէ աւելի գրքերով ընթերցողներու տրամադրութեան տակ է: Յուլիս 29ի գիշերը լեցուած է սրահը անդամներով, նոյն իսկ ոտքի վրայ մնացողներ կան: Նիստը կը բացուի Միութեան ընդհ. ժողովի դիւանի ատենադպիր Պ. Կարապետ Նիկողոսեանի նախագահութեամբ: Կը կարդացուի անցեալ տարուան ժողովի ատենագրութիւնը եւ նկատի կ'առնուին օրակարգի հարցերը: Վարչութեան ատենադպիր Պ. Յակոբ Անասեան կը կարդայ տարեկան բարոյական տեղեկագիրը. Միութիւնը ունեցած է կանոնաւոր 21 վարչական ժողովներ, այս տարի իրականացուած հինգշաբթի ամբողջ օրուան հայերէնի դասախօսութիւնը ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկ. Վարպետեանի: Աշակերտներուն թիւը բարձրացած է 65ի, տրուած են երկու ցերեկոյթներ, որոնք գեղարուեստական բաժիններով դպրոցական հանդէսներ էին մասնակցութեամբ շրջանիս գրեթէ բոլոր հայրենակիցներու: Սարքուեցաւ դաշտահանդէս մը նոյնպէս յաջող արդիւնքով: Վարչութեան ուսումնական խորհուրդը պատրաստեց դասախօսական ծրագիր մը: Բժիշկ Շ. Նարդունի նիւթ ունէր «Պնդութիւնը», Պ. Ս. Թորոսեան «Թատրոնը եւ անոր դերը», բժիշկ Մ. Բէշիշեան «Բնէածական թելադրութիւնը եւ ինքնաթելադրութիւնը», Պ. Վ. Համբարձումեան «Պետութեան գաղափարը»:

Զոմի գրադարանը տրամադրուած է երկու տարուան համար: Սրահը վերածուած է ընթերցատան՝ որ բաց է ամէն երեկոյ 8–10 հսկողութեամբ Պ. Գ. Յովհաննէսեանի:

Վարչութեան գանձապահը ներկայացնելիթական հաշուեկշիռը որ հետեւեալն է.—

Մուտք.— Պատրաստ դրամ 1932 11 սեպտեմբեր՝ 1036,40, յունուարի «կաղանդչէք»էն հասոյթ՝ 818, զանազան միութիւններէ սրահի վարձք՝ 60, անդամավճարներէ՝ 1340, հասոյթ հանդէսներէ՝ 1066,25, դաշտահանդէսի մուտք, աճուրդ, պիֆէ՝ 1870,–15, դասագրքերէ գանձուած՝ 77, գումար՝ 6267,80:

Ելք.— Սրահի վարձք՝ 1682,55, վարժուհիի ամսականները՝ 1600, ածուխ, դասագրքերու, նստարաններու գնում՝ 369,20, ընդհանուր ծախք՝ 248,90, հանդէսներու ծախք՝ 439,25, դաշտահանդէսի՝ 930,35: Գումարը՝ 5270,25: Պատրաստի դրամ՝ 997,55: Ընդհ. գումար՝ 6267,80:

Ներկաները հարցեր տուին: Վարչութեան կողմէ Ս. Գարակէօզեան տուաւ գոհացուցիչ լուսաբանութիւններ եւ յայտնեց որ ապագայ վարչութեան գործունէութեան բոլոր ճամբաները հարթուած են: Շրջանիս բնակչութիւնը աւելի քան երբեք խանդավառ է Միութեան հանդէպ: Նոր թեկնածուներ կան անդամակցութեան համար: Այնպէս որ հակառակ տնտեսական տագնապին ժողովուրդի բոլոր խաւերը նախանձախնդիր են Միութեան բարգաւաճման եւ յարատեւումին: Այս յայտարարութենէն ետք, նախագահի առաջարկին վրայ հրաժարող վարչութիւնը կը ստանար գնահատութեան բանաձեւը:

Ժողովը ձեռնարկեց նոր ընտրութեան: Քուէներու մեծամասնութեամբ վարչութեան անդամ դարձան.— Պ.Պ. Հրանտ Սրապեան, Եփրեմ Թեւանեան, Ս. Աբրահամեան, Յ. Քիւրքճեան, Բ. Տօնիկեան, Մ. Անասթասեան, Ս. Գարակէօզեան: Սոյն կազմը վաղուայ գործունէութեան համար մեզ կը ներշնչէ մեծ յոյս. եւ ունինք այն հաւատը որ Յառաջդիմասիրացը պիտի բոլորէ բեղմնաւոր շրջան մը եւ պիտի դառնայ Հարաւային շրջանի գաղութին միակ կեդրոնաձիգ ուժը:

Թղթակից

Դպրոցասէրի դաշտահանդէսը

(ցապաղած)

Հերքելով բոլոր վախերը եւ կասկածները, երկինք ու երկիր համերաշխաբար ապահովեցին Սանուց Միութեան կազմակերպած տարեկան դաշտահանդէսը, զուարթ արեւի մը տակ եւ բոլոր անցեալ տարիներէն աւելի ստուար — հազարէ աւելի — ոգեւորուած ու համակիր հասարակութեան մը ներկայութեամբ:

Նախկին պատրիարք Զաւէն արք.ի ներկայութիւնը աւելի կը շեշտէր այդ հանգամանքը:

Մեր որբուհիներուն — մեր ապագայ սերունդին մայրութեան — հանդէպ հասարակութեան այդ համակիր վերաբերմունքը հաստատեց թէ ան լիովին գիտակից է կատարուած գործին անհերքելի կարեւորութեան:

Դպրոցասէրը առաւելապէս ժողովուրդին է՝ ապրելով այսօր անոր յօժարակամ նուիրաբերած լումաներով:

Անոր յաջողութիւնները իրեն կ'երթան՝ ինչպէս անոր մտահոգութիւնները իրենն են:

Եւ անցեալ կիրակի ան եկած հաւաքուած չորս կողմէն, սրտագին ծափահարեց տասներկու նոր շրջանաւարտները որոնք Զաւէն արք.ի ձեռքէն ստացան իրենց վկայականները:

Այս տարուան շրջանաւարտներն են.

Օրիորդներ՝ Առաքելեան Շնորհիկ, Գասապեան Աննիկ, Գասպարեան Թագուհի, Գէորգեան Աղաւնի, Ժամագործեան Ազգանոյշ, Թինճեան Նազիկ, Հովիկեան Լիւսի, Ճերմակեան Զուարթ, Պետրոսեան Լուսաբեր, Պապիկեան Լուսինթագ, Պքէեան Աննա, Սերկեւիլեան Եղիսաբեթ:

Տնօրէն Պ. Վ. Իշգալացեան շեշտեց շրջանաւարտ օրիորդներուն ապագայ պարտականութիւնները, մաղթելով անոնց լուսաւոր ու երջանիկ ապագայ մը: Յուզիչ էր Օր. Լուսաբեր Պետրոսեանի «Մնաք բարով»ի ուղերձը:

Գեղարուեստական բաժինը հետաքրքրական եղաւ այս տարի մանաւանդ, Փրանսերէնէ թարգմանուած «Չորս Եղանակներ» ներկայացումով, որուն մասնակցեցան գրեթէ բոլոր աշակերտուհիները՝ մեծ ու փոքր:

Բանաստեղծ հեղինակը, Պ. Վան Տէկէն եւ իր տիկինը — որ հեղինակած էր կտորին երաժշտութիւնը — ներկայ եղան եւ անկեղծօրէն յայտնեցին իրենց զմայլանքը փոքրիկ հայուհիներուն բեմական ազատ շարժուձեւերուն համար:

Քերթուածը Փրանսերէնէ հայերէնի թարգմանած էր դպրոցիս ուսուցիչ Պ. Աճարեան:

Պ. Վան Տէկէն ինքնաբերաբար ուզեց իր երկու բանաստեղծութիւնները արտասանել, որոնք ուշադրութեամբ եւ հաճոյքով լսուեցան, անկեղծ ծափերով գնահատուած:

Պ. Ց. Ֆրէնկեան դպրոցին վարչութեան կողմէն կարդաց Փրանսերէն ուղերձ մը, շնորհակալութիւն յայտնելով տեղական իշխանութեան եւ Փրանսական կառավարութեան:

Եղան պարերգներ — ինչպէս «Նաւաստիներու երգ»ը — Փրանսացի նաւաստիներու տարազով, եւ մեներգներ Պ. Ժ. Վարդանեանէ եւ Օր. Շաքէ Փօյաճեանէ, որոնք մեծ հաճոյքով լսուեցան, Օր. Գ. Մարտիրոսեանի յաջող մեներգութիւնը մանաւանդ գնահատուեցաւ բուռն ծափերով:

Յարակից մեծ սրահին մէջ Պ. Սանտրոսեանի ճաշը սկսած էր գրաւել պարող զոյգերը, որոնք առանց դադարի անձնատուր եղան թաւալուն երաժշտութեան:

Մինչեւ գիշեր ոգեւորուած հասարակութիւնը հաճոյքով ապրեցաւ մտերմական, ընտանեկան տօնի մը մթնոլորտին մէջ, պահ մը օտարութիւնը մոռցած:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽԱՂՑՆՈՂՆԵՐԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 օգոստոս).

—«Ութը ամիս անցաւ Պ. Շահվերտեանի Պուքրէշ գալէն – երթալէն ի վեր եւ ոչ իսկ փորձ մը եղած է ներգաղթի հանգամանակութեան ձեռնարկելու մեր գաղութին մէջ:

Ինչո՞ւ ուրեմն ներգաղթի հանգամանակութեան կոչը արձագանգ չգտաւ իր սրտին մէջ:

Պարզ այն պատճառով որ Հօկը յամառեցաւ ինք կենալ ձեռնարկին գլուխը: Փոխանակ հանրութեան մէջ վստահութիւն գրաւող մարդոց յանձնելու հանգամանակութեան գործը, աչքի փոշի փչելու համար զանազան անձեր յանձնախումբի մը անդամ կարգեց, ու ինք կծկուեցաւ անոնց ետին,— իր անունով տալու պետական արտօնութիւնը, այսինքն իրեն վերապահեց ամէն պատասխանատուութիւն: Իր հրաւիրած անձերը խրտուիլակ մը պիտի ըլլային միայն՝ ուշացնելու համար Հօկի դրամարկղը:

Եթէ ներգաղթի ձեռնարկը մարմին չառաւ ցարդ մեր գաղութին մէջ՝ Հօկը ինքն է մեղաւորը:

Տարակոյս չկայ նախ որ Հօկը, հակառակ վարձկան մունետիկներու բոլոր շչակրթարանութեանց, որեւէ համակրանք չի վայելեր այս գաղութին մէջ: Ան ինքզինքը լցրձեց թեմական պայքարներուն մէջ՝ ամէն կարելի դաւ սարքելով որպէսզի կազմալուծուի թեմը եւ հանրութեան բոլոր ողջամիտ տարրերը պժգանքով արտասանեն Հօկի անունը: Այսօր մարմին մըն է Հօկը, որ ամէն բան է բացի հայրենիքի օգնութեան կոմիտէ ըլլալէ: Պարզապէս դաւադրութեան օճախ մըն է ան՝ որ կը խառնակէ գաղութը, առանց պահ մըն ալ հայրենիքը խորհելու: Անշուշտ հոն ալ կան բարեմիտներ որ կը կարծեն հայրենիքին օգնած ըլլալ Հօկ գրուելով, բայց անոնք որ Հօկին ղեկը իրենց ձեռքը ունին՝ անձնական կրքի ու անձնական շահու համար կ'օգտագործեն կնիքը:

Անկէ զատ մեր գաղութը բաւական աւելի կը ճանչնայ անձերը որոնք Հօկի գլուխն են հիմա, որպէսզի անոնց վստահէր իր համակրանքը: Անոնցմէ տալու պէտք չունինք, ոչ ալ ուղղակի ակնարկելու այս կամ անձին: Զափազանց պատիւ մը պիտի ըլլար եթէ գրադէինք անոնց անձովը: Հետաքրքրուողին համար դժուար չէ իմանալը:

Յետոյ բոլոր այն գումարները՝ որոնք ժողվուեցան Հայաստանի անունով եւ կուլ գացին Հօկի որկորը՝ բաւական են զգուշ պահելու համար մեր գաղութը դէպի ամէն մէկ ձեռնարկ որ Հօկէն կուգայ: Դեռ այս գաղութը չգիտէ թէ ի՞նչ եղան զանազան առիթներով Հայաստանի անունով Հօկին վստահուած գումարները: Չենք կարծեր որ նոյն իսկ Հօկին իր շարքերը գիտնան թէ ինչ եղան այնքան լէյերը որ իրենց գանձը մտան: Որքան ալ չքմեղանքներ կարկատեն՝ չի սխալիր առողջ բնազդը զոր մեր ժողովուրդը ունի իր կոփուած փորձառութեամբ:

Սրտապէս կը ցաւինք ներգաղթի ձեռնարկին այս վիժմանը համար, ու մեզի հետ կը ցաւին անշուշտ բոլոր այն հայրենասէրները, որոնց համար վերաշինուող հայրենիքը իր ճիգերով եւ յոյսերով շատ աւելի թանկագին է քան բոլոր այն խառնակիչներուն համար, որոնք Հայաստանի անունով սուտ սուտ կ'երդնուն գաղութներու մէջ, առանց իրենց սրտին խորը հայրենասիրութեան նշանախեց մը ունենալու»:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Սիրանը, կանգնած ոտքի վրայ ամբողջ մարմնովը կը դողար: Կ'ուզէր պոռալ, կանչել, աղաղակել որ, Պայլէն կարճ կապէր ու զգոյշ ըլլար բերնէն բան մը փախցնելու:

— Անամօթ հայվաններ ի՛նչ բանն որ հաներ,— «Եթէ մարդ ես, քոյրդ կառավարէ: Է՛հ, իրենք իրենց քոյրերը կառավարել սորվա՞ծ են որ, ուրիշին դաս տալու կ'ելլեն: Մէկ շաբաթ պայման եմ տուած, եթէ չկրնան հաստատել քրոջս ինչ ըլլալը, այն ատեն կը խօսինք: Իսկ եթէ ճիշդ է որ, քոյրս մէկու մը հետ է ու մենք միամիտ ենք եղեր մինչ այժմ, այն ատեն վա՜յ քրոջս եւ վա՛յ իր «սիրած»ին ...

Պայլէն ակամայ, պաղ սարսուռ մը զգաց, դէմքը գունատեցաւ: Սիրանին ու իր աչքերը կիսախաւարին մէջ իրար հանդիպեցան ու բաներ մը ըսին իրարու:

— Է՛, այդ չէ՛, շարունակեց Սահակը, ուրիշներուն ըրինք - ըրինք քեզի ի՞նչ ըրինք որ այսպէս պաղեցար: Դուն որ շատ անգամ կեանքդ զոհաբերած ես ինծ համար:

Պայլէն գունատ դէմքին վրայ՝ սառն ժպիտ մը շողաց, ուզեց վայրկեանի ազդեցութեան տակ շահագործել անոր տկար զգացումները: Զէ՞ որ, Սահակը խոստովանեցաւ թէ, շատ անգամներ կեանքդ զոհաբերած ես ինծ համար: Ապա ուրեմն, ինքն ալ թող բարի ըլլար, ներելու իր սխալին ու ամէն ինչ թաղէր, քէն ու ոխ չպահէր, այդ ատեն թող տեսնէր թէ ինչ արժանիքով Պայլէն գիտէ գնահատել բարեկամութիւնը: Քանի մը վայրկեան լուռ մտածեց, աչքերը կրկին հանդիպեցան մօտը կանգնած Սիրանին աչքերուն՝ ու չկրցաւ բան մը խօսիլ:

Քանի մը վայրկեան լռութենէ վերջ Պայլէն յայտնեց թէ ոչինչ ըրած են իրեն այլ, մարդ ամէն օր մէկ չըլլար:

Այս կարճ խօսակցութենէն վերջ, Պայլէն մեկնեցաւ, նոյնքան սառն տրամադրութեամբ ինչքանով որ եկած էր: Սահակը չլսեց անգամ թէ, ան «մնաք բարով» ըսաւ թէ ոչ.... Զարմացաւ Պայլէն այս վիճակէն եւ կասկածի լայն ու խորունկ ճեղք մը բացուեցաւ իր սրտին մէջ. «Թերեւս ... ան է ... Պայլէն ...»:

Իսկ Սիրանը, որ ծնողազուրկ որբի մը պէս անկիւնը կծկուած էր, դեղնած տերեւի մը պէս կը դողար.— Ա՛ ... կ'ուզէր որ Պայլէին հետ երթար, անոր շունչին, շուքին տակ ապրէր: Հօրենական տունը, ուր ծնած եւ եղած էր, այժմ, գերեզմանոցի մը երեւոյթը առած էր իրեն համար ... Կը զգար թէ մայրն ու եղբայրը, ձեռք ձեռքի տուած, վերջ ի վերջոյ սեւ դագաղ մը պիտի պատրաստեն իրեն համար: Հեռո՛ւ, հեռու կ'ուզէր փախչիլ: «Եթէ մայրս յայտնէ որ ես Պայլէին հետ ...» անտարակոյս, այս գիշեր իսկ եղբայրս զիս խեղդամահ կ'ընէ, կը մտածէր: Աստուա՜ծ իմ, գոնէ գիշերը շուտ վերջանար ... Առտուն կանուխ նամակ մը գրէր, փչատեններին ճեղքը դնէր եւ «զիս ազատէ այս կրակէն» ըսէր: Ա՛խ ... գոնէ Պայլէն խելք ընէր, գիշերը արթուն մնար, ու երբ լսէր իր հեւքոտ ճիչը, օգնութեան փութար ...

Երէկի խաղաղ, շէն ու սիրալիր տան վրայ, այդ օրը, գորշ ու մութ ամպեր կուտակուած էին: Մայրը, անկիւն մը կծկուած, կուրծքը ծեծելով կ'աղօթէ: Սիրանը լաց աչքերով ու պատանքի գոյնով: Սահակը, գլուխը երկու ափերուն մէջ, մռայլ, գալիք օրերու հաշիւը կ'ընէ:

Պայլէն մեկնած էր առանց «մնաք բարով»ի, ու խօսած էր շատ կարճ ու հատու:

Սահակը ենթադրեց, բայց չուզեց հաւատալ: «Պայլէն էդպէս «նամարդ»ութիւն չըներ» կ'ըսէր ներքին ձայնը, «... հապա եթէ ընէ՞ ...» կ'ըսէր միւս ձայնը: Ի՞նչ պիտի ընէր, եթէ, ինկածպէս ան ըլլար քրոջը հետ ընկնողը: Պիտի իրագործէ՞ր երդումը, որ տուած էր բոլոր գիւղացիներուն առջեւ՝ թէ ոչ պիտի ներէր ... Չէր գիտէր: Մտքին հաւասարակշռութիւնը գրեթէ կորսնցուցած էր:

Վիրաւոր երիտասարդը, երկար մըտածեց: Մէկը միւսէն չար ու զարհուրելի մտքեր եկան ու անցան իր գլխէն, բայց Սահակը, գերագոյն ճիգով մը, կը զսպէր զանոնք: «Տիրոջ եւ մարդոց առջեւ պարտաւոր չմնալու համար պէտք է նախ հասկնամ, լաւ հասկնամ ... Աչքերովս տեսնեմ ու յետո՜յ ... դիւրին ...

«Մնացածը դիւրին է», եղաւ վերջին վճիռը:

— Մա՛ր, դուն այս մասին բան չե՞ս գիտեր, յանկարծ հարցուց Սահակը, իրա՞ւ է որ, մեր Սիրանը այդպէս բան մը ունի:

— Ի՛նչ գիտնամ, ձագս, մամադ քեզի ղուրպան, ես ինչ գիտնամ — պատասխանեց մայրը կմկմալով:

— Բարի իրկուն, տնեցիներ ...

— Աստծու բարին, Յոհան քուրօ, առաջ եկ, նստի, ըսաւ Սահակը քաղաքավարութեամբ:

Յոհան քուրօն, եկաւ նստաւ Սահակին անկողինին մօտ: Նազնազ պաճին, կեղծ ժպիտով մը եկաւ ծալլապատիկ նստաւ հիւրին մօտ: «Ախ, տղաս, սկսաւ խօսիլ Յոհան քուրօն, եկայ ոտք – ձեռք ընկնելու որ, տղոցս «պաղչլամիշ» ընես: Էսօր, աթայէն, տատայէն տահար հիմա իրար կը ճանչնանք, օր մը օրանց իրարու դէշութիւն տեսած չունինք, ինչո՞ւ էսօր պոչ լափի մը համար իրար իկնանք: Սահակ, տղա՛ս, խուսուրին մի նայիր ... «Ջահիլ» են հէրսի ատեն բան մը ըսած են:

— Յոհան քուրօ, ձեռքդ պագնեմ թող ինծի մէկ սիլային տեղ տասը հատ զարնէր, դանակ մը հանէր փորս խոթէր, թաքի քրոջս անունը չարատաւորէր, այդ ալ ամբողջ գիւղացիներուն մէջ:

— Հա՛ ... ըրածը մեծ սխալ է, գիտեմ, ու ատոր համար եկայ, ախր բսի ես ջահիլներ էք իշտը:

— Ա՛, երբ խնդիր «նամուս»ի կուգայ այդտեղ ջահիլի մահիլի խօսք չի մնար, եղաւ Սահակին վճռական պատասխանը:

Յոհան քուրօն, Թորոնց Տիրացին ու Յովէֆին մայրը, լաւ ճանչնալով տղոցը ըրած պատասխանատու յանդարտութեան ծանրութիւնը եւ Սահակին բնաւորութիւնը, եկած էր, իր ալեխառն մազերը Սահակին առջեւ փռելու, գործը անուշի կապելու եւ չարիքը իր սաղմին մէջ խեղդելու համար, բայց իր լիազօրութիւնը լաւագոյն արդիւնքով չպսակուեցաւ:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

սովին պարապ աշխատող հաստատութեամբ մը, հարիւր դարէն ալ չենք կրնար համնիլ առաջադէմ երկիրներուն։ Եւ մնացողները դատապարտուած են օրէ օր կորսնցնելու իրենց գոյութեան իրաւունքը։ Բնաւ կարելի չէ Թուրքերուն հարազատ գիտութիւն մը ստեղծել Համալսարանով մը, որ միայն դաս կ'աւանդէ, եւ գրեթէ բնաւ տեղ չի տար գիտական հետազօտութեանց։

Ֆրանսայի ազգային վիճակախաղը

Արագօրէն յառաջ կը տարուի ազգային վիճակախաղի կազմակերպումը, որ քուէարկուած էր խորհրդարանին կողմէ։

Համաձայն վերջին տեղեկութեանց, մէկ միլիառ ֆրանքի տոմսակ պիտի ծախուի, որոնց հարիւրին 60ը պիտի շահի, այսինքն 600 միլիոն ֆրանքի պարգեւ պիտի բաշխուի։

Մեծագոյն պարգեւն է՝ հինգ միլիոն ֆրանք։ Կան մէկ միլիոնի պարգեւներ՝ քանի մը հատ, 500,000ի, 100,000ի եւն.։ Երկու հարիւր ֆրանքնոց պարգեւներուն թիւը պիտի ըլլայ հարիւր հազար։

Ինչպէս գրած էինք, տասը տոմսակէն մէկը անպատճառ պիտի շահի։ Տոմսակներուն գինն է 100 ֆրանք, եւ ամէն կողմ պիտի ծախուին հոկտեմբերէն սկսեալ։

Հաւանական է որ առաջին վիճակահանութիւնը, հարիւր միլիոնի համար, տեղի ունենայ զինադադարի տարեդարձին, 11 նոյեմբեր, Թրոքատէրոյի թատրոնին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ հանրապետութեան նախագահը։

Այս վիճակախաղին ամբողջ տեւողութեան միջոցին, պիտի արգիլուի ուրիշ որ եւ է վիճակահանութիւն։

Ուսուցիչները պատերազմի դէմ

Ֆրանսայի ուսուցիչներու դաշնակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ նախակրթարանի ուսուցչութեան մէկ երրորդը, վերջացուց իր համագումարը։ Որոշուեցաւ դպրոցական վերամուտին կարճատեւ գործադուլ հռչակել, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Քննութեան առնելով նաեւ միջազգային խնդիրներ, համագումարը որոշեց կազմակերպուած պայքար մղել պատերազմին դէմ։ Դաշնակցութիւնը իր բոլոր հետեւորդներով եւ համակիրներով ամէն միջոցի պիտի դիմէ, խափանելու համար պատերազմի պատրաստութիւնները։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը՝ Մէթրօ՝ Շաթըլէ՝ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի յաւելուածական հարցեր։

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի դիմացի սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին, 231 Fbg. du Temple.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Հայրենիք» ամսագրի

11րդ տարուան 9րդ (յուլիս) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ.— Դեղձանիկի հէքեաթը, Ա. ԼԷՅԼԱՆԻ.— Արտասանութիւն, ՄԻՆԱ.— Հայրենիքն իմ հեռաւոր, ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ.—Բանկօոպը եւ մամութի ոսկորները, ՊԱՐԵՏ ՊԱՐՈՅՐ.— Ի՞նչ անուն տամ քեզ, ԱՐՄ. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ-ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ.— Բրոնզէ դիմակ հագնիմ, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ.— Իրիկնամուտին, Աբրիս ՇԱՔԼԵԱՆ.— Ալ ինչո՞ւ աղբիւրը ոսկի չի հոսիր Կաղանդի գիշերին, Խ. ՁԱՒԷՆ.— Անյոյս սպասում, Ն. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ.— Իղձ, Ա. ՍՐԱՊԵԱՆ.— Վենետիկեան գիշերներ, Վ. ՍՕՖԵԱՆ.— Օրօր մը մարալիս, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ.— Ինձ տարէք այնտեղ..., Ց. ՕՇԱԿԱՆ.— Հաճի Մուրատ, ԱՆՆԻԿ.— Փոքրիկ չողն ես, ՀԻՒՐ.— Աստղերուն հետ, ԻՐԱՋԵԿ.— Ցովսէփ Ամիրխանեան, Ա. ՍՐԱՊԵԱՆ.— Եթէ երբեք իմ հոգիս...Ց. ՔԻՒՐՏԵԱՆ.— Պատկերը Հայոց մօտ քրիստոնէութենէ վերջ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Միջազգային յեղափոխութիւնը եւ Հայերը, Մ. ՕՁԱՆԵԱՆ.— Արշակ Վռամեան իբրեւ հրապարակագիր, Պրոֆ. Ն. ԱԴՈՆՑ.— Ղեւոնդ եւ Խորենացի, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ.— Հայ-Թաթարական ընդհարումները Բագուի մէջ, Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆ.— Իսլամը եւ Հայերը, ՀԱՅԿ Կ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ.— Գիտութեան մեծագոյն գաղտնիքները Ա. ԱԹԱՆ.— Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն), Մ. Օ.— Ամերիկահայ կեանք (Ամսական տեսութիւն), Ա. Ա.— Գրախօսական՝ Եր. Լալայեանի «Դամբաններին պեղումները Խորհր. Հայաստանում» հատորի մասին, ՆԻԿ. ԱՂԲԱԼԵԱՆ.— Գրախօսական՝ «Ակինեանի դասական հայերէնը եւ Վիեննայի Մխիթարեան դպրոցը» գրքի մասին, Ա. Ա.— Գրախօսական «Հայաստանի համալսարանի գիտական տեղեկագիրը», Դ.Դ. եւ Ե. հատորի մասին։ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

Յարգելի տիար,

ԼԻՈՆ, 3 օգոստ.— Կը խնդրէի որ ի սէր անկողմնակալութեան, տեղ մը տայիք սոյն հերքումիս։

Ստորագրեալս, Բարեգործականի Լիոնի մասնաճիւղի ատենապետ Ժոզէֆ Անթէպլեան, ինքս ալ հիւրաբար կը գտնուէի սոյն ծանօթ դպրոցական հանդէսին, որուն պատուակալ նախագահութեան հրաւիրած էին զիս։ Արդ, կուգամ բողոքելով հերքել այն լուրերը որ երեւցան «Ցառաջ»ի 2 եւ 3 օգոստ. թիւերուն մէջ, իբրեւ թէ ես ըսած ըլլամ — եռագոյնը թող պարզուի։ Ասիկա գտնելով բոլորովին յերիւրածոյ տեղեկութիւն, հիմնովին կը հերքեմ։

Յարգանքներով
Ժ. Անթէպլեան

ԽՄԲ.— Կը հրաւիրենք մեր երկու թղթակիցները եւ հանդէսին նախագահը՝ (Պ. Ա. Կիւլպէնկեան) լուսաբանել մեզ։

×

ՓԱՐԻԶԻ Արաբկիրցիներու միութիւնը իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ ընտրեց իր վարչութիւնը հետեւեալ կազմով։

Ատենապետ՝ Պ. Պ. Մ. Մալումեան, ատենադպիր՝ Ն. Նազարէթեան, գանձապահ՝ Մ. Դանիէլեան, խորհրդականներ՝ Խ. Աննիկեան, Խ. Խերպէկեան։

Կը խնդրենք որ ասկէ վերջ բոլոր դիմումները կատարուին վարչութեանս նախագահին հասցէով՝ M. Maloumian, 5 Place de Valois, Paris (1)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Իգտիրի Նիֆ գիւղէն Անտոն Անտոնեան, 19 տարեկան, որ 1922ի Իգտիրի դէպքին կորսուած էր, յետոյ տեսնուած է Իգտիրի մէջ։ Զինքը կը փնտռէ իր մայրը՝ Մարի, քոյրերը՝ Աննիգայ եւ Աղաւնի, մեծ մայրը՝ Նոյեմզար։ Ճշգրիտ լուր տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր քրոջը՝ Madame Mary Andonian. chez Mr. Patchadjian, 26. rue Boussingaut. Paris (13).

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրաչափ Թագւոր Խաչմանուկեան (Բաղէշցի) Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de S. Valbert près de Héricourt1 Haute Saône France.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Կոմիտէն բուռն կսկիծով կը ծանուցանէ ՎԱՐԴԵՎԱՌ ԳՈՒԼԱԳԱԸՋԵԱՆի (... տարեկան) դառնաղէտ մահը, տեղի ունեցաւ 29 Յուլիս, Շաբաթ, Լիոնի Կեդրոնական Հիւանդանոցին մէջ։ Ընկերը լաւ փոթպոլիստ էր, անդամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Տէսինի մասնաճիւղին։ Խաղի միջոցին իր ոտքը կոտրելով փոխադրուած էր հիւանդանոց ուր երկու տարի աառապելէ յետոյ շիջեցաւ։ Հանգիստ իր ոսկորներուն։

ԳՈՐԾ ԿԸՓՆՏՌԷ

վարժապետ վկայուած պատուաւոր եւ ընտանիքի տէր Սալոնիկէ Հայ սափրիչ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այս երկար ճամբուն վրայ կարելի էր ամբողջ օրը հսկողութիւն կատարել, առանց փոքրիկ կասկած մը արթնցնելու։

Շատ չանցած, Օպանաս եւ Կալիաեւ հաստատեցին, որ մեծ դուքսը Կրեմլին կ'երթար տարբեր տարբեր օրերու եւ ժամերու մէջ, սակայն կը հետեւէր միշտ նոյն ճամբուն։ Ինչ որ կը դժուարացնէր մեր հսկողութիւնը, այն էր որ մեծ դքսուհին գրեթէ ամէն օր դուրս կ'ելլէր պալատէն։ Ինչպէս գրեցի, իր կառքը շատ կը նմանէր մեծ դուքսին կառքին, շփոթեցնելով մեզ։

Այդ օրերուն Մոսկուա հասաւ կեդր. կոմիտէի մէկ անդամը Սէրգէյեւ։ Ան տեսնուելէ յետոյ, որոշեցի, ամէն թիւրիմացութենէ խուսափելու համար, յարաբերութեան մտնել Մոսկուայի կոմիտէին հետ եւ խօսիլ ծանօթ յայտարարութեան մասին։ Մեծ նախազգուշութիւններով՝ ժամադրութիւն առի կոմիտէին անդամներէն մէկուն՝ Վոլոդինի կողմէ, որ յետոյ մասնակցեցաւ նոյնպէս Մարտական Մարմնին։ Հարցուցի Վոլոդինի թէ Մոսկուայի կոմիտէն մահափորձ կը պատրաստէ՞ մեծ դուքսին դէմ։

— Այո, պատասխանեց Վոլոդին։

— Կոմիտէն ունի՞ անհրաժեշտ տեղեկութիւնները մեծ դուքսին օրուան մէջ անցուցած կեանքին մասին, որեւէ հետապնդում կը կատարէ՞։

Վոլոդին ինծի ներկայացուց կոմիտէին կատարած բոլոր պատրաստութիւնները։ Կոմիտէն տակաւին ի վիճակի չէր սպաննելու մեծ դուքսը, եւ իր աշխատանքը պարզապէս կը դժուարացնէր մեր գործը։ Այդպէս ալ ըսի Վոլոդինի եւ, յանուն Մարտական Մարմնին, խնդրեցի որ դադրեցնեն իրենց հետապնդումները։

Ցաջորդ օրը Վոլոդին ձերբակալուեցաւ կոմիտէին վերաբերեալ գործով մը եւ համոզուեցայ թէ որքան կարեւոր էր ահաբեկչական գործի մը ձեռնարկելու համար աշխատիլ բոլորովին մասնաւոր պայմաններու մէջ։ Որովհետեւ ո՛չ որ Վոլոդին կը հետապնդուէր նոյնիսկ այն օրը, երբ ժամադրութեան եկաւ։ Եթէ լրտեսները քիչ մը եւս հաստատութիւն ունենային, պիտի յաջողէին գտնել նաեւ իմ հետքս, եւ իմ հետքերովս երեւան հանել մեր ամբողջ կազմակերպութիւնը։

Ալեքսանդրովիչ Մոսկուա հասաւ գրեթէ այդ օրերուն։ Նորէն ուղեցի զինք տարհամոզել, որ եա կենայ մասնակցելէ ահաբեկչութեան։ Սակայն, ինչպէս Բագուի մէջ, Ալեքսանդրովիչ յամառեցաւ մնաց։ Բայց այս անգամ այլեւս խորապէս եւ անկեղծօրէն նուիրուած կը թուէր ահաբեկչութեան։ Համոզուեցայ, որ սխալած չէի իր մասին։

Որոշուեցաւ որ Ալեքսանդրովիչ հսկողութիւնը կատարէր իբրեւ շրջուն վաճառորդ։ Սակայն այս գործը չէր պատշաճիր իրեն։ Անփորձութենէ եւ կարճատեսութենէ կը նեղուէր։ Ի վերջոյ ստիպուեցաւ հրաժարիլ շրջուն վաճառորդի դերէն եւ, առանց իր վաճառատուփին, գլուխը գդակ մը դրած եւ գիւղացիի պոդեւկա մը հագած, կը հսկէր Կալուգայի դրան առջեւ, սպասելով մեծ դուքսին դուրս ելլելուն։ Քանի մը անգամներ յաջողեցաւ տեսնել մեծ դուքսին կառքը եւ այդքանը բաւական էր, որ մասնակցէր մահափորձին։

Դորա Բրիլլիանտ կը մնար Մոսկուայի մէջ, եւ երբեմն ալ, նոյն դաւադրական գործով, Նիժնի-Նովգորոդի մէջ։ Իրականին մէջ գործօն դեր մը չունէր։ Կը հսկէր ռումբերուն վրայ։ Ինքնիր մէջ ամփոփուած, զսպելով իր անհամբերութիւնը, կը սպասէր այն ժամուն, երբ հարկ պիտի ըլլար իր գործակցութեան։

10 յունուարին Մոսկուա հասաւ Պետերսբուրգի դէպքերուն առաջին լուրը։ Անկից առաջ Մոսկուայի գործարաններուն մէջ տեղի ունեցած էին գործադուլներ, ինչպէս օրինակի համար Բրոմլէի գործարանին մէջ, որ ճիշդ դէմն է մեծ դուքսին պալատին։ Նոյն գիշերն իսկ մեծ դուքսը փոխեց իր բնակարանը,— Նեսկուչնիի պալատէն գնաց Կրեմլինի պալատը։ Իր փոխադրութիւնը դժուարացուց մեր գործը։ Նեսկուչնիի պալատին վրայ հսկողութիւնը որոշ արդիւնքներ տուած էր, եւ մենք սկսեր էինք մահափորձին պատրաստութեան։ Եւ ահա կը ստիպուէինք վերսկսիլ ամէն աշխատանք, որովհետեւ անծանօթ կը մնար հոն նորէն ամէնէն կարեւոր պարագան,— ե՞րբ դուրս կ'ելլէր պալատէն մեծ դուքսը։ Նախ, իբրեւ ընդհանուր կառավարիչ՝ Տվէրսկայայի պալատէն, իբրեւ Մոսկուայի շրջանի բանակներու զինուորական կառավարիչ՝ Նեսկուչնիի պալատէն ելլելով, մեծ դուքսը կ'երթար Կրեմլինի պալատը, ուր կը գտնուէին զինուորական վարչութեան իր գրասենեակները։ Ու բնակելով այժմ Կրեմլինի պալատին մէջ, այլեւս պէտք չէր ունենար պալատէն դուրս ելլելու։ Մեզի կը մնար հսկել խարխափելով։ Հսկողութեան կէտեր հաստատեցինք Պատմութեան Թանգարանին մօտ եւ Տրոյցկի դրան առջեւ։

Քիչ ժամանակ ետքը, կարելի եղաւ նորէն տեսնել մեծ դուքսը, որ պալատէն կ'ելլէր սովորական ժամուն,— ժամը 3ին, եւ կ'երթար Տվերսկայա փողոց։ Վերադարձաւ ժամը ... Երկրորդ անգամ տեսնուեցաւ ... օրը։ Միւս կողմէ, Թերթերը գրեցին թէ պալատին հսկիչը, ... գին, որ, կայսերական հրամանով, ... զբաղէր ընդհ. կառավարիչին եւ Մոսկուայի նահանգապետին գործերը բաժնելով, մեկնեցաւ Պետերսբուրգ, նշանակուած ըլլալով ներքին նախարար։ Որովհետեւ ոչ ոք նշանակուած էր իր տեղը, հետեւցուցինք թէ մեծ դուքսը անձամբ պիտի երթար կատարելու գործերու այդ բաշխումը։ Մեծ դուքսին երեւումը այսպէսով կը ստանար մասնաւոր արժէք մը։ Արդարեւ մեծ դուքսը Տվէրսկայա փողոցի պալատը կ'երթար, զբաղելու իր վարչական գրասենեակներուն մէջ։ Ա... պարագային, իր երեւումները պէտք է կանոնաւորուէին դէթ մինչեւ վերջ գտնէր ընդհանուր կառավարիչին եւ Մոսկուայի նահանգապետին գործերը բաժնելու իր աշխատանքը։

Հսկողութեան մեր կէտը ... դրեցինք Տվէրսկայա պալատին մօտ ...

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

9 Août 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2260

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉ ՕԳՈՒՏ ԿՈՉԵՐԷՆ, ԵԹԷ...

Անցեալ օր սրտառուչ կոչ մը երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ:

Խասքովոյի (Հարաւ. Պուլկարիա) դպրոցին հոգաբարձութիւնը օգնութիւն կը խնդրէ, որպէսզի կարելի ըլլայ 60–70 մանուկներ եւս ընդունիլ դպրոցին մէջ:

Յարակից նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ դպրոցը ունի արդէն քանի մը հարիւր աշակերտ, բայց տակաւին շատեր կան որ կը թափառին փողոցէ փողոց: «Առանց նիւթական բացառիկ միջոցներու, անոնք դատապարտուած են թափառելու փողոցները, ողբալով իրենց սեւ բախտը»:

Միւս կողմէ, գաղութը հետզհետէ թշուառացած ըլլալով, դպրոցին պահպանութեան հոգերն ալ աւելցած են:

Գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ մինչեւ 1922 հազիւ 7-10 Հայեր կը գտնուէին Խասքովոյի մէջ:

Փոքր Ասիոյ աղէտէն յետոյ, երբ 20,000 Հայեր Պուլկարիա ապաստանեցան, 1200 – 1500 հոգի ալ իրենց բոյնը հաստատեցին Խասքովոյի մէջ:

Նորեկները անմիջապէս գործ գտան հրապարակի վրայ եւ ծխախոտի գործարաններուն մէջ: Այնքան ոգեւոր էին որ, հանգանակութեան ձեռնարկեցին եւ դպրոց ու եկեղեցի հաստատեցին:

Դժբախտաբար, տնտեսական տագնապը սաստկացաւ մէկ տարիէն միւսը: Շատեր հեռացան, մնացեալը սկսաւ ծիւրիլ ինքն իր մէջ:

Յետոյ, կառավարութիւնը աւելի պրկելով օղակները, նախ հարիւրին հինգ համեմատութեամբ արտօնեց ոչ-հպատակներու աշխատանքը: «Իսկ այս տարի բացարձակապէս արգիլուած է աշխատիլ ծխախոտի մթերանոցներու եւ այլ գործատեղիներու մէջ»:

Երկու տարի առաջ, բացարձակ անօթութեան մատնուած էին հարիւրաւոր մարդիկ: Անցեալ տարի, շատ քիչեր կրցան օգտուիլ ներգաղթէն:

Արդ, հակառակ այս բոլոր խոչընդոտներուն, գաղութը կանգուն կը մնայ: Եւ կանգուն կը պահէ իր դպրոցը:

Ան ոչ միայն կը գուրգուրայ եղածին վրայ, այլ եւ կը խղճահարի որ տակաւին շատերը փողոց են մնացեր, միջոց չունենալով:

— «Մեզի ուղարկուած օգնութեան ճանկը, որքան ալ փոքր ըլլայ, իւրաքանչիւր ֆրանքը իր փրկարար դերը պիտի կատարէ, տարի մը եւս ապահովելով հարիւրաւոր մանուկներու հայեցի դաստիարակութիւնը»:

×

Մարդիկ վարժուած են հարեւանցի կարդալու կամ անտեսելու այսպիսի կոչեր, որ միշտ կ'երեւան թերթերու մէջ:

Շատեր այնքան մանրացած են որ, կը կարծեն թէ անոնք իրենց հետ կապ չունին եւ «ուրիշ»ներուն կ'իյնայ մտածել:

Այդ ուրիշներն ալ, իրենց կարգին, ունին իրենց ուրիշները: Եւ այսպէս անվերջ:

Մէկ խօսքով, ամէն ինչ կը մնայ բախտին, քանի որ չունինք ընդհանուր ղեկավարութիւն կամ սնտուկ, դուռը զարնողին ձեռք երկարելու համար:

Բայց, իսկապէս անճա՞ր ենք, նոյն իսկ այս անկերպարան վիճակին մէջ:

Այսինքն, պիտի հանդուրժե՞նք որ, պարբերաբար թախանձագին կոչեր ուղղելէ յետոյ, մարին ձայները,— յուսահատութեան մատնուին անոնք որ ուղղակի կամ անուղղակի կը ծառայեն նոր սերունդին փրկութեան:

Օրինակ, ինչո՞ւ, այս կարգի կոչերու առթիւ անտարբեր պիտի մնան յատկապէս անոնք որ կապ ունին օգնութիւն պահանջող գաղութին հետ:

Պուլկարիայէ՞ն է կոչը: Լաւ. Հազարաւորներ կան որ, նոյնպէս Պուլկարիա կը գտնուէին 1922ին, 24ին, 26ին կամ 28ին, եւ եկան Ֆրանսա հաստատուեցան:

Արդ, այդ հազարաւորներուն մէջ կան հարիւրաւորներ, որոնք հաստատուն վիճակի մը տիրացած են այսօր եւ կրնան օգնել ուրիշին:

Անշուշտ ամէնէն անբախտն ալ կրնայ հինգ ֆրանք տալ, որ կ'արժէ պուլկարական դրամին հինգ վեց անգամը:

Այսպէս նաեւ ուրիշ գաղութներու համար:

Հայրենակցական կապը գոյնզգոյն միութիւններ կազմել տուած է տարիներէ ի վեր:

Մենք չպիտի առաջարկէինք որ նորօրինակ Հայրենակցականներ կազմուէին, այս անգամ ալ՝ գաղութէ գաղութ:

Բայց, կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել տարրական խնդիր մը.

— Դո՛ւն, Պուլկարիայէն, Յունաստանէն կամ Սուրիայէն Ֆրանսա կամ ուրիշ բախտաւոր երկիր մը հաստատուած հայրենակից, ամէնէն առաջ դո՛ւն լսէ քու շրջանէդ արձակուած օգնութեան կոչը, դո՛ւն շարժէ, դո՛ւն շարժում ստեղծէ եւ քանի մը հազար ֆրանք հաւաքէ... Անշուշտ իրաւունք ունիս ինծմէ, միւսէն ալ աջակցութիւն խնդրելու, բայց, ամէնէն առաջ քեզի կ'իյնայ կարդալ, հետաքրքրուիլ, ընթացք տալ. որովհետեւ, դուն ալ անցար այդ ճամբաներէն, եւ գիտես թէ ի՛նչ կը նշանակէ դպրոց պահել Խասքովոյի, Ֆիլիպէի կամ Տրամայի մէջ:

Եթէ վարժուինք այսպէս մտածելու եւ մանաւանդ գործելու, անշուշտ ո՛ր եւ է կոչ ամուլ չի մնար:

Ընդհակառակն, պարբերաբար կ'ամրապնդուի կապը՝ գաղութէ գաղութ: Իսկ ամէնէն կարեւորը,— ուժ կ'առնէ նոր սերունդին փրկութեան գործը, որ լերան պէս իջած է արեւելեան գաղութներու մէջքին:

Ստիպուա՞ծ ենք փորձել նախնական բոլոր միջոցները, մինչեւ որ կարելի ըլլայ կազմել Կրթական Հիմնադրամ – Սնտուկ մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Փախստական Ասորիները կռիւի բռնուեցան Իրաքի զինուորներուն հետ

ԶՈՀԵՐ՝ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ

Պաղտատէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, օգոստ. 6 թուականով.— Ծանր դէպքեր կը հաղորդուին Իրաքէն Սուրիա անցած Ասորիներու մասին: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ.

— «Երբ հարիւր կամ աւելի Ասորիներ որոնք զինաթափ չէին եղած, անցան Տիգրիսը եւ մտան Իրաքի հողը, իբրեւ թէ իրենց զէնքերով անձնատուր ըլլալու համար: Գետը անցնելէ յետոյ, անոնք յարձակեցան Իրաքի բանակին յառաջապահներուն վրայ: Քանի մը ժամուան կռիւէ յետոյ, Ասորիները ետ մղուեցան, իրենց ետին ձգելով մաս մը մեռեալներ: Իրաքեան բանակին յառաջապահները կը շարունակեն հետապնդումը»:

Անպաշտօն աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ այս Ասորիները տակաւին Իրաքի մէջ կը գտնուին եւ ուղղուած են դէպի Զախոյի լեռները, ուրկէ չափազանց դժուար պիտի ըլլայ քշել, որովհետեւ երկրին ծակուծուկը գիտեն: Կը կարծուի թէ Իրաքի բանակն ալ կորուստներ կրած է: Անգլիական գործակատարը իր կարելին կը փորձէ որպէսզի թշնամութիւնները չծաւալին:

Ի՞նչ գաղտնիք է այս որ չի պարզուիր..

Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան խորհրդականը, Նուման Րիֆաթ պէյ, օգոստոս 6ին այցելեց բրիտանական դեսպանին, բացատրութիւններ տալու համար ճարտարագէտ Լէնորըի վտարման մասին: Դեսպանը յետոյ ըսաւ թէ չի կրնար որ եւ է յայտարարութիւն ընել տրուած բացատրութեանց մասին, որովհետեւ իր տեղեկագիրը հեռագրած է Լոնտոն, արտաքին նախարարութեան:

Թուրք մամուլը, որ մինչեւ հիմա լուռ կը մնար, օգոստոս 6ին համաստակի արձանագրեց լուրը, չեշտելով թէ երկրին շահերը բացարձակապէս անհրաժեշտ կը դարձնէին կառավարութեան այդ կարգադրութիւնը:

Երկու ֆրանսացի օդանաւորդները կրցան կոտրել մրցանիշը

55 ԺԱՄ 25 ՎԱՅՐԿԵԱՆ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԹՌԻՉՔ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ՐԱՅԱՔ (ՍՈՒՐԻԱ)

Ֆրանսացի երկու օդանաւորդները, Քոտոս եւ Ռոսի, որոնք Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էին շաբաթ օր եւ Ատլանտեանը կտրելէ յետոյ Փարիզ հասած՝ կիրակի, անընդհատ շարունակելով իրենց թռիչքը, երկուշաբթի օր իջան Րայաք, Պէյրութի եւ Դամասկոսի միջեւ: Թռիչքը տեւեց 55 ժամ եւ 25 վայրկեան: Կտրուած հեռաւորութիւնն է 9000 — 9463 քիլոմեդր, որով երկու օդանաւորդները կոտրած կ'ըլլան ուղիղ գծով մրցանիշը, որ 8544 քիլոմեդր էր:

Այս յաջողութիւնը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Երկու օդանաւորդները ժամը ժամին տեղեկութիւններ կուտային իրենց յառաջխաղացութեան մասին: Իրարու ետեւէ հեռագիրներ կը տեղային: Օդանաւը անցաւ Աթէնքէն, Հռոդոսէն, Փոքր Ասիայէն, Լաթաքիայէն եւ մէկ ժամ յետոյ իջաւ Րայաք, պէնզինը սպառած ըլլալով: (Նախապէս ծրագրուած էր հասնիլ մինչեւ Պաղտատ): Ծովային նախարարը անմիջապէս շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց երկու քաջարի օդանաւորդներուն:

Ինչպէս ըսինք, թռիչքը տեւեց 55 ժամ եւ 25 վայրկեան,— շաբաթ օր ժամը 10.40էն երկուշաբթի իրիկուն ժամը 6.10: Միջին հաշուով ժամական թռիչքը եղած է 162 քիլոմեդր: Երկու օդանաւորդները կտրած են երեք ցամաքամասեր — Ամերիկա, Եւրոպա եւ Ասիա, մէկ ովկիանոս՝ Ատլանտեանը, եւ մէկ ծով՝ Միջերկրականը, առանց հաշուելու Եգէականը:

⁂ Ուղիղ գծով հեռաւորութիւն կտրելու առաջին մրցանիշը շահած են Լըմէթր – Առաշար, 1925 փետր. 3—4, կտրելով 3166 քիլոմեդր եւ 300 մեդր:

Երկրորդը՝ Առաշառ եղբայրները, 1926 յուլիս 14 — 15ին, 4715 քիլոմեդր 900 մեդր, (Փարիզ – Օմսք):

Երրորդը՝ Շալ – Վայզէր, 1926 օգոստ. 31—1 սեպտեմբեր, 5174 քիլոմեդր (Փարիզ – Պէնտէր Ապպաս):

Չորրորդը՝ Քոսթ – Ռինեօ, 1926 հոկտ. 28 — 29ին, 5396 քիլոմեդր, (Փարիզ – Ճասք):

Հինգերորդը՝ Լինտպէրկ, 1927 մայիս 20 — 21ին, Նիւ Եորքէն Փարիզ, 5809 քիլոմեդր:

Վեցերորդը Չէմպըլէն – Լէվին, 1927 յունիս 4 —6ին, Նիւ Եորք – Հէլֆա, 6294 քիլոմեդր:

Եօթներորդը՝ Ֆէրրարէն եւ Տէլ Փրէթէ (իտալացի), 1928 յուլիս 3—5ին, 7188 քիլոմեդր (Հռոմ – Թուրոս):

Ութերորդը՝ Քոսթ եւ Պէլլոնթ, 1929 սեպտ. 27 — 29ին, 7905 քիլոմեդր (Փարիզ – Մուլտը):

Իններորդը՝ Պորտմէն եւ Փոլանտօ (Ամերիկացի), 1931 յունիս 28 — 3 յուլիս), 8065 քիլ. 736 մ. (Նիւ Եորք – Պոլիս):

Տասներորդը՝ Կէյֆորտ – Նիքոլէթս (անգլիացի), 1933 փետր. 6—8ին, 8544 քիլոմեդր:

Եւ ահա վերջինը՝ Քոտոս եւ Ռոսի, 9464 քիլոմեդր, Նիւ Եորքէն Սուրիա:

⁂ Երկու օդանաւորդներէն Փոլ Ռոսի ծնած է 1896ին: Մեծ պատերազմին, դեռ շատ երիտասարդ, կամաւոր գրուեցաւ եւ 1917ին կռուեցաւ հետեւակազօրքի շարքերուն մէջ: Այդ միջոցին էր որ մտաւ օդանաւային բաժինը: Հակառակ ծանր արկածի մը, երբեք չբաժնուեցաւ այդ ասպարէզէն, փայլուն յաջողութիւններ շահելով: Իսկ Մոռիս Ռոսի ծնած է 1901ին, եւ առաջին օրէն իսկ նուիրուած է օդանաւորդութեան: Երեք տարի ծառայած է Սուրիոյ մէջ:

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ

Հունգարիոյ Երեսփ. Ժողովին նախագահը երկուշաբթի գիշեր Գէյլէ հրաւիրեց միջազգային ճամբարին մասնակցող սկաուտներու պետերը: Միեւնոյն օրը բացուեցաւ սկաուտներու համագումարը, նախագահութեամբ լորտ Պէյտըն Փաուէլի: Ներկայ էին 150 պատուիրակներ որ կը ներկայացնէին 32 ազգեր: Յաջորդ համագումարը տեղի պիտի ունենայ Սթօքհօլմի մէջ: Ամբողջ աշխարհի սկաուտներուն թիւն է 2,250,000:

Սեւ Ծովեան ուխտը

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԴԱՐՊԱՍԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

Հելլէն Զօրավար Տուսմանիս, յօդուած մը հրատարակելով «Սեւ Ծովի ուխտ»ի մասին ըսած էր. «Սեւ Ծովեան ալ չըլլանք, նորէն շահագրգռուած ենք այդ տեսակ ուխտով մը, եւ մենք ալ լուր ունենալու ենք»:

Հաքիմիյէթը Միլլիէ խմբագրականով մը կը գրէ այս առթիւ.—

«Արդարեւ, ատենէ մը ի վեր եւրոպական զանազան թերթեր կը խօսին Սեւ Ծովեան ուխտի մը մասին: Եւ ամէն մարդ իր տեսակէտին համաձայն կը մեկնէ այս խնդիրը:

Մեր կարծիքով, այս լուրը բխած է Լոնտոնի մէջ ստորագրուած նախայարձակի սահմանումի ուխտէն, որ կապ ունի նաեւ Սեւ Ծովի ապահովութեան հետ:

Արդէն, Սեւ ծովի մէջ գլխաւորաբար չորս պետութիւններ կան: Ասոնց ամէնէն մեծերն եղող Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ արդէն իսկ կայ փոխադարձ բարեկամութիւն մը եւ անխախտելի ներդաշնակութիւն մը, որ հիմն է երկու երկիրներու քաղաքականութեանց:

Ռումանիոյ յարումը Լոնտոնի մէջ կնքուած ուխտին, քիչ մը աւելի ընդարձակեց Սեւ ծովի ներդաշնակութեան շրջանակը, եւ բարի դրացնութեան զգացումներ երեւան բերաւ Ռումանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, որքան ալ այս երկիրները բնականոն յարաբերութեանց սկսած չըլլան:

Եթէ Սեւ ծովի մասին ո եւ է ուխտ կնքուի, շատ բնական կը գտնենք որ անոր մասնակցի նաեւ մեր անբաժանելի բարեկամ Յունաստանը, մանաւանդ Սեւ ծովի մէջ իր ունեցած տնտեսական շահագրգռութեան համար:

Իսկ մեր այս տեսակէտին ուժ կուտայ այն պարագան որ լաւ յարաբերութիւններ կան ու կը զարգանան մեր երկու կարեւոր բարեկամներն եղող Ռուսիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, ինչպէս նաեւ այն երեւոյթը որ Յունաստան բնականոն կապեր ունի Սեւ ծովի միւս պետութեանց հետ:

Զօր. Տուսմանիս կ'ըսէ թէ Յունաստան քաղաքական տեսակէտով շահագրգռուած է այդ ուխտով: Մենք պիտի գոհանանք միայն այսքան շօշափելով այս խնդիրը»:

«Հաքիմիյէթի Միլլիէ» յետոյ կ'ըսէ թէ շատ լաւ կարելի է օգտուիլ հելլէնական շոգենաւերէն, Սեւ Ծովի նաւահանգիստներէն արտածելի ապրանքներ Միջերկրական տանելու եւ անկէ ալ ներածելի ապրանքներ բերելու համար: Որովհետեւ Յունաստանի նաւերուն տարողութիւնը 1,470,000 թօն է, Թուրքիոյ տարողութիւնը՝ 180,000, ռումանականը՝ 740,000, իսկ Ռուսիոյ բոլոր նաւերուն տարողութիւնը՝ 685 հազար: Ռուսիոյ նաւերուն շատ փոքր մէկ մասը Սեւ Ծովի յատկացուած է:

«Հաքիմիէթի Միլլիէ» այսպէս կը վերջացնէ իր յօդուածը.

— «Մենք գոհունակութեամբ կը տեսնենք այս կապը զոր բնական բերում մը հաստատած է Սեւ Ծովի պետութեանց եւ Յունաստանի միջեւ, որոնք բոլորն ալ մեր բարեկամներն են: Գոհունակութեամբ կը դիտենք, որովհետեւ այդ կապը խաղաղութեան զօրաւոր ազդակ մըն է, եւ նոյն իսկ ջերմօրէն կը փափաքինք անոր զարգացման»:

Ինչո՞ւ սպաննուեցաւ Սոֆիայի թուրք երեսփոխանը

Թուրքիոյ պուլկարական դեսպանատունը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է մամուլին.

«Իրականութեան չի համապատասխաներ այն հրատարակութիւնը զոր ըրած է Պոլսոյ թերթերէն մէկը, պուլկար խորհրդարանի անդամներէն Հաճի Կալիպ օղլու Հիւսէյին պէյի սպանութեան մասին:

Պուլկար դեսպանատունը, որ քննութիւն կատարեց այս խնդրի մասին, ի վիճակի է յայտնելու թէ Հիւսէյին պէյի սպանութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի, եւ թէ այս ոճիրը գործուած չէ Պուլկարիոյ ո եւ է մէկ կազմակերպութեան կողմէ: Ոճիրը անձնական վրէժի մը արդիւնքն է: Հեղինակն է համագիւղացի թուրք մը որ ձերբակալուած եւ դատարանի յանձնուած է: Ոճրագործը ամբողջովին խոստովանած է իր յանցանքը: Ասկէ զատ, հաստատուած է որ ոճրագործին ամբողջ ընտանիքը ահագին պարտք ունէր սպաննուած երեսփոխանին եւ անոր կողմէ քայքայուած է»:

⁂ Պուլկար «Ութրօ» թերթն ալ այսպէս կը պատմէ ոճիրը.— Այն միջոցին երբ երեսփոխան Հիւսէյին էֆ. ձիով կը ճամբորդէր, դարանակալ երկու անձեր կը սպաննեն զայն եւ կը փախչին: Թէեւ կառավարական շրջանակները անձնական վրէժի կը վերագրեն գործը, բայց կարելի չէ պնդել թէ խնդրին մէջ չկան նաեւ քաղաքական նպատակներ: Արդարեւ, անցեալ տարի անոր ղրկուած սպառնագիր մը կ'ըսէր. «եթէ չես ուզեր սպաննուիլ, հրաժարէ երեսփոխանութենէ»: Հիւսէյին էֆ. կառավարական ցանկով ընտրուեցաւ, բայց յետոյ հողագործական կուսակցութեան միացաւ:

Անգլօ-ֆրանսական բողոք՝ Աւստրիոյ համար

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ ԱՅՍ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Պերլինի ֆրանսական դեսպանը եւ անգլիական գործակատարը օգոստ. 7ին բողոքներ ուղղեցին գերմանական կառավարութեան, Աւստրիոյ դէմ կատարուած թշնամական գործողութեանց առթիւ: Անգլիական գործակատարը մասնաւորապէս յիշեց թէ գերմանական օդանաւեր թշնամական թռուցիկներ ձգած են եւ գերմանական ձայնարձակները նոյնպէս թշնամական ճառ մը տարածած են: Անգլ. կառավարութեան կարծիքով, այս երկու արարքները կը հակասեն Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց, քանի որ Գերմանիա խոստացած է յարգել Աւստր. անկախութիւնը: Իսկ Աւստրիոյ ներքին գործերուն խառնուիլ կը նշանակէ խախտել չորսերու դաշինքի ոգին:

Ֆրանսական դեսպանն ալ արտայայտուեցաւ նոյն իմաստով:

Գերմանական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ չորսերու դաշինքը կիրարկելի չէ այս պարագային, թէ Գերմանիա ո՛ր եւ է կերպով չէ խախտած դաշնագիրները, հետեւաբար անընդունելի կը գտնէ այս միջամտութիւնը:

⁂ Այս առթիւ Փրուսիոյ վարչապետին օրկանը, «Նացիոնալ Ցայթունկ» հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ.— Կրնանք այժմէն դիտել տալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն թէ իրենց դիւանագիտական դիմումը կրնայ առիթ ընծայել մեր կարգին խիստ անախորժ հարցումներ ուղղելու իրենց: Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները կ'ուզեն խառնուիլ գերմանեւաւստրիական գործերուն: Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ինչո՞ւ չեն հս–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԼԱՐԱ ՑԵՏԿԻՆ

Արտակարգ ցոյց մը եղաւ անոր թաղումը Մոսկուայի մէջ — ամէնէն չքեղն ու դղրդալին Լէնինէն յետոյ: Շարժման մէջ էր ողջ սովետական ապպարատը. Ստալին ու Մոլոտով — կարմիր Ռուսիոյ զոյգ գերագոյն իշխանաւորները — լծուեր էին պատկառազդու դիակառքին եւ հետեւէն կը շարժէր հաւատացեալներու ծովացած բազմութիւնը: Տեսարանը հազուագիւտ էր իր վեհութեամբ եւ արժանաւոր տեղ գտաւ արեւմտեան պատկերազարդ թերթերուն մէջ:

Մեռնողը Ռուս մը չէր, ոչ ալ Միութեան ուեւէ քաղաքացի: Ծագումով գերմանուհի էր, սրտով՝ համաշխարհային քաղաքացի ··· վէլթ-պիւրկէրէն, ինչպէս կ'ըսեն իր գերման հայրենիքում:

• Դժուար է գտնել ուրիշ մէկը աշխարհի կին — քարոզիչներու մէջ, որ աւելի իրաւունք ունենայ այդ մեծ անունը կրելու (վէլթ-պիւրկէրի կոչումը հպարտութեամբ կը կրէր, դար մը առաջ, մեծագոյն Գերմանացին — Վոլֆգանգ Գէօթէ — որ չունէր ատելութիւն դէպի ուեւէ ժողովուրդ և համաշխարհային եղբայրութեան գաղափարը կը դաւանէր):

Կլարա Ցետկին իրօք աննման էր, իբրեւ հռետոր, քարոզիչ: Կին — հռետոր՝ ոչ միայն վարպետ խօսքի ու գրչի, այլ եւ բարձր մտաւորական, որ ամբողջ կեանքով մարզուեր էր ընկերային գիտութեան եւ ընկերվարական շարժման կնճռոտ խնդիրներուն մէջ:

Եւ — գաղափարական քարոզիչ ···

Համայնավարութեան դրօշին տակ այնքան զարհուրանքներ կատարուեցան 15 տարիէ ի վեր, որ կը դժուարանանք գաղափարական բառով որակել անոր ուեւէ հաւատացեալը: Կան, սակայն, գաղափարի անշահախնդիր սպասաւորներ նաեւ միջազգային համայնավարութեան շարքերուն մէջ — եւ Ցետկին անոնցմէ էր:

Անշո՛ւշտ, կարմիր Մոսկուայի քաղաքականութեան ու բարքերուն մէջ շատ բան զարմանք ու վիշտ կը պատճառէր այդ հինաւուրց կին — մարտիկին: Կին մը՝ արդէն 70ն անց՝ որ պատանեկան օրերէն ի վեր ապրեր էր գերման ընկերվարութեան մեծագոյն աստղերու ընտանիքին մէջ — Բէբէլի, Լիբկնեխտի, Կաուցկիի, Ադլէրի եւն.: Այդպիսի մէկը չէր կրնար զզուանք չզգալ ռուս կարմիրներու ասիական բարքերուն հանդէպ, երբ կը տեսնէր, օրինակ, թէ ինչպէս Լէնինեան դպրոցի առաջնակարգ սանները եւ նոյն ինքը Լէնին կը սիրաբանէին Էնվէր փաշայի եւ այլ գազանատիպ բախտախնդիրներուն հետ ···

Ինծմէ չծածկեց իր զգացումները 1922 թ. Բերլինի 2րդ, 2 եւ կէս եւ 3րդ Միջազգայիններու միացեալ ժողովին մէջ, ուր ինքը Մոսկուայի պատգամաւոր էր Ռադէկի ու Ֆրօսարի հետ— յայտնեց ինծի իր դժգոհութիւնը համարձակ շեշտով մը, երբ մօտեցայ իրեն, որպէս հին ծանօթ եւ հաղորդեցի քանի մը բաներ սովետներու արեւելեան քաղաքականութեան մասին, որու մեծագոյն զոհն է հայ ժողովուրդը: Ու անմիջապէս տեսակցութիւն սարքեց իմ ու Ռադէկի միջեւ, անոր միջոցով յանձնարարելով զիս նաեւ Չիչերինին, որ նոյն ատենները կը մասնակցէր Ճենովայի վեհաժողովին: (Նոյն զզուանքը յայտնած էր ինծի Հռոմի մէջ սովետներու միւս համբաւաւոր բարեկամը, իտալացի Սերրատի, որ նոյնպէս եղած էր Լէնինի հետ Մոսկուայի պատմական ժողովներուն մէջ եւ ապշանքով դիտեր էր հոն ··· Էնվէր փաշան):

Բողոքեր էր, անշուշտ, Կլարա Ցետկին ռուս կարմիրներու քաղաքականութեան այդ պժգալի ձեւերուն դէմ, բայց եւ կը մնար, այնուամենայնիւ, Լէնինեան բանակին մէջ, վասնզի կը հաւատար, որ 3րդ Միջազգայինը պիտի կարենար չթմրացնել համաշխարհային յեղափոխութիւնը ··· Փոթորկոտ խառնուածք մը ունէր այդ զարմանալի կինը եւ գերման յեղափոխութեան առաջին իսկ օրերէն (1918 թ.) Կարլ Լիբկնեխտի հետ նետուեցաւ ամէնէն ծայրայեղ համայնավար հոսանքին մէջ (Սպարտակեան շարժում):

Սպաննուեցան իր ընկերները — Լիբկնեխտ, Լիւքսէմբուրգ — խեղդուեցաւ սպարտակեան ապստամբութիւնը գրեթէ խանձարուրին մէջ, խեղդուեցան արեան հեղեղներուն մէջ նոյնանման ըմբոստացումները Հունգարիոյ, Բուլղարիոյ մէջ, վիժեցաւ «Համաշխարհային Յեղափոխութիւն»ը, բայց Կլարա Ցետկին շարունակեց մնալ համայնավար բանակում, վասնզի խորապէս զզուած էր գերման Թուլամորթ Սօցիալ -- Դէմոկրատիայի կրաւորական ընթացքէն եւ կը դիտէր համայնավարութիւնը, որպէս միակ խարիսխ ընկերային յեղափոխութեան ու ազատագրութեան:

Խարսխի՞կ պատրանք ··· Ապրէ՛ր Ցետկին քանի մը շաբաթ եւս — պիտի տեսնէր խորտակուած սրտով, թէ ինչպէս գերման կոմունիզմը, ունենալով միլիոնաւոր ընտրողներ եւ 100 երեսփոխան ազգային խորհրդարանին մէջ, գետնատարած փռուեցաւ Հիթլէրի առջեւ, երկչոտ, սարկամիտ, ինչպէս եօթ միլիոննոց բանակի տէր Սօցիալ - դէմոկրատիան, անձնեցաւ ու փախուստ տուաւ, առանց հաւաքական ըմբոստացումի, դէթ բողոքի, փորձ մը ընելու ···

X

Ճանչցայ զինքը 1894 Թուականին Շտուտգարտի մէջ, որ այն ժամանակ մէկն էր գերման ընկերվարութեան առաջնակարգ ոստաններէն: Այնտեղ կը հրատարակուէր համաշխարհային սօցիալիզմի գիտական ամէնէն հեղինակաւոր հանդէսը — Die Neue Zeit — խմբագրութեամբ Կարլ Կաուցկիի, որ մարքսեան դպրոցի ամէնէն գիտուն տեսաբանն էր (կ'աշխատակցէր հանդէսին եւ Ֆրիդրիխ Էնգելս): Այնտեղ կը գտնուէր Դիեցի մեծ տպարանը, որ կը հեղեղէր հրապարակը ընկերվարական գրականութեամբ, գրքերով ու բրօշիւրներով: Այնտեղ, Կաուցկիի շուրջը, կը համախմբուէին իր բազմաթիւ հիացողները՝ երիտասարդ մտաւորականներ այլ եւ այլ երկիրներէ: Այնտեղ էին խումբ մը հայ ուսանողներ եւս, որ գացեր էին նոր, ազատաբար հոսանքի ակունքէն գինովնալու, գերման լեզուին ու մշակոյթին ծանօթանալու եւ փոքրիկ Հօհէնհայմի գիւղատնտեսական մեծ դպրոցէն օգտուելու: Եղեր էր այնտեղ Կաֆեանը, յետագային Արաբկիրի Շմաւոն վարժապետն ու քարոզիչը, որու անունը միշտ հիացումով կ'արտասանէր Կլարա Ցետկին: Անցաւ այնտեղ ժընեւէն նաեւ վրացական ընկերվարութեան բանբերը, Ժօրդանիա, Պլէխանովի ամենամոլեռանդ աշակերտներէն, որ կը փափաքէր սորվիլ Կաուցկիէն, թէ ինչպէս պէտք է կռուիլ կովկասեան դրամատիրութեան դէմ (այսինքն իրօք հայկական բուրժուազիայի դէմ, վասնզի Վրացիներուն մէջ գրեթէ չկար մեծ դրամագլուխ ու բուրժուազիա):

Մարքսեան ամենաբուռն գինովութեան շրջանն էր ողջ Եւրոպայի մէջ.. Մենք ալ՝ երկու հայ ուսանողներ (ընկերս վաղամեռիկ Ցոլաքի Աթաբէկեան) նոյն 1894 Թուականին ամբողջ երկու ամիս տքնեցանք նոյն Շտուտգարտի Մարքս - Էնգելսեան հռչակաւոր «Մանիֆեստը» հայերէնի վերածելով ···

Գերման Սօցիալ - Դէմօկրատիան իր գեղեցիկ վերելքի օրերը կ'ապրէր: Նոր էր անցուցեր իր «հերոսական» շրջանը գետնայարկերու մըջիւնային աշխատանքի մէջ, այժմ բիսմարկեան բացառիկ օրէնքները վերանալով, ազատ հրապարակ էր իջեր եւ արագ - արագ կը բարձրանար իր կուսակիցներու թիւը, կ'աճէր իր ոյժն ու հըմայքը գերման ու ողջ աշխարհի մէջ...

Սարսռալով կը համակուիմ ամէնանգամ երբ կը մտաբերեմ այն օրերը — ասկէ 40 տարի առաջ — եւ կ'անդրադառնամ ներկային ··· Որքա՛ն տարօրինակ է պատմութեան այս ոլորապտոյտ հոլովոյթը եւ ի՛նչ քմայքոտ խաղեր ունի համաշխարհային յեղափոխութեան Մողոքը ···

Կլարա Ցետկին յառաջապահ շարքերուն մէջ էր եւ առատօրէն տուրքը կուտար մարքսեան գինովութեան տենդին: Երիտասա՛րդ էր այն ատեն — հազիւ 33 տարեկան — լի կեանքով ու աւիւնով, գաղափարապաշտ խանդավառութեամբ: Ոչ միայն իր սեփական թերթը կը խմբագրէր Շտուտգարտի մէջ «Հաւասարութիւն» անունով, նուիրուած կանանց ազատագրութեան դատին, այլ եւ գեղեցիկ համարձակութեամբ կը նետուէր պայքարի լայն կրկէսը, կը խօսէր հրապարակային ամբիոններէն: Ռոզա Լիւքսէմբուրգ բարձր էր անկէ իր ուսումով, գրչով ու գիտութեամբ, բայց Ռոզան տաղտկալի էր, որպէս խօսող, քարոզիչ: Հռետորական քարոզչութեան մէջ Ցետկին չունէր մրցակից իր գերման հայրենիքի, գուցէ եւ ողջ Եւրոպայի կիներուն մէջ (երկու նշանաւոր Ֆրանսուհիները՝ Լուիզ Միշէլ եւ Սեվըրին՝ չունէին անոր զարգացումը):

Անհատ էր այդ ռազմիկ գերմանուհին, որպէս բանակռուող հրապարակային վիճաբանութեանց մէջ ընդդէմ այլադաւան հակառակորդներուն: Ձայնը՝ հնչեղ ու շանթոտ, թափը՝ բուռն, կատաղի: Ինքը սակայն մարմնացած հեզութիւն ու բարութիւն: Խորունկ համակրանք կը բուրէր:

Եւ միջազգային ալեծուփ կօնգրէսներու զարդերէն էր: Այնքան հմայիչ էր իր խառնուածքով ու պերճախօսութեամբ, որ կատակով զինքը կը կոչէին «Բէբէլ Ըրջազգեստի մէջ»: (Աւգուստ Բէբէլ այն ատենները Գերմանիոյ եւ աշխարհի մեծագոյն ընկերվարական հռետորն էր, միանգամայն մեծագոյն կուռքը: 90ական Թուականներու սկիզբներն են. Ժօրէսի աստղը նոր կը բարձրանար Ֆրանսայի հորիզոնին վրայ):

X

Այդպէս — Կլարա Ցետկին: Ամբողջ կէս դար գործեց ազգային եւ միջազգային հրապարակի վրայ, փառաւորեց իր սեռը սքանչելի իր կեանքով ու տաղանդով, իր անխոնջ եւ անձնուէր գործունէութեամբ յօգուտ բոլոր իրաւազուրկ Թշուառներուն, եւ մեռաւ 73 տարեկան, ուժասպառ ու կուրացած... Որքա՛ն էր գրեր եւ մանաւանդ կարդացեր ··· (Կուրանալու վրայ է եւ իր մեծ ուսուցիչը, Կաուցկի, այսօր 80էն մէջ, մէկ աչքն արդէն կորսնցուցած ... վերջին մօհիկանը հինաւուրց մեծ սերունդին, գաղափարական մեծ շարժման, զոր ինքն իսկ բեղմնաւորեց իր ընտիր գրչով, 60 տարուան իր անդուլ հրապարակագրութեամբ):

Հին բանակի ընկերները պարսաւանքի խօսք մը չըսին նոր վախճանած կին - գործիչի հասցէին: Գիտեն ամէնքը, որ Կլարա Ցետկին չէր ընդունէր կոյր զկուրայն, բոլշեւիզմի աւետարանը, չէր խոնարհէր դիակնային հնազանդութեա՛մբ Ստալիններու առջեւ, չէր ծափահարէր ռուս ընկերներու արտառոց մեթոտները եւ շատ մը պարագաներում իր բողոքն էր հնչեցուցեր Մոսկուայի մէջ: Մոլեռանդ մըն էր, իբրեւ ներկայ համաշխարհային յոռի կարգերու հակառակո՛րդ, մոլեռանդ մըն էր, իբրեւ հաւատացող գալոց արդար ընկերվարական իրաւակարգին, բայց հաւատամքի այդ մոլեռանդութիւնը չէր խեղդեր անոր մէջ սրտի հրամայական պահանջը, չէր խլացներ մարդկութեան ձայնը: Գաղափարական մոլեռանդ մըն էր Կլարա Ցետկին, բարոյական մոլեռանդ մըն էր ··· Եթէ նա դիպուածով գտնուէր Բագուի մէջ 1918ի մեր օրհասական կռիւներու ատեն, երբ տաճիկ զօրքը կ'արշաւէր նաւթային մայրաքաղաքի վրայ եւ 80 հազարնոց անօգնական հայութիւնը կ'ապրէր անխուսափելի ջարդի մղձաւանջին տակ, եթէ դիպուածով այդ օտար կինը ունենար Լէնինի հայ լիազօրի, Ստեփան Շահումեանի բարձր ու պատասխանատու պաշտօնը, հազիւ թէ կրնար արտասանել համայնավար հայ առաջնորդի այս վճռական ու դաժան փրազը.

— Չպիտի՛ թոյլ տամ, որ Անգլիացիները Բագու մտնեն. անոնք կուգան եւ կը մնան ընդմիշտ: Կը նախընտրեմ որ Տաճիկը մտնէ, եթէ անգամ հայ ժողովուրդը պիտի կոտորուի ···

Անշո՛ւշտ: Ի՞նչ արժէք ունի 80,000 հայութիւնը, անգամ ամբողջ հայ ազգը համաշխարհային յեղափոխութեան հոյակապ ծրագրին առջեւ ··· Լէնին արձակեր էր այդ ահեղ կարգախօսը, երբ կը պայքէր կովկասեան ճակատը եւ Քէմալի հետ դաշնակցելով, կը մտնէր թրքահայ ու ռուսահայ ժողովուրդը նոր արիւնոտ փորձութիւններու: Եւ կարմիր դիկտատորին հայ լիազօրը — ինքն իսկ դիկտատոր Կովկասի — սրտաշարժ հաւատարմութեամբ կը գործադրէր վարպետի անողոք այդ կարգախօսը հայ ժողովուրդի նոր, աղեխարշ ողբերգութեան ու օրհասի աղաղակներուն մէջ ···

Եւ ինծի կ'ըսեն, թէ Շահումեանը դեռ լաւագոյնն էր հայ բոլշեւիկ պարագլուխներուն մէջ ··· Կ'ուզեմ յուսալ, որ անկէ լաւերը կան:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Սփրբըրն, անգլիացի նշանաւոր քարոզիչը մեռած ըլլալով, հետեւեալ յայտարարութիւնը փակցուած էր այն եկեղեցւոյ դուռին վրայ, ուր կը քարոզէր ան.

« Սփրբըրն այս առտու ժամը տասնին մեկնեցաւ դէպի երկինք »:

Ցետոյ անպատկառ ձեռք մը, աւելցուցած էր տակէն —

« Կէս օրէն ետք ժամը երեք.—Դեռ չժամանեց. սկսած ենք անհանգիստ ըլլալ: »

«ԻԼԻՆՏԷՆ»

(30ամեակին առթիւ)

Յաճախ գրուած ու խօսուած է թէ՝ Հայերն ու Մակեդոնացիները, իրենց ճակատագրով, նման են իրարու: Երբեմնի լայնածաւալ օսմ. կայսրութեան երկու հակադիր ծայրերը բընակող այս երկու ժողովուրդները նման են, նաեւ, իրենց յեղափոխութիւններով: Զուրկ, մինչեւ այսօր, իրենց ազատութենէն, անոնք, սակայն ունեցած են յեղափոխականփոթորկոտ ու երկարատեւ շրջան մը: Օսմ. կայսրութեան հարաւ - արեւելեան կողմը «Հայկ. Հարցը» ու հիւս. արեւմտեան կողմը Մակեդոնականը, կնճռոտ հանգոյցներ են եղած: Թատր՝ ոչ միայն զինուորական, այլ եւ դիւանագիտական բարդ, պղտոր ու յաճախ ստոր խաղերու: Ու եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յեղափոխական անօրինակ կազմակերպութիւն մը եղաւ Կովկասի ու «Արեւելեան նահանգներ»ու մէջ, Մակեդոնական կազմակերպութիւնը գրեթէ նոյն ոգին, նոյն թափն ու խորհուրդը երեւան բերաւ: Ու զուր չէ, որ, մինչեւ այսօր, նախորդ թէ նոր սերունդի Մակեդոնացիներ կը կրկնեն, յաճախ, թէ «Դաշնակցութիւնը իրենց վարպետն է եղած ···»:

Այս տեսակէտէն, ուրեմն, կ'արժէր որ ամփոփ գաղափար մը ունենայինք այդ կազմակերպութեան ամենագլխաւոր ձեռնարկին, յեղափոխական մէկ շարժման մասին, ընդդէմ Թուրք բռնակալութեան:

Առիկա «իլինտէնեան» յեղափոխութիւնն է, 1903ին: Ճիշդ է, որ ընդհանուր յեղափոխութիւն մը չէր այդ, բայց, հոն ուր ոտքի կանգնեցան զանգուածօրէն, ուժգնօրէն ցնցեցին իշխանութիւնը եւ հրահրեցին հանրութեան մէջ յեղափոխական ոգին: Թէեւ ոչ ընդհանրական, ինչպէս ըսինք, այսուհանդերձ, սակայն լաւ կազմակերպուած ու լաւ ղեկավարուած շարժում մըն էր, ու նաեւ՝ գրեթէ ազգային ըմբոստութիւն մը, տրուած ըլլալով որ բազմաթիւ վայրերու մէջ ծնունդ առաւ:

Այդ է պատճառը, որ «Իլինտէն»ը, Մակեդոնական յեղափոխութեան պատմութեան մէջ կ'անջատուի այն շատ մը հայդուկային կռիւներէն, զորս մղած են զանազան խումբեր՝ անկէ առաջ թէ անկէ վերջ՝ նախ Թրքական ու յետոյ մինչեւ այսօր, տիրապետող այլ պետութեանց դէմ: «Իլինտէն»ը կ'անջատուի, նաեւ, «Քրէմնէնքօ», «Ռազլօժքօ» եւ՝ երկու տարի յետոյ՝ «Օխրետսքօ» կոչուած (վայրերուն անունով) մասնակի ու անկազմակերպ շարժումներէն:

Իսկ այն իրողութիւնը թէ՝ «Իլինտէն»եան շարժումը ազատութիւն չպարգեւեց Մակեդոնացի «ժողովուրդին, երբեք չի նուազեցներ անոր արժէքը: Ան ունի հաւաքական ու միահաղորդ շարժման մը բնոյթը ու կը մնայ իբրեւ յեղափոխական շարժում, մակեդոնացի ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Անկէ զատ, ան գծեց այդ յեղափոխական շարժման անկէ վերջի ընթացքը, եւ պալքանեան քաղաքական կեանքին մէջ մտցուց նոր հարց մը, որ ոչ միայն զուտ պալքանեան, այլ, մանաւանդ վերջերս, ստացաւ համեւրոպական բնոյթ:

Շարժումը տեղի ունեցած է եօթը նահանգներու մէջ:

Այսպէս,— «Պոփ - Բօլու» շրջանը, 1 օգոստ. 1903ին, ըմբոստները 10ժամ անընդհատ կռուած են 3000 թուրք զինուորներու դէմ: Պիթոլի մէջ, ուր յաճախ եղած են նման շարժումներ, 7 օգոստ.ին, ըմբոստները 5 ժամ կռուած են Փատալէվօ գիւղին մօտ: Կրճւանոի շրջանը, կեդրոն ունենալով Սմիլէվօ գիւղը, 20 յուլիսի գիշերը յարձակած են պահակազօրքին վրայ ու սպաննած 60 հոգի: 22ին Թուրքերը մտած են գիւղ ու այրած տուները: Բայց շուտով վռնտուած են կրկին: Օգոստ. 15ին, 8000 զօրքեր, թնդանօթներով, յարձակած են: Ըմբոստները նահանջած են դէպի Տ. Հիսար: Գիւղերը ամբողջ այրած են: Քրուշովոյի շրջանը ըմբոստացած է 20 յուլիսին, գրաւած ու 23 օր կցած են պահել: 30ին պաշարուած են 100,000 զինուորներէ, որոնց կը հրամայէր Պախթիար փաշա: Թնդանօթները քանդած են աւելի քան 150 տուներ: Ըմբոստները ստիպուած են քաշուիլ լեռները: Ու 25 օր մնացած են հոն: Այդ օրերու ընթացքին, առկէ անցած են 20000 զինուորներ՝ բախումներ ունենալով իրենց հետ: Զանազան վայրերէ եւս ուրիշ ըմբոստներ եկած են հոն: 17 սեպտ.ին, Թուրքերը 12000 հետեւակ զինուորով, 14 թնդանօթով եւ 4 վաշտ զինուորներով սկսած են յարձակման: Շուրջ 1000 կռուող ըմբոստներ, 15 քիլօմեթր ճակատի մը վրայ, տարած են կռիւը ղեկավարութեամբ Պիթոլի շրջանի զինուորական վարիչ մարմնին: Ու, սուսերամերկ, կրցած են ճամբայ բանալ ու հասնիլ անմատչելի Տ. Հիսարը: Մեռած են 17 ըմբոստներ եւ 70 Թուրքեր: Էլքա գիւղին մօտ 250 ըմբոստներ կռուած են 2000 զինուորներու դէմ: Տոլնա - Փրէսփայի մէջ, քանի մը շաբաթ, տիրապետած են ըմբոստները: Իսկ Շերոպալոկի մէջ 500 ըմբոստներ կատաղի կռիւ մղած են 6000 զինուորներու դէմ:

Լերինի շրջան.— Երեք զանազան վայրերու մէջ 600 ըմբոստներ կռուած են 2800 զինուորներու դէմ: Ամենատեւ կռիւը տեղի ունեցած է Կորնիչէվօ գիւղին մէջ:

Քօսթուրի շրջան.— Շարժումը սկսած է յուլիսի վերջը: 400 ըմբոստներ այրած են թրքական Ժերվէնի գիւղը: 600 ըմբոստներ յարձակած են Պքլիշթանի վրայ: 500 ըմբոստներ կռուած են 800 զինուորներու դէմ, որոնք այրած էին Տոմպէնի գիւղը ու ջարդած: 30 յուլիսին ըմբոստները տիրապետած են շրջանին հիւսիսային մասին՝ մինչեւ 15 օգոստոս: Բայց, 20,000 զինուորներ, որոնք կը ջարդէին բնակչութիւնը, կրկին տէր եղած են կացութեան: 22—25ին ըմբոստները գրաւած են Քոլիսուրա քաղաքը:

Օխրիտի շրջան.— 21,22, 23 յուլիսին բախում 200 ըմբոստներու եւ 1000 զինուորներու միջեւ: 23-28 զանազան տեղեր, իսկ չորս այլ վայրերու մէջ 850 ըմբոստներ 9000 զինուորներու դէմ:

Քիչեվի շրջան.— 29 յուլիսին՝ Փէսանք գագաթին վրայ, 180 ըմբոստներ կռուած են 16,000 զինուորներու դէմ: 22ին գիւղի մը մօտ՝ 80 ըմբոստներ 6000 զինուորներու դէմ ճակատելու ստիպուած են: Քոփայքայի մէջ ըմբոստները 11 յուլիսէն մինչեւ 27 օգոստոս տէր եղած են կացութեան: Ընդամէնը 150 բախում Պիթոլի շրջանին մէջ՝ 15 օրուան ընթացքին, 1ի դէմ 15ով: Կռուողներ 19,852, զինուոր՝ 292,735: Ըմբոստներէն վիրաւոր կամ մեռած 746, զինուորներէն՝ 3087:

Սելանիկի շրջան.— Սկսած է 16 յուլիսին՝ 300 կռուողներով ընդդէմ 3000ի: Պօտէնքայի մէջ՝ 28-30 յուլիսին, 100 ըմբոստներով՝ ընդդէմ 1000 զինուորներու: Կէվկէլի մէջ 24 օգոստոսէն մինչեւ 15 սեպտեմբեր, 150 հայդուկներ, 550 զինուորներու դէմ: Իսկ Եէնիճէ Վարդարի շուրջ 28 յուլիսին, 27 օգոստոսին եւ 9, 12, 14 սեպտեմբերին՝ 300 ըմբոստներու եւ 1200 զինուորներու միջեւ:

Սէրէզի շրջան.— 31 օգոստոսին: Ուրիշ վայր մը՝ 28 օգոստոսէն՝ մինչեւ 12 սեպտ.: Սէրէզի մէջ 3 հոկտ.ին: Տրամա՝ 3-16 սեպտ., Նէվրոքոփ՝ 14 - 25 սեպտ.: Այս շրջանին մէջ 3550 հայդուկներ՝ 20,000 զինուորներու դէմ: Կռուի ընդհանուր տեւողութիւն 472 ժամ:

Սկիւպի շրջան.— Օգոստ. 1-14: Շթիպ՝ նոյնպէս: Այս շրջանին մէջ 1050 հայդուկներ՝ 27,500 զինուորներու դէմ: Կռիւ՝ 104 ժամ: Ըմբոստութիւնը հոս անօրինակ անգթութեամբ խեղդուած է: Զինուորներ ու պաշըպօզուքներ անխնայ ջարդած են բնակչութիւնը, այրած են գիւղերը եւ աւարի տուած: Նոյեմբերի վերջաւորութեան, ամէն ինչ «խաղաղած» էր:

«Մակեդոնական ազգային - ազատագրական շարժում»ի գիրքը, որմէ կը քաղենք այս ծանօթութիւնները, կուտայ, նաեւ, ամբողջ շարժումը՝ ընդհանուր թիւերով: Նաեւ այդ առթիւ ջարդուածներն ու հրդեհները:

Այսպէս,— Պիթոլի շրջանին մէջ այրուած են 8650 տուներ, խաղաղ բնակչութենէն ջարդուած են 1780 հոգի: Բռնաբարուած են 2452 կիներ եւ աղջիկներ: Անպատսպար մնացած են 60,000 հոգի: 492 քրիստոնեայ գիւղերէն 91ը հողին հաւասարած են, 12ը կիսով չափով, 19ը մասամբ: Սելանիկի շրջանին մէջ այրած են 1090 տուներ, 290 հոգի ջարդուած բնակչութենէն, բռնաբարուած՝ 50, անօթի մնացած 5800 հոգի:

Սկիւպ,— 94 տուն այրած, սպաննուած 60 հոգի, անպատսպար՝ 574:

Ամբողջ Մակեդոնիոյ եւ Էտիրնէի նահանգին մէջ, 1903, 20 յուլիսէն մինչեւ նոյեմբերի վերջ, տեղի ունեցած են 240 բախումներ 2500 հայդուկներու եւ 351,000 զինուորներու միջեւ: Սպաննուած կամ վիրաւորուած են 1000 ըմբոստներ (կռուող), ու 5330 զինուորներ, այրուած են12450 տուներ, ջարդուած են 4700 հոգի, բռնաբարուած՝ 3122 կիներ ու ներ, անպատսպար մնացած հոգի, ձերբակալուած՝ 4000 անձեր որոնցմէ 1000ը ուած են մինչեւ Պրուսա նակերտ, որոնցմէ ոմանք սօր ալ կը պատմեն իրենց ները ու տեղւոյն Հայերէն ժանդակութիւններն ու եղբ վերաբերումները:

Ինչպէս կ'երեւի, բաւական շարժում մըն է: Նկատելի է, որ ըմբոստութիւնը միեւնոյն գում առած չէ բոլոր վայրեր ալ:

Զայն կը տօնեն օգոստոս 1ի կը կոչեն «Իլինտէն» (Ս. Եղիա շարժումը պայթած ըլլալով

ՓՈՒԿԱՐԱ

Սովը Ռուսիոյ մէ

Ֆրանսական թերթերը կը շար կէն խօսիլ սովին մասին, որ կը ներկայիս Ռուսիոյ մէջ, ինչպէս էինք:

Կը քաղենք նոր մանրամասնութ ները.—

1921ին եւս Ռուսիա մատն ծանր սովի մը, որ խլեց 5 միլիոն հակառակ նախագահ Հուվըրի կազմակերպուած օգնութեան, 1921ի այդ սովին պատճառն էր տութիւնը, ինչպէս նաեւ քաղաք կան կռիւներու հետեւանքով նած, աւերուած գիւղերու վիճա

Կարելի չէ, սակայն, ըն վերագրել ներկայ սովը, որ ուածէ Ուկրայնիոյ, Հիւսիս կասի, Ստորին Վոլկայի շրջ արեւմտեան Սիպերիոյ մէջ. կ'ուրանայ օրուան իշխանութ կը մերժէ խոստովանիլ այս պատճառները, այսուհանդերձ որ 1929ին հրովարտակով մը գրուած գիւղատնտեսութեան տարած համայնացումին հետեւ այս, ուրիշ ոչինչ:

Կուբանի շրջանին մէջ, որ Ռու ցորենի շտեմարանը կը համ տնօթութենէ մեռնողներու դիակ ճամբաներու եզերքին ինկած, գակէն ու կը մատնեն սովը: գիւղեր են, որ կը մեռնին շրջաններու մէջ: Արդարեւ ներկ մը մասնաւորաբար կը հար գիւղերը: Բայց քաղաքները աղէտէն: Քաղաքներու բնակչ ալ, իր կարգին, ենթակայ է դի պակասի: Անշուշտ առանձն հեալները, — կոմունիստներ, տագէտներ, պաշտօնատարներ տարականներ,— կը գտնեն հա զօրեայ հացը: Ահա նամակ մը, համի Ռուսիայէն, յուլիսի թ նով, գաղափար մը կուտայ կացութեան մասին.—

Սիրելիներ,

Թող ձեզ չզարմացնէ այս նը կամ բովանդակութիւնը: բշուառութիւնը մեզ կը մելու ձեզի՝ խնդրելու փրկէք մեզ: Ամուսինս, զաւակ չուտելով չուտելով այնքան պառ դարձանք, որ շրջուն կը նմանինք:

Ամուսինս կ'աշխատի, 300 րուբլի կը շահի: Սակայն բամը միայն հաց գնելու բաւէ: Աղջնակս օրէ օր կը մխնիքով միսի, իւղի, շաք տեսած չունինք: Թղթատար ցով ֆիչ մը բան ղրկեցէք մեզի չէք մը Տորգսինի վրայ: Թէ տով մեր աղջնակին կեանքը

Անցեալ ձմեռ տաքնալու միջո զրկուած էինք: Հաց գնելու ծախեր էինք մեր զգեստները Կօշիկ ալ չմնաց, որ հագնինք: նեցէք քանի դեռ ուշ չէ:

Եւ խորհիլ որ այս ընտանիքը կան 300 րուբլի կը ստանայ: Բայ մը ծանօթութիւն տանք այդ ալ: Ռուսիոյ մէջ միջին ամսակ 150-200 րուբլի են: Այն աշխա որ 300 րուբլի կը ստանայ ամս ամէնէն լաւ վճարուած մարդ մարուի, եթէ ոչ հարուստ: նին մէջ, սակայն, ոչինչ կ'արժ դրամը: Ֆրանսական դրամի լով, այդ «լաւ ամսական»ը կայացնէ 3600 ֆրանք: Երբ երթաք եւ ուզէք չերվոնեց ֆրանքի դէմ կը տրուի մէկ թղթադրամ: Մի մոռնաք որ կան հացավաճառէն մէկ քիլօ գնելու համար պիտի վճարէք 3 լի, այսինքն 36 ֆրանք, կամ 8 լի (բազմապատկեցէք 12ով եւ նաք ֆրանք) գնելու համար չուկայէն»: Մէկ քիլօ կարագ համար անշուշտ եթէ բախտ գտնելու), պիտի վճարէք 600 ֆ վեց հարիւր ֆրանք:

բանուորներն ու պաշտօնեաները բացարձակապէս Հացի տեսրակներ ունին եւ Հաց կը գնեն տասն անգամ աւելի աժան, այսինքն շատ սովորական գնով, միայն թէ իրաւունք ունին Հաց գնելու շատ քիչ քանակութեամբ,- աւելի քան 800 կրամ Հաց եւ ամիսը մէկ քիլօ շաքար: Կարագը, նոյնպէս մարկարինը, ինչպէս բրինձը, խոկ ճերմակ ալիւրը յաճախ կը պակսին շաբաթներով «գոց» շուկային մէջ (պետական): Իսկ Տորգսինի վաճառատուներուն մէջ, (որ կը դրամէ առեւտուրով արտասահմանի հետ) կրնաք գնել անուշեղէն ու համեղ եւրոպական գիներով, պայմանաւ որ վճարէք օտար թղթադրամով: Արդ, միայն օտարականներն են որ կրնան օտար թղթադրամ ունենալ: Եւ յետոյ պէտք է աւելցնել թէ Տորգսինը վաճառատուներ ունի Ռուսիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Սակայն այս չէ որ սով կը համարուի:

Բուն սովը կը տիրէ ինչպէս բոլոր Ուքրայնիոյ, Դոնի աւազանին, Կուբանի մէջ եւ Վոլգայի գետաբերանը, բազմաթիւ գիւղեր օրուան ուտելու Հաց չունին: Մահերու թիւը կարելի չէ գտնել: Միւս կողմէ ժանտատենդն ու տարափոխիկ այլ մանրէական հիւանդութիւններ հսկայ աւերներ կը գործեն: Անոնք որ կ'ապրին խոտով, կը շրջին փողոցներուն մէջ անկած իրենց ուռած փորերը:

Ինչպէս գրեցինք, այս աղէտին պատճառն է հաւաքական գիւղատնտեսութեան քաղաքականութիւնը եւ հնգամեայ ծրագիրը:

1928ին ռուս կոմունիստ կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն որոշեց ձեռնարկել երկրին գերճարտարագործութեան, առնը զոհելով երկրին բոլոր բնական հարստութիւնները: Արդարեւ 1928-1932 ծանր արդիւնաբերութեան մէջ դրուեցաւ 4 միլիառ ռուբլի ոսկեդրամ, եւ դեռ հարիւրին 20 համեմատութեամբ գումար մըն ալ հանքային շինութեանց համար: Հարց է թէ կառուցուած հսկայատիպ գործարանները ո՞րքան օգտակար եղան երկրին: Այդ տարբեր հարց մըն է: Խնդիրն այն է հիմա թէ կառավարութիւնը ուրկէ՞ց գտաւ այդքան դրամ, վճարելու համար արտասահմանէն գնուած մեքենաները, հրաւիրուած մասնագէտները: Պատասխանը պարզ է,— այդ դրամը ճարեց արտածելով երկրին նախանիւթերը (փայտ, հանք, քարիւղ) որոնք կ'արդիւնաբերուէին պետական ձեռնարկներով, ինչպէս նաեւ գիւղատնտեսական նիւթերը, զորս կը խլէր գիւղացիներուն ձեռքէն: Սակայն գիւղատնտեսութիւնը կրաւորական դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ, այնպէս որ 1928ին Ստալին հրամայեց «համայնացնել» հողագործութիւնը եւ կազմել «կոլխոզներ»: Այս ձեւով գիւղացիները դարձան պետութեան աշխատաւորներ, սեփականութեան ոչ մէկ իրաւունք ունին իրենց ցանածին ու հնձածին վրայ: Այս որոշումը իբր թէ փճացնելու համար կուլակները (սեփականատէր գիւղացիները):

Դեռ ուրիշ պարագաներ ալ կան:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պօլս Քոլոնպէն Պ. Զգօն Առաքելեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Սրապ Առաքելեանի, Մոնթէլիմար:

Զարմանազան պատմութիւններ

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Աթէնքի յունարէն թերթերը կը շարունակեն զարմանազան պատմութիւններ հրատարակել Սարգիս Գըյըճեանի սպանութեան առթիւ:

Հետաքրքրութեան համար, կ'արտատպենք մէկ երկու նմոյշներ:

« Փօնի թու Լաու » կը գրէ, թուիչք տալով իր վառ երեւակայութեան. (1 օգոստոս).

— «Գըյըճեան երկար տարիներէ ի վեր կը պատկանէր յիշեալ («ճանաչկաճեան»? — «դաշնակցական» ըսել կ'ուզէ, Ծ. Խ.) կազմակերպութեան, որուն կարեւոր անդամներէն մէկն էր եւ Յունաստանի մասնաճիւղին նախագահը: «Դաշնակցական» կազմակերպութիւնը կազմակերպուած է եւրոպական Փաշիստ կազմակերպութեանց նման: Սպանեալը, երկու տարի առաջ հեռացաւ կոմիտէէն, տարակարծութեան պատճառաւ եւ հիմնեց քաղաքական առանձին խումբ մը:

Վկայ մը, որուն անունը չյրուեցաւ մեզի, յայտարարած է թէ, կոմիտէին Աթէնքի մասնաճիւղը, յաճախ թելադրած է Սարգիսին փոխել իր համոզումները եւ վերադառնալ կազմակերպութեան ծոցը: Բայց ան մերժած է:

— «Կոմիտէն, կ'ըսէ վկան, որ կը թուի թէ անոր մասին ծանօթութիւններ ունի, օրէնքներ ունի, զորս, անդամները կուրօրէն կը պահեն: Այս օրէնքներէն մէկն է նաեւ այն, որ անհատ մը, անդամ մը կոմիտէին անդամակցելէ վերջ ալ չի կրնար — արգիլուած է — դուրս գալ անոր շարքերէն, եւ, առաւել եւս, ընդդիմադիրի դիրք բռնել: Հակառակ պարագային, այս անդամը, ով որ ալ ըլլայ, անողոք կերպով կը պատժուի: Անոր բընաջնջումը ապահով է: Կոմիտէն, նախ գումարելով զայն սեւ ցանկը կ'անցընէ եւ որոշման գործադրութիւնը կը յանձնէ իր անդամներէն մէկուն: Ընտրութիւնը կը կատարուի վիճակով: Ընտրուածը, անգիր անողոք օրէնքներով, որոնցմով կը ղեկավարուի կազմակերպութիւնը, պարտաւոր է սպաննել սեւ ցանկը անցնողը: Նմանօրինակ սպանութիւններ գործուած են եւ կը գործուին ամէն օր միւս պետութեանց մէջ: Յունաստանի մէջ սակայն առաջին անգամն է որ կը նշմարուի:

Այս զարմանալի բաները կ'ըսէ վկան, աւելցնելով որ հաւանաբար, կոմիտէն մղուած է սպաննել Սարգիսը տրուած ըլլալով որ անիկա բաժնուած էր իրմէ եւ կը պայքարէր:

Ծշղուեցաւ նմանապէս, որ անցեալ տարի, չորս Հայեր, մինչ այս կազմակերպութեան անդամները, փորձեցին սպաննել զայն օրուան դոհը: Բռնեցին զայն գիշեր մը, տարին Թաղամասի ամայի մէկ կէտը, եւ հոն, ապրինելու ատրճան ծեծեցին զայն: Ապահովաբար պիտի սպաննէին զայն, եթէ չհաւատէր թէ պիտի դադրէր պայքարելէ իրենց կազմակերպութեան դէմ: Յատկանշական է որ Սարգիսը լուր չտուաւ այս մասին իշխանութեանց, ապահովաբար անողոք վրէժխնդրութենէ վախնալով:

Սարգիս, ամիսներէ ի վեր, յաճախ կասկածներ ու վախեր կը յայտնէր իր տնեցիներուն եւ մտերիմ բարեկամներուն, թէ պիտի սպաննուէր: Իր ազգականներու յամառ հարցումներուն սակայն կը մերժէր որեւէ ուրիշ պատասխան տալ եւ խիստ լռութիւն կը պահէր: Տնեցիները, որոնցմէ քաղեցինք այս տեղեկութիւնները, կը հաւատան թէ, Սարգիս լուռ կը մնար, որովհետեւ կը վախնար որ իր մօտէն անցածները հրապարակելէ վերջ, այդ տարօրինակ կազմակերպութեան անողոք վրէժխնդրութեան զոհ կը դառնայ:

Ոստիկանական տնօրէն Պ. Սինօտինօս, երէկ հարցաքննեց շուրջ 40 վկաներ, զոհին ազգականները, բարեկամներն ու ծանօթները: Ասոնց բոլորը վերապահ դիրք կը բռնեն: Կը մերժեն որոշ վկայութիւններ տալ, մինչ այն համոզումը կը տիրէ, որ շատ բան գիտեն կոմիտէին գործունէութեան եւ սպանութեան հեղինակին ու չարժառիթներուն մասին: Մասնաւորաբար ծայրայեղ լռութիւն կըպահեն կազմակերպութեան վերաբերմամբ:

— Բան մը չենք գիտեր ... Մեզի բան մը մի՛ հարցնէք ... Քաղաքականութեան մէջ մեզ մի խառնէք ...

Եւ այս նախադասութիւնները կ'արտաբերեն վախով, երկիւղով ու աճաբեկուած, կարծէք զարհուրելի վտանգի մը սպառնալիքին տակ պիտի գտնուին, եթէ այդ մասին որեւէ բան ըսեն: Միեւնոյն չէշտով արտայայտուեցան նաեւ մեզի Կեսարեանի բնակող Հայերէն շատերը, որոնց դիմեցինք: Մերժեցին մինչեւ իսկ մեզի պատմել թէ ինչպէս գործուած է սպանութիւնը եւ խուսափեցան տալէ իրենց անունները, զորս, ըսենք, դժուարութեամբ յայտնեցին նաեւ ոստիկանութեան:

Ի՞նչ է արդեօք Հայերու այս խորհրդաւոր լռութիւնը: «Կոմիտէէն եւ անոր վրէժառութենէն կը վախնան», կ'ըսէ ոստիկանութիւնը:

Իսկ «Էլլէնիքօն Մէլլօն» կը գրէ.—

Մայրաքաղաքի ոստիկանական իշխանութեանց առջեւ հազուադէպօրէն ներկայացած է այնքան բարդ եւ խորհրդաւոր խնդիր մը, որքան Հայ Սարգիս Գըյըճեանի սպանութիւնն է Կեսարեանի գաղթականական թաղամասին մէջ: «Եան»ով վերջացող հայկական անուններու ամբողջական խառնիճաղանճ մը, եւ բազմութիւն մը վկաներու, որոնք յունարէն չեն գիտեր կամ չեն ուզեր խօսիլ, ճշմարտութիւնը երեւան չհանելու համար: Ու տակաւին, զանազան ենթադրութիւններ՝ սպանութեան չարժառիթներուն մասին, որոնք քաղաքական էին: Ասոնք հասկնալու համար մարդ, պէտք էր սորվէր վերջին տարիներու ամբողջ հայկական պատմութիւնը եւ քիչ մը դիւանագիտութիւն, եւ, հինգ մատներուն վրայ խաղցնէր հայկական զանազան կուսակցութեանց ներքին կուսակցական տարակարծութիւնները»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Չինաստանի կայսրներէն մէկը հետեւեալը ըսած է.—

Ամէ՛ն մէկ մարդուն պատճառով, որ չաշխատիր, եւ ամէն մէկ կնոջ պատճառով, որ մեղկ կեանքի մը կը վարժեցնէ ինքզինքը, կայսրութեան մէջ կը գտնուին մարդիկ, որ անօթութեան կը մատնուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾԱՂԻԿ ՄԸՆ ԱԼ ԽԱՄՐԵՑԱՒ

ՏԵՍԻՆ, (Յառաջ).— Յուլիս 29ին Լիոնի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ Սեբաստիոյ Թէքմէն գիւղացի Վարդեվառ Գուլակըզեան, 21 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Հէք երիտասարդը երեք տարիէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը: Անդամ էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ ոտքը կորսնցուցած խաղի մը ընթացքին: Սեբաստիոյ Ուսումնասիրաց ընկերութիւնը եւ հայ գաղութը երբեք չզլացան իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, թեթեւցնելու համար տառապանքը անտէր ու անտիրական երիտասարդի մը, վերջին ճիգը իր գերդաստանին: Ընդհ. Ջարդէն ազատուած ընկերները կ'իյնան հատ հատ, զոհ երթալով անողոք հիւանդութեանց:

Հանգիստ իր ոսկորներուն:

Մ. Պարտաքճեան

Խնճոյք Լա Սիօթայի մէջ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 5 օգոստ. (Յապաղած). Այս տարի հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Լա Սիօթայի մէջ Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբի, յուլիս 30ի կիրակի օրը առաւօտէն մինչեւ երեկոյ: Դաշտահանդէսի յարմար օր չէր թէեւ, քանի որ հովը դաշտ ու ձոր իրար խառնած էր, բայց ուր որ կամք կայ, ճամբան ալ կը գտնուի: Անակնկալ բազմութիւն մը խումբ խումբ եկած հաւաքուած էր. Պ. Լեւոն Թաշճեանի ագարակը, որ սիրայօժար տրամադրուած էր:

Առտուան ժամը 9էն ագարակը կը թնդար նուագներով: Աղւէն ձայնագիրներ, անդին մէկ երկու ջութակահարներ, կը հնչեցնեն հայրենի եղանակներ: Եւ խումբ խումբ կը պարեն: Եւ երբ սկսան խմբերգները, տարեց մայր մը որ կը դիտէր, ըսաւ ուրախութեամբ,— Տղաս օտարութեան չղթաները վրայէս ինկան, կարծես մեր գիւղն եմ, հոն ալ այսպիսի ճաշիլ-ջիւան տղաներ հարսնիքի եւ տօնի օրերը կը պարէին:

Եւ երկու կաթիլ արցունք սահեցան փոսը ինկած աչքերէն ...

Կէս օր է. Ներկաները ամէն մի ընտանիք կամ դրացիներ միատեղ ծառերուն տակ նստած կը ճաշեն, մէկը միւսին կենացը կը պարպէ գարեջրի կամ գինիի շիշը: Օտարազգի դրացիներ մեզ կը դիտեն եւ կը զմայլին: Մեր ընկերները գործի վրայ են: Շինուած է բեմ մը ճիշդ ագարակին կեդրոնին վրայ, քամին կը քանդէ պաստառները, ուրիշ մը կը դրուի աւելի դիմացկուն: Մէկը խմիչք կը հասցընէ, միւսը հանդիսականներու տեղը կը յարդարէ: Ներկաները այս քամին քան վայրկեանի պախվեր քալելով եկած են, պէտք է հանգիստ ընեն:

2.30ին բացուեցաւ հանդէսը, նախագահութեամբ ընկ. Յ. Պիպէռեանի: Մեր ընկերները միաձայն երգեցին «Կարկուտ տղաց»ը: Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց Աւ. Ահարոնեանի «Յարդանք քեզ»ը, փոքրիկն Նշան Բանիկեան «Մեծ»ը, Օր. Զաբուհի Պիպէռեան՝ «Խաղաղութիւն ձեզ»ը: Նշան Պիպէռեան, Սիրանոյշ Տօնոյեան, փոքրիկն Նաթուեան եւս արտասանեցին սիրուն կտորներ: Ընկ. Սարգիս երգեց «Արշալոյսը նորէն բացուեց»: Պ. Յակոբ՝ «Լուսնակ գիշեր»: Պ. Յարութիւն արտասանեց «Հայերէն խօսիլ»: Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց նոր կտոր մը, Սիամանթօյի «Պարը»:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Միլտոնեան որ, կրակոտ ճառով մը պարզեց օրուան տօնին նշանակութիւնը: Թելադրեց երիտասարդներուն պաշտպանել հայկական պատիւը, զոհուիլ եւ զոհաբերել եթէ հարկը պահանջէ, տեղծելու համար ազատ եւ անկախ Հայաստանը: Միջնարարին հաւ մը եւ նապաստակ մը վիճակահանութեան դրուեցան: Զուտ հասոյթը եղաւ 195 Փր.: Հանդէսի վերջաւորութեան բեմադրուեցաւ «Խանասորի արշաւանքը»:

Հանդէսէն յետոյ մեր շարքերուն միացաւ երիտասարդ մը:

Իրիկուն է, ժողովուրդը կամաց կամաց կը մեկնի: Շատոնց էր որ գաղութիս մէջ այսպիսի ուրախառիթ պարագայ մը չէր ներկայացած: Ժամը 8 եւ կէսին ընկերները շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Լեւոն Թաշճեանի բաժնուեցան: Օդը կը թնդար «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ԾՈՒՌ ՔԱՆԱԿՈՎ

« Մշակ » (անկուսակցական) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, (14 յուլիս).

— «Մշակ շատ անգամ առիթն ունեցած է պարզելու թէ ՀԱՅ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ է, եւ երբեք՝ եկող ու գացող որեւէ կուսակցութեան դրօշակը: Հակառակ այս իրողութեան մեր մէջ գոյութիւն ունի դառնելու ու տրամաբանելու չափ խելք ունեցող դասակարգ մը, որ յետին ու մութ հաշիւներէ առաջնորդուած, կուսակցական նեղմիտ պայքարներու առարկայ կ'ուզէ դարձնել զայն:

Ինչ որ ներելի է անգիտակից խուժանին եւ կամ վայկեանի ազդեցութենէն անգիտակցաբար տարուող ամբոխին, նոյնը երբեք ներելի չէ այնպիսիներու որոնք գիտակցութիւնը ունին եւ վարչական պատասխանատու պաշտօններ կը վարեն:

Շիքակոյի Համաշխարհային Արուեստահանդէսին մէջ եռագոյնի համար մղուած կռիւին առիթով ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Արեւելահայոց առաջնորդ Ղեւոնդ եպ.ի անխառնուանկ դերը: Սրբազանը կիրքերը խաղաղեցնելու ի վիճակի ըլլալով հանդերձ, ընդհակառակը կը հրահրէ կրակը «յամառելով» անտեղի եւ անիմաստ պատճառներու կռթնած:

Իր այս անորակելի արարքին թողած ցնցող տպաւորութիւնը մեղմացնելու եւ արդարացնելու համար, Ղեւոնդ սրբազան մէջտեղ կը նետէ պոլշեւիկ վարիչները չի վշտացնելու եւ Հայաստանի մէջ հայ ժողովուրդին ու կաթողիկոսին դրկանքը չի աւելցնելու համար, ԵՌԱԳՈՅՆԻ պարզումն արգիլելու պարզ պատրուակով մը:

Ղեւոնդ սրբազան որեւէ մէկուն չափ գիտէ թէ անհիմն է այդ չքմեղանքը: Անիկա գիտէ թէ՝ առ առաւելն կրօնական, եկեղեցական հարցերու մէջ պէտք է որ կարելի եղածին չափ հետեւի կաթողիկոսի հրահանգներուն, այն ալ առանց ոտնակոխելու գաղութահայութեան զգացումները, եւ տեղական պայմանները: Իսկ հայ եռագոյն պարզել չի պարզելու նման ազգային - քաղաքական հարցի մը առթիւ ելլել էջմիածնի ու Հայ ժողովուրդին քաղաքական կացութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնել, առնուազն ծիծաղելի է:

Ղեւոնդ սրբազան եթէ առանց տեղական պայմաններն ու բարքերը նկատի ունենալու, առանց իր թեմի ժողովուրդին ճնշող մեծամասնութեան փափաքներուն գոհացում տալու, հազարաւոր մղոններ հեռուէն դիւանագիտութիւն պիտի խաղայ եւ պիտի փորձէ պոլշեւիկ վարիչներուն հաճելի ըլլալ, ըսելիք չունինք: Բայց եթէ անկեղծ է իր ներկայ ընթացքին մէջ, ինչո՞ւ ԽԱՉՆ ՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆ ԱԼ ՄԷԿԴԻ ՉԻ ՆԵՏԵՐ իբրեւ ժամանակավրէպ եւ հինցած բաներ: Չէ՞ որ իր՝ սիրելի պոլշեւիկ վարիչները մահու չափ կ'ատեն ե՛ւ խաչը ե՛ւ Աւետարանը, ե՛ւ հայ եկեղեցին ու կրօնը կը դաւանին «մասսաները թմրեցնող ափիոն»: Չէ՞ որ պոլշեւիկ վարիչները կազմած են ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ եւ այդ անունով թերթ ալ կը հրատարակեն, հաւանաբար օրինակ մ'ալ ղրկելով իրեն, Ղեւոնդ սրբազանի: Ինչո՞ւ երկու չափ եւ երկու կշիռ: Ինչո՞ւ սրբազանը չի դադրիր ԽԱՉ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆ քարոզելէ, չէ՞ որ այդ քայլին հետեւելով աւելի համակրութիւն կը շահէ պոլշեւիկ վարիչներուն քով եւ կը բարձրանայ իր արժէքը անոնց աչքին: Ինչո՞ւ չի դադրիր ԽԱՉՆ ՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ մէկդի նետել, չէ՞ որ ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ չափ խաչին ու Աւետարանին ալ հակառակ են պոլշեւիկները:

Կը կարծէինք թէ անցեալ տարի ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ազգային ՍԳԱՏՕՆԻՆ առթիւ Ղեւոնդ սրբազանի բռնած աններելի եւ ընդվզեցնող դիրքը դաս մը պիտի ըլլար զգուշանալու համար նորանոր գահավիժումներէ: Դժբախտաբար սրբազանը կամ անընդունակ է ազգային բարձր թռիչքներու եւ ըմբռնողութեան, եւ կամ գիտակցաբար նեղմիտ հաշիւներով ու նկատումներով կ'ոտնակոխէ ազգային սրբութիւնները:

Ղեւոնդ սրբազանին իր պաշտօնավարութեան սկիզբէն ի վեր հարցերը կը չափէ ու կը ձեւէ ծուռ քանակով:

Ծուռ քանակէն ուղիղ գիծ չելլեր»:

«ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

■■■

ՏիկինՄարշալոյս Ա. Գաբրիէլեան երկու օրինակ, 1. Ատիս - Ապապայի վարժարանին եւ 2. Միհրան Քէնքիւլեանի (Սելանիկ):

Ա. Խանէտանեան մէկ օրինակ Ժընեւի Հայաստան որբանոցին: Նկարիչ Շահնազար մէկ օրինակ Հայաստանի Համալսարանի մատենադարանին:

Բ. Քէշիշեան մէկ օրինակ, Արշակ Սարըքէշիշեանի (Հալէպ):

Գ. Բարունակեան մէկ օրինակ, Ս. Էթիէնի Դուրեան մատենադարանին:

Մ. Քիւրքճեան մէկ օրինակ, Տեսինի Պատ. Միութեան գրադարանին:

Հ. Ակոնայեան մէկ օրինակ, Պուլվար Օտտոյի Պատ. Միութեան գրադարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Սահակին վերջին խօսքերը դառն ու վճռական էին, կը մնար, կամ հրապարակաւ յայտնել ամէն բան, ինչ որ գիւղը գիտէր, եւ, կամ միշտ զգոյշ ըլլալ, Սահակէն հեռու մնալ: Բայց ինչպէ՞ս:

Յոնաս Քուրօն դժգոհ երեւոյթով ոտքի ելաւ ու մեկնեցաւ: Սահակը, երբեք քաղաքավարութիւն, մինչեւ իրենց տունը առաջնորդեց ու վերադարձաւ: Ճամբան ի՞նչ խօսած էին, ի՞նչ հաղորդած էին իրարու, յայտնի չէր: Միայն, երբ Սահակը տուն վերադարձաւ, խորապէս փոխուած էր: Անօրինակ ժպիտ մը կար դէմքին վըրայ, ինչ որ տարօրինակ թուեցաւ մօրը եւ քրոջը: Քոյրը միամտօրէն հարցուց եղբօրը ժպիտին, իսկ մայրը, որուն այդ ժպիտին մէջ կարդաց ահաւոր ընկնումը գալիք մեծ փոթորիկին:

Յաջորդ օր, Սահակը, սովորականէն աւելի ուրախ տրամադրութեամբ մը դաշտ գնաց: Սիրանը, տեսնելով եղբօրը այդ բարեհամբոյր վիճակը, բաւականին ուշքի եկաւ: Վտանգը գոնէ առժամապէս անցած էր, կարծեց: Վերցուց թուղթի կտոր մը, ու գրեց Պապլէին.— «Պապլէս, յայտնի ըլլայ քեզի որ, երէկ դուն մեկնելէդ վերջ, Յոնաս Քուրօն եկաւ մեր տունը: Իրաւ որ, խելքս վրաս չէր, չկրցի հասկնալ թէ ի՞նչ ըսին, ի՞նչ խօսեցան, միայն, այն գիտեմ որ, եղբայրս զարմանալիօրէն փոխուած է: Չգիտեմ չար է թէ բարի է: Յայտնեմ որ «էն օրէն» վերջ, 12 գիշերներ են անցեր ու ես բնաւ քուն չունիմ»:

Քեզ անկեղծ սիրող
ՍԻՐԱՆ

Անհամբերանքով ծալեց թերթիկը եւ ծանօթ տեղը դրաւ: Յաջորդ առաւօտ ստացաւ պատասխանը:

«Սիրան, փալակին չարխը, էս կողմըն ալ դառնայ, էն կողմն ալ դառնայ, ընծի, քեզի համար մէկ է: Դու մի վախնար, ոչ մօրդ զմզմէն, ոչ եղբօրդ կմկմէն, քանի ես կա՛մ, դու պէտք է որ քնանաս»:

Քեզ համար մեռնող
ՊԱՊԼԷ

Ստացած նամակը այնքան խոր տըպաւորութիւն թողուց իր վրայ որ, ուրախութենէն մոռցաւ ամէն բան: Կարծես թէ, դեռ երէկ երեկոյեան պատահարները — կենաց եւ մահու ժամերը — գոյութիւն չունենային: Սիրանը փորձուեցաւ երգել, նոյն իսկ պարել:

Սահակը իրիկուան տուն վերադարձաւ նոյն ուրախ տրամադրութեամբ: Ճաշէն վերջ, գնաց Պապլէին, յետոյ ելաւ գիւղին տանիքները, սիրալիր կերպով բարեւեց բոլորը, խօսեցաւ, խնդաց: Իրիկունը, պառկելու եկած ատեն հարցուց Սիրանին որպիսութիւնը, ու բարկացաւ թէ ինչո՞ւ միշտ այդպէս տրտում էր:

«Փոթորիկը անցաւ, մտածեց Սիրանը: Ուրախ էր, եւ չափազանց ուրա՛խ: Բայց Նազնազ պաճին մնաց միշտ նոյն կասկածոտ, յոռետես պառաւը: Տղուն ժպիտին ու խնդուքին մէջ կը կարդար յայտնութիւնը անակնկալներու:

Ծանօթ միջադէպէն վերջ՝ Սիրանը գրեթէ մոռցաւ իր ապրած սարսափները: Այդ ահաւոր դժոխքներուն տեղ այժմ կ'ապրէր, յոյսի ու նոր ապրումներու քաղցր, թովիչ երազանքներ, լուսադոյն օրերու հրապուրիչ հեռանկարներով:

×

Արտակարգ ոչինչ չէր պատահած այդ օրը, բայց Սիրանը չգիտես ինչո՞ւ հոգեմաշ տրամութեամբ մը համակուած էր: Արդեօք ա՞յն, որ շաբաթ մըն էր որ Պապլէն չէր տեսեր, թէ՞ ուրիշ բան մը: Չէր գիտեր: Եղբայրը դաշտ գացեր էր: Մայրը դրացի Վառօենց տունը, խօսակցութեան բռնուած էր: Ինքը մինակ էր մնացեր տունը: Մօրմէն ու եղբօրմէն, պատուէր ստացեր էր դուրս չելլել տունէն: Արդեօ՞ք այդ «դուրս չելլե՞ս»ն էր որ խռոված էր իր հոգին, թէ տանը մէջ իր մինակութիւնը:

Արդէն իրեն արգիլուած էր Թուրվանտա Քուրօենց երթալ, ալ որո՞ւ պիտի երթար որ « դուրս չելլես » ըսած էին: Եւ ուզեց նամակ մը գրել Պապլէին: Լուսադոյն առիթն էր, ոչ ոք կար զինքը խանգարող: Պիտի գըրէր ... պիտի գրէր կարճ, բայց ազդու: Յաջորդ օր Աստուածածնի տօնն էր: Գիշերը տանիքներուն վրայ նախատօնակ պիտի ըլլար, «տավուլ»ով ու «զուռնա»յով: Մեծ ու փոքր, ծեր ու երիտասարդ պիտի արթնային այդ օրը: Սրդողածները պիտի հաշտուէին, ազատորները սեւերը պիտի հանէին, ու պար պիտի դառնային: Այգիներէն ընտիր, անուշաբոյր խաղողը «սելա»յով տուն պիտի գար, յաջորդ օրը օրհնուելու համար, ու ինք ու Պապլէն պէտք էր օգտուէին այդ բացառիկ պատեհութենէն:

Անգամ մըն ալ կ'ուզէր շնչել անոր տաք շունչը ... անգամ մըն ալ, ու յետոյ, ինչ կ'ըլլար թող ըլլար, լաւ կամ գէշ ...

Եւ Սիրանը, տխուր տրամադրութեամբ գրեց կարճ նամակ մը,երգի մը կտորը կցած անոր, հատ - հատ գրելով ու շատ մը կախման կէտերով ...

«... Պապլէ, վաղը Աստուածածնի տօնն է ... իրիկունը տանիքներու վրայ «քէֆ» ու «գինովտուք» կայ, լաւ կ'ըլլայ որ այս իրիկուն, իրար հանդիպինք մեր մութ տեղը — «ձիթանիին օլորուկը»—կարդայ այսերգի կտորն ալ:

.. Դուն վարդ մըն ես հոտով մուտով...
Եկա՛ր, կ'անցնի՛ս իմ մօտով ...
Աչքս տեսաւ, սիրեցի՛
վախնա՛մ, ... մնամ կարօտո՛վ ...
Մնամ միշտ կարօտով
Սիրան

Իրիկուն է, գիւղին տանիքներուն վրայ երգ ու ծիծաղ, խինդ ու պար կայ «տավուլ - զուռնայ»ին գոռում գոչումին տակ: Գիւղը հարսնիք է բռներ, առանց հարսի ու փեսայի: «Կովանոտ»ն ու «Լորդին» ինչպէս նաեւ «Թամզարան» ալիւն քրտինք կը հոսեցնեն պարողներուն ճակտէն:

Մարդկային շունչ, գրեթէ չկայ յարկերուն տակ, հոն, տանիքներուն վրայ են ամէնքը: Նախատօնակ է եւ ուրախաձայն աղաղակները, խառնուելով «տավուլ - զուռնայ»ին ձայնին, հանդիպակաց անծայր ու խիտ պարտէզներուն մէջ՝ անօրինակ արձագանգի ժխոր մը տեղծեր են:

Եւ այս, չռայլ խրախճանքի վայրէն քիչ անդին, «ձիթխանքին օլորուկը»ը երկու սիրողները դրկախառն լուսնի պարզ լոյսին տակ, իրենց բերկրանքի աղօթքը կ'ընէին... Օրուան անհաւասար ժխորէն, թռհուռհէն օգտուելով երկուքը իրար գտած էին իրենցծանօթ սրբավայրին մէջ,թաց աչքերով ու տըրոփուն, հեւքոտ սրտերով:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

կեր որ իրենց երկիրներուն մէջ չխառնուին գերմանական գործերուն: Ինչո՞ւ որ եւ է բան չեն ըներ «գերման գաղթականներու» անսահման պրօպագանդին դէմ. գաղթականներ որոնք Ֆրանսան եւ Անգլիան ռազմադաշտ ընտրած են գործելու համար Հիթլէրի օրինաւոր կառավարութեան դէմ: Ո՞վ էր որ ասկէ առաջ օգնանաւով թշնամական թռուցիկներ ձգեց Պերլինի վրայ»:

Կանտիի հետեւորդ կիներն ալ բանտարկուեցան

Տիկին Կանտի եւ ուրիշ 15 կիներ, որոնք անդամ են Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդին եւ ձերբակալուած էին օգոստոս 2ին, ազատ արձակուեցան օգոստոս 7ին:

Սակայն, անոնք մերժեցին հպատակիլ արձակման համար դրուած պայմաններուն, ուստի, նորէն ձերբակալուեցան եւ բանտարկուեցան:

Ասոնք ալ, Կանտիի այր աշակերտներուն պէս, կ'ուզէին արծարծել քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը:

Ֆրանսայի ազգային վիճակախաղը

Ֆրանսայի ազգային վիճակահանութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Ազգային վիճակահանութեան կազմակերպման գլխաւոր գիծերը ճշդուած են: Երկու միլիոն տոմսակի առաջին շրջաբերութիւն մը տեղի կ'ունենայ սեպտեմբերի վերջը, իսկ վիճակահանութիւնը՝ ամէնէն ուշը մինչեւ նոյեմբեր 30: Տոմսակներու գինները պիտի ըլլան հարիւր ֆրանք: Պարգեւներու համագումարը պիտի հասնի 120 միլիոն ֆրանքի, այսպէս բաժնուած.— Մէկ պարգեւ՝ հինգ միլիոն ֆրանքի, 15 պարգեւ՝ մէկ միլիոն ֆրանքի, 20 պարգեւ՝ 500,000 ֆրանքի, 200 պարգեւ՝ 100,000 ֆրանքի, 200 պարգեւ՝ 50,000 ֆրանքի, 2000 հատ՝ 10,000 ֆրանքի, 200,000 պարգեւ՝ 200 ֆր.ի: Համագումար 202,436 պարգեւ, այսինքն տոմսակներու թիւին հարիւրին 10,12ը: (Տասնի վրայ մէկէ աւելի տոմսակներ պիտի շահին):

Պարգեւները զերծ են որ եւ է տուրքէ, հետեւաբար պիտի գանձուին ամբողջովին:

Վիճակահանութեան ձեւը շատ պարզ պիտի ըլլայ եւ ամէն տոմսակ ունեցող պիտի կրնայ, առանց երկար ցանկեր պրպտելու, պարզապէս թերթերը կարդալով հասկնալ իր բախտը:

Օթօները աջ ու ձախ կը նետեն.— զգուշացէք

Վերջերս յաճախադէպ են փողոցի եւ ճամբու արկածները:

Միայն առջի օր, երկուշաբթի, հետեւեալ արկածները պատահեցան.—

Փարիզի մէջ, Կրան — ժ'Օկիւսթէնի քարափին վրայ երկու թաքսիներ իրարու ընդհարելով, տասը հոգի թեթեւապէս վիրաւորեցան:

Քաշանի մէջ հանրակառք մը եւ բեռնակառք մը իրար զարնուեցան, վիրաւորելով նոյնպէս տասը հոգի: Այս առթիւ, ուղեւոր մը, որ խմած էր, յարձակեցաւ հանրակառքի երկու պաշտօնեաներուն վրայ եւ անխնայ ծեծեց երկուքն ալ:

Պովէի մէջ, մեծ ինքնաշարժ մը ծառին զարնուեցաւ: Մէկ մեռեալ եւ 18 վիրաւոր:

Շէրպուրի շրջանին մէջ, Տրապեան աբբահայրը Քութանս կ'երթար երկու վանականներու հետ, երբ ինքնաշարժը զարնուեցաւ քարիւղաբարձ բեռնակառքի մը: Վանականներէն մէկը վայրկենապէս մեռաւ, միւս երկուքը ծանրապէս վիրաւորուեցան: Երկուքին ալ վիճակը յուսահատական է:

Եւ ասոնք տակաւին գլխաւորներն են...

ՑԼԱՄԱՐՏԻԿԻ ՄԸ ԱՆՃՈՌՆԻ ԿԱՏԱԿԸ

Քատիքսի մէջ (Սպանիա) կապելայ մը նստած՝ կը զուարճանային ցլամարտիկ Քականչօ եւ ընկերները: Ցլամարտիկը յանկարծ բռնելով կին մը՝ օդի սրսկեց անոր վրայ, մինչ ուրիշ ընկեր մը լուցկին կը մօտեցնէր: Խեղճ կինը չարաչար այրեցաւ: Ցլամարտիկը ձերբակալուեցաւ իր 11 ընկերներուն հետ: Հարցաքննութեան ատեն, չափազանց անպատկառ դիրք մը բռնած էր, եւ կը պարծենար որ մէկ միլիոն փէզէթա հարստութիւն ունի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի յաւելուածական հարցեր:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի դիմացի սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբը բացառիկ ժողովի կը հրաւիրուի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանին մէջ:

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ ՑԷՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8
(Չորս ճանապարհին՝ ջրաղացքի գետակի եզերք):
Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՉԻԿԵԱՆ
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ դիւրամատչելի պիւֆէ՝
Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)
ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ
կը նուագէ «Ե Փ Ր Ա Տ» նուագախումբը:
ճոխ պիւֆէ: դիւրամատչելի պիւֆէ:
Աստուածաճնայ ցօնի առթիւ տեղի պիտի ունենայ «վիճակ»:
Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը, St. Lazareէն շոգեկառք եւ շոգենաւ:
Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի:

Այժմ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...
(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)
Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...
(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)
Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Գին՝ 10 ֆրանք
Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Փարիզի եւ շրջականներու բարեպաշտ հայ հասարակութեան թէ՝ այս Կիրակի, 13 Օգոստոս, Ս. Աստուածածնի Տօնի առթիւ, գիւղիս եկեղեցւոյն մէջ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ողբացեալ Տիկ. ՀԵԹՈՒՄ ՍԵԹԵԱՆի (Ծնեալ Հարենց) հոգւոյն համար:

Երգեցողութիւնները պիտի վարէ երաժիշտ Պ. Ասօ Քէշիշեան իր խումբով:

Հաղորդակցութիւն՝ առնել Gare du Nordէն շոգեկառք ժամը 9, 10.08 կամ 10.17ին:

կնիք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— «Գարակէօզեան Հօմի կրթական ցալին» թղթակցութեան մէջ ֆրանսացի սաներու թիւը պիտի ըլլայ 3 (երեք), փոխանակ 38ի: Նոյն յօդուածին մէջ փոխանակ Տէր եւ Տիկին Պօղոսեանի, պէտք է կարդալ «Տէր եւ Տիկին Պօտոսեան»:

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին տեղի պիտի ունենայ Միութեանս ընդհ. անդամական ժողովը Պար տը Փոստի սրահին մէջ 2, rue Colbert, Marseille:

Օրակարգ.— 1. Ինքնութեանթուղթ (ձրի ստանալու). 2. Հպատակութեան խնդիր, 3. Պատերազմիկի թուղթ. 4. Վարչական նոր ընտրութիւն. 5. Ընթացիկ հարցեր: Ուստի կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ սոյն խիստ կարեւոր ժողովին:

Մարսէյլի Հայ Լեգէոնական
Աւժամեայ Յանձնախումբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Շահանդուխտ Յովհաննէսեան, Այրի Տիկ. Ժընէվ Լալէեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մարգարեան, Այրի Տիկին Արուսեակ եւ աղջիկը՝ Հայկուհի Սիսակեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Տ. Եօրղանճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, փեսին, սանահօր եւ ազգականին՝

ՄԽԻԹԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի
(վանայ Նարեկ գիւղէն)

կսկծալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 1933 Օգոստոս 4ին, իր բնակարանին մէջ, Մարսէյլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աշոտ եւ Սրբուհի Նշանեաններու. որ իրենց փոքրիկներուն՝ Անահիտի եւ Արաքսիի մկրտութեան առթիւ մասնաճիւղիս նուիրեցին 200 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուրուչայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165, Villa Gerli, Avellanida, Buenos - Aires (Rep. Arg.): Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Médéah, Փարիզ (14), կամ «Յառաջ»ի վարչութեան: Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Իզմիրի Նիֆ գիւղէն Անտոն Անտոնեան, 19 տարեկան, որ 1922ի Իզմիրի դէպքին կորսուած էր, յետոյ տեսնուած է Իզմիրի մէջ: Զինքը կը փնտռէ իր մայրը՝ Մարի, քոյրերը՝ Աննիցայ եւ Ազատնի, մեծ մայրը՝ Նոյեմ... Ճշգրիտ լուր տուողին 1000 ֆր... նուէր: Իմացնել իր մօրը՝ Madame Mary Andonian. chez Mr. P... chadjian, 26, rue Boussingaut. Paris (13):

— Աշոտ Խաչմանուկեան ... փնտռէ իր եղբայրը՝ երկր... Թադւոր Խաչմանուկեան (Բ...) Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութ...

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

—••—

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Մեր ենթադրութիւնները հաստատուեցան կատարելապէս:

Մեծ դուքսը իրապէս Տվէրսկայայի պալատը կ'այցելէր: Ամէն երկու օրը մէկ անգամ եւ կանոնաւորաբար ամէն տօնական օրէ յետոյ: Իրեն կը հետեւէին երկու լրտեսներ, գամբիկ ձի մը լծուած կառքի մը մէջ:

Տրուած ըլլալով որ, մէկ կողմէ, մեծ դուքսը պալատէն կ'ելլէր կանոնաւորաբար, եւ միւս կողմէ, մեզի ծանօթ էին իր հետեւորդները, կառքն ու սապասարքը, սկսանք յունուարի կէսին պատրաստել մահափորձը:

Եթէ Պլեհվէի մահափորձը միացուց մեզ Մարտական Մարմնի բոլոր անդամներս, եթէ այդ մահափորձը ոգեւորեց մեր կազմակերպութիւնը ջուռնչով մը, զոր Սազոնով անուանեց առաքելական եւ եղբայրական ոգի, Մոսկուայի մեր աշխատանքն ալ աւելի եւս ամրացուց այդ կապը: Կրնամ հաստատել, առանց չափազանցութեան մէջ իյնալու, թէ Մոսկուայի մեր հատուածին բոլոր անդամները, Ալեքսանդրովիչն ալ միասին, մէկ ընտանիք կը կազմէին՝ ամրապէս կապուած իրարու: Նկարագիրներու եւ կարծիքներու տարբերութիւնը արգելք մը չէր այդ բարեկամութեան: Ընդհակառակը, անհատական յատկանիշերը աւելի եւս կ'ամրացնէին: Ահա Մարտական մարմնի անդամներու ճիշդ այդ մտերմական կապին կը վերագրեմ այն բացառիկ յաջողութիւնը, որով պսակուեցաւ Մոսկուայի մեր մահափորձը:

Օրինակ, իր նկարագրով, շատ կը նմանէր Շուայցէրի: Անոր պէս լռակեաց էր, անթափանցելի եւ պաղարիւն:: Իր լռակեցութիւնը մելամաղձութեան կը վերածուէր եւ այդ մելամաղձութեան մէջ, անոնք որ լաւ չէին ճանչնար զինք, չէին կրնար հասկնալ իր լայն եւ ինքնատիպ բնաւորութիւնը:

Գալով Կալիայեւին, այնպէս էր Մոսկուայի մէջ, ինչպէս էր Պետերբուրգի մէջ: Սակայն կը զգար թէ իր կեանքը կը մօտենայ վախճանին եւ այս նախազգացումը կը յայտնուէր իր հոգիին բարձրացումով: Թերեւս երբեք այնքան խանդավառութիւն ու սէր ցոյց չէր տուած մեր կազմակերպութեան մասին, որքան իր մահէն քանի մը օր առաջ: Ես զինք տեսայ կառապանի իր հագուստին տակ յունուարի երկրորդ կիսուն, երբ այլեւս որոշուած էր կատարել մահափորձը: Երկուքս նստած էինք աղտոտ ճաշարանի մը մէջ, Մոսկովայի միւս եզերքը: Նիհարցեր էր, մօրուքը երկարեր, ճառագայթալից իր աչքերը խոռոչն էին իյներ: Հագեր էր կապոյտ պոդեվկա մը, վզին շուրջ կապած էր կարմիր թաշկինակ մը:

Կ'ըսէր ինծի.

— Շատ յոգնած եմ: Ջիղերս պըրկուած են: Գիտե՞ս, կը կարծեմ թէ ալ չպիտի կրնամ դիմանալ: Բայց երբ յաջողինք, ալ ի՛նչ ուրախութիւն մեզի համար: Եթէ Վլատիմիրը (Նիկոլա Բ.ի հօրեղբայրը) սպաննուի Պետերբուրգի մէջ եւ Սէրգէյը, այստեղ, Մոսկուայի մէջ...: Կը սպասեմ այդ օրուան: Մտածէ, 15 յուլիս, 9 յունուար, եւ յետոյ երկու մահափորձեր մէկը միւսին ետեւէն, յեղափոխութիւն է այս, չէ՞, ափսո՛ս որ ես չպիտի կարենամ տեսնել:

Վայրկեան մը յետոյ.

— Օրինաս երջանիկ է: Կրնայ հանգիստ աշխատիլ: Ես չեմ կրնար: Ես հանգիստ կ'ըլլամ, երբ Սէրգէյ կը սպաննուի: Ախ, եթէ Սազոնովը մեզի հետ ըլլար: Պիտի լուր ունենա՞յ արդեօք: Գերշունի պիտի գիտնա՞յ արդեօք: Շլուսէլպուրգ լուր պիտի ղրկուի՞ արդեօք: Ինծի համար, գիտես որ, անցեալ չկայ, ամէն բան ներկային մէջ է: Իրապէս Պոկոտիլով մեռա՞ծ է: Իրապէս Սազոնով Շլուսէլպո՞ւրգ կը գտնուի: Ոչ, անոնք կ'ապրին մեզի հետ: Դուն չե՞ս զգար միթէ անոնց ներկայութիւնը: Զախողութեա՞ն պիտի հանդիպինք արդեօք: Այն ատեն, բարեկամ, պէտք է որ ճափոնական եղանակով:

Ինծի հակեցաւ, սեղանին վրայէն.

— Ճափոնական պատերազմին ընթացքին, ճափոնցիները անձնատուր չէին ըլլար երբեք:

— Ի՞նչ կ'ընէին ուրեմն:

— Հարաքիրի կ'ընէին:

Ահա այսպէս էր Կալիայեւի հոգեկան վիճակը, մեծ դուքս Սէրգէյի ըսպանութենէն առաջ:

II.

Յունուարի վերջերը Կալիայեւ ծախեց իր ձին ու կառքը, Խարկով գնաց, որպէսզի սրբէ կառապանի իր գոյութեան հետքը եւ փոխէ անցագիրը:

Ահա թէ ինչ կը գրէր Խարկովէն, 22 յունուարին.

— Շուրջս, հեռս, մէջս զգուտ եւ շողարձակ արեւ մը կը զգամ: Կարծես թէ հալած են ձիւնն ու սառը, ու խոեր էի: Այդ սառն ու ձիւնը կը կազմէին իմ մելամաղձութիւնս, խեղճութեան զգացում մը, չկատարուածին կարօտը, կատարուածին դառնութիւնը: Այսօր կը ցանկամ միայն տեսնել արեւը, որ քաղցրօրէն կը շողայ: Պէտք ունիմ քիչ մը կրակի եւ ուրախութեան ցաւակոծ հոգւոյս համար: Եւ երջանիկ կը զգամ ինքզինքս, առանց գիտնալու թէ ինչու: Երջանիկ եմ առա... պատճառի, ոչինչով: Կը թափա... փողոցներուն մէջ եւ կը դիտեմ ար... կը դիտեմ մարդիկը: Եւ ես ալ կը զ... մանամ թէ ինչպէս այսքան դի... կրնամ մոռնալ ձմրան անձկահար... պաւորութիւնները դարնան ապա... լով վստահօրէն: Քանի մը օր ... ինծի կը թուէր թէ չէի կրնար ... վրայ կենալ, թէ շուտով գետին պի... իյնամ: Այսօր առողջ եմ եւ լաւ... տրամադրութիւններով լեցուած: ... խնդաք: Իմ վիճակս այնքան գէշ ... որքան կարելի չէր խոստովանիլ ... մէն բան պաղ կը թուէր, տխուր, ... յոյս ինծի եւ ուրիշին համար, բոլ... եւ անոնց համար, որ մեզի մօտ ... կամ հեռու: Այդ օրերուն, ես ա... ցայ այնպիսի վայրկեաններու ... որ, երբեմն յիշելով, կ'ուզեմ փ... մազերս: Մենք (Մարտական Մա... նը) լաւ կապուած ենք իրարու, ... մեզմէ իւրաքանչիւրը պէտք ունի ... զգհետէ աւելի ինքզինք արտայայ... լու:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :=: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

10 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2261

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՏԱՍԸ

Տարեդարձ մը եւս,— 1920 օգոստոս 10: Սեվռ…

Քանի մը չարաթ առաջ, Թուրքերը տօնեցին տասնամեակ մը քանի մը չարաթ առաջ, Թուրքերը տօնեցին տասնամեակ մը որ սերտ կապ ունի այս տարեդարձին հետ: 1923 յուլիս 24: Լօզան…

Եւ տօնեցին խանդավառական ցուցադրութեամբ:

—«Սեվռ կոչուած քուրջի կտորը, որ կը նշանակէ հայրենի հողին ոտնակոխումը ազատ մոյկերու կողմէ, մեր մայրերուն, մեր հայրերուն, մեր ծերունիներուն արցունքը… Մինչդեռ Լօզանը ամբողջ աշխարհի գետին զարնուիլն է»:

Թուրքիոյ նոր սերունդն է որ կ'արտասանէ այս պայթուցիկ բառերը եւ դեռ ուրիշ խօսքեր, փրփուրը բերնին եւ ցեղային կիրքը արիւնածարաւ աչքերուն մէջ.

—«Լօզանը ամբողջ աշխարհի գետին զարնուիլն է»…

Խուժանայի՛ն է արտայայտութիւնը: Բայց… ճիշդ չէ՞:

Աշխարհ մը չէ՞ր «Համաձայնութիւնը», որ տապարէզ կարդաց բոլորին, իր կամքը պարտադրեց բոլորին, սակայն երբ կարգը եկաւ կիսակործան Թուրքիոյ,— բռնեց անփառունակ, անպատիւ նահանջի ճամբան:

Աշխարհ մը չէ՞ր բանուորա-գիւղացիական իշխանութիւնը, որ լոյս եւ ազատութիւն խոստացաւ բոլորին, բայց սիրով բռնեց ջարդարար փաշաներու, պէյերու եւ մոլլաներու թեւերէն, երբ անոնք ուզեցին իր հողէն եւ ազատութենէն զրկել հալածական ժողովուրդ մը:

Իւրաքանչիւրը իր մասնաւոր հաշիւներով թիկունք հանդիսացաւ Թուրքիոյ, նոյն իսկ հարթեց ճամբան, եւ ունեցանք Լօզանը:

Այսինքն՝ գերեզմանէն փրկուած Թուրքիան, որ այսօր թանկագին թեկնածու մը դարձեր է բոլորին համար: Նոյն իսկ խորհրդական մը՝ Արեւելքի աշխարհավարութեան համար:

Ո՛ւր է, չա՛տ ուր, խօսելու համար մեղքերու կամ պատասխանատուութեանց մասին: Եւ անօգուտ:

Արձանագրելով օրուան թուականը,— 10 օգոստոս — կ'ուզէինք անգամ մը եւս սթափումի, վերագնահատման մղել արմատախիլ բազմութիւնները: Մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը:

Ի հարկէ, շատ բան կախում ունի արտաքին հանգամանքներէն:

Ճղակոր Թուրքիան գլխիկոր ստորագրած էր Սեվրը եւ չէր կրնար մտքէն իսկ անցընել Լօզանը, եթէ յաղթականները, հետզհետէ պար չբռնէին իր բոլորտիքը, իրարմէ գաղտնի եւ իրարու հետ մրցելով:

Բայց, մեր հիմնական մեղքն այն է որ հանգամանքները, պատահականութիւնները կը չփոթենք իրականութեան հետ, եւ դուլպաները կը հանենք առանց ջուրը տեսնելու:

Ցետոյ, սահման չունին մեր դիւրահաւանութիւնն ու կարճատեսութիւնը:

Ամէն ինչ կը գտնենք երեւոյթներէն: Երկու փաղաքշական խօսք, ժպիտ մը, ճառ մը կը մթագնեն մեր տեսողութիւնը: Ցաճախ աշխարհագրութիւնն անգամ կը մոռնանք:

Մեր տեսողութեան պէս, կարճ է նաեւ մեր յիշողութիւնը:

Ո՛ր եւ է դէպք, անցեալի ո՛ր եւ է փորձառութիւն չեն բանար մեր աչքերը:

Նոյն իսկ այսօր, երբ ամէն օր առիթ ունինք աչք աչքի տեսնելու «քաղաքակիրթ» աշխարհն ու իր մարդկութիւնը, նոյն երազուն, մարմրուն տրամադրութիւնները կը պղտորեն մեր սրատեսութիւնը:

Այսօր ալ ո՛ր եւ է ծրագիր մշակած, հետապնդած ատեն, ամէն բանէ առաջ նկատի ունինք Եւրոպան, ոչ թէ Արեւելքը:

Ու չենք խրատուիր ոչ միայն մեր, այլ եւ ուրիշներու փորձառութենէն:

Ահա վերջինը, օրուան ամէնէն տխուր դէպքը,— ընդհարում՝ Ասորի եւ Արաբ զինուորներու միջեւ՝ Իրաքի մէջ:

Մեծն Բրիտանիոյ շնո՛րհն է այս ալ:

Տասը տարի վարելով Միջագետքի հոգատարութիւնը, անոնք զօրեցին Իրաք ապաստանած 50–60,000 Ասորիները: Կազմեցին զինուորական ուժ մը եւս, մօտ 4000 հոգի:

Եւ սակայն, Մուսուլի քարիւղի խնդիրը աւելի շատ կարգադրուեցաւ քան Ասորիներու «օջախ»ի կամ տեղաւորման ծրագիրը:

Իսկ հիմա որ հոգատարութիւնը վերջացած է, ահա թիւրիմացութիւն մը հիւրին եւ հիւրընկալին միջեւ: Եւ անմեղ արիւն երկու կողմէն ալ:

Անշուշտ, Իրաքը տէր տիրական է իր տանը մէջ: Իսկ ան որ զինեց ու մարզեց Ասորին, կրնա՞յ զբաղիլ այդպիսի տաղտուկներով…

Որ եւ է անիրաւ դաշնագիր չի կրնար այնքան վնաս պատճառել մեզի, որքան մեր անբուժելի միամտութիւնը:

Եթէ Սեվրը չկրցաւ փրկել, այդ չի նշանակեր թէ Լօզանը յաւիտենական է իբրեւ տապանաքար:

Բուն տապանաքարը այն կ'ըլլար որ, մենք լման տասը տարի Եւրոպան «վայելելէ» յետոյ, թաւալէինք նոյն կախարդական շրջանակին մէջ, ինչպէս տարիներ եւ տարիներ առաջ:

Սեվրը շահուած գետին մըն է, նախնական հանգրուան մը, իր դրամաբանական վախճանին հասցնելու համար մեր Դատը:

Կռուանը ունինք արդէն — այսօրուան Հայաստանը: 1920 օգոստոս 10ի դաշնագիրը կը կազմէ ուղեցոյց մը՝ լրացնելու զայն:

Միայն Հայկական Դատը չէ որ առկախ կը մնայ:

Ժամանակները կը փոխուին եւ պատմութեան կ'անցնի նաեւ Լօզանը:

Հարցը այն է որ,— խրատուինք:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Աղեքսանդրիոյ մէջ ալ կ'արգիլուի եռագոյնը

ԳԱՂՈՒԹԸ ԽՈՐԱՊԷՍ ՅՈՒԶՈՒԱԾ՝ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կը գրէ Աղեքսանդրիայէն, օգոստոս 1 թուականով.—

Այսօր կառավարչատուն հրաւիրուեցան մեր ընկերներէն Տիգրան Մարգարեան եւ Թեմականի երեսփոխաններէն Գրիգոր Սերթլեան, որոնց պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ կառավարական արգելքը եռագոյնի դէմ: Այս հրաւէրը եղաւ, ինչպէս յայտնի է, այն ատեն, երբ օրեր առաջ ռամկավարները արդէն դիմած էին ոստիկանատուն եւ խնդրած, որ դան եւ վար առնեն ազգային դրօշը:

Մինչեւ հոգին խորերը ցնցուած է Աղեքսանդրիոյ բովանդակ հայութիւնը: Բոլոր բերաններէն անէծք կը տեղայ մատնիչ եւ դաւաճան «կուսակցութեան» մը հասցէին, որ անարգանքներէն ամէնէն ծանրագոյնը հասցուց իր ժողովուրդի ամէնէն նուիրական զգացումներուն:

Ձեռնարկուած է ընդհանուր հանրագրութեան, քաղաքը բաժնուած է թաղերու, կ'աշխատին ամէնքը եւ կ'աշխատին հոգիով ու սրտանց: Ամբողջ հայութիւնը նոյնացած է իր սրբութիւն սրբոցին, իր նուիրական եռագոյնին հետ: Վստահ կառավարութեան արդարադատութեան, ժողովուրդը որոշած է ի գին ամէն զոհողութեան պաշտպանել իր դատը: Հանրագրութեան ձեռնարկուեցաւ ուշ ատեն, երեկոյեան ժամը 7ին: Վաղը մինչեւ իրիկուն 1000է աւելի ստորագրութիւններ կը ժողվեն:

Այս ժողովուրդի հոգիին մէջ ընդմիշտ եւ յաւիտենապէս մեռաւ ազգուրացներու ստորնաքարշ խմբակը, որ ընդունակ է ամէն դաւաճան արարքի:

Ընդհանուր տրամադրութիւն մը կայ խզելու ամէն յարաբերութիւն ամէն ռամկավարի հետ:

Կապ չպահելու դաւաճաններու, լրտեսներու եւ մատնիչներու հետ:

Մերժելու գիրն ու խօսքը այն մարդոց, որ ցեխերու մէջ նետեցին հանրութեան պատիւը յաչս օտարի:

Մնացած է ժողովուրդ մը, որուն մէջ մեռած է պժգանքի զգացումը դէպի ազգադաւն ու մատնիչը:

Ի՛նչպէս ծագեցաւ դէպքը

Թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ բուն դէպքի մասին, որ տեղի ունեցած է յուլիս 30ին.—

Եռագոյնի պարզումը մղձաւանջը դարձած էր տեղւոյս ռամկավար եւ անոնց գործակից չարաչուք տարրերուն:

Անոր տեսքին չէին կրնար հանդուրժել և չարաթներէ իվեր գաղտնի աշխատանք կը տանէին, վար առնելու համար զայն:

Շաբաթ օր, հայրենասէր քանի մը Հայեր տեսնելով որ դրօշ չէ պարզուած Առաջնորդարանին վրայ, գալով կը հարցնեն թէ ինչու դրօշ պարզուած չէ: Այս վերջինը երբ կը պատասխանէ թէ կախելու հրաման չունի, մեր հայրենակիցները երկար փնտռտուքներով գտնելով դրօշը, անմիջապէս կը բարձրանան եւ կը կախեն զայն:

Այս դէպքին վրայ Քաղաքականը վայրկեանը հասած կը նկատէ եւ արգելքի համար 5 հոգով, Տօքթ. Թաշճեանի եւ Աշոտ Գասպարեանի գլխաւորութեամբ, կը դիմէ ոստիկանութեան: Ըստ ռամկավար աւանդական սովորութեան, ոստիկանութեան վրայ ազդելու համար, այս դաւադիրները կը յայտարարեն թէ վաղը, կիրակի, մեծ արիւնհեղութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ դրօշը կախուած մնայ:

Ոստիկանութիւնը ինք կը մերժէ դրօշը վար առնել բայց կը յայտնէ թէ քանի որ արիւնհեղութեան խնդիր կայ, եթէ Ազգ. իշխանութիւնը վար առնէ ինք կրնայ թոյլ չտալ անկարգութիւնը: Ասոր վրայ Տօքթ. Թաշճեան իր հետ ոստիկան մը առած կուգայ Առաջնորդարան եւ իր չորնալիք ձեռքերովը գաղտագողի, գիշերը ժամը 9.30ին վար կ'առնէ:

Երեսփոխան Պ. Գ. Սերթլեան իմանալով եղելութիւնը, անմիջապէս զարագոլ կը ներկայանայ, պատճառը հասկնալու համար: Հոն իրեն կը բացատրեն թէ ձեր ազգին մեծերէն հինգ հոգի ներկայացած են եւ արիւնհեղութեան մասին խօսած, այնպէս որ ոստիկանութիւնը ստիպուած էր առջեւն առնելու հաւանական դէպքերու:

Այսօր, կիրակի առաւօտ, 10ի չափ ոստիկաններ եւ 3—4 հատ ալ գաղտնի ոստիկաններ առաջնորդարան բերուած էին «արիւնհեղութեան» առջեւն առնելու համար: Պ. Սերթլեան կրկին կը դիմէ զարագոլ ուր իրեն կը պատասխանուի թէ ոստիկանութիւնը ոչինչ ունի դրօշին դէմ, բայց ձեր ազգ. իշխանութիւններն են որ չեն ուզեր. եթէ ձեր իշխանութիւնները ուզեն, ոստիկանութիւնը սիրով ընդառաջ կ'երթայ ժողովուրդի բաղձանքին:

Ժողովուրդը չափազանց յուզուած է այս դէպքին հետեւանքով. խուռն բազմութեամբ դիմած է Տօքթ. Թաշճեանի տունը իր դարչելի սրբապղծութեան հաշիւը ուզելու համար: Այս գարշելին սակայն գիտնալով այս բոլորը փախած ու պահուած է:

Աւելցնենք որ դրօշակի հակառակորդներէն ոչ մէկը կար առաջնորդարանի բակը:

Մինչ կիներ եկեղեցիէն դուրս գալով երբ կը տեսնեն դրօշին վար առնուած ըլլալը, կը պոռան թէ եթէ հայ երիտասարդները չեն կրնար պաշտպանել հայ դրօշը, իրենք պատրաստ են պաշտպանելու զայն:

Վերջին պահուն Պ. Սերթլեան կը յորդորէ յուզուած հասարակութիւնը որ ցրուի, սպասելով կառավարութեան արդար կարգադրութեան:

Ցաւալին այն է որ ոստիկանութիւնը ինքը զարմացած է եւ հարցուցած թէ ինչ տեսակ ազգ էք եւ ինչ տեսակ իշխանութիւն ունիք, որ ձեր դրօշին շուրջ պայքար կը մղէք:

Հայրը՝ 12, փեսան՝ 17 տարեկան

Մեր քարուքանդ եւ արիւնաղանդ դաւառներէն չէ որ կուգայ լուրը, այլ… Ֆրանսայէն:

Քլէռման — ար — լ'Ուազի շրջանին մէջ, Քաթիյյոնի քաղաքապետը շուտով պիտի կատարէ ամուսնութիւն մը որ առնուազն նախապետական է:

Փեսացուն՝ Փինթօ, դեռ նոր 17 տարեկան եղաւ, իսկ հարսնցուն 12ուկէս տարեկան է, ծնած ըլլալով 1920 հոկտեմբեր 10ին: Բացառաբար արտօնուած է այս ամուսնութիւնը, նախագահական հրամանագրով:

Կռիւները կը շարունակուին Ասորիներուն եւ Իրաքցիներուն միջեւ

—·—

95 զոհ Ասորիներէն, խաւն Արաբներէն

Պաղտատէն կը հեռագրեն օգոստոս 8 թուականով.—

Կռիւները կը շարունակուին Իրաքէն Սուրիա անցած եւ յետոյ վերադարձած Ասորիներուն եւ Իրաքեան բանակին միջեւ:

Արդէն իսկ 95 հոգի սպաննուած են Ասորիներէն, իսկ քանի չափ՝ Իրաքի զինուորներէն:

Տիգրանակերտցի հայ երիտասարդ մը

ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑԸ

Երէկ ՄէՆ Շամոնէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, օգոստոս 8 թուականով.—

Այսօր ժամը 12·20ին Վարդգէս Տօնապետեան անուն երիտասարդը, 19 տարեկան, սպաննեց Աբրահամ Ժողէֆեանը: Երկուքն ալ Տիգրանակերտցի են: Մարդասպանը յանձնուեցաւ ոստիկանութեան: Մանրամասնութիւնները վաղը:

Պէյրութը ազատ նաւահանգիստ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Պարսկաստանի կառավարութեան եւ Սուրիոյ մարզպանութեան միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է, Պէյրութը առեւտրական ազատ նաւահանգիստի վերածելու համար: Մօտերս պիտի հասնի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը, մանրամասնութիւնները ուսումնասիրելու համար:

Մինչ այդ Պարսկաստանի թերթերը կը տեղեկացնեն թէ կառավարութիւնը արդէն իր պիւտճէին մէջ մասնաւոր յատկացումներ մտցուցած է Պէյրութի նաւահանգիստին առջեւ մթերանոցներ կառուցանելու համար:

Պէյրութի պարսկական ընդհանուր հիւպատոսը հրահանգ ստացած է բանակցելու համար մարզպանութեան հետ:

Իտալական 24 օդանաւերը վերադարձան կատարեալ յաջողութեամբ

—∘—

2670 ՔԻԼՈՄԵԴՐ 11.21 ԺԱՄԷՆ

Իտալական 24 ջրօդանաւերը, որոնք Նոր երկրի մէջ (Նիւֆաունտլէնտ) կը սպասէին յուլիս 26էն ի վեր, երեքշաբթի առտու ժամը 5.15ին (տեղական) ճամբայ ելան հարաւային Ատլանտեանի ուղղութեամբ եւ Ասորեան կղզիները հասան ժամը 4·30ին, երկու խումբերով: Ինը հատը իջան Ֆայալի կայանը, միւս 15ը՝ Փոնթա Տէլկատա: Վայրէջքը տեղի ունեցաւ կատարեալ յաջողութեամբ: Բոլոր հանրային շէնքերը դրօշազարդուած էին, ինչպէս եւ երկու նաւահանգիստներուն մէջ խարսխած նաւերը:

Ձօր·Պալպօ Նոր Երկիրէն մեկնելու հրամանը տուաւ կէս գիշերին: Ժամը 2ին արթնցան օդանաւորդները եւ 2.30ին իւրաքանչիւրը իր տեղն էր: Ժամը 3ին զօրավարը մթնոլորտային վերջին տեղեկագիրը կարդալէ յետոյ, մտաւ իր օդանաւը: Այս առթիւ, հրաժեշտ առնելով տեղական իշխանութիւններէն, ըսաւ.

— Այսօր պիտի կատարենք մեր վերադարձի ճամբորդութեանամէնէն կարեւոր մասը: Կը յուսանք տասը կամ 11 ժամէն կտրել մինչեւ Ասորեան կղզիներն եղած 1930 քիլոմեդրը: Մենք չենք ուզեր շնորհալից մրցանիշներ հաստատել եւ պիտի շարունակենք ամենամեծ խոհեմութեամբ շարժիլ: Ոչինչ ձգած ենք բախտին եւ ամէն զգուշութիւն պիտի ընենք, արկածներէ խուսափելու համար: Եթէ մենք հարաւային ուղեգիծը նախընտրեցինք, այդ չի նշանակեր թէ անգործնական է Նոր երկիր - Իրլանտա գիծը: Մեր ջրօդանաւերէն իւրաքանչիւրը կրնար առանձին կտրել հիւսիսային Ատլանտեանը: Բայց համախումբ թռիչք մը շատ աւելի վտանգներ կը ներկայացնէ:

Արշալոյսը հազիւ բացուած, սկսան շարժիլ առաջին երեք ջրօդանաւերը, որոնց մէկուն մէջ նստած էր Ձօր. Պալպօ:

Միւս օդանաւերն ալ անմիջապէս հետեւեցան եւ ժամը 5·40ին բոլորն ալ օդին մէջ էին:

Ասորեան կղզիներուն ո՛ր եւ է ծովախորշը չկարենալով 24 օդանաւերը միասին առնել, հարկ եղաւ երկու կայան ընտրել: Օդանաւերը 2670 քիլոմեդրը կտրած եղան 11 ժամ 21 վայրկեանէն:

Երէկ առտու, բոլորը միասին թռան Լիզպոնա (Փորթուկալ): Մարսէյլի մօտ եւս կանգ առնելէ յետոյ, պիտի անցնին Իտալիա: Հռոմ կը սպասուին կիրակի օր:

Թշուառութիւնը Հալէպի մէջ

«Էլ Ահրար»ի Հալէպի թղթակիցը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ տիրող թշուառութեան մասին.—

Հալէպի գիւղերուն մէջ անօթութիւնն անտանելի վիճակի մը մատնած է գիւղացիները: Օրերով անօթի եւ խոտ արածողներ բազմաթիւ են: Անհամար գիւղեր բոլորովին պարպուած են, որովհետեւ բնակիչները հեռացած են եւ գաղթած կամ աւելի խոտառատ շրջաններ, կամ քաղաքներ, գործ գտնելու յոյսով, այսպէս 350 գիւղերու բնակիչները հեռացած են ամէն բան երեսի վրայ ձգելով: Նոյն իսկ չեն կրցած իրենց ցանքերուն արդիւնքին տիրանալ:

Վայրի կենդանիներ լեցուած են պարպուած գիւղերու մէջ եւ բզքտած քանի մը անկար պառաւներ, որոնք մնացած էին գիւղերու մէջ:

Պ. Էռիօ Իզմիրի մէջ

Ֆրանսայի նախկին վարչապետը Իզմիր հասաւ օգոստոս 8ին: Շոգենաւին մէջ բարիգալուստի գացած էին կուսակալը, «Խալք»ի նախագահը, ոստիկանապետը եւ Ֆրանսայի ընդհ. հիւպատոսը, իր պաշտօնեաններուն հետ: Պ. Էռիօ ինքնաշարժով պտտեցաւ Պէրկամայի աւերակները, ընկերակցութեամբ կուսակալին եւ «Խալք»ի նախագահին:

Շոգենաւը Պոլիս մեկնեցաւ իրիկուան դէմ:

Ինչպէս գրած ենք, Պոլիս եւ Էնկիւրի եւս պտտելէ յետոյ, Պ. Էռիօ պիտի երթայ Ռուսաստան:

Օգոստոս 25ին ցամաք պիտի ելլէ Օտէսա, ուրկէ պիտի անցնի Սեվաստափոլ եւ Եալթա: Ցետոյ պիտի այցելէ Տնիէփրոսթրոյի հռչակաւոր ելեկտրա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

3.- «ՍՈՔՈԼ»ՆԵՐՈՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՇԱՄԲԱՆ

1869ին առաջին անգամ ըլլալով կը գործածուի «Սոքոլ» անունը: Նոյն տարին կը սկսի հրատարակութիւնը «Սոքոլ» ամսագրին՝ Թիրշի ձեռքով, առաջին թիւը կը բերէ տեսակ մը ծրագրային յայտարարութիւն, մանիֆէսթ, անունը սոքոլի վերածուած մարզական միութեան, որ արդէն զուտ ինքնապաշտպանութեան ու ներքին փրկութեան պատրաստող ոգիի մը վառարանը դառնալ սկսած էր:

Ո՞ւրկէ սոքոլ կոչումը. բառը կը նշանակէ բազէ թռչունը: Բազէին պէս՝ որ մէկ թռիչքով կ'իջնէ կը հարուածէ որսը՝ սոքոլ անհատն ու կազմն ալ կը դառնան պաշտպանը չեխ աւանդութեան, ու մանաւանդ հարուածողը ներքին թշնամիներու, միւս բազուկը պիրկ բռնած արտաքինին դէմ:

Սոքոլ անունին որդեգրումը սակայն ունեցած է ուրիշ շարժառիթ: Նախընթաց դարուն՝ երբ Սերպիան տակաւին Թուրքին չարիք-իշխանութեան տակն էր, յարատեւ կռուող ու պաշտօնապէս յեղափոխական hայդուկներու կողքին գոյութիւն են ունեցեր անհատներ, որոնք առանց ո եւ է կազմակերպութիւն ունենալու, առանց նման կազմի պատկանելու, անձնական նախաձեռնութեամբ կը յարձակին, տեղն ու տեղը կը սատկեցնեն եղեր այն անձը որ բռնաբարում, թալանը, ընդվզեցնող հարստահարութիւն ի գործ դրած կ'ըլլայ, եթէ Թուրք է, կամ մատնութիւն բրած ու վնասակար, հակառակ ընթացք ունեցած կ'ըլլայ՝ եթէ տեղացի է: Ժողովուրդն աւանդաբար «սոքոլ» անունը կուտայ եղեր այս կարգի անանուն եւ անծանօթ վրիժառուներուն:

Թիրշ կ'որդեգրէ այս իրապէս գեղեցիկ աւանդութիւնն ոգեկոչող անունը, որով եւ կը մկրտուին կազմակերպութիւնն ինք, անոր կապուած մեծածաւալ մամուլ մը, չէնքերը, անձերը, ամէն ինչ որ կապ ունի սկսած գործին հետ: •

×

Անունի մը որդեգրումը՝ եթէ աւանդութիւն եւ ոգի թղթի վրայ, չոր տառ մնալու կոչուին՝ ոչինչ կ'արժէ: Չէ՞ որ մենք ալ իբր թէ պահեցինք Հայկեան աւանդութիւնն՝ իր ազատատենչ՝ կեանքի պաշտպան լայնալիճ աղեղով: Եթէ պահուած աւանդութիւնը սնունդ տուաւ թղթէ հայրենասիրութեան մը, բառի ու նախադասութեան հեղեղներու, մոռցանք աղեղը, ազատատենչ Հայկը ազատ պահող միջոցը, այդ միջոցին գործածութիւնն ու պահպանումը:

Չէ՞ որ մենք ալ պահեցինք Հայոց Արշակ Թագաւորին Անյուշ բերդի բանտարկութենէն մնացած սրտագրաւ ու կրթիչ աւանդութեան տառը: Պարսից արքան չկրնալով արի ճամբաներով խոնարհեցնել զայն, նենգութեամբ խնջոյքի, բարեկամական կենակցութեան պահու մը միայն կը յաջողի զայն գտնել ու նետել տալ Անյուշ բերդը՝ ապա անոր իր ուզածը պարտադրելու մտքով:

Հայոց Թագաւորին սիրելի հայ իշխան մը՝ որ անոր բերդագելութիւնը մեղմելու արտօնութիւնը կը ստանայ Պարսից արքայէն՝ կը հրամայէ որ Անյուշ բերդը բերուի բաւարար հայ հող ու ջուր. այդ հողով կը պատէ բանտարկուած հայ Թագաւորին դահլիճին գետինն ու կը ջրէ հայ ջուրով: Ամէն անգամ որ պարսիկ արքան այդ դահլիճին մէջ կ'ընէ խօսքը իր պահանջքներուն, Հայոց Թագաւորը կը կտրի առիւծ ու վագր աննուաճ, անոր երեսին նետելով ամբողջ անարի նենգութիւնը որով կապտուեցաւ իր ազատութիւնը: Ու ամէն անգամ որ բերդին մէջ այլուր՝ նոյն սակարկութիւնը կ'ըլլայ, Հայոց Թագաւորը գիջող ու նկուն, իր գերութեան հետ հաշտուած անզօր էակի մը վիճակը կ'առնէ:

Հայ հողի ուժին այս աննման աւանդութեան տառը ճիշդ է որ չկորսուեցաւ, բայց՝ նոյն հողը լքեցինք կամաւոր պանդխտութեամբ ու ապա՝ պարտադրուած արտաքսումն ընդունեցինք գլխիկոր ու ձեռնածալ:

×

Հակիրճ ներկայացումը Սոքոլի դերին՝ ցոյց պիտի տայ որ հոս՝ անունը տառի ու արտաքին երեւոյթի, թղթի ու խօսքի աւանդութիւն մը չէ որ կեանքի կոչած է, այլ աւելի քան 70 տարի ամէն օր ու անընդհատ՝ ուրիշներու կրունկին ու լործունքին նետուած ցեղ մը ստրկութենէ ազատութեան տանող համբերատար, յարատեւ, եւ մանաւանդ աչալուրջ՝ պատմութիւն, միջավայր ու թշնամի գնահատող եւ ըստ այնմ ընթացող աշխատանք մը:

×

Թիրշ կը մեռնի 1884 օգոստոսի 8ին: Մեռնելէ առաջ կը տեսնէ սակայն իր գործին ծաւալը՝ համագումար-ողիմպիականով մը՝ որ առաջինը իր տեսակին մէջ, տեղի կ'ունենայ «սոքոլական սլէթ» անունին տակ, 1882ի ամառը: «Սլէթ» իբր բառ կը նշանակէ բազէներու թռիլ իրար գալը:

Թիրշ՝ կազմակերպելով առաջին «սլէթ»ը նպատակ ունէր՝ համեմատաբար կարճ ժամանակի մը մէջ ամբողջ Չեխիան շարժումի լծող եւ իրմով սկսած գործին տեսակ մը վերատեսութիւնը կատարել, ոգիի, կարգապահութեան, նաեւ մարմնի, ղնդերի եւ ուժի կողմէ: Նկատի ունենալով ժամանակին պայմանները, առաջին սլէթը (համագումար-ողիմպիական) ոչ միայն իբր մարզական երեւոյթ եւ արդիւնք, այլ նաեւ իբր արտայայտութիւն զուտ ազգային, ներքին ճիգերու հաւաքի մը, աւելի քան գոհացուցիչ կ'ըլլայ թէ հիմնադրին՝ Թիրշի եւ թէ չեխ ժողովուրդի ապագային մտահոգութիւնն ունեցողներուն:

Այնուհետեւ այս հանդրուանէ հանդրուան վերատեսութիւնը կը դառնայ աւանդութիւն, օրէնք, սովորութիւն, ու ամէն վեց տարին անգամ մը, այլ եւս ոչ միայն չեխ երկրի հորիզոններէն, այլ եւ ուրիշ սլաւ երկիրներէ բազէներ՝ երամ առ երամ կը թռին կուգան, վերընձիւղումի, ղնդերի, մարմնի, ոգիի վրայ կատարուած ճիգերուն արդիւնքը ցուցադրելու, զինքը ծնող ցեղին կամ ցեղերուն քննութեան եւ դատաստանին յանձնելու: Ամէն մէկ անցնող տարի կը բերէ նոր յաւելումներ՝ անդամներու թուի, կամ ծնունդ կուտայ նոր միութիւններու: Եթէ Սլէթները նկատենք վեցամեայ հանդրուաններ, առաջինին հազիւ երկհազարեակը՝ հանդրուանէ հանդրուան կը բարձրանայ տասնեակ հազարներու ու շուտով հարիւր հազարներու, մինակ Չեխիոյ մէջ: Միւս կողմէ սակայն շարժումը կ'երթայ կը տարածուի ուրիշ վիճակակից ժողովուրդներու, արիւնով ալ ազգական — սլաւ ազգերու, Սերպերուն, Խրուաթներուն, Լեհերուն, ապա Պուլկարներուն մինչեւ անգամ Ռուսերուն մէջ:

Բ. Սլէթը տեղի կ'ունենայ 3 տարուան յապաղումով 1891ին (փոխանակ 1888), քաղաքական պատճառներով, բայց Գ. Սլէթը այդ յապաղումը կը փոխարինէ երկու տարուան կանխումով, 1895ին (փոխանակ 1897ի). Չորրորդը կը կատարուի բնական վեցամեակի լրումին՝ 1901ին: Հինգերորդը նոյնպէս՝ 1907ին: Վեցերորդը մէկ տարի կանխում կ'ունենայ, Պալքանեան պատերազմին պատճառով, տեղի կ'ունենայ 1912ին ամառը: Սոքոլներու պատմութեան ու դերին տեսակէտէն այս Զ. Սլէթն ունի մասնաւոր նշանակութիւն: Առաջին անգամ է որ պաշտօնապէս կը մասնակցին գրեթէ բոլոր գերի կամ մասամբ ազատագրուած սլաւ փոքր ազգերը՝ սերպ, պուլկար, լեհ, խրուաթ, սլովէն, չեխերուն հետ քով քովի, շատերն իրենց դրօշները սեւով շղարշած: Մայր սոքոլը, չեխականը նախախնամական օդնութիւն կը հասցնէ պայքարող պալքանեան ազգերուն, բժշկական, հիւանդապահական մարմիններով ու դեղի ու դարմանի սպասարկութիւններով: Բախտակից ու արիւնակից ազգերու համար Փրակն կը դառնայ տեսակ մը ուղեցոյց, լոյսի ու լոյսի հաղորդարան: Արդարեւ սլաւ աշխարհի ամէնէն աւելի կրթուած, արեւմտեան մշակոյթը լաւագոյնս իւրացուցած ու անգրագէտ գրեթէ չունեցող այս ժողովուրդին դարաւոր համալսարաններու արհեստագիտական բարձրագոյն վարժարանները կը դառնան կեդրոնը պուլկար, սերպ, խրուաթ, սլովէն պատկանելի թուով ուսանողութեան մը, շատ անգամ խնամուած ու կերպարկուած ուղղակի Չեխերու կողմէ յատկացուած հիմնադրամներով կամ չեխ ընտանիքներու մէջ: Մէկ կողմէն սոքոլն ինք իր ծաւալումին հետ կը տարածէ սեփական ուժի ու պատմութեան եւ միջավայրին ճանաչումէն յղացուած փրկութեան միջոցներու աւետաբանը, միւս կողմէ այս ուսանողները աւելի մօտէն կը ճանչնան ու կը խորացնեն Թիրշի ու սոքոլական դրականութեամբ մշակուած մտայնութիւնն ու գործելակերպը: Ահա թէ ինչու արդէն դեռ 1912ին հրապարակ կը հանուի միտքը՝ կազմել համամիութիւն մը, բոլոր գոյութիւն ունեցող ազգային սոքոլներու, առանց որ այս սոքոլական համամիութիւնը վնասէ ազգային սոքոլներու ներքին բացարձակապէս ուրոյն կեանքին ու գործին:

Համաշխարհային պատերազմը պատճառ կ'ըլլայ որ այս ծրագիրները մէկդի նետուին, սակայն դարձեալ պատերազմը կ'օգնէ որ չեխ ժողովուրդը տեսնէ արդէն տասնամեակներով պատմութիւն ունեցող այս ծառին պտուղները:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Հայկ,

Վերջում նամակում որ գրել էի, թէ այստեղ Թուրքերէն խօսել եմ սովորում՝ ծիծաղել ես եւ ասածս հանաք ես համարել:

Զգո՛յշ, հանաքը չլինի դառնակ...

Այո՛, սիրելի՛ս, լո՛ւրջ եմ ասում, որ Թուրքերէն եմ սովորում: Պատճա՞ռ: Ստիպուա՛ծ եմ, անհրաժեշտ է կամայ-ակամայ պարտաւոր եմ սովորել:

Այստեղ Թուրքերէն չգիտնալը մե՛ծ ամօթ է: Զարմանո՛ւմ ես, ի՛նչ եմ ասում: Ծիծաղելի բաներ եմ ասում. ո՛չ, համբերի՛ր, համբերի՛ր:

Մեր գաղութում ամէն նորեկ հայ ստիպուած է Թուրքերէն սովորել. որովհետեւ Թուրքերէնն այստեղ թէ՛ կենդանի լեզու է եւ թէ ի պատուի է: Ականջը խօսի Քէմալին, արդեօք էլի դժգո՞հ է Հայերից: Հանաք մի կարծեր, երբ ասեմ մենք Հայերս, իրարու հետ ընդհանրապէս Թուրքերէն ենք խօսում:

Թուրքերէն չխօսողն այստեղ, խեղճ ու կրակ եւ ողորմելի արարած է համարւում յաչս Թրքաց: Ներողութի՛ւն Թրքախօսաց ասել եմ ուզում:

Մեր գաղութում հանրային կարծիք դարբնողներն՝ Թրքախօսներն են, ինչպէս նաեւ հանրային դատ ու դատաստան անողներ՝ էլի նրանք են: Ասել եմ ուզում, որ մեր գաղութի մեծամասնութիւնը Թրքախօսներ են: Չգիտեմ, թէ դու հանրային կարծիքին կարեւորութիւն տալի՞ս ես թէ ոչ՝ բայց ես մեծ հաւատք եմ ընծայում: Հանրային կարծիքը մեծ ազդեցութիւն ունի անհատի ապրումների եւ գործունէութեան վրայ: Նա անհատին եւ բարձրացնում է, եւ բարձրացնում եւ ոտնակոխ անում: Հէնց մորթիս վրայ եմ զգացել՝ հանրային կարծիքի պատճառած վնասները: Ռուսկօրէն ասած՝ «Լաւ ա մարդու աչքն էլլա, քընց որ (քան թէ) անունը»:

Խնուսցի մի երիտասարդի «Քիւրտ» են յորջորջում: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ այդ երիտասարդը «դժբախտաբար» Թուրքերէն լաւ չէ իմանում եւ խօսածն էլ քիւրտերէն առոգանութեամբ է:

Խեղճ երիտասարդին, թէ սեփական անունով հարցնելիս լինես, ոչ ոք չի ճանաչում: Իսկ թէ «Քիւրտ»ը ասելիս լինես՝ բոլորն էլ ճանաչում են:

Ահաւասիկ հանրային կարծիքի մի զոհ: Մի ուրիշ այդպէս երիտասարդի էլ «խարթ կեավուր» են կոչում: Դրա յանցանքն էլ էն է, որ բծախնդիր է ամէն տեղ հայերէն խօսեն: Սիրելի Հայկ, բաւական երկար ապրելով Թրքախօսների շրջանում եւ մօտիկ յարաբերութեան մէջ լինելով իրենց հետ, ես էն համոզումն ու հաւատքն ունեմ, որ սրանք է՛լ աւելի սիրում են եւ փայփայում Թուրքերէնը, բծախնդիր նրա անաղարտ պահպանման՝ գաղութներում, քան թէ՛ Քէմալն ու Քէմալիստանն՝ իր բոլոր Թուրքերով:

Այնպէս խօսք, թէ Քէմալն իրապէս խելացի մարդ է, պէտք է որ պատուանշաններով մեր Թրքախօսներին զարդարէ: Տօ՛, չգիտեմ սրանց Թուրքերէնին թունդ փարուելն, սիրելը եւ հպարտութեամբ խօսելն ինչի՞ վերագրել — Աստուածային մի սուրբ կարգադրութեա՞ն կամ գերբնական մի ոյժի ազդեցութեա՞ն: Ընդունինք, որ սրանց Թրքախօսութիւնը հետեւանք է տգիտութեան եւ խաւարամտութեան: Ո՛չ, երկու կարծիքն էլ ճիշդ չեն: Որովհետեւ, Աստուած եւ գերբնական ոյժն ի՛նչ գործ ունեն մեր Թուրքերէն խօսել չխօսելու խնդրում: Տգիտութիւնն ու խաւարամտութիւնն էլ, իմ կարծիքով, էնքան կապ չունեն դրա հետ: Ուղիղ եզրակացութեան եկած կը լինենք, երբ ասենք. որովհետեւ սրանք ազգային գիտակցութիւնից եւ արժանապատուութեան զգացումից զուրկ են, դրա համար էլ մոլեռանդ Թրքախօսներ են:

Որովհետեւ Հայի սիրտ ու հոգի ունեցող եւ Հայի տառապանքն ապրող եւ է Հայ անհատ, անձն ու նախատինք է համարում՝ «Թրքախօս» կոչուել: Ծերերին եւ պառաւներին, ասենք թէ՝ ներելի է Թուրքերէն խօսելն որովհետեւ համարեա իրենց ամբողջ կեանքը Թուրքիայում են անցկացրել: Ուրտեղ, թերեւս, արգիլուած է եղել իրենց մայրենի լեզուն խօսել: Եւ Թուրքը բռնութեամբ ու ճնշումով պարտաւորեցրել է որ Թուրքերէն խօսեն: Իսկ աս երիտասարդներն ի՞նչ պատճառաւ, կամ ինչո՞ւ համար Թուրքիայից հեռու, այս ազատ երկրում, դեռ յամառում են Թուրքերէն խօսել եւ Թուրքից էլ աւելի թունդ պաշտպան են դառել Թուրքերէնին՝ հայ գաղութներում:

Իսկ դժբախտութիւն դժբախտութեանցը նրանումն է, որ սիրուն ու կայտառ անմեղ երախաներին էլ՝ մեր դարաւոր արիւնարբու թշնամու անիծեալ լեզուն են սովորեցնում: Հէնց է՛ս վերջինը՝ ոճրագործութիւն է, դաւաճանութի՛ւն... որ՝ Թուրքից վրէժխնդիր վերապրող հայորդիների սիրտը թոյն ու ցասումով է լցնում:

Ամէն անգամ, սիրուն երախաներին հետ հայերէն խօսելիս՝ երբ նրանք անիծեալ Թուրքերէնով են պատասխանում, այդպէս խօսք, սրտիցս արիւն է գնում. յուզւում եմ, ջղայնանում: Եւ անիծում եմ դրանց Թուրքերէն սովորեցնողներին՝ բանաստեղծի խօսքն յիշելով.

Այսքան չարիք, թէ մոռնանք մեր որդիք,
Թող ողջ աշխարհին կարդայ Հային նախատինք:

Մի՞թէ Թուրքը հարուստ մշակոյթ ունի կամ աշխարհահռչակ գրողներ, գիտուններ եւ փիլիսոփաներ, որ նրանց երկերից մեր Թրքախօսները մտաւոր պաշար են քաղում ու իրենց ուսման ծարաւն են յագեցնում, դրա համար, թերեւս, մոլեռանդ խանդավառութեամբ փարուել են Թուրքերէնին: Որքան որ ինձ յայտնի է եւ ուրիշներից էլ իմացել եմ՝ Թուրք մշակոյթը շատ աղքատիկ է, իսկ աշխարհահռչակ գրողներ, գիտուններ եւ փիլիսոփաներ՝ Թուրքն երբեք չէ ունեցել եւ թերեւս էլ չպիտի ունենայ:

Ընդհակառակն, ասենք թէ Թուրքն ունեցել է եւ ունի. բայց ի՞նչ օգուտ մեր Թրքախօսներին, երբ նրանք գրել կարդալ չեն իմանում:

Միթէ Թուրքերէն թէ խօսելիս չլինեն, աշխարհը փո՞ւլ է գալիս: Վերջապէս ինչ ասել, կամ ո՞նց որակել Թրքախօսների յաւէտ դատապարտելի արարքը, որ թէ իրենք են Թուրքերէն խօսում եւ թէ իրենց երախաներին էլ Թուրքերէն են սովորեցնում:

Արեան բաղնիքներում լողանալուց եւ կարմիր նախճիրն ապրելուց յետոյ՝ ներկայ օրերում ու պայմաններում, մայրենի լեզուի փոխարէն, դահճին Թուրքի լեզուն խօսելն՝ ես համարում եմ ոճրագործութիւն ոճրագործութեանց:

Ախր չէ՞ որ, էդ դահճն եւ ամարդի Թուրքն է, որ իրենց թալանեց, հայրերն ու եղբայրները մորթեց, կտոր կտոր արաւ, մայրերը չարչարեց, քոյրերն ու հարսները առեւանգեց եւ լլկեց, իսկ իրենց էլ աշխարհի չորս կողմը ցրուեց: Միթէ սրտի փոխան՝ քա՞ր ունեն իրենց կրծքի տակ էս Թրքախօսները, որ էլի Թուրքերէն են խօսում: Դրանք չե՞ն զգում, չե՞ն մտածում: Մի՞թէ սրանք չեն ունեցել սրտի հատորներ, սիրելիներ եւ պաշտելիներ, որոնց դահճն Թուրքը խլել է իրենցից՝ չարչարելով մեռցրել եւ նրանց գլխակները կեր է արել շներին, գայլերին եւ գիշատիչ թռչուններին: Եթէ ունեցել են, յիշում են ու մտածում, եթէ չեն մոռացել իրենց արիւնոտ երէկը, եթէ ատում են դահճն Թուրքին եւ իրենց սրտներում վրէժխնդրութեան հուր ու բոց ունեն, հապա ուրեմն չպէտք է խօսեն Թուրքերէն, իսկ իրենց երախաներին պէտք է սովորեցնեն Հայերէն:

Ցտեսութիւն: Քո
ԳԻՍԱԿ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Բանաստեղծ Մալէրպ, երբ Փարիզ կուգար, ընդհանրապէս համեստ սենեակի մը մէջ կ'ապրէր, կահաւորուած՝ անհրաժեշտ կարասիներէն զատ նաեւ՝ հօթ կամ ութ աթոռներով: Ան կ'ընդունէր բազմաթիւ այցելութիւններ, մանաւանդ գրական դէմքերէն, այնպէս որ այդ աթոռները միշտ գրաւուած կ'ըլլային:

Այն ատեն, Մալէրպ, իրեն յատուկ զարմանալի սովորութեան մը հետեւելով, կը կղպէր դուռը, եւ եթէ նոր այցելու մը ներկայանալով դուռը զարնէր, կ'ըսէր.

— Սպասեցէ՛ք, ա՛լ պարապ աթոռ չկայ: Աւելի լա՛ւ է չընդունիլ ո եւ է մէկը, քան թէ՝ զայն հրաւիրելէն ետք, ոտքի վրայ ձգելու անքաղաքավարութիւնը ունենալ:

Սովը Ռուսիոյ մէջ

(Շարունակութիւն երէկի թիւէն եւ վերջ)

Արդարեւ 1930-1931ին Չեկան գրաւեց 15միլիոն հեկտար, մոխրի վրայ նստեցուց 900,000 տնտեսութիւն: Հազարաւոր գիւղացիներ, իրենց ընտանիքներով, աքսորուեցան անծանօթ ուղղութեամբ: Տուն, տեղ, կարասի գրաւուեցան: Աքսորեալները իրենց հետ կրցան տանիլ միայն ցնցոտիներ: Տասնեակ հազարներով գիւղացիներ աքսորուեցան դէպի հիւսիս եւ Սիպերիա, ուր լծուեցան տարապարհակ աշխատանքներու: Այս դժբախտներն էին, որ Չեկային խարազանին տակ փորեցին ու բացին Բալթեան ծովն ու Սպիտակ ծովը միացնող ջրանցքը:

Իշխանութիւնը, այսպէս, խորտակեց գիւղացիական աշխատանքի կըռոյթը, մէկ կողմէ գիւղացիութեան մէկ մասը աքսորելով, միւս կողմէ մնացեալ գիւղացիութիւնը պարտադրելով միացնել իրենց հողերն ու անասունները, կազմելու համար կոլխոզներ, իւրաքանչիւրը 430 հեկտար տարածութեամբ: 1927ին Ռուսիոյ մէջ այդ կոլխոզներուն թիւն էր 18,800: Իսկ 1929ին գրեթէ քանի մը շաբթուան մէջ այդ կոլխոզներուն թիւը հասաւ 60,300ի: 1932ին արդէն հասած էր մինչեւ 211,000: Այսպէս 15 միլիոն տնտեսութիւն (62 առ հարիւր) լծուեցան «գրագրական գիւղատնտեսութեան»:

Այս ձեռնարկներուն գիւղացին պատասխանեց նախ փճացնելով իր ունեցած անասունները: Գիւղացին կը մորթէր իր անասունը, չուզելով յանձնել պետութեան: Միւս կողմէ պետութիւնը մեքենաշարժ արօրներ տրամադրեց կոլխոզներուն, իսկ գիւղացիները ձգեցին պետութեան անասունները, որ սատկին ախոռներուն մէջ:

1928ին Ռուսիոյ մէջ կար 30 միլիոն եղջիւրաւոր անասուն: 1932ին՝ 17 միլիոն միայն: Համայնացման շրջանին փճացան 10 միլիոն ձիեր: Արդ, մեքենաշարժ արօրներու թիւը այնքան շատ չէր, որ կարելի ըլլար հաւասարակշռել փճացած կենդանիներու պակասը: Եւ, արդի Ռուսիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով, հողը հերկուեցաւ կովերով: Եւ այս՝ այնպիսի շրջանի մը, որ ամէն բան կը զոհէ մեքենային:

Շուտով տեսնուեցաւ, որ տնտեսապէս անհեթեթ փորձ մըն էր համայնացնել, աւելի ճիշդ՝ միացնել փոքր սեփականատիրութիւնը, առանց փոխելու հողին, մշակին (իւրաքանչիւր կոլխոզ միջին հաշուով կ'ունենայ 312 աշխատաւոր բնակչութիւն) եւ դրամագլուխին միջեւ նոյն համեմատութիւնը, որ գոյութիւն ունէր անհատական ձեռնարկներու մէջ: Այդ փորձին միակ առաւելութիւնն այն էր, բերքը կը մնար պետութեան տրամադրութեան տակ:

Այսուհանդերձ գիւղացիները փութկոտութիւն չըրին իրենց աշխատանքին մէջ, չէին ուզեր աշխատիլ միայն ու միայն կոմունիստ կուսակցութեան շահուն համար: Կեդրոնէն ղրկուեցան վարիչներ, որոնք պաշտօն ունէին հսկելու կոլխոզներու աշխատանքին վրայ: Բայց ի՞նչ կրնային ընել, երբ բոլորովին անգիտակ էին հողագործական աշխատանքներու: Արդիւնքն եղաւ,— հերկը թերի, ցանքը ուշացած, խնամքը պակաս, հունձքը անկատար: Այսպէս 1931ին հունձքին 20 առ հարիւրը փճացաւ կամ կորսուեցաւ:

Ահա պատկերը թիւերով.—

Ցորենի բերքը ամբողջ Ռուսիոյ մէջ տակառաչափով (միլիոն).

1913	1928	1931	1932
81,6	73,3	70	70,8

Արդ, մինչ մէկ կողմէ բերքը կը նուազէր 11 միլիոն տակառաչափ, բնակչութիւնը կ'աճէր՝ 139,700,000էն հասնելով 165,000,000:

Այսպէս կոմունիստ յեղափոխականներու անփորձութեան շնորհիւ, երկիրը մատնուեցաւ դիւանակալութեան, փոխադրութեանց գործին կազմալուծման, ճարտարագործութեան թերի արդիւնաբերութեան, ժողովուրդին պատճառելով աներեւակայելի տառապանքներ:

Իրմէ բխած այս թերութիւններուն դէմ կառավարութիւնը կը պայքարի Չեկայով եւ ահաբեկչութեամբ:

Արդարեւ, Մոսկուայի սնունդի մատակարարման տագնապը լուծելու համար, անցեալ ձմեռ կարմիր մայրաքաղաքէն դուրս վտարեց 300,000 հոգի, հրամայելով երթալ բնակիլ Մոսկուայէն առնուազն 100 քիլոմեթր հեռու:

Միւս կողմէ, Ուկրայնիոյ եւ Կուպանի մէջ, կոլխոզներու ընդդիմութիւնը խորտակելու համար, հրամայեց «դատել ու մաքրագործել» կոլխոզները: Եւ ահա, անցեալ փետրուար մարտ ամիսներուն, տասնեակ հազարներով գիւղացիներ աքսորուեցան Սիպերիա: Կուպանի մէջ այսպէս եր[…] գիւղեր ամբողջովին պարպուեցան[…] 30,000 գիւղացիներ, իրենց կին[…] ու զաւակներով, աքսորուեցան ան[…] նօթ ուղղութեամբ: 1931-1932ին տարուած խուզարկութիւններու[…] թացքին, յիշեալ շրջանի գիւղացի[…] րուն թողուցին այնքան քիչ ցորեն[…] դժուար թէ բաւէր մինչեւ նոր բեր[…] ապրելու համար: Ու երբ գիւղ[…] փորձուէր նոր բերքէն մէկ կամ եր[…] պարկ ցորեն թաղել հողին տակ[…] նութիւն մը բաւական էր գնդակա[…] րութեան դատապարտելու, ինչպէս[…] հրամայէր «համայնական կամ[…] կան սեփականութեան» պաշտպա[…] թեան մասին հրատարակուած[…] վարտակ մը: Եւ հազարներով գի[…] ցիներ հրացանի բռնուեցան[…] մար, որ, չուզելով անօթի մն[…] իրենց քրտինքով հասած բերքէն[…] մը ցորեն պահած էին: Վերջացա[…] դեռ այդ գնդակահարութիւնները[…] ներ, որոնք մկրատով քիչ մը հա[…] քաղեն այն արտէն, ուր իրենց ա[…] սիններն ու զաւակներն են քրտինք թա[…] փեր, նոյն օրէնքով կը դատապ[…] տուին հինգ կամ տասը տարի ա[…] նակիր աշխատանքներու:

Կառավարութիւնը ազդակ[…] կը հսկէ ցորենի բերքին վրայ[…] սահմանուած է արտածման: Գո[…] դեռ այդ արտածուած քանակութ[…] նէն: Արդարեւ Լիթվինով, Լոնդ[…] համաժողովին մէջ, կը պահան[…] թոյլ տալ որ ռուսական ցորենը[…] լի շատ հոսի միջազգային շուկա[…] վրայ:

Ի՞նչ փոյթ թէ անդին ժողովուրդ[…] սովի է մատնուած:

Օրուան պայքարին առթիւ

— :•: —

ԽՄԲ.— Իրարու խռնէ կը հր[…] րակենք այս նամակները, որ այն[…] սրտառուչ միաձայնութեամբ կը[…] ղոքեն օրուան անճոռնի պայքար[…] դրօշամարտին դէմ.—

ՓԱՐԻԶ.— Որքան կը կարդամ «[…] ռաջ»ի մէջ եռագոյնին դէմ ստոր[…] հալածանքները, այնքան աւելի[…] պաշտեմ զայն, իբրեւ մասունքը[…] կը յաւականչէ մեր փառքի օրերը:

Որքան ատեն որ հակառակորդները հալածեն տարագիր եռագոյնը[…] քան ատեն հայ երիտասարդութիւնը[…] ու մանաւանդ ապագայ սերունդը[…] կազմող պատանիները աւելի երկ[…] ղածութեամբ պիտի փարին անոր[…] Եթէ պէտք ըլլայ նոյն իսկ տառապ[…] պիտի տառապինք:

Ջուր են հակառակորդներու բո[…] ջանքերը: Այդ ապարդիւն ջանքեր[…] ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ո[…] աւելի խորացնել եռագոյնին[…] գաղութահայ երիտասարդութեան[…] տին մէջ: Ինծի չիյնար ուրիշ[…] եթէ ոչ կրկնել «Մեր Հայրենիք»ին[…] տեսեալ տողերը.—

Նայիր նրան երեք գոյնով,
Նուիրական մեր նշան.
Թող փողփողի թշնամու դէմ,
Թող միշտ պանծայ Հայաստան:

Յարութիւն Երանոսեա[…]

×

«Ամէն կերպով պէտք է արգ[…] հանդիսանաք, որպէսզի հայ[…] եռագոյնը չպարզուի»:

ԼԻՈՆ.— Խօսքս այն մի ամբոխավար[…] ներու մասին է, որոնք իրենց վե[…] Շրջ. ժողովին մէջ, վերոյիշեալ[…] խորհրդ[…] որոշումը տուեր են: Ա[…] եւ շատ ապրիք, աշխարհ[…] ամբոխավար աղաներ, որ յանդգն[…] թիւնը ունեցեր էք մէկ միլիոն ան[…] մեռելներուն սրբազան խորհրդ[…] լուծել կուսակցական չէլ հաշիւներ[…]

Չեմ գիտեր ի՞նչ գրեմ եւ ո՞ր բա[…] րը գործածեմ, որ գէթ կարենամ[…] նապատներուն մէջ արիւնոտած[…] ցումներուս գոհացում տալ: «Եռագոյ[…] նը դաշնակցական է», «հակազգա[…] կան» է «լաթի կտոր մըն է» են[…]: մեր ամբոխավար աղաները եթէ փ[…] կտորներ եղած չըլլային, եթէ ա[…] ցողներ, այլասերածներ չըլլա[…] գետինը պիտի անցնէին այս[…] գործածելով: Եթէ եռագոյնը[…] նակցական դրօշակ է, հակազգա[…] է, հապա ո՞ւր է մեր պետական[…] ըը, ինչո՞ւ ձեր հովանաւորած[…] ներուն վրայ չէք պարզեր. մանա[…] որ Երեւանի աչքեւ օրական 24 ան[…] ծունդի կուգաք:

Հերի՛ք է, Պ. Պ. ամբոխավարներ[…] րեք է, անցեր է տիրոջը աչքին հաճ[…] երեւնալու եւ ամէն սրբութիւն ոտ[…] կոխելու դարը: Աշխարհի բոլոր[…]

...գործերը արթնցեր են եւ արեւուն
...ակ ազատ ապրելու իրաւունքը կը
...ահանջեն: Ազգային ոգին է որ կը
...ութիւնը: Ամէն ժողովուրդ իր սրբա-
...ն խորհրդանիշը ունի, իսկ դուք,
...ղներ, գոնէ մի փորձէք խաղալ
...իր զգացումներուն հետ, եթէ չէք ու-
...էր որ ապագայ պատմիչը ձեզ ազգու-
...ց անուանէ:

Կ. Յովակիմեան

X

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ատենէ մը ի վեր մեր հայ պարոնները մեզ կը հրաւիրեն սա-...րեզ իջնել եւ խառնուիլ հանրային ...եանքին, օրինակ առնելով Թրքուհի-...ներէ: Արդ, կը հարցնենք բոլորին. ...ւք տեսա՞ք որ Թուրք ազամարդը իր ազգային դրօշը անարգէ:

...կարգ մը մարդիկ, մեծաւունէն ...ւթիւն սքեմաւորները կառավարի պայ-...ն մըն է որ կը մղեն հայ դրօշին ...ւ, որ հայ կարինին արիւնով ներ-...ած, որ հայ կեանքով պատուիլ է գնուած: Ու-...ենք, մենք կ'ըսենք պէտք է դուրս ...ինք մեր խոհանոցներէն ու պաշտ-...ենք հայ դրօշը, որուն ամէն մէկ ...ոյնը մեր մէկ միլիոն սիրելիներուն ...ւն ու ազատիկը կը հասցնէ մեր ...անջին: Աւելի շատ մենք իրաւունք ...ունինք պահանջ կանգնելու այսպիսի ...խաղկատակութեան դէմ: Ուրեմն, պա-...րոններ, դուք չըջահայեաց եղէք ու ...տեսէք թէ կա՞յ որ եւ է ազգի մէջ դասա-...մը որ ձեզ պէս անարգէ իր դրօ-...շը: Հայ կինը չի կրնար մոռնալ իր սիրելիները որ նահատակուեցան նուիրական դրօշին համար: Ի՛նչ հոգեկան ...մաստութիւն: Երէկ երբ հայ գին-...ուորը մոռցած էր ամէն ինչ, ընտանիք եւ զաւակ եւ կեանքը սպաս դրած էր հայ ազատագրութեան դատին, եւ եռագոյնը բարձր բռնած կը յառաջանար, երբ հայ կիներ կրնկակոխ բանակներուն կը հետեւէին իրենց մասնակցութիւնը բերելով հայկական ազատագրման եւ շատեր իրենց ամուսինները զոհ տալով, դիակներու վրայ կոխկռտելով, ո՞ւր էիք դուք, պարոններ, ժընե՞ւ, Փարի՞զ թէ Լոնտոն ... Կամրեցէք քիչ մը: Խոհանոցի հայ կինը աւելի զգայուն է իր դրօշին հանդէպ քան ուրացող մտաւորականը:

Գէթ լռեցէք, թշուառներ: Ձեզի համար լաչակ, իսկ մեզի համար Հայուն նուիրական դրօշը պէտք է:

Սիրանուշ Բագիկեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՂԱԽԷԺԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ջղախէժի գործարանին բանւորներուն բնակութեան յատկացուած աւանին շինութիւնը յանձնուած է ճարտարապետ Ղազանջեանի: Ճարտարապետներ Մազմանեան եւ Քոչար կազմած են յատակագիծը այդ աւանին, որ պիտի ունենայ 4000 հոգի: Այս աւանը թրամվէյի գիծով մը պիտի միացուի Ղամարլուի խճուղիին: Իսկ գործարանը պիտի միացուի բանուորական աւանին՝ լայն ծառուղիով մը, որ կը պատրաստուի հիմակուընէ:

Ապսպրուած են պատրաստ դուռներ եւ պատուհաններ, աւազ ու խիճ ջարդող մեքենաներ:

Բազմարուեստեան վարժարանի ուսանողներէն եւ դասախօսներէն խումբ մը մեկնեցաւ Լէնինական, Ղարաքիլիսա, Ալլահվերտի, Աբթիկ եւ այլ բանւորական վայրեր, հաւաքելու համար երիտասարդ բանուորներ, որպէսզի բազմարուեստեան վարժարանին եւ ձղախէժի արդիւնաբերութեան մասնագէտներ դառնան:

«ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ» ԵՒ «ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ գնահատականները կը հրատարակէ Նշան Պէշիկթաշլեանի «ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»ի եւ Շ. Նարդունիի «ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ»ու մասին (30 յուլիս).—

Նշան Պէշիկթաշլեան բանաստեղծութեամբ սկսաւ՝ դառնալու համար հետզհետէ տաղանդաւոր երգիծաբան մը: Սիդոնեան եւ Բապլին, քնարավէպեր Ցիսուսի կեանքէն, պիտի կրնային հայ գրականութեան մէջ իրեն տեղ մը տալ: Բայց ան հիմա կրկնակ աթոռ կը պահանջէ,— բանաստեղծի եւ երգիծաբանի: Երգիծաբանը Ընկեր Շահազարով սկսաւ. այդ երգիծական վիպակին մէջ Պէշիկթաշլեան մեզ կը ներկայացնէր մէկը այն խաչագողներէն որ յայտնուեցան Հուրրիէթի օրերուն: Հիմա արդէն ան մեզ կուգայ պատկառելի հատորով մը, Երգիծականը, ուր ամփոփուած են երեք երգիծական դիմանկարներ, Փարաւոն Սէմ Անտոն, Իշխան Արշակունի, եւ Արջունի սրբազան, երեք անուններ՝ որոնց տակ կը ծաղրանկարէ ծանօթ երեք դէմքեր, բանաստեղծ մը, դերասան մը եւ եպիսկոպոս մը:

Կրցած է «տեսնել», «շօշափել», «ըմբռնել» իր տիպարները՝ անոնց ամէնէն ծաղրելի կողմերէն, ու իր հերոսներուն վրայ գոյները այնպէս մը խըտացնել, որ անոնց դիմանկարներէն մէյ մէկ ծաղրավէպ ստեղծուած է: Իր հերոսները, ճիշդ է, չէշտուած են իրենց յատկանշական գիծերուն մէջ, բայց կ'ապրին. կը շնչեն,— ինչպէս ապրեցաւ Աբիսողոմ Աղան կամ Ընկեր Փանջունին, որովհետեւ բոլորն ալ իրենց խորքին մէջ կը խտացնեն իրական տիպարները, այսինքն կեանքը: Երգիծականի այս երեք գլխաւոր նիւթերուն կցուած են բազմաթիւ «Մերօրեայ ծիծաղներ», որոնց մէջ ան կը ծաղրանկարէ իր շուրջի կեանքը, սկսելով Փարիզի գրողներէն ու դերասաններէն մինչեւ խաչագողները, Հայրենակց. Միութիւններէն մինչեւ Հօկն ու Հնչակեանները:

X

Շաւարշ Նարդունի անունը զինադադարը բերաւ հայ գրականութեան: Ու տասը տարին բաւական եղաւ որ ան գայ բազմիլ մեր նոր գրողներուն առաջին շարքը: Օժտուած պատմելու բացառիկ շնորհով մը՝ ուր մեր նոր գրական լեզուն իր ամէնէն դասական գեղեցկութիւնը կը հագնի, Շաւարշ Նարդունի մեր լաւագոյն արձակագիրներէն մէկն է: Մեղեդիները, զոր իրմէ լոյս կ'ընծայէ «Յառաջ»ի մատենաշարը հիմա, արդէն յայտնութիւն մը եւ նուիրագործում մըն է միանգամայն: Քառասունի չափ գրական կըտորներ, արձակ բանաստեղծութիւններ, հէքեաթ եւ աւանդութիւն, մեզ կը պատմեն հայ գիւղը՝ արուեստագէտի պրիսմակէն անցած: Ձմայլելի հէքեաթներ կան Մեղեդիներուն մէջ, ինչպէս «Աստղիկ», «Լճին ժամը», «Կարմիր Վարդեր»ը, «Լերան Բարկութիւնը», «Մեր գիւղին Լճակը», «Սոխակներ»ը, «Թռչուն մարդ»ը, «Մոմ ծաղիկը», եւն., որոնք պիտի անցնին հայ գրականութեան: Ու կան հայրենի գիւղէն բերուած աւանդութիւններ ալ որոնցմէ Նարդունի կրցեր է մէյ մէկ գոհար ստեղծել, ինչպէս «Անձրեւին Ջորը», «Աստուած իջեր ի Հայաստան», «Սուրբ Շուրջառը», «Եղակը», «Ջան գիւլում», «Բաբելոնի Աշտարակը», «Եա՛, Եա՛», «Ջուրերու Թագաւորութիւնը» եւն.: Շաւարշ Նարդունի ինքզինք կը պարտադրէ սերունդին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Տէօրթեօլ

«Ազգամ»ի շրջուն թղթակիցը կը գրէ Տէօրթեօլէն (24 յուլիս).—

Այս գաւառակը գայմագամի կողմէ դժբախտ է: Երկու գայմագամներ իրարու ետեւէ մեռած ըլլալով, երկար ատենէ ի վեր արձանագրութեանց դիւանին գլխաւոր քարտուղարին կողմէ կը կառավարուի: Հոս տարօրինակ նախապաշարում մը կայ,— քաղաքէն մինչեւ կայարան խճուղին աւրուած է եւ տարիներէ ի վեր չի շինուիր: Պատճառը այն է որ այդ գործին ձեռք զարնել ուզող գայմագամները անմիջապէս մեռած են: Հոս նոր գայմագամ մը գալուն պէս, աջէն ձախէն ականջին կը փսփսան,— «Զըլլայ որ այդ ճամբան շինելու ձեռնարկես, կը մեռնիս»: Ատոր նպատակը իմացայ,— չեն ուզեր որ աշխատին կամ ճամբուն շինութեան համար դրամ վճարեն: Ուրեմն, Տէօրթեօլի բնակիչները իրենց երկրին վերաշինութիւնը չեն ուզեր, ինչ որ վատթարագոյն բանն է աշխարհի մէջ:

Հոս, տնտեսական տեսակէտէ, կուսակալանիստ քաղաքի մը չափ եռուն վայր մը ըլլալով հանդերձ, բոլորն ալ միշտ դրամի չգոյութենէն կը գանգատին: Համեստ դասակարգը ձգենք, կալուածի ու ապրանքի տէր հարուստներն ու նարինջի թագաւոր կոչուած անձերն անգամ կ'երդնուն որ իրենց գրպանին մէջ մէկ հատիկ ոսկի չկայ: Հոս նարինջի դրամէն զատ, պաշտօնէութեան ու զինուորականութեան թոշակները եւս մուտք գործելով հանդերձ, այս անկումութեան պատճառը հարցուցի քիչ մը աւելի ծանրագլուխ երեւցած մարդոց: Պատասխան.— «Նարինջի վաճառականները տարին երկու ամիս աշխատելէ վերջ, 9 ամիս շարունակ սրճարաններու մէջ fումար կը խաղան ու շրջականներէն եկող երգչուհի, պարուհի եւ այլ աղջիկներուն հետ ժամանակ կ'անցընեն: Իրենց այգիներն ու պարտէզները երեսի վրայ կը թողուն: Ծառերն իսկ չեն յօտեր»:

Ծովը ընտիր ձուկեր ունենալով հանդերձ չեն որսար, եւ այստեղի ձուկերը որսալու համար Իսքէնտէրունէն ձկնորսներ կուգան: Քաղաքէն մէկ հատիկ մարդ ձուկ որսալու չելլեր: Այնպէս որ ծովեզերեայ այս քաղաքին մէջ մարդ ձուկին կարօտը կը քաշէ: Փոխանակ նարինջի դրամները անպէտ կերպով մսխելու եւ 9 ամիս պարապ ժամանակ անցընելու, կը յանձնարարենք ուրիշ գործերու եւս ձեռնարկել եւ պարապ նստիլ ուտելէն հրաժարիլ:

Քաղաքին անդորրութիւնը նախապէս շատ խանգարուած էր: Բայց, հարիւրապետ Ամնի պէյին հոս ոստիկան զօրաց հրամանատար կարգուելէն վերջ ամէն ինչ կարգի մտած է: Ան մաքսանենգներուն շունչ առնել չի տար, այդ պատճառաւ ալ շահագրգռուողներ զանազան միջոցներու դիմելով փորձած են զայն այս տեղէն հեռացնել, բայց ընդհ. հրամանատարութիւնը միշտ քննութիւն կատարեց ու որ եւ է բիծ գտած չէ անոր վրայ: Այս գաւառակը մաքսանենգներու բոյն մըն է: Ոստիկանութեան հետապնդումներուն շնորհիւ, թէեւ նուազած է, բայց կրկին մաքսանենգութիւններ կը կատարուին: Սահմանամերձ վայրերու մէջ օղիին ու աղին աժան ծախուելուն ինչպէս նաեւ «Հալֆա» խոտէն շինուած կեղծ մետաքսեղէններուն շուտով պատռելուն եւ ճերմկելուն պատճառաւ, այդ երեք տեսակ ապրանքներուն մաքսանենգութիւնը բառնուած է: Ու հիմա բոլորն ալ շաքարի մաքսանենգութեան ետեւէ են: Եթէ շաքարը եւս միւսներուն նման աժան ծախուի, մաքսանենգները պիտի սընանկանան ու դէպի Սուրիա հակառակ ուղղութեամբ մաքսանենգութիւն մը ծայր պիտի տայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԱՊՈՔԱ, (Յառաջ).— Տասնհինգ ամիս առաջ, 1932 մայիս 5ին, Լապոքայի մէջ կազմուեցաւ Ա. Միութիւնը, նպատակ ունենալով հայ պզտիկներուն հայերէն գրել, կարդալ եւ խօսիլ սորվեցնել: Այնքան ալ դիւրին գործ չէր Միութիւն կազմել այսպիսի շրջանի մը մէջ: Ա. եւ Բ. ժողովները ապարդիւն անցան: Բայց կազմակերպիչները չյուսահատեցան. երրորդ փորձ մը եւս ըրին եւ յաջողեցան, իրենց հետ ունենալով ոչ ամբողջ գաղութը, այլ անոր մէկ մասը: Որոշուեցաւ հիմը դնել, այն յոյսով որ միւսները յետագային կուգան կը միանան: Բայց սխալած էինք. ոչ միայն չեկան, այլ եւ ամէն կերպ աշխատեցան որ քայքայուի: Բարեբախտաբար չի յաջողեցան: Միութիւնը աւելի եռանդով փարեցաւ գործին, եւ անմիջապէս ապսպրեց գրասեղաններ, դասագրքեր եւ գրենական պիտոյքներ, ինչպէս նաեւ յարմար սենեակ մը վարձեց: Իսկ իբրեւ ուսուցիչ, սիրայօժար տրամադրուեցաւ Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատութեան շրջանաւարտներէն Մկրտիչ Կարսեան, չնչին վճարումով մը:

Մանկապարտէզը իբրեւ հասոյթի աղբիւր ունի միայն անդամավճարներէ գոյացած չնչին գումար մը, ինչ որ չէր բաւեր ծախքերը գոցելու: Այս առթիւ դիմումներ եղան, բայց անօգուտ:

Այս պայմաններու մէջ շարունակուեցաւ մէկ տարի: Արդէն վերջացած էր վարչութեան ժամանակաշրջանը եւ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն, որ պիւտճէն հաւասարակշռելու միջոցներ փնտռեց եւ գտաւ: Կազմակերպեց վիճակախաղ մը, եւ յաջողեցաւ, շընորհիւ Նիսի, Քանի, Լապոքայի եւ Տրակինեանի հայրենակիցներուն որոնք մեծ աջակցութիւն ցուցուցին: Լապոքա ապրող ռուս տարագիրներն ալ օգնեցին այս ձեռնարկին սպառելով տոմսերը: Այս առթիւ վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլորին:

Վարչութիւնը կազմակերպեց նաեւ դաշտահանդէս մը, շնորհիւ նոր ուսուցիչ Պ. Երուանդ Քասարճեանի ջանքերուն: Դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 30ին, գեղատիպ, ծառախիտ վայր մը: Առտուան ժամը 9էն մինչեւ 3 անցաւ կեր ու խումով: Ամէն կողմէն կը լսուէին երգեր, նըւագներ:

Օրուան նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց միութեան նպատակը: Ցետոյ խումբ մը պզտիկներ սկսան «Բամ Փորոտան» երգել, ընկերակցութեամբ ուսուցչին, որ ջութակով չափ կուտար: Իրարու ետեւէն բեմ եկան բոլոր աշակերտները, ոմանք երգեցին, ուրիշներ արտասանեցին: Վերջին մասն էր գեղեցիկ, պզտիկ եւ ծիծաղաշարժ պատկեր մը: Որոշ կ'երեւար որ արտասանողները, խօսողները եւ երգողները լաւ հայերէն չեն խօսիր:

Փակումէն առաջ, աճուրդի դրուեցան երկու շիշ շամփանեա եւ քառորդ ժամուան մէջ 450 Ֆր.ի բարձրացաւ:

Ժամը 6ին վերսկսան կերուխումն ու երգերը: Ամէնքն ալ գոհ էին որ հայկական հանդէս մը կը վայելէին քաղաքի ժխորէն հեռու:

Յ. Գ.— Պարգեւ շահած թիւերն են. 216 ոսկի ակռայ մը (նուիրուած՝ հայ ատամնաբոյժէ մը): 431 թէյի սպաս մը: 330 տափատցու մը (նուիրուած հայ դերձակէ մը): 211 երկու հատ ծաղկաման:

Դիմել 134 Ave. St. Cassien La Bocca (Cannes)

Գ. Կ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ապրիլեան սերունդ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 օգոստոս).

— «Ո՞ւր գացին եւ ինչպիսի՛ կեանք մը կը վարեն այսօր, նախ Կիլիկիոյ, ապա հիւս. Սուրիոյ եւ Լիբանանի ու Պաղեստինի որբանոցներէն դուրս եկած մեր Ապրիլեան սաները, չըսելու համար մեր որբերը: Ո՞վ է որ, օր մը օրանց մտածեց լուրջ կերպով այն հարիւրաւոր, հազարաւոր հայ որբերուն եւ որբուհիներուն մասին, որոնք Անթուրայի ֆրանսական զոլէճի շէնքին մէջ ճէմալ փաշայի կողմէ բռնի թրքացուեցան: Ո՞վ կը մտածէ դեռ այսօր, այն հազարաւոր որբուհիներուն մասին, որոնք զուրկ ազգային խնամքէ եւ պաշտպանութենէ ինկած են անբարոյական ճահիճներուն մէջ, որոնք ցրուած են ապասերած ընտանիքներու մէջ, իբր սպասուհի. . Ապա, Ֆրանսայի ագարակներուն մէջ ցրուած մեր տղա՞քը:

Մեր յետ-պատերազմեան այս սերունդը, մեր նոր երիտասարդութիւնը, այսօր, դժբախտաբար անգոյն է, անջիղ է, հաւաքականութիւն ներկայացնելէ շատ հեռու է եւ ողբալիօրէն անկազմակերպ: Եւ ասոնց բոլորին պատճառը մենք ենք, մեր ազգային վարիչներն են:

Մենք կ'ըսենք, շատ ուշ ենք մընացեր: Բայց, նորէն եւ այնպէս ժամանակն է, որ մեր բոլորիս հայեացքները, ուշն ու կորովը դարձնենք դէպի երիտասարդութիւնը:

Նախ, ասկէ յետոյ պէտք է վերցուին աա որբ, չափահաս որբեր՝ ա՛յնքան կրկնուած, «ծաղրուած» կամ փառաբանուած անունները: Մեզի համար, այլեւս հայկազնեան բառարանէն մէկ անգամ ընդ միշտ ջնջուած է որբ բառը: Մեզի համար կայ միայն եւ միայն երիտասարդութիւնը, կամ նոր սերունդը, Ապրիլեան հայրենասէր, ազգայնական եւ վրիժածարաւ աննման տղա՛քն ու աղջիկնե՛րը:

Այսօր, աշխարհի զանազան անկիւնները ցրուած, տարածական մեր երիտասարդները՝ պէտք է հաւաքուին, խմբուին մէ՛կ դրօշակի, մէ՛կ նշանաբանի շուրջ:

Նոր աշխարհի ափերէն մինչեւ Եւրոպա, Պալքաններ, Եգիպտոս, Սուրիա, Հրէաստան եւ Միջագետք ու Պարսկաստան, ցանուցիր եղած ապրիլ 24ի տղաքը, պէտք է միանան ի վերջոյ կուռ եւ կարգապահ շարքերով: Անոնք, միանալով այդպէս, պիտի առաջին անգամ գրեն եւ հրատարակութեան տան Ջարդերէն, աքսորէն ազատած եւ անապատէն եկող սերունդին զարմանալի եւ զարմանազան վէպը, մեծ գիրքը: Այդպէս, անոնք պիտի գիտնան նախ, թէ իրենք ո՞վ են, ուրկէ՞ են եկած եւ ո՞ւր պիտի երթան... Այդպէս, անոնք պատասխանատուութեան պիտի կանչեն բոլոր անոնք՝ որոնք իրենց եսական հաշիւներով, ծոյլ եւ տմարդի վերաբերմունքներով ուղղակի ոճիր գործեցին իրենց դէմ եւ կը գործեն: Անշուշտ անոնք նկատի պիտի առնեն իրենց քննադատութեանց մէջ նաեւ բացառութիւնները:

Այդպէս, անոնք պիտի ունենան իրենց պաշտօնաթերթը, օրկանը՝ բովանդակ Ապրիլեան սերունդին, որ պիտի հրատարակուի աւելի Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ, քան Սէնի եւ կամ Թայմզի ու Ատլանտեանի ափերուն: Եւ այդպէս, անոնք, մեր բազմաչարչար ողբերգութենէն յետոյ, նոր խօսք, նոր շարժում եւ նոր գոյավիճակ մը պիտի յառաջ բերեն մեր թափառական ժողովուրդին մէջ, որուն աչքերը անվերջ յառած եւ գամուած պիտի մնան Արարատին, միշտ յաւերժական ու երազական Արագածին...

Արժէններու ցեղը, իր վերջին խօսքը՝ պատմութեան մէջ, դեռ չէ արտասանած:

Երանի թէ արիւնի, աքսորի, ջարդի ու անապատի այս սերունդը, մեր նորագոյն երիտասարդութիւնը, զայն այս անգամ արտասանէր Պիզմարքեան պողպատէ բռունցքներով, Քավուրեան հրաշագեղ, խորախոր իմացականութեամբ եւ Դեմոսթէնէսեան գերազանց հայրենասիրութեամբ»:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԴԷՊԻ ԲՆՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն բանակումին մասնակցողներու առաջին խումբը մեկնեցաւ Օգոստոս 5ին: Երկրորդ խումբը կը մեկնի օգոստոս 15ին: Անոնք որ պիտի արձանագրուին այս երկրորդ խումբին, դիմեն կեդրոնը (17 Rue Bleue) մինչեւ այս ուրբաթ իրիկուն, երբ կը փակուին արձանագրութիւնները:

Բանակումը Անըսիի հրաշալի լճին շրջակայքը:

Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— Պայլէ՛ս, ես քեզ ... երկինքի աստղերուն ու երկրի «աղ»ին չափ կը սիրեմ քեզ ...

— Ես ալ քեզ «Խաչաղբիւր»ին ջուրին չափ, Սիրա՛ն ...

Ու չգիտես, ի՛նչ զարմանալի հոգեկան խռովքէ մը մղուած, սկսան երկուքն ալ արտասուել:

— Գնա՛, Սիրան, գնա՛ ու անհոգ կեցիր, էս ցաւ օրերը կ'անցնին: Համբերանք պէտք է: Համբերէ՛, ըսաւ Պայլէն, երկար վարդապետական թօնով մը ու չափազանց յուզուած:

Սիրանը անգամ մըն ալ կախուեցաւ անոր շրթներէն ու բաժնուեցաւ:

Բաժնուիլ.— կը մտածէր — գուցէ վերջին բաժանում ու վերջին հանդիպում, ո՛վ գիտէ, մարդ ես... Ան մինչեւ որ գիւղին անկիւնէն շրջուեցաւ իրենց տանը կողմը՝ Պայլէն մընաց կանգնած իր տեղը, նաւը ընկղմող նաւապետի մը պաղարիւնութեամբ, ու երբ, վստահ եղաւ որ, Սիրանը այլ եւս տուն հասած ըլլալու է, շարժեցաւ, բայց հազիւ քանի մը քայլ առած էր, երբ ետեւէն մէկը շշնջաց ուժգին կերպով:

— Պայլէ՛ ...

— Սահա՛կ ...

Սահակի յանկարծակի յայտնութիւնէն, ան սառած մնաց իր տեղը:

Երկու ծանօթ ընկերներ ու բարեկամներ, այժմ, իրերու բերումով, դարձեր էին մահացու թշնամիներ ու այդ կիսախաւարին մէջ հանդիպած էին իրարու: Ցաղթականը ու պարտեալը յայտնի չէր, վասնզի, իրարու «մարտի հրաւէր» չէին կարդացած, այլ անոնցմէ մէկը, որ աւելի հատու էր ու կտրող՝ պարտուածի մը երեւոյթովը կանգնած էր տկարին առջեւ ... Ի՛նչ ընէր, չէ՞ որ յանցաւոր էր:

Մինչեւ այդ օրը, խօսքեր միայն լսուած էին իր մասին, բայց այսօ՛ր...

Եթէ Սահակը, փորձուէր ձեռքին պատրաստ դանակը խրել Պայլէին ուսը, անտարակոյս Պայլէն չպիտի կընար ձայն հանել: Կը զգար որ, մեծ յանցաւոր էր, վաղուց զգացած էր, մինչեւ Տէր Հօրը տունէն, բայց ... անզօր եղած էր իշխելու իր կամքին վրայ: Ցաճախ փորձած էր մոռնալ Սիրանը, բայց, չէր կրցած, ու ապագայ զաւկները բախտին ու ճակատագրին յանձնելով՝ շարունակած էր իր առօրեայ կեանքը, մանաւանդ որ, Սիրանը սիրով ընթացք էր տուած իր բոլոր առաջարկներուն: Ու այժմ հասած էր վայրկեանը հաշուետուութեան: Կամ Սահակը պիտի խնայէր իրեն, խնայելով «Աննայենց տանը մէկ հատիկ ճրագ»ին եւ կամ պիտի մարէր զայն յանուն իր տան սրբութեան:

Սահակը ժամանակին գուշակեր էր որ իր քոյրը բաներ մը կը դարձնէ, բայց երբեք չէր ենթադրած թէ իր քթին տակ, Պայլէին հետ է, ու եթէ մազի չափ կասկած մը ունենար, անշուշտ, չպիտի թողուր որ քոյրը Պայլէնց երթեւեկէ: Բայց, միամիտ եղած էր, անցուդարձին:

Վերջին երկու միջադէպերը եկած էին աւելի սրելու իր կասկածները: Մէկը, Սիրանին այն մէկ գիշերը ուշ գալը, ու արցունքոտ աչքերով անկողին մտնելը: Միւսը Ցոհաս Քուրօին աղոց «քոյրդ կառավարէ» լուտանքը:

Ցոհաս Քուրօն, վասնզի իր տունէն վանելու համար, եկած էր մինչեւ Սահակին ոտքը, բայց երբ, զայն անդրդուելի գտած էր իր երդումին մէջ, ետ դարձած ատեն ճամբան ամէն ինչ յայտնած էր,— «Քոյրդ Պայլէին հետ է ու ... «ձիթիանքի ոլօրուկը», իրիկուները» ... Ու Սահակը այդ օրէն ասդին, գրեթէ, ամէն երեկոյ գացած էր մատնանշուած վայրը՝ բայց բան մը չէր տեսած: Վերջին փորձն էր որ ըրած էր ու ահա «մուկը իր ծուղակին մէջ բռնուած» էր:

Կեղծ ժպիտը երեսին, ան, օրեր էր տառապած իր ներքին զալարումներուն տակ, գիշերները անքուն անցուցած էր, ճարպիկ դերասանի մը պէս, կեղծած էր ամէն ինչ, մինչեւ որ, կրցած էր ականատես ըլլալ անցուդարձին: Բայց զարմանալին հոն էր որ հակառակ իր ականատեսի հանգամանքին, չէր կրցած իր մտադրութիւնը գործադրել:

Երբ տեսած էր քոյրը Պայլէին գիրկը՝ նախ մտածած էր «խենչար»ի երկու ուժեղ հարուածով երկուքն ալ անշունչ փռել գետինը, բայց, յետոյ, անօրինակ փափաք մը ունեցեր էր նախ լսել — անոնց խօսուածքը, եւ ապա գործադրել իր մտադրութիւնը:

Տեսած էր թէ, ինչպէս քոյրը օձիկի մը պէս, ծկուեցաւ ու կախ ինկաւ Պայլէին վիզովը: Լսած էր անոնց բարի ու մեղմաղձոտ խօսուածքը ա՛ .. այդ որքա՛ն սէր ... որքա՛ն քաղցրութիւն ... այդ որքան «տաք սիրտ» հանդէպ իրարու ... Սահակը որ, վայրկեանը վայրկեանին պատրաստ էր երկուքը մէկ զգետնելու, ակամայ զինաթափ եղած էր: Ներքին ուժեղ փափաք մը ունեցած էր ինք ալ ունենալու այդ կեանքը, հոգ չէ թէ մէկ օրով: Չէ՞ որ ինք ալ երիտասարդ էր, ինքն ալ հարուստ երազներով սիրտ մը պահած էր մէկուն համար, որ, տարիներէ ի վեր տանջուած էր, բայց չէր յաջողած նոյն իսկ ձեռքը սեղմել:

Ամենալաւ օրը, մինակ «աչքի տակէ» բարեւ մը եղած էր, ու իբրեւ սիրոյ յիշատակ, զոյգ մը «չալայ» նըւիրած էր Պայծառին, Մղսօնց Պայծառին,— իր երազներու թագուհին ...

Այս յիշատակինապդեցութեան տակ, ան փափաքած էր ազատ թողուլ սիրողները: «Թող երթան, թող սիրեն իրար, աշխարհը ի՛նչ կ'ըսէ թող ան ըսէ, մէկ պիտի ըսեն, երկու պիտի ըսեն, երրորդին պիտի լռեն, կը մտածէր:

Բայց, միւս կողմէն, մաքին մէջ, սեւ օձի նման կը ցցուէր այն միտքը, թէ Պայլէն որ, տարիներու եղբայր էր, ընկեր էր, ամէն ինչ էր, ինչո՞ւ այսպէս վատութիւն ըրաւ, քրոջս ձեռք տուաւ: Ան որ, քրոջս ձեռք կուտայ, եթէ կին ունենայի, կը փորձըւէր անոր ալ ձեռք տալ: Այո, «նամարտ» մարդէն ամէն բան կը սպասուի: Լաւագոյն է որ ես կատարեմ երդումս, ազատելու համար ընտանեկան սուրբ յարկիս պատիւը, ի՛նչ ձեւով որ կրնամ:

Լուռ, ամայի այդ վայրին մէջ՝ Սահակը կանգնած Պայլէին մօտ, առանց շարժելու կեցաւ: Այս միտքերը հովի մը արագութեամբ եկան ու անցան իր գլխէն: Սիրանը հեռացած էր արդէն եւ երբ Պայլէն կը պատրաստուէր հեռանալու ետեւէն պոռաց.

— Պայլէ՛, ... ու երկուքն ալ լո՛ւռ մնացին իրենց կանգնած տեղերը:

Երկար լռութենէ վերջ, Սահակը խոժոռ նայուածքով եւ կծու ձայնով մը ըսաւ.

— Ըրածիդ կը հաւնի՞ս, ծօ՛ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

կայանը, եւ հանդիպելով Խարքով ու Քիէվ, սեպտ. 2ին պիտի հասնի Մոսկուա:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, թէեւ անհատական է:

ՇԻՇԻ ՄԸ ՄԷՋ... ԼՈՒ ԺՈՂՎԵՑ, ՎՐԷԺ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

« Զգայացունց » լուր մը կը հասնի Մինիխէն:

Վարձակալ մը վէճ ունէր տանտէրին հետ: Դատ-դատաստան, բայց վարձակալը կորսնցուց:

Եւ որոշեց վրէժ լուծել: Ի՞նչպէս: Քանի մը գիշեր անքուն անցընելէ յետոյ, վճռեց բաւական քանակութեամբ լու հաւաքել: (Պատմութիւնը չըսեր թէ ուրկէ՞ գտաւ): Եւ բոլորը մէկ շիշի մը մէջ լեցնելով, քնացուց եթերով: Յետոյ, փչափողի մը միջոցաւ, գիշերանց քշեց տանտիրոջ բնակարանին կղպանքին ծակէն ներս: Լուերը ազատ ասպարէզ գտնելով, փախուստի մատնեցին տանտէրը եւ ամբողջ ընտանիքը:

Այժմ տանտէրը դատ բացած է վարձակալին դէմ, դէպքը ներկայացնելով իբրեւ « հարուած եւ վիրաւորում »...

Խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Գերմանական կառավարութիւնը ձերբակալեց ռատիոյի կազմակերպութեան գլխաւոր պաշտօնեաները եւ փոխադրեց կեդրոնացման բանակատեղի մը: Նախկին նախարար Թրէփով, որ վարիչը եղած է անթելի կազմակերպութեան, հեռագիր մը ուղղելով կառավարութեան, բողոքեց եւ յայտարարեց թէ ինքն ալ համամիտ է անոնց եւ պատրաստ՝ կրելու միեւնոյն պատիժը: Ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ կալանաւորները միլիոններ իւրացուցած են քանի մը տարուան ընթացքին:

⁂ Կառավարութիւնը լուծեց հիթլէրական օժանդակ ոստիկանութիւնը: Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի թէ «Համայնավարութիւնը ջախջախուած ըլլալով, այլեւս աւելորդ է օժանդակ ոստիկանութեան գոյութիւնը»:

⁂ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին մեծ քաղաքներու մէջ:

Երեքշաբթի օր ձերբակալուեցաւ հանրապետութեան անդրանիկ նախագահին զաւակը, Ֆ. Էպէրթ, ուրիշ երկու ընկերվարական երեսփոխաններու հետ:

Համպուրկի ծերակոյտը վճռեց թէ ո'ր եւ է օգնութիւն պէտք չէ ընծայել անոնց որ կը շարունակեն անդամավճար տալ ընկերվարական կամ համայնավարական կազմակերպութեանց: Հիթլէրական տեղեկատուականը գնահատելով այս որոշումը, կ'ըսէ թէ ո'ր եւ է միջոց պէտք չէ խնայել, ոչնչացնելու համար «կարմիր ժանտախտը»:

⁂ Նախարարական հրամանագրով, բոլոր դպրոցներուն մէջ պարտաւորիչ հռչակուեցաւ Փաշական բարեւը:

⁂ Հրաման տրուած է կրակի բռնելու անոնք որ համայնավարական թռուցիկներ կը ցրուեն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի յաւելուածական հարցեր:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի դիմացի սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբը բացառիկ ժողովի կը հրաւիրուի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատետրերը միասին բերել:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ձեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական ժողովի մասին: Ներկայանալ անդամատետրով:

Դաշտահանդէս Վիենի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8

(Զորս ճանապարհին՝ Ջրաղացքի գետակի եզերք):

Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՋԻԿԵԱՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը:

Թր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

կը նուագէ «Ե Փ Ր Ա Տ» նուագախումբը:

ճոխ պիւֆէ: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Աստուածածնայ ցօնի առթիւ տեղիպիտի ունենայ «վիճակ»:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը, St. Lazareէն շոգեկառք եւ շոգենաւ:

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ.— Շրջաբերականի ընթերցում եւ այլ հարցեր: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՀՐԱՒԷՐ

ՇԱՎԻԼԻ եւ Շրջականներու Ընկերակցութեան Վարչութիւնը Շավիլի եւ շրջականներու մէջ բնակող հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Նոր վարձուած մատուռ - մանկապարտէզին նորոգութիւնը:

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի հրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի Ս. Աստուածածնի Տօնը եւ Խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առթիւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեան: (կնիք)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Տանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ահա իմ տեսակէտս, եւ ես պիտի պաշտպանեմ մինչեւ վերջը, առանց երբեք զիջում մը ընելու: Թերեւս ձեզի պարզեցի մեր ապրած ցաւագին կեանքին կողմերէն մին: Բայց ալ կը բաւէ: Այսօր կ'ուզեմ անհունապէս երջանիկ ըլլալ եւ ճառագայթել, լեցուիլ ուրախութեամբ եւ զուարթութեամբ, ինչպէս արեւը, որ գլխ փողոց կը հրաւիրէ, գդուոտ -երկն-քի մը կապոյտին տակ: Կը բարեւեմ բոլոր սիրելի բարեկամներուս, խիստերուն եւ բարեհամբոյրներուն, անոնց որ կը քննադատեն մեզ եւ անոնց որ կը տանջուին մեզի հետ: Կը բարեւեմ իմ բարի, իմ սիրելի եւ մանկունակ փոքրիկ աչքերուս, որ կը ժպտին ինծի այնքան անմեղութեամբ, որքան արեւին ճերմակ ճառագայթները ձիւնին վրայ, որ կը հալի»:

Կալիայեւի մեկնումէն յետոյ Օպանաս մինակն էր, որ կը հսկէր: Իր միակ հոգն էր աչքէ չփախցնել ամէն անգամ որ (երկու օրը մէկ անգամ) մեծ դուքսը Կրէմլինի պալատէն եւ երթար Տվերսկայայի պալատը: Բացարձակապէս վստահ ըլլալու համար իր քաղած տեղեկութիւններու մասին, Օպանաս չէր սպասեր Տվերսկայա փողոցին մէջ, որովհետեւ մեծ դուքսը կրնար հետեւիլ Նիկիցկայա փողոցէն անցնելով Տրոյցկի դրան: Ուստի իրեն կը մնար աչքի տակ պահել կամ Տվերսկայայի պալատին, կամ Կրէմլինի պալատին գաւիթը: Օպանաս նախընտրեց Կրէմլինի պալատին գաւիթը, կենալ Ցարին Զանգակին մօտ, ճիշդ պալատին դիմաց: Այդ հրապարակէն էր, որ վերջին երկու շաբթուան ընթացքին հսկեց մեծ դուքսին վրայ: Ոչ լրտեսները, ոչ ալ ոստիկանները ուշադրութիւն ըրին իրեն:

Վարաներ էինք որոշելու մահափորձին օրը: Կարդալով թերթերը, իմացայ որ, 2 փետրուարին, Օփերային մէջ տեղի պիտի ունենար ներկայացում մը, բարեսիրական նպատակով, ի նպաստ կարմիր խաչին, հովանաւորութեանը տակ Էլիզաբեթ Ֆեոդերովնա մեծ դքսուհիին: Մեծ դուքսը պատճառ մը չունէր ներկայ չըլլալու այդ իրիկուան ներկայացման: Ուստի մենք ալ որոշեցինք մահափորձը կատարել 2 փետրուարին:

Դորա Բրիլիանտ քանի մը օր առաջ մեկնած էր Եուրիեւ (Դորպատ), ուր կը պահէր ռւժանակը: Գացի գտնելու զինք եւ փետրուարի սկիզբը կազմակերպութեան բոլոր անդամները ամբողջովին դարձեալ կը գտնուէինք Մոսկուայի մէջ:

Դորա Բրիլիանտ իջաւ Սլավիանսկի Բազար պանդոկը Նիկոլսկայա փողոց: Այդտեղ էր որ, փետրուար 2ի առաւօտուն, պատրաստեց երկու ռումբ, մէկը Կալիայեւին, միւսը Ալեքսանդրովիչին համար: Չէինք գիտեր սակայն թէ մեծ դուքսը ո՞ր ժամուն պիտի երթար թատրոն: Որոշեցինք իրեն սպասել կանուխէն, այսինքն իրիկուան ժամը 8էն սկսեալ: Իրիկուան ժամը 7ին գացի Սլավիանսկի Բազար: Նոյն ժամուն պանդոկէն իջաւ Դորա Բրիլիանտ, ձեռքին մէջ երկու ռումբ, թուղթի մէջ փաթթած: Միասին գացինք Բոգոյավլէնսկի նեղ փողոցը, բացինք ռումբերու փաթոյթը, իւրաքանչիւրը դրինք զատ զատ պայուսակներու մէջ, որ հետս բերեր էի: Օպանաս կը սպասէր Բոլշոյ Չերկասկի նեղ փողոցին մէջ: Նստայ իր կառքը: Իլինկա փողոցին մէջ հանդիպեցանք Կալիայեւի: Իրեն յանձնեցի իր ռումբը եւ գացի Ալեքսանդրովիչի մօտ, կը սպասէր Վարվարկա փողոցին մէջ: Ժամը 7.30ին երկու ռումբերը յանձնուած էին իրենց տէրերուն եւ ժամը 8ին Կալիայեւ կը գտնուէր Վոսկրեսենսկի հրապարակին վրայ, Քաղաքապետարանին մօտ, մինչ Ալեքսանդրովիչ դիրք բռնած էր Ալեքսանդրովսկի պարտէզին մուտքին մօտ: Նիկոլսկիի դուռնէն մինչեւ Օփերա, մեծ դուքսը ունէր երկու ճամբայ, մէկը կը տանէր Կալիայեւի, միւսը Ալեքսանդրովիչի:

Կալիայեւ եւ Ալեքսանդրովիչ հագուած էին գիւղացիի պէս,— պոդեվկա, գդակ եւ սռնապանով կօշիկներ: Ռումբերը փաթթուած էին բարակ թաշկինակներու մէջ: Դորա Բրիլիանտ պանդոկ վերադարձաւ: Իրեն ժամադրութիւն տուի, ուր պիտի գար ձախողութեան պարագային, կէս գիշերին, ներկայացումէն յետոյ: Օպանաս վերադարձաւ կառատուն: Իսկ ես գացի Ալեքսանդրովսկի պարտէզը, սպասելով պայթումին:

Քարերը ճաթելու աստիճան ցուրտ կապած էր ամէն կողմ: Ձիւնի փոթորիկ մը կար փողոցին մէջ: Կալիայեւ կը սպասէր քաղաքապետարանին գաւիթը, շուքին մէջ, ամայի եւ մութ անկիւն մը: Ժամը 8ը քանի մը վայրկեան անցած, մեծ դուքսին կառքը երեւցաւ Նիկիցկի դրան առջեւ: Կալիայեւ ճանչցաւ տեսնելով լապտերներուն ճերմակ շողշողուն լոյսը: Կառքը դարձաւ դէպի Վոսկրեսենսկի հրապարակը եւ, մթութեան մէջ, Կալիայեւ կարծեց տեսնել կառապան Ռուտինկինը, որ կը վարէր միշտ մեծ դուքսին կառքը: Այն ատեն, առանց վարանելու, Կալիայեւ վազեց կառքին առջեւ եւ կանգ առաւ սալայատակին մէջտեղը: Ձեռքը բարձրացուցած էր արդէն՝ նետելու համար ռումբը, երբ յանկարծ տեսաւ, մեծ դուքսին կողքին, կինը, Էլիզաբեթ մեծ դքսուհին, քեռորդիները՝ Մարի եւ Դմիտրի, մեծ դուքս Պաւլի զաւակները:

Խոնարհեց ձեռքը եւ ճամբուն եզերքն անցաւ: Կառքը կանգ առաւ Օփերայի նախագաւիթը: Կալիայեւ ուղղուեցաւ Ալեքսանդրովսկի պարտէզին կողմը:

Մօտս գալով, հարցուց.

— Կը կարծեմ թէ լաւ ըրի: Կրնայի՞ միթէ փոքրիկ երախաներ սպաննել:

Իր յուզումը այնքան սաստիկ էր որ հազիւ թէ կրնար խօսիլ: Գիտէր ի՜նչ պատասխանատու բան մը ըրած էր, իր իսկ որոշումով՝ փախցնելով եզակի առիթ մը մեծ դուքսը սպաննելու: Այսպէս ստանձներ էր մահափորձին յաջող ելքին եւ Մարտի Մարմնի ճակատագրին ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Ըսի իրեն թէ ոչ միայն չէի դատապարտեր իր այդ ժեսթը, այլեւ կը գնահատէի անկեղծօրէն:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

11 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2262

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ԿԱՐ ԱՆՏԷՐ...

Պատմութիւնը պիտի ըսէ.—

Ժողովուրդ մը կար անտէր, կէսը՝ արմատախիլ ջարդուած, մնացեալ կէսը՝ ցիր ու ցան ի սփիւռս աշխարհի:

Այդ ժողովուրդը — այսինքն կէսը որ ողջ մնաց — ինկաւ սար ու ձոր, անցաւ ծով ու ցամաք, քսուեցաւ աշխարհի բոլոր ցեղերուն եւ ազգերուն,— եւ բոլորովին կորսնցուց իր հաւասարակշռութիւնը:

Այն ատենէն որ, փոխանակ հին խրամատները լեցնելու եւ ամփոփուելու, ինքն իրմով գօտեպնդուելու, ճեղք ճեղքի վրայ բացաւ, ճակատ ճակատի դէմ հանեց, եւ ինքն ալ մնաց չուառուն՝ չորս ճամբաներուն վրայ:

Եւ այս՝ լման տասը տարի քամելէ յետոյ պանդխտութեան բոլոր դառնութիւնները: Ցմրուր քամելով օտարութեան լեղին ...

Այս ժողովուրդը ունեցաւ բոլոր առաքինութիւնները, բացի մէկէն,— քննական ոգի:

Ան հաւատաց ինչ որ պատմեցին, եւ մէկ աջ, մէկ ձախ ծփալով, թոյլ տուաւ որ մարդիկ իրենց բուրդը մանեն իր գլխուն:

Ան չսորվեցաւ իր պատմութիւնը: Կամ սորվեցաւ այնպէս ինչպէս ուսուցին օրը օրին: Ինչպէս որ հաճոյ էր իրեն:

Հազիւ լրացած իր պանդխտութեան առաջին տասնամեակը, ան դարձաւ անճանաչելի եւ անկերպարան՝ իր «ուսումնական»ներով:

Ան կորսնցուց, շնորհիւ այդ նոյն «ուսումնական»ներուն, ամէնէն տարրական գիտելիքներն ալ:

Ու գնաց ո՛ւր որ քաշեցին,— մերթ աջ, մերթ ձախ: Երկու քայլ յառաջ, տասը քայլ ետ:

Ան ունէր պարտականութիւններ եւ սրբութիւններ, որոնց համար գլուխ գլխի կուտար,— հոգի՛ն կուտար, երբեմն:

Հազի՛ւ տասը տարի դիմացան այդ բոլորը, օտար հողի վրայ:

Դարեր ու դարեր, անոր համար միութեան գիծ մըն էր եկեղեցին:

Այսօր, արդէն, ունինք «մեր ժամը», «ձեր ժամը»: Վերի թաղ, վարի թաղ: Ազգային եկեղեցին եւ անհատականը:

Գուրգուրանքի եւ գործունէութեան վառարան մըն էր դպրոցը, իր կոկոններով, բողբոջներով ու ծաղիկներով:

— Դպրո՞ց, դաշնակցակա՞ն է թէ ռամկավար: Ես կոպէկ չեմ տար անոնց բացած դպրոցին: Ո՛ղջ մնան ֆրանսականը, յունականը, պուլկարականը, հրէականը ...

Անոր համար օրհնութիւն էր որ եւ է միութեան կազմակերպումը: Գոնէ մարդիկ ճամբայ կ'ելլէին բարի միտքերով: Ու բարի էր չրջապատն ալ:

Այսօր Միութիւնները կը համարուին կրկէսներ՝ աքլորամարտ սարքելու եւ ծափեր կորզելու:

Այս ժողովուրդը կիրակմուտք ունէր իր մեռելներուն համար: Յունկ եւ աղօթք, որ կը պայծառացնէին իր հոգին:

Տարիներ անցան, եւ իր ազգային մեռելներն անգամ բեռ դարձան:

Լաւագոյն պարագային, ամէն տարի վէճ — յաճախ կռիւ — կը ծագէր, մէկ միլիոն մեռելներու յիշատակին առթիւ: — «Կախե՞լ թէ չկախել: Երգե՞լ թէ չերգել» ...

Այս ժողովուրդը չունէր ազգային – քաղաքական խորհրդանշան, բացի յեղափոխականէն կամ քրիստոնէականէն:

Ունեցա՛ւ առատ մը,— արիւնով թաթխուած:

Մեղրալուսինը հազիւ անցած, այդ ալ դարձաւ կռուախնձոր:

Մարդիկ ելան այս անտէր ժողովուրդի ծոցէն,— ուսումնականնե՛ր — որոնք «ճիհատ» յայտարարեցին այդ խորհրդանշանին դէմ:

Եւ որովհետեւ անբաւական էր իրենց ուժը, դիմեցին իւրաքանչիւր երկրի պետական ուժին: Գրգռեցին հիւրընկալ ժողովուրդին պատասխանդրութիւնն ալ.

— Դուք, մեծ ազգ, յաղթական պետութիւն, ի՞նչպէս թոյլ կուտաք որ ձեր փառապանծ դրօշին քով պարզուի «այսպիսի կերպասի ծուէն մը»... Ի՞նչպէս կը հանդուրժէք այս նախատինքին...

Եւ անտէր ժողովուրդին ազգային խորհրդանշանը, «Այսպիսի կերպասի ծուէն մը», քաշքշուեցաւ պահականոցէ պահականոց: Ցանցառի մը պէս կծկուեցաւ մինչեւ նախարարական գրասենեակներու մէջ, դարձաւ բերնի ծամոց՝ ախեմին – չախեմին, մինչեւ որ...

Մինչեւ որ, հիւրընկալ իշխանութիւնը՝ այլ եւս համոզուելով թէ իսկապէս անտէր է այս ժողովուրդը, անոր պարտադրեց միայն իր դրօշը, միւսը հռչակելով օրէնքէ դուրս:

Այսպէ՛ս եւ իր բոլոր գործերուն մէջ, հեռու՝ Հայրենիքէն, օտար ափերու վրայ:

Անհրեկ՝ արագ եւ անդարձ կազմալուծման հեռանկարէն, առողջը սկսաւ հնչել ժողովուրդի խոնարհ խաւերէն:

Կոչեր սկսան տեղալ յանուն ազգի եւ կրօնի... Ցանուն անցեալի եւ մեռելներու:

Անօգո՛ւտ: Կորսնցուցած՝ իր հաւասարակշռութիւնը, տասուբեր՝ գոյնզգոյն առաջնորդներու եւ հոսանքներու մէջ, անտէր ժողովուրդը շարունակեց իր կենդանի ուժերն սպառել անծանօթ ողբերգութեամբ: Ճեղք ճեղքի վրայ բանալով: Հետզհետէ աւելի հեռանալով իր խարիսխէն:

Պատմութիւնը պիտի ըսէ, տակաւին, թէ առատ մը արթնցաւ անտէր ժողովուրդը:

Բայց,— շատ ուշ էր, անճանաչելի դարձած ըլլալով իր բարոյական կերպարանքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

ԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի ծանրացած է Միջագետքի Ասորիներուն խնդիրը:

Համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը, օգոստոս 4ի եւ 5ի կռիւներու միջոցին Իրաքի բանակը ունեցած է 20 սպանեալ, որոնց երեքը սպայ եւ 45 վիրաւոր: Ասորիներուն կորուստն է 95 սպանեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Եաքօ, ըմբոստ Ասորիներուն պետը եւ թէ անոր վաշտը ցիրուցան եղած է:

«Թայմզ»ի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ դէպքին ծագման մասին.—

Երբ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշում մը քուէարկեց Իրաքի ասորի հասարակութեան եւ անհող Ասորիներու տեղաւորման մասին, Իրաքի կառավարութիւնը պաշտօնի կոչեց մասնագէտ մը, հազարապետ Թոմսըն եւ դրամ տրամադրեց այս նպատակին համար:

Մար Շիմուն, Ասորի հասարակութեան կրօնական եւ քաղաքական պետը, մերժեց հազարապետ Թոմսընի գործակցութեան հրաւէրը եւ իր հետեւորդներէն ոմանք, մասնաւորապէս Եաքօ, զինեալ վաշտ մը կազմեցին, գործը խանգարելու համար: Կառավարութիւնը զինուորական ուժ ղրկեց, Եաքօ եւ իր հրոսախումբը հպատակութիւն յայտնեցին եւ ներում ստացան: Ասոր վրայ Ասորիներու բոլոր շրջանային պետերը Մուսուլ հրաւիրուեցան յուլիսին, եւ բացատրութիւններ ստացան Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի որոշման եւ Իրաքի կառավարութեան քաղաքականութեան մասին: Մեծ մասը ընդունեցաւ այդ քաղաքականութիւնը, բայց յուլիս 21ին հազար սպառազէն Ասորիներէ բաղկացած հրոսախումբ մը, հրամանատարութեամբ Եաքոյի, անցաւ սուրիական սահմանը, իբրեւ բողոք իրենց բացատրուած քաղաքականութեան դէմ: Անմիջապէս դիմումներ եղան փրանսական իշխանութեանց, խնդրելով որ փախստականները զինաթափ ըլլան եւ հեռացուին սահմանագլուխէն, համաձայն 1927ի առժամեայ պայմանագրութեան, որ հաստատուած էր 1932 նոյեմբերին ժընեւի մէջ սուրիական եւ իրաքեան կառավարութեանց միջեւ ստորագրուած նոր համաձայնութեամբ մը:

Միեւնոյն ատեն, իրաքեան կառավարութիւնը հաղորդեց թէ ըմբոստներէն անոնք որ կ'ուզեն Իրաք վերադառնալ, պիտի պտտօնուին իրենց զէնքերը յանձնելէ յետոյ: Ֆրանսացիները ուժեղ զօրամաս մը ղրկեցին Ասորիները ահաբեկելու համար եւ մեծ մասը զինաթափ ըրին:

Օգոստոս 2ին, Իրաքի զինուորական ուժերուն կցուած քաղաքական պաշտօնեան խանիքի մէջ տեսակցեցաւ փրանսական ներկայացուցիչներուն հետ: Կ'ըսուի թէ ասոնք հաւաստիք տուած են թէ մնացեալ փախստականներն ալ զինաթափ պիտի ըլլան:

Միւս օրը Իրաքի կառավարութիւնը վստահ ըլլալով թէ Ֆրանսացիները բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած են որպէսզի Ասորիները չկարենան արշաւանքի խարխուխի դարձնել սուրիական հողը, որոշեց Սուրիա ղրկել արտաքին նախարարը, Նուրի փաշա, բանակցելու համար հոգատար իշխանութեան հետ, ըմբոստ Ասորիներու մասին ըլլալիք կարգադրութեանց մասին, համաձայն առժամեայ համաձայնութեան:

Օգոստոս 4ի իրիկունը, այս Ասորիներէն ոմանք դիմեցին Իրաքի հրամանատարութեան, իրենց զէնքերը յանձնելու եւ հպատակութիւն յայտնելու համար: Հրամանատարը արտօնեց, բայց Տիգրիսը անցնելէ յետոյ, որ այստեղ սահմանագլուխ կը կազմէ, Ֆէշխապուրի մօտ, յարձակեցան իրենց զէնքերը առնելու եկող իրաքեան ջոկատին վրայ: Օգոստ. 5ի առտուն աւելի մեծ ուժ մը, որ նոյնպէս անցած էր Տիգրիսը, յարձակեցաւ իրաքեան բանակավայրին վրայ: Այդ իրիկունը Իրաքի կառավարութիւնը անուղղակի լուր առաւ թէ փրանքեւսուրիական իշխանութիւնները 500 հրացան վերադարձուցած են ըմբոստ Ասորիներուն զորս զինաթափ ըրած էին:

Իրաքի կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ փրանքեւսուրիական սահմանագլուխի իշխանութեանց այս ընթացքը կը նշանակէ քաջալերել «նախայարձակ»ը, ինչպէս սահմանուեցաւ վերջերս, քանի մը պետութեանց միջեւ կնքուած պայմանագրով: Հետեւաբար, բողոքած է Ազգերու Դաշնակցութեան թէ՝ Սուրիոյ փրանսական իշխանութիւնները չեն կատարած իրենց պարտականութիւնը՝ արգիլելու համար այս զինեալ ներխուժումը: Իրաք պատասխանատու կը նկատէ Սուրիոյ փրանսական հոգատար իշխանութիւնը՝ իրենց պարտազանցութեան հետեւանքով յառաջ եկած մարդկային կորուստին եւ նիւթական ծախքին համար:

Ասորիները Պատրիարքը վար կը դրուի Պաղտատի մէջ

ՄԵՐԺԱԾ Է ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ԵՐԴՈՒՄ ԸՆԵԼ

Միեւնոյն աղբիւրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Կ'ըսուի թէ 1400 զինեալ Ասորիներու դէպի Սուրիա փախուստին պատճառ եղած է պատրիարք Մար Շիմունի արգելափակումը Պաղտատի մէջ:

Մար Շիմուն, որ միեւնոյն ատեն Ասորիներու քաղաքական պետն է, խնդրած է Իրաքի կառավարութենէն Ասորիները տեղաւորել մէկ շրջանի մէջ եւ պահպանել անոնց ներքին ինքնավարութիւնը, «Միլլէթ»ի (ազգ) դրութեամբ, ինչպէս վարժուած էին Թուրքերուն իշխանութեան տակ: Միեւնոյն խնդրագիրը ուղղած էր նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Խնդրագիրը մերժուեցաւ յետ պատշաճ քննութեան եւ Իրաքի կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, Ասորիները զանազան յարմար վայրերու մէջ տեղաւորելու համար: Մար Շիմուն ընդդիմացաւ այս կարգադրութեան, իրեն հետ ունենալով Թքումա եւ Թիյարի տոհմերը, որոնց մէջ շատ մեծ է իր ազդեցութիւնը: Ասոր վրայ Իրաքի կառավարութիւնը Պաղտատ հրաւիրեց պատրիարքը: Այնտեղ առաջարկուեցաւ որ հաւատարմութեան յայտարարութիւն մը ստորագրէ եւ յանձն առնէ չխանգարել Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագիրը: Պատրիարքը մերժեց երկու յանձնառութիւններն ալ եւ հետեւաբար վար դրուեցաւ:

Թքումա եւ Թիյարի Ասորիները ի զուր բողոքելէ յետոյ իրենց հոգեւոր պետին արգելափակման դէմ, իրենց զէնքերով անցան Տիգրիսը, մտան սուրիական հող եւ նստան դիմացի ափը: Տակաւին յայտնի չէ թէ ո՛րքանը զինաթափ եղան Փրանսական իշխանութեանց կողմէ, բայց հաւկցուած է թէ 4,500 հոգի նորէն անցան Տիգրիսը, ուրիշ կէտի մը վրայ եւ ոչնչացուցին իրաքեան ջոկատ մը որ կ'ուզէր զինաթափ ընել զիրենք: Ցետոյ ճեղքեցին իրաքեան աւելի մեծ ուժ մը եւ հասան իրենց անմատչելի լեռները:

⁂ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, Սուրիա անցած ըմբոստները անձնատուր եղած են առանց պայմանի, Իրաք վերադառնալու համար:

Հակաքեմալականները կը վտարուին Սուրիայէն

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

«Սօն Փոստա» կը գրէ.— Կը հաւկցուի թէ Փարիզի մէջ վերջերս տեղի ունեցած թուրքեւֆրանսական քաղաքական խօսակցութիւնները շատ բարեկամական եղած են:

Ասոր իբրեւ արդիւնք, Ֆրանսա այլեւս չպիտի թոյլատրէ որ Սուրիոյ եւ Փրանսական ուրիշ գաղթավայրերու մէջ դաւաճանական հրատարակութիւններ ըլլան եւ սխալ լուրեր տարածուին Թուրքիոյ դէմ: Այս տեսակ գրգռիչները անմիջապէս սահմանէն դուրս պիտի հանուին:

Միեւնոյն ատեն, Սուրիայէն պիտի վտարուին այն անձերը որոնք գրգռութիւն կը կատարեն Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ եւ այս ձեւով կը յանդգնին խռովութիւն յարուցանել: Ի միջի այլոց թոյլ չպիտի տրուի նաեւ որ Հօյպունի մարդիկը հրատարակութեան եւայլ ձեւերով Թուրքիոյ դէմ աշխատին: Այս առթիւ Սուրիոյ կառավարութիւնը գոցած է «Մուհալէֆէթէն Սէսլէր» թերթը որ կը հրատարակուէր Հօյպունճի Նիզամէտտինի կողմէ եւ որ յերիւրածոյ լուրեր կը պարունակէր Թուրքիոյ դէմ: Թերթին հին թիւերուն վաճառումն ալ արգիլուած է:

110 «աւազակներ» Տիարպէքիր հասան

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ թէ, ուժեղ ջոկատի մը հսկողութեան տակ Տիարպէքիր հասած են այն 111 անձերը, որոնք ձերբակալուած էին Գօզանի շրջանին մէջ (Սիս):

Կալանաւորները տարուած են Մալաթիոյ ճամբով եւ տեղին ոստիկան զինուորներու հրամանատար հարիւրապետ Ճէմալ պէյի հսկողութեան տակ: Յայտնի չէ թէ երբ պիտի սկսի դատավարութիւնը:

Ուրիշ երկու հոգի ալ ձերբակալուելով Ատանայէն ճամբայ հանուեցան դէպի Տիարպէքիր: Բոլորն ալ կը մեղադրուին թէ թաքստոց ճարած են աւազակներուն:

Ինչպէս կը յիշուի, այս կալանաւորներէն 35 հոգի սպաննուեցան ճամբան, երբ կը փորձէին փախչիլ: (Այսպէ՛ս գրեցին Թուրք թերթերը):

Իտալական օդաշխաւը կը վերջանայ վաղը

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ՝ ԵՐԿՈՒ ԶՈՀԵՐՈՎ

Ինչպէս գրած էինք, իտալական 24 ջրօդանաւերը չորեքշաբթի օր Ասորեան կղզիախումբէն ճամբայ ելան դէպի Լիզպոնա: Դժբախտաբար ծանր արկած մը պատահեցաւ այս անգամ: Առաջին ինը օդանաւերը ճամբայ ելած էին կանոնաւորապէս, իրենց կայանէն: Միւս 15 օդանաւերէն 11ն ալ բարձրացան յաջողութեամբ: Սակայն մէկը չրջեցաւ անծանօթ պատճառով մը եւ վար ինկաւ: Նաւակներ օգնութեան հասան անմիջապէս: Չորս սպաները ուժգնօրէն ցնցուած էին երկուքը՝ վիրաւոր: Տեղակալ Սքուլիա ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, մեռաւ քանի մը ժամ յետոյ:

Այս արկածին վրայ, մնացեալ օդանաւերը ուշ ճամբայ ելան: Վերջապէս բոլորը մէկ հասան Լիզպոնա, ուր փառաւոր ընդունելութիւն մը պատրաստուած էր: Բայց Զօր. Պալպօ իմանալով արկածը եւ մանաւանդ քաջարի տեղակալին մահը, հրամայեց սուգ պահել եւ չեղեալ համարել բոլոր կարգադրութիւնները:

Այս միեւնոյն պատճառով, օդանաւերը այլեւս Ֆրանսա չպիտի հանդիպին, այլ վաղը, շաբաթ ուղղակի պիտի դառնան Իտալիա, Ճիպրալթարի, Պալէարեան կղզիներու եւ Պոնիֆաչիոյ նեղուցին ճամբով: Պիտի իջնեն Հռոմի հինաւուրց նաւահանգիստը, Օսթիա, ուր աննախընթաց ընդունելութիւն մը սարքուած է:

Նոր վէճ մը՝ Զօրաւորուն միջեւ

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ՝ անգլեւֆրանսական ձեռնարկէն առաջ, իտալական կառավարութիւնը բարեկամական դիտողութիւններ ուղղած էր Գերմանիոյ, որպէսզի վերջ տան Աւստրիոյ դէմ կատարուած թշնամական ցոյցերուն: Գերմանիա պատասխանած էր թէ օդային արշաւանքները եւ ձայնասփիւռով պրոպականտը պիտի արգիլուին: Արդ, առանց նկատի առնելու այս պարագան, Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններն ալ նոյն դիտողութիւններն ըրին անցեալ օր, ինչ որ տհաճութիւն պատճառեց գերմանական կառավարութեան:

Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ իրենց դեսպանը բողոքած ատեն, լուր չունէր իտալական ձեռնարկէն:

Այս առթիւ, իտալական մամուլը կը քննադատէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց բռնած դիրքը:

672,0000 ֆրանք առնելով փախաւ

Փարիզեան կարեւոր դրամատան մը՝ Քոնթուար տ'էսքոնթի գրասենեակի պաշտօնեաներէն Փօլ Մառի անցած օր, օգտուելով կէսօրուան դադարէն, գնաց տեղէն հանեց դրամարկղի մը բանալին, բացաւ սնտուկը, եւ 672 հատ հազարնոց տրցակ մը գրպանը նետելով, անհետացաւ: Ճաշէն յետոյ դանձապահը զարմանքով տեսաւ որ դրամարկղին դուռը բաց է: Անմիջապէս հաւկցաւ գողութիւնը, բայց շատ ուշ էր...

8000 ԱՂԱՒՆԻՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԻ ՄԸ

Հիթլէրական «հարուածային» խումբերու պատկառելի ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ այսօր, եւ պիտի շարունակուի մինչեւ կիրակի, Պերլինի մէջ: Տասը հազար «մարտական»ներ պիտի համախմբուին, յետոյ, կիրակի օր, պիտի քալեն մինչեւ Կրունվալտի մարզարանը, ուր զօրահանդէս մը պիտի սարքուի: Իբրեւ յառաջաբան, 8000 թղթատար աղաւնիներ արձակուած են արդէն:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղաւ սխնական մանկամարդուհի մը, Օր. Հէլֆման, Պուքրէշի սիոնական ներգաղթի գրասենեակին մէջ: Երկու անգամ անցագիր ուզած էր Պաղեստինի համար եւ երկու անգամին ալ մերժուեցաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

4.- ՍՈՔՈԼՆԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

Որքան ալ շահեկան ու հետաքրքրական, անկարելի է հայերէն թերթի մը մէջ պատմել ամէն մանրամասնութիւնները այն գործունէութեան, զոր չեխ սոքոլն ունեցաւ պատերազմի ընթացքին, ու անկէ ետքն ալ՝ երկրին թէ արտասահմանի մէջ։

Յիշելով գլխաւոր գիծը, ահա ինչ որ կը կատարուի։ Պատերազմի սկիզբն իսկ կ՚արգիլուին սոքոլն ու իր գրականութիւնը։ Անոնք որ իբր վարիչ կամ իբր գաղափարաբան ծանօթ էին՝ կը նետուին բանտը։ Հակառակ այդ բանին, սոքոլ շարքերը, անանուն ու անպաշտօն, չեն կորսնցներ իրենց գլուխը, եթէ զինուոր են տարուած, իբր հպատակները Դանուբեան կայսրութեան, առաջին իսկ շփումին թշնամիին հետ, ամբողջական շարքերով, կ՚անցնին կրակի գծերէն։ Այս շարժումը տեղի կ՚ունենայ գրեթէ ամէն ճակատի վրայ. ահա թէ ինչու շուտով Ռուսիոյ ու Ֆրանսայի ու ետքն Իտալիոյ մէջ կը կեդրոնանան պատկառելի թուով չեխ «դասալիք» պատերազմական գերիներ, որոնք շուտով կը փոխակերպուին Չեխօսլովաք լեգէոններու, Ռուսիոյ, Ֆրանսայի, ապա Իտալիոյ մէջ։

Մայր երկրին մէջ մնացող կին սոքոլները ու ցանցառ այր սոքոլները կը կատարեն նախախնամական դեր՝ նախ անով որ կարելի չափով կը սահմանափակեն գործունէութիւնը ամէն ժողովուրդի մէջ անխուսափելիօրէն գոյ, սարուկ ժողովուրդներուն մէջ սակայն ստուարթիւ մատնիչներու, դաւաճաններու, լրտեսներու ու հազարանուն ուրիշ անհատ-չարիքներու։ Աւելին, անոնց դերը կ՚ըլլայ շատ մեծ, իբրեւ ստեղծիչը այն կազմակերպութեան որ պատմութիւնը «Մաֆիա» անունով պիտի ճանչնայ։

Այս վերջինին նպատակներէն գլխաւորները եղած են՝ կապ պահել համաձայնական երկիրներու մէջ գործող չեխ պատուիրակութիւններուն ու երկրին միջեւ, անոնց հասցնել իրական տեղեկութիւն այն բոլորի մասին որ կը կատարուի Աւստրեւհունգարիոյ ներսը եւ անոնցմէ ստանալ ուղեգիծ-հրահանգ չեխ զանգուածին համար. ստանալ նաեւ իրական լուրեր աշխարհի վիճակին ու իրերու մասին, ու ընել ամէն բան որպէսզի Չեխն ու Սլովաքը, Չեխոսլովաքը մնան անխախտ իրենց ճիգին մէջ, չվհատին, չունենան ստրկութեան ելոյթներ, որոնք գերման եւ աւստրեւհունգար իշխանութիւններու հացին իւղ քսելով պիտի չլատէին դուրսը գործողներուն ճիգերը, կամ վնասէին այդ ճիգերուն արդիւնքին։

Գեղեցիկ է տեսնել, թէ երբ Մասարիք, Պէնէշ եւ իրենց գործակիցները կը փաստէին համաձայնական երկիրներուն՝ անհրաժեշտութիւնը փոխելու միջին Եւրոպայի քարտէսը, երբ չեխօսլովաք «դասալիք» կարաւանները գործօն բանակներ կը դառնային, նոյն ինքն իրենց լքած Աւստրիոյ, Գերմանիոյ կամ Հունգարիոյ դէմ, երբ Աւստրեւհունգար կայսրութեան գոյութիւնը անհրաժեշտ նկատող մտայնութիւն մը արմատ ձգած ըլլալով թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի մէջ, հազար աշխատանքով ու դժուարութեամբ այդ մտայնութեան վնասակարութիւնը, թիւրութիւնը, Գերմանիոյ շահերուն ծառայող խաղ մը ըլլալը կ՚ապացուցուէր, Չեխօսլովաք մայր զանգուածին մէջ, ուրացումի, խաչաձեւումի, դուրսինները ժխտելու, մատնութեան ոչ մէկ օրինութիւն արձանագրուած է, ըլլայ այդ խմբակի մը, մարմնի մը կողմէ, հակառակ ամէն ճնշումի, դաւի, սպառնալիքի, բանտի ու մահապատժի։ Ահա մէկը սոքոլական դաստիարակութեան գերազանցօրէն բարացուցական արդիւնքներէն։ Մինչդեռ մենք հազիւ երեք միլիոն, աշխարհի նոր ձեւ ու նոր ճակատագիր տուող ժողովներու չամչցանք երկու պատուիրակութիւններով ներկայանալ, ու չենք ամչնար տակաւին, հազար բերնով, հազար ճամբով՝ խրած մեր նաւը վարելու, 10 միլիոննոց չեխօսլովաքները մնացին մէկ բերան իրենց արտասահմանեան գործով, մէկ բերան իրենց լեգէոններով, մէկ բերան ու միակամ երկրին մէջ, ճնշումի ու զուլումի «քաղաքակրթեալ մեթոտներուն առջեւ» ու մէկ բերան երբ կը տօնեն իրենց տասնեւհինգամեայ անկախութիւնը կամ կը պարզեն իրենց դրօշը։ Ինչքան գեղեցիկ իրականացում Թիրշի կանչին։ «Ոչ մէկ մենք եւ դուք, այլ միայն մենք»։

Սոքոլական շարժումն ինքնին դիւրացուց նաեւ կազմութիւնը Չեխօսլովաք լեգէոններուն։ Սոքոլը ոչ միայն բնախօսական ու կազմական առողջ զարգացում եւ ուժ պայմանաւորող մարզանքէ մը կ՚անցընէ իր անդամները, այլ եւ անոնց կու տայ հոգիի ու զգացումի կարգապահութիւն մը, ու նախապատրաստութիւն զինուորական կեանքի, նոյն ինքն զինուորական մարզանքի, զինավարժութեան հետ զուգընթաց։

Այս նոյն ոգիին զօրութեամբ՝ երբ 1918 հոկտեմբերի պատմական օրերուն՝ Աւստրեւհունգար իշխանութիւնը կը քայքայուէր, երբ պաշտօնատուններն ու զօրանոցները կը պարպուէին փախչող տէրերէն, գերութենէ յառնող չեխօսլովաք ժողովուրդին ծեր ու երիտասարդ սոքոլ զաւակներն էին որ առանց շփոթի, առանց խուճապի, ու առանց դժուարութեան կամ ամենադոյզն շուարումի, կ՚անցնէին լքուած դիրքերը, գրեթէ ի վիճակի՝ անընդհատ շարունակելու վարչական ամենօրեայ կեանքի բոլոր սպասարկութիւնները, եւ սոքոլ ալեհեր պետ մը կը դառնար առաջին կազմակերպիչը բանակին։ Ու երբ նորազատ իրենց Հանրապետութիւնն՝ իր գոյութեան առաջին տարին իսկ (1919) յարձակումի ենթարկուեցաւ կոմունիստ պատմուճան հագած Հունգարներու կողմէ, դարձեալ՝ գրեթէ բացառապէս սոքոլներէ բաղկացած «Ազատութեան պահպանման գունդ» անունով՝ բանակ մըն էր որ վճռական հարուածով մը կը կեցնէր նախկին աւատները վերագրաւելու նկրտող նախկին տէրերը։

Ահա թէ ինչու սոքոլը այսօր ալ, երբ կեանքի անհրաժեշտութիւն կայ, գոյ է, հակառակ անոր որ պատկառելի պետութիւն մը՝ ուրիշ միջոցներ, պաշտօնական ու անպաշտօն պաշտպանութեան ուրիշ զէնքեր ունի ձեռքի տակ։ Շատ մը վարիչներ խորհեցան թէ սոքոլը Հանրապետութեան կազմութեամբ, ազատութեան իրականացումովը լրացուցած եղաւ իր դերը, թէ աւելորդ է շարունակել, քանի որ Հանրապետութեան բանակը կոչուած է կատարելու մինչեւ հիմա իրեն վիճակուած պաշտօնը։ Անոնք մոռցան, որ Սոքոլը ամէնէն առաջ մարմնի ու ոգիի առողջութիւն տուող աւազանն է։ Անով է որ կաղերու ու կուզերու պակսող թիւին հետ՝ նորահաս սերունդը, թիկնեղ, բարձրահասակ ու կայծկլտուն պարմանիներ՝ կը ծառայեն ցեղն առողջացնելու եւ գեղեցկացնելու ճիգին։ Ուրեմն, կանգ առնել, ոճիր պիտի ըլլար։ Մնաց որ վիճակագրական քանի մը թիւեր ցոյց պիտի տան թէ կանգ առնելու տեղ, ընդհակառակն սոքոլը ծաղկեցաւ սեփական պետութեան օրհնաբեր մթնոլորտին մէջ։

1920ին տեղի կ՚ունենայ եօթներորդ Սլէթը, արտայայտիչ ազատութեան գինովութեան, սեփական անկախութեան կորուստի թուականէն ճիշդ 300 տարի ետք (1620 — 1920)։ 1926ին ութերորդ սլէթը աշխարհի ուշադրութիւնը կը գրաւէ իբր մարզանքի ու շարժումի անգերազանցելի վայելք մը, մէկդի թողլով ոգին, որուն կարելի է հաղորդակից ըլլալ, ժողովուրդի մը մէջ ապրելով միայն։ Իսկ 1932ին՝ ինչպէս տեսանք՝ իններորդ սլէթը տուն կու տայ գերազանց ոգեւորութեան մը, ձօնուած ըլլալով հիմնադրին ծննդեան հարիւրամեակի յոբելինական յիշատակին։

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

ԹՐԻՍԹԱՆ ՊԷՐՆԱՐ ԵՒ ՌԻՎԻԷՐԱ

■■■

Բարեկամ մը կը հանդիպի գրագէտ Թրիսթան Պէրնարին ու կ՚ըսէ.—

— Պ. Պէրնար, դուք իրապէս շատ լաւացած էք, գիրցած, վրայ եկած էք։

— Այո՛, կը պատասխանէ տաղանդաւոր թատերագիրը, այդ մասին պարտական եմ Ռիվիէրային։

— Ի՞նչ, դուք Ռիվիէրա՞ գացած էիք։

— Ոչ՝ ես, այլ՝ տիկինս ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՋՐՈՅՑ ՄԸ՝ ՍՈՒՐԻԱՑԻ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Կիրակի 30 յուլիս արեւադարձային շոգ է Պուքրէշի մէջ։ Փողոցները ամայի են եւ մարդիկ ապաստանած իրենց տուներուն մէջ եւ պատուհաններուն վարագոյրները քաշած կը սպասեն իրիկուան զով օդին։

Ես ալ օգտուելով այս հանգստի պահէն եւ սոսկալով 40 աստիճանի հասնող տաքութենէն, ինքզինքս բանտարկած եմ սենեակիս չորս պատերուն մէջ։ Բաւական զով է սենեակս։

Դեռ նոր ճաշած եմ եւ բազմոցին վրայ երկնցած կ՚երազեմ։ Ցրեկուան այս խաղաղութիւնը կ՚ազդէ ջիղերուս վրայ եւ ... կը քնանամ։

Երբ աչքերս կը բանամ, արդէն արեւը կը չուէր Պուքրէշի հորիզոնէն ու զով հով մը սկսած էր փչել։

Պտոյտի ժամանակն է եւ ես ու ընկերս թեւ թեւի կը յառաջանանք դէպի քաղաքի կեդրոնը։ Լուսաւոր ապակեփեղկերով վաճառատուներ, աղմուկ, օթօներ ու կառքեր եւ մարդիկ որ ծուլօրէն, իրենց կօշիկները գետինները քսելով կը պտտին, սակայն փողոցի միայն մէկ մայթին վրայ։ Ինչո՞ւ որբ են ձգեր մայթը, նոյնքան լայն, նոյնքան հաճելի։ Բոլորն ալ խռնուեր են մէկ կողմը եւ քիչ մըն ալ ահա իրարու վրայ պիտի թափին, մինչդեռ միւս մայթը ամայի է։

Տարօրինակ բաներ ունին մեր Պուքրէշցիները։

Ես ու բարեկամս կը խառնուինք մարդկային այս յորձանուտին ու մոռցած մեր օրուան հոգերը, կը կապկենք մենք ալ այս անգլուխ ժողովուրդը։

Ճիշդ այն պահուն երբ բարեկամս կը պատմէր թէ Ռումանիա հասեր են Սուրիացի սկաուտներու խումբ մը, որոնք կ՚երթան Պուտափէշթի համաշխարհային չորրորդ ճամբարին, ճիշդ այդ պահուն մեր դիմացը կ՚ելլէ խումբ մը այդ արիներէն, որոնց հագուստն ու արտաքին կերպարանքը իրենց վրայ կը դարձնէր այս անհոգ բազմութեան հայեացքը։

Հագած են միջազգային սկաուտական տարազը, սակայն փոխանակ լայնեզր ամերիկեան գլխարկին, դրած են իրենց երկրի աւանդական գլխարկը՝ սպիտակ մետաքսեայ լաթ մը փաթթուած սեւ հաստ զոյգ երիզներով, ինչ որ համակրելի ինքնատպութիւն մը կու տայ իրենց։

Տարօրինապէս Հայու կը նմանին անոնք. վայրկեան մը ինծ այնպէս կը թուի թէ հայրենակից արիներ են որ եկած են ու կ՚անցնին այս երկրէն — թուխ, սեւաչեայ, արծուաքիթ, ճիշդ ու ճիշդ Հայեր, ու միայն իրենց երկայնաւուն դէմքը կը մատնէ իրենց սեմական ծագումը։

Մեծ է ուրախութիւնս մանաւանդ երբ կը մտածեմ թէ ասոնք են ներկայացուցիչները այն ժողովուրդին որ իմ դժբախտ հայրենակիցներէն 150–000 հոգի հիւրընկալած է եւ անոնց հետ կը բաժնէ իր հանապազօրեայ հացը։

Կը համարձակիմ վերջապէս խօսքի մտնել անոնց հետ։ Քաղաքավարական կարճատեւ ներածութենէ մը յետոյ արդէն կը սկսինք մտերմօրէն խօսակցիլ։

Թիւով 27 հոգի են, դասուած Դամասկոսի եւ Պէյրութի լաւագոյն արիներէն. երեք հոգի ալ պաղեստինեան ծագումով հրեայ արիներ միացած են անոնց։ Օրեր առաջ ձգեր են իրենց երկիրը եւ կ՚ճամբարեն երթալ Հունգարիա, սկաուտական միջազգային բանակումին։ Իրենց հետ բերած են նաեւ ուղտ մը բեռնաւորուած իրենց բեռներով ու Պետուինի մը առաջնորդութեամբ։ Ռումանացիները որոնք սովոր են ուղտեր տեսնել միայն կրկէսներու մէջ, ապշած մնացին այս ինքնատիպ տեսարանին առջեւ։

Մեր պատահական բարեկամութիւնը սկսած էր արմատանալ։ Անոնք իրապէս հաճոյք կը զգային մեր ընկերակցութենէն։ Մինչ կը յառաջանայինք Պուքրէշի գլխաւոր պողոտաներէն, միշտ հետաքրքիր հայեացքներ մեր վրայ, ես անոնց ցոյց կու տայի գլխաւոր շէնքերը։ Ուշ էր արդէն մտնելու համար թանգարանները։

Ռումանացի կիներու գեղեցկութեան համբաւը իրենց ականջին ալ հասեր է եւ հիմա չարաճճիօրէն կ՚ըսէին հիացած.

— Համոզուեցանք վերջապէս որ Ռումանուհիները իսկապէս գեղեցիկ են։

Որքան ալ խստակրօն սկաուտներ, երիտասարդ են վերջապէս եւ բացատրելի էր իրենց այս հետաքրքրութիւնը։

Սկաուտներէն մէկը, որ քովէս չէր ուզեր բաժնուիլ, կը հարցնէ թէ երբ եւ իցէ Սուրիա գտնուա՞ծ եմ։

— Այո՛, կ՚ըսեմ, պատերազմէն առաջ եւ զինադադարին ու զմայլած եմ ձեր երկրի բնական գեղեկութեան վրայ։ Սակայն, դժբախտաբար այնպիսի պայմաններու տակ եւ այնպիսի ժամանակ մը եղած եմ նաեւ որ գեղեցիկ յիշատակներու կարգին դառն դէպքեր ալ յիշողութեանս առջեւէն կ՚անցնին։

Դժբախտ շրջանի մը դէպքերու վարագոյրն էր բացուեցաւ, ամբողջ ողբերգութիւն մը։ Հասկցան անոնք, ու վստահօրէն մօտէն տեղեակ էին դէպքերուն, եւ մէկը անոնցմէ, որ տխուր հայեացքով աչքերուս մէջ կը նայէր այդ վայրկեանին, ըսաւ.—

— Գիտէ՞ք, պարո՛ն, որ մենք Սուրիացիներս Հայերը շատ կը սիրենք։ Մեր մէջ շատ Հայեր կան. իմ հայրս արդէն գործի ընկեր է Հայու մը հետ, ու Պէյրութի մէջ գրավաճառատուն ունինք. հետեւաբար կը տեսնէք թէ ինչքան լաւ կը հասկցուինք մենք Հայոց հետ։

Կ՚ուզէին, նկատեցի արդէն, խաղաղեցնել դառն յիշատակներով բեռնաւորուած իմ ալեկոծ հոգին։ Ի՜նչ ազնիւ տղաք։

Իմ այն հարցումին թէ Սուրիացիները, Ֆրանսացիներո՞ւն կը համակրին թէ Թուրքերուն։

— Վստահաբար, Ֆրանսացիներուն, որոնք տասը տարուան ընթացքին այնքան բարիքներ ըրած են մեզի, սակայն, գիտցէք, յարգելի բարեկամ, որ մենք ամէնէն առաջ կը սիրենք մեր ժողովուրդը, մեր հայրենիքը։ (Ականջը խօսի Պուքրէշի հայ սկաուտներուն)։

Նոր զարթօնքի հասած արաբ ժողովուրդի այս դեռահաս ներկայացուցիչներուն քով այսքան քաղաքացիական գիտակցութիւն եւ հայրենասիրութիւն իսկապէս գովելի է։

Ժամանակը արագ թռեր գացեր է եւ տղաքը կը խնդրեն առաջնորդել դէպի իրենց յատկացուած ճաշարանը։

Կ՚երթանք։ Ռումէն սկաուտական կազմակերպութիւնը ջանք չէ խնայած գեղեցիկ ընդունելութիւն մը ընելու իրենց այս ինքնատիպ հիւրերուն։ Ճաշ, պտոյտներ, պանդոկ։ Ճաշարանի մէջ արաբ արիները գոհունակութեան խօսքեր ըսին եւ վեր հանեցին ռումէն ժողովուրդի հիւրասիրական ոգին։

Ի՞նչն էր վերջապէս որ Ռումանացիները դրդեր էր այսպիսի գեղեցիկ ընդունելութիւն տալ արաբ տղոց որոնք իրենց հիւր ալ եկած չէին, այլ պարզապէս իրենց երկրէն կ՚անցնէին, Պուտափէշթ հասնելու համար։

Ակամայ մտածեցի թէ ինչքան լաւ պիտի ըլլար, եթէ Պուքրէշի հայ սկաուտական կազմակերպութիւնը գոնէ փոքրիկ թէյասեղանով մը պատուէր այս հիւրերը, իբրեւ ամենադոյզն երախտագիտութիւն այս ժողովուրդին որ գիտցաւ, ճակատագրական պահու մը, մեր ժողովուրդի բեկորները հիւրասիրել։ Քանի մը հատ պարահանդէս պիտի արժէր — եւ վերջ ի վերջոյ քիչ մըն ալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գոյութիւնը պիտի արդարացնէր։

Ճաշի ընթացքին, տղաքը կը ներկայացնեն իրենց խմբապետը, պարոն Մուհէտտին Նասլի, նախագահը Սուրիոյ եւ Լիբանանի սկաուտական կազմակերպութեան։

Կայտառ, վառվռուն աչքերով, համակրելի երիտասարդ մը։

Կը պատմէ իրենց երկրի սկաուտական կազմակերպութեանց մասին, չմոռնալով համակրական խօսքեր ուղղել հայ սկաուտներու հասցէին. առիթէն կ՚օգտուիմ եւ հարց կու տամ հայեւարաբ յարաբերութեանց մասին։

— Արաբներու եւ Հայերու յարաբերութիւնները աւելի քան սիրալիր են. մենք Հայերը կը նկատենք մեր հարազատները, կը ճանչնանք անոնց շինարարական յատկութիւնները եւ իբրեւ այդպիսին գնահատելի հիւրեր են անոնք մեզի համար։ Ինչ կը վերաբերի երբեմն մամուլի մէջ երեւցած մանր դէպքերու,— ատոնք փոքրիկ միջադէպեր են որ կը շահագործուին զանազան թերթերու կողմէ, յետին նպատակներու համար, շատ անգամ լուն փիղի չափ մեծցնելով։ Հայերը մեր երկրին մէջ խաղաղասէր տարր մը եղած են, կը զբաղին իրենց անձնական գործերով, եւ սխալած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ որ անոնք տոգորուած են հայրենասիրական զգացումներով եւ կ՚երազեն օր մը հաստատել իրենց հայրենիքին մէջ։ Մինչ այդ հանգիստ եւ խաղաղ կը բարգաւաճին մեր երկրին մէջ։

Սկաուտ պետի այս խօսքերը, որոնք միւս սեղանակիցներուն հաւանութեանց կ՚արժանանային, ամրապնդեցին զիս եւ ես ալ այն եզրակացութեան եկայ թէ Ա. Նիկոլներու դժոխային խաղերը երբեք չպիտի կրնան մեզի դէմ հանել արաբ ժողովուրդը։

Ուշ գիշեր է, պէտք է հանգստանան յաջորդ օրուան ճամբորդութեան համար։

ԲԱՆԻՐՈ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՆՈՐԷՆ ՀՐԱՇՔ...

200,000 ՀՈԳԻ Ս. ԿՈՅՍԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼՈՒ Կ՚ԵՐԹԱՆ

Անկէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Պօրէնկի մէջ տեղի ունեցած «երեւումներ»ու մասին։ Այս օրերս տեղական մամուլը կրկին ձեռք առած է խնդիրը, որ ընդհանուր խօսակցութեան նիւթը կը կազմէ։

Ինչպէս կը յիշեն «Յառաջ»ի ընթերցողները, 1932ին նոյեմբեր 29ին, դպրոցական հինգ մանուկներ Պօրէնկի կաթոլիկ քոյրերու Միաբանութեան վարժարանը երթալու ատեն, օդին մէջ կը նշմարեն ... Ս. Կոյսը։ Անկէ ի վեր «երեւումներ»ը կը կրկնուին, եւ տղաք կը շարունակեն պնդել թէ Ս. Կոյսը այդ երեւումներու ընթացքին իրենց կարգ մը յայտնութիւններ ըրած է։

Սկիզբները այս երեւումներու մասին կարծիքները կը տարբերէին։ Սկեպտիկները չէին ուզեր հաւատք ընծայել անոնց. մաս մը կաթոլիկներ զանոնք հրաշքի վերագրեցին, իսկ ուրիշներ, որոնց մէջ բժիշկներ, գիտուններ ու աստուածաբաններ, իրենց կարծիքը վերապահեցին։

Մինչ այս մինչ այն, երեւման ու բուժման դէպքերը կրկնուելով եւ բերնէ բերան շրջան ընելով, մեծ համեմատութիւններու հասան, եւ պարզամիտ ժողովուրդը սկսաւ օրէ օր մեծ թիւով դիմել դէպի հրաշագործ քարայրը։

Վերջերս երեւան ելաւ Քոմ Թիլմոն անուն հասարակ մարդուկ մը, որ յայտնեց թէ Ս. Կոյսը իրեն ալ քանիցս երեւցած է, եւ խոստացած՝ կարեւոր գաղտնիք մը հաղորդել իրեն, օգոստոս 5ին։

Այս լուրը բաւական եղաւ իրարանցում առաջ բերելու համար կաթոլիկ շրջանակներուն մէջ, եւ շարժման մէջ դնելու բազմաթիւ մոլեռանդ ու ագէտ մարդիկ։ — Անցեալ շաբաթ օր, այսինքն օգոստոս 5ին, անհաշուելի բանակ մը հաւատացեալներու, անհատներու, հետաքրքիրներու, օտար գրօսաշրջիկներու եւ հիւանդներու, Պելժիոյ բոլոր գաւառներէն եւ ուրիշ երկիրներէ գալով գունդագունդ դիմեց Պօրէնկ, որ Նամիւրի նահանգին մէջ պզտիկ գաւառակի մը աննշան գիւղաքաղաքն է, լսելու համար Ս. Կոյսին յայտնութիւնը եւ տեսնելու խոստացուած հրաշքները ...

Տեղական իշխանութիւնները օր առաջ զգուշական ամէն միջոցներ ձեռք առած էին կարգապահութիւնը հաստատելու համար նման չտեսնուած ժողովրդական այդ կամաւոր հսկայ զօրաշարժին մէջ, իսկ երկաթուղիի ընկերութիւնը բազմաթիւ կառախումբեր տրամադրած էր, դիւրացնելու համար ճամբորդներուն երթեւեկը։

Շաբաթ առաւօտ, ժամը 8 եւ կէսին երբ երեւումի ժամը կը մօտենար, 200,000է աւելի բազմութիւն մը խռնուած վարժարանին շրջակայ բոլոր փողոցներուն ու պարտէզներուն մէջ, անհամբեր կը սպասէր Թիլման Քոմի յայտնութեան։ Մարդկային այդ ծովածաւալ շարժուն ալիքին մէջ կաթոլիկ կրօնաւորներ գոհաբանական աղօթքներ կ՚արտասանէին եւ մեղքերու թողութիւն կը շնորհէին հաւատացեալներու։ Ամէն մարդ կը խաչակնքէր եւ ամէն կողմէ աղօթքի մրմունջներ կը բարձրանային դէպի երկինք, միսթիք ու խորհրդաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելով։

Հրաշագործ քարայրին դիմաց հազարաւոր կոյրեր, կաղեր, անդամալոյծներ ու հիւանդներ պատգարակներու վրայ դրուած կամ գետին պառկած ջերմօրէն կ՚աղօթէին, բժշկութիւն հայցելով Ս. Կոյսէն։

Ցանկարծ վարժարանի վանդակորմին քովը շարժում մը տեսնուեցաւ, որուն յաջորդեց ընդհանուր փսփսուք մը։ Օրուան հերոսը, Թիլման Քոմ յարակից պարտէզին խորէն գալով, մտամփոփ ու երկիւղածութեամբ սկսաւ յառաջանալ դէպի քարայրը, եւ ծնկաչոք ու բազկատարած աղօթել հրաշագործ Թուփին առջեւ։ Ամբոխը
խոր ջերմեռանդութեամբ միաբեր
կը կրկնէր Մարիամ Աստուածած
ուղղեալ գոհաբանական աղօթքնե
Աղօթքէն վերջ, Թիլման ոտքի ել
ժողովուրդին դարձաւ եւ խոր
թեան մէջ յայտնեց թէ Ս. Կոյսը,
սովորութեան, երեւցած է իրեն
փափաք յայտնած որ իր սիրա
զաւակին ի յիշատակ մատուռ մը
ուցուի երեւման ծառին ճիշդ դի
ցը, եւ ամէն տարի Մայիս 18ին
տողնացութիւն մը կազմակերպ
Պօրէնկի մէջ։ «Հիւանդներուն հա
ալ թէեւ բժշկութիւն խնդրեցի,
կայն Ս. Կոյսը աներեւութացաւ
ժշտութեան մէջ, շրջապատուած
մաթիւ հրեշտակներով»։

Ժամը 9 եւ կէսին ամէն բան վե
ցած էր. ժողովուրդը սկսաւ հե
տէ ցրուիլ, իսկ խեղճ հիւանդնե
անկարները յուսախաբ վերադա
իրենց տեղերը, ուրկէ եկած էի
զարումէկ դժուարութիւններով
կութիւն գտնելու համար։

Հարցնողներ կան թէ Ս. Կոյսը
չո՞ւ ուզած է երեւալ տղէտ ու ա
բար գիւղացիի մը, որ ամէն մ
վրայ ընդհանուր պատերազմին
մանական գրաւման ժամանակ իր
րենակիցներուն տուները խուզար
տուած էր, ընկերակցութեամբ գ
մանացի ոստիկաններու։

Վերջացնելէ առաջ ըսենք թէ ա
ռանդական այս հսկայ ու աննախ
թաց ցոյցը մեծ աղմուկ հանած է
ժիոյ մէջ։ Ուղղակի օգտուողնե
ղած են Պօրէնկ գիւղի բնակիչնե
ինչպէս նաեւ կարգ մը մանրավա
ներ, ձեռնարկուներ ու առեւտրա
ներ։ Պօրէնկի մէջ շէնքերուն եւ
րուն գիները ներկայիս աներեւակա
լի բարձրացումներ կրած են. 20
ֆրանք արժէք ներկայացնող հո
այսօր մէթրը 200 — 250 ֆրանք
ծախուին։ Պօրընպոնտ կոչուած
թոլիկ հսկայ ընկերութիւնը ծրագ
է խոշոր շէնքեր եւ հոյակապ
դոկներ շինել Պօրէնկի մէջ։

Եւ ըսել թէ Պելժիոյ պէս զարգ
ու քաղաքակրթուած երկրի մը
այսքան խոր արմատ ձգած է կր
կան մոլեռանդութիւնն ու աւելո
պաշտութիւնը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱ
ԱՌԵՒՏՐ. ՏՈՐՄԻՂԸ

Լոյտ ընկերութիւնը հրա
իր տարեկան վիճակագրութի
Աշխարհի բոլոր երկիրներու
փոխանակութեանց տարողութ
1929էն ի վեր 30 առ հարիւր,
արժէքը՝ 60 առ հարիւր նուազ
լալով, առեւտրական տորմիղը
գործութեան մը մատնուած է եւ
դժուարութիւններու մէջ է։

Զանազան երկիրներու բեռնա
արտադրութիւնները աշխարհի
անկիւնները տանող առեւտրա
տորմիղին տարողութեան չափը
է որ պահանջուածէն շատ էր։ Ա
տեւաբար, շատ մը նաւեր գոր
ատեն նաւահանգիստներու մէջ
ուած էին, իսկ շատերն ալ բաց
վերը կը կարէին կիսով չափ պ

Հակառակ ասոր, սակայն,
երկիրներ, արժանապատուու
հարց ընելով իրենց պետական
ցոյցերուն մէջ մասնաւոր յատ
ներ ըրին ու նոր նաւեր շինել

Անգլիա, իբրեւ երկիր մը
խարհի մէջ ամէնէն մեծ
կան տորմիղը ունի, այդ սխալ
ժումը կասեցնելու համար մեծ
թափեց, բայց չյաջողեցաւ։

Գլխաւոր երկիրներու մէջ,
կացութիւնը բարելաւուած ըլլ
հանդերձ, միջազգային առեւ
ու ծովային փոխադրութեանց
դակը անօրինակ անկումի մը
մնան։

Այդ մասին աւելի որոշ գա
մը կազմելու համար Լոյտի
րական վիճակագրութիւններէն
մը հետաքրքրական թիւեր կ՚
գրենք ստորեւ.—

100 թօնէն պակաս նաւերն ու
զաստանաւերը դուրս ըլլալով,
խարհի առեւտրական տորմիղին
հանուր տարողութիւնը 193
68,368,000 էր։ 1933 յունիսի
1,740,000 թօն նուազելով, 66,62
թօնի իջաւ։ Այդ նուազումը,
մատուցման ու պահանջը հաւ
կշռելու յաջողած չէ։ 1931ին 1
000 թօն տարողութեամբ նաւե
իջեցուած են, իսկ 1932ին այդ
կը նուազած է մինչեւ 727,000
յի։ Միւս կողմէ ընկղմած կամ
ցած նաւերուն տարողութիւնը 19
1,336,000 է եղած, իսկ 1932ին
696,000 թօնօ։

1925, 1932 եւ 1933 տարիներ

...աշխարհի առեւտրական տորմիղը հե-տեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր, տարողական թոնի հաշուով.—

Երկիր	1925	1932	1933
Անգլիա եւ Իրլանտա	20,046	19,562	18,592
Միացեալ Նահանգներ	11,036	10,270	10,088
Իտալիա	3,215	3,331	3,093
Գերմանիա	4,058	4,143	3,888
Ֆրանսա	3,303	3,508	3,470
Հոլանտա	2,932	2,957	2,759
Շուէտ	1,480	1,691	1,658
Նորվէկիա	3,218	4,164	4,078
Ճափոն	4,187	4,255	4,258

Զանազան փոքր պետութիւններն ալ հաշուելով, կ'ունենանք համաշխարհա-յին առեւտր. տորմիղին ընդհ. տարո-ղութիւնը:

Բացի Ճափոնականէն, միւս բոլոր երկիրներու առեւտրական տորմիղնե-րու տարողութիւնները, համեմատած 1932ին, 1933ին նուազած են: Համե-մատաբար ամէնէն շատ նուազած է անգլիական առեւտր. տորմիղին տա-րողութիւնը, ընդհանուր տարողութիւ-նը 30.2 առ հարիւր էր, իսկ 1933ին 27,9 առ հարիւրի իջաւ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Առեւտ. պայմանագիր Ֆրանսայի հետ

Օգոստ. 13էն սկսեալ ի զօրու է փրանքօ-թուրք առեւտրական պայմա-նագիրը, որ կնքուեցաւ յուլիս 28ին: Աւասիկ պայմանագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1. 1929ի առեւտր. դաշնագիրը, ո-րուն պայմանաժամը կ'աւարտի 13 օ-գոստ. 1933ին, կարգ մը յօդուածնե-րու ջնջումով կամ բարեփոխութեամբ վեց ամիս եւս ի զօրու պիտի ըլլայ:

2. Այս դաշնագրին ամէնէն ուշա-գրաւ մասնայատկութիւնը այն է որ, փոխադարձ հաշուեկշիռին մէջ Ֆրանսա ի նպաստ Թուրքիոյ ըն-դունած է փոխանակութեան տարբե-րութիւն մը:

3. Ներկայ համաձայնութեամբ, ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի դրու-թիւնը յատուկ է միայն մաքսատուր-քին, մաքսային գործառնութեանց եւ նաւարկութեան: Միւս պարագաներու մէջ երկու կողմերը կը պահեն իրենց ազատութիւնը:

4. Թուրքիայէն Ֆրանսա ղրկուած ապրանքներուն արժէքին հարիւրին 30ը Ֆրանսայի դրամատան կողմէ պիտի դրուի Թուրքիոյ կեդրոնական դրամատան տրամադրութեան տակ, ընթացիկ հաշիւի մը խառնումով:

5. Առեւտրական բոլոր փոխանա-կութիւնները հաշուակցութեան (քլի-րինկ) ենթակայ են: Դարձեալ, պետա-կան հաստատութիւնները դրամով պիտի վճարեն իրենց ապսպրած ապ-րանքներուն եւ կազմածներուն փո-խարժէքը, այլ հաշուակցութիւն պի-տի կատարեն:

6. Քլիրինկի գործողութիւնը հետե-ւեալ ձեւով պիտի կատարուի.— Թր-քական ապրանք գնող Ֆրանսացի վա-ճառականները այդ ապրանքներուն փո-խարժէքը ֆրանք ըլլալով պիտի յանձ-նեն Փարիզի հաշուակցութեան գիւա-նին: Ֆրանսական ապրանք գնող Թուրք վաճառականներն ալ նոյն ձեւով փոխարժէքը Թրքական դրամ ըլլալով պիտի յանձնեն Թուրքիոյ Կեդրոնա-կան դրամատան:

7. Քլիրինկի ստորագրած պայմա-նագրութեան ենթակայ են միայն եր-կու երկիրներու այն ապրանքները ո-րոնք կը ներածուին մաքսատուրք վը-ճարելով: Թրանզիթ ապրանքները քլիրինկի ենթակայ չեն, եւ անոնց փոխարժէքն եղող տըվիզները ազատո-րէն պիտի տրուին:

8. Ֆրանսական Բէժին 3 միլիոն ֆրանք. փրանքի ծախսոտ պիտի գնէ Թուրքիայէն:

Թուրքեւֆրանսական դաշնագիրը, որ կը պարունակէ նաեւ կարգ մը ու-րիշ տրամադրութիւններ, պաշտօնա-պէս պիտի հաստատուի եւ 13 օգոստ. 1933 թուականէն սկսեալ ի զօրու պի-տի ըլլայ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Խանասոր»ը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 Օգոստոս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւո-րութեամբ Շրջ. Կոմիտէի, տօնուե-ցաւ «Խանասոր»ի 36րդ տարեդար-ձը Սէնթ-Անտրէի օդասուն պար-տէզին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Հայ եւ ֆրանսա-կան զոյգ եռագոյնները կը ծածա-նէին բարձրէն:

Հայ գաղութը հայրենի սովորու-թիւններով ու կերակուրներով խիտ բազմութեամբ գրաւած էր ամբողջ պարտէզը: Քիչ մը Հայոց պատմու-թեան ծանօթ մէկը պիտի կարծէր որ Մուշի Սուրբ Կարապետի ուխ-տագնացութեան օր մըն էր այդ, մէկ տարբերութեամբ միայն որ փոխանակ բաժակները Սուրբ Կա-րապետի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «կենաց»ը կը բախէին: Ծերունևե-րը, բոլորուած ծառերու հովանիին տակ, հէքեաթ կը պատմէին: Իսկ երիտասարդները, խումբերու բաժ-նուած, տաք տաք կը վիճաբանէին:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայ-րենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտն-կայս: Օրուան նախագահ ընկերուհի Տիկին Քիպրիթճեան տուաւ Խանա-սորի արշաւանքին պատկերը: Օր-ուան բանախօս ընկեր Ս. Մարտի-րոսեան խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ:

Գեղարուեստական բաժնին իր սի-րայօժար մասնակցութիւնը բերած էր Ձ. Ռ. Միութեան Վահագնեան նուա-գախումբը, որ ամբողջ հանդէսին տե-ւողութեամբ երգեց հայկական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ:

Իրենց արտասանութիւններով եւ երգերով բուռն ծափեր խլեցին ընկեր-ներ Գ. Քէնտիրեան, Կ. Թութէլեան, փոքրիկն Ս. Տէր Նազարէթեան, փոք-րիկն Վ. Յակոբեան եւ փոքրիկն Օր. Հայկան Քէնտիրեան:

Տասը վայրկեան դադարէ յետոյ սկսաւ հանդէսին երկրորդ մասը, Խա-նասորէն երկու պատկեր: Յաջող էին բոլորն ալ, ընկեր Ա. Յակոբեան, պա-տանի ընկեր Յովհաննէս, օր. Անժէլ Սարգիսեան, Զարման եւ մանաւանդ խումբին ղեկավար ընկեր Գ. Քէնտիր-եան: Աննման էր վերջի պահուն խան-դավառութիւնը, հանդիսականները, մագնիսացած անհամբեր կը սպասէին վախճանին: Եւ ահա Ֆէտային կուգայ յաղթական, իրեն առաջնորդ ունենա-լով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը, ո-րուն վրայ ոսկի տառերով գրուած էր «Մահ կամ Ազատութիւն»: Ժողովուր-դը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնե-ցաւ խելայեղ ծափահարելով եւ գոչե-լով. «Հուռա՜, կեցցէ՜ Հ. Յ. Դաշ-նակցութիւնը»:

Ուշ ժամանակ, ժողովուրդը ցրուե-ցաւ խորապէս տպաւորուած եւ ապա-գայի հաւատքով լեցուած:

Արամ Արմաղան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՐԱՍ-ԷԼ-ԱՅՆԻ ՄԷՋ

Քիչ անգամ գրուած է այս քաղաքի մասին, որ աքսորավայր էր 1915ին:

Գաղութը, ինչպէս Թուրքիոյ սահ-մանին մօտ գտնուող միւս տասնեակ մը գաղութները, հիմնուած է 1923—24 թուականներուն Թուրքիայէն գաղ-թած Հայերու կողմէ: Հոս կ'ապրի մօտաւորապէս 70 ընտանիք, առաւե-լապէս բաղկացած Տիգրանակերտցի-ներէ, որոնց գլխաւոր զբաղումներն են՝ առեւտուրը, մանրավաճառութիւ-նը, կօշկակարութիւնը եւ այլ ար-հեստներ: Այստեղ ալ Հայերը ցոյց տուած են իրենց չնաշխարհիկ ճիր-քը. հազիւ հաստատուած, աշխատած են ծառեր տնկել եւ քանի մը տարուան ընթացքին յաջողած են գեղեցիկ պարտէզներու տիրանալ, շնորհիւ ի-րենց յարատեւ աշխատանքին եւ ըր-ջանի ջրառատ լճակներուն: Ու Ռաս Էլ Այնը բառիս բովանդակ նշանակու-թեամբը, կը դառնայ ովասիս մը բը-կած անապատին մէջ:

Մեր ժողովուրդը ինչքան ալ տառա-պի, իր հայրենի հողէն վտարուի, միշտ հետը կը տանի իր աշխատունա-կութիւնը եւ երկու անկործանելի գան-ձեր, դպրոցն ու եկեղեցին: Այս ափ մը հայութիւնը՝ հազիւ իր տնտեսութիւ-նը շտկած, հազիւ կիզիչ աւազին վրայ իր հացին փուռը կանգնած՝ արդէն մտածած է նաեւ կանգնել իր դպրոցն ու եկեղեցին: Յաջողած է շինել քա-րաշէն գեղեցիկ ընդարձակ շէնք մը, որ կը ծառայէ թէ դպրոց եւ եկեղեցի: Վերջերս զինուցնելու համար կրթ. աշխատանքները, շինուեցան նաեւ եր-կու դասարաններ:

Գաղութին ազգային կեանքը մխի-թարական է. ժողովուրդը միահամուռ կ'աշխատի միշտ բաց պահել իր դպ-րոցը. ընելով առաւելագոյն նիւթա-կան զոհողութիւններ: Այսպէսով ան կարողացած է 6—7 տարիէ ի վեր կա-նոնաւոր դպրոց ունենալ եւ պիւտճէն հաւասարակշռել, առաւելապէս տե-ղական միջոցներով եւ Բարեգործա-կանի եւ Օգն. Խաչի օժանդակութիւն-ներով:

Վերջին երկու տարիները հակառակ տնտեսական տագնապին ժողովուրդը չխնայեց դպրոցը կանգուն պահելու. սակայն եթէ տագնապը երկար տեւէ, մեծ աւերներ պիտի գործէ ոչ միայն այս գաղութին մէջ, այլ ամենուրեք ու ոչ միայն անհատներ կուլ պիտի եր-թան, այլ եւ Ազգ. հաստատութիւննե-րը կրթական վառարաններ:

Այս տարի բաղդատելով նախորդին հետ, տնտեսական կեանքը զոհացու-ցիչ է շնորհիւ Ապրիլ-մայիս ամիսնե-րուն տեղացած անձրեւներուն, որոնք արտերը փրկեցին երաշտէն, այնպէս որ ժողովուրդը կրնայ իր մէկ տար-ուան պաշարը ապահովել:

Դպրոցը իր ժամանակին բացուեցաւ նախ 65 երկսեռ աշակերտութեամբ. այդ թիւը հետագային բարձրացաւ 95ի: Դպրոցը ունի երեք կարգ եւ ման-կապարտէզ մը, որոնք կը կառավար-ուին երկու ուսուցիչներով:

Թաղ. Խորհուրդը այս տարեշրջա-նին մեծ պատրաստութեամբ տօնեց Նոր Տարին, Փետրուար 18 եւ 23, Ապրիլ 24ը, Մայիս 28ը իսկ տարուան վերջը գեղեցիկ հանդէս մը տուաւ:

Օգնութեան Խաչի տեղւոյս մասնա-ճիւղը շնորհաւորելի աշխատանքներ տարաւ օժանդակելու համար դպրոցին թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս. իր դպրոցին մէջ կը պահէր տասնեակ մը աշակերտներ, յաճախ ներկայացում-ներ եւ վիճակահանութիւններ կը սար-քէր:

Ռուսաբուլկար յարաբերութիւնները

ՖԻԼԻՊԷ, 30 յուլիս (Յառաջ).— Գրած էի թէ Պուլկարիոյ մէջ հոսանք մը ծայր տուած է, ի նպաստ Խորհ. Ռուսիոյ հետ դիւանագիտական եւ ա-ռեւտրական յարաբերութիւն հաստա-տելու:

Կը հաստատուի թէ Էնկլիւբիի պուլ-կար դեսպանը, Սօֆիայէն ստացած հրահանգին համաձայն, արդէն իսկ բանակցութեան մէջ է խորհրդային ներկայացուցիչներուն հետ՝ այդ ուղ-ղութեամբ համաձայնութեան մը գա-լու համար: Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի մեծ ջանք կը թափէ՝ համաձայնութիւն մը գո-յացնելու համար երկու երկիրներու միջեւ:

Պուլկարիոյ առաջարկն է Վառնան ընդունիլ իբրեւ առեւտրական խա-րիսխ ու երկու երկիրներու միջեւ, այդ ճամբով, առեւտուր հաստատել:

Իսկ Ռուսիա առեւտրական յարաբե-րութիւն հաստատելու համար գլխա-ւոր ու անժխտելի պայման կը դնէ դի-ւանագիտական յարաբերութեանց վե-րահաստատումը: Մինչ Պուլկարիա կ'առաջարկէ առ այժմ չունենալ դի-ւանագիտական որ եւ է կապ, տարի մը լոկ առեւտրական գետնի վրայ յարաբերուիլ ու տարի մը վերջ վերա-գնահատման ենթարկել կացութիւնն ու պայմանները, նկատելով որ առայժմ դեռ կախուած է Ռուսիոյ հետ դիւանա-գիտական յարաբերութիւն հաստատե-լու համար:

Միւս կողմէ, կը խօսուի թէ Եուկո-սլաւիոյ արտաքին նախարար Եէֆթիչ որ Էնկլիւրի հրաւիրուած է Թուրք հանրապետութեան տասներորդ տարե-դարձին առթիւ, փափաք յայտնած է 2-3 օրով մնալ Սօֆիա: Ծանօթ ըլ-լալով պուլկարեւսերպ յարաբերու-թիւնները, այս այցելութեան կը տր-ուի որոշ նշանակութիւն:

Ակռած

Ծանօթ գրագէտ-ուսուցիչ Պ. Ասատուր Նաւարեան, Փարիզի փո-ղոցներուն մէջ ինքնաշարժի ար-կածի մը ենթարկուեցաւ եւ անմի-ջապէս փոխադրուեցաւ Բօշէն հի-ւանդանոցը, ուր պիտի մնայ քանի մը շաբաթ, մինչեւ դարմանումը իր ստացած վէրքերուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«Ի՞նչ տեսակ ազգ էք»

«Յուսաբեր» արդար դառնու-նութեամբ կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Օգոստ.).

— «Այս բացականչութիւնը նետ-ուած է, Աղեքսանդրիոյ ոստիկանա-տան մէջ, ճակատին այն Հայերուն, որոնք գացած են հասկնալու թէ ինչո՞ւ վար առնուած է Առաջնոր-դարանին վրայէն հայկական Եռա-գոյնը:

Մահուան չափ ցուրտ նոյն հար-ցումը կը նետուի մեր երեսին, երբ որ եւ է օտարազգիի կը բացատրուի դրօշի դէմ բացուած խայտառակ պայքարը, ով ալ ըլլայ այդ օտա-րազգին, եգիպտացի, իտալացի կամ ... հրեայ:

Մարդոց համար, եթէ անոնք մարդ են եւ ազգի մը առողջ ան-դամը, անըմբռնելի կը մնայ թէ ինչպէս Հայ մը, — մանաւա՜նդ Հայ մը, — հալածուած, ջարդուած ու իր ազատութեան համար տաս-նամեակներ անհաւասար պայքար մղած, կրնայ ուրանալ իր դրօշը, կրնայ վիճելի դարձնել հայրենիքի սրբազան խորհրդանշանը, խմբա-կան հաշիւներով, ու շուկայիկ սա-կարկութեանց մէջ ափ մը գարի ա-ւելի շահելու համար...:

— Հայ Դրօշա՞կ, այո՛, կը յար-գենք զայն, կը յայտնեն անամօ-թաբար հակառակորդ ու այլասե-րած տարրերը, անմեղունակ երե-ւոյթ մը տալով նոյն իսկ իրենց չարաշուք դունչերուն. բայց, չէ՞ որ պետութիւն ունինք մենք, չէ՞ որ եգիպտական քաղաքացի ենք, եւ, հետեւաբար, եգիպտական դրօշէն զատ ոչ մէկ այլ դրօշ...

Այսպէս կ'ըսեն, առանց զգալու որ այդ դիրքն ու այդ խօսքերը զարշելի են ոչ միայն հայութեան, այլ եւ եգիպտական ժողովուրդին ու իշխանութեանց համար, որոնք բնականօրէն պիտի զգուին բոլոր կեղծ ու սուտ արտայայտութիւննե-րէն, բոլոր շինծու ու շահախնդիր «հաւատարմութիւն»ներէն. որովհե-տեւ ո՞ր իշխանութիւնն է, որ ար-համարհանք չունենար այն տար-րերուն դէմ որոնք ամէնէն առաջ իրենք զիրենք կ'ուրանան: Որով-հետեւ կա՞յ աւելի զարշելի, աւելի կասկածելի, աւելի անարդ ու ան-պիտան Յրանսացի, քան այն՝ որ կ'ուրանայ իր ազգային դրօշը, ու-րիշ մը, իտալականը, եգիպտակա-նը կամ թրքականը պանծացնելու համար. աւելի կեղծ ու շահախնդիր Յոյն մը, քան այն՝ որ միայն ե-գիպտականը կ'ուզէ, ուրանալով իր ազգային դիմագիծը յատկանշող դրօշը:

Ազգերը, եւ, հետեւաբար, իրենց իշխանութիւնները, բաւական զար-գացած են այսօր. բաւական լայնա-խոհ ու առողջ, ըմբռնելու համար որ իր ծագումն ու ազգութիւնը ու-րացող տարրերը այլասերում միայն առաջ կը բերեն երկրին մէջ. եւ թէ որ եւ է պետական դրօշ կը մե-ծարուի միայն այն ատեն երբ ա-նոր յարգանք կ'ընծայուի կազմա-կերպուած, ազգային դիմագծութիւն, առողջութիւն, բարոյական ու գի-տակցութիւն ունեցող ժողովուրդի մը կողմէ:

Ի՞նչ արժէք ունի բոշաներուն յարգանքն ու հաւատարմութիւնը որ եւ դրօշի հանդէպ, եթէ բաղդա-տութեան դնենք զանոնք անգլիա-կան, իտալական, գերմանական, յունական եւ այլ դրօշաւոր ազգե-րու մեծարանքին:

Եւ մի՞թէ այս արհամարհանքը, այս վարկաբեկիչ քամահրանքը չէ ծածկուած այն բացագանչութեան մէջ, որ կը լսուի քանի մը շաբաթ ի վեր պաշտօնական անձերէն մին-չեւ օտարազգի անհատներու կողմէ.

— «Ի՞նչ տեսակ ազգ էք»...:

Բանտերու բարենորոգումը Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ դատական նախարարը ծրագիր մը կը մշակէ, որուն համաձայն երկու տարիէն ... դրախտի պիտի վերածուի Թուրքիոյ բանտերը:

Այսպէս, համաձայն այդ ծրագրին, բանտերը այլ եւս թշուառութեան եւ ապականութեան օջախներ չպիտի ըլլան, այլ քաղաքակիրթ երկրի մը վայել հաստատութիւններ: Նախկին եկեղեցիներու, մեթրէսէներու, եւ մզկիթներու մէջ հաստատուած բանտերը պիտի վերցուին եւ իւրաքանչիւր կուսակալութիւն պիտի ունենայ բանտի արդիական շէնքեր: Բանտերը միաձեւ շինելու համար յատակագիծ մը մրցման դնելու ծրագիրը մէկդի ձգուեցաւ: Նոր բանտերը պի-տի շինուին իտալական նոր բանտերուն ձեւով, որովհետեւ անոնք ամէնէն ա-ւելի կրնան յարմարիլ երկրին: Դատապարտեալները դասակարգերու պի-տի բաժնուին: Տղաք պիտի բանտարկուին անջատ զգաստարաններու մէջ: Ոչ ծանր յանցանքներու համար դատապարտուած մարդիկ պիտի գործածուին ճամբաներու եւ երկաթուղիներու շինութեան: Բանտէն արձակուած պահուն դատապարտեալ մը դրամագլուխի մը տէր եղած պիտի ըլլայ եւ պիտի կրնայ անմիջապէս պարկեշտօրէն հոգալ ապրուստը: Բանտարկութեան ընթացքին օրինակելի ընթացք ցոյց տուող դատապարտեալները պիտի ղրկուին կղզի մը, ուր ագարակ մը պիտի հաստատուի եւ պիտի կրնան այնտեղ աշխատիլ ազա-տօրէն եւ նոյն իսկ հոն բերել իրենց ընտանիքը: Դատական նախարարութիւնը կ'ուզէ այս նպատակին յատկացնել Իմրալը կղզին, Մարմարայի մէջ:

Պատրիարքարանին կալուածատուրքը

Պոլսոյ Պատրիարքարանէն յետնեալ 5000 ոսկիի կալուածական տուրք պա-հանջուած եւ գիմում կատարուած էր կեդրոն, բացատրուելով որ Պատրիար-քարանի շէնքը այդ տուրքէն զերծ է եւ նոր օրէնքով ալ նոյն տուրքին ենթակայ հաստատութեանց կարգին մէջ չի գտնուիր, բայց որոշում տրուած էր որ Պատ-րիարքարանը կալուածական տուրք վճարէ: Յետոյ դիմում եղաւ պետական խորհուրդին, խնդրուելով որ մինչեւ իր վճիռը՝ թէէլսիրի իճրայի որոշում տրուի: Պետական Խորհուրդը մերժած է թէէխիրի իճրայի, այսինքն տուրքին գանձման յետաձգումի խնդրանքը, իսկ յայտնած է որ կալուածատուրքէ զերծ նկատուելու խնդիրը կը քննուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Պապլէն չկրցաւ պատասխանել, ի-րեն համար լաւ էր որ, Սահակը խիստ խօսէր քան թէ մեղմ, վառնդի, անուշ խօսքերով աւելի շուտ պիտի ընկճուէր քան խիստ խօսքերով:

— Ամօ՜թ քեզի՛, թուք ու մուր երե-սիդ, «համարտ» ընկեր, մե՛ղք կերած հացիդ, մե՛ղք անցուցած օրիդ ...

— Սահա՛կ ...

— Հէ՛, ապտալ — պոռաց Սա-հակը խե՛ւ շեշտով. ահա, կ'ըսեմ քե-զի յանուն մեր բարեկամութեան եւ անցեալին, շուտով առ մեծ մայրդ ու հեռացիր այս գեղէն:

Պապլէին արիւնը գլուխն զարկաւ: Երբեք չէր սպասեր այդպիսի առա-ջարկի մը: Բարկութենէն մազերը ցից-ցից եղան, դարձաւ դէպի Սա-հակը եւ յարեց.

— Սահակ լաւ է որ դուն հեռանաս...

— Ես հեռանա՞մ ... լա՛ւ, յանո՛ւն ընտանեկան սրբութեանս կը հեռանամ բայց պէտք է գիտնաք որ ես հեռա-նալէս վերջ դուք չէք կրնար երկար շնչել:

— Այդ քու գործդ չէ: Այո՛, դուն պէտք հեռանաս, հետդ առնելով մայրդ միայն: Սիրանին թէ որ մա-զին ձեռք տաս, ձեռք տուած կ'ըլլաս Պապլէին նամուսին ...

— Պապլէ՛ ...

— Սահա՛կ ...

— Յետ այսու, առանց դանակի մի պտտիր, ես քեզի պէս «նամարտ» ըն-կեր չեմ, կանխաւ լուր կուտամ ու վերջին խօսքս այս թող ըլլայ ...

— Լա՛ւ, պատասխանեց Պապլէն դառնօրէն:

Երկու հարազատ եղբայրներ, մեծ քէնը անթեղած իրենց սրտին խորը, տարբեր ուղղութեամբ բաժնուեցան իրարմէ: Մէկը ձիթենիքին աջ կողմէն դարձաւ գիւղին հարաւը, ու մտաւ տուն: Միւսը ձախ կողմէն անցաւ Տէրտրանց փողոցէն, ու քարէ սան-դուղներէն վեր բարձրացաւ:

Յաջորդ իրիկուն, գիւղացիները, երբ դաշտային աշխատանքէ վերա-դարձան, զարմանքով տեսան որ, Նազնազ պաճինց տանը ցուիքին չորս բոլորտիքը, մարդու հասակէ մը բարձր, եղէգնեայ պարիսպ մը քաշ-ուած էր: Նմանապէս փակուած էր այն փոքրիկ անցքը, որ, Թուրվանտա Քուրօենց եւ Նազնազ Պաճինց տու-նը իրար կը միացնէր:

×

Ծանօթ միջադէպէն վերջ Պապլէին համար, արեւը իր ջերմութիւնը եւ լոյսինը իր տեսքը կորսնցուցած էր... Պէս պէս ծաղիկներու բոյրը եւ գիւղը հրջապատող ընդարձակ մար-գագետիններու կանանչ ու թո-վիչ պատկերը... «Եկեղեցնայ» բարձր կտուրին վրայ բոյն շինած արագիլնե-րուն անուշ գեղգեղը զզուելի կը թը-ւէին իրեն:

Այդ օրէն ասդին, ան ոչ ուտել գիտցաւ եւ ոչ ալ խմել: Միակ վայ-րը, երբ միշտ մնաց սիրելի, այդ մօ-տակայ «Խաչաղբիւր»ն էր, իր ուռինե-րով: Ան, գրեթէ օրուան բոլոր ժամե-րուն, այնտեղ աղբիւրին գլուխը, ու-ռիներու դալար շուքին տակ, լո՜ւռ ու տրտմութեամբ մը համակուած կը խոկար իր ցաւը ...

Շաբաթներէ ի վեր էր որ, նամակ չէր առած Սիրանէն: Ամէն օր, նամակ գրած էր, ու գրած էր ծանօթ վայրը, բայց միշտ ալ անպատասխան մնա-ցած էր: Ի՞նչ էր պատճառը ... ար-դեօք Սիրանը նամակները չէ՞ր ստա-նար թէ կը ստանար բայց մէկդի կը նետէր ... Այս վիճակը զինք մինչեւ ջղագրգռութեան աստիճանին կը հասցնէր:

Ո՞ւր երթար, ի՞նչ ընէր, ի՞նչ մի-ջոցով գոնէ անգամ մը կարենար Սի-րանը տեսնել: Կ'ուզէր իմանալ—գրած նամակները կը ստանա՞ր թէ Սահակը այդ գաղտնիքին ալ տիրացած էր...:

Պապլէն, մեծ մօրմէն, անուշ երգ մը սորված էր, գրած ու Սիրանին ղրկած էր, բայց չէր կրցած իմանալ թէ Սի-րանը ստացա՞ծ էր թէ ոչ: Մեռա՞ւ, մնա՞ց, չըրը գիս մոռցաւ, կը մտածէր ... Ու կէս խենդի պէս, կը դեգերէր ուռենիներուն տակ, ջուրին եզերքն ի վար ...:

Մեծ մայրը, ի տես այս դառն անա-կնկալին, բոլորովին շլմորած էր, չէր գիտեր ի՞նչ ընէր: Շատ խօսեցաւ շատ խրատներ տուաւ, Սիրանը քեզի կ'առ-նեմ ըսաւ, բայց ան բնաւ փոփոխու-թիւն մը չկրեց:

Գիւղին քահանան —— Տէր Գասպա-րը — ընկերակցութեամբ ըռքարօրը, Էլմաս խաթունին եւ երէցկինը, քանի մը անդամներ, խնամխօսքի գացին պառաւին կողմէ: Մայրը, «Էս չեմ խառնուիր» ըսած էր, իսկ եղբայրը հակառակ եղած բոլոր բարի խրատնե-րուն, ու անվերջ թախանձանքներուն, մնացած էր յամառ եւ անդրդուելի.

— Ես նամուսի համար մեռնող մարդ եմ, որ նամուսով ապրող մարդ եմ, թող նամուսով գար քրոջս ձեռքը խնդրէր, ես հազար հատ էղ պէս քոյր ղուր-պան կ'ընէի անոր եղունգին բայց ... խնդիրը որ այսպէս դարձաւ, կը մեռ-նիմ ու նորէն չեմ տար:

Այս էր իր վճռական պատասխանը: Անկից վերջ, գործը ձգուած էր բախ-տին:

Ու Պապլէն, չափազանց վիրաւոր Սահակին այդ յամառութենէն, օր ա-ռաւ նոր ծրագիր մը կ'որոճար Սիրա-նին կեանքը ապահովելու, եւ Սահա-կին հետ չափուելու համար: Այո՛ հարկ էր անգամ մը չափուիլ այդ «ի-նատ ապտալ»ին հետ, հասկցնելու համար անոր թէ՛ իր գործը որո՞ւ հետ էր:

Մեծ մայրը, թոռանը այս ցաւալի վիճակէն խորապէս մտահոգ, իր դող-դղացող գլուխը ամէն քարի կը զար-նէր, լաւագոյն ելք մը գտնելու հա-մար: Լաւ ուսումնասիրած էր թոռանը բնութիւնը — յամառ ու կռուազան էր: Կռուազան էր նաեւ Սահակը, ու երկուքը երբ դէմ-դիմաց եկած էին, հետեւանքը բացորոշ էր:

Տէր Գասպարը, պառաւէն դեղին կլորիկ բաներ մը առնելով «Թուղթ թլիսման» ըրաւ, բայց ոչ մէկ օգուտ: Ու պառաւը, ինք ալ, գիշերները անքուն կ'անցընէր: Կը խօսէր ու կը պատմէր, ու յաճախ իր ծեր ու խո-պոտ ձայնովը կ'երգէր:

Այդ առաւօտ, երբ Պապլէն, սովո-րականին պէս, արեւածագէն առաջ ե-լաւ անկողինէն ու հագուստները հագ-նելով զբաղած էր, յանկարծ, նշմարեց իր հագուստներուն մօտ խնամքով ծալլուած թուղթի կտոր մը, բարակ դերձանով փոքր քար մը կապուած էր անոր: Հասկցաւ որ բան մը կար, ան-տարակոյս Սիրանին գործը ըլլալու է — մտածեց, ու առանց հագուստները հագնելու աճապարանքով բացաւ թուղթին կտորը: Այս Սիրանին գիրն էր, ո՞վ գիտէ, ինչ անուշ խօսքեր գը-րած էր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

Ի՛նչպէս սպաննուեցաւ Ա. Ժօզէֆեանը

Ս. ՇԱՄՈՆ, 9 օգոստ. (*Յառաջ*).— Երէկ հեռագրով հաղորդած էի Աբրահամ Ժօզէֆեանի սպանութիւնը, 29 տարեկան (չէզոք) Տիգրանակերտցի շրջուն լուսանկարիչ, որ երկու ամիսէ ի վեր բաժնուած կ'ապրէր կնոջմէն:

Երեքշաբթի առաւօտ Ժօզէֆեան եւ Տօնապետեան եղբայրները (ռամկավար) իրարու կուտան կ'առնեն: Սերոբ Տօնապետեան դառնալով Աբրահամի, ծանրապէս կ'անարգէ անոր ընտանեկան պատիւը:

Կէս օրին Տօնապետեաններու մայրը՝ տիկին Հայկանուշ գոգնոցին տակէն թուղթէ ծրար մը հանելով կուտայ մեծ զաւկին Անդրանիկին, որ իր կարգին կը յանձնէ Սերոբին: Այս վերջինը իր կրտսեր եղբօր՝ Վարդգէսին հետ մէկտեղ կը մտնէ հրապարակին վրայ գտնուող միզարանը: Աբրահամ շուկայ իջնելով կը կենայ Սարգիս Քէշապեանի սեղանին մօտ, յոլիկ եւ կանանչ պղպեղ գնելու համար: Սերոբ առանձին դուրս կ'ելլէ միզարանէն եւ խօսքի կը բռնուի Աբրահամին հետ, որ կը պոռայ Սերոբին Ծօ՛ վարնոցներ, ես ե՞րբ ձեր վրայ զէնք քաշեցի (Տօնապետեանները այսպէս լուր տուած են ոստիկանութեան): Սերոբ կը պատասխանէ — Ծօ՛ հայվան, դուն մեռած ես, մեռած, քեզի հետ խօսիլ անգամ չարժեր: «Ես մեռա՞ծ եմ», կը պատասխանէ Աբրահամ: Այդ միջոցին Վարդգէսը դէպի իրենց կուգայ, եւ երեք մեթրի վրայ կը կրակէ: Աբրահամ կ'ուզէ բռնել ոճրագործը, որ երկրորդ գնդակ մըն ալ պարպելով գետին կը փռէ զայն: Վիրաւորը չարաչար կը գալարուի եւ գետին կ'իյնայ: Սերոբ վրէժս լուծեցի ըսելով երկու ոտքի հարուած կուտայ դիակին: Գնդակները դպած ըլլալով կուրծքին եւ կոկորդին, մահը վայրկենական եղած էր: Ոճրագործը կը յանձնուի ոստիկանութեան: Քննութիւնները կը շարունակուին: Մեծ յուզում կը տիրէ հայ թէ ֆրանսական շրջանակներու մէջ:

Ցարերուն դամբարանները բացուա՞ծ են

Խորհրդային կառավարութիւնը ասկէ առաջ հրամայած էր բանալ Պօղոս-Պետրոսի հռչակաւոր գետնադամբարանին ցարական գերեզմանները, գոհարեղէններ փնտռելու համար:

«Փէչթէր Լօյտ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այդ գործողութեան մասին.— Նախ բացին Աղեքսանդր Գ.ի դամբարանը: Մարմինը զմռսուած եւ շատ լաւ պահուած էր անձնապահ գունդի զօրավարի համազգեստով: Խնամքով հանուեցան բոլոր ադամանդակուռ պատուանշանները եւ թանկագին քարերով զարդարուած սուրը: Աղեքսանդր Բ.ի եւ Նիքօլա Ա.ի դամբարաններէն ալ հանուեցան բոլոր թանկագին քարերը: Սակայն, պետական յանձնախումբին անդամները անակնկալի մատնուեցան, երբ, բանալով Աղեքսանդր Ա.ի դամբարանը, տեսան որ դագաղը պարապ է...

Կատարեալ վիճակի մէջ էր Մեծն Կատարինէի աճիւնը: Յանձնախումբը անոր դագաղին մէջ ալ գտաւ թանկագին գոհարեղէններ, մասնաւորապէս ադամանդակուռ սքանչելի մանեակ մը:

Յանձնախումբին անդամները տեսակ մը խորհրդաւոր սարսուռ զգացին, տեսնելով Մեծն Պետրոսի յաղթանդամ մարմինը: Կայսրը հագած էր պարզ թիկնոց մը եւ միակ ցարն էր որ գոհարեղէն չունէր: Միայն աջ ձեռքին մէջ բռնած էր պետութեան կնիքը: Մինչ միւս բոլոր ցարերուն աճիւնը զետեղուած էր արծաթեայ դագաղներու մէջ, Մեծն Պետրոսի աճիւնը կը գտնուէր ընկուզենիէ պարզ դագաղի մը մէջ:

Այրի Տիկին Սէյտի Ս. Պագրճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պագրճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պագրճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պագրճեան, Պ. Պ. Յովհաննէս եւ Գէորգ Պագրճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պագրճեան եւ զաւակունք եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԳՐՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ անակնկալ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ, 9 օգոստոս, չորեքշաբթի օր իր բնակարանին մէջ (Սէվրան):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին իր բնակարանին մէջ 26, Rue d'Aulnay, Sevran. *Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Սէվրանի գերեզմանատան մէջ:*

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոցներ.— Gare du Nord *էն առնել շոգեկառք ժամը* 16.03 *եւ իջնել Սէվրան:*

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի Ս. Աստուածածնի Տօնը եւ Խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առիթով պիտի պատարագէ ու քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեան: (կնիք)

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ եւ Շրջականներու Ընկերակցութեան Վարչութիւնը Շավիլի եւ շրջականներու մէջ բնակող հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Նոր վարձուած մատուռ-մանկապարտէզին նորոգութիւնը:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատետրերը միասին բերել:

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբը բացառիկ ժողովի կը հրաւիրուի վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ձեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական ժողովի մասին: Ներկայանալ անդամատետրով:

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8

(Ձորս ճանապարհին՝ Ջրաղացքի գետակի եզերք):

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ *ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

20 *ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ*

ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

երգ, պար, նուագ եւլն.: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

St. CLOUD*ի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ*

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

ճոխ պիւֆէ: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Աստուածածնայ տօնի առթիւ տեղի պիտի ունենայ «վիճակ»:

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը,* St. Lazare*էն շոգեկառք եւ շոգենաւ:*

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի:

Այժ տուէք նոր զրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՀԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գ ի ն՝ 10 ֆ ր ա ն ք

Դիմել *ՅԱՌԱՋ*ի, **17, Rue Damesme, PARIS**

ՊԱՐԻ ՓՐՕՖԷՍԷՕՐ

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրուսոյցմէթոտով, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու: Ժամադրուելու համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի *ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ* **41 Grand'Rue**

եւ

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՋԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

345, AVENUE ARGENTEUIL

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին տեղի պիտի ունենայ Միութեանս ընդհ. անդամական ժողովը Պար տը Փոստի սրահին մէջ 2, rue Colbert, Marseille.

Օրակարգ.— 1. Ինքնութեան թուղթ (ձրի ստանալու). 2. Հպատակութեան խնդիր, 3. Պատերազմիկի թուղթ. 4. Վարչական նոր ընտրութիւն. 5. Ընթացիկ հարցեր: Ուստի կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ սոյն խիստ կարեւոր ժողովին:

Մարսէյլի Հայ Լեգէոնական Առժամեայ Յանձնախումբ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուրուչայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165, Villa Gerli, Avellaneda, Buenos - Aires (Rep. Arg.)*: Իր հասցէին գրած նամակս ետ եկաւ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տէր Յակոբեանի,* 14 rue [illegible] déah, *Փարիզ (14), կամ Յառաջի վարչութեան: Կը խնդրուի [illegible] սահմանեան թերթերէն արտատպել:*

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Թաշճեան (այժմ Աղապա...) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկ..., Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, ... մօր անունը Իղաբեր Տէրտէրեան ... բաստիոյ Պարուըի Արտէն ... մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: ... առնուած է թէ Զինադադարէն ... բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը ... նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de S... Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այն ատեն առաջարկեց միանգամ ընդ միշտ եւ ընդհանուր ձեւով լուծել հետեւեալ հարցը,—Մարտական Մարմինը իրաւունք ունի՞, սպաննելու ատեն մեծ դուքսը, սպաննել նաեւ կինըն ու տղաքը: Այս հարցը երբեք ծնած չէր մեր մէջ: Նոյնիսկ նման հարց չէր ծագած: Կալիայեւ կ'ըսէր, որ եթէ որոշէինք սպաննել ամբողջ ընտանիքը, ինք պարտաւոր էր երթալու եւ թատրոնին առջեւ, ներկայացումէն յետոյ, իր ռումբը նետելու կառքին վրայ, առանց այլեւս մտահոգուելու թէ ո՞վ կայ մեծ դուքսին հետ: Կրկնեցի իմ տեսակէտս,— չէի ընդուներ նման սպանութիւն մը:

Մինչ կը խօսէինք, Ալեքսանդրովիչ եկաւ միանալու մեզի: Իր տեղէն տեսեր էր մեծ դուքսին կառքը, որ կը չեղի Կալիայեւի ուղղութեամբ: Սակայն պայթումի ձայն չէր լսած: Ուստի հետեւցուցած էր թէ մահափորձը ձախողած է եւ Կալիայեւ ձերբակալուած:

Ես կասկած յայտնեցի կառքին մէջ դքսուհին ներկայութեան մասին: Ինքնիրենս կը խորհէի որ թերեւս Կալիայեւ խաբուեցաւ, մեծ դքսուհիին կառքը կարծելով մեծ դուքսին կառքը: Որոշեցինք անմիջապէս լուսաբանել այդ կէտը: Կալիայեւի պաշտօն տրուեցաւ երթալ հոն ուր, Օփերային առջեւ, կը կենան կառքերը, եւ տեսնել թէ ո՞րուն կառքը կը սպասէր այնտեղ, մեծ դքսուհիին ու մեծ դուքսին կառքերը երկուքն ալ չկայի՞ն արդեօք այնտեղ: Իսկ ես պիտի ստուգէի որ մեծ դուքսը թատրոնին մէջ կը գտնուէ՞ր թէ ոչ:

Օփերայի կիչէին մօտ գացի: Ամէն տոմս ծախուած էր այլեւս: Ամէն կողմէ վրաս յարձակեցան տոմսավաճառներ: Խորհեցայ որ սրահ մտնելէ յետոյ դժուար պիտի ըլլար տեսնել մեծ դուքսը: Ուստի, առանց գնելու, հարցուցի տոմսավաճառներուն.

— Մեծ դքսուհին թատրո՞ն կը գտնուի:

— Շատո՛նց, մէկ քառորդ ժամէ ի վեր Նորին պայծառափայլութիւն դքսուհին բազմած է իր օթեակին մէջ:

— Իսկ մեծ դո՞ւքսը:

— Մեծ դքսուհիին հետ հասաւ ան ալ:

Կալիայեւ եւ Ալեքսանդրովիչ ինծի կը սպասէին փողոցին մէջ: Կալիայեւ աչքէ անցուցած էր բոլոր կառքերը, որ կը սպասէին: Այն կառքը, որով եկաւ դքսուհին, իրապէս մեծ դուքսին կառքն էր, որ կը սպասէր դեռ այնտեղ: Մեծ դուքսը կը գտնուէր հիմա թատրոնին մէջ, իր ընտանիքին հետ:

Եւ սակայն որոշեցինք սպասել մինչեւ ներկայացման վերջը: Կը յուսայինք որ մեծ դքսուհին իր կառքը պիտի նստէր վերադառնար մինակ:

Գացինք ասկէ ալ Մոսկուայի փողոցներուն մէջ եւ առանց զգալու հասանք Մոսկովայի եզերքը: Կալիայեւ կը քալէր քովէս, գլուխը հակած, ռումբը ձեռքը: Ալեքսանդրովիչ մեզի կը հետեւէր քանի մը քայլ ետեւէ: Յանկարծ այլեւս չլսեցինք իր քայլերուն աղմուկը: Ետեւ դարձանք: Կոթներ էր գետեղերքի գրանիտեայ յենակին: Ինծի թուեցաւ որ վար պիտի իյնայ: Մօտեցայ: Ձիս տեսնելով՝ ըսաւ.

—Առէք, առէք ռումբս, հիմա պիտի ձգեմ ձեռքէս:

Առի ձեռքէն ռումբը:

Օփերայի ներկայացումը վերջացած պահուն, Կալիայեւ մինակը մօտեցաւ կառքին, ռումբը ձեռքին մէջ: Նորէն մեծ դքսուհին եւ մեծ դուքս Պաւլին տղաքը նստան կառքին մէջ: Կալիայեւ վերադարձաւ, մօտս եկաւ ինծի յանձնեց ռումբը: Կէս գիշերին գտայ Դորան եւ իրեն յանձնեցի երկու ռումբերն ալ: Լուռ, մտիկ ըրաւ պատմութիւնը անցած-դարձածին: Երբ վերջացուցի, հարցուցի թէ ինչ էր կարծիքը Կալիայեւի բռնած դիրքին, ինչպէս նաեւ մեր որոշման մասին: Խոնարհեցուց աչքերը եւ ըսաւ.

— Բանաստեղծը ըրեր է այնպէս ինչպէս պէտք էր ընէր:

Ոչ Կալիայեւը, ոչ ալ Ալեքսանդրովիչը անցագիր ունէին: Երկուքն ալ իրենց բեռները ձգած էին կայարանը: Այլեւս շատ ուշ էր իրենց անցագիրները առնելու համար: Ուշ էր նաեւ Մոսկուայէն հեռանալու համար: Իրենց կը մնար գիշերը անցընել փողոցին մէջ: Ես հագուած էի անգլիացի բարինի *մը նման, անոնք՝ գիւղացիի պէս: Երկուքն ալ բոլորովին սառած էին եւ Ալեքսանդրովիչ հազիւ թէ կրնար ոտքի կենալ: Որոշեցի, հակառակ իրենց հագուստին տարբերութեան, միասին անցընել գիշերը ճաշարանի մը մէջ:*

Գացինք Ալպեան Վարդը *ճաշարանը, որ կը գտնուէր Սօֆիսկայա փողոցին մէջ: Դռնապանը թոյլ չտուաւ մեզի մտնել ներս: Կանչել տուի ճաշարանին վերակացուն: Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, մեր տրամադրութեան տակ դրին խուց մը, սրահին ետեւի մասին մէջ: Տաք էր այդտեղ, այնպէս որ կրնայինք անցընել մեր ժամանակը:*

Կալիայեւ ոգեւորուած էր, եւ դարձեալ սկսեր էր պատմել, իր դողդղուն ձայնով, վայրկեանները, զորս ապրեցաւ քաղաքապետարանին առջեւ: Կ'ըսէր թէ շատ վախցաւ, որ ոճիր մը գործած կ'ըլլայ Մարտական Մ... նին հանդէպ: Ուրախ էր հիմա, ... կերները չեն դատապարտեր զինք... լեքսանդրովիչ լռութիւն կը պ... Մէկ անդամէն կարծես տկար... իր կենսունակութիւնը կորսնցու... էր այլեւս: Հիմակ ալ տակաւին... չեմ կրնար բացատրել թէ ինչպէ... չերուան միւս մասը անցընելու... ունեցաւ: Առտուան ժամը 4ին Ալ... պեան Վարդը փակուեցաւ: Մեկնեցա... Որոշեցինք մահափորձը կատարել... եւ չարթուան մէջ: Փետրուար 2ը... նական օր մըն էր: Օպանս, ... հսկէր մեծ դուքսին վրայ, կը վ... հեցնէր մեզ թէ, իր կարծիքով, ... դուքսը իր դրասենեակը պիտի եր... յաջորդ օրը, այսինքն փետրուար ... Սակայն ոչ Ալեքսանդրովիչը, ... Կալիայեւը կրնային ահաբեկչու... ձեռնարկել առաջին ձախողու... անմիջապէս ետքը, մանաւանդ ... անքուն գիշերներ անցընելէ վերջ: ... տեւաբար լաւ կ'ըլլար մահափ... յետաձգել քիչ մը աւելի ուշ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933 — 12 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2263 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՆԱՔԱՆԴ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս մէջոցին ոչ միայն բողոքներ, այլեւ կոչեր կը ստանանք ներքին պառակտումներու առթիւ, որ կը խռովեն գրեթէ բոլոր գաղութները:

Կը նշանակէ թէ՝ մարդիկ սկսած են մտատանջուիլ տիրող անիշխանութենէն, մանաւանդ անստուգութենէն:

Նամակագիրները մասնաւորապէս յուզուած են դրօշամարտէն, որ ահա իր կարգին կը թունաւորէ ե՛ւ հոգիները ե՛ւ մթնոլորտը:

Մինչդեռ, այնքան հոգեր կան որ սիրտ, աշխատանք եւ զործակցութիւն կը պահանջեն:

Բայց, կարելի՞ է կոչերով դարմանել համատարած չարիքը:

Այդպէս հաւատացողներ ալ կան:

Օրինակ, նամակագիր մը կը խնդրէ ոչ միայն տպել իր կոչը, այլ եւ յանձնարարել որ ուրիշ թերթեր ալ արտատպեն:

Եթէ սրտառուչ խօսքերը բաւական են միւռոն կաթեցնելու եւ խելքի բերելու այս անիշխանութեան պատասխանատուները, մենք պատրաստ ենք ամբողջ մէկ շաբաթ «Յառաջ»ը տրամադրելու միայն կոչերու:

Մինչդեռ, բուն ցաւը ուրիշ տեղ է:

Բուն չարիքը այնտեղ է որ, չենք ըմբռներ թէ ի՛նչ կը կատարուի մեր գլխուն: Ուղղակի կամ անուղղակի:

Այսպէս, մէջտեղ դրուած է նենգամիտ եւ գրգռիչ բանաձեւ մը.— Խ. Հայաստանի բարեկա՞մ ես թէ թշնամի:

Եթէ բարեկամ ես, մէկդի նետէ ինչ որ ունիս քեզի յատուկ,— տեսակէտ, համոզում, խորհրդանշան, տենչ, պահանջ, դատ:

Եթէ կը մերժես, ուրեմն թշնամի ես:

«Հագգը տուն»ը չե՞ս ընդունիր,— ուրեմն «կեավուր» ես:

Զուարճանալու ո՛ր եւ տրամադրութիւն չունինք, բայց այսպէ՛ս է իրականութիւնը:

Այսպէ՛ս է որ, հասարակ բախտախնդիրներ եւ պորտաբոյծներ կը դառնան Հայաստանի պաշտպան ու բարեկամ, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ թշնամի:

Լաւ կարդացէք,— այն ուժը որ, 2-3 տարուան մէջ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ Երեւանի նահանգը, թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ՛ ազգագրական իմաստով, անոր թշնամին է այսօր: Իսկ բարեկամներն են անոնք որ երէկ չարախնդութեամբ կը ծաղրէին «Ափ մը Երեւանը»:

Ահաւասիկ այս զարշելի խեղկատակութեան վրայ չինուած եղանակներն ու փոխատացութիւններն են որ, տարուէ տարի թունաւորելով մթնոլորտը, անշնչելի դարձուցած են զայն:

Եւ անկարելի դարձած է ո՛ր եւ է մերձեցում, գործակցութիւն կամ բանակցութիւն:

Որովհետեւ, առաջին հանդիպումին կը հարցնեն.

— Հաւատքով ի՞նչ ես...

Համբերութեամբ խօսէ, վիճէ, բանաձեւէ, բացատրէ ծուռն ու շիտակը, օգտակարն ու վնասակարը:

«Ջո՛ւր ջանք եւ անօգուտ վատնում»:

Միայն եւաբոյնը, միայն «Մեր Հայրենիք»ը բաւական են, ամէն ինչ վեր ի վայր շրջելու եւ հիմնական խնդիրներ մոռացութեան տալու:

Նոյն իսկ եթէ տեղի տաս այս հարցերուն մէջ, նորէն փակ է ճամբան:

Երեւանի «աէրը», այսինքն անոր շողիքոտ, գետնաքարշ փառաբանութիւնը այն աստիճան կուրացուցած է մարդոց աչքերը որ, չեն հանդուրժեր ո՛ր եւ է անկախ, ինքնուրոյն դիրքի:

Եւ որովհետեւ հասուն գիտակցութիւնը չէ որ կը վարէ գիրենք, այլ թունաւոր կիրքը, այս առթիւ, բոլորովին մոռացութեան կուտան միւս բոլոր պարտականութիւնները:

Կը մոռնա՛ն թէ, Հայաստանի օգնելով հանդերձ, մենք պարտաւոր ենք մտածել գաղութներու մասին:

Թէ՝ առաջին տասնամեակին չարիքները պիտի ծանրանան երկրորդ տասնամեակին — ուր մտած ենք արդէն — եթէ չարունակենք այսպէս յօրանջել կամ գզել իրար:

Թէ՝ Երեւանը ունենալով միայն սահմանափակ իրաւասութիւններ եւ իրեն յատուկ աշխարհահայեացք, որ հիմնովին կը հակասէ մեր շահերուն, մանկամտութիւն է ամբողջովին անոր յանձնել մեր ճակատագիրը:

Թէ՝ այսօրուան գաղութները կը ներկայացնեն վերջին մնացորդը՝ հալածական ժողովուրդի մը որ չունենալով հայրենի հող, տասնապատիկ աւելի կարօտ է զուրգուրանքի եւ գործնական հոգատարութեան:

Թէ՝ մենք ստիպուած ենք տիրաբար կազմակերպել մեր ինքնապաշտպանութիւնը, որովհետեւ բազմաթիւ են թշնամիները եւ բազմազան՝ փորձութիւնները:

Թէ՝ ոչ միայն մեր քաղաքական դատը, այլ եւ մեր առօրեայ կեանքը, աշխատաւոր բազմութեանց կրած յարաճուն դժուարութիւններն ու նոր սերունդին փրկութիւնը կը պահանջեն միացեալ ճակատ:

Այս բոլորը ջուրի ձայն կուգան օրուան մունետիկներուն:

Աւետարանի քարոզիչներուն պէս, անոնք «Տէրն մեր» (Երեւան) կ'ըսեն եւ կ'անցնին:

Որովհետեւ, այս բոլորը կը պահանջեն գիտակցութիւն, արթնութիւն եւ գործունէութիւն:

Մինչդեռ, չափազանց հաճելի է միւս ճամբան:

Ի՞նչ կը կորսնցնեն, Փարիզ կամ Նիւ Եորք նստելով եւ բարեւելով, ծափ զարնելով Երեւանի:

Հոգ չէ թէ, հազարներ հալին իրենց աչքերուն առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Միջագետքի Ասորիներուն խնդիրը

ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԸ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑԻՆ

Լոնտոնի Իրաքեան դեսպանատունը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց օգոստոս 10ին.—

Այն Ասորիները որոնք ընդդիմանալով Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ յանձնարարուած կարգադրութեան, Սուրիական հողը անցած էին, նորէն Իրաքի սահմանը անցան օգոստոս 4ի գիշերը եւ յանկարծակի յարձակեցան սահմանապահ զօրքին վրայ: Կռիւը շարունակուեցաւ գիշերը եւ յաջորդ օրը: Ասորիները պարտուեցան եւ ցիրուցան եղան: Հետապնդուելով օգոստոս 6ին, 7ին եւ 8ին, ստիպուեցան ապաստան փնտռել լերան մէջ: Իբր հինգ հարիւր հոգի յաջողեցան դուրս ելլել սուրիական գօտիէն: Կը սպասուի որ միւսներն ալ անձնատուր ըլլան:

⁂ Ռէյթէրի հեռագիր մը կը հաստատէ թէ ըմբոստները անձնատուր եղած են առանց որ եւ է պայմանի:

Ֆրանսայի հետ ծագած վէճը

Գրեցինք թէ Իրաքի կառավարութիւնը բողոքած է Ազգերու Դաշնակցութեան, Սուրիոյ Ֆրանսական իշխանութիւնը պատասխանատու բռնելով Ասորիներու կատարած յարձակման:

«Ժուռնալ»ի քաղաքական քրոնիկագիրը քննելով այս հարցը, կը գրէ.—

«Ասորի - Քաղդէացիները վերջին մնացորդներն են աշխարհի ամէնէն հին ցեղերէն մէկուն: Իրենց թիւն է իբր 20,000, հաստատուած՝ Մուսուլի մէջ: (ԽՄԲ.— Իրականէն շատ վար է այս թիւը): Ասոնց մասին խօսուեցաւ երբ Անգլիա ձգեց Իրաքի հոգատարութիւնը: Ասորիները, վախնալով որ պիտի զրկուին այն ինքնավարութենէն զոր վայելած են նոյնիսկ թրքական իշխանութեան տակ, երաշխաւորութիւններ պահանջեցին զորս մերժեց Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, անխոհեմաբար: Ան բաւական համարեց Իրաքի կառավարութեան հաւաստիքները: Եւ ահաւասիկ 1500 Ասորիներ կ'ապաստանին Սուրիա, իրենց բեռներով եւ զէնքերով: Բայց երկար չմնացին անոնք: Քանի մը օր յետոյ, հազարի չափ փախստականներ նորէն անցան գետը եւ ընդհարեցան Իրաքի զօրքին հետ: Այս առթիւ, Իրաքի կառավարութիւնը պատասխանատու կը համարէ Սուրիոյ հոգատար իշխանութիւնը, հիմնուելով 1927ի համաձայնութեան վրայ: Ի՞նչ կը նշանակէ այս: 1927ի պայմանագիրը կը կարգադրէ Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանային յարաբերութիւնները եւ կը տրամադրէ զինաթափ ընել վաչկատուն ցեղերը եւ ըմբոստները: Ասորի - Քաղդէացիները անշուշտ վաչկատուն ցեղեր չեն: Ֆրանսացիները կրնայի՞ն գիտնալ թէ անոնք ապստամբած են: Գոնէ հարկ էր լուր տալ նախապէս: Արդ, Անգլիացիները բաւականացան խնդրելով որ բռնի դէպի սահման չքշեն փախստականները, որպէսզի դէպքեր չծագին: Գալով Իրաքի, ան ո՛ր եւ է բան չըսաւ: Եւ եթէ անախորժութիւններ ծագեցան իրեն համար, պատասխանատուն ինքն է: Եթէ խնդիրը ժընեւ գայ, անշուշտ Ֆրանսան ալ իր ըսելիքները պիտի ունենայ:

⁂ Այս առթիւ «Թայմզ» ալ գրած է խմբագրական մը, որուն ամփոփումը պիտի տանք վաղը:

Հակահրէական պայքարը Գերմանիոյ մէջ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինիխի քաղաքապետական խորհուրդը օգոստոս 9ին որոշում մը քուէարկեց, որուն համաձայն Հրեաներուն կ'արգիլուի լողալ Դանուբի մէջ (Սաւըրին Պավարիոյ շրջան):

⁂ «Գլխուն զարնե՛նք» խորագրով հետեւեալ երկու ազդերը կը հրատարակէ Մանհայմի գլխաւոր թերթը.—

1. Ազդարարութիւն այն կիներուն եւ օրիորդներուն որ կը սիրեն Հրեաները.— Իգական սեռէն եւ գերմանական արիւնով անձեր կան, տակաւին, այլասերած եւ դաւաճան անձեր, որոնք երբեք չեն քաշուիր հրապարակաւ երեւալ Հրեաներու եւ հրէորդիներու հետ: Այնպիսի ժամանակ մը երբ ամբողջ գերմանական ազգը տոգորուած է արիական ցեղին ժառանգութիւնը պահպանելու կամքով, այս արարքը ոճիր մըն է ազգին դէմ: Ընդհանուր զայրոյթ կը տիրէ այս առթիւ: Այն աղջիկները որ Հրեաներու կը յաճախեն, պէտք է գիտնան թէ այլեւս չպիտի թոյլատրուի այս վատութիւնը»:

2. Հէրվէքի բաղնիքը հրէակա՞ն բաղնիք է: Ամէն օր կ'աւելնայ զայրոյթը, տեսնելով որ Հրեաները կը խուժեն Հէրվէքի բաղնիքը: Իւրաքանչիւր քայլին կը հանդիպիս տափակ ոտքերով և գուռ մազերով այս Լիբանանցիներուն: Անհրաժեշտ է որոշ ժամեր նշանակել թլփատուածներուն համար, որպէսզի գերման հանրութեան խնայուի Մովսէսի աշակերտներուն տեսքը:

⁂ Նիւրընպէրկի բոլոր հանրային բաղնիքներուն մուտքը արգիլուեցաւ Հրեաներուն: Միայն թէ պիտի կրնան օգտուիլ պաղ ջուրի լոգանքէն (տուշ):

Ուրիշ կարգ մը քաղաքներու եւ ջերմուկներու մէջ արգելք դրուեցաւ Հրեաներուն դէմ:

⁂ Հիթլէրական թերթ մը հետեւեալ ցեղագրական պայմանները կը հրատարակէ պետական պաշտօնեաներու համար.— Անոնք պէտք է ապացուցանեն, թէ իրենց եւ թէ իրենց կիներուն համար (եւ փոխադարձաբար), թէ արիական ցեղէ են: Նոյն պայմանը՝ իրենց ծնողքին եւ մեծ ծնողքին համար: Եթէ ասուզուի որ պապը կամ հանին հրէածին են, պաշտօնէ պիտի զրկուին: Ո եւ է պաշտօնեայ որ կ'ուզէ ամուսնանալ, պէտք է ապացուցանէ թէ իր ապագայ ամուսինը արիական է: Եթէ հարցը վճռել ըլլայ, ներքին նախարարութիւնը պիտի նշանակէ ցեղային մասնագէտ մը, լուծելու համար խնդիրը:

Փախստական դատաւոր մը անձնասպան եղաւ

Հինգշաբթի օր, Փարիզի մէկ պանդոկին մէջ, ինքզինքը գործարանին պատուհանէն կախելով անձնասպան եղաւ Պ. Վալթէր Տալման, հրէածին դատաւոր մը:

Անձնասպանը բարձր պաշտօն ունէր Գերմանիոյ մէջ: Անցեալ մայիսին արձակուեցաւ պաշտօնէն եւ Փարիզ եկաւ: Զրկուած՝ նիւթական միջոցներէ եւ չկարենալով գործ գտնել Ֆրանսայի մէջ, յաճախ կը խօսէր անձնասպանութեան մասին: Քանի մը շաբաթ առաջ, ուրիշ հրէածին դատաւոր մըն ալ անձնասպան եղաւ իր կնոջը հետ:

Հայերը Թուրքիա պիտի վերադառնան... բացի... Դաշնակներէն

Պէյրութի մէջ կը հրատարակուի արաբերէն թերթ մը, «Էլ Ահրար», որ դարձեր է թրքական օրկան:

Ահա իր վերջին գիւտը (3 օգոստոս).—

Տեղեկացանք որ Թրքական կառավարութիւնը, իր 10րդ տարեդարձին առթիւ, ներում պիտի շնորհէ եւ վերադարձի իրաւունք պիտի տայ Թուրքիայէն վտարուած քաղաքական յանցաւորներուն, 150նոցներու մեծ մասին եւ Հայերուն:

Այս ներումէն պիտի օգտուին այն բոլոր Հայերն ու Թուրքերը, որոնք իրենց դուրս գտնուած ժամանակի ընթացքին Թուրքիոյ դէմ ո եւ է ընդդիմադրութիւն ցոյց չտուին եւ հանդիստ կեցան: Մուսթաֆա Քէմալի կառավարութիւնը բաւական կը համարէ այսքան տարիներու տարագրութիւնը անոնց համար եւ կ'ուզէ վերադառնալու իրաւունք տալ անոնց:

Դաշնակ կուսակցութեան պատկանողները բացառութիւն կը կազմեն եւ երբեք պիտի չկրնան օգտուիլ այս ներումէն, որովհետեւ անոնք կը շարունակեն Թուրքիոյ հանդէպ թշնամական քաղաքականութիւն մը հետապնդել: Նոյնիսկ Արաբներն ալ դժգոհ են անոնց հակաթուրք հրատարակութիւններէն եւ ընթացքէն:

Միւս հայ կուսակցութիւնները գոհ չեն Դաշնակ կուսակցութեան հակաթուրք ընթացքէն եւ ամէն առթիւ կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնը:

Մի միայն դաշնակ կուսակցութիւնն է որ հակաթուրք քաղաքականութիւն կը մշակէ: Զարմանալի չէ ուրեմն միւս հայ կուսակցութիւններուն հակադաշնակ ուղղութիւնը, որովհետեւ անոնք համոզուած են որ իրենց Թուրքիա վերադարձին արգելք եղողը դաշնակ կուսակցութիւնն է:

Ծանր կացութիւն Քուպայի մէջ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԿՈՒԶԷ ՄԻՋԱՄՏԵԼ

Երկու շաբաթէ ի վեր, արիւն կը հոսի Քուպայի մէջ, իբրեւ հետեւանք ներքին յեղափոխութեան մը: Ըմբոստները կը պահանջեն որ նախագահ Մաչատո հրաժարի: Այս վերջինը վճռապէս կը մերժէ: Մ. Նահանգները մօտէն շահագրգռուած ըլլալով, նախագահ Րուզվէլթ գործօն միջամտութեան դիմած է: Անցեալ օր իր քով կանչեց Քուպայի դեսպանը եւ պահանջեց որ Պ. Մաչատո հրաժարի, որպէսզի արիւնահեղութիւնները դադրին, այլապէս պիտի հարկադրուին միջամտել:

Արդէն իսկ, զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնուին: Հինգ հազար ցամաքային եւ երկու հազար ծովային զինուորներ հրաման ստացած են կազմ եւ պատրաստ գտնուելու:

Մինչ այս մինչ այն, արիւնը կը հոսի մասնաւորապէս Հավանայի փողոցներուն մէջ: Բրիտանական հիւպատոսը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է հեռախօսով.

— Բոլորս ալ անձկութեամբ կը սպասենք: Կեանքը ջլատուած է: Քաղաքական կեանքը մեռեալ կէտի մը հասած է, որովհետեւ ընդդիմադիրները վճռած են ձեռք բերել նախագահ Մաչատոյի հրաժարումը, իսկ այս վերջինը յամառօրէն կը մերժէ: Օտարները կը զգան թէ նստած են հրաբուխի մը վրայ, նախագահը յայտարարած ըլլալով որ զինու զօրութեամբ պիտի դիմադրէ Մ. Նահանգներու միջամտութեան: Ահա նորէն հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ, եւ աշխատանքի գրասենեակէս կը տեսնեմ երեսունի չափ դիակներ գետին փռուած:

Գերմանացիները կը շարունակեն նեղել Աւստրիան

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ?

Հիթլէրական գործիչ Տոքթ. Հապիխթ, որ վերջերս վտարուած էր Աւստրիայէն, առջի օր բուռն ճառ մը խօսեցաւ Աւստրիոյ կառավարութեան դէմ, Մինիխի անթելի պաշտօնական կայանէն:

Այս առթիւ, աւստրիական թերթերը կը պահանջեն ոչ միայն պաշտօնապէս բողոքել գերմանական կառավարութեան, այլեւ խնդիրը տանիլ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Գրուեցաւ թէ Գերմանիա հաւաստիքներ տուած է իտալական կառավարութեան, դադրեցնելու համար այս կարգի յարձակումները: Հիթլէրական թերթերը կը հերքեն այս տեղեկութիւնը:

Լոնտոնի մէջ շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց Տոքթ. Հապիխթի ճառը, մանաւանդ որ, դեռ նոր գիտողութիւններ ըրին անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները, հիմնուելով չորսերու դաշինքին վրայ: Ուրեմն, անարժէք թուղթ մըն է դաշինքը:

Երկու օդանաւորդները վերադարձան

Ռոսի եւ Քոտոս, Ֆրանսացի երկու օդանաւորդները որոնք Նիւ Եորքէն Րայաք (Լիբանան) թռած էին, անընդհատ կտրելով 9062 քիլոմեդր ճամբայ, առջի օր վերադարձան Ֆրանսա: Րայաքէն ճամբայ ելան ժամը 3,55ին, եւ հետեւելով Աթէնք - Քորֆու - Նափոլի - Հռոմ գծին, հասան Մարինեան (Մարսէյլ): Ճամբան ստիպուեցան իջնել Հռոմի մէջ, վառելանիւթը սպառած ըլլալով: Ֆրանսա հասան ժամը 11.30ին, փառաւոր ընդունելութիւն մը գտնելով: Ճամբորդութիւնը տեւած է 3000 քիլոմեդր: Բուրժեթի օդակայանի գացած էր նաեւ օդանաւային նախարարը:

Պ. ԷՌԻՕ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Օգոստոս 9ին Պոլիս հասաւ Ֆրանսացի նախկին վարչապետը, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան: Այս առթիւ, Պ. Էռիօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Եկայ տեսնելու նոր Թուրքիան եւ հաստատելու կատարուած յառաջդիմութիւնները: Իբրեւ աշխարհական եւ ռամկավար Ֆրանսացի, բարձրօրէն կը գնահատեմ Թուրքիոյ ուսուցման մեթոտները: Թէեւ եկած եմ առանց պաշտօնական հանգամանքի, բայց ուրախ պիտի ըլլայի նպաստելով Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան ամրապնդման:

Պ. Էռիօ հինգշաբթի եւ ուրբաթ այցելեց Պոլսոյ պատմական յիշատակարանները:

Պուլկարիոյ վարչապետը մասնաւոր վակոն մը ղրկած է, Սօֆիա առաջնորդելու համար նախկին վարչապետը, որ ներկայ պիտի ըլլայ արմատականներու միջազգային համագումարին:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Նախ Ֆրանսայի ապահովութեան կատարեալ երաշխաւորումը եւ յետոյ զինաթափութիւն: Այս էր ուրեմն Ֆրանսայի հիմնական պահանջը: Եւ անիկա կը պնդէր որ զինաթափութեան խորհրդաժողովի լրացումէն առաջ դէթ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի կողմէ այդ մասին դրական հաւաստիքներ տրուէին:

Բայց, թէ Անգլիա եւ թէ Ամերիկա, իրենց ծովերովը զրահաւորուած եւ այդ բնական պատնէշին ետին ինքզինքնին անխոցելի նկատելով, ոչ մէկ փոխադարձ շահ չէին տեսներ այդպիսի յանձնառութիւն մը ստանձնելու մէջ եւ բացի այդ ոչ մէկ գնով չէին ուզեր իրենց ազատութիւնը կաշկանդել՝ մանաւանդ անծանօթ ապագայի մը համար:

Մեծ պատերազմէն առաջ Անգլիա եւ Ամերիկա չունէին այդպիսի յանձնառութիւն մը Ֆրանսայի հանդէպ, բայց հազիւ պատերազմը ծագած Անգլիա իր ամբողջ ուժովը անոր կողքին կանգնած էր եւ անոր կը հետեւէր, որոշ ատեն մը յետոյ, Ամերիկա եւս: Եթէ նոյն պայմաններուն մէջ Ֆրանսա նոր յարձակման մը ենթարկուէր, պատճառ չկար որ դարձեալ իր կողքին չի գտներ իր նախկին դաշնակիցները: Բաց ի այդ, Ազգերու Լիգայի ուխտը կայ, որ յարձակող կողմին վրայ կը հրաւիրէ բոլոր մասնակցող պետութեանց չանթերը, առանց հաշուելու Լօքարնոյի համաձայնութիւնը եւ Պր. Բրիան — Քէլլօկի դաշինքը որոնք դատապարտելով կը դատապարտեն պատերազմները:

1914ի եւրոպական կացութիւնը հիմնովին փոխուած է այսօր եւ դժուար թէ գտնուի պետութիւն մը որ հոգիի թեթեւութիւնով կարենայ նոր պատերազմի մը նախաձեռնարկ հանդիսանալ: Իսկ անգամ մը որ իրականանայ զինաթափութեան ծրագիրը, խաղաղութիւնը վերջնականապէս ապահովուած պէտք է համարել այն ատեն:

Ուրեմն ամէն առարկութիւն մէկ կողմ ձգելով պէտք է գումարել զինաթափութեան խորհրդաժողովը: Սպասելով որ Ֆրանսայի վախերը փարատելու եւ զայն լիովին ապահովցնելու եղանակ մը գտնէ միջազգային դիւանագիտութիւնը, այդ խորհրդաժողովը ահագին աշխատանք ունի կատարելիք՝ հասունցնելու, մշակելու եւ լուծելու համար զինաթափութեան հետ կապուած բազմաթիւ երկրորդական կէտեր եւ մանրամասնութիւններ:

Ամէն կողմէ բարձրացող այս ձայներն ու հրաւէրներն էին որ պարտադրեցին Ֆրանսայի տեղի տալ եւ այս պայմաններուն մէջ է որ բացուեցաւ, անցեալ տարուան սկիզբը, Զինաթափութեան Համաշխարհային Խորհրդաժողովը:

Սպասելով որ պետութենէ պետութիւն համաձայնութիւն մը գոյանայ հիմնական կէտերու շուրջ, խորհրդաժողովը ընտրեց բազմաթիւ յանձնաժողովներ, որոնք իրենց կարգին ընտրեցին նոյնքան բազմաթիւ մասնաժողովներ՝ ճշդելու համար կարգ մը երկրորդական կէտեր:

Ու բազմաթիւ էին այդ երկրորդական բռուած հարցերը, որոնց մէջ չէին պակսեր նոյնպէս առաջնակարգ նշանակութիւն ունեցող կէտեր: Պէտք էր որոշել թէ որոնք էին յարձակողական եւ պաշտպանողական կոչուած զէնքերը, թէ ի՛նչ տրամագիծ ունեցող թնդանօթներու եւ ինչ տարողութեամբ հրասայլերու շինութիւնն ու գործածութիւնը կարելի էր արտօնել իբր պաշտպանողական զէնք: Պէտք էր որոշել թէ ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուէին, որպէսզի առեւտրական օդային տորմիղները չկրնան պատերազմի ատեն ռազմական օդանաւերու վերածուիլ: Պէտք էր ճշդել իւրաքանչիւր երկրի պաշտպանութեան յատկացուելիք զինուորներու թիւը, վաղուան բանակներու միօրինակ ձեւը, գաղթավայրերու եւ մայր երկրի զինուորական ուժերուն փոխյարաբերութիւնը: Պէտք էր որոշել թէ պատերազմ ծագելու պարագային ո՞ր կողմը պիտի նկատուէր նախայարձակ, եւն. եւն.:

Յանձնաժողովներն ու մասնաժողովները լծուեցան տենդոտ աշխատանքի, լուծելու համար այդ փշոտ հարցերը, հաշտեցնելու զանազան տեսակէտներն ու ընդդիմադիր կողմերը:

Այդպէսով Ֆրանսա իր մատը կը դնէր անգամ մը ատամնաւոր գոյգ գլաններուն մէջ եւ դժուար թէ թեւն ու ամբողջ մարմինը չհետեւէին շարժումին՝ ինչ որ գլխաւոր ցանկութիւնն էր զինքը այդ ճամբուն մէջ նետողներուն: Բայց, այդ յանձնաժողովներն ալ չկրցան ընդհանուր համաձայնութիւն գոյացնել իրենց քննութեան ենթարկուած երկրորդական հարցերու լուծման մէջ:

Բացի թունաւոր կազերու գործածութեան դատապարտութենէն (այն ալ թուղթի վրայ բնականաբար եւ առանց դրական որ եւ է երաշխիք ունենալու որ պատերազմի մը ընթացքին կողմերէն մէկը կամ միւսը դարձեալ չպիտի պատրաստէ եւ գործածէ այդ դատապարտուած կազերը), միւս բոլոր կէտերը, առանց բացառութեան, տարակարծութիւններ միայն երեւան բերին:

Չկրցան գտնել, օրինակի համար, սահմանում մը, որ ընդունուած ըլլար ամէնուն կողմէ, ճշդելու համար թէ ո՞ր պարագաներուն մէջ, պատերազմը հազիւ սկսած, պետութիւն մը նախայարձակ պիտի նկատուէր: Ու սակայն այդ կէտը առաջնակարգ նշանակութիւն ունէր, քանի որ կարծիքներու հանդարտ փոխանակութեան մը ընթացքին մինչեւ անգամ եթէ անկարելի ըլլայ նախայարձակ կողմը որոշել՝ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ պատերազմի մը առեղծած տակնուվրայութեան մէջ որոշել եւ եթէ այդքան դժուարութիւններու (չըսելու համար անկարելիութեան) պիտի հանդիպի նախայարձակ պետութեան ճշդումը, ալ ի՛նչ օգուտ կարելի է սպասել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն, տրուած երաշխաւորութիւններէն եւ ստանձնուած յանձնառութիւններէն՝ քանի որ անոնք անգործութեան պիտի դատապարտուին, եթէ նոյն իսկ միջամտելու տրամադրութիւն ունենան, սպասելով որ ճշդուի նախայարձակ կողմը:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովի յանձնաժողովները չկրցան ճշդել նոյնպէս թէ որո՛նք են պաշտպանողականները: Թէ ինչո՞ւ զրահաւորի մը վրայ զետեղուած որոշ տրամագիծ ունեցող թնդանօթ մը ծովային պետութեանց կողմէ պիտի նկատուի իբր պաշտպանողական զէնք եւ նոյն հրանօթը ցամաքի վրայ պիտի դառնայ յարձակողական զէնք: Թէ ի՞նչպէս կարելի է արգիլել որ պաշտպանողական գիծերու վրայ հաստատուած արտօնեալ թնդանօթ մը կարենայ ճակատ փոխադրուիլ եւ գործածուիլ իբր յարձակողական զէնք:

Անկարելի եղաւ դարձեալ համաձայնութիւն գոյացնել իւրաքանչիւր երկրի պաշտպանութեան յատկացուած զինուորական ուժերու թիւին եւ անոնց կազմութեան մասին, գերմանական «Պողպատէ Սաղաւարտ»ներու, հիթլէրական «Հարուածային» լեգէոններու եւ այլ կազմակերպութեանց զինուորական բնոյթին մասին: Անկարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել օդային նաւարկութեան սահմանուած ազգային տորմիղներու մասին՝ որոնք մէկ ժամէն միւսը կրնան ռազմական օդային տորմիղներու վերածուիլ՝ հակառակ ֆրանսական պատուիրակութեան բերած հիմնաւոր առաջարկին, այն է Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ դնել բոլոր երկիրներու օդային տորմիղները, իրաւունք եւ միջոց տալով անոր որ կարենայ զանոնք գործածել ի կարգ հրաւիրելու համար, պատերազմի մը պարագային, նախայարձակ կողմը:

Անկարելի եղաւ նոյն իսկ միաձայնութիւն առաջ բերել արգիլելու համար որ պատերազմի ընթացքին օդանաւերու կողմէ ռմբակոծութեան ենթարկուին թիկունքի անպաշտպան քաղաքներն ու գիւղերը: Ու զարմանալի հակասութեամբ մը, զինաթափութեան գլխաւոր ջատագով մարդասէր Անգլիան էր որ հակառակեցաւ այդ առաջարկին՝ որպէսզի իր օդային տորմիղներով կարենար իր ձեռքին մէջ եւ սարսափի տակ պահել Եգիպտոսը, Անդրյորդանանը, Միջագետքը եւ Հնդկաստանը:

Այսպէս, ուրեմն, անհամաձայնութիւն հիմնական կէտերու շուրջ, անհամաձայնութիւն երկրորդական նըկատուած գրեթէ բոլոր կէտերուն շուրջ: Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը վերջնական սնանկութենէ փրկելու մէկ միջոց միայն կը մնար, — յետաձգել անոր վերաբացումը եւ մինչեւ հոկտ. 16 համաձայնութեան նոր գետին յարդարելու ճգնիլ:

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Պտոյտ մը Քարթիէ Լաթէնի մէջ

Ամէն անգամ որ carrefour de L'Odéonէն St. Micheli հրապարակը երթալու պէտք ունենամ, քայլերս ինքնաբերաբար կ'ուղղուին դէպի Passage de Commerce, որուն մուտքը կը գտնուի Bd. St. Germaini վրայ, Տանթոնի արձանին ճիշդ դիմացը: Փասաժին մէջ, կը մտնեմ աջ կողմի փոքր բակը որ Cour de Rohan կը կոչուի եւ շրջապատուած է ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերու մնացորդ շէնքերով, իսկ անկէ ալ Rue du Jardinet մտնելով կը շարունակեմ ճամբաս դէպի St. Micheli հրապարակը:

Իրաւ է որ այսպիսով ճամբուս հեռաւորութիւնը բաւական կրճատուած կ'ըլլայ եւ սակայն այդ չէ միակ պատճառը որ զիս կը մղէ ընտրել այդ ճանապարհը:

Քարթիէ Լաթէնի այս մասը իր շուրջի կարգ մը փողոցներով 1789ի Ֆրանսական Յեղափոխութեան շրջանին քաղաքական տենդագին գործունէութեան մը սիրտը եղաւ, որուն ուժգին տրոփումները յուզեցին ամբողջ Ֆրանսան եւ խորապէս ազդեցին նաեւ յետագայ սերունդներու ընկերային կեանքի ըմբռնումներուն վրայ:

Այդ շրջանակին մէջն է որ ապրեցան ու գործեցին Վօլթէրի, Ռուսսոյի գաղափարական աշակերտները եւ այդ վայրերէն անցնելու պահուն կարելի չէ չյիշել այդ համեստ ծագումով մտաւորականները, որոնք անշահախնդիր ոգիով մը փարեցան քաղաքական իտէալներուն իրագործման եւ շնորհիւ իրենց յանդուգն ու աննկուն կամքին, յաջողեցան ամբողջ հին աշխարհի մը կարգերը յեղաշրջել:

Կարճ պտոյտ մը կատարելով այդ փոքր շրջանակին մէջ, պիտի պատահինք անոնցմէ ոմանց անուններուն ու կարգ մը յիշատակելի դէպքերու որոնք այդ պատմական շրջանին այնքան խօսիլ տուին իրենց վրայ:

Պուլվառ Սէն Ժէրմէնը նախորդ դարուն վերջերը միայն շինուեցաւ, եւ նախ քան այդ Փասաժ տիւ Քոմէրսը կ'երկարէր մինչեւ Տանթոնի արձանը, ուր կը գտնուէր նաեւ անոր խոշոր կամարաձեւ մուտքը: Տանթոն կը բնակէր անկիւնը գտնուող տանը մէջ: Երբ հակառակորդ կուսակցութիւնը, իր ստացած գերակշիռ դիրքէն օգտուելով որոշեց զայն իբր հակայեղափոխական դատի ենթարկել, հոն է որ 1793 մարտ 31ին առաւօտեան ժամը 6ին եկան ոստիկանները ձերբակալել զինքը, հակառակ թաղին այլայլած բնակիչներուն բողոքներուն, ու տարին Լիւքսէմպուրկի պալատը որ այդ պահուն բանտի վերածուած էր: Քանի մը քայլ անդին, այժմու բժշկական վարժարանին բակին մէջ, ձախ կողմը կը գտնուի ԺԶ. դարու Քորտըլիէներու վանքին ճաշարահը, որ այժմ վերածուած է բժշկական թանգարանի, (Musée Dupuytren): Այս շէնքին մէջն է որ 1790էն տեղի կ'ունենային կուսակցական հաւաքոյթները որոնց Քլիւպ տը Քորտըլիէ անունը կը տրուէր: Այդ հաւաքոյթներուն կը մասնակցէին համբաւաւոր Մարան, Տանթոն, Տէմուլէն, Պրիսօ եւ ուրիշ յայտնի կուսակցականներ:

Մարայի բնակարանը կը գտնուէր նոյն փողոցին մէջ, այժմու Rue de l'Ecole de Médecineը, որ դժբախտաբար 1885ին կարգ մը ուրիշ շէնքերու կարգին վար առնուեցաւ: Կը պատմուի թէ Տանթոն յաճախ իր տունէն ելլելով մօտակայ հաւաքատեղին կուսակցական ժողովի երթալէ առաջ կը հանդիպէր Մարայի բնակարանը, միասին երթալու համար, սակայն իր անբուժելի հիւանդութեան պատճառաւ միշտ խընամքներու պէտք ունենալով, երբեք պատրաստ չէր ըլլար մեկնելու: Իսկ Տանթոն, վարը, սանդուղին գլուխը, երկար սպասելէ սրտնեղած, իր հուժկու ձայնը լսելի կ'ընէր անոր՝ սանդուղներէն վեր պոռալով շտապեցնելու համար իր բարեկամը ու միեւնոյն ատեն ձեռքի բռնելով անհամբեր ուժգին հարուածներ կուտար սանդուղին երկաթեայ բազրիքին:

1793 յուլիս 13ին երեկոյեան ժամը 7ին, նոյն տանը սանդուղներուն վրայ զարհուրելի վայնասուն մը եւ պոռչտուք մը ծայր տուաւ: Վերը յարկաբաժիններէն մէկուն մէջ ոճիր մըն էր գործուած: Անծանօթ երիտասարդուհի մը դաշոյնի հարուածով մը սպաննած էր Մարան, «Ժողովուրդին բարեկամը», ինչպէս կը կոչէին զայն իր խմբագրած յեղափոխական թերթին անունով: Ոճիրը գործուած էր այն պահուն երբ Մարա իր սովորական լոգանքը առնելու վրայ էր: Այդ երիտասարդուհին Շարլօթ Քորտէ, յաջողած էր անոր բնակարանէն ներս մտնել, պատրուակելով թէ գաւառի կարգ մը հակայեղափոխականներու մասին կարեւոր եւ գաղտնի յայտնութիւններ ունէր ընելիք: Մարա զինքը լսելէ վերջ կ'ըսէ թէ անոնք բոլորը պիտի գլխատուին: Իր խօսքը հազիւ թէ վերջացուցած, Շարլօթ Քորտէ իր կուրծքին վրայ պահած դաշոյնը հանելով կը խրէ զարհուրելի յեղափոխականին կուրծքին:

Փասաժ տիւ Քոմէրսի կանգուն մնացած մասին մէջ ամէն ինչ գրեթէ իր նախկին վիճակը պահած է:

Կրպակներէն մէկուն մէջ, որ այժմ 8 թիւը կը կրէ, 1794ին Պրիսօի կինը ընթերցարան մը հաստատած էր, ուր մանաւանդաբար իր ամուսնոյն իրաւագիտութեան մասին գրած հեղինակութիւնները կարելի էր գտնել: Պրիսօ Ժիրոնտէններու կուսակցութեան վարիչներէն մէկը եղաւ եւ երկու տարիէն աւելի երկրին քաղաքականութիւնը վարելէ վերջ իր կուսակիցներուն կարգին իբր հակայեղափոխական գլխատուեցաւ: Այդ պատճառով իսկ, իր այրիին հաստատած ընթերցարանը կասկածելի նկատուելով, ոստիկանի մը մշտական հսկողութեան էր յանձնըւած: Անոր կից կրպակին մէջն է որ կը տպուէր 1793ին Մարայի թերթը, «Ami du Peuple»ը ուր ինքը կուգար ամէն օր անձամբ փորձերը սրբագրելու:

Ուրիշ խիստ հետաքրքրական դէպք մըն ալ տեղի ունեցաւ Փասաժին մէջ: Ազգային ժողովի անդամներէն մէկը, բժիշկ Կիյօթէն նոր գործիք մըն էր հնարած, մահուան դատապարտուածները աւելի մարդավարի գլխատելու նպատակաւ: Գլխատման համար դարերէ ի վեր դահիճները կացին մը եւ կամ սուր մը կը գործածէին: Տօքթէօր Կիյօթէն ազգային ժողովին առաջարկեց այդ վայրագ գլխատումին ձեւը փոխել եւ ընդունիլ իր յղացած գործիքը, որուն կցուեցաւ նաեւ «մարդասիրական» ածականը:

Եւ սակայն, կարելի չէր այդպիսի գործիք մը, առանց նախապէս փորձելու, յօգուտ մարդկութեան ... անոր տրամադրութեան տակ դնել: Ուստի նոյն Փասաժին 9 թիւ կրպակին առջեւ, որ այժմ մուշտակավաճառի մը կը պատկանի, Կիյօթէն, հետաքրքիրներու բազմութեան մը ներկայութեան, քանի մը ոչխարներ գլխատելով իր նորագիւտ գործիքին գործնական փորձերը կատարեց: Այժմ այդ գործիքը իր անունով կը կոչուի «կիյօթին»:

Փասաժին մէջ կը բացուի, ինչպէս ըսինք, նաեւ Cour de Rohan կոչուած բակը որուն շուրջի շէնքերը Րուան քաղաքին արքեպիսկոպոսներուն Փարիզեան բնակարանին մնացորդներն են: Ոչ մէկ բան մնացած է այսօր անոնց նախկին փառքէն, միայն ճարտարապետական ոճի կարգ մը մանրամասնութիւններ որոշապէս ցոյց կուտան անոր անցեալ շքեղութիւնը: Այդ եպիսկոպոսարանը եղած է նաեւ բաւական կարեւոր մտաւորական միջավայր մը, ուր կը յաճախէին գլխաւորաբար Սորպոնի Աստուածաբանական ճիւղին խմբապետ «վարպետներ»ը որոնք շատ մեծ ազդեցութիւն ունեցած են ժամանակակից մտաւորական շարժումին վրայ:

Դեռ կարելի է տեսնել առաջին բակին ձախ կողմի քարէ սանդուղին ստորոտը կիսամաշ քար մը, որ իբր պատուանդան կը ծառայէր «վարպետներուն» ոտքին տակ, երբ անոնք եպիսկոպոսին այցելութիւն տալէ վերջ վերստին իրենց ջորիները կը հեծնէին մեկնելու համար:

Մեր պտոյտը աւարտելէ առաջ, վայրկեան մըն ալ կանգ առնենք համբաւանօթ «Փրոքօփ» անուն ճաշարանին առջեւ, որ կը գտնուի Փասաժին գրեթէ կից ռիւ տը Լ'Անսիէն Քոմէտի փողոցին մէջ: Փարիզի ամէնէն հին սրճարաններէն մէկն է եղած ան եւ հիմնուած է 1689ին Փրոքօփ անուն Սիկիլիացիի մը կողմէ:

Ճաշարանին այժմու տէրը հպարտութեամբ կը ծանուցանէ իր ճաշացուցակներուն վրայ թէ ԺԸ. դարուն Վօլթէր, Ռուսօ, Տիտրօ եւ ուրիշ մըտաւորականներ յաճախած են իր հաստատութիւնը եւ կը հրաւիրէ իր յաճախորդները ճաշելու համար այն պատմական սեղաններուն շուրջ ուր հաւաքուած էին անոնք կանոնաւորաբար, ինչպէս նաեւ անոնցմէ վերջ Միւսէ, Թէօֆիլ Կոթիէ, Կամպէթթա եւ ուրիշներ:

Կէս օրին եւ երեկոյեան խուռներամ բազմութիւն մը կը խուժէ ճաշարանին սրահներէն ներս, ուր կարելի է 6 եւ կէս Ֆրանքի փոխարէն նստիլ եւ ճաշել այն սեղաններուն շուրջ իսկ, ուր Ֆրանսայի ամէնէն մեծ դէմքերը ժամեր կ'անցընէին խորհելով ու վիճաբանելով:

Այն օրը երբ ես հոն գացի, տեսայ որ Վօլթէրի մամարեայ սեղանին շուրջ, զոր Փրուսիոյ մեծն Ֆրետերիք կայսրը նուիրած էր մեծ փիլիսոփային, չորս հոգի նոյնքան հպարտօրէն նստած որքան Վօլթէր, փիլիսոփայական անտարբերութիւնով մը, իրենց «փոմ ֆրիթ»ը կը ճաշակէին:

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԻՐԻՍԹԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՆՔԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Գ. Իշխանեան հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ թանկագին հանածոյի մը մասին, որ Հայաստանէն կ'արտածուի Ռուսիա: Այդ հանածոն կը կոչուի լոռաքար (diatomite): Ռուսիոյ տնտեսութիւնը մեծ քանակութեամբ լոռաքարի պահանջ ունենալուն համար, մինչեւ այս վերջին տարիները լոռաքար կը ներածէր արտասահմանէն: Հանքային հետազօտութիւնները երեւան հանեցին լոռաքարի հսկայ պաշար Հայաստանի մէջ, եւ այդ օրէն ի վեր Հայաստանն է որ լոռաքար կը հայթայթէ Ռուսիոյ:

Ի՞նչ է լոռաքարը:

Հանածոյ մը, որ երկու տեսակ է: Մէկ տեսակը կը կոչուի թորաքար (infusorite), միւս տեսակը՝ բուն լոռաքարը (diatomite): Երկու տեսակներն ալ կը ներկայացնեն փուշնման, սպիտակ նիւթ մը, որ շատ դիւրին կը փըշրուի, խոշոր աւազի նման հատիկներով:

Առաջինը, թորաքարը ջրային մանրէներու քարացումն է, իսկ երկրորդը լճաւէզի կամ լօռի քարացումը:

Այս երկու հանածոները կ'օգտագործուին արդիւնաբերութեան հետեւեալ պահանջներուն համար.

1. — Շաքարի արդիւնաբերութեան մէջ իբրեւ զտող նիւթեր:

2. — Ջերմութեան բարձր աստիճաններու մէջ իբրեւ ջերմութեան մեկուսացուցիչ:

3. — Քարիւղի վերամշակութեան գործին մէջ իբրեւ réactif:

4. — Մետաղներն ու քարերը յղկելու, փայլեցնելու համար իբրեւ կազապարփիչ նիւթ:

5. — Ուժանակի պատրաստութեան մէջ:

6. — Հեղուկ ապակի պատրաստելու համար:

7. — Նեարդաքար (fibrolite) պատրաստելու համար:

8. — Տրիպոլեան կաւի իբրեւ մեկուսացուցիչ աղիւս:

9. — Շաղախի պատրաստութեան մէջ:

Այսքան կարեւոր գործածութիւններ ներկայացնող այս հանածոյով շատ հարուստ է Հայաստան, մասնաւորաբար երեւան հանուած է հետեւեալ վայրերուն մէջ,— Նուռնուս, Փարբի, Վաղարշապատ, Դիրաքլար, Թեջրաբակ, Լէնինական, Դարալագեազ:

Նուռնուսի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 30 քիլոմէթր հեռու: Պաշարը կ'ենթադրուի 60,000 խորանարդ մէթր: Որակը հիանալի է իբրեւ շաքարին լուծոյթի զտիչ, ջերմութեան մեկուսացուցիչ: Այս հանքավայրը ամբողջութեամբ յատկացուած է Ռուսիոյ շաքարի արդիւնաբերութեան:

Փարբիի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 30 քիլոմէթր հեռու: Պաշարը կ'ենթադրուի 600,000 խոր. մէթր: Որակով նման է Նուռնուսի հանածոյին: Դեռ չօգտագործուիր:

Վաղարշապատի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 30 քիլոմէթր հեռու: Պաշարը կ'ենթադրուի մէկ քանի միլիոն խոր. մէթր: Որակով հիանալի մեկուսացուցիչ աղիւս կ'ըլլայ, 0,5 կրամ ծաւալով:

Թեջրաբակի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 25 քիլոմէթր հեռու: Պաշարը մէկ քանի միլիոն խոր. մեթր: Որակով՝ մեկուսացուցիչ աղիւս կ'ըլլայ:

Դիրաքլարի հանքավայրը (Լէնինականի շրջան) կը գտնուի երկաթուղիէն 7 քիլոմէթր հեռու: Այստեղի հանածոն անհրաժեշտ է փշրել: Պաշարը դեռ չէ ճշդուած: Մեկուսացուցիչ է որակով:

Լէնինականի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 3 քիլոմէթր հեռու: Այս տեղի հանածոն մոխրագոյն է: Որակով՝ հիանալի մեկուսացուցիչ: Պաշարը դեռ չէ ճշդուած:

Դարալագեազի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն մօտ 70 քիլոմէթր հեռու: Այս տեղի հանածոն իր որակով կը համարուի լաւագոյնը ոչ միայն ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, այլ եւ ամբողջ աշխարհի վրայ: Պաշարը չէ ճշդուած:

Ռուսիա լոռաքարի հսկայական պահանջ ունի, շինարարական, ճար- տարագործական, քարիւղի եւ շա- քարի արդիւնաբերութեան համար. Եթէ նկատի ունենանք Ազրբէջան- եւ Գրոզնիի քարիւղի արդիւնաբե- րական ձեռնարկներուն պահանջը, տասնեակ հազար տակառաչափ լ- ռաքար կը պահանջուի: Դժբախտա- բար կարելի չէ հետեւանք տալ բո- լոր այդ պահանջներուն: Որովհետ- փոխադրական միջոցները կը պա- սին, պէտք է միջոցներ գտնել փ- խադրելու համար մինչեւ կայարա- Այն ատեն տնտեսական հսկայ ն- շանակութիւն կը ստանայ Հայաս- տանի այս բնական հարստութիւ-

Մինչեւ 1930, Ռուսիա, շաքար- արդիւնաբերութեան համար, լոռ- քարը կը ներածէր Հիւսիս. Ամեր- կայէն: 1930էն ի վեր Նուռնու- հայկական լոռաքարն է, որ կ'ա- տածուի Ռուսիա, ամերիկեան- փոխարէն: Այս հանքավայրը գը- նուելէն յետոյ, այլեւս Ռուսիա- պսպրանք չի կատարեր դուրս- Դժբախտաբար Նուռնուսէն մին- Երեւան փոխադրութիւնը կատար- լագործուած չէ. այնպէս որ յաճա- կարելի չըլլար գոհացնել բոլոր- պսպրանքները:

ԿԱՐԳ ՄԸ ՕԳՏԱԿԱՐ ԲՈՅՍԵՐ

Ա. Շէլկովնիկեանի մէկ ուսում- նասիրութենէն կը քաղենք հետե- եալ ծանօթութիւնները Հայաստան- կարգ մը բոյսերուն մասին, որոն- կ'օգտագործուին արդիւնաբերու- թեան մէջ:

Կաշիի արդիւնաբերութեան, մա- նաւորաբար խաղախորդութեան մէ- մեծ արժէք կը ներկայացնեն սա- ղանը (rhus, աղտոր), սպարակը (s- mac), վայրի նուռը, կերմէկը (statice կաքաւարօտ), հոյն (cornouille):

Սարաղանը տարածուած է Լոռ- Դիլիջանի շրջաններուն մէջ: Կայ նա- Զանգեզուրի մէջ, Ղափանի մօտ:

Սպարակը եւս կ'աճի այդ տեղե- բայց մասնաւորապէս Մեղրիի մէ- Դիչկավաս տանող ճամբուն եզերք-

Հոյնը կ'աճի մեծ քանակութեա- Լոռիի մէջ:

Բոլոր այս բոյսերը կը պարուն- խաղախ, որ կ'օգտագործուի կաշ- արդիւնաբերութեան մէջ: Ռուսի- ստիպուած է արտասահմանէն ներ- ծել այդ նիւթը: Շէլկովնիկեան կ'ըս- թէ, մշակելով այդ բոյսերը, Հայա- տան կ'ունենայ տնտեսական լաւագ- հեռանկարներ:

Խիժաբեր բոյսերը եւս մեծ ապագ- կը խոստանան արդիւնաբերութեա- մէջ: Այսպէս Հայաստանի գազի խ- ժը (dummi dragant) լայն չափով կ- գործածուի հիւսուածեղէնի արդիւ- բերութեան մէջ՝ ներկելու ատեն գ- ծուածքները, ինչպէս նաեւ բժշկ- թեան, հրուշակի (հէլվա) պատր- տութեան մէջ:

Գազի խէժ կը հաւաքեն, մեծ քա- կութեամբ, Փոքր Ասիոյ եւ Պարսկ- տանի մէջ, ու կ'արտածեն Եւրոպ- Արժէքաւոր նիւթ մըն է այս, որ մ- քանակութեամբ օտար թղթադր- կը բերէ երկիր: Մէկ տակառաչ- հաւաքուած վայրին մէջ, կ'արժէ- րուբլի ոսկեդրամ:

Գազի խէժը կը ստացուի խազի- (astragale) կոչուած փշոտ թուփեր- որոնք կ'աճին Փոքր Ասիոյ, Պար- կաստանի եւ Հայաստանի ամէնէն- պտուղ հողամասերուն մէջ: Մասն- բապէս Հայաստանի մէջ, խազի- տարածութիւններ կան Գառնի—Զ- Վեդի — Զայի շրջանները, Սեւա- Գիւնէյի ծովափը, ամայի եւ խոպ- սարալանջերը: Խազիրանի արմ- բուկը երբ կարեք մայիսէն մին- սեպտեմբեր, կը սկսի ծորիլ բար- հիւթը, որ օդին մէջ կը կարծրա- եւ կը դառնայ սպիտակ — դեղնա- գանգուած մը: Անիկա է գազը:

Հայ փէտայինները շատ լաւ կը ճա- նան այս թուփը, որ հրաշալի կը վ- ուի իր խէժային տարրերուն պատճ- ով: Հայ փէտայինները գազ կը գ- ծէին տաքցնելու եւ լուսաւորելու- մար իրենց թաքստոցները, Թրքա- յաստանի լեռներուն վրայ, ազ- գրութեան կռիւներու ընթացքին:

Այն թրքահայ գաղթականները, - րոնք Հայաստան գացին, լաւ կը ճ- նան գազը եւ խէժն առնելու եղան- ները: Այնպէս որ Հայաստանի մա- վարութիւնը, խէժի թրքահայ ըն- գէտները գտնելով, գործի լծեց, ն- «Լեկտեխսիրիօ» ընկերութիւնը- կայիս կ'աշխատի խէժի արդիւն-

քինը դարձնել պատանելի այդ-
ը մը:
ը եւս կարեւոր բոյս մըն է,
ստանի մէջ կ'աճի վայրի եւ ան-
: Տարածուած է մասնաւորա-
— Բասարի, Վերի — Բա-
Զանգեզուրի մէջ: Ծրէշին
տերեւները կը գործածուին
պատրաստելու համար, իսկ
եւ աղած արմատն կը
չրէշ, որ կը գործածուի
թեան եւ այլ արհեստներ-
մէջ իբրեւ խէժ: Հայաստանի մէջ
ընդհանրապէս կը գործածուի
ուտելի բոյս, իսկ խէժի համար
արմատի փոշին կը նե-
Պարսկաստանէն ու Երեւանի
փոշիի փութը 3 րուբլի: Այս
կը ծախուի
պահանջ չէ եւ կ'աճի ա-
տեղերուն: Այնպէս որ կարելի է
չրէշը Հայաստանի մէջ ծանօթ
նալտանկներով:
Աճուշահոտ բոյսերու մշակութեան
Հայաստանի կլիման: Անու-
բոյսերը, որ կը գործածուին
եւ հրուշակի պատրաստու-
մէջ, ուսուակն նիւթին շուկա-
վրայ պակաս ըլլալով կ'ար-
արտասահմանէն, ինչ որ կը
օտար դրամի (վալիւտա)
երկրին մէջ:
մշակելով իր վայրի անու-
բոյսերը, ինչպէս կոնկէնին,
, կը նպաստէ երկրին տնտեսու-
: Նման բոյսերու մէջ
հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ
բնիկ եղեսպակը (sauge),
բարկ հոտ մը ունի:
տարածուած է Արաքսի
լեռնադաշտերուն մէջ:
օգտագործումը կրնայ
նոր հորիզոններ բանալ:
Բուժաբոյսերէն Հայաստանի մէջ
կը ներկայացնէ ապրագրուկը
(valériane), որ տարածուած է Լոռի —
լեռնային մասերուն մէջ:
վայրի տեսակէն զատ ներ-
կ'օգտագործուի մշակուած տե-
Սահմանադրեան մօտ ապրագ-
մշակութեան յատկացուած են
տարածութեամբ դաշտեր: Մշակ-
ապրագրուկը կու տայ մէկ հեկ-
2000 քիլօ արմատ:
Հայաստան փոքրիկ երկիր մըն է,
potentiel հնարաւոր կարողու-
թիւն ունի: կլիմային ու բնութեան
ուժերը անսպառ են:
մնայ հետազօտել, քննել եւ օգտա-
գործել:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հեծելանիւի արշաւները

Ամէն տարի, օգոստոսին, իւրաքանչիւր անգամ տարբեր երկրի մը մէջ տեղի կ'ունենան հեծելանիւի միջազգային մրցումներ, մէկ տարուան համար աշխարհի ախոյեան ախոյեանը ...ով անոնց յաղթականներուն:

Հեծելանիւի միջազգային կազմակերպութիւնը շատ լաւ հիմերու վրայ դրուած է այն երկիրներուն մէջ ուր կը կազմակերպուէին ճամբաներու վրայ կամ «վէլօտրօմ»ներու մէջ մրցումներ: Կայ մասնաւոր մարմին մը որ կը հսկէ անոնց կանոնաւորութեան վրայ, իսկ իւրաքանչիւր երկրի ներկայացուցիչներէն բաղկացած «Union Cycliste Internationale»ը միջազգային մարմինն է որուն կը հնազանդին ամէն երկրի մէջ հլութեամբ: Այս օրինապահութիւնը անհրաժեշտ է մրցումի մը համար ուր արհեստով վարողները մեծամասնութիւն կը կազմեն: Աշխարհի ամէնէն զօրաւոր հեծելանւորդները «փրոֆէսիոնէլ» են, ինչպէս լաւագոյն կոփամարտիկները, որովհետեւ հեծելանիւի մրցումները իւրաջոյ ուրիշ բան չեն եթէ ոչ, ինչպէս ըսած ենք արդէն, առեւտրական մրցակցութեան պայքարներ: Անմիջապէս որ հեծելանուորդ մը մրցում մը շահի, անոր իւրաքանչիւր հեծելանիւ գործածելը կը նշանակուի եւ ծանուցումները կը տեղան թերթերու մէջ. եւ մեծ ախոյեանները իրենց լաւագոյն վճարումը ընող գործարաններու հեծելանիւը կ'ընտրեն: Միւս կողմէ սակայն ճիշդ է թէ հեծելանիւը մարզական մեծ յատկութիւններ կը մշակէ անհատին մօտ եւ օգտակար է բազմաթիւ կողմերով:

Այս տարի աշխարհի ախոյեանութեան մրցումները տեղի կ'ունենան Փարիզի մէջ: Անցեալ տարի Հռոմի, իսկ երկու տարի առաջ ալ Քօփէնհակի մէջ կազմակերպուած էին անոնք: Մրցումները երեք տեսակ են եւ բաժնըւած երկու դասակարգի, ամաթէօրներու եւ փրոֆէսիոնէլներու. 1. Ճամբու վրայ մրցում (ամաթէօրները կ'ընեն 125 քիլոմէթր, իսկ փրոֆէսիոնէլները 250 քիլոմէթր): Ասիկա ամէնէն մեծ կարեւորութիւն ունեցող վազքն է, տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի 14 օգոստոսին առաւօտեան ժամը 7էն սկսեալ Մօնլէրիի օթօտրոմին մէջ: Իտալացի Պինտա որ ցարդ ախոյեան չահած է երեք անգամ 1926էն ի վեր, ունի դարձեալ շահելու մեծ հաւանականութիւն. եթէ ինքը չյաջողի կայ Կուէռա որ նոյնպէս բազմաթիւ կոմնակիցներ ունի: Ցետոյ կուգան Պելժերը որոնց գլխաւորն է Տամէրլինկ, եւ Ֆրանսացիները որոնցմէ կարելի է անակնկալ մը սպասել: Իւրաքանչիւր ազգ երեք մրցորդ կրնայ նշանակել:

2. Արագութեան մրցումները (Փարք տէ Փրէնսի վէլօտրոմին մէջ) երկու դասակարգերուն համար անխտրաբար կիրակի օր: Անցեալ տարուան ախոյեան Պելճիքացի Շէրէնս եւ Ֆրանսացի Միշար, որ ախոյեան չահած է բազմաթիւ անգամներ, գլխաւորներն են յաղթելու հաւանականութիւն ունեցողներուն մէջ: Ամաթէօրներուն մէջ Հոլանտացի Վան Էկմօն կը գրաւէ ամէնուն ուշադրութիւնը:

3. 100 քիլոմէթր տրմի — ֆօն (միայն փրոֆէսիոնէլներուն համար) նոյնպէս վերոյիշեալ վէլօտրոմին մէջ երեքշաբթի օր: Այս տեսակի վազքերուն մէջ իւրաքանչիւր հեծելանուորդ կը հետեւի ինքնաշարժ հեծելանիւի մը որ իր առջեւէն երթալով օդը կը կտրէ եւ վազողներուն կը թոյլատրէ ընել ժամական 60 քիլոմէթրի մօտ արագութիւն մը: Հոս ալ Ֆրանսացի Լաքըհէյ եւ Փայար աչքի կը զարնեն:

Ժ. Ե.

«ՋԱՓԷ՛ ՇՈՒՔԴ»

Մակեդոնացիներու թագաւոր՝ Փիլիպպոս Բ. (383—336) փայլուն յաղթանակ մը տանելէ վերջ Հերոնէայի վրայ, խիստ նամակ մը կը գրէ Սպարտացիներու թագաւոր Արքիտամոս Գ.ի:

Այս վերջինը, կարդալէ վերջ Փիլիպպոսի սպառնագիրը, սպարտական աւանդութեան համաձայն իբրեւ պատասխան միայն երկու տող կը գրէ.— «Փիլիպպոս, չափէ՛ շուքդ ու պիտի տեսնես որ Հերոնէայի վրայ տարած յաղթանակէդ վերջ եւս մազաչափ մեծցած չես»...

Անմոռանալի դաշտահանդէս մը

ՊԱՆԵՕ — ԲԱՇԱՆ, (Յառաջ).— Մեր շրջանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» խումբին համազգայնական պիտի մնայ օգոստոս 6ը: Արեւը հազիւ բարձրացած հորիզոնին վրայ, խումբի բոլոր ընկերները լծուած են աշխատանքի, կը քաշեն ձեռնակառքեր բեռնաւորուած ըմպելիքով ու պարէններով: Կարինեանի պարտէզի ստուերներուն ներքեւ եռուզեռը սկսած է արդէն: Եռագոյնը՝ Փրանսական երկու դրօշակներու մէջ կը ծածանի հպարտ եւ ինքնիշխան, առաւօտեան մեղմ զեփիւռէն: Բոլոր ներկաները կ'անցնէին անոր մօտէն յարգանքով: Ամէնէն անտարբեր կարծուածներն անգամ ակնածանքի ուրուագիծը ունէին իրենց դէմքին վրայ: Պառաւ հայ մամիկ մը կանգ առաւ, երկար վայրկեաններ դիտեց զայն, անոր աչքերուն մէջ երկու կաթիլ արցունք փայլեցան, աղօթքի պէս բան մը մրմնջեց, ձեռքը խաչակնքելու ձեւ առաւ եւ լսեցի այս խօսքը.

— «Երկար ատենէ ի վեր կարօտ ունէի քեզ տեսնելու»:

Այս երկու կաթիլ արցունքին դիմաց ի՞նչ պատասխան ունին այն խեղկատակ թերթերն ու խմբակները որ իրարանցումի մատնուած են: Հայ մայրիկն այդ արցունքները՝ իրենց մէջ կը խտացնեն մեր սրբազան աւանդութիւնները՝ որոնք կապուած են այդ խորհրդանշանին — եռագոյնին հետ. անգութ մի ըլլաք այդ արցունքներուն հանդէպ. ան կարօտը ունի տեսնելու իր սիրելի Մասիսը, հայրենի գետակները եւ անոնց բոլորին կարօտը կ'առնէ գէթ անգամ մը իր դրօշակին նայելով այս օտար ափերուն վրայ:

Դաշտը լեցուած է բազմութիւնով: Իրիկուան ժամը 5ն է: Հանդէսը կը բացուի «Մեր հայրենիք»ով: Նախագահ ընկեր Գ. Բալայեան կը թուէ պատմական խոշոր դէպքերը, կը յիշէ Մայիս 28, Փետր. 18, Ապրիլ 11, կանգ կ'առնէ յուլիս 25ին առջեւ, կ'ոգեւորէ ներկաները յիշելով դրուագներ իւրաքանչիւր թուականներէ. խօսքը կ'ուղղէ եռագոյնին, որ տարագիր՝ հայ ժողովուրդի նման, օտար ծառի մը վրայ բարձրացած է: «Օր մը պիտի իյնան բռնակալութիւնները եւ այս ժողովուրդի մաքուր եւ հարազատ զաւկները ուսամբարձ պիտի տանին կոթողելու — Մասիսի կուշտին վրայ»: Կը թնդայ «Կարկուտ տեղաց»ը: Երգի ալիքը կը տարածուի, կը լայննայ եւ կը տիրապետէ ամբողջ դաշտին: Օր. Քնեադեան կը մեներգէ, ընկեր Թորոսեան կ'արտասանէ «Մասիս»ը, Պ. Գմբէթեան կը հրավառէ հոգիները արտասանելով Սիամանթօյէն, Պ. Գ. Վահան կը մասնակցի փանթէզիով մը, մեր ամէնուս սիրելի Կարապետ Կարինեանը կը մեներգէ Կուրղինեանի «Ղարիպ աղբէր»ը: Այդ օր կիրակի ուրախութիւն ունէր, նշանուած էր հայ համեստ ընտանիքի մը աղջկան հետ: «Արծիւ» խումբը կը փութայ իր յարգանքը յայտնել ծաղկեփունջ մը նուիրելով: Բեմին վրայ է օրուան բանախօսը, ընկեր Ս. Վրացեան: Լուռ են ամէնքն ալ: Խանասորի արշաւանքին (1897) պատմականը կ'ընէ կշռուած եւ յուզուած շեշտերով: Կը յիշէ անուններ,— Դումամ, Իշխան, Վարդան: Մայրենի ցեղը վրաններու ներքեւ է, կռուի փողը կը հնչէ փէտայիին սարսափը կը տարածուի ամէն կողմ, 19 կռուողներ ինկան, հայ մարտական ուժի սերմը ինկաւ դաշտին մէջ: Ան իր մէջ սաղմուած ունէր վաղուան դէպքերու բոլոր կարելիութիւնները, ինչպէս այն սերմը որ վաղուան ծառատունկը իր մէջ ծրարած է, բացուեցաւ ան, իր ծիլերուն մէջէն բազմաճիւղ ծառը դուրս եկաւ,— Վասպուրականի դոյամարտ, Ուրֆան, Սուէտիան, Շապին Գարահիսար, Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէն եւ Մայիս 28ը: Այս խօսքերը կ'ողջունուէին ծափերով:

Աճուրդի պահն է, խորովուած գառնուկը կը հրէի ափսէին մէջ, ամէն կողմէ կը բարձրանան ձայներ եւ անուններ, պայքար կայ. շատերու մէջէն ընկերներ Սերոբ, Վ. Աւետիսեան (Սուրիայէն) Պ. Պ. Կարինեան եւ Ալեքսան Զատէեան կուտան գումարներ՝ որ կը բազմապատկուին եւ կը դառնան 610 ֆրանք, գառնուկը կ'իյնայ ընկեր Վ. Աւետիսեանին: Գրոհ կայ պիւֆէին առջեւ, երեք ընկերներ չեն կրնար հասնիլ պահանջներուն:

Պարերը, շուրջպարերը թառի և թմբուկի ներդաշնակութեան մէջ կը շարունակուին: Գիշեր է լուսնկան կը յաջորդէ արեւին, դժուարաւ կը բաժնուին ներկաները: Արծիւ խումբի ընկերները աշխատանքի բաժանում կը կատարեն, արդէն դրամները հաշուըւած են. ընդհ. մուտք 2353 ֆր. ելք՝ 1099,40 զուտ հասոյթ կը մնայ 1253,60: Մինչեւ ուշ ատեն փոշիներու մէջ թաթխուած խումբի տղաքները կը զբաղին փոխադրութիւններով: Կը քաշուին պարտէզ — կածաններէն քրտինքի կաթիլները իրենց ճակտին, ժպիտը իրենց աչքերուն մէջ, ծալլըւած եռագոյնը իրենց ուսին դրած: Հազար տեսակ կրկնչներ թող բարձրանան բոլոր անկիւններէ՝ հազար հայհոյանք թող պոռթկայ կրքոտ կուրծքերէ, հայ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը գուրգուրանքով պիտի տանի եռագոյնը ուսամբարձ մինչեւ այն վայրը՝ ուրկէ չարաբաստիկ օր մը տարագրուեցաւ իրեն հետ:

Թղթակից

«Հերքում»ին պատասխանը

ԼԻՈՆ, 9 յուլիս.— «Յառաջ» 8 օգոստոս թիւին մէջ զարմանքով կարդացի Բարեգործականի ներկայացուցիչ Պ. Ժոզէֆ Այնթապլեանի «Հերքում»ը???:

Խմբագրութիւնը ի՞նչ լուսաբանութիւն կ'ուզէր իր թղթակիցներէն երբ ճերմակ մազերով մարդ մը մէկի տեղը երկու անգամ իր հաւանութիւնը տալէ վերջ՝ ինքզինքը դրօշակը ցուցադրելէ վերջ՝ (զոնէ այդ երեկոյ, ինչպէս կրնան վկայել բոլոր հանդիսականները) եւ այդ — իր բարի ժպիտին համար — երկու անգամ ալ ծափեր խլելէ վերջ՝ այսօր կը փութայ իր «բողոքը» դրկել «Յառաջ»ին ...

Պ. Այնթապլեան այդ «Հերքում»ը, փոխանակ օրեր վերջը մամուլին յանձնելու, ինչո՞ւ քաջութիւնը չունեցաւ հանդէսին օրը, 3րդ թագաւորութեան բեմէն յայտարարելու, երբ ուղղակի հարցում կ'ուղղուէր: Կամ այն է որ այդ օրը, վախի տակ իր հաւանութիւնը տուաւ եւ կամ, հանդէսէն վերջ՝ ռամկավար տղաներու ճնշման տակ ստորագրեց այդ մեղայագիրը:

Հուրծակ — Պատանի

×

ԽՄԲ.— Այս դէպքին առթիւ ստացած ենք նաեւ հետեւեալ նամակը:

ԼԻՈՆ, 8 օգոստոս.— Կը բողոքեմ անոնց դէմ, որոնք զիս կ'անուանեն եռագոյնին թշնամի: Ես «ի տես եռագոյնին» չէր որ հրաժարեցայ բանախօսութենէս, ինչպէս գրած էր ձեր թղթակիցը օգոստոս 2ին: Նախընթաց որոշումով մը արդէն ընդհատ էինք իմ բանախօսութիւնը, աւելի լայն տեղ տալու համար փոքրիկներու արտասանութեանց: Անմիջապէս ըսեմ որ, ըլլալով Ռամկ. Ազատ. Հայրենասէր մը, կը յարգեմ եռագոյն դրօշակը որպէս հայրենիքիս պետականութիւնը հիմնաւորող յիշատակելի փաստ:

Սակայն, դաշնակցական տղաներու պէս, եռագոյն դրօշակով չեմ երբեք խանգարել հանդէս մը, որուն խորհուրդը եւ հոգին արժէ հազար դրօշակ:

Յարգանօք
Յ. Ղարիպ Շահպազեան

ԽՄԲ.—Ինչպէս կ'երեւայ, մեր հակառակորդները չափազանց զգայուն են, երբ անձնականակնարկի մըհանդիպին, բայց ո՛ր եւ է խղճահարութիւն չեն զգար, երբ մարդիկ ազգային հպարտութիւնը կոպտօրէն կը վիրաւորեն սնոտի պատրուակներով: Եթէ դաշնակցական տղաքը մեղաւոր են որդրոշով եկան, հապա ի՞նչ անուն ունին անոնք որ, ժողովուրդին խանդավառութիւնը եւ մանուկներու հանդէսն ալ միասին խափանեցին ոստիկանական միջամտութեամբ, պարզապէս եռագոյնը վար առնել տալու համար...

Այսպէս չեցա՞ւ Շիքակոյէն մինչեւ Եգիպտոս: Այսպէս չեղա՞ւ Պուլկարիոյ մէջ: Անշուշտ պիտի շարունակուի շարժումը: Բայց, որո՞ւ վնասելու համար, Դաշնակցութեա՞ն թէ ժողովուրդի զգացումներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

Անպատիւ պայքար

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ն ալ իր կարգին վերլուծելով դրօշամարտը, կը շեշտէ (28 յուլիս).

— «Հայ հանրային կեանքը դժբախտաբար հարուստ է բազմաթիւ եւ բազմատեսակ պայքարներով, որոնք կրնան բնական ըլլալ ու արդարանալի՝ մեր ժողովուրդի եւ մեր հայրենիքի համար ստեղծուած այս ծանր օրերուն: Բայց չկայ ու չի կրնար ըլլալ աւելի անմիտ, աւելի անարդար ու աւելի անպատիւ եւ գռեհիկ պայքար, քան այն, զոր կը մղեն հայ գաղթաշխարհի մէջ դեռ «ազգային» յորջորջուող կարգ մը «կուսակցութիւններու» շէֆերը, հայ ազգային եռագոյնի դէմ:

Անմիտ է պայքարը կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն հայ դրօշին դէմ, որովհետեւ պայքարողները չեն կրնար եռագոյնը փոխարինել ուրիշ ազգային դրօշակով մը:

Անարդար է պայքարը եռագոյնի դէմ, որովհետեւ պայքարողները, իրենց բովանդակ վաղութեան մէջ իսկ, չեն կրնար ընդունիլ որ հայ տարագիր բազմութիւնները պէտք է դրօշազուրկ դեգերին մնան, կամ անորոշ ազգութեան պատկանող հայմաթլըսներ:

Անպատիւ է պայքարը եռագոյնի դէմ, որովհետեւ պայքարողներն իսկ գիտեն, թէ մեր հանրային կեանքին մէջ մղուող բոլոր կուսակցական — հատուածական պայքարներէն վեր կը մնայ դրօշակը, որ այս պարագային ազգութեան, ազգային բոլոր արժէքներու խորհրդանշանն է ու, իբրեւ այդպիսին, կրնայ հալածուիլ ու խոշտանգուիլ միայն օտար թշնամիէն, բայց բնաւ եւ երբեք հայ մարդէն:

Ու գռեհիկ է պայքարը եռագոյնի դէմ, որովհետեւ պայքարողներն ալ համոզուած են — ամէն տեղ եւ հազարաւոր փաստերով — թէ մեր հայրենազուրկ ժողովուրդը սրբութեան մը պէս կը գուրգուրայ իր դրօշակին վրայ: Իսկ պայքարիլ — եւ այն ալ միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնող եղանակով — դժբախտ ժողովուրդի մը ամէնէն մաքուր զգացումներուն եւ անժխտելի սրբութիւններուն դէմ, կը նշանակէ գիտակցաբար ծառայել այն օտար ուժերուն, որոնք կը ժխտեն մեր ժողովուրդի արդար դատը, դէմ են անոր գոյութեան, անոր ազատ կեանքին եւ խաղաղ զարգացման ու ճիշդ այդ պատճառով ալ, հակառակ ու թշնամի են հայ ազգութիւնը խորհրդանշող դրօշակի ծածանումին:

Իրենց անմիտ, անարդար, անպատիւ եւ գռեհիկ պայքարը հայ ազգային եռագոյնին դէմ վարագուրելու կամ «արդարացնելու» համար, պայքարողները առաջ կը քշեն շարք մը «փաստարկութիւններ», որոնք փետուրի մը արժէքն ու ծանրութիւնն իսկ չունին եւ զուրկ են որեւէ լրջութենէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խանասորի տարեդարձը

ՇԱԼԷԹ, 9 օգոստոս (Յառաջ).— Այս տարի մենք ալ տօնեցինք Խանասորի 36րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Բարգէն — Սեւնի խումբին:

Կիրակի առաւօտ կանուխէն ընկերները եւ հայրենակիցները հաւաքուած էին հանդիսավայրը եւ յեղափոխական երգերով կը թնդացնէին անտառը: Տեղի ունեցաւ մարզանք եւ վազելու մրցում եւն.: Ժամը 2ին հանդէսը բացուեցաւ «Կարկուտ տեղաց»ով: Յետոյ ընկ. Խաչիկ Զօհրաբեան բացատրեց Խանասորի դէպքը, յիշելով Խրիմեանի խօսքերը: Ազատութիւնը կը շահինք ոչ թէ խաչով, կամ բուրվառով, այլ բազուկի ուժով եւ անձնազոհութեամբ: «Այսօր մեր ուժն ու լոյսը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է. ուրեմն աշխատեցէք այս լոյսի վրայ իւղ լեցնել, ոչ թէ ջուր»:

Պ. Յ. Պէտէշեան արտասանեց «Մօտայի աղջակէրը», Պ. Ա. Բլըօշեան երգեց «Վասպուրականը» եւ «Հերիք որդեակ»ը, Պ. Մ. Մաթէօսեան եւ Փէորդ խմբերգ: Ընկ. Մ. Փարաեան «Նպատակիս համբուն»ը: Միջնարարին խորոված նապաստակ մը աճուրդի դրուեցաւ, եւ շահեցաւ ընկ. Գրիգորը որ կրկին նուիրեց ժողովուրդին: Ընկ. Դ. Կրեեան համերգ մը «Պարտիզպանի ծառան»: Ընկ. Ա. Զօհրաբեան երգեց «Մեծեանակը»: Հանդէսը վերջանալէ յետոյ տասնեակ մը երիտասարդներ եռագոյնը բռնած «Դարձեալ փայլեց» երգելով տուն դարձանք:

Գ. Պալեան

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

«Պայլէ՛, ա՛յ Պայլէ՛, այսպէ՞ս
պիտի տանէիր քու Սիրանիդ:
քուն ու դադր չունի: Եղբօրս
թիւնը անհնարագրելի է: Շատ
գիշերներ, երբ դուն, խաղաղ ու ան-
կը ննջես, ես, այստեղ, այս սեւ
տակ՝ մորմոքով ծեծ կ'ուտեմ...
քուն կը քնանաս, ու չես
Սիրանիդ ազնուրդ ճիչը
հառաչանքներուն տակ...
«Յայտնի ըլլայ քեզի Պայլէս, որ,
տութիւն չունիմ մինչեւ փչա-
ծառը երթալու, նամակ գնելու և
գրած նամակներդ առնելու, ո՛վ
, դուցէ մոռցած ես զիս ու ալ
ալ չես գրեր:
«Այս նամակս վերջին աղերսս է, յոյսս,
վերջին ճրագին վերջին շը-
: Բայց չեմ գիտեր, թէ, ձեռքդ պի-
հասնի՞ թէ ոչ: Քար մը կը կապեմ
անկողնիդ ուղղութեամբը կը նե-
, անոր ճակատագիրը կապելով
Աստուծոյ բարեգթութեանը ...
Կարօտակէզ համբոյրներով
Սիրան

Պայլէն, անյագօրէն քանի մը անգամներ ուշի ուշով կարդաց նամակը, ապա, բարկացոտ երեւոյթով մը իր ափին մէջ ճմռթկեց ու գրպանը խօթեց: Ուրեմն իր գրած նամակները Սահակին ձեռքը հասած են, կը մտածէր: Ան երբեք չէր յուսար որ, Սահակը այսքան յամառ ու բռնակալ պիտի դառնար: Ըսել է այս ամէնը լոկ իրեն հակառակութեան համար կ'ընէր ... Գիշեր ատեն խեղճ աղջիկը ծեծել, տասն անգամ մարդ զրկել ու մերժըուիլ, մեծ մօրս վրայ դեռ երէկ սպառնացայտ պոռալ... Այս բոլորէն յայտնի էր որ, Սահակը, իր դիմացինը անխօս ու լռակեաց տեսնելով, շա՛տ առաջ գացած էր, երես առած էր, պէտք էր, այո՛, հարկ էր անգամ մը չափուիլ այդ «լակոտ»ին հետ, թող գիտնար թէ իր գործը որո՞ւ հետ էր...

Պայլէն անձկարանքով հագուստները հագաւ, կապեց երկայրի «խաման» ու բռնեց «Ըասնայ» տանող մեծ ճամբան՝ որտեղէն, քիչ յետոյ, Սահակը պիտի անցնէր իր զոյգ մը եզներովը:

Թէեւ արեւակը չէր ծագած, բայց արեւելքը արդէն շառոյց կարմրած էր: Սահակը երկու եզները առջեւը խառնած «մաստան» ուսին, հանդարտ քայլերով մեծ ճամբէն կուգար դէպի այն վայրը ուր սրտատրոփ կը սպասէր Պայլէն «խաման» պատրաստ բռնած ձեռքին մէջ:

Գիւղէն հազիւ երկու հարիւր քայլ հեռացած էր, տեսաւ որ, մէկը կանգնած է ճամբուն վրայ: Նախ կարեւորութիւն չտուաւ: «Աստուծոյ ճամբորդը ճամբաներէն չի պակսիր»: Բայց, երբ բաւական մօտեցաւ ու ուշադրութեամբ գննեց դիմացինը՝ ակամայ, սոսկում մը ունեցաւ: Պայլէն էր, խիստ ու սպառնացայտ ...

Պայլէին իր ճամբուն վրայ սպասելը լաւ բան չէր: Եթէ համբերէր, խօսէր ու մտիկ ընէր, դուցէ եղբայրացութեան մը գային, ու ինքը դիջում ընէր, քոյրը տալու, քանի որ, այլեւս հասկցած էր թէ այդ աղջկան համար անկասկած արիւն պիտի հոսի: Ինկողը ինքը ըլլար թէ Պայլէն, երկուքին ալ կորուստը ծանր էր: Հակառակ երկուքին միջեւ տիրող անախորժ քէն ու նախանձին, Սահակը, դեռ, անվերապահ համակրանք մը ունէր, կ'ուզէր որ, ներէր անոր ամէն բան, կ'ուզէր որ նորէն Պայլէն իր լաւագոյն բարեկամն ու եղբայրը ըլլար, բայց, ոչ Սիրանով: Սիրան անունը պէտք է մոռնար: Այդ իր հպարտութեան դէմ էր, եւ վիրաւորական: Բայց ... արդէն ուշ էր: Ամիսներէ ի վեր, մութին մէջ կուտակուած մաղձը, այսօր, իր լրումին պիտի հասնէր: Պայլէ չպիտի խնայէր իրեն, ու ինքն ալ անոր:

Սահակը, ակամայ դողը նետեց: Աչքերը հանդիպեցան իր հակառակորդին աչքերուն, տեսաւ որ, չափազանց կարմիր էին ու դէմքին վրայ մահացու, հեգնական ժպիտ մը կար, ինչ որ կը բնորոշէր Պայլէին անխարդախ վճռականութիւնը:

Երկու հակառակորդները, իրարմէ տասնեակ մը քայլ հեռաւորութեան վրայ պահ մը վարանած, կանգնած մնացին: Ապա, Սահակը վճռեց առանց խօսքի ու բարեւի անցնիլ: Բայց Պայլէն մերկ «խամա»ն բռնած աջ ձեռքին մէջ խոյացաւ Սահակին վրայ...

— Սահա՛կ...

— Պայլէ՛...

Սահակը վեր բարձրացուց ձեռքին մաստն » ու անոր « լապութայ »ով ը ուժգին հարուած մը իջեցուց Պայլէին գանկին: Կարմիր, թարմ արիւնը հոսեցաւ ... Պայլէն փլած տան մը պէս մէկէն ուժգին ինկաւ գետին, ցաւի գալարումներուն տակ՝ տապլակեցաւ գետինը, քանի մը անհասկնալի բառեր մրմնջաց եւ սաւուլի մը պէս մարեցաւ...

Սահակը, պահ մը վարանեցաւ, շըփոթեցաւ: Իր երբեմնի սիրած ընկերոջ դիակը փռուած էր իր ոտքերուն տակ: «Հէ՛յ վախ»...

Բայց ուշ էր արդէն ...

Զար լուրը գիւղ հասաւ: Գիւղացիները մեծ ու պզտիկ դուրս թափեցան տուներէն: Ժամանակ չկար, պէտք էր փախչիլ, այլապէս զոհ կ'երթար գիւղացիներու ցասումին:

Սահակը, իր ուժերը հաւաքեց, մէկ կողմ նետեց ձեռքին «մաստն», թըղուց եզները ու բռնեց «Խուրի Զայ»էն դէպի նեղ ձորամէջի ճամբան:

Գիւղացիները հասան, երբ արդէն Պայլէն անշնչացած էր: Դիակը փոխադրեցին ժամուն «դորդան»ը եւ դուռը գոցեցին:

Թուրվանտա Քուրօն, դեռ նոր ելած պառկած տեղէն, անսայն գործով ըզբաղած էր: Դուրսը «ձէներ» մը լըսած էր, բայց կարեւորութիւն չէր տուած: Աշուն էր, մարդ ու տաւար դաշտ կ'երթան. «կիւոխլումին» անպակաս կ'ըլլար, կը մտածէր: Բայց զարմացաւ, երբ տեսաւ որ, երէցկինը, Տէր պապան, ըռքարարը եւ քանի մը ուրիշներ մէկէն ներս մտան, տրտում ու աչքերը թաց:

Պառաւին սրտին մէջէն, կայծակի պէս սուր բան մը անցաւ: «Գիշերուան չար երազս ելաւ», մրմնջեց ...:

— Ի՞նչ կայ ... ինչ է եղեր, հարցուց պառաւը բացը մնացած աչքերով ...

— Մխիթարուէ՛ մարս, ըսուելիք բան չէ ամա, ի՞նչ ընենք, բոլորս ալ տիրոջը կը պատկանինք, որ մէկերնիս որ շատ սիրէ էնի կ'առնէ:

— Ի՞նչը ըղեր, ըռքարար, ինչո՞ւ բացէն չէք ըսեր ... պոռաց պառաւը սարսափած ...

— Պայլէ՛ն ... Պայլէն մեռա՛ւ ...

— Ի՞նչ ... ի՞՞՞նչ, ի՞՞՞նչ ... չորնայ բերաննիդ, ինչ կ'ըսէք ...Պայլէն վերը պառկած է ... մրմնջաց. պառաւը կակազելով ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ և Շրջականներու Ընկերակցութեան Վարչութիւնը Շավիլի եւ շրջականներու մէջ բնակող հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Նոր վարձուած մատուռ - մանկապարտէզին նորոգութիւնը։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի կէս օրէ յետոյ Պէլվիլի ծանօթ սրճարանը։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ - անդամ բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ այս խիստ կարեւոր ժողովին։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԸ - ԿՈՆԷՍԻ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Փարիզի եւ շրջականներու բարեպաշտ հայ հասարակութեան թէ՝ վաղը Կիրակի, 13 *Օգոստոս, Ս. Աստուածածնի տօնի առթիւ, գիւղիս եկեղեցւոյն մէջ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ողբացեալ Տիկ. ՀԵԹՈՒՄ ՍԵԹԵԱՆԻ (Ծնեալ Հարենց) հոգւոյն համար։*

Երգեցողութիւնները պիտի վարէ երաժիշտ Պ. Ալօ Քէչէճեան իր խումբով։

Հաղորդակցութիւն՝ առնել Gare du Nord*էն շոգեկառք ժամը* 9, 10,08 *կամ* 10,17*ին։*

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի Ս. Աստուածածնի Տօնը եւ Խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առիթով պիտի պատարագէ ու քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեան։ (կնիք)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. ԽԱՉԸ հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Սուրէն Սաֆակեանի *որ իր միջոցով 100 քիլօ թարմ պտուղ նուիրեց «Գայլուկներուն» անոնց ամառնային բանակումին առիթով։*

փարիզ — Շրջ. վարչութիւն

ՆՈՒԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Թէլ.— 280 փրանք:
ՎԻՎԻԷ, Ա. Քէօշ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Եաղ.— 70:
ԻԺԻՆ, Մ. Մալխ.— 35:
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Միք.— 35:
ՎԱՆՍ, Նահ.— 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 450:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ.— 70:
ՎԻՎԻԷ, Պ. Քէր.—35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 831.50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Իշխ.—70:
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.— 35:
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, Ս. Գրճ.— 50:
ԼԻՈՆ, Փիլ.— 70:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Մաղ.— 30:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 827:
ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— 35:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 220:
ՆԻՇԱՊՈՒՐ, Յ. Հ.— 200: (Ի հաշիւ Հ. Գ.-ի):
ՆԻՍ, Յ. Տէր Օ.— 30:
ՇԷՐՊՈՒՐ, Հ. Հ.— 35:
ԻՍԻ, Հ. Մ.— 35:
ԹՐԻՓՈԼԻ, Գ. Ա.— 60:
ՓԱՐԻԶ (13), Տիկ. Մ. Ա.— 5:
ՆԻՍ, Հ. Պէր.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, (Պօմոն), Հ. Ս.— 210:
ՎԱԼԱՆՍ, Ա. Տ. Ս.— 100:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Այանեան եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին, Մարսէյլի, Լիոնի, Վիէնի կոմիտէներուն եւ ընկերներուն, Վիէնի հայ հասարակութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց անմոռանալի ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Վիէն, 9 Օգոստոս 1933

ԾԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Մեկնումի պատճառաւ ծախու է ձեռնտու պայմաններով սափրիչի կահաւորուած խանութ մը։ Լաւագոյն առիթը ապահովուած գործի տէր դառնալու համար։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ, 10, rue Elysée-Reclus, Bicêtre։ *Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի։*

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատոմսերը միասին բերել։

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբը բացառիկ ժողովի կը հրաւիրուի այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական ժողովի մասին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԽՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8

(Զորս ճանապարհին՝ Ջրաղացքի գետակի եզերք):

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ — դիւրամատչելի պիւֆէ։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը։

Դաշտահանդէս Սէն-Շամոնի մէջ

ԽՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

վաղը, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ *ՎԱՐԻԶԷԼԻ* դաշտին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ *ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

20 *ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ*

ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

երգ, պար, նուագ եւլն.: — դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ընտանեկան պարահանդէս

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան 2

Հ. Յ. Դ. «ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ» մէջ

Յաջորդ օրը Երեքշաբթի ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ տեղի կ'ունենայ Տէսինի «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ին մօտ։

գեղարուեստական բաժին։ — ճոխ պիւֆէ։

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

St. CLOUDի *ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ*

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՉԱՄԱԼԵԱՆԻ

ճոխ պիւֆէ: — դիւրամատչելի պիւֆէ:

Աստուածածնայ Տօնի առթիւ տեղի պիտի ունենայ «վիճակ»:

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը,* St. Lazare*էն շոգեկառք եւ շոգենաւ։*

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի:

Նոր տիպ եւ նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 փրանք, Պուլկարիա, Ցունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 փրանք, ուրիշ երկիրներ 20 փրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 *փրանք*

Դիմել *ՅԱՌԱՋ*ի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՄՕՏ Է՝ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՋՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդում, Ժպիտ

Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը պատկերացուած են այս հատորին

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 20

Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)

« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »:

ՏՈՔԹ. ԼՕՄՊՐՕԶՕ

ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

ԱՂՋԿԱՆՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

1, Place du Château, SAINT - GRATIEN

Յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանի համար կ'ընդունուին գիշերօթիկ աշակերտուհիներ մատչելի պայմաններով:

Դիմել վարժարանի տեսչութեան երկուշաբթի, չորեքշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրերը:

ԾԱՆՕԹ.— Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Gare du Nord*էն երկաթուղի* Enghien*էն օթօպիւսով:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուրուշայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165, Villa Gerli, Avellanida, Buenos - Aires (Rep. Arg.)։ *Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի,* 14 rue Médéah, *Փարիզ (14), կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։*

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իսկ մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան, բնակիչ Պարուրի Արտէն Թաղէն, մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ առնուած է թէ Զինադադարէն ետք Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

3 փետրուարին, ժամը 2.30էն մինչեւ 4.30, Օպանաս հսկողութիւն կատարեց Ջերնիշեւսկի փողոցին մէջ, Տվերսկայայի պալատին դաւիթը։ Ցայտնի էր որ կը սպասէին մեծ դուքսին, որովհետեւ կառապանը լայն բացուած էր եւ երկու ծառաներ չէին հեռանար սեմէն։ Ժամը 4.30ին Օպանաս լսեց նոյն այդ ծառաներուն բերնէն թէ մեծ դուքսը չպիտի գար։ Այդպէս հեռախօսած էին։ Փակուեցաւ կառապանը։ Օպանաս վստահ էր այլեւս որ մեծ դուքսը պալատէն պիտի ելլէր յաջորդ օրը, 4 փետրուարին։

Ուստի մահափորձը որոշեցինք կատարել 4 փետրուարին։ 3 փետրուարին, առաւօտեան, Կալիայեւ եւ Ալեքսանդրովիչ հեռացան Մոսկուայէն եւ վերադարձան 4 փետրուարին։ Այդ ժամանակամիջոցին հանդչեցան պէտք եղած չափով։ 3 փետրուարին, ժամանակ չկորսնցնելու համար մահափորձին օրը, որոշեցինք թէ ո՞ր ժամուն եւ ո՞ւր պիտի յանձնուին ռումբերը։

Դորա Բրիլլիանտ հանած էր ռումբերուն չզիկները։ Սոխալուեցաւ նորէն դնել։ 4 փետրուարին, ուրբաթ, կէս օրէն յետոյ, ժամը 1ին, նորէն գացի Սլավիանսկի Բազար։ Դորա յանձնեց ռումբերը, առաջուան նման լաթի մէջ փաթթած։ Նստայ Օպանասի կառքը։ Քանի մը քայլ հազիւ յառաջացած էինք, երբ Օպանաս ինծի դարձաւ եւ ըսաւ.

— Տեսա՞ք բանտատեղծը։

— Այո։

— Ի՞նչպէս է։

— Գէշ չէ։

— Բայց Ալեքսանդրովիչը...

— Է՛, ի՞նչ...

— Լաւ չէ։

Եւ սկսաւ պատմել թէ Ալեքսանդրովիչ եւ Կալիայեւ տատուն Մոսկուա կը հասնին եւ Կալիայեւ իր մօտ գալով կը յայտարարէ թէ Ալեքսանդրովիչ ի վիճակի չէ մասնակցելու մահափորձին։ Ալեքսանդրովիչ ըսեր էր թէ քիչ մը շատ վստահեր էր իր ուժերուն վրայ, բայց հիմա, մանաւանդ փետրուար 2ի պատմութենէն յետոյ, չէր կրնար այլեւս անհրաժեշտութիւն ընել։ Օպանաս կրկնեց անոր խօսքերը, առանց մեկնութիւն մը աւելցնելու իր կողմէ։

Փչոտ թուեցաւ ինծի կացութիւնը։ Պէտք էր ընտրութիւն մը կատարել,— կամ Ալեքսանդրովիչի տեղ Օպանասին տալ ռումբը նետելու պաշտօնը, կամ պէտք է ես նետէի ռումբը, եւ կամ մահափորձը կատարել մէկ ռմբաձիգով, դոհանալ Կալիայեւով։

Օպանաս կառապան էր։ Իր ձեռբակալութեամբ ստեղծուածութիւնը կրնար երեւան հանել մեր հսկողութեան մեթոդը։ Իսկ ես անգլիական անցագիր ունէի։ Իմ ձերբակալութիւնս ծանր հետեւանքներու կ'ենթարկուէր այն անգլիացին, ճարտարագէտ Ջէյմս Գալի, որ ինծի տուած էր իր անցագիրը։ Հետեւաբար չէինք կրնար անմիջապէս կատարել մահափորձը։ Պէտք էր յետաձգել մինչեւ այն օրը, երբ Օպանաս ծախէր իր ձին ու կառքը, կամ ես կարենայի փոխել անցագիրս։ Ուստի Դորայի հարկ կ'ըլլար նորէն հանել ռումբերուն չզիկները, յանձնելու համար աւելի ուշ։ Ցիչելով Պոկոտիլովի մահը, վախցայ այսպէս շարունակ ռումբերուն չզիկները դնել։ Միւս կողմէ մէկ ռմբաձիգի (Կալիայեւի) միջոցով կատարուած մահափորձ մը ձախողութեան վտանգ կը ներկայացնէր։ Մեծ դուքսին ճամբան որոշ էր մեզի, ան միշտ կը հետեւէր նոյն ճամբուն, անցնելով Նիկոլսկի եւ Տվերսկի դուռներէն, Տվերսկայա փողոցէն, մինչեւ իր պաշտօնատեղին, որ կը գտնուէր Տվերսկայայի վրայ։ Կը վախնայի, սակայն, որ մէկ ռմբաձիգ չի յաջողիր սպաննել մեծ դուքսը կամ կը վիրաւորէ միայն, ինչ որ անյաջողութիւն կը նշանակէ։

Անհրաժեշտ էր որոշում մը տալ անմիջապէս, կառքին մէջ, որովհետեւ Կալիայեւ ինծի կը սպասէր քանի մը քայլ անդին։ Ալեքսանդրովիչ չեկաւ ժամադրութեան։ Մեկնեցաւ նոյն իրիկունն իսկ։ Քանի մը ամիս վերջ մահափորձ մը կատարեց, ձերբակալուեցաւ, մահուան դատապարտուեցաւ, մահապատիժը մշտնջենական թիապարտութեան փոխուեցաւ։ Կը նշանակէ թէ մեծ դուքս Սէրգէյի մահափորձին մէջ իր վարանումները, թէ անկարող է մահափորձ կատարելու, անհիմ էին։ Մօտենալով վայրին, ուր կը կենար Կալիայեւ, ընտրութիւնը տուի առաջին որոշման։ Երբ Կալիայեւ կառքին մէջ նստաւ իմ կողքիս, իրեն յայտնեցի որոշումս՝ յետաձգել մահափորձը։ Շատ յուզուեցաւ։

— Երբե՛ք, երբե՛ք, պէտք։

Ձենք կրնար Դորան նորէն վտանգի ենթարկել։ Ես ամէն բան յանձն կ'առնեմ։

Իր ուշադրութիւնը հրաւիրեցի մէկ ռմբաձիգի ուժերուն անբաւականութեան վրայ, դիմել տուի թէ մէկ ռմբաձիգով կարելի չէր յաջողիլ, թէ կարելի հաւանական էր որ ձախողէր, թէ կրնար արկածով մը պայթիլ ռումբը։ Ցոյց տուի նոյնպէս ձերբակալութեան մը կարելիութիւնը։ Բայց ան չէր ուզեր մտիկ ընել։

— Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչպէս մէկ ռմբաձիգ չի բաւեր։ Առջի օր երկու հոգի՞ով էինք միթէ։ Ես կը գտնուէի փողոցի մը մէջ, Ալեքսանդրովիչ ուրիշ փողոցի մը մէջ։ Ո՞ւր էր ... ։ Ուրեմն ինչո՞ւ այսօր ... է։

Պատասխանեցի թէ մեր ... նեցած ուժանակը կը բաւէր ռումբի միայն, թէ փետրուար ... ստիպուած էինք երկու ռմբաձիգ ... տարբեր դիրքերու վրայ դնել, ... հետեւ մեզի անծանօթ էր ... որուն պիտի հետեւէր մեծ դուքսը ... թատրոն երթալու համար, իսկ ... տարբեր է կացութիւնը։ Թէ ... պէս խելացութիւնը կը յայտնէ ... խողութեան ամէն հաւանականութիւն ... հեռացնելուն մէջ, եւ աւելի ... քանի մը օր սպասել եւ մահափորձ ... կատարել երկու ռմբաձիգով։

Կալիայեւ պատասխանեց.

— Արդեօք վստահութիւն ... վրաս, երբ քեզի կ'ըսեմ որ ... պիտի յաջողիմ։

Կը ճանչնայի Կալիայեւը։ ... որ մեր մէջ ոչ ոք այնքան ... վստահութիւն ունէր, որքան ... յեւը։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
13 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2264 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐ ԻՍԿ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— Կը յուսա՞ք ելքի մը յանգիլ, անընդհատ շեշտելով երիտասարդական կազմակերպութեան մը պահանջը:

= Հարցումին պատասխանը պէտք է տան, ամէնէն առաջ, երիտասարդները իրենք: Այսինքն, անոնք որ կապ չունին ոչ քաղաքական կուսակցութեանց, ոչ ալ ուրիշ միութեանց կամ կազմակերպութեանց հետ:

— Բայց ամէնքն ալ զանազան ձեւերով կը մասնակցին այս կամ այն Միութեան: Ալ ի՞նչ է ձեր ուզածը:

= Կը սխալիք: Երիտասարդութեան, մանաւանդ անոր «ուսումնական» դասուն աննշան մէկ մասն է որ կը մասնակցի մեր հանրային կեանքին, կ'որոճայ եւ կը տքնի այսօրուան, եւ մանաւանդ վաղուան համար: Անհրաժեշտ չէ վիճակագրական տախտակներ կազմել, երեւան հանելու համար տխուր իրականութիւնը: Ամենալայն հաշուով, ամբողջին հարիւրին քանին իսկ չեն այն երիտասարդները որ կ'երեւան հրապարակի վրայ, իբրեւ անդամ քաղաքական կուսակցութեանց եւ ուրիշ կազմակերպութեանց: Մնացեալին հարիւրին 30ը եթէ համարենք անբարեյոյս, անդին կը մնայ, տակաւին, հարիւրին 50, որ կայ եւ չկայ: Նոյն իսկ եթէ տարիք ճշդենք — 20 – 25 – 35 — մեծ փոփոխութիւն չպիտի կրէ այս մօտաւոր համեմատութիւնը:

Արդ, ի՞նչ կը բանի այս ցիրուցան այլ ստուար զանգուածը:

Միայն «ուսումնական»ները հաշուելով, կրնանք մեր անմիջական շրջապատին մէջ համրել առ նուազն հարիւր երիտասարդներ, որոնք մետաքսէ թելով մը կապուած են այս ժողովուրդին հետ:

— Անոնք ալ պարբերաբար կը ստանձնեն զանազան պարտականութիւններ: Ամէն պարագայի մէջ, անտարբեր չեն:

= Հարցը այդ չէ: Ամէն հայ մարդ «իր ձեւովն» կը ծառայէ իր ժողովուրդին, համաձայն իր հասկացողութեան եւ կարողութեան:

Մեր ըսածն այն է որ, երիտասարդութիւնը նախ ինքզինքը փրկէ, ստեղծելով իր սեփական կռուանը,— համատարած կազմակերպութիւն մը:

Չէ՞ք տեսներ որքան սրընթաց կ'երթայ հարթիչ գլանը:

Արդ, կամաց կամաց կտրելով իր կապերը՝ այս ժողովուրդի հանրային կեանքին հետ, մեկուսանալով կամ խրելով միջավայրի յորձանքին մէջ, շատ բան չի մնար օրկանական կապերն ալ կտրելու: Անոնք ինքնին կը փրթին, մանաւանդ ուսումնականներուն մէջ: Արդէն շատ – շատերուն հետքերն անգամ կորսուած են, հաշուելով միայն 1921էն:

Եւ այսպէս ամէն տեղ: Նոյն իսկ արեւելեան գաղութներուն մէջ:

Ճիշդ է. ժամանակները փոխուած են, փոխուած է միջավայրն ալ: Խանդավառութիւնը, գաղափարական տենդը ամէն օր, ամէն ժամ կը զարնուին դժնդակ, անողոք իրականութեան մը ժայռերուն: Միայն մենք չենք որ կը գանգատինք: Անցեալ օր, ընկերվարական պաշտօնաթերթն ալ դառնութեամբ կը խոստովանէր թէ Ֆրանսայի երիտասարդութեան մեծ մասը կը նախընտրէ մարզանքն ու զուարճութիւնը կամ անփոյթ կեանքը, եւ կը խուսափի հանրային, ընկերային պարտականութիւններէ:

Եւ սակայն, ինչ որ ներելի կամ հասկնալի է Ֆրանսայի համար, կրնա՞յ պատշաճիլ մեզի:

Ֆրանսան ունի այլապէս ամուր յենարաններ: Ան ի հարկին, կրնայ շարժման մէջ դնել ամբողջ երիտասարդութիւնը: Այսպէս եւ միւս պետութիւնները: Մնաց որ, անոնք անգամ թոյլ չեն տար որ երիտասարդութիւնը իր հասակը ցուցադրէ ուզածին պէս: (Խ. Միութիւն, Իտալիա, Գերմանիա):

Մեր պարագան, ամէն բանէ առաջ, ինքնապաշտպանութեան, գոյութեան խնդիր է:

Պայմանները փոխուած են, հող չունինք մեր ոտքին տակ: Ուրեմն, ամէնէն առաջ երիտասարդութիւնը վտանգուած է: Երէկ եթէ կը ջարդէին, այսօր ալ կը հալեցնեն: Երկու պարագային ալ, երիտասարդական կորովն է որ պիտի փրկէ: Իսկ առանց կուռ կազմակերպութեան, ի՞նչ կ'արժէ անհատական կորովը:

— Այդ կազմակերպութիւնը ի՞նչ նշանախօսք պիտի ունենայ, որ տարբերի քաղաքական կուսակցութիւններու ծրագրէն:

= Իբրեւ երիտասարդական կազմակերպութիւն, անշուշտ չի կրնար չէզոքութիւն յայտարարել, երբ հարցը հայրենիքի մասին է: Ուրեմն, իբրեւ հիմնական հանգանակ հռչակելով հայրենիքը ամէն բանէ վեր, կրնայ դիւրութեամբ ձեւակերպել մնացեալը:

Նկատի ունեցէք որ, այսօր մեր երիտասարդութիւնը կապ չունի նոյն իսկ ինքն իր մէջ: Ո՛վ որ Փարիզ է, չի հետաքրքրուիր գաւառով: Իսկ Ֆրանսայի յետին քաղաքն ինկած «բախտաւոր»ն ալ ինքզինքը վերի արտի ցորեն համարելով, վերէն կը նայի Յունաստան, Պուլկարիա կամ Սուրիա մնացողին վրայ:

Խօսքը անհատական կապերու մասին չէ:

Այս ընթացքով, երիտասարդութիւնը կրնա՞յ ճանչնալ ինքզինքը եւ իր ժողովուրդը: Կրնա՞յ ծառայել անոր:

Մինչդեռ, եթէ ունենար իր ինքնուրոյն, խիտ եւ համատարած կազմակերպութիւնը, լոյս պիտի կաթէր, աւիշ պիտի հոսէր ոչ միայն իր շրջապատին մէջ, այլեւ գաղութէ գաղութ: Ամրապնդելով փոխադարձ ճանաչումն ու ներշնչումը, պիտի ամրանար նաեւ ինքնապաշտպանութեան ճակատը:

Կրկնէ,— Այսպիսի կազմակերպութիւն մը, ամէն բանէ առաջ, բուն իսկ երիտասարդութեան փրկութիւնը պիտի ապահովէր:

Ի՞նչպէս կը յուսակնիք դիմանալ առանց անցեալի եւ մանաւանդ առանց հեռանկարի:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒ՞ԻՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԷՆ

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ Փարիզի 6րդ թաղամասին եւ Պուա Քոլոնպի շրջանին մէջ կը խորհին այլեւս գործազրկութեան նպաստ չվճարել հայ աշտաւորներուն:

Ժամանակ չունեցանք ստուգելու բոլոր մանրամասնութիւնները: Բայց, երկու տեղերուն մէջ ալ, երէկ եւ առջի օր հայ գործազուրկները զատած եւ առանձին գրասենեակ մը առաջնորդելով, հարցումներ ուղղած են: Յետոյ, բացառապէս վճարած են միայն ոմանց, վերջին անգամ ըլլալով:

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻՆ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Պաղտատէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի.— Ասորական հրոսախումբը, որոնք կը մերժեն անձնատուր ըլլալ, կը հետապնդուին Իրաքի զօրքին կողմէ եւ ցրուած են լեռներուն մէջ:

Պաղտատի եւ ամբողջ երկրին մէջ ամենաբուռն զայրոյթ պատճառեց զրոյց մը որուն համաձայն Ասորիները վառած են իրենց թշնամիներուն դիակները: Ամէն կողմէ կամաւորներ իրենց ծառայութիւնը կ'առաջարկեն: Հրապարակային մեծ ցոյց մը սարքուեցաւ ի նպաստ կառավարութեան:

** Լոնտոնի իրաքեան դեսպանատունը օգոստ. 11ին հրատարակեց իր կառավարութեան մէկ զեկոյցը, որուն համաձայն 250է աւելի ասորի ըմբոստներ անձնատուր եղած են իրաքեան բանակին, որ միեւնոյն ատեն գրաւած է մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք:

** Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը Իրաքի կառավարութենէն ստացաւ հեռագրական բողոք մը՝ Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութեանց դէմ: Հեռագիրը նկարագրելով ծագած դէպքերը, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին, ուժգնօրէն կը բողոքէ Սուրիոյ հոգատար իշխանութեան բռնած դիրքին դէմ եւ զայն պատասխանատու կը հռչակէ բոլոր բարոյական եւ նիւթական վնասներուն: Հեռագիրը ստորագրած է արտաքին նախարարը:

Փարիզի մէջ զարմանք կը յայտնեն այս բողոքին առթիւ, յայտարարելով թէ սուրիական եւ ֆրանսական իշխանութիւնները ո՛ր եւ է տեղեկութիւն չունէին անցուդարձէն եւ կացութեան ծանրութենէն: «Երբ Ասորիներու առաջին ջոկատը անցաւ սահմանը եւ Սուրիա մտաւ, ուր հազիւ քանի մը պահականոցներ կը գտնուին, իրարմէ շատ հեռու, թոյլ տրուեցաւ որ մնան, որովհետեւ սահմանային իշխանութիւնները լուր չունէին թէ Ասորիները ապստամբած են: Յետոյ ուրիշներ ալ եկան. այն ատեն ֆրանքօ-սուրիական իշխանութիւնները իբրեւ զգուշական միջոց վար առին անոնց զէնքերը եւ պահեցին: Քիչ յետոյ Ասորիներուն մէկ մասը փափաք յայտնեց Իրաք վերադառնալու, ինչ որ բնական էր, որովհետեւ իրենց ետին ձգած էին իրենց կիները եւ ընտանիքները, միասին բերելով միայն իրենց հօտերը: Եւ որովհետեւ որ եւ է ռազմաշունչ դիտում չէին յայտներ, իրենց զէնքերը վերադարձուեցան եւ անոնք մեկնեցան: Անմիջապէս որ ֆրանքօ-սուրիական իշխանութիւնները իմացան Իրաքի բանակին վրայ կատարուած յարձակումը, ամենախիստ հրաման տուին բոլորովին զինաթափ ընելու անոնք որ մնացեր էին, ինչպէս եւ նոր գալիքները»:

Եզրակացնելով, ֆրանսական իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ իրենք չեն խախտած 1927ի համաձայնութիւնը եւ միշտ կազմ եւ պատրաստ եղած են գործակցելու Իրաքի կառավարութեան. բայց, գործակցութեան համար անհրաժեշտ է փոխադարձ հասկացողութիւն, եւ ոչ թէ լռութիւն՝ կարեւոր դէպքերու մասին:

** «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ՝ անդրադառնալով այս հարցին, կը գրէ.

— «Ասորիներու դժբախտ պատմութիւնը կը սկսի մեծ պատերազմէն, երբ անոնք Ռուսիոյ դրդումով ապստամբեցան թրքական իշխանութեան դէմ: Երբ ռուսական ճակատը խորտակուեցաւ 1917ին, Ասորիները քշուեցան Պարսկաստան, ուրկէ 70,000 հոգի Իրաք ապաստանեցան, բրիտանական աջակցութեամբ: Այնտեղ շատերը միացան Իրաքի նորագիր զինուորներուն որ հաւաքուեցան եւ վճարուեցան բրիտանական կառավարութեան կողմէ: Ընտիր զինուորներ էին, իրենց անգլիացի սպաները լաւ կը խօսէին իրենց մասին, եւ տասը տարի թանկագին ծառայութիւններ մատուցին արաբական պետութեան: Բայց, օտար էին երկրին համար, ծանր գտան անոր օդը, իրենց հաւատարմութիւնը՝ Անգլիացիներուն եւ իրենց աջակցութիւնը՝ բրիտանական հոգատարութեան, զանոնք ձգեց Արաբներու եւ Քիւրտերու աչքէն: Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1925 դեկտեմբեր 16ին որոշած ըլլալով Իրաքի հիւսիսային սահմանէն դուրս ձգել Հարաւային Հէքեարին, Ասորիները զրկուեցան իրենց լեռնային բնավայրէն եւ դարձան փախստականներ խորթ եւ ոչ այնքան բարեկամ երկրի մը մէջ ուր լեռնային հովիտներուն մեծ մասը արդէն գրաւուած էր Քիւրտերուն կողմէ»:

Ծանրագլուխ «Տէյպա»ն ալ յօդուած մը գրելով եւ մեղադրելով բրիտանական կառավարութիւնը, դիտել կուտայ, «Թայմզ»ի այս խմբագրականին առթիւ.

— «Այն ապերախտութիւնը զոր Դաշնակիցները ցոյց տուին Արեւելքի քրիստոնեաներուն հանդէպ, ըլլան Ասորի – Քաղդէացիները թէ Հայերը, որոնք օգտագործուեցան եւ յետոյ լքուեցան իրենց թուրք կամ արաբ տէրերուն, անշուշտ պատիւ չի բերեր Արեւմուտքի կառավարութեանց»:

Այսքանը բաւական չէ՞, իբրեւ «հայասիրական» հաւատալիք...

Պ. Էտուար Էռիոյի ճամբորդութիւնը
ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վիէննայէն կը հեռագրեն «Տէյլի Մէյլ»ի.— Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Պ. Էռիոյի կատարած ճամբորդութեան: Նախկին վարչապետը պիտի ջանայ ամրապնդել իր կառավարութեան մերձեցման քաղաքականութիւնը՝ Հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Տիրող համոզումն այն է թէ Պ. Էռիօ պիտի ջանայ ոչ միայն մօտեցնել Ռումանիան եւ Պուլկարիան, այլեւ հաշտեցնել Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան: Նախկին վարչապետը կ'ուզէ դադրեցնել հակամարտութիւնները եւ փարատել վախերը՝ Եւրոպայի այս մասին մէջ, որպէսզի եւրոպական երկիրները որ եւ է ընդհարման վախ չունենալով այդ կողմէն, կարենան համաձայնիլ հիթլէրական վտանգին դէմ»:

ԲԱՆՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԱԹԷՆՔ, 7 օգոստոս.— Աթէնքի հայկական կեանքը դարձեալ պղտորած է վերջին օրերս: Սպանութիւն մը պատճառ եղաւ, որ ազգային խառնակիչները՝ իրենց բոլոր «շնորհ»ներով հրապարակ նետուին:

Ինչպէս հրատարակած էր յունական մամուլը, յուլիս 30ի գիշերը, ժամը 11ին առենները, Սարգիս Գըլըճեան կը սպաննուի Սինկրու գաղթակայանի իր բնակարանի դրան առջեւ: Անծանօթ մը մէկ գնդակով կը զարնէ զայն գանկէն:

Ահաբեկիչը՝ զինք հետապնդողները շուարումի մատնելու համար, քովնտի փողոցին մէջ երկու գնդակ եւս օդին պարպելով, կը յաջողի մութին մէջ կորսնցնել իր հետքը: Ոստիկաններ եւ դրացիներ դէպքին վայրը փութալով, կը վերցնեն վիրաւորը եւ թաքսիի մը մէջ դնելով, կը փոխադրեն հիւանդանոց: Բայց հազիւ կէս ճամբան հասած, Գըլըճեան կ'աւանդէ հոգին, հետեւեալ խօսքերը արտասանելով.

— «Զիս սպաննողը՝ ուսուցչուհիին տղան՝ Մանուկ Մանուկեանն է»:

Մենք այս մանրամասնութիւնները իմացանք հետեւեալ օրուան յունական թերթերէն, որոնք խոշոր վերտառութիւններով եւ նկարներով կը պատմէին դէպքը: Թերթերու մէկ մասը՝ ոճիրը կը վերագրէր համայնավարներուն, որոնց անհաշտ թշնամին է եղեր սպանեալը: Մաս մը թերթեր ալ, սպանութիւնը կը նկատէին անձնական վրէժխնդրութեան արդիւնք, մանաւանդ որ սպանեալն ալ իր վերջին խօսքերով այդ կը հաստատէր:

Ոստիկանութիւնը, հիմնուած վերջին րոպէին արտասանուած այդ խօսքերուն վրայ, նոյն ժամուն իսկ, կը դիմէ յիշեալ ուսուցչուհիին Լիփազմայի բնակարանը եւ կը ձերբակալէ անոր որդին՝ Մանուկ Մանուկեանը:

Հոս, պէտք է յիշել որ սպանեալը անձնական խնդիր ունէր ուսուցչուհիին հետ: Ինք երբ Սինկրուի Հոգաբարձութեան անդամ, պաշտօնէ հանած էր այդ ուսուցչուհին եւ մերժած էր վճարել անոր մէկ ամսականը: Դէպքէն քանի մը օր առաջ, երբ ուսուցչուհին Գըլըճեանի բնակարանը գացած է իր առնելիքը պահանջելու, վերջինը անարգած ու ապտակելով դուրս վռնտած է խեղճ կինը:

Ուրեմն կը տեսնուի որ սպանեալին վերջին խօսքերը բոլորովին անիմաստ չէին: Ու հելլէն մամուլը, այդ պատճառաւ ալ, անձնական վրէժխնդրութեան վերագրեց սպանութիւնը՝ առաջին օրերուն:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալելով ուսուցչուհիին որդին՝ 19ամեայ Մանուկ Մանուկեանը, խիստ հարցաքննութեան կ'ենթարկէ զայն: Բայց, այս վերջինը, իր տուած համոզիչ եւ փաստացի վկայութիւններով, կը հաստատէ թէ՝ սպանութիւնը գործուած ժամուն ինք կը գտնուէր իր բնակարանը: Մինչ դէպքին ականատես երկու վկաներ կ'ըսեն թէ ահաբեկիչը բարձրահասակ եւ գանգուր մազերով մէկն էր, Մանուկ Մանուկեան կը հաստատէ թէ ինք ամիսէ մը ի վեր ածիլած էր գլուխը:

Ոստիկանութիւնը ո եւ է հիմնական կռուան մը չգտնելով, յաջորդ օրն իսկ ազատ կ'արձակէ Մանուկ Մանուկեանը:

Անունի եւ մականունի նոյնութեամբ, ոստիկանութիւնը յաջորդ օրը կը ձերբակալէ ուսուցիչ եւ բանաստեղծ Մանուկ Մանուկեանը եւ Խաչիկ Կարապետեան անուն պատանի մը, որ, ըստ ազգային մատնիչներու, կիրակի օր կը հետապնդէ եղեր Գըլըճեանը: Հակառակ բազմաթիւ վկաներու վկայութեան՝ թէ դէպքը պատահած պահուն Մանուկ Մանուկեան կը գտնուէր իր ընտանիքին մօտ, քաղաքէն կէս ժամ հեռու, Այ Փարասքեվի կոչուած վայրը, ուր գացած էին օդափոխութեան, ոստիկանութիւնը մինչեւ այսօր ազատ չէ թողած զինքը: Ոստիկանութեան այս ընթացքին պատճառը այն է, որ արհեստով խառնակիչները, իրենց ամբողջ հասակով, հրապարակի վրայ են այս օրերս: Համայնավար — Հօկ — Ռամկավար խայտաբղէտ ագռաւներու խումբը՝ ամէնէն զզուելի եւ ստորին միջոցներու կը դիմէ, պղտորելու համար կառավարական շրջանակներու միտքը, Դաշնակցութեան վերագրելով խորհրդաւոր սպանութիւն մը, որուն հեղինակը, հակառակ ոստիկանական յամառ փնտռտուքներու, կարելի չէ եղած երեւան հանել:

Մատնիչներու եւ խառնակիչներու այդ խմբակը, օր ցերեկով, չի քաշուիր ոստիկանութեան ցուցմունքներ ընել, մինչեւ անգամ անուններ տալով: Առանց ամենափոքր փաստ մը ունենալու, անոնք կը զրպարտեն անձեր, որոնք հեռուէն կամ մօտէն որ եւ է կապ չեն կրնար ունեցած ըլլալ դէպքին հետ:

Անշուշտ, հելլէն արդարադատութիւնը պիտի ըսէ իր խօսքը այս խորհրդաւոր սպանութեան մասին, անարգանքի սիւնին գամելով վատոգի եւ սեւսիրտ զրպարտիչները:

Աթենական մամուլի շրջանակներն ալ թունաւորուած են յիշեալ խմբակի քսութիւններէն: Այսպէս, մինչ առաջին օրը բոլոր թերթերը ոճիրը վերագրեցին համայնավարներուն կամ անձնական վրէժխնդրութեան, յաջորդող օրերուն մենք տեսանք որ զրպարտութիւնները փոխադրուած էին օտարներու առջեւ: Այսպէս, դրդիչ տեղեկութիւններ սկսած են հրատարակել թերթերը,— «Քօմիթէ», «Դաշնակեացան», «Թալաթ փաշայի սպանութիւն» եւն., որոնք անշուշտ, մեր «հերոս»ներուն «գործն» էին:

Հոս, փակագծի մէջ, ըսենք, որ սպանեալը անձնական շատ մը խնդիրներ ունէր զանազաններու հետ: Դեռ դէպքէն 15 օր առաջ, հելլէն թերթերու մէջ կարդացեր էինք որ, Ս. Գըլըճեան, Սինկրուի սրճարանի մը մէջ վէճ ունեցած եւ կռուած էր սպայ Լազոեանիսի հետ, որ դեր ունեցած էր Պ. Վենիզելոսի դէմ կազմակերպուած մահափորձի խնդրին մէջ:

Ասկէ զատ, սպանեալը, նիւթական նեղութեան մատնուած ըլլալով, զանազաններու հետ առնելիք - տալիքի խնդիրներ ունէր:

Այսպէս թէ այնպէս, մինչեւ այս տողերը գրելս ոստիկանութիւնը, հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, չէ կրցած երեւան հանել սպանիչը:

Աթենական թերթերը գրեցին թէ հելլէն ոստիկանական տարեգրութիւններուն մէջ շատ քիչ անգամ արձանագրուած է այսպիսի դէպք մը, որուն հեղինակը կրցած է ճարպիկօրէն կորսնցնել իր հետքը:

ԱՆՑՈՐԴ

Կայծակ ինկաւ օդափոխութեան գացած
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Քութանսի մօտ, Կովիլ – սիւր – Մէռի վրայ, նախկին մանարանի մը մէջ տեղաւորուած էին 760 մանուկներ, որոնք օդափոխութեան գացեր էին Փարիզէն:

Ուրբաթ առտու, 150 մանուկներ հինգ ուսուցիչներու հսկողութեամբ շնչառական մարզանքներ կը կատարէին, մարզադետնի մը վրայ, ինչպէս ամէն

(Լուրին շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՁԵՆՔԻ ՄԱՐԴՈՒՆ ՁԱՅՐՈՅԹԸ

ԽՄԲ.— Այս միջոցին բուռն պայքար մը կը մղուի Ամերիկայի առաջնորդ Ղեւոնդ եպիսկ.ի դէմ, որ լըրբութիւնն ունեցեր էր հայկական եռագոյնը վար առնել տալու, Շիքակոյի արուեստահանդէսին մէջ:

Զօր. Սեպուհ եւս ձայնակցելով ընդհանուր բողոքին, կը գրէ (*Հայրենիք*).—

Անցած օրերը վերյիշել եւ անցեալի յուշերով բոպէ մը ապրիլը աւելի քաղցր է, քան ներկայի տարիներ ապրիլը եւ ականատես լինել այնպիսի արտառոց ու հակահայկական դէպքերու, որոնք սուլթանական օրերուն հազիւ թէ հայ անունը կրող մարդիկ իրենց թոյլ տային:

Շիքակոյի մէջ վիրաւորուած է հայ դրօշակը: Թշնամին կարող է անարգել զայն եւ իր սուրի ուժով բռնի մեր երկրէն դուրս քշել, կրնայ ծաղր ու ծանակի առարկայ դարձնել. ան ուժեղ է եւ զօրաւոր, եւ կրնայ ուզածը ընել: Բայց ինչ որ օտարը, մեր թշնամին կ'ընէ, երբեք չէինք կրնար սպասել որ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ տիտղոսը կրող անձնաւորութիւն մըն ալ իրեն թոյլ պիտի տար:

Աններելի եւ մահացու մեղք մը գործած է ան, հայ եկեղեցական մը, Լուսաւորչի մէկ թոռը, անարգած է այն դրօշը, որու տակ ինկած են հազարաւոր ջահիլ զաւակներ:

Կը յիշեմ անցեալ օրերը երազի նըման: Կը յիշեմ Սասնոյ անառիկ լեռներու կատարին թառող արծիւներու պէս Սերոբին մեծ ու անզուգական զաւակը:

—«Տղերք, կ'ըսէր, մեր թշնամին չուն է. ան արթուն է եւ հիմա կը հետեւի մեր ամէն քայլերուն, եւ ինչ որ կ'ընէ ան, կ'ընէ հայ հոգեւորականի մը միջոցաւ: Դուք ալ գիտէք թէ ով է ան: Այժմ ան Ս. Յովհաննէս Վանքումն է: Այս հոգեւորականը մեր դըրօշակը անարգեց, այն որու վրայ գրուած է «Մահ կամ Ազատութիւն»:

Յիշեցի, այո, անցած օրերը, ու չեմ զարմանար որ այս օր ալ ուրիշ հայ հոգեւորական մը կ'անարգէ ու կ'անպատուէ մեր եռագոյնը: Պատմութիւնը կը կրկնուի. անցեալին հայ կղերական մը ինչ որ ըրաւ, այսօր Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը նոյնը կ'ընէ:

Պատմութիւնը իր սեւ կնիքով խարանեց Ս. Յովհաննէս վանքի Տեղապահը: Ան նոյնպէս կը խարանէ Ամերիկայի առաջնորդը: Ասիկա կասկածէ դուրս է. եւ կը հաւատամ պատիժը չուշանար, երբ «մեր առաջնորդը» իր մահիճը կապելով ճամբայ կ'իյնայ:

Մեր դրօշակը այն օրերուն կարմիր թաւիշէ էր, վրան՝ մեր նշանաբանը — «Մահ կամ Ազատութիւն»: Իսկ մէկ ուրիշ դրօշակի վրայ, որ այդ օրերուն նուիրուած էր մեզի հայ օրիորդի մը կողմէ գրուած էր. «Ահա եղբայր քեզ մի դրօշ, զոր իմ ձեռքով գործեցի, գիշերները ես քուն չեղայ, արտասուքով օծեցի»:

— «Այս երկու դրօշակները, ըսաւ մեզ նորէն Մուրատ, հայ ժողովուրդինը չեն, այլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան

Բայց ի՞նչ տարբերութիւն երբ անոնք երկուքն ալ ազատութիւնը կը խորհրդանշեն: Ինչպէս բանաստեղծը ըսած է, այս դրօշակին պիտի հետեւի «ամբողջ բանակն հայկական»:

Եւ իրաւ, որքան ֆէտայիներ ու հերոսներ ինկան անոնց ծալքերուն ներքեւ: Ինկաւ եւ ինքը Մուրատը՝ հայրենի ազատութեան կարօտը աչքին: Ինկան Սասնոյ կոխներուն եւ այլուր՝ հազարաւոր քաջեր: Եւ անոնց կարմիր արիւնը ծիլեր արձակեց: Թափուած արիւններու մէջէն ծնաւ հայ եռագոյնը, Արարատեան աշխարհի ազատութիւնը — Հայոց Հանրապետութիւնը: Մեր Հանրապետութիւնը նուիրագործեց «Մեր հայրենիք» երգը. ան դարձաւ ազգային քայլերգ. մեր անկախութեամբ նուիրագործուեցաւ նաեւ մեր դրօշակը:

Մուրատ չափազանց զայրացած էր, տեսնելով լկտի վերաբերումը հայ կղերականի մը դէպի նուիրական դրօշակ մը:

— «Եթէ ձեզ թողում, կ'ըսէր ան մեզի, կտոր կտոր կ'ընէք այդ հայատեաց կղերականը: Բայց հանգիստ պէտք է ըլլալ առ այժմ: Ով գիտէ, գուցէ այդ կղերականը Հայ ալ չէ իր ծագումով, ան Հայու զաւակը չէ. եթէ այդպէս է, ուրեմն շատ վշտանալ ալ պէտք չէ: Ուշ կանուխ կ'ազատագրուի Հայոց աշխարհը. մենք կը մտնենք այնտեղ մեր արեամբ օծուած դրօշակով. անշուշտ այդ ատեն ալ պիտի գտնուին մարդիկ, որ անարգեն մեր դրօշակը»:

Կը մտածեմ այժմ, որքան շիտակ տեսած էր Մուրատ հեռաւոր ապագան: Այսօր կը յիշեմ, անոր խօսքերը եւ կ'ըսեմ ինծի, որ ան հերոս-մարգարէ մըն էր:

Արամը՝ Ղարաբաղի մեծ զաւակը, իր կեանքը զոհեց, դարձաւ հայութեան մեծ զաւակը, բայց ի՞նչ հարուածներ չստացաւ վատ հոգիներէ. ի՞նչեր չըսին անոր մասին: «Մեր հայրենիք»ը — մեր ազգային երգը ծաղրի առարկայ է: «Իտալացի աղջկան երգը» կը կոչեն զայն: Դրօշակը կ'անպատուեն, ըսելով որ ան հայկական չէ: Այսպէս են բոլոր այլասերած հոգիները:

Օտարը մեր դրօշակը յարգեց, իսկ մեր հայ կոչուածները ամէն նուիրականութիւն կը ծաղրեն ու կ'անարգեն:

Մեր նահատակները եւս այս օր իրենց գերեզմաններու մէջ հանգիստ չեն եւ անեծք կը մրմնջեն անոնց հասցէին, որոնք չեն խոնարհեր իրենց գըլուխը արեամբ ձեռք բերուած եռագոյնի առաջ:

Ամերիկայի բանիմաց, սրտի եւ հոգի տէր հայութիւն, քեզի կ'ուղղեմ խօսքս: Քու արդար զայրոյթի բոլոր թափովդ պէտք է ծառանաս այն մարդուն եւ այն մարդոց դէմ, որոնք գոնէ պարկեշտ չեն ըլլար մեր սրբութեանց հանդէպ: Խոզերը եթէ չեն գիտեր մարգարիտներու արժէքը, մենք պէտք է պաշտպանենք մեր մարգարիտները ըստ արժանւոյն:

ՍԵՊՈՒՀ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Երկունք

Պզտիկ ձայներ, արձագանգի՛ պէս յոգնած...
Քիչ ֆիչ փըլչող զգայութիւն մ'իրերու.
Լո՛յս մը յետոյ, խուսափուկ լոյս միգամած,
Ու կուրծքիդ դէմ հրճչող զանգակ մը հուժկու:

Հոգիէդ ներս՝ կը պարպըւին անդադար
Կաթիլ կաթիլ ծաղկահիւթի բաժակներ.
Կ'այլափոխուի մարմինդ վինի բազմալար,
Ու թեւ կ'առնեն նոր խազերու ալեակներ:

. . . .

Մատներդ ի վար արցունքի պէս կը կաթին
Բառերն հատ հատ, արիւնիդ մէջ թաթխըւած,
Ու դողալէն կը յանձնուին սա թուղթին:

Դուն կը նայիս անոնց վրայ՝ յուսաբե՛կ,
Ինչպէս մայր մ'իր նորածինին հաշմանդամ,
Եւ աչքերէդ կ'իյնան շիթեր դառնահամ...

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

ԽՄԲ.— Նմոյշ մը՝ երիտասարդ բանաստեղծին «Արեւ Անձրեւ»էն, որու մասին գրախօսական մը պիտի հրատարակենք շուտով:

ՎԵՐՔԵՐ ԵՒ ՀՈԳԵՐ

Քանի օրերը կ'անցնին մեր ալ վէրքերը կը բազմապատկուին: Քանի հայ ժողովուրդը կը ցրուի, այնքան ճակատները կը գունատուին: Կարելի չէ առանց սիրտ բըկտելու անցնիլ այսօրուան հազարումէկ վէրքերու եւ հոգերու առջեւէն:

Դեռ տասնեակ մը տարի առաջ մէկ ճակատ ունէինք: Այսօր անոնց թըւումն իսկ մարդուս սիրտը կ'արիւնէ: Ցեղոյ, այլասերումը որ կը ծաւալի: Արկածներն ու մահերը կրկնապատկուած: Հայու հոգիներու փլուզո՞ւմը: Եւ այս բոլորին վրայ՝ մորը վատերուն եւ ուրացողներուն:

Մէկ բան կարելի է եզրակացնել,— Տարագիր այս ժողովուրդը պիտի արթննայ օր մը, ու անօթի վագրի մը պէս պիտի քանդէ բոլոր պարիսպները իր արիւնով ներկուած հայրենիքին, պիտի բզքտէ նեխած մարմինները բոլոր սատր հոգիներուն:

Ես կը տեսնեմ այդ օրը, երիտասարդի արիւնս կը տաքնայ այդ օրուան համար:

Բայց անցնինք մեր համեստ կարծիքներուն, վստահ թէ հասարակութիւնը ներողամտութեամբ եւ ուշի ուշով պիտի կարդայ երիտասարդի մը այս տողերը:

×

Աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, ամէն անհատ, իւրաքանչիւր ազգ հայի հետեւէն կը վազէ: Մարդիկ զաւակներն ու ծրագիրները կ'ուզեն պատշաճեցնել օրուան պահանջներուն: Մարդ անհատը կծծի է դարձեր նոյնիսկ իր անձին հանդէպ:

Այս պատկերին վրայ աւելցուցէք բանուոր դասակարգին օրավարձքի կրճատումը եւ ապրուստի յարաճուն սղութիւնը: Եւ այս դեռ ամրան վերջաւորութեան, աշնան սկիզբը, բերքի հաւաքման եղանակին: Եզրակացուցէք թէ ձմեռը ինչ կրնայ բերել իրեն հետ: Ու ասոր համար պէտք է անցեալ երկու տարիները մտաբերենք: Չեմ կարծեր թէ մոռցած ըլլանք ագարակը՝ «Հաց կամ աշխատանք» ուզող գործազուրկ բանակներուն, Միջերկրականէն անդին լեռները արածող անօթի խումբերուն:

Ու եզրակացնենք համառօտակի վաղուան վտանգը: Անտարակոյս գործազուրկներու բարեկամ պիտի ըլլայ: Այս գործազուրկներուն մէջ մեծ է եւ պիտի ըլլայ հայ գործազուրկներու թիւը:

Արդ, հայ բանուորը, ընտանիքի հայրը կրնա՞յ դիմագրաւել գալիք վըտանգը, չնայած որ արդէն շատ մը ընտանիքի հայրեր մեր քթին տակ գործազրկութեան ճիրաններուն մէջ կը տառապին:

— Այո՛ եւ ո՛չ:

Այո, կրնայ դիմագրաւել եթէ ...

Եթէ համերաշխութեան ոգին տիրէ հայ գաղութներուն մէջ, եթէ իրերահասկացողութիւն ըլլայ եւ զոհողութեան ոգի:

Այս տասը տարիներու ընթացքին տեսանք թէ ինչպէս հրդեհէն, անապատէն ազատուած հայ ժողովուրդը իր մերկութիւնը ծածկեց, իր չոր փորը լեցուց: Բայց այս բոլորը եղան անկազմակերպ, հայկական եղանակով:

Ժամանակը մեզմէ կը պահանջէ ուրիշ բան: Ժամանակը մեզմէ կը պահանջէ կազմակերպութիւն, հացէն սկսած մինչեւ բանին ստեղծագործութիւնը: Ահա հոս է մեր սխալը, մեր վէրքը: Մենք պէտք է կազմակերպուած դիմագրաւենք անտեսական տագնապին, ինչպէս կը կազմակերպեն անտեսական խորհրդաժողովներ, ինչպէս կը պատշաճեցնեն ընկերվարական դաւանանքը ու ծրագիրները օրուան պահանջներուն:

Ահա թէ, ո՛ւր պէտք է դիմէ այսօրուան գործազուրկ հայ բանուորը — դէպի հողագործական համագործակցութիւն (coopérative agricole): Անուանեցէք տեսակ մը «կոլխոզ», եթէ կ'ուզէք հաճելի երեւալ Հայաստանի կառավարութեան եւ ամկոմար էֆէնտիներուն:

Տասնեակ մը գործազուրկ հայրենակիցներ իրարու քով գալով, իրար վըրայ բարդելով իրենց դրամագլուխները (խնայուած դրամը) որ օրէ օր կը նուազի, կը վարձեն ագարակ մը: (Ես չեմ ըսեր գնել, որովհետեւ չեմ ուզեր որ որեւէ հայ սեփականատէր դառնայ օտար երկրի մը մէջ), եւ կը լծուին մեր պապերուն աշխատանքին: Վստահ եղէք, գործազուրկ հայրենակիցներ, ծով մարդը կուլ կուտայ հողը՝ ոչ:

Մենք հողէն բաժնուած ենք, վերջ ի վերջոյ հողին պիտի դառնանք: Յաջողութիւնը նախաձեռնութեան մէջ կը կայանայ:

Այս խնդրին շուրջ, հայրենակցական միութիւնները մեծ դեր կրնան կատարել: (Զ.Ո.Մ.ը անշուշտ պիտի իրագործէ իր ծրագիրը, հիմնելով ագարակներ Ֆրանսա կամ Սուրիա):

Ուրիշ ի՞նչ կրնայ ըլլալ հայրենակցական միութեան մը նպատակը, երբ իր ծրագիրները չեն պատշաճիր օրուան պահանջներուն:

Եթէ հայրենակցական միութիւններուն նպատակն է պարհանդէս մը կազմակերպել, չքաւոր քանի մը հայրենակիցներու նիւթական օժանդակութիւն ընել, կրնայ այդ հոգը ձգել ուրիշներու՝ բարեգործական մարմիններուն:

Եթէ, ինչպէս անոնք ծնունդ առած են իբրեւ տեսակ մը հայահաւաք, հայապահպան մարմին, աւելի լաւ առաջադրութիւն չի կրնար ըլլալ: Երբ 10-15 ընտանիքներ ագարակի մը մէջ կը համախմբուին, անոնց թէ գործ եւ թէ հաց հայթայթած կ'ըլլան ու այսպէսով պայքարած ալ կ'[...] լասերման մեծ վտանգին դէ[մ]:

Եթէ, երկու երեք ագարակ[...] շրջանի մէջ եւ իրարու մօտ [...] կ'ունենանք փոքրիկ Հայաստան[...] Հայրենակցականները թող [...] Հաճըն, Կարին, Խարբերդ, Ուրֆ[ա] որ կ'ուզեն: Վստահ ենք որ [...] գործի մը յաջողութեան պարագ[...] շատ վէրքերու սպեղանին եղա[ծ] լանք:

Առածի կարգ անցած է,— [...] պէս սկսինք, Անգլիացիի պէս [...] ցնենք գործածքը: Այս [...] ծրագիրը գործի մեծ ասպարէզ [...] բանայ հայրենակցական միութ[իւններու]ն համար, անշուշտ [...] սելու նեղացածին, որմէ դ[...] բար շատ քիչերը կրնան օգտ[...]

ԱՇ[...]

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

(Խորհ. Հայաստանի գրականութիւն)

ԵՐԿԻՐՆ Է ԱՇԽԱՏՈՒՄ ԱՅՆՏԵՂ...

ԽՄԲ.— Հասուն պտուղի մը պէս ճաշակելի՝ գրական էջ մը ահա, պատկերացնէ, կենդանի գոյներով, պատերազմին արհաւիրքը, վերադ[...] գիւղին նոր աշխատանքները, եւ աշխատասէր հայ գիւղացիին [...] տեղծագործուած արուեստը: Աշխատանքի գրականութիւն, ուժեղ եւ [...] խուն, բայց ահաւասիկ.—

Լենինականից դէպի հարաւ — արեւմուտք, Արփաչայի կամուրջի այն կողմը, բլուրների յետեւում՝ երեք հարիւր եօթանասուն խրճիթ ցաք ու ցրիւ թափուած են ձորակի մէջ: Փոքրիկ առուն կայծակի ձեւով հատում է գիւղի միջով ու խրճիթները բաժանում է երկու մասի: Այդտեղից Ալագեազի ալիտակ գագաթները կապոյտ ամպերի մէջ երեւում են շատ փոքր ու հեռու տապաստանների պէս:

Գիւղը կոչւում է Մոլլա-Մուսա:

×

Նրանք եկել են տարբեր կողմերից: Թողել են իրենց եօթանասուն հեռու գիւղն ու խրճիթները, թողել են արտն ու արօտները եւ լղարիկ կովերով եղների մէջքներին կապած՝ բերել են իրենց մանուկներին ու ճանապարհի պաշարը: Բերել է ով ինչ կարողացել է, երբ պատերազմի ուրուականն անցել է դաշտերով, արեւը պայթել է ռումբի պէս ու խանձել հողերը: Նրանք անցել են հազարաւոր քիլոմեթր, ճանապարհին մէկը կորցրել է որդուն, միւսը՝ կնոջը, երրորդը՝ մօրը, իսկ չորրորդի եղբայրը մնացել է գերի, կամ գուցէ գլուխը նրա վախտ ծնկներին վրայ դրած չանդունել ու ծամել է հողը, ալերսել է մի կտոր հաց ու մահացել է քաղցից: Ու նրանք խառը, յոգնած խմբերով հասել են մինչեւ հին Գիւմրի, օթեւանել են «սուրբ եօթվէրքի» պատերի տակ, շրջել են շուկաներում, նայել են մանրավաճառների խանութներին, երբ ներսում գախլի յետեւ նստած Գիւմրեցի խանութպանը ձանձրոյթից յորանջել է եւ աշխարհի բախտը գցել թարբեհի վըրայ:

Յետոյ փոխուել են օրերը: Հին դէպքից որպէս բռունցք եկել է ապստամբ գրահագնացքը եւ զուգահեռ գըծերով արշաւել է դաշտերի վրայ: Լուսաբացին, Շիրակի լեռները կապել են կարմիր գօտի ու բռնել են լայն [...] պար:

Առաջին օրը նրանցից եօթ[...] թողեցին քաղաքը, նորից [...] դէպի հարաւ — արեւմուտք: [...] Արփաչայի կամուրջը, դիմացի[...] րը, իջան ձորակ եւ կործանուա[ծ] գի եօթ ամայի խրճիթների մէ[...] տերի վրայ դրին տափակ կտո[...] Յետոյ ուրիշները եկան եւ ող[ջ] հարիւր խրճիթի կտուր ծածկ[...] իսկ նորերը կառուցեցին եօթա[...] նը: Այդ բոլորը կառուցեցին ն[...] բայց չգիտես թէ ինչո՛ւ գիւղն[...] նեցին հին ու տխուր անունով.

— Մոլլա — Մուսա:

×

Առաւօտը լուսացաւ գարնան[...] րեւով:

Նրանք հաւաքուեցին փոքրիկ [...] ոճորքով գրասենեակը, ուր [...] րած են երկու գրասեղան, գրա[...] քին՝ անկիւններում՝ փչրուած [...] կեղոններով պահարաններ ու [...] րին՝ մի երկու տպագրուած հր[...] Ուրիշ ոչինչ:

Նրանք տեղաւորուեցին նստա[...] վրայ, իսկ մի քանիսը՝ դրսի [...] տակ: Շատ կարճ խօսեց ալի[...] բուռնքերով, յաղթանդամ ու [...] նախագահը Արմենակ:

Յուզմունքից լայնացան նստա[...] կրծքերը, որոնց աչքերի մէջ ծ[...] ցել էր հողի կոչը ուժը: Նրանց [...] քի նման թեթեւ մի շշուկ [...] մինչեւ դրսի կանգնածները: Իսկ [...] տուղարը հողի առաջաւոր հերոս[...] կողմից կոլտնտեսական հաւաքի[...] գամաւորների ցուցակը.

Մխիթարեան Միսօ
Քոչարեան Յովհաննէս
Մարգարեան Մուկուչ
Մանուկեան Երանոս
Դանիէլեան Վարչամ
Մարգարեան Մովսէս

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...»

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Մատենաշար «Յառաջ»)

Ատեն մը, «Զուարթնոց»ի մէջ, Նարդունի տուած էր յօդուածաշարք մը. «Զգայարանքներու դերը գրականութեան մէջ»: Ձեռքի տակ չունենալով զանոնք, չեմ կրնար յիշել իր վերջնական եզրակացութիւնները:

Անտարակոյս, արտաշխարհի եւ մեր ներաշխարհի միակ միջնորդները եղած են մեր զգայարանքները. մեր հոգեկան — իմացական վերնաշէնքի բոլոր տարրերը անցած են անպայման այդ կամուրջներուն վրայէն: Սակայն զգայարանական տպաւորութիւնները նախանիւթ են պարզապէս, զոր մարդկային ուղեղը կը մշակէ,— կ'օգտագործէ հիմնովին, ինչպէս գործարան մը, որ շերամի խոզակը կը վերածէ մետաքսահիւս բեհեզի: Մեր յիշողութիւնը, մոգական մատներով, պարզ տպաւորութիւններէն կը հիւսէ մըտային պատկերներ, գաղափարներ, յղացումներ: Արուեստի, գրականութեան մարզին մէջ իմացական այդ գործօններու — երեւակայութիւն, դատողութիւն — դերը աւելի գերակշիռ է քան զգայարանքներուն:

Այսուհանդերձ, անուրանալի է թէ քերթողական տագնապը, ներշնչումի նոպան ապրող բանաստեղծներ յաճախ այլամերժօրէն կը գտնուին իրենց ըզգայարանքներուն տպաւորութեան տակ:

Ապացո՞յց:

Նարդունիի «Մեղեդիներ, Մեղեդիներ»ու բազմաթիւ էջերը զգայարանական գրականութեան ամէնէն կենսաբարախ պատկերները կուտան մեզի:

×

Բայց ի՞նչ է պատճառը որ բանաստեղծներուն մօտ կը հրահրէ ներշնչումի տենդը, կը բարձրացնէ ներքին հոգեկան լարումը, քերթողը կը տանի զգայարանական գերազգայնութեան:

Հեռուները պիտի երթայինք, եթէ ուզէինք վերլուծել ներշնչումի այդ հոգեբանութիւնը: Իւրաքանչիւր հեղինակ իր ինքնուրոյն պատճառաբանութիւնը ունի, նոյն իսկ հիւանդութիւնը,—Բոխի պասիլը, ֆրանկական ափիոքէթը, նիքօթինը, քաֆէինը, մորֆինը, հոգեկան ազդակներու կարգին, ստեղծագործական խայծեր կարելի է նկատել: Առնենք կ'արթնցնեն տրամադրութիւնը, ներշնչումի պահը: Մանաւանդ զգայարանքներու գերագրգռութեան երեւոյթը վերագրելի է մեծ մասով օրկանական պատճառներուն:

Բայց, քաւ լիցի, նոյնը չէ Նարդունիի պարագան:

Ըստ իս, մէկը, եւ ամէնէն հզօրը այս խոր պատճառներէն, որոնք Նարդունին կը բարձրացնեն զգայական յափշտակութեան, գրեթէ գինովութեան, պէտք է նկատել հայրենաբաղձութիւնը:

×

Երկրաբաղձութիւնը (*կարօտախտ*) զուտ հոգեկան երեւոյթ մը չէ միայն. ինչպէս ամէն հոգեբանական վիճակ, ան ալ արտայայտութիւնն է բնախօսական պահանջներու, ենթագիտակից տխրժակներու: Ասիկա կ'ենթադրէ մարդուն անյարակցութիւնը օտար միջավայրի մը հետ եւ իր միտումը՝ վերադառնալու իր հարազատ մթնոլորտին:

Երկրաբաղձութիւնը յատուկ է ամէն մարդու, բայց մշակուած, զգայուն էակներու մօտ ան կը վերածուի իմացական, գեղագիտական հակազդեցութիւններու:

Նարդունին — այնպէս՝ ինչպէս կը զգանք զինքը իր գրքին մէջ,— հիւանդ, ընդելուզուած է իր ծննդավայրին հետ: Արմաշի բնանկարը պատուած է իր հոգիին, այն անջնջելի խորքը՝ որու վրայ եկած են իյնալու յետագայ բոլոր պատկերները. Հայրենի աշխարհի բոլոր գոյները, բոյրերը, եղանակները ան կը կրէ իր ըջիջներուն խորը: Մանկութեան օրերու կոյս զգայնութիւնները խունկով կ'օծեն զինքը մինչեւ այսօր, եւ ինք, որքան անօթի նման ամփոփեր ու պահեր է կորսուած օրերու այդ բուրումները:

Ֆիզիքական հայրենիքին չափ Նարդունի չէ եր է իր բարոյական հայրենիքը. Արմաշը՝ իր հէքեաթներով, երգերով, աւանդութիւններով: Ծննդավայրը՝ տառապելական հմայքով, անզուգական համեմատութիւններով ծանրացեր է մանուկ Նարդունիի զգայարանքներուն վրայ:

Եւ ահա ինք, այնուհետեւ, տարիներուն զանիթափին ուքասուղներուն վրայ, լափուած ստաններու խաժամուժէն: Ու զարավերջիկ դեր, մատծումի ցեցը եւ ժանգը, որ կը սկսի կըծել զինքը...

Ու Նարդունի կը փորձէ փախիլ ինքզինքէն. Արմաշը մուշտակի նման կ'առնէ իր ուսերուն. կը պարուրուի իր երբեմնի գարուններով. մայթերու թոհուբոհէն կ'անցնի բայց հին օրերու արձագանգները, նշոյլները կը տիրապետեն խաժամուժին: Նարդունի ժամանակի քաոսին կը հակադրէ իր մանուկ օրերու ներդաշնակութիւնները:

Ժամանակը հասունցուցեր է Նարդունին. գիտութիւնը թնճկած է զինքը: բայց իր խոհուն եւ կնճռոտ հոգին գին խորը կ'ապրին մայրենի «Մեղեդիներ»ը, ինչպէս յուշկապարիկներ, որոնք կ'երգէին երբեմն անմատոյց խարակներուն ստորոտը:

×

Ձնաշխարհիկ պատկերներու, գիւթական տեսլերեւոյթներու տողանցող շարժանկար մըն է Նարդունիի գիրքը:

Նարդունի ամէն բանէ առաջ նկարիչ մըն է, բնապաշտ, տպաւորական նըկարիչ մը: Տողեր, հատուածներ ունի որոնք շլացուցիչ բնանկարներ են պարզապէս:

Ահա, ըստ բախտի, քանի մը գեղանկարներ.—

«Արեւը ոսկի փոշիեր կը բուսցնէ բըջուած մարմանդին մէջ, ուր, ներմակ ամպի նման, կը պտտին գիւղին գառները»: (էջ 87):

«Տուները, սեւ տանիքներով, ծունկի եկած աբեղաներու նման կ'ուղղուէին դէպի ժամ: Անոնց վրայ երկինքը փոխ էր կապոյտ քղամիդը»: (էջ 11):

«Սատափ լուսնկան կը թրջէ անտառը, որ կը դողայ Հարսանց-պար բըլուրներու ստորոտը, երկինք կը փշրուի ծառերուն վրայ, որոնք աղօտ շամանդաղին մէջ իրարու կը փաթթըւին, զոյգ զոյգ աստղերուն անձրեւը զուարթութեամբ կը լեցնէ անհունը»: (էջ 112):

Նարդունի տեսլահար մըն է [...] որ աչքերը փակ, իր ներքին [...] ները, անցեալատոյզ տեսիլքներ[ը] կոչէ: Ան ներկայէն դուրս, իր [...] թեան գերիվեր գիւթաշխարհ[ը] յայտնաբերէ. իր երանգապ[...] վրայ գոյները կը բոցավառին, կը ճարճատէ. իր բնանկարն[երը] թրթռան ուժգին, յորդ [...] կենսունակութեամբ. անոնք [...] ցնեն ընթերցողը. երազներու [...] յախարութեան տպաւորութ[իւն] գործեն:

Նարդունի տեղ մը կը խոս[...] թէ ինք սիրահար մըն է [...] պերճանքին: Արդարեւ, իբրեւ [...] պաշտ անիկա կը վերարտադր[...] թիւնը եւ իրականութիւնը. [...] տարրկայական բնանկարը չի [...] ցներ զինքը. կ'ոճաւորէ զայն, [...] րական կեանք մը կուտայ [...] երանգներուն, անտոլոր [...] նմանութիւններով կ'ընդլայնէ [...] խորհուրդը, տեսարաններուն [...] տը:

Նմանողութիւնը (analogie) [...] նիի մօտ, ոճի խաղ մըն է այն[...] քան զգայնութեան ինքնարտ[...] ժայթքը:

×

Նարդունիի գիրքը որոշ չափով [...] կը յիշեցնէ ժամանակաշրջան մը[...]

Քերոբեան Գէորգ
Միսաքեան Հայկազ
Մանուկեան Արաքսի
Պետրոսեան Պայծառ

Նրանք գնալու են պատուով մասնակցելու կոլտնտեսական հաւաքին, ի փառս Շիրակի դաշտերին։

Երբ վերջում բոլորն ազմկով հեռացան ու հաւաքուեցին գրաւի պատերի տակ, նրանցից մէկը նայեց հօրիզոնի բաց ամպերին ու այրուած չրթներով ըսեց.

— Արի՛, հէ՛յ, արի՛ անձրե՛ւ …

Դիմացը բլուրների ուսերին՝ սեւ ամպերի ծուէնները կախուել էին կարմրած արտերի վրայ։ Այնտեղ թափւում էր գարնան առատ անձրեւը։

Ու միջահասակ, գնդլիկ մի պատանի, գլուխը շուռ ու լաչակների մէջ փաթթած, մօտեցաւ կոլտնտեսութեան նախագահ Սողոմոնին, նայեց կասկածոտ հայեացքով ու հարցրեց.

— Ասում ես՝ մենք էլ ունենալ կը զանենք, էլի՞ …

— Հա՛, կը զառնանք բա՛ս, կը զանենք։

Համոզուած պատասխանեց Սողոմոնը։

×

Գարնան մի մութ գիշեր էր։

Զարկում պլպլում էին խրճիթի դեղին ճրագները։

Բլրների վրայ մէկը երգում էր ու նրա խազաղ երգը տարածւում էր մութ հեռուներում։ Տրակտորները գիշերով վարում էին ու նրանց ճակատից կախուած լապտերներից լոյսի խուրձերը թափւում էին հերկի վրայ։

Քիչ յետոյ երգը լռեց։ Տրակտորներից աւելի ներքեւ կանգնեցին եղները, գութանների փայլուն խոփերը խրուած մնացին սեւ հողի մէջ։ Մութ էր։ Աստղերը չէին երեւում։ Մաճկալը սպրութեամբ նայեց տրակտորների շարժող լոյսերին, յետոյ՝ սեւ հողին։ Թանձրանում էր գիշերը։ Հերկը մթնում էր, ուշանում։ Իսկ նրանք լապտերներ չունէին։ Մէկն օգնում թափ տուեց ձեռքը, նայեց մշուշներին ու աստղերի ժլատ լոյսով քայլեց դէպի ձորը։ Գնում էր նա ու մտածում։ Ու նրան թւում էր, որ արդէն գիւղն է հասել, ծեծում է փակուած դռները, արթնացնում բոլորին.

— Եկէ՛յ, քնած հօ՞ չէք … վեր կացէք։

Հաւաքում է գիւղի ողջ հանգած ճրագներն ու լապտերները, հաւաքում է պատանիներին, որ կոլտնտեսական մաճկալն ու հօտաղը, բարեւիր հողն ու ակօսները տեսնեն։

Նա գնում էր ու նորից մտածում.

— Առանց էն էլ ուշացաւ, գարունն ուշացաւ …

Դա կոլտնտեսութեան նախագահ Սողոմոնն էր։

Քիչ յետոյ՝ ձորից օրօրուելով բարձրանում էին լապտերների խրձերը։ Նորից առաջ շարժուեցին գութանները, խոփերը շուռ տուեցին հողը եւ սեւ ակօսների վրայ թափեց լապտերների դեղին լոյսը։ Մաճկալն զգաց հողի խոնաւ հոտը եւ զուզէ զրանից նրա երակներում յորդեց արիւնը։ Բարակ մի ճղոտ նորից օրօրեց եղների կողերին եւ երգը կրկին տարածուեց հերկի վրայ։

Սողոմոնը քայլում էր եւ խորը նայում անշարժ ալիքների պէս ակօսներին։

Կիսւում էր գարնան խոնաւ գիշերը։

×

Երեքհարիւրեօթանասուն խրճիթներից առաջին անգամ միացան միայն տասնեւհինգը, կազմեցին կոլտնտեսութիւն։ Յետոյ նրանց միացան նոքից քանիր։

Առաջին տարին կոլտնտեսութիւնն ունէր մի զոյգ եզ, ունէր հող, սերմնացու չկար, կար միայն աշխատող ձեռք։ Եւ ուրի ոչինչ։

Այսօր կոլտնտեսութիւնն ունի 5 լուծ եզ, 16 ձի, 4 հնձող մեքենայ, 2 ձիափոցխ, 3 քամհար, 8 բուքր, 5 գութան, 2 շարքացան, 2 զտիչ եւ գիւղատնտեսական մանր մանր գործիքներ։

Անցեալ տարի իւրաքանչիւր կոլտնտեսական աշխօրին ստացաւ 7,4 կիլօ հացահատիկ, երբ ցանուած էր 157 հեկտար, իսկ այսօր՝ 208 հեկտար։ Վարել ու ցանել են գիշեր ու ցերեկ։

Կոլտնտեսութեան գործիքների պահեստը գիւղի ծայրամասի սովորական խրճիթներից մէկն է։ Նրա տափակ կտուրը, որ ծածկւած է գերաններով եւ արեւածաղկի ցօղուններով, վերջանում է պատից հեռու՝ յենուելով սիւների վրայ։ Նրա տակը՝ պատի մօտ՝ իրար վրայ դարսուած են բուքրները, իսկ նրանց կողքին՝ միւս մեքենաները։ Մէկը մեքենաների արանքում կանգնած՝ տնտղում է նրանց մասերը, միւսը գետնին պառկած՝ հաւաքում է հնձող մեքենայի մասերը։ Երբ պառկածը հաւաքեց մեքենայի մասերը, միւս երկուսը մօտեցան, լծեցին մեքենային ու քաշեցին առաջ։ Անիւները կամաց գլորուեցին եւ աղցի պէս գերանդին շարժուեց սեպերի նման սուր ատամների արանքում։

Թեւերը կանթած նայեց ու ժպտաց մարդը, որ հաւաքեց մեքենայի մասերը։

— Ա՛յ, հիմի պատրաստ են գործիքները բերքը հաւաքելու համար, ասաց նա ու նորից մօտեցաւ հնձող մեքենային, գուրգուրանքով նայեց նրան ու քաշեց ծածկի տակը։

×

Դիմացի թաղից մէկն իջաւ, անցաւ առուն ու ձեռքին բարակ մի տետրակ՝ մօտեցաւ նախագահին։

— Պրծա՞ր, հարցրեց նախագահը։

— Լիովին։

Բացեց տետրի կողերը, որի թերթերի վրայ թանաքով գծուած սիւնակներում գրուած էին ինչ որ ազգանուններ, դիմացը՝ թւեր։ Նրանցից իւրաքանչիւրն իր ազգանւան դիմաց մատիտով անվարժ ստորագրել էր, թէ ինքը գրւում է փոխառութեան, որ իրենց գիւղը տրակտոր ունենայ եւ աւելի հզօրանայ երկիրը։

×

Գիշերւայ անձրեւը կարծես լուացել ու սրբել էր հեռւի բլուրներն ու կանաչ արտերը։ Ամպերից ցօղի պէս կաթում էր լոյսը։ Մութ — լուսին արթնացան նրանք, լծեցին փուրգոնն ու ճանապարհ ընկան դէպի քաղաք՝ կոլտնտեսական հաւաքը։

Նրանք գնում էին զեկուցելու իրենց աշխատանքի ու յաղթանակների մասին։ Երբ բլուրը բարձրացան, հեռւում Շիրակի սինու վրայ երեւաց Լէնինականը։ Մուկուչը մի երգ գլեց, իսկ երբ անցան Արփաչայի կամուրջը, արեւի շողքը դիպաւ քարին։ Ու արեւի տակ նորից բոյ քաշեց ցորենի դեղին ծիլը։

Ֆուրգոնը կանգնեց գործկոմի հրապարակում։ Երանոսը թռաւ փուրգոնից ու փողոցի լայնութեամբ հեռագրասիւներից կախուած՝ կարդաց մի հրամանախօսք, յետոյ քաշեց ընկերոջ թեւից.

— Ա՛յ, թէ փոխանցիկ դրօշը մեզ տային հա՛ …։

×

Բլուրների գագաթներին՝ բամբակի պէս կուտակուելով դանդաղ բարձրանում էին ամպերն ու տարածւում դաշտերի վրայ։

Հեռւում՝ բոցի նման ամպի մի կտոր փաթաթուել էր Ալագեազի սպիտակ գագաթներին։

Իսկ դաշտերի վրայ, իրիկնային քամու դէմ, ծածանւում էր փոխանցիկ դրօշը։

Հեռւում պլպլում էին Լէնինականի լոյսերը։

Զարում երեւացին խրճիթները։ Բայց առաջաւոր հերոսների խրճիթների այդ խումբն ինչո՞ւ է կոչւում Մոլլա — Մուսա։ Այնտեղ չկայ ոչ մոլլա, ոչ մուսա, եւ ոչ էլ հին մեչիդ կամ եկեղեցի։

Թող կարմիր կնունքով մկրտուի առաջաւորների գիւղը։

Եւ թող այնտեղ բարձր բերքի տօն ու ցնծութիւն լինի։

ՊԱՅԱԶԱՏ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Երեւանի Օփերան

— :-: —

Հայաստանի պետական օփերան պատրաստութիւն կը տեսնէ յառաջիկայ երաժշտական տարեշրջանին համար։ Իսիցկիէն ու Դանիէլեանէն զատ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի օփերաներէն նոր ուժեր բերելու համար Հայաստանի պետական օփերայի վարչութեան ներկայացուցիչը մեկնեցաւ Ռուսիա, բանակցութիւն վարելու եւ անհրաժեշտ ուժերու հետ պայմանագրութիւն կնքելու համար։ Օփերայի երգեցիկ խումբին թիւը պիտի հասցրուի 32 — 35ի։ Պիտի զօրացուի նաեւ նուագախումբը (40 հոգի)։

Յառաջիկայ եղանակին պիտի բեմադրուին շարք մը օփերաներ,— Քարմէն, Չիօ — Չիօ — Սան (Պուչինի), Քերողա Կոտէ (Դոլիձէ), եւ հայկական ինքնուրոյն օփերաներէն՝ Բաջ Նազարը (Յարօ Ստեփանեան), Աստղաձորը (Տէր Ղեւոնդեան)։

Վերատին պիտի բեմադրուին այս տարուան խաղացանկէն Ալմաստը, Ֆաուստը, Սեվիլլայի սափրիչը։ Ծրագրէ զուրս պիտի բեմադրուի նաեւ օփէրա մը ռուսերէն լեզուով։ Այս բոլոր ներկայացումներու ընթացքին՝ երաժշտախումբը պիտի ղեկավարեն Զարիկեան եւ Բուդաղեան։

Մաքսիմ Կորքիի անունը կրող բանուորական թատրոնին չէնքը ներկայիս կը վերանորոգուի հիմնովին։ Ձեռուցման յատկացուած է 60 հազար րուբլի։

Օփերային փորձերը կը սկսին սեպտեմբերին, եւ եղանակը կը սկսի հոկտեմբեր 15ին։

Եղեռնամայրեր

—.•.—

Զէթինէի (Մոնթէնէկրօ) իշխանութիւնը հրամայեց ջնջել թաղմանական հին աւանդութիւնները։ Մինչեւ հիմա երկրին բնակչութիւնը սովորութիւն ունէր, յուղարկաւորութեան ընթացքին, լալահառաչ ողբալու, իրենց մազեր փետտելու, գերեզմանին առջեւ աղեխարշ տեսարաններ պարզելու։ Մեռնողներու «հոգւոյն համար» կը տրուէին նաեւ ճոխ հացկերոյթներ եւ հրաւիրեալները կ'ուտէին կը խմէին, որպէսզի … «լոյս իջնէ» գերեզմանը։ Յուղարկաւորները, յաճախ, իրենց սուգը այնքան չափազանցութեան կը տանէին, որ իրենց դէմքն ու կերպարանքը կը ձեւազեղծէին,— օրինակ կիները կը կտրէին իրենց մազերը։ Մանր պատիժներ սահմանուած են հիմա այդ շատ հին աւանդութիւնները կրկնողներուն հանդէպ։

ԼԱՏԻՆԵՐԷՆԻ ՀՆՉԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— :-: —

Այս սիւնակներուն մէջ անգամ մը արձագանգը տուինք այն վէճին, որ երկու ճակատի կը բաժնէ լատիներէնի հնչաբանութիւնը ուսումնասիրողները։ Revue du chant grégorienի մէջ (մայիս) հեղինակ մը դարձեալ կը գրադի այս հարցով, որ քիչ մը կը յիշեցնէ մեր լեզուին հնչաբանական վէճերը։ Այդ հեղինակը, Թ. Տամա, կը հաստատէ որ Ֆրանսացիներուն ծանօթ լատինական հնչաբանութիւնը «ընկեցիկ» եղանակ մըն է, որ վերածնունդը ժառանգ ձգած է։ Վերածնունդի բերած այդ փոփոխութիւնը կատարած են իտալացի համալսարանները ԺԶ. դարուն։

Այս վէճին մէջ, որ հին է եւ կը շարունակուի, հետաքրքրականն այն է, որ … ազգայնականութիւնը եւս իր դերը կը խաղայ։ Թէեւ նոյն այս վէճը կ'ուսուցանէ թէ պատմական կամ աւանդական հնչաբանութեան պահպանումը պատրանք մըն է միայն, որովհետեւ մարդկային արտասանութիւնը եւս կը յեղաշրջուի շարունակ։

Ճոքոնտան կե՞ղծ է

—.•.—

Վերջերս Ֆրանսական եւ անգլիական թերթերուն մէջ յանկարծ լուր եղաւ թէ Ճոքոնդան կեղծ է։ Այս այն հռչակաւոր նկարն է, որ իբրեւ ձեռակերտը Լէօնար դը Վէնչիի, կը պահուի Լուվրի թանգարանին մէջ։ 1911ին օգոստոսի մէջ, յանկարծ կ'անյայտանայ Ճոքոնդան։ Փնտռտուք, քննութիւն ի զուր կ'անցնին։ Երկու տարի յետոյ, թանկագին նկարը … ձերբակալուեցաւ Ֆիորենցայի մէջ։ Գործաւոր մըն էր, որ կ'ուզէր ծախել կէս միլիոնի փոխարէն։ Ֆրանսայի կառավարութեան կողմէ մասնաւոր մարդիկ կը ղրկուին Ֆիորենցա, մասնագէտները մանրազնին քննութիւն մը կը կատարեն եւ սուուզելէ յետոյ թէ վաւերական օրինակն է այդ գտնուածը, կը վերադարձնեն Լուվրի թանգարանը։

Ճոքոնդա երկար տարիներէ ի վեր իր հանելուկային ժպիտով կը թագաւորէր Լուվրի մէջ եւ ահա անգլիացի դոզ մը, անգլիական թերթի մը մէջ, կը գրէ թէ վաւերականը չէ այդ, այլ վերարտադրութիւն մը։ Պահ մը յուզում տիրեց, թերթերը իրար անցան, մասնագէտները ճառել սկսան եւ կենդանացան հին շշուկները թէ Լուվրի Ճոքոնդան կեղծ է։

Նկարչական պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն այդ զրոյցները։

Սայաթ Նովա

(Աշուղական)

—.•.—

Դուն էն գլխէն իսկ իմաստուն,
Ձայնդ անսպառ, խօսքերդ սիրուն,
Սազիդ լարեր զիլ ու հնչուն,
Խալխի նօքեա՛ր Սայեաթ Նովա։

Քո բերանը սիրոյ տաճար,
Էն տաճարին դու լուսարար,
Ուխտաւորներ քո սիրահար,
Սիրոյ տաճա՛ր Սայեաթ Նովա։

Աղքատ, հարուստ եւ թագաւոր,
Սազիդ եղան մի՛շտ ուխտաւոր,
Երգը քո զէնք՝ սէրդ զօրաւոր,
Երգի ամրա՛ր Սայեաթ Նովա։

Քո սադափ սազ մաջլիսի կէս,
Ինքդ աշուղ՝ Մաջնունի պէս,
Սիրող սրտեր արիր կէս - կէս,
Սիրոյ կամա՛ր Սայեաթ Նովա։

Քանի կ'ուզէ քամին տանի,
Քո սէրն ու երգ նա չի՛ տանի,
Ջահել - ջիւան եարն ի՞նչ անի,
Երգի դաֆթա՛ր Սայեաթ Նովա։

Թէկուզ բլիս, թէկուզ չըլիս,
Քո սէրն ու երգ՝ ամէն մաջլիս,
Հոգիդ դառնայ մեր հոգուն լիս,
Անբիծ նշխա՛ր Սայեաթ Նովա։

Ամէն մարդ չի կանա կարդա
Քո սիրոյ գիրն, ի՛նքդ կարդա,
Սազըդ ածի գիրըդ կարդա,
Աշուղ նարտա՛ր Սայեաթ Նովա։

Ամէն մարդ չի կանա խմի,
Քո սիրոյ ջուրն, ի՛նքդ խմի,
Սազըդ ածի ջուրըդ խմի,
Երգիչ արդա՛ր Սայեաթ Նովա։

Դու հայ աշուղ, դարդո՛տ աշուղ,
Աշուղների արքա՛յ աշուղ,
Մեր աչքի լուս ջա՛ն հայ աշուղ,
Գովքըդ հազա՛ր Սայեաթ Նովա։

Դու կամաւոր սուրբ նահատակ,
Քո գերեզման՝ Թիֆլիս քաղաք,
Անմա՛հ մնայ քո յիշատակ,
Շիրիմդ մարմա՛ր Սայեաթ Նովա։

ՍԵՖԵՏԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Պատասխան մը եւս «Ճշմարտ»ին

—.•.—

(Բաց նամակ Պ. Փ. Այնթապլեանի)

ԼԻՈՆ.— Զարմանքով կարդացի «Յառաջ»ի 8 օգոստ. թիւին մէջ ձեր տուած հերքումը։ Բառախա՞ղ կ'ընէք թէ քաղաքականութիւն կը խաղաք, այս կէտը որոշ կերպով չկրցայ հասկնալ։

Երբ ներկայ հանդիսականներուն փափաքին վրայ խումբ մը երիտասարդներու կողմէ ազգային եռագոյն դրօշակը զամուեցաւ պատին վրայ, որուն հովանիին ներքեւ մինչեւ վերջին վայրկեանը մնացիք, ու երկու վայրկեան իսկ չանցած կատարեալ կարգապահութիւն մը կը տիրէր սրահին մէջ, դուք որ այդ պահուն կը գտնուէիք բեմին վրայ իմ կողքիս, հարց տուի ձեզի թէ՝ որպէս Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին ատենապետ որ եւ է անպատեհութիւն մը կը տեսնէ՞ք եռագոյնը պարզուելուն մէջ, դուք պատասխանեցիք բառ առ բառ.

— «Ես ոեւէ անպատեհութիւն մը չեմ տեսներ եռագոյնը պարզուելուն մէջ, քանի որ անոր տեղը բռնող ուրիշ դրօշակ մը չունինք, մանաւանդ որ ժողովուրդն ալ այդպէս կը փափաքի»։

Եւ երբ ես բեմէն ձեր ներկայութեան կը յայտարարէի ձեր այս ազնիւ ժեստը, դուք գլխի շարժումներով հաւանութիւն չէի՞ք յայտներ։ Այս հոգեբանական վայրկեանին էր որ ժողովուրդը ձեզ բուռն կերպով ծափահարեց։ Վկայ՝ այս բազմութեան, որահին ամբողջ բազմութիւնը։ Այս մէկ փաստ։

Անգամ մը առանձին, ուրիշ անգամ մը քանի մը հոգիներու ներկայութեան կրկին խօսակցութեան նիւթ դարձաւ դրօշակի հարցը մեր վաճառատան մէջ, դուք կրկնեցիք եւ հաստատեցիք այն ինչ որ ըսած էիք ինծի զպրոցական հանդէսին մէջ։ Այս երկու փաստ։

Վերջին անգամ սակայն վաճառատանս մէջ կ'ըսէիք թէ՝ Պ. Մալէզեանը կը գրէ թէ քանի որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Հայաստանի կառավարութեան հետ յարաբերութիւն կը մշակէ, լաւ է որ միայն Ֆրանսական դրօշակ պարզուի նման պարագաներու տակ։

Արդ, դարձեալ ձեզի հարց կուտամ, արդեօք այդ հերքումը կեդրոնէն ձեր ստացած նամակին վրա՞յ է որ կ'ընէք վասն քաղաքականութեան։

Ձեր յառաջացեալ տարիքի՞ն վերագրենք ձեր այս նկարագրի թոյլ կողմը, թէ արտաքին ճնշումներու։

Վերջին խօսք մը,— ձեր ձեռքը ձեր զաւակներուն վրայ դնելով կ'երդնո՞ւք անոնց կեանքին վրայ թէ դուք բեմին վրայ չէք արտայայտուած այնպէս ինչպէս որ վերը յիշեցի։

Աղեքս. Կ. Կիւլպէնկեան
(հանդէսին նախագահ)

Յ. Գ.— Աստր մէկ օրինակն ալ ղրկուած է «Ապագայ»ի։

զաւարկ գրականութիւնը կը ջանար ինքզինքը հակադրել պոլսահայ արուեստին, զարթօնքի, խանդավառութեան եղանակ մը եղաւ տափկա, որ կը զուգադիպէր միանգամայն հայ folkloreի փթթումին։

Գաւառի գրականութիւնը շնորհիւ Զարդարեանի, Թլկատինցիի, Գեղամի եւ ուրիշներու, բնաշխարհի թարմ ու անեղծ շունչը կը բերէր Թրքահայ արուեստի խորշակահար պարտէզին. ցեղը կը վերադառնար իր ակունքին, հէքեաթունակ իր աւանդութիւններուն։

Նարդունի, այդ օրերէն առած ըլլալ կը թուի իր սկզբնական թափը։ Բայց իր մասուր հօրիզոնը խեղդուած է մնացեր գաւառի միջավայր, նախնական երեւոյթներուն ու հաւատալիքներուն միջեւ։ Նարդունի, թէեւ կապուած իր հարազատ հողին, բայց նուրբ արմատներ արձակեր է հեռաւոր խորունկ ենթախաւերու։ Դասական, աստուածաշնչական աւիշը եկած է զօրացնելու իր յղացումը, իր ոճը։ Կարելի չէ իր մօտ չզգալ հեթանոս գեղապաշտը, այն, որ պաշտամունք ունէր սուրբ Մերկութեան եւ աստուծին։

×

«Մեղեդիներ, Մեղեդիներ» … սաստագնահատած պիտի ըլլայինք, եթէ չուզէինք նկատել իսկ հայրենաբաղձ տղու մը երգ — երգոցը։ Այդ գիրքը իր անուանէն անդին անցնող հնչակաւնութիւն մը ունի։ Հէքեաթներուն եւ քերթուածներուն պատրանքին տակ, անիկա տեսարան մը կը բանայ խոովայոյզ եւ դարավերջիկ հոգիի մը վրայ …

Նարդունի, մեր երիտասարդ գրողներուն ամէնէն մշակուած դէմքն է հաւանաբար։ Իր հետաքրքրութիւնը անյագ է եւ անհանդարտ։ Չի բաւականար ճանչնալով, գիտնալով, ան տարուած է հակադրելու։ Վերջապէս վիճելու, վերլուծելու հակամէտ խառնուածք մը։

Նարդունիի մէջ անցեալապաշտ, գրեթէ աւանդապահ զգայնութիւնը ընտանիք կազմած է իր իմացապաշտ, սկեպտիկ ու խոհուն մտայնութեան հետ։ Նոյն յարկին տակ կրնա՞յ հաշտ ապրիլ այդ իրերամերժ երկուութիւնը …

«Մեղեդիներ, Մեղեդիներ»ը … պատմութիւնն է մասամբ Նարդունիի ներքին հակասութիւններուն։ Գրքին լաւագոյն էջերը — համաձայն իմ ճաշակիս — անոնք են մանաւանդ, ուր դուրս կը ժայթքին հեղինակին մտային տագնապները, իմացական անձկութիւնները։ Կը թելադրեմ կարդալ մանաւանդ սա յատկանշական գլուխները. «Մորթ կը գնեմ», «Զրոյց կոյլի մը հետ», «Իմ̈ններորդ աստուածութիւն», «Ի խորոց սրտի»։

Կը զգաք որ հեղինակը ի զուր հաւասարակշռութիւն կը փնտռէ անկայուն ու խուսափուկ լարերուն վրայ։ «Անցեալի ցաւ»ը եւ «Դարուն ցաւ»ը գինքը կը խոցոտեն միանգամայն։ Ան կը տարուբերի իր հաւատալիքներուն ու իր կասկածներուն միջեւ …

Ո՞ւր պիտի յանգի անել այդ պայքարը … պիտի կրնա՞ն իր մէջ հաշտուիլ Արեւելքը եւ Արեւմուտքը։

Կը թուի թէ ոչ, Նարդունի երբեմն փրկութիւնը կը փնտռէ ընդվզումի ճամբաներուն վրայ. կը խորհի թօթափել Արեւմուտքի բեռը՝ գիտութիւնը, իմաստութիւնը, մշակոյթը. մերկանա՛լ, եթէ հնարաւոր է, ուղեղէն, մտածումէն, նոյն իսկ զգայարանքներէն. ու մերկ, բարբարոս տեղվիչի մը նման վերադառնալ Ասիա … « Ասիա՛, ով մեծդ Ասիա» …

Ասիոս, գաղափարական յուսահատութիւն մը, մտային ընդվզում մըն է անիկա, որ աւելի կը կնճռոտէ իր դժգոհ հոգին …

Նարդունիի լեզուն, ոճը լիովին կը պատշաճի իր խանդավառ, տոչորուն զգայնութեան։ Մեր ներկայ արձակին ամէնէն վարժ մշակներէն մէկն է ինք։ Գիտէ նոյնքան ժուժկալօրէն որքան ճշգրտօրէն օգտագործել հայ լեզուի պերճանքը։

Նարդունի մետաքսահիւս քղամիդի նման կը բանի իր լեզուն, որ թեթեւ է, սարսռուն, ճոխ ու ճկուն, նշուլազեղ։ Իր նախադասութիւնները նոյնքան երաժշտական են, որքան գունաւոր։

Նարդունի, իր արտայայտութեամբ մշտական փափաքը ունի խուսափելու միջակէն, սովորականէն, ծանօթէն։ Կը փնտռէ անտիպ նմանութիւններ։ Այդ փափաքը սակայն երբեմն զինքը կ'առաջնորդէ բանի, գրեթէ փնտռուած պատկերներու, որոնց առջեւ կը խրտչի ընթերցողի՝ չըսեմ ողջմտութիւնը, այլ գեղագիտական ճաշակը։

×

Համաձայն եմ Նարդունիի, երբ ի պատասխան Թէքէեանի նամակին, կը յայտնէ թէ հայ ժողովուրդը, տարուբեր՝ ալեկոծ ներկային ու անստոյգ ապագային միջեւ, անմիջական կարիքը չունի գրական պերճանքին. թէ մեր հոգին սեւեռելու ենք Արուեստէն առաջ, Արուեստէն աւելի իրական մտահոգութիւններու։

Հարց է սակայն թէ ամէն գրականութիւն կարելի՞ է պերճանք նկատել կամ ապարդիւն մտամարզանք։

Անտարակոյս քաղքենի արդի մշակոյթը յառաջ բերած է մակարոյծ արուեստ մը, ուր ձեւի եւ ոճի սնափառութիւնը կը ծածկէ խորքի եւ ներշնչումի կատարեալ աղքատութիւն մը։

Բայց ես տարուած եմ խորհելու թէ այդ ձեւամոլ եւ ցուցամոլ արուեստին կողքին գոյութիւն ունի ճշմարտապէս մարդկային արուեստ մը, «կեանք»ի գրականութիւն մը, ա՛յն, որ մարդիկ կը մօտեցնէ իրարու հոգեկան ջերմ մտերմութեամբ, որուն մէջ կը հրահրէ մարդկային բնազդը, եւ խանդավառութիւնը՝ հպարտ ու ազնուական կեանքի մը համար։

Հակառակ գինքը ճնշող մղձաւանջին, հայ ժողովուրդը միշտ պահանջը ունի այդ հոգեկան սնունդին։ Այն գրականութեան որ մեր ճակատագրի տըռամը, մեր կեանքի եղերականը պիտի առնէ նիւթ, որ մեզ յուզող մնայուն հարցերը պիտի բարձրացնէ գեղարուեստական արտայայտութեան մը։ Այդ կարգի գրականութիւն մը չէր կրնար երբեք պերճանք նկատուիլ։

Ափսո՛ս, մեր երիտասարդ գրականութիւնը կարծէք կը խորխափի «ուղղափառ» արուեստի վերամբարձ արահետներուն վրայ։ Բայց մենք անդէտ կը սպասենք անկեղծ ջերմ ու պարզ խօսքերու։ Անյագ ծարաւը ունինք մեծ, խոր ու մերկ գործերու։ Հայ կեանքի եղերական համայնապատկերը կ'ուզենք տեսնել, զգալ բարբախուն վէպերու, պատմուածքներու, արտասուչ քերթուածներու մէջ։

Կը կրկնեմ, այդպիսի գրականութիւն մը պերճանք մը չէ երբեք։

«Մեղեդիներ, Մեղեդիներ» ու հեշտօրօր, մեղրածորան գրականութենէն վերջ, Նարդունի պիտի փոխադրէ՞ իր տեսողութեան ու զգայնութեան ծիրը դէպի մերօրեայ կեանքը։ Ինք իբրեւ բժիշկ, «Յառաջ»ի մէջ արձագանգը կ'ըլլայ երբեմն ցաւագին գրուագներու։ Անոնք իր արուեստագէտի մաղական շունչին տակ կրնան վերածուիլ իրապաշտ հէքեաթներու։ Այդ ուղղութեամբ միայն իր հօրիզոնը պիտի լայննայ ու պիտի մօտենայ մեր սրտին։

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԻՆ ՄԷՋ»

Պ. Մերուժան Պարսամեան հատընտիր ծաղկաքաղ մը հրատարակեց վերջերս, Les poètes dans l'arche de Noé անունին տակ։ Այստեղ ամփոփուած են զանազան բանաստեղծներու կողմէ գրուած տաղաւորներ կենդանիներու մասին։ Հատորը պատկերազարդուած է վաշէ։ Գին 18 ֆրանք։ Դիմել (94, Rue Lafayette) Ծանթ հրատարակչականին։

օր: Ժամը 7·30ին զարհուրելի որոտում մը լսուեցաւ եւ կայծակ ինկաւ մարզադաշտին վրայ: Գրեթէ բոլոր տղաքը եւ ուսուցիչները գետին փռուեցան: Շատերը ոտքի ելան բռնած՝ իրենց գլուխները եւ անասելի սարսափի մը մատնուած: 19 հոգի գետին փռուած կը մնային, երկուքը մեռած (19 եւ 16 տարեկան), իսկ 17ը ծանր ցնցումներու մատնուած:

« ԻԳՏԻՐ »Ը ՀԱՅԵՐԷ՞Ն Է

Իգտիրէն « Սոն Փօսթա »յի կը հաղորդեն թէ Իգտիր հայերէն բառ մըն է եւ կը նշանակէ « դրախտ »: Քաղաքապետութիւնը ընկերի կառավարութենէն խնդրած է «Աղըր»ի (Արարատ) փոխել այդ հայերէն անունը:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատետրերը միասին բերել:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ
ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ
բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւյլն.: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8
(Զորս ճանապարհին՝ Ջրաղացքի-գետակի եզերք):
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՉԻԿԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին: դիւրամատչելի պիւֆէ:
Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը:

Ընտանեկան պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան 2
Հ. Յ. Դ. «ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ» մէջ
Յաջորդ օրը Երեքշաբթի ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ տեղի կ'ունենայ Տէսինի «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ին մօտ:
գեղարուեստական բաժին: ճոխ պիւֆէ:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
St. CLOUDԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)
ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ **Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ**
ճոխ պիւֆէ: դիւրամատչելի պիւֆէ:
Աստուածածնայ տօնի առթիւ տեղի պիտի ունենայ «վիճակ»:
Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել
Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը, St. Lazareէն շոգեկառք եւ շոգենաւ:
Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի:

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին:

Առաջին թիւին մէջ նիւթեր ունին՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ, Յ. ՋԱՐԵԱՆ, Ե. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ԻՐԱԶԵԿ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի « Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը » ընդարձակ պատմական գործը:

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ:

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրօի յուշերը, Հայաստանի խորհրդի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները:

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, Ա. ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Ե. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն իսկ « Վէմ »ի առաքումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝
L. Kévonianի **17 Rue Damesme, Paris (13)**

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այսօր, Կիրակի Ս. Աստուածածնի Տօնը եւ Խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առիթով պիտի պատարագէ ու քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեան: (կնիք)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ յետոյ Պէլվիլի ծանօթ սրճարանը: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ ըլլալ այս խիստ կարեւոր ժողովին:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԻԵԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

15 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2265

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

Դժբախտաբար կը հաստատուի տխուր տեղեկութիւն մը, զոր արձանագրած էինք «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւով, եւ բացորոշ վերապահութեամբ:

Այսպէս, օգոստոս 4 թուակիր շրջաբերականով մը, հրահանգուած է դադրեցնել հայ եւ ռուս բանուորներու գործազրկութեան նպաստը:

Տեղ-տեղ արդէն սկսած են գործադրել որոշումը, իսկ ուրիշ վայրերու մէջ ցուցակագրութիւններ կը կատարեն, սպասելով վերջնական հրահանգի:

Ռուսերը արդէն ձեռնարկած են դիմումներու:

Անշուշտ մերիններն ալ պիտի շարժին, ըստ սովորութեան դիմելով... դատ-դատ:

Կը կարծենք թէ դժուար չէ վերահաստատել նախկին վիճակը, դիմումները կատարելով ոչ միայն միացեալ, այլ եւ Ռուսերուն հետ համախորհուրդ:

Որովհետեւ, երկու ժողովուրդներուն տարագիր բազմութիւններն ալ կը գտնուին իրաւական եւ քաղաքական նոյն կացութեան մէջ:

Երկուքն ալ «հայմաթլոս» են, իրաւապէս զրկուած՝ հայրենիք եւ պաշտպան պետութենէ: Երկուքն ալ «հպատակ» Ազգերու Դաշնակցութեան, որ սահմանած է զանազան յանձնառութիւններ եւ ունի մասնաւոր գրասենեակ մը, յատկապէս իրենց համար:

Ի՞նչ խօսք որ տնտեսական է առաջադրուած կարգադրութեան հիմնական պատճառը:

Ֆրանսայ ալ, ինչպէս միւս բոլոր պետութիւնները, հարկադրուած է կրճատել իր ծախքերը: Քանի մը ամիս առաջ, հազիւ յաջողեցան կարկտել 12–15 միլիառի բաց մը, նոյն իսկ վիճակը խաղ սարքելով:

Բայց, հայ եւ ռուս բանուորները այստեղ ոչ միայն կը վաստկին, այլ եւ կը վճարեն: Անոնց առեւտրականներն ալ եկամուտի աղբիւր մը կը կազմեն, բնիկներուն պէս:

Ինչքան ալ ծանր ըլլայ գործազրկութեան նպաստին բեռը, աննշան գումար մը կը կազմէ հայ եւ ռուս աշխատաւորներուն բաժինը, վիթխարի միլիոններու քով:

Խնայողութեան պահանջին հետ, երեւի թիւրիմացութիւն մըն ալ դեր ունի այս կարգադրութեան մէջ:

Այսպէս, կ'առարկեն թէ Ռուսիոյ եւ Հայաստանի մէջ, ֆրանսացի բանուորները գործազրկութեան նպաստ չեն ստանար, որպէս զի հայ եւ ռուս բանուորներն ալ ստանան փոխադարձաբար Ֆրանսայի մէջ:

Այս պայմանը հաստատուած է նաեւ հիւանդանոցներու եւ ուրիշ հանրօգուտ գործերու համար: Փոխադարձութիւն:

Եւ սակայն, Փարիզի մէջ ալ գիտեն թէ հայ եւ ռուս բանուորները ինչո՛ւ Ֆրանսա կամ այլուր մնալու հարկադրուած են, եւ ինչո՛ւ բացառութիւն կը կազմեն միջազգային բոլոր օրէնքներէն:

Անոնց կացութիւնը մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի Գրասենեակին մէջ: Դէգ դէգ բանաձեւեր քուէարկուած եւ բաղձանքներ յայտնուած են:

Մինչեւ իսկ ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է բնիկներու կարգ մը իրաւունքները նոյնութեամբ շնորհելու «հայմաթլոս»ներուն, եթէ ուրիշ կառավարութիւններ ալ ընդունին: (Անցագիր, տուրք, բնակարան եւն.):

Այդ կարգադրութեանց հիման վրայ է որ, մինչեւ այսօր անխտիր կ'օգտուէին գործազրկութեան նպաստներէն, բացի քանի մը վայրերէ, ուր, կա՛մ տեղական իշխանութիւնը կը դժկամակի եւ կամ դրամը կը պակսի:

Մէկ խօսքով, ունինք ամուր գետին, պաշտպանելու համար մեր գործազուրկ աշխատաւորներուն իրաւունքը:

Անոնք նպաստ չէ որ կ'ուզեն, այլ աշխատանք: Եթէ նպաստ պիտի վճարեն, ուրեմն հարկ է ցոյց տալ աշխատանքի ճամբան:

Բայց, պաշտօնական դիմումները բաւական չեն, իբրեւ ամբողջական դարման չարիքի մը որ կը կրկնուի պարբերաբար, հետզհետէ սպառելով աշխատաւոր բազմութեանց ուժն ու համբերութիւնը:

Տագնապ ունեցանք 1926–27ին ալ:

Նորուսիկ բարգաւաճումէ մը յետոյ, 1930ի կիսուն տագնապը վերսկսաւ նոր եւ աւելի տարածուն ուժգնութեամբ մը, եւ յամրաբար աւերներ կը գործէ մինչեւ այսօր:

Ի՞նչ կրցանք ընել մենք, բացի կիսկատար հանգանակութիւններէ եւ նպաստաբաշխութենէ:

Ի՞նչ կրցան ընել աշխատաւորները իրենք, զուտ արհեստակցական հիման վրայ:

Միամտութիւն է նորէն Փարիզ ուղղել աչքերը, երբ գիտենք որ ո՛չ ոք տեղէն կը շարժի, եթէ աշխատաւորը ինք հովին յանձնած է իր գլուխը:

Փարիզի մէջ բազմազան խելքեր կան, բայց ելքը աշխատաւորը ինք է որ պիտի գտնէ:

Կը թուի թէ բազմամբոխ քաղաքները հետզհետէ անտանելի պիտի դառնան ապրուստի տեսակէտով:

Աչքի առջեւ ունենալով այդ հեռանկարը, ինչո՞ւ գործ չփնտռել հողագործական շրջաններու մէջ:

Յաճախ մեր երեսին կուտան թէ հողագործութենէ կը փախչինք եւ առեւտուրի ետեւէն կը վազենք: Այսինքն, քաղաքներէն չենք հեռանար:

Բոլորովին անիրաւ չէ այս վերագրումը:

Արդ, ժամանակները փոխուած են եւ ապրուստի, մանաւանդ ընտանիքի հոգը մազ կը ճերմկցնէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դառն անակնկալ մը Հայ եւ Ռուս գործազուրկներուն համար

Կիրակի օր վերապահութեամբ հաղորդած էինք թէ կը խորհուի դադրեցնել հայ գործազուրկներու նպաստը:

Նոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն որ դժբախտաբար ճիշդ է լուրը, ինչպէս գրած են ռուս թերթերն ալ:

Ոստիկանական տեսչութիւնը 4 օգոստոս թուակիր շրջաբերականով մը հաղորդած է քաղաքապետութեանց որ մէկ-երկու շաբթուան ընթացքին հայ եւ ռուս գաղթականներու գործազրկութեան նպաստը դադրեցնեն: Արդէն շատ մը վայրերու մէջ դադրեցուցած են նպաստը:

Ֆրանսական կառավարութիւնը նպաստ պիտի շարունակէ տալ միայն այն ազգերու գործազուրկներուն՝ որոնց հետ փոխադարձ պայմանագրութիւններ ունի:

Ռուս տարագիրներու կոմիտէին տնօրէն Մաքլաքով դիմումներ կատարած է իրաւասու իշխանութեան:

Վերջին լուրի մը համաձայն, ոստիկանութեան տեսչութիւնը հրահանգած է քաղաքապետութեանց, քանի մը օր յետաձգել որոշման գործադրութիւնը, մինչեւ որ օգափոխութենէն վերադառնայ Աշխատաւորներու Տեղաւորման Գրասենեակին վարիչը: (Փարիզ կը սպասուի հինգշաբթի):

Մէկ շաբթուան մէջ Պիյանքուրի մէջ 300–500 Ռուսերու գործազրկութեան նպաստը կտրուած է: Այս պատճառով այդ շրջանին Ռուսերը, որ մեծ բազմութիւն կը կազմեն, սկսեր են ցիրուցան ըլլալ:

Հրդեհ Պիրէնեի գաղթակայանին մէջ

250 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ

Աթէնքէն կը հեռագրեն օգոստոս 13 թուականով.— *Հրդեհ մը փճացուց 360 տաղաւարներ, Պիրէոսի գաղթականներու թաղին մէջ: Նիւթական վնասը 15—20 միլիոն տրախմիի կը հասնի: Քանի մը հոգի վիրաւորուած են: Տակաւին չի գիտցուիր թէ ի՛նչ եղած են քանի մը մայրեր որոնք բոցերուն մէջ մտած էին, իրենց զաւակները ազատելու համար: Կը կարծուի թէ փախած են, իրենց զաւակները փրկելէ յետոյ:*

ԽՄԲ.— Հեռագիրը չի տար գաղթականներու թաղին անունը: Պիրէոսի գաղթակայանը Լիփազման է, ուր հայ տարագիրներու թիւը կը հասնի 3500ի, բոլորն ալ տաղաւարներու մէջ: Կայ նաեւ Քոքինիան, որ արդիական քաղաք մըն է, 60—80,000 բնակչութեամբ, ուր նմանապէս բազմաթիւ Հայեր կան (մօտ 6000), բայց տաղաւարները շատ չեն այս քաղաքին մէջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՆ Է ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

Օգոստոս 21ին Փրակայի մէջ կը բացուի սիոնական համաշխարհային համագումարը, որուն պիտի մասնակցին 300 պատուիրակներ: Այս առթիւ, Ամերիկայի Սիոնականներու պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ հանգանակութեան ձեռնարկել, գաղթականներ տեղաւորելու համար Պաղեստինի մէջ: Այս մտքով պիտի դիմեն նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հոգատար Անգլիոյ, օրպէսզի աջակցի: Սիոնականները կ'ըսեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ փոխառութիւն մը կնքել հրեայ փախստականներուն համար, ինչպէս ըրաւ փոքր Ասիոյ յոյն գաղթականներուն համար: Պաղեստինը վերջին ապաւէնն է Գերմանիոյ փախստական Հրեաներուն համար որոնք «հայմաթլոս» են այսուհետեւ: Եթէ ներկայ վիճակը շարունակուի, 100—200,000 Հրեաներ տեղաւորելու խնդիր պիտի ծագի: Պաղեստին հանդիպող խուրաքանչիւր նաւ բաւական թիւով հրեայ փախստականներ կը ձգէ: Այժմ 225,000 կը հաշուեն Պաղեստինի Հրեաներուն թիւը: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին 40,000 հոգի աւելցած է: Գործազրկութիւն գրեթէ չկայ եւ հողագործութիւնը կը զարգանայ:

Իտալական օդանաւերուն յաղթական վերադարձը

ԶՕՐ. ՊԱԼՊՕ ԱՌԱՋԻՆ «ՄԱՐԷՇԱԼ ՕԴԻ»

Շաբաթ օր Լիզպոնայէն մեկնելով, իտալական 23 օդանաւերը Հռոմի օդակայանը Օսթիա վերադարձան իրիկունը: 100 քաջարի օդանաւորդները վար իջան 100 հազարաւոր Իտալացիներու դղրդագին ծափերուն մէջ: Ճամբան մեռած էին 2 հոգի, բայց ամէն տեղ անոնց անունները կ'արտասանուէին իբրեւ ներկայ: Ժամը 4էն իվեր լեցուած էին օդակայանին նստարանները և գետափը: Ոստիկանականութեան ջոկատներ կը հսկէին կարգապահութեան: Ամբողջ քաղաքը գետափ թափած էր, աչքերն ուղղած դէպի երկինք: Վառ գոյներով խարսխանիշեր կը ծփային ջուրին վրայ: Հանդիսականներուն մէջ կը գտնուէին իշխաններ, դուքսեր, հռչակաւոր գիտնական Մարքոնի, բոլոր նախարարները՝ իրենց խորհրդականներով, Ֆէրրարէի արքեպիսկոպոսը, Զօր. Պալպոյի կինը եւ զաւակները ինչպէս եւ բոլոր օդանաւորդներուն ընտանիքները: Դիւանագիտական օթեակը լեցուած էր: Զինուորները, ծովային թէ ցամաքային, հագած էին ամառնային նոր համազգեստը: Ժամը 4.30ին Զօր. Պալպօ կը հեռագրէր թէ անցած է Սարտենեա կղզին եւ կը հրաւիրէ իր ընկերները ողջունել իտալական հողը: Ժամը 5.15ին հասաւ Մուսոլինի, փաշական համազգեստով, ինչպէս նախարարները: Ժամը 6ին հորիզոնին վրայ երեւցան առաջին օդանաւերը, սեւ կէտերու պէս: Բազմութիւնը, որ երկիւղած լռութիւն մը կը պահէր, յանկարծ որոտաց բուռն ծափերով: Թաշկինակներ, գլխարկներ, թեւեր կը շարժէին ինչպէս ծով մը ալեկոծ: Յանկարծ բոլոր օդանաւերը անհետացան: Կը կարծուէր թէ պիտի թռչին Հռոմի վրայ, բայց անոնք պարզապէս զինուորական կարգի մտեր էին, իջնելէ առաջ: Ժամը 6.30ին գետին վրայ իջաւ Զօր. Պալպոյի ջրօդանաւը, ետեւէն՝ ուրիշ մը: Զօրավարը կանգ առաւ կամրջակին առջեւ, ուր իրեն կ'սպասէր Մուսոլինի: Յետոյ օդանաւը կապեց խարսխանիշի մը, ներս մտաւ, հագուեցաւ եւ ցատկեց մակոյկի մը մէջ որ առաջնորդեց դէպի ցամաք: Մուսոլինի ջերմապէս ողջագուրուեցաւ: Ժամը 6.40ին բոլոր օդանաւերը իջան առանց ո՛ր եւ է արկածի: Քարափին վրայ, սպաները զատ, զինուորները զատ շարուեցան զինուորական կարգով եւ Մուսոլինի աչքէ անցուց բոլորը:

Յետոյ բոլորը մէկ ուղղուեցան դէպի Հռոմ: Առաջին անգամ մեկնեցաւ Մուսոլինի: Թափօրը Հռոմի արուարձանները հասաւ ժամը 8ին: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած փողոցներուն մէջ: Վենետիկի հրապարակին վրայ բազմութիւնը այնքան մեծ էր որ ոստիկանութիւնը չկրցաւ պահել բարեկարգութիւնը: Շղթաները խորտակուեցան: Ժամը 9ին թափօրը հասաւ Քոլոննայի հրապարակը, հայրենասիրական երգերով եւ նուագներով: Օդանաւորդներուն ժամանումը ողջունուեցաւ դղրդագին ծափերով: Բոլորը մէկ առաջնորդուեցան մամուլի ակումբը, ուր Զօր. Պալպօ պատշգամ ելլելով շնորհակալութիւն յայտնեց:

⁂ Զօր. Պալպօ 25 օդանաւերով նամբայ ելաւ յուլիս 1ին, հետեւելով հետեւեալ ուղեգծին.— Օրպէթէլլօ – Ամսթէրտամ՝ 1400 քիլոմեթր.— Ամսթէրտամ – Լընտընտէրի (Իրլանտա) 1000 քիլոմեթր (յուլիս 2).— Լընտընտէրի Րէյքիավիք (Իսլանտա) 1500 քիլոմեթր (5 յուլիս).— Րէյքեավիք – Քարթրայթ 2400 քիլոմեթր (12 յուլիս).— Քարթրայթ – Շէտիաք 1280 քիլոմեթր (13 յուլիս).— Շէտիաք – Մոնրէալ 700 քիլոմեթր (14 յուլիս).— Մոնրէալ – Շիքակօ 1400 քիլ. (15 յուլիս).— Շիքակօ – Նիւ Եորք 1600 քիլ. (19 յուլիս).— Նիւ Եորք – Շէտիաք (վերադարձ) 1400 քիլ. (25 յուլիս).— Շէտիաք – Հարպըր Կրէյս (Նոր Երկիր) 900 քիլ. (26 յուլիս).— Հարպըր Կրէյս – Ասորեան կղզեխումբ 2670 քիլ. (8 օգոստոս).— Ասորեան կղզիներ – Լիզպոնա 1600 քիլ. (9 օգոստոս).— Լիզպոնա – Օսթիա (Հռոմ) 2200 քիլ. (12 օգոստ.):

Կիրակի օրուան փառաւոր ցոյցը

Կիրակի ամբողջ օրը տօն էր Իտալիոյ եւ մանաւանդ Հռոմի համար:

Առտուն օդանաւորդները ընդունեցան թագաւորին կողմէ եւ յետոյ տարուեցան կոլոսէօն եւ անցան Կոստանդինի յաղթական կամարին տակէն, — պատիւ մը որ ոչ ոքի եղած է 1527էն ի վեր: Ապա, հանդիսաւոր նիստի մը մէջ, Պ. Մուսոլինի «օդի մարէշալ» անուանեց Զօր. Պալպօն:

Արարողութենէն առաջ, Զօր. Պալպօ յայտարարեց.

— «Պատիւ ունիմ ձեզի ներկայացնելու անդրատլանտեան երկրորդ նաւաբաժինը: Կը յուսամ թէ իբրեւ վարձատրութիւն այն գործին զոր կատարեցինք ձեզի համար, մեզի պատիւ պիտի ընէք օր մը մեր կեանքը պահանջելու»:

Պ. Մուսոլինի պատասխանեց.

— «Չորս ամիս առաջ, խօսելով այստեղ, ակնարկեցի ձեր գործին: Այն ատեն հաւատք յայտնեցի գործին յաջողութեան համար: Երբ Զօր. Պալպօ հրաժեշտ առաւ ինծմէ, ըսի թէ վստահ եմ վերադարձին համար: Իմ ուրախութիւնս քիչ մը պղտորած է այսօր Ամսթէրտամի եւ Ասորեաններու զոհերուն յիշատակով: Անոնց յիշատակը յաւէտ պիտի մնայ մեր սիրտին մէջ: Ես վայրկեան առ վայրկեան հետեւեցայ ձեր փորձին: Այսօր, ձեր յաջողութենէն յետոյ, կը յայտարարեմ թէ դուք արժանի եղաք Իտալիոյ, յեղափոխութեան եւ օդանաւորդութեան: Արժանի եղաք Իտալիոյ, որովհետեւ 20,000 քիլոմեթր ճամբորդութեան ընթացքին ամբողջ աշխարհի մէջ հարիւրաւոր միլիոններով մարդիկ արտասանեցին Իտալիոյ անունը, որ սիրելի է մեր սրտին ինչպէս անունը մեր մօրը: Ամերիկայի մէջ, դուք վառեցիք հայրենասիրութիւնը իտալական ստուարաթիւ համայնքներուն զորս չենք մոռնար: Արժանի եղաք յեղափոխութեան, որովհետեւ ձեր քաջագործութիւնը կատարուեցաւ փաշականութեան դրօշին տակ: Եւ արժանի եղաք օդանաւորդութեան, որովհետեւ, շատ տարիներ պիտի անցնին մինչեւ որ ուրիշ օդանաւային ուժեր կարենան ոչ թէ գերազանցել ձեզ, այլ հաւասարիլ ձեզի: Իբրեւ պետը կառավարութեան, կը համբուրեմ ձեր հրամանատարը, համբուրելու համար ձեզմէ իւրաքանչիւրը»:

Վարչապետը ապա կարդաց արքայական հրովարտակը, որով շքանշաններ կը տրուէին քաջարի օդանաւորդներուն: Յետոյ օդի մարէշալ հռչակելով Զօր. Պալպօն, անոր կուրծքէն կախեց ոսկի արծիւ մը եւ յանձնեց մարէշալի «քէփի»ն որ դրուած էր կապոյտ արկղի մը մէջ:

Արմատականներու միջազգային համագումարը Սօֆիայի մէջ

Պ. ԷՌԻՈՅԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսայի նախկին վարչապետը Սօֆիա կը գտնուի այս միջոցին, իբրեւ արմատական մասնակցելու համար արմատականներու միջազգային համագումարին:

Կիրակի օրուան նիստին մէջ, Պ. Էռիօ խօսք առնելով, յայտարարեց.

— Քաղաքականութիւնը մարդոց ծառայելու արուեստն է, ոչ թէ զանոնք շահագործելու, ծառայել՝ կարելի եղածին չափ լաւ, ինչ որ կը նշանակէ թէ չկայ աւելի յառաջադէմ կուսակցութիւն քան մերինը, հետեւեալ պարզ առաքինութեամբ, — ուղղամտութիւն: Մէկ խօսքով, իբրեւ հիմք՝ գիտական զննութիւնը, իսկ իբրեւ նպատակ՝ բարոյականը: Մեր կանոնն է, — քալել դէպի ապագան, հասկնալ եւ գործել: Ինչ կը վերաբերի տնտեսական տագնապին, խնդիրը ունի երեք գլխաւոր երեւոյթներ.— 1. Կազմակերպել արտադրութիւնը, կանոնի տակ առնել կարգ մը նիւթեր, — գինի, ցորեն, ծխախոտ, հանածոյ: 2. Կազմակերպել սպառումը: Երրորդ խնդիրն է դրամական դժուարութիւնը: Ասկէ յառաջ կուգայ տնտեսական ճգնաժամը:

⁂ Պ. Էռիօ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Սօֆիայի մէջ, հանդիսաւորապէս դիմաւորուելով սահմանագլուխէն: Ֆիլիպէի մէջ, բարի գալուստի գացած էին վարչապետ Պ. Մուշանով եւ բազմաթիւ պաշտօնեաներ, ինչպէս եւ կուսակցութեանց պետերը: Պ. Էռիօ յայտարարեց թէ բարեկամաբար դէպք մը պիտի ըլլայ Ֆրանքօ-պուլկար մերձեցում մը: Թագաւորը արտասահման գտնուելով իր բացակայութեան համար ցաւ յայտնեց վարչապետին միջոցաւ: Սօֆիայի քաղաքապետութիւնը որոշեց պատուակալ քաղաքացիի տիտղոսը տալ Պ. Էռիոյի:

Էնկիւրիի անգլ. դեսպանը փոխուեցաւ

Էնկիւրիի անգլիական դեսպան նշանակուեցաւ Սըր Փըրսի Լորէն:

Թուրք թերթերը հրատարակելով անգլիացի ճարտարագէտ Լէնտըրսի վտարման մանրամասնութիւնները, կ'ըսեն թէ այդ գործողութիւնը պիտի նպաստէ անգլօ-թուրք յարաբերութեանց ամրապնդման: Ստանալով դեսպանին տեղեկագիրը, անգլիական կառավարութիւնը առ այժմ պատճառ չի տեսներ ո՛րեւէ բողոք ներկայացնելու: Թերթերը կ'ըսեն թէ լրտեսութեան խնդիր չկայ, բայց չեն յայտներ վտարման բուն պատճառը:

ԿԵՂԾ ԴՐԱՄ ԿԸ ՔՇԷՐ

Անիէսի մէջ ձերբակալուեցաւ կասկածելի մարդ մը, Տանիէլ Լուսթօ, 62 տարեկան, երբ կը փորձէր կեղծ տասը ֆրանքնոցներ քշել: Ոստիկանները վրան խուզարկելով 15 կեղծ տասնոց գտան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՆԱ՞Յ ԱՊԱՀՈՎԵԼ
Աշխարհի խաղաղութիւնը

Թէ «Զինաթափութիւն»ը յումպէտս վատնուած առասպելական գումարներու հասնող աւելորդ ծախքերու առաջքը պիտի առնէ, վերջ տալով խելակորոյս զինարշաւին՝ ոչ մէկ տարակոյս այդ մասին:

Թէ այդ աւելորդ ծախքերու խնայումը դէթ ժամանակաւորապէս կը կանոնաւորէ պետութեանց պիւտճէները, այդ մասին եւս տարակարծութիւնները շատ չեշտուած չեն:

Բայց թէ զինաթափութիւնը վերջ պիտի կրնայ դնել ամէն պատերազմի, առաջին նայուածքով ոչ միայն մարդ չի կրնար հաւատալ այդ հրաշքին, այլ եւ ապշելով կ'ապշի թէ ինչպէս լրջօրէն հաւատացողներ կան այդպիսի տղայական վարկածի մը:

Հարցը չխորացնողներուն համար, արդարեւ, պատերազմները ոչ թէ կը ծագին զինուորներու թիւին ստուարացումէն եւ անոնց ունեցած զէնքերու կատարելագործումէն՝ այլ հոգեկան այն խոլ ու անասնական վիճակէն որ «մարդը մարդուն գայլ» կը դարձնէ:

Ժամանակին մարդը մարդուն դէմ մէս մինակն է որ կը կռուէր, յետոյ խումբերով, բանակներով, եւ վերջապէս միլիոններ է որ միլիոններու դէմ ելան: Կռիւը ձեւ փոխեց, զարգացաւ, կատարելագործուեցաւ, երթալով աւելի եւ աւելի մահացու դարձաւ: Բայց մնաց կռիւ՝ երկու հոգի ըլլային կռուողները, քարայրի դարուն՝ թէ միլիոններ 1914 թուին:

Ժամանակին մարդը մարդուն դէմ իր եղունգներովն ու ատամներովն է որ կը կռուէր, բիրով ու քարով աւելի յետոյ, բայց զէնք չունենալուն համար չէր քաշուեր իր հակառակորդին վրայ յարձակելէ: Այսօր բանակները բանակներուն դէմ 420նոց թնդանօթներով եւ -1500 քիլօ պայթուցիկ պարունակող հրէշային ռումբերով է որ կը կռուին, բայց կը կռուին միշտ՝ քանի կիրքը կը լեցնէ բանականութիւնը:

Միլիոններու տեղ հարիւր հազարներու վերածեցէք պետութեանց բանակները, առէք անոնց ձեռքէն բոլոր կատարելագործուած զէնքերը, նոյն իսկ բոլոր հրանօթները եւ հասարակ հրացանն անգամ, անոնք դարձեալ պիտի կռուին՝ հոգ չէ թէ ճերմակ զէնքով, ինչպէս հին ատենները:

Զինաթափութեան հարցը սակայն այս մանկական պարզութեան մէջ չէ որ կը ներկայացնեն զայն յամառօրէն պաշտպանողները:

Վերջին պատերազմը ցոյց տուաւ որ նոյն իսկ հապճեպով եւ կռուի ընթացքին շինուած պաշտպանողական գիծերը գրեթէ անառիկ կրնան դառնալ եւ անշարժացնել յարձակող բանակները, եթէ ունենան միեւնոյն պահանջուած թուով զինուորական ուժերը:

Խաղաղութեան օրերու մէջ երբ ամէն երկիր կամաց կամաց եւ արուեստին վերջին կատարելագործութիւններովը օժտուած պաշտպանողական գիծեր եւ ամրութիւններ հաստատէ, իր սահմանները ապահովելու համար թշնամի բոլոր խուժումներուն դէմ, ու մանաւանդ եթէ արգիլուած ըլլայ ծանր հրետանիի եւ մեծ հրասայլերու շինութիւնն ու գործածութիւնը, նախայարձակ պետութեան բոլոր ուժերը դատապարտուած են փշրուելու այդ գիծերուն դէմ:

Թշնամին յաղթահարելու բացարձակ անկարելիութիւնն է ուրեմն որ անօգուտ դարձնելով պատերազմները, վերջ պիտի տայ նաեւ անոնց:

Այս ձեւով ներկայացուած՝ եւ ընդունելով որ զինաթափութեան դաշինքը ստորագրելու կոչուած պետութիւնները, կէտ առ կէտ եւ պարկեշտօրէն գործադրեն անոր պարտադրած բոլոր կէտերը, ի հարկէ այս տեսակէտը կը սկսի պաշտպանելի դառնալ:

Բայց որովհետեւ պարկեշտութիւնը ներկայ դիւանագիտութեան եւ առհասարակ ամէն ժամանակներու դիւանագիտութեանց գլխաւոր առաքինութիւններէն մէկը չի կազմեր, հարց կը ծագի թէ ինչպէ՞ս կարելի է արգիլել որ պետութիւն մը գաղտնաբար չպատրաստէ այդ արգիլուած զէնքերը եւ յարմար օր մը չգործածէ զանոնք իր թշնամիին դէմ, այնքան աւելի մեծ ինքնավստահութեամբ իր գերակշիռ ուժերուն վրայ, որքան աւելի լաւ գիտնայ որ իր հակառակորդը զրկուած է այդ կատարելագործուած զէնքերէն:

Հանրային կարծի՞ք, քաղաքակիրթ մարդկութեան ընդհանուր պարսա՞ւը: Ատոնք բոլորը չեւզի մը ծանրութիւնովն իսկ չեն կրնար կշռել այս պետութեան խղճին վրայ որ հակառակ բոլոր հանդիսաւոր ուխտերուն, դաշինքներուն, խոստումներուն, համաձայնութիւններուն եւ այս կարգի օգտային այլ գրաւականներու՝ յանդգնութիւնն ունեցած է արդէն պատերազմի մտնելու իր դրացիին դէմ: Պատերազմը սկսելէ յետոյ մէկ մտահոգութիւն միայն կրնայ առաջնորդել զայն. շահիլ պատերազմը եւ շահիլ ամէն գնով, օր առաջ՝ այն հաստատ համոզումով որ յաղթականին չեն պակսիր երբեք ամէն ամբաստանութեան տակէն ազատելու պէս մաքուր դուրս գալու միջոցները:

Պատասխանը այս առարկութեան դէմ պարզ է բայց ոչ համոզիչ.— խիստ հակակշիռ պիտի գործ դրուի իւրաքանչիւր պետութեան զինուորական պատրաստութիւններուն վրայ:

Հակակշի՞ռ, օտարներու կողմէ գերմանական հողի վրայ եւ գերմանական գործարաններու, զինարաններու, զօրանոցներու մէջ, այսօ՞ր, հիթլէրական ազգայնամոլութեամբ եւ թթու օտարատեցութեամբ պայթելու աստիճան ուռած Գերմանիոյ մէջ, երբ Վերսայլի յաջորդ դարուն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած այն չէզոք յանձնաժողովը որ կոչուած էր ստուգել արգիլուած զէնքերու եւ ռազմամթերքի փճացման իրականացումը, ստիպուեցաւ պարտըւած յայտարարել ինքզինքը եւ ետ քաշուիլ անպատիւ կերպով՝ եթէ ոչ վտանգաւոր՝ դէթ անախորժ ընդհարումներու առիթ չտալու համար:

Հակակշի՞ռ, այսօ՞ր, ճշդելու համար թէ ձուլուած սա խողովակը արդեօք թնդանօթի մը բերանը պիտի՞ կազմէ եւ կամ սա անիւը շոգեշարժ մեքենայի՞ մը թէ հրասայլի մը յատկացուած է: Իրական հակակշի՞ռ, ամէն օր, Գերմանիոյ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր գործարաններուն ու պահեստներուն վրայ: Միամիտ ըլլալու է մարդ հաւատալու համար այդ բանին հնարաւորութեանը:

Բայց վայրկեան մը միամիտ ըլլանք եթէ կ'ուզէք, եւ զինաթափութեան ջնորքին հաւատացողներուն (կամ հաւատալ ձեւացողներուն հետ), մենք ալ ընդունինք թէ զինաթափութեան դաշինքը ստորագրելէ յետոյ, հնարաւոր է նաեւ անոր ճշգրիտ գործադրութիւնը ապահովել՝ խիստ հակակշռի մը միջոցաւ:

Բայց եթէ, հակառակ բոլոր ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցներուն, պատահի որ մարդկութիւնը դարձեալ տեսնէ պատերազմի մը արհաւիրքը, ո՞վ կրնայ արգիլել, եւ ինչպէ՞ս, որ նախայարձակ կողմը, կամ կողմերէն մէկը, պատերազմի ընթացքին իսկ պատրաստէ այդ արգիլուած զէնքերը՝ եւ դեռ ուրիշներ, աւելի կատարելագործուած, աւելի վիթխարի, աւելի մահաբեր գործիքներ ու կազեր:

Պէտք չէ մոռնալ որ մեծ պատերազմին սկիզբը գոյութիւն չունէին այն հրէշաւոր «պէրթա»ները որոնք Փարիզը ռմբակոծեցին 80 քիլոմէթր հեռաւորութենէ, ինչպէս հնարուած չէին տակաւին զրահապատ հրասայլերը եւ այն բազմաթիւ թունաւոր ու հեղձուցիչ կազերը որոնք գտնուեցան պատրաստուեցան եւ գործածուեցան պատերազմի ընթացքին:

Անգամ մը ընդհարումները սկսելէ յետոյ, այլ եւս կարելի չէ հակակշիռի խօսքն անգամ ընել: Ուրե՞մն:

Պարզապէս այդպիսի հնարաւորութեան մը գաղափարն իսկ կը բաւէ որ ամէնքէն լրիւ եւ կէտ առ կէտ գործադրուած զինաթափութիւնը դառնայ բացարձակապէս անօգուտ եւ անզօր պատերազմներու առաջքը առնելու: Իր թուական եւ ճարտարարուեստական միջոցներու առաւելութեան վրայ վստահ պետութիւն մը երբեք կանգ չպիտի առնէ այն մանրամասնութեան առջեւ որուն՝ «զինաթափութիւն» անունը կուտանք:

Որքան ատեն որ փոխվրէժի եւ փոխհատուցման հուրը չհանգչի մարդոց մէջ, որքան ատեն որ տիրակալութեան, աւելի եւս ընդարձակուելու, աւելի եւս հարստանալու անյագ ծարաւը չչորնայ կոկորդներու մէջ, որքան ատեն վերջապէս որ խաղաղութեան զգացումը չտիրապետէ ժողովուրդներու հոգիին մէջ՝ որ եւ է արհեստական պարտադրուած միջոցներով կարելի չէ պատերազմներու առաջքն առնել:

Խաղաղութիւնը ապահովելու միակ միջոցը կը կայանայ հոգիներու խաղաղացումին մէջ:

Բայց, ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս ...:

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՅՈՅՆ ՓՈԽԱՆԱԿԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու արեւմտեան Թրակիայէն 250 դրօսաշրջիկներ հասան Պոլիս: Ասոնց մէջ կը գտնուէին 100ի չափ Յոյներ Ալեքսանդրապօլիսէն, Քօմօթինիէն (Կիւմիւլճինա), Քսանթիէն, Տրամայէն եւ Գավալայէն: Ուրիշ հարիւրի չափ անձեր կը բաղկանան Թուրքիոյ փոխանակեալներէն եւ 50ի չափ Թուրքիայէն մեկնող Յոյներէ: Առաջին անգամ է որ փոխանակեալներ եւ ժամանակին Պոլսէն հեռացողներ արտօնուած են վերադառնալու Պոլիս: Ասիկա հետեւանքն է Թուրք-Ելլէն սիրալիր բարեկամութեան եւ Պալքանեան Միութեան:

ՎԵՐՔԵՐ ԵՒ ՀՈԳԵՐ

Ակնարկ մը այս վերջին տասը տարիներուն վրայ՝ կը բաւէ տեսնելու համար հոգեկան տագնապը հայ անհատին եւ հայ հաւաքականութեան: Ան կ'ընթանայ տնտեսական տագնապին հետ քայլ առ քայլ, կողք կողքի:

Անցեալ տարուան Պէյրութի հիւանդանոցի հրդեհին ժամանակ եղած հանգանակութիւնը բաղդատեցէք 1927ի Շիրակի աղէտեալներու համար կատարած հանգանակութեան: Եթէ կ'ուզէք, նոր հանգանակութիւն մըն ալ կազմակերպեցէք գործազուրկներու համար, վստահ եղէք որ արդիւնքը ողորմելի պիտի ըլլայ:

Եթէ ունիք անգործ բարեկամներ, ընկերներ, հայրենակիցներ կամ ազգականներ կարդացէք անոնց նամակները ու պիտի տեսնէք տնտեսական տագնապին առաջ բերած աւերները:

Դեռ երէկ էր, Մարսէյլէն հայրենակից մը կը գանգատէր «Յառաջ»էն որ ոչ մէկ ուրախ լուր չի հանդիպիր «Յառաջ»ի մէջ: Այստեղ միջանկեալ ըսեմ որ, այս տարի ազգային տօները շատ աւելի խանդավառ եւ բազմամարդ եղած են բաղդատած վերջին երկու տարիներուն: Բայց այս չի նշանակեր թէ հայ մարդուն քով հոգեկան տագնապ գոյութիւն չունի:

Արդ, այս վիճակին մէջ պէտք է եւ պարտաւոր ենք ելք մը, լոյս մը փնտռել: Անշուշտ այս անկայուն պայմաններուն տակ լաւագոյն ելքը պիտի ըլլար եթէ գաղթահայութեան քառորդը երկիր փոխադրուէր: Բայց այդ մեր կամքէն կախուած չէ երբեք, այլ Մոսկուայի կամքէն: Ուստի պարտականութիւն կ'իյնայ գաղթահայ կազմակերպութիւններուն եւ մամուլին վրայ՝ արմատական միջոցի մը դիմելու:

Առաջին յօդուածով հայ անհատը, հայրենակցական միութիւնները դէպի համագործակցութիւն կ'առաջնորդէի: Վստահ ըլլալով որ՝ այս հոգեկան տագնապը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տնտեսական տագնապի արդիւնք, տուի համեստ ծրագիր մը, աւելի ճիշդը առաջարկ մը:

Այս անգամ պիտի մատնանշեմ ուրիշ կէտ մը որ նոյնպէս կապ ունի համագործակցութեան հետ:

1919ին Պոլսոյ մէջ երկրագործական միութիւն մը կար: Ազնիւ, անձնուէր անհատներու խումբ մը: Ան հիմնեց երկրագործական վարժարան մը—Արմաշ: Միջոցներ սահեծեց չափահաս եւ յառաջադէմ որբ տղաներու երկրագործական կրթութիւն տալու համար: 1922ը քանդեց ամէն բան, հրդեհեց բարգաւաճ Իզմիրը, աշխարհի չորս հովերուն ցրուեց կենսունակ, ստեղծագործ ժողովուրդ մը եւ անոնց հետ այդ ազնիւ, աշխատասէր մարդոց հոյլը: Անոնցմէ ոմանք Եգիպտոս, Ցունաստան, Պուլկարիա կը գտնուին:

Ասոնք հիներն են, փորձառու մասնագէտներ: Ունինք ահագին թիւով նորեր, գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ: Ինչո՞ւ ծափ չեն զարներ ու մէջտեղ չեն գար այս թափառական ժողովուրդին մէջ հողին սէրը արթնցնելու համար:

Մենք տեսանք, թէ ինչպէս հայ որբերը (Ցունաստանէն եւ Սուրիայէն եկած) գիւղերը ձգեցին ու մեծ քաղաքները իջան: Որովհետեւ անոնք դէպի լոյսը կ'ուղղէին իրենց աչքերը, բայց ափսոս որ չգտան այդ դարպասող լոյսը եւ այսօր կը տառապին գործազրկութեան ճանկերուն մէջ:

Ահա ձեզի խումբ մը մեր աչքերուն առջեւ, Ռըթէյլի մէջ, որ քօօփերաթիւի մը գործարանը կը վարեն: Ձեռներէց, աշխատասէր եւ մասնագէտ մարդիկ: Ինչո՞ւ կորիզը չեն կազմեր երկրագործական միութեան մը, համախմբելու ցիրուցան երկրագործ մասնագէտները նպատակի մը շուրջ:

Ինչ որ առաջարկեցի առաջին յօդուածով, շատ լաւ կը պատշաճի երկրագործական միութեան մը նպատակներուն:

Երկրագործական միութեան մը նպատակը պիտի չըլլայ միմիայն երկրագործական վարժարան բանալ, երկրագործական ուսանողներ պահել, կայաններ հիմնել: Աւելի համեստ, ժողովուրդին հետ, ժողովուրդին մէջ, որպէս առաջնորդ, որպէս գործիչ պէտք է կազմակերպել հողագործական համագործակցականներ:

Անգործ որ եւ է ժողովուրդ անպայման հոգեկան եւ մտային անկում կ'ունենայ: Այս ժողովուրդը անգործ չի կրնար մնալ: Համիտը քանդեց անոր շէն գիւղերը, բայց տարին չբոլորած անոնք վերաշինուեցան: Աւերակ մը ցոյց տուէք անոնց, անապատ մը առաջնորդեցէք գիւղատնտես մասնագէտ հայրենակիցներ, պիտի տեսնէք ի՛նչպէս ովասիսի պիտի վերածեն:

Ահա ձեզի ալ գործի ասպարէզ մը, ինչպէս ցոյց տուի հայրենակցական միութիւններուն: Մի գլանաք ձեր աջակցութիւնը բերել այս ժողովուրդին: Վստահ եղէք որ ձեր դերը նուազ օգտակար պիտի չըլլայ գաղթահայ պատմութեան մէջ:

ԱԶԱՏ

Որո՞ւ հետ ամուսնանալ

Պերլինի շաբաթաթերթերէն մէկը կը հրատարակէ յօդուած մը, որ կը ճշդէ թէ, Հիթլէրի յեղափոխութենէն յետոյ, գերմանացի երիտասարդները ի՛նչ տեսակ աղջիկներու հետ պէտք է ամուսնանան, յանուն ցեղին բարելաւման: Այսպէս յօդուածագիրը կը թելադրէ ամէն ազնուացեղ գերմանացիի ընտրել արիական ցեղէ չէկ աղջիկ մը, որուն յատկանիշներն են՝ կապոյտ աչքեր, ձուաձեւ երես, սպիտակ մորթ: Մերժել այն աղջիկները, որոնք Միջերկրականեան ցեղէ են, երկար իրանով, կարճ սրունքներով, սեւ մազերով եւ մսեղ շրթներով:

Գերմանացի երիտասարդ մը պէտք չէ ամուսնանայ նաեւ դեղին կամ սեւ ցեղէ աղջիկներու հետ:

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ Միջերկրականեան ցեղի աղջիկներուն ներկայացուցիչն է մանչ - աղջիկը:

Գերմանացի երիտասարդը պէտք չէ ամուսնանայ նաեւ այն կնոջ հետ, որ սալոն կը յաճախէ կամ... թատրոն կ'երթայ, կամ ... մարզանքի կը հետեւի, կամ ազատ ասպարէզ մը ընտրած է (բժշկութիւն, փաստաբանութիւն, եւայլն):

Պիտի ընտրէ այն աղջիկը, որ մաքրակրօն ճանչցուած է, անբիծ, կոյս, աշխատասէր, տնաշէն, եւ կը սիրէ զաւակ ունենալ:

Եւ խորհիլ որ պատերազմէն առաջ դարձեալ Գերմանիոյ մէջ էր որ կազմուած էր աղջիկներու միութիւն մը ազատ այրերու հետ ամուսնանալու նպատակով:

«Ապերախտ» Հայեր

Ժամանակէ մը ի վեր Թուրք նութիւնը մեզ «ապերախտ» մակդ կ'որակէ, ըսելով որ օսմանեան կ վարութիւնը Հայոց մէջէն դանձ նախարարներ, արտաքին գործ խարարներ եւ օգնական – նախա ներ, համալսարանի ուսուցչա ներ, բարձրագոյն վարժարան տնօրէններ, փաշաներ եւ պէյեր ունենց. իսկ Հայերը՝ Թուրքերու «բարիքներուն» յարգը չգիտցան.

Հիմա նոյն ակնարկը կ'ընեն Վրացիք, Հայոց հանդէպ, թէ լի մեզ եւ խոստովանինք անկե բար՝ ոչ – չարամտօրէն:

Եթէ Թուրքերը Հայոց մէջէն ն րարներ եւ ուսուցչապետներ ըն են, մեր սեւ աչքերուն ու յօնք համար չէ, այլ որովհետեւ իրեն րայ մեր ունեցած առաւելութիւ տեսնելով՝ մեզի յանձնած են տակ պատասխանատու փափուկ տօններ, որոնց մէջ ո՛եւէ ընդու թիւն չունէին իրենք՝ Թուրքերը.

Հակառակը պնդելը՝ կը նշան թէ Թուրքերը գիտնալով Հայոց կարողութիւնը, իրենց երկիրը կ նելու դիտաւորութեամբ՝ Հայոց ջակցութեան դիմած են, որպէ ժա՛մ յառաջ եւ հիմնայէ՛ս երկիրը:

Ա՛յս է տրամաբանութիւնը:

Վրահայ յարաբերութեանց հօս խնդիրը տարբեր է. երկ «ապերախտութիւն» չկայ, բարե տարար: Հետտեւս եւ քաղաք Թամար Թագուհին՝ Վրահայոց «Թագաւոր» դրած է Զաքարիա ւանէ եղբայրները, անշուշտ հարկատու Թագաւորներ:

Այս՛, «Թագաւորնե՛ր», ինչպ իրենց մօր կողմէ Անիի Ղըղ – Ղ Ս. Յովհաննէս եկեղեցին մէջ արձանագրութիւնը կ'ըսէ.

«Սր. եւ մեզսաքաւիչ պատա որ ի սմա կատարի, Սահակզի ծնողի Զաքարիայ եւ Իւանէ գաւորաց Հայոց»:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՃ

ԲՈՅՆԵՐ՝
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ Դ

ԽՄԲ.— Պուլվառ Օտտոյի (Մ սէյլ) դպրոցին տնօրէնը, ընկ. Մարտիրոսեան, ամավերջի հանդ առթիւ կազմած է ընդարձակ կագիր մը: Կ'ամփոփենք հիմն մասերը՝ գաղափար մը տալու մար թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ տարուի նոր սերունդին փրկութ այս լուսաւոր պողոտաներուն վրա

Դուք ալ ինծի չափ կը ճանչնա դպրոցի շէնքը: Առաջին երեք ներուն, տախտակէ երկու խրճիթներ՝ 200 աշակերտներու մար. իսկ այս տարի, երեք տախ սենեակներ 180 աշակերտներու մար:

Շէնքի խղճուկ եւ ողորմելի վի րակին պզտիկութիւնը, սառն չին, ձմեռուան ցուրտն ու ամառ կիզիչ տօթը, անձրեւները, րաւական են ամէնէն համբերատ սուցիչն անգամ մէկ տարիէն ցնելու:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս Թաւրիզի մէջ տեղի ունեցաւ «ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՕՐ»ը, որու ընթացքին երաժիշտ Լեւոն Գրիգորեանը կարդաց ուսումնասիրութիւն մը՝ երաժշտութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի երաժշտական արժէքի մասին: Մեր աշխատակցին խնդրանքով այդ ուսումնասիրութիւնը տրամադրուած է «Յառաջ»ին:

Արուեստների մէջ երաժշտութիւնը ամենահիններիցն է, այնքան հին որքան մարդը, եւ եթէ կ'ուզէք աւելի հին, որ նոյն իսկ կարելի է համարել նախամարդկային արուեստ. քանի որ երաժշտութեան սաղմը մենք կենդանիների մէջ անգամ տեսնում ենք: Իսկ առ առաւելն մարդկային կեանքում երաժշտութեան դերը շատ մեծ է եղել եւ գնալով նրա արժէքը աւելի բարձրանում է. քանի որ իւրաքանչիւր ազգի մշակոյթի չափանիշը ճշգրիտ կերպով կարելի է բնորոշել նրա երաժշտութեան զարգացման աստիճանից եւ միշտ էլ մարդու անբաժան ընկերն է եղել եւ մեծ դեր է կատարել մարդկային համայնական կեանքի մէջ:

Վերցրէք խաղը, տօնական օրեր, որս, պատերազմ, ծնունդ, մահ, պսակ, սուգ, ուրախութիւն, բոլորի հետ կապուած է եղել օրգանական կապով եւ երաժշտութեան ազդեցութիւնը մարդու հոգու եւ զգացմունքների վրայ շատ աւելի մեծ է եղել, քան հազարաւո՛ր խօսքեր ու ճառեր:

Այսպէս, իւրաքանչիւր ընկերային երեւոյթի մէջ մենք կարող ենք փնտռել ու գտնել նրա հետ զուգորդուած եւ նրա հարազատ արտայայտիչը՝ երգն ու երաժշտութիւնը:

Բայց այդ երգից ու երաժշտութիւնից մասեր կան, որ ժամանակի հետ մեռնում են եւ ընդհակառակն:

Այն երգն ու երաժշտութիւնն է մեռնում, որ մի որ եւ է դէպքի հետ անմիջական կապ ունի, ինչպէս օրինակ կրօնական եւ ռազմական երգերը, մանաւանդ վերջինը որտեղ շատ անգամ երգում են հերոսների գովքը. հերոսը մահացաւ, այդ դէպքերը կորցրին իրենց այժմէութիւնը, երգն էլ դադարեց ժողովրդի բերնում:

Նոյնը եւ կրօնական երգերի մասին. երբոր կրօնը սկսում է թուլանալ, թուլանում է նրա երաժշտութիւնը եւ ընդհակառակն: Դեռ աւելին կ'ասենք. մեր վերջին վերածնութեան օրերին, երբ Կովկասում եւ Տաճկահայաստանում մեր հայ բանաստեղծները եւ վիպասանները հայ ազգի ազատագրման գովքն էին անում, ինչպէս Ալիշան, Գամառ – Քաթիպա, Րաֆֆի եւն. դրանց հետ զուգորդուած ընթանում էր եւ հայ երաժշտութիւնը եւ ամէնի մէջ հայրենասիրական ոգին վառ պահում: Ես շատ լաւ յիշում եմ որ սրանից 30–40 տարի առաջ, անգամ Պարսկաստանում, մեզ ոգեւորողը հայ ազգային երգերն էին, սկսած «Մեր Հայրենիք»ից, «Բամ է եղբարք» «Հառաչ քաջազունք» եւ մի շարք այսպիսի ազգային երգեր, եւ դրանց վրայ գումարած այն յեղափոխական երգերը, որոնք այս ինչ կամ այն ինչ հերոսի գովքն էին անում: Հետզհետէ ասպարէզից այդ հերոսները, մեռան եւ այդ երգերը: Ազգային խնդիրը երբ իր թափը կորցրեց, դադարեցին եւ այն երգերը որոնք ոգի էին տալիս այդ գաղափարին: Բայց դրա փոխարէն մենք ունենք այնպիսի երգ ու երաժշտութիւն որ անմահ է, յաւիտեան եւ կենսունակ: Դա հայ ժողովրդական երգն է, որ բխում է հայ ժողովրդի սրտից, զգացմունքներից, հիմնուած դարերի ընթացքում նրա բարքերի, սովորութիւնների վրայ եւ սերունդից սերունդ կերտուելով, յղկուելով հասել է մինչեւ մեր օրերը եւ աւելի մեծ թափով պիտի շարունակուի, քանի կենդանի է հայ ժողովուրդը:

Անշուշտ այդ ժողովրդական երգերը իրենց մէջ որոշ նմանութիւններ ունին օտար երգերի հետ: Բայց այդ երբեք չի նսեմացնում նրա ինքնուրոյնութիւնը, քանի որ բոլոր ազգերի մէջ էլ թէ լեզուի, թէ բարքերի եւ թէ կրօնի նըմանութիւններ կան, եւ շատ անգամ մէկը միւսից ազդուել է նայած պայմաններին: Բայց այդուհանդերձ, իւրաքանչիւր ժողովուրդ, իւրաքանչիւր ազգ իր մէջ ունի այնպիսի առանձնայատկութիւններ, որոնք հատուկ են միայն իր միջավայրին, իր հող ու ջրին, իր լեռներին, իր բընութեանը, որոնցից մէկն էլ հայ ժողովրդական երգն է եւ եթէ մենք այդ երգի բառերը փոխենք եւ օտար լեզուով երգենք՝ նա կը կորցնի իր համն ու հոտը, որովհետեւ լեզուն եւ ժողովրդական երգը իրար հետ կապուած են օրգանական կապով, մէկը միւսի շարունակութիւնն է եւ իրարից անբաժան:

Ժողովրդական երգերի հեղինակն անյայտ է եւ հէնց ժողովրդական բառը միակ ճշգրիտ բնորոշումն է այդ երգի: Նա բխում է ժողովրդի հաւաքական ուժից, եւ բերնէ բերան անցնելով կերտւում է, յղկւում է նայած ժամանակին ու պայմաններին, երբեմն թուլանում է, երբեմն թափ է առնում, բայց երբեք չի անհետանում:

Մինչեւ վաթսունական թուականները հայ ժողովրդական երգը կարծես թուլացած էր, եւ մեր ընկերային կեանքում առաջնութիւնը տրւում էր հոգեւոր եւ ազգային երգերին: Անգամ մեզ մօտ Պարսկաստանում էլ նոյնն էր եւ եթէ մէկն ու մէկը հրապարակով ժողովրդական երգ երգէր, իր եարի կամ իր աշխատանքի մասին, կամ իր պանդխտութեան մասին, այդ համարւում էր ամօթ: Ես շատ լաւ յիշում եմ որ Տիգրան Ռաշմաճեանի ուսուցչական խումբը 1897 թուին երբ եկել էր Թաւրիզ, նրանց երաժշտութեան ուսուցիչը՝ Կոմիտասի աշակերտ Յարութ Խաչատրեանը սկսել էր մեզ ժողովրդական երգեր սովորեցնել: Առաջին անգամն էր որ բեմից երգւում էր «Ալագեազ», «Սօնա եար» եւն.: Ժողովրդի մէջ մեծ գ թիւն էր առաջ եկել եւ ժամանա դարարձութիւնը բողոքել էր, չակերտութեանը ինչո՞ւ եարեր գռեհիկ երգերով էք կերակրում դեցէք մեր ազգային երգերը:

Բայց այս բոլորը ժամանա բողոքներ էին, որովհետեւ հայ վրդի սրտից բխած «Լէ լէ սիրոյ երգերը, իր հայրենիքի ու դաշտերը փառաբանող երգեր կարող անհարազատ լինել հայ վրդին եւ դրա համար էլ սկսա թափ առնել, արհամարհել ամէ սակի անարդար եւ անտեղի բողո եւ հրապարակ գալով դառնում է ցութեան տէրը եւ կերակրում ժ վրդին իր իսկ ծոցից բխած մե ներով: Թող տարօրինակ չթուի սենք որ բոլոր ազգերի մէջ եր րաժիշտները հէնց այժմ իրենց քաշում են իրենց ժողովրդակա տիւ»ներից:

Ահա այդպիսի ժամանակ էր միտաս վարդապետը ասպարէզ լիս եւ շատ լաւ հասկնալով մեր ժողովրդական երգի արժէքը սիրում է հայ ժողովրդական հաւաքման ծանր աշխատանքին:

ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Չորս տարի շարունակ, առաջին խմբակ տարեշրջանէն կոտրուած ու խարխլած գրասեղան — նստարաններու պահպանման ու նորոգութեան համար [illegible] մաշեցուցած ենք։

Կը տեսնէք ուրեմն, որ դպրոցի մը համար ամէնէն անհրաժեշտ եւ կարեւոր գոյք — գործիք ներկայացնող կարգ մը գրասեղան — նստարաններէ զուրկ եղած ենք։ Չենք ունեցած կանոնաւոր եւ բաւարար չափով գրենական պիտոյքներ, քարտէսներ, բնական, մարդակազմական եւ այլ գծագրեր, մարմնամարզական գործիքներ։ Բոլոր այդ նկարները անձամբ նկարած ու պատրաստած եմ։ Շէնքը զուրկ է եղած օրը ցերեկին, լուսածոյ պարգեւած լոյսէն, եւ յատակին ամպամած կամ անձրեւոտ օրերուն, դեռ կէսօրէ առաջ նոյն իսկ, անհնար եղած է դասարաններու մէջ գրութեամբ կարդալ։ Ուսուցիչներու յատուկ սենեակ մը անգամ չենք ունեցած, ուր կրնայինք հանգիստ ըլլալ գոնէ ճաշի ատեն եւ կամ գրագիլ ազատ պահերուն։

Չորս տարի առաջ մեր դպրոցը կարգ, դասարան չունէր, խառնիճաղանճ, առանց տարիքի եւ կարողութեան տարբերութեան։ Որքան աշակերտ, այնքան դասագիրք, որքան դասագիրք այնքան կարգ։

Չորս տարի առաջ դասացուցակ — ժամանակացոյց, ներքին կանոնագիր կրթական ծրագիր չունէինք։

Բայց չորս տարիներու ընթացքին այդ բոլորը ունեցանք։

Այսօր ունինք մանկապարտէզ մը, օժտուած անհրաժեշտ բոլոր տուեալներով։

Ունինք սկաուտներ, գայլուկներ, թեւիկներ։

Ունինք չորս կանոնաւոր դասարաններ, միատեսակ կարողութիւններով եւ հաւասար տարիքի աշակերտներով։

Եւ ահաւասիկ մեր առաջին շրջանաւարտները, 12 հոգի։

Բոլոր դժուարին պարագաներու տակ գործած են նաեւ մեր հոգաբարձուները, որոնք ձեզի պէս գործարանային բանուորներ են, աշխատաւորներ։

Անոնք իրենց ընտանեկան ծանր հոգերէն ազատ ժամանակը, հաճոյքի պահերը յատկացուցած են դպրոցին։

Ըրած են ինչ որ կարելի է, տուած են, ինչ որ ունեցած են։

Այս տասներկու շրջանաւարտներէն, իւրաքանչիւրը առաջին երկու տարիներուն ամսական 15 ֆրանք վճարած են, իսկ վերջին երկու տարիներուն 17ական ֆրանք։ Այսպիսով չորս տարուան մէջ իւրաքանչիւրը վճարած է 704 ֆրանք եւ այդ չնչին գումարով ահա մեր արուարձանը կ'ունենայ իր առաջին հունձքը։

Ձեր վարժարանի մէջ զարկ տրուած է սկաուտական կազմակերպութեան մը։ Սկաուտիզմն ու մայրենի լեզուով տրուած նախնական կրթութիւնն են միայն մեր մատաղ սերունդի պահպանման զօրաւորագոյն միջոցները։

Այժմ ունինք 84 սկաուտներ, գայլուկներ, թեւիկներ։

Ուժ տուած ենք նաեւ ձեռական աշխատանքներուն, որոնց շնորհիւ աշակերտները կրցած են նորոգել գրասեղաններ, նստարաններ, տախտակամած եւ պատեր։

Ձեր տղաքն ու աղջիկները մարմնամարզի հետեւած են եւ կանոնաւորապէս մարզուած։ Սորված են յիսունէ աւելի ազգային — ժողովրդական երգեր։ Ցետոյ հայերէն պարեր։

Դպրոցը այս տարի ունէր վեց դասարաններ, բաժնուած հետեւեալ համեմատութեամբ. — նախակրթարան աղջիկ 23՝ տղայ՝ 55, Ա. դասարան աղջիկ 23, տղայ՝ 55, Ա. դասարան աղջիկ 14 տղայ, Գ. դասարան 20 աղջիկ 16 տղայ, Դ. դասարան 5 աղջիկ 7 տղայ, տարեշրջանը լրացած է 173 աշակերտ — ուհիներով։

Մանկապարտէզը վարած է օրիորդ Մ. Մարտիրոսեան։ Բ. դասարանի վարժուհին էր տիկ. Ն. Քիպրիթճեան, որ աւանդած է այդ դասարանին յատուկ բոլոր դասերը բացի ֆրանսերէնէ։ Շաբաթական 23 պահ դաս։ Պ. Վ. Գույումճեանը դասաւանդած է միայն Բ. Գ. Դ. դասարաններու ֆրանսերէնները, եղած է այցելու ուսուցիչ եւ միայն կէսօրուան համար, շաբաթը 15 պահ։ Ա. դասարանի հայերէն, թուաբանութիւն, եւ Գ. Դ. միացեալ դասարաններու բոլոր հայերէն լեզուով աւանդելիք դասերը ես ստանձնած եմ։ Շաբաթական 25 պահ դասերէս զատ, պայմաններու հարկադրանքով միս մինակս տարած եմ նաեւ դաստիարակներու ընդհ. հսկողութեան գործը։

Աշակերտներէն մէկ մասը վճարած է ամսական 17 ֆր., մանկապարտէզը՝ 15ական ֆրանք։ Ատոնցմէ դուրս կան 10, 7 եւ 5 ֆրանք ամսական վճարողներ։ 43 աշակերտ ձրի ուսում առած են։

Մինչ այս թաղը ունէր իր Ազգ. մանկապարտէզ — նախակրթարանը, անհատական մանկապարտէզ մը բանալ տուին եւ թաղի աշակերտութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ։

Հիմա ալ ուրիշ դպրոց մը կը բանան։ Կը զարմանամ թէ ինչու դպրոց չեն բանար Վալպարէյի եւ ուրիշ դպրոցազուրկ հայաշատ արուարձաններու մէջ։

Երրորդ դպրոցի մը գոյութիւնը թաղը բաժան — բաժան ընելու պիտի ծառայէ։

Յառաջիկայ տարեշրջանին շէնքը որոշ նորոգութեանց պիտի ենթարկուի։ Պիտի ունենանք նաեւ մեր Ե. դասարանը։

Աւելի մեծ խնամք պիտի տրուի ֆրանսերէնի զօրացման, որուն համար այժմէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են։

Քննութեան առած ենք մեր մեծ աղջիկներուն գործնական աշխատանքներ տալու պարագան։ (Կարուձեւ, գլխարկ շինել եւն.)։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» շաբաթաթերթէն ցաւով կ'իմանանք մահը հին ընկերոջ մը, Կարապետ Բարսեղեանի, որ ունեցած է բեղուն կեանք։

Կարապետ Բարսեղեան ծնած է Վանի Քաղաքամէջ, 1870 թուականին, իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Ցիսուսեան վարժարան, ապա Տրապիզոն Վենետիկեան Մխիթարեան դպրոցը եւ Պոլիս միջնակարգ ուսումը աւարտելով՝ խոհուն եւ գիտակից երիտասարդ Վան վերադարձաւ, ուղղամիտ եւ պարկեշտ գրասենեակային հաշուապահ եւ ապա առեւտրական եղաւ։

Երկար տարիներ Արմենական, յետոյ իրենց խմբով մտան Դաշնակցութեան շարքերը։ Խումբի ընկերներէն Գէորգ Ճիտէճեան եւ Ցարութիւն Հիւսեան ստանձնեցին կուսակցական պատասխանատու դերեր, իսկ ինք խմբապետ եղաւ։

1908ի Դուօյի դաւաճանութեան ժամանակ Վ. Փափազեանի (Կոմս) հետ թաքստոցէն դուրս եկաւ, եւ փախստական ըլլալով հանդերձ՝ կը վարէր Ս. Գրիգոր վանքի հոգաբարձութիւնը եւ անդամ էր ազգատախնամին։ Ապա բանտարկուելով ազատուեցաւ սահմանադրութեան հռչակումին։

Իր տունը միշտ տրամադրելի եղած է Դաշնակցական զինուորներուն ու կը վայելէր Արամի եւ Իշխանի անսահման մտերմութիւնն ու համակրութիւնը։

Վանի «Աշխատանք» թերթի տպարանի պատասխանատու տնօրէնն ըլլալով հանդերձ՝ Հ. Յ. Դ. կոմիտէի եւ մասնաւորապէս Արամի պահանջով, ոստիկան եղաւ։

1915ի Վանի հերոսամարտին զին. պարենաւորման յանձնաժողովի եւ գաղթէն վերջ Երեւանի մէջ Եղբայրական Կոմիտէին կից Գաղթականաց կոմիտէի անդամ եղաւ հովանաւորութեամբ Երեւանի առաջնորդ Խորէն եպիսկ. Մուրատպէկեանի (այժմ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց) որմէ եւ Գերագոյն Խորհուրդէն ստացաւ օրհնութեան կոնդակ մը, մահուանէն քանի մը ամիս առաջ։

Հայաստանի առաջին խորհրդայնացումին ձերբակալուեցաւ Համազասպի, Հ. Կոստյեանի, իր երկու զաւակներու եւ շատ մը Դաշնակցականներու հետ։ 1921ի Փետր. յեղափոխութեան, բանտէն ազատուելով՝ Փրկութեան Կոմիտէին կից՝ բանակին պարենաւորման կոմիտէի անդամ եղաւ։ Պոլշեւիկները Հայաստանը վերագրաւելէն վերջ, անցաւ Պարսկաստան եւ շտկալով պանդխտութեան, ընդհ. ներումին վերադարձաւ Երեւան եւ կրկին ձերբակալուելով 30 օր տանջուեցաւ պոլշեւիկեան Չեկայէն եւ ազատ արձակուելով անցաւ Թիֆլիս։ 1929 թուին հաստատուեցաւ Պուէնոս Այրէս։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Աստանացիներու Դաշտահանդէսը

ՎԻԷՆ, 8 օգոստ. (Յառաջ). — Աստանայի Հայր. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը, որ հազիւ երկու ամիսէ ի վեր կազմուած է, աշխուժութիւն մը ցոյց կուտայ, եւ այն յոյսը կը ներշնչէ թէ իսկապէս գիտակից հայրենակցական մը եւս պիտի ունենանք Վիէնի մէջ, Կէմէրէկի Հայր. Միութեան կողքին։

Մեր գաղութին մէջ գտնուած շատ մը Հայր. միութիւնները կազմուելէ եւ իրենք զիրենք ծանօթացնելէ վերջ, խոր քունի մը մտած կը մրափեն, եւ մէջտեղ կ'ելլեն այն ատեն երբ քուէի խնդիր ծագի։

Աստանայի Հայր. միութիւնը, իր բացման հանդէսէն վերջ, որ տեղի ունեցաւ մէկ ամիս առաջ, այս անգամ կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, կիրակի օր կօշիկի գործարանատիրոջ Պ. Փէլէի դաշտին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին կից։

Ստուար բազմութիւն մը լեցուած էր երկար բարտիներու զովասուն շուքին տակ, կախանչ մարզադետինին վրայ, ու պաղ առուակին մօտ։ Եկած էին նաեւ Լիոնէն, Վալանսէն եւ Տէսինէն բաւական թիւով Աստանացի հայրենակիցներ։

Ինչպէս ուրիշ դաշտահանդէսներու մէջ, այստեղ ալ, իւրաքանչիւր ընտանիք տեղաւորուած էր ծառի մը տակ բարեկամներով եւ հիւրերով։ Կերան, խմեցին երգեցին ու նուագեցին ազատ բնութեան մաքուր օդին մէջ։ Ու այսպէս մինչեւ իրիկուան ուշ ատեն, հայրենի յիշատակներ քրքրելով։

Պատրաստած էին գեղարուեստական բաժին մը։ Ընկ. Ցակոբ Մաթոսեան իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց.

— «Հայրենակիցներ, ոմանք կ'ըսեն թէ՝ մենք թրքախօսներ ենք։ Դուք բոլորդ գիտէք որ Սուլթաններու բռնութեան հետեւանքով էր որ Աստանացին երկար ժամանակ չկրցաւ գործածել իր մայրենի լեզուն, բայց ներկայիս արդէն, երիտասարդները գրեթէ բոլորն ալ հայերէն սորվածեն ու կը խօսին։ Մենք պիտի աշխատինք, որ այդ բարբարոս ազգին լեզուն հետզհետէ անհետանայ մեր մէջէն։

Բայց, հայրենակիցներ, արդեօք բոլոր հայերէն գիտցողները եւ հայերէն խօսողները լաւ Հա՞յեր են։

Ուրեմն, մաքուր եւ հայրենասէր Հայ ըլլալու համար միայն հայերէն խօսիլը բաւական չէ...։

Ընկերոջ այս խօսքերը վերջացան ծափերու տակ։ Շատ ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, եղան մեներգներ, խմբերգներ, արտասանութիւններ, նուագ, բոլորն ալ ընտրուած կտորներ։ Գեղարուեստական բաժինէն վերջ, աճուրդի դրուեցաւ սագ մը՝ եւ 25 վայրկեանի մէջ գոյացաւ 360 ֆր. զոր շահեցաւ Տիկին Ս. Մաթոսեան, 20 ֆր. եւս նուիրելով։ Աճուրդէն վերջ եղան զանազան զուարճալի խաղեր, ծիծաղ պատճառելով հասարակութեան։ Ժամը 6էն վերջ բազմաթիւ երիտասարդներ, հաւաքուած սեղաններու շուրջ, դաշտը կը թնդացնէին, ազգային յեղափոխական երգերով մինչեւ ուշ ատեն։ Սոյն դաշտահանդէսը կարելի է յաջող համարել Վիէնի համար, թէ բարոյական տեսակէտով եւ թէ նիւթական։ Իմացածիս համաձայն մօտ 600 ֆր. զուտ շահ մնացած է։

Ն. Գալէ

Ո՞ւր պիտի երթանք

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆ, 10 օգոստ. (Յառաջ). — Այս տարի դժբախտ տարի մը եղաւ մեր գաղութին համար։ Ինչպէս գրած էի քանի մը ամիս առաջ, բազմաթիւ գործաւորներ արձակուեցան, մէջն ըլլալով մեր հայրենակիցները։ Այդ օրէն ի վեր մտահոգութեան մատնուած ենք։ Եւ ահա, արձակեցին նաեւ վեց հոգի, որոնց հինգը Հայ, մէկը Ֆրանսացի։ Առայժմ չեն դպչիր ամուսնացեալներուն։ Տեղեկութիւն չունիմ ուրիշ վայրերէ, բայց կը կարծեմ թէ ժամանակն է լրջօրէն դարման մը խորհելու այս տագնապին, որ երթալով կը սաստկանայ։ Ո՞ւր պիտի երթայ հայ գործաւորը ...

Լեւոն Օվիկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՉՈՐՊԱՃԻՆԵՐԸ

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկուսակցական) դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յուլիս).

— «Ի՞նչ կը խորհին Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան հիմնադիրները»։ Այս է վերնագիրը այն գրքոյկին, որ Ե. Աղաթօն անունով ներքեւ լոյս տեսած է եւ որ կը պարունակէ Ե. Աղաթօն պէյի եւ Մ. Անդրանիկեանի գրութիւնները։

Գրքոյկը կ'անդրադառնայ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործունէութեան շուրջ եւ կը պատասխանէ անոր հասցէին ուղղուած քննադատութիւններուն։ Եթէ անպատասխանատու մարդոց կողմէ հրատարակուած ըլլար գրքոյկը, ըսելիք չպիտի ունենայինք, բայց վերոյիշեալ երկու ազգայինները, որոնք Բարեգործականի հիմնադիրներէն են, կ'ակնկալուէր որ աւելի գիտակցութեամբ գրի առած ըլլային իրենց ըսելիքները։

Գրքոյկին մէջ կան այնպիսի անհիմն ու ծանր վերագրումներ, որոնք հասարակական բախումներ ստեղծելու եւ կրակը հրահրելու բնոյթը ունին։ Այդպիսի ակնարկութիւններ ու վերագրումներ արդիւնաւոր որ եւ է գործ չկատարելէ զատ, կը վնասեն ձեռնարկին ու կը յայտնեն խրամատը։

Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը լուրջ վերլուծումի ենթարկելով սոյն գրքոյկին բովանդակութիւնը յաջորդական խմբագրականներով, «Էֆէնտիները փողոց իջան», «Հիմնական մեղքը», «Վերստին յաւելուած», «Գիշերները մինչեւ 12 կ'աշխատէր», «Ամիրայական պախշիշ»ը, խիստ եւ արդարացի քննադատութեան կ'ենթարկէ «պէյերն» ու «էֆէնտիներ»ը, որոնք կ'առաջնորդուին Բարեգործականի Փարիզի «վարիչ — պատուիրակ — լիազօր — ներկայացուցիչ — ընդհ. քարտուղար, բանաստեղծ» եւն. եւն. տիտղոսներով օժտուած Վահան Մալէզեանէ։

Զափազանց մեծ զարմանք կը պատճառէ մեզի թէ ի՞նչ հաշիւներէ թելադրուած յարձակումներ կը գործեն Աղաթօն պէյ եւ Անդրանիկեան, աջ ու ձախ, այս ու այն հաստատութի եւ կազմակերպութեան վրայ։ Ի՞նչ կ'ակնկալեն անոնք ապարդիւն կերպով պայքարի դուռ բանալէ այնպիսի ատեն մը՝ երբ Բարեգործականի դէմ դժգոհութիւններ կան եւ անոր ունեցած երբեմնի ժողովրդականութիւնը երթալով սպառելու վրայ է, իր անժողովրդական վարիչներու երեսէն։

Երկու երեք տարի առաջ Վահան Մալէզեանի Ամերիկա կատարած մեծածախս ճամբորդութիւնը արդեօք ի՞նչ շահ ապահովեց, Բարեգործականի ռամարին մէջ մօտ 5000 տոլարի ծախս մը արձանագրելէ զատ։ Պ. Մալէզեան փոխանակ մինչեւ կէս գիշեր, ժամը տասներկուքը աշխատելու որբին ու գաղթականին համար, հանդէսներու եւ կուսակցական բնոյթ կրող երեկոյթներու եւ հացկերոյթներու մէջ տաւելապէս սպառեց իր ժամանակը եւ վերադարձաւ Փարիզ պատուոյ անուններու ցանկ մը տանելով իր հետ...։

Ամէն անգամ որ Բարեգործականը ստիպուի նոր պէտքի մը գոհացում տալ, մէկ քանի որբեր հոգալ, եւ կամ գաղթականներու խումբ մը Հայաստան կամ այլուր ղրկել, արդէն ունեցած մեծագումար դրամներուն վրայ չինական պարիսպը քաշելէ ետք կը դիմէ ժողովուրդի օգնութեան, մինչ Վահան Մալէզեանի ամսական հարիւր անգլիական ոսկի (500 տոլար) կը վճարէ, երբ Ֆրանսայի նախարարները այդ գումարին կէս չափովը կը վարձատրուին միայն։ Մարէշալ Ժոֆրը կը ստանար 90,000 ֆրանք, Ֆրանսայի նախարարները՝ 80—90,000 ֆր. երեսփոխանները 45—60,000 ֆր. իսկ Բարեգործականի կողմէ որբին, գաղթականին անունով հաւաքուած դրամներէն Վահան Մալէզեան կը ստանայ 500 տոլար ամսական, այսինքն 120,000 ֆրանք։

«Հէլալ ըլլայ», Աղաթօն պէյ, հէլալ թող ըլլայ ու անուշ, երբ անդին անապատներուն ու աքսորավայրերուն մէջ Հայեր աչքերնին կը փակեն կտոր մը չոր հացի կարօտ, երբ դուք աղաներդ ու էֆէնտիներդ մինչեւ «տասներկուք» կ'աշխատիք զուարթ սեղաններու շուրջ որբերու ցաւերովը մտահոգ...

Ուրիշները նախատելով Թուրքի նմանցնելէ եւ զգացումները վիրաւորելէ առաջ, աւելի լաւ է ՄԱՔՐԵԼ Բարեգործականը ներքին ցեցերէն։ Դուրսէն եղած քննադատութիւնները մեծաւ մասամբ սխալները ուղղելու համար են եւ ոչ թէ Բարեգործականը քանդելու։

Ժամանակն է որ մեր չորպաճիները, աղաներն ու էֆէնտիները, պէյերն ու փաշաները արթննան իրենց թմրութենէն զանազանելու համար բարեկամներն ու թշնամիները հարազատ հայրենասէրներէն ու որջացած մակաբոյծներէն»։

110 «ԱՒԱԶԱԿ»ՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ

Տիարպէքիրէն կը գրեն «Սոն Փօսթա»յի. — Ամբողջովին ձերբակալուած են այն աւազակները որոնք կ'ասպատակէին Ատանայի ենթակայ Գառկըրի շրջանակին մէջ։ Այս աւազակներէն 31 հոգի սպաննուած են, փորձած ըլլալով փախչիլ ոստիկան զինուորներու ձեռքէն։

Տիարպէքիր բերուեցան 110 անձեր, որոնք կ'ամբաստանուին թէ ապաստան տուած են աւազակներուն։ Ամբաստանեալներուն մէջ կան շատ մը ուշագրաւ դէմքեր, ինչպէս կուսակցութեան նախկին պետ մը, քաղաքապետական ընդհ. ժողովի նախկին անդամ մը։ Կայ նաեւ կին մը։

Հաճի Վէլի եւ Քօչ Մուսթաֆայի հրամանները, չկարենալով դիմադրել 25 օր առաջ անձնատուր եղած էին կառավարութեան։ Առաջին հարցաքննութեան ատեն, աւազակները յայտնած են իրենց ապաստան տուողները։ Ասոր վրայ մէկիկ մէկիկ կը ձերբակալուին ցոյց տրուած անձերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— Սահա՛կը, ա՛խ այդ անաստուածը, Սահակը... սպաննեց... Քուրօ, սպաննեց..

— Պալլէն սպաննեցի՞ն... մեռա՞ւ...

Պառաւը իր նստած տեղը մնաց քարացած, անոր աչքերը լայնցան, խոռոչած, սեւը գնաց ճերմակը մնաց, կուռ մարմինը դողդղաց, երերաց ու ինկած տերեւի մը չափ թեթեւ փռուեցաւ յատակին վրայ՝ առանց կարենալ բառ մը խօսելու... բերնէն սկսաւ ջուրի առատութեամբ փրփուր տեղալ։

Ներկաներ վերցուցին անոր կիսամեռ մարմինը, ու պառկեցուցին իր անկողինին վրայ։ Ջուր լեցուցին աչքերու վրայ, ու քացախ քսեցին ճակտին։

[illegible] լուրը մինչեւ շրջակայ գիւղերը հասաւ, Նանիկ գիւղացիները թողուցին իրենց աշխատանքները ու գիւղ վերադարձան։

Չար լուրը իր ատենին լսեց նաեւ Սիրանը... լեզուն բանուեցաւ, գոյնը մեռելամած դարձաւ, փետտեց մազերը ու խելագարի մը պէս, առանց մօր արտօնութեան իսկ սպասելու, վազեց Պալլէնց տունը։ Ո՛չ մայր, ո՛չ եղբայր եւ ո՛չ ալ ուրիշ զօրութիւն մը կրնային զսպել Սիրանին կամքը։ Ո՞վ էր ան որ, պիտի յանդգնէր, պարկեշտութիւն պարտադրել իրեն, ո՞վ էր ան որ, համեստութիւն, լրջութիւն պիտի քարոզէր իրեն։ Ոչ ոք, նոյնիսկ իր եղբայրը, եթէ, այժմ իր դէմը ըլլար, պիտի թքնէր երեսին, պիտի պոռար, հոգ չէ թէ իր գլխուն ալ նոյն օրը ժամուն «դորդան»ը երթար...

Ու երբ ան, կիսամերկ, այլանդակ վիճակով գիժի մը պէս մտաւ Թուրվանդայ - Քուրօին սենեակը, բոլոր ներկաները թէ սոսկացին եւ թէ աւելի տխրեցան։ Անմուրազ աչքն էր որ կուլար հէք Սիրանը, կուլար եղբամայրի մը պէս ցաւագին։ «Պալլէ՛ն Քուրօ՛... Պալլէն տուէք... Պալլէն կ'ուզեմ։ Աննայենց «տանը մէկ հատիկ ճրագը», կը ճչար խեղճ աղջիկը ու կը դառնար սենեակին չորս բոլորտիքը...։

Այդ օրը Նանիկ գիւղը, իր մեծով ու պզտիկով հաւաքուած էր Աննայենց տան բոլորտիքը։ Բոլորն ալ արցունքոտ աչքերով ու ցաւոտ սրտերով։

— «Հէ՛յ կիտի Քուրօ, իշտար կը գուրգուրայիր «տանդ մէկ հատիկ ճրագին» վրայ ու ինչ ըղաւ... էս մենծ տանը լոս ալ մարեցաւ» կ'ըսէին գիւղացիներ իրարու ցաւակցութեամբ։

Ներսի սենեակը, ուր պառկած էր պառաւը, կը ներկայացնէր կատարեալ գերեզմանոց մը։ Երեք հոգի չէին կրնար զսպել կատղած Սիրանը, որ, մազերը կը փետտէր ու գլխուն մոխիր կը ցանէր... Եւ արցունքը առատօրէն կը հոսէր բոլորին աչքերէն։

Պալլէն գիւղին մէջ չափազանց շատ սիրուած տղայ էր...

Տէր հայրը, միայն մէկ անգամ համարձակութիւն առաւ ըսելու Սիրանին թէ՝ «աղջիկս, մեղք կ'ընես քեզի, ամօթ է...»

— Ամօթը, Թուքը ձեր բոլորիդ երեսին, որ, չկրցաք կանխապատրաստուած ոճիրի մը առաջքն առնել։ Բոլորիդ փափաքն էր որ, Աննայենց տանը մէկ հատիկ ճրագը մարի... Ու մարեցաւ։ Աչքերնիդ լոյս։ Ինչո՞ւ նստեր պարապ տեղը կոկորդիլոսի արցունք կը թափէք։ Գացէք «տափ» զարկէք, ու հարսնիք բռնեցէք, ցնծացէք ու պարեցէք, չէ՞ որ նախատօնակ է այսօր... իսկ ես պիտի լամ ու Պալլէիս գովքը պիտի ընեմ...

Կիսամեռ պառաւը, իր հոգեկան ցաւերու ծանրութեանը տակ մարած ու քնացած էր։ Բայց այդ պահուն, յամրաբար աչքերը բացաւ ու քնաթաթախ երեւոյթով մը, նախ դիտեց շուրջը։ Միտքը ինկաւ որ Պալլէն մեռած էր։ Ճչաց, դրկեց Սիրանին գլուխը սեղմեց իր ոսկրացած կուրծքին բայ ու, սկսաւ հանդարտ շեշտով մը գովքը հիւսել իր թոռան ու անմուրազ Սիրանին։

Երկա՜ր եւ ցաւագին եղանակով մը ան սկսաւ երգել, օրօրուիլ ու լալ, լացնելով բոլոր ներկաները։

— Աղջիկս Սիրան, անմուրազ մնացիր, օղուլ, օղուլ...

— Աղջիկս ո՞ւր է Պալլէդ... Պալլէս... եաւրուս...

— Ինչո՞ւ մեզ մինակ թողուցիր գացիր, օղուլ...

— Մեծ մարդ քօռնար, էս օրը չըտեսնէր եաւրուս...

— Աննայենց տանը մէկ հատիկ ճրագըն էիր օղուլ, ճագս...

— Տանս մէկ հատիկ ճրագը մարեցաւ, եաւրուս.

— Ըսկից սող, Աննայենց ճրագ վառող չկայ, ճագս.

— Ջագս, Սահակ ինչպէս «խէյմիչ» եղար սպաննել եղբայրդ,

— 20 տարի իրարու հետ սիրով ապրեցաք ու էսօր էս պէս, եաւրուս...

— Ո՞ր չար դեւը ներս մտաւ, օղուլ...

— Հիմա ես ո՞ւր երթամ, ի՞նչ ընեմ, ճագս...

— Մեռցուցիր զիս, արիւնս «հալալ» թող ըլլէր քեզի ճագս։

— Տարէք զիս ալ հետ թաղեցէք, աման...

— Աննայենց դռները ուժով փակեցէք աման.

Պառաւը կրկին դողդղաց, երերաց ու ինկաւ։ Կրկին մարեցաւ, Սիրանին գլուխը ուժգին գրկած...։

Այդ երեկոյ մինչեւ լոյս, Աննայենց տանը դուռը բաց մնաց մտնող ու ելլողներու առջեւ... երէցկինը, Նազնազ պաճին ու քանի մը ուրիշ կիներ մինչեւ լոյս արթուն հսկեցին երկու հիւանդներուն, պառաւին ու Սիրանին վրայ։

— Որ գործը անուշի կապէիք ու էս արիւնահեղութիւնը չըլլէր, տահա լաւ չէր, ըսաւ էյմաս խաթունը Նազնազ պաճիին։

— Ըսի, մարս, հազար անգամ խըրատեցի, բայց օգուտ չըրաւ «երդում ըրած էմ» ըսաւ ու գնաց, պատասխանեց Նազնազ պաճին ցաւակցութեամբ։

Յաջորդ օր, գիւղացիները, Պալլէին մարմինը դրած դեղեցիկ դագաղի մը մէջ, գերեզմաննոց տարին ու տուն վերադարձան։ Պառաւը հակառակ իր անմխիթար վիճակին՝ փափաքեցաւ որ, տղուն թաղումին ականատես ըլլայ, բայց, գիւղացիները արգիլեցին տունէն դուրս ելլելը։

Տանը մէջ շրջապատուած տարեց կիներով, ան օրուան 24 ժամերը առանց դադար ատնելու, թոռանը - իր «տանը մէկ հատիկ ճրագ»ին գովքը կ'ընէր, մերթ լալով, մերթ ժպտելով, մերթ զանազան չար ու բարի դրուագներ պատմելով անոր կեանքէն։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

Հանրապետութեան նախագահին ուրկածը

Հանրապետութեան նախագահը այս միջոցին կը գտնուի իր հայրենի գիւղը, Մէռսի — լը — Հօ։ Կիրակի կէս օրէն յետոյ Մէց գացած էր, տիկին Լըպրէօնի, փեսային և քարտուղարին հետ, այցելելու համար Մոզէլի քաղաքապետին։ Իրիկուան ժամը 4ին, երբ դուրս ելան քաղաքապետարանէն, նախագահը փափաքեցաւ ոտքով պտոյտ մը կատարել քաղաքին մէջ։ Ուստի, քաղաքապետարանը ձգեց ինքնաշարժը եւ ուղղուեցաւ դէպի քաղաքին հրապարակը։ Ցատարանին փողոցէ մը անցած ատեն, հեծանուորդ մը, որ կառքի մը պատճառաւ չէր տեսած եկողները, արագօրէն սուրաց նախագահին վրայ որ կը քալէր խումբին առջեւէն։ Թէ նախագահը եւ թէ հեծանուորդը գետին ինկան։ Նախագահը անվնաս ոտքի ելաւ եւ հետաքրքրուեցաւ հեծանուորդին վիճակով։ Տղան վիրաւորուած էր թեթեւապէս։

ՀԱՅ ՄԸ ԱՐԵՒԱՀԱՐ ՏԻԷՓԻ ՄԷՋ

Թերթերը կը գրեն թէ կիրակի օր Թրապեան? (Թիւրապեան?) Աբթին որ կը բնակի Ապուքիր փողոց թիւ 108, Տիէփի մէջ արեւի լոգանք առած ատեն, արեւէն համախտում ունեցաւ եւ մեռաւ։

Որքան կրցանք ստուգել, հանգուցեալը կիրպասի վաճառական մըն է։

ՔՈՒՊԱՅԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Քուպայի բռնաւոր նախագահը, Մաշատօ, փախաւ օդանաւով, եւ իրեն յաջորդեց Կէսփէտէս, անմիջապէս հաւատարմութեան երդում ընելով։ Նոր նախագահը կը գտնուի տաժանելի կացութեան մը առջեւ։ Տնտեսական տագնապը յուսահատական է։ Նոյն իսկ վախ կայ որ սով ծագի։ Մեծ յոյսեր դրուած են Մ. Նահանգներու նախագահին վրայ։

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ ԲՌՆՈՒԵՑԱՆ

Ռումանական շոգենաւ մը Քօսթանցայի ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ մակոյկի մը որուն մէջ կը գտնուէին 18 պուլկար համայնավարներ։ Ասոնք Վառնայէն ճամբայ ելած էին Օտեսա երթալու համար։ Բոլորն ալ Քօսթանցա տարուեցան։

Մաքսանենգութիւն շուներու միջոցաւ

Մաքսանենգները անսպառ հնարամտութիւններ ունին։ Ինքնաշարժները շատ սովորական կամ կասկածելի դարձած ըլլալով, վերջերս սկսած են շուներ գործածել, Պելժիայէն Ֆրանսա ապրանք փախցնելու համար եւ փոխադարձաբար։ Այս ճարպիկութիւնը մանաւորապէս զարգացած է Լէէրսի եւ Նէշինի շրջանին մէջ (Պելժիա)։ Շուներուն կը բեռցնեն 1 քիլօ 500 կրամէն մինչեւ 5 քիլօ ապրանք։

Մաքսանենգը Պելժիա կ'երթայ ոտքով կամ հեծանիւով, և երբ իր տեղը հասնի, իր ընկերը կ'արձակէ շունը։ Անասունը բնազդով կը հետեւի իր տիրոջը բռնած ճամբուն։ Այս գործողութիւնը կը կատարուի կէսօրէն յետոյ։ Գիշերը՝ շունը կը կերակրուի եւ կը բեռնաւորուի։ Բեռը կը պաշտպանեն ամուր գօտիով մը որուն վրայ կը ցցուին երկար եւ սուր բարակ ասեղներ։ Շունը ճամբայ կը հանուի որոշեալ ժամուն եւ դաշտերու մէջէն սուրալով, փոսէ փոս ցատկելով, կը վազէ դէպի տիրոջը բնակարանը։ Երբ դաշտերը տակաւին ծածկուած են հունձքերով, շուները չեն կրնար դիւրութեամբ անցնիլ։ Այն ատեն կը ստիպուին բռնել ճամբաներէն անցնիլ։ Եւ ահա մաքսային պաշտօնեաները ճամբաները փակելով, թակարդը կը ձգեն շուները եւ կրակի կը բռնեն անխնայ։ Վերջերս այնքան շատ շուներ սպաննուեցան որ, հարկ եղաւ գերեզմանատուն մը բանալ։ Իւրաքանչիւր գերեզմանի վրայ ցուցուն մը դրուած է, սպաննուած շուներուն թիւը ճշդելու համար։

Տասը հազար նացի ռազմիկներու

ԱՐՇԱՒԸ ԴԷՊԻ ՊԵՐԼԻՆ

Հիթլէրական մարտական խումբերէն 10,000 ռազմիկներ երկու օր եւ երկու գիշեր Տէօպըրիցի մէջ բանակելէ յետոյ, դէպի Պերլին արշաւ մը կատարեցին կիրակի օր։ Ասոնք զատուած էին ամէնէն կայտառ զինուորներէն եւ կազմակերպուած արշաւով կ'ուզէին ապացուցանել զանգուածին վրայ։ Բոլորն ալ սեւ հագուած էին եւ Պերլինի մարզարանը հասան կիրակի առտու ժամը 11ին, 16 քիլօմեդր ճամբայ կտրելէ յետոյ։ Թափօրին առջեւէն կ'երթային 400 երաժիշտներ եւ անհամար դրօշներ կը ծածանէին։ Մէկ ժամ անցք մը կատարելէ յետոյ, ռազմիկները շարուեցան պատուոյ ամպիոնին առջեւ, ողջունելու համար ոստայնկոյտի պետը, հրամանատարը եւ նախարարական ներկայացուցիչը, որոնք երեքն ալ ճառեր խօսեցան, յանձնարարելով ամէն բանէ վեր պահել հայրենիքին սէրը։ Նուագախումբը կարգով կը հնչեցնէր հայրենասիրական գլխաւոր երգերը։

⁂ Նախկին վարչապետ Տօքթ. Պրիւնինկ որոշեց վանք մը քաշուիլ, գիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։ Վիւրթէնպէրկի նախկին վարչապետն ալ վանք մը քաշուած է, ուր պիտի մնայ երկար ատեն։

⁂ Կը թուի թէ Գերմանիա բնակող օտարականներն ալ պարտաւոր են հռոմէական ձեւով ողջոյն տալ հիթլէրական դրօշին։ Կիրակի օր Պերլինի մէջ Ֆրանսացի մը նեղուեցաւ Նացիներուն կողմէ, որոնք դրօշ պարզած կ'անցնէին բազմամարդ թաղէ մը։ Ֆրանսացին թէեւ վար առած էր գլխարկը, բայց չըհասկցան եւ պահանջեցին որ թեւը վերցնէ, ողջունելու համար դրօշը։

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ

Լոնտոնի իրաքեան դեսպանատունը հետեւեալ գեկոյցը հրատարակեց.— Մինչեւ հինգշաբթի իրիկուն 250 ուրիշ ըմբոստ Ասորիներ անձնատուր եղած էին կառավարութեան։ Կացութիւնը բնականոն է։ Ոստիկանական ուժերը կը հալածեն ըմբոստներու ցիրուցան, սպառազէն եւ փոքրաթիւ խումբերը, որոնց թիւը 400ը չանցնիր։

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին։

Առաջին թիւին մէջ՝ ունին՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԶԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ԻՐԱԶԵԿ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» ընդարձակ պատմական գործը։

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ։

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրօի յուշերը, Հայաստանի խորհրդի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները։

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, Ա. ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ։

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան	65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ »	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան »	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

Mlle JEANNE DUBERRE

եւ

Պ. ԳԷՈՐԳ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 10 Օգոստոս 1933

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Որբուհի մը որ փոքր հասակին մէջ տեղահանուած է հազիւ կը յիշէ քանի մը ազգականներու անունները։

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուի եղեր Ամերիկա։ Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս Փոյաճեան (Խարբերդի Շիրօ գիւղացի)։ Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakianի, rue de l'Esguiau, Villefranche s/mer, Alpes Maritimes, France։

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուրունչայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165, Villa Gerli, Avellanida, Buenos-Aires (Rep. Arg.)։ Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Médéah, Փարիզ (14), կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զէյնադարին Իսգարբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Գիտէի որ ռումբը պիտի նետէր կառքին առջեւն հասնելէ յետոյ միայն, եւ ոչ առաջ, եւ պիտի կրնար պահել իր պաղարիւնը։ Ինչ որ վախ կը ներշնչէր ինծի, գիպուածն էր։

Ըսի.

— Մտիկ ըրէ, Եանէկ, այսուհանդերձ երկու հոգին աւելի կ'արժեն քան մէկը։ Երեւակայէ անգամ մը, որ ձախողեցար։ Ի՞նչ պէտք է ընել այն ատեն։

Ըսաւ.

— Չպիտի ձախողիմ։

Իր մասին ունեցած այս վստահութիւնը սարսեց զիս։ Ան շարունակեց.

— Եթէ միայն մեծ դուքսը ելլէ պալատէն, ես պիտի սպաննեմ զայն, դուն հանգիստ եղիր։

Այդ պահուն, Օպանաս, իր նստած տեղէն, դարձաւ ինծի.

— Շուտ, որոշում տուէք, ժամանակը եկաւ։

Որոշումս տուած էի։ Կալիայեւ մինակը պիտի երթար ռումբը նետելու։

Վար իջանք կառքէն։ Երկուքս անցանք Իլինկա փողոցէն և գացինք Կարմիր հրապարակը։ Երբ կը մօտենայինք Գաառինի Դվորին, Կրէմլինի աշտարակին ժամացոյցը երկուք զարկաւ։

Կալիայեւ կանգ առաւ։

— Երթաս բարեւ, Եանէկ։

— Մնաս բարով։

Համբուրուեցանք, եւ Կալիայեւ մեկնեցաւ, դարձաւ աջ կողմը, դէպի Նիկոլսկի դուռը։ Սպասկի աշտարակին մօտէն անցնելով գացի Կրէմլին եւ կանգ առի Ալեքսանդր Բ.ի արձանին առջեւ։ Այդ տեղէն կարելի էր տեսնել մեծ դուքսին պալատը։ Կառք մը կը սպասէր պալատին դրան առջեւ։ Ճանչցայ կառապան Ռուտինկինը։ Հետեւցուցի, որ մեծ դուքսը չպիտի ուշանար մեկնելու իր պաշտօնատեղին։

Անցայ պալատին առջեւէն եւ, Նիկոլսկի դռնէն, մեկնեցայ Տվերսկայա փողոցէն։ Ժամադրութիւն տուած էի Դորա Բրիլիանտի, Կուզնեցկի Մոստի վրայ, Սիու անուշավաճառին խանութին մէջ։ Քայլերս փութացուցի որպէսզի ժամանակ ունենամ վերադառնալու Կրէմլին, ճիշդ պայթումի պահուն։

Երբ Կուզնեցկի Մոստ հասայ, լսեցի հեռաւոր ու խուլ ձայն մը, կարծես ատրճանակ մը արձակուած ըլլար փոքրիկ փողոցի մը մէջ։ Կարեւորութիւն չընծայեցի, այնքան քիչ կը նմանէր ռումբի մը որոտումին։ Անուշավաճառի խանութին մէջ գտայ Դորան։ Միասին գացինք Տվերսկայա փողոցը, անկից իջանք Կրէմլին։ Փողոցին ծայրը, լաճ մը վազեց մեր կողմը աղաղակելով.

— Սպաննեցին մեծ դուքսը։ Գլուխը մարմնէն փրթած է ամբողջովին։

Անցորդները կը վազէին Կրէմլինի ուղղութեամբ։ Նիկոլսկի դրան մօտ, անկարելի էր թափանցել Կրէմլինի պալատէն ներս։ Դորա եւ ես կանգ առինք։ Ցանկարծ ձայն մը առի.

— Բարին, կառք կ'ուզէ՞ք։

Ետ դարձայ։ Օպանաս, բոլորովին մօտը, մեզ կը հրաւիրէր նստիլ իր կառքը։ Անմիջապէս կառքով մեկնեցանք Կրէմլինի հակառակ ուղղութեամբ։

— Լսեցի՞ք, կը հարցնէր Օպանաս։

— Ո՛չ։

— Ես այնտեղ էի եւ լսեցի պայթումը։ Մեծ դուքսը սպաննուեցաւ։

Նոյն պահուն, Դորա հակեցաւ ինծի, եւ իր արցունքները զսպելու անկարող, սկսաւ հեծկլտալ եւ իր մարմինը կը ցնցուէր։ Աշխատեցայ հանդարտեցնել զինք, բայց իր հեծկլտուքները աւելի եւս կը կրկնուէին, մինչ անդադար կ'ըսէր.

— Մենք սպաննեցինք զայն, ես սպաննեցի զայն, ես...

— Ո՞վ, ո՞վ սպաննեցինք, հարցուցի, կարծելով թէ կ'ակնարկէ Կալիայեւի։

— Մեծ դուքսը, պատասխանեց։

III

Ինձմէ բաժնուելէ յետոյ, Կալիայեւ գնաց, ինչպէս որոշուած էր, դէպի Իլվէրսկի մատուռը։ Երկար ատենէ ի վեր, ան նշմարած էր որ մատուռին անկիւնը կը գտնուի ժողովրդական նկար մը, ապակիի մէջ անցուած։ Այս ապակիին մէջ ճիշդ ինչպէս հայելիի մը մէջ կը ցոլանար ճամբան, որ Նիկոլսկի դռնէն կ'երկարի դէպի մատուռ։ Այսպէս, կռնակը Կրէմլինի դարձնելով եւ իբր թէ նկարը դիտելով, կարելի էր տեսնել մեծ դուքսին ելլելը պալատէն։ Որոշուած էր, որ Կալիայեւ, փետրուար 6ին հագուած ձեւովը, գիւղացիի նման, պահ մը կենալէ յետոյ այդտեղ, յամրաբար պիտի երթար մեծ դուքսին ընդառաջ, Կրէմլինի մօտ։

Հաւանաբար այդտեղէն էր, որ տեսաւ ինչ որ տեսայ ես, այսինքն կառքին կենալը պալատին առջեւ եւ կառապան Ռուդինկինը։ Ճշդիւ կատարելով իր հաշիւը, ժամանակ ունեցաւ վերադառնալու դէպի մատուռ, յետոյ դարձեալ քայլերը փութացնելով անցաւ Պատմութեան Թանգարանին առջեւէն, անցաւ Նիկոլսկի դռնէն ու գնաց դէպի Կրէմլինի պալատը։ Այդտեղ էր, Արդարադատութեան պալատին առջեւ, որ հանդիպեցաւ մեծ դուքսին։

— «Հակառակ բոլոր ցանկութեանս, կը գրէ Կալիայեւ՝ իր ընկերներուն գրած նամակի մը մէջ, ուղղեցի 4 փետրուարին։ Ռումբը չորս քայլ հեռուէն, ոչ աւելի։ Նետեցի շիտակ եւ ընդ առաջ վազելով։ Իրին պայթումին հովը քշեց. Բայց տեսայ թէ ինչպէս ջարդուեցաւ կառքը։ Երբ ծուխը ցրուեցաւ, ինքզինքս գտայ կառքին անիւներուն կտորուանքին մօտ։ Կը յիշեմ զէս։ Ծուխը ելաւ զիս, փայտի կտորներ զարնուեցան երեսիս։ Գլխարկս գետին ինկայ։ Երեսս միայն վիրաւորուած էր։ Ցետոյ նշմարեցի, հինգ քայլ անդին, մեծ դուքսին զգեստին կտորները եւ մերկ մարմին մը։ Կառքէն տասը քայլ անդին ինկած էր գլխարկս։ Գացի վերցուցի գլխարկս։ Վրաս կրակ։ Գլուխս դրի։ Վրաս — կրակ նայեցայ։ Պոդեւքաս, փայտի կտորուանքներէն ծակծակ եղած, քրքրուած կամ խանձուած էր։ Երեսս արիւն կը հոսէր։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
16 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2266 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԱԼ ՑՐՈՒԵՑԱՆ...

Անհաւասիկ լախտ մը եւս հինաւուրց ժողովուրդի մը՝ անոր վերջին մնացորդներուն գլխուն։

Ընթերցողները օրը օրին կարդացին դէպքերը։

Հազար չորս հարիւր Ասորիներ իմանալով որ իրենց պատրիարքը վար դրուած է Պաղտատի մէջ, կ'առնեն իրենց զէնքերը եւ կ'անցնին Սուրիա։

Յետոյ կ'ուզեն վերադառնալ, բայց Իրաքի կառավարութիւնը կը պահանջէ որ զինաթափ ըլլան։

Ֆրանքեւսուրիական իշխանութիւնը զինաթափ կ'ընէ մէկ մասը, բայց յետոյ կը վերադարձնէ զէնքերը, քանի որ Իրաք պիտի երթային։

Արդ, Հաղիւ Տիգրիսը անցած, փախստականները կ'ընդհարին Իրաքի զօրքին հետ, եւ երկու կողմէն ալ արիւն կը թափի։

Համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, միայն օգոստոս 4ի եւ 5ի կռիւներուն մէջ Իրաքի բանակը ունեցած է 20 սպանեալ եւ 45 վիրաւոր, իսկ Ասորիներու վաչը՝ 95 սպանեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։

Այնուհետեւ շատեր անձնատուր կ'ըլլան, իսկ անսաստողները կը հետապնդուին Մուսուլի լեռներուն մէջ։

Վերջին տեղեկութիւններէն կ'երեւայ թէ շատ բան չէ մնացած, ամբողջ գործը հաշուեյարդարի ենթարկելու համար։ Իրաքի կառավարութիւնը կարուկ միջոցներու դիմած է, 48 ժամ պայմանաժամ տալով։

Ի՞նչ խօսք որ ըմբոստները սխալած են գլուխ ծռել, որովհետեւ այս բոլորին պատասխանատուն Իրաքը չէ, այլ Մեծն Բրիտանիան։

Ամբողջ խնդիրը կը դառնայ օջախի մը շուրջը։

Մեծն Բրիտանիան «օջախ» էր խոստացած Ասորիներուն, որոնք այնքան հաւատարմօրէն ծառայեցին իր դրօշին տակ, պատերազմէն մինչեւ Իրաքի հողատարութեան վերացումը։

Այդ օջախը պիտի հաստատուէր ոչ թէ Իրաքի, այլ Հէքեարիի մէջ։ Մեծն Բրիտանիան իր ուզածին պէս լուծելով Մուսուլի խնդիրը, ա՛լ չհետաքրքրուեցաւ ոչ Հէքեարիով, ոչ ալ օջախով։

Ասորիները կը սպասէին որ եթէ ոչ յատկապէս օջախ մը, գոնէ առանձին շրջան մը յատկացուի, որպէսզի կարենան համախումբ ապրիլ եւ ազգային ինքնուրոյն կեանք վարել։

Այստեղ ալ՝ Իրաքն է որ կը կանգնի իրենց դէմ։ Ասորիները հողային ո՛ր եւ է իրաւունք չունին Իրաքի այս կամ այն շրջանին մէջ, հետեւաբար չեն կրնար ստանալ այդ իրաւունքը։

Նոյնքան միամիտ, որքան մենք, Ասորիները ամիսներ առաջ Լոնտոն եւ Ժընեւ ղրկեցին իրենց երիտասարդ պատրիարքը, Մար Շիմուն (21 տարեկան), խնդրելով կա՛մ առանձին շրջան մը պարգեւել իրենց, կամ տեղափոխել Սուրիա։

Այս առթիւ, բրիտանական մամուլը հրատարակեց բոլոր ասորի աշխարհական եւ հոգեւոր պետերուն սրտառուչ աղերսագիրը։

Ի՞նչ օգուտ։ Անգլեւիրաքեան դաշնագիրը արդէն փակած էր ամէն դուռ։

Անգլիացիները նոյն իսկ հաւաստիք տուած էին թէ պիտի պահուին իբրեւ զինուոր մարզուած Ասորիներուն զէնքերը։ Բայց ահաւասիկ, դժբախտ դէպքի մը հետեւանքով, Իրաքի կառավարութիւնը կը պահանջէ բացարձակ զինաթափութիւն։

Լոնտոնի թերթերը սարէն – ձորէն պատմութիւններ կը հրատարակեն այս ողբերգութեան առթիւ, անշուշտ չքմեղացնելու համար իրենց կառավարութիւնը։

Անշուշտ, արդարադատ մարդիկ ալ պակաս չեն։

Այսպէս, իրազեկ մը կը գրէ «Թայմզ»ի մէջ իսկ.

— Ասորիները ընդունուեցան իբրեւ մեր զինակիցները՝ պատերազմի միջոցին եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցին մեզի թէ այդ շրջանին եւ թէ անկէ յետոյ։ Անոնք 14 տարի օրօրուեցան օջախի մը յոյսով, եւ այդ միջոցին միակ վայրը որ առաջարկուեցաւ իրենց՝ անբնակելի էր եւ երախաներուն մահը գրեթէ հարիւրին հարիւր։ Ամէն անգամ որ անգլիացի սպաները յարմար վայր մը կը գտնէին, Քիւրտերը տէր կը կանգնէին։

Ուրիշ մը, միեւնոյն թերթին մէջ կը պատմէ թէ երբ Մար Շիմուն Ժընեւ կը գտնուէր, Հոգատարութեան յանձնախումբը քննելով աղերսագիրը, իբրեւ վերջին միջոց կը յուսար համոզել Թուրքիան որ վերադարձնէ Ասորիներու բնակավայրը՝ Հարաւային Հէքեարիի մէջ։ «Բրիտանական ներկայացուցիչը կ'ըսէր թէ կարելի է այսօր ստանալ անոր (Թուրքիոյ) հաւանութիւնը։ Բրիտանական կառավարութեան կարծիքով լաւագոյն եղբը պիտի ըլլար այս»։

Որ եւ է գործնական արժէք ունի՞ն այս դիտողութիւնները։

Ոչ եւ ոչ, ինչպէս որ չունեցան Հոգատարութեանց յանձնախումբին անդամներուն (11 ազգ) համակրական արտայայտութիւնները։

Ինչպէս մենք, Ասորիներն ալ առատաձեռնօրէն օրհնուեցան փաղաքշական ածականներով,— «ցեղ մը որուն փառաւոր անցեալը եւ կ'երթայ մինչեւ պատմութեան ակունքը»...

Եւ ինչպէս որ այսօր մեր անունը մոռցած են ոճիր – արկածներու թղթուհրին մէջ, Ասորիներու ողբերգութիւնն ալ հազիւ քանի մը անգամ յիշատակութեան արժանացաւ։ Լոնտոնի թերթերը գրեցին (իբրեւ զինակից Իրաքի), փարիզեան քանի մը թերթեր ալ արտատպեցին կամ ... վճեցյան։

Ազգաբարութիւն մը եւս անոնց համար որ Եւրոպան ճանչցած են գիրքերով եւ մարդասիրական հէքեաթներով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սիոնական Համագումարը եւ Հրեաներու տեղաւորման խնդիրը

ՊԱՂԵՍՏԻՆԸ ՄԻԱԿ ԱՊԱՒԷՆ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, օգոստոս 21ին Փրակայի մէջ կը բացուի Սիոնական 18րդ համագումարը։ Արդէն իսկ հասած են պատուիրակները, նախնական աշխատանքները կատարելու համար։ Այս տարուան համագումարը մասնաւոր արժէք ունի, որովհետեւ կը զուգադիպի Հրեաներու նորագոյն ողբերգութեան։ Համագումարին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ծրագիր մը պատրաստել Պաղեստինի Ազգ. Տան զարգացման համար, յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին եւ ընտրել առաջնորդներ, որոշուած առաջադրութիւնները գլուխ հանելու համար։ Ըլլալով միակ համագումարը ուր ներկայացուցիչներ ունին աշխարհի բոլոր Հրեաները, ժողովը անշուշտ պիտի զբաղի նաեւ զանազան երկիրներու Հրեաներու վիճակով։ Նախապատերազմեան համագումարներուն մէջ, հանգուցեալ Տոքթ. Մաքս Նորդաու ընդարձակ զեկոյց մը կուտար իրէական Տիասփորայի մասին (Սփիւռք)։ Յառաջիկայ համագումարին մէջ այս գործը պիտի կատարէ Տոքթ. Նահում Սոքոլով, Համաշխարհային Սիոնական կազմակերպութեան նախագահը։ Անշուշտ պիտի խօսի նաեւ Գերմանիոյ Հրեաներու ողբերգութեան մասին, դարմանը փնտռելով Պաղեստինի մէջ։ Արդարեւ, այս երկիրը միակ ապաւէնը կը ներկայացնէ Գերմանիոյ 600,000 Հրեաներուն գոնէ մէկ մասին համար։ Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Գերմանիոյ մէջ, ընդդէմ հրէութեան, աննախընթաց է 1492էն ի վեր, երբ 300,000 Հրեաներ տեղահանուեցան հեռանալ Սպանիայէն։ Այս կացութեան հետեւանքով, շատեր որ անտարբեր էին Սիոնական շարժման հանդէպ, այժմ յարած են անոր դրօշին։ Ատոր համար է որ պատակարգ հետաքրքրութիւն կը տիրէ յառաջիկայ համագումարի մասին։ Քիչ անգամ այսքան բազմաթիւ Հրեաներ մասնակցած են համագումարին պատուիրակներուն ընտրութեան։ Եւ, ամէն երկրի մէջ ալ շատ սուր եղած են մրցակցութիւնները զանազան կուսակցութեանց միջեւ։ Ընտրութիւնները վերջացած են արդէն, եւ ուշագրաւ յաջողութիւն մը շահած է աշխատաւորական թեւը, որ ամէնէն շինարար տարրն է Հրէական Ազգային Տան զարգացման մէջ։ Այս թեւը ունի 130 պատուիրակներ, համագումար 320ի վրայ։ Երկրորդ զօրաւոր հոսանքն է Կեդրոնի կուսակցութիւնը որ նախապէս ամէնէն մեծ ուժն էր Սիոնական կազմակերպութեան եւ շարժման ողնայարը։ Այս հոսանքն ալ ունի 90 պատգամաւոր, իսկ վերաքննական հոսանքը՝ 55։

Ասորիներուն հետապնդումը Իրաքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն օգոստոս 13 թուականով.—

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ հինգ հարիւր ասորի ըմբոստներ նորէն ապաստանած են Սուրիա, իսկ մնացեալները ցրուած՝ արեւելեան լեռներուն մէջ։ Անոնց մէկ մասը անձնատուր եղաւ կառավարութեան զօրքին, իսկ 250 հոգի զինաթափ եղան։ Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ զինուորական գործողութիւնները գրեթէ վերջացած են եւ մնացեալը կրնայ կարգադրուիլ ոստիկանական հետապնդումով։ 48 ժամ պայմանաժամ տրուած է ցիրուցան խումբերուն, անձնատուր ըլլալու համար։

Ռումանիա կը դադրեցնէ արտաքին պարտքերու վճարումը

ԴՐԱՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀՈՒԻՆ ԱԶԳ. ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՄԷՋ

Ռումանական կառավարութիւնը որոշեց օգոստ. 15էն սկսեալ դադրեցնել պետութեան արտաքին պարտքերուն վճարումը։ Պետութիւնը, ինչպէս եւ ինքնավար սնտուկները եւ առեւտրական «ռէժի»ները լէյով Ռումանիոյ Ազգ. Դրամատան պիտի յանձնեն պարտքի գումարները եւ այս գործողութեամբ իրենց յանձնառութիւնները կատարած պիտի համարուին, մինչեւ որ պահանջատէր պետութիւնները դիւրացնելով առեւտրական յարաբերութիւնները, միջոց ընծայեն օտար դրամ ճարելու եւ պարտքի գումարները փոխադրելու։

Այս որոշումը տրուեցաւ նախարարական խորհրդէ մը յետոյ, ուր ելմտական նախարարը պարզած էր երկրին կրած դժուարութիւնները։ Եթէ Ռումանիա շարունակէ ներածումներու վճարման յատկացուած օտար դրամները գործածել արտաքին պարտքերու վճարման համար, երկրին առեւտրական եւ տնտեսական գործունէութիւնը պիտի կրճատուի, վարկը պիտի վնասուի եւ աննպաստ ազդեցութիւն պիտի ունենայ երկրին ամբողջ տնտեսութեան համար։

Գործազրկութիւն եւ թշուառութիւն Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը գրեն «Թայմզ»ի.— Համայնավար կուսակցութեան դէմ ձեռք առնուած միջոցները չեն կրցած վերջ տալ անոր գոյութեան։ Կարելի չէ եղած նաեւ փակել հաղորդակցութիւնները Ռուսիոյ հետ, Սեւ ծովու ճամբով կամ Սվիլէնկրատ – Պոլիս – Օտեսա գծով։ Պրոպագանտի համար ղրկուած գումարները կը հասնին այս ճամբով։ Եւ սակայն Ռուսիոյ նպաստները նուազած են եւ համայնավար (բանուորական) մամուլը կը գանգատի թէ ընկերները չեն վճարեր իրենց անդամավճարները։ Ուրիշ հարուած մըն է երեսփ. ժողովի 29 համայնավար պատգամաւորներուն վտարումը. որովհետեւ անոնք իրենց թոշակին կէսը, տարեկան իբր երկու միլիոն լէվա (4000 ոսկեկին) կը վճարէին կուսակցութեան։

Այժմ անօթութեան եւ թշուառութեան սաստկացումը աւելի վտանգաւոր է քան մարքսեան պրոպագանտը։ Գործազուրկներուն թիւը կ'աւելնայ։ Գործարան գործարանի վրայ կը փակուի։ Հաւանական է որ գոցուին նաեւ Վառնայի եւ Պուրկազի երկու մեծ մանարանները, որովհետեւ չեն կրնար օտար դրամ ճարել, հում նիւթերուն արժէքը վճարելու համար։

Աշխատաւոր դասերուն ապրուստի մակարդակը ինկած է։ Վերջերս ամերիկեան մարդասիրական կազմակերպութիւն մը վիճակագրական քննութեան ենթարկեց Սոֆիայի մէկ թաղին հազար աշխատաւոր ընտանիքներու եկամուտը։ Երեւան եկաւ որ 4–5 հոգինոց սովորական ընտանիքի մը ամսական միջին եկամուտն է 1419 լէվա (իբր մէկ ոսկեկին եւ 19 շիլին, ներկայ սակով)։ Գործազուրկներուն վիճակը չատաւելի գէշ է։ Գաւառական քաղաքներէն հասած լուրերն ալ միեւնոյն պատմութիւնը կը պատմեն, եւ գիւղական շրջաններ կան, ինչպէս Տարըտէրէի (Ռոտոփ) խալամական գիւղերը, ուր գիւղացիներուն գրեթէ երեք չորրորդը ձմրան վերջը եւ գարնան սկիզբը կ'ապրին եգիպտացորենի ցողունէն եւ զանազան վայրի բոյսերէ եւ հաճարէ շինուած «հաց»ով։

«Հայկական խմիչքներէն» մնացած 67 ռումբ գտնուեցաւ Ամասիոյ մէջ

Ամասիայէն կը գրեն Թուրք թերթերուն.—

Քաղաքիս Սուասիէ թաղին մէջ մսավաճառ Պօսնացի Արիֆ աղայի տան պարտէզին մէջ ալրուած ջուրի ճամբաները նորոգուած ատեն գործաւորներուն բրիչները սնտուկի մը հանդիպած են։ Հաւանական նկատուելով գանձի մը գոյութիւնը, գործաւորները ուշադրութեամբ շարժած են եւ սնտուկը երեւան հանուելով կափարիչը բացուած ատեն տեսնուած է որ մէջը կան 60ը փոքր եւ 7ը մեծ 67 հատ ռումբ։ Այս տունը փախստական Հայերէն լքուած էր եւ ի վերջոյ գնուած Արիֆ աղայէն։

Այս ռսկալի գանձը տեսնող գործաւորները անմիջապէս տան տիրոջ Արիֆ աղայի իմաց տուած են դէպքը։ Բարեբախտաբար չեն խառնած սնտուկը։ Այլապէս քաղաքին այդ թաղին մէջ ռսկալի աղէտ մը պիտի պատահէր։

Ոստիկաններ իսկոյն դէպքին վայրը փութալով հարկ եղած զգուշութեամբ վերցուցած են այս մահափիւռ սնտուկը եւ յանձնած զինուորական իշխանութեան, որ հարկ եղած տեղեկագիրը պատրաստելով յանձնած է պատկանեալ իշխանութեան։

Քիւրտ գաղթականներ Լիբանան կը հաստատուին

Թրքական ազատագրական շարժումի վաղորդայնին, 1000ի չափ փախստականներ առանց անցագրի Պէյրութ ապաստանած էին։ Անոնք Լիբանանեան հպատակ չըլլալով՝ այժմ ենթակայ են Լիբանանի սահմաններէն արտաքսուելու սպառնալիքի։

Արդ, յիշեալ «հայմաթլըս» գաղթականներու պետերը աղերսագիր մը ներկայացնելով Լիբանանեան իշխանութեանց կը խնդրեն հպատակ դառնալ։

Դեռ պատասխան չէ տրուած։ Օրէնքը հպատակութիւն կը շնորհէ անոնց որոնք Լիբանանի մէջ կը բնակին հինգ տարիէ ի վեր, մինչդեռ քիւրտ փախստականները հազիւ թէ 3 տարիէ ի վեր կը գտնուին։

Քիւրտ պետերը կը խնդրեն որ առնեին հայ գաղթականներուն տրուած դիւրութիւնները շնորհուին նաեւ Քիւրտերուն։

Նորէն Կրընոպլի խնդիրը

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ օգոստոս 12ին «բազմաթիւ բանուորներ եւ մտաւորական աշխատաւորներ ժողով գումարեցին Կրընոպլի մէջ, վաթսուն շրջան պահակներու քթին տակ», եւ քուէարկեցին բանաձեւ մը, որուն համաձայն «Փաշիստ (դաշնակցական) Ասլանեան կամաւորապէս վիրաւորուած է Կիւրինեանի սրճարանին մէջ, իր ընկերներուն կողմէ»։ Ապացուցուած համարելով այս պարագան, ժողովը «կը պահանջէ անմիջապէս.— Արտաքսել այն դաշնակ պետերը որ ուղղակի պատասխանատու են բանուոր Մանուկի սպանութեան եւ անկէ ծագած բոլոր գրգռութեանց, անյապաղ փակել Կիւրինեանի սրճարանը, աւազակներու որջը որ իբրեւ նշանաձգութեան վայր կը ծառայէ, անմիջապէս ազատ արձակել անմեղ Մարգարեանը և անաչառ քննութիւն մը կատարել հաստատելու համար պատասխանատուութիւնները։ Եթէ այս բաները չըլլան ներկայ պրոլետարները իրենք պիտի ընեն եւ ոստիկանութիւնը պատասխանատու պիտի ըլլայ ծագելիք դէպքերուն»։ (Իւմանիթէ, 15 օգոստոս)։

** Կրընոպլի «Լա Ռէփիւպլիք տիւ Սիւտ – Էսթ» լրագիրը կը գրէ այս ժողովին առթիւ (13 օգոստոս).— Ամէն բանի մասին խօսուեցաւ այնտեղ, ֆաշականութեան եւ պատերազմի դէմ, անշուշտ եւ դրամատիրութեան դէմ, դասախօսութիւն մը եղաւ Հայաստանի պատմութեան մասին... բայց շատ քիչ խօսեցան դէպքերու մասին։ Հանդարտ էր ժողովը, որուն ներկայ էին 120 ունկնդիրներ, մեծ մասով ֆրանսացի, եւ ուր խօսեցան ընկերներ Շապէն եւ Պիւիսոն, հակապատերազմեան կոմիտէէն եւ հայ համայնավար Թահմազեան։ Քիչ մը իւղ եւս կրակին վրայ...

** «Լա Տէփէշ Տոֆինուազ» կը գրէ թէ մասնագէտ Մորֆէնի տեղեկագրին համաձայն, Ասլանեանի ուսին մէջ գտնուած գնդակը Մարգարեանի վրայ գտնուած ատրճանակով չէ քաշուած։ Այս տեղեկագրին վրայ, հարցաքննիչ դատաւորը գրաւեց Ասլանեանի հագուստները, մասնագիտական քննութեան ենթարկելու համար։

Ստալինի շնորհները Չեկայի գործերուն

Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէն եւ գործավարներու խորհուրդը երեք հրամանագիրներ հրատարակեցին, Սպիտակ ծով – Պալթիկ ջրանցքին բացման առթիւ։

Առաջին հրամանագրով բացուած կը հռչակուի ջրանցքը, որ պիտի կոչուի «ընկեր Ստալինի Սպիտակ ծով – Պալթիկ ջրանցք»։

Երկրորդը Լէնինի շքանշանը կուտայ Չեկայի չորս պաշտօնեաներու եւ չորս ճարտարապետներու, որոնց երկուքը նախապէս թշնամի հռչակուած էին խորհրդային իշխանութեան։ Միեւնոյն հրամանագրով կը տրուին ուրիշ զանազան շքանշաններ ալ։

Երրորդ հրամանագիրը կը յիշէ թէ մինչեւ ջրանցքին աւարտումը Չեկան աժամանակիր աշխատանքէ ազատած էր 12,484 հոգի, եւ կրճատած ուրիշ 59,516 կալանաւորներու պատիժները, նկատի առնելով անոնց եռանդուն աշխատանքները՝ ջրանցքին շինութեան մէջ։ Չեկան (կամ Կէփէուն) կը հրահանգէ կազմել 500 դատապարտեալներու ցանկ մը, որպէսզի ամբողջովին վերահաստատէ անոնց քաղաքացիական իրաւունքները, ի վարձ «անձնուրաց ծառայութեանց»։

Նախկին վարչապետ մը սպաննուեցաւ Սեղանիկի մէջ

Սելանիկէն կը հեռագրեն օգոստոս 14 թուականով.—

Ալպանիոյ նախկին վարչապետ Պ. Փրիշթինալը, այսօր սպաննուեցաւ փողոցին մէջ, անծանօթի մը կողմէ որ դրան մը ճեղքէն ատրճանակի ութ հարուածներ պարպեց։ Մարդասպանը ձերբակալուեցաւ քիչ յետոյ։ Անունն է՝ Հիւսէյին Ցէլօ։ Յայտարարեց թէ ուզած էր վրէժ լուծել երկու ազգականներու համար որոնք մահուան դատապարտուած էին քաղաքական ոճիրի մը համար, Փրիշթինալի իշխանութեան օրով։

Անգլեւռուս բանակցութիւնները

Լոնտոնէն կը գրեն թէ անելի մատնուած են անգլեւռուս բանակցութիւնները, որ կը շարունակուին մէկ ամիսէ ի վեր, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար։

Գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ, անգլեւքանադական դաշնագրով, Անգլիա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

5.- ՍՈՔՈԼՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Սոքոլի կազմակերպութիւնը.— Իբր ամբողջութիւն սոքոլն ինքզինք կը նըկատէ համայնք մը: Այդ իսկ պատճառով՝ բոլոր սոքոլները իրար կը կոչեն եղբայր ու կին սոքոլները քոյր: Չեխոսլովաքիոյ սոքոլներու բարձրագոյն կազմակերպութիւնը՝ համայնք կը կոչուի եւ ընկերակցութիւնն է բազմաթիւ սոքոլական շրջաններու (ժուփա): Ժուփան իր կարգին կը խմբաւորէ բազմաթիւ միութիւններ: Սոքոլական միութիւնը հիմն է, էական տարրը ամբողջ կազմակերպութեան: Կազմակերպական յարաբերութիւնը միութեան, ժուփայի եւ համայնքին միջեւ վարէն վեր, կամ փոխադարձաբար համայնքին ժուփաներու եւ միութեանց միջեւ վերէն վար հիմնուած է ամենալայն ժողովրդական, ժողովրդավար հաւասարութեան ու անխտրութեան սկզբունքներու վրայ: Միութիւնը՝ իբր ամէնէն էական օղակը կազմակերպութեան՝ ինքն իր մէջ ու իր տեղին պայմաններուն համաձայն „լիովին անկախ է, ժուփային ու համայնքին կապուած միայն սոքոլական գաղափարաբանութեան ու կարգապահութեան երկու կեդրոնաձիգ, անխզելի կապերով: Կարելի է ըսել թէ համայնքն ընկերակցութիւնն է ժուփաներու, իսկ ժուփան՝ ընկերակցութիւնը միութիւններու: Կազմակերպական երեք օղակներն ալ իրենց տեղական սեփական կեանքին մէջ անկախ ու ինքնիշխան են՝ ամէն գործնական հարցի մէջ: Համայնքն է սակայն որ կ'որոշէ ժուփաներու հողային, աշխարհագրական շրջագիծը, ըստ երկրին, տեղին ազգագրական, ընկերային եւ նոյն իսկ տնտեսական եւ առողջապահական պայմաններուն: Բոլոր սոքոլներն ու սոքոլ կիները՝ գոնէ այնքան ատեն որ գործօն անդամ են՝ կը կրեն իրենց կրծքին սոքոլի նշանակը՝ բազէ թռչունը, իսկ շուրջը՝ «պնդենք մեր բազուկը՝ ծառայելու համար հայրենիքին»:

Համայնքը գերագոյն իշխանութիւնն է ոչ միայն Չեխոսլովաքիոյ բոլոր սոքոլական կազմակերպութեանց, այլ եւ այն սոքոլական խմբաւորումներուն որոնք կը կազմեն հանրապետութեան սահմաններէն դուրս, օր. Վիեննա կամ այլուր: Այս վերջինները կը խմբուին «արտասահմանի ժուփա» անունին տակ: Աւանդաբար իրենց ձեւական անկախութիւնը կը պահեն սոքոլի կազմերը, Ամերիկայի չեխոսլովաք գաղութներուն մէջ. հոն անոնք ունին իրենց սեփական համայնքը: Աւելորդ է շեշտել թէ այդ անկախութիւնը զուտ ձեւական եւ գործնական նշանակութիւն ունի: Սոքոլներու համայնքի կազմական օրկաններն են.— 1. Նախագահութիւնը, 2. վարչական մարմինը, 3. ընդհանուր ժողովը:

Ա.— Նախագահութիւնը՝ սոքոլական համայնքի ընթացիկ ընդհանուր գործերուն անմիջական վարիչն, ընթացք եւ որոշում տուողն է: Ունի հետեւեալ կազմը: Համայնքի պետը, (սթարոսթա, համայնապետ), իր երեք տեղակալները — այր սոքոլներու կազմակերպական խնդիրներու վարիչը (նաչէլնիք), կին սոքոլներու կազմակերպական խնդիրներու վարիչը (նաչէլնիցէ): Սոքոլական ոգիի ու մտաւոր խնդիրներու վարիչը (վզդեւլավաթել), 23 անդամներ՝ որոնք կ'ընտրուին վարչական մարմնի կողմէ. տնտեսական ու հաշուական քննիչներ, թուով 6, որոնք նոյնպէս կ'ընտրուին վարչական մարմնի կողմէ:

Նախագահութիւնը բացի ընդհանուր նիստերէ, ունի նաեւ խորհուրդներ՝ աշխատանքի բաժանման սկզբունքով, ինչպէս ելմտական, արկածներու, հոգեւոր մշակման, տնտեսական, վարման, վերակոչման, եւն.: Նաեւ ներքին վճռելի խնդիրներու ու տարակարծութեանց լուծման ծառայող ատեան մը 6 անդամներով, ու 3 ական անդամնոց ներքին դատարան: Նախագահութիւնը՝ եթէ անկախ է առօրեայ ու գործնական խնդիրներու մէջ չի կրնար շեղիլ այն հիմնական որոշումներէն, ուղեգիծներէն ու սահմաններէն, որոնք գծուած են համայնքին ծրագրով, կամ ընդհ. ժողովին ու վարչական մարմնին ըստ պարագային կայացուցած եզրակացութիւններով: Ցաչս արտաքին աշխարհի համայնապետը միակ ներկայացուցիչն է պաշտօնական յարաբերութեանց կամ հանդիսութիւններու ատեն: Կը նախագահէ նաեւ համայնքի պատուոյ ատեանին:

Բ.— Վարչական մարմինը, կազմըւած է ժուփաներու ներկայացուցիչներով: Այս վերջինները կ'ընտրուին իւրաքանչիւր ժուփայի ընդհ. ժողովին կողմէ ըստ թուի: Մինչեւ 6000 անդամ ունեցող ժուփա մը կը ղրկէ 1 պատգամաւոր եւ կ'ընտրէ 2 փոխանորդ — պատգամաւոր, որպէսզի առաջինին բացակայութեան կամ հիւանդութեան պարագային զայն փոխանորդեն ու գործը չկաղայ, 6000էն 12,000 անդամ ունեցող ժուփաները կը ղրկեն 2 պատգամաւոր 2 փոխանորդով. 12000էն աւելի անդամ ունեցողներ երեք պատգամաւոր եւ 3 փոխանորդ:

Վարչական մարմինը կը գծէ համայնքի ծրագրին համաձայն՝ գործունէութեան ուղեգիծ՝ որուն գործադիրը նախագահութիւնն է: Տարին առնուազն երկու անգամ կը գումարուի, ինքն է որ ընդհ. ժողովը նիստի կը հրաւիրէ ամէն անհրաժեշտ պարագայի, կամ երբ ժուփաներու թիւին մէկ երրորդը այդ բանը պահանջէ:

Վարչական մարմինը կրնայ ունենալ նաեւ պատուոյ անդամներ՝ որոնք նիստերուն ներկայ կրնան ըլլալ միայն խորհրդակցական ձայնով, առանց քուէի իրաւունքի:

Անդամները կ'ընտրուին երկու տարուան համար, նպատակն է՝ թարմ ուժերու մուտքն ապահովել:

Գ.— Ընդհանուր ժողովը համայնքին ամէնէն բարձր օրկանն է: Իր որոշումները պարտադիր են ամէն մէկ սոքոլի, ինչպէս ամէն մէկ միութեան, ժուփայի, ու առանց բոլոր վարչական մարմիններուն: Ինքն է որ կրնայ ուղեգծի ծրագրի ու կազմական կանոնագրի ամբողջական կամ մասնակի փոփոխութիւն կատարել, նոր յաւելումներ ընել, անսովոր պարտադրութիւններ դնել ժուփաներու եւ միութեանց վրայ, գոյութիւն ունեցող որոշ պարտաւորութիւններ յետս կոչել, վերցնել, որոշել թէ վարչական մարմնի տուած այսինչ կամ այնինչ որոշումը պէ՞տք է ի զօրու մնայ, կամ պէ՞տք է յետս կոչել «կամ իր տարողութիւնը սահմանափակել, եւ եթէ այո, ի՞նչ ուղղութեամբ եւ ի՞նչ չափերով:

Սոքոլական համայնքի հիմնական ծրագիրը կրնայ փոխուիլ միայն ընդհանուր ժողովի միաձայն որոշումով:

Որպէսզի սոքոլական գաղափարականն ազատ պահուի քաղաքական կուսակցութեանց կամ ժամանակաւոր հոսանքներու մեքենայութիւններէն, ընդհ. ժողովին անդամ են ի պաշտօնէ՝ վարչական մարմնի, նախագահական կազմի, մարզական մարմիններու եւ հոգեւոր մշակման մարմիններու բոլոր անդամները, սոքոլական ժուփաներու պետերը, ու ապա իւրաքանչիւր ժուփայէ՝ ընտրովի ներկայացուցիչներ: Ընտրութեան հիմ կը ծառայէ իւրաքանչիւր ժուփայի անդամներու թիւը՝ նախընթաց տարուան դեկտեմբերի 31ին: Մինչեւ 4000 անդամ հաշուող ժուփա մը կ'ընտրէ մէկ ներկայացուցիչ: Իսկ 4000 անդամէ աւելի եղած պարագային չորս հազարէն ի վեր ամէն հազարի՝ մէկ նոր ներկայացուցիչ: Այս խառն կազմի նպատակը՝ մեծ մասին սոքոլն օրուան ազդեցութիւններէ զերծ պահել է: Նոյն իսկ ընդհ. ժողովի կազմական կանոնագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնը.— Ըստ պարագային՝ սոքոլական համայնքի վարչական մարմինը իրաւասու է որոշում կայացնելու՝ որ ընդհ. ժողովի գալիք ընտրովի ներկայացուցիչներն ընտրուին ոչ թէ ժուփայի ընդհ. ժողովէն՝ այլ նշանակուին ժուփայի նախագահական կազմին կողմէ: Անշուշտ որ ժուփայի նախագահական կազմը՝ ինքն ընտրովի մարմին մըն է, ըխած իւրաքանչիւր ժուփայի ընդհ. ժողովէն: Արդ, ժուփան ըլլալով միութիւնը իր շրջանակի բոլոր սոքոլական միութիւններուն՝ ժուփայի ընդհ. ժողովը կը բաղկանայ ոչ թէ կազմող սոքոլական միութիւններու բոլոր անդամներէն, այլ իւրաքանչիւր միութեան կողմէ, ըստ իր թուին ընտրուած ու ղրկուած ներկայացուցիչներու համագումարէն:

Որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ ինչքան ապահով ձեւով մը սոքոլը ազատագրուած է ամէն անմիտ ու վաղանցիկ ազդեցութենէ, կամ եկող ու գացող քաղաքական հոսանքներու միջամտութենէն կամ ոտնձգութենէն՝ կը բաւէ յիշել կազմը 1931ին գումարուած ընդհ. ժողովին: Ան ունէր 542 անդամ: Ժողովին սոքոլական ոգիին ու աւանդութեան հաւատարիմ մնալն ապահովուած էր ի յառաջագունէ:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ԱԿԱՆՋ ԿՏՐԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋ ՈՒՆԷՐ

Գերմանիոյ մէջ ձերբակալուեցաւ սափրիչի աշակերտ մը որ սովորութիւն ըրած էր կտրել յաճախորդներուն ականջները: Շատ մը քաղաքներէ վտարուած էր, եւ սակայն կը շարունակէր այս մոլութիւնը:

Հարցաքննութեան ատեն խոստովանեցաւ թէ շիշի մը մէջ կը պահէր կտրած ականջներուն ըլթակները:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Մշտնջենական շարժումներ

Երկար տարիներէ ի վեր գիտնականները հետամուտ եղած են ապացուցանելու համար մշտնջենական շարժումին գոյութիւնը: Անոնցմէ շատեր խորհած են յղանալ այնպիսի մեքենաներ, որոնք կարող ըլլան մշտնջենապէս պահել իրենց շարժումը. այսպիսի յանդուգն ծրագիր մը կարելի՞ է իրականացնել. ահաւասիկ հարցում մը, որուն դժուար է պատասխանել հիմնուելով գիտական տուեալներու վրայ:

Գիտենք թէ տիեզերքի մէջ ամէն բան շարժման մէջ է: Այսպէս, ամենամեծ աստղերէն սկսելով մինչեւ ամենափոքր հիւլէներն ու ելեկտրոնները յաւիտենական շարժման մէջ կը գտնուին:

Մշտնջենական շարժումը ոչ միայն գոյութիւն ունի, այլ կը թուի թէ անկէ դուրս ուրիշ բան գոյութիւն չունի: Այսպէս են աստղերուն, մոլորակներուն եւ բոլոր երկնային մարմիններուն շարժումները, եղանակներուն տարբերութիւնները, հովերուն հոսանքները, ամպերուն շարժումները, ձիւնի եւ անձրեւներու տեղացումները, առուներու եւ գետերու հոսումները, ծովային հոսանքները, ալիքներու շարժումները, մակընթացութիւնը տեղատուութիւնը, եւն.:

Պայծառ գիշերին երբ խոշոր հեռադիտակով մը քննենք երկնակամարը, հոն կը տեսնենք միլիոնաւոր լուսեղէն աշխարհներ, որոնք անըմբռնելի արագութեամբ մը կը շրջին եթերին մէջ: Անոնք կը դառնան իրենց շուրջը, իրարու շուրջը, զիրար կը քաշեն, զիրար կը վանեն, եւ իրարու զարնուելով կ'իյնան անեզր ու անսահման միջոցին մէջ:

Կը ծնին, կ'ապրին, կը մեռնին ու նորէն կը ծնին, կը վառին, կը մարին ու կրկին կը վառին:

Ի՞նչ է բոյսերուն, կենդանիներուն եւ մարդոց կեանքը, եթէ ոչ յարատեւ ու մշտնջենական շարժում մը, սկսելով սերմերու ծլումէն եւ սաղմերու սկզբնաւորութենէն դէպի զարգացում մինչեւ կատարելութիւն եւ անկէ անդին:

Գիտական արդի վարկածներու համաձայն, բնութեան մէջ նիւթին անշարժութիւնը երեւութական է միայն: Մարմինները բաղկացնող հիւլէներն ու բջիջները միշտ շարժման մէջ են, եւ այդ շարժումներուն տարածութիւնը կը զանազանուի իւրաքանչիւր մարմնին ֆիզիքական վիճակին համաձայն:

Կարծր մարմիններուն մէջ յարակցական ուժը իրարու շատ մօտ կը պահէ հիւլէները. անոնց շարժումը տեղի կ'ունենայ թրթռացումներով, որոնք բոլորովին աննշմարելի ու անզգալի են:

Պելժ գիտնական Տիբրինկ յաջողած է յստակ կերպով ապացուցանել կարծր մարմիններու հիւլէներուն մշտնջենական շարժումը: Կապարի եւ անագի երկու փոքր գլաններ առնելով, իրարու վրայ այնպէս մը դրուած է որ խարիսխները իրարու հետ շփման մէջ կը գտնուին, բոլորովին հարթ հաւասար ու մաքուր ըլլալու պայմանաւ: Յետոյ այդ ամբողջութիւնը ենթարկած է մօտաւորապէս 50 աստիճան ջերմութեան, այսինքն զգալի կերպով նուազ կապարի եւ անագի հալման աստիճաններէն որոնց իւրաքանչիւրը 335 փոխադարձաբար հարիւրին 235 է:

Այդ պայմաններուն մէջ, կապարի եւ անագի գլանները իրարու կը զօդուին յարակից մասերուն հետ խառնուրդ մը կազմելով: Այս երեւոյթը կը բացատրուի մէկ գլանին դէպի միւս գլանը հիւլէներու տեղափոխութեամբ, ինչ որ արդիւնք է անոնց շարժումներուն:

Հոսանուտ մարմիններու, այսինքն հեղուկներու մէջ հիւլէները իրարմէ աւելի հեռու կը գտնուին, եւ այս պատճառաւ անոնց մէջ շարժականութիւնը աւելի մեծ է քան թէ կարծր մարմիններու մէջ:

Մանաւորապէս կազային մարմիններուն մէջ հիւլէները իրարմէ շատ հեռացած ըլլալով, անոնց մէջ գոյութիւն ունեցած ձգողական զօրութիւնը շատ տկար է, բաղդատմամբ հեղուկ ու կարծր մարմիններուն:

Կազերու հիւլէները կը նմանին առաձգական փոքր գնդակներու, որոնք կը տեղափոխուին ուղիղ գիծով ու ամէն ուղղութեամբ, եւ կ'ընթանան այնքան արագութեամբ, որքան անոնք աւելի թեթեւ են եւ օդին բարեխառնութիւնը աւելի բարձր է:

Բնագէտները քննելով կազերու հիւլէներուն արագութիւնը, տեսած են որ բնածխական կազին հիւլէները բնական բարեխառնութեան մէջ մէկ երկվայրկեանին 400 մեդր տարածութիւն մը կը կտրեն, այսինքն ժամը 1440 քիլոմեդր, ինչ որ կը համապատասխանէ թնդանօթի գնդակի մը ընթացքին արագութեան:

Ջրածնի կազին արագութիւնը 50 աստիճան տաքութեան մէջ երկվայրկեանը 2 քիլոմեդրի կը հասնի, այսինքն ժամը 7200 քիլոմեդր, ինչ որ անբաղդատելի մրցանիշ մը կը ներկայացնէ մեզի ծանօթ արագութիւններուն: Հիւլէ մը միշտ ուղիղ գիծով կը շարժի, մինչեւ որ բախի ուրիշ հիւլէի մը կամ արգելքի մը:

Ձայնը մէկ երկվայրկեանին մէջ 340 մեդր տարածութիւն մը կը կտրէ, իսկ լոյսին փոխանցման արագութիւնը, այսինքն լուսեղէն մարմիններէն արձակուած հիւլէներուն թրթռացումին արագութիւնը երկվայրկեանին մէջ 300,000 քիլոմեդր է:

Ամփոփելով մեր խօսքը, կրնանք ըսել թէ տիեզերքի մէջ ամէն բան մշտնջենական շարժումին ենթակայ է, սկսելով ամենափոքր հիւլէներէն մինչեւ ամենամեծ աշխարհները:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ ՊՈՒՔՐԷՇ Կ'ԵՐԹԱՅ

Գործակցական շարժման աշխարհահռչակ տեսաբան փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց շուտով Ռումանիա կը հասնի Պուլկարիայէն:

Փրոֆէսորը օգոստ. 27ին հրապարակային բանախօսութիւն մը պիտի ընէ «Րաֆֆի»ի սրահին մէջ:

Փրոֆէսորը պիտի այցելէ նաեւ Կալաց եւ Քոնսթանցա, հայ լեզուով բանախօսութիւններ ընելու համար գործակցական շարժման մասին:

Հայ Արիները ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

ՓԷՇԹԱ, 10 օգոստոս (Յառաջ).— Ուշացայ գրելու մեր ճամբորդութեան մասին: Միութեան չորս մասնաճիւղերն ալ կը մասնակցէին: Փարիզէն մեկնեցան Լիոնի եւ Փարիզի սկաուտները, որոնց՝ Պելֆորի մէջ միացաւ Մարսէյլի խումբը: Շուտով սահմ[illegible] եցաւ -արդէն եղբայրական ջերմ մթնոլորտ մը, եւ տղաքը խանդավառ[illegible] անհամբեր կը սպասէին իրենց Վիեննա հասնելուն:

Լինցի մէջ քանի մը ժամուան [illegible] տոյոններէ յետոյ, կիրակի գիշեր, յուլիս 30ին հասանք Վիեննա:

Աւստրիոյ սկաուտական կազմակերպութիւնը, որ յանձն առած էր հայ արիներու ճամբորդութեան կազմակերպութիւնը Աւստրիոյ մէջ, ղրկած էր սկաուտական երկու խումբեր, որոնք շատ սիրալիր կերպով ընդունեցին զանոնք իրենց յատկացուած «Երիտասարդութեան օթեւան»ը, որուն մեր տղաքը հանգստացան մինչեւ յաջորդ առաւօտ:

Երկուշաբթի առաւօտ այցելեցին Վիեննա ընկերակցութեամբ Աւստրիացի սկաուտներուն, ինչպէս գրած էր «Յառաջ»ի թղթակիցը:

Ցուրիչ հրաժեշտներէ յետոյ հայ արիները մեկնեցան Դանուբի քարափ, ուր իրենց կը սպասէր մասնաւոր շոգենաւ մը:

Ողջերթի եկած էր Աւստրիոյ [illegible]թական նախարարը, որ գոհունակութիւն յայտնեց հայ արիներուն [illegible] Աւստրիացի սկաուտներուն [illegible] եղբայրական յարաբերութեանց [illegible]մար:

Վերջին տողանցքէ մը յետոյ, Աւստրիացիներն ու Հայերը մտան շոգենաւ, որ 10,000ի մօտ ժողովուրդի մը [illegible] փերուն մէջ ճամբայ ելաւ դէպի Հունգարիա:

Յաջորդ առաւօտ պատուիրակութիւնը [illegible] Հունգարական [illegible] քաղաքը: Բարի գալուստի եկած [illegible] քաղաքապետութիւնը: Փողոցները զարդարուած էին դրօշներով, եւ [illegible] նութիւնները փակուած՝ ի պատիւ [illegible] ուներուն:

Հայ Արիները ընդունուեցան «[illegible]ցէ»ներով եւ տողանցք մը կատարեցին քաղաքին գլխաւոր պողոտաներուն մէջ: Հիւրասիրուեցան անուշեղէններով եւ քաղաքապետը պսակ մը [illegible] հունգարական ժապաւէններով [illegible]կան եռագոյնին վրայ: Ընդհ. [illegible] շնորհակալութեան խօսքերէն [illegible] Արիները մեկնեցան շոգեկառքով [illegible] Կէօտէլլօ ուր հասան կէս օրին: Բարի գալուստի խօսքերէն վերջ, հայ Արիները առաջնորդուեցան իրենց [illegible] կավայրը:

Արդէն հասած էին միութեան [illegible] հիւսիսային մասնաճիւղի ներկայացուցիչ[illegible]ը: Տղաքը ողջագուրուեցան իրենց [illegible] գիպտոսի եղբայրներուն հետ:

Բանակումի հաստատման աշխատանքները սկսան, եւ յաջորդ առաւօտուն գեղեցիկ բանակավայրի մը վրայ կը բարձրանար հայկական եռագոյն եւ 52 ազգերու կողքին հայ Արիները կուգային անգամ մը եւս ներկայացնելու Հայաստանը:

Ճեմպորին բացուեցաւ 35 հազար սկաուտներու տողանցքով, [illegible] Փաուլի եւ Հունգարիոյ խնամակալ ծովակալ Հորթիի առջեւ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

Բ.

Հայր Կոմիտասը մեր հայ երաժիշտների մէջ, պէտք է ասել որ, ամենից պատրաստուած եւ բնական ունակութիւններով օժտուած երաժիշտներից մէկն է եղել: Նա Գերմանիայում երաժշտական լուրջ կրթութիւն ստանալուց յետոյ, զինուած գիտական տուեալներով, իջնում է ասպարէզ եւ կարողանում է մեծ դժուարութիւններով ժողովրդի ծոցից դուրս բերել այդ գանձերը եւ հնարաւորութեան սահմաններում զատել օտար տարրերից եւ մաքուրն ու հարազատը ներկայացնել: Եթէ Կոմիտասը մեր երաժշտական գրականութեան մէջ կը մնայ անմահ, հէնց միայն նրա համար է, որ նրա հաւաքած ժողովրդական երգերը մէկ — մէկ գոհարներ են, ընտրովի կտորներ, որ շատ քիչ երաժշտի կը յաջողի: Այդ պէտք է վերագրել Կոմիտասի առանձնայատուկ տաղանդին, նրբամտութեանը եւ անհուն սիրոյ՝ դէպի ժողովրդական երգը:

Կոմիտասը միայն երգ հաւաքելով եւ զատելով չբաւականացաւ, այլ գնում? գնաց գիտական մեծ պաշարով եւ ունենալով ստեղծագործական ուժեղ ոգի, կարողացաւ այնքան հմտօրէն դաշնակել երգերը, որոնք այսօր թէ հայ եւ թէ օտար մասնագէտ մարդկանց հիացմունքի առարկան են դարձել:

Սովորելով Գերմանիայում, նա շատ էր ազդուած Վագներից: Վագները միշտ ձգտում էր երաժշտութիւնը յարմարցնել խօսքերի իմաստին, որպէսզի երկուսն էլ իրար համապատասխանեն, հեռու էր վերացականութիւնից: Եթէ հետեւելու լինէք նրա երաժշտութեան, կը տեսնէք որ իր ստեղծագործութիւնների մէջ, միշտ աշխատել է իր երաժշտութիւնը յարմարեցնել բնութեան երեւոյթներին: Նրա երաժշտութեան մէջ մենք կը լսենք քամու սուլոցը, հովուի սրինգի ձայնը եւն.: Ահա այդպիսի մի մեծ երաժշտի հետեւող լինելով, Կոմիտասն էլ աշխատեց հայ ժողովրդական երգը այնպէս դաշնակել որ թէ հարմոնիայի օրէնքները պահած լինի եւ թէ եղանակի հարազատութիւնը: Եթէ դուք ուշադիր դիտելու լինէք նրա երգերին, կը տեսնէք թէ ինչպէս կարողացել է վարպետօրէն իր դաշնակաւորումը յարմարեցնել երգի իմաստին, որով նրա արուեստագէտ լինելը աւելի քան ապացուցւում է:

Օրինակ, նրա «Հարսանիք»ը, որ ըստ մեր ժողովրդական սովորութեան սկսւում է մեղեդիայով, որին տեւական ձայներով մասնակցում է խումբը, որից յետոյ սկսւում է բուն հարսանիքի եղանակը, որտեղ հարսանեկան խրախճանքը պատկերանում է մարդկանց առաջ, խառնուած թմբուկի ռիթմիկ հարուածներով եւ զուռնայի նմանողութիւնը այնքան վարպետօրէն է պատկերացուած, որ միայն հիանալ կարելի է: Ոչ մի վրձին եւ ոչ մի խօսք այդպիսի զուռնաւորպատկեր տալ չէր կարող, ինչպէս Կոմիտասն է տուել:

Վերցնենք «Սարերի վրով գնաց», մէկ սիրոյ երգ, որի դաշնաւորման մէջ անկախ մեղեդիայից միւս ձայներն էլ կարօտով նկարագրում են եարի հեռանալը եւ յաճախ արձագանգում են մեղեդիային, մէկ նմանողութիւն որ աւելի քան բարձրացընում է Կոմիտասի կարողութեան թափը:

Նրա մեներգներից «Անտունի»ն որտեղ հայ գեղջուկի պանդուխտ ապրողոմ հեծեծանքներն է պատկերացնում իր հայրենի տան փլատակների վրայ, այնքան գեղեցիկ կառուցուածք ունի որ անգամ Եւրոպացի երաժիշտներն էլ իրենց հերթին գովեստներ են գրել մամուլի մէջ:

«Լօ լօ»ի մէջ որի դաշնաւորումը եւ մեղեդիայի ձեւաւորումը իրն է, մենք այլ եւս ժողովրդական երգի ոճը չենք տեսնում, այլ Սիփանայ քաջերն են, որ սարերի վրայ, կռուի ընթացքում խրոխտ ու խիզախ երգում են ու «Լօ լօ»ներով զարդարում ամբողջ երգը եւ ռազմական տրամադրութիւն առաջ բերում լսողի մէջ:

«Զիգ տուր քաշի» գիւղական երգի մէկ օրինակելի տիպար, զարդարուած ներդաշնակութեան դունաւորումներով, որոնք երբեք չեն խախտում գիւղացու այն անկեղծ կանչերն ու թախանձանքը, որ նա ունի դէպի իր սիրելի լծկանը: Եւ դեռ մի շարք այսպիսի երգեր, որոնք եթէ մենք թուելու լինենք, նիւթը շատ կ'երկարի: Մեր նպատակը չէ տալ նրա երկերի մանրամասն վերլուծումը, միայն պէտք է ասենք որ նրա բոլոր երկերի մէջ կարմիր թելի նման փայլում է երաժշտագէտի այն հոյակապ ուժը որ կարողանում է այդ պարզ ու գեղջուկ երգերը այնպէս զունաւորել, այնպէս զարդարել որ, չկորցնելով իրենց հարազատութիւնը, դառնում են մի — մի հսկայ կառուցուածք եւ թրթռացնում մեր հոգու թելերը:

Եթէ Կոմիտասը այսքանը կարողացել է անել հայ ժողովրդական երգի համար, որտեղ նրա դերը եղել է հայ երգը պատուաստել իր ստեղծագործական ոյժի տուեալներով, հապա որքա՞ն մեծ պէտք է լինէր, այդ վառ երեւակայութեան, հարուստ զգացումների տիպար ներկայացող մի մարդու ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնը, եւ այդպիսի հանճարի տէր մարդը անշուշտ մեր հայ երաժշտական գրականութիւնը պէտք է զարդարէր, ճոխացնէր իր ինքնուրոյն արտադրութիւններով, եթէ կեանքի դաժան պայմանները յաւիտեանս չլռեցնէին նրա զգայուն եւ թրթռացող հոգին, թէեւ առողջ ժամանակ ինքնուրոյն գրուածների փորձեր արել է եւ որքան գիտեմ նրա անտիպ աշխատութիւնների մէջ կան, ինչպէս օրինակ «Անուշ» պօէմայից որոշ կտորներ, որ մտածում էր օպերայի վերածել:

Կոմիտասը բազմակողմանի ընդ[illegible] նակութիւնների տէր մարդ էր, [illegible] տաղանդը երեւան է գալիս եւ [illegible] պետութեան մէջ, որ ինքն իրենց [illegible] րից մի մեծ առաւելութիւն էր: [illegible] Կովկասից, Փարիզից, Պոլսից, Եգ[illegible] տոսից, որտեղ որ համերգներ [illegible] տուել թէ հայ եւ թէ օտար մամ[illegible] գովասանքին է արժանացել: [illegible] տասը շնորհիւ իր յաջող համերգների [illegible] կարողացել է օտար ազգերի առաջ [illegible] ազգային արժէքը բարձրացնել եւ [illegible] պէս մանաւորապէս յառաջացնել [illegible] ազգ ներկայացնել Եւրոպացի ժողո[illegible] դին, մի բան որ հազարաւոր յօդուա[illegible] ներ կամ ճառեր դժուար թէ յա[illegible] ղէին: Շնորհիւ իր լուրջ կրթութեան [illegible] Կոմիտասը եւ լաւ տեսաբան էր, [illegible] մեր հայ ժողովրդական եւ կրօնական [illegible] երգերի մասին ունի բաւական [illegible] ուսումնասիրութիւններ:

Իր այս բազմակողմանի ընդ[illegible] կութիւններով կարելի է ասել որ [illegible] երաժշտութեան մարմնացումն էր:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

«Կեցցէ՛ Հայաստանը» կը պոռային ամէն կողմէ, երբ մեր տղաքը հպարտօրէն կը հեռանէին եռագոյնին։

Մեր հայրենակիցներն, առաջին օրէն իսկ դիմաւորեցին հայ արիները իրենց ցնծութեամբ։ Անկարելի է մոռնալ Պ. Վրթանէսեանի, Տիկ. Երէցեանի եւ մանաւանդ Տօքթ. Յովհաննէսեանի մեծ ջանքերը, որոնց շնորհիւ Հունգարիոյ սառնասիրտ հին դաղութը սկսած է արթննալ։

ՀԱՅ ԱՐԻ

×

ԽՄԲ.— Մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Շատ գեղեցիկ բանակատեղի մը հաստատուած է Փէչթայի մէջ։ Օգոստոսի 35,000 սկաուտներու մասնակցութեամբ հոյակապ տողանց մը տեղի ունեցաւ Հունգարիոյ խնամակալ Հորթիի ներկայութեան։ Նոյն օրը երեկոյեան դիւանագիտական մարմինը ընդունելութիւն ըրաւ սկաուտներու ազգային պատուիրակութիւններուն։ Ճակատագրի հեգնանքը կարելի է նկատել որ մեզ այստեղ հրաւիրած եւ մեծ ազգերու ներկայացուցիչներուն հետ կառավարական հաւասար մակարդակի վրայ կը դնեն՝ մինչդեռ մենք ծանր մտահոգութեան մէջ ենք թէ ուրկէ պիտի հայթայթենք 3200 ֆրանք, վերադարձի ծախքը լրացնելու համար։ Այս գումարի բացը մեր հաշիւներու մէջ գոյացած է այն պատճառով, որ կարգ մը չուեւոր հայ արիներ վերջին պահուն չկրցան լրացնել իրենց մասնաւճարը, թէեւ մենք նուազագոյնի էինք իջեցուցեր մեր ծախքերը։

Ի հարկէ, մեր կացութիւնն այլ կ'ըլլար, եթէ հայ հասարակութիւնը այս ձեռնարկի կարեւորութեան գիտակցութիւնն ունենար։ Բայց . . .

Հայ արիները ամենուրեք ջերմ ընդունելութիւն կը գտնեն. երէկ գիշեր մեր հերթն էր ներկայացնելու բեմի վրայ մեր ազգային երգերն ու պարերը։ Ծափերու եւ «Կեցցէ Հայաստանը», «Կեցցեն հայ արիները» բացագանչութիւններուն վերջ չկար։

Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի սահմաններուն վրայ

Խորհ. Հայաստանի մէջ (26 յուլիս) կը կարդանք.—

Լենինականի մէջ իր աշխատանքներուն լծուեցաւ սահմանային դէպքերը (անասունները քշել, եւն.) քննող ռուս-թրքական խառն յանձնաժողովը։ Ռուսական պատգամաւորութեան նախագահն է արտաքին գործավարութեան Թրքական գործերու տեղեկատու Դեւիսողով։ Թրքական պատգամաւորութեան նախագահն է Էրզրումի զօրաբաժինին սպայակոյտի պետ Ճաւատ պէյ։ Յանձնախումբին աշխատանքը կ'ընթանայ բարեկամական մթնոլորտի մէջ։

Քրտագիտական համաժողով

Այս տարի դեկտեմբերին, կամ գալ տարի յունուարին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ քրտագիտական առաջին համագումարը, որուն պիտի մասնակցին բովանդակ Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ ապրող Քիւրտերու ներկայացուցիչները։ Այս համաժողովը քննութեան պիտի առնէ Քիւրտերու ընդհանրական գրական լեզուի, քրտալատինական այբուբենի բարեփոխութեան, քրտերէնի միասնական ուղղագրութեան խնդիրները։ Համաժողովը պիտի լսէ նաեւ Մշակոյթի Պատմութեան Կաճառին քրտագիտական հաստատութին զեկոյցը։ Ընտրուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, երեք հոգիէ բաղկացեալ, որ պիտի աշխատի համաժողովին նախապատրաստական գործերով։

Ազատ հացավաճառութիւն

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ արտօնութիւն տրուած է օգոստոս 10էն սկսեալ ազատ հացավաճառութեան միայն Երեւանի մէջ, ուր օրական պիտի ծախուի 50 թոնո հաց։ Ցորենի հացը պիտի ծախուի քիլօն 4 րուբլի 50 կոպէկ (2 րուբլին մէկ տոլար), հաճարէ հացը քիլօն 2 րուբլի 50 կոպէկ։

Ստեփանաւան կը բարեկարգուի

Ուժգին թափով կարգի կը բերուին Ստեփանաւանի փողոցները։ Գլխաւոր փողոցը, որ կը կրէ Շահումեանի անունը, արդէն վերանորոգուած է հիմնովին։ Մէկ ամսուան մէջ պիտի բարեշինուին քաղաքին 6 կարեւոր փողոցները։

Օտար հիւպատոսներ

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ Երեւանի Թուրք հիւպատոսը Զաթի պէյ Էնկիւրի կանչուած ըլլալով, մինչեւ նոր հիւպատոսին նշանակումը՝ Բաղուի Թուրք փոխ — հիւպատոս Շէրէֆ պէյ պիտի վարէ Երեւանի Թրքական հիւպատոսարանին գործերը։

Յուլիս 24ին Երեւան այցելեց Նախիջեւանի պարսիկ հիւպատոսը՝ Մօտաղէզ։ Այցելութիւն մը տալէ յետոյ Ռուսիոյ արտաքին գործավարութեան Հայաստանի լիազօր Նէյմակին՝ մեկնեցաւ Նախիջեւան։

Ջգախէժի գործարանը

Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ Երեւանի, ինչպէս գաւառներուն մէջ՝ ձգախէժի գործարանի շինութեան ծրագրին առթիւ։ Ինչպէս գրեցինք, գաւառները ղրկուած են մասնաւոր յանձնախումբեր, բանուոր հաւաքելու համար գիւղերէն։ Դժբախտաբար այս աշխատանքները դժուարութեան կը բախին, որովհետեւ կարգ մը բանուորներ, արձանագրուելէ յետոյ, յանկարծ կը հրաժարին ու կը հեռանան։ Այսուհանդերձ բաւական թիւով բանուորներ ղրկուած են Երեւան։ Կառավարութիւնը կ'աշխատի ուժգին թափով մը սկսիլ շինութեան, եւ առաջին առթիւ մտադիր է հիմնել բանուորական աւան մը։ Ճիգ կը թափուի անկախ կերպով կազմակերպել գործարանին շինութիւնը, այսինքն նիւթերու մատակարարութիւնը, փոխադրութիւնը կատարել գործարանին սեփական միջոցներով, օր առաջ գլուխ հանելու համար այս գործը, որուն տնտեսական մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի։

Գործարանին շինութեան համար, տարուան այս երրորդ եռամսեակին՝ յատկացուեցաւ 3 միլիոն 200 րուբլի։ Կազմակերպուած է սեփական փոխադրութեան սպասարկութիւն մը։ Գնուած է 25 փուրկոն, վարձուած է 20 ձի, կառավարութիւնը խոստացած է տալ 4 բեռնատար ինքնաշարժ կառք։ Մասնագէտներուն համար գնուած է բնակարան մը։ Շուտով կը գնուի նաեւ գրասենեակի շէնք մը։ Կ'աշխատուի ունենալ կառատուն մը 10 ինքնաշարժի համար, մէկ ախոռ,՝ 120 ձիու համար։

Շրջաններուն յատկացուած է 24,000 րուբլի՝ արձանագրուած բանուորները ղրկելու համար Երեւան։ Մինչեւ Ախալքալաքէն բանուորներ կը հասնին, ձգախէժի գործարանին վրայ աշխատելու համար։ Բնածխութի երկրորդ գործարանին կից պատրաստուած եւ կահաւորուած է պանդոկ մը, ուր պիտի կրնան բնակիլ 1000 հոգի։ Պանդոկը ունի նաեւ ճաշարան մը։

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը, նկատելով որ քաղաքին ջրմուղը պէտք է ջուր տայ նաեւ ձգախէժի գործարանին ու երկաթուղիին, ապսպրած է խողովակներ։

Մոսկուայի մէջ Մելիք — Սարգսեան կ'աշխատի հայթայթել գործարանին անհրաժեշտ նիւթերը։ Ապսպրանքները պիտի ղրկուին «հերթից դուրս»։ Արխանգելսկէն ստացուեցաւ 19 վակոն շինափայտ, մեքենաներն ալ կը ղրկուին ճամբու մէջ։

Վերջերս հրատարակուեցաւ նաեւ կոչ մը, որ ուղղուած է Հայաստանի ամբողջ բանուորութեան՝ հրաւիրելով պատրաստուիլ լծուելու այս կարեւոր գործարանին շինութեան։

Միւս կողմէ, գործարանին շինութեամբ քիմիական աշխատանքներու նոր հեռանկարներ բացուած ըլլալով, Պետական Հրատարակչականը ծրագրած է լոյս ընծայել մէկ տարուան մէջ 11 գիրք,— Արդիւնաբերական քիմիա, Ձգախէժի մասին, Բաղադրական ձգախէժը, Կարբիտը եւ ցիանամիդը որպէս ելանիւթ քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ, Աղի ելեկտրոլիզը, Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան հեռանկարները, եւն.։ Պետական Հրատարակչականը, նկատի առնելով որ ծանրաբեռնուած են իր տպարանները, առաջարկած է կառավարութեան՝ հիմնել նոր տպարան մը ձգախէժի գործարանին բանուորական աւանին շրջանակին մէջ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ ԲԻՒԶԱՆԴ ՊՕՋԱՃԵԱՆԻ

Հայ մամուլին երիցագոյն դէմքերէն Պ. Բիւզանդ Պօզաճեան, օգոստոս 10ին մեռաւ Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ ուր փոխադրուած էր իր միզարգելութեան հիւանդութիւնը դարմանելու համար։

Իր ութսունէ աւելի տարիքը չէր օգներ գործողութիւն կատարելու համար։ Իրր վերջին յոյս մը, այդ փորձն ալ եղաւ, սակայն իր տկարացած մարմինը չկրցաւ տոկալ եւ հոգին աւանդեց։

Բիւզանդ Պօյաճեան, Երզնկացի ծնողքի զաւակ, բայց իր նախնական եւ երկրորդական ուսումը աւարտած է Պոլսոյ ազգ. վարժարաններու մէջ, ուրկէ յետոյ գնաց Երզնկա եւ տեղական կառավարութեան նմտական ճիւղերուն մէջ աշխատեցաւ իբր հաշուակալ եւ քարտուղար, մեծապէս գնահատուելով Թուրքերէնի եւ հաշուի մէջ ունեցած իր կարողութիւնը։

Աւելի մը վերջ Պոլիս գալով խմբագիր ընդունուեցաւ Մասիսի մէջ, որուն գլխաւոր խմբագիրն էր Բ. Քէչեան եւ որու կ'աշխատակցէին կարող գրողներ։ Պօզաճեան մնաց հոն մինչեւ որ Մասիսը ձուլուեցաւ Արեւելքի հետ, եւ այդ թուականին ինք սկսաւ հրատարակել «Լոյս»ը իբր օրաթերթ, որուն արտօնատէրն էր հանգուցեալ Հմայեակ եպիսկ.։

Նոյն թերթին մէջ Պօզաճեան իր սեփական կարծիքները եւ տեսութիւնները կրցաւ պարզել, քննադատող եւ պայքարող ոգի մը երեւան բերելով, հակառակ իր բարեհամբոյր նկարագրին։

Բայց այս վիճարանութեան չարունակութիւնը առիթ եղաւ որ Հմայեակ եպիսկ. իբր արտօնատէր ետ առնէ իր թերթը Պօզաճեանէ, որ խիստ քննադատութիւններ կ'ընէր Ցարութիւն պատրիարքի դէմ։

Պօզաճեան թերթ չունէր այլ եւս եւ սկսաւ իբր քարտուղար եւ հաշուակալ գործել վաճառատուններու մէջ։ Առեն մը գործակցեցաւ Բիւզանդիոնի, իր երբեմնի պաշտօնակցին, միջոց մը գրատուն մը հաստատեց, հայերէն եւ ֆրանսերէն դասագրքեր հրատարակեց։

Հմուտ էր Թուրքերէնի, Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի, ինքնօգնութեամբ աշխատած եւ յառաջացած։ Գրած է Թուարանութեան դասագիրքեր եւ թարգմանած բազմաթիւ վէպեր։

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

—•—

Գրեթէ ամէն երկրի մէջ սովորութիւն դարձաւ հարցարաններ բանալ՝ ուսումնասիրելու համար երիտասարդութեան ձգտումները։ Ապագայի մտահոգութիւններն են, որ կը թելադրեն երէցներուն՝ հետաքրքրուիլ թէ ի՛նչ կը մտածէ հասնող սերունդը։ Նոյն մտահոգութիւնը նաեւ մանուկներու համար։

Պիոներսկայա Պրավդա թերթին մէջ Մաքսիմ Կորքի կը դիմէ ուղղակի մանուկներուն, ու կը հարցնէ «Ի՞նչ էք դուք կարդում» խորագրով.

— «Սիրելի երախաներ, ես ձեզի կը դիմեմ Պիոներսկայա Պրավդա թերթին եւ իմ կողմէ։ Որոշուած է կազմել մանկական գրքոյկներու շարք մը եւ հրատարակել. կ'ուզենք գիտնալ թէ ի՛նչ կը կարդաք։ Ո՞ր գիրքերը կը սիրէք, ի՞նչ կ'ուզէք կարդալ։ Վերջին հարցումը այսպէս հասկցէք.— Մասնաւորապէս ի՞նչ կ'ուզէիք սորվիլ կամ գիտնալ, ի՞նչ հարցեր կը հետաքրքրեն ձեզ։ Պատասխանեցէք պարզ, անկեղծ, առանց բան հնարելու, առանց աւելի խելացի ձեւանալու։ Առանց այդ փորձին ալ՝ դուք խելացի էք արդէն։

Ձեր նամակները ղրկեցէք թերթին կամ ուղղակի իմ հասցէիս։ Մենք կը հաւաքենք ձեր բոլոր նամակները, կը կարդանք եւ կ'ուսումնասիրենք թէ ի՛նչ պէտք է ընել, ի՛նչպէս ընել, ի՛նչպիսի նոր գիրքեր եւ ինչի՛ մասին պէտք է գրել եւ ո՞ր հին գիրքերը վերհրատարակել։ Ողջոյն»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻԱԿԱՊՈՒՏՆԵՐԸ

—•—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 օգոստոս).

— «Ամբողջ շաբաթ մը սպասեցինք մեր խօսքը ըսելու համար՝ Աթէնքի Կեսարեանի արուարձանին մէջ գործուած ոճրին՝ Սարգիս Գըրըճեանի սպանութեան մասին։ Հարկ էր սպասել, որովհետեւ մինչ այդ պէտք էր փարատէր ծագած շփոթութիւնը սպանութեան բնոյթին ու շարժառիթներուն մասին։ Ու մանաւանդ, մեր գոյնզգոյն հակառակորդները պէտք էր իրենց ամբողջ մաղձը թափէին, ոճիրը . . . Դաշնակցութեան վերագրելու համար։ Հակառակ սակայն շաբաթ մը անցած ըլլալուն, եւ հակառակ մեր հակառակորդներուն ըրած սուտ ու սխալ ցուցմունքներուն, եւ ապահովաբար նոյն այդ ցուցմունքներուն իսկ հետեւանքով, շփոթութիւնը չփարատեցաւ։ Ընդհակառակն, գործը առաւ աւելի խորհրդաւոր կերպարանք, նախ անոր համար, որ սպանիչը դեռ չձերբակալուեցաւ եւ յետոյ այն պատճառով, որ հակադաշնակցականներու ճարած վկաներու յերիւրածոյ կամ տգիտութենէ ներշնչուած ցուցմունքներուն վրայ, ոստիկանական եւ դատական իշխանութիւնները հարկադրուեցան միակողմանի կերպով առաջ տանիլ իրենց քննութիւնները, եւ քաղաքական գոյն տալով գործուած սպանութեան, դաշնակցական մը սկսան փնտռել իբրեւ այդ սպանութեան հեղինակ։

Այս անցուդարձերուն որպէս բնական հետեւանք՝ առեղծուած շփոթութիւնը դեռ կը շարունակուի։ Ու կարելի չէ հետեւաբար լոյս էութեան դրական բան մը ըսել այս ոճրին շուրջ, եւ աղմկարար դիւանագիտուներուն միանալով ըսել մանաւանդ, որ Գըրըճեանը կրնայ սպաննուած ըլլալ Դաշնակցականներու կողմէ։ Եթէ ոճիրը բացատրող ենթադրական հիմեր պիտի փնտռենք, կարելի է յանգիլ ուրիշ աւելի տրամաբանական եզրակացութեանց։ Եթէ Դաշնակցութիւնը մեղադրելու համար իբրեւ փաստ պիտի ծառայեն՝ քանի մը տարիներէ ի վեր Գըրըճեանի եւ Դաշնակցականներու միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճերն ու տարակարծութիւնները, որոնց «Թշնամանք» անունը կուտան անշուշտ տանիքներու վրայ թառած այսօրուան աժդն — կարապետ ածապարները, մենք կրնանք յիշատակել Դաշնակցականներէն դուրս մնացող եւ Գըրըճեանը առող մարդիկ,— համայնավարներ, հօկճիներ, «Նոր Շարժում»եաններ եւ «Սեւան»եաններ, որոնց հետ Գըրըճեան տեւական ու սուր կռուի մէջ էր, իր հրատարակած եւ համայնավարներու կողմէ բռնօրէն դադրեցուած «Վերելք»ի ծանօթ դէպքէն յետոյ։ Կրնանք մենք միեւնոյն մեղադրանքը ուղղել համայնավարներուն եւ միեւնոյն ձեւով իբրեւ ոճրի կազմակերպիչ ամբաստանել զանոնք, երբ նկատի ունենանք նախընթաց քանի մը դէպքեր, որոնք կրնան լոյս մը սփռել ապահովաբար եւ այս ոճրին վրայ։

Գըրըճեանի սպանութիւնը իրականութիւն պիտի դառնար տակէ 4—5 տարի առաջ, բայց ուրիշ անձի մը վրայ, եթէ համայնավարներու նիւթած հրէշային այդ ոճիրը չկանխուէր։ Ո՞վ մոռցած է Արտաշէս Յակոբեանի շուրջ նիւթուած դաւադրութիւնը։ Այդ երիտասարդը, այդ շրջանին, Դաշնակցութեան հանդէպ կը գտնուէր ճիշդ այն դիրքին մէջ, զոր Գըրըճեանը ունէր վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։ Եւ համայնավարները, գաղտնօրէն, որոշած էին սպաննել Ա. Յակոբեանը, որպէսզի իրենց այդ մաքիավէլեան ոճիրը բեռցնէին այսօրուան պէս, Դաշնակցութեան վրայ։ Չէ՞ որ կար հակառակութիւն մը Դաշնակցականներու եւ անոր միջեւ, եւ հետեւաբար կրնային հեշտօրէն կասկածի ենթարկել այս վերջինները։ Բայց համայնավարները չկրցան գլուխ հանել իրենց այդ ոճրային յղացումը։ Դաւը կանխուեցաւ եւ քաւութեան նոխազ դառնալիք Յակոբեանը, այդ օրերուն, իր իսկ ստորագրութեան տակ մերկացումներ ու մեղադրանքներ ըրաւ ոճրապարտ կարմիրներու հասցէին»։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱԹԼԷԹՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու նշանաւոր աթլէթներէն խմբակ մը քանի ամիսէ ի վեր կը շրջի Եւրոպան եւ կը ծափահարուի իր մեծարժէք յաղթանակներով։ Իրենց վերադարձի ճամբուն վրայ ամերիկացի մարզիկները Փարիզի մէջ ալ հրապարակ պիտի գան Ֆրանսայի լաւագոյն մարզիկներուն դէմ մրցումի մը ընթացքին որ տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 6.30ին Սթատ Ժան Պուէնի մէջ, Փորթ տ'Օթէօյլ։

Ամերիկեան խմբակին մաս կը կազմեն Մէթքաֆ սեւամորթ արագավազը որ շաբաթ օր Պուտափէշթի մէջ աշխարհի 100 եւ 200 մեթր վազքի ռեքորտներուն հաւասարած է, Ֆուքուա որ 400 մեթրը կը վազէ 47 երեք հինգերորդ երկ.էն Քէնինկէմ որ 1500 մեթրը վազած է 3 վ. 51 երկ. երեք հինգերորդէն, Մորիս որ աշխարհի 110 մեթր ցանկարշաւի մրցանիշին հաւասարած է, եւ դեռ քանի մը ուրիշներ ոչ նուազ համբաւաւոր։

Ժ.

ԳԻՐՔ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Գէորգ Ստեփանեան իր ամուսնութեան առթիւ մէկական օրինակ «Երգիծական», «Մեղեդիներ» եւ «Արեւ, արեւ» կը նուիրէ Արնուվիլ լէ Կոնէսի գրադարանին եւ Գարակէօզեան Հօմին։ 1 օրինակ «Արեւ, արեւ» Մամըլթայնի (Սուրիա) ապաքինարանի հիւանդներուն։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Վան Տօնժէն յայտնի նկարիչը, իրրեւ «մօտէլ» ունեցաւ քաղաքական դէմք մը, որ ծաղրանկարիչներուն սաէպ կը ծառայէր իբր ներշնչման աղբիւր։ Նկարը վերջանալուն, Վան Տօնժէն հարցուց քաղաքագէտին թէ ի՞նչ կարծիք ունի նկարի մասին։

— Շատ լաւ է, այո. շատ լաւ։ Ինծի կը նմանի։ Այսու հանդերձ՝ պէտք է ընդունիք, որ այս նկարը չէ լաւագոյնը զոր նկարած ըլլաք դուք։

— Կատարելապէս իրաւունք ունիք, յարեց նկարիչը, սակայն դուք ալ պէտք է ընդունիք թէ լաւագոյն ձեւակերպը չէք, զոր առեղծած ըլլայ բնութիւնը։

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—••—

Պառաւը այդ օր միայն զգաց որ, իր հինգ «առնի» պէս զաւակները կորած էին։ Աննայենց տանը ճրագը մարած էր։ Հին տուն մը «խարապա» դարձած էր . . .

Աննայենց տունը, Պայլէին մահէն վերջ, գերեզմաննոց դարձաւ . . .

×

Պայլէին մահէն վերջ պառաւը երկար չապրեցաւ։ Դուռ ու դրացի որ սկիզբի օրերուն անոր շուրջը հաւաքուած՝ ցայն կը մխիթարէին, կամաց-կամաց քաշուեցան։ Պառաւէն չրաժտուեցաւ միայն Սիրանը եւ մայրը, նեղնեալ պահին։ Քէնն ու ոխը վերցած էր երկու պառաւներուն մէջէն։ Եւ ինչ բանի համար քէն ընէին, չէ՞ որ երկուքին ալ վէրքը մեծ էր եւ խոռունկ։ Պայլէն մեռած էր, Սահակը կորած էր։ Մեռա՞ծ էր . . . մնացա՞ծ էր . . . յայտնի չէր . . . Երկու տանը ճրագներն ալ մէկէն մարած էին . . .

Ու երկու պառաւները, անմխիթար Սիրանին ձեռքէն բռնած, գերեզմաննոց կ'երթային շաբաթուան գրեթէ բոլոր օրերը։ Պայլէին գերեզմանին վրայ խունկ կը ծխէին ու մոմ կը վառէին։

Պառաւը, քարակոփ Մինասին խոսշոր, մարմարիոն գերեզմանաքար մը շինել տուաւ, վրան սեւ ու խոշոր գրերով գրուած «Տանը մէկ հատիկ ճրագն էր։ Աննայենց Պայլէն»։

Բաւական ժամանակ, այս վիճակը շարունակուեցաւ, պառաւը բաւականին կազդուրուեցաւ, քիչ շատ սկսաւ դուռ դրացի երթալ գալ։ Շատ անգամ կը պատահէր որ, այլեւս Սիրանը եւ մայրը իր հետ չէր առներ գերեզմաննոց երթալու։ Մինակը կ'առնէր խունկը, լուցկին ու ածուխը, եւ յամր քայլերով, ճամբան մէկ քանի տեղ նստելով յոգնութիւնը առնելով կը հասնէր գերեզմաննոց, եւ իրիկունը արեւմուտէն վերջ տուն կը վերադառնար, յոգնած ու քրտնած . . .

Պառաւը տակէ վերջ երկու տեղէ հրաժնուեցաւ, մէյ մը եկեղեցիէն, մէյ մըն ալ գերեզմաննոցէն։ Առաւօտները, դեռ «չանկ»ը չզարկած, արդէն ժամուն դրան առջեւ կ'ըլլար, ժամկոչէն առաջ ու հազիւ ժամկոչը դուռը բացած, ան աճապարանքով ներս կը մտնէր ու կը գրաւէր իր սովորական տեղը։ Ու եկեղեցիէն դուրս կուգար նորէն ժամկոչին ու տէրհօրը հետ։

×

Այդ առաւօտ, Տէր Հայրը երբ ժամերգութիւնը սկսաւ, նկատեց որ պառաւը չկար իր սովորական տեղը։ Մութ կասկած մը անցաւ սրտին մէջէն։

Ժամերգութեան առաջին բաժինը աւարտեցաւ, պատարագը պիտի սկսէր, բայց պառաւը կրկին չկար . . .

Տէր Հայրը ժամկոչը կանչեց իր մօտը եւ հարցուց պառաւին մասին։

— Ես ալ այդ պիտի հարցնէի, ըսաւ ժամկոչը, Սիրան գացեր տունը, դուռը զարկերը, բայց, ներսը չէ եղած։

— Էհ, թող ցուիքէն ներս երթար ու նայէր, գուցէ մեռա՞ւ . . .

— Հա, կեցիր որ ըսեմ, մի աճապար, ես ու Խուտիկանց Մինասը գացինք, ես վերցուցի, ան ներս մտաւ տեսաւ որ տունը չէ, մարդ մարդասանք չկար . . . Հիմա երկու տղաքներ գերեզմանոց ղրկեցի, պէտքի հոն է, ըսելով, չինքի ամէն շաբաթ ու կիրակի օրերը հոն կ'ըլլայ։

— Հա, լաւ ես մտածեր, ըսաւ քահանան խորհրդաւոր կերպով։

Այդ պահուն ներս մտան Խուտիկանց Մինասն ու Արամը, ու աճապարանքով գացին դասը Տէր հօր մօտ։

— Ի՞նչ խապար, տղա՛ք։

— Տէր պապա . . . Պայլէին գերեզմանաքարը գրկած մարեր մնացեր էր . . .

— Մեռա՞ծ էր . . .

— Հա՛, մեռած էր, Տէր պապա . . .

Տէր Հայրն ու ժամկոչը ցնցուեցան։ Ժամուն մէջ խորհրդաւոր փսփսուք մը շրջան ըրաւ մէկ ծայրէն միւսը։

Պառաւը սովորականին պէս, շաբաթ կէսօրէն վերջ, իր հետ առած էր խունկ, ածուխ եւ լուցկի, եւ առանց մէկուն լուր տալու գերեզմաննոց գացած էր, եւ ոչ ոք ալ չէր հետաքրքրուած, մինչեւ որ եկեղեցին բացուելէ վերջ, յանկարծ, անոր բացակայութիւնը նկատելի եղած էր . . . եւ ահա իր անշունչ դիակը կը գտնուէր գերեզմաննոցը, իր սիրելիթոռան գերեզմանին վրայ։

Սառ քարը գրկած, ու մեռած էր... մէկ կողմն ածուխով խնկամանը՝ միւս կողմը, լուցկին ու վառուած փուշին . . .

×

Պառաւին մահէն վերջ, գիւղին մէջ յայտնուեցաւ Սահակը, փոր ինկած աչքերով, գունատ դէմքով ու խեղճի կատարեալ երեւոյթով։

Ան այդ անքաւելի ոճիրը գործելէ վերջ՝ մէկ երկու ամիս մինչեւ «Օխու» գացած էր ու «խըմաքեար»ութիւն էր ըրած, բայց չէր կրցած դիմանալ։ Մօրը, քրոջը վիճակը, գիւղին կեանքն ու ապրումները զայն անքակտելի կապերով կապեր էին։ Չկրցաւ դիմանալ ու վճռեց վերադառնալ գիւղ, ինչ որ ալ ըլլար յետագայ իր կացութիւնը։ «Փոխանակ ամէն օր մահ մը ապրելու, կ'երթամ մէկ անգամէն կը մեռնիմ»... Ու վերադարձաւ գիւղ, երբ մեռել մը կը թաղէին։ Նախ կարծեց որ Պայլէին դիակն էր, որ պահած էին, նոր կը թաղէին, բայց յետոյ սորվեց որ, անոր մեծ մայրն էր։ Ուրեմն մեծ մօր մահուա՞ն ալ պատճառ եղայ . . .

Սահակը գիւղ վերադարձաւ ուրիշ կարեւոր նպատակի մը համար։ Այդ նպատակը իր գաղտնիքն էր։ Այո՛, պէտք էր անպատճառ իրագործէր իր ծրագիրը, այլապէս կեանքին մինչեւ վերջը պարտական պիտի մնար մարդոց եւ Աստուծոյ առջեւ։

Մեծ, անքաւելի ոճիր մը գործած էր ու այդ բանը ըրած էր իր քրոջ երեսէն։ Պայլէին պէս տղայ մը մեռնելէ վերջ կ'արժէ՞ր Սահակի մը եւ Սիրանի մը ապրիլը։ Աննայենց տանը դուռը ընդ միշտ փակուած էր . . . Եւ ինքն էր որ, իր չար ձեռքերով փակած էր։ Եթէ «նամարտ» ըլլէր չէր, ինքը իր ձեռքովը պիտի փակէր նաեւ իրենց դուռը։

Այդ կը պահանջէր արդարութիւնը։ Այդպէս կը պահանջէր նաեւ իր կամքը։

Շաբաթներէ ի վեր է որ, գիւղն է արդէն, բայց ոչ ոք զինքը տեսնելու եկած էր եւ ով ինքը մէկու մը գացած էր։ Ո՞ւր երթար . . . ուրո՞ւ երթար . . . Չէ որ ինք ոճրագործ էր ու բոլորը երես կը դարձնէին իրմէ։ Մայրը անգամ դժուարաւ ներս առած էր զինք, ու ոչ նախկին սէրը եւ ոչ ալ մայրական խանդաղատանքը ունէր։

Իսկ Սիրա՞նը . . . իրմէն կը խորշէր այնքան որքան մարդ էակը պիտի խորշէր եօթը գլխանի դեւէ մը։ Սիրանը, հալեր, մաշեր, մեղրամոմ էր դարձեր, բայց որքան կարելի էր շուտ պէտք էր մարել այդ պլպլացող լոյսը։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

իրաւունք չունի Ռուսաստանէն արտածելու կարգ մը ապրանքներ: Այդ ապրանքներուն մէջ կը գտնուի նաեւ ատաղձը, որուն արտածման համար մասնաւորապէս կը պնդեն Ռուսերը:

Փոթորիկ Փարիզի մէջ

Հեղձուցիչ տաքերուն յաջորդեց անձրեւը:

Երկուշաբթի օր, բուռն փոթորիկներ պայթեցան Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Ժամը 5 — 8 տեղատարափ անձրեւ եկաւ Փարիզի վրայ, շատ մը վնասներ պատճառելով: Հրդեհի սկզբնաւորութիւններ ալ տեղի ունեցան քանի մը թաղերու մէջ: Գաւառական քաղաքներէն ողողումներու լուրեր կը հասնին: Քանի մը հողագործներ ալ կայծակնահար եղած են:

Անխնայ կը ճնձեն, զգուշացէք

Սախպուած ենք նորէն ուշադրութիւն հրաւիրել փողոցի եւ կառախումբի արկածներուն վրայ:

Ահա չոր ու ցամաք ցուցակ մը՝ միայն երկուշաբթի օրուան գլխաւոր արկածներու մասին.—

Երկու հոգի սպաննուած՝ Վանոէի մէջ (ինքնաշարժի արկած): Երկու վիրաւոր՝ Վիէնի մէջ (Իզէր): Մէկ հոգի սպաննուած՝ Վալանսի մէջ: Երեք հոգի վիրաւորուած՝ Մոնթէլիմարի մէջ: Մէկ վիրաւոր՝ Ալպիի մէջ, մէկ վիրաւոր՝ Մարսէյլի մէջ, 15 վիրաւոր՝ Քանի մէջ (հիւսիսային շրջան), երկու վիրաւոր՝ Սէնթ Օմէրի մէջ, մէկ սպաննուած՝ Վալասիէնի մէջ, մէկ ալ՝ Ռօչֆոռի մէջ, մէկ սպանեալ եւ վեց վիրաւոր՝ Քանպռէի մէջ, մէկ սպաննուած Կուռնէի մէջ, մէկ սպաննուած եւ երեք վիրաւոր՝ Լոնկվիի մէջ, մէկ սպաննուած եւ մէկ վիրաւոր՝ Սէն Ժէռմէն ան — Լէի մէջ, երկու վիրաւոր՝ Սուասոնի մէջ, երկու վիրաւոր՝ Վերսայլի մէջ, մէկ մեռեալ՝ Պուասէ լը Շաթէլի մէջ, հինգ վիրաւոր՝ Պոլէի մէջ են.:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ *ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

20 *ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՒՆ*

ԲԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւայլն: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՄԵԱՆի:

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍԱՐԻՆ անտառին մէջ

պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւայլն.:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մայր Տիկին Մէյտի Ս. Պազրճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԶՐՃԵԱՆի

ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

վարժարանէ վկայուած պատուաւոր եւ ընտանիքի տէր Սալոնիկէ Հայ սափրիչ մը: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Կ Ա Ր Ե Ւ Ո Ր

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

«Վ Է Մ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին *թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին:*

Առաջին *թիւին մէջ նիւթեր ունին՝* Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԶԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ԻՐԱԶԵԿ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ *եւ ուրիշներ:*

Առաջին *թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի* « Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը » *ընդարձակ պատմական գործը:*

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ:

Վէմի *մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ* Դրօի յուշերը, Հայաստանի խորհրդի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները:

Վէմին *խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, Ա. ԱՂՊՕՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ:*

Առաջին թիւէն իսկ « Վէմ »ի տպագրումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարած ապարանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«Հայ թատրոնական ընդհարումներ»

Հ Ա Տ Ո Ր Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով: *Գինն է՝ 15 ֆրանք:*

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ եգիպտոս *20 ֆրանք:*

գրադարան - ընթերցարաններուն *10 ֆրանք:*

պիտի տպագրուի սահմանափակ քանակութեամբ:

Ապսպրանքները պէտք է ղրկել մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը:

Ապառիկ ոչ ոքի չի ղրկուիր:

Դիմել՝ A. Kulkhandanian, 71, Ave. Kléber, Paris (16)

ԾԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Փարիզէն ստխպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է այրերու եւ կանանց կահաւորուած սափրիչի խանութ մը, գին՝ 4500 ֆրանք, կանխիկ վճարողին մասնաւոր զեղչ: Պայլ՝ 6 տարի, վարձք՝ ամիսը 200 ֆրանք: Շտապեցէք օգտուիլ առիթէն մինչեւ 16 Սեպտեմբեր: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՏՕՆԻԿԵԱՆի, 10, rue Elyse-Reclus, à Bicetre: *Մեթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Որբուհի մը որ փոքր հասակին մէջ տեղահանուած է հազիւ կը յիշէ քանի մը ազգականներու անունները:

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուի եղեր Ամերիկա: Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս Պօյաճեան (Խարբերդի Շիրօ գիւղացի): Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakianի, rue de l'Esguiau, Villefranche s)mer, AlpesMaritimes. France:

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս ...ուչայի Արմտան գիւղացի Միհրան Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուի ... տեւեալ հասցէին՝ Diran ... rikian, Calle Azopardo 2165, Villa Gerli, Avenida, Buenos - Aires (Arg.): *Իր հասցէին գրած ... նամակս ետ եկաւ: Իր հասցէն ... ցողներէն կը խնդրուի իմացնել ... չեկ Տէր Յակոբեանի,* 14 rue ... déah, *Փարիզ (14), կամ ... վարչութեան: Կը խնդրուի ... սահմանեան թերթերէն արտատպել:*

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) ... որդ Թաշճեան (այժմ Աղա...) կը փնտռէ իր զաւակները Հայ... Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, ... մօր անունը Իղաբեր Տէրտէր... բասարեայ Պարուրի Արուէն ... մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: ... առնուած է թէ Զինադադարի ... բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը ... նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de S... Valbert près de Héricourt Haute Saône, France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(38)**

ԱՅԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Համկցայ որ փախչիլ խորհիլը աւելորդ է, թէեւ երկար ատեն մարդ չըկար մօտս: Սկսայ քալել: Այդ պահուն ետեւէս լսեցի ձայներ.

— Բռնեցէ՛ք, բռնեցէք:

Կառք մը, որուն մէջ նստած էին լրտեսներ, յանկարծ կանգ առաւ մօտս: Լրտեսները բռնեցին օձիքէս: Ոչ մէկ դիմադրութեան ցոյց տուի: Շուրջս պաշարեր էին ոստիկանական սպայ մը եւ լրտես մը, զզուելի մարդուկ մը, որ դողդղալով բսաւ.

— Նայեցէք, Հըլլայ թէ արճանակ ունենայ: Փառք Աստուծոյ, ի՞նչպէս չսպաննուեցայ ես ալ, ճիշդ մօտն էի:

Կը ցաւէի որ չէի կրնար գնդակ մը տեղաւորել այս վկայեալ վատին գըլխուն մէջ:

— Ինչո՞ւ կը բռնէք զիս, ըսի, չպիտի փախչիմ, ես կատարեցի իմ գործըս:

Այդ պահուն զգացի որ խլացեր են ականջներս:

— Կառապան...

Նստանք կառք մը եւ մեկնեցանք: Այդ ատեն էր, որ սկսայ ապաքինիլ.

— Անկցի՛ անիծեալ ցարը: Կեցցէ՛ ազատութիւնը: Անկցի անիծեալ կառավարութիւնը: Կեցցէ՛ Խա— Եր կուսակցութիւնը:

Ոստիկանատուն տարին զիս: Ամուր քայլերով ներս մտայ: Անհանդուրժելի ատրճան զարշանք կը զգայի այդ պահուն՝ ինքզինքս գտնելով այդ բոլոր թշուառական փառքերուն մէջ: Կը նախատէի զիրենք, կ'անարգէի եւ կը հեգնէի: Զիս փոխադրեցին Եակիմանսկիի բանտը: Կապարի ծանրութեամբ խոր քուն մը առի այնտեղ»:

Յեղափոխական Ռուսիան *թերթը իր 60րդ թիւին մէջ հրատարակեց յօդուած մը, որ նուիրուած էր 4 փետրուարի դէպքին: Այդ դէպքը նկարագրուած է ականատեսի մը վկայութեամբ, հետեւեալ ձեւով.—*

Ռումբը պայթեցաւ ժամը 2.45ին: Պայթումը լսելի եղաւ Մոսկուայի մինչեւ ամէնէն հեռաւոր փողոցներուն մէջ: Խուճապը կատարեալ էր Արդարադատութեան պալատին մէջ: Բոլոր պատուհանակները բաց էին եւ կ'աշխատէին: Բազմաթիւ դատարաններ սկսած էին դատավարութեան: Շատեր կարծեցին թէ երկրաշարժ տեղի կ'ունենայ: Ոմանք ալ կարծեցին թէ պալատին հին շէնքը կը փլի: Զարդուփշուր եղան ապակիները բոլոր պատուհաններուն, որ կը նայէին հրապարակին վրայ: Դատաւորները եւ պաշտօնեաները վար իջան իրենց աթոռներուն վրայէն: Երբ հինգ — տասը վայրկեան մէջ գտան իրենց պաղարիւնը եւ հասկցան թէ ինչ էր խնդիրը, շատեր վազեցին ուր ռումբը պայթած վայրը, ուր կը տեսնուէր 75 սանթիմեթր բարձր դէզ մը, որ կազմուած էր, խառնիխուռն, կառքի, զգեստներու, անդամատուած դիակի մը կտորուանքներէն: Առաջին հասնող ակատեսները, մօտ 30 հոգի, կը քննէին պայթումին հետքերը: Ոմանք ալ կ'աշխատէին դիակը դուրս քաշել կառքին կտորուանքներուն մէջէն: Տըխուրեր էր տեսարանը: Գլուխը չըկար: Իսկ մարմնին միւս մասերը կարելի չէր ճանչնալ, բացի մէկ թեւէն ու մէկ սրունքէն: Այդ պահուն մեծ դքսուհին Ելիզաբեթ Ֆեոդորովնա դուրս ցատկեց իր կառքէն եւ վազեց անձեւ դէզին մօտ: Մուշտակ հագած էր, բայց գլխարկ չկար գլուխը: Ոչ ոք հանած էր իր գլխարկը: Մեծ դքսուհին նշմարեց ասիկա: Սկսաւ հոլանել հանդիսատեսները, պոռալով.

— Չէ՞ք ամչնար, ի՞նչ կը նայիք այդպէս, կորսուեցէք:

Պալատական ծառայ մը խօսքն ուղղեց ժողովուրդին, խնդրելով որ հանեն իրենց գլխարկները ի յարգանս: Սակայն ամբոխը ուշադրութիւն չըդարձուց: Ոչ ոք հանեց գլխարկը: Եւ ոչ ոք հեռացաւ: Իսկ ոստիկանութիւնը, գրեթէ 30 վայրկեան, չշարժեցաւ: Կարծես քարացածին դամուեր էր իր տեղը: Ընդհ. դատախազին փոխանորդն ալ, նոյնպէս անդամալուծուած եւ կարծես դէպքէն անտարբեր, Արդարադատութեան պալատէն եկաւ եւ, հրապարակին վրայ, բազմութեան մէջ մտաւ: Երկու անգամ կառքով գընաց եկաւ, դարձեալ կորսուեցաւ: Շատ ուշ երեւցան զինուորները, որոնք շրջապատեցին դէպքին վայրը՝ հեռացնելով ժողովուրդը»:

Եւ ահա, մեծ դուքսին սպանութեան մասին, պաշտօնական տեղեկատուութիւնը.—

1905 *տարւոյն փետրուարի 4ին, Մոսկուայի մէջ, երբ մեծ դուքս Սէրգէյ Ալեքսանդրովիչ, ելլելով Նիկոլայի պալատէն կ'երթար Տվերսկայա, կը հասնէր Ծերակոյտին հրապարակը, անծանօթ մարդասպան մը ռումբ մը նետեց Նորին Վսեմութեան կառքին վրայ: Ռումբին պայթումին հետեւանքով մեծ դուքսը սպաննուեցաւ տեղւոյն վրայ, եւ բազմաթիւ ու ծանր վէրքեր ստացաւ կառապան Ռուդինկին: Մեծ դուքսին մարմինը կտոր կըտոր եղաւ, գլուխը, վիզը, կուրծքին վերին մասը, ուսը եւ ձախ թեւը փըշրած եւ բոլորովին ոչնչացան, ձախ սրունքը կոտրեցաւ, ազդրոսկրը ջախջախուեցաւ, ոտքը կոտրեցաւ ու անջատուեցաւ: Մարդասպանին նետած ռումբը ջարդուփշուր բրաւ նաեւ կառքը, որուն մէջ նստած էր մեծ դուքսը: Անկից զատ Արդարադատութեան պալատին ու զինարանին այն մասին մէջ, որ մօտ են Նիկոլսկի դրան, ... տուհաններու ապակիները ... փշուր եղան »:*

Եակիմանսկի բանտէն, ... փոխադրուեցաւ Բուտիրկիի ... Պուգաչեւի աշտարակին մէջ: Քանի ... օր ետքը, մեծ դուքս Սէրգէյի ... մեծ դքսուհին Ելիզաբեթ Ֆէոդ... այցելութեան գնաց Կալիայեւի:

« Իրար կը դիտէինք,— Կալիայեւ խօսելով այդ այցելու... մասին,— կը խոստովանիմ, ... զգացումով մը, իրրեւ երկու ... որ ողջ մնացած էին, ես՝ ... ան՝ Մարդկան Մարմինին ... թեամբ, իմ կամքովս, ... Մարդկան Մարմինը ... ցինք կամաւորապէս ... թափել:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

17 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2267

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 5և ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

Շանդալից պատրաստութիւններ կը տեսնուին Թուրքիոյ մէջ, տօնելու համար Հանրապետութեան տասնամեակը (29 Հոկտեմբեր):

Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, շարժման մէջ պիտի դրուի ոչ միայն ամբողջ պետական մեքենան, այլեւ արդի գիտութիւնը, որպէսզի տօնակատարութիւնը կատարուի աննախընթաց թափով եւ համատարած շքեղութեամբ:

Բոլոր գլխաւոր կեդրոններուն մէջ պիտի տեղաւորուին ձայնասփիւռ գործիքներ: Դասախօսութիւններ պիտի կատարուին ամէն կողմ: Շարժանկար, թատրոն, «տավուլ-զուռնա», «զէյպէք», պաշտօնական եւ ժողովրդական խրախճանք: Անշուշտ եւ զօրահանդէս: Ու թափօրներ, թափօրներ անվերջ...

Մէկ խօսքով, կատարեալ հարսնիք, ի փառս Մ. Քէմալի եւ Հանրապետութեան:

Միեւնոյն ատեն, պիտի օգտագործուին նաեւ քարոզչական բոլոր միջոցները, որպէսզի արտասահմանն ալ տեղեկանայ Թրքական Հանրապետութեան բարիքներուն: Որպէսզի բովանդակ աշխարհ իմանայ թէ Թուրքիան այն չէ ինչ որ կը կարծուէր տարիներէ ի վեր:

Այս առթիւ, թերթերը գրեցին թէ կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ ընդհ. ներման ծրագիր մը, որմէ պիտի օգտուին ոչ միայն երկրին մէջ բանտարկուած քաղաքական յանցաւորները, այլեւ փախստականները: Նոյնիսկ Հայերն ու 150նոցները:

Մէկդի դնելով Հայերու պարագան, որ տխուր հեգնութիւն մըն է եւ անջատ խնդիր, կ'ուզէինք վերլուծել բուն Թուրք փախստականներու խնդիրը:

Ձեզի կը մնայ դատել թէ՝ այդ վերլուծումը կապ ունի՞ մեր այսօրուան իրականութեան հետ:

Այն թերթերը որ գրեցին թէ 150նոցներն ալ պիտի օգտուին ընդհ. ներումէն, միեւնոյն ատեն արձանագրեցին անուններ, — Րէուֆ, Ատնան, Խալիտէ Էտիպ, Րիզա Թէվֆիք եւն.:

Ուրեմն, Էնկիւրի ժամանակը եկած կը համարէ իր դրօշին տակ համախմբելու եթէ ոչ բոլոր ընդդիմադիրները, գոնէ անոնք որ իրական ուժեր են, եւ չդաւաճանեցին Թրքութեան:

Արդարեւ, յիշուած փախստականները եւ դեռ ուրիշներ, քէմալական լուծէն խրտչելով հանդերձ, չկատարեցին ո՛ր եւ է գործ՝ որ վնասէր իրենց հայրենիքին հողային ամբողջութեան կամ անկախութեան:

Ընդհակառակն, անոնք պարտք սեպեցին ամէն տեղ ալ երգել եւ տարփողել Նոր Թուրքիոյ փառքը:

Մէկ Խալիտէ Էտիպ յեղաշրջեց միտքերը մանաւորապէս Ամերիկայի մէջ, անգլերէն դասախօսութիւններով եւ գիրքերով:

Րէուֆ, նախկին վարչապետը, միշտ ինքզինքը հեռու պահեց այն փախստականներէն որ օտարին կոթնած՝ կ'ուզէին տապալել քէմալականութիւնը:

Նոյն ճամբան բռնեցին Րահմին, Իզմիրի նախկին կուսակալը, Ատնանը եւ ուրիշներ:

Կրկնենք, — ըլլալով հանդերձ ընդդիմադիր, անոնք չուզեցին իրենց անունը խառնել ո՛ր եւ է գործի որ կրնար վնասել երկրին:

Անոնք համոզուած էին թէ՝ ո՛ր եւ է խռովութիւն կամ օտար միջամտութիւն կրնայ ճակատագրական դեր կատարել, հազիւ ոտքի ելած երկրի մը մէջ:

Այնպէս որ, Մ. Քէմալ անհանգստութիւն չունեցաւ այս ճակատէն:

Նոյնիսկ շատերը միւսներէն — անոնք որ կ'ուզէին յեղափոխութիւն յարուցանել եւ քշել Մ. Քէմալը, անոնք ալ այլապէս օգտակար եղան իրենց հայրենիքին:

«Գործելով», դաւադրական ծրագիրներ յղանալով հանդերձ, անոնք պարտք սեպեցին օրը օրին ... տեղեկագիրներ ղրկել Էնկիւրի: Նոյն իսկ բերանացի զեկուցումներ տալ՝ իրենց կիներուն կամ «առեւտրական»ներու միջոցաւ:

Այսպէս, ամբողջ տասը տարի երկիրէ երկիր թափառելէ, քարէ քար զարնուելէ յետոյ, Թուրք ընդդիմադիրները չկատարեցին ո՛ր եւ է գործ, որ կարենար մտահոգութիւն պատճառել քէմալապետութեան:

Կ'ուզէի՞ք որ խօսէինք ... լրագրական հրացանաձգութեան մասին:

Արդ, Էնկիւրին ինչո՞ւ հիմա իր դրօշին տակ չհամախմբէ այս տարրերը, որոնք երկրէն դուրս մնալով՝ կրնան սիրտ խառնել, իսկ ներս մտնելով՝ կը դառնան եթէ ոչ գործօն աջակիցներ, գոնէ հաւատարիմ «պէնտէկեաններ»:

Ճիշդ է որ 150նոցները օրէնքէ դուրս հռչակուած են դաշնագրով, իբրեւ հայրենիքի դաւաճաններ:

Բայց, Թուրքիոյ համար ո՞ր օրէնքն է որ չի լուծուիր ուրիշ օրէնքի մը մէջ, համաձայն օրուան պահանջներուն:

Եզրակացութիւն, — քէմալապետութիւնը ճակատ մը եւս կը հալեցնէ, հանդիսաւոր առիթով մը: Միեւնոյն ատեն՝ ամրապնդելով իր խարիսխը, այսինքն ներքին ապահովութիւնը:

— Բայց, այս խնդիրը ի՞նչ կապ ունի մեր այսօրուան իրականութեան հետ:

= Ըսել կ'ուզէք թէ չհասկցա՞նք: Ոչի՛նչ: Կը շարունակենք վաղը:

Մինչեւ հիմա տրուած օրինակներուն վրայ մեծ բան մը չպիտի աւելցնէ այդ բացատրութիւնը:

Բայց, անհրաժեշտ է կրկնել միշտ: Յիշեցնել: Հոլովել: Զարնել մուրճի պէս:

Որովհետեւ, համատարած կազմալուծումն է որ կը սպառնայ գաղութներուն, — կէս առ կէս ջարդուած ժողովուրդի մը վերջին մնացորդներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գիւղացին սեփականատէ՞ր կը դառնայ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Անցեալ յունուարին, հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) համագումարին մէջ, Ստալին ըսաւ թէ կուսակցութեան նպատակն է բարեկեցութեան հասցնել կոլխոզի անդամները: Այս առթիւ յայտարարեց. — «Ամէն կոլխոզնիկ պէտք է ունենայ կով մը»:

Այս դիւրութիւնը կը տրուէր իբրեւ խայծ, որպէսզի գիւղացին գործակցի կառավարութեան, վերահաստատելու համար արջառի քանակութիւնը որ մեծապէս նուազեցաւ 1929—30ի ձմրան, երբ սաստիկօրէն յառաջ կը մղուէր համայնացումը:

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեանց, հորթերու թիւը մէկ տարուան ընթացքին (1930)18 միլիոնէն իջած էր 13 միլիոնի, որովհետեւ գիւղացիները կը նախընտրէին զանոնք մորթել եւ ուտել, քան թէ յանձնել հաւաքական տնտեսութեանց:

Կը թուի թէ Ստալինի յայտարարութիւնը միայն ճարտասանական արտայայտութիւն չէր, եւ Մոսկուան խօսքէն գործի անցած է:

Այսպէս, օգոստ. 15 թուակիր հրամանագիր մը կարգ մը դիւրութիւններ կ'ընծայէ, որպէսզի կոլխոզի լաւագոյն աշխատաւորները արջառ ունենան զեղչեալ գիներով: Մէկ միլիոն երինջ, որ մինչեւ հիմա կը պատկանէր հաւաքական տնտեսութեանց կամ անհատ գիւղացիներու, պիտի ծախուին կոլխոզի անդամներուն: Արժէքը վար պիտի դրուի անոնց աշխատավարձքէն, բայց եթէ գումարը անբաւական ըլլայ, պետութիւնը մինչեւ հարիւրին 50 վարկ պիտի բանայ: Այս ծրագրին իրականացման յատկացուած է 35 միլիոն ռուբլի: Վճարման պայմանաժամ նշանակուած է մէկ տարի:

Ցորենի Համաժողով Լոնտոնի մէջ

Երկուշաբթի օր Լոնտոնի մէջ կը բացուի խորհրդաժողով մը, նախաձեռնութեամբ Արժանթինի, Աւստրալիոյ, Քանատայի եւ Մ. Նահանգներու, որոնք ցորենի գլխաւոր արտադրողներն են: Պիտի մասնակցին ուրիշ 26 պետութիւններ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիան: Ժողովին նպատակն է միջազգային համաձայնութիւն մը գոյացնել, պաշտպանելու համար ցորենի արտադրութիւնը եւ վաճառականութիւնը: Այս մասին խորհրդակցութիւններ կատարուած էին արդէն մայիսին՝ Ժընեւի, եւ յունիս-յուլիսին՝ Լոնտոնի մէջ, առանց վերջնական ելքի մը յանգելու:

Մ. Նահանգներու հողագործական նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս առթիւ.

— Եթէ ցորեն արտադրող երկիրները համաձայնութեան չյանգին իրենց արտադրութիւնը զեղչելու համար, Մ. Նահանգները պիտի հետեւին պետական նպաստով արտածումը քաջալերելու դրութեան: Կը վարանիմ այս առթիւ գործածել վաճառամարտ (տըմփինկ) բառը, բայց կը կարծեմ թէ «պարգեւաւոր արտածում»ը կը բացատրէ միտքս:

Նախարարը աւելցուց թէ ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի սպասէ մինչեւ օգոստոս 24, բայց եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, պիտի առաջարկէ հետեւեալ ծրագիրը. — 1. ցանքերու տարածութիւնը աւելի քիչ պիտի ըլլայ քան եթէ միջազգային համաձայնութեան մը գոյանար. — 2. Պարգեւներ պիտի տրուին հողագործներուն, որպէսզի կարենան պահել իրենց գնելու կարողութիւնը. — 3. Այժմ հարաւային Նահանգներուն մէջ դիզուած ահագին մթերքը պիտի արտածուի պետութեան միջոցաւ:

Ֆրանսայի Ազգային Գինետօնը

Առաջին անգամ ըլլալով, օգոստոս 15ին Մաքոնի մէջ (Պուրկոներ) կատարուեցաւ Ֆրանսայի ազգային գինետօնը, նախագահութեամբ հողագործական նախարարին: Նպատակն է՝ մղում տալ այգեգործական արտադրութեանց սպառման, որ նմանապէս տագնապի մատնուած է: Այս առթիւ սարքուած էր խրախուսոր հացկերոյթ մը, ուր գինի եւ փրփուր կը տեղար սեղանէ սեղան: Ճառախօսներէն մէկը յայտարարեց.

— «Ֆրանսան կը մնայ այն փարոսը որ ազատութեան յոյսեր կ'արձակէ աշխարհի վրայ: Ան կը պահէ իր պաղարիւնը, հակառակ այնքան գրգռիչ բանսարկութեանց: Ան կը մնայ ախոյեանը բարութեան եւ ազատական քաղաքակրթութեան, ախոյեանը ուրիշներու անկախութեան: Ժողովուրդներու ճակատագիրը կախում ունի իրենց հաւատարմութենէն հանդէպ իրենց աւանդութեանց: Ֆրանսան, որուն գինին կը փառաւորենք այսօր, հաւատարիմ մնացած է իր պարտականութեանց»:

Նոյնքան ոգեւորուած, բայց աւելի գործնական ճառ մը խօսեցաւ հողագործական նախարարը.

— «Իրողութիւն է որ ժողովուրդները առժամապէս պաղած են գինիէն: Յետոյ, կարգ մը երկիրներու մէջ յառաջ եկած է գերարտադրութիւն: Այս անսիրելութիւնը գինիին հանդէպ՝ հոգեբանական մեծ չարիք մըն է որուն դէմ հարկ է պայքարիլ: Այս տեսակէտով, մեծապէս օգտակար են այս կարգի ցոյցերը: Անոնք նախ Ֆրանսացիներուն եւ յետոյ արտասահմանին կուտան համը մեր գինիներուն եւ կ'ամրապնդեն Ֆրանսացի այգեգործներուն վստահութիւնը: Ինչ որ ալ ըլլան ներկայիս դժուարութիւնները, պէտք չէ յուսահատիլ արտասահմանի ապսպրանքներու մօտալուտ վերսկսումէն:»

Այս պաշտօնական արտայայտութիւններուն հետ զուգընթաց, դուրսը տեղի կ'ունենային ժողովրդական խրախճանքներ: Իրարու կը յաջորդէին գիւղական պարեր, երգեր, նուագածութիւններ: Գեղանի աղջիկներ կ'երգէին ժողովրդական երգեր, — «Ի՞նչ կը բանիս, այգեպան», «Հնձանին երգը», «Այգեկութք», «Սիրել, խմել եւ երգել», «Հարսներդ» եւն.: Գիշերը տեղի ունեցան լուսավառութիւններ: Երեք օր հարսնիքի մէջ էր Մաքոնը:

Կույանայի թիապարտները կը փախչին

Կույանայի (Հարաւ. Ամերիկա) արգելարանէն փախան 18 թիապարտներ, որոնց երկուքը նախապէս մահուան դատապարտուած էին (մէկը՝ Հիւսէյին Աքէլ, Պէյրութի մէջ):

Այս առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ մէկ տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ փախած են հարիւրէ աւելի թիապարտներ:

Անցեալ մարտ 18ին փախած էին 20 հոգի: Ապրիլ 27ին կը հրատարակուէր ցանկ մը, որուն համաձայն 44 հոգի փախած էին 1932 սեպտ. 22էն: Յունիս 3ին հրատարակուեցաւ 18 հոգինոց նոր ցանկ մը, փախած՝ 1932 սեպտ. 7էն դեկտեմբեր 22 եւն.:

Գ. Էռիօ երկու թուրք ուսանողներ կ'որդեգրէ

Թուրք մամուլը խանդավառութեամբ կը նկարագրէ Ֆրանսայի նախկին վարչապետին եղած ընդունելութիւնները՝ Իզմիրի եւ Պոլսոյ մէջ: Գ. Էռիօ 1909ին ալ այցելած է Պոլիս, ճիշդ այն միջոցին երբ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա Պոլիս կը հասնէր «փրկութեան բանակով»: Այս առթիւ նախկին վարչապետը հին յիշատակներ պատմած եւ թրքանպաստ յայտարարութիւններ ըրած ըլլալով, սահման չունի Թուրքերուն ուրախութիւնը:

Ինքնաշարժով Պէրկամա գացած միջոցին, Էռիօ կանգ կ'առնէ Բէշաւէ ուր գիւղացիները տատ ձմերուկ կը հրամցնեն: Պտուղը ախորժակով կերած ատեն, կ'ըսէ.

— Ձեր երկրին մէջ ամէն ինչ գեղեցիկ է. — ձեր երկինքը՝ գեղեցիկ, պտուղները՝ գեղեցիկ, կանանչութիւնները՝ գեղեցիկ:

ԽՄԲ. — Իսկ «եաթաղա՞ն»ը, յարգելի քաղաքապետ եւ գեղագէտ...

Իզմիրի մանկապարտէզը այցելելէ յետոյ, Էռիօ ըսաւ կուսակալին. — Լիոնի մէջ գիւղատնտեսական բարձրագոյն վարժարան մը ունինք: Իբրեւ չնչին փոխարինութիւն մը Թուրք ազգին ինծի հանդէպ ցոյց տուած համակրանքին, հինգ տարուան ուսման ծախքը կը ստանձնեմ երկու Թուրք ուսանողներու, որոնց մէկը երկրագործական, միւսը արհեստագիտական վարժարանին պիտի հետեւի:

Թուրք նոր Համալսարանը հազիւ բացուած տագնապի մատնուեցաւ

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ հին համալսարանը (Տարիւլֆիւնուն) փակուելով, պիտի բացուի նոր մը, «Իւնիվէրսիթէ» անունով: Ուսուցիչները հազիւ նշանակուած, ահա ծայր կուտայ տագնապը: Այսպէս, հրաժարած են վերատեսուչ Տօքթ. Նէշէթ Էօմէր եւ գրական ճիւղի տնօրէն Քէօփրիւլիւ զատէ Ֆուատ պէյեր:

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հրաժարած է նաեւ կրթական գործավարը, Րէշէտ Կալիպ պէյ եւ իրեն յաջորդ նշանակուած է առողջապահական գործավար Րէֆիք պէյ:

⁂ Կրթական գործավարութեան խորհրդականը յայտարարեց.

— Պոլսոյ Համալսարանը չի կրնար բաւարարել 15 միլիոննոց ազգի մը պահանջները: Յառաջիկային քանի մը համալսարան ալ պիտի բանանք: Բայց բնականաբար պիտի սպասենք որ լրանան հարկ եղած պայմանները: Ամէն պարագայի մէջ ոչ շատ հեռու ատենէն համալսարան մը պիտի բացուի Էնկիւրիի մէջ: Բարձրագոյն ուսում առնող երիտասարդներուն թիւը կ'աւելնայ տարուէ տարի: Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնուին, այս պահանջը գոհացնելու համար:

Մաքսանենգութիւն Սուրիոյ սահմանին վրայ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Օգոստոսի առաջին շաբթուան ընթացքին, հարաւային սահմանին վրայ տեղի ունեցան մաքսանենգութեան 25 դէպքեր, որոնց 7ը ընդհարումի տեղի տուին: Բռնուեցան 29 մաքսանենգներ, երկուքը սպաննուած: Գրաւուեցան 1 հրացան, 500 քիլօ մաքսային ապրանք, 600 քիլօ ոգելից ըմպելի, 3500 տետրակ սիկարի թուղթ եւ զանազան տեսակ կենդանիներ:

Պոլսոյ ոչ-թուրք դպրոցները կը պարպուին

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցները հետզհետէ իրենց աշակերտները կորսնցնելով սկսած են փակուիլ: Այս տարի փակուած են արդէն Կ. Փաշայի Ամերիկեան վարժարանը, Բերայի յոյն լիսէն եւ Բերայի Եուկոսլաւ նախակրթարանը: «Ասոր փոխարէն, Թուրք դպրոցներու մէջ օտար եւ փոքրամասնութեանց տարրերը հետզհետէ կ'աւելնան»:

Անատոլուի բնիկները Պոլիս կը թափին

Պրուն Գըշլայի Հայերը ապրուստի նեղութեան պատճառով որոշած են Պոլիս երթալ: Արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնեն 70 ընտանիք, 300 հոգի:

Նկատի ունենալով որ Պոլսոյ մէջ ալ շատ դժուար է գործ գտնել, իսկ ինքը նիւթական միջոցներ չունի, Խնամատարութիւնը յանձնարարած էր իրենց տեղերը մնալ, բայց գաղթականները ճամբայ ելած են:

Հրեաներու խուժումը դէպի Պաղեստին

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ՝ Հրեաներու ներգաղթի վեցամսեայ ցուցակը լրացած ըլլալով, Պաղեստինի կառավարութիւնը հազար արտօնագիր հանեց Գերմանիոյ հրեայ փախստականներուն համար, ի հաշիւ յաջորդ վեցամսեային, (1933 հոկտեմբեր — 1934 մարտ): Տակաւին յայտնի չէ թէ համագումար որքան արտօնագիր պիտի տրուի այդ շրջանին համար: Ամէն պարագայի մէջ, Հրեաներու ներգաղթը ամէնէն բազմամարդը պիտի ըլլայ այս տարի եւ կրնայ հասնիլ 1925ի քանակութեան, որ մեծագոյնն էր:

Հաշիւ եղած է թէ յունուարէն յունիս, 10,000ի մօտ հողագործներ եւ անկախ գիրքի տէր Հրեաներ հասած են Պաղեստին՝ կառավարական արտօնագրով, եւ քանի մը հազար ալ՝ իբրեւ զբօսաշրջիկ: Այս վերջիններէն շատ քիչեր արձանագրուած են իբրեւ բնակիչ: Ենթադրելով որ ներկայ համեմատութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ տարուան վերջը, Հրեայ բնակչութիւնը աւելցած պիտի ըլլայ 30,000 հոգի, միայն ներգաղթով:

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

Մ. Նահանգներու արտաքին պաշտօնատունը հաղորդեց թէ յառաջիկայ հոկտեմբերին բանակցութիւններ պիտի սկսին Անգլիոյ հետ, պատերազմական պարտքերու մասին: Առ այժմ բանակցութիւնները պիտի կատարուին խորհրդականի մը միջոցաւ. բայց յետոյ բազմանդամ պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Ուաշինկթըն, նախագահութեամբ նախարարի մը, վերջնապէս խմբագրելու համար համաձայնութիւնը:

Կ'ըսուի թէ Անգլիա պիտի պահանջէ հարիւրին 90 զեղչել իր պարտքը:

Տէր եւ Տիկին Լինտպերկ թռան

ԿՐՕԷՆԼԱՆՏԱՅԷՆ ԻՍԼԱՆՏԱ

Ամերիկացի օդանաւորդը, գնդ. Լինտպէրկ, որ առաջին անգամ կտրեց Ատլանտեանը, ժամանակէ մը ի վեր գիտական ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Կրօէնլանտայի մէջ: Օգոստոս 15ին, Տէր եւ Տիկին օդանաւ նստելով, իջան Իսլանտա: Հեռաւորութիւնն էր 800 քիլոմեդր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՕՏԱՐԻ ՄԸ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ցունիս 15ին Իզմիրէն Աթէնք եկաւ տեղացի Ք..., Թրքական հասարակութեան մէջ բարձր պաշտօնեայ, որ 22 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ: Ք... ֆրանսական պարբերաթերթի մը Փոքր Ասիոյ թղթակիցն է: Անցեալ տարի, կարեւոր յօդուած մը հրատարակեց այդ պարբերաթերթին մէջ, Թուրքիոյ նաւարկութեան եւ տնտեսական կեանքի մասին:

Իր պաշտօնի բերումով, յաճախ կը համբորդէ Թուրքիոյ ներքին գաւառները, տնտեսական կեանքի մասին ուսումնասիրութիւններ ընելու համար: Երբեւ ծանօթ եւ բարեկամ, երկար տեսակցութիւն ունեցայ հետը, Թուրքիոյ ներքին անցուդարձերու մասին, որոնց ամփոփումը կուտամ «Հայրենիք»ի ընթերցողներուն, իր արտօնութիւնով.

— «Եւրոպական մամուլին մէջ Թուրքիոյ մասին հրատարակուած պատմութիւններն ու ուսումնասիրութիւնները որոշ գաղափար մը տալէ շատ հեռու են: Եւ սոսր պատճառը շատ հասկնալի է: Օտար թղթակիցները Պոլիս եւ Էնկիւրի այցելելով, կը կարծեն պտըտած ըլլալ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Պոլսոյ մէջ կը մնան քանի մը օր: Կը պտըտին Վոսփորի ափերուն վրայ, կը հիանան գեղեցկութիւններուն վրայ կը հանդիպին արդիական հանըմներու եւ գրի կ'առնեն իրենց տպաւորութիւններուն առաջին մասը: Օտար թղթակիցը Պոլսոյ մէջ գրեթէ բնաւ շփում չունենար Թուրք պաշտօնական շրջանակներու հետ՝ գրօսանքով եւ հաճոյքով կլանուած ըլլալուն: Քանի մը օր յետոյ, լայն ծանօթութիւններ ձեռք բերելու համար, կը ստիպուի Էնկիւրի երթալ: Հազիւ ոտք դրած նոր մայրաքաղաքին մէջ, կը շրջապատուի Թուրք գործակալներով, պաշտօնեաներով եւ տեղեկարերներով: Էնկիւրիի արտաքին գործավարութեան մէջ մասնաւոր սպասարկութիւն մը հաստատուած է, որ պաշտօն ունի միմիայն զբաղելու օտար այցելուներով եւ օտար թղթակիցներով: Անոնց կը տրուին միօրինակ ու պաշտօնական տեղեկութիւններ, որոնք փայլուն եւ լաւ ցոյց կուտան Թուրքիոյ ընդհանուր վիճակը: Այս սպասարկութիւնը ընդօրինակուած է ռուսերէնէն: Խիստ լաւ կազմակերպութիւն ունի: Սպասարկութեան մէջ կը ծառայեն բաւական թիւով հանըմներ, որոնք լաւ ֆրանսերէն եւ գերմաներէն կը խօսին ու թութակի պէս վարժուած են իրենց պաշտօնին ձեւակերպութիւններուն:

Օտար թղթակիցը Էնկիւրի ոտք դնելուն պէս հիւրը կ'ըլլայ կառավարութեան: Կ'առաջնորդուի արտաքին գործավարութեան մօտ, ուր իրեն կը տրուին ամէն տեսակ տեղեկութիւններ Թուրքիոյ տնտեսական եւ արդիւնաբերական կեանքի մասին:

Երկու տարի առաջ, ֆրանսացի թղթակից մը երբ արտօնութիւն կ'ուզէ Անատոլուի ճամբով Սուրիա երթալու եւ ճամբու ընթացքին ուսումնասիրութիւններ կատարելու, կը մերժուի եւ իրեն կ'ըսուի թէ պէտք է գոհանայ տրուած տեղեկութիւններով:

Օտարներու տրուած տեղեկութիւններուն մեծ մասը կը վերաբերին Մ. Քէմալի կատարած դերին, արդիական շարժման, ընկերային կեանքի մէջ կատարուած փոփոխութիւններուն եւն.: Թուրքերը մասնաւոր ճիգ կ'ընեն օտարները համոզելու թէ Թուրքիա քաղաքակրթուած եւ արդիականացած երկիր է, թէ սուլթանական բարքերէն ոչինչ մնացած է եւ թէ հանրապետութիւնը ամուր հիմերու վրայ դրուած է: Իսկ Քէմալի մասին փառաւորող տեղեկութիւններ կը տրուին իբրեւ պարտաւորիչ սուրբ:

Այս է պատճառը որ օտար լրագրողներուն տպաւորութեանց կարեւոր մասը յատկացուած ըլլայ Մ. Քէմալի: Շատեր առանց տեսնելու զինք, էջեր կը լեցնեն եւ Էնկիւրիէն ճամբայ կը հանեն իրենց թերթերուն լիովին վարձատրուելով:

Այս անպարկեշտութիւնը կը գործեն գլխաւորաբար գերման լրագրողները, իսկ ֆրանսացի պնակալէզներու թիւը նուազած է վերջին տարիներուն, եւ այս՝ պարզ այն պատճառաւ որ ֆրանսացի լրագրողները, որոնք Թուրքիա կ'այցելեն, գրեթէ միշտ Սուրիա կ'անցնին եւ Թուրքիոյ մասին իրենց հաւաքած տեղեկութիւնները կը լրացնեն հոն: Սուրիոյ մէջ աւելի դիւրին է սայդ տեղեկութիւն ստանալ Թուրքիոյ ներքին կեանքի մասին, քան թէ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ:

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, Թուրքիոյ կեանքին մէջ լաւ կամ գէշ փոփոխութիւն չըլլար օտար թերթերու մէջ երեւցած լաւ կամ գէշ յօդուածներով: Ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար, պէտք է պտտիլ Անատոլուի մէջ, շփում ունենալ գիւղացիութեան հետ եւ տեսնել այն թշուառութիւնը, որուն ենթարկուած է Թուրք ժողովուրդին 90 տոկոսը:

Սկսիմ Իզմիրէն: Փոքր Ասիոյ միակ նաւահանգիստը՝ որ նախապէս ուղղակի յարաբերութեան մէջ էր Եւրոպայի հետ, դատապարտուած է անշարժութեան: Շաբաթը մէկ կամ երկու շոգենաւ կը հանդիպին, քանի մը ժամ կը սպասեն ու խարիսխ կը վերցնեն: Ոչ ապրանք կը ցամաքահանուի, ոչ ալ ապրանք կը բեռցուի Եւրոպայի համար: Արդիւնաբերութի՞ւնը նուազած է, թէ ոչ գնորդ չկայ: Երկուքն ալ: Զէթի արտադրութիւնը գրեթէ զէրոյի հաւասարած է, որովհետեւ Յոյներու տեղը բռնող Թուրք գաղթականները ձիթենիի ծառերը կտրելով, գործածեցին իբր վառելանիւթ: Պայրնարի շրջանի հարիւր հազարաւոր ձիթենիներէն միայն քանի մը հազար մնացած են:

Անցնինք խաղողի բերքը: Գիտէք թէ Իզմիրի անկուտ չամիչը մեծ համբաւ ունի Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Մ. Նահանգներու մէջ: 1922էն յետոյ, կէս առ կէս նուազած է արդիւնաբերութիւնը, որովհետեւ որթատունկերու վարակիչ հիւանդութեանց առաջքը առնելու որեւէ աշխատանք տարուած չէ իշխանութիւններուն կողմէ: Խոտէջի եւ Այտընի շրջաններուն, ինչպէս նաեւ Մանիսայի շրջանին որթատունկերը կէս առ կէս չորցած են:

Թուզի բերքը համեմատաբար լաւ է, թէեւ նախկին քանակութեան չի հասարիր բնաւ: Երեւակայեցէք որ ամբողջ Թուրք ժողովուրդը չկրցաւ իր մէջէն հանել Արամ Համբարձումեան մը (Զմիւռնահայ ծանօթ դրամատէր մը, որ վերջին տարիներուն մեռաւ Նիսի մէջ, կը զբաղէր թուզի առեւտուրով, հսկայ կազմակերպութիւն ստեղծած էր Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, Թրքական թուզի սպառման համար: Անգլիոյ մէջ անուանուած է «Թուզի թագաւոր»: Փոքր Ասիոյ աղէտի օրերուն Արամ Համբարձումեան Իզմիր կը գտնուէր, Թուրքերու պաշտպանութեան տակ: Ցեղային մեծ պատիւներով շոգենաւ դրին զինք, Եւրոպայի համար: Թուրքիոյ թուզի առեւտուրին մեծ զարկ տուած ըլլալուն համար էր, որ Արամ Համբարձումեան պաշտպանուած է Թուրքերէն):

Ծխախոտի բերքը լաւ է, բայց սպառումը շատ քիչ: Եւրոպա գնումը դադրեցուցած է, իսկ Մ. Նահանգները շատ քիչ կը գնեն: Տակաւին մթերանոցներուն մէջ կը մնան 1930, 31, եւ 32 տարիներուն բերքին կէսէն աւելին: Ահա, Թուրքիոյ մեծ արդիւնաբերութիւնը ներկայացնող բերքերուն սպառման վիճակը: Գալով առեւտուրին, գրեթէ գոյութիւն չունի: Գիւղացիութիւնը դրամ չունի որ գնէ: Գացէք մինչեւ Աֆիոն Գարահիսար, մինչեւ Էսկիշէհիր եւ Գոնիա ու պիտի տեսնէք որ դաշտերը տէր չունին: Գոնիայի ցորենաշատ դաշտերը լքուած են: Ոչ մարդ կայ ոչ անասուն:

Երեւակայեցէք որ Ուշաքը իր հացը կը սպասէ դուրսէն: Բանջարեղէն բուսածը գոյութիւն չունի: Յոյներուն մեկնումէն յետոյ, բանջարեղէնը անգտանելի դարձած է:

Ի՞նչ կ'ընէ կառավարութիւնը այս կացութեան առջեւ: Ոչինչ: Ոչ իսկ կը մտածէ: Ասիկա անոր համար որ ժողովուրդը ապէտ է, նախնական միջոցներով կ'ապրի, եւ աստուածային տնօրէնութիւն կը նկատէ եղածը: Ահա թէ ինչու այս երկիրը երբեք պիտի չզարգանայ, պիտի չյառաջադիմէ, հակառակ ունեցած բնական հարստութիւններուն: Թուրքիա արմատական յեղափոխութեան պէտք ունի, յեղափոխութիւն մը՝ որ ժողովուրդէն գայ եւ ոչ բանակէն:

Թերեւս այդ պարագային կարելի ըլլայ փրկել այս երկիրն ու ժողովուրդը: Քէմալիզմը վերջացուց իր դերը: Ան ասպարէզ եկաւ երկիրը թշնամիէն մաքրելու համար ու յաջողեցաւ: Ներկայիս ընելիք չունի:

Պէտք է ասպարէզ իջնէ նոր իշխանութիւն մը, ընկերային ու տնտեսական սկզբունքներու վրայ յենող ուժ մը, որպէս զի արմատական միջոցներով հիմնիվայր շրջէ Թուրքիոյ կարգերն ու քարացած մտայնութիւնները: Կրնա՞յ ըլլալ այս օրերուն: Ես կը տարակուսիմ, որովհետեւ Թուրք երիտասարդութեան մէջ անկախ մտածելու ընդունակութիւն չեմ տեսներ: Բոլորն ալ ընդօրինակող են, գիրքի ու դրամի հետամուտ:

Գոնէ յառաջիկայ տասը տարիներուն, Թուրքիոյ կեանքին մէջ մեծ փոփոխութիւններու պէտք չէ սպասել: Այս է իմ կարծիքս:

ՍԷՅԼԱ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Հայկ, անկեղծ եմ ասում, որ Թուրքերէն չգիտենալուս համար, շատ անգամ ամօթից՝ գոյն տուել, գոյն առել եմ: Կամեցել եմ՝ հէնց տափը պատռէր, ինձ տակովն անէր: Ո՞նց անէի, ապրեր ջա՛ն, երբ խօսակիցներիս հայերէն պատասխան էի տալիս՝ ապուշ ապուշ աչքերիս էին նայում: «Սէն էրմէնի տէյի՞լ մի սին» հարցնելով իրենց քամակն էին դարձնում: Տիկիններ եւ օրիորդներ ուազելով ասում էին.— «Էֆէնտի թիւրքճէ պիլմէզ»:

Բայց ինչպիսի կարեկցութեամբ էին արտայայտւում որ հէնց կարծես թէ Թուրքերէն չգիտնալս յիրաւի մեծ դժբախտութիւն է ինձ համար:

Ուրիշներ էլ փսփսում էին.

— Նէ՜ խոշոր օղլու տըր, Թուրքերէն լաւ է իմանում, բայց գիտմամբ չի խօսում»:

Իսկ գործով կամ այցելութեան համար Թրքախօսների տունն երբ գնացել եմ ծանօթների կամ ընկերների հետ՝ չեմ կարող երեւակայել, թէ ինչքան ամօթով եմ մնացել, անհանգստացել եւ քրտինք տուել քրտինք առել: Աղբեր, բարեւ տալու, «պատուական արփութիւն հարցնելու»,«նամակ ստանում ես կամ ոչ» եւ «գործերը ո՞նց են գնում»ի մասին բաւական բառապաշար ունէի, կամ առաջուց պատրաստում էի: Բայց երբ խօսակցութեան նիւթը փոխւում էր, ճոպէս ասած, պաշտօնական խօսակցութեան էր սկսւում, լեզուս լալկում էր բերանումս՝ ոնց որ ժամացոյցի զսպանակն՝ երբ չափից աւելի լարելիս լինենք ... թա՛խկ ... անում կանգնում է:

Տնեցիներն արմանք — զարմանք էին մնում, թէ ի՞նչ պատահեց, որ էլ չեմ խօսում: Ընկերներս յայտնում էին, որ Թուրքերէն չեմ իմանում:

Չէին հաւատում, ե՞րբ իմանում էին որ մեր կողմը Թուրքեր չկան:

Թրքախօսների համար մեծամասնութիւնը դեռ էն համոզումն ու հաւատքն ունի, որ աշխարհի ամէն կողմը Թուրքեր կան եւ ամէն տեղ Թուրքերէն են խօսում:

Սիրելի Հայկ, Թրքախօսների տանը սխալուած էի, ակամայից խուլ ու մունջի դեր կատարել: Գիտով դրական կամ բացասական շարժումներ էի անում՝ նայած պարագային:

Երբ ծիծաղում էին, ես էլ ծիծաղում էի, իսկ երբ «ա՜խ, ա՜խ, օ՜ֆ օֆ» էին անում, նոյնն ես էի անում: Մի խօսքով կապկում էի նրանց շարժուձեւերը: Թրքախօսների տանը անտանելի կացութեան էի մատնւում ,անտանելի՛, ոնց որ ճնճղուկն երբ փշերի մէջ է ընկնում:

Սիրելի Հայկ ջան, ոնց որ ես Թուրքերէն չխօսելուս համար էի ամաչում, նոյնպէս եւ Թրքախօսներ կան, որ թէ Հայի սիրտ ու հոգի ունեն եւ թէ բաւական էլ հայերէն խօսել են իմանում, բայց համարձակութիւն չունեն եւ ամաչում են հայերէնը խօսել. իբրեւ թէ իրենց հայերէնը կաղում է եւ վախենում են ծիծաղելի լինել:

Թրքախօսներ էլ կան, որ թէ հայերէն լաւ խօսում են եւ թէ գրում — կարդում են, բայց էլի Թուրքերէն են խօսում՝ թէ ընտանիքում եւ թէ ընտանիքից դուրս:

Դրանց կարծիքով իբրեւ թէ հայերէնը մարդու սրտից չի խօսում, իսկ Թուրքերէնով՝ մարդ հեշտութեամբ կարող է իր զգացումներն ու մտքերն արտայայտել: Ցայտնի բան է որ Թրքախօսութիւնը դրանց մօտ մի ախտ է դարձել, ունակութիւն: Բնազդօրէն վարժուել են, հէնց բերան բաց անեն, Թուրքերէն պիտի խօսեն:

Առածն ասում է. «Խուլը կաթի հետ կը մտնայ, հոգու հետ կ'ելլայ»:

Իսկ էն Թրքախօսները որ ոչ ուսում, կրթութիւն ունեն եւ ոչ էլ հայախօսների հետ են յարաբերւում ... էն երիտասարդներն՝ որ իրենց ծնողաց պէս անուսներ ապէտներ են, գիւղացի երես երբեք չեն տեսել եւ չար փուչի պէս միայն հասակ են քաշել, խիստ ինքնահաւան են: Իրենց հաւի խելքովն այնպէս են հաւատացել եւ համոզուել, որ իրենք են մարդկանցից ամենակատարեալը, իսկ ուրիշներ անկատարներ ու ոչնչութիւն են: Խոպէս ասած, աչքի պոչով են նայում ուրիշների վրայ:

Անծանօթը հեռուից երբ տեսնելիս լինի էս տիպերից որեւէ մէկին, պիտի համոզուի, որ պարոնը խիստ բարեկիրթ եւ լուրջ անձնաւորութիւն է, կամ մի արտիստ պիտի համարի: Որովհետեւ այս «բարի ծաղիկները» քաղցած են մնում, բայց լաւ են հագնւում: Փորձառութեամբ սովորել են, որովհետեւ շարունակ պարապահներում են լինում, ուր անհատի վայելուչ արտաքինը եւ արդուզարդը լաւ տպաւորութիւն է թողնում մարդկանց վրայ: Դրա համար սրանք նորաձեւութեան հոգի են տալիս, իրենց մազերը միշտ փայլուն է, եղունգները երկարած եւ ներկուած, եւ լայն տաբատ են միշտ հագնում: Բաճկոնի կրծքի գրպանում մի սպիտակ մետաքսեայ թաշկինակ են դնում, կէսից աւելի դուրս լինելու պայմանաւ: Նոյն գրպանում դնում են նաեւ մի ինքնահոս գրիչ եւ մի մատիտ, երբեմն երկուքն էլ է լինում: Իսկ մի թերթ ձեռքերին (ի հարկէ ֆրանսերէն) մի երկու թերթ էլ գրպաններում՝ անպակաս է: Թէեւ հազիւ գրել կարդալ գիտեն, բայց նորաձեւութիւնը խստապահանջ է, պէտք է որ թերթը ձեռքերում ճըմռթեն:

Այս երիտասարդները, ճիշդն ասած արտաքինով համակրելի են, բայց բարոյապէս եւ կուլտուրապէս մեռած են եւ ոչնչութիւն են:

Սիրելի Հայկ, ոնց որ ամէն ցաւի ճար կայ եւ ամէն վէրքի դարման, Թրքախօսութեանն էլ կարելի է թերեւս դարման, թէ որ մեր ազգային կազմակերպութիւնները եւ դրանց հետ նաեւ Թրքախօսութեան թշնամի բոլոր Հայերը՝ թերթերով, ճառերով, հանդէսներով եւ ուրիշ միջոցներով պայքարեն, պօյքոթի ենթարկեն Թուրքերէնը եւ լուսաբանեն ժողովուրդը, որ ազգային արժանապատուութեան դէմ է Թուրքերէն խօսելը:

Պետութիւնները հնգամեակներ են որոշում զանազան նպատակներ իրականացնելու համար: Արդեօք նպատակայարմար չէ՞ր լինի, որ մեր ազգային կազմակերպութիւններն էլ մի հնգամեակ որոշէին Թրքախօսութիւնը արմատախիլ անելու՝ հայ գաղութներից:

Կարծեմ Ակնունին մի այսպիսի խօսք է ասել թէ.

— Տուն կայ՝ պահող չկայ, ճրագ կայ՝ վառող չկայ:

Ցտեսութիւն:

Քո
ԳԻՍԱԿ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹ

Երիտասարդական ընդհ.
կերպութեան մասին ստեղծուած
գափարի շարժումը դժբախտաբ
մնայ թուղթի վրայ:
Եղան շատ մը առաջարկներ
լրագրանք եւ այն յոյսը
թէ խօսքէն գործի կ'անցնինք
ջապէս հայ երիտասարդը իր
շուտով կը գտնէ:
Բայց, տարի մըն ալ անցաւ
խօսքով: Արդէն ուշացած մեր
տականութիւնը նորէն յետ
կը նշանակէ փութացնել կազմ
մը: Որովհետեւ, հեռու մեր
օղէն ու ջուրէն, այլասերումի
ւերները կը գործէ: Ամէն օր,
ներէն աւելի սիրտեր կը մա
Որովհետեւ, մեր զաւակը հեռ
իր հետքերը կը կորսնցնէ:
Որովհետեւ, մեր ազգային
թիւնները կ'անարգեն:
Որովհետեւ, հայրենիքը
մութ ու խորթ նպատակներուն
ուայեցնեն եւ հայրենասիրութի
ջլատեն, կը սառեցնեն: Մեր
սարդները պարտականութի
տի ըլլայ հսկել, տէր կանգնիլ
ծել:
Ահա թէ ինչու պէտք է ամ
խրամատը աւելի չընդլայնել
նալը աւելի չծանրացնելու
Մեծ ազգերու կեանքին մէջ
կան դեր տրուած է երիտասարդ
կազմակերպութեան եւ ինք
թիւնն է որ կը հսկէ, կ'առաջ
կը մարդէ.
Մեր չհանած Թուրքին անկա
տարի չարաթ մը հանրային
կան մեկենան պատանիներուն
յանձնէ: Որքա՞ն հրահանգիչ
մեզ համար, որ կը պարծենա
քաղաքակրթական յառա
թեամբ:
Ճիշդ է, մենք չունինք անոնց
րութիւնները: Եւ սակայն,
պատճառ չէ մեր անփութութեան
դարձնելու:
Միջոցը չէ որ կը պակսի,
քը: Եթէ մէկ կողմ դնէին
ներքին սպառիչ ու ապեղ պայքարը
դիւրաւ պիտի կրնայինք երբ
նալ եւ այս տառապեալ ցեղին
տումներուն, իրաւունքին տէր
նիլ:
Մենք՝ երիտասարդներս
խիտ կազմակերպութեամբ
ու միմիայն գործունէութեամբ
տի հարթենք ճամբան:
Հայ երիտասարդական ընդհ
թիւնը պէտք է կարմիր գիծ
տիրապետէ խայտաբղէտ
վերեւ, կեդրոնացնելով անոնց
տանքը:
Հրապարակին վրայ եղածներ
ներէն ապրելու արժանի է Զ.
իր գործունէութեամբ եւ
րու արդար իրաւունքով, իր
երիտասարդութեամբ եւ
բազմութեամբ:
Այս առթիւ, կ'ուզէի նորէն
ցնել անոնք անյարմարութեան
Որովհետեւ կայ նաեւ բարդ
մը, որ որբանոց չէ տեսած
նի սերունդի կայ:
Մնաց որ, «որբ» բառը չ
ւական, սերունդէ սերունդ
ցումի հաւանականութիւնը:
«Ցառաջ»ի «Ապրիլեան

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ով որ մեր մամուլին քիչ թէ շատ հետեւում է, նկատած կը լինի որ սկսած Փարիզից, Ամերիկայի զանազան քաղաքներից, Եգիպտոսից, Պարսկաստանից, ներկայ Հայաստանից եւ ամէն տեղ, որտեղ հայ շունչը կայ, հայ երգն էլ կայ եւ օրէցօր թափ է առնում, ուռճանում եւ կենսական պահանջ է դարձել հայ ժողովրդի համար: Այդ համերգների առանցքը Կոմիտասի ժողովրդական երգերն են, որոնք մեր երգերի թագն ու պսակը եւ ուղն ու ծուծն են կազմում:

Այսպիսի մի տաղանդաւոր երաժշտին ցոյց տուած մեր բարոյական գնահատանքը դեռ շատ քիչ էր: Մեր մէջ սովորութիւն է, կ'ասեն «Գնա, մեռիր, արի սիրեմ»: Այժմ մեզ համար Կոմիտասը որպէս ստեղծագործող ոյժ մեռած է: Բայց նրա գործունէութեան ընթացքում մենք, հայ ժողովուրդը ի՞նչ քաջալերանք եղանք նրա համար, երբ նա պանդխտութեան ցուպը ձեռքին մերթ Կովկաս, մերթ Փարիզ, մերթ Պոլիս հայ հարուստների դռներն էր բախում, որպէսզի նրա համերգները հովանաւորեն եւ մի փոքր նիւթական ապահովութիւն տան: Այդ էլ չարին եւ երբ այսօր մեր Կոմիտասը խելագար վիճակում տառապում է հիւանդանոցում, մենք մի քանի գրօշներով վայելում ենք նրա երաժշտական սքանչելի արտադրութիւնները:

Միջանկեալ ասեմ որ նրա կրօնական երգերի մասին չեմ խօսում, որովհետեւ ձեռքիս տակ չեմ ունեցել բացի «Տէր Ողորմեա»յից, որտեղ Կոմիտասը որքան ինքը վերանալ գիտէ, նոյնչափ կարողանում է վերացնել ունկնդիր ժողովուրդին եւ մի բոպէ կտրել աշխարհիկ կեանքից, եւ կրօնական ջերմեռանդութիւն արթնցնել: Նա Եկմալեանի քառաձայն պատարագը չէր հաւանում, գտնելով նրա մէջ օտարամուտ տարրեր, մանաւանդ ռուսական ազդեցութիւն:

Կրկնում եմ, այժմ երբ համայն հայութիւնը հիացմունքով լսում է նրա գործերը եւ բարոյապէս գնահատում, պէտք է մի քիչ էլ նիւթական օժանդակութիւն ցոյց տայինք: Բայց դժբախտաբար այդ կողմից մի քիչ անտարբեր ենք եղել: Վերջերս հայ երգիչ Շահ Մուրատեանի տեսակցութիւնը Կոմիտասի հետ այնքան յուզիչ է, որ նա նկարագրելով նրա ողբալի վիճակը, կոչ է անում ամէն տեղ կազմակերպել «Կոմիտասեան Օր» այդ դժբախտ մարդու կեանքի վերջին օրերը գոնէ նիւթապէս ապահովելու: Այդ կոչը հեռու չպէտք է մնայ մեր սրտերից եւ թող այդ լինի մի վերջին սփոփանք մեր սրտերին:

Շատ քիչ մարդիկ կը լինեն որ իրենց աշխատանքը շատ թեթեւ նիւթական ակնկալութեամբ ի սպաս դրնեն ժողովրդին եւ տնտեսական շահը անտես առնեն: Այդպիսիներից մէկն էլ Կոմիտասն էր, որի գործերը այսօր հայ համերգների յայտագրերի առանցքն են կազմում եւ զանազան բարեգործական հիմնարկութիւնները շահում են նրա գործերից: Բայց փոխարէն ի՞նչ են տալիս այդ մարդուն: Այդ տեսակէտից ամենամեծ պարտքը ընկնում է հայ երաժիշտների վրայ եւ մանաւանդ նրա սաների վրայ: Որտեղ որ համերգ է կազմակերպւում եւ յայտագրի մէջ երգւում են Կոմիտասեան երգեր, գոնէ արդիւնքի մէկ չնչին տոկոսը յատկացնեն այդ դժբախտ երաժշտին: Ինչպէս ասացի, այդ ուղղութեամբ պէտք է ամէնից շատ աշխատեն նրա աշակերտները եւ հայ երաժիշտները:

Կոմիտասը մաքուր Հայ էր եւ ոչինչ չէր խնայում իր աշակերտներին: Ահա նրա բերնի խօսքերը.

— «Ամբողջ մտաւանջութիւնս է հասցնել աշակերտներ, որոնք դպրոցներում մէջ տեղ գրաւեն, նուիրուեն ազգային երաժշտութեան ուսումնասիրութեան, տարածեն ժողովրդի մէջ հայ երաժշտութեան ոգին, որպէսզի ժողովրդին մէջ ազգային երաժշտութեան խօսքը մարմնանայ եւ անոր ազդեցութեան տակ ժողովուրդը թօթափելով իր թոյլ պատեանը մտնէ վերակենդանացման շաւղին մէջ. մէկ հասկցուած անկեղծ ձայն (երգ) հազար ճառ կ'արժէ, որովհետեւ հասարակութիւնը դեռ պէտք մարսէ ճառը, մինչ որ ժամանակ կը պահանջէ, մինչ ձայնը վայրկեանէ մը կը թափանցէ մարդու կուրծքէն ներս եւ այնտեղ կը հիմնէ զգացման ու մտքի վառարանը»:

Մի վերջին անգամ եւս, աւելի քան հաստատելու համար նրա երաժշտական ընդունակութեան ուժգնութիւնը, վառ երեւակայութիւնը, աւելորդ չենք համարում ասել, որ Կոմիտասը ունէր միաժամանակ բանաստեղծական ոգի եւ սաղջ տրամաբանութիւն: Ժողովրդական երգի մասին ունեցած իր գեղեցիկ, պատկերաւոր արտայայտութիւնը մի անգամ էլ գալիս է մեր աչքում այդ Մեծ Մարդու արժէքը բարձրացնելու եւ ցոյց տալու նրա հոգու, մտքի եւ զգացումների արտակարգ ճոխութիւնը: Ժողովրդական երգի մասին վերջին խօսքը տանք իրեն.

— ««Խորհրդաւոր ու պաշտելի գաղտնիք, շինականը բնութեան գրկում, բնութիւնը շինականի կրծքում վերատին եւ միաժամանակ ծնունդ են առնում: Արեւն արդէն թաել ու գիշերն իր մութն է փռել. ցորեկը հանգել ու գիշերն է գործի կանգնել. երկու ծով դէմ դէմի են ծառացել, կապուտակն երկնային ու զուարթուն եւ սեւուկն երկնային ու արթուն. լուսինն անցել է աստղերի գլուխը հերկելու, չարան ամպերը, երգում են տարուբեր հովերը, իսկ մաճկալն անցել է գութանաւորների գլուխը արթնցնելու պարարտ արտերը. նուագում են գլգլան առուակները: Վերեւ երկինքն է շնչում, ստորեւ երկիրը, վերն աշխատում են լուսինն ու աստղերը եւ հողմավար ամպերը, վարը գութանն ու շինականը եւ գործավար եզները, վերեւ՝ կեանք

ու ստորեւ՝ ջանքը յուզում են
ու սրտի լարերը: Շունչ է
նականը ու շունչ տալիս իր
թեւ է առնում գութանը ու
մշակին, պտտում է արտը,
հողակոյտ ալիքներն աջ ու ձախ
ւում ոսկի ակօսների շարը:
հեւում ամբողջ վարը եւ կ
դամշուկը եւ կանչում է գեղ
սուլում է սարի հովիկ եւ
լեռան ծաղիկ և գլգլում թոթով
իսկ գութանի ա՞կը՝ հեծում,
ծլվլում, մլխտում, ճռճռում
վտտում է: Շինական կեանքի
ու լոյսը, գործն ու յոյսը
մեր գողտրիկ գութաներգը»:

Կոմիտասն է այն երաժշտ
այնքա՜ն վառ գոյներով կարող
է պատկերացնել հայ գեղջուկի
տանքի թափը, զուգորդուած
թեան գեղադմայլ տեսարաններ
Նա կրկնակի վառ երեւակայութ
կարողացաւ կոել, կոփել հայ
վրդական երգը եւ որպէս մի
գին աւանդ պահ տալ հայ երաժշ
թեան համեստ անդաստաններ, որ
դուրան, փայփայեն եւ իրենց
տական ծարաւը այդ վճիտ աղբ
երբեմն երբեմն յագեցնեն:

ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

...ալ չէ Համալսարանական առաջադրուած նպատակին:

Կը կարծեմ թէ լաւագոյն անունն է երիտ. Ընդհ. Միութիւնը:

Ծրագիրը կարելի է ընդլայնել Զ. Ը.Մ.ի գծով:

Դաս առնենք Հիթլէրական Գերմանիայէն:

Կ. ՊՈՂԻԿԵԱՆ

Մօն Պլանը

(տպաւորութիւն մը)

ՄԷՆ ԺԷՊՎԷ.— Ինչպէս առասպելներու հսկայ հերոսը, ալեւոր գլուխը ցից բռնած, անվեհեր ճակատը ամպերուն յենած, իր սպիտակ վեղարը ունենալով իբր լուսեղէն թագ, Մօն Պլանը կը դիտէ լուսաւոր դէմքով իր հպատակները:

Որքա՜ն հզօր են անոնք եւ հմայիչ: Ի՜նչքան գեղատեսիլ են անոնք: Բնութիւնը կարծես անարդար է գտնուած հոս:

Ի՜նչ փարթամ բուսականութիւն, ի՜նչ կանաչ մարգագետիններ տեղի կուտան հետզհետէ անվերջ եղեւնիներուն, այս վերջինները կը նմանին կանաչ բուրումնաւէտ մոմերու որոնց ծայրը կը խնկարկէ մթնոլորտը:

Քիչ մը աւելի բարձր, ահա եղեւնիներն ալ կանգ կ'առնեն, տեղի տալով լերկ գագաթներուն, որոնց վրայ երբեմն կը հանդիպինք ձիւնի առաջին մնացորդներուն:

Գրեթէ չորս դին կը հանդիպիս նիհար վճիտ աղբիւրներու, որոնք քիչ վերը ծնունդ կուտան արագընթաց գետակներու եւ ջրվէժներու:

Արագընթաց գետակներու թաւալումը, ջրվէժներու կարկաչը միացած թռչուններու ճիւ-ճիւին, ներդաշնակ համերգով կը փառաբանեն Մօն Պլանի իշխանութիւնը: Հանճարեղ Պէթհովէն մը միայն պիտի փորձէր նօթագրել այս գեղեցիկ երաժշտութիւնը: Երբ երկինքը իր կապոյտ գոյնը կը փակէ ճերմակ փարագոյրներուն ետին, այն ատեն Մօն Պլանը բարկացած եւ ըմբոստ՝ կը ծածկէ իր լուսեղէն դէմքը:

Արշալոյսը սքանչելի տեսարան մը կը պարզէ մեր աչքերուն առջեւ: Մութն ու լոյսը կռուի բռնուած են, անվերջ կռիւ, որ կը վերջանայ միշտ լոյսին յաղթանակով:

Մօն Պլանը կը խորասուզուի յանկարծ կարմիր երանգի մը մէջ, իր սլացիկ գագաթը կը բոցավառի հետզհետէ:

Գագաթի սպիտակ ձիւնը ճաճանչաւոր հրեղէն ցոլքեր կ'ուղարկէ դէպի հպատակ Մօն Ժոլին:

Վերջին ստուերները կը հալին արագօրէն: Հրեղէն գունդ մը կը սլանայ Մօն Պլանի ուսերէն: Կարծես կենդանի հրաբուխ մը ըլլար հսկայ ալեւորը:

Ռաֆայէլի մը վրձինը պէտք է համարձակէր այս հմայիչ տեսարանը յանձնել կտաւին: Ամէն օր կը դիտեմ քեզ, կատարդ ծեր Եւրոպայի, կը դիտեմ քեզ ժամերով, կ'ուզեմ տեսնել քու մէջ մեր Մասիսը:

Ամէն անոնք որ քեզ տեսան, չպիտի կրնան առանց խորունկ վերյիշումներու արտայայտուիլ քու մասին:

ՓՈԹՈՐԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՀԱՐԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԺՈՂՈՎԻ ՆՍՏԱՆ

— :-: —

Օգոստոս 19ին, որ բովանդակ Ռուսիոյ խոհարարներուն օրն է, Երեւանի մէջ կը բացուի հետաքրքրական համաժողով մը,— Երեւանի քաղաքին խոհարարներուն խորհրդաժողովը, որ պիտի զբաղի հանրային սնունդի բարելաւման հարցերով: Այս առթիւ պիտի վարձատրուին լաւագոյն խոհարարները:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ ժողովածու մը, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Անգլիացիներու կողմէ գնդակահարուած 26 կոմունիստներու յիշատակին: Նոյեմբերին լոյս կը տեսնէ Նոյեմբեր անունով ժողովածու մը, նուիրուած Հայաստանի նոյեմբերեան դէպքերու պատմութեան: Շուտով տպագրութեան կը յանձնուի նաեւ Նպարտակի ժողովածուն:

Մանկական օփերա

Մշակոյթի եւ Հանգիստի Պարտէզի վարչութեան նախաձեռնութեամբ՝ Երեւանի մէջ կազմուեցաւ մանկական օփերա: Առաջին եւ յաջող փորձով, որ կատարուեցաւ յուլիս 21ին, ներկայացուեցաւ երաժիշտ Դանիէլ Ղազարեանի Ցաղքուած Բաղէն: Այս օփերային նիւթը առնուած է երիտասարդ գրող Աղաբաբի համանուն վիպակէն:

Այս մասին խորհ. Հայաստանի երաժշտական աշխատակիցը կը գրէ.—

Դանիէլ Ղազարեան այդ օփերան կազմած է գլխաւորապէս հայկական ժողովրդական եղանակներէ, որոնց մշակումը կատարած է վարպետօրէն: Յաջող են նոյնպէս խմբերգները: Ունին ցայտուն եւ ուժեղ ոճ: Յաջող են դարձեալ պարերու եղանակները:

Մանկական խումբը լաւ ըմբռնած էր երաժիշտին եւ բեմադրիչին ցուցմունքը, եւ կրցաւ տալ կենդանի ներկայացում:

Զանգուածային զբօսապտոյտ

Յուլիս 24ին պրոլետարական զբօսաշրջիկներու ընկերութիւնը կազմակերպած էր զանգուածային զբօսապտոյտ մը Երեւանի առաջին Ջրաելեկտրակայանին շրջակայքը: Երթին կը մասնակցէին քաղաքին բանուորներն ու պաշտօնէութիւնը, թիւով 5000 հոգի: Զանազան Միութիւններ միասին բերած էին իրենց նուագախումբերը: Եղան զանգուածային խաղեր, պարեր, ճառեր եւ լողալու մրցումներ:

Նուռնուսի լոռաքարը

— • —

Այս հանածոյին մասին ընդարձակ տեղեկութիւն տուած էինք անցեալ օր: Խորհ. Հայաստանի վերջին մէկ թիւին մէջ դարձեալ կը կարդանք, որ Փարաքարի, Թեջրաբակի, Փարբի գիւղերուն շրջակայքը գտնուած է լոռաքարի հսկայական մթերք:

Հանքաբանական կաճառին Հայաստանի բաժինը սկսեր է լոռաքարէն հեղուկ ապակի պատրաստելու փորձեր կատարել: Այս ապակին կը գործածուի քիմիական, շինարարական եւ հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութեան մէջ:

Կաճառին կողմէ Նուռնուսի (Կոտայքի շրջան) այս հանքերուն վրայ կատարուած փորձերը երեւան հանեցին արտածելի լոռաքարի բարձրորակ տեսակներ: Նուռնուսի հանքերու վարչութիւնը պայմանաւորուած է արտաքին առեւտուրի Հայաստանի լիազօրութեան հետ՝ արտածելու համար 2 թոնօ լոռաքար:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ ՄԸ
Ընկ. Հրանտ Մալաքեան

— • —

ՖԻԼԻՊԷ, 7 օգոստ. (Յառաջ).— Երէկ, կիրակի գիշեր, ինքնաշարժի արկածի մը զոհ գնաց երիտասարդ ու համակրելի ընկեր մը՝ Հրանտ Մալաքեան:

Քանի մը ընտանիքներով մօտակայ քաղաք մը՝ Քարլովա կ'երթան, կիրակին անցընելու: Հրանտ, որ բոլոր նմանխնջոյքները ոգեւորող մըն էր, անօրինակ ուրախ տրամադրութիւն մը կ'ունենայ, օրն ի բուն երգելով ու պարելով ինքնաշարժի հայ վարիչին, իր ամենամտերիմ ընկերոջը հետ:

Երեկոյեան, վերադարձին, հակառակ եղած պնդումներուն, կ'ուզէ վարիչին քովը կենալ: Քանի մը վայրկեան վերջ, կառք մը կը դիմաւորեն, ձիերը կը խրտչին, վարիչը ինքնաշարժը կը փորձէ մէկ կողմ տանիլ, ու անիւը արահետին գալով, ինքնաշարժը կը շրջի եւ տակը կ'առնէ խեղճ Հրանտը: Ինքնաշարժին մէջ գտնուող այրերը, կիներն ու տղաքը, հազիւ ազատած, տակէն դուրս կը հանեն զայն ու արագօրէն կը փոխադրեն Ֆիլիպէ, պետական հիւանդանոց: Ճամբան սթափումի պզտիկ նշաններ ցոյց կուտայ ու կը խնդրէ որ փրկեն զինքը: Իսկ բժիշկէն կ'ուզէ «վերջին խօսքը», «յոյս մը» ... Ի զո՜ւր, սակայն: Քիչ յետոյ վերջնապէս կը փակէ իր աչքերը:

Հրանտ, հազիւ 38 տարեկան, ընկ Ռոստոմոյի էր: Վաւլուռն, անկեղծ, բառին ամենալայն իմաստով ընկերական: Վերջերս Սոֆիա էր գործով, կրկին վերադարձաւ հոս ու կը պատրաստուէր գործի մը ձեռնելու: Անխտիր բոլոր Ռոստոմոյցիներէն սիրուած ու անոնց բոլորին «մօրեղբայր — տայի»ն էր ան, իսկ Ֆիլիպէցիներուն ու Սոֆիացիներուն՝ «պայթի»ն: Նոյն իսկ պուլկարները կը սիրէին ու կը փնտռէին զինքը: Իր կատակներն ու իր անւական ժպիտը:

Շատ տարիներ առաջ մտած էր մեր կազմակերպութեան մէջ, ու մինչեւ այսօր կը մնար հաւատաւոր դաշնակցական մը: Հանգիստ իր ոսկորներուն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Պուլկարիոյ Գթ. Խաչի դպրոց-կայանը

ՖԻԼԻՊԷ, 8 օգոստոս (Յառաջ).— Գթ. (Կ.) Խաչի Պուլկարիոյ շրջանի Պատգ. ժողովի առթիւ գրուած թղթակցութեամբ ըսեր էի թէ՝ Ֆիլիպէի մասնաճիւղը, ծրագրած էր նիհարակազմ ու տկար տղոց համար օդասուն վայրի մը մէջ դպրոց — կայան մը հաստատել ամառուան ընթացքին: Պատգ. ժողովը գնահատելով այս ծրագիրը, ուզեց ամբողջ շրջանին անունով ու մասնակցութեամբ ընել: Նորընտիր Շրջ. Վարչութիւնը ուրեմն, գործակցութեամբ Ֆիլիպէի վարչութեան, ձեռնարկեց գործի: Վայր ընտրուեցաւ Ֆիլիպէէն 12 քլ. հեռու Մարքովա գիւղը, որ կը գտնուի լեռնալանջի մը ստորոտը:

Կայան—դպրոցի բացումը կատարուեցաւ կիրակի օր: Դեռ երկու օր առաջ, կայանի յանձնախումբը ամէն պատրաստութիւն տեսած էր: Շր. կէս օրէ վերջ եկան տղաքը, որոնց թիւը երեսուն է,— Սոֆիայէն, Ֆիլիպէէն, Սլիվէնէն, Փազարճըքէն ու Խասքովոյէն: Իսկ պիւտճէն՝ աւելի քան երեսուն հազար լէվա, զոր պիտի հոգան Շրջ. Վարչութիւնն ու Ֆիլիպէի մասնաճիւղը:

Յաջորդ օրը, կիրակի, կայանի շէնքին բակը խռնուեր էին այդ առթիւ Ֆիլիպէէն բազմաթիւ հայրենակիցներ ինչպէս նաեւ հայ արիներ ու Մարքովա օդափոխութեան եկած հայ ընտանիքներ:

Գթ. Խաչի Ֆիլիպէի մասնաճիւղի Սանուց Միութեան անդամուհիները երգեցին «Մեր հայրենիք» ու «Ծովի Մարիցա»: Կայանին մասնակցող երկու աշակերտուհիներ արտասանութիւններ ըրին: Շրջ. Վարչութեան անդամ Պ. Գ. Փիլիպոսեան շեշտեց ձեռնարկին կարեւորութիւնը ու խոստովանելով որ ան իբրեւ առաջին փորձ, ունի իր թերութիւնները, այնուամենայնիւ արդիւնաւոր ու գեղեցիկ գործ մըն է ու շօշափելի մէկ ապացոյցը Գթ. Խաչի մեծ հոգածութեան: Խօսեցաւ նաեւ Պ. Թ. Արզումանեան, ու գնահատելէ վերջ ձեռնարկը, ըսաւ թէ հանրային այս ու նման գործեր, ծաւալ ստանալու եւ աւելի արդիւնաւոր դառնալու համար, կը կարօտին հանրային լայն օժանդակութեան:

Կայան — դպրոցը պիտի տեւէ մէկ ամիս: Տղաքը պիտի ստանան օրական չորս անգամ սնունդ: Յանձնախումբը համաձայն ժամանակացոյցի կատարել պիտի տայ մարզանք, արեւի լոգանք, պտոյտներ եւ ընթերցանութիւն: Մեծ հոգ կը տարուի մաքրութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԻՆ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 13 օգոստ. (Յառաջ).— Մինչ մեր միւս ընկերները կը գտնուէին Պուտափէշթի Միջազգային ճամբարը, հայ սկաուտութիւնը եւ դրօշը պանծացնելով օտարներու առջեւ, հոս՝ Ֆրանսայի մէջ վեց օրէ ի վեր կը գտնուինք St. Jorioz Annecyի գեղատեսիլ լճին եզերքը: Դիմացնիս տեսարան ունենալով Լա Թուռնէթ, Թուռմալէ, Քօն, եւ Լա Ֆօն լեռնաշղթաները, որոնց բարձրութիւնը կը հասնի մինչեւ 2783 մեթրի: Մեր բանակումը տեղի կ'ունենայ միջազգային սկաուտներու հետ նոյն հովանիին տակ, Ֆրանսական 2 խումբեր, պելժիական, հրէական սկաուտներ եւ Հայերս: Ամէն օր զովասանքի կ'արժանանան մեր տղաքը իրենց կարգապահութեան եւ աշխատասիրութեան համար: Ամէն առաւօտ հայկական եռագոյնը կը բարձրանայ միւս ազգերու դրօշներու կողքին, իբրեւ ապացոյց մեր պատանիներու եւ երիտասարդներու կամքին: Բանակումի կրակներուն շուրջ մեր ազգային երգերն ու պարերը մեծ ոգեւորութիւն եւ հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն օտարազգի սկաուտներու մօտ: Մեր կեանքը կազմակերպուած կը շարունակուի, նպատակ ունենալով,— կրթութիւն մարմնոյ, կրթութիւն մտքի, կրթութիւն նկարագրի եւ բարոյականի եւ կրթութիւն ձեռական աշխատանքներու եւ ճարպկութեան: Մեր բանակումի ընթացքին եւ յառաջիկայ բոլոր բանակումներուն, այս չորս գլխաւոր կէտերով պիտի զբաղինք առաւելապէս:

Թռուցիկ բանակումները արդէն իսկ սկսած են եւ Ա.ը տեղի ունեցաւ երէկ St. Jorioz, Annecy, St. Julien, Génève եւ Լօզան ուղղութեամբ: Սէն Ժօրիօզ — Ժընեւ 65 քիլոմեթրը հետիոտն կտրեցինք մէկ օրուան ընթացքին: Զուիցերիա հասնելնուս՝ հիւրասիրուեցանք մեր Ժընեւցի սկաուտ ընկերներու Քլիպը, ուր գիշերեցինք: Յաջորդ առաւօտ անցանք Լօզան: Ժընեւ հանդիպեցանք հայկական որբանոցը եւ Քրաֆթ Պոնարի «Հայաստան»ը, հոն յարգելի հայուհին չգտնելով երկտող մը ձգեցինք:

Կը վերադառնանք Ֆրանսա, Սէն Ժօրիօզ, երեքշաբթի, կազմակերպելու համար Շամօնիքս եւ Վիէն—Լիոն Թռուցիկ բանակումները: Փարիզի բանակումներու Բ. խումբը կը հասնի Ս. Ժօրիօզ այս երեքշաբթի: Այն ատեն պիտի կազմակերպենք Ալպեան լեռներու վերելքը:

Ժ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻ ԱՅԾ, ՄԻ ՓԵԹԱԿ»

— • —

Թէհրանի Ալիքը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 օգոստոս).

— «Պարսկաստանի հիւրընկալ ափերը անընդհատ ընդունում են նոր փախստականներ, նոր տարագիրներ...

Գալիս են չարան — չարան՝ մերկ, բոպիկ, սոված...

Մեր կառավարութիւնը, ընդառաջելով օր — օրին աճող հոսանքի կարիքներին, արդէն կազմել է յատուկ կենտրոնական գաղթականական մարմին, որ պիտի կարգադրի տարագրութեան վերաբերեալ իրաւական, նիւթական, տեղաւորման եւ այլ բազմաթիւ խնդիրներ:

Հայ եւ պարսիկ հասարակութիւններն էլ չեն զլանում բերելու իրենց նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը:

Եւ թւում է, թէ ամէն ինչ արուած է տարագրութեան վիճակը բարւոքելու համար:

Սակայն միայն երեւութապէս է այդ այդպէս, իրականութիւնը այլ բան է ասում:

Այն օժանդակութիւնը, որ ցոյց է տալիս հասարակութիւնը, անշուշտ, եւ անհրաժեշտ է եւ միանգամայն գնահատելի, սակայն եւ այնպէս նա գալիս է բաւարարութիւն տալու սուկ օրուան, ժամենտի սուր կարիքներին ու պահանջներին. ուրիշ խօսքով՝ կրում է ժամանակաւոր ու պատահական բնոյթ:

Մինչդեռ պարզ է ինքնըստինքեան, որ տարագրութիւնը չի կարող, չպէտք է եւ յոժար չէ մնալու մշտական մուրացիկի վիճակում:

Նա պիտի ապահովուի իր սեփական աշխատանքով:

Չէ՞ որ եկողների հոծ մեծամասնութիւնը աշխատաւորներ են, որոնք սովոր են ամենաչարքաշ աշխատանքի եւ միշտ իրենց քրտինքով են վաստակած իրե՛նց ապրուստը:

Բայց ի՞նչ աշխատանք կարող ենք հայթայթել մեր տարագիր հայրենակիցներին:

Պարսկաստանը գերազանցօրէն գիւղատնտեսական երկիր է. ունի բազմաթիւ անմշակ հողեր. նոյնիսկ մշակւող հողերը չահագործւում են շատ նուաղ չափով, գիւղատնտեսութեան մէջ կիրառւող յետամնաց, նահապետական ձեւերի պատճառով: Մինչդեռ տարագրութիւնը, որ իր շարքերում ունի բազմաթիւ որակեալ ու ծանօթ տնտեսութեան բարձր սիստեմների հետ աշխատաւոր ձեռքեր, կարող է խիստ օգտակար ուժ հանդիսանալ մեր երկրի գիւղատնտեսութեան բոլոր ճիւղերում: Մէկը՝ մասնագէտ է ծխախոտի մշակութեան, միւսը՝ բամպակի, երրորդը՝ լաւ մեղուաբոյծ է, չորրորդը՝ հմուտ կաթնատնտես եւ այլն եւ այլն:

Արդ, պարզ է, որ մեր աշխատանքներն ու ջանքերը պիտի տարուեն այս ուղղութեամբ. պէտք է հող հայթայթել տարագիրների համար, պէտք է կապել նրանց հողի հետ: «Մի այծ, մի փեթակ» — ըստ անմահ Ս. Զաւարեանի սկզբունքի, տանք մեր տարագիրներին եւ վստահ կարող ենք ասել, որ դա կը լինէր իսկական եւ կրկնակի բարեգործութիւն թէ մեր երկրի Իրանի եւ թէ մեր տարագիր հայրենակիցների կենսական շահերի տեսակէտից»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Մարք Թուէյն հետեւեալ դամբանականը խօսեցաւ մօտիկ բարեկամի մը վրայ որ մեռած էր շանթահար ըլլալով:

— Մեր անգնահատելի բարեկամը երկար ատեն հիւանդ չպառկեցաւ:

Մեռաւ արագօրէն եւ առանց ցաւեր քաշելու: Բարին Աստուած կոխեց երկինքի ելեկտրական կոճակին վրայ, եւ այսպէս վախճանեցաւ մեր անգին բարեկամը:

×

Մարք Թուէյն, երբ դեռ կ'ապրէր, լաւատեղեակ լրագիր մը անոր մահը տեղեկացուց: Ան՝ հետեւեալը հեռագրեց վերոյիշեալ լրագրին

«Ըստ իս, ձեր քաղածտեղեկութիւնները չափազանցուած են»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— • —

Սիրանին ապրիլը Սահակին համար անլուր մղձաւանջ մըն էր: Ու Սահակը լաւագոյն առիթին կը սպասէր այդ լոյսն ալ մարելու ...

Տանը մէջ, մայրն ու քոյրը լուռ կամակատարներն էին Սահակին: Մայրը տեսնելով տղուն այդ վիճակը, արտաքուստ «օխ եղար» կ'ըսէր, բայց ներքուստ "րոտէն արիւն" կ'երթար: Ասանկ ալ իր տանը մէկ հատիկ ճրագն էր ... ինչո՞ւ մարեց ուրիշին ճրագը, որ այսօր իր ճրագն ալ մարելու վիճակին ենթարկուէր:

— Մայր, ըսաւ Սահակ օր մը, չեմ ուզեր որ այս աղջիկը աչքիս դէմը մնայ, քաղաք տանինք թող քեռանցը տունը մնայ:

Մայրը կարծեց որ տղան քրոջը կը մեղքնար: «Լաւ, տղաս, ըսաւ, որ այդպէս կ'ուզես, թող այդպէս ըլլայ»:

Յաջորդ օր, քոյր ու եղբայր ճամբայ ինկան դէպի քաղաք: Երկուքն ալ լուռ ու անխօս էին: Երկուքին ալ դէմքը անօրինակ թախիծ մը պատած էր: Կարծես թէ, քոյր ու եղբայր չէին որ կը ճամբորդէին, այլ ահեր ու գերի, բազէ եւ ճնճղուկ ...

Տունէն ճամբայ ինկած ատենին, երբ մայրը Սիրանին երեսները համբուրեց Սիրանը ցած ձայնով շնչաց թէ կը վախնար եղբօրը հետ քաղաք երթալ, բայց մայրը սաստեց, բարկացաւ:

Եղբայր ու քոյր, անխօս քալեցին մինչեւ այն բլրակին տակ, ուրկէ անդին ճամբան երկուքի կը բաժնուէր: Մէկը կ'երթար դէպի քաղաք, իսկ միւսը ամայի ձորին մէջէն վեր կը բարձրանար, ու կը հասնէր մինչեւ Մուրատ Ջային եզերքը, ուր գետը երկու հսկայ ժայռերուն մէջ կը նեղնար, գետակի մը երեւոյթը կ'առնէր, բայց գոռ ձայնով եւ անյատակ խորութեամբ օձի պէս կը սուրար:

Սիրանը նկատեց որ, իրենք քաղաքին ճամբէն դուրս եկան ու մտան ձորին ամայի ճամբան: Քանի մը անգամ ուզեց յայտնել եղբօրը թէ սխալ ճամբով եկած էին, բայց չհամարձակեցաւ:

Ու երբ, բաւական քալեցին, ամայի ու ժայռոտ ձորին մէջէն, վերջապէս Սիրանը այլեւս վտանգի մը անխուսափելի ժամանումը գուշակելով, հեծկլտագին ըսաւ եղբօրը.

—«Բայց ... բայց, եղբայր, այս քաղաքին ճամբան չէ ... սխալ եկանք»..

— Հա՛ ... որ Պապէէին հետ դժոխք գրկէի կ'երթայիր, այնպէս չէ՞, ըսաւ հեղնական շեշտով մը ու ուժով մը բռնեց անոր աջ թեւը:

Սիրանը սոսկաց եւ այլայլեցաւ ծունկերը կքեցան, բայց Սահակը զայն քաշեց իր ետեւէն:

— Եղբա՛յր ... խղճա՛, խղճա՛ ինծի, եղբա՛յր ... մրմնջեց Սիրանը ցած ձայնով ...

— Հա՛, Սիրան, եղբայրդ անգո՛ւթ եղբայր չէ ... քեզի խղճալուս համար է որ այս ճամբէն կը տանիմ: Քաղաքին ճամբան շատ երկար եւ անվերջանալի է, այս ճամբան կարճ է, այս ճամբան կարճ է եւ հանգստաւէտ .. քու սիրած Պապէէիդ ճամբան է, չէ՞, ուզեր անոր մօտը երթալ ... մուրազիդ հասնիլ ... օր, արեւ տեսնել:

Սիրանը կը հեկեկար:

— Ա՜խ ... Սիրան, էրնէկ այն օրերն էին որ ես ու դուն թեւ թեւի այն դիմացի մեծ ճամբէն քաղաք դպրոց կ'երթայինք ուրախ ու զուարթ անհոգ ու հանգիստ, աշխարհի չար ու բարիին անտեղեակ ... ա՜խ ի՜նչ օրեր էին, ի՜նչ լաւ օրեր ... ի՜նչ անուշ օրեր ...

Սահակն ալ սկսաւ հեկեկալ: Քոյրը առաջին անգամն էր որ, կը տեսնէր եղբօրը լացը, բայց բառերէն գրեթէ ոչինչ կը հասկնար ...

Ու երբ, քոյր ու եղբայր, հասան մինչեւ երկու մեծ ժայռերուն ստորոտը, որոնց մէջէն օձի մը փչոցով կը սուրար գետը աղմկաձայն, քոյր ու եղբայր միասին բարձրացան փոքր ժայռի մը վրայ:

Քոյրը, անխօս, կը հետեւէր եղբօրը առանց գիտնալու, թէ ի՞նչ էր այս բոլորին նպատակը ...

Ու երբ ժայռին վրայ կանգնած բաւական մը դիտեցին գետը, Սահակը սկսաւ նորէն խօսիլ.

— Ա՜խ, քոյրս Սիրան, դուն կը հասկնա՞ս այս զոռզոռացող ջուրին ձայնին իմաստը, այդ փոքր ժայռերուն զարնուող փոքրիկ ալեակներուն դառն հեծեծանքը, ու այս մեծ ժայռերու յաւիտենական պայքարը այս ջուրերուն հետ, անոնք երկուքն ալ անպարտելի տարրեր են, ուժով ու գիտակցուն ... Մարդ արարածն է որ, տկար է ու պզտիկ:

Ան գրկեց քրոջը գիսախռիւ գլուխը թեւին մէջ, ու գրպանէն հանեց քանի մը թուղթի կտորներ ... Նամակներ էին, զոր Պապէն Սիրանին գրած էր, բայց ինքը գտած էր գաղտնիքին հետքը ու գրաւած էր:

Ահա այս մէկ օրինակը երգի մը կտորն է, սիրած սրտի աղաղակ, այրած սրտի մխիթարանք ...

Վարդին բուրմը առանց վարդի ի՞նչ
կ'ըլլի,
Որ ես մեռնիմ բուկին հալըդ ի՞նչ
կ'ըլլի,
Սիրե՛լ, սիրե՛լ ու բաժնուիլ «կիւն»
կ'ըլլի ...

Ա՜խ, քոյր ... այս ի՛նչ սէր, այս ի՛նչ խանդաղատանք է ... ու լաւ է որ, դուն չբաժնուիս քու սիրածէդ, լաւ է որ, անոր մօտ ապրիս, անոր շունչովը սնանիս ու միշտ միասին ըլլաք ... դէ՛հ, քո՛յր քաջութիւն, կ'ուզե՞ս որ այս քարը կապեմ մաղէդ ու այնպէս քեզ ջուրը ձգեմ, թէ առանց կապելու:

Սիրանը սոսկաց, ճիչ մը արձակեց, ուզեց պոռալ, բայց արդէն ուշ էր ... Սահակը իր հուժկու բազուկներուն վրայ վերցուց անոր փոքր մարմինը, ու նետեց դէպի ջուրը ...

— Ա՛ ... եղբա՜յր ... Արագընթաց ջուրը կչկչաց, գիտակին անկումէն առաջ եկած ալիքները զայրոյթով մը իրար զարնուեցան, հանդիպակաց ժայռերը արձագանգ տուին ու ապա ամէն ինչ իր բնականոն վիճակին հասաւ:

Սահակը, աչքերը բաց, խենթի մը երեւոյթով քարացած մնաց իր տեղը ... Անզուսպ փափաք մը ունեցաւ անգամ մըն ալ տեսնելու քրոջը գլուխը ... Ուզեց շարժիլ, բայց ... ոտքին տակի ժայռը իր ամբողջ տարողութեամբ գնաց ու եկաւ ... լեռները գետը, շրջան ըրին շուրջը, ու ան ակամայ կանգնած մնաց իր տեղը ...

Քանի մը վայրկեան վերջ՝ ուշքի եկաւ, կրկին նոյն փափաքը, քրոջը գլխը տեսնելու անզուսպ մարմաջը ... Վազեց, նպատակի արագութեամբ ելաւ բարձր ժայռին վրայ, աչքերը ուշադրութեամբ լարեց, տեսաւ -որ հեռո՛ւն, ջուրին երեսը սեւ կէտ մը օրօրուելով կ'երթար, կարծեց որ, քրոջը գլուխն է: Աչքերը սկսան արցունքոտիլ, մարմինը դողդղալ սկսաւ ջերմի բռնուած հիւանդի մը պէս, ուժերը հաւաքեց, ձախ ձեռքը վար կախեց, աջ ձեռքը բարձրացուց օդը ու սկսաւ պոռալ հորիզոնին վրայ անհետացող սեւ կէտին ետեւէն.

— Գնա՛, իմ պաշտելի քոյր, գնա՛, գնա ու հասիր քու մուրազիդ ... իսկ ես ... ոճրագործս ... թշուառականս ... յետ այսու ... ե՛ւ կամ ... ե՛ւ չկամ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՓԻ, հայ ընտանիքին պարբերականը: Բ. տարի թիւ 8 (1933 օգոստ.): Խմբագիր Տօքթ. Ա. Քալուստեան: Տարեկան բաժնեգին 2 տոլար: Հասցէ.— P. O. Box 77, Allston, Mass. (U. S.A.): Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

Լինտպէրկի միտքն է ծրագիր մը կազմել, օդանաւային կանոնաւոր երթեւեկ հաստատելու համար Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ, հիւսիսային Ատլանտեանի ճամբով։

⁂ Շէփի կղզիին մէջ (Թէյմզի վրայ) անգլիացի օդանաւորդ մը ռազմափորձեր կատարած ատեն, կրակը սխալմամբ ուղղեց նաւակի մը վրայ, խարսխանիչ կարծելով։ Տասնեօթը տարեկան աղջիկ մը սպաննուեցաւ նաւակին մէջ։

Անգլիա հարիւր նոր օդանաւ կը շինէ

«Տէյլի Հէրըլտ» կը գրէ թէ անգլիական կառավարութիւնը հարիւր սըրնթաց օդանաւեր պիտի շինէ, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը համաձայնութեան մը չյանգի օդանաւային ուժերու կրճատման մասին։

Այս օդանաւերը պիտի սպառազինուին վերջին դրութեամբ գնդացիրներով եւ չարժանիւներով։ Անոնց գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ խափանել որ եւ է յարձակում Լոնտոնի վրայ։

Աշխատաւորական օրկանը հրատարակելով այս լուրը, գիտել կուտայ թէ օդային սպառազինութեան այս արշաւը շատ կը նմանի նախապատերազմեան զինարշաւին, եւ պատասխանատու կը բռնէ բրիտանական կառավարութիւնը։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

ԿՈՒՐՍԸՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Ս Ա Ր Ր Ո Ս» խումբը իր կազմութեան առթիւ սարքած է ընկերական խնճոյք-երեկոյթ մը, այս Շաբաթ երեկոյ, ընկ. ԹՈՐԻԿԵԱՆի բնակարանին մէջ, 194. Av. Marceau. Goussenville.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ

ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւյլն.։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՄԵԱՆի։

Հաղորդկց. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտոն, Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ. տը Մուլինօ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՍՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

ՊՈՒԼՎԱՐ ՌԱՊԱԹՕԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով։

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍԱՐԻՆ անտառին մէջ

պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւյլն.։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Որբուհի մը որ փոքր հասակին մէջ տեղահանուած է հազիւ կը յիշէ քանի մը ազգականներու անունները:

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուի եղեր Ամերիկա։ Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս Պօյաճեան (Խարբերդի Շիրօ գիւղացի)։ Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakianի, rue de l'Esguiau. Villefranche s)mer, AlpesMaritimes. France։

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուրուչայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165. Villa Gerli. Avellanida, Buenos-Aires (Rep. Arg.)։ Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Médéah. Փարիզ (14), կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Դիտելով մեծ դքսուհին, չէի կրնար չտեսնել իր դէմքին վրայ երախտագիտութեան արտայայտութիւն մը եթէ ոչ հանդէպ ինծի, գէթ հանդէպ ճակատագրին, որ իրեն խնայած էր մահը:

— Ի յիշատակ, առէք այս փոքրիկ սրբանկարը, կը խնդրեմ, ես պիտի աղօթեմ ձեզի համար:

Առի սրբանկարը:

Ինծի համար տարիկա խորհրդանշանական խոստովանութիւն մըն էր իմ յաղթանակիս մասին, խորհրդանշան մը իր երախտագիտութեան՝ հանդէպ ճակատագրին, որ պահպաներ էր իր գոյութիւնը, նշան մը զղջումի այն ոճիրներուն համար, զորս գործած էր իր ամուսինը մեծ դուքսը:

Ըսի իրեն.

— Իմ խիղճս անբիծ է: Ինծի ցաւ կը պատճառէ մտածել որ ձեզ վշտի մէջ ձգեցի: Բայց ես չարժեցայ գիտակցութեամբ: Եւ եթէ մէկի տեղ հազար կեանք ունենայի, հազարն ալ պիտի զոհէի այդ նպատակին:

Մեծ դքսուհին ոտքի ելաւ մեկնելու համար:

Ես ալ ոտքի ելայ:

— Երթաք բարով, ըսի, բայց կը կրկնեմ, որ ցաւ կը պատճառէ ինծի մտածել թէ վշտի մէջ ձգեցի ձեզ: Ես իմ պարտականութիւնս էր որ կատարեցի: Պատրաստ եմ կատարելու ինծի տրուած պարտականութիւնը մինչեւ վերջ, եւ պիտի տանիմ ամէն տառապանք որ կը տրուի ինծի: Մնաք բարով կ'ըսեմ ձեզի, որովհետեւ այլեւս չպիտի տեսնենք իրար »:

Այս տեսակցութիւնը յետոյ պատմուեցաւ մամուլին մէջ, բայց անճիշդ եւ ուղուած ձեւով մը: Այս պարագան չափազանց ցաւ պատճառեց Կալիայեւի:

24 մարտ թուակիր նամակով մը, մեծ դքսուհիին գրեց հետեւեալ տողերը.—

« Ես ձեզ չկանչեցի: Դուք ձեր կամքովն էր, որ եկաք: Հետեւաբար մեր տեսակցութեան հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ձեր վրայ: Մեր տեսակցութիւնը, գէթ երեւութապէս, մտերմական ձեւ ունէր: Ինչ որ անցաւ դարձաւ մեր մէջ, սահմանուած չէր մամուլին, կը պատկանէր միայն մեզի երկուքիս: Մենք իրարու հանդիպեցանք չէզոք գետնի մը վրայ,— ինչպէս էիք արտայայտուած,— իբրեւ երկու մարդկային էակներ: Ուրեմն երկուքս ալ ունէինք նոյն իրաւունքները անպաշտօն հանգամանք մը տալու մեր տեսակցութեան: Այլապէս ի՞նչպէս բացատրել ձեր քրիստոնէական զգացումներուն անշահախնդրութիւնը: Ես վստահեցայ ձեր ազնուականութեան, կարծելով թէ ձեր պաշտօնական բարձր դիրքը եւ անձնական արժանաւորութիւնը բաւարար երաշխիք մը կը կազմէին ընդդէմ գրպարտիչ խաղի մը, որուն խառնուեր էք, ուզելով կամ չուզելով: Բայց դուք չէք վախցած խառնուելէ այդ խաղին, այնպէս որ ձեր մասին ունեցած վստահութիւնս ջհասատուեցաւ:

Զրպարտիչ խաղը, մեր տեսակցութիւնը ուղուած ձեւով մը պատմուիլը ակներեւ է: Հարց մը կը ծագի, սակայն, այստեղ,— առանց ձեր մասնակցութեան, նոյնիսկ կրաւորական, կարելի՞ էր միթէ սարքել այդ խաղը կամ գրել տեսակցութիւնը ուղուած ձեւով: Բայց պատեհ պարտաւորութիւն մը ունէիք դուք ընդդիմանալու: Հարց դնել, կը նշանակէ լուծել: Եւ ես կը բողոքեմ ձեր այդ ընթացքին դէմ, որ քաղաքականապէս ուզեց շահագործել ձեր վշտին դէմ ունեցած իմ բարութեան զգացումս: Անփոփոխ կը մնան իմ համոզումներս եւ զգացումներս թագաւորող գերդաստանին հանդէպ: Իմ մէջս ոչինչ կայ, որ կապ ունենայ գերիներու եւ իրենց կեղծաւոր տէրերուն կրօնական աւելորդապաշտութեան հետ: Ես կ'ընդունիմ իմ յանցանքս: Ես պէտք էր, որ ձեզի հանդէպ երբեք կարեկցութիւն չարտայայտէի: Պէտք էր, որ որ եւ է խօսակցութիւն մերժէի ձեզի հետ: Սակայն մեր խօսակցութեան ընթացքին, ես, խեղդելով իմ մէջս այն ատելութիւնը, որ ի բնէ ունէի ձեզի հանդէպ, շատ քաղցր եւ բարի գտնուեցայ: Այժմ գիտէք թէ ինչ շարժառիթներէ մղեալ: Դուք, սակայն, անարժան գտնուեցաք իմ մեծանձնութեանս: Որովհետեւ այլեւս կասկած չունիմ թէ դուք էք աղբիւրը այն բոլոր տեղեկութիւններուն, որ գրուեցան իմ մասիս: Արդարեւ ո՞վ պիտի համարձակէր ձեզի հետ ունեցած խօսակցութիւնս ուրիշին հաղորդել, առանց ձեր արտօնութիւնը առնելու: Մամուլին տրուած այդ տեղեկութիւններով, մեր խօսակցութիւնը խեղաթիւրուած է բոլորովին: Ես երբեք չըսի թէ հաւատացեալ մըն եմ եւ զղջումի ոչ մէկ արտայայտութիւն ըրի »:

Այս նամակը, որ խիստ գրուած է, չէր կրնար չազդել Կալիայեւի ճակատագրին վրայ:

Իր ընկերներուն գրած ուրիշ նամակի մը մէջ, Կալիայեւ կը գրէր դարձեալ.

«Սիրելի բարեկամներս եւ անմոռանալի ընկերներս,

Ըրի, ինչպէս գիտէք, ամէն ինչ որ կրնայի ընել, տանելու համար փետրուար 4ի յաղթանակը: Եւ հիմա անձնապէս երջանիկ եմ, մտածելով թէ կատարեցի պարտականութիւնը, որ կ'իյնար արիւնաքամ Ռուսիոյ վրայ:

Դուք ծանօթ էք իմ համոզումներուս եւ իմ զգացումներուս ուժին: Թող ոք ողբայ իմ մահս: Ես ինքզինքս ամբողջովին նուիրած եմ պայքարին, նոյն աշխատաւոր ժողովուրդի մը ազատութեան: Մենաշնորհի ոչ չուք միապետութեան:

Եւ եթէ, իբրեւ հետեւանք այս մէկ բանին, զոր ես կը հետապնդէի ամբողջ կեանքիս մէջ, գտնուեցայ բռնապետութեան դէմ մարդկային բողոքի մը բարձրութեան վրայ, թող մահը պսակէ իմ գործս գաղափարի անբծութեամբ:

Մեռնիլ համոզումներու համար, ինչ կը նշանակէ կոչ ընել պայքարի: Ինչ որ ըլլան այն զոհողութիւնները, որ կատարուին միապետութեան բարձման համար, ես խորապէս համոզուած եմ որ մեր սերունդը պիտի յաջողի վերջը բերել այդ միապետութեան:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
18 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2268

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 5Ե ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԿԵՐ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Բսել ուզեցինք, երէկ, թէ Թուրքերը շատ լաւ կը հասկնան ի–րար, երբ իրենց դիմացն ունին օտար թշնամիներ: Երբ ունին Հայ–րենիք եւ պետութիւն պաշտպանելու հոգը:

Պատահաբար չէր որ յիշեցինք Թուրք փախստականներու պա–րագան: Մանաւանդ անոնց գլխաւորներուն անունները:

Երեւութապէս թշնամի, Թուրք ընդդիմադիրներուն լաւա–գոյն, եթէ ոչ մեծագոյն մասը իր պանդխտութիւնն անգամ օգտա–գործեց ի նպաստ երկրին:

Մենք սովորութիւն ունինք իրերը դատելու միայն երեւցա–ծէն,— գիրքերէն, թերթերէն եւ ճառերէն:

Մինչդեռ, այդ բոլորին հետ զուգընթաց, անոնք, Թուրք ընդ–դիմադիրները կատարած են եւ կը կատարեն այնպիսի աշխա–տանքներ որ չեն երեւար, բայց նոյնքան հայրենասիրական են:

Անոնք չեն սիրեր աղմկել, ամէն տեղ ելեւմուտ ունենալով հանդերձ:

Անոնք չեն տարուիր լրագրական պայքարներով, եւ կը նա–խընտրեն ոչ միայն լռութիւն պահել, այլ եւ մոռացութեան տալ իրենք զիրենք:

Խօսքը անշուշտ, զանազան թափթփուքներու մասին չէ, որոնք այսօր կան, վաղը չկան:

Այլ՝ անոնց մասին որ ուժ էին երէկ եւ ստիպուեցան հեռանալ, բայց կրնան վերադառնալ վաղը:

Դուք լսեցի՞ք որ եւ է գաւազրութիւն՝ Րիզա Նուրի կողմէ:

Այս մարդն էր որ ստորագրեց Լօզանի դաշնագիրը, Ըսմէթի հետ: Ցետոյ ինկաւ օրուան իշխանաւորներուն աչքէն, եւ չունէր առաւ Փարիզ, պատմական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

Շատ բաներ խօսուեցան ու գրուեցան Րէուֆի, Րահմիի, Ատ–նանի, Խալիտէ Էտիպ հանըմի, Վէհիպ փաշայի եւ ուրիշներու մա–սին,— բոլորն ալ՝ հակաքէմալական:

Բայց, դուք գանոնք տեսա՞ք ո՛ր եւ է հակաթուրք ճակատի վը–րայ: Գործօն պայքարի մէջ:

Գոնէ կարդացի՞ք անոնց ո՛ր եւ է մէկ հրատարակութիւնը որ կարենար վարկաբեկել այսօրուան կամ երէկուան Թուրքիան, Եւ–րոպայի եւ Ամերիկայի առջեւ:

Փախստականներուն մէջ կը գտնուէր Ճէմալ պէյ, նշանաւոր «հայասէր» մը: (Ո՞ր ապուշը յղացաւ այս բառը):

Իբրեւ կուսակալ, երբեմն օգտակար եղած է այս մարդը: Զի–նադադարին, երբ նախարար էր, խոստովանեցաւ թէ 800,000 Հա–յեր ջարդուած են:

Այդ յայտարարութեան համար ալ, երբ Քէմալը եկաւ, չունէր առաւ Պուլկարիա:

Ու բարեմիտ Հայեր — էֆէնտիներ — կը պատմէին թէ՝ ամէն օր սուրճ մը մուրալով հանդերձ, մաքէն չէր անցըներ օրուան իշ–խանութիւնը վարկաբեկել օտարին առջեւ: Մանաւանդ իր «հայ բարեկամներուն» առջեւ:

Ընդհակառակն, իսլամական հառաչանքները կ'արձակէր անոր յաջողութեան համար:

Շատ չանցած, արդէն Պոլիս էր, պանդխտութեան մէջ քաւած ըլլալով իր «անմիտ» յայտարարութիւնը (հայաջինջ սարսափնե–րու մասին):

×

Բայց աւելորդ է երկարել այս շարքը:

Կը վախնանք որ, եթէ ուրիշ փաստեր ալ յիշենք, ներսէն թէ դուրսէն, ազգային արժանապատուութեան հարց կը ծագի...

Այս համառօտ պատկերին դիմաց, դուք աչքի առջեւ բերէք հայկական շարժանկարը:

Փորձեցէք ձեր գլխուն մէջ սեղմեցնել ու վերլուծել պատկերը այսպէս կոչուած գաղթահայ կեանքին:

Զգեցէ՛ք ժողովուրդը եւ դիտեցէք ինչ որ կը տեսնէք անոր վե–րին խաւերուն մէջ,— մտաւորական, կուսակցական, կղերական:

Բաղդատեցէք Թուրքիոյ վիճակը, որ կրնայ ո՛ր եւ է պարտա–կանութենէ ազատ կացուցանել ափ մը փախստականներ, եւ աս ե–ղերական համայնապատկերը հայկական Սփիւռքին, որ կը պա–հանջէ կեդրոնացում՝ խելք եւ կորովի յետին մասնիկին:

Փորձեցէ՛ք, եւ եթէ կրնաք պահել ձեր պաղարիւնը, կը նշա–նակէ թէ... մարդարէական յատկութիւններ ունիք:

Մեր միտքէն չանցնիր բաղդատութեան դնել հայ եւ Թուրք ժողովուրդներուն արժանիքները:

Առանց թթու ազգասիրութեան, կրնանք մեր առաքինութիւն–ներով ասպարէզ կարդալ այդ մոլեռանդ եւ արիւնաթաթախ զան–գուածին, որ նոր արթնցաւ:

Եւ սակայն, յետին Թուրքը ունի յատկութիւն մը որուն շատ ուշ կը հասնի մեր «կեավուրի վերջին խելքը»:

Մինչ մենք իրարու ծուռ կը նայինք ամէնէն հիմնական հոգե–րու առթիւ, կը սիրենք վիճիլ, քրքրել, քակել, խաչաձեւել, ան, Թուրքը, գիտէ կանգ առնել տեղ մը:

Թուրքը սորված է կարճ կապել, երբ հարցը առնչութիւն ունի իր երկրին, իր գոյութեան հետ:

Առանց հասած ըլլալու մեր գիտակցութեան, ան, Թուրքը, բնազդօրէն կը դատէ ծուռն ու շիտակը, մեքենաբար ինքն իրեն կը պարտադրէ կարգապահութիւն մը, որ եթէ զինուորական է, ամէն պարագայի մէջ հայրենիքի շահերուն դէմ չէ:

Մինչդեռ մենք, թէեւ աւելի ուշիմ եւ հասուն, մեր հաւասա–րակշռութիւնը կը կորսնցնենք ամէնէն վճռական պահուն:

Եւ կը կորսնցնենք մեր տեսողութիւնն ու դատողութիւնն ալ, երբ կ'օրօրուինք սանձարձակ ազատութեան մէջ:

Փաստ,— աչքէ անցուցէք մեր գաղութներուն կեանքը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

500 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ԿԻՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԱՆՏԷՐ

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (16 օգոստ.).

Իրաքի Ասորի փոքրամասնութեան մէկ մասին ըմբոստացումը ողբալի հե–տեւանք ունեցաւ: Սուրիայէն վերադարձած հինգ հարիւր սպառազէն ըմբոստ–ներուն ցրուումէն յետոյ, Իրաքի կառավարութիւնը ծանոյց թէ զինուորական գործողութիւնները գրեթէ վերջացած են եւ թէ մնացեալ ըմբոստները կը հե–տապնդուին ոստիկանութեան կողմէ: Լոնտոն հասած լուրերը չեն համապա–տասխաներ այս պատմութեան:

Պատճառներ կան հաւատալու թէ մինչեւ հիմա հինգ հարիւր Ասորիներ սպաննուած են, որոնց մէկ մասը եթէ կռիւին մէջ ինկած են, 200 հոգի որ եւ է կապ ունեցած չեն ապստամբութեան հետ: Կարգ մը փոքր գիւղեր կրակի տր–ուած են Տրհօֆի շրջանին մէջ եւ այլուր, Մուսուլի հիւսիսակողմը: Ողբալի վի–ճակի մը մատնուած են ասորի կիները եւ մանուկները, որոնցմէ 1500 հոգի կը գտնուին Տրհօֆ, Մուսուլէն 90 քիլոմեթր դէպի հիւսիս:

Պատճառներ կան հաւատալու թէ այս ծայրայեղութիւնները գործուած են ոչ այնքան Իրաքի զինուորներուն որքան «անկանոն ոստիկանութեան» կողմէ որ կազմուած է հիւսիսային գաւառներու հրամանատարին կողմէ: Այս անկա–նոն ոստիկանները մեծ մասով Քիւրտեր են, որոնցմէ շատերը թշնամի են Ասո–րիներուն, բայց կան նաեւ Արաբներ՝ Շէմմար աշիրէթէն: Անոնց հրամանա–տարն է Պէքիր Սըտգը պէյ, հիւսիսային շրջանի զօրքին հրամանատարը: Այս սպան, որ նախապէս բուռն թրքասէր էր եւ շեշտուած հակառակորդ Ասորինե–րուն, պաշտօնի վրայ պահուեցաւ հակառակ անոր որ արժանի պատիժը տուած չէր իր այն սպաներուն որոնք ասորի կնոջ մը վրայ յարձակեցան քանի մը ամիս առաջ: Այս մարդը պաշտպանեալն է Եասին փաշա էլ Հաշիմի, նախկին նա–խարարին, որ թշնամի կը համարուի անգլիական ազդեցութեան:

Այս տխուր դէպքերուն լուրը, որ հաղորդուեցաւ վարչապետին, մեծ յու–զում պատճառեց Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Ամէնքն ալ կ'ըմ–բռնեն թէ Իրաքի անկանոն զօրքին այս վայրագ ընթացքը եւ զինուորական իշ–խանութեանց անարդար խստութիւնը բուռն քննադատութիւններ պիտի յարու–ցանեն ժընեւի մէջ եւ այլուր: Կը վախցուի նաեւ որ այս դէպքերուն լուրը գէշ ազդէ կարգապահութեանը վրայ այն ասորի զինուորներուն որոնց յանձնուած է Իրաքի անգլիական օդանաւային կայաններու պահպանութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, յանկարծ հիւանդացած է Ֆէյսալ թագաւորը եւ կը դարմանուի Քուինս փալասի մէջ, ուր ոչ ոք կրնայ տեսնել: Պաղտատի բրիտա–նական դեսպանը, որ Նորվեկիա կը գտնուի արձակուրդով, պիտի վերադառ–նայ կարելի եղածին չափ շուտ:

⁂ Պ. Մաքտոնըլտ կարճ կապելով իր արձակուրդը, վերադարձաւ Լոնտոն, այս դէպքին եւ ուրիշ քաղաքական հոգերու հետեւանքով:

Կանտի նորէն ծոմ կը պահէ

Կանտի կարգ մը առանձնաշնորհներ կը վայելէր, իր նախորդ բանտարկու–թեանց առեն: Այս առթիւ նորէն խնդրեց որ վերահաստատուին այդ իրա–ւունքները, բայց պատասխան ստացած չըլլալով, օգոստոս 16էն սկսաւ ծոմ պահել:

⁂ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, բանտի վարչութիւնը տրամադրու–թիւն յայտնած է կարգ մը դիւրութիւններ ընծայելու: Ասոր վրայ, Կանտի դադրեցուց իր ծոմը:

Գերմանիոյ փախստականները Ազգաց Լօռէնի մէջ

Մէցի առեւտրական Սենեակը ազդու բողոք մը ուղղեց վարչապետութեան, Գերմանիոյ փախստականներուն ներխուժման դէմ: Փախստականներուն թիւը այնպիսի համեմատութեան մը հասած է որ, Ալզաս – Լօռէնի առեւտրականնե–րը կը վախնան նորեկներուն մրցակցութենէն, իսկ բանուորներու բազմութիւնը կը սպառնայ սատկացնել Ֆրանսացիներու գործադրկութիւնը: Մինչեւ հիմա հասած փախստականներուն թիւը կը հաշուեն 40,000, մէջն ըլլալով Հրեաները:

Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ Ալզաս Լօռէնի եկամուտները, որոնք արդէն նուա–զած են տնտեսական տագնապին հետեւանքով, աւելի պիտի նուազին, եթէ չա–րունակուի այս ներխուժումը: Եւ կը խնդրէ որ միայն առժամեայ արտօնագիր–ներ յանձնուին, փախստականները խիստ հսկողութեան տակ պահուին եւ թոյլ չտրուի առեւտրական գործեր հաստատելու:

Քոլմարի եւ Սթրազպուրկի առեւտրական սենեակներն ալ բողոքած են մի–եւնոյն պատճառաբանութեամբ:

Ազգայնական մամուլը մասնաւոր նախանձախնդրութեամբ կ'արծարծէ այս խնդիրը:

Նոր դաշնագիր Հռոմի եւ Մոսկուայի միջեւ

Կը հաստատուի թէ Ռ. Մուսոլինի եւ Իտալիա քաղաքական դաշնագիր մը պիտի կնքեն այս ամսու վերջերը, ոչ – յարձակման սկզբունքին վրայ: Իտա–լիա սկիզբէն իվեր բարեկամ եղած է Ռ. Մուսոլինեան, առեւտրական շարժառիթ–ներով: Ռուսաստանը կը համարուի անսպառ շուկայ մը նախանիւթերու, մասնաւորապէս քարիւղի, ատաղձի եւ ածուխի: Երկու երկիրներուն միջեւ առեւտրական դաշնագիր մը կնքուեցաւ 1924ին, յետոյ լրացուցիչ պայմանա–գիր մը ստորագրուեցաւ 1933 մայիս 6ին: Անցեալ տարի Իտալիան Ռուսաս–տան ղրկեց 237 միլիոն լիրի ապրանք, իսկ ներածեց՝ 333 միլիոն լիրի:

Նոր դաշնագիրը զուտ քաղաքական պիտի ըլլայ՝ եւ անուղղակի հետեւանքն է չորսերու դաշինքին: Մոսկուան կասկած յայտնած ըլլալով թէ Ռուսաստանը դուրս կը ձգուի միջազգային բանակցութիւններէն, Մուսոլինի հարկ դատեց հաւաստիքներ տալ եւ Հռոմի խորհրդային դեսպանը յատկապէս Մոսկուա գնաց: Ցետոյ, Ֆրանսայի եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ կն–քուած ոչ – յարձակման դաշինքները մղեցին Իտալիան աւելի սերտ յարաբե–րութիւններ հաստատել խորհրդային միութեան հետ, որմէ կախում ունի իր պարենաւորման մէկ մասը:

Դաշնագիրը պիտի ստորագրուի Հռոմի մէջ: Նախապէս ծանուցուած էր թէ Պ. Լիտվինով Հռոմ պիտի երթայ, բայց այժմ փոխուած է այս որոշումը եւ դաշնագիրը պիտի ստորագրէ խորհրդային դեսպանը:

Գերմանացիները օտար նաւ չը՞ պիտի նստին

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ մեծ յուզում պատճառեց գերմանական կառավարութեան մէկ որոշումը, որով Գերմանացիներուն կ'ար–գիլուի օտար նաւով ճամբորդել, եթէ նաւուղիքը 200 մարքէն աւելի կ'արժէ: Կը նշանակէ թէ Գերմանացիներուն արգիլուած է նստիլ ուրիշ ազգերու պատ–կանող անդրատլանտեան նաւերը:

Զրոյց կը շրջի թէ միեւնոյն արգելքը պիտի հաստատուի նաեւ ապրանքի փոխադրութեան համար:

Անգլիոյ մէջ փոխադարձ միջոցներ կը ծրագրեն եւ կիսապաշտօնական դի–տողութիւններ եղած են արդէն, Պերլինի անգլիական դեսպանատան միջոցաւ: Ազդարարուած է որ եթէ Գերմանացիները յամառին իրենց որոշման մէջ, նմա–նօրինակ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Անգլիոյ մէջ, ինչ որ աւելի ծանր վը–նասներ պիտի հասցնէ գերմանական նաւերուն: Արդարեւ, անգլիական նաւե–րով փոխադրուած ճամբորդները կը կազմեն ամբողջին հարիւրին 10ը, մինչդեռ գերմանական բոլոր ընկերութեանց նաւերով ճամբորդող օտարականները կը կազմեն հարիւրին 70:

Անգլիական կառավարութեան բողոքին վրայ, գերմանական կառավարու–թիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ նոր քննութեան մը պիտի ենթարկէ խնդի–րը, գոհացնելու համար օտար ընկերութիւնները, առանց վնասելու գերմանա–կան շահերուն: Այս առթիւ կը հերքէ այն լուրը թէ գերմանական ապրանքները չպիտի փոխադրուին օտար նաւերով:

Այս պատասխանին վրայ, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց պաշտօ–նական բողոք չներկայացնել, եթէ անխախտ մնայ 1924ի անգլօ-գերման առեւ–տրական դաշնագիրը:

Փառաւոր ընդունելութիւն մը Ֆրանսացի երկու օդանաւորդներուն

Չորեքշաբթի օր Մարսէյլէն Փարիզ եկան Ռոսի եւ Քոտոս, երկու Ֆրան–սացի օդանաւորդները որոնք երջերս շահեցան ուղիղ գծով թռիչքի մրցանիշը, անընդհատ սուրալով Նիւ Եորքէն Րայաք (Սուրիա):

Մարսէյլէն մեկնելէ յետոյ, պատմական օդանաւը թռիչք մը կատարեց Փարիզի վրայ, ընկերակցութեամբ շարք մը օդանաւերու, եւ Պուրժէ իջաւ ժա–մը 4.40ին: Բարի գալուստի կը սպասէին վարչապետը, օդանաւային նախա–րարը եւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, ուրիշ բազմաթիւ պաշտօնատարնե–րու հետ: Ահագին բազմութիւն խռնուած էր օդակայանին շուրջը եւ ճամբանե–րուն վրայ:

Երկու օդանաւորդները քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, առաջնորդուեցան քաղաքապետարան, ուր չքեղ ընդունելութիւն մը սարքուած էր ի պատիւ ի–րենց: Պողոտաներուն վրայ խռնուած բազմութիւնը անդադար կը ծափահա–րէր, փառաբանելով Ռոսի եւ Քոտոս անունները: Քաղաքապետարանի մեծ դահլիճին մէջ, առաջին ճառը խօսեցաւ օդանաւային նախարարը, պանծացնե–լով երկու օդաչուներուն փառաւոր թռիչքը,— աւելի քան 9000 քիլոմեթր: Ցետոյ կարգով խօսեցան Ապահովութեան տեսուչը, ոստիկանական վերա–տեսուչը եւ ուրիշներ: Երկու օդանաւորդները, խորապէս յուզուած, շնորհա–կալութիւն յայտնեցին եղած ընդունելութեան համար: Ցետոյ ստորագրեցին Փարիզի քաղաքապետութեան ոսկեմատեանը եւ ստացան ոսկի չքանշանը: Ա–րարողութիւնը վերջացաւ ժամը 6.30ին, եւ երկու օդանաւորդները առաջնոր–դուեցան «Էնթրանսիժան»ի խմբագրատունը, անհամար բազմութեան մը ծա–փերուն մէջ:

Պ. Էռիօ Էնկիւրի գնաց, Պուլկարիան տեսնելէ վերջ

Պ. Էռիօ օգոստոս 15ին Պուլկարիոյ վարչապետին եւ ուրիշ պաշտօնատար–ներու եւ թղթակիցներու հետ պտոյտ մը կատարեց Պուլկարիոյ մէջ: Իր տրա–մադրութեան տակ դրուած էր մասնաւոր կառախումբ մը, որով նախ գնաց Ֆիլիպէ եւ արժանացաւ խանդավառ ընդունելութեան: Այցելելով այն տունը ուր բնակած է Լամառթին, դէպի արեւելք ճամբորդած ատեն, Պ. Էռիօ ըսաւ.

—«Լամառթին մեծ ռամկավար մը եղաւ: Երբ նախարար եղաւ 1848ին, հասկցուց թէ Ֆրանսան ձեռք կ'երկարէ ուրիշ ժողովուրդներուն: Ես կը հաւա–տամ թէ իր օրինակը միշտ կը պահէ իր արժէքը եւ կը մաղթեմ որ Պուլկարիա եւ Ֆրանսա ճշմարիտ բարեկամներ ըլլան, աշխատանքի եւ խաղաղութեան եւ–րոպական կարգ ուսարքի մը մէջ»:

Շարունակելով ճամբորդութիւնը, Ֆրանսայի նախկին վարչապետը իր հիւ–րընկալներով այցելեց Սթարա Զակորա եւ Քազանլըք, վարդերու հովիտը: Ա–մէն տեղ ալ ջերմ ընդունելութիւն սարքուած էր եւ Պ. Էռիօ յայտարարեց թէ վերադարձին պիտի ըսէ որ «պուլկար ժողովուրդը մեծ եւ բարի ժողովուրդ մըն է»:

Ցաջորդ օրը Պ. Էռիօ ինքնաշարժով գնաց Շիփքայի կիրճը, ուր մղուած է ռուսեւթուրք վճռական ճակատամարտը, Պուլկարիոյ ազատագրութեան հա–մար (1877 – 1878): Ճամբուն վրայ քանի մը քաղաքներ եւս այցելելէ յետոյ, Պ. Էռիօ գնաց Վառնա, ուր իրեն կը սպասէր Մ. Քէմալի կողմէ յատկապէս ղրկուած թորփիլանաւ մը, «Զաֆէր»:

Երէկ, հինգշաբթի, նախկին վարչապետը հասաւ Պոլիս, ուրկէ անմիջա–պէս մեկնեցաւ Էնկիւրի: Վարչապետ Ըսմէթ փաշա, որ Եալովա կը գտնուէր, վերադարձաւ մայրաքաղաք, դիմաւորելու համար հիւրը:

Ֆրանսայի ազգային վիճակախաղին տոմսերը պիտի ծախուին Սեպտ. 20էն

Թերթերը կը գրեն թէ շատեր այժմէն հարիւր ֆրանք եւ 50 սանթիմ կը ղր–կեն Ազգ. վիճակախաղի ընդհ. քարտուղարութեան, տոմսակ ստանալու հա–մար: Մինչդեռ պէտք է սպասել մինչեւ սեպտ. 20, երբ տոմսակները ծախու պիտի հանուին դրամատուններու, նամակատուներու, ծխավաճառներու եւն. միջոցաւ:

Վիճակախաղին կազմակերպիչները շատ լաւատես են եւ կը կարծեն թէ 200 միլիոնի առաջին բաժինը պիտի սպառի քանի մը օրէն եւ անմիջապէս շր–ջաբերութեան պիտի հանուի երկրորդ բաժինը: Ուրեմն, անոնք որ չեն կրցած տոմսակ առնել առաջինէն, պիտի օգտուին երկրորդէն:

Հաշիւ եղած է թէ՝ շատ քիչ տոմսակներ անվաճառ պիտի մնան, քանի որ 37,000 ծխավաճառի խանութ եւ 20,000 նամակատուն կայ, առանց հաշուելու դրամատուները, հողագործական սէնտիքաները եւ նախկին պատերազմիկնե–րու ընկերակցութիւնները որոնք նմանապէս պիտի օգնեն վաճառման:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ ԻՐԱՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս նամակով պիտի փորձեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներին մի շարք ամփոփ տեղեկութիւններ տալ Պարսկաստանի տնտեսական եւ առեւտրա-արդիւնաբերական կեանքի ու Հայերի մասնակցութեան մասին:

Այս տեղեկութիւնները չեն ընդգրկում այդ ասպարէզների մէջ Հայերի ունեցած ամբողջական մասնակցութիւնը:

×

ԾԽԱԽՈՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ եւ ՀԱՅԵՐԸ.— Ներածման եւ արտածման ապրանքների պետական մենաշնորհի մէջ է մտնում եւ ծխախոտի մենաշնորհը, որի օրինագիծը պարսիկ խորհրդարանը նոր անցեալներում հաստատեց: Այդ ուղղութեամբ կազմակերպական աշխատանքները երկրի ամէն շրջաններում արագ կերպով առաջ են տարւում:

Կառավարական մենաշնորհի Թէհրանի կենտրոնը ծխախոտի առանձին գործարան է հիմնել մայրաքաղաքում եւ շուկայի համար արդէն պատրաստում է ընտիր ծխախոտներ 8 տեսակի ազգային պատմական իմաստ ներկայացնող պիտակներով, ինչպէս եւ «փիփ»ի ծխախոտներ ու սիկարէթներ երկու տեսակի ամէն մէկից: Թէ մէկը եւ միւսները, պէտք է ասել, որ լաւ ընդունելութիւն են գտնում, ինչպէս ներքին շուկայում, այնպէս եւ արտաքին շուկայում, որոնցից նմոյշներ են ուղարկուած այս տարի Իտալիա, Հունգարիա եւ այլ երկիրներ: Մեծ յոյս կայ, որ մօտիկ ապագայում պարսկական ծխախոտը եւս արտաքին շուկայում սկսի պատուաւոր տեղ գրաւել, որովհետեւ այդ գործի վրայ ներկայումս մեծ ուշադրութիւն է դարձնում կառավարութիւնը:

Ծխախոտի գործը մինչեւ օրս Պարսկաստանում մատնուած է եղել անուշադրութեան եւ հարկաւոր միջոցները ձեռք չառնուելու այդ հասութաբեր գործը գիտական մշակութեան ենթարկելու: Նոր են միայն այդ ուղղութեամբ քայլեր արւում, ինչպէս յիշեցինք: Երկրի հողն ու կլիմայական պայմանները որոշ շրջաններում շատ նպաստաւոր են այդ տեսակէտից: Առանձնապէս Գիլանի, Մազանդարանի, Աստրաբադի եւ Ուրմիոյ շրջանները մի շարք առաւելութիւններ են ներկայացնում ծխախոտի մշակութեան համար:

Քանի որ ներկայ կառավարութիւնը նպատակ ունի ամէն գնով պարսկական ծխախոտի որակը բարձրացնելու, ուստի եւ այդ գործի համար փորձառու մասնագէտները ամէն քաջալերանք եւ բարոյական աջակցութիւն գտնում են նրա կողմից:

Վերեւ յիշուած գործարանի համար ընդհանուր կառավարիչ է նշանակուած բազմահմուտ մասնագէտ Գէորգ Գուրջեանը, որի հսկողութեան տակ է դրուած գործարանի վարչական եւ ծխախոտի տեսակաւորման ու պատրաստութեան ամբողջ գործը:

Գործարանը իր մաքրութեամբ ու կարգապահութեամբ միանգամայն օրինակելի է: Նրա ցուցմունքներով պատրաստուած խաւաքարտի եւ թիթեղեայ ծխախոտի տուփերը իրենց գեղեցիկ պիտակներով եւ արտաքին մաքուր փայլով՝ բնաւ չեն տարբերւում արտասահմանեան նման գործերից:

Գործարանի մէջ աշխատանքները իրենց ամբողջ ընդարձակ ծաւալով դեռ չեն սկսուած: Ջանքեր են թափւում պակասները լրացնելու եւ ամէն ինչ օր առաջ կարգաւորելու: Մի քանի ծխախոտ պատրաստող մեքենաներ արդէն գնուած են եւ մօտ ապագայում նոր մեքենաներ եւս պէտք է ստացուեն, որպէսզի կարելի լինի ամբողջ Պարսկաստանի շուկայի պահանջները բաւարարել:

Ներքին շուկայի համար մենաշնորհում ներկայացուցիչ է նշանակուած Պ. Լեւոն Շահնազարեանը:

Հայերի մասնակցութիւնը ծխախոտի արդիւնաբերութեան մէջ.— Մինչեւ վերջին մի քանի տարին ծխախոտի արդիւնաբերութեան համար Պարսկաստանում յայտնի էր միայն Գիլանի շրջանը: Ռաշտի ծխախոտը համարւում էր որակով ամենալաւը, քանի որ երկրի միւս շրջաններում գրեթէ փորձեր չէին լինում ծխախոտի բերք մշակելու, եթէ չհաշուենք Սպահանի շրջանը, ուր մշակւում էր միայն «թամբաքու» կոչուած ծխախոտի տեսակը՝ «նարկիլէ»ի համար, եւ Ուրմիայի շրջանը՝ ծխամորճի համար:

Այսօր ամբողջ Պարսկաստանում ամենատարածուած ծխախոտը տասնեակ տարիներ առաջ Ռաշտում հիմնուած Մեսրոպ Բալասանեանի ծխախոտներն են, ինչպէս նախապատերազմեան շրջանում տարածուած էին ամբողջ Կովկասում եւ Ռուսաստանում Ենֆիաջեան, Բողարջեան, Միրզաբէկեան եւ այլ գործարանների ծխախոտները:

Փորձեր չեն եղել նաեւ ուրիշ երկիրներից հունտեր բերել տալու եւ ծխախոտի որակը բարձրացնելու Պարսկաստանում, քանի որ պարսկական (Ռաշտի) ծխախոտը իր որակով շատ վար էր տաճկական կամ եգիպտական ծխախոտից, ուստի եւ արտասահմանեան շուկայում գրեթէ տեղ չունէր:

Սակայն 1931 թուին Եկատերինոդարի եւ Մոսկուայի շրջաններից մի խումբ ծխախոտի մասնագէտներ գաղթելով Պարսկաստան, նոյն թուի փետրուար ամսին գալիս հաստատւում են Աստրաբադի շրջանում, (Մազանդարան) եւ Հօքլան գաւառակում հիմք դնում «Գողթան» հայ գիւղին: Սոյն մասնագէտները իրենց հետ բերած են լինում Սամսոնի եւ Տրապիզոնի ընտիրտեսակիծխախոտի հունտեր: Այդ պատեհութիւնից օգտուելով՝ նոյն շրջանում երկար տարիներ վաճառականական գործով զբաղուող Պ. Մուշեղ Սարգսեանը դրամ եւ հող է տրամադրում նրանց՝ զբաղուելու ծխախոտի մշակութեամբ: Եւ հակառակ մի շարք աննպաստ պայմանների եւ ցանքի ուշ սկսուելուն, արդիւնքը լինում է անսպասելի, ոչ միայն որակի, այլ եւ իր քանակի տեսակէտից: Առաջին տարին վերցնում են 1500 փութ բերք, որ գոհացուցիչ լինելուց շատ աւելի բարձր է համարւում: Այդ հանգամանքը գրաւում է կառավարութեան ուշադրութիւնը, որ գործը աւելի քաջալերելու համար բարոյական աջակցութիւններ է ցոյց տալիս եւ մի տեսակ իր հովանաւորութեան տակ առնում այն:

Սակայն եղած մասնագէտների թիւի համեմատ Հօքլանի շրջանը նեղ է գալիս այդ գործի համար, ուստի եւ երկրորդ տարին Բանդար — Գեազում հաստատուած մեր մտաւորական ընկերներից բժ. Տէրտէրեանը ընդառաջ գնալով եղած պահանջին եւ անգործ չթողնելու համար գաղթական մասնագէտներին, տրամադրում է նոյն գործի համար անհրաժեշտ դրամը եւ Աշրաֆում (Բանդար — Գեազի շրջան) 30 դեսեատին հողաբաժին վերցնելով յատկացնում ծխախոտի մշակութեան աւելի նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելով դրա համար: Այստեղ եւս արդիւնքը լինում է սպասածից աւելի լաւ: 30 դեսեատին հողը տալիս է 2000 փութ ծխախոտ բերք, իսկ որակի տեսակէտից գրաւում է առաջին տեղը մինչ այդ եղած ցանքերի մէջ:

Այս երկրորդ տարին է, որ յարգելի բժիշկը զբաղւում է այդ գործով: Եւ այս երկու տարուայ ընթացքում նա կարողացել է ստեղծել մի շարք յարմարութիւններ՝ գործի ապագայ ծաղկման եւ յառաջդիմութեան համար: Այսպէս, շինել է տուել մի շարք յատուկ շէնքեր, ուր ծխախոտի տերեւները ամբարելով, կարելի է լինում առանձին խողովակների միջոցով 48 ժամուայ ընթացքում, 70—80 աստիճան տաքութեան մէջ, 50 փութ ծխախոտի տերեւ չորացնել եւ գործը առաջ գցել որի համար առաջները երկար ժամանակ էր պէտք:

Բժ. Տէրտէրեանի այդ յաջող ձեռնարկը հրաւիրում է կառավարութեան ուշադրութիւնը: Շահը անձամբ այցելելով այդ շրջանը, տեղեկանում է գործի իսկական վիճակին, որպէս քաջալերանք ինքն եւս ցանել է տալիս 20 դեսեատին մի հողաբաժին, որի համար հունտ եւ մասնագէտ է տրամադրում բժ. Տէրտէրեանը: Առաջիկայ եղանակի համար ծրագրւում են աւելի լայն միջոցներ եւ աւելի արդիական մեթոդներ:

×

Համաձայն տեղական լուրերի, Թէհրան է եկել Ամերիկեան մի ընկերութեան ներկայացուցիչ — Պ. Ֆրեմելին — եւ բանակցութիւններ է վարում պարսիկ կառավարութեան հետ, ծխախոտի մենաշնորհը վերցնելու համար:

Ըստ առաջարկուած պայմանագրի, բացի Սպահանի ծխախոտից (թամբաքու), որի արտահանութեան մենաշնորհը տրուած է Խալիլ բէկ Մաթուկին, մնացած բոլոր ծխախոտները ընկերութեան մենաշնորհ են լինելու:

Մենաշնորհը տրուելու է 15 տարի եւ պայմանագիրը ստորագրուելուն պէս ընկերութիւնը մուծելու է կառավարութեան անտուկը 40,000,000 րիալ: Կառավարութեան վերապահւում է նաեւ հաշիւների ստուգման իրաւունքը, որպէս շահակից կողմ:

Սակայն վերջին օրերին պտտած լուրերի համաձայն, ինչ որ դժուարութիւններ են ստեղծուել մենաշնորհը Ամերիկացիներուն տալու շուրջ:

Ք—ԶԱԴԻԿ

ՎԵՐՔԵՐ ԵՒ ՀՈԳԵՐ

Հարցեր կան որոնք յաճախ հրապարակ պէտք է գան: Այդ հարցերէն մէկը, նոյն իսկ կարեւորագոյնը պէտք է նկատել տնտեսական տագնապը:

Անշուշտ, համաշխարհային տնտեսական տագնապին վրայ որ եւ է ազդեցութիւն չենք կրնար ունենալ, բայց կրնանք ու պարտաւոր ենք մեր համեստ միջոցներով օգտակար ըլլալ մենք մեզի: Համեստ միջոցներով կ'ըսեմ, որովհետեւ ինչպէս միշտ, նոյնպէս այս հարցին շուրջ ալ հայ ունեւոր դասակարգը պիտի մնայ անտարբեր:

Նկատելով այս հարցին կարեւորութիւնը՝ առաջին անգամ մօտեցայ անոր: Քաջ գիտնալով որ, մնացեալ բոլոր հարցերուն՝ երիտասարդներու կազմակերպութիւն, մատաղ սերունդի փրկութիւն եւն. լուծման օգնած կ'ըլլանք, եթէ տնտեսապէս աւելի լաւ պայմաններու մէջ դնենք աշխատաւոր հայ զանգուածը:

Վերյիշեցէք 1920—21—22ի ողիմպիականները Գառը գիւղի մարգագետին վրայ: Հազարներ կրնային կազմել երիտասարդ մարզիկները, որոնք հաւաքուած էին մէկ դրօշի տակ, մէկ գաղափարի շուրջ,— այն է «Ըլլալ հաւատարիմ Աստուծոյ եւ ծառայել հայրենիքին»:

Բայց միջավայրն ու պայմանները փոխուած են: Պոլսոյ մէջ, երիտասարդութեան մեծ մասը հացին հոգը չունէր, իսկ այսօր օտար պողոտաներու վրայ 12 տարեկան պատանին իսկ պէտք է ֆիզիքական աշխատանք կատարէ, հացը ճարելու եւ ուրիշին վրայ բեռ չըլլալու համար: Դեռ այս վերջինները, գործ մը ունեցողները եւ օրական չոր հացի մը դրամը շահողները բախտաւորներ են: Որովհետեւ, երբ տնտեսական տագնապ կ'ըսեմ՝ նկատի ունիմ գործազուրկ զանգուածը որ զրկուած է քաղաքացիի մը տարրական իրաւունքներէն:

Ահա այս պայմաններուն տակ է որ մեր բոլոր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնենք այս հարցին շուրջ: Ասոր համար, ուրիշ շատ մը հարցերէ առաջ՝ եթէ պէտք կայ նոյն իսկ տանիքներուն վրայէն պոռալու է, մինչեւ որ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն, իւրաքանչիւր հայրենակցական իր ուշադրութիւնը այս ուղղութեամբ ու այս խնդրին շուրջ կեդրոնացնէ:

Կեանքի մէջ համեստ ծրագիրներն են որ յաջողութիւն եւ բարօրութիւն կը պարգեւեն անհատին եւ հաւաքականութեան: Համեստ ծրագիր մըն է ստեղծել երկրագործական համագործակցականներ: Մանաւանդ, մեր երկրին պայմաններուն շատ լաւ կը համապատասխանեն այս ձեւի կազմակերպութիւնները: Հոս, գաղութներուն մէջ չունինք աւելի լաւ գործ մը եթէ ոչ պատրաստել հայ ժողովուրդը համաձայն իր հայրենիքի պայմաններուն:

Հոս նորէն պիտի ծանրանամ հայրենակցական միութիւններուն եւ երկրագործ անհատներուն վրայ: Արդեօք, անհրաժե՞շտ է յետադարձ ակնարկ մը նետել անոնց վրայ: Չէ՞ որ անոնք ծնունդ առին գիւղադադարէն վերջ, հայրենակցականներու համախմբման եւ նիւթական օժանդակութեան համար:

Սակայն տարիները փոխեցին անոնց դիմագիծը, նպատակները: Թուղթի կոյտերուն տակ թաղուեցան ու միջոցը դարձաւ վէճերու եւ պառակտումներու աղբիւր: Այսօր, պէ՞տք է ըսել որ իրենց գոյութեան իրաւունքը կորսնցուցած են, բայց դեռ պահանջը աւելի սուր է, կազմակերպուելու, միասնաբար դիմագրաւելու համար գալիք վտանգները: Ասոր համար, պէտք է կրկին ու կրկին ահազանգը հնչեցնել, որպէսզի սթափին հայրենակցականները կազմելու համար բջիջները համահայրենակցական, ըսէք համագաղութային միութեան, որուն համար «Յառաջ»ի խմբագիրը այնքան սիրտ հատցուց:

Ահա հին վէրք մը եւս: Ֆրանսայի երկրագործական վարժարաններէն ունեցանք հարիւրեակ մը մասնագէտներ այս տասը տարուան ընթացքին: Անոնց շատ քիչերը իրենց մասնագիտութեան հետեւեցան:

Լաւ չէ՞ր ըլլար, եթէ անոնք հաստատուէին հողագործական շրջաններու մէջ, ապահովէին իրենց համար գիրք եւ լծէին հայ բանուորը հողին բարիք բերելու գործին: Անոնք ալ շատերուն հետ Լոյս Քաղաք նետուեցան ու դարձան ժողովուրդին պէս:

Բայց, ո՞ւր կ'երթայ այսօրուան հայ բանուորը: Շատեր գործարաններու ծուխին մէջ դեղնած են թէ ներքնապէս եւ թէ արտաքնապէս: Ուրիշներ հանքերուն խորը կը ծերանան թէ մարմնապէս եւ թէ հոգեպէս: Անցա՞ծ էք Ս. Էթիէնէն, Կարտանէն: Այնտեղ հայ հանքագործը տակաւ առ տակաւ կը ծերանայ, առանց հաշուելու արկածները: 1929 ապրիլ — մայիսին երեք զոհ տուինք, երեքն ալ ընտանիքի հայրեր: Հաշիւի չառինք անդամալոյծներն ու հիւանդկախները:

Ու աւելի վերջ անցէք Մօնփէլիէէն, Քավայոնէն, Փէրթուիէն, հոս պիտի տեսնէք խուլացի բանուոր հողագործները, որոնք արդէն կէս սեփականատէրեր դարձեր են:

Մի՛ ըսէք «la terre est basse», քիչ շատ փրանսերէն ջարդող երիտասարդ հայրենակիցներ: Հողը մայրն է ստեղծագործութեան: Մեծարենց գիւղէն բերաւ իր ստեղծագործ ոգին, կարկաչուն գետակինհնչականութիւնը մտցուց մեր լեզուին եւ իր հրաշալի պատկերները գիւղի պահերէն վերցուց:

Ուրեմն, երկրագործական համագործակցութեան յաջողութեան, հայ գործազուրկ բանուորին գործ հայթայթելու պարտականութիւնը կ'իյնայ հայրենակցական եւ երկրագործական Միութեանց վրայ:

Ոչ ոք կրնայ խուսափիլ ապագայ պատմութեան վճիռէն եւ ոչ ոք պէտք է խուսափի պարտականութեան բեռէն: Հոս քաղաքականութիւն խաղալու հարց չկայ: Խնդիրը պարզ է,— ապահովել գործազուրկ զանգուածին գոյութիւնը: Ասկէ կախում ունի ապագայ բոլոր հարցերու կարգադրութիւնը:

— Պիտի խմբուին բոլոր հայրենակցականները մէկ նպատակի շուրջ — համագործակցութիւն՝ հողին բարիքներով տուն պահելու համար:

ԱԶԱՏ

ՇԱՔԱՐԻ ՀԱՐՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արտասահմանեան հայ թերթերէն ո՛չ մէկը, «բարեկամ» կամ կարմիր, նոյն իսկ դաշնակցական, կը կրկնեմ, ո՛չ մէկը կուտայ այնքան առատ նիւթ ու տեղեկութիւն Հայաստանի մասին, որքան ՅԱՌԱՋը: Այս մեր թերթն է, որ արձագանգը կուտայ թէ խանդավառիչ գործերուն, եւ թէ ընդվզեցուցիչ «բոլշեւիկութիւններուն», որ կը կատարուին Հայաստանի մէջ: Եթէ կուտանք ընդվզեցուցիչ «քեալլակէօզութիւն»ներու արձագանգը՝ խստիւ քննադատելով, չենք փախցներ նոյնպէս այն լաւ տեղեկութիւնները, զորս քաղել կամ արտատպել իսկ չեն գիտեր Հայաստանի արտասահմանեան «ամսար»ները: ՅԱՌԱՋ, որ գիտէ թէ գնահատել եւ թէ քննադատել՝ արհամարհելով ծուռ — գլուխներու սարուկի վերաբերումը, այսպէս յաճախ կը գրէր թէ Հայաստանի ժողովուրդը հացի եւ շաքարի տագնապի մատնըւած է: Մեր հայրենիքին մէջ, ուր ուտեստը (հաց, միս, շաքար եւն.) քարթով միայն կը տրուի՝ ինչպէս ընդհ. պատերազմի տարիներուն, շաքարը կը տրուի մէկ քիլօ ամիսը մէկ անգամ, իւրաքանչիւր ընտանիքի: Եւ Հայաստանցին ամսուան առաջին օրերուն՝ շաքարը կը ճաշակէ գցովի, յետոյ կծովի, եւ ամսուան վերջը չհասած՝ տեսովի, այսինքն՝ շաքար բաշխուած առաջին օրերուն շաքար կրնային խառնել իրենց թէյին կամ կաթնեղէնին, յետոյ երբ կը հատնէր, կը սկսէին կրծել քիչիկ մը, եւ ի վերջոյ շաքարը կը ճաշակէին երեւակայելով . . . :

Այնքա՜ն քիչ կը տեսնէ շաքարը, Հայաստանի բարի գիւղացին:

Ուրախութիւն է հաստատել, որ կառավարութիւնը կ'աշխատի շաքարի տագնապը լուծել շաքարի գործարան մը հիմնելով Լէնինականի մէջ: Չի բաւեր, անշուշտ, հիմնել շաքարի գործարան, անհրաժեշտ է հայթայթել նաեւ նախանիւթ: Ժամանակին գրեցինք թէ Հայաստանի ճակնդեղը առատ շաքար կը պարունակէ, նոյն իսկ աւելի մեծ համեմատութեամբ քան մօտակայ երկիրներու ճակնդեղը:

Բայց Հայաստան ի՞նչքան ճակնդեղ կ'արտադրէ կամ ի՞նչ կարելիութիւններ կան ճակնդեղի մշակութեան:

Հողային եւ ջրային տնտեսութեանց գործավարութեան հաշիւներով, 1935ին պիտի մշակուի մօտ 5000 հեկտար ճակնդեղ, ինչ որ չի բաւեր գործարանին: Որպէսզի բանի Լէնինականի ապագայ շաքարի գործարանը, անհրաժեշտ է մշակել 12,5 հազար հեկտար ճակնդեղ:

Շիրակի ջրանցքը պիտի կրնայ ոռոգել աւելի քան 13 հազար հեկտար հող: Համամլուի շրջանին մէջ եւս կայ 600—800 հեկտար ոռոգելի հող: Բայց այս հողերը չպիտի յատկացուին միայն ու միայն ճակնդեղի մշակութեան: Արդ, Արփաչայը, այդ շրջանին մէջ, չի կրնար ոռոգել ասկից աւելի տարածութիւն: Ուստի գիւղատնտես Վ. Յարութիւնեան կ'առաջարկէ օգտագործել Կարանդա գետին ջուրը թումբեր շինելով Մաղոր կիրճին կամ Սադութլի գիւղին մօտ՝ Բալաքինի կիրճերուն մէջ, (ուր գոյութիւն ունին հին թումբերու հետքեր): Կարելի է, կ'ըսէ նոյն գիւղատնտեսը, օգտագործել նաեւ Բաշ գիւղին վերեւի աղբիւրները: Դարձեալ, Թալինի շրջանին մէջ կարելի է բարձրացնել թումբեր, որպէսզի վարարուն գետերու ջուրը օգտագործուի ոռոգման:

Այս ամէնը թարմ ճակնդեղի համար: Իսկ չորցուած ճակնդեղի համար ոռոգելի հող կարելի է գտնել Բասարգեչարի եւ Մարտունիի շրջաններուն մէջ: Սակայն, այդ պարագային, գետնախնձորի մշակութիւնը, որ կը կատարուէր այդ հողերուն վրայ, պէտք է կատարել նոյն շրջանի այն բարձր եւ չոռոգուող հողերուն վրայ, ուր առատ է անձրեւը: Օրինակ Սեւանի աւազանին մօտ գետնախնձորի մշակութեան յարմար շատ հողեր կան:

Այսպէսով, Լէնինականի շաքարի գործարանը կ'ունենայ 14,500 հեկտար ճակնդեղի մշակութեան յատկացուած հող, մինչ գործարանին համար բաւական է 12,500 հեկտարը:

Գիւղատնտես Յարութիւնեան կ'ընդունի որ, յիշեալ ծրագրով, Լէնինականի շաքարի գործարանին հարցը կը շարժի իր մեռեալ կէտէն: Բայց, շաքարի հարցը աւելի օգտակար ձեւով լուծելու համար, կ'առաջարկէ ջրամբարներու ցանց մը հիմնել Թալինի եւ մօտիկ շրջաններու մէջ, ջուրը տանելու նպատակով մինչեւ Արթիկի շրջանի եւ Բուղդաշէն գիւղի հողերը, այսպէսով ոռոգելու համար անհրաժեշտ տարածութեամբ հող Բուղդաշէնի շրջանին մէջ մինչեւ Կարաբուրուն կայարանը, այսինքն այն հողերը որ կը գտնուին Մեծ Սարդարապատէն վեր, բամպակամշակութեան շրջանէն դուրս:

Այստեղ, շնորհիւ բնական ու տեղագրական պայմաններու, կարելի է շինել մեծ թիւով ջրամբարներ՝ հաւաքելու համար գետերուն յորդած ջուրերը եւ ոռոգելու համար ցոյց տրուած հողամասերը: Այս ծրագրով հարկ չի մնար օգտագործելու Բասարգեչարի եւ Մարտունիի շրջաններու հողերը:

Նման ջրամբարներ աւելի ճիշդ աւազաններ շինելով, ոչ միայն կ'ընդարձակուի ոռոգուած հողերու տարածութիւնը, այլ եւ կը նպաստուի ձկնարուծութեան, մասնաւորապէս իշխան ձուկին բազմացման: Այդ աւազաններուն շուրջ տնկելով ծառեր, պատնէշներ կը կազմուին ամրան տաք հովին դէմ, որ շատ կը վնասէ ցորենին, (1931ին Նալբանդի, Դիւզքենդի եւ Լէնինականի գիւղերուն մէջ տաք հովը փճացուց ցորենը):

Գալով Սեւանի շրջանին, այնտեղ ալ կարելի է հիմնել շաքարի երկրորդ գործարան մը, քանի որ Բասարգեչարի, Մարտունիի, Նոր Բայազէտի շրջաններուն մէջ կայ 30,000 հեկտար ոռոգելի հող: Այդ տարածութիւնը կարելի է դեռ ընդարձակել՝ աւազաններ շինելով կամ մեքենայացուած ոռոգումով, (Ադիեամանչայ, Քեավառ Ծակքար եւն. գետերու վրայ բարձրացուած ելեկտրակայաններու օգնութեամբ): Այստեղ շաքարի գործարան մը հիմնելով, Սեւանի անասնաբուծական շրջանին կը հայթայթուի արժէքաւոր կեր մը (ճակնդեղին տերեւները, քուսպը, օշարակը):

Հարց կը ծագի այստեղ.— Խելացութի՞ւն է սակաւահող Հայաստանի մէջ այսքան ընդարձակել ճակնդեղի ցանքերուն տարածութիւնը կրճատելով ցորենի ցանքերուն տարածութիւնը: Կարելի է պատասխանել, որ շաքարի ճակնդեղի ցանքէն յետոյ, որ կը պահանջէ խորունկէն փորել հողը եւ պարարտացնել, հարիւրին 40—50 համեմատութեամբ կ'աւելնայ ճակնդեղի մշակութեան յաջորդող գարնանացան ցորենի բերքը: Թէեւ ցորենի ցանքերուն տարածութիւնը կը կրճատուի 16 առ հարիւր, սակայն … խարէն մեծ չափով կ'աւելնայ գ… նացան հացաբոյսերուն բերքը: … կողմէ, բնակչութեան համար … ստացուի շաքար եւ անասուն… համար՝ կեր: Եւ դեռ կերն ա… նալով, կը զարգանայ անասն… ծութիւնը եւ աղբը կը գործ… պարարտացնելու արտերը:

Այս ծրագրով, որքա՞ն շաքար … գիւնաբերուի ի պէտս բնակչութ… պահածոներու պատրաստութ… այլ անհրաժեշտութիւններու հ…

Մէկ հեկտար ճակնդեղը … տայ 35 կենդինար շաքար … հազար հեկտար ճակնդեղը (Լէ… կանի շրջանէն եւ Սեւանի աւա…) մէկ միլիոն 50 հազար կենդինար շաքար:

1937ին Հայաստանի շաքարի պահանջը պիտի ըլլայ 417,522 կեն… այն հաշուով որ այդ թուական… յաստանի քաղաքներու բնակչ… պիտի հասնի 520,900ի: Քաղաք… նակչութեան համար՝ մէկ հո… հաշուեն տարեկան 36 քիլոկր… քար: Ուրեմն Հայաստանի քաղ… րու բնակչութիւնը պիտի պա… 187,524 կենդինար շաքար: … գիւղերու բնակչութեան, 1937ին … տի հասնի 895,855ի, իսկ գիւ… բնակչութեան համար՝ մէկ հոգ… հաշուեն տարեկան 20 քիլոկրամ … րեմն գիւղերու բնակչութիւնը … պահանջէ 179,161 կենդինար շ… Հրուշակի (հէլվա) պատրաստու… համար քաղաքներու իւրաքանչ… նակչին կը հաշուուի 14 քիլոկր… քար, գիւղերու իւրաքանչիւր … կիչին՝ 10 քիլոկրամ շաքար: Ա… երկրին բնակչութեան համար … չակի պատրաստութեան պէտք է … կացնել 50,837 կենդինար շաքար:

Ուրեմն Հայաստան 1937ին … պահանջէ 417,522 կենդինար շ… Հետեւաբար երկրէն կ'աւելնայ … 478 կենդինար շաքար, որ կը գ… ուի պահածոներու արդիւնաբ… թեան եւ արտածման:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայաստանի շաքարի տագնապը կարելի պի… լայ փարատել երկրորդ հնգամ… ընթացքին, երբ հիմնուին երկ… ծարաններ:

Նախընտրելի է անշուշտ նախ … նել առաջին գործարանը, Լէնին… մէջ: Սակայն այդ պարագայի… նականի գործարանը չպիտի … մշակել անհրաժեշտ քանակ… ճակնդեղ, կամ հազիւ թէ … լայ հայթայթել՝ ցանքատարածու… զանազան միջոցներով,— … դաշտ, վեցդաշտ կամ եօթնդ… մշակութեամբ:

Ապագային, երբ Սեւանի լիճ… ցուի, կը ցամքին նաեւ Բասարգ… եւ Նորադուզի ճահիճները, ու … նայ տարածութիւնը ոռոգելի … րու, որոնք պիտի յատկացուին … դեղի մշակութեան, բանեցնելու … մար շաքարի երկրորդ գործար… Բասարգեչարի մէջ:

ԲԱՂՀԱ…

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒ…

ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵ… ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիսի վերջին շաբթուն, … դային իշխանութիւնը հրամա… կրճատման մը ենթարկել ծա… տարարուեստի բոլոր թրըսթներ… եւ սէնտիքաներուն պաշտօնեա… Երեք օրէն պիտի ճամբուին 77 թ… ներու պաշտօնեաներուն մէկ ք… (աւելի ճիշդ՝ հարիւրին 25,7ը) … տի վերակազմուէր ամբողջ … կերպութիւնը: Արձակուած … բագէտները եւ մասնագէտները … ցուցակագրուէին եւ պիտի … հեռաւոր կեդրոններ, երբ … պաշտօն գտնուէր:

Նոյնիմաստ հրամաններ … էին անցեալ յունուարէն ի … խորհրդային իշխանութիւնը … անխնայ արձակել աւելորդ … եաները: Յունուար 8ին Մոլո… առթիւ բացատրութիւններ … կ'ըսէր թէ արձակումները կը … ուին համաձայն ծրագրի, որո… որոշուած է ընդհանուր կրճ… ենթարկել գործարանի բանո… ու գրասենեակի պաշտօնեաները … ի միջոցին:

Մարտ 18ին այն լրագորը … ւունք ստացած էր արձակելու … լորդ աշխատաւորները, կ'յայ… րէր թէ պաշտօնեայ եղած են … 639 վարչական պաշտօնեաներ … միայն այս կարգադրութեան … 380,000,000 րուբլի (38 միլիոն … լին) պիտի խնայուի այս տարի…

ջէս եւ պիտի աւելնայ տրամադրելի պաշտօնեաներու թիւը, քանի որ արձակուած պաշտօնեաները դուրս պիտի հանուին: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ այս դեռ սկիզբն է եւ յառաջիկային աւելի ճոխ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ:

Անցեալ մարտին Պետական Հրատարակչականը արձակեց իր պաշտօնեաներուն հարիւրին 31ը: Յուլիս 11ին պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէր թէ 1932 սեպտեմբերէն ի վեր ծանր ճարտարարուեստի հաստատութիւններէն արձակուած են 58,000 պաշտօնեաներ: Նոյն համեմատութեամբ կրճատումներ կատարուած էին, 1933ի առաջին վեցամսեային, ինչպէս ճարտարագործութեան, գործակցականներու եւ խորհրդային տնտեսութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ: Կրճատումը սահմանափակուած չէ միայն գրասենեակի պաշտօնեաներուն: Անխնայ կ'արձակուին նաեւ հասարակ բանուորները:

Աւելորդ է ըսել թէ՝ այս անօրինութեանց շնորհիւ թշուառութեան մատնուած են հարիւր հազարաւոր մարդիկ: Արձակուած պաշտօնեաները եւ բանուորները կը քշուին ճարտարարուեստական կեդրոններէն:

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ եւ անոնց գոյնզգոյն ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրին տակ (10 օգոստ.) .—

Մեր ընթերցողներուն առկէ առաջ ներկայացուցինք Ս. Գրլըճեանի սպանութեան առթիւ, Հելլէն մամուլին հաղորդուած կարգ մը գիտումնաւոր լուրեր, որոնց հեղինակները դիւրութեամբ կը ճանչցուէին: Աթէնքի հայ համայնավարներու շաբաթաթերթ քուրջին շուրջ հաւաքուած անձինք, առիթ մը ստեղծած էին իրենց համար դիակ մը շահագործելու:

Այս բոլոր գռեհկութիւնները դեռ անկչան են, ինչ որ հայ համայնավարներ եւ Հօկի մարդիկ կատարած են Հանրային Ապահովութեան եւ ընդհ. դատախազութեան մօտ: Քանի մը օրէն լոյս կ'ընծայենք պաշտօնական դիմումով մը ստացուած, այդ զրպարտութիւններուն բառ առ բառ ընդօրինակութիւնը, հեղինակներուն անուններով միասին: Բերանացի կատարուած զրպարտութիւնները, ամբողջովին արձանագրուած են պատկան մարմիններուն կողմէ: Հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս առիթը պիտի ունենայ մօտէն ճանչնալու Մոսկուայի խառնակիչները, որոնք շահագործեցին Ս. Գրլըճեանը ողջ եղած ատեն եւ երբ վերջերս իրենց դէմ դարձած էր այս անգամ կը շահագործեն անոր դիակը:

Աւելորդ չենք նկատեր յիշելու, որ համայնավարներու այս կազմակերպուած բազմաթիւ դիմումները եւ զրպարտութիւնները տուած են դրական արդիւնք, իշխանութիւնները, մօտէն ծանօթ համայնավար սիստեմի աշխատանքներուն, համոզուած են թէ ո՞վքեր են Ս. Գրլըճեանի դիակին շուրջ պարողները:

«Սեւան»ի խմբագիր Արամ Կէօքճեան, ներկայանալով հարցաքննիչ դատաւորին տուած է կարգ մը վկայութիւններ, Սարգիս Գրլըճեանի

սպանութեան դէպքին մէջ կասկածելի ցոյց տալով ձերբակալուած ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեանը: Վկայութեան մէջ Ա. Կէօքճեան կը հերքէ Մանուկ Մանուկեանի տուած բացատրութիւնները, աւելցնելով որ ինք ստուգած է կիրակի ժամը 8էն յետոյ Մանուկեանին բացակայ ըլլալը իր բնակարանէն:

Պիտի հրատարակենք Կէօքճեանի զրպարտութեանց բնագրին թարգմանութիւնը նոյնութեամբ:

×

** Խումբ մը «Հելլէնախօսակ Հայեր», իրականին մէջ՝ դաւադիրներ, հետեւեալ «Բաց նամակ»ը ուղղած են Աթէնքի Ընդհ. դատախազութեան.—

— «Երկիր մը ուր, հիւրընկալուած ենք եւ տարիներէ ի վեր Հելլէն ժողովուրդի բարեացակամութիւնը կը վայելենք եւ ուր անհատի մը ազատ խորհելու ու խօսելու ազատութիւնը երբեք կաշկանդուած չէ, վստահ ենք, թէ Հելլէն իշխանութիւնները, թոյլ պիտի չտան քաղաքացիներու անհատական ազատութիւնը բռնադատող եւ իրենց հակառակորդներուն հետ դաշնով եւ ատրճանակով խօսելու վարժուած ահաբեկչական կազմակերպութեան գոյութեան: Հելլէն արդարադատ օրէնքը, անկասկած իր վերջին խօսքը պիտի ըսէ, ընդհանրապէս հանրութեան եւ մասնաւորապէս հայ ժողովուրդի համար վտանգաւոր եղած խռովարարական կազմակերպութեան սանձարձակ գործունէութեան վերջ տալով:

Դժբախտաբար Սարգիս Գրլըճեանը առաջին զոհը չէ, այս դաւադիրներու կազմակերպութեան ոճրագործութեան: Գրեթէ հայկական բոլոր գաղութներու մէջ, անոնց ահեղաւոր գործունէութիւնը պատճառ եղած է, որ տասնեակ մը ընտանիքներ դժբախտութեան մատնուին տարիներէ իվեր:

Զոհը Սարգիս Գրլըճեան, եղած է դաշնակ կուսակցութեան պատասխանատու անդամներէն մէկը, որ քաղաքական լուրջ տարակարծութիւններ ունենալու հետեւանքով, հեռացած է այդ կազմակերպութենէն: Ահա այս է միակ պատճառը, որ եղբայրասպան դնդակով, ազատ ժողովուրդի ազատ մայրաքաղաքին մէջ, ան խժդժօրէն սպաննուեցաւ:

Սարգիս Գրլըճեան եղած է պարկեշտ քաղաքացի մը. այս մասին կը կարծենք թաղին ոստիկանութիւնը եւ ազգային մարմինները, ի հարկին պիտի կրնան վկայել:

Դժբախտ զոհին, ձգած երկու անչափահաս զաւակները եւ իր պառաւ մօրը սրտաճմլիկ ողբ ու կոծերը, մեզ հարկադրեցին այս քանի մը տողը ձեզ ուղղել, որպէսզի Հելլէն արդարադատ օրէնքին վրայ յենուած հայ համայնքին մէջ գործուած այս քաղաքական ցաւալի ոճիրին մեղսակիցները ու բարոյական պատասխանատուները երեւան հանելով, անոնց արժանի եւ օրինակելի պատիժը տրուի»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ԻՐԵՆՑ ԲԱԽՏԻՆ ՁԳՈՒԱԾ

Թուրքեւսուրիական սահմանի գիւղերէն Քամըշլը ունի քանի մը հարիւր Հայեր, մեծ մասով քրտախօս, որոնք ազգային մարմիններէ բոլորովին լքուած վիճակ մը կը ներկայացնեն:

Անոնցմէ պատուիրակութիւն մը Հալէպ երթալով յայտարարած է.

— «Լատինը, Յոյնը, Քաղդէացին, Ասորին, Հրեան, բոլորը կը կազմակերպեն իրենց համայնքը: Մենք մէկը չունինք որ մեզի մտածէ, դպրոց մը բանայ ու փրկէ մեր զաւակները»:

Անոնց փափաքն է որ իրենց զաւակները հայերէն սորվին:

** Պէյլանի հայ կեանքը մեռած է: Ոչ քահանայ, ոչ թաղական, ոչ ալ պատասխանատու մարմին:

Ժողովուրդը քանի մը անգամ այս մասին բողոքած է թէ Հալէպի առաջնորդին եւ թէ Քաղաք. Ժողովին: Լըսող չէ եղած: Զրոյցի մը համաձայն մօտ յիսուն ընտանիքներ կրօնափոխ պիտի ըլլան: Լատինները խոստացած են մասնաւոր եկեղեցի եւ դպրոց շինել:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ազգ. վարչութիւնը եւ եռագոյնը

Ամերիկահայ ազգ. կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնը ղրկած է մամուլին, ծանօթ դրօշամարտին առթիւ.—

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան այսօրուայ հերթական նիստին, Առաջնորդ սրբազան հայրը տուաւ իր բացատրութիւնները եւ տեղեկութիւնները Շիքակոյի յուլիս 1ի իրադարձութեանց մասին, որոնց ամփոփումը հետեւեալն է.

Ա.— Սրբազան Առաջնորդ հայրը Շիքակօ հրաւիրուած է տեղւոյն Հոգաբարձութեան կողմէ, պատարագելու, դպրոցական հանդէսին եւ Շիքակոյի ցուցահանդէսին «Հայկական Օրուան» հանդիսութեանց նախագահելու իբրեւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ:

Բ.— Ցուցահանդէսին կազմակերպիչ Մարմինը տեղական բնոյթ ունէր, եւ որեւէ առնչութիւն չունէր Ազգային Մարմիններու հետ, միայն Ս. Առաջնորդը իբր նախագահ ունենալու համար տեղւոյն Հոգաբարձութեան դիմում կատարած եւ Առաջնորդ Հօր հաճութիւնը ստացած է:

Գ.— Դժբախտաբար Շիքակոյի յուլիս 1ի հանդիսութեանց Ազգ. Եռագոյն Դրօշակի շուրջ պատահած են այնպիսի ցաւալի հակամարտութիւններ, որոնց, սրբազան առաջնորդ հայրը, հակառակ իր չէզոքութեան բաղձանքին, ստիպեալ միջամտած է, հաւանական աւելի մեծ ծայրայեղութիւններ կանխելու համար:

Դ.— Սրբազան առաջնորդ հայրը Շիքակոյի հանդիսութեանց սկիզբը նկատի ունենալով սկսած ծանր խառնաշփոթութիւնը եւ այն պարագան որ Յանձնախումբը սկիզբէն որոշած եւ իրեն ալ հաւաստիացուցած էր թէ դրօշակ պիտի չպարզուի եւ նկատելով որ եթէ ստիպէր դրօշակը պահել, կրնար արիւնհեղութիւն պատահիլ եւ խանգարել ամբողջ հանդիսութիւնը, յարմար նկատած է որ դրօշակ չպարզուի:

Ե.— Ս. առաջնորդ հայրը ինչպէս միշտ յայտարարած է եւ անցեալին մէջ գործով ալ ապացուցած, յարգանք ունեցած է եւ ունի մեր ազգային եռագոյնին հանդէպ:

Կեդր. Վարչութիւնը որոշեց վերոգրեալը յայտարարել ի հանդարտութիւն ժողովուրդին եւ խնդրել որ մամուլը վերջ տայ այս առթիւ ծագած պայքարին:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կոչեր կը հասնին Վալանսէն, Տեսինէն, Մարսէյլէն, եւ ուրիշ գաւառներէ, առաջարկելով կազմել Ֆրանսայի Խարբերդցիներու կեդրոնական միութիւն:

Ամէն անգամ որ Կեդր. Միութիւն կազմելու կոչերը կը կարդամ, խորապէս կը յուզուիմ, յիշելով որ մինչեւ հիմա ոչ մէկը արդիւնք ունեցաւ:

Չգտնուեցաւ Վալանսի, Լիոնի, Տեսինի, Մարսէյլի եւ մանաւանդ Փարիզի մէջ գլուխ մը որ կարենար ընթացք տալ կոչերուն: Անշուշտ գլխաւոր պատասխանատուն Փարիզի Խարբերդցիներու միութիւնն է: 1926էն ի վեր այդ միութիւնը քանի մը բանախօսութիւններէ եւ մէկ դաշտահանդէսէ զատ ոչ մէկ գործ կատարած է:

Ինչո՞ւ լիովին չկատարեցին միութեան պարտականութիւններ, դառնալով կեդրոնական վարիչներ:-

Փարիզի մեր հայրենակիցները թեւ թիկունք չունին: Վարչութեան անդամները լաւ դիրք ունին, բայց քաղաքէ քաղաք պտտելով մոռցած են միութիւնը...

Սթափեցէք, հայրենակիցներ եւ ժամ առաջ ձեռք ձեռքի տուէք, իրականացնելու համար կեդրոնական կազմակերպութեան ծրագիրը:

Կ. Արսլանեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Գիշեր մը Կէթէ Լիրիքի մէջ, հանդիսական մը նստած էր երգամոլ պարոնի մը ետեւը, որ կատաղի խանդավառութեամբ մերթ այս, մերթ այն արուեստագէտին հետ կ'երգէր ինքն ալ:

— Յիմարը, խենդը... պոռաց յանկարծ համբերութիւնը սպառած հանդիսականը:

— Պարո՛ն, այդ բոլորը ինծի՞ կ'ըսէք, հարցուց երգամոլը ետին դառնալով:

Այն ատեն հանդիսականը խոհեմութեամբ պատասխանեց.

— Ո՛չ, սիրելի պարոն, այս ապիկար պարիթոնին, որ կ'արգիլէ զիս ձեզ լսելէ:

Հանդիսականը... Թրիստան Պէրնարն էր:

×

Զինուոր մը Լէօնիդասին յայտնեց թէ թշնամիները մօտն են:

Լէօնիդաս պատասխանեց.

— Եթէ անոնք մեզի մօտ են, մե՛նք ալ անոնց մօտ ենք:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սիոնական 18րդ համագումարին առթիւ, որ պիտի բացուի օգոստ. 21ին, Փրակայի մէջ, քննելու համար մասնաւորապէս հալածական Հրեաներու խնդիրը.

— «Երկու ժողովուրդներն ալ կը գտնուին գրեթէ նոյնանման պարագաներու մէջ եւ ունին նոյն նպատակը:

Ըլլալ ազատ ու անկախ, ունենալ հայրենիք մը, համախմբուիլ հոն եւ ստեղծել պետական կեանք:

Հրեաները ունին ազգային օճախ մը, անգլիական հոգատարութեան տակ: Հայերը ունին հայրենիք մը սովետական հոգատարութեան տակ: Հրեաներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը բնակի հայրենիքէն դուրս: Հայերու գրեթէ կէսը կը մնայ տարագրութեան մէջ:

Երկու ժողովուրդներն ալ ունին ներգաղթի խնդիր, ազգապահպանման մշակոյթի եւ աւանդութիւններու, մէկ խօսքով, գոյութեան պահպանման խնդիրներ:

Տարբերութիւնը երկու ժողովուրդներու միջեւ հետեւեալն է.— մինչ հրեայ կուսակցութիւնները, աջակողմեան ու ձախակողմեան, ձեռք ձեռքի տուած կը գործակցին յօգուտ ազգային նպատակներու, հայ կուսակցութիւնները կը պայքարին իրարու դէմ, զիրար կը հալածեն, վնասելով ընդհանուր նպատակին:

Պայքարներ ու տարակարծութիւններ Հրեաներն ալ ունին: Սիոնական համագումարներու մէջ յաճախ տեղի կ'ունենան բուռն վիճաբանութիւններ ու ընդհարումներ: Բայց միշտ կը յարգուի մեծամասնութեան կամքը, որուն առջեւ կը խոնարհին ընդդիմադիրները, սպասելով լաւագոյն օրերու իրենց տեսակէտները արժեցնելու համար:

Ահա թէ ինչո՞ւ տարուէ տարի կը զարգանայ հրէական շարժումը, կը զօրանայ անոր ազդեցութիւնը եւ կը դառնայ կարեւորագոյն ազդակ հրեայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Ահա թէ ինչու հայ ժողովուրդը տարուէ տարի կ'ուժասպառի, կը հալի ու կը մաշի, շնորհիւ ներքին պառակտումներու եւ աղետաւոր պայքարներու:

Օրինակ առնելով Հրեաներէն, պէտք է ունենանք համազգային համագումար մը, կեդրոնական մարմինով, որ ճանչցուի իբր հեղինակութիւն եւ որուն ազդեցութիւնը տարածուի բոլոր գաղութներու վրայ:

Այս առաջարկը տասը տարի առաջ հրապարակ դրաւ Դաշնակցութիւնը, բայց կարելի չեղաւ անոր իրագործումը, ռամկավարներու եւ համայնավարներու ընդդիմութեան պատճառաւ:

Տակաւին ուշ չէ, հրէական համագումարի ձեւով հայկական համագումար եւ կեդրոնական մարմին կազմելու մասին մտածել: Գաղութներու փրկութեան միակ միջոցը այս է: Ասկէ կ'օգտուին ոչ միայն գաղութները այլ եւ Հայաստանը:

Սթափինք, քանի ուշ չէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Հայ Փեթակ» դպրոցին հանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Տիկ. Մարի Սվաճեանի «Հայ — Փեթակ» վարժարանի ամավերջի հանդէսը (Պուլվառ Օտտօ): Խաչոր սրահը լեցուած էր հանդիսականներով:

Ժամը 2ին «Հայ Փեթակ»ի մեղուները երեւացին մաքուր ու կոկիկ: Աղջիկները ճերմակ բարակ շղարշէ հագուստներով, մանչերը՝ ճերմակ համազգեստով: Հանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ «Allons Enfants»ով եւ հայկական քայլերգով որմէ յետոյ երգեցին դպրոցական քայլերգը: Յաջորդաբար արտասանեցին շատ մը պզտիկներ, բոլորն ալ մաքուր եւ յստակ առոգանութեամբ:

Ճշմարիտ վայելք մըն էր «Զորս եղանակները»զոր ներկայացուցին մանկապարտէզի 20 պզտիկներ:

Յետոյ վարժարանին հիմնադիր Տիկ. Սվաճեան տուաւ իր զեկուցումը իր դպրոցին մասին:

Պզտիկներուն յաջորդեցին մեծ սանուհիները, արտասանութիւններով եւ երգերով: Տիկ. Սվաճեան գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր աճուրդի դընելու «Մայր Հայաստան»ը ձեռքով նըկարուած եւ գունաւոր: Մէկ ժամուան մէջ բարձրացաւ 600 ֆրանքի: Պալաքեան եղբ. խօսք առնելով գնահատեց թափուած ջանքերը որոնց շնորհիւ «Հայ Փեթակ»ը երկու տարուան միջոցին կրցած է 125 աշակերտներ ունենալ ինչպէս նաեւ այցելու 12 աշակերտուհիներ: Տիկ. Սվաճեան ստացաւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը Տէր եւ Տիկ. Յակոբեանի կողմէ: Յետոյ, միայն աղջիկները պարեցին խիստ ոգեւորուած հայկական պարեր, մէկը միւսէն յաջող:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Գունդերց, Շթութկարդի արքայական թատրոնին տնօրէնը, շարունակ կը մերժէր Վակնէրի գործերը: Կ'առարկէր թէ անոնց տեւողութիւնը կը ծանրաբեռնէր վարչութեան պիւտճէն, պատճառելով քարիւղի անսովոր սպառում մը: Այսու հանդերձ, հասարակութեան պահանջին տեղի տալով, Գունդերց կը վճռէ ներկայացնել «Թրիստան եւ Իզօլտա»ն, եթէ Վակնէր իր հեղինակութենէն կրճատէ «գէթ կէս ժամ մը երաժշտութիւն»: Այս կերպով գոյացած քարիւղի խնայողութեան շնորհիւ պիտի կրնար վճարել հեղինակի իրաւունքը, զոր կը պահանջէր Վակնէր:

— Ինծի համար բոլորովին անկարելի էր, կը յայտնէ վարպետը, ոչ միայն չպիտի ընեմ որ եւ է կրճատում, այլ կ'արգիլեմ ձեզ դուրս ձգել մէկ հատիկ ձայնանիշ մը իսկ իմ գործէս:

— Ինչո՞ւ համար, կը գոչէ Օրունպէրտ:

— Մեր մէջ մնայ միայն, յարգելի պարոն, կը պատասխանէ Վակնէր զգուշաբար, քարիւղի ընկերութեան բաժնետէր մըն եմ ես:

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (1)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

ԽՄԲ.— Մեր ողբացեալ գրագէտներէն Վրթանէս Փափազեան, որ ծանօթ է «Պատկերներ Թիւրքահայոց կեանքէն», «Պատմութիւն Հայ գրականութեան» եւ ուրիշ գործերով, ունի շարք մը դրուագներ՝ հայ քոչաններու կեանքէն: Ասոնց երեքը մէկ հատորի մէջ ամփոփուեցան 1910ին, իբրեւ 6րդ հատոր «Մատենաշար Ազգային»ի:

Նոր սերունդին համար անծանօթ ըլլալով այս էջերը, կուտանք նմոյշ մը.—

Զանգալ գիւղից մի քանի ժամ հեռաւորութեամբ, Ջիւինի լեռների մէջ, գտնւում է մի հրաշալի սարահարթ, որին կտրելով գլորւում է Զանգալի վտակը, ցատկոտում լերկ ժայռերի վրայից, սողում է ապառաժների բացուածքների միջից, փրփրոտ ծածկում լեռնադաշտը պատող գինեբրուկների չերը եւ գնում գահավիժում Զանգալի հովիտը, ուր նա ոռոգում է պարարտ, ծաղկալից դաշտեր:

Այնտեղ — բարձրանում սարահարթը մի ծայրով միանում է բլրակներին, որոնք ծածկուած են երփներանգ ծաղիկներով եւ որոնք թւում են աւելի աւելի բարձր, լերկ ժայռերով, հարուստ եւ խոր ծործորներով ակօսուած լեռների: Նրանց ետեւից, Ջիւինի լեռնաշղթան, տեղ - տեղ դուրս է պարզում իր ձիւնապատ բարձր կատարները:

Սարահարթի միւս ծայրը գալիս յանգում է դէպի ձորակը եւ այդտեղ կազմում մի ահեղ գահաւանդ, որտեղից տեսնւում է դէպի ցած նետուող վտակի փրփուրը, իսկ հեռու, ցածում, արծաթափայլ օձապտոյտ գետակներ, որոնք միմեանց կտրում սահում էին կոյտ — կոյտ վրանների եւ բլրակների միջով:

Սարահարթը մեծ չէ, բայց բնութիւնը իր բոլոր գեղեցկութիւններով պարգեւել է նրան:

Այդտեղ կարելի է տեսնել ապառաժների վայրենի շեղջեր, միմեանց վրայ կարծես կոթնեցրած հսկայական ժայռեր ... մի կողմում ամպի պէս սփռուած են զանազան բարձրութեամբ բլրակներ, որոնք ալեձեւ գնում են դէպի խորը, բարձրանում դէպի լեռները, յետոյ նորից դէպի մի կողմ ծռւում եւ հետզհետէ մանրանալով՝ հաւասարւում դաշտի հետ:

Մի այլ կողմում երկու ջրվէժներ են, որոնք միացած՝ գոյացնում են ցատկոտող ու շառաչող մի առուակ ու սողելու գնում ծաղկալից դաշտեր:

Սարահարթը կոչւում է «Ջիւինի տիզ» — հարթավայր:

Շատ քիչ անգամ շրջակայ գիւղի կանայք համարձակւում էին սակայն մտնել այդ սիրուն լեռնադաշտը, առատօրէն բուսնող բանջարը ժողովելու: Հովիւն իսկ դժուարութեամբ էր համաձայնւում նախիրն այն կողմը քշել:

Ջիւինի հարթավայրը բնակութենէ բաւական հեռու էր եւ շատ մատչելի աւազակ քիւրտերին:

Զնայելով դրան, ամառնամուտի մի գեղեցիկ երեկոյ դաշտից կարելի էր տեսնել սարահարթում բարձրացող ծխի սիւնակներ եւ փայլփլող լոյսեր:

Այդ օր, հեռու տեղից գալով, մի թափառիկ խումբ իջեւանել էր սարահարթի վրայ, կանգնեցրել քանի չափ վրան եւ աւելի քան յիսուն զանազան տաւարներ բաց թողել արածելու բլրակների կանաչներին:

Վրանները կառուցուած էին միմեանց մօտ: Նրանց առջեւը, խոտերի մէջ թաւալւում էին ազատ կիսամերկ մանուկներ: Մի այլ կողմում սեւ եւ ալգեղադէմ կանայք կրակ վառել՝ կերակուր էին պատրաստում, իսկ նորածագ լուսնի աղօտ լոյսի տակ, վտակի եզերքին թիկն տուել, մէջքի վրայ մեկնուել եւ կամ նստել էին 10—15 զանազան հասակի տղամարդիկ:

Ամէնքն էլ հագնուած էին շատ աղքատ, գրեթէ ցնցոտիներով: Դէմքերը սեւ, ոտերը գրեթէ բոբիկ: Ոչ մէկը առանց կարկատանի վերարկու, կանոնաւոր կօշիկ կամ գլխարկ չունէր: Մազերնին էլ խուռ՝ տեղացած գլխների վրայ, մօրուքները թանձր ու կոշտ եւ խանձուած մալի նման: Նոյն իսկ կանայք հեռւում՝ բոբիկ էին, անլուայ երկար մազերով եւ կիսամերկ:

Բօշաների մի խումբ էր այդ, որ Թուրքիայից եկած, ճանապարհորդութեան տասներորդ գիշերը անցկացնելու էր եկել Ջիւինի հարթավայրի վրայ ու մի քանի օր էլ հանգիստ առնելու այնտեղ:

Խմբի բոլոր տղամարդիկ չկային այդ օր: Կէսի չափ ետ էին մնացել զանազան կողմերում եւ կամ պահպանութեան ելել շրջակայքերում:

Այն լանջը ուր հաւաքուել էին տղամարդիկ — նայում էր դէպի դաշտը: Վտակը գալիս շօշափում էր նրա կողն ու լուսնի տակ փայլփլում՝ սուզւում էր դէպի խորքերը:

Մի քանի քայլ հեռու, մի տղամարդ, հերթապահ հսկողը, յենուել էր հրացանին եւ լուռ՝ լսում: Ոտների մօտ, թաթերի վրայ մռութը դրել, ականջները սրած ու պլշած աչքերով շուրջը դիտող - նստել էր մի ահագին գամփռ:

Միւս տղամարդիկ էլ ականջ էին դնում յաղթանդամ ու կոշտ գծագրութեամբ հասակաւոր պատմողին:

Ու պատմիչը ոգեւորուած, ցուպովը օդն էր բախում, ջուրը ճղփացնում եւ երբեմն էլ դէպի օդը թռցնում արմատախիլ արած խոտերի փնջեր:

Մի զով քամի շարժում էր խոտերի եւ ծաղիկների ծայրերը, օրօրում էր պատմողի թանձր մազերն ու գնում էր սփռւում դէպի լեռները:

×

Բօշան պատմում էր:

— Հեռո՜ւ, Արաբների երկրում — ասում էր նա — այնտեղ, ուր արեւի մէջ հաւկիթն իսկոյն եփւում է, ուր մի ընդարձակ աւազի անապատ բռնել է երկրի կէսը, ուր մարդիկ արեւից սեւացել են եւ ուր բուսնում է արմաւն ու ձիթենին — այնտեղ կայ մի քաղաք, որից շատ մօտ է անապատը:

Այդ քաղաքում ապրում էր Շէյխ Սաաօն, որին ամէնքը ճանաչում էին: Նրա պալատը ոսկու մէջ փայլփլում էր, հուրիներն աւելի շատ եւ աւելի գեղեցիկ էին նրա հարեմում, քան իրեն — արքայի մօտ: Նրա պալատը բռնում էր քաղաքի կէսը, պարտէզների նմանը ո՛չ մի պարտէզ չկար եւ Շէյխը վայելում էր այս աշխարհում այն բոլորը, ինչ խոստացել է մարգարէն միայն միւս աշխարհում:

Փո՛ղ ունէր Շէյխը: Եւ նրա զօրութեամբ կարողանում էր անել ցանկացածը, վայելել հաճոյքներ, որոնցից Աստուած զրկել է մեզ եւ չա՛ռ շատերին:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

200 փր.ի փոքր պարգեւները անմիջապէս պիտի վճարուին, երբ ներկայացուի տոմսակը: Իսկ մեծ պարգեւներուն համար ստուգումներ պիտի կատարուին:

Խարդախութիւնները կանխելու համար, վերջին պահուն միջնորդներուն պիտի ղրկուին տոմսակներու տրցակները:

Առաջին 200 միլիոնի վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ նոյեմբեր 5 — 30: Այս առթիւ, մեծ մղում պիտի տրուի յայտարարութեանց, մասնաւորապէս օգտագործելով անթելը, թերթերը եւ շարժանկարը:

Ո՞վ էր Փրիշթինալը Հասան պէյ

Գրեցինք թէ Ալպանացի մը Սելանիկի մէջ սպաննած է նախկին վարչապետ մը, Փրիշթինալը Հասան:

Այս մարդուն մասին կ'անհետանայ հին դաւադիր մը, որ տարիներով ահ ու սարսափ տարածեց Ալպանիոյ եւ Սերպիոյ մէջ: Փրիշթինալը պետն էր Քոսովայի հաչակաւոր կոմիտէին որ երկար ատեն գործեց Մակեդոնացիներուն հետ ձեռք ձեռքի: Ֆան Նոլի գերապայծառին իշխանութեան օրով, վարչապետ եղաւ 24 ժամ, բայց ստիպուեցաւ Իտալիա փախչիլ, երբ Թիրանա վերադարձաւ Ահմէտ Զօկու, ներկայ թագաւորը, որուն դէմ կատաղի ատելութիւն կը սնուցանէր: Ֆան Նոլիի հետ կազմած էր սպաններու միութիւն մը որ յաջողեցաւ տապալել Ահմէտ Զօկուն: Պատերազմի ընթացքին, գործեց ի հաշիւ Աւստրիոյ, եւ փորձեց կռնակէն զարնել սերպիական բանակը: Թերթերը կը գրեն թէ Հասան պէյ իր ձեռքով սպաննած է հարիւրի չափ Սերպեր, Ալպանիոյ սահմանին վրայ, ինքն ալ կը սերէր օրթոտոքս ընտանիքէ մը, եւ իսլամացած էր: Ուրիշ խօսքով, քացախ դարձած:

Տրամադրելի հողեր՝ Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որ ծրագիր մը պիտի մշակէ, բերրի այլ սակաւաթիւ բնակչութեամբ հողերը օգտագործելու համար: Յանձնաժողովը երեւան պիտի հանէ այդպիսի շրջանները, ուր գաղթականներ պիտի տեղաւորուին, հող պիտի բաժնուի եւ կոլխոզներ պիտի կազմակերպուին:

Մ. Նահանգներու ազգ. պայքարին արդիւնքները

Մ. Նահանգներու աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 18,000 հաստատութեանց տեղեկագիրները քննելով, հաստատուած է որ յուլիսին գործ ճարած բանուորներու թիւը հարիւրին 72 աւելի եղած է յունիսէն, իսկ աշխատավարձը աւելցած է հարիւրին 7.9: Այս արդիւնքը հարիւրին 21 եւ 28 յաւելում կը նշանակէ 1932 յուլիսի վրայ, եւ կը համարուի գոհացուցիչ: Նպաստընկալ բնտանիքներու թիւը կը նուազի հետզհետէ: Այսպէս, ապրիլին 4,445,338 էր, մայիսին՝ 4,222,263, իսկ յունիսին՝ 3,745,367:

⁂ Նիւ Եորքի հանդերձեղէնի ճարտարագործութեան բանուորները, 60 հազար հոգի, հրաման ստացան գործադուլ հռչակելու: Կը պահանջեն շաբաթական 30 ժամ աշխատանք եւ պայմաններու բարելաւում:

Այրի տիկին Սերիկ Արապեան, Յակոբ եւ Երմոնէ Արապեան, Այրի տիկ. Արսինէ եւ զաւակը խաչիկ Ջէրպէկեան, Պ. Մարտիրոս Սվազլեան, Պ. Պ. Առաքել եւ Յակոբ Զաքրեան, Տէր եւ տիկին Յ. Սուճեան խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի զաւկին, եղբօր, քեռորդւոյն եւ մօրաքրոջորդւոյն, ինչպէս նաեւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Տիէփի մէջ *1933* Օգոստոս *13*ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը *10.30*ին Հայոց եկեղեցիին մէջ 15, Rue Jean-Goujon, Փարիզ: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի St. Mandé-ի իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պետրոս Գրիգորեան, ինչպէս նաեւ Գրիգորեան եւ Մինթանճեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն վռամշապուհ Սրբազանին, քահանայից դասուն, դպրաց դասուն, կոմիտաս երգչախումբին եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի կնոջ, աղջկան եւ հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱԹԻԼՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ)

անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ *16* Օգոստոս Չորեքշաբթի օր եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Thiais-ի գերեզմանատունը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ *ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

20 *ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ*

ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւայլն: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի:

Հաղորդակց. միջոց.— *Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտոն, Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆերմ տը Մուլինօ:*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *Հ. Ս. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

ՊՈՒԼՎԱՐ ԲԱՊԱԹՕԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

երգ, մեներգ, ֆանթէզի, պարի մրցում եւ զաւեշտ:

եւրոպ. եւ հայկ. պարեր: կը նուագէ *ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբը:

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ՝ ժողովրդական գիներով:

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է:

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (ՄԱՐՍԷՅԼԻ) ՄԷՋ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍԱՐԻՆ անտառին մէջ

Պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւայլն:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Տ Ա Ի Ր Ո Ն» խումբը իր կազմութեան առթիւ սարքած է ընկերական խնջոյք - երեկոյթ մը, այս Շաբաթ երեկոյ, ընկ. ԹՈՐԻԿԵԱՆի բնակարանին մէջ, 194. Av. Marceau, Goussainville.

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMEL-ի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ **41 Grand'Rue**

եւ

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Նպարավաճառ Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի մօտ

115, Route d'Orléans. Cachan

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ԶԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

345, AVENUE ARGENTEUIL

«Յ Ա Ռ Ա Ջ» կը ծախուի Լիոնի մէջ

«ՄԱՍԻՍ» ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ **45, rue de Bonnel**

Գործակալ՝ Խ Ն Կ Ի Կ Կ Է Ն Ճ Ե Ա Ն

×

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

Ղ Ա Զ Ա Ր Գ Ա Լ Ո Ւ Ս Տ Ե Ա Ն

×

Կարտանի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

Լ. ԳԱՅԱՃԱՆԵԱՆ

Epicerie **Puits Bivert, Gardanne**

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն

85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն [...] թեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (ra-**diographie)**, գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (ra-**thérapie profonde)**, նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժ[...] բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**-ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային [...] խարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շինուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական թելադրական եւ ֆրի[...] եան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս [...] արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Sociale-ի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ Ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ [...] հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջա[...] ւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի [...] ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն.) շինութեան համար:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

ԱՐՔԷՕՅԼ, Նէմ.— 35 փրանք:
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, Քէօշ.— 70:
ՊԱՂՏԱՏ, Ա. Սահ.— 61.20:
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Գոնիա.— 70:
ՎԱԼՈՆԱ, Պուռ.—100:
ԼԱ ՊՈՔԱ, Գ. Կարս.— 70:
ԼՈՆՏՈՆ, Էս.— 175:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՊԱՂՏԱՏ, Ա. Սահ.— Սկսանք ղրկել Օգոստոս 13էն:
ՔԼԱՄԱՌ, Ա. Ս.— Սկսանք ղրկել Օգոստոս 17էն:
ԺԸՆԷ, Խ. Յով.— Սկսանք ղրկել Օգ. 15էն:
ԹԷՀՐԱՆ, Ա. Տ. Յ.— Սկսանք ղրկել Օգ. 15էն:
ՄԷՕՏՕՆ, Յ. Սար.— Սկսանք ղրկել Օգ. 16էն:
ԿԷՕՆԷՕՆ, Յ. Խնն.— Սկսանք ղրկել Օգ. 16էն:
ՊՈՒՐԺ, Եազ.— Սկսանք ղրկել Օգ. 13էն:
ՓԱՐԻԶ, (19) Մ. Մուր.— Սկսանք ղրկել Օգ. 11էն:
ՎԻԷՆ, Կ. Թ.— Սկսանք ղրկել Օգ. 9էն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինաղաղարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուի:

Իրենց մասին լուր ունեցողներ[ը] խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute S[aône] France.

— Որբուհի մը որ փոքր [...] կին մէջ տեղահանուած է [...] յիշէ քանի մը ազգականներ[ուն] անունները:

Ընդհ. Պատերազմէն առա[ջ] մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) գտնուի եղեր Ամերիկա: Որբ[ուհիին] անունն է Նազլը, մօր անունը կանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս [...] յաճեան (Խարբերդի Շիրօ [...] ցի): Իր ազգականներուն [...] մացնել Missak Tcholak[ian] rue de l'Esguiau, Vil[le]franche s)mer, Alpes-Mar[i]times. France.

Ամերիկահայ թերթերէն [...] րուի արտատպել:

— Կը փնտռեմ հօրեղբայր[ս] [...] ռուչայի Արմտան գիւղացի [...] Տէր Յակոբեան, որ կը գտնու[ի] տեւեալ հասցէին՝ Diran [...]rikian, Calle Azopardo 2165, Villa Gerli, Avenida, Buenos - Aires (R. Arg.). *Իր հասցէին գրած [...] նամակս ետ եկաւ: Իր հասցէ[ն] ցողներէն կը խնդրուի իմացնել [...] չիկ Տէր Յակոբեանի,* 14 rue [...]déah, *Փարիզ (14), կամ Յ[առաջի] վարչութեան: Կը խնդրուի [...] սահմանեան թերթերէն արտ[ատպել]:*

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստա[նձնէ] ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գե[րմա]ներէնի եւ հայերէնի դասեր [...] տուներու մէջ: Դիմել *Յառաջ[ի]* [վար]չութեան:

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

«Եւ երբ, ռուս ժողովուրդին առջեւ, ինչպէս բոլոր անոնց առջեւ, որոնք կը կրեն ցարական բռնապետութեան դաժանութեան լուծը, պարզուի նոր կեանքի մը լայն հորիզոնը, այդ օրը պիտի ըլլայ ընկերվարութեան մեծ յաղթութեան օրը:

*Իմ սիրելի, իմ բարի, իմ անմոռանալի բարեկամներս, ձեզի հետ եմ ամբողջ սրտովս: Դուք իմ յեղափոխականներս էք տառապանքի պահերուն: Ձեզի հետ կը բաժնէի ձեր բոլոր յոյսերը եւ ձեր բոլոր ուրախութիւնները: Երբ, ամբողջ ժողովուրդին լրիւ ուրախութեանը մէջ, յիշէք զիս, յեղափոխականի իմ ամբողջ աշխատանքս թողարտայայտութիւնն ըլլայ այն խանդավառ սիրոյն, զոր կը զգամ ժողովուրդին հանդէպ, եւ այն հպարտ յարգանքին, զոր կը զգամ ձեզի հանդէպ: Ընդունեցէք զայն իբրեւ տուրքը իմ համեստ նուիրումիս մեր կուսակցութեան, լի հաւատքովը ժո*ղովուրդին ազատագրութեան, *իր բովանդակ խորութեամբ:*

Ամբողջ կեանքը ինծի հէքեաթ մը կը թուի, կարծես թէ ինչ որ անցաւ գլխէս՝ ապրած էի նախազգացումով, մանկութեանս առաջին օրերէն սկսեալ, հասուննալով սրտիս խորութեանը մէջ, պայթելու համար, յանկարծ, իբրեւ բոց մը ատելութեան եւ վրէժխնդրութեան յանուն բոլորին:

Կ'ուզէի կանչել, վերջին անգամ ըլլալով, իրենց անուններովը կանչել բոլոր անոնք, որոնք մօտիկ են սրտիս և շատ սիրելի են ինծի: Թող իմ վերջին շունչս անոնց համար դառնայ հրաժեշտի ողջոյն մը եւ կորովի կոչ մը պայքարի յանուն ազատութեան:

Ձեզ բոլորդ ողջագուրելով թեւերուս մէջ»:

Կալիայեւ

Ուրիշ նամակ մը եւս.

«Մնաք բարով, իմ սիրելի, իմ անմոռանալի բարեկամներս: Դուք խնդրեցիք որ չմտածեմ շատ մեռնելու մասին: Արդարեւ տակաւին ոչ ոք կը փութայ վերջ տալ կեանքիս: Այն վայրկեանէն սկսեալ, երբ ինքզինքս գտայ վանդակորմին ետեւը, երբեք մէկ վայրկեան փափաքը չունեցայ որ եւ է ձեւով ապրելու: Յեղափոխութիւնը ինծի տուաւ երջանկութիւն մը, որ բարձր է իմ կեանքէս: Կը հասկնաք անշուշտ որ իմ մահս երախտագիտական շատ տկար արտայայտութիւն մըն է յեղափոխութեան հանդէպ: Ես իմ մահս կը համարեմ գերագոյն բողոք մը լացի եւ արցունքի աշխարհի մը առջեւ: Կը ցաւիմ միայն մէկ բանի համար, այն որ միայն մէկ կեանք ունիմ, որով կրնայի ապարէզ նետուեցայ միապետութեան դէմ: Հաստատապէս կը յուսամ որ մեր սերունդը, գլուխն ունենալով Մարտական Մարմինը, վերջ պիտի դնէ միապետութեան:

Միայն թէ կը ցանկայի որ դէչ բան մը չմտածէ իմ մասիս, այլ հաւատայ իմ զգացումներուս անկեղծութեան եւ հաստատամտութեանս մինչեւ վերջ: Ներումը, կեանքս ինծի շնորհելը, պիտի նշանակէ անպատուել զիս: Ներեցէք ինծի դուք, եթէ իմ բռնած դիրքիս մէջ, կուսակցական շահերէ դուրս, ուրիշ թերութիւն տեսնէք: Այն յիմար զրոյցները, որ պատմուեցան իմ եւ մեծ դքսուհիին միջեւ կատարուած տեսակցութեան առթիւ, սարսափելի տառապեցուցին զիս: Բանտին մէջ իսկ այսպէսով կը թունաւորէին կեանքս: Կը կարծէի թէ ան պատուուած եմ: Երբ գրելու կարելիութիւն ունեցայ, նամակ մը ուղղեցի մեծ դքսուհիին, զինք յանցաւոր նկատելով այդ զրպարտութիւններուն մէջ: Յետոյ, դատավճիռէն վերջ, ինծի անհաճոյ թուեցաւ մեծ դքսուհիին հանդէպ ցոյց տուած կոպտութիւնս: Դատավարութեան ընթացքին՝ յարձակողականի անցայ ոչ թէ պաշտպանութիւն ձգելու համար, այլ որովհետեւ ուրիշ կերպ չէի կրնար ընել: Որովհետեւ դատաւորները, մանաւանդ նախագահը, թշուառականներ էին իրապէս: Պարզապէս կը զարչեցնէին զիս, թափելու մղելով իմ ամբողջ ատելութիւնս: Վճարեկ Աւեանին կոչ ընելով, ես ուզեցի հեռեւիլ պարզապէս կուսակցութեան թելադրանքին, եւ կը կարծեմ թէ դատավարութեան ընթացքին իմ յայտարարութիւններովս ոչ մէկ սխալ գործեցի կուսակցութեան շահերուն տեսակէտէն: Յայտարարեցի թէ մեծ դուքսին սպանութիւնը դատավճիռ մըն է կառավարութեան եւ ցարական գերդաստանին դէմ: Ահա թէ ինչու իմ դատավճիռս մէջ գրեցին «Նորին Վեհափառութեան հօրեղբայրը»: Վճարեկ Աւեանի իմ դիմումիս մէջ գրեցի թէ, մեծ դուքսին սպանութեամբ, ես պէտք չունէի յարձակում գործելու ցարին անձին վրայ, իբրեւ միայն ազգականը: Ատոր համար էր որ բողոքեցի, աչքի առջեւ ունենալով դատավարութիւնը որ դարձեալ տեղի պիտի ունենայ:

Ձեզ բոլորդ թեւերուս մէջ սեղմելով կ'ողջագուրեմ: Զիս ձեզի հետ կարծեցէք միշտ, մինչեւ վերջին շունչս: Անգամ մը եւս մնաք բարով»:

Կալիայեւ

Իր ընկերներէն մէկուն ուղղած անձնական նամակի մը մէջ, Կալիայեւ միշտ նեղուած այն խղճաթիւրուած պատմութենէն, որ երեւցաւ մ[...] մէջ, մեծ դքսուհիին հետ իր [...] ցութեան մասին, կը գրէր [...] բանտէն.—

«Ներէ ինծի, իմ սիրելիս, [...] բեք դէշ տպաւորութիւն թող[...] րադ: Սարսափելի կերպով [...] վրաս մտածումը թէ պիտի [...] պարտես զիս: Հիմա որ կը [...] գերեզմանիս փոսին եզերքը՝ [...] բան կը կեդրոնանայ իմ մէջս [...] նի շուրջ,— յեղափոխականի [...] տիւս: Որովհետեւ այդ պատիւ[...] կապը պիտի դառնայ, [...] անդին, իմ եւ Մարտական Մա[րմնի] միջեւ: Դժուար է, բանտի մը պատերուն մէջ, ճշդել թէ որն է [...] բեւորը եւ որը անկարեւորը: [...] կեանքներ կ'ըլլան, երբ ինծի կը [...] թէ վատ մը պիտի անարգէ իմ [...] ներս իր մէկ յուշը պատմելով [...] ատեն կ'ուզէի ապրիլ՝ վրէժը [...] համար իմ պատւոյս»:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

19 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2269

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՂԶԻԱՑՈՒՄ

Օտարասէր, նոյնիսկ օտարամոլ ժողովուրդ ենք, սալոնական ճակատին վրայ։

Բայց, թշուառօրէն կ'անճրկինք, առնուազն կը մնանք պաղպաղակ, երբ իրապէս անհրաժեշտ է մերձեցումը։

Հետաքրքրուա՞ծ էք թէ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին ինչ չփումներ ունեցանք, ի՛նչ կապեր կրցանք հաստատել իւրաքանչիւր միջավայրի մէջ։

Գոնէ կրցա՞նք պահել նախորդ սերունդին նուաճումները։

Ու վերջապէս, կրցա՞նք թարմանալ, նորոգուիլ, պատուաստուիլ նոր միջավայրին առաւելութիւններով։

Ուրիշ առեն ալ ուղղած ենք այս հարցումները, ի զուր պատասխանի սպասելով։

Եւ եթէ այսօր կը կրկնենք — ու միշտ պիտի արծարծենք — պատճառը այն է որ, պատասխանը դարձեր է տեւական։

Այսինքն, ինչ որ երէկ առժամեայ անհոգութիւն, կամքէ անկախ վրիպում կը համարուէր, այսօր երեւան կուգայ իբրեւ հիմնական եւ գիտակից զանցառութիւն։

Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ՝ մենք այսօր աւելի քան երբեք այլամերժօրէն խրած, մխրճուած ենք մեր սահմանափակ պատեանին մէջ։

Դղրդագին վերիվայրումներ տեղի կ'ունենան մեր անցած ճամբաներուն վրայ, մեր բոլորտիքը, մեր գլխուն վերեւ։

Անընդհատ խմորման, հոլովոյթի մէջ են բոլոր ժողովուրդները։

Գիտակցութեան, ըմբոստացման կայծերը բոցավառ կը բարձրանան ոչ միայն Եւրոպայի սալարկուած պողոտաներէն, այլեւ Արեւելքի խաւարակուռ լեռներուն վրայ։

Ու սերունդները իրար կը հրմշտկեն ամէն տեղ։

Օրէնքի տախտակներ վար կ'առնուին մէկ օրէն միւսը, եւ խարիսխներ կը խախտին մեքենաբար կամ բռնօրէն։

Այս ընդհանուր խմորման, վերանորոգման մէջ, որ տեղի կ'ունենայ մեր կամքէն անկախ, ի՞նչպէս կը յաւակնինք պահել մեր դիրքերը՝ իբրեւ ժողովուրդ։ Աւելի ճիշդ՝ իբրեւ «ուսումնական» դաս։

Ի՞նչպէս կը յամառինք աչք – ականջ փակած օրը իրիկուն ընել մեր բանկալներով ու խոհանոցներով։

Բարեհաճեցէք աչք մը նետել մեր հանրային կեանքին վրայ։ Ո՛ր եւ է գաղութի մէջ։

Կարդացէք որ եւ է հայերէն թերթ, այս քաղաքէն մինչեւ Պարսկաստան կամ Հարաւ. Ամերիկա։

Փորձեցէք ո՛ր եւ է հայերէն թերթի մէկ թիւին բովանդակութիւնը հաղորդել օտարականի մը։

Կրնա՞ք պնդել թէ օտարականը չպիտի բացագանչէ, առաջին տպաւորութեամբ.

— Ահաւասիկ ժողովուրդ մը որ կապ չունի ոչ այս աշխարհին, ո՛չ իր շրջապատին, ոչ ալ ինքն իրեն հետ։ Ան դատապարտուած է կատարեալ կղզիացման, ինչպէս եթէ անապատի մը կամ աքսորավայրի մը մէջ ինկած ըլլար։ Ան եղերական հանդամանք տալով ամէնէն ոչինչ խնդիրներուն, եւ, հալածական՝ խօսքի տակ չմնալու ախտէն, ինքն իրեն համար ստեղծեր է մթնոլորտ մը որ թոյլ չի տար աչքը պատուհանէն դուրս նետել։ Ան, տարին տասներկու ամիս, եւ տասներկու տարի անընդհատ, կը վիճի այնպիսի հարցերու մասին, որոնք շատոնց կորսնցուցած են իրենց գոյութեան իրաւունքը։ Եւ, ճիշդ ասոր համար, տարին տասներկու ամիս վէճերը անպակաս են իր յետին համայնքին մէջ։

Բայց, մեր կղզիացման միայն մէկ պատճառն է այս։

Եթէ հները, տարէցները, «տէմիրպաշ»ները չեն կրնար իրենց գլուխը վերցնել կախարդական շրջանակէն, հապա ո՞ր օրուան համար են երիտասարդները։

Կուսակցական թէ անկուսակցական, քանի՞ նոր «ուսումնական» պիտի կրնայիք համրել, որ փորձէր աչքերը բարձրացնել նեղ – հայկական կտուրէն։

Քանի՞ հոգի ուզած են թափանցել իրենց շրջապատին, հետեւիլ անոր ելեւէջներուն, եւ բարիքները քամել ամբողջին համար։

Նոյն իսկ Դաշնակցութիւնը չի կրնար գոհացուցիչ պատասխան տալ այս հարցին, իր նոր սերունդին անունով։

Մենք ալ եղածն է որ կը մաշեցնենք, իբրեւ մարդ, իբրեւ կապ եւ իբրեւ նուաճում։

Ամբողջ հայկական կեանքը պէտք ունի վերանորոգման եւ կազդուրման։

Եւ սակայն, մենք մտքի օդափոխութիւն մը կատարելու փորձն անգամ չենք փորձած։

Չափազանց երկար տեւեց այս կղզիացումը՝ բոլոր գաղութներուն մէջ ալ։

Այս ընթացքով, վաղը մեր անունն ալ կը մոռնան։ Իսկ երբ հասնին ճակատագրական ժամերը, ապահովաբար պիտի հարկադրուինք թարգմաններ, միջնորդներ փնտռել ամէն ճակատի վրայ։

Մինչդեռ, տարիներով դրոց – բրոցներ հասցուցինք ուրիշներուն, Ռուսին եւ Թուրքին՝ արեւշատութեան համար։

Այսօր ալ ունինք շատեր, որոնք, այո, կղզիացած չեն, խառնուած, խրած են իրենց միջավայրին մէջ։

Բայց, — նորէ՛ն ուրիշի փառքին համար։ Լուծուելով համայնակուլ կաթսային մէջ։

Եւ կան ալ որ մերձեցում հաստատած են ցուցադրական յաւակնութիւններով։

Ասոնք չեն որ պիտի դարմանեն մեկուսացումը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

315 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ԵՒՍ...

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ՏԱԼ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բացի ծանուցուած հինգ հարիւրէն, ուրիշ բազմաթիւ Ասորիներ եւս կոտորուած են Սիմէլ աւանին մէջ, Մուսուլէն 40 մղոն դէպի հիւսիս։ Անգլիացի պաշտօնեայ մը որ այցելած էր Սիմէլի մօտակայ ճամբի մը գիւղերը, տեսեր էր լեցուած են խուճապահար կիներով եւ մանուկներով եւ համրած է 315 դիակներ։ Կը թուի թէ ասոնք ալ սպաննուած են անկանոն ոստիկանութեան կողմէ։ Դիակներէն շատերը գտնուած են բանակատեղիէն երկու մղոն հեռու։

« Թայմզ » հիմնուելով նոր մանրամասնութեանց վրայ, անվիճելի կը գտնէ որ անցեալ յուլիսին Սուրիա անցնող ասորի ըմբոստներն են օգոստոս 4ի եւ 5ի ընդհարումներուն պատասխանատուները։ Այն 500 հոգին որ նորէն Իրաք դարձան օգոստոս 4ին, խոստացած էին յանձնել զէնքերը։ Կը թուի թէ իրենց հանդիպած իրաքեան ջոկատը չփորձեց բռնի զինաթափ ընել զիրենք, բայց Ասորիները յարձակեցան եւ ոչնչացուցին զայն։ Յետոյ նեղքեցին ուրիշ զօրամաս մը։ Այս երկու ընդհարումները մեծ դառնութիւն պատճառեցին որ սաստկացաւ այն արեւելեան սովորական զրոյցներէն թէ Ասորիները յօշոտած են դիակները։

Պաղտատի անգլիական դեսպանատան հաղորդուած առաջին զսպողական գործողութիւնը գործն էր Իրաքի հիւսիսային շրջանի հրամանատարին, Պէքիր Սըտքը պէյի, որուն քիւրտ « պաշըպօզուք »ները 12ի չափ ասորի գերիներ բերին։ Պէքիր Սըտքը հրամայեց գնդակահարել ասոնք անմիջապէս, առանց դատի եւ առանց հարցնելու թէ ապստա՞մբ են թէ ոչ։ Յետոյ այս գործողութիւնը արդարացուց այն պատրուակով թէ զայրացած էր դիակներու յօշոտման լուրէն։ Բրիտանական գործակատարը երբ ստացաւ այս տեղեկութիւնը, դիմեց Ֆէյսալ թագաւորին եւ խնդրեց այլեւս թոյլ չտալ այսպիսի խստութիւններ։ Թագաւորը խոստացաւ թէ քննութիւն պիտի կատարուի գնդակահարութեանց մասին։

Մինչ այս մինչ այն, թագաւորը որոշած է նորէն Զուիցերիա երթալ, շարունակելու համար իր դարմանումը։ Այս առթիւ պիտի օգտուի առիթէն, եւ թէ գործուած խժդժութեանց մասին բողոքներ ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան։

⁂ Իրաքի թագաւորութիւնը կը բաղկանայ թրքական նախկին երեք նահանգներէն,— Պաղտատ, Մուսուլ եւ Պասրա։ 1920ի մարդահամարով բնակչութեան թիւն էր 2,850,000, որոնց 69,000ը քրիստոնեայ։ Ասորիներու թիւն է մօտ 60,000։

Ասորիները 10000 զինուո՞ր ունին

Նամակագիր մը կը գրէ « Թայմզ »ի մէջ.—

Օսմ. կայսրութեան օրով, Ասորիները կը բնակէին Հէքեարիի շրջանին մէջ։ Ծանօթ է թէ անոնք ինչպէս միացան Դաշնակիցներուն՝ Թուրքիոյ դէմ եւ թէ ինչպէս 1925ի համաձայնութեամբ որ Մուսուլը Իրաքի տուաւ, Հէքեարին մնաց Թուրքիոյ։ Այդ նահանգը ամայի է տակաւին, բայց Ասորիները կռնակէն զարկած ըլլալով Թուրքերը, այս վերջինները կ'ուզեն սահման մը պահել իրենց եւ այս սպառազէն ազգին միջեւ։

Անգլիական ծառայութեան մէջ մտած ըլլալով, Ասորիները, որոնց թիւը հազիւ 37,000ի կը հասնի, կրնան ռազմադաշտ հանել իբր տասը հազար զինուոր, կատարելապէս մարզուած անգլիական ճակատի վրայ, վարժ՝ անգլիական կարգապահութեան եւ ռազմական մեթոտներուն եւ իւրաքանչիւրը զինուած անգլիական նորաձեւ հրացանով մը։ Իբրեւ մարտական ուժ Ասորիները շատ քիչ հաւասարներ ունին այսօր Միջին Արեւելքի մէջ։

Որովհետեւ Թուրքիա չուզեր ընդունիլ Ասորիները, Իրաքը ստիպուած է ընդունիլ, քանի որ Անգլիա չէր կրնար ուրիշ տեղ փոխադրել զանոնք։ Արդ, Պաղտատի արաբականկառավարութիւնը չուզեր ասորական սպառազէն միջերկիր մը (անքլավ), որ պիտի յանդէր ինքնօրինութեան։

Անգլիոյ վարչապետը անձամբ կը զբաղի

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Մաքտոնըլտ առջի օր Լոնտոն վերադարձաւ ամառանոցէն, Իրաքի եւ Ասորիոյ դէպքերուն առթիւ։ Հազիւ մայրաքաղաք հասած, լսեց իր խորհրդականներուն եւ Պաղտատի անգլ. դեսպանին զեկուցումները։ Այս տագնապին մէջ, Մեծն Բրիտանիա ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կուտայ իր օդանաւային կայաններուն որոնց պահպանութիւնը յանձնուած է ասորի զինուորներուն։ Այս առթիւ պիտի յիշեցնէ, անշուշտ, անգլեւիրաքեան դաշնագրին տրամադրութիւնները, փոքրամասնութեանց ապահովութեան մասին։

Պաղտատի անգլիական դեսպանը Լոնտոնէն ճամբայ ելաւ երէկ, ուրբաթ, ուր անմիջապէս պիտի ներկայանայ Ֆէյսալ թագաւորին։ (Վերջին լուրի մը համաձայն, թագաւորը յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը)։ Զինուորական օդանաւ մը դրուած է դեսպանին տրամադրութեան տակ։ Ամէն պարագայի մէջ, դեսպանը Պաղտատ պիտի երթայ ժամ առաջ, գործադրելու համար իրեն տրուած հրահանգները։

Մահափորձ նախկին վարչապետի մը դէմ

Հինգշաբթի օր մահափորձ մը կատարուեցաւ Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Պ. Ցանկովի դէմ, որ օդափոխութեան գացած է Չէփինօ, Ռոտոփի լեռներուն մէջ։ Առտուն կանուխ իր սովորական պտոյտը կը կատարէր ընկերակցութեամբ երեք պահակներու, երբ ռումբ մը նետուեցաւ։ Ռումբը պայթեցաւ եւ պահակներէն մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Պ. Ցանկով թեթեւ սկրդուքներ միայն ստացած ըլլալով, փութաց դարմանել վիրաւորը։

Ահարեկիչը յաջողեցաւ փախչիլ։

ՉՈՐՍ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՐԿԱԾԸ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կրընոպլէն կը հեռագրեն Հավասի, օգոստոս 17 թուականով.— Փարիզ բնակող չորս Հայեր մոլորեցան Պէլտոնի լեռներուն մէջ, պտոյտի մը ընթացքին։ Չորսն ալ ողջ առողջ գտնուեցան, բացի մէկէն, Պ. Մավեան, որ 24 ժամ մինակ մնացած ըլլալով Պուլոնի Ջրվէժին մօտ, ուժասպառ ինկած էր եւ հարկ եղաւ հիւանդանոց փոխադրել։

ՀԱՅ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ ՄԸ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻ ԻՐ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

« ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷ Ի ՎԵՐ ԱՆՕԹԻ ԷԻՆՔ »

Հինգշաբթի օր, ժամը 2.40ին, երկու անծանօթներ կը ներկայանան Տօֆին փողոցի թիւ 30 խանութը, գոհարավաճառ Պ. Գէորգ Գույումճեանի։ Մինչ մէկը անհասկնալի բառեր կ'արտասանէր, միւսը ատրճանակը ուղղելով գոհարավաճառին, կ'ազդարարէ.

— Բա՛ռ չարտասանես, կը սատկեցնեմ...

Պ. Գույումճեան, որ ուժեղ երիտասարդ մըն է, խոյացաւ մարդուն վրայ, միեւնոյն ատեն օգնութիւն կանչելով։ Անծանօթը քաշեց ատրճանակը եւ Պ. Գույումճեան գետին փռուեցաւ, ծանրապէս վիրաւորուելով փորէն։ Այն ատեն երկու աւազակները փոխանակ թալանով զբաղելու, փորձեցին փախչիլ, բայց գաղտնի ոստիկան մը, որ փողոցէն կ'անցնէր եւ լսած էր ատրճանակին ձայնը, խոյացաւ եւ կրցաւ բռնել մէկը, կատաղի պայքար մը յետոյ։ Ուրիշ ոստիկաններ ալ օգնութեան հասան եւ կարելի եղաւ կաշկանդել անծանօթը։ Միեւնոյն ատեն Շարիթէ հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ վիրաւորը։ Աղիքը ծակած էր եւ առատ արիւն կորսնցուցած. բայց տակաւին ճաշած չըլլալով, կարելի եղաւ գործողութիւն կատարել։

Կալանաւորը, Սթէֆան Պապէնքօ, որ ծնած է 1899ին, Նովոչէրկասքի մէջ (Ռուսիա), հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ առաջին հարցաքննութեան.

— « Մասնակցած եմ Վրանկէլի բանակին եւ կռուած եմ բոլշեւիկներուն դէմ։ Երբ այդ բանակը քայքայուեցաւ, Պոլիս ապաստանեցայ։ 1924ին Ֆրանսա եկայ եւ գացի Լիոն։ Այնտեղ նախ աշխատեցայ երկաթուղիի գործերու եւ յետոյ մետաքսի գործարանի մը մէջ։ 1926ին Փարիզ եկայ եւ ծառայութեան մըտայ ճաշարանի մը մէջ, իբրեւ աման լուացող։ Բայց, 18 ամիսէ ի վեր գործ չունիմ։ Չորս ամիս առաջ հիւանդանալով, ատրճանակ մը գնեցի, անձնասպան ըլլալու համար։ Այդ միջոցին էր որ սրճարանի մը մէջ ծանօթացայ մեղսակիցիս հետ որուն ինքնութիւնը չպիտի յայտնեմ։ Երկուքս ալ կոպէկ չունենալով, եւ քանի մը օրէ ի վեր բան կերած չըլլալով, չորս օր առաջ որոշեցինք «բան» մը թոցնել »։ Ատրճանակ մը ես ունէի, հատ մըն ալ ընկերս։ Ժամանակ մը թափառեցանք առանց որոշում տալու եւ այս առտու Հալերու փողոցին մէջ, չը համարձակեցանք թալանել պտղավաճառի մը խանութը։ Առանց բան մը կերած ըլլալու, գացինք ման գալու Տօֆին փողոցին մէջ։ Ժամը 1ին գոհարավաճառի մը խանութը տեսանք այդ փողոցի թիւ 30ին վրայ։ Մէկ ժամէն աւելի կեցանք անոր առջեւ, ուսումնասիրելու համար։ Ժամը 2ին որոշում տուինք եւ ատրճանակը բռնած ներս մտանք։ Եւ որովհետեւ խանութպանը կ'ուզէր ձեռքէս առնել ատրճանակը, մաքառեցայ։ Այն ատեն էր որ մեղսակիցս կրակ բացաւ գոհարավաճառին վրայ »։

Ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ զէնքը քաշողը նոյնինքն Պապէնքօն է։ Ձերբակալուած պահուն, ատրճանակին մէջ կար վեց փամփուշտ, մէկը պարպուած էր։ Սենեակին մէջ ալ խուզարկութիւն կատարուելով, հինգ փամփուշտ եւ ռուսերէն բազմաթիւ նամակներ գտնուեցան։

Պ. Գույումճեան ալ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Երբ երկու երիտասարդները խանութս մտան, քանի մը անհասկնալի բառեր արտասանեցին եւ յետոյ յանկարծ վրաս խոյացան, կաշկանդելու համար։ Այն ատեն էր որ մաքառեցայ եւ մինչ օգնութիւն կը կանչէի, մէկը կրակեց վրաս։

⁂ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ երկու երիտասարդները գոհարեղէն չեն տարած։ Բաց մնացած էր դզրոց մը ուր մանր դրամներ կային։ Առանձին դարակի մը մէջ պահուած էին շատ թանկագին գոհարեղէններ։

⁂ Պ. Գույումճեան Սելանիկէն եկած էր քանի մը տարի առաջ։

Սիոնականներու Համագումարը

Հազարաւոր Հրեաներ խռնուած են Փրակա, Սիոնական 18րդ համագումարին առթիւ որ պիտի բացուի երկուշաբթի օր։ Կը կարծուի թէ մինչեւ 10 հազար Հրեաներ պիտի գան այս առթիւ, աշխարհի բոլոր մասերէն։

Համագումարին պիտի մասնակցին 400 պատգամաւորներ, Պաղեստինէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Ամերիկայէն եւ ուրիշ երկիրներէ։ Գերմանական լեզուն պօյքոթի ենթարկուած ըլլալով, համագումարին պաշտօնական լեզուները պիտի ըլլան եբրայեցերէնը եւ անգլերէնը։

Օրակարգի ամէնէն կարեւոր խնդիրներն են,— Պաղեստինի կացութիւնը Գերմանիոյ Հրեաներուն վիճակը, ներդաշնակ՝ հալածական Հրեաներու եւ Սիոնական դաշնակցութեան դիրքը՝ հանդէպ Անգլիոյ, իբրեւ հոգատար պետութիւն Պաղեստինի։

Սիոնական կազմակերպութիւնը այժմ ունի 650,000 անդամ՝ 48 երկիրներու մէջ։ Ամէնէն զօրաւոր կազմակերպութիւնը կը գտնուի Լեհաստանի մէջ, 367,000 անդամներով։

Միեւնոյն ատեն Փրակայի մէջ պիտի կատարուի հրէական մարզահանդէսը, որ պիտի տեւէ օգոստոս 23էն 27։ Պիտի մասնակցին 2000 հրեայ մարզիկներ։

Դաւեր եւ խստութիւններ Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիական թերթ մը շարք մը փաստաթուղթեր հրատարակեց, հաստատելով թէ Գերմանիոյ նացիները անդադար կը դաւադրեն կառավարութեան գլխուն։ Պերլինէն հերքեցին այս փաստաթուղթերուն վաւերականութիւնը, բայց աւստրիական թերթը կը պնդէ, լուսանկարներն ալ հրատարակելով։

Այս յայտնութիւնը եւ Աւստրիոյ դէմ կատարուած ուրիշ յարձակումներ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։ Հաւանական է որ Պ. Մուսոլինիի պաշտօն յանձնուի նորէն բարեկամական դիտողութիւններ ուղղել Պերլին։

⁂ Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց կարգ մը նոր որոշումներ, երկրին ապահովութեան համար։ Այսուհետեւ այն Աւստրիացին որ կը դաւէ իր երկրին դէմ, պիտի զրկուի հպատակութենէ եւ պիտի կորսնցնէ իր հարստութիւնը։ Հաշուի եղած է թէ այս օրէնքով 7000 աւստրիացի նացիներ (հիթլէրական) պիտի կորսնցնեն իրենց հարստութիւնը եւ հպատակութիւնը։

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՅԱՄԱՌԻ ԾՈՄ ՊԱՀԵԼ

Կանտի անիրաւական համարելով բանտին մէջ տրուած դիւրութիւնները, որոշեց շարունակել ծոմը։ Կառավարութիւնը ազդարարեց թէ արհեստական միջոցներով պիտի կերակրէ, եթէ ծոմը չդադրեցնէ 24 ժամէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Գերման երիտասարդութիւնը

Ա.

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրեցինք, հետզհետէ պիտի ներկայացնենք Եւրոպայի երիտասարդական շարժման գլխաւոր երեւոյթները, սեփական աշխատակցութեամբ կամ քաղուածաբար:

Արդէն հրատարակեցինք «Սոքոլ»-ներու կազմակերպութեան մասին: Մնացեալը կը հրատարակենք շուտով:

Օգտուելով «Թան»ի պրպտումներէն եւ ուրիշ աղբիւրներէ, կը շարունակենք շարքը.—

Երիտասարդութիւնը կը յատկանշուի այն անզուսպ եւ կրակոտ, անդադար ու տագնապահար նկարագրով, որ կը կորսուի չափահասութեան տարիքին մէջ։

Այս սահմանումը առաւելապէս կը պատշաճի գերման երիտասարդութեան: Արդարեւ, այն շարժումը որ կը կոչուի Sturm und Drang (*Թարգմանի* գրոհ եւ խոյանք), *չի ներկայացներ միայն ռոմանթիզմը կամ գրական շրջան մը, այլ եւ կը յատկանշէ ամբողջ սերունդի մը հոգեկան վիճակը: Երիտասարդ Կէօթէի եւ իր ընկերներուն, բանինք Թարմատի տարեկիցներու խոյանքն էր որ պատմութիւնը արձանագրեց այդ անունին տակ: Թէեւ, Տիկին տը Սթալ, խօսելով ռոմանթիզմի շրջանին մասին, օրուան բառին՝ «խանդավառութեան» սահմանումին մէջ կը տեսնէ ամէնէն յատկանշական գոյնը ամբողջ գերման ցեղայնութեան: Այդ պարագային, կարելի է հետեւցնել թէ գերման երիտասարդութիւնը լիովին կը պատկերացնէ իր ցեղը: Արդարեւ, գերման երիտասարդութիւնն էր, որ հոգին կազմեց ինչպէս Նափոլէոնի դէմ ծառացած ազգային ըմբոստութեան, նոյնպէս Մէթէրնիխի դէմ բարձրացած ազատական շարժման:*

Պատերազմէն ի վեր սովորութիւն դարձած է dynamisme*ը ընդունիլ իբրեւ գերմանական ինքնատպութիւն: Բայց այդ* dynamisme*ը կ'արտայայտուի գերազանցապէս գերման երիտասարդութեան մէջ, մանաւանդ պատմութեան այն շրջաններուն՝ երբ գերակշիռ են երիտասարդները: Ինչպէս այսօր: Արդարեւ պատերազմը հնձեց չափահասներու հսկայ թիւ մը: Եւ անոնք որ դեռ 30 տարեկան չկան, այսօր կը կազմեն այնպիսի թիւ մը, որ երբեք տեսած ըլլայ Գերմանիա: 1900—1914 շրջանին էր, որ Գերմանիոյ մէջ ծնունդներու թիւը հասաւ աննախընթաց բարձրութեան մը: Այդ ծնունդներն են, որ այսօր երիտասարդ դարձած կը գերակշռեն Գերմանիոյ բնակչութեան մէջ միւս սերունդներուն վրայ: Միւս կողմէ զանազան պայմաններ խորապէս ցնցեցին ու յեղափոխեցին գերման արդի երիտասարդութեան զգայնութիւնը, արդի սերունդին հոգւոյն մէջ դրին խմորում մը,— ա՛ր կեանքի նոր ձեւերու, հաւաքական կամ անհատական:*

Արդի այդ ձգտումներուն աղբիւրը հին է, սակայն: Կը հասնի մինչեւ Jugendbewegung (*երիտասարդական շարժում*), *նախապատերազմեան խմորում մը, որ խմբակներ կը կազմէ, ինչպէս* Wandervœgel*ները, որոնք սովորութիւն ունէին ազատօրէն շրջելու գիւղէ գիւղ, երգելով լայնարբերան կամ կիթառով, նման հին աշուղներուն: Այս երիտասարդներն էին, որ կ'ընդհանրացնէին սովորութիւնը ոտքով երկար ճամբորդութիւններ կատարելու,— սովորութիւն մը, որ դրոշմուած է Գերմանացիներու կեանքին մէջ, ինչպէս կը վկայեն այն հազարաւոր «Իջեւան Երիտասարդաց»ները, որ կը բարձրանան երկրին բոլոր անկիւններուն մէջ, ճամբաներուն բերանը: Այս շարժումը ունէր նաեւ իր ներքին հոգեբանական ու ընկերային արտայայտութիւնը,— արդարեւ «Երիտասարդներու շարժումը» կը յատկանշէր հրաշալի ընդվզում մը ընդդէմ ընտանիքին, խստաբարոյ հայրերու բռնադատութենէն, պետութեան հարկադրանքներուն, զորս կ'ուսուցանէր դպրոցը: Վանտէրվէօկէլները, տարաշրջիկ երիտասարդներ, կ'ուզէին ազատագրուիլ իրենց ծնողքներուն եւ ուսուցիչներուն հսկողութենէն: Անոնք կը յայտարարէին թէ ծնողքները եւ ուսուցիչները նեղիչներ են, հարստահարիչներ, եթէ ոչ բռնապետներ: Եւ կը պահանջէին ազատութի՛ւն ապրելու իրենց ուզած ձեւով,— ցանկութիւն մը, որ տարտամ է նպատակով բայց կը մնայ երիտասարդական, տարիքի պահանջ: Սակայն դիւրաւ կը բացատրուի այդ ըմբոստութիւնը, երբ նկատի առնենք որ չափազանց խիստ էին, Գերմանիոյ մէջ, ընկերային եւ դաստիարակչական օրէնքները: Գերմանական գրականութիւնը, թատրոնը սինէման բազմաթիւ օրինակներ կուտան բիրտ եւ կարծրասիրտ հայրերու, տանը եւ արտաքոյ ուսուցիչներու, որոնց զոհերը բնական է թէ պիտի ուզէին ձերբազատուիլ, հեռանալ՝ երթալ գտնելու համար ուրախութիւնը իրենք իրենց մէջ, ընկերներու հետ, ազատ օդին մէջ, բնութեան հետ:*

Այսուհանդերձ այս շարժումը ամբողջովին չտարածուեցաւ երիտասարդութեան մէջ: Պատերազմէն առաջ, գերման երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը փակուածին ենթակայ էր կարգապահութեան: Այդ զանգուածը կը յատկանշուէր իր պատշաճականութեամբ (conformisme), *իր յարգանքով հանդէպ դպրոցներու, ընթացիկ գաղափարներու, նոյն իսկ աւանդութիւններու: Այն խոնարհ եւ հլու ընթացքը զոր ցոյց կուտար մանաւորաբար համալսարանական երիտասարդութիւնը, մինչ ազդակ մը դարձաւ, սակայն, եռանդուութեան* (activisme), *անկախութեան ցանկութեան, զոր կ'արտայայտէր երիտասարդներու փոքրամասնութիւնը: Եւ ի վերջոյ դարձաւ խմոր մը, որ յեղափոխեց ծոյլ եւ հլու երիտասարդական բազմութիւնը:*

Այդ բազմութիւնը ցնցուեցաւ նաեւ պատերազմէն եւ յետ պատերազմեան շրջանի դէպքերէն,— նահանջը, յեղափոխութիւնը, մարքին անկումը, տնտեսական տագնապը, գործազրկութիւնը: «Երիտասարդական Շարժում»ը վերստին երեւաց ու ծաղկեցաւ՝ կազմելով, գերմանական աւանդութիւններու օրէնքով, բազմաթիւ ինքնատիպ խմբակցութիւններ (bunde), *որոնք կը յատկանշուէին փափաքով մը կեանքն ապրելու իրենց պատասխանատուութեամբ, անկախութեամբ, ընկերական համերաշխութեամբ, առանց երբեք որոշ ուղեգիծ ունենալու: Անոնք կը սիրեն ապրիլ քաղաքաքականութենէ բոլորովին հեռու,— ահա թէ ինչու չուտով տեղի տուին նոր խմբակցութեանց յորձանքին, նորահաս սերունդին, որ կը յարի դարուն նոր ձգտումներուն: Վասնզի յետպատերազմեան Գերմանիան էապէս քաղաքական ոգի կը կրէ, ճիշդ հակառակը կայսերական Գերմանիոյ, որ քաղաքականութիւնը կը վերապահէր կայսեր եւ անոր շրջապատին: Այժմ քաղաքականութիւնը մաս կը կազմէ հանրային հետաքրքրութեան: Արդարեւ քաղաքականութիւնը կը խուժէ ամէն ասպարէզէ ներս, նոյն իսկ թատրոնէն ու մարզական կազմակերպութիւններէն: Փութպոլի խումբերն իսկ կամ ազգայնական են կամ համայնավար, այնպէս որ յաճախ քաղաքական վէճեր կը ծագին ... գնդախաղի առեն:*

Գրեթէ գերման ամբողջ երիտասարդութիւնը բաժնուած է զանազան կազմակերպութիւններու մէջ,— ոմանք, ինչպէս Կայսերական Դրօշը, Կարմիր Ճակատը, Մարտական Խումբերը որոշապէս քաղաքական գոյն ունին, ոմանք ալ, ինչպէս Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները, Երիտասարդ Գերմանները 'Դաար' զինուորական ու մարզական գոյն: Բոլոր այս երիտասարդները կը գտնուին կարգ մը քաղաքագէտներու խօսքին կամ կրկէսներու կիրքին տիրապետութեան տակ: Անոնք կը պայքարին ոչ խօսքով եւ ոչ ալ ժողովատեղիններու մէջ, այլ բռունցքով, գաւազանով, դանակով, ատրճանակով՝ փողոցին մէջ, վերջապէս հոն ուր կը հանդիպին իրարու երկու հակառակորդ կողմերը: Ձին սիրեր վիճիլ, գաղափարի համաձայնութեան տեղ կը նախընտրեն խփել հակառակորդին բերանը, չթողուլ որ խօսի,— կը հրեն կը հրմշտկեն, կ'աղմկեն, կռիւ կը յարուցանեն: Վերջապէս,— կեցցէ՛ բռնութիւնը:

Բռնութեան այս հասարակաց ճաշակով, որ կը մղէ զարնելու - զարնուելու, վիրաւորելու — վիրաւորուելու, սպաննելու — սպաննուելու, գերման արդի երիտասարդները եղբայրներ են կարծես իրարու,— համոզումով տարբեր, բայց խմորով նման:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ԿԱՆԱՆՉ ԳԱՐԻ»

Ցօղնած ու քրտնաթոր կանգ առաւ ան ստուարա թմբի մը ներքեւ եւ երկար շունչ մը քաշելէ վերջ, նստաւ անոր բունին յեց ու սկսաւ մտիկ ընել հրճուալից երգն անտառին թռչուններուն: Պահ մը յետոյ կզակն առաւ ափին մէջ եւ երազկոտ աչքերով դիտեց օդն ի վեր թեւածող, գոյնզգոյն թիթեռնիկներուն շուրջպարը:

Կամաց կամաց արեւն իր վերջին շողերը հաւաքեց մօտակայ լճակին ալեակներուն վրայէն: Իրիկնահովն անցաւ սօսիներու տերեւները խշրտացնելով: Օդաչու սաուեր մը՝ բոյր մը անցաւ խնկարոյր զեփիւռին հետ փաթթուն, սրսփացուց թերթիկները յիշատակներու գրքոյկին: Սարսռաց ան՝ ապա յուզուած խորասուզուեցաւ անրջանքի մէջ ուր՝ կարծէք ջանաց անցնիլ իր կեանքին բուրաստանէն՝ ցանկալով հոն գտնել ու քննել մոռացուած բոլոր ծաղիկներն իր անցուցած գարուններուն:

Այս պահուն իր յիշողութիւնները տարին հեռացուցին զինք մինչեւ իր մանկութեան օրերը, երբ դեռ հազիւ տասնուկէս տարեկան վարժոռն ու անհոգ դպրոցական մըն էր: Կեանքի՝ ապրուստի մասին գաղափար չունէր, այնպէս որ իրենց տան մէջ ամէն ինչ կարգին կը տեսնէր. հոն գրեթէ միշտ բարիքն անպակաս էր: Իրեն կը մնար դպրոց երթալ, դասերով զբաղիլ եւ կիրակի առտուներն ալ եկեղեցի յաճախել եւ հոն չափելի հազուելով հոգեւոր չարականներ երգել: Վերջապէս պատրաստուիլ «շնորհքով» մարդ ըլլալու համար:

✕

Անհոգ էր իր մանկութիւնը եւ այդ երջանիկ օրերէն մէկն էր դարձեալ որ դպրոցէն վերադարձին իր սովորական զուարթ — զոչումով տուն մտաւ: Նախ պայուսակը որ չատ մը աւելորդ գրքերով կը պայթէր՝ տեղը դրաւ, ապա քուրիկէն կտոր մը հաց եւ պանիր առնելով քովընտի սենեակը անցաւ: Հոն ձեռքերը գետնին դնելով, բազմացին տակ սողոսկելով, այնտեղէն իր վէգերը եւ բաւականաչափ կուտ առնելով ամենայն արագութեամբ դուրս թռաւ դէպի թթենիներու տակ որ թաղեցի տղոց միակ խաղավայրն էր:

Վաղուց հոն կը սպասէին արդէն Հրաչը, Կայծակը, Կարօն եւ Խորէնը: Զուարթ ու չարաճճի աչքերով իրարու ժպտելէ վերջ հողին վրայ նստան եւ սկսան իրենց կուտերը գետնին վրայ դիզել: Խաղն սկսած էր, բայց բախտը իրեն չէր ժպտեր, այնպէս որ իր քանի մը հարիւր զոյգ կուտերը չուտով սկսան պակսիլ, քիչ մը դրուչութեամբ խնայողութեամբ կը վարուէր: Վերջապէս եկաւ պահ մը որ բախտն իրեն սկսաւ ժպտիլ, ուրախութիւնն անսահման էր: Ինչ մեծ հրճուանք, խաղէն վերջը, դրպանները կուտերով լեցուցած տուն պիտի վերադառնար, իսկ յաջորդ օրը դպրոցին մէջ իր դասընկերներուն հպարտօրէն պիտի խօսէր նախորդ օրուան իր յաղթանակներուն մասին:

Երբ այս երազանքներուն մէջ կը խայտար իր մանուկ հոգին, կանչեցի ձայն մը լսեց: Նախ չլսել ձեւացուց: Բայց երկրորդ անգամ իմացաւ զայն, ձայնն իրեն ծանօթ թուեցաւ, ուստի գլուխը դարձուց անոր եկած կողմը: Իրօք քուրիկն էր որ ճամբու եզերքին բարտիին տակ կեցած կը կանչէր: Երբ ինք գլուխը դարձուց, քուրիկը աւելցուց.

— Ծօ՛, կոտրուելիք, եկո՛ւր, եղբայրը քեզ կ'ուզէ:

Այո, եղբայրը կը կանչէր: Այն բարձրահասակ, յաղթանդամ երիտասարդը որ յաճախ իր ձեռքէն բռնած ամէն կիրակի կէսօրէն վերջ Ակումբ կը տանէր, եւ պատին վրայ չարուած հերոսներու նկարներուն առջեւէն անցնելով, անոնց գործերուն մասին իրեն տեղեկութիւններ կուտար: Իսկ ինք՝ աչքերը խոշոր — խոշոր բացած անոնց մարթէ արտասովոր գլխանոցներուն, փամփուշտներով բեռնաւորուած կուրծքերուն, կը մնար յափշտակուած մինչեւ որ եղբօր քաշկռտուքը զինք սթափեցնէր:

Շատ անգամ իրիկունները ինք կը զգացէր բոլորին հետ: Եղբայրն էր դարձեալ որ զինք մահճին մէջ կ'առնէր եւ ականջէն վար սիրուն հէքեաթներ եւ քաջերու կեանքէն առացուածքներ կը փսփսար: Երբեմն ալ քարիւղի լապտերի մը աղօտ լոյսին տակ «Կայծեր»ը կը կարդացնէր իրեն՝ իսկ ինք լուռ ու մունջ մտիկ կ'ընէր: Հոգ չէ թէ մանուկ ըլլալով սահուն կարդալու դեռ անկարող էր, նոյն իսկ յաճախ կը կապկպէր, կամ խեղբեկելով անուններուն ձանձրոյթ կը պատճառէր: Այս բոլորին հակառակ եղբայրը հաճոյք կը զգար իր ընթերցումը մտիկ ընելով, իսկ աւելին՝ խոստացած էր որ իրեն քուռակ մը բերէ գեղէն, անոր փոխարէն գեղեցիկ ու տոկուն իշուկ մը բերած էր: Ահա այս եղբայրն էր որ զինք կ'ուզէր:

Ուստի անմիջապէս կուտերը եւ վէգերը հաւաքեց լեցուց գրպանները եւ առանց անսալու իր ընկերներուն դժգոհանքներուն, «վաղը իրիկուն» բացագանչելով հեռացաւ:

Շտապով վազեց, երբ հազիւ բակի դռնէն ներս մտած էր, տեսաւ որ եղբայրը պարկ մը ուսին, դրան առջեւ կեցած, իրեն կը սպասէր, երբ ինք սեմին վրայ երեւցաւ—Ծօ՛, չուտ ըրէ՛ բացագանչեց ան: Ինք ներս վազեց ու նախկինին պէս սողոսկելով կուտերն ու վէգերը տեղաւորեց եւ եղբօրը հետեւեցաւ: Հազիւ քանի մը քայլ յառաջացած էր, վարանումով մը հարցուց.

— Եղբայր, ի՞նչ պիտի ընենք:

— Քեզ պտոյտի պիտի տանիմ, հոնկէ ալ իշուկին համար կանանչ գարի պիտի բերենք:

Երբ պտոյտի խօսքը լսեց, ուրախութիւնն անսահման եղաւ: Այլեւս բառ չաւելցուց, գլուխը կախեց ու մեծ մարդու հոգեր առած եղբօր քայլերուն հետեւեցաւ: Միանմարար նեղ մէջանցքէ մը անցնելէ յետոյ, պարտէզին դուռը բանալով գացին իշուկին մօտ որ կ'արածէր: Եղբայրը մօտեցաւ նախ կենդանիին պախուրցը անցուց, ապա զինքը հեծցնելով քշեց:

Արեւը արդէն ծռեր էր դէպի մայրամուտ, օդը զով էր: Անոնք սկսան ճամբան չարունակել չուկային մէջէն, ինք իշուկին վրայ հեծած: Քաղաքին ծայրամասն էին արդէն որ կիսախարխուլ զօրանոցը քաղաքն ու ամայութիւնը իրարմէ կը բաժնէր: Ինք իշուկին վրան նստած անկապ երգ մը կ'երգէր, իսկ եղբայրը մերթ ընդ մերթ իր թեւէն կը բռնէր որ վար չիյնայ:

Ճամբան երբեմն իշուկը գլուխը կը կախէր գետին ու բերան մը թարմ խոտ կը փրցնէր: Այսպէս ծորենիներուն եզերքն ի վար ճամբորդելով վերջապէս հասան գարիի արտերը: Կատարեալ մութ էր: Եղբայրը իշուկը կեցուց, զինքը քամակէն վար առնելով պախուրցը իր ձեռքը տուաւ եւ աւելցուց.

— Հոս նստէ, թող իշուկը արածի, չըլլայ թէ ձայն — ձուն հանես, չըլլի՛ր կը փրցնեմ:

Եւ պարկն առնելով հեռացաւ:

Ինք պպզած նստաւ գարիի արտին եզերքը, ձեռքովն ամուր բռնեց իշուկի պախուրցը եւ աչքերը խոշոր — խոշոր բացած նայեցաւ եղբօրը ետեւէն որ անհետացաւ թանձր խաւարին մէջ: Ապա ջանաց յարգել եղբօրը պատուէրը — ձայն չհանել:

Հեռուէն չարագուշակ բու մը վայեց: Իր հոգին սարսռաց դողով, որովհետեւ մայրիկն ըսած էր իրեն թէ այդ թռչունին վայիւնը չափազանց գէշ նշան էր, նոյն իսկ յաճախ տուն քանդող: Ամբողջ մարմնով սկսաւ դողալ: Մօտակայ առուակին գորտերն ալ սկսեր էին իրենց անախորժ կռկռոցը: Անհամբեր կը սպասէր եղբօրը որ բաւական ուշցաւ: Ցանկարծ հրացանի մը որոտը լսեցաւ հեռուէն, քիչ մնաց որ պիտի պոռար այլեւս, եթէ չլսէր եղբօրը ձայնը որ կ'ըսէր.

— Զվախնա՛ս, հոս եմ:

Վերադարձած էր: Պարկը իշուկին վրան դրաւ, հեծցուց նաեւ զինքը եւ տարբեր ուղղութեամբ սկսաւ քշել: Այսպէս անցան գարիի արտերուն մէջէն գտնուած նեղ ճամբէն եւ ուղղուեցան ... բլրաշղթային կողն ի վեր: Երբեմն իշուկին սմբակն կայծեր կը թռչէին, բայց ինք միշտ կը զգար եղբօրը ձեռքը որ պինդ բռնած էր իր թեւը եւ պահապան հրեշտակի մը նման կը հսկէր իր վրայ:

Բաւական բարձրացած էին: Խեղճ իշուկը կը տքար, յայտնի էր որ բեռը չատ ծանր էր, բայց մթութեան մէջ գրեթէ միշտ կը լսէին գաւազանի հարուածները որ կը ստիպէին տակաւ եւ ճամբան չարունակելու: Ինք միշտ լուռ կը մնար եւ չէր համարձակեր եղբօրը հետ բառ մը իսկ փոխանակելու: Կը զգար որ այս իրենց եկած ճամբան չէր, բայց կը լռէր:

Մէկէն քաղաքին աղօտ լոյսերն երեւցան: Հասած էին ... բլրաշղթային կատարը, այժմ ճամբան դէպի քաղաք կը ծռէր, երբ լոյսերը երեւցան, քիչ մը ուրախացաւ, յուսալով որ չուտով տուն պիտի հասնին: Զառիթափն էին արդէն եւ վար իջնելու համար արագ յառաջացան անցնելով ... ուխտատեղիէն: Արդէն տափարակ ճամբան հասած էին, որուն մէկ կողմը .. բլրաշղթան կ'երկարէր իսկ միւս կողմը ... թաղի տուներուն չարքը:

Ժամանակը բաւական յառաջացած կ'երեւէր, որովհետեւ չատ մը ընտանիքներու լոյսերը մարած էին:

Վերջապէս դրան մը առջեւ կանգ առին որ ինքնաբերաբար կռնակին վրայ բացուեցաւ եւ տարտամ լոյսին մէջ կարճահասակ թաւ ու թուխ մօրուքով ... վարժապետը երեւցաւ:

— Մեր տղայ, անվտանգ հասա՞ր, ըսաւ ան ժպտելով:

— Կը տեսնես, չէ՛, պատասխանեց իր եղբայրը որ նախ զինք վար առաւ եւ ապա պարկը աճապարանքով ներս տարաւ: Ինք կեցաւ դրանը առջեւ մութին մէջ, դարձեալ իշուկին պախուրցը ձեռքին մէջ: Զարմանքով կը դիտէր անցած դարձածը, որովհետեւ եղբայրն ըսած էր որ «իշուկին գարի պիտի բերենք» եւ փոխանակ իրենց տունը տանելու, վարժապետին տունը բերած էր: Այս բանը չհասկցաւ: Բայց եղբօր բացակայութիւնը երկար չտեւեց, ան չուտով վերադարձաւ վարժապետին հետ, որուն աչքերը կը փայլէին արտասովոր ուրախութեամբ մը: Ահա իրեն մօտեցաւ ու իր մազերը շոյելով հարցուց.

— Շատ վախցար, չէ՛:

— Այո՛, պարոն, չա՜տ վախցայ, պատասխանեց անհամարձակ:

Եղբայրը վերստին իշուկին վրայ դրաւ պարկը որ թէեւ գարիով լեցուն կ'երեւէր, բայց առաջուան չափ ուռած չէր:

— Մեր տղայ, աճապարէ, լսելի եղաւ վարժապետին ձայնը եւ դուռը փակուեցաւ:

Իշուկին վրայ էր դարձեալ: Կը ձանձրանար այլեւս որովհետեւ «պըտոյտ»ը երկար տեւած էր, մանաւանդ չատ էր յոգնած ու կամաց կամաց աչքերը կը գոցուէին: Վերջապէս ըսաւ եղբօրը.

— Եղբա՛յր քունս կուգայ:

Եղբայրը զինք հանդարտեցնելու համար, պատասխանեց.

— Հասած ենք արդէն, նայէ՛, ... չուկային մէջն ենք:

Զուր էին եղբօրը յորդորները որովհետեւ քունն աչքերէն կը վազէր չատ չանցած քնացաւ:

Յաջորդ առտուն երբ արթնցաւ ... անկողնի մէջն էր եւ արեւն ալ, բաւական բարձրացած: Տեսաւ որ եղբայր կ'աշխատէր: Մտաբերեց նախորդ գիշերուան անցուդարձը:

— Եղբա՛յր, այսօր ալ իշուկին գարի բերել պիտի երթա՞նք:

— Այո՛, հոգիս, այո, բայց նախ պէտք է որ դպրոց երթաս:

✕

... Տարիքն առած էր այժմ, այսօր, յիշելով մանկութեան օրերը այս դրուագը, կրցաւ քակել հանգոյցը:

Այդ պահուն, եղբօրն ստուերը ... րէն անցաւ իր աչքին առջեւէն, ... սաւ սրբազան ուխտի այդ անդրանիկ, բայց անձնուէր զինուորը որ յամառ գիշերներն անքուն ակումբէ ակումբ ժողովէ ժողով կը վազէր, «իշուկին կանանչ գարի բերելու» պատրուակով:

Այդ պահուն, աշտարակին ժամացոյցը հնչեց: Տասնմէկուկէս ... էր: Վեր ելաւ եւ սկսաւ քալել յոգնած եւ մտամոլոր: Կարծես ... ձայն մը կը փսփսար ականջին:

— Քեզ պտոյտի պիտի տանիմ, հոնկէ ալ իշուկին համար կանանչ գարի պիտի բերենք: (Փոխադրութիւն ...)

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայ յեղափոխականները կը սպասեն անգլիական նաւերուն.— Ռուս վանք մը յեղափոխական կեդրոն.— Քրիստոնեաներու նոր խաչակրութիւնը

(«Միլլիյէթ»ի պալատական յուշերէն)

Սուլթան Համիտի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան հիմը «խարբէի մասլահաթ»ն էր, ամէն գործ անուշ տեղը կապելով օրերը անցընել կ'ուզէր: Թուրքիան այն ատեն կազմող բազմապիսի ազգերուն եւ կրօնքներուն իւրաքանչիւրին հանդէպ իր մասնայատուկ քաղաքականութիւնն ունէր:

Թուրք հին թագաւորներուն արխայանքին իբր հետեւանք Հայ, յոյն եւ կաթոլիկ պատրիարքարաններուն մասնաւոր առանձնաշնորհումներ տրուած էին որոնց յենելով, Պատրիարքարաններն ալ կը կռթնէին Ռուսիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ:

Այս եւրոպական պետութիւնները իրենց պատրուակ բռնելով իբր թէ քաղաքակրթութեան ծաւալումը, կրօնքներու ազատութիւնը, մասնաւոր չահերու պաշտպանութիւնը, մարդկութեան եւ դաստիարակութեան պահպանութիւնը եւն., կը թափանցէին ամենայետին անկիւնները, այդ առթիւ մեծ ծախսեր ալ կատարելով: Սատանաներուն իսկ փապուճը թէքս *հագցնելու չափ ճարպիկ միսիոնարներ, կրօնաւորներ, կրօնաւորուհիներ եւն. ղրկելով վարժարաններ, հիւանդանոցներ եւն. եւն. կը բանային: Անոնք մարդասիրութեան կը ծառայէին երկիրը կը թունաւորէին, եւ իրենց չահերուն գործիք կը ծառայեցնէին իրենց կրօնակից տարրերը եւ անոնք ալ կը խաբուէին:*

Օրինակ. Պոլսոյ հայկական առաջին դէպքին առեն հայ յեղափոխականները Գում Գափուի Պատրիարքարանին եւ Լալէլի թաղը գտնուող Թաշ Խանի տանիքը ելլելով կը դիտէին թէ անգլիական տորմիղը ե՞րբ Մարմարա պիտի հասնի: Իրենց յոյսերը ի դերեւ ելան եւ աչքերնին ճամբան մնաց: Քանի մը օր պահուելէ ետք, հասկնալով որ խաբուեր են, անձնատուր եղան:

Հայերը 1878*ի դաշնագրին համաձայն կը կարծէին թէ Անգլիա իրենց ի նպաստ պիտի ազդէ Թուրքիոյ վրայ: Մինչ Անգլիա, այդ դաշնագրով իր նպատակը ձեռք բերելէ, այսինքն Կիպրոս կղզին գրաւելէ յետոյ, ամէն ինչ մէկ կողմ ձգած էր:*

Սուլթան Համիտ այդ պահուն անգլիական դեսպանին հաճոյակատարութիւններ ընելով եւ յետոյ գերման կայսեր ձեռքը սեղմելով, այդ դատարկ աղմուկը անցուց:

1896 *օգոստոս* 20*ին Ղալաթիոյ օսմ. պանքան ռումբով գրաւող հայ ֆէտայիները ռուս դեսպանատան Ա. Թարգման Մաքսիմովի միջնորդութեամբ իրենց արժանի պատիժէն փրկուելով երկրէն դուրս հանուեցան: Այս ալ զինքն զոհ թուեցաւ թէ Սուլթան Համիտ, թէ ռուս դեսպանատունը թէ հայ յեղափոխականները:*

Գերմանիա ալ սկսաւ իր չահը հետապնդել Արեւելքի մէջ մեծ ծաւալապաշտ երկիրներուն պէս:

✕

Պոլսոյ Պատրիարքարանները, եկեղեցիներն ու վանքերը իրարու հետ համերաշխ էին ընդդէմ կառավարութեան եւ երկրին, այնպէս որ, երբ խնդիր մը ծագէր, ոչ միայն օտար պետութեանց կ'ապաւինէին, այլ եւ իրարու կ'օժանդակէին: Այսպէս այդ հաստատութիւնները օր օրի աւելի անվախ աւելի չփացած կը դառնային:

Սուլթան Համիտի լուր տուած էին թէ Ղալաթիա, Մոմհանէի պողոտային վրայ գտնուող Անտրէավսքի ... նուն ռուսական վանքին մէջ գաղտնի ընկերակցութիւն մը կազմուած է որ մէ կ'օգտուի նաեւ հայկական կոմիտէն: Թագաւորը խռոված էր, որովհետեւ տարին անգամ մը՝ Ռամազանի 15ին Մարգարէին վերարկուին այցելելու համար այդ ճամբէն կ'անցնէր: Ուստի մեծ կարեւորութիւն տրուեցաւ եւ քննութեան ձեռնարկուեցաւ:

Հասկցուեցաւ որ, Թէոտորովիչ ... նուն ռուս կղերականի մը նախագահութեամբ Երուսաղէմ գացող ռուս ուխտաւորներուն օժանդակելու դիմակին տակ կազմուած էր բարեգործական ընկերութիւն մը: Անդամակցողները տարեվճար մը կ'ընէին եւ իրենց առատաձեռնութեան համեմատ անագապղինձ, արծաթէ եւ ոսկի չքանշաններ կը ստանային: Ընկերութեան կը մասնակցէին նաեւ տեղացի Հայեր եւ Յոյներ:

Քննութեան արդիւնքին վրայ Աբտիւլ Համիտ բան մը չկրցաւ ընել, որովհետեւ գործ պիտի ունենար ռուս դեսպանատան հետ. ուստի, իր «սուրբ անձը» պաշտպանելու համար, որոշեց որ անկից յետոյ, ծովու ճամբով անցնի Պոլսոյ կողմը եւ այս բանին յատկացուեցաւ «Սէօյիւտլու» զրահանաւը: Միւս կողմէ բազմաթիւ գաղտնի ոստիկաններ ամէն տեսակէտով հսկողութեան տակ առին ռուսական վանքը:

Բախտին անիւը դարձած է հիմա: Այդ վանքը որ վախցուցած էր Աբդիւլ Համիտի պէս միահեծան բռնակալ մը, այսօր, Թուրք սահմանադրութեան օրով, մասամբ գրաւուած է, իբր կառավարական պաշտօնատուն, իսկ մնացեալ մասը հանդարտ բնակարան վիճակի մը մէջ կը մնայ:

×

Երուսաղէմի կառավարչութենէն ե... տեղեկագիրներէն եւ թերթերու ... հրատարակութենէն յայտնի եղաւ թէ ... քրիստոնէական խորհրդաժողով ... պիտի գումարուէր, որուն նպատակն էր Երուսաղէմի մէջ հակայ... հաստատութիւն մը հիմնել, աշխարհի քրիստոնէական գործերով զբաղելու ... եւ ժամանակաւորապէս Արեւելքի մէջ կը... րօնական գործունէութեան ուժ տալու ... նպատակով: Նոյն իսկ Ֆէնէրի Յունաց պատրիարքարանը որոշած էր երկու աշխարհական եւ երկու սինո... դական գրկել իբր պատուիրակ: Սուլթանը այս մասին գաղտնի քննութիւն մը կատարելու համար պաշտօնական յանձնած էր ոստիկանական նախարար Շէֆիք փաշայի, ասուած ընդհ. հրամանատար Ճէմալ պէյի եւ ինծի: Ա... պարտուղար Թահսին փաշա մեզի հաղորդեց Թագաւորին խօսքերը նոյնութեամբ.

— «Այս գործը շատ կարեւոր է եւ փափուկ է: Հին խաչակիրներու ժամանակին մէկ արդիւնական ձեւն է այս: Քննութեան արդիւնքը թող բերուի ինծի, ես կը խորհիմ ձեռք առնուելիք միջոցները»:

Քննութեամբ հասկցուեցաւ որ փաստ կար Երուսաղէմի մէջ տեւական ժողովին մը սահղծելու քրիստոնէական խնդիրներով զբաղելու համար, թէ այս միութեան անդամակցած էին անգլիացի, ամերիկացի ու գերմանացի 850 կղերականներ, իսկ Թուրքիոյ քրիստոնեաներուն մէջ ամէնէն ազդեցիկը՝ Ֆէնէրի Յոյն Պատրիարքարանն ալ հրաւիրուած եւ ան ալ ընդունած էր հրաւէրը: Անգլիքան եկեղեցին պաշտօնապէս թղթակցած էր Եուաքիմ պատրիարքին հետ, որուն լուսանկարը ինքնագիր ստորագրութեամբ կախուած էր Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին դահլիճին մէջ:

Յունաց պատրիարքարանը գործի ... հրահանգ տուած էր բոլոր ա...

[illegible]

...ուեղ կողմին դէմ գործելը խիստ դժուար էր:

Մեր քննութեան արդիւնքը հաղորդեցինք պալատ եւ Սուլթան Համիտ ... իր յարմար դատած միջոցները ձեռք առնել:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Դրօշամարտին հետեւանքները

—・・—

«Բանուոր», Ամերիկայի բոլշեւիկներուն շաբաթաթերթը, կ'գրէ թէ երկու Դաշնակցականներ յուլիս 27ին յարձակած են Յ. Գույումճեանի վրայ, որ «բանաստեղծութիւն» մը գրած էր, «Դրօշակի առեւտուրը» խորագրով:

Ահա քանի մը հատուածներ, գաղափար մը տալու համար այդ գարշելի, սրիկայական լեզուագրութեան մասին որուն նմանը յետին Գնչուն իսկ չպիտի կրնար գրի առնել.

Ես կ'ատեմ քեզ ու քու անունդ եռագոյն դրօշակ,
Քեզ որ «Հայկական» են կոչեր դաւաճանները մեր ցեղին եւ դասակարգին:
«Հայկական եռագոյն ···»
Երբեք անգամ անիծեալ դրօշակ,
Դուն որ արեան անձրեւներ տեղացիր մեր գլխուն,
Ու թոքախտաւոր շուքդ ձգեցիր մեր ուսերուն վրայ:
Ո՞վ պիղծ քուրջ ու ապականեալ խորհրդանիշ,
Անէ՛ծք քեզի,
Անէ՛ծք քու կարնատեւ կեանքիդ ու վարակախտաւոր դիակիդ,
Զոր արիւնարբու դահիճներ տակաւին կը քաշքշեն գերեզմանէ գերեզման:
Ու դուն, ահի դրօշակ,
Մահի դրօշակ,
Քու գանգն հասակդ նետեցիր հովերուն,
Ու թեւերդ բացիր ծովերուն,
Ցաւի ու դաւի երգեր հիւսեցիր անպատում:
Եռագոյն դրօշակ,
Ես կատեմ քեզ,
Դո՛ւն իժի ծնունդ,
Եւ պառաւ արգանդի ցաւագար վիժում,
Դո՛ւն որ միայն դժբախտութեան նամբաներ տարիր մեզ,
Ատելութեան ու հուրի դժոխքներ վառեցիր մեր երկրի սրտին մէջ:
Հակառակ անոր որ ալիքներէ քշուող փուն աղբի մը պէս մարմինդ դուրս շպրտուեցաւ մեր երկիններէն, եւ սակայն քու դիակդ տակաւին կը քաշքշեն գերեզմանէ գերեզման:
Ես կատեմ քեզ ու քու արիւնախառն ծագումդ,
Կ'ատեմ քու «փառքդ» ու ստոր պատիւդ,
Կ'ատեմ քեզ եթէ մինչեւ անգամ դուն մեր երկրին համար «յաղթութեան» պսակներ խլէիր,
Ես կ'ատեմ կողոպուտի ու կեղեքումի յաղթանակները,
Ու քու ալիքներդ արեան հովեր կը փչեն:
Անէ՛ծք քեզի,
Ո՛վ նիւաղային դրօշակ,
Մահաբոյր պատանք 1
Թունաւոր գոյն, օձերու օշարակ,
Անէ՛ծք նոյն իսկ քու անշարժ ու անկենդան դիակիդ, որուն վրայէն մենք կ'անցնինք, իբրեւ թէ նեխներ ու միջատներ կոխկռտէինք:

⁂ Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը կը գրէ թէ օգոստոս 8ին փողոցին մէջ յարձակում կրած եւ դէմքէն վիրաւորուած է Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովին ատենապետ Տօքթ. Յ. Թաշճեան, եռագոյնի պայքարին առթիւ:

⁂ «Յուսաբեր» եռագոյնի փոխ մը հաստատած է դատական հետապնդումներու համար, հրատարակութեան տալով երեք անկուսակցականներու հետեւեալ նամակը.

— «Տեղեկացանք, որ ոստիկանական հրահանգով, շնորհիւ ռամկավարներու կողմէ տարուած աղաղաւ աշխատանքին, մեր սիրելի Եռագոյնի գործածութիւնը արգիլուած է Եգիպտոսի մէջ: Ազգային բոլոր խաւերէն տրտունջ եւ նզովք կը լսէք անխտիր կուսակցութեան հասցէին: Սուգ է մեր տուներուն մէջ, անգամ մըն ալ դաւաճան Հայու ձեռքերով կը մատնուի մերնահատակացը եւ կրնայ... ուի անոր սրբութիւնը: Ուստի պէտք է հանել ամբողջ ժողովուրդը եւ օրինական ճանապարհով հետապնդել մեր անմեղ ազգին իրաւունքը Եգիպտոսի հիւրընկալ կառավարութեան առջեւ, որուն վեհապետը ամէնէն յարգալիր վերաբերմունքը ունեցաւ դէպի մեր պաշտելի եռագոյնը:

Մենք բոլորովին չէզոք ենք, չենք պատկանիր ոեւէ կուսակցութեան: Մեր կուսակցութիւնը — մեր սիրելի ազգն է, եւ մեր դաւանանքը — անոր սրբութիւնները:

Վստահ հիւրընկալ կառավարութեան արդարադատութեան վրայ, կ'առաջարկենք օրինաւոր ճանապարհով հետապնդել մեր նուիրական իրաւունքը, եւ այս նպատակով կը նուիրենք մէկ Եգ. ոսկի»:

⁂ Երէկ հրատարակած էինք Ամերիկայի գաղութին Ազգ. Վարչութեան յայտարարութիւնը՝ եռագոյնի վէճին առթիւ: Ինչպէս կ'երեւայ, վարչութիւնը ուզած է անուշի կապել վէճը, մինչդեռ գաղութը խորապէս յուզուած է եւ առաջնորդին պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէ:

Այս առթիւ «Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (3 օգոստ.).

— «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իրր թէ «անուշի է կապեր» Շիքակոյի դայթակղութեան առթիւ ծագած վէճը եւ Առաջնորդը ճերմկցնելու փորձ ընելու հետ մէկտեղ չէ աշխատեր նաեւ սեւցնել մեր ազգային դրօշակը: «Պայքար» դժգոհ է որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը անորոշ վիճակի մը մէջ ձգեր է խնդիրը, փոխանակ ամբողջովին իւրացնելու ռամկավար աղանդերու տեսակէտները Եռագոյնի մասին:

Իր այս դժգոհութիւնը յայտնելով՝ «Պայքար» կը պահանջէ, որ Ազգային Կեդր. Վարչութիւնը էջմիածնէն նոր հրահանգ մը կամ կոնդակ մը բերել տայ Եռագոյնին գործածութիւնը արգիլելու համար ազգային հաստատութեան եւ հանդէսներու մէջ: Ռամկավար թերթը նոյն իսկ այնքան առաջ կ'երթայ, որ կը յայտարա րէթէ Հայոց եկեղեցիի այն պաշտօնեաներն ու ժողովականները, որոնք «կը մերժեն յարգել ու կը հակառակին Հայոց հայրապետի հեղինակութեան, ոեւէ պատուակաւ ու պատճառաբանութեամբ չեն կրնար պաշտօնեայ ու ժողովական մնալ եւ պէտք է հրաժարին»:

Ասիկա պարզապէս կը նշանակէ թէ՝ երբ (կամ եթէ) էջմիածին, Խորհրդային կառավարութեան ճնշման տակ հրահանգ տայ արտասահմանի հայ եկեղեցիներուն՝ ոտքի տակ տալու մեր ազգային դրօշակը (Եռագոյնը), բոլոր այն հոգեւորականները, հոգաբարձուներն եւ պարզ հաւատացեալները, որոնք չեն յարգեր էջմիածնի այդ հրահանգը, պէտք չէ այլ եւս մնան իբր պաշտօնեաներ կամ անդամներ Հայ եկեղեցիին, այլ պէտք է հրաժարին անկէ»:

ՀԱՅԵՐԸ ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—・・—

Հաբէշիստանի գաղութին կեդրոնն է Ատիս Ապէպա, որ կը հաշուէ 700 Հայ: Եկեղեցին յետոյ, կը շինուի նաեւ դպրոցի շէնք մը: Անցեալ տարի գաղութը երկուքի բաժնուած ըլլալով ունէին երկու դպրոց: Այս տարի միացած են: Աշակերտներու թիւն է 200: Բոլորն ալ մաքուր հայերէն կը խօսին, թէեւ շատերուն ծնողքը թրքախօս են:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունի իր զօրաւոր ենթակոմիտէն, քանի մը տասնեակ ընկերներով, որ կապուած է Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէին: Ունի նաեւ իր տունը: Կուսակցական կեանքը եռուն վիճակի մէջ է: Եւ ամէն ընկեր իր պարտականութեան գիտակցութիւնը ունի, ու լծուած է կուսակցական աշխատանքի:

Ազգային եւ կրթական գործերով մեծապէս կը հետաքրքրուին մեր ընկերները, որոնք ամէն ջանք կը թափեն այդ ուղղութեամբ աւելի օգտակար ըլլալու:

Դաշնակցութիւնը ունի իր գրադարանը «Ժողովրդային Գրադարան» անուան տակ: Գրադարանը միշտ բաց է երկսեռ հասարակութեան առջեւ: Ամէն մարդ կրնայ օգտուիլ անկէ, առանց կուսակցական նկատի խտրութեան: Գրադարանը ունի գիրքեր հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն: Հիմնուած է տասը տարի առաջ, քանի մը ժրաջան ընկերներու նախաձեռնութեամբ:

Պետական ծառայութեան մէջ ունինք մի քանի ընկերներ, որոնք մեծապէս սիրուած են այնտեղ իրենց շիտակութեան եւ անկեղծութեան համար: Դաշնակցութիւնը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Ատիս Ապէպայի մէջ:

Կան նաեւ քանի մը ռամկավարներ:

Դաշնակցութիւնը ունի նաեւ իր պատանեկան Միութիւնը, որ կազմուած է մէկ տարի առաջ:

Հայերը ընդհանրապէս առեւտուրով կը զբաղին: Մեծ մասը արհեստաւոր է:

Ընտրական յաջողութիւն

Նոր Ջուղայի մէջ (Պարսկաստան) ամիսներ տեւող աննախընթաց բուռն պայքարէ յետոյ ազգային դպրոցներու հոգաբարձութեան ընտրութեանց մէջ յաղթեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր հետ ունենալով չէզոք մտաւորական տարրերը եւ գիւղացիներու մեծ մասը: Այս առթիւ համախմբուած էին Դաշնակցութեան բոլոր տեսակի հակառակորդները, ծայրայեղ կարմիրէն մինչեւ ծայրայեղ աջը: Քուէատուփերու մօտ եկաւ ձայնատուներու հարիւրէն 57ը: Դաշնակցութեան առաջին թեկնածուն ստացաւ 1031 քուէ. հակառակորդի առաւելագոյն քուէն 136էն աւելի չէ:

ՏԵՂԱԽՈՐՈՒՄ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Կառավարութիւնը որոշած է էլազիզի նահանգին կարգ մը գիւղերուն մէջ, գաղթականներու համար տուներ շինել տալ: Առ այժմ 160 տուն պիտի շինուի: Այս տուներէն իւրաքանչիւրը 225 ոսկիի պիտի կրնայ շինուիլ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—・・—

«Տէպա»էն առնելով, իր առեջին գրած էինք թէ ֆրանքեւթուրք դաշնագրին մէջ տրամադրութիւն մը կը գտնուի, Սուրիոյ սահմանամերձ գաղթականներու տեղափոխման մասին:

«Յուսաբեր» խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, դիտել կուտայ (9 օգոստոս).

— «Ուրախ ենք յայտնելու, որ լուրը չի ճշդուիր: Պէտք է ենթադրել, որ «Տէպա»ն զոհ գացած է չարամիտ տեղեկատուութեան մը, որուն բուն հեղինակը յաւիտենական բոբենին ըլլալու է: Հանրային կարծիքի վրդովման չափը ճշդելու դիտումով, Էնկիւրին, ըստ երեւոյթին, քար մը գլորած է, եռքէն իր ընելիքը ճշդելու համար: Քննութեան ենթակայ դէպքին նկատմամբ կիրառելի է, ըստ երեւոյթին, այն ասացուածքը թէ՝ «չկայ ծուխ առանց կրակի»: Սակայն անհրաժեշտ չէ որ «կրակ»ը ճիշդ այն բնոյթը ունենայ, ինչ բնոյթ որ Տէպայի «ծուխ»ը ունի: Այսինքն ծանօրէն մտահոգուելու համար բնաւ պէտք չկայ, որ ֆրանքեւթուրք դաշնագրին մէջ գաղտնի կէտ մը ըլլայ, ըստ որուն Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջանի փոքրաթիւ հայութիւնը պիտի տեղահանուի դէպի Սուրիոյ խորերը: Արդէն մտահոգիչ երեւոյթ մըն է այն փաստը, որ Էնկիւրին տեւաբար տեղահանութեան արիւնոտ ծրագիրներ կ'որոճայ: Այս փաստը ինքնին բաւական է գգաստութեան հրաւիրելու համար բովանդակ հայ ժողովուրդը: Կարեւորն այն չէ՝ որ դաշնագրի մէջ նման կէտ չկայ, այլ էականն այն է՝ որ նման կէտ կայ Էնկիւրիի ծրագիրներուն մէջ: Մտահոգիչն այն է, որ Էնկիւրին եթէ կարենայ, օր մը անպայման գործադրութեան պիտի դնէ վաղուց փայփայուած ծրագիր մը, որուն շուրջ խորհրդաւորապէս կ'ազմէ շարունակ:

Մեզի կը թուի, որ «Տէպա»յի լուրը մէկ տարբերակն է այն «գրականութեան», որուն արտայայտիչը եղաւ մեր մէջ (Ա. Նիկոլ): Էնկիւրիի այս տխմար ձագուկի զոյգ գրքոյկներու թաքուն իմաստը կը դառնար ճիշդ այս տեղահանութեան շուրջ: «Ա. Նիկոլ» կը ջանայ այն համոզումը ներշնչել, թէ բոլոր հայ կազմակերպութիւններն ու հոսանքները, գլխաւորութեամբ Դաշնակցութեան, նպատակ դրած են հայկական անկախ օճախ մը ստեղծել Սուրիոյ հիւսիսային հողաշերտին վրայ: Այս դաւը գէթ չափով մը խափանուեցաւ, հակառակ այն աջակցութեան, որ փորձեցին բերել «Ա. Նիկոլ»ին մինչեւ իսկ հայկական գրիչներ:

Սակայն խափանուեցաւ մասնակի դաւ մը, բայց ոչ ամբողջական ծրագիր մը, որ նիւթած է մեր դէմ Էնկիւրին: Կասկածէ դուրս է, որ դաւադրութեան մը մէջ ձախողելէ վերջ՝ Թուրքիան նոր դաւադրութեան մը պիտի ձեռնարկէ՝ իր առաջադրած նպատակին օր մը հասնիլ կարենալու համար: Ու մեզի կը մնայ ապահովագրել հայ ժողովուրդը — անշուշտ, որքան հնարաւոր է այդ եւ որքան ի վիճակի ենք մենք — ոչ միայն այս մասնակի դաւէն, այլ այս ամբողջական ծրագրին դէմ: Ապահովագրել ոչ թէ հոգեշահ յորդորներ կարդալով, այլ իրապէս գգաստութեան բերելով մեր ընդարմացած ժողովուրդը: Ինչ որ «Տէպա»ն կը մատնանշէ իբրեւ գաղտնի կէտ մը ֆրանքեւթուրք դաշնագրին մէջ, Էնկիւրին այդ նոյնը տարիներէ ի վեր կը հետապնդէ իբրեւ քաղաքական յստակ յառաջադրութիւն մը: Անգամ «Ա. Նիկոլ»էն շատ առաջ տարբեր դիմակներու տակ ու տարբեր առիթներով Թուրքիան միշտ արծարծած ու հրահրած է սահմանամերձ հայութեան տեղահանութեան գաղափարը, իր դաւերուն մէջ իրեն գործակից ունենալով նաեւ արաբական երկիրներու մէջ»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

■■■

Հեծելանիւի աշխարհի ախոյեանութեան մրցումները երեքշաբթի օր վերջացան Փարիզի մէջ: Հինգ մրցումներէն չորսին յաղթականները նախատեսուած էին: Սակայն ամէնէն կարեւորին՝ այսինքն փրօֆէսիոնէլներու 250 քիլոմէթրնոց մրցումին մէջ Ֆրանսացիները մեծ անակնկալ մը պատճառեցին, չահելով Ա. եւ Բ. :—ժ. Սփէչէր է որ շահեցաւ տիտղոսը՝ իսկ Մանիը երկրորդ եկաւ: Անցեալ տարուան աշխարհի ախոյեան Պինտա կարեւոր ոչինչ ըրաւ, նոյնպէս Կուէռա, ինչպէս նաեւ Պելժիքացիները: Ֆրանսայի շրջանին յաղթական Սփէչէր չպիտի ներկայացնէր Ֆրանսան, եթէ Բ. Շօք վերջին պահուն տկարացած ըլլալով ան կանչուած չըլլար Լափեպիի եւ Ա. Մանիի հետ ներկայացնելու Ֆրանսան:

Մօնլէրիի օթօտրոմին մէջ տեղի ունեցած այդ մրցումը բաւական հետաքրքրական եղաւ: Առաջին շրջաններէն իսկ Սփէչէր փախուստ տուաւ, նպատակ ունենալով օտարները մղել դէպքը հետապնդելով յոգնելու — բան մը որմէ պիտի օգտուէին ի վերջոյ իր ընկերները Լափէպի եւ Մանիը, բայց օտարները չշարժեցան եւ դարձեալ Ֆրանսացիներն են որ յաջողեցան իրենց ընկերոջ եռեւէն հասնիլ: Մրցման կիսուն Սփէչէր դարձեալ փախուստ տուաւ եւ այս անգամ տակաւ աւելցուց իր եւ իր հետեւորդներուն միջեւ գտնուած միջոցը, մինչ Մանիը եւս ընկերակցութեամբ հոլանտացի Վալանթէյնի կը պատուէր միւսներէն եւ կը հասնէր երկրորդ:

Սփէչէրի այս կարեւոր յաջողութենէն վերջ Ֆրանսացիները տարին երկրորդ յաղթանակ մը եւս — այսինքն երկու տիտղոս հինգի վրայ — յանձին Լաքրնէյի որ շահեցաւ 100 քիլոմէթրնոց ինքնաշարժ հեծելանիւներու օգնութեամբ կատարուած մրցումը — տըմի ֆօն — Փարք տէ Փրէնսի մարզարանին մէջ: Միեւնոյն վայրը Պելճիքացի Շէրէնս շահեցաւ, երկրորդ տարին ըլլալով, արագութեան մրցումը Ֆրանսացի Միշարի յաղթելով վերջին մրցումներուն մէջ, մինչ հոլանտացի Վան էկմօն կը տանէր ամաթէօրներու արագութեան մրցումը: Զուիցերիացի Էկլիով — որ շահեցաւ ամաթէօրներու ճամբու վրայ 125 քիլ. նոց վազքը, աշխարհի հինգ ախոյեաններու այս տարուան ցանկը ամբողջացած կ'ըլլայ:

Ժ.

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—・・—

Օրուայ ամէն ժամերին լսում էին Շէյխի շքեղ պալատի աշտարակներից նուագի ձայներ: Երգում էին ամէնից լաւ երգիչները. նրա դաշին էր մօտենում ամէնից առաջ դէրւիշը, նրա մօտ գնում իրենց գիւտածը ցոյց տալու բանաստեղծներն ու նուագողները: Շէյխին էին պատկանում նաեւ ապատի ղաւակների գեղեցիկները, բոլոր մօլլաների եւ սէյիտների օրհնութիւնները եւ երջանիկ կողմերի լաւ պտուղութիւնները:

Ու վայելում էր Շէյխը անհոգ ու զուարթ ամէն ինչ. չգիտէր անգամ թէ իր ծառաները ինչպէս քերթում էին խեղճ մարդկանց, կողոպտում նրանց, ծանր հարկերի տակ ճնշում եւ բերում լցնում գանձարանը:

Թող աշխարհ քանդուէր — միայն թէ Շէյխի գանձարանին ոսկին չպակսէր, հարեմից կինը, մառանից՝ գինին, այլ եւ ճաշը գւարճալի դարձնող երաժիշտները ···

Շէյխի եկամուտների աղբիւրը քաղաքից քիչ հեռու գտնուող հինգ — վեց գիւղերն էին:

Այդ գիւղերը լիքն էին բազմաթիւ մերկ, կեղտոտ եւ դժերի պէս գիւղացիներով, որոնք օրը մինչեւ երեկոյ՝ աշխատում էին: Նրանց արտերը տալիս էին առատ ցորեն. գետը ողողում էր հողերը ու արմտիքը մէկին 100 էր բերում, սակայն գիւղացիք ուտում էին միայն բանջարեղէն ···

Շէյխի մարդիկը խլում էին արմտիքը նրանց ձեռքից եւ թողնում էին կերակրելու միա՛յն խոտով:

Լսո՞ւմ էք, լո՛մեր, երջանիկ այդ երկրում, կային գիւղեր, ուր մարդիկ միմիայն խոտ էին ուտում ···

Եւ լցւո՛ւմ էր Շէյխի գանձարանը ոսկիով, հարեմը՝ գեղեցիկներով: Եւ հնչում էր երաժշտութիւնը պալատի սրահների մէջ ու հոսում էր գինին, զւարճանում Շէյխը իր շքեղութեան մէջ:

Բայց բաւակա՛ն է Շէյխի մասին: Լոմը այդպէս չէյխեր շա՛տ է տեսել: Նա ինքն էլ խոտ է կերել եւ իր քրտինքը տուել է աղաների: Նա ինքն էլ ծնել է գեղեցիկներ ու յանձնել չէյխերի: Նրան այդ ամէնը զարմացնել չի՛ կարող ···

Եւ նստած էր մի օր Շէյխը իր պալատի աշտարակներից մէկում, ծխում էր նարգիլէն, իր սիրելի կանանցից մէկի նուագածութիւնը լսում ու զմայլման մէջ նայում էր հեռու անապատին ···

Իսկ անապատում այդ օր, ծառախմբերի տակ, իջեւանել էր մի խումբ:

Կարել էր խումբը ամբողջ երկիրը, իր անդամներից թողել էր բաւական մեռած աւազների վրայ, կտորուել էր ծարաւից, ջարդուել՝ բէդուիններից եւ վերջապէս եկել մի կերպ հասել էր Բէն-էլ-Մասր օվասիսն ու հանգչում, շունչ էր առնում նրա արմաւենիների տակ:

Բայց այլ եւս չէր մնացել ոչ ոքի մօտ մի բուռ ալիւր, մի հատիկ ցորեն, կամ մի կտոր հաց:

Պէտք էր հաց գտնել: Սովա՛ծ էին ամէնքը:

Եւ հրամայեց խմբապետը խմբի երգեցող կանանց՝ քաղաք իջնել, գնել, հրապարակներում մի թեթեւ քայլ առաջ հնչեցնել գնչուական երգեր, բաց կուրծքով պարել տաք երկրի միսխմանների պագշոտ աչքերի առջեւ եւ անել ամէն ինչ, միայն հաց բերել խմբին, որին անօթի մահ էր սպասում:

Եւ ահա օվասիսից ելան չորս կանայք — Նաղին, Գիւլին, Բահարն ու Օղիչուն: Հագնուեցին, առին իրենց փոքրիկ, բոժոժաւոր թմբուկները, մատներին անցկացրին ծնծղաները եւ մտան քաղաք:

Նաղին ու Գիւլին երգում էին, Օղիչուն պարում, իսկ Բահարը թմբկահարում էր եւ հաւաքում բնակիչների տուած հացն ու փողը:

Անտառի եղնիկը, սուլթանի կաքաւոլը, շէյխի պարողները չունէին ոտքերի այն պարող ոստումները, մարմնի այն հրապուրիչ նազանքը, աչքերի այն հալեցնող պչրանքը եւ ձեռքերի այնքան զողտրիկ ծածանումները, ինչ Օղիչուն ունէր:

Երբ պարում էր, սաւառնող հրեշտակի էր նման: Երբ ժպտում էր, մարում էր ամէն ինչ եւ երբ խօսում էր, անապատի տապից յետոյ հանդիպած ջուրը չունէր նրա ձայնի հմայքը ···

Գեղեցիկ է լուսինը իր ամբողջ փայլով, երբ լողում է երկնակամարի վրայ: Հիանալի են աստղերը, պայծառ, շլացուցիչ է արեւը, բայց Օղիչուի աչքերը, դէմքն ու քնքուշ իրանը, վայելուչ հասակն ու զողտրիկ բերանը աւելի՛ հիանալի էին, աւելի պայծառ, աւելի այրող եւ աւելի հմայող:

Երգեցին, պարեցին եւ հաւաքեցին ամբողջ օրը:

Երեկոյեան դէմ կանգ առին նրանք Շէյխ Սատօի պալատի առաջ:

— Օղիչո՛ւ, խօսեց Նաղին, այս տան տէրը մեծահարուստ մարդ է երեւում: Գործադրիր բոլոր ճարպիկութիւնդ եւ արհեստդ: Այնտեղ մերոնք հացի են սպասում:

Եւ երգեցին:

Օղիչուն մատերուն անցկացրեց ծնծղաները. Բահարը ցնցեց թմբուկը:

Լսեց այնուհետեւ Շէյխի կնոջ թոռը: Շէյխն ինքը շարժուեց, գլուխը լուսամուտից դուրս հանեց եւ երկա՛ր ականջ դրեց:

Լսում էին ամէնքը, ամբողջ թաղը: Օղիչուն կարմրել էր նոր բացուած շքեղ վարդի պէս: Կտրտում էր նա դիւթիչ նազանքներով, սահում գետնի վրայ, սաւառնում՝ թեւերը զալարելով եւ Նաղին ու Գիւլին երգում էին մեծ ոգեւորութեամբ:

Նրանք երգում էին լոմերի սիրած երգը.—

Անցի՛ր գարուն, անցի՛ր լուսին.
Օգուտ չունիք խեղճ լոմին:
Լուսին լինի եւ կամ մթին,
Լոմը ե՞րբ է կեանք տեսել:
Անցի՛ր գարուն, անցիր լուսին:
Դաշտը իր տուն, լեռը՝ իր բուն,
Տանջւում է լոմն օրն ի բուն.
Փոքրիկ կարպետն է իր անկողին,
Մի կում էլ ջուր չնչին բաժին ···
Անցի՛ր գարուն, ծածկւի՛ր լուսին,
Ի՞նչ օգուտ դուք խեղճ լոմին ···

Շէյխը մի ոսկի նետեց իր աշտարակից եւ բարեհաճեց հարցնել պարող գնչուհու անունը:

Յետոյ, երկու ծառայ մօտեցան նրանց եւ յայտնեցին թէ «մեծանուն Շէյխը» կամենում էր որ Գնչուները պալատ մտնէին եւ աւելի մօտ ցոյց տային իրենց վարպետութիւնը:

Օղիչուն, Նաղին ու Գիւլին խնդրեցին Բահարին որ հաւաքածները տանէր Օվասիսում սպասող խմբին, իսկ իրենք, աւելի մեծ վարձատրութեան յոյսով՝ մտան պալատ:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

Գավալայի բանուորներուն յաջողութիւնը

Սելանիկէն «Իւմանիթէ»ի կը գրեն թէ Գավալայի ծխախոտի 3500 բանուորներուն գործադուլը, «որ յառաջ կը տարուէր համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, յանգեցաւ կատարեալ յաղթութեան»: Գործատէրները յանձն առած են.— նուազագոյն 65 դրահմի վճարել օրական:— Հաւասար աշխատանքի հաւասար վարձք՝ կիներուն համար,— Այրերուն օրական 50, կիներու 25 դրահմի հաւուցում, գործազրկութեան համար:

Այս առթիւ, խոշոր ցոյց մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ 7000 բանուորներու:

ՀՐԴԵՀԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Չորեքշաբթի օր հրդեհ մը ծագած էր Սիթի Ռուժմոնի մէջ: Բոցերէն վիրաւորուեցաւ վարձակալներէն մէկուն բարեկամը, Լիւսիէն Տիւքընուա: Քննութեանց միջոցին, ոստիկանութիւնը անոր ճերմակեղէններուն եւ կարասիներուն մէջէն երեւան հանեց Լըպէլ հրացաններ, քանի մը քիլօ համայնավարական թռուցիկ, զինուորական գաղտնի տեղեկագիրներ եւ ձեռնարկներ, 200 փամփուշտ, 150 գաղտնի շրջաբերականներ, ֆրանսական սահմանագլուխի զինուորական յատակագիծներ եւն.: Խնդիրը հաղորդուած է պատերազմական նախարարութեան, որ առանձին քննութիւն պիտի կատարէ:

Շէնքին դռնապանը յայտարարեց թէ ամբաստանեալը վեց ամիսէ ի վեր չէր աշխատեր, առտուն ուշ կ'արթննար, միայն կէս օրէն յետոյ դուրս կ'ելլէր եւ կը վերադառնար կէս գիշերին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ԹԱՓԻՎԷՐԻ» ԲԱՑԱՏԱՆԸ

Կը նախագահէ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւլն.: Դիւրամատչելի պիւֆէ: Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՄԵԱՆի:

Հաղորդակց. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտոն, Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ:

Հետեւեցէք Ռոստոմի նշանատախտակներուն: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

ՊՈՒԼՎԱՐ ՐԱՊԱԹՕՒ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

երգ, մեներգ, ֆանթէզի, պարի մրցում եւ գաւեշտ:

եւրոպ. եւ հայկ. պարեր: կը նուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը:

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ՝ ժողովրդական գիներով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (ՄԱՐՍԷՅԼԻ) ՄԷՋ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍԱՐԻՆ անտառին մէջ

Պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Որժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին:

Առաջին թիւին մէջ նիւթեր ունին՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԶԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ԽՐԱԶ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» ընդարձակ պատմական գործը:

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ:

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրօի յուշերը, Հայաստանի խորհրդարանի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները:

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մանուկ Հալէպեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ): Մօտաւորապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, Rue St. Martin d'Hérés, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère). France: Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մարիցա Արթինեան (ծնեալ Հալէպեան): 1928ին լուր առինք թէ Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, վերոյիշեալ հասցէին:

Ակերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt l Haute Saône), France.

— Որբուհի մը որ փոքր հասակին մէջ տեղահանուած է հազիւ կը յիշէ քանի մը ազգականներու անունները:

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուէր եղեր Ամերիկա: Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս Պօյաճեան (Խարբերդի Շէրօ գիւղացի): Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakianի, rue de l'Esguiau, Villefranche s)mer, AlpesMaritimes. France:

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Գործ.— 131.95:

ՊՈՐՏՕ, Գործ.— 269: Կարգադրեցինք:

ՇԱՎԻԼ, Մ. Ման.— 105:

ՆԱՆՍԻ, Կ. Եկա.— 70:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ.— 35:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Մ. Ս.— 250: Ղրկեցինք:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ

Սեպտ. 27ին Մէօտոնի անտառին մէջ, պաղ աղբիւրին մօտ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱՅԻ Հ. Յ. Դ. «Տ Ա Ւ Ր Ո Ս» խումբը իր կազմութեան առթիւ սարքած է ընկերական խնջոյք-երեկոյթ մը, այսօր Շաբաթ երեկոյ, ընկ. ԹՈՐԻԿԵԱՆի բնակարանին մէջ, 194. Av. Marceau, Goussainville.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Կ. Ճարեանի եւ պարագաներուն իրենց սիրեցեալ զաւկին զառնադէտ մահուան առթիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՔՆՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ գրքին Ա. հատորը պատկերազարդ: Հեղինակ՝ ԼԵՒՈՆ ՃԻՐԱՀԵԱՆ, Մարսէյլ: գին՝ 25 ֆրանք: դիմել հեղինակին, 6, rue des Petites Maries. Մարսէյլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ՍԼՈՒԽ

—•—

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Բայց դուն գիտես, որ ես խզած եմ իմ երկրային բոլոր կապերս: Ես քեզ սիրեցի, քեզի հետ տանջուեցայ եւ աղօթեցի: Եղիր ուրեմն պաշտպանն իմ պատւոյս: Թերեւս ես շատ անկեղծ եղայ, թերեւս ես շատ բացի իմ սիրտս աշխարհի առջեւ: Բայց դուն գիտես որ ես կեղծաւոր մը չեմ: Իմ կողմէս բարեւէ Վ. Գ. եւ բոլոր մերինք: Մնաս բարով, իմ սիրելի, իմ միակ բարեկամս: Երջանիկ եղիր, երջանիկ եղիր»:

Կալիայեւ.

Կալիայեւ դատուեցաւ 5 ապրիլ 1905ին ծերակոյտին մէջ, որ արտակարգ նիստի հրաւիրուած էր: Պաշտպան փաստաբաններն էին Իղանով եւ Մանդէլշտամ:

Իղանով մօտէն կը ճանչնար Կալիայեւը, որուն հետ ծանօթացած էր Վոլոգդայի մէջ: Իր արտասանած պաշտպանողականը կը մնայ մէկը ռուս քաղաքական դատերու պատմութեան մէջ արտասանուած լաւագոյն ճառերէն: Եւ սակայն Կալիայեւի արտասանած ճառը աւելի եւս գեղեցիկ էր.

— «Նա իրողութեան սրբագրութիւն մը,— ամբաստանեալ մը չէ որ կը գտնուի ձեր առջեւ, այլ բանտարկեալ մը: Մենք երկու հակառակորդ կողմեր ենք՝ մէկը միւսին դէմ կռուի ելած,— դուք, կայսերական կառավարութեան ներկայացուցիչները, վարձուած ծառաներն էք բռնապետութեան եւ դրամագլուխին, իսկ ես, ընկերվարական եւ յեղափոխական, մէկն եմ ժողովուրդին վրիժառու զաւակներէն: Մենք իրարմէ բաժնուած ենք դիակներու լեռներով, խորտակուած մարդկային հարիւր հազարաւոր կեանքերով, արեան եւ արցունքի ծովով մը, որ կ'ողողէ ամբողջ երկիրը սարսափի եւ կատաղութեան ալիքներուն տակ: Դուք կռիւ յայտարարեցիք ժողովուրդին դէմ, եւ մենք ընդունեցինք կռուի հրաւէրը: Բանտարկելէ յետոյ զիս, կրնաք յամր մահուան տառապանքին դատապարտել զիս: Դուք կրնաք նաեւ սպաննել զիս: Բայց չէք կրնար դատել իմ անձս: Ի զուր ճգնեցաք զսպել զիս, տարր համար ոչ դուք կրնաք արդարանալ, ոչ ալ ես կը դատապարտուիմ: Մեր միջեւ կարելի չէ տեղծել երբեք հաշտութեան գետին միապետութեան եւ ժողովուրդին միջեւ: Մենք կը մնանք նոյն թշնամիները իրարու: Այն պարագան, որ ես աչհանդիստ ըրի ձեզ այսպիսի հանդիսական դատավարութեան մը համար, բնաւ չի նշանակեր յետոյ ազատութիւնս եւ ժողովուրդին առջեւ խօսելու իրաւունքս՝ պատճառ մը չէ, որ ձեզ իմ դատաւորներս համարեմ: Թող զիս եւ ձեզ դատէ ոչ թէ օրէնքը, որ ծերակուտականի համազգեստ է հագեր, ոչ թէ սուրբ վկաները, որ վերէն նշանակուած դատակարգի մը ներկայացուցիչներն են, ոչ թէ չուայտ ոստիկանները, որ հոս են, այլ թող մեզ դատէ Պատմութեան մեծ մարմինը, ժողովրդավար Ռուսիան:

Ես սպաննեցի մեծ դուքսը, անդամ կայսերական գերդաստանին: Կը հասկնայի՝ եթէ դատուէի թագաւորող գերդաստանին անդամներուն խորհուրդին կողմէ, իբրեւ իր թագաւորութեան յայտնի թշնամի: Բիրտ ու վայրենի հաչակուէր թերեւս 20րդ դարուն համար, բայց գէթ անկեղծ կ'ըլլար այդ: Սակայն ո՞ւր է սա Պիղատոսը, որ, ձեռքերը ժողովուրդին արիւնով արատաւորուած ըլլալով հանդերձ, ձեզ այստեղ ղրկած է, որպէսզի կախաղան բարձրացնէք: Թերեւս ուժովցած այն իշխանութեամբ, զոր կը ներկայացնէք, այնքան լաւ տիրացաք իր աղտոտ խղճմտանքին, որ ձեզի կը վերագրէք իրաւունքը դատելու, կեղծաւոր օրէնքի մը անունով, ի նպաստ իրեն: Այն ատեն, լաւ գիտցէք, ես չեմ ճանչնար ձեզ, ոչ ալ ձեր օրէնքը: Չեմ ճանչնար պետութեան կեդրոնացեալ հաստատութիւնները, ուր քաղաքական կեղծաւորութիւնը կը ծածկէ վարիչներուն բարոյական վատութիւնը, ուր վայրագ թշնամութիւններ կը կատարուին յանուն մարդկային վիրաւոր խղճմտանքին եւ այս ամէնը անոր համար, որ յաղթանակէ բռնութիւնը, Բայց ո՞ւր է ձեր խղճմտանքը: Ո՞ւր կը վերջանայ օրէնքը գործադրողներու ձեր ծախուած հնազանդութիւնը, եւ ո՞ւր կը սկսի ձեր համոզման անշահախնդրութիւնը, որքան ալ հակառակ ըլլայ այդ իմ համոզման:

4 փետրուարի դէպքը դուք չէք անուներ բացորոշապէս սպանութիւն: Դուք ոճիր կ'անուանէք այդ դէպքը, մարդասպանական արարք: Եւ դեռ կը համարձակիք ոչ միայն դատել, այլեւ դատապարտել: Բայց ո՞վ տուաւ ձեզի այդ իրաւունքը: Դուք մարդ ըսպաննած չէք, այնպէս չէ՞, մեծայարգ տեարք: Դուք կը կռթնիք ոչ միայն ոստիկաններուն եւ օրէնքին, այլ եւ բարոյական փաստերու: Ինչպէս Նափոլէոն Գ.ի շրջանի ծանօթ գիտնականը, դուք պատրաստ էք ընդունելու թէ երկու բարոյական գոյութիւն ունի,— մէկը հասարակ մահկանացուներուն համար, որ կ'ըսէ. «մի՛ սպաններ, մի՛ գողնար», իսկ միւսը, քաղաքական կեանքի մասին, վարիչներուն համար, որոնց թոյլ կուտայ ամէն բան: Արդարեւ, դուք վստահ էք որ ամէն բան թոյլատրուած է ձեզի, եւ ձեզ չեն դատեր երբեք:

Բայց դիտեցէք ձեր շուրջը: Ամէն կողմ արիւն: Ամէն կողմ հեծեծանք: Դուրսը կռիւ, ներսը կռիւ, այնպէս որ այստեղ երկու աշխարհներ են, որ իրարու բախին իրարու ուժգնօրէն, երկու աշխարհներ մէկը միւսին անհաշտ թշնամի,— լճացած կեանքը եւ կեանքը, բարբարոսութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը, բռնութիւնը եւ ազատութիւնը, միապետութիւնը եւ ժողովուրդը: Եւ ահա արդիւնքը՝ զինուորական իշխանութեան մը ամօթալի պարտութեան անպատուութիւնը, պետութեան բարոյական և նիւթական սնանկութիւնը, սահմաններէն ներս՝ միապետութեան հիմերուն քաղաքական քայքայումը, եւ սահմաններէն դուրս՝ կից շրջաններու մէջ՝ դէպի քաղաքական ազատութիւն ցանկութիւններու բնական զարգացումը:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :=: R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

20 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2270

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԼՈՒՍԱԲԱՆԵԼ

Նոր լուր մը չունինք հայ եւ ռուս գործազուրկներու նպաստի դադարման մասին:

Ստուգեցինք որ զրկանքը յատկապէս ուղղուած չէ հայ կամ ռուս տարագիրներուն դէմ, այլ՝ ընդհանուր տնօրինութիւն մըն է, բոլոր օտարներուն համար:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, տարակոյս չկայ որ ամէնէն աւելի Հայն ու Ռուսը պիտի տուժեն, քանի որ ոչ պետութիւն ունին, ոչ ալ ազատ երկիր, փոխադարձաբար օգտուելու համար:

Ինչպէս կ'երեւայ մեր ձեռքն եղած օրինակէն, հրամանը առայժմ կը վերաբերի միայն Սէնի շրջանին (Փարիզ):

1933 օգոստոս 4 թուակիր շրջաբերականով մը, Սէնի նահանգապետը, հիմնուելով վիճակագրական տեղեկութեանց վրայ, գրած է որ շատ բարձր թիւ մը կը կազմեն նահանգին օտար նըպաստընկալ գործազուրկները, «հակառակ սահմանէն քշելու եւ դէպի իրենց երկիրը ղրկելու համար ձեռք առնուած միջոցներուն»:

Արդ, պահելով հանդերձ Ֆրանսայի մարդասիրական աւանդութիւնները, շրջաբերականը կը բացատրէ թաղապետութեանց նիւթական անձկութիւնը, որուն հետեւանքով «հազիւ կրնան աջակցիլ բուն իսկ Ֆրանսացի բանուորներուն նպաստը»:

Հետեւաբար, անհրաժեշտ կը գտնէ թեթեւցնել բեռը:

Ի՞նչպէս: Համաձայն մասնաւորապէս 1932 յուլիս 8 թուակիր շրջաբերականին, գործազրկութեան նպաստը պարտաւորիչ է այն օտար գործազուրկներուն համար որոնց երկիրները փոխադարձ պայմանագիր ունին Ֆրանսայի հետ:

Նոր շրջաբերականը յատկապէս յիշեցնելով այս պարագան, կը յանձնարարէ քաղաքապետներուն՝ վերաքննել վիճակը այն նպաստընկալ օտարականներուն որոնք չեն վայելեր փոխադարձ պայմանագրութեանց իրաւունքը:

Այս վերաքննութենէն յետոյ, այն օտարականները որ չեն վայելեր դիւանագիտական պայմանագիրներու իրաւունքը, պիտի զրկուին գործազրկութեան նպաստէն: Պայմանաւ որ, լուր տրուի 15 օր առաջ: Բացառութիւն պիտի համարուին բոլորովին կարօտները, որոնց օգնութիւն պիտի ըլլայ համաձայն տրամադրելի գումարին:

Այս հրահանգին հիման վրայ է որ, քաղաքապետութիւնները սկսած են ցուցակագրութիւններ եւ ստուգումներ կատարել:

Շրջաբերականը միեւնոյն ատեն կը յայտնէ թէ դիւրութիւններ պիտի տրուին անոնց որ կ'ուզեն իրենց հայրենիքը վերադառնալ:

×

Ուրեմն, բացորոշ են տրուած հրահանգները: Գործադրութեան ատեն է որ պիտի պարզուի ամբողջ կացութիւնը, իր անակնկալներով եւ դարտուղութիւններով:

Գաղտնիք չէ թէ՝ իւրաքանչիւր շրջանի քաղաքապետութիւն իր հայեցողութեամբ կը շարժի այս կարգի պարագաներու մէջ: Նոյնիսկ անձնական տեսակէտը վճռական դեր կը կատարէ յաճախ:

Այդ է պատճառը որ, խտրութիւն չըլլալով հանդերձ, երբեմն օտար բանուորներ նպաստէ կը զրկուին այս կամ այն շրջանին մէջ:

Ուրեմն, հայ եւ ռուս բանուորները պիտի կրեն առաջին հարուածը, քանի որ «հայմաթլոս» են եւ հետեւաբար չունին ո՛ր եւ է դիւանագիտական պայմանագրէ փոխադարձաբար օգտուելու առաւելութիւնը:

Անշուշտ ուրիշներ ալ կան որ, պետութիւն ունենալով հանդերձ, կը գտնուին նոյն կացութեան մէջ:

Օգոստոս 15ին, առաջին անգամ հրապարակ դնելով այս հարցը, դիտել կուտայինք թէ՝ հայ եւ ռուս բանուորները բացառութիւն կը կազմեն բոլոր օրէնքներէն:

Անոնց կացութիւնը քննուած եւ օրուան պահանջներուն յարմարցուած է բուն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան պատասխանատուութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, ունինք զօրաւոր հիմքեր եւ ստորագրուած յանձնառութիւններ, պաշտպանելու համար մեր իրաւունքը:

Խորհրդարանն ալ հաստատած է նպաստի իրաւունքը, եւ կարելի չէ հիմնովին խախտել զայն:

Եւ սակայն, այս չի նշանակեր թէ հանգիստ քուն պիտի քաշենք:

Մէջտեղը կայ վարչական հրահանգ մը, որ կրնայ տեղի տալ ծանր թիւրիմացութեանց, եթէ հարցնող – փնտռող չըլլայ:

Ռուսերը թափանցելով կացութեան, արդէն կատարած են անհրաժեշտ ձեռնարկները: Իսկ հայկական ճակատէն լուր չունինք, Երեւանու գրասենեակներու վարիչները բացակայ ըլլալով քաղաքէն:

Մենք պատճառներ չենք տեսներ խուճապի մատնուելու, քանի որ, բացորոշ օրէնքէն զատ, կայ նաեւ «սովորութեան օրէնքը»:

Ցետոյ, ո՛ր եւ է տրամաբանական խօսք, օրինաւոր դիտողութիւն անպատճառ արդիւնքի մը կը յանգի այս երկրին մէջ:

Միայն թէ՝ լաւ պիտի ըլլար ժամ առաջ կատարել անհրաժեշտ ձեռնարկները, միացեալ ճակատով: (Նոյն իսկ ռուս ներկայացուցիչներուն հետ):

Որովհետեւ, տեղական կամ երկրորդական պաշտօնեաներ կրնան գործը դժուարացնել, չափազանց եռանդ տարուելով կամ շրջաբերականներուն տառին կառչելով:

Ցետոյ, հասկնալի է որ երբ հրահանգ մը գործադրութեան կը դրուի, դժուար է այնուհետեւ փոխել ընթացքը: Առնուազն երկար ժամանակի խնդիր:

Սիրտ չունինք խրատներ տալու աջին – ձախին:

Ուզեցինք միայն յիշեցնել, տեսնելով որ մեր աշխատաւորները «ազգին հացէն» կը փնտռեն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԱՔՍՈՐՈՒԵՑԱՒ

ԿԻՊՐՈՍ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԸՆՏԱՆԻՔՈՎ

ԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Իրաքի նախարարական խորհուրդը արտակարգ ժողով գումարեց օգոստոս 18ին եւ որոշեց աքսորել Ասորիներու պատրիարքը, Մար Շիմուն, իր ընտանիքին բոլոր անդամներուն հետ: Անգլ. կառավարութիւնը Պաղտատի գործակատարին միջոցաւ յայտնեց թէ իբրեւ բնակավայր կը տրամադրէ Կիպրոս կղզին: Մար Շիմուն անմիջապէս ճամբայ ելաւ օդանաւով եւ Պաղեստինի ճամբով, Կիպրոս հաստատուելու համար:

Պատրիարքը, որ 21 տարեկան է եւ արգելափակուած էր Պաղտատի Երիտ. Քրիստ. ընկ. շէնքին մէջ, պատասխանատու կը համարուի վերջին դէպքերուն:

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ դատապարտելով հանդերձ վերջին դէպքերը, յանցաւոր կը գտնէ նաեւ պատրիարքը, ըսելով թէ հետզհետէ խափանարար եւ արհամարհոտ ընթացք բռնեց: «Ան փորձեց Անգլիոյ համակրանքը շարժել յարձակելով արաբական իշխանութեան վրայ եւ դնելով չափազանցեալ պահանջներ, ինչ որ գրգռեց Արաբները: Անկասկած ինք եւ իր ժողովուրդը պատճառներ ունէին զանգատելու Իրաքի կարգ մը պաշտօնեաներուն անկարողութենէն կամ յոռի ընթացքէն, բայց ապացոյց չկայ թէ իրենք աւելի տառապեցան քան միւս համայնքները: Ըլլալով հանդերձ լաւ զինուած փոքրամասնութիւն մը, որ միշտ կը ծաղրէր երկրին բնիկները, միշտ օգնութիւն կը խնդրէր հզօրագոյն պետութենէն, եւ շարունակ իր անվստահութիւնը կը յայտնէր արաբական իշխանութեան հանդէպ, ան կը սպասէր նախապատուութիւն եւ կը պահանջէր հողային առանձնաշնորհներ զորս չէին կրնար ընդունիլ իր հիւրընկալները, առանց անիրաւելու միւս տարրերը: Երբ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը մերժեց Մար Շիմունի խնդրանքը վարչական ինքնավարութեան մասին, բայց օգնեց երկրին կառավարութեան որ կարելի եղածին չափ մխիթարէ համախմբումներով տեղաւորէ Ասորիները, Պատրիարքը ոչ միայն մերժեց ընդունիլ այս դիրքորոշութիւնը, այլեւ առիթը չփախցուց գրգռելու այն ցեղախումբերը որոնց վրայ ազդեցութիւն ունէր, որպէսզի ընդդիմանան, խափանեն տեղաւորման ծրագիրը եւ Սուրիա գաղթեն: Սխալ էր իր արգելափակումը, Պաղտատի մէջ, որովհետեւ քաջալերեց իր հետեւորդներուն անսանձ տարրերը որ անպաշտպան ձգեն տուն — տեղ եւ թեթեւամիտ արշաւ մը կատարեն դէպի Սուրիա, առանց ստուգելու թէ Ֆրանսական իշխանութիւնները պիտի ընդունի՞ն զիրենք: Այս արկածախնդրութիւնը ուղղակի պատճառ եղաւ այն աղէտին որ ջախջախեց իր պարզ հետեւորդներէն շատերը: Բայց, Ասորիներու դժբախտ պատմութեան ամենավերջին ողբերգութեան պատասխանատուութիւնը Պատրիարքին եւ Սէմէլի արաբական իշխանութեան միջեւ բաժնելով հանդերձ, պէտք է խոստովանիլ թէ անոր արմատը կը գտնուի ուրիշ տեղ: Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը չկրցաւ նախատեսել հետեւանքները, երբ, 1925ին, կը մերժէր Իրաքի մէջ առնել անոնց բնակավայրը՝ Հէքեարին: Այսպիսի սխալները շուտով չեն դարմանուիր: Սակայն եւ այնպէս, Խորհուրդը կրնայ, տակաւին, օգնել այն Ասորիներուն որ կ'ուզեն հեռանալ Իրաքէն — ինչպէս շատեր կը փափաքին — որպէսզի նոր բնակավայր գտնեն Սուրիոյ մէջ կամ այլուր»:

Իրաքի վարչապետին յայտարարութիւնները

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Ֆէյսալ թագաւորը, որ Ժընեւ պիտի երթար, վերջնապէս յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը, գոնէ մինչեւ բրիտանական դեսպանին ժամանումը: Վարչապետն ալ պիտի սպասէ դեսպանին:

«Թայմզ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Նուրի փաշայի հետ, որ ցաւ յայտնեց քրտական յարձակումներուն համար եւ բացարձակապէս հերքեց թէ այդ յարձակումները կատարուած են կառավարութեան գրգռումով: Ըսաւ թէ կորուստները ծանր ըլլալով հանդերձ, հետեւանք են այն կռիւներուն որոնց պատճառ եղան Ասորիները իրենք: «Հակառակն ըլլալով Քիւրտերու հետ ծագած ուրիշ կռիւներու, ինչպէս Պարզանի եւ Սիլէյմանիէի դէպքերուն մէջ, յարձակում չէ եղած ասորի կիներու եւ մանուկներու վրայ եւ ծեր մարդ չէ սպաննուած»:

Ինչ կը վերաբերի անմիջական ապագային, վարչապետը յայտարարեց թէ նոր խռովութիւններ չի նախատեսեր եւ թէ ապահովիչ լուրեր ստացած է ներքին նախարարէն որ խռովեալ շրջանը գացած է: Կառավարութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առած է մեղմելու համար Ասորիներու թշուառութիւնը: Յանձնաժողովներ կազմուած են, աղէտեալ ընտանիքներուն օգնելու համար եւ հաշուապահ Թոմսընէն խնդրուած է վարել նպաստի կազմակերպութեան գործը: Ուրիշ յանձնաժողով մը կազմուած է օգնելու համար անձնատուր եղած Ասորիներուն: Երրորդ յանձնաժողով մը հաստուցում պիտի ընէ այն Ասորիներուն որոնց ստացուածքը թալանուած է Քիւրտերուն կողմէ: Մաս մը թալանն արդէն իսկ վերադարձուած է տէրերուն: Կառավարութիւնը ինք հատուցում պիտի ընէ մնացեալին համար: Քսան նոր պահականոցներ պիտի շինուին ներքին նախարարին ղեկավարութեամբ, իբրեւ ապահովութիւն քրտական նոր յարձակումներու դէմ:

⁂ Պաղտատէն կը հեռագրեն Ռոյթէրի.— Քրտական ցեղերու արշաւանքին հետեւանքով, 315 գիւղեր գտնուեցան Սեմէլ գիւղին մօտ, իսկ ուրիշ 300 դիակներ՝ Տըհօքի շրջանին մէջ: Թէեւ զոհերուն մեծագոյն մասը Ասորիներ են, բայց Քիւրտերու դիակներ ալ կը գտնուէին: Ուրեմն, բառին բուն նշանակութեամբ «ջարդ»ի խնդիր չկայ, այլ կատարեալ ճակատամարտ մը տեղի ունեցած է յարձակողներուն եւ ասորի գիւղացիներուն միջեւ:

Լոնտոնի իրաքեան դեսպանատունն ալ նոյնիմաստ զեկոյց մը հրատարակեց, մերժելով ջարդի վերագրումը:

⁂ Պաղտատի անգլիական դեսպանը Լոնտոնէն ճամբայ ելաւ երէկ: Բրինտիզիէն օդանաւ մը պիտի նստի եւ Պաղտատ պիտի հասնի չորեքշաբթի օր:

Ընկերվարական Միջազգայինի Համագումարը

վաղը, երկուշաբթի, Փարիզ, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ կը բացուի ընկերվարական Միջազգայինի համագումարը: Պատգամաւորներ հասած են աշխարհի բոլոր մասերէն:

Համագումարին կը մասնակցի նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Կանտիի առանձնութիւնը կը պատճառէ

Ինչպէս գրեցինք, Հնդկաստանի կառավարութիւնը կարգ մը դիւրութիւններ ընծայեց Կանտիի, որպէսզի դադրեցնէ ծոմը: Կանտի անբաւական համարելով տրուած դիւրութիւնները, վերսկսաւ ծոմը: Արդէն չափազանց տկարացած է եւ իր բարեկամները մեծ մտահոգութեան մատնուած են: Հնդիկ երեւելիներ Փունա գացած են, ելք մը գտնելու համար: Կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ տրուած դիւրութիւնները բաւական են, որպէսզի Կանտի շարունակէ իր աշխատանքը՝ ի նպաստ անհպելիներուն: Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ կառավարութիւնը պատրաստ է անմիջապէս արձակելու Կանտին, պայմանաւ որ յանձն առնէ հրաժարիլ քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարէն:

Վերջին լուրերու համաձայն, հնդիկ յեղափոխականը այնքան տկար է որ, փոխուած է յատկապէս տրամադրուած անկողնի մը վրայ:

Օդանաւային Օր Խորհրդ. Միութեան մէջ

300 ՕԴԱՆԱՒ ԹՌԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎՐԱՅ

Օգոստոս 18ին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ տօնուեցաւ Օդանաւային եւ Քիմիական Պաշտպանութեան (Ավիաքիմ) տօնախմբութիւնը: Այս կազմակերպութիւնը հաստատուած է ժողովրդականացնելու համար օդային ուժը, նոր օդանաւեր գնելով անդամավճարներով եւ հանգանակութիւններով: Այս առթիւ, փառաւոր հանդէսներ տեղի ունեցան մասնաւորապէս Մոսկուայի մէջ: Երեք հարիւրէ աւելի օդանաւեր թռան մայրաքաղաքին վերեւ, Խ. Ս. Մ. սկզբնատառերը գծելով երկնքի մէջ: Սաւառնակներ ամբողջ օրը սաւառնեցան դարաստաններուն վերեւ եւ բազմութիւնը ներկայ եղաւ օդանաւերու ցուցահանդէսի մը, ուր անկարգելով վայրէջք եւ ուրիշ մարզանքներ կատարուեցան: Հարիւրի չափ օդանաւ շինողներ, վարիչներ, ճարտարագէտներ եւն. ստացան Լէնինի, Կարմիր Աստղի կամ Կարմիր Դրօշի շքանշանները:

Մամուլը բացառիկ թիւեր նուիրած էր օդային ուժին: Պատերազմական նախարար Պ. Վորոշիլով յայտարարութեամբ մը փառաբանեց կատարուած յառաջդիմութիւնները: «Քանի մը հինգամեայ եւ ողորմելի գործիքներով սկսելէ յետոյ, ըսաւ, կարմիր օդատորմիղը այսօր կը կազմէ անյաղթելի ուժ մը որ աներօրէն կը սաւառնի Խ. Ս. Հ. Մ. ցամաքային եւ ծովային սահմաններուն վերեւ»:

Արդարեւ, խորհրդային իշխանութիւնը ամէն զոհողութիւն յանձն առնելով, յաջողած է ստեղծել աշխարհի ամէնէն հզօր օդատորմիղներէն մէկը.

⁂ Զրոյցի մը համաձայն, Բաքուի քարիւղի հաստատութեանց 17 ճարտարագէտներ կամ քիմիագէտներ դատապարտուած են իբրեւ խափանարար կամ հակայեղափոխական: Այս առթիւ ձերբակալուած են նաեւ բազմաթիւ բանուորներ:

Պ. Էռիօ Էնկիւրի գնաց

Ուրբաթ օրն ալ Պոլսոյ մէջ պտոյտներ կատարելէ յետոյ, Ֆրանսայի նախկին վարչապետը իրիկուան ճեպընթացով մեկնեցաւ Էնկիւրի: Իրեն տրամադրուած էր Թուրքիոյ վարչապետին շքեղ վակոնը:

Պաշտօնական այցելութիւններէն, ընդունելութիւններէն եւ հացկերոյթներէն յետոյ, Պ. Էռիօ, որ քաջ հնագէտ է, հաւանաբար այցելէ Պօղազքէօյի (Եօզկատ) հեթիթեան աւերակները: Պիտի այցելէ նաեւ Տրովադայի աւերակները եւ օգոստոս 24ին Օտէսա պիտի մեկնի «Զիչէրին» շոգենաւով:

Պուլկարական մահափորձին առթիւ

Խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան, Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Պ. Ցանկովի դէմ կատարուած մահափորձին հետեւանքով: Ոստիկանական ջոկատ մը զրկուեցաւ մահափորձին վայրը, Զեփինօ: Քննութիւնները կը շարունակուին Ֆիլիպէի ոստիկանական տեսուչին ղեկավարութեամբ: Արդէն իսկ ձերբակալուած են չորս կասկածելիներ:

Վարչապետ Պ. Մուշանով եւ ներքին նախարարը յայտարարեցին թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի յանցաւորները երեւան հանելու համար:

Ո՞վ փրացուց հայ դրամավաճառը

Երէկ մանրամասնօրէն գրած էինք հայ դրամափոխ մը, Պ. Գէորգ Գույումճեանի խանութին մէջ պատահած դէպքը:

Ոստիկանութիւնը տակաւին չէ կրցած գտնել Պապէնքոյի մեղսակիցը, բայց համոզուած է թէ զէնք արձակողը Պապէնքօն է:

Գույումճեան, որուն վիճակը բարւոքած է բժշկական գործողութեամբ, հետեւեալ նոր յայտարարութիւններն ըրաւ.

—Նախ կարծեցի թէ անծանօթի կատակ մըն է որ տեղի կ'ունենայ: Իսկապէս շատ կը նմանէր սինեմայի տեսարանի մը: Դժբախտաբար շատ շուտ հասկցայ սխալս: Յարձակողներէն մէկը, շիկահեր մը — Պապէնքօն էր — նախ բռունցքի հարուած մը իջեցուց գլխուս եւ փորձեց խանութին խորը, գործատեղանիս ետին տանիլ զիս: Միեւնոյն ատեն պատուիրեց իր ընկերոջ՝ թխահեր տղայ մը՝ չուանով մը կապել ձեռքերս: Ցետոյ հրամայեց ինծի բանալ դրամարկղը: Ժամանակ շահելու համար, ըսի թէ ես գործին տէրը չըլլալով, չեմ գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուի բանալին: Սակայն տեսնելով որ գործողութիւնը կ'երկարի, թխահեր երիտասարդը անդին գնաց եւ բանալով գզրոցը, պարպեց մէջը եղած 300 ֆրանքը եւ քանի մը դոհարեղէններ: Ցետոյ դէպի դուռը գնաց: Տեսնելով որ մէկ հոգի կայ դիմացս, օգնութիւն պոռացի եւ բռնեցի երկրորդ աւազակին ձեռքերը, զինաթափ ընելու համար: Այն ատեն էր որ, վախնալով թէ ինծի հետ մինակ կը մնայ խանութին մէջ, Ռուսը պարպեց ատրճանակը:

Պապէնքօ կը շարունակէ ուրանալ, ընկերոջ վրայ ձգելով մեղքը:

3,500,000 ֆր. հասոյթ շուներու տուրքէն

Փարիզի մէջ շուներու վրայ քաղաքապետական տուրք հաստատուած է 1855ին: Երկու տարի առաջ, քաղաքապետութիւնը աւելցուց այս տուրքը, բարձրացնելով տարեկան 80 ֆրանքի: Այս առթիւ շատ մը բողոքներ լսուեցան: Միւս կողմէ տնտեսական տագնապը եւ գործազրկութիւնը սաստկացած ըլլալով, շատեր ծախեցին իրենց շուները: Բայց եւ այնպէս, Փարիզ քաղաքին համար հասոյթի կարեւոր աղբիւր մըն է շուներու տուրքը: Համաձայն Սէնի նահանգապետին յայտարարութեանց, 1929ին հին տուրքէն գոյացած է 1,748,310 ֆրանք, 1930ին՝ 1,767,270, 1931ին՝ 1,810,210, իսկ 1932ին, երբ գործադրուեցաւ յաւելումը, 3,579,820: Ուրեմն, յաւելուածական հասոյթ եղած է, 1,770,000 ֆրանք: Զեղչելով գանձումի եւն. ծախքերը, 1931ի զուտ հասոյթը եղած է 1,742,243, իսկ 1932ին՝ 3,481,324 ֆրանք:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)
(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՔԵՄԱԼԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՐՔԸ

Վերջին ամիսներու ընթացքին նորութիւններ պակաս չեղան Թրքական ճակատին վրայ :

Ժընեւէն վերջ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ տեղի ունեցած կարգ մը դէպքեր՝ եկան ամրապնդելու Թուրքիոյ դիրքը՝ միջազգային գետնի վրայ : Արեւելքի թշնամիներուն այսօրուան արտայայտ մրցակցութիւնը՝ Թուրքիան սիրաշահելու համար՝ հասկնալի հրապարակութեամբ լեցուցած է Քէմալի հպատակներուն սիրտերը : Այդ էր պատճառը որ Լօզանի տասնամեակը տօնուեցաւ փառաշուք, ու Թուրք թերթերը պատ թոյնք տուին իրենց արեւելեան մեծխօսիկութեան : Նաեւ, այդ է պատճառը, որ կը պատրաստուին աննախընթաց հանդիսութեամբ տօնելու Թուրք Հանրապետութեան հռչակման տասնամեակը, յառաջիկայ հոկտեմբեր 29ին :

Տասը տարին չատ կարճ շրջան մըն [illegible]

[illegible]

ցութիւնը սոուերի մէջ մնայ թերեւս, երբ ապագայ պատմաբանը ճշդէ շատը այն օժանդակութեան, զոր Զինադադարի բախտորոշ օրերուն Քէմալին ընձեռեցին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, այսինքն «մեծ» Դաշնակիցները, Թուրքիոյ ոխերիմ թշնամիները, որոնք ծրագրած էին բաժան բաժան ընել զայն՝ մահացու հարուած տալով անոր սրտին :

1921 հոկտեմբեր 20ի Էնկիւրիի համաձայնագիրը, որ գործն էր հանդուցեալ Պրիանի՝ Ֆրանքլէն – Պույեօն ըլլալով լոկ իր լիազօր պատուիրակը՝ դարձակէտ մը եղաւ դաշնակիցներու հետապնդած քաղաքականութեան համար՝ հանդէպ Թուրքիոյ : Կիլիկիան պարպելով, Ֆրանսա կը յուսար բոլշեւիկեան շրջագծէն դուրս քաշել Թուրքիան : Զայն սիրաշահելով միւս կողմէ կ'ուզէր Ֆրանսական դրամագլուխին համար նոր շուկաներ [illegible]

[illegible]

Այդ Թուականէն ասդին կեանքը կ'ընթանայ միեւնոյն ձեւով : Ու քանի՜ տարիները անցնին, ա՛յնքան Թանկագին կը դառնայ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը Եւրոպայի համար :

[illegible]

նենայ այս պահուս :

Անհրաժեշտ է աւելի քան երբեք արթնութեամբ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին :

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹԱՒ ՁՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԽԱՂՈՂԻ ԵՂԱՆԱԿ

Թողել ու եկել եմ՝ միւլքերս ու այգիս…

Սարդենիներ սի՛րելի,
Ողջո՛յն, ողջո՛յն ձեզ հազար,
Այս առաւօտ, մանկութիւնս պեհար,
Կ'ուզէ գովել ձեր օրհնութեան դաշնն անոյշ,
Որ տիրական մեներգի պէս թաւալո՛ւր՝
Ունկնդրութիւնը տարերքին՝ կ'ընէ տեսլահար …
Քնարս ահա՛ կը պապկեմ — ի՛նչ պատիւ —
Ողկոյզներովն խնկազուած՝ իմ պապենի այգիներուն…
Քնարս՝ կալուածիդ ա՛րքան է հիմա,
Քնարս՝ խոնարհ ծառայ, ո՛վ այգի,
Ակօսներուդ մէջ լողացող արեւին …
Ի՞նչպէս հասկնամ՝ ձեր մեղեդին լայնատարած,
Երբոր ինքս ալ չխոնարհիմ ձեզի պէս, դէպի՛ ձեզ,
Եւ ծնրադի՛ր, ես ալ չ'ընեմ իմ աղօթքս բազկատարած …
Ակմբահո՛յլ, ակն ի խոնա՛րհ, հո՛ղն ի վար,
Ձերթ պաշտողներ գետնամած,
Օ՛ երկրպագութիւնն այս երկիւղած …
Կ'ընդունի՞ք որ, այս սուրբ հողին վրայ դարիր,
Ես անբերրի սարդենի, իմ պաշտամունքս բերեմ…
Թո՛ղ մասնակցիմ ես մօտէն, ձեր զրոյցին հէքեաթէ,
Փոխանակուած՝ անիւններուն հետ պապերուս լուսադէմ …:
Ստեղնաշա՛րդ բնութեան, հրաշաղի՛ր, անյեղի՛,
Ես՝ անհանճար քնարահար, թո՛ղ համբուրեմ՝
Ձեր այտերէն ալապաստրէ,
Ես կը փնտռեմ երգ մը հի՛ն, հեղեղներէն տարուբեր,
Ձեր ստուերին մայրական՝ ապաստանած կ'ըլլայ ան …
Ես համարձակ սիրահար, թողէք դպիմ՝
Ձեր ոստերուն՝ իբրեւ թեւե՛ր փայլարէ …
Թեւե՛ր, թեւե՛ր խաղողենի, ակնեղէնով ծանրայորդ,
Հողը կքա՛ծ է նորէն՝ ձեր բերքո՛վն հայրենի …
Թեւե՛ր բա՛րի, պակուցի՛չ, թեւե՛ր քա՛ղցր, մայրենի,
Կը պաղատիմ, գրկե՛ցէք զիս հողին վրայ հանգստաւէտ,
Եւ ջամբեցէ՛ք ստինքներէն ձեր բիւրեղ՝
Քի՛չ մը արե՛ւ, քի՛չ մը քո՛ւն, քի՛չ մը… երդի՛ք հայրենի…:
Ի՛նչ հազուագիւտ պատմուճան՝ զգեստն այս զմրուխտ,
Կանա՛չ, կանա՛չ՝ ափերու պէս ոսկեմամուռ,
Նաւասարդի կարաւան, իջած էք գիւղը բլրան,
Հա՛րսնիք ունիք, կը պարէ՛ք, եւ շեփոր մը վահէվանեան՝
Կը վարէ պարի՛կն — արե՛ւ, արեւն առտուան …
Ձեր տերեւներն իբրեւ խո՛յր, կը պսակէք՝
Հողը, հուժկո՛ւ, յաղթակա՛ն …:
Վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ,
Կանուխներէն կ'արթննայի՝ բոժոժներուն ձայնէն խելառ՝
Դուռն սպասող պարկիրներուն պողպատեայ,
Կեռ մէկ դանակ խրած մէջքիս, իբրեւ անմեղ ջարդարար,
Օ՛ խաղողնե՛ր, փողոցներէն խաղաղունակ՝
Կը վազէի դէպի՛ ձեզ, հպարտութեամբ մ'աշխարհակալ,
Ցա՞ւ տուի ձեզ, օ՛ թողութի՛ւն, թողութի՛ւն,
Ձեր մանեակները բիւրեղ կը ցրուէի անցորդներուն …
Երբեմն ալ, ի վերայ՝ աւանակի մը ներմակ,
Առտուն կանուխ սպարապե՛տ կ'ըլլայի՝
Բանակներուն ձեր հնազա՛նդ ու դալար …
Հիմա, ո՛չ էշ, ո՛չ երիվար, ո՛չ պարկիր,
Եւ ո՛չ ալ ես՝ խալխալներով արծաթէ՝
Կը խոռվենք քունդ դալուկ …
Իմ սիրակա՛ն, իմ մէ՛կ հատիկ սարդենի,
Քու վրանդ գամուած էր՝ ծերպին ժայռի մ'ըստուերոտ,
Ես՝ անճարակ ճարտարագէտ, տնա՛կ շինած էի քեզի,
— Ո՛չ, ապարա՛նք, ապարա՛նք,
Ես փնտռտուք ունիմ երկա՛ր, տնակիդ մէջ ապարանքէ,
Մանկութեանս երընգնաքար, մանեակն այդ հրաշալի՛,
Հո՞ն էր փրթաւ, թէ հեղեղներ տարին հատերն,
Ու թաղեցին խռոռչներուն մէջ խաւա՛ր…
Խարխափելով, ես պիտի գամ, օ՛ պիտի գամ փնտռելու՝
Ի՛նչ փոշիներ, ի՛նչ երազնե՛ր ասրորակ,
Ու երէ ո՛ւշ, եղաւ դարձն այս, ո՛վ այգիներ սիրական,
Առէք փանդիռս՝ իբրեւ փրկանք,
Արձակեցէք ինձ մեղքէս …:

ՈՒԽՏԱԻՈՐ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Երգ հացի համար

Երբ էր ամառ արեւառ,
Արտն էր ոսկի ու խնդուն,
Երբ կանաչ էր հանդ ու քար,
Եղայ մի օր ես հանդում :

Արտում ոսկի, օրօրուն,
Մի կոլխոզնիկ խինդով վառ
Մի զոյգ հասկ էր տրորում
Իր բռան մէջ արեւահար :

Ժպիտներով ողողած
Զոյգ ափի մէջ բերքն իրա,
Եւ շուրթերը իրա բաց
Հպեց յուզմունքով նրան :

Եւ քրտինքի մի կաթիլ
Ճակատից իր ընկաւ վար,
Ընկաւ ոսկի հատիկին՝
Արեւահամ, արեւառ :

Ու զգեց նա իր բռան
Հատիկները դէպի շեղջ,
Իր խնդութիւնը դրած,
Իր քրտինքը նրանց մէջ :

Հիմա ո՞վ է ծամում այն
Հացի պատառը ոսկի,
Որ յագեցած խնդութեամբ
Եւ եռանդովը բազկի,

Եւ ժպիտով իր պայծառ
Ու յոյզերով ողողուն,
Որ կոլխոզնիկն արեւառ
Ափի մէջ էր տրորում :

Մի երախա՞յ արեւաչ
Ատամներով իր կաթի,
Որ կեանքն ունի իր առաջ
Նման շքեղ հէքեաթի :

Մի ծերունի՞ զառամած,
Որ քայլում է դէպի մահ,
Որ իջնում է ձորն ի ցած՝
Կամ մահանում է հիմա :

Կամ մի բանւո՞ր եռանդուն,
Կեանքի կերտողը յամառ,
Որ քրտնաթոր ու անդուլ
Ոսկի օրերի համար

Ուժ եւ եռանդ է տալիս
Երկաթներին ու քարին,
Եւ իր կեանքը՝ պանծալի
Մեր ընդհանուր պայքարին:

Գուցէ ես իմ կերել այն՝
Ոսկի բուռըն այդ բերքի,
Ու նրա վ'առ խնդութեամբ
Ծնունդ տ..ւի այս երգին :

Կամ գուցէ դու, գուցէ նա,
Ով որ է թող իմանայ,
Ժպիտներով խնդութեան,
Քրտինքով էր ձուլուած նա:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐ [illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՍԷՐ»

(Քերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

Il possédait cette élégance, cette délicatesse parfaite qui, en art, proviennent toujours de la vraie force.

OSCAR WILDE (Le Portrait de Dorian Gray, Գլ. Բ.) :

Ա.

Պ. Վահան Թէքէեանի գործէն, երկար ատեն կը պահէի պատանեկութենէ եկած տպաւորութիւններ : Պարբերականներու մէջ երեւցած քերթուածները հիացում կ'առթէին որուն պատճառները քիչ վարը պիտի տամ : «Սէր»ին ամբողջական ընթերցումը, քայլ մըն ալ առաջ տարաւ զիս — քայլ՝ կարեւոր եւ նշանակալից — գործը դարձնելով նաեւ սիրելի : Եթէ մինչեւ [illegible]

մեր ամէնօրեայ չարչարանքները մարսող, իր մանկութեան նշենիին, երփնատարրութեան ու անդարձ կորած օրերուն եռեւէն լացող՝ երէց եղբայր մըն է :

Հնչումի այլ երանգով մը, այլ ուժգնութեամբ մը, այս քերթողը նմանապէս կուգայ դժուարահաճ ընթերցողին դժգոհութիւնը փոխակերպելու ամենատակուն ազգային հպարտու- [illegible]

Միւսէի մը, Վինյիի մը, Լըքոնթ տը Լիլի մը մասին : Անոնց մէջ այդ խնդիրը բոլորովին ուրիշ պատկեր կը ստանայ : Անոնցմէ ամէն մէկը Ֆրանսացի է այն իմաստով որ իր տաղանդ [illegible]

«ես հոս եմ» կ'ըսէ : Երկնային խաղաղութիւնը իջեր է ու քերթողին սիրտը կ'ուռի աղօթքով՝ ան՝ «կեցի՛ր ես հոս եմ» կ'ըսէ : Փետրուարի օր մըն է, ծով կապոյտ, գիւղի ճամբայ, մրգածառեր՝ ան՝ «կեցի՛ր, կեցի՛ր, ես հոս եմ» կ'ըսէ : Փոթորիկ, կայծակ, յորդաղեղ ամպերու ու շանթերու գեղեցկութիւն, ան՝ «կեցի՛ր, ես հոս եմ» կ'ըսէ : Կրնամ այսպէս շարունակել էջեր, շատ պարզ է՝ կրնամ մինչեւ հատորին վերջը հասնիլ՝ եւ ամէն տեղ պիտի գտնեմ անոր, անդադրում տեւական, յարաճուն, յամառ, բռնակալ միջամտութեան, միջամխումին : Եւ ահա, այս հանգամանքն իսկ որակող, կը ստանանք տողեր՝ խառացած, բացառիկ գեղեցկութիւնով :

…Եւ քեզ համար դըժոխքին հետ կըռեցինք մենք դաշինք…

Դըժո՛խք մեր կեանքը ըրինք՝ որ դուն դըրախտ մը ըլլաս,
Ո՛վ Հայրենիք, անդունդին եւ երկընքին մէջ առկախ,
Ցընորական օրօրո՛ց, փառաբանեալ պատուհա՛ս,
Հո՛ւր՝ տաքցընող մեր հոգին, դո՛ւն՝ յաւիտեան բոցածախ …:

Քանի՛ անգամ երկինքէն անդունդ՝ իջաւ ծիածան
Ու անդունդէն վեր երկի՛նք երկընցաւ սիւն մը հըսկայ
Ու մենք անդուլ, անվըհատ մագըլցեցանք անոնց վրայ…:

Քանի՛ անգամ … Եւ սակայն անոնք փըլան ու ինկան,
Ու մենք անոնց փաթթըւած՝ բարձունքներէն ինկանք վար
Ու այս մարզանքը ահեղ ըզմեզ թողուց ոգեվար…:

Մինչ Ֆրանսացի քերթողը կրնայ պերճանքըլլալ իրեն — մեր ակնոցով՝ պերճանք — իր կեանքը ամբողջովին [illegible]

նութեան ու փիղերու, առիւծներու, օձերու նկարագրութեան հեշտանքին մէջ, կամ մերձենալու իմաստասիրական [illegible]

[illegible]

նոմանս մը՝ Հա՛յ քերթողը [illegible]

[illegible]

19րդ դարու կէսին շուրջերը [illegible] ուած քաղաքական դէպքերուն [illegible] ցիկ նկարագիրը անհատին [illegible] թեան վրայ :

ՀՐԱԶ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մա՞նչ թէ աղջիկ

Հայաստանի Գիտութեան եւ Արուեստի կաճառին թիւ 5 Տեղեկագրին մէջ Ե. Լալայեան ունի հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը— Տղամարդկանց հետ կապուած սովորութիւնների զարգացումը … մէջ: Այս առթիւ կը խօսի նաեւ … փափաքին մասին, որ հայ գիւղացին … ցոյց կուտայ մանչ զաւակ ունենալու համար:

— Հայոց մէջ, կը գրէ Լալայեան, երբ նորածինը մանչ է, սաստիկ կ'ուրախանան հայրն ու մայրը, իսկ երբ աղջիկ է, այնքան կը տխրին, որ բարեկամները կ'աշխատին մխիթարել՝ յուսադրելով որ մանչ ալ կ'ունենան: Մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ մանաւանդ այն ատեն, երբ առջինեկն մանչը, որովհետեւ «առջնեկը յաջողէ … է, կը հինի կը խանի խոր …», մինչդեռ «աղջիկը դրան … աստ ա, այսօր կայ, վաղը կը գնայ»: Մանչը կը կոչուի «վարդաչալակ», աղջիկը «քաքաչալակ»: Ըստ Սասունցիներուն, մանչը փուշ է չարկամեցողներուն, աղջիկը՝ դրան պատող: Պոլսեցիներն ալ կ'ըսեն, որ «աղջիկը օտար ճրագ է»: Լէնինականցիները, «աղջիկը տան մէս է, աղէլ ճամբել կ'ուզէ»: Սասունի Փերիս գաւառի Հայերը, երբ աղջիկ է ծնած՝ կ'ըսեն ծնողքներուն. «Գողը պատը ծակել է»:

Այսպէս մանչ զաւկի սէրը այնքան խոր է հայ ժողովուրդին մէջ, որ բազմաթիւ են նախապաշարումներ: Երբ հարսնեկան զգեստները կը ձեւեն, գլխամամբ դուրսէն մանչուկ մը ներս կը կանչեն: Կամ երբ հարսը առաջին անգամ կեսրանց տունը կը մտնէ, մանչ երախայ մը կը դնեն գիրկը: Երբ առաջին անգամ երախան կը լողցնեն, գայեակը, եթէ երախան մանչ է, կաթսային մէջ թաս մը ջուր կը թողու, որպէսզի երկրորդն ալ մանչ ծնի, իսկ եթէ երախան աղջիկ, կաթիլ մը ջուր իսկ չի թողուր կաթսային մէջ, որպէսզի ինչպէս ջուրը կը ցամքի ու կը կտրի, այնպէս ալ աղջկան «քոքը կտրուի» եւ այլ եւս աղջիկ չծնի: Նոյն նպատակով, երբ մանչ նորածինին պորտը կը կտրեն՝ քիչ մը երկար մաս մը կը թողուն, բայց աղջկան պորտը կը կտրեն արմատէն: Գիւղերի մէջ, երբ անդրանիկը աղջիկ է, որպէսզի երկրորդը մանչ ծնի՝ պորտը կը չրջեն, հացով կը փաթթեն եւ կարմիր եզան բերանը կը դնեն:

Վանեցիներուն մէջ երբ մանչ ծնի, գայեակը կը սկսի երգել Հեւեւէւալ երգը, մինչ երախայ — տես եկողները նուէրներ կը լեցնեն իր գոգը:

Լանու մօր տարէֆ օղէն՝ ջամ
փենճարա·
Լան ի պիրէ, լան:
Աղջկայ մօր տարէֆ փակեալս,
կու ավլիի·
Քած ի պիրէ, քած:
Լանու մօր շարպաթ պիրէֆ, կուժն
ի չինի,
… փիրուզա, վարդ վեր պերնին·
Լան ի պիրէ, լան:
Աղջկան մօր պաղ լակ տուէֆ,
կուժն ի կաւէ,
… ի կոյէ, պիւրթ վեր պերնին,
Քած ի պիրէ, քած:
Լանու մօր եղտուզ գալմէն ոսկի
չապրաստ,
Լան է պիրէ, լան:
Աղջկայ մօր չըէ գպուն, թող
թել չելնի,
Քած է պիրէ, քած:
Լանու մօր ատլաս կուլինգ,
խալդուզ կայթան,
Ոսկի կոճակ,
Լան ի պիրէ, լան:
Աղջկան մօր կատրէֆ կուլինգ, մազէ
լարան.
Սիվդակ փիեր·
Քած ի պիրէ, քած:
Լանու մօր ոսկի քամար, ծերն
ի խալդուղ,
Լան ի պիրէ, լան:
Աղջկան մօր մազէ լրան, թող
ծեր չելնի,
Քած ի պիրէ, քած:
Լանու մօր բզբոզ ձիանֆ, խորն
էլ ջորի,
Արծթէ գամ,
Լան ի պիրէ, լան:
Աղջկայ մօր գոտ իշուանֆ, -
թող պոչ չելնի,
Քած ի պիրէ, քած:
Լանու մէրն է խանըմ, խէրն
էֆէնտի,
Լան ի պիրէ, լան:
Աղջկան մօր մէրն է խացբուխ, խէրն
մշակ,
Քած ի պիրէ, քած:

Եղիա Տէմիրճիպաշեան

— :-: —

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի մահուան 25րդ տարելիցին առթիւ,— ինչքան ալ շատ մոռցուեցաւ այս բեղուն ու խորունկ իմացականութիւնը,— Յ. Ճ. Սիրունի յօդուած մը ունի Հայրենիքի մէջ: Հատուած մը այդ յօդուածէն.—

Ամբողջ երեսուն տարի Եղիա Տէմիրճիպաշեան իր ժամանակակիցները իրմով զբաղեցուց: Նախ հրապարակագրութիւն ըրաւ՝ հինգ վեց տարի մը լոյս ընծայելով Երկրագունտը, ու անոր կողքին Գրական ու իմաստասիրական Շարժումը զոր ինք կը լեցնէր ծայրէ ծայր: Ծպտուեցաւ բազմաթիւ կեղծանուններու տակ, ամէն մէկ անուան մէջ տարբեր մարդ փորձելով ըլլալ. եղաւ Գրասէր Ատոմ եւ Հուր Հայրան, Մելանիա եւ Նուբարնիա, Ճին Թորոս, եւն. բայց ամէնուն մէջ ալ ինքը Եղիան է, անհաւասարակշիռ, յաճախ կայծկլտուն հանճարեղ պոռթկումներով: Հրապարակ նետեց շատ մը պրակներ,— Աւելին ճառը, Շրջագայութիւն թաղիս մէջ, Փիլիսոփայական բառարան, Շահնազարեանի մը խղճին պարզ քննութիւնը, որոնց մէջ տաղանդի ոչ մէկ գիծ կայ: Բառարանի պատրաստութեամբ ալ զբաղեցաւ լոյս ընծայելով հայերէնէ փրանսերէն գրպանի բառագիրք մը եւ փրանսահայ բառարանը՝ ուր զարինեց եւ գրականութեան ալ պարտադրեց բազմաթիւ նոր բառեր:

Զարհուրելի աշխատանք պէտք է իր գրածները ժողվելու համար, եւ անոնց մէջէն ընտրելու համար ապրելու սահմանուած փունջ մը: Եթէ այդ տառաքանքին յանձնառու ըլլայ մէկը՝ հայ գրականութիւնը դէմք մը կը շահի,— հոգ չէ, արտառոց, բայց տեղ տեղ հանճարեղ դիմագծութեամբ:

Այգեկութք

Լուրերու բաժնին մէջ գրած էինք թէ ինչպէս Ֆրանսա այս տարի, տօնեց իր այգիներուն բերքը: Մենք Հայերս ալ, այս օրերուն, խաղողօրհնէք կը կատարենք եկեղեցիներուն մէջ:

Խաղողը, իբրեւ ազնուական պտուղ երգուած է հինէն ի վեր: Քրիստոնէական բանաստեղծութեանց մէջ պակաս չեն գեղեցկագոյն պատկերներ խաղողին ու գինիին մասին, (զոր հայերէն շարական մը «արիւն խաղողի» կ'անուանէ), նոյնիսկ Քրիստոս ինք որթատունկի մը կը նմանցնէ ինքզինք: Սակայն խաղողին փառքը հիւսած են առաւելապէս հեթանոսական դարերու բանաստեղծները:

Աթէնքի մէջ մասնաւոր տօն մը կար նուիրուած՝ այգեկութքին ու խաղողին: Այդ տօնը տեղի կ'ունենար աշնան, բակլայակերաց (Պիւյանեպսիոն) ամսուն: Տօնը կը կոչուէր Ոսկոփորիա (Որթակրաց), որովհետեւ այդ օրը եօթը գեղադէմ պատանիներ, Աթէնքի ամէնէն ազնուական գերդաստաններէն սերած, փարթամ ու ոսկեզօծ նախորդներ հագած, խաղողի ողկոյզներով բեռնաւոր որթատունկեր գրկած, թափօրի մը առջեւէն, Անահիտի մեհեանէն կ'ելլէին ու կը յառաջանային մինչեւ Սկիւրասի մեհեանը:

Անոնք որ կը մասնակցէին թափօրին իրենց ձեռքն ունէին որթատունկի բարունակներ, զորս կը չարժէին երգերու եւ նուագարաններու համաչափութեամբ: Գեղադէմ պատանիներու եւ աղջիկներու խումբ մը խաղողին ձօնուած երգեր կ'երգէին, եւ վայելուչ պարերով կ'երթային մեհեան, ուր զոհ կը մատուցուէր: Յետոյ ընդհանուր խնջոյք մը: Եւ խնջոյքէն յետոյ պարմանիներու վազքի մրցումը, երբ առաջինը կը վարձատրուէր հնգամասնեայ բաժակով մը (պէնտապլէօս), լեցուն հինգ նիւթերով՝ գինի, մեղր, իւղ, ալիւր եւ ցորեն:

Աթէնք ունէր նաեւ գինիի տօն մը, որ տեղի կ'ունենար գարնան սկիզբը, Ծաղկաց ամսուն (անթէստէրիոն): Այս տօնը կը տեւէր երեք օր, ի պատիւ բնութեան զարթօնքին:

Այդ երեք օրերու ընթացքին կը փակէին Աթէնքի բոլոր մեհեանները, բաց կը մնար միայն սիրոյ աստուածուհիին մեհեանը: Տօնին առաջին օրը յատկացուած էր «տակառներու» բացման, երկրորդ օրը՝ «դաշխուրաններու լեցնելու», երրորդ օրը «սաներլեցնելու»: Այս երեք օրերու ընթացքին Աթենացիները, ազնուական թէ գերի, արտօնուած էին վայելելու ամէն հաճոյք եւ ուրախութիւն: Այդ օրերուն ազնուականներն էին, որ կը մատուցէին եւ կը սպասարկէին իրենց գերիներուն: «Դաշխուրանները լեցնելու օրը», թափօրը կը մեկնէր Ֆեցեգործաց մեհեանէն: Թափօրը կը վերցնէր Թանկագին քսօանոնը, որ կը պահուէր սիրոյ աստուածուհիին մեհեանին մէջ, կը դնէր փառապանծ կառքի մը մէջ, եւ մինչ կառքին չուրջ կը կայթէին յաւերժահարսեր, ցնծուհիներ եւ հերատուկներ, կառքը կը յառաջանար եւ թափօրը ետեւէն: Թափօրին երկու եզերքէն՝ աթենական բանակը: Հարսնեկան երթի մը կը նմանէր այս թափօրը: Արդարեւ թափօրը այսպէս տանուած — փեսային կը տանէր աստուածուհին, Վասիլիսան, որ կը ներկայացնէր Աթէնքի հանրապետութիւնը: 14 ընտրեալ կիներ, իբրեւ հարսնեւորներ, ներկայ կ'ըլլային, փեսայական մեհեանին մէջ, սիրոյ արարողութեան, երբ հարսնեւոր կիները կ'արտասանէին աւանդական երդումը,— հաւատարիմ մնալ այգիներու եւ գինիի աստուածին: Այն ատեն կը սկսէր յորդիլ ու փրփրիլ գինին, մեհեանին մէջ ու մեհեանէն դուրս: Մրցում մը տեղի կ'ունենար առատ գինի խմելու: Ուրախութեան, սիրոյ եւ հաճոյքի աղաղակներուն մէջ, մանաւանդ ատեան մը կ'ընտրէր գինարբուքի հերոսները, մինչ երկու պարմանիներ փողերով կը ծանուցանէին ժողովուրդին անունը օրուան մեծագոյն հերոսին, որուն կը տրուէր տերեւներէ հիւսուած պսակ մը եւ տիկ մը ազնիւ գինի:

Այսպէս կը տօնէին գինին հին Աթէնքի մէջ: Կը խօսինք դեռ հայկական գինետօներու մասին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Առեւտրական դաշնագիր Գերմանիոյ հետ

—·—

Օգոստ. 11ին Պերլինի մէջ ստորագրուեցաւ գերմանեւթուրք առեւտրական դաշնագիրը եւ հաշուակցութեան պայմանագիրը:

Ֆրանսայի հետ գոյացած համաձայնութիւններէն յետոյ, այս համաձայնութիւններն ալ պաշտօնապէս կ'ընդունին թէ անհրաժեշտ է ապրանքներու փոխանակութիւնը կատարել վճարման հաշուեկշիռի սկզբունքին վրայ:

Թուրքեւգերման դաշնագրին յատկանշական կողմը այն է որ, Գերմանիա զրկուած թրքական ապրանքներու փոխարժէքին հարիւրին 30ը, ուղղակի տեղէն ըլլալով պիտի յանձնուի Ռայխսպանքին, ի հրամանի Թուրքիոյ կեդրոնական դրամատան, որ ազատ է Գերմանիոյ մէջ ուզածին պէս գործածելու այդ դրամները:

Նկատելով որ անցեալ տարի դէպի Գերմանիա կատարուած թրքական արտածումներուն փոխարժէքը 40 միլիոն ռայխսմարք էր, կը նշանակէ թէ Թուրքիոյ կեդրոնական դրամատունը առնուազն վեց միլիոն թրքական ոսկի պիտի ունենայ իր տրամադրութեան տակ:

Անկէ զատ, քլիրինկի հաշիւներուն կարգադրութիւնը միայն ապրանքով պիտի ըլլայ, իսկ ասիկա մասնաւորաբար նպաստաւոր է Թուրքիոյ, եւ արտածումներու նուազագոյն յաւելում մը պիտի ապահովէ անոր համար:

Գերմանիա, Թուրքիոյ ըրած արտածումներուն հարիւրին 75 համեմատութեամբ ապրանք պիտի ղրկէ Թուրքիա: Միւս կողմէ, թրքական ապրանքներուն փոխարժէքը հատուցանելու համար, առանց դժուարութեան տեղիք պիտի տրուի Գերմանիոյ մէջ: Թուրք պետական հաստատութեանց կատարած գնումները հաշուակցութեան մէջ պիտի մտնեն:

Գալով այն դիւրութիւններուն զորս Թուրքիա պիտի տայ գերման ներածողներուն, բաժնեցուցակի սեղմումներէն ազատ ըլլալով պիտի ներածուին գերման այն ապրանքները որոնք կը գտնուին դաշնագրին կցուած ցանկին մէջ, եւ ոեւէ ձեւով չեն վնասեր թրքական արտադրութեան եւ ճարտարարուեստին:

Դիոգինէսին հարցուցին թէ ե՞րբ յարմար է ամուսնանալ:

— Երիտասարդութեան մէջ՝ շատ կանուխ է, իսկ ծերութեան մէջ՝ շատ ուշ:

Ֆր. Կարմիր Խաչի դաշտահանդէսը

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի դաշտահանդէսը, Սէն Քլուի անտառին մէջ: Կ. Խաչի անդամուհիները եռանդով կ'աշխատէին թէ ըմպելիներու սպառման եւ թէ հաւաքական սեղանի պատրաստութեան համար: Սեղանապետ Ա. Ջամալեանի պատասխանելով, բոլոր ընտանիքները սեղանին չուրջը հաւաքուեցան, իբրեւ մէկ ընտանիքի անդամներ: Սեղանապետի բացման խօսքէն յետոյ, առաջին ճառը խօսեցաւ Պ. Հ. Նաղճեան, որ արձակուրդով եկած էր Պերլինէն: Իր ուրախութիւնը յայտնելով տիրող հայկական մթնոլորտին համար, յորդորեց չյուսահատիլ եւ յամառօրէն գործել: Յետոյ երգեց օր. Ա. Առաքելեան, «Անուշ գարունը»: Երգեցին նաեւ խումբ մը երիտասարդներ՝ ազգային յեղափոխական երգեր: Կարդալով խօսեցան Ա. Գիւլխանդանեան, Ս. Վրացեան: Միջանկեալ տեղի կ'ունենային պարեր, եւ երգեր, Սիփան երգչախումբի անդամներուն կողմէ: Ոգեւորութիւնը աւելցուց օր. Քնեադեան՝ իր մեներգով: Տիկ. Շահլամեան խօսք առնելով, յորդորեց որ ամէն հայ տիկին իր բաժինը ունենայ Կ. Խաչի գործին մէջ, ընծայելով նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւն: «Հայ կինը նոյնչափ կարող է հանրային գործ կատարելու որքան ուրիշ ազգերու կիները: Սխալ է այն մտածումը թէ հայ կինը միայն խոհանոց վարել գիտէ: Եթէ ցարդ քիչ բան ըրած է, յանցանքը այրերունն է եւ ոչ թէ կիներունը: Մենք ալ պատրաստ ենք Կ. Խաչի դրօշը մեր մէկ ձեռքին, մեր ամենասիրելի եռագոյնը միւս ձեռքին մէջ բռնած գործել հայրենիքին համար»:

Խորոված հաւ մը աճուրդի հանուեցաւ Ս. Նաւասարդեանի ձեռքով եւ բարձրացաւ մօտ 500 ֆրանքի: Շահեցաւ Պ. Նաղճեան որ տաս ֆրանք եւս նուիրելով հաւը յանձնեց Սիփան երգչախումբի անդամներուն: Պիքնիկը լաւ սպառում ունեցաւ: Այս առթիւ շնորհաւորելի էին հեռաւոր արուարձաններու անդամուհիներուն ջանքերը, հանդէսին յաջողութեան համար:

Հայկազուն

⁂ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 13ին, անցաւ շատ լաւ եւ վարչութիւնս ունեցաւ 858 Ֆր. 60 ս. զուտ հասոյթ:

Այսու կուգանք մեր շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց, որ նպաստեցին անոր յաջողութեան, մասնաւորապէս Պ. Ինճէեանին իր նուիրատուութեանց համար:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«Համազգային»

—·—

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Օգոստոս 4ին, Ալֆորվիլի մէջ կազմուեցաւ Համազգային Միութեան մասնաճիւղ մը:

Համազգայինը հիմնուած է Եգիպտոսի մէջ, 1929ին եւ հետզհետէ իր ճիւղաւորումները պիտի ունենայ գաղութներու մէջ:

Նպատակն է Ա.— Ազգային ոգիով տոգորուն, զարգացած երիտասարդութիւն մը պատրաստել, Ֆրանսական լիսէներու համաստիճան հաստատութեան մէջ: Բ. Հիմնել մեծ տպարան մը, լոյս ընծայելու համար հայ գրականութեան եւ արուեստին վերաբերեալ անտիպ երկասիրութիւններ:

Համազգայինը ունի իր տպարանը հիմնած է Պէյրութի մէջ Հայ Ճեմարանը, գաղթաշխարհի միակ հայ բարձրագոյն հաստատութիւնը որ պէտք է մեր բոլորիս գուրգուրանքին առարկան դառնայ: Հայ Ճեմարանը իր 4րդ տարին թեւակոխած է, նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններու գնով: Սակայն, ան այսօր կարեւոր բաց մը ունի եւ կը կարօտի աջակցութեան:

Պէտք է ամէն ջանք ի գործ դնել օգնելու համար այս ձեռնարկին:

Ալֆորվիլի մասնաճիւղն ալ կոչ կ'ընէ պարտաճանաչ եւ գիտակից Հայերուն անխտիր գալ բոլորուիլ Համազգայինի չուրջը, անդամագրուելով մէկ ֆրանքի չնչին ամսավճար մը:

Համազգայինը հիմնուած է չէզոք գետնի վրայ: Անոր կրնան մասնակցիլ բոլոր Հայերը առանց սեռի եւ քաղաքական դաւանանքի խտրութեան:

Ա. Մկրտիչեան

ՊԻՐԷՈՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻ ՀՐԴԵՀԸ

—·—

Գրած էինք թէ հրդեհ ծագած է Պիրէոնի գաղթակայանին մէջ:

Յունական թերթերէն կը տեղեկանանք թէ այրած գաղթակայանն է Անասթասիս (եւ ոչ թէ Լիփազմա):

Աւելի քան 700 տախտակէ տաղաւարներ որոնց մէջ գաղթականներ տեղաւորուած էին, երկու ժամուան մէջ փոշիացան: Հրդեհը առաջ եկած է վառուած մոմէ մը, որուն բոցերը ճարակած են կարասիները եւ տարածուած փայտերուն վրայ: Ընդհանուր վնասը կը հաշուի 10 միլիոն դրախմի: Անպատսպար մնացած են 1000 հոգի: Մարդկային կորուստ չկայ:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տիկ. Ժօրժ, Քօմէտի Ֆրանսէզի հռչակաւոր դերերգակը, 1812ին Փեթերպուրկ կը գտնուէր, երբ Նափոլէոն իր բանակով արշաւեց Ռուսիա: Արուեստագիտուհին ընդհատեց իր ներկայացումները, վճռելով հայրենիք վերադառնալ: Ալեքսանդր Ա. ցարը անձամբ միջամտեց զայն համոզելու համար՝ որ մնայ, եւ այս առթիւ հետեւեալ խօսակցութիւնը եղաւ իրենց միջեւ.

— Օրիորդ, ըսաւ ցարը, պիտի ճակատիմ Նափոլէոնի հետ, որ ձեզ այստեղ պահեմ:

— Բայց, Վեհափառ, իմ տեղս այլ եւս հոս չէ, այլ՝ Ֆրանսա:

— Սպասեցէք, որ իմ բանակս մեզ կանխէ, եւ ես անձամբ պիտի առաջնորդեմ ձեզ հոն:

— Այդ պարագային, Վեհափառ, կը պատասխանէ հայրենասէր արուեստագիտուհին, նախապատիւ կը սեպեմ սպասել Ֆրանսացիներուն Մոսկուա հասնելուն, որ՝ աւելի քիչ սպասած ըլլամ…

Եւ դերասանուհին կ'արտօնուի Փարիզ դառնալ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ձերբակալուեցաւ օդանաւորդ Ջարլզ Լէվին, երբ կեղծ հարիւր տոլարնոց մը կը քշէր: Ատլանտեանը կտրողներէն է…

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (3)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—·—

Միւս օրը միայն, Ովասիս վերադարձան Նալին ու Գիւլին:

Օղիչուն չկար:

Շէյխը իր հարեմն էր դրել անապատի գեղեցիկ գնչուհուն:

Բօշաների խումբը յուզուեց, երգեց … Ովասիսից: Օղիչուի հայրը … մի տարեճանակ, հագուստի մէջ … մի Թունաւոր դաշոյն եւ … գնաց:

Անցան օրեր: Ոչ Օղիչուի մասին … եկան եւ ոչ էլ նրա հօր: Վերջապէս մի գիշեր Ովասիս հասան երկուսն էլ: Օղիչուն յղի եւ տանջուած, իսկ հայրը արիւնոտ:

Շէյխը սպանուած էր:

Միւսիլմանները շուտով գտան բօշաներին, բռնեցին Օղիչուի հօրը եւ … քաղաքի դրան մօտ:

Բօշաների խումբը ժողվեց ունեցածը, … կորեց անապատը եւ գնաց մի նոր կայան որոնելու:

Եւ երբ հասել էին Իրանի երկիրը, Օղիչուն ծնեց մի արու զաւակ, որի անունը դրեց Հասան:

×

— «Այդ միջոցին, Սպահանում ապրում էր մի արար իշխան: Էլ-Մուլին էր նրա անունը: Նրան պատւում ու սիրում էին ամէնքը: Վաթսուն տարեկան էր նա, երեք կին ունէր, բայց ոչ մի որդի: Եղածները մեռել էին:

Ունէր անհագին հարստութիւն, շատ կալուած, հողեր ու պարտէզներ, բայց ապրում էր մենակ եւ տխուր:

Երբ բօշաները յոգնած, տանջուած ու կէս եղած՝ Սպահանում կանգ առան հանգստանալու, մի օր էլ-Մուլինը պատահմամբ տեսաւ Օղիչուի փոքրիկ զաւակ Հասանին, գրաւեց նրանով եւ նրա մօր հետ տարաւ իր մօտ:

Իսկ բօշաների խմբին նա հրամայեց պատսպարել, կերակրեց, վարձատրեց եւ թողեց որ գնան:

Օղիչուն մնաց էլ-Մուլինի մօտ եւ արար իշխանից հայրական սէր միայն տեսաւ: Հասանին էլ էլ-Մուլինը մեծացրեց իր թոռան պէս:

Մեծացաւ Հասանը, ուսաւ, կարդաց ամբողջ Ղուրանը, տեղեկացաւ իմաստունների գիտութեանը, կռիւների մէջ էլ մտաւ ու թագաւորից բարձր աստիճաններ ստացաւ:

Եւ երբ Օղիչուն էլ մեռաւ, Հասանը ոչ միայն իրեն Պարսիկ էր կարծում, այլ եւ մտքից չէր անցկացնում թէ ինքը լոմ է եւ լոմի զաւակ:

Այդ տարին շատ վատ տարի եղաւ Իրանի լոմերի համար: Ամէնքը նրանց նեղացնում էին, անպատիժ հալածում եւ նոյն իսկ սպանում: Պատճառը այն էր որ, լոմերից մէկը սիրել էր մի մեծաւոր Պարսկի աղջկայ, փախցրել էր նրան, ի հարկէ աղջկայ համաձայնութիւնով եւ ահա այնուհետեւ ամէն Իրանցի իրաւունք էր համարում վրէժ հանել ամէն հանդիպած լոմից:

Լոմերը երկար դիմացան, բայց վերջապէս, երբ տեսան որ հալածանքն աւելի սաստկանում է, ժողովեցին, մի քանի մեծ խմբեր կազմեցին եւ վճռեցին գաղթել օսմանցոց երկիրը:

Գաղթելուց առաջ, սակայն, ուղարկեցին նրանք իրենց ծերերից երկուսին՝ Հասանի մօտ:

Հասանը չուզեց ընդունել նրանց· բայց իմաստուն էլ-Մուլինը յորդորեց երիտասարդին՝ լսել բօշա ծերունիներին:

Երկու իշխան — բօշաները սենեակ մտան եւ չոքեցին դրան մօտ: Վերի կողմը նստել էր ալեւոր էլ-Մուլինը եւ նրանից քիչ ցած, Հասանը, որ զարմացած նայում էր հիւրերին եւ սպասում:

Բօշաները փոքր ինչ լռեցին: Յետոյ նրանցից մէկը չփեց մօրուքը եւ խուլ ձայնով ասաց երիտասարդին.

— Լո՛մ-Հասան, քո ցեղիդ ծերունիները քեզ մօտ են եկել ամբողջ ցեղիդ կողմից: Ուզո՞ւմ ես ականջ դնել նրանց:

Հասանը ոչինչ չէր հասկանում:

— Ես Լոմ-Հասան չե՛մ կոչւում, ասաց նա. այլ Հասան էլ-Մուլինի: Ինչի՞ մասին էք խօսում դուք ինձ:

— Մենք, խօսեց երկրորդ ծերունին բօշաների, այսինքն լոմերի երկու ամենածեր իշխաններն ենք եւ եկել ենք լոմ Օղիչուի որդի լոմ Հասանի մօտ: Արդեօք Հասանը յիրաւի՞ չը գիտէ, որ նա լոմի զաւակ է… Լոմերն Իրանում այլ եւս օր չունին, նրանց հանգիստ չեն թողնում: Այլ եւս հաց չկայ նրանց այս երկրում: Պիտի գաղթեն նրանք. այդպէս է ցեղի միահամուռ վճիռը… Մեր ցեղը ուղարկել է լոմ Հասանի մօտ ասելու, որ նա թող գայ եւ առաջնորդէ նրանց: Հասանը երիտասարդ է, քաջ կռւող, գիտուն եւ իմաստուն: Լոմերը ցանկանում են որ Հասանը օգնէ իր ցեղին իր գիտցածներով եւ դառնալով նրանց գլխաւորը, սովորեցնէ մնալ ազատ եւ երջանիկ … Լոմ-Կաղիրը ասաց՝ ինչ որ պատուիրել էր նրան իր ժողովուրդը:

Ու Լոմ-Կաղիրը լռեց:

Հասանը խօսել չկարողացաւ: Մէկ բօշաներին էր նայում եւ մէկ գունատ պապին:

Վերջապէս էլ-Մուլինը չարժեց եւ խօսեց այսպէս.

— Լսի՛ր, ի՛մ Հասան, թէ ինչ կ'ասէ քո պապը — էլ-Մուլինը: Ո՛չ մի անգամ նրա բերանը չէ ստել եւ, փառք Ալլահին, նրա գլուխը գիտէ դեռ լաւ մտածել: Թող իմանայ Հասանը, որ էլ-Մուլինը իր կեանքը նուիրել է նրան ինչպէս եւ ունեցածը: Բայց նա չի կարող ծածկել եւ չասել քեզ ճշմարտութիւնը: Իրաւունք ունին այս ծերունիները: Քո մայրը, Օղիչուն, բօշայի աղջիկ էր եւ դու բօշա ես, իմ որդեգիր թոռը… Այս ծերունիները քո ցեղիդ իշխաններն են:

Հասանը ամէն ինչ երբ հասկցաւ, գլուխը կախեց եւ սկսեց երկար մտածել:

Ամէնքը լուռ էին: Ամէնքն էլ մտածում էին:

Եւ ահա յանկարծ իմաստութիւնը խօսեց Հասանի մէջ:

Նա ոտքի ելաւ, մօտեցաւ ծերունիներին եւ ասաց.

— Իմ ազգը ինձ պէտք ունի երեւի: Գնա՛նք, ծերունիներ, ես պատրաստ եմ:

Ապա մօտ գնաց ծերունի էլ-Մուլինի եւ համբուրեց նրա ձեռքը:

Էլ-Մուլինը յուզմամբ գրկեց երիտասարդին, օրհնեց եւ ասաց.

— Գնա՛, որդեակ, էլ-Մուլինը յանուն Աստծոյ օրհնում է քեզ, իր իմաստուն որդուն, եւ բաց է անում իր գանձը նրա առջեւ…

Այնուհետեւ լոմ-Հասանը եկաւ իր ցեղակիցների մօտ եւ երկու օրից յետոյ, բօշաները, նրա առաջնորդութեամբ անցնում էին օսմանցոց երկիրը …

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

Զբօսանաւ մը կրակ առաւ

Ուրբաթ իրիկուան դէմ, Քանի մէջ (Միջերկրականի վրայ), նախարարական խորհրդական Փաթընոթրի զբօսանաւը կրակ առաւ, երբ կը վերադառնար պտոյտէ մը: Քանի մը վայրկեանէն հրդեհը այնքան ծաւալեցաւ որ, յոյս չմնաց փրկելու: Խորհրդականը եւ իր 15 հիւրերը ծով նետուելով, լողացին եւ ցամաք ելան: Լողալ չէր գիտեր միայն Փարիզի անգլիական դեսպանատան քարտուղարին կինը, որ միւսներուն թեւերուն վրայ առաջնորդուեցաւ ծովափ:

Հրդեհը ծագած էր ժամը 1·30ին: Քսան վայրկեան վերջը զբօսանաւը կ'ընկղմէր:

ԴԱՍ ՄԸ՝ ՋԱՓԸ ԱՆՑՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Թուլոնի շրջանին մէջ, Սանարիի մէջ սրճարանատէր մը «բնապաշտական» պարահանդէս մը սարքած էր ուրբաթ գիշեր: Մասնակցողները ճիշդ ժամանակին ծովափնեկան այնքանբաց հագուստով մը, որ ժողովուրդը գայթակղեցաւ. սրճարան խուժեց եւ փախուստի մատնեց պարողները: Այս առթիւ, ընդհարումներ ալ պատահեցան եւ սրճարանը վնասներ կրեց: Շրջանին ոստիկանները հասնելով հազիւ կրցան վերահաստատել բարեկարգութիւնը:

⁂ Վերջերս Անգլիոյ մէջ ալ այսպիսի գայթակղութիւն մը պատահեցաւ, երբ աղջիկներ եւ այրեր փողոցներէն կ'անցնէին լողալու հագուստով:

Այս առթիւ հարցում ուղղուած ըլլալով Քէնթըրպըրիի աւագերէցին, գերապատիւը պատասխանեց թէ անյարմարութիւն չի տեսներ որ միայն ծովափի յատուկ «փիժամա» հագած կիներ այցելեն մայր եկեղեցին: «Միայն թէ, շատ ուշադրութիւն չգրաւեն: Ես անպատշաճ չեմ գտներ «փիժամա»ն, թէեւ երբեք սիրուն չէ»:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R ... Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

22 Aout 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2271

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Ասորական ողբերգութիւնը անգամ մը եւս պատռեց յաղթական պետութեանց դիմակը:

Անոնք որ ուշի ուշով հետեւեցան այս անցուդարձին, անշուշտ նկատեցին չափազանց պերճախօս երեւոյթ մը:

Դէպքին առաջին օրէն, ֆրանսական մամուլը պատասխանատու բռնեց Իրաքը եւ անոր գլխուն վերեւ՝ Մեծն Բրիտանիան, որ «ժամանակէն առաջ» հրաժարած էր հոգատարութենէն:

Այդ մամուլը անտեղի գտաւ Իրաքի բողոքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: «Ֆրանսան ի՞նչ յանցանք ունի որ...»:

Քայլ մըն ալ յառաջ երթալով, այդ մամուլը հիմա կը պահանջէ Ազգային Օջախ մը հաստատել Ասորիներուն համար:

Չէ՞ որ խոստացուած էր ժամանակին:

«Սխալ ըրին Թուրքիոյ ձգելով Հէքեարիի գաւառը, որ խոստացուած էր Ասորիներուն: Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը պէտք չէ գոհանայ Իրաքի կառավարութեան յիշեցնելով իր յանձնառութիւնները: Անոր պարտքն է մտածել նաեւ Ասորիներուն ազգային օջախ մը գտնելու մասին»:

Այս պատկերազարդ պատմութեան յաւելեալ եւ ճոխացեալ տպագրութիւնը կը ներկայացնէ՝ բրիտանական մամուլը:

Ափ մը ժողովուրդ փորձանքի հանդիպած է իրենց պատճառով: Եւ սակայն, ամէնէն սրտցաւ հրատարակութեան մէջ ալ, պիտի տեսնէք բութ սլաք մը՝ բուն խկ գոհի գլխուն:

Անփորձ եւ դիւրահաւան՝ մեզի պէս, Ասորիներն ալ կատարեալ հաւատարմութեամբ նուիրուեցան յաղթական՝ հոգատար իշխանութեան շահերուն:

Անոնք ծառայեցին իբրեւ զինուոր պատերազմի շրջանին: Ու պահեցին իրենց զէնքերը՝ պատերազմէն յետոյ, կատարեալ վստահութեամբ:

Այն աստիճան որ, իրենց ոտքը գետնէն կտրեցաւ եւ սկսան վերէն նայիլ բնիկներուն վրայ:

Եւ ահաւասիկ «Թայմզ»ն է որ, իրենց երեսին կը զարնէ այս հաւատարմութեան... մեղքը:

Բրիտանական աշխարհակալութեան ոսկեբերանն է որ, այսօր կը դատապարտէ Մար Շիմունի անխոհեմութիւնը.

— «Ան փորձեց Անգլիոյ համակրանքը շարժել յարձակելով արաբական իշխանութեան վրայ եւ դնելով չափազանցեալ պահանջներ... Ան կը սպասէր նախապատուութեան եւ կը պահանջէր հողային առանձնաշնորհներ»:

Միեւնոյն թերթին մէջ, մինչ քանի մը հոգի կը յիշեցնեն Մեծն Բրիտանիոյ հաւաստիքներն ու յանձնառութիւնները՝ այս պզտիկ ժողովուրդին հանդէպ, ուրիշներ ալ, ընդհակառակն, թոյն կը հոսեցնեն, աւելի պղտորելով միտքերը:

Այսպէս, նամակագիր մը որ 37,000 կը հաշուէ Իրաքի Ասորիներուն թիւը, պարտք սեպեր է յիշեցնել.

— «Անգլիական ծառայութեան մէջ մտած ըլլալով, Ասորիները կրնան ռազմադաշտ հանել իբր տասը հազար զինուոր, կատարելապէս մարզուած՝ անգլիական ճակատի վրայ, վարժ՝ անգլիական կարգապահութեան եւ ռազմական մեթոտներուն եւ իւրաքանչիւրը զինուած անգլիական նորաձեւ հրացանով մը: Իբր մարտական ուժ Ասորիները շատ քիչ հաւասարներ ունին Միջին Արեւելքի մէջ»:

Արդ, այս նոյն թերթը, խոստովանելով հանդերձ որ անդարմանելի սխալ մը գործեցին 1925ին, Թուրքիոյ վերադարձնելով Հէքեարին, պարտականութիւն կը դնէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին վրայ «օգնել այն Ասորիներուն որ կ'ուզեն հեռանալ Իրաքէն, որպէսզի նոր բնակավայր գտնեն Սուրիոյ մէջ կամ այլուր»:

Խմբագրութիւնը կը գտնէ ուրիշ նամակագիր մըն ալ, որ իբրեւ միակ դարման կ'առաջարկէ Իրաքի Ասորիները «իբրեւ ամբողջութիւն» տեղաւորել Սուրիոյ մէջ:

— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը թող լիազօր մը նշանակէ, եւ, գործակցութեամբ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի, ասորի ազգը կը փոխադրուի Սուրիա: Տեղաւորման ծախքն ալ պէտք է հոգայ այս երկիրը»:

×

Դժբախտաբար չկրցանք տալ այս եղերա — զաւեշտին ամբողջական պատկերը:

Ինչպէս տեսաք, թէ՛ այստեղ եւ թէ՛ այնտեղ, Փարիզի ու Լոնտոնի մէջ, մարդիկ փութկոտ մրցումի մը չափ խկ արժէք չեն տար պատահած աղէտին:

Իսկ ամէնէն քամնելին,— անոնք անցողակի, ի միջի այլոց կը յիշե՛ն ասորական օջախի մը խնդիրը, գիտնալով հանդերձ որ, իրենց սեփական ձեռքերով Թուրքին յանձնեցին այդ օջախին հողը:

Այս մարդիկը օջախ էին խոստացած նաեւ Հայերուն:

Եւ ի՛նչ հանդիսաւորութեամբ,—նոյն ինքն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, 1922 Սեպտեմբեր 22ին: Բանաձեւը քուէարկուած էր միաձայնութեամբ:

Եւ սակայն, դուք լսեցի՞ք ո՛ր եւ է արամադրութիւն՝ անոր գործադրութեան մասին:

Լսեցի՞ք որ եւ է խօսք այդ մասին, 1932ի ամրան եւ աշնան, երբ Թուրքիան նոր փեսայի մը պէս կ'առաջնորդուէր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Կը լսէ՞ք այսօր, գոնէ ասորական հարցին առթիւ...

Մխամի՛տ, միամի՛տ հարցումներ:

Իրաքի դէմ կարելի է խօսիլ, Իրաքէն կարելի է պահանջել, որովհետեւ ան դեռ նոր ազատեցաւ հոգատարութենէ, դեռ աչառու է:

Իսկ Թուրքիա՞ն,— օ՛, ի՞նչպէս կարելի է կորսնցնել անոր թանկագին բարեկամութիւնը:

Ի՞նչ անկրթութիւն է անոր յիշեցնել նոյնիսկ փոքրամասնութեանց իրաւունքները...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք երիտասարդները կը սպառնան Երեւանն ալ թրքացնել...

« ԴԱՇՆԱԿՑԻ ԷՖԷՆՏԻՆԵՐԸ » ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԸ

Թուրք Ուսանողական միութեան օրկանը, *Պիրլիք*, յօդուածով մը կը շեշտէ թէ զինուորութիւնը յանձն առ շահագործումի կ'ենթարկուի, ի նպաստ ազգայնական նպատակներու: Այսպէս, Դաշնակները այնպէս մը կ'ուզեն ցուցնել թէ Օսմանեան թուրանական կայսրութիւնը հայկական է, եւ թէ Հայերն ու Պարսիկները ցեղային նոյն ծագումն ունին:

«Աղին, Սովիէթները նուիրագործեցին 70 միլիոն Թուրքերու գերութիւնը այն պատրուակով թէ անոնք անկարող են իրենք զիրենք կառավարել:

«Դաշնակցի՛ էֆէնտիներ, չէք կրնար պատմութիւնը խեղաթիւրելով հայրենիք մը ստեղծել: Եթէ այն համոզումն ունիք թէ անպատեհ օտարներու շնորհիւ պիտի կրնաք պահել ձեր գոյութիւնը, շէնքեր շինեցէք Երեւանի մէջ, որ թրքական հին նահանգ մըն է եւ տարակոյս չունինք թէ մօտերս պիտի ըստանայ իր նախկին անունը: Եթէ հարկ է հայրենիք մը ցուցնել ձեր երեւակայած վայրին մէջ, անկէ առաջ փաստեցէք թէ ձեզի կը պատկանի ձեր կեդրոնը՝ Երեւանը: Չէք մոռցած թէ թուրք ժողովուրդին կողմէ ինչ վիճակի մատնուեցաւ Հայաստանը զոր ձեզի պարգեւած էին աշխարհակալ համաձայնական պետութիւնները: Կրնաք երեւակայել թէ ինչկացութեան կրնայ մատնուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան կոթնած Հայաստան մը: Դժբախտաբար, մաս մը մարդիկ որոնք թուրք անունը կը կրեն եւ այնպէս կը ցուցնեն թէ թրքութեան համար կ'աշխատին, «Կովկասցի» անուան տակ կը գործակցին թուրք հողերուն աչք ունեցողներուն հետ: Ասիկա սխալ ու վնասակար ընթացք մըն է»:

Ցեղաշրջումէ յեղաշրջում

Պ. ՐՈՒԶՎԷԼԹ ԿԸ ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՆԷ ՔԱՐԻՒՂԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Նախագահ Րուզվէլթ օգոստոս 19ին որոշեց մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, վարելու համար քարիւղի ճարտարարուեստը: Բուն ղեկավարը պիտի ըլլայ ինք: Այս նպատակով պատրաստուած է ծրագիր մը որ կ'աւելցնէ նախագահին լիազօրութիւնները: Նախագահը իրաւունք պիտի ունենայ 90 օրը անգամ մը որոշելու քարիւղի կալոնին (4 լիտր) գինը: Քարիւղի հետ կապուած միւս բոլոր արտադրութեանց գիներն ալ ըստ այնմ պիտի որոշուին: Նախագահը պիտի կրնայ նաեւ սահմանափակել ներքին սպառման սահմանուած քարիւղին ներածումը: Առաւօտի սահմանուած հում քարիւղին օրական քանակը պիտի ըլլայ 100,000 տակառ 1933ի համար: Ծրագիրը կը հաստատէ նաեւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանք պաշտօնեաներուն համար: Բանուորները օրական 8 ժամէն եւ 14 օր շարունակ 72 ժամէն աւելի չպիտի աշխատին: Աշխատավարձը պիտի տարբերի շրջանէ շրջան, ժամը 45 — 52 սէնթ:

Միեւնոյն ատեն ծրագիր մը պատրաստած է պողպատի ճարտարարուեստին համար: Այստեղ ալ շաբաթական աշխատանքը պիտի ըլլայ 40 ժամ, իսկ ժամական նուազագոյն վճարումը՝ 40 սէնթ: Նոր կանոնագիրը պիտի գործադրուի 90 օրուան շրջանի մը համար, իբրեւ փորձ: Այնուհետեւ Ազգային վերակազմութեան մարմինը պիտի որոշէ պահպանումը կամ բարեփոխումը:

Վերջապէս, ծրագիր մը կ'ուսումնասիրուի ինքնաշարժի ճարտարարուեստը եւ միւս կարեւոր ճարտարագործութիւններն ալ վերակազմելու համար պետական սկզբունքներով: Նախագահը վերջնագիր մը ուղղած է Ֆորտի, որ դժկամակութիւն կը ցուցնէ համակերպելու:

Աւստրիան՝ գերմանական վտանգին դէմ

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՆՈՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Մուսոլինի հոմ հրաւիրեց Աւստրիոյ վարչապետը, որ շաբաթ կէս օրին յանկարծ մեկնեցաւ օդանաւով: Տեսակցութեան վայր նշանակուած էր Րիչչիոնէ, Ադրիականի վրայ: Երկու վարչապետները տեսակցեցան մէկուկէս ժամ: Պ. Տոլֆուս անմիջապէս պիտի վերադառնար, բայց մէկ օր յետաձգեց մեկնումը:

Անշուշտ գաղտնի կը պահուի խօսակցութիւնը. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Մուսոլինի խոստացած է թէ Իտալիան երբեք թոյլ չպիտի տայ որ նացիները վտանգեն Աւստրիոյ անկախութիւնը կամ Աւստրիան Գերմանիոյ կցուի: Պ. Մուսոլինի այլեւս աւելորդ կը գտնէ նոր դիմումներ ընել Գերմանիոյ, դադրեցնելու համար Աւստրիոյ դէմ սարքուած պրոպագանտը: Այս առթիւ, Աւստրիոյ վարչապետը պարզած է նաեւ երկրին տնտեսական տագնապը, անհրաժեշտ գտնելով նիւթական աջակցութիւն մը: «Հարկ է ոչ միայն պաշտպանել, այլեւ ապրեցնել Աւստրիան»:

Մինչ այս մինչ այն, նացիները կը շարունակեն թերթերով, թռուցիկներով եւ ձայնարձակներով անուանարկել Աւստրիոյ կառավարութիւնը եւ փառաբանել հիթլէրական իշխանութեան բարիքները:

Ընկերվարական համագումար

Երէկ Փարիզի մէջ բացուեցաւ ընկերվարական միջազգային համագումարը, որ պիտի տեւէ չորս օր: Այս առթիւ Փարիզ համախմբուած են միջազգային ընկերվարութեան բոլոր ականաւոր դէմքերը: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրներն են.— 1. Որոշել յարմար գործելակերպ՝ իշխանութեան հասնելու համար.— 2. Գտնել միջոցներ՝ կռուելու համար պատերազմի վտանգներուն դէմ:

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ կը մասնակցի պատուիրակութեամբ մը, որուն գլուխը կը գտնուի ընկ. Մ. Վարանդեան:

Համագումարին մէջ պիտի արծարծուի նաեւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան միջեւ ծագած վէճը: Ֆրանսական պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին ներկայացուցիչներ՝ երկու թեւերէն ալ:

⁂ Պ. Քոմբէռ Մոռէլ, ընկերվարական «Փոփիւլէռ»ի վարիչ տնօրէնը, որ յաջողած էր ինքնապահ դարձնել թերթը, հրաժարական տուաւ, դառնանալով իրեն դէմ մղուած պայքարէն: Հրաժարականը հրատարակուած է բոլոր թերթերուն մէջ, բայց իր անունը կը մնայ տակաւին թերթին ճակատը, սպասելով վարչական խորհուրդի որոշման, որ պիտի տրուի վաղը, չորեքշաբթի:

ՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՏՈՒՐՔԸ

— o —

Բերայի իր կալուածներուն տուրքին պատճառով, Պոլսոյ յոյն պատրիարքարանը վէճ ունէր էվգաֆի հետ: Խնդիրը կարգադրուած է, եւ պատրիարքարանը պիտի վճարէ *մուգաթայ*ի իր տուրքը, որ 7500 ոսկիի կը հասնի:

ԵՐԿՈՒ « ԱՒԱԶԱԿ » ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ

— o —

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Ատանայի « աւազակ »ներէն Հանի պէյ օղլու Հանի եւ ընկերը Տէտէ, իրենց զէնքերով եւ ռումբերով անձնատուր եղան հետապնդող ոստիկան — զինուորներուն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղէն ստացանք 300 ֆրանք, իբրեւ հասոյթ Սէնթ — Անթուանի մէջ կատարուած դաշտահանդէսին, որուն արդիւնքը պիտի յատկացուէր Պէյրութի հրկիզեալներուն:

Նախորդ հաշիւը փակած ըլլալով, այս ալ կը փոխադրենք խնամատարութեան եւ կը խնդրենք այլեւս նոր գումարներ չղրկել մեզի:

×

37ՐԴ ՑԱՆԿ

Վասպ. Հայր. Միութեան նպաստը	300
Յուլիս 2ի գումարը	10313
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	10613

Նոր փորձանք մը ոչ-թուրք դպրոցներու գլխուն

ԲՈԼՈՐ ԴԱՍԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԱՒԱՆԴՈՒԻՆ

Պոլսոյ « Ազշամ » լրագիրը կը գրէ (16 օգոստոս). —

Փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ նախապէս բոլոր դասերը կ'աւանդուէին իրենց լեզուով: Թուրքերէնը կ'աւանդուէր միայն իբր լեզուի դաս: Անցեալ տարիէն սկսեալ պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ հայրենագիտութեան դասերը թուրքերէնով կ'աւանդուէին:

Գործավարութիւնը այս դրութեան օգտակարութիւնը տեսնելով, որոշած է այս սկզբունքը աւելի տարածել եւ աստիճանաբար բոլոր դասերն ալ թուրքերէնով աւանդել, փոքրամասնութեանց մայրենի լեզուն պահելով միայն իբրեւ լեզուի դաս:

Իսկ « Միլլիյէթ » հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս լուրին առթիւ (17 օգոստ.).

— Երէկ իրիկուն « Ազշամ » գրած էր թէ փոքրամասնութեանց դպրոցներու մէջ, իրենց լեզուէն զատ, բոլոր միւս դասերը թուրքերէնով պիտի աւանդուին: Մեր կատարած քննութեանց համաձայն գործավարութեան կողմէ այս մօտերս գործադրելի որոշում մը չկայ այս մասին: Միայն թէ գործավարութիւնը ունի այդպիսի ծրագիր մը, լաւ հպատակներ հասցնելու համար: Արդէն կան այդ դրութեամբ դասաւանդող կարգ մը փոքրամասնութեանց յատուկ դպրոցներ:

⁂ *« Վաքըթ » ալ կը գրէ.* — Կը լսենք թէ կրթական գործավարութիւնը այս տարիէն սկսեալ օտար եւ ոչ-իսլամ դպրոցներու թուրքերէնի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերու թիւին մէջ կարգ մը փոփոխութիւն ըրած է: Այսպէս միջնակարգ դպրոցներու Ա. դասարանի թուրքերէն դասը 5 ժամէն 6ի վերածուած է: Պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը 2 ժամ: Բ. դասարանի մէջ թուրքերէն 5, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն եւ հայրենագիտութիւն 2 ժամ: Գ. դասարանի մէջ թուրքերէնը 5 ժամէն 4ի իջուցուած է եւ պատմութիւնը աշխարհագրութիւնը, հայրենագիտութիւնը 2 ժամ:

Ասորիներուն կացութիւնը Իրաքի մէջ

Պատրիարքը փախցնելու փորձ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ երբ Մար Շիմուն արգելարանէն հանուելով օդանաւ կը փոխադրուէր, Կիպրոս աքսորուելու համար, իր կուսակիցներէն երկու հոգի փորձեցին փախցնել պատրիարքը: Սակայն ձախողեցան եւ փոխան Մինչ ոստիկանութիւնը կը փորձէր ճամբան փակել, երկու փախստականները կրակ բացին, առանց ո եւ է մէկը վիրաւորելու: Մէկը յաջողեցաւ փախչիլ, բայց միւսը ձերբակալուեցաւ:

Մար Շիմուն ոչ միայն աքսորի դատապարտուած է իր գերդաստանով, այլեւ զրկուած՝ Իրաքի հպատակութենէն: Այս առթիւ « Տէյլի Թէլէկրաֆ » գիտել կուտայ թէ Ասորիներու պատրիարքութիւնը ժառանգական է, եւ կը տրուի միեւնոյն ընտանիքին անդամներուն: Արդ, աքսորելով Մար Շիմունը եւ անոր գերդաստանին արու անդամները, Իրաքի կառավարութիւնը ջնջած կ'ըլլայ պատրիարքութիւնը, ինչ որ հակառակ է փոքրամասնութեանց հանդէպ եղած յանձնառութեանց:

⁂ Մուսուլէն կը հեռագրեն թէ 250 ասորի ըմբոստներ Սուրիայէն Իրաք անցած ատեն, սահմանապահ զինուորները կրակ բացին եւ 37 հոգի սպաննեցին: (Հեռագիրներէն մէկը կ'ըսէ՝ սահմանապահ Թուրք զինուորները):

⁂ Ճաֆէր փաշա, Լոնտոնի Իրաքեան դեսպանը, երկար հեռագիրներ ստացաւ Պաղտատէն, վերջին դէպքերու մասին: Առաջին հեռագիրը կ'ըսէ.

— Կռիւները տեղի ունեցան միայն խումբ մը ըմբոստ Ասորիներու եւ կառավարական զօրքին միջեւ եւ կապ չունին երկրին քրիստոնեայ ժողովուրդին հետ: Ասորիներու ստուար մեծամասնութիւնը օգնեց բանակին՝ հետապնդելու համար ըմբոստները: Այդ խմբակը միշտ ալ այսպիսի խնդիրներ ունեցած է Ըէվանտուզի, Քէրքուքի եւ Մուսուլի մէջ: Անձնատուր եղած ըմբոստները կ'ըսեն թէ շարժման դրդիչները ընդհանուր ջարդ մը կը նախատեսէին:

Երկրորդ հեռագիր մը կը յայտարարէ թէ ոչ եւ է ջարդ չէ կատարուած, թէ եղածը զինուորական կռիւ է եւ թէ ոչ կին, ոչ մանուկ, ոչ ալ ծերունի վիրաւորուած է: Կարգ մը գիւղեր լքուած ըլլալով, թալանուեր են, բայց կառավարութիւնը վերադարձուցած է գողցուած ապրանքները կամ հատուցում ըրած է: Սխալ է թէ գիւղեր կրակի տրուած են: Բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է:

Պ. Էռիօ Էնկիւրիի մէջ

« ԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆՆ ԵՄ ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ »

Ֆրանսայի նախկին վարչապետը իր բարեկամներուն հետ Էնկիւրի հասաւ շաբաթ առտու, մասնաւոր վակոնով մը: Կայարանին մէջ ողջունեցաւ վարչապետ Ըսմէթ փաշայի, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, Խալքի ընդհ. քարտուղարին,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

ՕՏԱՐԱՑԱԾ ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պուտափէշթի հայ գաղութը, ամիսներ առաջ լսած ըլլալով որ մայրաքաղաքին մօտ, Կէօտէօլլէօյի արքունի ամառանոցին մէջ կատարուելիք Միջազգային Ճամբարին պիտի մասնակցին նաեւ խումբ մը հայ արիներ, խանդավառութեամբ գործի ձեռնարկեց, արժանաւոր ընդունելութիւն մը սարքելու համար։

Օգոստոս 1ի առաւօտուն, Վիէննայէն հասած հեռագրի մը վրայ, մինչ գաղութը ծաղկեփունջերով կը պատրաստուէր դիմաւորելու իր պատանի հայրենակիցները Դանուբի նաւամատոյցին առջեւ, կէսօրուան ժամուն լուր մը հասաւ, որ արդէն անոնք ուղղակի Կէօտէօլլէօ առաջնորդուած էին։ Այն ատեն խումբ մը տիկիններ ու օրիորդներ պատուիրակութիւն կազմած փութացին հոն՝ յայտնելու համար գաղութիս համակրանքը։

Այս առաջին այցելութեան յաջորդեցին ուրիշներ, կազմուած փոքրիկ խումբերէ։ Բոլորն ալ ուրախութեամբ կ'երթային տեսնել իրենց սիրելի հայրենակիցները, որոնք ամէն գոհողութիւն աչք առած, 52 մեծ պետութիւններու շարքին, եկած էին պարծանքով իրենց նուիրական դրօշը պարզել հիւրասէր Հունգարիոյ պայծառ եւ գեղեցիկ երկնակամարին տակ։ Օգոստոս 6ին կիրակի օր, գաղութը պաշտօնապէս այցելեց հայկական բանակատեղին։ Ժամը 3ուկէսն էր երբ փոքրիկ խումբ մը հայրենակիցներ, անցնելով արքունի ամառանոցի անտառներէն, կ'ուղղուէին դէպի հայկական վրանները։ Միեւնոյն վայրկեանին, զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, եկած էր այցելելու հայկական բանակատեղին, Հունգարիոյ Արքեպիսկոպոսապետը՝ կարտինալ Շերետի։ Հայկական դրօշին տակ հաւաքուած երիտասարդութիւնը « կեցցէ »ներով ողջունեց բարձրաստիճան հիւրը, որ համակրանքի խօսքեր ուղղեց անոնց։

Մեր սիրելի փոքրիկ արիներու ընթրիքը աւելի զուարթ ընելու համար, գաղութին կողմէ նուէր տարուած էր հսկայ անուշեղէն մը, որ կը ներկայացնէր հունգարական զինանշանը, զարդարուած ազգային եւ հունգար դրօշներով։

Ամբողջ օրը, մեր նուիրական դրօշին շուքին տակ երջանիկ ժամեր անցնելէ վերջ, երեկոյեան երբ մութը կոխեց, ընդարձակ դաշտի մը մէջ, իրենց նուիրական կրակին շուրջ հաւաքուեցան ամէն ազգի հազարաւոր արիներ, ուր՝ այլեւայլ ազգային երգերու եւ պարերու մէջ, մասնաւորապէս փայլեցաւ հայկականը, բուռն ծափեր եւ խանդավառ կեցցէներ խլելով։

Մեր տղաքը իրենց զարմանալի ուշիմութեամբ, աշխուժութեամբ եւ վառվռուն աչքերով, ամէնուն սէրն ու համակրանքը շահած էին։ Անոնք, 35 հոգի, ազգային դրօշին տակ հաւաքուած, պարծանքով կը ներկայանային այցելուներու բազմութեանց որ կարծես մագնիսական ուժէ մը ձգուած՝ կուգար տեսնել մարտիրոս՝ բայց իրեն անցեալովը հպարտ ժողովուրդի մը զաւակները։

Այս առթիւ այցելելով զանազան բանակատեղիներ, ռումանական բաժնին մէջ տեսանք հինգ Հայեր, Սիլիստրիայէն Պ. Տոքթ. Հ. Միրախորեան, փոխ-պետ ռումանական խումբին, եւ Պ. Կ. Ցակոբեանի, Քոնստանցայի հայկական խումբին պետը եւ ուրիշներ, իսկ պուլկար վրաններու տակ վեց Հայեր, ինչպէս նաեւ մէկ երկու հոգի՝ Ամերիկեան եւ լեհ բանակատեղիներու մէջ։

Օգոստոս 8ին հայկական բանակատեղին պատիւ ունեցաւ հիւրասիրելու, Հունգարիոյ խնամակալը, Պ. Հորթի, որ համակրանքի խօսքեր ուղղեց հայ արիներուն եւ իրենց պետերուն։ Իսկ օգոստոս 11ին զօրավար Մարթին, Լորտ Պէյտըն Փաուէլի փոխանորդը, ոչ միայն իր այցելութեամբը պատուեց, հայ եռագոյնին տակ հաւաքուած, հայ արիները, այլեւ անոնց վրաններուն տակ նստած միասին թէյ խմեց. գրոշմելով անոնց ոսկեմատեանին մէջ այս անգին խօսքերը.

— « Mes voeux les plus sincères à mes chers neveux. Votre oncle Martin »։

Լաւագոյն ժամերը վերապահուած էին օգոստոս 10ի իրիկուան, երբ Պուտափէշթի հայ գաղութը ընտանեկան երեկոյթով մը պատուեց հայ արիները։

Ժամը 7ին երկու օթօպիւսով, Դանուբի եզերքը՝ օթէլ Պրիսթոլ առաջնորդուեցան հայ արիները, իրենց հետ բերելով նաեւ օտար վրաններու տակ գտնուող հայ եղբայրները։ Երեկոյթը երեք մաս ունէր։ Գեղարուեստական բաժինին կը նախագահէր հունգար արիներու փոխ-պետը տոքթ. Փ. Անթալ, որ կը պարծենայ իր հայկական ծագումով։ Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ ամենամեծ խանդավառութեամբ. դաշնակին առջեւ նստած էր օր. Նոյեմի Բիւլփիշեան, մայրաքաղաքիս պետական երաժշտանոցի գեղարուեստական բաժնին ամենափայլուն աշակերտուհին, ապա խօսք առաւ Հ. Վ. Վրթանէսեան Մխիթարեան վարդապետը, իբրեւ առաջնորդ բարի գալուստ մաղթելով եւ շեշտելով հայ արիներու դերը՝ տարագիր երիտասարդութեան փրկութեան գործին մէջ։ Ապա բեմ ելլելով օր. Էսպի Երիցեան, ընծայական գեղեցիկ ոտանաւորով մը, գաղութիս կողմէ նուիրեց հայ եւ հունգար մետաքսեայ դրօշները խաչաձեւ։ Հայկականին վրայ ճարտարութեամբ բանուած էր Տիկ. Ս. Երիցեանէ, «Մայր Հայաստան»ը ձիւնափայլ Մասիսով ու Արաքս գետով։ Ցետոյ օր. Էլլա Տիւլեան հունգարահայ օփերայի անուանի երգչուհին, հմայիչ ձայնով մը երգեց «Մայր Արաքսի » եւ «Միծեռնակ» ընկերակցութեամբ ‘. Տոքթ. Աւետիք Ալիսի եւ Պ. Բաղասէ Ֆիլպօսի երկուքն ալ Հունգարիոյ անմրցելի արուեստագէտներէն։ Շատ երկար պիտի ըլլար եթէ ուզէինք մի առ մի յիշել յայտագրին ամէն մէկ կտորը։ Կը բաւէ ըսել որ բոլոր արուեստագէտներն ալ ցոյց տուին անբաղդատելի տաղանդ, բուռն ծափեր խլելով ներկաներէն, որոնց թիւը 200ի կը հասնէր։

Գեղարուեստական բաժնին յաջորդեց ճաշը, որուն ընթացքին խանդավառ ճառեր խօսեցան։ Ցուզիչ էր Տոքթ. Փ. Անթալի ճառը, որ պատմելով թէ ինչպէս հայերէն անունը ստորագրելով ծանօթացած էր հայ արիներու պետին հետ, գովեց հայ արիներու ուշիմութիւնը եւ քաջալերական խօսքեր ուղղեց անոնց։ Արիներուն առաջնորդը շնորհակալութիւն յայտնելով գաղութին չեշտեց թէ ոչ մէկ խումբ, այնքան գուրգուրանքի արժանացաւ հոս հաւաքուած 52 ազգերու մէջ, որքան այս նուիրական դրօշին տակ հաւաքուած փոքրիկ ազգի մը որդիները։ «Հայ արիները պիտի չմոռնան երբեք այս օրերը, եւ Պուտափէշթի եղբայրներուն ցոյց տուած սէրն ու համակրանքը»։

Ճաշէն վերջ հրաւիրեալները առաջնորդուեցան հանդիսասրահը, ուր ազգային եւ տեղական երգերով ու պարերով, զուարթ ժամեր անցուցին։ Ամենամեծ գնահատումի արժանացան, պարի զպրոց յաճախող եւ արդէն իսկ ծանօթ պարուհին, 8 տարեկան փոքրիկն Աւանէսեան Սիրանուշը որ մեծ ճարպիկութեամբ ներկայացուց զանազան պարեր։ Գիշերուան ժամը 1ն էր երբ անմոռանալի յիշատակներով մեր փոքրիկ արի եղբայրները, նոյն օթօպիւսներով դարձան Կէօտէօլլէօ, ազգային զուարթերգերով թնդացնելով քաղաքը։ Վերափոխման տօնը կատարուեցաւ հայկական վրաններուն տակ։ Ժամը 11ին վրանի մը շուքին տակ պատրաստուած էր խորանը։ Հ. Վ. Վրթանէսեան պատարագեց խուռն բազմութեան առջեւ։ Ուրիշ վրաններէ ալ եկած էին հայկական պատարագը տեսնելու։ Արիները իրենք երգեցին պատարագի գլխաւոր երգերը. ապա խաղող օրհնուեցաւ ու բաժնուեցաւ ներկաներուն։ Քիչ վերջը հայկական վրանները այցելեց կոմս Թէլէքի, հունգար արիներու ընդհանուր պետը, առաջնորդուած Տոքթ. Փ. Անթալէ, եւ մի առ մի պտտեցան վրանները եւ իրենց հետ միասին լուսանկարուեցան։ Երեկոյեան ճամբարի թատրոնին մէջ հայ արիներն ալ հրաւիրուած էին ազգային երգեր ու պարեր ներկայացնելու։ Այնքան մեծ էր խանդավառութիւնը որ հազիւ հայկական դրօշը բեմ բարձրացաւ հայկական տարազով հայ արիներու կողմէ, մեծ խանդավառութեամբ ծափահարուեցան։ Ամէն երգ կամ պար անօրինակ ոգեւորութիւն մը առաջ կը բերէր բուռն ծափեր եւ «պիս»եր խլելով ներկաներէն։

Հայ արիներու փոքրիկ խումբը, հրապարակ կրնայ գալ ինքզինքը, փայլելով 52 մեծ ազգերու 25,000 զաւակներուն հետ։ Մէկ միլիոնէ աւելի այցելուներ, իրենց աչքով կը տեսնէին որ Հայը մեռնելու դատապարտուած ժողովուրդ մը չէ, եւ թէ ան իր ուշիմութեամբ ու հանճարով ամէնուն սիրոյն ու համակրանքին արժանի է։ Ասոր ապացոյց է նաեւ բազմաթիւ օտար երեւելիներու այցելութիւնը մանաւանդ որ այդ 52 ազգերէն շատ քիչերը, գտնուք հիւրասիրելու պատուին արժանացան։ Պուտափէշթի մէջ բերնէ բերան արձագանգեց հայ անունը եւ տեղական թերթերը լայնօրէն գրաղեցան։

Կը շնորհաւորենք վարիչները եւ բոլոր հայ արիները, որոնք գիտցան սիրցնել իրենք զիրենք Հունգար ժողովուրդին, եւ ամէնուն։ Պուտափէշթի հայ գաղութը պիտի չմոռնայ երբեք այս քաղցր օրերու յիշատակը։

ԱԿԱՆԱՏԵՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Հայկ, ինչ որ գիտես մեր կողմը Թուրք չկար եւ ոչ էլ Թրքախօսներ։ Թէ մի քիչ Թուրքերէն էի իմանում, դա էլ դպրոցումն եմ սովորել։

Ասել եմ ուզում, որ ոչ Թուրքերի շրջանում եմ եղել եւ ոչ էլ ականջներս վարժուել են Թուրքերէն լսելու։ Իմացել էի, որ Թրքախօս Հայեր կան, ինչ որ ռուսախօս, վրացախօս, քրտախօս, արաբախօս եւն. Հայեր կան։

Կամենում էի տեսնել եւ լսել Թրքախօս Հայերին։

Երբ այս քաղաքն էի գալիս, երբեք մտքիցս չէի անցկացնում, որ Թրքախօս պիտի տեսնեմ։ Հակառակի բան. արի տես որ, հէնց Թրքախօսների օճախն եմ ընկել։ Վերջապէս բախտ ունեցայ Թրքախօս Հայերի հետ էլ ապրել։

Բայց ռուսախօս եւ վրացախօս Հայերից որոնց հետ շփում ունեցել եմ, էնքան չեմ հիասթափուել որքան Թրքախօսներից։

Նրանք թէեւ օտար լեզու էին խօսում, բայց Հայի սիրտ ունէին։ Ի հարկէ, շատ կային վիժածներ եւ այլասերածներ. բայց մեծամասնութիւնը հպարտութեամբ էր ասում, թէ «Հայ եմ եւ Լուսաւորչի թոռ եմ»։

Պչիրիկցի քրտախօս Հայն էլ ասել է.

— «Շիւքիւրա խուտէ, պափիրէ մաժի ֆրլլահ պույը»։ (Փառք Աստծու, մեր մեծ հայրն էլ Հայ է եղել)։ Թրքախօսների մէջ էլ կան բազմաթիւ անհատներ եւ ընտանիքներ, Հայի սիրտ ու հոգի ունեցող, որ ազգային աւանդական սովորոյթները, կարգերն ու բարքերը՝ որպէս սրբութիւն ընդունում են, պահում եւ գործադրում։ Դժբախտաբար Թրքախօսների մեծամասնութիւնը փոխանակ հայասէրմընալու, այլասէր է դառել։ Դաժնհամոզումն ու կարծիքն է։ Երանի՜ թէ սխալած լինիմ։ Թրքախօսների մեծամասնութիւնն որոնցից հիասթափուել եմ, երբեք չի հետաքրքրւում ազգային կեանքով։ Ընդհակառակն, Թուրք ազգի կեանքին եւ պատմութեան մասին մի քիչ աւելի գաղափար եւ հասկացողութիւն ունի, քան թէ էն ազգին՝ ում պատկանում է։ Սրանք երբեք սէր եւ ձգտում չունին հայերէն սովորելու։ Խօսքս Թրքախօս երիտասարդների մասին է։ Ընդհակառակն, մի տեսակ քէն ու ոխ ունին հայերէնի հանդէպ եւ բնազդօրէն ատում են հայախօսներին։ Երբ մի ընտանիքում կամ սրճարանում խօսակցութիւնը հայերէն լինի եւ մեծամասնութիւնն էլ հայախօսներ, եւ էդտեղ մինակ մի Թրքախօս թէ լինի, իսկոյն պիտի պահանջի եւ ստիպի, որ խօսակցութիւնը Թուրքերէնի փոխուի։ Ընդհանրապէս, «ի պատիւ» հայախօսների, պէտք է ասել, Թրքախօսն իր էշը առաջ է քշում։ Թէ Թրքախօսի բարի ցանկութիւնը չկատարուի եւ շարունակեն հայերէն խօսել, նա ընդոստ ոտքի կանգնում, դուռը շա՜փ, շափ բաց ու գոց անում եւ խռոված գնում է։

Հայկ ջան, Թրքախօսների էլ ճանաչում եմ, որոնց քանակը բաւական ուշագրաւ է, որ բոլորովին կղզիացած կեանք են ապրում։ Երբեք չեն յարաբերիր հայախօս շրջանների հետ, չեն հետաքրքրւում ազգային անցուդարձերով, չեն մասնակցում կազմակերպութիւնների եւ չեն խառնւիր ազգային գործերի։ Հաւատացի՛ր, ճշմարիտ եմ ասում, որ մի Փրանք խսկ չեն նուիրել ազգանպաստ գործերի եւ միութիւնների։ Եթէ պատահել է՝ հանգամանքների համար մի յանձնախումբ դրանցից որ եւ է մէկի տունն է գնացել՝ ձեռնունայն յետ է դառել՝ մի շնորհքով խօսք լսելով.

— «Պէն էրմէնի տէյիլիմ, պաշգա վադթ պէնիմ գափուեա կէլմէյին»։

Այս կարգի Թրքախօսները, որ տրգէտ եւ խաւարամիտներ են, փողից բացի ուրիշ սրբութիւններ եւ Աստուած չեն ճանաչում։ Տնից գործարան եւ գործարանից տուն, միայն այդ ճամբան լաւ գիտեն, ուրիշ բան չգիտեն։

Այս Թրքախօսներն այլասերուած պէտք է համարել։ Շուտով Ֆրանսացիների կամ ուրիշ ազգերի մէջ պիտի ձուլուին, կորսուին։ Սրանց երախաներն արդէն Ֆրանսացիներ են։ Միակ անունն — ազգանուններն հայութիւնից յիշատակ մնացել է։ Շատերին էլ անունը գնացել է (փոխուել), ազգանունն էլ ճամբու պատրաստութիւններ է տեսնում։

Երեխաները տանը Թուրքերէն են խօսում, դուրսն էլ Ֆրանսերէն։ Իսկ երիտասարդները որ իրենց ծնողաց նման անգրագէտներ են, միշտ Ֆրանսացիների հետ են նստում և կենում։ Անշուշտ իրենց նման Ֆրանսացիների։

Ինչ որ իրենց ծնողքը չափազանց ժլատ են, իրենք էլ չափազանց շռայլ են։ Ամէն զեղխ կեանք ապրում են։ Խաչէս ասած, կապ չէ մնացել, որ կտրած չլինեն։ Իրենց «պէխէր» զաւակների ձեռքից խեղճ ծնողքն աղի արցունք թափում են։ Բայց ո՞ւմ հոգ։

Ժլատ հօր՝ շռայլ որդի, ես իմ Աստուած, լաւ կը սազի։

Ցտեսութիւն։

Քո
ԳԻՍԱԿ

Մխիթարեանց հաշիւներու մասին

— :-: —

ՄԻԼԱՆՕ, 18 օգոստոս.— Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը հակառակ իր սովորութեան վերջապէս խօսեցաւ, հոգ չէ թէ ուրիշներու բերնով։ Ցաւալիութիւն մըն է այս որ պէտք է գնահատել եւ որուն համար պէտք է շնորհաւորել մեր հայրերը։ Հաստատութիւններ կան որոնց յատկանիշն է ապրիլ բոլորովին կղզիացած ու անտարբեր իրենց շրջապատի կեանքին։ Կը նմանին անոնց որ կը ծծադին, կը պայքարին ամէն նորաձեւութեան դէմ, սակայն քանի մը տարի ետքը առանց իմանալու արդէն կը հետեւին այդ նորաձեւութեան։ Այսպէս մեր Հայրերն ալ, տարիներ առաջ սովորութիւն չունէին պատասխանելու, այսօր ուրիշներու բերնով կը խօսին եւ անշուշտ օր մըն ալ ոչ միայն պիտի խօսին առանց փաստաբանի, այլ պիտի համոզուին որ հակառակ իրենց օրինական իրաւունքներուն որոնք յաւիտենական չեն, բարոյական պարտականութիւն ունին ազգին ներկայացնելու իրենց վստահուած գումարներու մատակարարութեան հաշիւները։

Մ. Ռ. Ն. Սաներու Միութիւնը անշուշտ պիտի քննէ տրուած պատասխանը եւ որոշէ իր դիրքը։ Մենք մեր կողմէն, առանց մանրամասնութիւններուն մէջ մտնելու, կ'ուզենք ա[…] ընթերցողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել քանի մը կէտերու վրայ։

Մ. Ռ. Ն. Ա. միութիւնը իր պ[ա]տասխանով կ'ընդունի թէ «Մուրա[տ]եան փոնտը եւ մեր երէկի վարժա[ր]անները այսօր դժուար կացութեան մէջ կը գտնուին»։ Կը սխալի սակայն երբ այս ցաւալի վիճակը կ'ուզէ վե[րա]գրել միայն ու միայն համաշխա[ր]հային տնտեսական տագնապին։ Հ[ա]սոյթները նուազած են, բայց մե[նք] համոզուած ենք որ, եթէ այդ խնա[…] հարստութեան մատակարարութ[իւնը] ըլլար մաքուր եւ կանոնաւոր մ[…] նութիւնը չէր հասներ այս վիճակի[ն]։ Ծիծաղելի է բաղդատութիւն ընե[լ …] տութիւններուն հետ որոնց նմա[ն] վիճակը յաճախ արդիւնք է քաղա[քա]կան խաղերու։ Մատակարարութ[իւ]նը, մասնաւորապէս այսօր շատ […] ւորին գիտութիւն մը դարձած է, […] պէտք է ընդունիլ որ մեր Հայրեր[ուն] կը պակսի այդ գիտական պատրա[ս]տութիւնը։ Եթէ այս պակասին վր[այ] աւելցնենք քանի մը Հայրերու անպ[ա]տասխանատու քմայքը, դժուա[րու]թեամբ կը հաստատուին մեր վեր[…] սածները։ Պիտի խոստովանինք որ […] միաբանութեան եւ թէ Մուրատեա[ն] փոնտին ներկայ վիճակին մասին բո[լո]վին անտեղեակ էինք, երբ Հայ[րե]րը իրենք մեզի ներկայացուցին իրե[նց] տխուր վիճակը ու կատարուած անկ[ա]նոն գործերը։ Եթէ վնասելու կամ[…] ծը ունենայինք, մենք այստեղ պիտ[ի] յիշէինք անունները այդ Հայրերուն որոնք ծեր թէ երիտասարդ, կը գ[…] ւորան իրենց միաբանութեան կեա[ն]քին վրայ եւ որոնք իրենց անցեալ[ով] ու ներկայով արժանի են ամէն յա[ր]գանքի։

Ստիպուած ենք կրկնել մեր հա[ր]ցումը։ Ինչո՞ւ Համէն նշանակուա[ծ] մարմին մը քննեց Միաբանութեա[ն] հաշիւները, եւ այդ քննութենէն [ե]տոյ, ամէն լիազօրութեամբ օժտուա[ծ] հաշուակալի մը յանձնեց մատակա[րա]րութեան գործը։

Մ. Ռ. Ն. Ա. Միութիւնը մեզի ցոյ[ց] կուտայ 60,000 լիրէթ իբր մատակա[րա]րութեան ծախս, մինչդեռ մենք […] չած էինք 300,000 լիրէթ։ այս գումա[ր]ը մենք չհնարեցինք։ Ամէն պարագա[յ]ի, ժամանակին առիթը ունեցա[նք] տեսնուելու բարձրաստիճան եւ պա[տ]ասխանատու Հօր մը հետ որ լա[ւ] տեղեակ պէտք է ըլլար միաբանու[թ]եան գործերուն, բայց այդ Հայրը ոչ միայն չհերքեց մեր յիշած գումա[ր]ը, այլ ջանաց արդարացնել այդ ծա[…] չոր ծախքը։ Ծանօթ ըլլալով հաշ[…] ուակալներու սակագինին, կը կար[ծ]ենք որ 60,000 լիրէթը գուցէ կը վե[րա]բերի միայն Մուրատեան փոնտի մատակարարութեան ծախքերուն, իսկ 300,000 լիրէթը՝ միաբանութեան հարստութեան մատակարարութեան ծախքերուն։

Վերջացնելէ առաջ, պիտի փափա[քէ]ինք իմանալ թէ որո՞նք են այն կա[նո]նագրական օրէնքները որ սահմա[նած] են միաբանութիւնը խաչոր գումար[…] ներ ծախսելու։

Մեր գրութիւններով ներկայացու[…] ցինք Մուրատեան փոնտին եւ Մխի[…] թարեան միաբանութեան ներկա[յ] ցաւալի վիճակը, ինչ որ շատ կը տարբերի «կրակ կայ» պօռալէն։ Մ. Ռ. Ն. Ա. Միութիւնը այժմ կ'իմացնէ թէ ջանքեր կը թափէ օգնելու անոնց որ կրակը մարելու կ'աշխատին։ Ան[…] կեղծօրէն յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց, եւ սրտանց ուրախ պիտի ըլ[…] լանք եթէ հասնին իրենց նպատակի[ն], քանի որ սէր եւ երախտագիտութիւ[…] նը դէպի Մխիթարեան միաբանութի[ւ]նը չի կրնար մենաշնորհը ըլլալ […] մը հոգիի, կամ միութեան մը։ […] Թոյլ տուէք սակայն կասկածելու […] րենց կատարած աշխատանքին […] գինքին վրայ։

Ա. Ս.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՍԷՐ»

(Քերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

Բ.

Պ. Վահան Թէքէեանի երկին առթիւ գործածեցի «զուսպ» որակումը։ Այս առթիւ կարելի էր լայնօրէն խօսիլ, այդ կարեւոր բառին շուրջը եւ քիչ մըն ալ դուրս։ Բայց, չեմ ուզեր անցնիլ օրաթերթի մը տարողութիւնը։

Չեմ ըսեր որ Պ. Վահան Թէքէեան, տրամադրութիւն մը, փոքրիկ զգացում մը նիւթ չէ ըրած կտորի մը։ Բայց անոնք չեն իր յաջողուածները, ոչ ալ բազմաթիւ են։ Անոր գեղարուեստական խառնուածքը կը հաճոյանայ զգացումի մը փոխարէն, այդ զգացումին ընտանիքը նկատի առնել։ Երթալ տեսնել մանկութիւնը այդ զգացումին, հետեւիլ անոր աճմանը, հաճոյանալ անոր ապագային զանազան քերթողական ենթադրութիւններուն մէջ։ Հրաւիրել որ զանազան կողմերէ առուակներ գան թափին մայր զգացումի իրանին մէջ, յաճախ փնտռել նաեւ անոր զանազան կերպարանքները զարերուն մէջ ու այլ գեղարուեստագէտներու մօտ՝ իր յղացման սիրելի եղանակներէն են։ Անգամ մը որնիւթերը առատացած են, զանազան տարրերը լեցուցած է չորս կողմը եւ ներսը, բոլորովին ընդերային կէտ մը կը մնայ թրթռացման մէջ եւ այն ժամանակ կը սկսի սաղծագործութեան հեշտանքը։ Կը տեսնուի որ այս՝ ճիշդ հակապատկերն է այն միւս եղանակին ուր, երբ աստղաձի կտոր մը գտնուած է՝ հեղինակը կը սկսի ուռեցնել, անվերջօրէն օդ լեցնել։ Բայց այս չէ բոլորը։ Հիմա կը սկսի ընտրութիւնը այդ աստղաձի առատութենէն։ Շատ յաճախ այդ հարուստ աստղաձի գեղարուեստական ամբողջութեանը պէտք է հագուեցնել հնչեակի մը նըրբակողն շրջազգեստը։ Հոս երեւան կուգայ վարպետը որ կը տիրանայ իր գործածած լեզուին գաղտնիքներուն եւ գիտէ, գծին ճշգրտութիւններով, պահել անոր սանձը ձեռքերուն մէջ։ Փոքրիկ կրկնութիւն մը, բառերու շնչին շրջափոխութիւն մը, վերջապէս մէկն ու մէկը այն անհամար արուեստախաղերէն եւ հրաշքը կատարուած է։ Հնչեակի նեղ շրջազգեստէն ոչ միայն գեղեցիկ դէմքը դուրս է ելած, այլ դէմքը իր ամբողջ մարմնովը միասին։ Ու ընթերցումէն վերջ քերթուածներէն մէկն ու մէկին, մեզ մօտ կը մնայ այնքան ցնցում, յուզական թէ մտային, այնքան երկար ատեն ինչքան լաւ վէպի մը ընթերցումէն յետոյ։ Պարոն Թէքէեան, հետեւաբար, անոնցմէ է ուր մակերեսային տպաւորութիւնը երկար պիտի հոն բերէ արմատանխոտ զգացում զանալու համար։ «Սէր»ին մէջ հոգեկան տրամադրութիւններէ աւելի՝ հասակ ունեցող հոգեվիճակներ են որ նկարուած են։

Օրինակներ չեմ տար նաեւ «Սէր»էն որպէսզի ընթերցողը ինքը փութայ փնտռել զանոնք։ Բայց չեմ կրնար տեղի չտալ փորձութեանը գոնէ մէկ հատ ամբողջութեամբ արտագրելու, վարակելու համար ընթերցողը միւսներն ալ ճաշակելու փափաքէն։

«Հայաստան»ներ շատ ունինք։ Ահա նաեւ մեր հեղինակինը որ ես կը գնեմ «Սէր»ի քերթուածներէն ամէնէն կատարեալներուն կողքին։ Տեսէք թէ որչափ բռածիք կը պարունակէ։ Ե՛ւ զուգահեռաբար, ե՛ւ ընդելուզուած, մենք ունինք հոս, ճակատագրին պատմութիւնը նախ Հայաստանին իրեն, յետոյ այդ պատմութեան ցոլացումը հեղինակի զգայութեան մէջ եւ իր հակազդեցութիւնները։ Ու մեզմէ ո՞ր մէկը չէ անցած նոյն եղերական փուլերէն որ բանաստեղծը արձանագրած է քանի մը տողի մէջ։

Ո՛վ Հայաստան, որ կարկահիդ առջեւ միշտ,
Միշտ ու միա՛յն կը հիւսես ...
Կ'զմայլէի քեզի ես՝
Քեզ գտնելով ճակատագրին թէ՛ նաժիշտ
Թէ՛ տիրուհի, ան քեզ խաբող ու դուն զայն,
Դուն շինելու, ան քակելու
Ջեր մեծ ճիգին մէջ ունայն ...
Ահա՛ ըստուերն ահարկու
Անգամ մը եւս կը մօտենայ կռնակէդ
Եւ քու կըտաւըդ կեանքի,
Երազախա՛ռն, անձկալի,
Իր հովին տակ կ'ըլլէ անգամ մ'ալ անհետ ...։

Ո՛վ Հայաստան, կը մընաս
Դուն պահ մը լուռ ու շա՛տ տխուր։ Եւ յետոյ
Կը փնտռես՝ մըտալխո՛հ,
Քեզ հալածող ոգին անտես ու անհաս ...
Ցետոյ, յոգնած դէմքէդ վար
Կ'իյնայ կաթիլ մը արցունք
Եւ հանելով կուրծքէդ հառաչ մը խոր-րունկ՝
Քու թեւերուդ մէջ երկար
Դուն յամրապէս
Ջեռքըդ նորէն կը մըխըրճես ...
— Բայց ո՛չ այլ եւս ...։ Ո՛չ, կեցի՛ր,
Դուն չը հիւսես պիտի ա՛լ։
Ո՛չ, բաւական է ողբալ
Ջանքին, յոյսին վրայ պատիր։
Կոտրէ՛ կարկահըդ, ո՛վ յիմար.
Կըտորներովն անոր զինուէ՛ խօլաբար,
Զա՛րկ եւ փըլցո՛ւր. զա՛րկ, հարուածէ՛ ու քանդէ՛
Եւ փլատակացդ դէզին տակ դո՛ւն ալ թաղուէ՛ ...։
Բայց՝ կը սոսկա՛մ արձագանգէն իմ ձայնիս ...
Բայց՝ մի՛, դուն մի՛ լըսեր զիս
Եւ յաւիտեան ըրէ այնպէ՛ս
Ինչպէս գիտես ...։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տիվալ, նշանաւոր գիտունը եւ Ֆրանսուա Ա.ի մատենադարանապետը, յայտնի էր իր համեստութեամբ։

Օր մը, բարեկամին մէկը հարց մը տուաւ, որուն՝ գիտունը պատասխանեց պարզօրէն.

— Չեմ գիտեր.

— Իսկ ես կը կարծէի՝ թէ կայսրը ձեզի կը վճարէ ամէն ինչ գիտնալնուդ համար, յարեց բարեկամը։

— Կայսրը ինծի կը վճարէ իմ գիտցածներուս համար միայն, որովհետեւ՝ եթէ վճարէր նաեւ չգիտցածներուս համար, ամբողջ կայսրութեան հարստութիւնը չպիտի բաւէր։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրան»ը... Պուլկարիոյ մէջ

—・・—

Պուլկարերէն «Թրակիա» թերթը կը գրէ.—

Երկու տարիէ ի վեր, Պուլկարիոյ երիտասարդութիւնը — այր թէ կին — կը կազմակերպուի մարզական «Թուրան» միութեան մէջ: «Թուրան»ի նպատակն է զօրացնել Թուրք երիտասարդութեան մէջ եղբայրական կապը եւ մշակել հայրենիքի հանդէպ տածած սէրը: Իբրեւ միջոց ունին.— վճարովի դասընթացքներ, դասախօսութիւններ, ընթերցումներ, մարզական դասախօսութիւններ, չըրջիկ խումբեր են..: Գործօն անդամները կ'ըլլան երկու սեռէ՝ 15—45 տարեկան: Բոլոր անդամները եղբայրներ եւ քոյր «եղբայր» կը կոչեն: Իրենց ծրագրէն երեւան կուգայ որ «Թուրան»ը կը ձգտի Պուլկարիոյ Թուրքերը խմբել երիտասարդական—15էն 45 տարեկան — եւ մարզական ձեւին տակ: Մեր իշխանութեանց հակակշռութիւնը կըկայանայ լոկ ծրագիր—կանոնագիրներու վաւերացմանը մէջ: Իսկ անոնց գործունէութիւնը մաս չի կազմեր մեր ոստիկանութեան աշխատանքին ու ծանօթութեանցը, որովհետեւ... փառնգաւոր է. սահմանափակուած կ'ըլլայ մեր քաղաքացիներուն ազատութիւնը: «Թուրան»ի կազմակերպիչները ծանօթ են մեր այս ներողամտութեան ու լայնօրէն կ'օգտագործեն զայն: «Թուրան»ի ցանցը արդէն իսկ իր մէջ է առած Պուլկարիոյ բոլոր Թրքաբնակ վայրերը: Անոր վարիչները մեծ մասով քէմալական հակումով ուսուցիչներ են հայագիտօրէն հօճաներ, իմամներ — նաեւ սեղական մասնագիտականներ:

Մշակութային գործը կը տարուի լամբական տառերով, Թուրք մամուլով եւ Պուլկարիա հրատարակուող իրենց թերթով: Իսկ այս վերջինները քիչ չեն,— «Րէհպէր», «Խալք սէսի» «Տէլի օրման», «Իսթիքպալ», «Ֆարտա ուէքիլ», «Թասուի», «Եօզպիլէք», «Պիրլիք»: Գաղափարը զոր Անատոլուէն օրը կը տարածէ այս մամուլը, բոլոր Թուրքերուն կազմակերպումն է որպէսզի անոնք տէր ըլլան իրենց այն իրաւունքներուն զորս Պուլկարիան կը զլանար իրենց: Այդ նպատակին համար նախ եւ առաջ հարկ է անոնք առնել բոլոր իսլամական համայնքներուն ղեկն ու հոգաբարձութիւնները, տիրանալ անոնց կալուածներուն եւ եկամուտներուն, վաքըֆներուն են..: Այդ ձեւով «Թուրան»ի վարիչները պիտի կարենան խօսիլ յանուն Պուլկարիոյ Թուրք բնակչութեան: Եւ երբ պետութիւնը անոնց կայ իրենց ուզածը, անոնք պիտի դիմեն Ազգերու Դաշնակցութեան: Արդէն նախարարը այս տարի նշանակեց երկու եւմտական քննիչներ Ֆիլիպէի եւ Շումէնի իսլամական համայնքներուն համար: Այս վերջիններուն նախագահները, սակայն, չարաչար, որ անոնք ձեռնարկեն իրենց գործին: Ժողովը ըրին, բողոքեցին ցոյցի, դատ բացին են..: Ինչո՞ւ,— որպէսզի կարենան օգտագործել անտարբեր զանազան նպատակներու համար: Բայց ... սակայն արտաքին, անտանելի կողմն է մէտայլին: Ան ունի եւ ներքին կողմը: Թրքական հրասախումբը որ Այթոսի, Փրէսլավի են. շրջաններու մէջ 30—40 օր առաջ գործեց, հետապնդուեցաւ դէպի Թուրքիա, ձերբակալուեցաւ Թուրք իշխանութեանց կողմէ եւ բանտարկուեցաւ Քըրքքիլիսէի մէջ:

Անշուշտ, Թուրքիա մեզի չյանձնեց հրոսախումբը: Պիտի չհամարձակի հաղորդելու թէ ան քաղաքական հրոսախումբ մըն էր, բայց ան այդպէս էր եւ այդ պատճառաւ զայն պիտի ծածկէն: Հրոսակներէն մին ստանձնեցաւ հրացանաձգութեան առեն եւ ոստիկանութիւնը ըսաւ թէ անոր քով գտնուած են թղթեր որոնցմով յայտնի կ'ըլլայ թէ Սիլիվրիցի մըն է ուրիշ ոչինչ: Բայց դեռ ըսելիք բաներ կան, ու շատ հետաքրքրական: Պուլկար իշխանութեան ծանօ՞թ է, չգիտեմ, բայց վստահ եմ որ պուլկար հասարակութիւնը բացարձակապէս անտեղեակ է թէ ի՞նչ բան է «Այթուն Օրտու»ն: Անիկա դաւադրական Թուրք կազմակերպութիւն մըն է Պուլկարիոյ մէջ, որուն կապերը Թուրանականներուն հետ շատ ակներեւ են: Իսկ թէ Քըրճալիի՝ յոյն — Թրքական մեր սահմանի վրայ նման կազմակերպութիւն մը ինչեր կարող է ընել— ծանօթ է կոյրերուն իսկ:

Ահա Թ. Բիւշտի պէյի մե՛ծ մտահոգութիւնները «բարեկամ» Պուլկարիոյ հանդէպ: Բայց ... մեր մամուլն ու մեր «զարգացեալ» մտաւորականութիւնը կը զբաղին չինականդէպքերով, ուխտերով, զանազան նոր գաղափարներով եւն. տաղային տարածութեան վրայ, որպէսզի կրկին իմանք անգունդը, զոր մեր ներքեւ կը փորեն Բիւշտի պէյի նման «բարեկամ»ներ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

[«Խանասոր»ը

ԵՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

—・・—

Վիէն, 16օգոստ. (Յառաջ).— Ե՞րբ պիտի տօնենք Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը, կը հարցնեն հայրենասէր եւ հայրենակարօտ քաղաքացիներ երբ կը մօտենայ յուլիս 25ը, եւ կամ քանի մը օր կ'անցնի թուականէն: Որովհետեւ օտար երկիրներու մէջ, մեր կամքէն կախուած չէ, տօնը կատարել ճիշդ թուականին: Ու անոնք եւ բոլորս, կը սպասենք այդ օրուան, դաշտ երթալու, զուարճանալու եւ անուշ բնութեան ծոցին մէջ ներշնչուելու հերոսներու յանդուգն եւ վրէժխնդրական ձեռնարկով, որ տեղի ունեցած է 36 տարիներ առաջ, ամենադժուարին պայմաններու տակ:

Տօնակատարութիւնը կազմակերպած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն, դաշտահանդէսով մը որ տեղի ունեցաւ օգոստ. 13ին, Պ. Փելէի դաշտին վրայ, երկար բարտիներու զովասուն շուքին տակ, առաւօտեան ժամերէն մինչեւ երեկոյեան ուշ առեն:

Երեք օր գործադիրները փակուած ըլլալով բաւական թիւով ընկերներ եւ հայրենակիցներ մեկնած էին զանազան վայրեր, իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն տեսութեան համար, բայց դարձեալ դաշտին վրայ լեցուած էր մեր սպասածէն աւելի բազմութիւն մը, որ օր մը եւս ուրախ զուարթ ապրեցաւ ազատ բնութեան եւ մաքուր օդին մէջ, վերյիշելով մեր հայրենի անմոռանալի յիշատակները:

Նկարագրելու հարկ չկայ օրուան հանդէսը,— խմել, երգել, պարել եւ զուարճանալ, գէթ 1 օր մոռնալու համար ամէն տաղտուկ, զաւաթներ պարպել կենացներու եւ յիշատակներու համար, են...:

Մեզ հետ միասին դաշտ կը գտնուէր, նաեւ եռագոյնը, Փրանսականին հետ կողք կողքի: Ժամը 4.30ին հանդէսի մասը կը սկսի ընկերներու գոռ, «Կեցցէք ալերք»ով եւ հասարակութիւնը մէկ վայրկեանի մէջ կը հաւաքուի դաշտին կեդրոնը, եռագոյնին հովանիին տակ: Ընկ. Ս. Գալուստեան հանդէսը կը բանայ, կրակոտ խօսքերով: Համառօտ ակնարկ մը նետելով դէպի ետ եւ հասնելով մինչեւ 80—90-կան թուականները, յեղափոխական կուսակցութիւններու ծնունդը, ընկերը բացատրեց թէ այլ եւս սպառած էր հայ ժողովուրդի համբերութիւնը եւ պէտք էր ցոյց տալ թէ մենք եւս գիտենք զէնք գործածել, պաշտպանել մեր ինչքը, պատիւը եւ կեանքը: Ընկ. Ն. Խաչիկեան, գրաւոր ճառով մը ամփոփեց Խանասորի արշաւանքին պատմութիւնը, բացատրելով անոր չարժառիթները եւ կազմակերպութեան դժուարին պայմանները:

Արտասանեցին ընկերներ Կ. Թումաեան, «Փառք եմ սաւէ» (Ա. Գասոնէ), Յ. Մաթոսեան «Արիւնոտ տասնամեակ, 1896—1906» (Հ. Յ. Դ. Վասպուրականի Կ. Կոմիտէ), փոքրիկներ օր. Պերճուհի, Մագինաճեան «Հայ լեզուն», Յ. Տէր Խաչատուրեան, հերոսներու նուիրուած կտոր մը: Մեներգեցին ընկ. Մ. Մուրատեան, «Տուման բռնեց» օր. Պօղոսեան «Մրճենակ»ը: Աճուրդի դրուեցաւ նապաստակ մը եւ քանի վայրկեանի մէջ գոյացաւ 250 Փր.: Շահեցաւ ընկեր Պ. Թափառական, տալով Փրանք եւս նուիրելով: Ամէնէն վերջ երգըւեցաւ «Կարկուտ տեղաց»ը եւ հանդէսի մասը փակուեցաւ:

Երիտասարդները խումբ խումբ սեղաններու շուրջ հաւաքուած, դարձեալ սկսան երգերը, գոռ ու բամբ, կուրծքերը ուռած: Բայց երգի մը մէկ հատուածը ականջիս քեզ կը տխրեցնէ սիրտդ արիւնելով.

Գէորգ սիրական հետերնին տարին,
կանաչ դաշտին մէջ Բաց պառկեցուցին:

Երգերը կը տեւեն մինչեւ ուշ առեն, ու ահա մութը կ'իջնէ կամաց կամաց, ու մենք կը քաշուինք դաշտէն դէպի տուն, դարձեալ երգելով մինչեւ քաղաք: Խումբ մը երիտասարդներ, որ տեղ գրաւած են քամիոն-ինքնաշարժին մէջ, անոնք եւս անբաժան իրենց երգէն: Մինչ ինքնաշարժը կը սուրայ 14 տարեկան պատանի մը եռագոյնը, ձեռքին բարձր բռնած օդը ճեղքելով ու ծփալով կը հեռանար մեր աչքերէն ... Ու քանի մը վայրկեան վերջ մենք եւս տուն կը հասնինք «Մեր Հայրենիք» երգելով:

⁂ Օգոստոս 6ին եւ 12ին տեղի ունեցան նաեւ դպրոցական ամավերջի հանդէսներ, Խարբէզենի շրջանի Կէմէբէկի եւ Փօնթէվէքի շրջանի Կ. Խաչի դպրոցներուն աշակերտներուն խառն ուժերով: Եղան անթերի արտասանութիւններ, խմբերգներ, եւ Փանթէզի մենախօսութիւններ: Յաջող կերպով ներկայացուցին «Թապլաքեար վարժապետը», եւ «Մազկավաճառուհիներ եւ բանջարեղէնի վաճառուհիներ»ը: Ուսուցչուհի՝ օր. Ռ. Գարակէօզեան, հանդէսներուն բաժնեց, աշակերտ-ուհիներու վկայականները: Կային եւ յաջողներ եւ տկարներ, բայց ընդհանրապէս եւ նկատի ունենալով, որ միայն շաբաթական 6 ժամ դաս կը տրուի, գոհացուցիչ պէտք է համարել ձեռք բերուած արդիւնքը: Ուսուցչուհին տեղեկութեան համաձայն, երկու շրջաններու գիշերային դասընթացքներուն յաճախած են 60 երեխաներ, գրեթէ չարունակ: Երկու հանդէսներուն ալ կոկիկ բազմութիւն կար: Նաեւ տեղի ունեցաւ աճուրդ ու գիտակից ծնողներն ու հասարակութիւնը լայն կերպով մասնակցեցան: Ուսուցչուհին կարդաց տարեշրջանի տեղեկագիրը, մատնանշելով թերութիւններ ու առաւելութիւններ:

Պալ — Աղբիւր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ամերիկացի մարզիկները

ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՏԱՆ

—・・—

Հինգշաբթի երեկոյ մօտ տասը հազարնոց բազմութիւն մը փութացած էր Սթատ Ժան Պուէն՝ ծափահարելու ամերիկացի մարզիկները որոնք պիտի մրցէին Ֆրանսացի քանի մը ընտրեալ մարզիկներուն դէմ:

Ամերիկեան խմբակը մեծ յաջողութիւն գտաւ որովհետեւ ձեռք բերաւ այնպիսի արդիւնքներ որոնց մենք վարժուած չէինք Եւրոպայի մէջ. Ֆրանսացիները, որոնք նորահասներ չէին եւ մեծ փորձառութիւն ունէին աթլէթիզմի մէջ, աշակերտներու պէս երեւցան անոնց քով:

Անցեալ տարի Լօս Անճէլէսի մէջ տեղի ունեցած Միջ. Ողիմպիականին արագութեան վազքերուն մէջ իր ցնցակից Թօլանի եւեւէն երկրորդ եկող Մէթքաֆ սեւամորթը իր 85 քիլօնեբով եւ գնդերոտ մարմինով 100 կամ 200 մէթրը վազեց ինչպէս զսպանակ ձգուող մը, առանց երբեք մեծ ճիգ մը փառնելու տպաւորութիւնը ձգելու: Մօրրիս 110 մէթր արգելարշաւը վազեց, թռչունի մը պէս թռչելով խոչընդոտներու վրայէն՝ կարկինի մը պէս բացած իր ոտքերը եւ անոնցմէ ոչ մէկը վար ձգելով. Սփից նոյն գիւրութեամբ ցատկեց 1 մէթր 96 ս.մ բարձրութենէն, իր սրունքներով մէջոցը կտրելով ինչպէս մկրատ մը: Քինիկամ միջահասակ սակայն շատ մարմնեղ մարդիկ մըն է որ 800 մէթրը վազեց ինչպէս «100 մէթր» մը, առանց ընկրկելու եւ համաչափ. Ֆուքուա իր ընկերներէն նուազ գնդերոտ եւ աւելի երկարահասակ 400 մէթրը վազեց մէկ շունչով, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, եւ ինչ մեծ արագութեամբ:

1932ի Միջ. Ողիմպիականին սկաւառակի մրցումին մէջ Ա. եւ Բ. դասուող երկու ամերիկացիները՝ Անտէրսըն եւ Լափօրտ, ու Գ. եւ Դ. դասուող երկու Ֆրանսացիները՝ Վինթէր եւ Նօէլ կատարեցին սկաւառակի արձակման ցուցադրութիւն մը. Հոդ ալ երկու ամերիկացիները — երկու հսկաներ — ցոյց տուին իրենց գերակշռութիւնը:

Օրուան Ֆրանսական միակ յաղթութիւնը 3000 մէթր վազքին մէջ ձեռք բերուեցաւ, բայց յայտնի էր որ Մաք Քլիսկէ իր ընկերներուն չափ բացառիկ ուժ մը չէր ներկայացնէր, այսուհանդերձ ան վազքին ամբողջ տեւողութեան 5 կամ 6րդ ըլլալով հանդերձ վերջին հարիւր մէթրին մէջ գտաւ անհրաժեշտ ուժը վերջացնելու համար Ֆրանսայի ախոյեան Բօշարի հետ մէկ գծի վրայ: Բայց յաղթականը Բօշար չէր՝ այլ Լըֆէվրը որ բուռն մարտնչումէ մը վերջ անցաւ վերոյիշեալները եւ Լըքլերքը եւ առաջին եկաւ կոտրելով Ֆրանսայի մրցանիշը շատ լաւ ժամանակով մը:

Գալով դրօշարշաւին՝ անիկայ չորս ամերիկացի վազողներուն համար եղաւ շատ դիւրին յաղթանակի առիթ մը. իրենցմէ ամէն մէկը տասը մէթրէն աւելի կը շահէր իր հակառակորդին վրայ, այնպէս որ մրցումը վերջացուցին մօտ 40 մէթր տարբերութեամբ մը:

Ահաւասիկ այդ օրուան արդիւնքները.— 110 մէթր արգելարշաւ.— 1. Մօրրիս 14 3/5 երկվ. 2. Սոժրօն 16 3/5 երկվ. 3. Քասթէն:

Բարձրութիւն.— 1. Սփից 1 մէթր 96 ս. 2. Մէնար 1.85. 3. Սարիկ 1.80:

100 մէթր.— 1. Մէթքաֆ 10 3/5 երկվ. 2. Թէքսիէ 11 1/5 երկվ. 3. Լըկրան:

800 մէթր.— 1. Քինիկամ 1 վայր. 51 1/5 երկ. 2. Նիյ (շուէտացի) 1 վ. 52 3/5 երկ. 3. Նորման 1 վ. 56 1/5 երկ.

400 մէթր.— 1. Ֆուքուա 47 3/5 երկվ. 2. Ժաքսօն (12 մէթր հէնտիքէբ ունէր). 3. Հանրի (նոյնպէս):

Սկաւառակ.— 1. Անտէրսըն 49 մ. 43 ս. 2. Լափօրտ 48 մ. 22 ս. 3. Նօէլ 47 մ. 36 ս. 4. Վինթէր 47 մ. 10 ս.:

200 մէթր.— 1. Մէքթաֆ 21 3)5 երկվ. 2. Փարմանթիէ (10 մէթր հէնտիքէբ ունէր). 3. Ռ. Փօլ 22 3)5 երկ.

3000 մէթր.— 1. Լըֆէվրը 8 վ. 33 3)5 երկ. Ֆրանսայի նոր մրցանիշ (նախորդը՝ 8.36 2/5 կոտրուած նոյնպէս յաջորդ երեքին կողմէ) 2. Լըքլերքն 8 վ. 35 2/5 երկ. 3. Բօշար միեւնոյն ժամանակը 4. Մաք Քլիսկէ (ամերկ.) 8 վ. 35 3/5 երկվ.

Դրօշարշաւ.—(400 մէթր յետոյ 300 յետոյ 200 եւ ի վերջոյ 100 մէթր) 1. Ամերիկեան խմբակը՝ Քինիկամ, Ֆուքուա, Մէթքաֆ, Մօրիս: 2. Ֆրանսացիք՝ Մօրէլ, Ժաքսօն, Կավէլ, Ռ. Փօլ:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐԱՑՈ՞ՒՄ ԹԷ ԾԱՆՐԱՑՈՒՄ

—・・—

«Հայրենիք» վերլուծելով Ամերիկայի առաջնորդին կողմէ Ազգ. Վարչութեան միջոցաւ տրուած բացատրութիւնը՝ Շիքակոյի միջադէպի մասին զոր արտատպած էինք, հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ (2 օգոստոս).

.. «Առաջնորդը կ'ըսէ, թէ ինք «հակառակ իր չէզոքութեան բաղձանքին», ստիպեալ միջամտած է, հաւանական աւելի մեծ ծայրայեղութիւններ կանխելու համար»: Եւ իր միտքը աւելի պարզելով՝ կ'աւելցնէ թէ՝ «եթէ ստիպէր դրօշակ (եռագոյն) պահել, կրնար արիւնհեղութիւն պատահիլ եւ խանգարել ամբողջ հանդիսութիւնը»:

Սակայն, Առաջնորդը չէր կրնար չգիտնալ, որ ամերիկահայ գաղութին մէջ վերջին 10—12 տարուան ընթացքին ոչ մէկ առեն մեր Եռագոյնը պարզելուն համար սեւէ արիւնհեղութիւն չէր եղած եւ ոչ մէկ լուրջ հիմ կար սպասելու, որ Շիքակոյի հանդէսին մէջ պիտի պատահէր, եթէ ինք Եռագոյնին դէմ ելլելու գրգռիչ վատութիւնը չընէր: Առաջնորդը չէր կրնար չհասկնալ, որ Եռագոյնը վար առնել տալով օտարներուն առջեւ՝ ամենածանր կերպով կը վիրաւորէր հայ ժողովուրդի ամէնէն նուիրական զգացումները, կը վիրաւորէր անոր արժանապատուութիւնը, կը վարկաբեկէր անոր բարի անունը եւ խորապէս կը վրդովէր անոր միտքն ու խիղճը. Հետեւաբար առաջնորդը չէր կրնար հայ ժողովուրդի շահուն համար վար առած ըլլալ Եռագոյնը:

Որ առաջնորդի՝ Շիքակոյի գայթակղութեան բուն շարժառիթը թէկուզ երեւակայական արիւնհեղութեան առաջքն առնելու ձգտումը չէ եղած, այդ որոշապէս կ'երեւայ այն հեռագրէն, որ ան բարի եղած է իր իսկ ստորագրութեամբ ղրկելու Նիւ Եորքի Հօկի վարչութեան: Այդ նշանակալից հեռագրին մէջ ան կ'ըսէ.— «Շիքակոյի ցուցահանդէսին Հայկական Օրին Եռագոյն դրօշակի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայացուցչական կառքին դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատած ըլլալուս՝ արգիլեցի»:

Ի՞նչպէս հաշտեցնել իրարու հետ Առաջնորդի՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Հօկի վարչութեան տուած միանգամայն տրամագծօրէն հակառակ բացատրութիւնները: Ո՞րն է ճիշդը, այն՝ որ Առաջնորդը արիւնհեղութենէ՞ է վախցեր եւ այդ պատճառով վար առնել է տուեր Եռագոյնը, թէ Խորհրդային կառավարութեան դէմ ցոյց մը ըրած չըլլալու համար՝ անարգեր է Եռագոյնը:

Ուրիշ կէտ մը.— Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տուած իր բացատրութեանց մէջ՝ Առաջնորդը կ'ըսէ թէ՝ «եթէ ստիպէր դրօշակ (եռագոյն) պահել, կրնար արիւնհեղութիւն պատահիլ»: Սակայն, ան կը մոռնայ, որ երբեք պէտք չկար իր կողմէն սեւէ ստիպումի, որ մեր ազգային դրօշակը մնար ցուցահանդէսի սրահին մէջ հանդէսին օրը, այլ բաւական էր միայն, որ չպահանջէր Եռագոյնի հեռացումը, բաւական էր միայն, որ չսպառնար գադրեցնել հանդէսը մեր ազգային դրօշակը վար չառնուելու պարագային:

Եթէ առաջնորդը իրապէս ուզած ըլլար չէզոք դիրք բռնել, ան պիտի խուսափէր Եռագոյնի խնդրին միջամտելէ պիտի փութար արտասանել իրմէ ըսպասուած ճառը եւ մէկ կողմ քաշուիլ: Սակայն, որովհետեւ ան չէզոք չէ եղած երբեք, որովհետեւ ուզած է Հօկի մարդոցմէն բարի վարուց վըկայական ստանալ, ան բռնած է Խորհրդային կառավարութեան հաճելի ըլլալու ճամբան եւ տար համար ալ անարգած է մեր ազգային եռագոյն դրօշակը

Սակայն, առաջնորդի՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տուած բացատրութիւններէն ամէնէն կեղծն ու զուարճալին այն է, որով նա փորձ կ'ընէ հաւատացնելու հասարակութիւնը թէ «յարգանք ունեցած է եւ ունի ազգային եռագոյնին հանդէպ»:

Աւելորդ է ըսել, թէ մեր ազգային դրօշակը իրապէս յարգող մը խօսքէ աւելի գործով պէտք է ցոյց տար իր յարգանքը եւ երբեք չպիտի թոյլ տար որ իր «յարգած» դրօշակը այնքա՛ն անպատիւ կերպով իր իսկ պահանջով վար առնուէր օտար բազմութեան մը ներկայութեան, միջազգային մեծ ցուցահանդէսի մը մէջ»:

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—・・—

Ու հրամայեց Հասանը, որ այնուհետեւ իրեն լոմ—Հասան միայն կոչեն:

Լոմ Հասանը իմաստուն էր, բոլոր Բօշաներին չափ քաջ էր՝ որպէս Թուրքմէնը. ազնիւ, բարի եւ անվախ:

Սիրեց Հովի մէջ բօշաները հանդէպ իրենց ցեղակիցներին: Լոմ Հասանը բարեկամացաւ մի զօրեղ ցեղապետի եւ ամուսնացաւ նրա Սարա աղջկայ հետ:

Սարան նոյնքան քաջ էր, որքան իր ամուսինը. նոյնքան անվախ ու հաստատ, կրակոտ եւ վառվռուն:

Սարան իր ամուսնուն նեցուկն էր, Հասանի ընկերն ու օգնականը ...

Լոմ Հասանը սիրեց նրան, տեսաւ իր իմաստութիւնը եւ ուզեց որ իր ժառանգներից յետոյ նա՛ լինի ցեղապետը:

Ու Սարան, որին ցեղը սկսեց Խաթ-Սարա (Տիկին Սարա) կոչել, Լոմ Հասանից յետոյ»...

... Այստեղ յանկարծ պատմիչը կանգ առաւ, որովհետեւ խառնը բուռն կերպով խշխշացին, զամփռը սաստեց եւ լսեց մի խոպոտ, ահեղ ձայն որ ասում էր.

— Այդ ո՞վ է նորից, որ մարդուս անունը իր բերանն է առել ...

×

Բօշաները բոլորը վեր թռան. պատմութիւնը կիսատ մնաց, իսկ խառների միջից ելնելով՝ նրանց առաջ յայտնուեց մի երկարահասակ խոշոր կին, ձեռքին մի ահագին ցուպ, մէջքին կապած գօտու մէջ էլ ատրճանակներ ու դաշոյն:

Պառաւ, բայց խիստ առոյգ կազմուածքով եւ միականի կին էր այն: Գեղեցիկ եղել էր եւ այժմ տգեղ չէր, միայն շատ արեւակէզ, խորշոմոտ ճակատով եւ կոշտացած դծագրութիւնով:

Միակ մեծ աչքը այնպէս փայլում էր, որ նայողին դող էր ազդում: Երկար հասակը քիչ ծռել էր: Ձայնը խռպոտ էր եւ առնական. սաթասծ բազուկները ջլային, ձեռքերը կոշտ ու սեղմ, լայն կուրծքը խոշոր, թիկունքը ջղուտ եւ ամրապինդ:

Մի քայլ առաջ եկաւ նա, դիտեց բօշաներին, մեծ ցուպը ուսի վրայ դրաւ, ոտովը դէն շպրտեց քնող զամփռին եւ ասաց.

— Երեւի Մուրատն էր նորից: Սիրո՛ւմ է նա հին վէրքերը փորփրել, հին առիծների պատկերները կենդանացնել: Լաւ է այդ, շատ լաւ է, բայց ամէն ինչ իր ժամանակն ունի:

Ասաց, նայեց պահ մի դէպի վրաննները եւ քիչ լռելուց յետոյ շարունակեց.

— Դաշտից եմ գալիս: Նոր լուրեր եմ բերում:

— Զգուշացի՛ր այս կողմերում, Խաթ—Սարա, խօսեց մի ծերունի. Զինւորի շուրջը լիքն են աւազակ Քիւրտերով:

— Թո՛ղ խրատդ, ծերունի, նեղացաւ պառաւը եւ նստեց մի քարի վրայ.— Խաթ Սարային ոչ ոք չի դըպչիլ: Ցնցոտի են նրա հագուստները, դրպան չունին, իսկ ինքն էլ չափազանց ծեր է եւ տգեղ:

— Ի՞նչ լուրեր են բերածներդ, Հարցրեց մէկը:

Խաթ — Սարայի դէմքը մթագնեց: Անհանգստութեամբ շուրջը նայեց եւ խուլ ձայնով ասաց.

— Դաշտը լիքն է զինուորներով: Զանգակի մէջ վրան խփել - նստել են հարկահանները: Հասան - Ղալայի բէգը փողի պէտք ունի եւ աւարի է ուղարկել մի մեծ խումբ գիշատիչների ...Օ՛հ, հաւաքում են նրանք հարկ եւ պիտի տեսնել թէ ինչպէ՛ս սուգն ու շիւանը բռնել է ամէն տեղ: Գիւղացիները գիւղը թողել՝ սարերն են փախչում ... Զինուորները ձեռքն ընկածը խլրացնում են կամ աւերում ... Զանգակցի երեք իշխաններին բռնել՝ գլուխից 7—800 ոսկի դրամ են պահանջում ...

— Եօթ — ութ հարի՛ւր ... գոչեցին ամէնքը սոսկումով:

— Այո՛: Ողջ Բասէնը ծախու հանես այժմ — դրա կէսը տեղ չի լինի ... Մերոնցից էլ Սերգօին բռնել են ու տարել ...

— Ա՛հ ... լսեց ամէն բերնից:

— Ի՞նչ են ուզում մեզնից. կանչեց մի ծերունի՝ մռայլ դէմքով. բօշան ի՞նչ ունի, որ ի՞նչ տայ: Ո՛չ հող ունի, ո՛չ տուն եւ ո՛չ կայք ...

Խաթ — Սարան ցուպը ոտքերի մէջ առաւ, պահ մի սուս — նրա երեսին նայեց, շոյեց իր կողքը բռնող զամփռին եւ դառն ժպիտը դէմքին՝ ասաց.

— Երեւի մեր ցնցոտիներն էլ մի բան արժեն ... Գուցէ մեր տաւարներին են աչք դրել ... Հող չունինք, բայց ուտելու մի կտոր հաց կայ ... Սերգօին բռնել են, ոտներն ու ձեռները կապել, մի խրճիթ են գցել ու Զանգակցոց հետ փակել այնտեղ ... Մենք հեռանալ այստեղից չենք կարող, մինչեւ Սերգօին չազատենք ... Մեր մնացող ընկերներն էլ չեն երեւում: Վախենում եմ որ նրանց էլ դաշտում բռնած լինեն: Ես դաշտից եմ գալիս: Որոնեցի եւ չգտայ ... Ըստ երեւոյթին լոմերը ստիպուած պիտի լինեն յիրաւի Լոմ Հասանի կտակները պատմել միմեանց ու նման կտակների պատրաստել ... Խաթ — Սարան մըտադիր չէ որ եւ է տաւար կամ նոյն իսկ ցնցոտի տալ բէգին ... Լոմ Հասանը սովորեցրել է լոմերին, որ հողը Աստծունն է, նրա արդիւնքը՝ արդիւնաբերողին միայն. աշխատողի արդիւնքը նրա ձեռքից խլելու ոչ ոք իրաւունք չունի ... Այս օրէնքը աստուածային է ... եւ եթէ լոմը այժմ թափառական է, պատճառն այն է, որ նրան ստիպում են լինել այդպէս: Լոմ Հասանը սովորեցրել է մեզ երադել հող. հո՛ղ ունենալ, վարել, ցանել ու հնձել եւ ոչ թէ մուրալ ... Լոմը դեռ ո՛չ տեղ ունի եւ ո՛չ հող: Վա՛յ մեզ, վա՛յ: Բայց եւ վա՛յ նրան, ով լոմի աշխատանքը կը խլի: Խաթ—Սարան դեռ չի՛ մեռել...

— Մենք մինակ չենք թողնի քեզ, Խա՛թ, ասացին մի քանիսը:

— Գիտե՛մ, տղերք. ո՞ր լոմը այնքան տմար կը լինի, որ մէջքը իր ընկերոջ մէջքին չտայ եւ չօգնի նրան թշնամու դէմ ...

Ցետոյ ոտքի ելաւ, ցուպը ուսին դրեց ու աւելացրեց.

— Իսկ առ այժմ, տղե՛րք, դաշտից մեր վառած կրակները երեւում են. արդէն գիտեն, որ այստեղ մարդիկ կան: Բէգի հարկահանները մարդ են փնտռում որ տուրք առնեն ...

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

քաղաքապետին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու կողմէ: Խուռն բազմութիւն մը կը ծափահարէր կայարանին մէջ եւ ճամբուն վրայ: Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ շատ սիրալիր եղաւ Պ. Էռիոյի եւ Ըսմէթ փաշայի տեսակցութիւնը: Հիւրերը առաջնորդուեցան մասնաւոր պանդոկ մը: Պ. Էռիօ անմիջապէս այցելութեան գնաց Ըսմէթ փաշայի, տեսակցելով ամբողջ մէկ ժամ, եւ ճաշեց արտաքին գործավարին հետ: Խօսելով Թուրք թերթերու թղթակիցներուն հետ, ըսաւ թէ աքանչելի տպաւորութիւններ կրած է Թուրքիայէն եւ պատմեց իր հին յիշատակները: Ակնարկելով ժողովուրդին կողմէ եղած սիրալիր արտայայտութիւններուն, ըսաւ.

— « Շատ բնական է. ան իրաւունք ունի սիրելու զիս, որովհետեւ ես կը սիրեմ զինք եւ իր պաշտպանն եմ »:

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ իրիկունը շքեղ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Պ. Էռիոյի, որ Էնկիւրիէն մեկնեցաւ կիրակի օր:

⁂ Էնկիւրիի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կ՚ըսեն թէ խօսակցութեան մը ընթացքին, Պ. Էռիօ տրամադրութիւն յայտնած է Ֆրանսայի խորհրդարանին վերաբացման առեն օրինագիծ մը ներկայացնելու, որպէսզի Թրքական քաղաքակրթութեան պատմութեան ամպիոն մը հաստատուի Սորպոնի մէջ:

Կանտին 40 քիլոյի իջաւ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ որոշուած է Փունայի բանտը փոխադրել Կանտին, որ չափազանց տկարացած, ծոմապահութենէն: Ծանրութիւնը իջած է 40 քիլոկրամի, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ իր շրջապատին:

Հացին գինը կրկնապատկուած Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կրկնապատկուած է ճերմակ հացին գինը՝ պետական փուռերուն մէջ: Այսուհետեւ մէկ քիլօ ճերմակ հացը պիտի ծախուի 70 կոպէկի, իսկ սեւը՝ 30ի:

Կիները պէտք չէ ծխեն...

Էրֆուրթի (Գերմանիա) ոստիկանական տեսչութիւնը պանդոկներու եւ ճաշարաններու պատերուն վրայ փակցնել տուաւ ազդ մը, որ կը հրաւիրէ կիները՝ դադրեցնել ծխելու սովորութիւնը: « Բոլոր կիները պէտք է օգնեն մեզի, պայքարելու համար այս այլանդակ սովորութեան դէմ եւ գերման կնոջ եւ մօր պարտականութիւնները յիշեցնեն այն կիներուն որ կը ծխեն փողոցին մէջ»:

Ինչո՞ւ դադրեցուցին վճարումները...

Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները փափկօրէն դժգոհութիւն յայտնեցին Ռումանիոյ, որ օգոստ. 15ին դադրեցուցած էր արտաքին պարտքերու վճարումը:

Ինչպէս գրած էինք, պարտքերու գումարը լէյով պիտի յանձնուի Ազգ. դրամատան, փոխանակ փոխադրուելու: Եթէ չարունակեն օտար դրամ գնել եւ ղրկել, տագնապը պիտի սաստկանայ:

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ՝ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ մէջ ալ կազմուած է հիթլէրական կուսակցութիւն մը որ կը գործէ մէկ տարիէ ի վեր: Կիրակի օր տեղի ունեցաւ առաջին համագումարը, քսան հիմնադիրներով: Այս առթիւ բուռն քննադատութիւններ եղան Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Պ. Էռիոյի դէմ: Հրեաներն ալ խաչուեցան: Բաւական թիւով Հրեաներ խռնուած էին դրան առջեւ, բողոքելու համար, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց:

Դաւադիրներ փռնտացնող փոշի ցանելով, խանգարեցին ժողովը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ.· ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Եւ ամէն կողմ, ընդհանուր դժգոհութիւն, ընդդիմադիր կուսակցութեանց աճում, աշխատաւոր ժողովուրդին ըմբոստութիւնը՝ պատրաստ մտնելու երկարատեւ յեղափոխութեան մը մէջ՝ յանուն ընկերվարութեան եւ ազատութեան: Եւ այս ամէնուն եւեր՝ ահաբեկչական շարժում մը:

Ի՞նչ կը նշանակեն բոլոր այս երեւոյթները:

Պատմութիւնն է, որ կը դատէ ձեզ: Նոր կեանքին սարսուռն է որ կ՚անցնի, այն նոր կեանքին որ կը բացուի երկար ատեն զսպուած, ուժերն ամբարած փոթորիկէ մը յետոյ: Միապետութեան մահուան զանգն է որ կը հնչուի: Եւ մեր օրերու յեղափոխականը պատճառ մը չունի կոչուելու ցնորապաշտ քաղաքագէտ, երկինքէն եւկեր իջեցնելու իր երազային խոյանքը: Ան պարզապէս կ՚եզրակացնէ եւ կը մարմնաւորէ ինչ որ հասած է արդէն կեանքի ցանկութիւններուն մէջ: Եւ անոնց որ կուլուհրաւէր կը կարդան, իբրեւ պատասխան իր ատելութիւնը պոռթկալով՝ կրնայ համարձակօրէն բռնաւորներուն երեսին նետել սա ազդակը.

— Կ՚ամբաստանեմ:

Մեծ դուքսը մէկն է գլխաւոր ներկայացուցիչներէն եւ առաջնորդներէն այն յետադիմական կուսակցութեան, որ կը տիրէ այսօր Ռուսիոյ մէջ: Այդ կուսակցութիւնը կ՚երազէ վերադարձը Աղեքսանդր Գ.ի մութ օրերուն, ինչպէս ցոյց կուտայ այն իրական պաշտումը, որ կ՚արտայայտէ Աղեքսանդր Գ.ի համար: Մեծ դուքս Սէրգէյի գործունէութիւնն ու ազդեցութիւնը ամրապէս կապուած է Նիկոլա Բ.ի տիրապետութեան, սկիզբէն ի վեր: Խոդինկիի դաշտին սարսափելի աղէտը (հազարաւոր զոհեր Նիկոլա Բ.ի թագադրութեան տօներու ընթացքին), եւ մեծ դուքս Սէրգէյի կատարած դերը այդ աղէտին մէջ կարծես վարագոյրի բացումն ըլլային այդ աղիտալի տիրապետութեան վրայ: Կոմս Պալէն, որուն պաշտօն տրուեցաւ քննել յիշեալ աղէտին պատճառները, այդ օրերուն պարտաւորուեցաւ յայտարարել իբրեւ քննութեանց եզրակացութիւն թէ պէտք չէ անպատասխանատու մարդիկ պատասխանատու գործերու գլուխ բերել: Սակայն Մարտական Մարմինը ժողովուրդին առջեւ պատասխանատու համարեց մեծ դուքսը, որ անպատասխանատու կը համարուէր օրէնքին առջեւ:

Արդարեւ, մեծ դուքսը յեղափոխական պատիժի մը հարուածներուն տակ կ՚իյնար՝ իրարու վրայ բարդելով անթիւ ոճիրներ, զորս կը գործէր հանդէպ ժողովուրդին: Իր գործունէութիւնը կը յայտնուէր երեք տարբեր գետնի վրայ: Իբրեւ Մոսկուայի ընդհ. կառավարիչ, այնպիսի յիշատակ մը թողուց, որ կը նսեմացնէ նոյնիսկ այն յիշատակը, զոր ձգեց տխրահռչակ Զակրեւսկին: Մեծ դուքսին անպատասխանատուութիւնն ու օրէնքին բացարձակ արհամարհանքը Մոսկուան դարձուցին տեսակ մը ինքնավար մեծ դքսութիւն: Արդէնք ամէն նախաձեռնութեան, արդէնք ամէն մշակութային ձեռնարկի, հալածանք թշուառ Հրեաներու դէմ, բանուորները քաղաքականապէս բարոյազրկելու փորձ, հետապնդում բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք կը բողոքեն տիրող կարգերուն դէմ: Ահա թէ ինչ գործերով յայտնուեցաւ դերը անոր սպաննուեցաւ իբրեւ Մոսկուայի փոքրիկ բռնապետը: Երկրորդ, իբրեւ կառավարական մեքենային գլխաւոր դէմքը, մեծ դուքսը գլուխն անցած էր յետադիմական կուսակցութեան: Ինք էր որ կը ներշնչէր բոլոր բռնութիւնները եւ հալածանքները: Պաշտպանն էր այն յայտնի եւ հռչակաւոր մարդոց, որոնք ծանօթ են ընկերային ու ժողովրդային շարժումները խստութեամբ զսպելու իրենց քաղաքականութիւնովը: Ժամանակ մը Պլեհվէն էր, որ դէպի Տրոյցկայա Լավրա վանքը կատարած իր հռչակաւոր ճամբորդութենէն առաջ, որուն յաջորդեց ուրիշ ճամբորդութիւն մը՝ զսպելու նպատակով Խարկովի եւ Պոլտավայի գիւղացիական շարժումները, եկաւ խորհուրդ ուզելու մեծ դուքս Սէրգէյէն: Իր սիրելի բարեկամն էր նշանաւոր յետադիմականը Սիպիագինը, իր գործակատարն էր տխրահռչակ Թրեպովը, յետոյ Զվերեւը: Կառավարութեան քաղաքական բոլոր ձգտումները կը կրեն իր ճիրաններու հետքը: Ան պայքարեցաւ այն տկար փորձին դէմ, զոր ուզեց ընել Սվիատոպոլկ — Միրսկի՝ մեղմելու համար երկաթեայ վարչաձեւը, եւ այդ առթիւ յայտարարեց թէ սկիզբն է վախճանին: Եւ Սվիատոպոլքի տեղ պաշտօնի կոչեց իր գործակատարները Բուլեգին եւ Տրեպով, որոնց դերը յունուարի արիւնոտ դէպքերուն մէջ յայտնի է մեզի: Վերջապէս իր գործունէութեան երրորդ գետինը, ուր շատ կարեւոր, թէեւ քիչերուն ծանօթ, դեր մը կատարեց, անձնական ազդեցութիւնն էր ցարին վրայ: Ցարին բարեկամն ու խորհրդատուն այս գետնին վրայ կ՚երեւի իբրեւ ցարապետութեան շահերուն ամէնէն անխիղճ եւ յամառ ներկայացուցիչը »:

Կալիայեւ իր ճառը վերջացուց այսպէս.—

« Իմ գործս պսակուեցաւ յաջողութեամբ: Նոյն յաջողութիւնն է, որ, հակառակ բոլոր արգելքներուն, պիտի պսակէ նաեւ գործը իմ կուսակցութեանս, որ կը գտնուի պատմական մեծ հարցերու առջեւ: Անոր կը սպասեմ խորապէս: Ու կը տեսնեմ ազատ ապագան, որ կը յառաջանայ Ռուսիոյ վրայ: Կը տեսնեմ աշխատաւոր ժողովուրդը, որ յարութիւն կ՚առնէ նոր կեանքի մը մէջ:

Եւ ուրախ եմ, հպարտ որ կը կրնամ յանուն այդ ազատութեան մեռնիլ տարուած պարտականութեան մը գիտակցութեամբ»:

Իրիկունը, ժամը 3ին կարդացուեցաւ Կալիայեւի դատավճիռը. — հրապարակ կախաղանի վրայ:

Կալիայեւ, այն ատեն, այսպէս խօսեցաւ իր դատաւորներուն.

« Ուրախ եմ ձեր տուած մահավճիռին համար: Կը յուսամ որ դուք աշխատիք նաեւ գործադրել զայն նոյնքան համարձակ, ժողովուրդին առջեւ, ինչպէս ես գործադրեցի իմ կուսակցութեան մահավճիռը »:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
23 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2272
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ԻՋԱՐ, ՄԱՐՍԷՅԼ...

Բանուոր մը մեզի գրկեր է դէզ մը Թռուցիկներ, խնդրելով որ երկու խօսք ըսենք եւ զգաստութեան հրաւիրենք:

Երանի՜ քեզի, ընկեր, որ կը հաւատաս թէ կարելի է չարիք դարմանել, հրապարակաւ ձաղկելով այս կամ այն արարքը:

Եթէ մեր մէջ արժէք ունենար հանրային կարծիքը, մենք ինչո՞ւ այսօրուան պիտի հասնէինք...

×

Գտնալով Թռուցիկներուն, լսած էինք, տեսած էինք, բայց ուզեցինք անտեսել:

Թռուցիկներուն հետ մէկտեղ, այս փոխադարձ վարկաբեկման պատմութիւնները կ'իմանանք օր ընդ մէջ, Պոլսոյ թերթերուն միջոցաւ:

Ի՞նչ է եղածը: Կը դժուարանանք մանրամասնել:

Կը դժուարանանք, որովհետեւ Թռուցիկներու ընթերցումն իսկ համբերութիւն կը պահանջէ:

Թռուցիկները ունին զանազան գոյներ — կարմիր, ճերմակ, վարդագոյն:

Ունին նաեւ թուահամար,— թիւ 1, թիւ 2, յաւելուած թիւ 2ի, «բաց նամակ», «վերակոչ», «դաս մը» եւն.: Ստորագրութիւնները՝ «սրտցաւ ազգայիններ»:

Պայքարը կը մղուի երկու խմբակներու միջեւ,— Պալաքեան եւ հակապալաքեան:

Բազմազան են պայքարին պատճառները, բայց մէկ է հանգոյցը:

Իսկ չարադրութեան ոճը, երկու կողմէն ալ, այնքան «վսեմ» է որ, կրնայ ազգային աղէտի մը տպաւորութիւնը գործել, դուրսէն դիտողին:

Բարեբախտաբար շատ նեղ է ռազմադաշտը,— բանկալի մը տարածութիւնը:

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, առաջին մարտակոչը հնչեցուցած է տեղական թերթի մը խմբագիրը, որուն յետոյ միացած են ուրիշ երկու-երեք ուսումնականներ:

Եւ ահա տեղատարափ մը մէկը միւսէն ռազմաշունչ Թռուցիկներու:

Չենք համարձակիր ո՛ր եւ է նախադասութիւն արտատպել ամբողջութեամբ:

Կը զարմանանք, միայն, որ այդ բառերը գրողներ, շարողներ եւ տպողներ գտնուած են:

Անշուշտ կարդացողներ ալ կան, քանի որ մէկ Թռուցիկին մելանը հազիւ չորցած, կազմեր են յաջորդը,— «Մամլոյ տակ է երրորդը»:

Ի՞նչ կարելի էր գրել այս անորակելի ցուցահանդէսին առթիւ, ուր բառերն անգամ ճահիճ կը հոտին:

Եւ, կարելի՞ է խօսիլ ըստ էութեան, երբ գրաբար եւ աշխարհաբար լուտանքներու տարափին տակ կը խեղդուին բուն փաստերը:

Տարակոյս չկայ որ ափ մը սմսեղուկներ բան-գործ ըրած են խառնակել գաղութին կեանքը:

Արդ, անոնք որ Պալաքեան եպիսկ.ին կո՛ղքին կեցած են եւ «զարթի՛ր, վե՛ր կաց, հայ ժողովուրդ» կ'աղաղակեն, անո՞նք ինչպէս իրենք իրենց թոյլ կուտան փողոց իջնել միւսներուն հետ:

Քանի որ խառնակիչները «Պալաքեանի եղունգն իսկ չեն արժեր», այս պատկերազարդ խայտառակութիւնը կ'արժէ՞ Թռուցիկներուն տպագրական ծախքը:

Ո՞ւր իջար, Մարսէյլ...

ԱՒԱՆՆԵՐԸ ԼԱՒ, ԻՍԿ ԱՆՈՒՆՆԵ՞ՐԸ

Բարի նախանձ մը՝ Հայրենակցական Հայրենակցական, նոր գիւղեր կամ թաղեր շինելու համար Հայաստանի մէջ:

Հայկական բոլոր թերթերուն մէջ կ'երեւան կոչեր, զանազան վերաշինացներու կողմէ:

Անշուշտ ուրախալի է այս երեւոյթը:

Ո՛վ որ երկու պատ կը բարձրացնէ Հայաստանի մէջ, կ'օգնէ ամրացնելու հայրենիքի գաղափարը:

Միայն թէ, դիտողութիւն մը.— Քիչ մը ծայրայեղութեան կը տանինք իւրաքանչիւր ծննդավայր իր անունով յաւերժացնելու ձգտումը:

Հասկնալի է, օրինակ, Նոր Խարբերդ, Նոր Կարին, Նոր Սեբաստիա եւն.:

Բայց, ի՞նչ շահ ունինք նոյնութեամբ Երեւան փոխադրելու Թուրքիոյ մէջ եղած իւրաքանչիւր քաղաքի անունը:

Այսպէս, ծրագիրներ կան շինելու «Նոր Պոլիս», «Նոր Եոզղատ», «Նոր Կէմէրէկ»:

Ի հարկէ ամէն մէկուն համար սիրելի է իր ծննդավայրը,— գիւղ, քաղաք թէ թաղ:

Եւ սակայն, երբ սեփական հայրենիքն է որ պիտի շինենք, աւելորդ է այնտեղ փոխադրել պատահական, մանաւանդ Թրքական անուններ:

Ո՛ր եւ է անուն պէտք է կապ մը ունենայ մեր պատմութեան եւ աշխարհագրութեան հետ:

Կայ նաեւ ճաշակի խնդիրը:

Ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ վաղը Գոնիայի Հայը. Միութիւնը ծրագրէր «Նոր Գոնիա» մը շինել, կամ Պոլսեցիները առաջարկէին «Նոր Շիշլի» մը կառուցանել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈՒՆ ՀԱՐՍ ԵՂԻՐ, ԵՍ ՓԵՍԱՅ

Հանճարեղ գիւտ մը՝ վերահաստատելու համար ազգային համերաշխութիւնը:

Դժբախտաբար, շատ հեռուներէն կուգայ օրինակը:

Ուրկէ՞ — Պարսկաստանէն:

Տարիներէ ի վեր, հայաշատ այլ յետնամնաց շրջանի մը մէջ խանգարուած է ազգային կեանքը:

Յորդոր, համերաշխութեան փորձ, «ի սէր ազգութեան» — բոլորը կ'անցնին ապարդիւն:

Եւ ահա «խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի»:

Քաղաքին Դաշնակցականները, որոնք ընդհանրապէս երիտասարդներ են, կ'որոշեն... հարս առնել հակառակորդներու աղջիկները:

— Դուն հարս եղիր, ես փեսայ, կը դառնանք խնամի, վէճերն ալ ինքնին կը հալին, կը հարթուին:

Խօսքին կը յաջորդէ գործը, ոչ միայն ուրախացնելով հարսնցուները, այլեւ խաղաղութիւն պարգեւելով անոնց հայրերուն, մայրերուն եւ եղբայրներուն:

Շնորհիւ այս գիւտին, ամէնէն թթու հակադաշնակցականն ալ ինքնաբերաբար կը փակէ բերանը:

Կրնա՞յ, օրինակ, «խռովարար» կամ «դաւաճան» կոչել իր փեսան:

Չէ՞ որ պիտի հարցնեն.

— Հապա ինչո՞ւ տուիր աղջիկդ...

Եւ որովհետեւ մէկ հատ չէ փեսան, եւ խնամութիւնները պիտի շարունակուին, հակառակորդներուն բոլոր առագաստները մեքենաբար պիտի փոխադրուին... հարսին կամ փեսին սենեակը:

Կարելի չէ՞ր գաղութէ գաղութ արտածել այս նահապետական սովորութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, շահողը միայն փեսացուն չպիտի ըլլար:

ՎԱՀԷ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Պաղեստինի կառավարութիւնը հրատարակեց 1931ի մարդահամարին տեղեկագիրը, որուն համաձայն բնակչութեան թիւն է 1,035,821, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 36·8 յաւելում 1922ի մարդահամարին վրայ (757,182): Իսլամներու թիւն է 759,712, ծնունդի համեմատութիւնն ըլլալով հազարին 53: Հրեաներու թիւը աւելի քան կրկնապատկուած է, շնորհիւ ներգաղթին, հասնելով 174,610ի: Քրիստոնեաներու թիւն է 91,398, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 25 յաւելում: Հաշիւ եղած է որ եթէ շարունակուի յաւելման ներկայ համեմատութիւնը, Հրեաներու թիւը պիտի կրկնապատկուի ինը տարիէն, իսկ ամբողջ բնակչութիւնը պիտի կրկնապատկուի քսան տարիէն:

Մարդահամարը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը պարունակէ հիւանդութեանց մասին: Պաղեստինի բնակիչներուն հարիւրին երեքը կամ հիւանդկախ է, կամ կոյր, կամ խուլ եւ կամ խուլ եւ համր: Իւրաքանչիւր հազար մարդու մէջ 8ը բոլորովին կոյր են, իսկ 19ը՝ միայն մէկ աչքէն զրկուած: Այս համեմատութիւնը կը գերազանցէ նոյնիսկ Եգիպտոսի մէջ եղածը:

Աւելի քան երկու հարիւր տեսակ եկեղեցիներ կը համրուին այս քրիստոսափառ երկրին մէջ: Սամարացիներու հին աղանդը տակաւին ունի 182 անդամ, ինչ որ կը նշանակէ 30 հոգիի յաւելում 1922էն ի վեր: Վաչկատուն բնակչութեան թիւն է 66,553: Իսլամներուն մէջ 1083 կին կ'իյնայ իւրաքանչիւր հազար ամուսնի: Աւելի քան 11,000 հոգի կ'ապրին դուրսէն եկած դրամներով:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷ

Օգոստոս 15ի վիճակահանութեան մէջ 50 հազարական փր. շահեցան հետեւեալ պարտաթուղթերը.—

1886ի շրջաբերութենէն թիւ 340595, 1903էն՝ 609,491, 1911էն՝ 215,010 թիւերը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հեռագիրէ կը ճշդուի թէ Հայ եւ ռուս բանուորները

ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒԻՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԷՆ

Վստահելի շրջանակէ մը կը տրուին հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Մեզի կիսապաշտօնապէս հաղորդուած է թէ մօտ օրէն, շատ մօտ օրէն պիտի դադրեցուի Հայ եւ Ռուս գործազուրկներուն նպաստը, (ձեր մէջ ճերմակ ու կարմիր տարրեր կան, չեմ գիտեր թէ նկատի պիտի առնե՞ն այդ բաժանումները): Կը սպասենք որ շուտով պաշտօնական հրահանգ տրուի նպաստը դադրեցնելու մասին: Ձեզի կը մնայ հետապնդել այս գործը եւ ձեր գլխուն ճարը նայիլ: (*Ցետոյ մեքենագիր թուղթի մը վրայէն կարդալով*), անոնք որ չունին ինքնութեան թուղթ մը, որ տրուած ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, համաձայն 30 յունիս 1928ի շրջաբերականին, չպիտի կրնան նպաստ ստանալ: Այս մասին կրնաք դիմել 391 բիս Վօժիրար, Աշխատանքի նախարարութենէն ստանալու համար անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, եթէ չունիք մասնաւոր պատուիրակութիւններ, որ զբաղին այս խնդրով:

⁂ Ռուսական *Վերջին Լուրեր* թերթը կը գրէ թէ ռուս տարագիրներու կողմէ կատարուած դիմումէն որ եւ է լուր չկայ տակաւին: Ռուս գաղթական շրջանակներու մէջ խոր վհատութիւն կը տիրէ այս խնդրին առթիւ, եւ շատեր կը տրտնջան ու կ'ըսեն թէ Մոսկուա կ'աշխատի ննջում բանեցնել ամէն կողմ, որ արտասահմանի ռուս եւ հայ տարագիրները չունենան որ եւ է միջոց տոկալու, դիմանալու:

⁂ Երէկ 13րդ թաղամասին մէջ (Իթալի) վերջին վճարումը կատարելով հայ բանուորներուն, ջնջեցին տոմսերը:

— Բայց, պարոն, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը:

— Չեմ գիտեր, ձեր երկիրը գացէք:

ԱՐՄՏԻՔԻ ՍՈՎԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նոր լիազօրութիւններ մահապատիժ գործադրելու մասին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը նոր փոփոխութիւններ մտցուց պատժական օրէնսգիրքին մէջ, արմտիքի պաշտպանութեան համար:

Մինչեւ հիմա նահանգայինդատարանները պարտաւորէին, մահավճիռ արձակելէ անմիջապէս յետոյ, հեռագրով լուր տալ Մոսկուայի Գերագոյն Ատեանին, լիակատար մանրամասնութիւններ հաղորդելով եւ 72 ժամ յետաձգելով գործադրութիւնը, որպէսզի Գերագոյն Ատեանը պատեհութիւն ունենայ ջնջելու:

Այժմ բոլոր տեղական դատարանները հրահանգ ստացած են դադրեցնել այս ձեւակերպութիւնը, որովհետեւ «աւելորդ է, տեղի կուտայ ձգձգումներու եւ կը ծանրաբեռնէ հեռագրական ցանցը»: Աւելի ուժ տալու համար այս որոշման, ազդարարուած է իւրաքանչիւր դատաւորի թէ այսուհետեւ Գերագոյն Ատեանը անձնապէս վճարել պիտի տայ հեռագրի ծախքերը, եթէ անհասանէ հրամանին:

Դատական գործավարութիւնը շրջաբերական մը ղրկած է դատաւորներուն, հրամայելով 1932 օգոստոս 7ի հրամանագրով նախատեսուած մահապատիժը գործադրել ոչ միայն գողերուն, այլեւ այն գիւղացիներուն եւ հաւաքական տնտեսութեանց վարիչներուն որոնք նշանակուած պայմանաժամուն չեն յանձներ արմտիքի որոշեալ քանակութիւնը:

Անգլեւոյ չարթու կառավարութիւնը երկրին ներսերը ղրկեց բազմաթիւ ջոկատներ հատընտիր համայնավարներու, որոնք մասնաւոր քննութիւն տուած են կեդր. կոմիտէին առջեւ: Ասոնց պաշտօնն է զօրացնել պատժական ուժերը՝ «արմտիքի ճակատին վրայ»: Այս պայքարին սահմանուած դատական պաշտօնեաներու թիւը 700,000ը կ'անցնի միայն բուն Ռուսաստանի մէջ:

Համաձայն խորհրդային թերթերու տեղեկութեանց, այս վիթխարի բանակը գլխաւորաբար զբաղած է մահապատիժներ կամ տասնամեայ բանտարկութեան պատիժներ տալու:(Այս երկուքէն տարբեր պատիժներկարելի չէ տալ «սրբազան սեփականութեան» պաշտպանութեան համար: Վերջին ամիսներու ընթացքին մամուլը այլեւս չի հրատարակեր դատապարտեալներուն անունները կամ վճիռներուն թիւը: Կասկած չկայ թէ ահաւոր է թիւը, որովհետեւ ներկայ պայքարը իր տարողութեամբ եւ վայրագութեամբ կը գերազանցէ ամէն բան, յեղափոխութեան առաջին տարիներէն ի վեր:

Սով է, սո՛վ, կը պնդեն իրազեկներ

«*Տէյլա*»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն.— *Սովի մատնուած է խորհրդային Ռուսաստանը: Մասնաւորապէս պղղուած են Ուկրայնայի մեծ քաղաքները, մանաւանդ Քիէվը եւ Օտեսան: Ամէն օր անօթութենէ մեռած մարդոց դիակներ կը գտնուին այդ քաղաքներուն մէջ: Կացութիւնը ծանր է նաեւ Խարքովի եւ Նիժնի–Նովկորոտի մէջ (Կորքի): Լէնինկրատն ալ դժուարութիւններ կը կրէ սնունդ ճարելու համար: Իսկ Մոսկուայի պարենաւորումը «բաւարար չէ», համաձայն խորհրդային բացատրութեան:*

Կացութիւնը աւելի ծանր է գիւղերուն մէջ: Հազարաւոր գիւղացիներ կը հեռանան եւ դէպի քաղաքները կը խուժեն: Գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ կը տեսնուին բազմաթիւ սովահար գիւղացիներ որոնք հաց եւ աշխատանք կը փնտռեն: Զանազան շրջաններու մէջ գիւղացիները մերժած են յանձնել ցորենի հունձքը: Կառավարութիւնը այժմ կը պահանջէ, հունձքի հարիւրին 22ը յանձնելէ զատ, ցորենը չծախել մինչեւ յունուար 1: Այս պատճառաւ անկարգութիւններ ծագած են գիւղական բնակչութեան մէջ: Ուկրայնայի մէջ բոլոր մեծ կայարանները բռնուած են Չեկայի ջոկատներուն կողմէ: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է որպէսզի սովի լուրերը դուրս չելլեն:

⁂ «*Թան*»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.— *Արտաքին գործավարութեան մամուլի գրասենեակը հաղորդեց բոլոր օտար թղթակիցներուն թէ պէտք է պաշտօնական արտօնութիւն ստանան, երկրին ներսերը ճամբորդելու համար: Իրենց ուղեւորութեան յայտագիրը պէտք է յանձնուի մամուլի գրա–*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Գ. Գ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ ՄԵՌԱՒ, ՅԱՐՁԱԿՈՂՆ ԱԼ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Երկուշաբթի օր Շահիթէ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ զոհարավաճառ Գէորգ Գույումճեան, որ օգոստոս 17ին յարձակման ենթարկուած էր իր խանութին մէջ, երկու Ռուսերու կողմէ. (տես «Յառաջ»ի շաբաթ եւ կիրակի օրուան թիւերը): Վիրաւորումէն անմիջապէս վերջը, տարաբախտ երիտասարդը գործողութեան ենթարկուած էր. արդիւնքը յաջող կ'երեւար բայց վերջին պահուն վիճակը ծանրացաւ եւ կարելի չեղաւ փրկել:

Միեւնոյն ատեն, ոստիկանութիւնը Պարիզի պողոտային վրայ գտաւ դիակը երիտասարդի մը որ անձնասպան եղած էր: Կատարուած քննութենէն հաստատուեցաւ որ անձնասպանն է Ռուս մը, Պորիս Բուտնէվ, ծնած՝ Արմաւիր, 1902ին: Երկու օրէ ի վեր կը փնտռուէր գաղտնի ոստիկաններու կողմէ, իբրեւ մեղսակիցը Գ. Գույումճեանի խանութին մէջ բռնուած Պալէնֆոյի: Ինչպէս ալ ան էր: Երեւի հասկնալով որ կը հետապնդուի, եւ անօթութենէն յուսահատ, անձնասպան եղած էր փողոցի նստարանին վրայ:

⁂ Տարաբախտ Գ. Գույումճեան 3–4 տարի առաջ եկած էր Յունաստանէն եւ քանի մը օրէն հայր պիտի ըլլար: Քանիթի եղած ատեն կը գտնուէր Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեսուն երկիրներու 36 կուսակցութեանց կողմէ 142 պատուիրակներ կը մասնակցին ընկերվարական համագումարին, որ բացուեցաւ երկուշաբթի օր, Միթիւալիթէի սրահին մէջ: Կը նախագահէր Պ. Վանտէրվէլտ: Առաջին խօսքը տրուեցաւ ընդհ. քարտուղար Պ. Ատլէրի, որ ներկայացուց ընկերվարական Միջազգայինի զեկոյցը եւ մասնաւորապէս ծանրացաւ գերմանական տագնապին վրայ: Ճառ գերմաներէն էր եւ անգլերէնի ու ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ երկու տարբեր սրահներու մէջ: Թարգմանութիւններէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Վանտէրվէլտ ինքը, բայց ոչ թէ իբրեւ նախագահ, այլ անհատապէս: Իբրեւ եզրակացութիւն, մէջտեղ դրաւ հետեւեալ նշանախօսքը.

— «Ընկերվարութեան համար՝ հասարակութեամբ, ժողովրդապետութեան համար՝ ազատութեամբ, ընկերվարական միջազգայինի համար՝ եղբայրութեամբ»:

Կէս օրէն յետոյ եւ երէկ շարունակուեցան զեկուցումները ու ճառերը:

Որոշած ըլլալով առանձին ներկայացնել համագումարին աշխատանքները, այս թուժին մէջ զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները:

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Մար Շիմուն, Ասորիներուն աքսորական պատրիարքը, հազիւ Կիպրոս հասած, յայտարարեց թէ ջարդերը կազմակերպուած են կեդրոնի դրդումով եւ երկու քիւրտ ցեղապետներու գլխաւորութեամբ: Իր լուրերուն համաձայն, Սիմէլի մէջ սպաննուած են 325 Ասորիներ, կին, մանուկ եւ ծերունի, իսկ 500 հոգի ալ՝ ուրիշ գիւղերու մէջ: Ինք ալ երեք ամիս գերի մնացած է Պաղտատի մէջ եւ եթէ հաւանեցաւ դուրս ելլել, պատճառն այն է որ կ'ուզէ Ասորիներու դատը պաշտպանել Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ:

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ԴԵՍՊԱՆԸ

Էնկիրիի եգիպտական նախկին դեսպան Միւնիմ Հէտտայի փաշա երեք տարի բանտարկութեան եւ 500 ստերլին տուգանքի դատապարտուեցաւ Ալեքսանդրիոյ մէջ, 9 ուկէս քիլօ հաշիշ փախցուցած ըլլալով մաքսէն: Կինը, որ տղաբերք պիտի ունենար, վիշտէն մեռաւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

«ՀԱՅԵ՞ՐՆ ԱԼ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԷՆ ԵՆ»

Հիթլէրական ծեսաբան Յոհ. Լէերս կը ճշդէ Թիւրիմացութիւնները

ԽՍՐ.— Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, որ գերման ազգային — ընկերվարական ծանօթ հրապարակագիր եւ քաղաքական գործիչ Յոհթ. Ֆոն Լէէրս, որ մեւնոյն ատեն երիտասարդական եւ ուսանողական կազմակերպութեանց գլխաւոր ղեկավարներէն մէկն է — ասկէ առաջ գրքոյկ մը հրատարակած էր՝ «Ի՞նչ են Հրեաները» խորագրով եւ անոր մէջ շատ գէշ գոյներով ներկայացուցած էր նաեւ Հայերը, իբրեւ Հրեաներուն ցեղակից եւ փերեզակներու ժողովուրդ մը: Գրած էինք նաեւ, որ Հայերմանական ընկերութեան փոխ — նախագահ Յոհթ. Ա. Աբեղեան (նախագահը՝ Յոհթ. Ռոհրպախ ներկայիս Ափրիկէ կը գտնուի, հետազօտական ճամբորդութեամբ) տեսակցութիւն մը ունեցած է Ֆոն Լէէրսի հետ եւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները տուած անոր՝ հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի մասին: Ատոր վրայ՝ Ֆոն Լէէրս անկեղծօրէն եւ պարկեշտօրէն խոստովանեցաւ իր սխալը եւ անծանօթութիւնը եւ սիրով պատրաստակամութիւն յայտնեց՝ երկու նոր յօդուածներով շտկել իր *սխալը* եւ կատարուած անարդարութիւնը տառապած փոքրիկ արիական ժողովուրդի մը՝ Հայերու հանդէպ: Այդ նպատակին համար իր տրամադրութեան տակ դրուած էին անհրաժեշտ գրաւոր նիւթերը:

Ֆոն Լէէրս պահած է խոստումը եւ արդէն իսկ հրատարակած իր առաջին յօդուածը Հայերու մասին՝ նպաստաւոր բովանդակութեամբ մը: Իր երկրորդ՝ աւելի ընդարձակ եւ *պատկերազարդ* յօդուածը լոյս պիտի տեսնէ պարբերականի մը մէջ: Ֆոն Լէէրս նամակով մը, ուղղուած Յոհթ. Ա. Աբեղեանի, կ'արտօնէ որ իր մէկ թէ միւս յօդուածը հայ թերթերը, եթէ ուզեն, «անվճար» տպագրեն անխտիր ամէնն ալ:

Ահաւասիկ Պերլինէն մեզի ղրկուած յօդուածը, որուն խորագիրն է «Հրեաներո՞ւ կարգին կը պատկանին Հայերը»: Լոյս տեսած է «Ազգային-ընկերվարական Շարժման» մամուլի դիւանին օրկանին մէջ, որ միաժամանակ կը ղրկուի ամբողջ Գերմանիոյ բազմաթիւ — *մօտաւորապէս* հազար — թերթերու, որոնք սովորաբար անփոփոխ կ'արտադրեն դիւանէն ղրկուած յօդուածները:

×

— «*Հրէական հարցին առթիւ եւ ցեղաբանական գետնի վրայ կատարուած հետազօտութեանց ընթացքին՝ երբեմն* հայ ժողովուրդն *ալ Հրեաներու հետ մերձաւոր կապակցութեան մէջ կը դրուի: Այդ առթիւ յաճախ այն միտքն է յայտնուած, թէ այսպէս կոչուած մերձաւոր — առաջին ցեղը, որմէ անկասկած Հրեաներու մէջ եւս տարրեր կան, հայ ժողովուրդին իրական հիմը կը կազմէ (մարդաբանօրէն): Այս ըմբռնումը յաճախ չէզոքուած է Թրքական առածով մը, թէ մէկ Հրեան կրնայ եօթը Յոյն խաբել, իսկ մէկ Հայը՝ եօթը Հրեայ:*

Եւ սակայն, այսպէսով՝ գիտականօրէն խախտուն բայց եւ ազնիւ ժողովուրդի մը համար վիրաւորական եզրակացութեամբ մը՝ կապակցութիւն մը կը յօրինուի Հայերուն եւ Հրեաներուն միջեւ: Իրականութիւնն այն է որ, ինչպէս ի միջի այլոց ապացուցած են արդէն Լակարտ, Եակոպ Կրիմ լեզուաբանները, նոյներէն ալ՝ Հիւպշման եւ Մարքուարթ, Հայերէն լեզուն հնդեւրոպական լեզուներու *թիւին կը պատկանի, այն ալ՝ ոչ թէ հնդեւրոպական լեզուներու ասիական խումբին, ինչպէս են օրինակ Պարսկերէնը եւ Սանսկրիտ-հնդկերէնը, այլ՝ անոնց եւրոպական ճիւղին: Յոյն մատենագիր եւ պատմահայր Հերոդոտոս արդէն կը հաղորդէ որոշապէս, թէ Հայերուն նախահայրենիքը Թրակիոյ մէջ եղած է, այսինքն Պալքանեան թերակղզին վրայ:*

Պատմութեան արշալոյսին՝ Հայերը հոնկէ Փոքր Ասիա անցած են եւ յետոյ, հազարամեակներ շարունակ, Հայաստանի մէջ ապրած: Սխալ է նորմանապէս ըսել, թէ Հայերը փերեզակներէ բաղկացած ժողովուրդ մըն են:

Անոնց մեծագոյն մասը, նուազագոյն 80 առ 100ը, պարզ գիւղացիներ են: Այն հայ առեւտրականները միայն որոնք հինէն ի վեր Թուրքիոյ ծովափնեայ քաղաքները հաստատուած են, ծանօթ են հոն իբրեւ արտակարգօրէն ճարպիկ վաճառականներ: Անոնց դէմ եղած հակառակութիւնն ալ՝ Թրքական աղբիւրներէ կը բխի: Վանդի, Թուրք ժողովուրդը, հակառակ իր բոլոր լաւ յատկութիւններուն՝ զինուորական ընդունակութեան եւ գեղջուկի խոհականութեան՝ ինքնինքը պարտուած տեսած է հանդէպ Հայերու, որոնք ժամանակին աւելի բարձր եղած են մշակութապէս, որով եւ տնտեսապէս: Ատով սակայն չի փոխուիր իրական վիճակը թէ՝ Հայերը բնաւ առեւտրականներէ բաղկացած ժողովուրդ մը չեն, բառին անհամակրելի իմաստովը:

Իրենց երկրին աշխարհագրական դիրքը վերին աստիճանի վտանգուած ըլլալով՝ Հայերը շարունակ յարձակման ենթակայ եղած են Արաբներու, Մոնկոլներու, Թուրքերու կողմէ: Այդպէս ըլլալով մէկտեղ՝ Հայերը իրենց գոյութիւնը կրցած են Փոքր Ասիոյ մէջ պահել, մինչեւ նորագոյն ժամանակները: Անոնք հոն շարունակ հալածուեր են՝ ամէնէն առաջ իբրեւ պաշտպաններ իրենց արիական մշակոյթին: *Արդի Թուրքիոյ ազգային յեղափոխութեան հետեւանքով հայութեան դէմ վճռուած կռիւը՝ ակից խլեց իր պատմական հայրենիքին մեծագոյն մասը: Միայն, Խորհրդային Հայաստանի մէջ ներկայիս կ'ապրին 1 եւ կէս միլիոն Հայեր, իրենց բնիկ երկրի մէկ մասին վրայ:* Դաշնակից պետութիւնները բոլորովին լքեցին այս ժողովուրդը, *որուն առաջ լայն ազատութիւններ խոստացած էին: Այդ պատճառով ալ, Հայերուն մեծ մասը այժմ, սեփական հայրենիքէն դուրս կ'ապրի, առանց թիւին՝ գրեթէ 125 հազար ալ Հիւս. Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ: Հայերը ունին մարդաշատ գաղութներ նաեւ Պուլկարիա, Ռումանիա, Սուրիա եւ Կեդր. Եւրոպա:*

Մենք Գերմանացիներս *այս հարցին մէջ տակաւին այսօր ալ յաճախ կը գտնուինք համաշխարհային պատերազմի ատեն մեր զինակիցը եղած* Թուրքերուն հակահայ փրոփականտին տպաւորութեան տակ: *Անկախ սակայն Թուրքեւհայ յարաբերութիւնէն, ապահովաբար անարդար բան մըն է որ եւ է ձեւով Հրեաներուն հետ բաղդատել վերին աստիճանի դժբախտ հայութիւնը որ տասնամեակներէ ի վեր մօտաւորապէս որոշ չափով մէջ կը գտնուի գերման մշակութային հիմնարկութեանց հետ (Դօրպատի գերման հին համալսարանը):*

Աւելի շատ՝ Հայերու քով յաճախ երեւան եկող ցեղաբանական — մարդաբանական տիպարը՝ կարճ ու հաստլիկ մարմինը, խիտ կոր քիթը, վերջապէս իրենց հնդեւրոպական լեզուն եւ ազգային ծագումը Պալքաններէն, այդ ամէնը ցոյց կուտան Հայերու մերձաւորութիւնը տինարեան կոչուած ցեղին հետ, զոր մենք տարածուած կը տեսնենք մինչեւ Հարաւային Գերմանիա:

Այնպէս որ, մենք ոեւէ հիմք չունինք՝ այս փոքրիկ եւ գործունեայ ժողովուրդը մեզի հակառակորդ մը դարձնելու, այն ալ սոսկ ցեղաբանական վիճելի ենթադրութեանց վրայ յենլով: Ընդհակառակն, ամէն հաւանականութիւն կը տանի այն եզրակացութեան թէ մենք հոս գործ ունինք արիական հին ժողովուրդի մը հետ, *որ իր պատմութեան ընթացքին շատ տառապած է:*

Այս պատճառով ահա, արդարութեան իսկ պահանջն է՝ խուսափիլ Հրեաներուն եւ Հայերուն միջեւ եղած բաղդատութիւններէն: Առաջին՝ հիմքէ զուրկ են ատոնք, երկրորդ՝ վնասակար են:

ՅՈՀԹ. ՖՈՆ ԼԷԷՐՍ

ՀԻՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԿԸ ԹԱՐՄԱՆԱՅ

Թերեւս իբրեւ կատակ, Ֆրանսացի չարաճճի մտաւորականներ, որ պայքար կը մղեն հին սերունդին դէմ, ասղին անդին կը պատմեն թէ Ֆրանսացի տարէց մտաւորականները Վորոնովեան գործողութեան ենթարկել տուած են իրենք զիրենք, որպէսզի երիտասարդանան:

Երբ Ռոնի Երէց կը լսէ այս պատմութիւնը, մէկ ձեռքով վեր կը բարձրացնէ աթոռ մը, ցոյց տալու համար թէ պէտք չունի ուժին, որ, ըստ Վորոնովեան գործողութեան, կապիկներու սեռային կենսատարը կուտայ:

Օր մը, երբ Ժան Ռիշփէն, կանաչութեան մէջ (ոչ թէ տարիքին, այլ իր ակադեմականի կանաչ պատմուճանին), դուրս կ'ելլէր անմահներու կաճառէն, կին մը կը մօտենայ իրեն եւ կը հարցնէ.

—Իրա՞ւ է որ, վարպետ, ձեր երիտասարդական այս աշխոյժը կը պարտիք Յօքթ. Վորոնովի:

—Իրաւ է որ, Տիկին, յաճախած եմ Յոքթ. Վորոնովի գործողութեանց սրահը, բայց տարբեր դերի մէջ,— տալու համար ինչ որ Վորոնով կը պակսէր շիմփանզէներէն:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՑԵՂԱՇՐՋԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Օրէնսդրական Ժողովներու կողմէ իրեն վստահուած լիազօրութենէն օգտուելով՝ նախագահ Րուզվէլթ իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, իրարու ետեւէ առնել սկսաւ ծանրակշիռ որոշումներ՝ որոնց մէկ մասը գործադրեց նոյն իսկ:

Գործադրուած տնտեսական միջոցներէն շատերը ժխտումն են դասական բոլոր տեսութիւններուն: Նախագահ Րուզվէլթ եւ իր անմիջական խորհրդականները, որոնց «ուղեղներու ժողով» զարմանալի անունը տրուեցաւ, իրենց միտքը դրած են կարծես վերի վայր շրջել Քաղաքական Տնտեսագիտութեան սկզբունքները, 150 տարիէ ի վեր հաստատուած, քննուած եւ բազմաթիւ տարիներու փորձառութեամբ նուիրագործուած:

Այս պահուս Ամերիկայի ընդունած պաշտօնական քաղաքականութիւնը տնտեսական գետնի վրայ, երեւան կը բերէ այն մեթոտները՝ որոնց կը դիմեն կենդանաբանները կամ բժիշկները, իրենց գիտական փորձարկութիւնները կատարելու համար առողջ կենդանիներու վրայ:

Անբան անասունները երբ մորթուին կամ վիրաբուժական դանադան եւ յաճախ «դժնդակ գործողութիւններու ենթարկուին» յանուն գիտական յառաջդիմութեան, ինքնապաշտպանութեան կամ բողոքի որ եւ է կարելիութենէ զուրկ են: Նոյն բանը չէ սակայն մարդկային զանգուածներուն համար՝ յաճախ պատրաստ աններող ըլլալու այն բոլոր վարիչներուն դէմ — որքան ալ պաշտուած ըլլան — որոնք իրենց նիւթական կամ բարոյական շահերը վտանգող փորձարկութիւններ կ'ընեն: Թէեւ ամէնէն վտանգաւոր եւ վնասակար օրէնքները պարտադրող կառավարութիւնները անպատիժ կը մնան եթէ յաջողին իրենց ծրագիրներուն մէջ ...

×

Քննենք ուրեմն թէ ինչ են այն նորութիւնները զորս Նախագահ Րուզվէլթ մուծուց ամերիկեան տնտեսութեան մէջ եւ տեսնենք թէ՝ անոնք որքան հաւանականութիւն ունին յաջողելու:

Նախագահին առաջին կարեւոր քայլը եղաւ տոլարին արժէքը կոտրել: Ամերիկեան դրամը այսօր մօտ երեսուն առ հարիւր պակաս կ'արժէ անցեալ ապրիլին հրատարակուած օրէնքէն ի վեր: Այս օրէնքը հոգեբանական նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծեց երկրին ամէն կողմը եւ շահագիտութեան կիրքը արթնցուց վերստին ժողովուրդին մէջ:

Սակայն, արդիւնքը սպասուածէն շատ աւելի տարբեր եղաւ: Նախնական նիւթերու եւ գլխաւոր ապրանքներու գիները այնքան բարձրացան որ ապրանքներու արտադրութիւնը սպառնաց որ եւ է շահ չտալ: Այդ կացութեան հետեւանքը եղաւ արտածումներու նուազումը փոխանակ անոնց յաւելման:

Ցայտնի եղաւ նմանապէս որ անկարելի պիտի ըլլար տոլարը պահել իր միջազգային ցած գիներուն վրայ եթէ միեւնոյն ատեն հոգ չտարուէր անոր արժէքը պակսեցնելու նաեւ երկրին մէջ: Ասիկա պիտի նշանակէր էնփլասիոն առաջ բերել, այսինքն թղթադրամի եւ նմանօրինակ արժէթուղթերու քանակը տարապայմանօրէն մեծցնել, բան մը՝ որուն հակառակ են ամերիկեան փորձագէտները եւ նոյն իսկ «ուղեղներու ժողով»ին անդամներէն ոմանք:

Ու ահա հիմա Միացեալ Նահանգները նոր փորձարկութեան մը ձեռնարկած են: Ազգային ճարտարարուեստական Վերակազմութեան Օրէնք մը հրատարակուեցաւ՝ որուն նպատակն է պարզապէս կառավարութեան ուղեգիծերուն հպատակեցնել ամբողջ ազգային տնտեսութիւնը: Միջոցը վերաքննութեան ենթարկել է տնտեսական զանազան կազմակերպութիւնները միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնները:

Ու այժմ հրատարակուած է ընդհանուր հանդամանք ներկայացնող տիպար պայմանագրութիւն մը, որուն գլխաւոր տրամադրութիւնն է որոշ կանոններու ենթարկել աշխատութեան ժամերն ու օրավարձերը: Այսպէս՝ աշխատութեան ժամերու թիւը շաբաթական 40էն աւելի ըլլալու չէ առեւտրական պաշտօնեաներուն համար, եւ 35 ժամը անցնելու չէ գործաւորներու համար: Օրավարձերուն գալով՝ նուազագոյն գումարը շաբաթական 12էն 15 տոլար պէտք է ըլլայ պաշտօնեաներուն համար, իսկ ժամը 40 սէնդ՝ գործաւորներուն համար:

Այս օրէնքը՝ որ կէս պարտաւորիչ հանդամանք կը ներկայացնէ, օգոստ. մէկէն սկսեալ գործադրութեան մէջ է: Ցարդ հարիւր հազարաւոր ընկերութիւններ եւ առեւտրական ձեռնարկուներ ընդունած են զայն, թէեւ բազմաթիւ ճարտարարուեստներ ալ ընդդիմութիւն ցոյց կուտան: Միայն թէ ո՞ր առեւտրականն է, որ պիտի համարձակի իրգործատեղիին մէջկամ պաշտօնական թուղթերուն վրայ չդնել «կապոյտ արծիւ»ը, որ յայտարար նշանն է օրէնքը գործադրելու իր կամքին: Հակառակը տեսակ մը հայրենադաւութիւն պիտի նկատուէր:

×

Հակայական է այն դերը՝ զոր կատարել կ'ուզէ նախագահ Րուզվէլթի կառավարութիւնը: Իր մեթոտները փորձարկութիւններ են լոկ եւ ամէն փորձարկութեան նման անստոյգ հետեւանքով:

Նոր մեթոտները կարգ մը շրջաններու մէջ մեծ խանդավառութիւն եւ լաւատեսութիւն առաջ բերին ըսկիզբները: Բայց, երբ նոր օրէնքը գործադրութեան դրուիլ սկսաւ, երեւան եկան այնպիսի դժուարութիւններ՝ որոնք շատ բան պակսեցուցին սկիզբի լաւատեսութենէն: Մասնաւորապէս տեսնուեցաւ որ անգործներու թիւը շատ դանդաղօրէն կը նուազի, հակառակ անոր որ զօրավար Ճոնսըն որ ազգային ճարտարարուեստական վերակազմութեան օրէնքը գործադրելու կոչուած վարչութեան գլուխը կը գտնուի, յոյս յայտնած էր թէ մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբերի սկիզբը կարելի պիտի ըլլար անգործներու թիւը վեց միլիոնի չափ պակսեցնել:

Տակաւին նկատի չենք առներ նախագահ Րուզվէլթի մեթոտներուն բ...ոյական նկարագիրը որ հակա... ուամկավարական սկզբունքներ... ՚վերջերս Ֆրանսացի տնտեսագէտ... գիտել կուտար — թէեւ քիչ մը ... փազանցուած — թէ ամերիկ... այժմու մեթոտները կարելի է բաղ... տել միայն բոլշեւիկեան մեթոտ... րուն հետ, թէ միայն մարդասպան... թիւններն են որ կը պակսին: Արդ... րեւ, Ռուզվէլթընի գծած տնտեսակ... ծրագիրը մեծ չափով գլեց ան... Հիթլէրի կառավարութեան եւ Մու... լինիի կառավարութեան գործած... ուած մեթոտները:

×

Ահա ատոնք են այն խորհրդած... թիւնները, որոնք տուն կուտան ... Քաղաքական Տնտեսութեան դա... կան դպրոցին վարդապետութ... րը: Չենք կարծեր ուրեմն որ ա... րիկեան մեթոտները, այն ձեւով ... պէս կը գործադրուին այս պահ... նպաստաւոր արդիւնք տան:

Սկզբունքով համաձայն չենք ... որ տնտեսական ուղղափառ դպր... հաստատած կանոնները անխախ... նկատեն: Քաղաքական Տնտես... տութիւնը ընկերային գիտութի... րուն մաս կը կազմէ եւ հետեւա... ենթակայ է մարդկային ընկերու... սատցած բարեշրջութեան:

Սակայն, նախագահ Րուզվէլթի ... թոտները յայտնապէս յանդուգն ... եւ որ եւ է գիտական հիմ չեն ներ... յացներ: Այս է պատճառը որ յոռե... ենք անոնց արդիւնքին մասին: ... գուտ մեր ամէնուս բարօրութեան ... աշխարհի խաղաղութեան, կը ... թենք որ սխալած ըլլանք:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

Կասկածելի դիտումներ Պուլկարիոյ հանդէպ

Պուլկարական «Թրակիա» թե... կը գրէ.—

Վերջին երկու ամիսները անցան ... ւանդագիտական մեծ գործուն... թեամբ: Աչնան մերձեցմանը ... այդ գործունէութիւնը մեր շուրջ ... ւելի պիտի չեչտուի: Ծրագրուած ... արդէն իսկ ճշդուած այցելութի... րը զորս պիտի տան Ըսմէթ փաշա ... Թիթուլէսքօ, ոչ միայն դրական ... յարաբերութեանց սիրալիր արտա... յայտութիւններ են, այլ եւ ան... լիօրէն դիւանագիտական հանդամա... ունին: Սօֆիայի շուրջ այս շարժու... կը յիշեցնէ 1913 եւ 1915 տարիները ... երբ բախեցան երկու քաղաքական ... ուժերը:

Պալքաններու քաղաքական կեանք... այս ետուղեւին մէջ, ախոյեանութե... նը կը պատկանի Թուրք դիւանագի... տութեան: Ու բաւական հիմնաւոր ... կերպով: Միջազգային քաղաքական ... յարաբերութեանց եւ խմբաւորում... մէջ թերեւս ուրիշ որ եւէ աշխարհ... գրական կացութիւն քաղաքական ... ղեկին մը այնքան չէչտուած կերպ... չէ ճշդեր, որքան Թուրքիոյ եւ Պու... կարիոյ դիրքը: Թուրք քաղաքակա... ղեկավարները իրենց եւ իրենց դր... ցիներուն աշխարհագրական դիրք... եւ իրական արժէքի մասին երբե... պատրանքներ չեն ունեցած: Եւրոպ...

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՍԷՐ»

(Քերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

Գ.

Հնետրութեան, կարելի է ըսել, լրիւ բացակայութիւնը՝ փաքրիկը չէ այս գործին առաքինութիւններէն: Այն սերունդին — 910 եւ վերջի — որ խրեցաւ հնետրութեան ճախճախուտներուն մէջ կամ այն ծռկտացող maniérisme*ին որ երկար ատեն զարկաւ ու կը զարնէ թմնաւորուած թեւերը դուրս ելլելու համար մահառիթ այդ փոսէն՝ այդ սերունդին համար Գ. Վահան Թէքէեանի գրականութիւնը եղաւ եւ կը մնայ ազատագրման ամենահաստատ կամուրջներէն մին: Գրականութիւն ուր բառ մը իր ճշգրիտ ծանրութիւնը ունի ուրիշ բառի մը ծանրութեան կողքին, ուր զգացում մը կը պահէ ուրիշ զգացումներու կողքին իր յարաբերական տեղը, երանգը, լայնքը եւ խորութիւնը: Զափի զգացումին սուր կարողութիւնը կը հսկէ վայրկեան մը չտկարացող խստութեամբ, կշիռին վրայ այդ տեղին, երանգին, լայնքին եւ խորութեան: Եւ ամէն բանէ առաջ հոն է բանաստեղծին զգայութիւնը առողջ եւ հաւասարակշռուած, իր բարախուն անկեղծութեանը մէջ, վանելով ամէն կարգի նախապաշարում ու կեցուածք (pose) որ կը կատարէ առաջին, մեծ ընտրումը, զտումը: Հոն է նաեւ տեսակ մը ամօթխածութիւն որ կը զարշի եղած ու չեղած յուզումի կըտորները ցուցադրօրէն փռելու ու յանհուսս փքելու: Ի՞նչ աղուոր է այդ ամօթխածութիւնը: Բանաստեղծը թէմային մեծ գծերը կը ձգէ ամուր, ժուժկալ, կծծի չերտերով: Մթնոլորտը հեռուհետէ կը պատրաստուի, կը ծանրաբեռնուի ջրաշոգիով: Վերջին գաւաթիր կայծկլտուք մը եւ քերթուածը վերջացած է: Հեղինակը հեռու է արդէն բայց յուզումի տեղատարափը սկսած: Այս, անոր յատակին ու ճշգրտութեան փարած ճաշակը չի սիրեր նետել անընդհատ մարմինը անհօրացած պատեանով օդապարիկի մը վրայ ու յածիլ անդայտ պարապութիւններու մէջ: Կը խորշի* senten-cieux *բառակոյտերէն, սնամէջ, մարգարէական կեցուածքներէ: Իր փափաքը չէ, երբ ցուրտը կ'ուզէ նկարագրել՝ մեզ անպայման Սիպերիա ղըրկել կամ երբ տաքը՝ մեզ անպայման այրեցեալ գօտի, կիրառելով հաշուեկորոյս չափազանցութիւններուն այս մեթոտը բոլոր կալուածներուն մէջ՝ յուզում, մտածում, տպաւորութիւն, խորհրդածութիւն: Ճշգրտական կարգապահութեան փարած ոճը, այդ իսկ պատճառով վնասած է ինչ որ աւելորդ է եւ ծեքծեքուն կամ շողշողուն վերադիր եւ կը ճգնի, օրինակ արտասոց ցուրտերուն տեղ, մեզի ցուրտի վեց կամ ութ աստիճանին տպաւորութիւնը տալ, տաքին՝ քսան եւ հինգ կամ քսանեւօթը աստիճանին, եւ այսպէս մնացեալ կալուածներուն մէջ: Մեծ մասամբ հնչեակներէն, կոկիկ եւ կոճկուած, հպատակ իրենց ճարտարապետութեան կանոնաւոր գիծերուն, որ գիտեն թէ ուրկէ կուգան, ի՛նչ ընելու եւ ուր երթալու: Այս կէտին մէջ անոր ճաշակը այնքան հաստատ է որ շատ մը կտորներու մէջ ուր նիւթը իսկ կը դառնէ սայթաքումի մը, ան կը մնայ աններեր, անխարդախ ու ճիշդ չափին մէջ, ինչպէս «Բարձրացում»ին, ինչպէս շատ ուրիշներու, ինչպէս նոյն իսկ սա«Գալիլիական»ին ուր բանաստեղծը կը յածի Երուսաղէմ, Յիսուսին կոխած հետքերուն վրայ եւ հատորի մը մէջ որուն տիտղոսն է «Սէր»: Աւելորդ է ծանրանալ, հոս չէ որ կարելի է գտնել աժան ընդհանրացումներ, կայծկլտուն բառերով հասարակ տեղիքներ որքան ալ մեծավայելուչ քայլերով հոլովուին վերջապէս այն բոլորը որ բանաստեղծութիւնը հոմանիշ դարձուցեր են ծեծաղելիին:*

Շատ բան կայ ըսելիք այս գլխուն վրայ եւ հրատապ պրպտումներ՝ բայց օրաթերթի մը համար երկար եղաւ արդէն: Սա որոշ է որ նախ՝ մեր գրականութեան համար բարիք մը ըլլալէ զատ, շատերու եւ մանաւանդ իմ սերունդիս պատկանողներէն անոնց համար որ վարակուած են հայկական հնետրական այս գրականութենէն: Վահան Թէքէեանի գրական այս առաւելութիւնը աւելի քան բարիք մըն է:

Վերջացնելէ առաջ երկու խօսք հատորին ընդհանուր ոգիին մասին: Ցատկանշական է վերտառութիւնը, «Սէր» գործի մը երեսին ուր, կարելի է ըսել չկայ, բառին խսկական իմաստով, սիրային մէկ հատ կտոր: Այդ վերտառութիւնը, ինծի կը թուի, տիտղոս մըն է եւ նշանաբան մը միեւնոյն ատեն: Է նաեւ հանդրուան մը հեղինակին զգացական եւ մտային հոլովոյթին մէջ: Եւ շատ հաւանաբար վերջնական: Ի՞նչ հակասութիւն, այն ժամանակ ... գոնէ մակերեսային: Նախ, ընդհանուր առումով, բոլոր արթխաթները *դժբախտ են, մեծ թէ պզտիկ: Այդ՝ իրենց* արթխաթի *ճակատագրին ներքին խաղն իսկ է: Եթէ պարագաները հեռացնեն իսկ պահ մը տարաբախտութիւնները՝ ան՝ բնազդաբար լարած իր բոլոր ուժերը, պիտի փոխէ այդ պարագաները եւ հետապնդէ՝ վաղէ դժբախտութեան, տառապանքին ետեւէն: Ի՞նչ ըսել հապա հայ արթխաթին համար ... Զրկուած հայրենիքէ, զրկուած հայ զանգուածէ, զրկուած ընթերցողէ, զրկուած իր արտադրութիւններուն նուազագոյն ու ամէնէն արդար նիւթականհատուցումէն, զրկուած օճախ է, զրկըւած զաւակներէ, զրկուած բարեկամներէ ու խաղալիք՝ աշխարհի չորս հովերու քմայքներուն ... ինչպէ՞ս ամէն ինչ պիտի փոխուէր եւ դրական, գոյն ու ամէնէն արդար նիւթականհատուցումէն, զրկուած օճախէ, զր... հեղինակներուն ու հայ գրակա... թեան՝ եթէ այդ «զրկուած»ները ... տեղուէին հաստատականով: Քանի ... չէ՝ ի՞նչ զարմանալի պիտի ըլլա... եթէ հայ բանաստեղծը յանդէր ... նազանդ ու թթու յոռետեսութեա... իր գրչէն ժայթքէր եասնէր ապր... ներու արտադրութիւններ, կամ ... տանք ու անաթէմա, կամ վարդա... տութիւն մը ուր նստած է որբ... կուռք՝ ուժն ու բրտութիւնը ... Ա... այս բոլորը չէ որ տեղի ունեցած ... Իր գործին մէջ ուր ինչպէս ը... չկայ մէկ հատ զուտ սիրային կտոր... կը ծածանի ընդհանրական, եղբ... րական զգացումի մը դրօշակը: Ա... բանաստեղծին խորագոյն ... պանքներէն մին.*

Ո՛չ մէկ բարեկամ ... եւ սակայն
գիտե՛մ
Թէ կան շուրջըս, հոս, անհամար
ցաւեր՝
Սրտերու մէջ լուռ, նրման ու
բեր ...:
Զըճանչնա՛լ իրար ..., միշտ
դէմ առ դէմ
Եւ անցնի՛լ առանց երբեք իրարու
Քիչ մ'ըմփոփ, նեցուկ կամ յոյս ը՛
լալու ...:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

[illegible]

... չհերը՝ երբ կ՚ուզեն անոր գործակցութիւնը իրենց բազմացած ուզղութեամբ,— առիկա մեզ ցոյց պիտի տայ մօտիկ ապագան։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՏԱՒՐՈՍ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԿՈՒՄԷՆՎԻԼ.— Շաբաթ երեկոյ, Կուալֆիլի Հ. Յ. Դ. «Տաւրոս» խումբը սարքած էր երեկոյթ մը, իր կազմութեան առթիւ, ընկեր Թորիկեանի պարտէզին մէջ։

Երեկոյթը սկսաւ ժամը տասնին եւ տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Երեք սեղաններու շուրջը հաւաքուած էին ընկերները իրենց կիներով եւ զաւակներով, եկած մեծ մասամբ Վիլիէ — Լը — Պէլէն եւ Սարսէլէն։ Իբրեւ հիւր ունէին Նշան Պէշիկթաշլեանը որ սեղանապետ ընտրուեցաւ։ Թաւիտ Արզարր հայկական, կովկասեան եւ պարսկական եղանակներով կ՚ոգեւորէր խնջոյքը։

Սեղանապետը մի քանի անգամ խօսեցաւ ներկաներուն՝ նիւթ ունենալով երիտասարդութեան ազգային ոգին, հայ մշակոյթը, լեզուն եւ գրականութիւնը։ Ընկեր Աշոտ Արծրունի պատմականը բրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրտապնդելով ընկերները ապագայի համար։ Երկրորդ անգամ խօսելով ծանրացաւ հայ մայրերու վրայ ինկող սրբազան պարտականութեան վրայ,— այն է պահել հայ լեզուն, փոխանցելով զայն փոքրիկներուն։

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ ընկերներէն շատերուն խօսք տուաւ սեղանապետը։ Ընկերներ Ճիհանեան եւ Օ. Կարապետեան փայլ բերին հանդէսին իրենց խօսքերով, արտասանութեամբ եւ պարերով։

Մկրտուեցան երկու նոր ընկերներ։

Եւ Թառով, խաղերով, պարերով ու երգերով, համակ հայկական մթնոլորտի մը մէջ, շարունակուեցաւ հանդէսը մինչեւ արշալոյս։

Սիսակ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Հօ՞կ» թէ հոգ

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առիթ ունեցայ ներկայ ըլլալու Հօկի մէկ դաշտահանդէսին, Սէն Ժէրոմի գորգի գործարանի պարտէզին մէջ։

Բարձր ծառերու հովանիին տակ պատրաստուած է բեմ մը սաւաններով ու կարպետներով։ Ճակատը զետեղուած էր Հայաստանի արդի նախագահին կենդանագիրը։ Քիչ մը վարը շրջանակի մը մէջ առնուած կը փայլէր Ռուսիոյ մեծ նուէրը «Armenia» շոգենաւը։ Բեմին աջ կողմը խոշոր տառերով գրուած էր «Ընկերներ, միացէք «Հօկ»ին, շինեցէք ձեր տունը»։

Ժամանակը բաւական յառաջացած էր, երբ հանդէսին բացումը կատարեց քաղաքացի Ալէքսան։ Ըստ սովորութեան նախ նկարագրեց Հայաստանի վիճակը, հանրապետութեան օրերուն սով, համաճարակ, դիակնե՜ր, դիակնե՜ր... Իսկ հիմա տասներկու տարիէ խաղաղութիւն կը տիրէ մեր երկրին մէջ, «Հայ մայրը ալ չիլար իր զաւկին համար, հայ հարսը չի լար իր սիրելի ամուսնոյն համար, այժմ չկայ դիակ՝ այլ կայ կարմիր բանակ. կեցցէ՜ կարմիր բանակը»։

Քանի մը բանւորական արտասանութիւններէ վերջ բախտ ունեցանք լսելու Սէն Ժէրոմի նորակազմ երգիչ խումբի երգերը։ Հազիւ տասը հոգի միաձայն կ՚երգէին խորհրդային նոր երգ մը որ շատ կը յիշեցնէր բողոքական երգերու եղանակը։ Ամէն տունի վերջաւորութեան կը լսուէր յատակ եւ որոշ.—

Մերն է կարմիր դրօշակ,
Կեցցէ՜ կարմիր դրօշակ։

Այս երգը լսելով, ինքնիրենս հարցուցի թէ կարմիր դրօշի վրայ այսքան գուրգուրացող Վերաշինացներն ու Հօկի խմբակը ինչո՞ւ չեն ուզեր կարմիր կերպասի կտոր մըն ալ պարզել բեմին ճակատը։

Օրուան բանախօսն էր քաղաքացի Կապուտիկեան։ Կ՚ուզէի լսել եւ հասկնալ իր տեսակէտները։

Հանդէսը դարձած էր տաղտկալի։ Ցայտագրի մեծ մասը լրացած էր արդէն եւ փոխանակ օրուան բանախօսը բեմ հանելու, զառնուկ մը հանեցին մէջտեղ, ու ժամացոյց մը լարելով սկսան աճուրդի։ Զանձրոյթս ցրուելու համար սկսայ շրջիլ պարտէզին մէջ եւ ապա մօտեցայ Պ. Կապուտիկեանին, որ հրաւիրեց նստիլ։

— Ի՞նչպէս գտաք մեր հանդէսը, հարցուց երդուեալ Թարգման մը որ վերջերս երդուեալ «Հօկ»ճի եղած է Կէմէրէկլի Վերաշինացի խողովակով։

— Շատ լաւ էր. բաւական ժողովուրդ հաւաքած էք, յայտագիրը բաւական հարուստ, սակայն հանդէսին ոգին անհամապատասխան է «Հօկ»ի նպատակին։

— Ի՞նչու, հարցուց քաղաքացի Կապուտիկեանը։

— Որովհետեւ «Հօկ»ը Հայաստանի շինարարութեան համար կազմուած միութիւն մըն էր, ան պէտք է օգնէ ճահիճներու չորացման, ջրանցքներու բացման, գիւղեր ու աւաններ շինելու գործին, մինչ հոս մենք կը լսենք կարմիր բանակի եւ կարմիր դրօշի փառաբանութիւնը։

— Ո՛չ, Հօկը ձեր կարծածին պէս չէզոք կազմակերպութիւն մը չէ, ան ջատագովն ու պաշտպանն է խորհրդային իրաւակարգին, մենք պայքար կը մղենք ամէն անոնց դէմ որ դէմ են Հայաստանի ներկայ վարչաձեւին։

— Ուրեմն դուք Հայաստան երկիրը չէ որ կը սիրէք ու պաշտպանէք այլ անոր ներկայ վարչաձեւը։

— Բնականաբար։

— Եթէ այդ վարչաձեւը փոխուի ու երկիրը կառավարուի ռամկավար պատուականներով, դարձեալ պիտի սիրէ՞ք ու պիտի օգնէ՞ք այնպէս ինչպէս այսօր։

— Ո՛չ, բացարձակապէս ո՛չ։

— Ուրեմն դուք ունիք քաղաքական նպատակներ ու անոնց իրականացման համար պատրաստ էք կռուելու։

— Հօ դու չգիտե՞ս որ մենք դէմ ենք ազգայնական աւելորդապաշտութիւններու, մենք Հօկերս սանթիմ չենք տար ազգայնական միութիւններու, ձեր մատուռներու շինութեան եւ դուն պէտք է գիտնաս նաեւ որ մենք Հօկերս հարսանիք կ՚ընենք առանց քահանայի, նոյնպէս մեր մեռելներու թաղման եւ մանուկներու մկրտութեան համար պէտք չունինք քահանաներու, հետեւաբար եւ մատուռներու։

Զառնուկի աճուրդը դեռ կը շարունակուէր, եւ ահա անակնկալ մը։

Աճուրդի անկանոնութեան հետեւանքով բանավէճ կը ծագի հանդիսականներու ու աճուրդի ժամացոյցը լարող յանձնախումբի միջեւ։ Խայտառակ խօսքեր եւ ապա կռիւ։ Կիներ, աղջիկներ եւ մանուկներ սկսան փախչիլ, մինչ այրերը կ՚աշխատէին խաղաղութիւնը վերահաստատել։

Հակառակ եղած յորդորներուն, ժողովուրդը ցրուեցաւ եւ բանախօսութիւնը տեղի չունեցաւ։

Երբ պարտէզի դուռնէն դուրս կ՚ելլէի, տեսայ օր. Անժէլ Վարժապետեանը, որ զառնութեամբ կ՚ըսէր.

— «Հօկ»ի համար բաւական յոգնեցայ զանազան դերեր ստանձնելով, փորձերու համար գիշերները քունս զոհեցի, ու այսօր եկայ հոս կրկին իրենց օժանդակելու եւ քանի մը օրինակ ալ «Արեւ, Արեւ» սպառելու, որովհետեւ Փայլակը լաւ կը ճանչնամ։ Դժբախտաբար յուսախաբ եղայ։ Ի՞նչ կ՚ըսեն, գիտէ՞ք.

— «Այդ գիրքը գրողը դաշնակցական է եւ եթէ նոյն իսկ դաշնակցական չըլլայ, նորէն սանթիմ չենք տար, վասնզի «Արեւ, Արեւ»ը «Յառաջ»ի մատենաշար է»։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Մոցարտ օր մը այցելութիւնը ընդունեց երաժշտանոցէն չրջանաւարտ երիտասարդի մը, որ հարցուց իրեն.

— Վարպետ, ըսէք ինծի թէ ի՞նչպէս կրնամ հոչակաւոր երգահան մը ըլլալ։

— Դեռ շատ երիտասարդ ես։

— Բայց դուք ալ, վարպետ, ինձմէ շատ աւելի փոքր էիք, երբ արդէն հռչակ հանած էիք։

— Այդպէս է. բայց մի մոռնար, որ ես պէտք չունեցայ որ եւ է մէկուն խորհուրդին դիմելու, թէ ի՞նչպէս համբաւի տիրանամ, ինչպէս՝ կ՚ընես դուն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՅԷ՞Ն ՄԻԱՅՆ, ՔԱՒ ԼԻՑԻ...

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 օգոստ.)․

— «Տարօրինակ յատկութիւններ ունին մեր հակառակորդներու հինդ ցգայարանքները։

Անոնց աչքերէն «արցունք» կուգայ՝ երբ զոհի մը անունին կարելի կը դառնայ — թող թէ սուտ ու շինծու — կապել Դաշնակցութեան անունը։ Ու կը չորնան այդ աչքերը՝ երբ մանաւանդ զոհերը դաշնակցականներ կ՚ըլլան։

Անոնք նրբին կերպով «կը լսեն» ամէն բամբասանք՝ որ կը վերաբերի Դաշնակցութեան (եթէ մինչեւ իսկ այդ բամբասանքը բեւեռներուն վրայ յօրինուած ըլլայ)․ ու խուլ կը ձեւանան՝ երբ զարհուրելի իրողութիւններ իսկ կը պատմուին ոչ - դաշնակցականներու մասին (անգամ այն պարագաներուն, երբ իրենք իսկ ականատես են այդ իրողութեանց)։

Անոնք «կը զգան», «կը շօշափեն» Դաշնակցութեան ներկայութիւնը այն բոլոր պարագաներուն՝ երբ արատ մը կարելի է քսել — թող թէ անխիղճ ու անարդար — Դաշնակցութեան անունին․ բայց կը դառնան քարէն աւելի անզգայ, երբ խօսքը ոչ - դաշնակցականներու մասին է, երբ վատն ու արատաւորը վկայեալ հակադաշնակցականն է։

1920էն ասդին հայ հայրենիքը արիւն կը քամէ։ Դաժանագոյն լուծի մը տակ, որ իր նախընթացը չունի մարդկային պատմութեան ոեւէ դարաշրջանին, բնաշխարհի հայութիւնը լեղի կը ճաշակէ ու արիւն կը փսխէ ամէն օր ու ամէն ժամ։ Թիւր այն հայ երիտասարդներու որոնք սառուցեալ հիւսիսի տաժանավայրերուն մէջ իրենց ծաղիկ կեանքերը կը մաշեն, կը հասնի ոչ թէ հարիւրներու ու հազարներու, այլ տասնեակ հազարներու։ Համատարած սուգ է հայ երդիքներու տակ եւ արցունք ու արիւն բովանդակ Հայաշխարհի մէջ։

Բայց դուք բառ իսկ լսած չէք մեր հակառակորդներու բերնէն այս անօրինակ զարհուրանքներու մասին։ Կաթիլ մը «արցունք» դուք տեսած չէք հակառակորդ թերթերու մէջ այն բիւր դիակներուն վրայ, որոնք անթաղ փտուած են գնտանէ գնտան եւ աքսորավայրէ աքսորավայր։

Բայց ահա զոհ մը Աթէնքի մէջ — Սարգիս Գրլըճեան — որուն սպանութիւնը ծպտեալ ոճրագործները կը վերագրեն Դաշնակցութեան։

Ու Կայէնններուն մէջ ամէնէն լիրբն ու զարշելին, ան որ երէկ ամէն ճիգ բրաւ Թուրքէն աւելի թուրք «Ա. Նիկոլ»ը Նիկոլ Աղբալեան դարձնելու, Եգիպտոսի ռամկավար օրգանի օգոստոս 8ի թիւին մէջ, «Կայէն, ո՞ւր է եղբայրդ» խորագրին տակ կը գրէ․

«Ով որ ալ ըլլայ ոճրագործը, Հայու մը սպանութիւնը Հայու մը ձեռքով, մէկն է այն եպերելի արարքներէն, որոնք մեր ժողովուրդին անէծքը կը հրաւիրեն եւ անոնց հեղինակները չեն կրնար առանց պատիժի մնալ»։

... Երէկ, երբ Աղեքսանդրիոյ ռամկավար իշխանութիւնները, բովանդակ գաղութի միակամ պարտադրանքին տակ, հարկադրաբար կը պարզէին Եռագոյնը Առաջնորդարանի վրայ, այս նոյն Կայէնը, կատաղութեան փրփուրը բերնին, կը գրէր․

«...Շատ դիւրին էր Աղեքսանդրիոյ շրջափակը պատերազմի դաշտի վերածել եւ այն ատեն կը տեսնէինք թէ որոնք կ՚ըլլային դաս առնողները»...

Իսկ այսօր, զառնուկ ու աղուէս դարձած, այս նոյն նպատակները ուրիշներու կը վերագրէ, առիթը յարմար տեսնելով ու պատահական ծեծ մը պատրուակ բռնելով։

Լուռ էր այս Կայէնը երէկ, երբ եղբայրասպան մը — Գրիգոր Սերթլեան — առաջնորդարանի ճիշդ դուռներուն առջեւ մահացուօրէն կը խոցտանգուէր ռամկավար իշխանութեանց վարձկան սրիկաներու ձեռքով, որոնք եւքէն պիտի պաշտպանուէին նոյն իշխանութեանց փաստաբաններու միջոցով...

Իսկ այսօր նոյն իշխանութիւնները ոտքի հանած է՝ տասնեակներով անմեղ մարդիկ ոստիկանատուններ թափելու։

Ու այս վայրկեանին իսկ, ոստիկանատունէ դեռ նոր վերադարձած ու դեռ լիովին չճաշակած այն «վայելք»ը որ իր եւ իւրայիններու զաւերուն հետեւանքով բերաւ ռամկավար ջոկերին Եռագոյնի արդեւքը, լրբաբար, նոյն փողոցային թերթուկի օգոստ. 9ի խմբագրականին մէջ, յոխորտալով ոչ միայն իր, այլ եւ պոլշեւիկներու անունէն, կը գրէ․

«Եթէ մենք գիտնայինք թէ գաղութին առանց վնասելու կրնայինք չափուիլ մեր հակառակորդին հետ որպէս թէ մեր սեփական տան մէջ եղած ըլլայինք, այն ատեն ուժը կ՚ըլլար մեր իրաւարարը։ Ու այն ատեն կը տեսնէին մեր հակառակորդները թէ՝ մեր կողմէն երէ մէկ հոգի իյնայ, իրենցմէ կրնայ տասը իյնալ։ Ու հաւանաբար շատոնց իրենց շունչը առած կ՚ըլլային տարբեր կլիմաներու տակ, ինչպէս անգամ մը ֆաղաֆացիական կռիւներու մարզին վրայ չափուեցան, «զարկին զարկուան» հայ հողի վրայ (ակնարկը՝ փետրուարեան ապստամբութեան) եւ իրենց շունչը ուղղակի օտար ափերու վրայ առին»...

Կայէ՞ն միայն։ Քաւ լիցի։ Կայէնը միայն իր եղբօր դէմ զարկաւ։ Մինչ այս վարձկան սրիկան կը զարկէ ամբողջ գաղութի ապահովութեան դէմ, անգամ «Ա. Նիկոլ»ներուն ձայնակցելով, անգամ «Ա. Նիկոլ»ները հայ դարձնելով... Դիմակ հագած հրէշ մը, որ անասնական հաճոյք կը զգայ երբ խոռված կը տեսնէ հայ կեանքը, երբ կը տեսնէ Հայը Հայուն դէմ զինուած։ Երբ մանաւանդ դիւրութիւն կ՚ունենայ «պատերազմի դաշտ»ի վերածելու — այս կամ այն շէնքին պատրուակով — այն վայրերը, ուր ոտք կոխած է։

Աւելի քան երեք տարի լռեցինք, բայց վերջապէս սահման մը ունի ամէն լրբութիւն»։

Քանի մը օրէն, այս էջի թերթօնին մէջ

«ՍԵՒ ՅՈՒՇԵՐ»

Գրուած՝ Տարօնցի երիտասարդի մը կողմէ որ Թրքահայաստանի լեռներուն մէջ ապրած է 1915էն 1924։

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (5)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—·—

Անցորդ կը գան այստեղ էլ... թո՛ղ ուրեմն մի քանի հոգի առնեն մեր ... ու լեռների խորքը տանեն ... Առանց տաւարի եթէ մնացինք, ... կարողանանք առանց կուի, ... կերպով համոզել այդ գայլե... որ մեզնից առնելու ոչինչ չկայ...

Մի քանիսները կասկածանքով թա... իրենց գլուխները։

— Ի հարկէ; ասաց մի ծերունի. ... տաւարները հեռացնեն. դա խելօք բան է։

— Այո՛, կրկնեց Խաթ — Սաբան. ... լաւ հեռաւոր ձոր դտէք եւ քշէք ... Երեք չորս հոգի հերիք է ... տաւարների հետ։ Մէկը թող գնայ ու ... որ տեղը իմանայ եւ մեզնից լու... տանի։

... ասաց, ոտքի ելաւ, յանկարծ նայեց ... եւ կանչեց անձկութեամբ.

— Ո՞ւր է Հասանս. նա՞ էլ գաշ... ... է...

— Ոչ, ասաց պապմիչը. դաշտի ... պահպանութիւն է անում։

— Հրացան ունի՞ հետը։

— Ունի։

Պառաւը լայն շունչ առաւ։ Դաշտ մնացողների վիճակը գիտէր, պահ մի վախեցել էր, որ իր մօտը մնացած միակ եւ սիրելի որդին էլ բռնուել էր։

Միայն այդ, կրտսեր տղան էր, որ մնացել էր մօր մօտ։ Անդրանիկը մեռել էր եւ թողել էր աղջիկ — զաւակ սիրուն Օղիշուին, իսկ պառաւի միջնակը՝ Մարտոսը, վաղուց հեռացել էր մօտից, հաստատուել էր Երզրումում, ամուսնացել էր այնտեղ ու քարհատութեամբ էր զբաղւում։

Խաթ — Սարային, իր փառաւոր ամուսնու մահուանից յետոյ, մնացել էր Հասան որդին, որ անզաւակ էր եւ Օղիշու թոռը, որ անհայր էր։

Լոմ Հասանը վաղուց էր, որ սպանուել էր մի փառաւոր կուի մէջ՝ Քիւրդերի դէմ։ Ցեղակիցների մէջ հրաշքներ էր պատմւում նրա մահուան մասին անգամ։ Նա, մինչեւ մեռնելը, շատ քիւրդի գլուխներ էր փռել չոր...

...ջր։

Ինքը Խաթ—Սաբան ոչինչ չէր պատմում ամուսնու մահուան մասին։ Մինչեւ իսկ այնպէս էր խօսում, որ կարծես կենդանի էր նա։

Այդ էր պատճառը, որ շատ բոշաներ հաւատում էին թէ Լոմ Հասանը կենդանի է ու պիտի յանկարծ յայտնուի իր ցեղի ամենավատ բոպէին՝ նրբան օգնելու համար։

Խաթ — Սաբան էր ժառանգել իր ամուսնու ցեղապետական իրաւունքները։

Լոմ Հասանի կամքն էր այդ, որ սիրով հաստատել էր ցեղի վճիռն ու ցանկութիւնը եւս։ Սաբան ընտրուել էր ցեղապետուհի։ Եւ բոշաները հպարտանում էին իրենց քաջ, անվախ ու լաւ ցեղապետուհիով։

Խաթ — Սաբան թէեւ խիստ էր, պահանջող, բայց իր ցեղի պահպանութեան, նրա խրաքանչիւր անդամի կեանքի համար պատրաստ էր մինչեւ վերջին շունչը կռուելու։ Վտանգաւոր բոպէներին նա ամէն տեղ էր, ամէնքին հասնում էր, ամէնքին սիրտ տալիս ու օգնում։

Ու սիրում էին Խաթ — Սաբային ամէնքը. սիրում եւ պատկառում նր...

...բանից։

Ոչ ոք չէր մտածում թէ ինչպէս էր կորել նրա մի աչքը։ Մի օր պատահական ...

[illegible]

...էլ փողոցի վրայ նայող դուռը։

Երեւում էր, որ աէրը կխատ էր թողել։ Ունեցել էր միայն քար։ Փայտեայ մասը պակասում էր լիովին։

[illegible]

...բով արտայայտում իր ջղայնութիւնը։

Մինչ այդ, թախտի վրայ մեկնուած աղամարդը սիր՛ էլ չէր շարժւում։

[illegible]

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

սեննակին, որ պիտի հաղորդէ իր որոշումը։ Անկարեւոր ձեւակերպութիւն մը չէ այս, որովհետեւ արտօնութիւնը կրնայ մերժուիլ։ Այսպէս, «Մանչեսթըր Կարտըն»ի թղթակցին մերժուեցաւ ճամբորդութիւն մը կատարել Ուկրայնայի եւ հիւսիսային Կովկասի մէջ, ուր գացած էր քանի մը տարի առաջ։ Նըմանապէս, «Քէօլնիշէ Ցայթունկ»ի թղթակցին մերժուեցաւ Արխանկէլսք երթալ։ Այս կարգադրութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց թղթակիցներուն։

⁂ Կառավարութեան որոշումով, կրկնապատկուեցաւ հացին գինը, խորհրդային գործակցական խանութներուն մէջ, ինչպէս գրած էինք արդէն։ Սեւ հացի քիլօն որ 7 կոպէկ էր, պիտի ծախուի 14ի, իսկ ճերմակ հացը՝ 24ի, փոխան 12ի։ Այս որոշումը զարմանք պատճառած է, որովհետեւ հունձքը լաւ կ'երեւայ այս տարի։

Սիոնական համագումարը եւ Հրէական Ազգային Տունը

Սիոնական 18րդ համագումարին առթիւ, որ երկուշաբթի օր բացուեցաւ Փրակայի մէջ, Չեխօսլովակիոյ մայրաքաղաքը թափած էին 10,000 Հրեաներ։ Շատեր քալելով գացած էին։

Համագումարին կը մասնակցին 350 պատուիրակներ։ Գերմանիոյ Սիոնականները եւ ռուսական ընկերութիւնները պատուիրակ չեն ղրկած։ Բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Նաում Սոքոլով, որ կոչ ուղղեց քաղաքակիրթ աշխարհին՝ օգնել Հրեաներուն՝ լուծելու համար գլխաւոր խնդիրը, ազգային մեծ տուն մը հաստատելով Պաղեստինի մէջ եւ պայքարելով հակահրէական հոսանքին դէմ։ Յետոյ շարունակեց.

— «Հակահրէականութիւնը շատ ծանր հարուած մը տուաւ մեր ժողովուրդին, եւրոպական մեծ երկրի մը մէջ, յանկարծ մեր ձեռքէն առին իրէական ազատագրութեան քարտերը։ Կործանեցաւ սերունդէ սերունդ շինուած շէնք մը։ Այսպիսի կացութիւն մը չի կրնար շարունակուիլ եւ քաղաքակիրթ աշխարհը պէտք չէ թոյլ տայ որ աւելի երկար տեւէ։ Հրեաները թշնամիներ չէին Գերմանիոյ, այլ ընդհակառակն իր բարեկամները ու հիացողները իր մըշակոյթին։ Ոչ ոք մեզի չափ կուսակից է խաղաղութեան, բայց երբ մեր գոյութիւնը եւ պատիւը վտանգի տակ են, մենք պարտաւոր ենք ինքնապաշտպանութեան դիմել։ Ժողովի ընթացքին, մենք պիտի ուսումնասիրենք կարելի լուծումները։ Մենք պէտք ունինք ապահով ապաստանարանի մը, եւ եթէ անկարելի է Հրեաները հաստատել իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ, այն ատեն պէտք է իրենց վերադարձնել իրենց հայրերուն երկիրը։ Մենք այս խնդիրը կը դնենք ամբողջ աշխարհի առջեւ»։

Սենի նաւավարներուն գործադուլը

ՆԱՒԱԿՆԵՐՈՎ ՓԱԿԵՑԻՆ ԳԵՏԻՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԸ

Քանի մը օրէ ի վեր գործադուլ հռչակած են Ուազ եւ Սէն գետերուն նաւավարները, զանազան պահանջներ դնելով։ Հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն, նաւավարները առջի օր յաջողեցան խափանել Սէնի անցուդարձը Քոնֆլան — Սէնթ — Օնորինի կողմէ։

Գործադուլի կոմիտէն առտուն կանուխէն ամէն պատրաստութիւն տեսած էր, բայց իր ծրագիրը կրցաւ գործադրել իրիկուան դէմ։ Ցերեկը ամէն ինչ խաղաղ անցաւ, բայց ժամը 6.30ին երեւան ելաւ որ գետը փակուած է։

Խորհրդակցական ժողովէ մը յետոյ, նաւավարները որոշեալ կէտին վրայ հաւաքուելով, մակոյկները կողք կողքի շարած եւ անցուդարձը խափանած էին։ Հեռուէն ոստիկանական նաւաձիգ մը եկաւ, բայց նաւավարները չուզեցին ճամբայ բանալ, յիշեցնելով իրենց պահանջները։ Գետափին վրայ, ուրիշ նաւավարներ կը սպասէին ձողերով եւ հաւանաբար ուրիշ զէնքերով։ Ոստիկանութիւնը չուզեց բռնութեան դիմել, սպասելով օգնական ուժի եւ հրահանգներու։

Գործադուլը տարածուած է նաեւ հիւսիսային գաւառներուն մէջ,— Լիլ, Ռուպէ եւայլն։

Կառավարութիւնը զինեալ նաւաստիներ բերած է Պրէսթէն եւ անոնց միջոցաւ վերահաստատեց երթեւեկը, բռնութեան դիմելով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ի. Թ. — 35 փրանք։

ՇԷԼ, Պ. Ս. — 50։

ՕԼՕՄՈՒԿ, Ն. Պ. — 74,65։

ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Գ. Մ. — 140։

ԷՔԻՒԼԻ, Յ. Թ. — 100։

ՇԱՎԻԼ, Գար. — 35։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Դուրայի Հայր. Միութեան կողմէ
Այս Կիրակի Մէտօնի անտառը, պաղ ջուրին մօտ

ԹՈՒՂԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյձորի Հայրենակց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, մէթրօ Maison Blanche։ Կարեւոր օրակարգ։ Տարօնցի հայրենակիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։ Կարեւոր օրակարգ։ Շրջաբերականի ընթերցում եւայլն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Սէվրանի Հայ Կրթ. Միութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Յ. եւ Գ. Պագրճեաններու, որոնք 200 ֆր. նուիրեցին Միութեանս, իրենց սիրելի հօր զառնաղէտ մահուան առթիւ։

Սէվրանի Հայ կրթ. Միութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսաբէլ Տէրաէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսաբէլ Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourtl Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Սեւարիոյ շրջան) Մանուկ Հալէպեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ)։ Մօտաւորապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, Rue St. Martin d'Hérés, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère). France։ Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սորվեցէք ուղիղ նայիլ աչքերու մէջ, տեսնել Յեղափոխութիւնը որ կը յառաջանայ»։

Կալիայեւ վերաքննութիւն պահանջեց ծերակոյտէն, փաստաբան Բերնշտամի միջոցով։ Իր դիմումին մէջ, այսպէս կը գրէր Կալիայեւ.

— Ծնած եմ Վարշաւայի մէջ, մայրս Լեհ էր։ Մեծցայ լեհական շրջանակի մէջ։ Այսուհանդերձ ինքզինքս միշտ Ռուս զգացի։ Հայրս կը սիրէր Ռիսազանի ճորտ գիւղացիներէն։ Հօրմէս է որ առի սէրը ռուս ժողովուրդին հանդէպ։ Վարշաւայի միակ ռուսական լիսէէն առի այն ռոմանթիք սէրը, զոր կը զգամ հանդէպ Ռուսիոյ եւ փափաքը՝ ծառայելու Ռուսիոյ յանուն մարդկութեան։ Սակայն գիտելու կարողութիւնը, որ կը սկսէր զարգանալ մէջս մանուկ հասակէս սկսեալ, եւ ձգտումս վերլուծելու իրականութիւնը, զիս վարժեցուցին կանուխէն քննական ակնոցով դնահատելու երկրին իրերու վիճակը։ Պաշտօնական հայրենասիրութեան եւ ազգային թշնամութեան մթնոլորտին մէջ նեղուած կը զգայի ինքզինքս։ Ահա թէ ինչու կրթութիւնս չշարունակեցի Վարշաւայի մէջ, այլ գացի Մոսկուա։ Ընկերային կարգի համակրանքներուս զարգացումը կը կատարուէր քաղաքական համոզումներուս համընթաց։ Հայրս Վարշաւայի մէջ ոստիկան էր, յետոյ Գանակէի գործարանին մէջ՝ վերահսկիչ։ Պարկեշտ մարդ մըն էր, որ չէր սիրեր «ծամոց»ը, ահա թէ ինչու միշտ ապրեցանք կէս — թշուառութեան մէջ։ Եղբայրներս բանուոր դարձան։ Միայն ես ունեցայ բախտը բարձրագոյն ուսման հետեւելու։

Մանուկ հասակէս սկսեալ, ճանչցայ աշխատանքին խաղերը եւ տառապանքը։ Շուտով դարձայ համոզուած ընկերվարական մը։ Ջաւաք ունէի ուժերուս վրայ։ Խանդավառութեամբ էր, որ բարձրագոյն ուսման կը հետեւէի։ Իտէալս բրած էի պարկեշտօրէն մասնակցիլ հանրային կեանքին, աշխատիլ իմ հայրենակիցներուս օգտին համար։ Այդպէս ալ յայտարարեցի հրապարակով 1899ին, Պետերսբուրգի ուսանողական խռովութիւններու ընթացքին։ Իբրեւ հետեւանք այդ յայտարարութեանս, վտարուեցայ համալսարանէն, զրկուելով վերստին համալսարան մտնելու իրաւունքէն։ Եւ երկու տարի Եկատերինոսլաւի մէջ ոստիկանական հսկողութեան տակ մնացի։ Մեծ հարուած մըն էր այս, որ իր դրոշմը կը դնէր ճակատագրիս վրայ։ Եկատերինոսլաւ, կ'աշխատէի թերթերու մէջ, նոյն ատեն կ'ուսումնասիրէի Ռուսիոյ տնտեսական կազմակերպութիւնը։ Տեղական կրթական խորհուրդին մէջ վերաքննիչ յանձնախումբին անդամ էի։ Սակայն եւ այնպէս կը ցաւէի որ կը կորսուէր երիտասարդութիւնս։ Ամէն անգամ որ արտօնութիւն խնդրէի վերսկսելու ուսումս, կտրուկ պատասխան մը կը ստանայի մերժումի, եւ այս՝ նոյնիսկ երբ վերջացած էր հսկողութեան տակ մնալու ժամանակը։ Ես — Դէ կուսակցութեան յեղափոխականներուն հետ մտերմանալով, Նարոդնայա Վոլիայի յօդուածներուն ազդեցութիւնը կրելով, գտայ այս անորոշ կացութեան ելքը իբրեւ մէկը, որուն կը մերժուէր ապրելու եւ զարգանալու ամէնիրաւունք։ Այդ օրէն ի վեր դարձած էի այլեւս համոզուած յեղափոխական մը։

1901 տարուան դեկտեմբեր ամսուն, մտայ Ես — Դէ կուսակցութեան շարքերէն ներս,— Դեկտեմբերի ցոյցերու նախօրեակին էր։ Ոստիկանները ցրուեցին ցուցարարները խոշտանգելով։ Ես այլեւս պատրաստ էի պատասխանելու այդ ընթացքին դէմ մահափորձով մը օրուան նահանգապետին վրայ, որ կոմս Քէլլէրն էր։ Այս մարդուն դիրքը, ընդհանուր կերպով, ընդվզեցուցիչ էր։ Սակայն մինակ ըլլալով, հրաժարեցայ ծրագրէս։ Ահաբեկչական գաղափարները խորապէս մխուած էին ուղեղիս մէջ եւ ես կ'աշխատէի գործադրել զանոնք։ Զարգացման եւ միեւնոյն ատեն ահաբեկչական գործունէութեան ծարաւով էր, որ գացի արտասահման, Լվով (Լէմբէրգ)։ Անտեղ համալսարան մտայ, եւ նուիրուեցայ յեղափոխական գրականութեան ուսումնասիրութեան։ Այդ քաղաքին մէջ էր, որ քաղաքական ուղղութիւնս ճշդուեցաւ բոլորովին։ Կարծես խմս ըլլար Բալմաշեւի զաւը, (Նշանաւոր յեղափոխական մը, որ սպաննեց յետադիմական Նախարար Բոսոլեպովը)։ Ցարաբերութեան մէջ ըլլալով Ես — Դէ կուսակցութեան կարեւոր անդամներուն հետ, որոշեցի մասնակցիլ զաղտնի գործունէութեան այն նպատակով որ կողմնակիցներ կը գտնեմ յեղափոխական բաց կռիւներու համար։ 1902ի ամրանը՝ Լվովէն Պերլին ճամբորդութեան մը ընթացքին, սահմանագլուխին վրայ գերման ոստիկանութիւնը ձերբակալեց զիս, որովհետեւ վրաս էր կրէի յեղափոխական գրութիւններ։ Գերման ոստիկանութիւնը զիս յանձնեց ռուսական իշխանութեան։ Այս դէպքը քիչ մը չեղեց զիս իմ նըպատակէս եւ ժամանակ մը յետաձգեց ծրագիրներուս գործադրութիւնը։ Վերջ դնելու համար այդ անհաճոյ միջադէպին, 1903ին, հոկտեմբերին, զարձեալ անցայ արտասահման։

Այդ օրէն սկսեալ կը սպասէի առիթի մը, որ գործեմ իբրեւ ահաբեկիչ։ Այս ուղղութեամբ իմ զգացումներս, ինչպէս նաեւ նման գործունէութեան մը անհրաժեշտութեան մասին իմ համոզումներս կը բխէին այն ահաւոր չարիքներէն, որոնց ժերն ինկեր էին իմ հայրենիքիս։ Արտասահմանի մէջ կրեցի այն մարհանքը, զոր կ'արտայայտէին Եւրոպացիները Ռուսին հանդէպ, անոր ծեւ Ռուս անունը կրելը ամօթ էր։ Եւ չկրցայ չհասնիլ այն եզրակացութեան թէ հայրենիքիս ամօթը ներքին եւ արտաքին հրէշային քաղաքական կառավարութեան պատճառաւ ժողովուրդին անշնակցութիւնը դրամատիրութեան հանդէպ, արդիւնք էր այն չարաբաստիկ քաղաքականութեան, որ կուզար անանդութեան դարաւոր աւանդութիւններէն»։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :=: R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

24 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2273

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՌԵԱԼ ՏԱՌԸ ԵՒ ՈԳԻՆ

Ցաւալին վերջացած չէ ընկերվարական միջազգային համագումարը, որ այս անգամ բացուեցաւ Փարիզի մէջ:

Բայց, ինչ որ ունինք աչքի առջեւ, ընդհ. ժողովին գումարումէն առաջ եղած հրատարակութիւններով եւ ժողովին մէջ խօսուած ճառերով, որ եւ է կասկած չեն ձգեր տիրող տագնապի մասին:

Ընկերվարութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուեցաւ Իտալիոյ մէջ, նախկին ընկերվարականի մը կողմէ:

Նոյն սոսկալի հալածանքին ենթարկուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, նոր եւ աններող հոսանքի մը կողմէ որ կը կոչուի ազգային–ընկերվարութիւն (հիթլէրականութիւն):

Ֆրանսայի մէջ, ան բաժնուած է երկու որոշ թեւերու, հակառակ բոլոր ժխտումներուն կամ լուսաբանութիւններուն:

Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, ուր բուն ընկերվարութենէն աւելի արհեստակցական կազմակերպութիւնն է որ կ'իշխէ, ուղղափառ ընկերվարութիւնը կորսնցուց իր կուսութիւնը, դեռ 1924էն, երբ քարոզիչ–քաղաքագէտ Մաքտօնըլտը կը գրաւէր իշխանութիւնը:

Մէկ խօսքով, ընկերվարութիւնը ճեմարանական քննութիւն մը կ'անցընէ ամէն տեղ, ուժգնօրէն ցնցուելով իր հիմքին մէջ:

Մնաց որ, քանի մը մը տարիէ ի վեր, եւ մանաւանդ համայնավարութեան գլխիվայր գրոհէն ի վեր, վերագնահատման, եթէ ոչ վերաքննութեան ենթարկուած է բուն վարդապետութիւնը:

Ցաւալին քանի մը տարի առաջ էր որ, Պելժիոյ մէջ հրատարակուեցաւ գիրք մը, այս ուղղութեամբ:

Իսկ աւելի պերճախօս է օրուան կեանքը, իր կոպիտ անակնկալներով եւ իրագիտական դասերով:

Կրնա՞ք բացատրել Գերմանիոյ համայնավարական, նոյնիսկ ընկերվարական կազմակերպութեանց գլխիկոր, անփառունակ նահանջը՝ հիթլէրական գրոհին առջեւ:

Տարերային, մեքենական եւ համատարած նահանջ՝ առանց որ եւ է դիմադրութեան եւ հակառակ միլիոնաւոր անդամներու կամ քուէներու...

Ամուր եւ ահեղ կազմակերպութեան դասական օրինակ մըն էր գերմանական «սոցիալ–դեմոկրատիա»ն, եւ սակայն,— պապանձեցաւ Փրակա, օրուան իշխանութեան յանձնելով ոչ միայն իր բազմանդամ ցանկերը, այլեւ շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնը:

Եւ այսօր, Փարիզի համագումարին մէջ, օրակարգի գլխաւոր հարցն է այդ կազմակերպութեան փլուզումը:

Այսօր, մարդիկ ի զուր պատասխանատուներ կը փնտռեն այդ փլուզման մէջ:

Քաղաքացի Վէլս, գերմանական առաջին պատուիրակը հազիւ կրցաւ համոզել թէ ուրիշ ելք չկար, քանի որ, 15 տարիէ ի վեր (1914 — 1933), գերմանական ընկերվարութիւնը քաւութեան նոխազը դարձաւ Մեծ Պատերազմի արհաւիրքին եւ Վերսայլի դաշնագրին անարդարութեանց:

— «Կը համարձակիմ դիտել տալ թէ եթէ, տասնըհինգ տարի առաջ, հաւասար իրաւունքներու արժանի ազգակ մը համարուէր երիտասարդ Գերմանիան, իբրեւ անդամ մը եւրոպական ազգերու ընտանիքին պատմութեան մէկ նոր հոլովոյթին, այն ատեն թերեւս շատ մը բաներ բոլորովին տարբեր պիտի ըլլային: Մինչդեռ, այն ատեն դաշնագիր մը պարտադրեցին, եւ այդ պարտադրութենէն ծնաւ դիկտատոր մը»:

Եթէ գերմանական ընկերվարութեան փլուզումը եւ բուն տապալութիւնը համարենք բացառիկ դէպք, «պատահմունք», ինչպէս պէտք է բացատրել Ֆրանսական հատուածին տագնապը:

Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, հարցումին կարելի է պատասխանել մէկ նախադասութեամբ.—

Մարդիկ սկսեր են ըմբոստանալ դեղնած, վարդապետական բանաձեւերուն, մեռեալ տառին դէմ, եւ ելքեր կը փնտռեն, աւելի աշխուժացնելու համար ընկերվարական գործունէութիւնը:

Պ. Ռընոտէլ, որ կը ձգնի ճեղքեր գտնել աւելի ազատ շարժելու համար, փնտռելով «կամքի եւ գործի ուժականութիւն», այս օրեւ յիշեց Ժոռէսի սքանչելի նշանախօսքը.

— *«Դէպի իտէալը երթալ, եւ ըմբռնել իրականութիւնը»:*

Նոյնքան յստակ է, նաեւ իր տեսակէտը, ազգային պաշտպանութեան մասին, որ դարձեր է քար գայթակղութեան, ինչպէս ամէն տեղ, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ: (Տագնապն ալ այս հարցէն ծագեցաւ):

Ռընոտէլ, այս մասին առաջարկած բանաձեւով, շատ կը յիշեցնէ հանգուցեալ Պէպէլը: (Տես «Վերջին Ժամ»ը):

Այս խմորումները անշուշտ որոշ թարմութիւն պիտի բերեն նաեւ մեր առաջաւոր, մանաւորապէս դաշնակցական երիտասարդութեան մէջ:

Տարակոյս չկայ որ, մենք շատ բան կորսնցուցինք 1900էն ասդին, թութակաբար թարգմանելով գերմանական, այլ մանաւանդ ռուսական «պրոշիւր»ներ:

Մեզի համար, հայ–ընկերվարական շարժումը կը ներկայացնէ, ամէն բանէ առաջ, աշխատանքի պաշտպանութեան դատը:

Գործնական կեանքի մէջ ալ, ա՛յս է եղած կուսակցութեան քաղաքականութիւնը, (մանաւանդ հիմա):

Կուսակցութեան այս գիծը երբեք չէ պղտորած, չէ խափանած ազգային առողջ ինքնապաշտպանութեան ճիգը,— այնպէս ինչպէս այսօր կը բանաձեւեն ուրիշները:

Պիտի ուզէինք որ, Դաշնակցութեան նոր սերունդին մէջ աւելի բիւրեղանար այս հիմնական գիծը, խորացնելով եւ զարգացնելով շարժման ոգին, փոխանակ ծուլաբար կառչելու տառին:— «Վարդապետն ասաց»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԽՏԱԲԱՆԱԿԱՆ

— o —

Մարսէյլի թռուցիկներու խայտառակութիւնը նկարագրած ատեն, *Յառաջը* անցողակի յիշած էր թէ Պոլսոյ թերթերն ալ օրը օրին կը հետեւին վարկաբեկման այս գռեհիկ պայքարին:

Իբրեւ կանոնաւոր հետեւող մը պոլսահայ թերթերու, պատիւ ունիմ յայտարարելու թէ՝ Պոլսոյ թերթերը այս տեսակէտով լեմոն կը քամեն թէ Մարսէյլի եւ թէ Փարիզի թերթերուն վրայ:

Առէք այս կամ այն լրագիրը, եւ ձեր չգիտցածն ալ պիտի լսէք, Մարսէյլի, Փարիզի կամ ուրիշ գաղութի մը ներքին խայտառակութեանց մասին:

Չեմ հասկնար թէ՝ ո եւ է թղթակից կամ անոր ետին ապաստանած կղերական մը, ջոջ–աղա մը, հոսանք մը ի՛նչ հաճոյք կրնան զգալ, իրենց տեղական աղտերը լայնքին–երկայնքին փռելով Ստամպոլի մամուլին մէջ:

Արտասահմանի մէջ մատի վրայ կը համրուին այդ լրագիրները կարդացողները:

Արդ, որո՞ւ համար կը գրուին այդ յղբնուկ պատմութիւնները:

Առանց մասնաւոր թղթակցութեան ալ, Պոլսոյ թերթերը տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրած են լայնօրէն եւ ուռուցիկ խորագիրներով արտատպել արտասահմանի ամենօրեայ քաջագործութիւնները,— պառակտում, ծեծ, դրօշամարտ, եղբայրասպանութիւն, հանդէսի խանգարում, ձերբակալութիւն, Դաշնակ, Հօկ, Ռամկավար, եւայլն:

Յանուն ինչի՞ այս էապէս պոլսական «իշկիւզար»ութիւնը:

Յետոյ, այդ լրագիրները սիւնակներով կը թարգմանեն Փարիզի մէջ պատահած ոճիր–արկածներ, որոնք պարզապէս ախտավարակ հետաքրքրութիւններ կը գոհացնեն:

Թարգմանելիք բա՞ն կը պակսի թուրք թերթերուն մէջ, ընկերային յեղաշրջումէն մինչեւ ամէնէն թրքավարի ոճիրները:

Վ.Ա.Հ.

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԹՈՂԱԾ ՍՈՒՐՃԸ

— o —

Աւստրիացիք կը պատրաստուին տօնելու 250ամեակը Թուրքերու պարտութեան՝ Վիէննայի դուռներուն առջեւ:

Թուրքերը եկած պաշարած էին Վիէննան: Աւստրիացիները 1683ին, բուռն դիմադրութեամբ մը յաջողեցան պարտութեան եւ նահանջի մատնել զանոնք: Իրենց փախուստի պահուն, Թուրքերը թողած էին հարիւրաւոր պարկ սուրճ որ մինչեւ այն ատեն անծանօթ էր Վիէննացիներուն:

Այս սուրճերը նուէր տրուեցան Լեհի մը, Քօլչիսքիի, որ պատերազմի ընթացքին, իբր լրտես մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր Աւստրիոյ: Լեհն ալ, այն ատեն բացաւ առաջին սրճարանը Վիէննայի մէջ, «Կապոյտ Բաժակ» անունով:

Այս սրճարանին խոհանոցը դեռ լաւ վիճակի մէջ պահուած է եւ պիտի ցուցադրուի Վիէննայի աշնան տօնավաճառին մէջ, որ կը բացուի սեպտեմբերին:

ԷԹԻՕ ԵՒ Մ. ՔԷՄԱԼ

— o —

Նախկին վարչապետը Էնկիւրիէն Պոլիս վերադառնալով, Տոլմա–Պաղչէի պալատին մէջ ընդունուեցաւ Մ. Քէմալի կողմէ: Տեսակցութիւնը տեւեց երեք ժամ:

ՔԱՐԻՒՂ՝ ԾՈՎՈՒՆ ՏԱԿ

— o —

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Բագուի մէջ բացուեցաւ ընդծովեայ քարիւղի հոր մը, որ առաջինն է ամբողջ աշխարհի մէջ: Նաւթահորը կը գտնուի ծովափէն 300 մեթր հեռու եւ օրական իբր 100 թոն հում քարիւղ կ'արտադրէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ

Երէկ հայ գործաւոր մը եկաւ խմբագրատուն եւ յայտնեց թէ ժամանակէ մը ի վեր գործազուրկ արձանագրուած ըլլալով, նպաստ կը ստանար 5րդ Թաղամասի նպաստատուչի գրասենեակէն: Վերջերս իր նպաստն ալ կտրեցին, նոյն ատեն յանձնարարելով դիմել աշխատանքի նախարարութեան: Երիտասարդը կը ներկայանայ Աշխատանքի Նախարարութեան Սէրվիս Սանթրալ տը լա մէն տ'էօվրըի *բաժինը: Այստեղ կը քննեն իր ինքնութեան թուղթը, կը հարցնեն Թուրքիա վերադառնալու կարելիութիւնը կամ անկարելիութիւնը, յետոյ թուղթ մը կուտան իրեն՝ ղրկելով իր Թաղամասին նպաստատուչի գրասենեակին, որպէսզի շարունակուի նպաստը:*

Ինչպէս կը տեսնուի, բարեացակամութիւնը չի պակսիր կառավարութեան մօտ: Ինչ որ կը պակսի՝ ազգային իշխանութեան մը հետաքրքրութիւնն է հայ աարագիր բանուորներու կացութեան մասին, պատկան մարմիններու մօտ հայ գործազուրկներու իրաւունքը հետապնդելու հոգը, զոր պէտք էր իւրացնէր վերին մարմին մը:

Ամեհի տագնապը Խ. Միութեան մէջ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, չորս հողագործական մասնագէտներ, բոլորն ալ համայնավար, որոնց գլուխը կը գտնուի պետական գիւղատնտեսութեան վարիչը, Կրուշեւսկի պաշտօնական դժգոհութեան արժանացած են, «փորձած ըլլալով խանգարել» պետութեան յանձնելի արմտիքին գործը: Անոնք ղրկուած էին քննելու համար Ուկրայնայի եւ Ուրալի շրջանին ցորենի տարածութիւնները, մասնաւորապէս պետական ագարակները եւ զինեալ ջոկատներով ուժ տալու արմտիքի յանձնման: Պ. Կրուշեւսկի գործի ձեռնարկելէ յետոյ, տեղեկագիր մը ղրկեց Մոսկուա, յայտնելով թէ «ծիծաղելի է յաջող կոչել հունձքը» եւ խնդրեց կառավարութենէն կրճատել սահմանուած բաժինը: Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին նախագահութիւնը խափանարար դիրք համարելով այս ընթացքը, վճռեց ամբողջութեամբ իրագործել արմտիքի ծրագիրը:

Համաձայն ոչ–պաշտօնական լուրերու, երկրորդական վայրերու մէջ հունձքի ամբողջութիւնը կը հաւասարի միջակին: Կարգ մը բերքեր շատ լաւ են, բայց կան տարածութիւններ որոնք գրեթէ ոչինչ արտադրած են, շնորհիւ գլխաւորաբար անճարակ մշակութեան եւ սերմնցուի պակասութեան պատճառով: Անօթի գիւղացիները յափշտակած են մեծ քանակութեամբ սերմնցու, անմիջապէս ուտելու համար զանոնք: Հունձքը մեծ դժուարութեան մատնուած է նաեւ մեքենաներու թերութեան, լծկան անասուններու նուազութեան եւ գիւղացիներու անսուաղութեան պատճառով: Խորհրդային մամուլը կը պարտկէ այս իրողութիւնները, յայտարարելով թէ հունձքը շատ լաւ է: Բայց եւ այնպէս, նշանակալից է որ այլ եւս չի հրատարակեր հունձքի մանրամասն տեղեկագիրները, ինչպէս կ'ընէր ուրիշ տարիներ շաբթէ շաբաթ:

Օգոստոսի սկիզբը խորհրդային իշխանութիւնը սահմանափակեց Մոսկուայի օտար թղթակիցներուն վայելած ազատութիւնը, արգիլելով գաւառ երթալ առանց մասնաւոր արտօնութեան: Ինչպէս գրած էինք, այս պայմանը խստօրէն պիտի գործադրուի այսուհետեւ, եւ խորհրդային պաշտօնեաներ պիտի ընկերանան թղթակիցներուն: Չափազանց դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, արտօնագիր ստանալ ցորենագատ շրջաններու համար:

Հակառակ արմտիքի նուազութեան, կառավարութիւնը կը շարունակէ հացահատիկ արտածել: Ամէն օր բեռներով ոսպ կ'անցնի սահմանէն, մասնաւորապէս դէպի Գերմանիա:

⁂ Մոսկուայէն Ռիկա հասած լուրերու համաձայն, հեծելազուններ ղրկուած են հարաւային գաւառները, ուր հազարաւոր գիւղացիներ ամէն օր կը յարձակին ցորենաբարձ կառաւաններուն վրայ:

Թուղթն ալ սպառած է

Թուղթի ճարտարագործութիւնն ալ ծանր տագնապի մը մատնուած է Խ. Միութեան մէջ: 1933ի առաջին վեց ամսուան ընթացքին թուղթի արտադրութիւնը հարիւրին 40 նուազած է, բաղդատելով 1932ի նոյն ժամանակաշրջանին հետ: Այս առթիւ ալ, իշխանութիւնը քաւութեան նոխազներ փնտռելով, պաշտօնանկ ըրած եւ դատի յանձնած է թուղթի թրըսթին վարիչները: Անոնց մէջ կը գտնուին երկու համայնավարներ ալ: Հրաման տրուած է գործերը բարելաւել հոկտեմբեր 1էն առաջ:

Նկատի առնելով ծրարի թուղթին նուազութիւնը, կառավարութիւնը հրամայած է Լէնինկրատի լրագրավաճառներուն՝ օգոստ. 15էն սկսեալ թերթ չծախել ո եւ է մէկուն, մինչեւ որ գնորդը հին թերթ մը չյանձնէ իւրաքանչիւր նոր թերթի փոխարէն: Խնդիր չէ թէ ինչ թերթ պիտի փոխանակուի այսպէս, բայց գնորդը պէտք է վճարէ նաեւ նոր թերթին գինը, որ կրկնապատկուեցաւ վերջերս:

Տրտունջներ եւ տեսակէտներ ընկերվարական համագումարին մէջ

Ընկերվարական համագումարի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ռընոտէլ, որ կը համարուի վարիչը Ֆրանսայի ընկերվարութեան աջ թեւին:

Պարզելով համագումարին դերը, Պ. Ռընոտէլ շեշտեց.

— «Հարկ է պաշտպանել ժողովրդապետութիւնը: Ես զանազանութիւն չեմ դներ քաղքենի ժողովրդապետութեան եւ ընկերվարական ժողովրդապետութեան միջեւ, ինչպէս չեմ դներ քաղքենի ազգային պաշտպանութեան եւ ընկերվարական ազգային պաշտպանութեան միջեւ: Ես այսպէս կը ձեւակերպեմ հարցը.— Այն երկիրներուն մէջ ուր ազատութիւնը երբեք գոյութիւն չէ ունեցած, պէտք է նուաճել: Այն երկիրներուն մէջ ուր ազատութիւնը խորտակուած է, պէտք է վերահաստատել: Այն երկիրներուն մէջ ուր ազատութիւնը պահուած է, պէտք է պահպանել:

« Մեզ ազգայնական կոչեցին, որովհետեւ ըսինք թէ ընկերվարութիւնը չի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

— o —

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ արաբական զօրքը պտըտեցաւ հիւսիսային Իրաքի ասորական շրջանը եւ թէ կառավարութիւնը կը ջանայ վերահաստատել բնականոն վիճակը, որքան բոյլ կուտան պայմանները:

Բրիտանական դեսպանը Պաղտատ հասաւ երէկ, չորեքշաբթի: Այս առթիւ, արաբական թերթ մը դիտել կուտայ թէ Մեծն Բրիտանեան իրաւունք չունի միջամտելու եւ թէ ասորական խնդիրը չի վերաբերիր անոր ինչպէս ուրիշ որ եւ է երկրի: «Կառավարութիւնը պէտք է յայտարարէ թէ Իրաքը հոգատարութեան ենթակայ երկրամաս մը չէ եւ պէտք է թոյլ չտայ որ օտար կառավարութիւն մը խառնուի ասորական հարցին»:

⁂ Մար Շիմուն, Ասորիներուն պատրիարքը, որուն Կիպրոս հասնիլը գրած էինք, պատմած է նաեւ թէ Պաղտատի մէջ գրաւած էին իր նամակները եւ թէ գիշեր ցերեկ հսկողութեան տակ էր: Միեւնոյն ատեն յայտնած է թէ արաբական թերթ մը համարձակած էր առաջարկել որ Ասորիներու դէմ բռնուի նիշդ այն ընթացքը ինչ որ եղած էր Հայերուն դէմ՝ Թուրքերու կողմէ:

Բրիտանական թերթերը կը շարունակեն հրատարակել ականաւոր դէմքերու նամակները, որոնք պարզելով Անգլիոյ պատասխանատուութիւնըասորական փոքրամասնութեան հան, դէպ, կը պահանջեն ազգային տուն մը հաստատել: Մէկը կ'առաջարկէ կա՛մ Հէքեարի փոխադրել, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ, կամ Պարսկաստան եւ կամ Սուրիա:

ԱՀԱՐԿՈՒ ԿԱԶ ՄԸ

— o —

Ֆրանքֆորթի մէջ վերջին փորձերը կը կատարուին նոր կազի մը մասին որուն բաղադրութիւնը գաղտնի կը պահուի: Կ'ըսուի թէ ո՛ր եւ է դիմակ կամ պաշտպանողական որ եւ է միջոց անօգուտ է այս ահարկու կազին դէմ:

⁂ Շթութկարտի Մավզէր զինագործարանը սկսած է երկու անգամ աւելի բանուոր գործածել, անցեալ տարուան վրայ:

⁂ Կիրակի օր Պերլինի մէջ պիտի բացուի նորօրինակ յիշատակարան մը, որ կը ներկայացնէ օդանաւային ռումբ մը: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Փրուսիոյ վարչապետը:

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ՉԵՆ

— o —

Վերջերս պատահած միջադէպերու վրայ, գերմանական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ օտարականները պարտաւոր չեն գերմանական (հռոմէական) բարեւ տալ, ազգային դրօշը պարզուած եւ քայլերգը երգուած ատեն կամ ուրիշ հայրենասիրական ցոյցերու առթիւ: Շրջաբերականը կ'ըսէ թէ կարելի չէ Գերմանացիներուն յատուկ բարեւը պահանջել օտարականէն, ինչպէս որ ներելի չէ բողոքականէ մը պահանջել որ խաչակնքէ կաթողիկ եկեղեցի մը մտած ատեն:

⁂ Պերլինի մէջ ալ Հրեաներուն արգիլուեցաւ մտնել արիական ցեղին յատուկ բաղնիքներ եւ աւազանները:

Հրէական թերթերը հետզհետէ կը դադրին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

⁂ Այսուհետեւ արգիլուած է ազգային քայլերգը երգել հասարակաց վայրերու եւ նաշարաններու մէջ:

25 ՍԱՆԹԻՄՆՈՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՆԱՆ

— o —

Ելմտական նախարարութիւնը կրկին կը յիշեցնէ թէ նիքէլէ 25 սանթիմնոցները (լեցուն) շրջաբերութենէ պիտի դադրին 1933 հոկտեմբեր 1էն սկսեալ: Այս դրամները կարելի է — ինչ որ ալ ըլլայ գումարը — փոխել կամ պարտքի փոխարէն վճարել մինչեւ սեպտեմբեր 30:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Գերման երիտասարդութիւնը

Բ.

Մեր նախորդ յօդուածը կը վերջացնէինք արձանագրելով գերման արդի երիտասարդութեան ամէնէն յատկանշական նկարագիրը, կուրծքելու եւ ծեծկուելու մարմաջը, որով անոնք բոլորը իրարու կը նմանին իբրեւ եղբայրներ, — նոյն բնազդը ամէնուն մէջ:

Այդ նկարագիրը ծագում կ'առնէ յետպատերազմեան բացառիկ դէպքերէն: Գերման արդի երիտասարդութեան երէց խումբը, այն որ, պատերազմէն վերջը, 18—20 տարեկան էր, արդէն մտերմացած էր թշուառութեան եւ պատերազմի արհաւիրքներուն: Անոնք էին, որ կրեցին դարձեալ պարտութեան ամօթը եւ յեղափոխութեան տագնապը: Անոնք տեսան փլուզումը այն կառավարութեան զոր կը կարծէին անսասան: Բարոյական վհատութիւն, խառնաշփոթութիւն, կամքի պակաս, վարանում, — ահա այն մթնոլորտը, որ այս տղոց մէջ ստեղծեց դժգոհութիւն, ընդվզում, խմբելով շատերը մէկ ուղղութեան վրայ: Անոնք կը գտնուէին տարիքի մը մէջ, երբ կեանքի յենարաններ պէտք էր տալ իրենց: Չկար այդ յենարանը: Սերունդին միւս խումբը, որ այս երէցներէն քանի մը տարի աւելի փոքր էր դեռ պատերազմէն վերջը, մեծցաւ աւելի ողբալի պայմաններու մէջ: Երկիրը տակնուվրայ, դրամը թաւալգլոր ինկած, կեանքը իր առանցքէն դուրս ելած, — հացագործը կը փակէր իր խանութը կէսօրին, որպէսզի քանի մը ժամ յետոյ, մարքին ժամէժամ եւ շարունակական անկումին պատճառով, հացը ծախէր քառապատիկ սուղ: Ամէն մարդ չհաւատալութեան էր նուիրուած, առաւօտէ մինչեւ իրիկուն: Պատանին անգամ կը մտածէր թէ իր ծնողքին ամբողջ հարստութիւնը կախում ունէր սակարանային խաղէ մը: Իբրեւ արդիւնք դրամական այս տագնապին, փճացաւ հարիւր միլիոններով ոսկի մարք, ամբողջ խնայողութիւնը միջին դասակարգին, որ, գրեթէ կործանած, կը կազմէր այլ եւս նոր պրոլետարիատ մը: Ի՞նչ պիտի ըլլար ապագան այն երիտասարդներուն որոնք կ'ելլէին այդ կործանած օջախներէն: Ահա այդ երիտասարդներն են որ կազմեցին նոր կեանքի նոր տիպար մը, — բանուոր — ուսանողը (Werkstudent): Այս երիտասարդները տարուան չորս ամիսը կ'անցընեն հանքերու եւ գործարաններու մէջ, որպէսզի շահին ապրուստը ուսանողական միւս 8 ամիսներուն: Եւ դեռ կան շատեր ալ, որ օրուան կէսը ուսանողութեան, կէսը բանուորութեան յատկացուցած են գրասենեակներու, վաճառատուներու, ճաշարաններու, սրճարաններու, թատրոններու, երգեցիկ խումբերու մէջ: Այլ եւս ուսանողը դադրած է ընտանիքի զաւակ ըլլալէ, եւ դարձած է ժողովուրդի զաւակ, խառնուած է ժողովուրդին, որուն հետ կ'աշխատի նոյն տաժանելի եւ ապերախտ գործերուն մէջ:

Կէս — բանուոր, կէս — ուսանող երիտասարդներու այս բազմութեան ապագայի հեռանկարը կրնաք երեւակայել, քննելով հետեւեալ թիւերը: Պատերազմէն առաջ Գերմանիա կը հաշուէր 70,000 ուսանող: Ներկայիս՝ 130,000: Արդ, հազարաւոր բժիշկներ, փաստաբաններ, փրօֆէսօրներ ձեռնածալ նստած են, գործ չունին, ապրուստի հոգերու տակ ընկճուած են:

Նոյնքան նորօրինակ վիճակ մը կը ներկայացնէ այն երիտասարդութիւնը, որ մաս կը կազմէ բոլորովին բանուորութեան: Արդարեւ բանուոր երիտասարդ սերունդը, որ չորս տարի միայն (1924—1928) բաղդատաբար լաւ օրեր տեսաւ, ներկայիս մատնուած է գործադրկութեան տագնապին: 15,000 երիտասարդներ, 20—25 տարեկան, երբեք չեն աշխատած, արհեստ չունին, եւ ոչ ալ որ եւէ հեռանկար ընտանիք կազմելու եւ ընտանիքի մէջ ապրելու: Ոմանք մուրացիկ դարձած են, ոմանք թափառաշրջիկ, ուրիշներ աւազակային խումբերու մէջ մտած: Կան նաեւ որ կ'ապրին վրաններու տակ, լիճերու եզերքը: Ուրիշ մաս մըն ալ՝ «աշխատանքի բանակատեղիներու մէջ» — ուր կը վարեն ճահիճ կը չորցնեն: Այստեղ ծանր է աշխատանքը, օրավարձը միջակ, կարգապահութիւնը խիստ: Այսուհանդերձ հարիւր հազարներով երիտասարդներ կը նախընտրեն լծուիլ այդ ծանր աշխատանքին:

«Աշխատանքի բանակատեղիներուն» կը մասնակցին ամէն դասակարգէ երիտասարդներ: Այսպէսով տեղի կ'ունենայ դասակարգերու մերձեցում մը, հաւասարեցում մը, որ ստեղծած է հոգեբանական վիճակ մը: Կարելի է ընկերվարական կոչել այդ հոգեբանական վիճակը, առանց այդ բառով ուզելու սերունդը կապել քաղաքական այս կամ այն հոսանքին: Ընկերվարական այդ վիճակով պէտք է հասնիլ համայնակցութեան (Gemeinschaff) զգացումի: Հասարակաց թշուառութիւնները եւ պայքարները այլ եւս բթացուցին անհատական շահերու զգացումը: Համայնական, հաւաքական կեանքի սէրն է որ կը տիրապետէ անոնց մէջ: Անոնք այլ եւս պահանջ կը զգան արմուկ արմուկի տալու, միասին աշխատելու, միասին հրճուելու եւ միասին կռուելու: Անհատական կեանքի մասին այս անտարբերութիւնը կը նշմարուի ոչ միայն ձախ երիտասարդներուն, այլ եւ աջ երիտասարդներուն մէջ: Եւ փաղանգներուն մէջ իրար խեղդող երիտասարդները հետզհետէ մօտեցան իրարու, միացան, — այլ եւս ոչ միայն հաւաքական, համայնական ձեւ առած է բռնելու, կռուելու եւ զարնելու զգացումը, ինչպէս կը գրէինք այս յօդուածին սկիզբը, այլ եւ ընդհանուր է իրենց արհամարհանքը հանդէպ ազատութեան: Այս երբեմնի գեղեցիկ բառը, ազատութի՛ւն, ամէն յարգանք կորսնցուցած է գերման արդի երիտասարդութեան մէջ: Ոչինչ այնքան ծիծաղելի կը համարին, որքան անցեալի այդ ռոմանթիք ժառանգութիւնը: Երիտասարդութիւնը չի սիրեր այլ եւս այն կուսակցութիւնը, որ ազատութեան մասին կը խօսի:

Միւս կողմէ այս երիտասարդութեան մէջ չափազանց զարգացած է դժգոհութեան ոգին: Եւ այս՝ շնորհիւ շարժումի իրենց ծարաւին, գործունէութեան իրենց կարօտին, «բան մը ընելու» իրենց տենչին, որ երբեմն կը հասնի մինչեւ սպանութիւն, յաճախ մինչեւ խանդավառութիւն՝ ազգային աշխատանքի մասին: Արդարեւ, քանի մը տարի առաջ, երբ խումբեր կազմուեցան օգնութեան հասնելու համար փոքր հողագործներուն, բոլորը վազեցին գիւղ, — Սաղաւարտակիրները, Շթրասէրի Սեւ Ճակատը, Հիթլէրականները: Համալսարաններն իսկ պահ մը պարպուեցան, ուսանողութիւնը դաշտ վազած ըլլալով առանց հրաւէրի:

Ի՞նչպէս բացատրել այս խանդավառութիւնը, — սէ՞ր ծայրայեղութեան, զոր յառաջ կը բերէ գերման ազգային նկարագրին եւ բացառիկ քաղաքական դէպքերու զուգորդութիւնը, սէ՞ր օգտակար դառնալու երկրին որեւէ ձեւով, վերարծարծո՞ւմ այն բոցին, որ, պատերազմին սկիզբը, այն ատեն ռազմաշունչ ոգիով, լեցուց գերման երիտասարդութիւնը, կամ փափա՞ք մարմինը կարծրացնելու եւ կամքը զօրացնելու ծանր աշխատանքներու հարկադրանքին տակ:

Աւելի ճիշդ է ըսել թէ այդ խանդավառութիւնը կը ծագի գերմանական կիրքէն (passion) կամ գերմանական կրայոյլ ոգիէն:

Այդ կիրքն էր, որ այրել տուաւ «ոչ-գերման» գիրքերը, այդ կիրքն էր, որ հալածանքի մատնեց Հրեաները, այդ ցեղային կիրքն էր դարձեալ, որ նորոյթ դարձուց սուրով մենամարտը:

Գերման երիտասարդութեան այդ կրայոյլ խոյանքը կը նշանակէ նախընտրութիւն, մտածման փոխարէն, զգացման:

Այսուհանդերձ գաղափարականութենէ զուրկ չէ գերման երիտասարդութիւնը, ընդհակառակն ան կը մեղադրէ հին սերունդը, որ նիւթապաշտ եւ շահախնդիր եղաւ: Արդի սերունդը կը հաւատայ թէ պիտի կրնայ ստեղծել նոր պայմաններ եւ նոր կեանք:

Պէտք է ըսել որ խոյանք ունի, կիրք, կորով, մարզուած է դժնդակ պայմաններու մէջ եւ զինուորական կարգապահութեամբ:

Ներկայացնենք գերմանական dynamismeի այս թարմ արտայայտութիւնը:

ԲԱՂՀԱՆ

ՄԱՐԴ ՈՐՉԱ՞Փ ԿՐՆԱՅ ՉՔՆԱՆԱԼ

— o —

Նշանաւոր գերման փիլիսոփայ Շոփէնհաուէր որ շատ քնացող մըն էր, կ'ըսէր թէ մարդ որչափ ուժեղ ուղեղ որ ունենայ այնքան շատ հանգիստի պէտք ունի: Միւս կողմէ, Ալէքսանդր տը Հիւմպօլտ, որ 90 տարեկանին մեռաւ, գրեթէ օրը երեք ժամ կը քնանար: Մեծն Ֆրէտէրիք, փիլիսոփայ Լայպնից եւ Մանտէլսօն խեղճ քնացողներ էին: Կ'ըսուի նոյն իսկ թէ Մեծն Ֆրէտէրիք ծրագրած էր հրաժարիլ քունէն: Վիրխով եւ Մոմսեն 4 ժամ կը քնանային: Մոնթէնյը, Տէքարթ եւ Քանդ ալ յամառ քնացողները էին:

Շիքակոյի համալսարանէն երկու բժիշկներ Տօքթ. Քլէյթման եւ Ֆիշըր փորձ մը ընել ուզեցին թէ մարդ որչափ կրնայ դիմանալ անքուն: Չորրորդ գիշերէն յետոյ Ֆիշըր գիտեց որ բազկերակը եւ մարմնին ջերմութիւնը իջած էին: Գալով միւս ընկերոջը, իր երկրորդ փորձովը 135 ժամ միայն կրցաւ արթուն մնալ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

—•—

ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ ԻՐԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Անցեալ անգամ ներկայացուցի Հայերու մասնակցութիւնը՝ ծխախոտի արդիւնաբերութեան մէջ:

Այժմ կ'անցնիմ միւս ճարտարագործութեանց:

ԿՕՇԻԿԵՂԷՆԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.— Վերջերս Թէհրանում հիմնուեց կօշիկեղէնի երկու մեծ գործարաններ, որոնց մէկը բաժնետիրական հիմքերով է եւ կոչւում է «Իրան Ակցիոներական ընկերութիւն»: Այս ընկերութեան մասնակցում են հայ եւ պարսիկ խառն դրամատէրեր, իսկ միւսը զուտ հայկական ձեռնարկ է:

Առաջինը քաղաքից դուրս ունի իր յատուկ սեփական շէնքը, բոլոր յարմարութիւններով: Բերել է տուել Ամերիկայից եւ Գերմանիայից 140 զանազան չափի ու մեծութեան մեքենաներ, որոնք ընկերութեան վրայ նստել են 700,000 ռիալ:

Գործարանի մէջ ձեռքի աշխատանք գրեթէ չկայ, ամբողջ աշխատանքը մեքենական է:

Գործարանից դուրս է գալու օրական 1000 զոյգ կօշիկ, որի կաշեղէնը լինելու է բացառապէս պարսկական արտադրութիւն:

Ընկերութիւնը այս գործին յատկացրել է 1,500,000 ռիալ դրամագլուխ, 3000 բաժնետոմսով, որոնց հատը արժէ 500 ռիալ:

Ընկերութեան հիմնադիր անդամներից մէկը եւ գործի նախաձեռնողը Հայ է, Պ. Ժօզէֆ Պեռնարդի, որ միաժամանակ վարչութեան անդամ է եւ գործի ընդհանուր կառավարիչ:

Ընկերութեան մասնակցում են մի քանի Հայեր եւս: Բանուորութիւնը խառն է, Հայեր եւ Պարսիկներ, իսկ մասնագէտները եւրոպացիներ են բացառապէս:

Գործարանը իր տեսակի մէջ առաջինն է ամբողջ Պարսկաստանում:

Երկրորդ գործարանը Եղբ. Սահակեաններինն է, որ իր ամբողջութեամբ Փարիզից է փոխադրուել: Այս գործարանը գտնւում է քաղաքի մէջ եւ ունի մօտ 30 մեքենաներ, ինչպէս եւ երկսեռ բանուորութիւն, մեծամասնութեամբ Հայեր:

Երկու գործարաններն էլ իրենց աշխատանքները ամբողջ ծաւալով դեռ չեն սկսել: Վերջինս միայն շուկայ հանած ունի ամառնային որոշ քանակութեամբ ապրանքներ, յատկապէս հարաւային Պարսկաստանի համար:

ԱՌԱՋԻՆ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ.— Ատրպատականի Մարաղա քաղաքում հաստատուած բժ. Հայկ Մելքոնեանը 1927 թուից նպատակ է դնում քաղաքը լուսաւորել ելեկտրական լոյսով եւ միաժամանակ այդ ուժը օգտագործել սղոցարանի համար, որով կարելի լինի պատրաստել սաբզա մրգի տախտակեայ արկղներ՝ աւելի արագ եւ մաքուր — որոնց քանակութիւնը տարեկան շատ խոշոր թուի է հասնում — քան ձեռքով պատրաստուածները: Գործը աւելի մեծ դրամագլուխ պահանջելով՝ բժիշկը իրեն ընկերացնում է իր պարսիկ բարեկամներից մէկին, Սայիդ Սուլթան Սայիտին եւ երկուսը միասին գործը գլուխ են բերում: Թէեւ սղոցարանը գործում է, սակայն դրամագլուխը նորից պակասում է: Վերջապէս բժշկին յաջողում է կազմել մի ընկերութիւն «Ջրաղբալղ Մարաղա» անունով: Ընկերութիւնը տրամադրում է 400,000 ռիալի մի գումար: Կառավարւում է ջրաելեկտրակայանը քաղաքից 7—8 քիլօմեդր հեռաւորութեան վրայ, որի կենտրոնից ուժը քաղաք է հասնում 6000 վոլտով, իսկ նոյն ուժը քաղաքի կայանում վեր է ածւում 230 վոլտի: Ջրելեկտրակայանը ունի 74 ձիու ուժ, որ կարելի է բարձրացնել մինչեւ 400ի: Այդ ուժով գործելու է սղոցարանը, որ կարելի է օգտագործել նաեւ արդիւնաբերական այլ ձեռնարկների համար: Քաղաքը 1932 թ. նոյեմբերից լուսաւորւում է ելեկտրականութեամբ:

×

Թաւրիզի մէջ Սալմաստեցի եղբ. Սահակեանները հիմնել են գործարանային ընդարձակ մի շինութիւն որ գործում է 1930 թուից: Մեքենաները բերուած են Գերմանիայից եւ ունի հետեւեալ ճիւղերը.

Ալրաղաց մեքենաների բաժանմունք, որ միանգամայն օրինակելի է: Բոլորովին չմաքրուած ցորենը 7 անգամ զանազան մեքենաների տակից անցնելուց յետոյ, վեր է ածւում 8 տեսակ ալիւրի, տարբեր որակներով:

Սղոցարան, որ յատուկ մեքենաներով տախտակներ են քաշում վաճառքի եւ գործարանի պէտքերի համար:

Իւղհան մեքենաներ, որ ճզմելու եւ զտելու իր մասերով իւղեր են առնում կտաւատից, բամպակի սերմից, ժանտաթզենիից (զարչակ) եւ արեւածաղկից:

Օճառի գործարան, որ եղբ. Շահգելդեանների «Միր» ընկերութեան լուացքի եւ ձեռքի օճառներից յետոյ, Պարսկաստանի մէջ երկրորդ տեղն է գրաւում: Սպառւում է ամսական 2000 փութ: Այս երկու գործարանների օճառները մեծ հարուած հասցրին ռուսական սապոնի ներածման:

Չոր մրգի պատրաստութիւնը, որ կապ ունի արտաքին շուկայի հետ, այնքան էլ յաջող ընթացքի մէջ չէ, համաշխարհային տնտեսական տագնապի շնորհիւ:

Գործարան են այցելել Տէր Ներսէս արք. Մելիք Թանգեան, պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, վաճառականներ եւն., որոնք կատարուած աշխատանքները համարել են մեծ գնահատութեան արժանի գործ:

Ծխախոտի եւ օճառի «Միր» գործարանը հիմնուել է 1925 թուին Թաւրիզում: Հիմնադիրներն են Սալմաստեցի եղբ. Շահգելդեանները: «Միր» ընկերութիւնը առաջին տարին իր ուշադրութիւնը կենտրոնացրեց ծխախոտի եւ գլանիկի գործի պատրաստութեան վրայ, որի համար Տաճկաստանի Սամսոն քաղաքից բերել տուեց ընտիր եւ լաւագոյն տեսակի ծխախոտի կանդեր մշակելու Ուրմիոյ Տաթլու գիւղի իրենց հողերում: Արդիւնքը եղաւ յաջող, որակով աւելի բարձր, քան Ռէշտի ծխախոտը: Մասնագէտը հայ է, Պ. Լեւոն: Լաւ ընդունելութիւն ունի ներքին շուկայում:

Նոյն ընկերութեան օճառի գործերի մասնագէտն է Վահրամ, որ ուսանել է Կիեւում:: «Միր» սապոնները — թէ լուացքի եւ թէ ձեռքի — ունին շատ յաջող սպառում: Ամխներ... դել, որ միայն Թէհրանում սպառ... են 50,000 ռիալի, չհաշուած միւ... դաքները: Կառավարութիւնը ... ցում է գործի յաջողութեան: ... բարոյական քաջալերանքից, ... տակամութիւն է յայտնել նաեւ ... մական վարկ տալու՝ գործը աւ... դարձնելու համար: Օճառի ... րատութիւնը կատարւում է մե... ներով: Ատրպատականի զօրքին, ... տական հիւանդանոցին, ամեր... հիւանդանոցին այդ ընկերու... է օճառ տալիս:

Ընկերութեան օճառի տեսակ... մատուցուել են երկրի վեհափ... որ հաւանել է եւ որպէս բարո... քաջալերանք ընկերութեան շնոր... արքայական հրովարտակ եւ ... չան:

«Ումիդ» Կաշուեգործարան... նոյնպէս հայկական ձեռնարկ է, ... նուած է Թաւրիզում 1931 թ. Գ... րանը ունի սեփական շէնք: գործ... եւրոպական մեքենաներով եւ ... րանային ամէն յարմարութիւ... Ամսական արտադրում է 1200 կ... գոմէշի կաշի եւ 6000 ոչխարի ... Բանուորների համար սահման... շարք յարմարութիւններ — ճաշ... թէյարան, բաղնիք, գեղատուն... Կառավարութիւնը խրախուսում... ջակցութիւն է ցոյց տալիս գործ... նին: Լաւ ընդունելութիւն ունի ... ներքին շուկայում:

×

Որդիք Թ. Աֆթանդիլեա... Թաւրիզում տարիներից իվեր ... զբաղւում են չոր միրգ պատրաս... եւ վաճառելու գործով: Հրապա... հանած միրգերը իրենց մաքրու... եւ բարձր որակով լաւ ընդու... թիւն են գտել թէ Ռուսաստան... թէ Եւրոպայում որ վերջին տա... րին մեծ սպառում ունէր:

Պարսկաստանի մէջ գործող ... տական «Perskom» ընկերու... պարսկական չորմրգեղէններ... նակութեամբ է արտահանում, ... մասնագիտական պատրաստու... յանձնուած է դարձեալ Որդիք Թանտիլեաններին:

Վերջերս «Պչէլա» (Մեղու) ... կան ընկերութիւնը Թէհրանում ... նել է, պայուսակի, մետաղե... ճակների, զանազան պահա... թիթեղեայ գունաւոր տուփերի... խայի խաղալիքների գործարան... հայ մասնագէտներով:

Այդ բոլոր արտադրութիւննե... րենց շինուածքով, արտաքին մաքր... թեամբ չեն տարբերւում եւրոպակ... գործերից: Արժէքները համեմ... բար մատչելի են, հետեւապէս ե... պազայ նուաճումները ապահով...

Ք—ՉԱՀ...

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Ճէքի Քուկընին հարցուց ... տիկին մը, որ Հոլիվուտի մէջ ... տիոն կ'այցելէր.

— Ալ բաւական մեծ ես համ... ունելու համար:

Ճէքի պատասխանեց ... թեամբ.

— Ե՞ս, ոչ. բայց դուք, ... բաւական տարիքոտ էք այդ ... համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՍԷՐ»

(Քերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

—•—•—

Գ.

Տղայ մը որուն հոգին ու միտքը ճոխ եղած են՝ հիւանդ է ինկած: Բանաստեղծը որ այնքանով կը ճանչնայ, կը դարձնէ իր հնչեակներէն մին՝ «Աղօթք հիւանդ տղու մը համար»: Եւ շատ մը բաներէ յետոյ, կը յիշեցնէ Աստուծոյ.

Եւ թէ ի՛նչպէս հեռուէն ես իր վրայ
կը դողամ ···:

Բանաստեղծը գիտէ որ կան մարդիկ որոնք մնացած են տղայ եւ կը սպասեն իրենց սիրելու ժամին հակառակ ամենայնին հաւանականութեան զգացումին.

Անո՛նց, ո՛վ Տէր, գթութի՛ւն: Անոնց
համար, Տէ՛ր, գիտե՛ս
Թէ չունին ոչ մէկ շընորհ՝ բաց ի
մահուան շընորհէն ···
Թո՛ղ հրրեշտակդ հոգէառ բացառա-
պէ՛ս ըլլայ հեզ,
Ըլլայ աղուոր եւ թոյլ տայ որ զինք
ուժգին համբուրեն ···:

Բանաստեղծը կը տառապի տեսնելով որ մարդկային հաւաքականութիւնները կը դեղերին վիհերու ծայրը եւ կը խնդրէ Տիրոջմէն որ առաջնորդներու «մտքի պատրոյգը» չմարեցնէ ու ծառայէ միայն ճշմարտութիւնը փնտռելու: Ան կը տառապի որ զօրաւորներուն օրէնքը կ'իշխէ կեանքին մէջ ուր առանց նեցուկի ծերերը, առանց գորովի մանուկները, տկարները կը ճզմուին եւ կը խնդրէ որ Տէրը ուժեղներու սրտին մէջ սէր կաթեցնէ: Եթէ ուրիշ կերպ կարելի չէ ընել, ան կը խնդրէ որ ընդհարումները կարճ ըլլան եւ արդար խաղաղութիւնը հաստատուի շուտով «կռուողներուն մէջ տխուր»:

Թո՛ղ սասանին ու փշրին բարձրը բեր-
դերն անառիկ
Եւ իյնան վար պատնէշները զրահա-
պատ քուրթեանց
Ամէն մարդու հաւասար թող բաժնըւի
ամէն գանձ·
Թո՛ղ պարտէզները բացուին եւ թող
խուժեն հոն մարդիկ,
Բայց չըկոտրեն ոչ մէկ ծառ, չըճզմեն
ո՛չ մէկ ծաղիկ ···:

Եւ յետոյ, այս մէջբերումները դեռ ոչինչ կը նշանակեն: Ոչինչ ունին անոնք ինքնայատուկ եւ բացառապէս ուժեղ:

Այն որ երկրս աւելի կարեւոր է՝ այդ ոգին տարածուած ըլլալն է ամբողջ գործին մէջ: Ինչպէս ազնուահոգի ու խաղաղասէր մարդու մը ոչ միայն խօսքերէն ու գործերէն այլ իր ամենափոքր շարժումէն, նիստ ու կացէն, ձայնի թրթռացումէն, դէմքի կծկումէն կը ծորի եղբայրութեան ընդերային զգացումը, այնպէս ալ, երկին ամբողջութենէն, նոյն իսկ այն կտորներէն որ արտաքնապէս օտար են այդ բէմային՝ կը թրթռայ մեծ գորովանքի այդ ոգին: Տաղերու անուղղակի եւ տակից իսկ աւելի թափանցող ճամբաներէն՝ ան կը պտղի ամէն էջի վրայ: Այդ պատճառով է որ երկը հիացումի զգացումին հետ կը դրուէ նաեւ սիրոյ զգացումը: Այդ պատճառով էր նմանապէս որ այդ հատորը կը նկատէի որպէս վերջնական հանգրուան որուն մէջ, քանի երթայ, հեղինակը պիտի խորանայ: Արդարեւ, մենք չունինք այստեղ այդ տաթիւ, մեծ կանչեր եւ հզօր աղաղակներ, բայց ինչ որ կայ՝ կը զգանք որ ճիշդ է, անկեղծ է, վարակող է: Ես կը կարծեմ նոյն իսկ որ հոս եւս հեղինակին չափի զգացումն է որ զինքը պահած է անկեղծ թրթռականութեան մը ոչ շատ լայն, ոչ ալ շատ խոր շրջանակին մէջ՝ տալու համար այդ շեշտին, նոյնքան թանկագին առաքինութիւններ, անկեղծութիւն, սակաւաբանութիւն, զսպում: Երբ եւ իցէ կարելի չէ զինքը բռնել աժան վերացումներու վայրէջքին մէջ, դիւրին քարոզներու ծանծաղուտին ու շողշողուն բառերով սուտ գոհարեղէններու շինութեան: Հոս չէ որ պէտք է փնտռել, երդում տալ առնելու, անէծքի, վրէժի կոչակներ ձգելու ու առնելու, լուտանքներու ու Աստուծոյ դէմ ծառացումներու ուխտեր ընելու ու քակելու գոյնզգոյն կատակերգութիւնները: Բանաստեղծը հետզհետէ կորսնցուցած է իր եսին պահանջները, հետզհետէ աւելի տիրական է իր մէջ՝ իր եսը ընդհանրականին խառնուած ըլլալու գիտակցութիւնը· բարբառումները իր սրտին մէջ կը գտնեն նաեւ իր բոլոր եղբայր կուրծքերունը:

Քաղցր համակերպում մը անխուսափելիօրէն կ'ընկերանայ այդ մայր երակին: Բանաստեղծը կ'ընդունի իր ճակատագիրը եւ իր հայրենիքինը: Մահուան գաղափարը չի վախցներ զինք ու ինք մօտ է բնութեան ու ինք կը զգայ անոր խորհուրդներուն անթափանցելի, գոնէ ոչ չար ու զանոնք կառավարելու իր անսահման անզօրութիւնը: Իրեն համար ոչ թէ տարտամ միտք այլ շօշափելի զգացում դարձած է որ մեծ չարիքները ունին իրենց յաճախ անտեսանելի եւ կուտակուող հակաչարիքները: Այս ճշմարտութիւնը աշակերտ մըն ալ կարող է գիտնալ բայց զայն զգալ այսպիսի չափով մը որ գործօն ազդակ դառնայ ներաշխարհին մէջ, որ յառաջ բերէ հակազդեցութիւններ, որ գունաւորէ ամբողջ զգայնութիւն մը, որ յաջողի ստեղծել մտքի ու զգացումի մեծ համադրութիւն մը, տեւական հաշտութիւն մը՝ այդ այնպիսի հանգրուան է որուն միջակները չեն հասնիր եւ շատեր տաղանդաւորներէն իսկ դատապարտուած են չհասնելու: Այդ արդէն աշխարհահայեցողութիւն է:

Աւելի յետոյ բանաստեղծը իր ... ուածքը ունի իր մերձաւորները ... շարող մեծ խնդիրներուն առջե... անհատը ու անհատի խումբերը ... սօր, անըմբռնելին պակուցէ... լումին մէջ, պարզած են եսապ... թեան դրօշակը ու խունկ կը ծխ... ժի կուռքին առջեւ՝ երբ թիւ... ւանչանի մասնագէտները, ... րէն անզօր սրտի ու նիւթի անօ... այս տագնապին առջեւ՝ անանկ... երբ գոյնզգոյն ու գոռոզ բանա... դուրս եկան պատառ մը հացի ... հոգիները գերեվարելու՝ հայ ... բակոծ երգիչը իր փոքրիկ այլ ... վճիտ հնչիւնը կուզայ խառնել ... պանքի մեծ աղաղակներուն: Ո՞վ ... նայ պնդել թէ փրկութիւնը կրնայ... կողմերէն չգայ:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

(Վերջ)

ԿԱՆՏԻԻ ՎԻՃԱԿԸ ԾԱՆՐԱ...

Հնդկական կառավարութիւնը ... արձակեց Տիկին Կանտին, որ ... կարենայ խնամել իր ամուսինը՝ ... նայի հիւանդանոցին մէջ: Բժիշկ... կը յայտարարեն թէ վտանգաւոր ... տինանի մը հասած է Կանտիի ... ջական վիճակը:

Ո՛ւր կը հոսին Հօկին դրամները

— :-: —

«Երիտասարդ Հայաստան» (Ամերիկա), օրկանը այն Հնչակեաններուն որ ունին խորհրդային ուղեգիծ, հետեւեալ մերկացումները կ'ընէ Հօկի գործերուն եւ անոր կեդր. վարչութեան նախագահ Գր. Վարդանեանի մասին (22 յուլիս).

— Տասնեակ մը տարիներու պատմութիւն ունի Վարդանեանի վարած Հօկեան քաղաքականութիւնը հայ գաղութներու մէջ, եւ տարը տարին բռնական եղաւ ցոյց տալու, թէ ընկեր Վարդանեան գաղութահայ աշխատաւորական զանգուածները Խ. Հայաստանին կապելու եւ մօտեցնելու տեղ՝ մահացու կերպով հարուածեց Խ. Հայաստանին համակիր շրջանները եւ զանոնք եթէ չըսենք հեռացուց, բայց դէթ ուծացուց հանդէպ հայրենիքի օգնութեան գործէն:

Ընկեր Վարդանեանը ՀՕԿը միջոց ունեցեց կուսակցութեան եւ տարուեցաւ փառահիլ շարք մը առաւ-փոխառու տարրերու, որոնք մեծամասնաբար գաղութահայ աշխատաւորական զանգուածներու ոչ վստահութիւնը ունէին եւ ոչ ալ ունեցած կրնային ըլլալ ամենափոքրիկ խանդավառութիւն մը հանդէպ աշխատաւորական Հայաստանին:

Վարդանեան քաղաքականութիւնը պատճառ եղաւ գաղութներու մէջ իր շինած Հօկեան կեդր. Վարչութիւններուն մսխուած - փսխուած աշխատաւոր զանգուածներու նուէր բազում հազարներուն, որոնք տրուած էին Հայաստանի շինարարութեան անուով եւ սակայն սահեցան, փճացան, «կուսակցական մարդոց» անիմանալի գործերուն մէջ ···

Վարդանեան քաղաքականութիւնը ծանր աճացի տուաւ Բարեգործական Միութեան, նոյն քաղաքականութիւնը Հայրենակցական Միութիւնները խարխլեց Հօկեան (կուսակցական) կեդր. Վարչութիւններու, որոնք ոչ միայն չկարողացան վստահուած գումարները շինարարութեան նպատակին գործածել, այլ եւ վստահուած գումարները զանազան բացերու տակ քշեցին զանազան անդունդները:

Ամերիկայի մէջ Հօկին վստահած Հայրենակցական Միութիւն կայ, որ Ամերիկայի Հօկին տուած հազարները Հայաստան հասնիլը կամ չհասնիլը ստուգելու համար, ամբողջ մէկ տարի հեռագրած ու գրած է Երեւան եւ դեռ կրցած չէ իմանալ···: Օրինակ Սեբաստիոյ Հայրենակցականը եւ ուրիշներ:

Ընկ. Վարդանեան շատ մեծ աճացի տուաւ նաեւ Հայրենակցականներուն եւ չուզեց կամ չկրցաւ կատարել այն յանձնառութիւնները, որոնք ըսեր, գրեր եւ ամէն կողմ լեցուցեր էր:

Ընկեր Վարդանեանը տարուած էր հրճականութեամբ եւ Երեւանի մէջ Հայրենակցականներու դրամով սեղանաւորութիւն ընելու պաշտօնը կը ցուցահանէր ··· Այս խնդրոյ մասին եթէ ենք միտինք թիւերու դիմել· պատկերը կը դառնայ ահաւոր:

«Վարդանեան քաղաքականութեան մէջ, Հօկի գումարները մսխուեցան կուսակցական թերթերու, գործիչներու, անարժէք եւ անպատասխանատու քարտուղարներու եւ հիմա Ամերիկահայ Հօկի բացն է՝ 9730 տոլար, որուն 7030ը կը կազմեն «այլեւայլներ եւ այլ եւ այլ պարտքեր»:

Դեռ պիտի ստուգուի կարգ մը Հայրենակցականներու կողմէ Հօկին վստահուած գումարներու Հայաստան ղրկուած ըլլալը կամ չըլլալը···

Ընկ. Վարդանեանէն հաստատուած լիազօրուած երեւ առած Հօկի տեղական պաշտօնէութիւնը, որ կը կոչուէր Հօկի Կեդր. Վարչութիւն, Հօկը փաթթեց կոմ. կուսակցութեան «Հայ հաստուած»ի անխմանալի մալէզին եւ շինարարութիւնը փոխեց քաղաքական խարկանքի եւ թրթուրի նման քաշեց եւ փճացուց հայ աշխատաւորներու Հայաստանին նուէր տրուած գումարները:

Բարեգործական, Հնչակեան, Ռամկավար եւ այլ Հայաստանին բարեկամ տարրեր չէին կրնար Հօկի պատասխանատու պաշտօնեաներ ըլլալ···

Ընկեր Վարդանեանը քանդեց եւ կործանեց գաղթահայութեան խանդավառութիւնը եւ գուրգուրանքը հանդէպ Խ. Հայաստանին:

Ամերիկահայ Հօկի վարչութեան այս տարուան հաշիւները վաւերացուած չեն եւ անցեալ տարիներու նոյն մաղձիկը պաշտօնէ հեռացուած են իրենց այլազան քանդում եւ փճացումներուն (նիւթական եւ բարոյական) հետեւանքով: Հարկ է որ Վարդանեանը ինքը գայ եւ ծածկէ իր մարդոց յառաջացուցած վէտերը···:

Վարդանեան քաղաքականութեան անկումը մէ՛ քիչ ուշացաւ, եւ սակայն լաւ է ուշ քան անագան, կ'ըսէ առածը:

Կը յուսանք թէ Հայաստանի Հօկի գլխաւոր վարչութիւնը յետ այսու Հօկը կը դնէ իր կոչման եւ իսկական նպատակին շուրջ ու գաղութահայերս միանգամ ընդ միշտ կ'ազատէ հայրենասէր եւ լումպէն — պրոլետար պօշ տարրերէն··· »:

Կոմիտաս վարդապետի «Անգիր» երգերը

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Երժ. Միութիւնս անցեալ դեկտեմբերի ընդհ. ժողովին մէջ, լսելէ ետք իր ղեկավարին դեկուցումը, միաձայնութեամբ քուէարկած է 2500 ֆր. հրատարակելու համար Վարդապետին այն երգերը՝ որոնց ձեռագրերը գոյութիւն չունին եւ զորս իր յիշողութեան մէջ անաղարտ պահած է Պ. Վ. Սարգիսեան:

Այս գումարով օգոստոսին վերջը լոյս կ'ընծայուի առաջին պրակը (1000 օրինակ) որ կը բովանդակէ 10 անգիր երգեր: Հատորը ամբողջովին կը դրուի Կ. Վ. Յանձնաժողովի տրամադրութեանը տակ:

Այս առթիւ վարչութիւնս շահեկան կը նկատէ քաղուածք մը տալ Պ. Սարգսեանի ծանօթագրութենէն որ իրր նախաբան կը ծառայէ վերոյիշեալ առաջին պրակին.—

«Կոմիտաս վարդապետ չէր սիրեր անմիջապէս գրի առնել իր մշակած երգերը, այլ շնորհիւ իր արտակարգ յիշողութեան սովոր էր մտքի մէջ նախապէս յղկել ու հասունցնել զանոնք երկարօրէն: Այս ձեւով, երկունքի մէջ գտնուող նիւթերու հսկայ պաշար մը կը սպասէր իր լինելութեան ժամուն՝ լոյս աշխարհ գալու համար: Ահա թէ ինչու աղէտներու մեծագոյնը կը համարուի այն հիւանդութիւնը որ մթագնեց անոր մտքի լոյսը, մինչ նա կը գտնուէր իր ուժերու կատարեալ փթթումին մէջ:

Արդարեւ իրր զուտ երաժշտական աշխատանք շատ քիչ բան գտնուած է իր կցկտուր նօթերու դէզին մէջ: Բացի պատարագէն (որ լոյս տեսաւ վերջերս) կը յիշուի նաեւ 300է աւելի ու -- դաշնաւորեալ մեղեդիներու հաւաքածոյ մը որ առաջին անգամ նշմարուած է 1919ին, երբ վարդապետին գոյքերը Պոլսոյ մէջ բացուեցան ցուցակագրուելու համար Պատրիարքարանի հսկողութեան տակ: Աւելի վերջը կրկին բացուած են անոնք Հայ Արուեստի Տան կողմէ, իսկ 1921ին, անոնց մէջէն իրր ձեռագիր թղթերու ծրար մը պատռուած ու ղրկուած է Փարիզի Կ. Վ. Յանձնաժողովին որ յետ քննութեան չէ գտած վերոյիշեալ հաւաքածոն: Վերջերս հետաքրքիր ուրախութեամբ լսած ենք որ Հայաստանի Պետհրատը մտադիր է լոյս ընծայել ի միջի այլոց Կոմիտասի մեղեդիներու ստուար մէկ ժողովածուն: Զենք գիտեր թէ մեր ակնարկա՞ծն է այս, անոր մէկ արտագրութի՞ւնը թէ ոչ բոլորովին տարբեր հաւաքածոյ մը: Ցարդ մեր հսկողութեան տակ հրատարակուած «Նոր Տաղք»ի 5 պրակներուն նիւթերը բոլորովին անգիր չէին, քաղուած ըլլալով մեծ մասամբ վարդապետին բարեկամներուն մօտ պահուած արտագրութիւններէ: Անոնցմէ դուրս սակայն մեզի ծանօթ են շարք մը մշակուած երգեր զորս վարդապետը 1911էն 14 սորվեցուցած էր Պոլսոյ իր խումբերուն եւ որոնք — ինչպէս վերեւ ըսի — պէտք է ենթադրել որ գրի առնուելու հասունութեան մէջ չէին գտնուեր տակաւին, քանի որ ձեռագրերուն մէջ չեն տեսնուած: Բարեբախտաբար կրցած եմ յիշողութեանս մէջ անջնջելի պահել զանոնք իրենց բոլոր ձայներով եւ գրի առած՝ 1922ին Փարիզի մէջ: Ուրախ եմ որ Մարսէյլի Հայ Երաժ. Միութիւնը, պատեհութիւնը կուտայ ինձ հանրութեան մատչելի դարձնելու անոնց առաջին տասնեակը: Վ. Ս.»:

Միութիւնս կը կարծէ վարդապետին հանդէպ իր անսահման երախտագիտութեան հարկը մատուցած ըլլալ մասամբ, հատորի համեստ աղբիւր մը ստեղծելով անոր համար եւ այս առթիւ պարտք կը համարէ իր շնորհակալութիւնը հրապարակաւ յայտնել իր սիրելի ղեկավարին՝ որուն աշխատանքը կոչուած է կորուստէ ու չահագործումէ փրկել մեծանուն վարդապետին մտքի ծաղիկները:

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈԶ ԵՕԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

—·—

ՎԻԷՆ.— Սիրելի հայրենակիցներ, համաձայն ծրագիր կանոնագրի առաջին յօդուածի տրամադրութեան, Եօզկատի եւ Շրջ. Ընդհ. Հայրենակցական Միութեանս Վիէնի մասնաճիւղը քանի մը ամիս առաջ, միաձայնութեամբ վճռեց, Խ. Հայաստանի որ եւ է մէկ գիւղաքաղաքին մէջ «Նոր Եօզկատ» անունով թաղ մը շինել: Հայր. Միութիւնս ալ դէն իսկ առանձնապէս տեսակցած է Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահ քաղաքացի Գ. Վարդանեանի հետ եւ նախնական ձեւակերպութիւնները լրացուցած ըլլալով անոր յանձնած է փոքրիկ գումար մը որպէս հիմնադրամ: Մենք մեր Եօզկատցի հայրենակիցներու ազգային եւ հայրենասիրական ազնիւ զգացումներուն վստահ ըլլալով, առինք այս յանդուգն քայլը որ կը պահանջէ հսկայական զոհողութիւններ:

Սիրելի հայրենակիցներ, եթէ գաղթահայ Եօզկատցիներս մեր պատմական եւ սիրելի ծննդավայրին — Եօզկատի — անունը չկարենանք անմահացնել ինչպէս Մալաթիացիները, Սեբաստացիները, Խարբերդցիները եւ Թոմարզացիները եւն. ժամանակի անգութ ձեռքը պիտի ջնջանայ մեր ճակատներուն իր սեւ խարանը կնքել եւ մեզ բոլորս ալ նետել մոռացութեան անյատակ անդունդը ··· Տարագիր, բազում անգամներ զանազան զրկանքներու ենթակայ, գործարաններու ծուխին եւ թունաւոր մուխին մէջ աշխատող եւ թերեւս ալ անտեսական ահաւոր տագնապին համայնակուլ ճիրաններուն մէջ գալարուող եւ վաղուան վիճակովդ անստոյգ սիրելի Եօզկատցի հայրենակից, քեզ եւ քու ընտանիքդ աստանդականութենէ փրկելու եւ վեց հարիւր տարիներու քու երազած եւ այսօր իրականացած — միս եւ արիւն դարձած — հայրենիքդ վերադարձնելու համար է որ սոյն ծանրածանր գործին ձեռնարկեցինք: Հայրենակիցներ, «Նոր Եօզկատ» թաղը, հին, պատմական եւ մեծ Եօզկատին, գողարիկ յուշարձանը պիտի ըլլայ, որուն համար սոյն որոշելին կոչը կ'ուղղենք համայն աշխարհի Եօզկատցիներուն, որպէսզի մեզի հետ ձեռք ձեռքի տալով, կուրծք-կուրծքի գալով աջակցին սոյն նուիրական եւ վեհ ձեռնարկին, որ պիտի պայծառացնէ մեր ճակատները: Կերտենք մեր թաղը եւ մեր աչքերը դարձնենք դէպի հոն— «Դէպի Երկիր», որպէսզի շուտով միանգամ ընդմիշտ թօթուես քու թափառականի կօշիկդ եւ յոգնաբեկ ոտներուդ փոշին եւ կարենաս երթալ եւ քու քրտինքդ խառնել հայ աշխատաւորներու քրտինքին, սիրելի հայրենակից, մի՛ լսեր, ձայն տուր մեզ:

Ի դիմաց Վարչութեան
Նախագահ՝ Միհրան Աւագեան
Քարտուղար՝ Վարուժան Ղազարեան

Յ. Գ. Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել վարչութեանս M. Avakian 19, Rue de la Tuilerie Vienne, Isère France

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—·—

ՔԼԱՄԱՌ.— Կիրակի օր հարիւրաւոր ընտանիքներ եւ երկսեռ երիտասարդներ պատասխանած էին Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ ենթակոմիտէի դաշտահանդէսի հրաւէրին՝ Քլամառի պաղ աղբիւրին մօտ: Նոյն իսկ հեռաւոր արուարձաններէ եկողներ կային:

Հակառակ կարգադիր յանձնախումբի եւ բանախօսի բացակայութեան — արդիւնք ցաւալի թիւրիմացութեան մը — օրուան նախագահին կարգադրութեամբ եւ Զաւարեան կոմիտէի ընկերներու պատրաստակամ աջակցութեամբ դաշտահանդէսը անցաւ խիստ յաջող, ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

«Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Տ. Օննեանի նուագեց «Մեր Հայրենիք»ն ու «Մշակ բանուոր», որմէ վերջ նախագահ ընկ. Հրանտ Սամուէլ շուրջ կէս ժամ խօսեցաւ օրուան հանդէսին շուրջ, ոգեւորելով ներկաները: «Այս կանաչազեղ բլուրներն ու պաղպաջուն աղբիւրները կը յիշեցնեն, ըսաւ, մեր հայրենի լեռներն ու ձորերը, մեր սառնորակ ակերն ու զուլալ ջուրերը: Ուրիշ ոչ մէկ վայր այնքան հարազատօրէն պիտի ոգեկոչէր մեր հայրենիքն ու ապրեցնէր մեզ անցեալի թանկագին յիշատակներով: Պարբերական այս հաւաքոյթներուն նպատակն է Հայը Հայ պահել ազգերու այս ովկէանին մէջ, ուր ձուլումի եւ այլասերումի վտանգը ամէն վայրկեան կը սպառնայ մեր թափառական ցեղին: Մեր հայրերը հայութիւնը անեղծ պահեցին այնպիսի երկիրներու մէջ՝ ուր չկային մարդկային տարրական ազատութիւններն իսկ,—կեանքի, ինչքի եւ պատիւի ապահովութիւն: Վայ եւ անէծք մեզի եթէ մենք այս քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ չկարենանք անվթար պահել մեզի ժառանգ ձգուած թանկագին աւանդը՝ հայ անունը»:

Գեղարուեստական բաժինն ալ շատ ճոխ էր: Տիկ. Ծաղիկեան իր յեղափոխական հոգեցունց երգերով փոթորկեց բոլորը: Ընկերներ Մելքոն Պետրոսեան եւ Օննիկ Կարապետեան իրենց արտասանութիւններով զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Օր. Մարի Այվազեան «Կոմիտաս» երգչախումբէն եւ Պ. Պ. Սեպուհ Կիւլեան եւ Փէհլիվանեան երգեցին հայրենի երգեր: Պ. Օննիկ Թիւթիւնճեան նուագեց ջութակի վրայ: Իսկ «Եփրատ» օդը կը թնդացնէր հայկ. եւ եւրոպական եղանակներով մանաւանդ պարերգներով, երիտասարդ զոյգերուն առիթ ընծայելով պարելու:

Գեղարուեստական բաժնի աւարտումէն վերջ, տեղի ունեցաւ աճուրդ որմէ գոյացաւ 180 ֆրանք: Յետոյ կազմուեցան խմբական սեղաններ՝ մարգերուն վրայ, երգերու եւ բաժակաճառերու ջերմ ու վարակիչ մթնոլորտի մը մէջ: Հայկական խմբական պարերու եւ շուրջպարերու մէջ վերջ գտաւ դաշտահանդէսը երբ արդէն մութը կոխած էր եւ երբ դեռ ոչ ոք կ'ուզէր բաժնուիլ. այնքան մեծ էր ոգեւորութիւնը:

Շրջուն Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (13 օգոստ.).

— «Գաղութներու մէջ, Սուրիայէն յետոյ, Յունաստանն է որ կուգայ, ուր Հայերը կը պահեն իրենց ազգային ինքնութիւնը ու չեն ենթարկուիր անտեսանելի բայց ահարկու այն ուժին, որուն ձուլում անունը կուտան: Եւ այս, շնորհիւ հելլէն ժողովուրդի օտարասէր եւ մարդասէր բնաւորութեան:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ տասը տարուան ընթացքին ի՞նչ եղած է մեր ժողովուրդի ազգային դիմագիծը: Զափազանցութիւն չըլլայ եթէ ըսենք որ մեր մէջ տակաւին շատ քիչեր գիտեն յունարէն պարզ խօսակցութիւն մը: Մեր զաւակները հայ վարժարաններու մէջ կը դաստիարակուին, կատարելապէս տիրանալով իրենց մայրենի լեզուին:

Գլխաւոր քաղաքներու մէջ կեդրոնացած կ'ապրի մեր ժողովուրդը, կազմելով հայկական թաղեր: Հաւաքական կեանքը թոյլատու եղած է որպէսզի ազգային սովորութիւնները եւ բարքերը պահպանուին ու ստեղծուի իսկապէս ազգային կեանք: Ոչ մէկ գաղութի երիտասարդութիւնը եւ պատանեկութիւնը այնքան խանդավառօրէն փարած չէ իր ազգային նուիրականութիւններուն, որքան Յունաստանի մէջ:

Հոգեկան անդորրութիւն եւ խաղաղութիւն վայելած ենք, շնորհիւ հելլէն ժողովուրդի եւ անոր ներկայացուցիչներուն լաւագոյն զգացումներուն:

Տնտեսական դժուարութիւններու ենթակայ այս երկիրը, Եւրոպայի հետ հաշիւներ կարգադրելու մտադրութեամբ, եթէ կրկնած է երբեմն հայ գաղթականութեան բեռ ըլլալը, մենք դժգոհելու պատճառ չենք կրնար ունենալ: Յունաստան իրաւունք ունի յաճախ Եւրոպայի երեսին նետելու թէ այս փոքր երկիրը զգաց բախտակից ժողովուրդի մը ցաւը, մինչ մեծերը ուրացան զայն, ամէն կերպով:

Ինչ պայմաններ ալ ստեղծուին յառաջիկային, Յունաստանի մէջ պիտի մնայ կարեւոր հայ գաղութ մը ու ան պիտի ըլլայ առաջիններէն որ պիտի կարենայ պահել իր ազգային ինքնութիւնը:

Արտասահմանի մեր հայրենակիցները եւ պաշտօնական մարմինները պէտք է մօտէն հետաքրքրուին յունահայութիւնով: Անոր զարգացումին եւ աճումին սատարող բազմաթիւ ազդակներ կան, որոնք անտեսուած են: Մինչեւ հիմա թերացած են, ենթադրելով զայն «հելլենական դժոխք»:

Դեռ կ'անդրադառնանք այն կարելիութիւններու եւ պարտականութիւններու մասին, որ արտասահմանը ունի մեր գաղութին հանդէպ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԶԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 օգոստ.— Զարսանճաքի Հայրենակցական միութիւններու կեդր. վարչութիւնս յանուն իր մասնաճիւղերուն (Սուրիա, Ֆրանսա) ի գիտութիւն եւ միանգամայն իբրեւ ազդարարութիւն կը յայտարարէ բոլորին որ «Զարսանճաղի Հայր. միութիւնս իր մէջ կ'առնէ Բերրի, Մեծկերտ, Խոզաթ, Բերդակ ու իրենց բոլոր շրջանները:

Միութիւնս սկզբէն իսկ ընդգրկած է բոլոր նախատեսուած նպատակները, (ուսումնական, վերաշինական եւ նպաստ) այնպէս որ աւելէ առաջ կամ յետ այսու Զարսանճաղի անունով որ եւ է միութեան մը հրապարակ գալը կը գտնէ աններելի, եւ յանուն օրէնքի կը զգուշացնէ հեռու մնալ մեր ուժերը ջլատելու որ եւ է փորձէ, քանի որ առանց ատոր ալ, նոյն դժբախտութիւնը արդէն իր աւերները կը գործէ մեր ընդհանուր ազգային ճակատին վրայ:

Կեդր. Վարչութեան
Ատենապետ՝ Յովհ. Տէօքմէճեան
Ատենադպիր՝ Գ. Կախօեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (6)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—·:—

Ելաւ, նորից կանգ առաւ՝ տունը դիտեց եւ պատրաստուեց նստելու, երբ յանկարծ սառած ու ապշած նայեց դէպի քարակոյտը, որ հեռու չէր տան դռնից:

Այնտեղ, մէջքը քարերին տուած, նստել - կծկւել էր մի պառաւ կին, ծնկերի մէջ առած երկար ցուպ, կողքին մի մեծ գամփռ:

Խոշոր մարմնով, բայց ցնցոտի հագած կինը աչքերը փակել՝ կարծես ննջում էր: Փոշոտ էր, գունատ եւ յոգնած:

Երբ լսեց ոտնաձայն, ցնցւեց, իր միակ աչքը բաց արաւ ու նայեց:

Երկուսի ակնարկները հանդիպեցին իրմեանց: Տղամարդը սոսկումով ետ քաշւեց, իսկ պառաւը ոտքի ելաւ:

— Խաթ — Սարա՛ ··· գոչեց տղամարդը:

Խաթ — Սարան մի քայլ արաւ դէպի նա եւ ասաց.

— Երեւի «մայր» բառը մոռացել ես ··· Ա՞յս է տունդ:

Ու քայլեց դէպի դուռը:

Տանտէրը ջանաց աննկատելի կերպով նրա դէմը կտրել ու ասաց.

— Այստե՞ղ ··· ո՛չ, այստեղ մի՛ մտնիլ···:

— Այդպէ՞ս, կանգնեց Խաթ — Սարան — ո՞րտեղ ուրեմն կ'ընդունես մօրդ, որ յոգնել է եւ մի բաժակ ջուր խմելու պէտք ունի: Այնուհետեւ կ'ասի քեզ նա իր ասելիքը, որի համար կտրել է երկու օրւայ ճանապարհ եւ եկել է այստեղ:

Որդին շփոթւել էր: Զգիտէր ինչ անել:

Այդ միջոցին տան դրան վրայ երեւցած կինը, տեսաւ որ ամուսինը խօսում էր մի պառաւի հետ, նայեց քիչ ու գոչեց.

— Կարող ես ներս գալ, Մա՛րտոս, թոնիրը կպաւ եւ կերակուրը տաքացել է:

— Ա՛հ, դարձաւ Խաթ — Սարան իր որդուն, դու ինձ խաբում ես ուրեմն. ա՛յ է տունդ ··· Առաջ անցիր եւ մի՛ վախենալ, մայրդ երկար չի՛ մնալ քեզ մօտ. կը տեսնի հարսին եւ թոռներին՝ եթէ կան, մի բաժակ ջուր կը խմի ··· եւ ահա բոլորը:

Այդ ասելով՝ նա ուղղակի ներս մտաւ, գամփռին մօտ կանչեց, նստեց թոնրի եզերքում փռւած փսիաթի վրայ, ցուպը ծնկերին առաւ ու տանտիկնոջ դառնալով՝ ասաց.

— Հա՛րս, թէ թան ունիս՝ քիչ թան տուր. թէ չունիս՝ ջուր մի աման:

Մանուկները, որոնք Խաթ — Սարայի խօսելու ժամանակ դիտում էին նրան, յանկարծ ձեռքերը իրար խփեցին եւ մօտենալով՝ կանչեցին.

— Վա՛յ, բոշա՛ է եկել:

— Մէկ աչք ունի, ծիծաղեց երկրորդը:

Մարտոսը երկու ուժգին հարւածներով՝ հրեց նրանց հեռու եւ լռեցրեց:

Սակայն Խաթ — Սարան լսել էր եւ մի կատաղի ակնարկ ձգեց որդու վրայ:

— Որդինե՞րդ են:

Ապա ժպտաց ու աւելացրեց.

— Սովորցրո՛ւ նրանց որ իրենք էլ բոշա են եւ որ մի աչք ունենալը ամօթ չէ՛ բոլորովին:

— Իրա՞ւ, հարցրեց այդ միջոցին տանտիկինը, որ պատուէն էր մօտենում եւ պարզում նրան պղնձէ թասով թանը. իրա՞ւ, դու բոշա՞ ես:

Խաթ — Սարան առաւ թասը, գննեց հարսին ու հարցրեց խստութեամբ.

— Իսկ դո՞ւ, մարդդ ու որդիներդ, բոշաներ չէ՞ք:

— Մենք բոշա չե՛նք, պատասխանեց հարսը. շատ էլ իմ ծնողներս բոշաներ են եղել, բայց ես բոշա չեմ:

Յետոյ ձեռքը պարզեց թասը ետ առնելու եւ աւելացրեց.

— Թասը ե՛տ տուր. չդնե՛ս տոպրակիդ մէջ:

— Կնի՛կ··· կանչեց նրա վրայ Մարտոսը:

Խաթ — Սարան նախ ապշած՝ նայեց հարսին: Պահ մի չհասկացաւ վիրաւորանքը: Յետոյ զայրոյթից կարմրեցաւ. բուռն ուժով թասը նետեց հեռուն ու ինքն էլ ոտքի ելաւ:

Այնքա՛ն սաստիկ էր նրա բարկութիւնը եւ շարժումները, որ գամփռը սկսեց մռմռալ, իսկ հարսը վախեցած մի ճիչ արձակեց ու ետ քաշւեց:

— Մա՛րդ, ասաց նա ամուսնուն — ինչո՞ւ ներս թողիր սրան. հիմա ամաններից մէկը կը տանի կամ մի բան կը գողնայ:

— Կնի՛կ ···որոտաց Մարտոսը սոսկումով, կարի՛ր ձայնդ:

— Ո՛չ, ինչո՞ւ. ասաց Խաթ - Սարան որ արդէն զսպել էր իրեն եւ ցուպին կռթնած՝ դառն ժպիտ դէմքին ու գունատ՝ նայում էր հարսին.— Ո՛չ, թող որ բոլորը ասի ··· Ասա՛, սիրուն հարս, էլ ի՞նչ կարող ես ասել բոշաների մասին:

— Դո՛ւրս գնա, ճչաց հեւից հարսը. մարդուս խելքին առա, որ քեզ ներս թողեց:

— Այդ ոչինչ, հարս, ժպտաց Խաթ Սարան. եթէ մեղքս միայն այն է, որ բոշա եմ, ուրեմն բոլորս էլ մեղաւոր ենք, որովհետեւ, ինչքա՛ն կամենաս չլինել, բայց դո՛ւ էլ բոշա ես, այս մարդդ էլ, որդիներդ էլ: Ուրեմն եթէ ես թաս փախցնող ու գող եմ, դուք էլ նոյնն էք ···

Յետոյ, լիովին հանդարտուած՝ նստեց դարձեալ եւ դարձաւ որդուն.

— Բայց, ասաց նա չափելով նրան ոտքից մինչեւ գլուխ, ասա տեսնե՛նք, ապա, գուցէ դո՛ւ էլ չես կամենում բոշա լինել, հը՞ ··· դո՞ւ էլ այնպէս ատում ես ցեղակիցներիդ, ինչպէս կինդ ու որդիներդ ···

— Ե՞ս ··· թոթովեց Մարտոսը, ինձ համար բոլորն էլ մէկ են. բոլորն էլ մարդիկ են ···

Խաթ -- Սարան հեգնութեամբ նայեց որդուն, ծիծաղեց նրա շփոթութեան վրայ, յետոյ մէկէն դարձաւ հարսին եւ ժպտուն՝ ասաց.

— Իրա՛ւ, հա՛րս, մոռացայ քեզ ասելու, որ ամուսինդ իմ որդին է, իմ հարազատ որդին. դու իմ հարսն ես եւ որդիներդ էլ թոռներս ··· Ամէնքդ էլ բոշաներ ու շա՛տ մաքուր բոշաներ ···

Իբր պատասխան դրան, թոռներից մէկը, որ պահել էր մօր ետեւը, յանկարծ գլուխը դուրս հանեց նրա թեւի տակից, միջահատեց տատի խօսքը եւ գոչեց.

— Շո՛ւն բոշա···

Խաթ -- Սարան ցնցւեց եւ կծկւեց: Կարծես մի մեծ քար էր գլխին ընկնողը:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

կրնար անջատուիլ ազգէն: Կը հաւատա՞ք թէ կարելի է գրաւել երկրին մեծամասնութիւնը, եթէ հեռու մնաք երկրին ճակատագրէն եւ շահերէն:

Պատերազմէն առաջ, միջազգային քաղաքականութիւն չկար: Չկար Ազգերու Դաշնակցութիւն: Այսօր կայ: Ո՞վ կազմեց զայն: Դժբախտաբար մենք չէինք, այլ այն կառավարութիւնները որ այսօր միջազգային քաղաքականութիւն կը վարեն: Ես ընկերվարական կազմակերպութեան կրնամ ուղղել այն մեղադրանքը զոր բրած եմ իմ սեփական կուսակցութեանս.— այսինքն ան կծկուած է քանաձեւերու ետին եւ չէ մասնակցած կենդանի գործի, վախնալով թէ կը վտանգուի, եթէ հեռանայ իրն բանաձեւերէն: Մենք պէտք է աւելի մեծ ինքնավստահութիւն պահանջենք ընկերվարական միջազգայինէն: Ան չի կրնար խուսափիլ ազգային պաշտպանութեան հարցէն: Երբ միջազգային կազմակերպութիւն մը հաստատէ թէ իմ երկիրս ինքնապաշտպանութեան վիճակի մէջ կը գտնուի, թէ ուրիշ երկիր մըն է նախայարձակը, այդ պարագային, այդ օրը, ես պիտի յայտարարեմ թէ իմ պարտականութիւնս է պաշտպանել իմ երկիրս: Այստեղ հարցը տեսական եւ վերացական բանաձեւերու մասին չէ, այլ դրոշ՝ թանձրացեալ խնդիրներու մասին, եւ եթէ ընկերվարութիւնը կ'ուզէ ապրիլ գործօն կեանքով, պէտք է պատասխանէ այս հարցերուն, ոչ թէ մեկնաբանութիւններով, այլ կամքի եւ գործի ուժականութեամբ մը: Այսպէս ըսել՝ չի նշանակեր փաշական ըլլալ, ընդհակառակն, կը նշանակէ ուժգնօրէն քալել փաշականութեան դէմ:

*** Այնուհետեւ կարգով խօսեցան Մեծն Բրիտանիոյ առաջին պատուիրակը, մասնաւորապէս ծանրանալով հիթլէրական շարժման եւ գերմանական հարցին վրայ, լեհական հատուածին ներկայացուցիչը, գերմանական պատուիրակը, որ բացատրեց թէ ինչու ստիպուեցան տեղի տալ ազգային ընկերվարութեան գրոհին առթիւ եւ Զուիցերիոյ պատուիրակը:*

Ինչպէս ըսինք, որոշած ըլլալով տալ ամբողջական պատկերը արծարծուած հարցերուն, զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները:

*** Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ համագումարի աշխատանքներուն կը մասնակցին ընկերներ Մ. Վարանդեան, Ա. Իսահակեան (Զամալեան) եւ Վ. Համբարձումեան:*

*** 53 ընկերվարական երեսփոխաններ եւ 8 ծերակուտականներ յայտարարութիւն մը հրատարակելով, ի դիմաց Ֆրանսայի խորհրդարանի ընկերվարական երեսփոխաններու մեծամասնութեան, կը պարզեն իրենց տեսակէտը: Կ'ըսեն թէ իրենք ոչ նոր ընկերվարութիւն մը ստեղծելու միտք ունին, ոչ ալ կուսակից են ֆաշականութեան: Ընդհակառակն, կ'ուզեն համախմբել* հակադրամատիրական ուժերը, *բուն* պրոլետարիատէն (չունեւոր), գիւղացիէն *«մինչեւ* միջին դասը, *որ մատնուած է անապահովութեան եւ սնանկութեան, մինչեւ* մտաւորականները եւ մասնագէտները *որոնց ընդունակութիւնները կա՛մ չեն օգտագործուած, եւ կամ վարկաբեկուած է, մինչեւ* անհամբեր երիտասարդութիւնը, որ կը կարօտի իտէալի եւ մտահոգ է իր ճակատագրին հա*մար»:*

Միոնական համագումարը

—·•·—

Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՒԵԼԻ ԱՄՐԱՆԱԼ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Սիոնական համագումարի Բ. նիստին մէջ, գործադիր մարմնին անդամներէն փրոֆ. Պրոտէսքի զանգատ յայտնեց որ Մեծն Բրիտանիան, իբրեւ հոգատար պետութիւն, պէտքեղած աջակցութիւնը չընծայեր Հրեաներուն տեղաւորման համար: Բանախօսը պահանջեց աւելի լայն մասնակցութիւն՝ Պաղեստինի հանրային կեանքին մէջ, քանի որ Հրեաները բնակչութեան մէկ հինգերորդը կազմելով հանդերձ, հարիւրին 50 համեմատութեամբ կ'օգնեն երկրին եկամուտին: Իր կարծիքով, Պաղեստին կրնայ հարիւր հազար հրեայ գաղթական ընդունիլ յառաջիկայ տասնամեակի ընթացքին, եւ այս թիւը կրնայ միլիոններու բարձրանալ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ *ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ* ***ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ*** *բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,* 51, rue de Rivoli, Café Samaritain*ի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Շրջ. Ժողովի եւ Կոմիտէի ընտրութիւն:*

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Զեկոյց Շրջ. ժողովի մասին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», Կառ տը Վէզի եւ Վիլէօրպանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ.— Համարատուութիւն Կոմիտէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ զեկոյց խումբերու եւ կոմիտէի: Զեկոյց շրջանային ժողովի:

Այրի Տիկին Գէորգ Գույումճեան եւ զաւակը կարպիս, Այրի Տիկ. Կիւլիւզար Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Շահինեան, Օրիորդ Սիրա Աղապէյեան, Պ. Պ. Պետրոս, Քերովբէ, Պօղոս Աղապէյեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Տէյիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Պէօճէնեան, ինչպէս նաեւ Գօլանճեան, Սադաթէլեան, Աղապէյեան եւ Կալաթալեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, որդւոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ եղերական մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 21ին 39 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 10.45ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, rue Jean-Goujon: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի *Père Lachaise*ի իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ԾԱԽՈՒ ԼԱՒ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ՝ PEUGEOT *վաճառանիշով ինքնաշարժ մը, 5 ձիու ուժ,* conduite intérieure, *4 անձի տեղ. գին* 2000 *ֆրանք:*

RENAULT *վաճառանիշով ինքնաշարժ մը, 8 ձիու ուժ,* couduite intérieure, *4 անձի տեղ, գին* 4000 *ֆրանք:*

Երկու ինքնաշարժները շատ լաւ վիճակի մէջ են: Փութացէք օգտուիլ այս բացառիկ պատեհութիւնէն: Դիմել մինչեւ այս շաբաթ օր *Պ. Շահան Սարեանի,* 65-67 Champs Elysées, Tél. Elysée 66-29 *կամ* 66-28:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ

Օգոստ. 27ին Մէօտոնի անտառին մէջ, պաղ աղբիւրին մօտ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Կայծակ Ճարահանի իր փոքրիկին դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԷՆ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

շաբաթը 3 ֆրանքով (*ամիսը 10 ֆրանք*) վարձու կուտայ հայերէն զանազան վիպական գրքեր, հայ եւ օտար հեղինակներէ: Գրքին փոխարժէքը կը ձգուի իբր աւանդ, որ յետոյ կը տրուի:

Librairie H. SAMUEL, 51, rue Mr. le Prince. Paris (6): (*Մէթրօ՝ Օտէօն*):

ԾԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

ՔԼԱՄԱՌԻ մէջ ծախու է ստիպողական մեկնումի պատճառաւ արդիական դրութեամբ կահաւորուած արանց եւ կանանց սափրիչի խանութ մը յարկաբաժինով միասին, մէկ սենեակ, խոհանոց, ջուր եւ ելեկտրականութիւն: 500 քառ. մէթր պարտէզ: Խանութին մէջ գտնուած բոլոր իրեղէններով միասին 12,000 ֆրանք: Պայլ՝ 9 տարի: Տարեկան վարձք՝ 1400 ֆրանք: Եօթը տարուան վարձքը կանխիկ վճարողին մասնաւոր զեղչ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՎԱՐԴԱՆԻ, 5, rue Pourtour, Clamart, Seine:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սերիկ Արապեան, Պ. Պ. Յակոբ եւ Երմոնէ Արապեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՊԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՑՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Paucet*ի մէջ,* 23, rue Dugommier: *Օրակարգ. Համարատուութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:*

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյձորի Հայրենակցական Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, *մէթրօ* Maison Blanche: *Կարեւոր օրակարգ: Տարօնցի հայրենակիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:*

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին: Կարեւոր օրակարգ: Շրջաբերականի ընթերցում եւլն.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

—·•·—

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Խնդրագրին իրաւագիտական բաժնին մէջ, Կալիայեւ, կատարելով իր պարտականութիւնը, աշխատեցաւ, ինչպէս ըրած էր դատավարութեան ընթացքին, իր տեսակէտները պատշաճեցնել կուսակցութեան ծրագրին վրայ: Եւ չօշափեց ցարին դէմ մահափորձի մը խնդիրը, ինչպէս նաեւ այն հարցը թէ ինչ կը խորհի կուսակցութիւնը անիշխանական գաղափարներու մասին: Առաջին թէ երկրորդ հարցին մասին չուզեց արտայայտել իր անձնական կարծիքը:

Կը գրէր.

— «Եթէ նկատի ունենայի Նորին Վեհափառութիւնը, կ'ըսէի թէ մահափորձ պիտի կատարէի Նորին Վեհափառութեան վրայ, պէտք չունէի ծածկելու մտածումս ընդհանուր խօսքով մը, ըսելով՝ «կայսերական գերդաստանին վրայ»: Իմ խօսքս որոշ էր, եւ երբեք, չի վերաբերիր ուղղակի Նորին Վեհափառութեան, որ զահակալ միապետն է: Իմ յայտարարութեանս մէջ, իբրեւ կուսակցութեան անդամ, իբրեւ գիտակից մէկը, որ պարտականութիւն ունի հսկելու անոր շահերուն, իմ անձնական կարծիքս յայտնեցի այնքան, որքան կը թոյլատրէր կուսակցական կարգապահութիւնը: Ալեքսանդր Գ.ի քաղաքականութեան մասին խօսած պահուս, նկատի չունեցայ անձնաւորութիւնը, այլ յետադիմական քաղաքականութիւնը, որուն մէջ դեր ունին մեծ դուքսերը, եւ այս՝ ի վնաս Նորին Վեհափառութեան: Այդ էր որ կ'արտայայտէի ըսելով.

— Եթէ ճիշդ է որ Պլեհվէինման նախարարներ կորսուեան կը մատնեն միապետութիւնը, կարելի է աւելի եւս իրաւամբ հաստատել որ Սէրգէյ Ալեքսանդրովիչի նման մեծ դուքսեր կորստեան կը մատնեն միապետութեան վարկը:

Բացատրելու համար այս յայտարարութիւնս, ինծի պարտականութիւն կը համարեմ պարզել այն միտքը թէ ոչ մեր կուսակցութիւնը, ոչ ալ ես անձամբ չենք կրնար անիշխանական համարուիլ: Անճիշդ մեկնութեան մը տեղի չտալու համար իմ գաղափարներուս մասին, կը բողոքեմ այն բանաձեւին դէմ որ կ'երեւի դատավճիռիս արձանագրութեան մէջ, գրուած ըլլալով՝ «Նորին Վեհափառութեան հօրեղբայրը»: Գալով ընկերային կազմակերպութեան հարցին, էս—էր կուսակցութիւնը կ'ընդունի եւրոպական ընկերվարական — ժողովրդավարական տեսակէտները, պահանջելով որ բանուորներն ալ մասնակցին երկրին գործերուն ղեկավարութեան, խորհրդարանին մէջ իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցով: Մեր կուսակցութիւնը, ինչպէս էս — Դէկը, ներկայիս կը պահանջէ ընդհանուր քուէարկութեան իրաւունք, եւ հեռու են անիշխանական ձեւով ժխտելէ ընկերային կազմակերպութեան բարիքները:

Կրնամ ցոյց տալ ծրագիրը, որ հրատարակուեցաւ Յեղափոխական Ռ... *սիա թերթին մէջ, ինչպէս կուսակցութեան յայտարարութիւնը, որ ... լոյս ընծայուեցաւ Պլեհվէի սպանութեան ... թիւ, յայտարարութիւն մը, ... մէջ կուսակցութիւնը որոշակի ... կուտայ ինչ որ զինք կը բաժնէ անիշխանականներէն»:*

Ծերակոյտը մերժեց վերաքննութեան խնդրագիրը, եւ երկուշաբթի 9 մայիսին, Կալիայեւ փոխադրուեցաւ, ոստիկանական նաւակով Պետրոպավլովսկի ամրոցէն Շլիւսելբուրգ: Իրիկուան ժամը 10ին, ... մը, Հ. Ֆլորինսկի, եկաւ ... թեան: Կալիայեւ ըսաւ ... թէ, հաւատացեալ մը ըլլալով հանդերձ, կը մերժէր կրօնական ... ծիսակատարութիւն: Քահանան ... նեցաւ: Առտուան ժամը 2ին ... ըը, արշալոյսին, Կալիայեւ ... դրուեցաւ բակը, ուր կը ... արդէն պատրաստ կախաղանը:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

25 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2274

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

նպաստի հարցը

Ռուսական շրջանակներէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն Ռուս. Գաղթականական Ցանձնաժողովի փոխ — նախագահը վերջերս արտաքին նախարարութեան ներկայացած ըլլալով, հետեւեալ պատասխանը կը ստանայ ռուս եւ հայ գաղթականներու գործազրկութեան նպաստի ծանօթ խնդրին մասին.—

Ոստիկանական տեսչութեան այս նոր կարգադրութիւնը չի վերաբերիր ռուս եւ հայ գաղթականներուն, որոնք կ'իյնան ֆրանսական կառավարութեան հետ գործաւորական փոխադարձ պայմանագրութիւն կնքած պետութեանց կարգին մէջ։ Ուրեմն, հայ եւ ռուս գաղթականներն ալ գործազրկութեան նպաստ պիտի կրնան ստանալ այնքան ատեն որ նպաստ կը տրուի փոխադարձ պայմանագրութիւն ունեցող պետութեանց հպատակներուն,— ինչպէս լեհերը, եւն.։ Նպաստը կրնայ դադրիլ, երբ դրամը կը պակսի նպաստաբաշխութեան սնտուկին մէջ։ Այդ պարագային նպաստ չեն կրնար ստանալ պայմանադիր կողմերու աշխատաւորներուն հետ Ռուսերն ալ, Հայերն ալ։

Այսպարագան հաղորդուած է Սէնի նահանգապետութեան։

*** Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Աշխատանքի նախարարութեան մէջ կը քննեն թէ նպաստը դադրեցուցուած գործազուրկները կրնա՞ն վերադառնալ իրենց երկիրը, անոնք որ, ինչպէս հայ գաղթականները, չեն կրնար հայրենիք վերադառնալ, պիտի վերստանան իրենց գործազրկութեան նպաստը։

Գերմանիա կը զինուի գաղտնօրէն

Աւստրիական թերթ մը կարեւոր տեղեկութիւններ կու տայ Գերմանիոյ ներքին զինուորական շարժումներուն մասին։ Երիտասարդութիւնը բաժնուած է զանազան խումբերու,— 300 հոգինոց խումբեր ռազմագիտական կանոնաւոր դասեր կ'ստանան պատերազմական նախարարութեան նշանակած սպաներուն կողմէ։

Այս մեծ խումբերը կը կատարեն նաեւ զինուորական մարզանքներ, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով դաշտային թնդանօթներ եւ արդիական զէնքեր։ Այս մեծ խումբերը եւս իրենց կարգին ունին ենթաբաժանումներ, այսպէս ամէն 15 հոգի կը կազմեն առանձին խմբակ մը, որուն տրամադրութեան տակ դրուած է գնդացիր մը։

Կ'ըսուի թէ այս տարի տեղի չպիտի ունենան սովորական պաշտօնական ռազմափորձերը, այլ հիթլէրական երիտասարդութիւնն է, որ իր ռազմական վարժութիւններուն քննութիւնը պիտի տայ՝ պատերազմական զանազան փորձեր կատարելով Պավարիոյ մէջ։

Հիթլէրի երիտասարդական կազմակերպութենէն մէկ ուրիշ բաժին մըն ալ վերածուած է գաղտնի ոստիկանութեան։ Այս ոստիկանութիւնը շատ կը նմանի սովետական Կէփէուին։ Կը բաղկանայ վեց գլխաւոր բաժիններէ, որոնց պաշտօնն է հսկել բանուորներու յեղափոխական շարժման եւ քաղաքական գործադուլներու վրայ։ Դարձեալ, գաղտնի ոստիկանութեան մէջ մասնաւոր բաժիններ հաստատուած են հսկելու համար, 1) մամուլին, ինչպէս նաեւ երկաթուղիներու ապահովութեան վրայ, 2) համալսարական խմորումներու վրայ, 3) Հիւկէմպէրկի շարժման գործունէութեան վրայ, 4) կեդրոնացման վայրերու բնակչութեան վրայ, 5) զինուորական գաղտնիքներու պահպանման վրայ։

Ո՞վ է թափուած արեան պատասխանատուն

Ժընեւէն կը հաղորդեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը հեռագրով ընդարձակ բացատրութիւններ ստացաւ Պաղտատի կառավարութենէն, Ասորիներու կռիւներուն մասին։

Իրաքի կառավարութիւնը կը մեղադրէ որ «Մար Շիմունի սարդիկը, զինեալ ուժերով, յարձակեցան կառավարական ուժերուն վրայ։ Ապստամբներուն նպատակն էր, կ'ըսէ այդ զեկոյցը, բանջնել Իրաքի կողմէ ղրկուած զինուորական ուժերը եւ ջարդ մը կազմակերպել երկրին խաղաղ բնակչութեան մէջ։ Կառավարութիւնը կրցաւ զսպել ապստամբութիւնը մէկ շաբթուան մէջ։ Կառավարութեան ուժերը ոչ մէկ բռնութիւն կատարեցին գիւղերուն մէջ։ Երկուստեք եղան զոհեր, ըմբոստներէն եւ զինուորներէն։ Ըմբոստները վայրագութիւն ցոյց տուին անդամահատելով սպաննուած կամ վիրաւորուած զինուորները, այրելով նահատակ սպաներու դիակները, սպաննելով կիներ ու երախաներ»։

Հեռագրական այս զեկոյցը հաղորդուած է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անդամ պետութեանց, պարզապէս իբրեւ տեղեկութիւն։

*** Անգլիական դեսպանը Պաղտատ հասաւ օդանաւով եւ անմիջապէս ընդունուեցաւ Ֆայսալ թագաւորին կողմէ, որ դարձեալ կ'առաձգեց դէպի Զուիցերիա ճամբորդութիւնը։

Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներու տեսակէտով, ասորական հարցը հաւանաբար օրակարգի վրայ դրուի Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նստաշրջանին։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա, բարոյապէս կապուած ըլլալով հարցին, նախ իբրեւ Իրաքի նախկին հովանաւոր պետութիւն, երկրորդ իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ Իրաքի թեկնածութեան պաշտպան, թերեւս առաջին անգամ ինք դնէ խնդիրը օրակարգի վրայ։

Միւս կողմէ, Ասորիները կ'աշխատին ի նպաստ իրենց տրամադրութիւն ստեղծել ամէն կողմ, թուելով հրկիզուած գիւղերը եւ ջարդուած ազգակիցներու բազմութիւնը, իսկ Իրաքցիները շարունակ տեղեկագիր կը ղրկեն Ժընեւ, ամբաստանելով ոչ միայն Ասորիները իբրեւ ըմբոստ եւ նախայարձակ, այլեւ Ֆրանսացիները, իբրեւ դրացի մը որ չէ օժանդակած Ասորիներու զինաթափութեան։

Գերմանիա չի սեղմուիր իր սահմաններուն մէջ

Դանիական մամուլը կրակ կը ժայթքէ Գերմանիոյ դէմ եւ կը պահանջէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել գերման կառավարութեան գրգռիչ շարժումներուն դէմ, այլապէս ժողովուրդը պիտի ստիպուի իր գիտցած ձեւով ինքնապաշտպանութեան դիմելու։ Քոփէնհակի մէկ թերթը նոյն իսկ կը գրէ թէ գերմանական գրգռութիւնները այն վախը կը ներշնչեն, որ զինեալ միջադէպեր պատահին Գերմանիոյ եւ Դանիոյ սահմաններուն վրայ։

Բայց Գերմանացիները, այս բոլոր սպառնալիքներուն անտարբեր, կը շարունակեն զինուորական շարժումներ կատարել Սլեսվիկ դանիական շրջանին մէջ։

Դադրած չեն նաեւ գրգռութիւնները Աւստրիոյ դէմ։ Այսպէս Միւնիխի եւ Շթութկարտի մէջ հեռարձակով յարձակողական եւ քարոզչական ճառեր պիտի սփռուին ամբողջ Աւստրիոյ վրայ, այս կիրակի, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի։ Այդ ծրագրով, նշանակուած են կրակոտ ճառախօսներ։

Կեցցէ՛ զինաթափութիւնը

Տէյլի Թէլէկրաֆի նաւային բաժնի խմբագիրը կը գրէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը, հետզհետէ աւելի մտահոգ նաւային մրցակից պետութեանց կատարած յառաջդիմութիւններէն, մտադիր է շուտով գործադրութեան մէջ դնել նաւային շինութեանց ընդարձակ ծրագիր մը։

Այս առթիւ պահպանողական թերթին խմբագիրը կ'աւելցնէ որ դժուար թէ կարելի ըլլայ խորհրդաժողովներով արգիլել նաւային սպառազինումը։ Այդ խորհրդաժողովները ուրիշ ազդեցութիւն չունին՝ բայց միայն տկարացնել բրիտանական նաւատորմը եւ զօրացնել միւս նաւային պետութեանց ուժերը։ Ահա թէ ինչու կառավարութեան պատկան մարմինները ծրագրած են շինել բազմաթիւ սուզանաւեր, 25 դրահաւորներ եւ տարեկան 13—18 յածանաւեր, որոշ շրջանի մը մէջ։ Միւս կողմէ ծովային բանակը, որ թիւով քիչ է Միացեալ — Նահանգներու ծովային բանակէն, եւ հազիւ հաւասար Ճափոնի ծովային բանակին, պիտի զօրացուի աւելցնելով 10,000 հոգի։

Այս ամէնը արդէնք մը չեն անշուշտ զինաթափութիւն հոլովելու, զինաթափութեան ժողովներ գումարելու։

Ընկերվարական համագումարին մէջ

Ընկերվարական համագումարի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ առաջին անգամ խօսեցաւ Լեւ Վինթէր, չեխօսլովաք նախկին նախարարը, որ յայտնեց թէ մինչ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ կը զարգանայ Փաշականութիւնը, Չեխօսլովաքիոյ եւ Լեհաստանի մէջ կ'աճին հակառակ տրամադրութիւնները,— այսպէս լեհական գիւղացիութիւնը թշնամի վերաբերում մը ցոյց կու տայ Փաշաական հոսանքին, իսկ քաղքենի դասակարգը բոլորովին կասկածով եւ գէշ աչքով կը դիտէ Փաշականութիւնը։ Ընկերային այդ դասակարգերուն հակառակութենէն օգտուելով հանդերձ, Լեւ Վինթէր կը թելադրէր պայքարին լծել նաեւ պետական մեքենան ընդդէմ Փաշականութեան յառաջխաղացման։

Ապրահամովիչ, ռուս, խօսեցաւ Գերմանիոյ ներքին դէպքերուն մասին, իբրեւ ականատես, եւ մեղադրեց գերման ընկերվարականները, որ վճռական պահուն չկրցանկամք եւ խիզախութիւն ցոյց տալ։ Յետոյ Ապրահամովիչ ներկայացուց սովը, որ կը տիրէ Ռուսիոյ կարգ մը շրջաններուն մէջ։

ԿԱՆՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ

Առանց պայմանի, ազատ արձակուեցաւ Մահաթմա Կանտի, որ երեք օրէ ի վեր հացադուլ կ'ընէր բանտին մէջ։ Առողջութիւնը շատ տուժած է։ Բանտէն հազիւ դուրս ելած, քիչ մը սնունդ առաւ, յետոյ գնաց բնակելու Պոմպէյի հարուստ մէկ վաճառականին բնակարանը։

ԽՈՒՍ ՄԵԿՆԵՑԱՒ ՌՈՒՍԻԱ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ «Էրթողրուլ», Կազինին զբօսանաւով, Խուս այցելեց Տրովադայի աւերակները։ Յետոյ Եալովա, յետոյ Պոլիս, ուր Ֆրանսական գաղութը հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իրեն։

Երէկ պիտի մեկնէր Չիչէրին սովետական նաւով դէպի Օտեսա։

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՌԱՆՑ ՔԱՐԻՒՂԻ

Վիեննայէն կը հաղորդեն թէ ներկայիս Մոսկուայի մէջ կը պակսի քարիւղը, այնպէս որ բնակչութիւնը զրկուած է կերակուր եփելու իր միջոցներէն։

ԳՈՂԵՐԸ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Գողեր մտան Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին պալատը, ուր նորոգութիւններ կը կատարուէին։ Գողերը, որմնադիրի պէս հագուած, կը յաջողին մտնել ներս եւ կոտրել դրամարկղ մը։ Այսպէս կը թռցնեն խոշոր գումար մը, բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, ինչպէս նաեւ ոճրագործներու կողմէ նախագահին ուղղուած ներումի խնդրագիրներ։

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԶՐԿՈՒԱԾ

Գերման կառավարութիւնն ալ մտադիր է գերման հպատակութենէ եւ հայրենակցութենէ զրկել կարգ մը ծանօթ փախստականներ,— փրոֆ. Այնշթայն, Կրէցինսկի (Պերլինի նախորդ ոստիկանական տեսուչը), եւ իր փոխանորդը Վայս, Պերնհարտ (խմբագիր), Ապէկ եւ Վայսման, պետական նախկին խորհրդականներ։

Ցորենի համագումարը

Լոնտոնի մէջ ցորենի համագումարը կը շարունակէ իր աշխատանքները։ Կը մասնակցին 31 պետութիւններ, արտածող կամ ներածող։ Խորհրդակցութիւնները կ'ընթանան լաւատեսութեան մթնոլորտի մը մէջ։ Այդ լաւատեսութիւնը աւելի եւս ամրացաւ այն իրողութեամբ, որ Ռուսերը տրամադրութիւն յայտնած են մասնակցելու խորհրդակցական ձայնով։ Համաժողովին մէջ միակ մտահոգութիւնը կը կազմէ այն, որ Աւստրալիոյ եւ Քանատայի կողմէ համաձայնութեան տրամադրութիւն ցոյց չի տրուիր։

Նաւավարներու գործադուլը

Սէն եւ Ուազ գետերուն մէջ, նաւավարները կը շարունակեն իրենց գործադուլը։ Պրէսթէն հասած նաւազներու ուժ մը յաջողեցաւ բանալ Սէն գետը, զոր փակած էին նաւավարները իրենց նաւերով։ Պայքարը բաւական բուռն եղաւ նաւավարներուն եւ նաւազներուն միջեւ։ Նաւավարները իրենց երկար ձողերով արգելք կ'ըլլային նաւազներուն, որոնք իրենց կարգին տաք ջուրի անձրեւով մը նահանջի կ'ենթարկէին զանոնք։ Ոստիկանութիւնը իր կարգին կը ձեռբակալէր ընդդիմութիւն ցոյց տուողները։

Նաւազները ի վերջոյ թէեւ յաջողեցան մաքրել Սէն գետը, եւ նաւարկութիւնը փակելու նոր ամէն փորձ արգիլելու համար ոստիկանութիւնը պահակներ դրաւ Սէն գետին երկայնքը, սակայն այս անգամ նաւավարները փակեցին Ուազ գետը։ Անոնք իրենց նաւերով 80 շղթայ նետեցին գետին վրայ, Փոնթուազէն մինչեւ Սէնի հետ գետախառնուրդը։ Տեղեր կան, ուր շղթան կազմուած է 19 կարգ նաւերէ։ Եւ իւրաքանչիւր նաւու վրայ թառած են գործադուլ ընողները, պաշտպանուած իրենց երկար ձողերով։ Այս շղթաները կազմուած էին գիշերը։ Առաւօտուն Փարիզէն եւ Վերսայլէն ուժեր ղրկուեցան։ Միւս կողմէ նաւային ոստիկանութիւնը խորհրդակցութիւն կը կատարէ միջոցներ գտնելու համար բանալու գետը։ Ոստիկանութիւնը խուսափելով միջադէպերէ, մինչեւ նոր ուժերու ժամանումը հանդիսական դերին մէջ կը մնար դեռ հինգշաբթի առաւօտ։ Նաւազները եւս կը սպասէին իրենց դիրքերուն մէջ։ Խոշոր նաւեր, զինուած եւ ամէն միջոցներով օժտուած, կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն գրոհին։ Գործադուլ ընողները եւս լաւ կազմակերպուած կը թուին եւ տրամադիր ամէնէն բուռն ընդդիմութեան։

Մառն գետին վրայ ոչ մէկ շարժում։

Փոթորիկը ամերիկեան ծովեզերքին վրայ

40 տարիէ ի վեր նմանը տեսնուած չէր փոթորիկին, որ պայթեցաւ Միացեալ — Նահանգներու ատլանտեան եզերքին վրայ։ Ուաշինկթըն երկար ատեն մթութեան մէջ մնաց, սարսափ պատճառելով բնակչութեան։ Վնասը կը հաշուուի 160 միլիոն ֆրանք եւ դեռ ամբողջ չէ։ Փոթորիկը այնքան սաստիկ կ'արշաւէր, որ Սպիտակ Տան պալատին մէջ արմատախիլ ըրաւ բազմաթիւ ծառեր։ Ծառերու տապալումով խորտակուեցան շատ մը ինքնաշարժներ։ Մինչեւ հիմա ոստիկանութիւնը արձանագրած է նաեւ 40 սպանեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորեալ։ Ցածնաւ մը այս աննախընթաց փոթորիկին մէջ քշարար կը հսկէր ծովեզերքներուն վրայ, արգիլելով կողոպուտը։ Ծովեզերեայ քաղաքներու միջեւ հեռագրական ամէն հաղորդակցութիւն խզուեցաւ։ Բազմաթիւ ծովափներ (փլաժ) աւերակի վերածուեցան։ Ողողումներու պատճառով, ընդհատուեցան նաեւ ցամաքային հաղորդակցութիւնները։ Նորֆոլկի մէջ, ուր փոթորիկը կը սուրար մէկ ժամուան մէջ 80 մղոն, վնասը կը հաշուուի 2 միլիոն։ Տուներու տանիքները քանդուած են եւ ծառեր արմատախիլ եղած։ Ծովուն ալիքները խուժեցին քաղաքին փողոցներէն ներս, ուր ջուրը 4 ոտք բարձր կը մնայ։ Խեղդուողներ ալ կան։ Ելեկտրաձողի մը անկումով ելեկտրահար եղան երեք խափշիկներ։ Սալզպրի փոքրիկ քաղաքը կործանած է գրեթէ հիմնովին։

Փոթորիկը, որ շարունակուեցաւ ամբողջ 24 ժամ, կ'արշաւէ դէպի Էրիի լճին շրջանը։

ԳՈՐԾ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

Նիւ — Եորքէն կը հեռագրեն որ եթէ ամերիկեան ծերակոյտը ընդունի համապատասխան օրինագիծ մը, փոքր առեւտուրը նոր հեռանկարներ պիտի ունենայ իր առջեւ եւ պիտի կարենայ գործի լծել մէկ միլիոն աշխատաւոր։

ՊԷՆԷՇ ՀՌՈՄ Կ'ԵՐԹԱՅ

Իտալական մամուլը կը կարծէ գիտնալ թէ Չեխօսլովաքիոյ արտաքին նախարարը Հռոմ պիտի այցելէ շուտով, թերեւս երբ Մուսոլինի վերադառնայ ռազմափորձերու վայրէն։ Այս այցելութեամբ կը վերարծարծուի հետաքրքրութիւնը, որ կը ներկայացնեն Դանուբեան երկիրները։ Մուսոլինի բոլորովին հակառակ է ֆրանսական ծրագրին, որ կ'ուզէ ստեղծել Դանուբեան երկիրներու Դաշնակցութիւն մը, բան մը որ թշնամական է հանդէպ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ անկախութեան։ Իտալիա ընդհակառակն կը թուի թէ կը հետապնդէ տնտեսական գործակցութիւն մը մէկ կողմէ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ, միւս կողմէ փոքր համաձայնութեան, մասնաւորապէս Չեխօսլովաքիոյ միջեւ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Այս միջոցիս զինուորական կարգ մը գործողութիւններ կը կատարուին Ֆրանսական Մարոքի մէջ։ Բազմաթիւ ըմբոստ ցեղախումբեր, զինուորական ճնշումին տակ, հպատակութիւն ցոյց տուին։

Ճէպէլ Պատուի մէջ անձնատուր եղան 600 ըմբոստներ։ Ֆրանսացի զինուորները կը շարունակեն յառաջանալ, պաշարելով ըմբոստներու լեռնային ապաստանները։

Միւս կողմէ զրոյց կը շրջէր թէ սպանիացի զինուորներն ալ իրենց կարգին յարձակման սկսած են ըմբոստներու դէմ, բայց կը հերքուի։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

6.- Սոկոլներու զեկավարական ոգին

Սոքոլական ժողովն, ինչպէս տեսանք, աշխարհագրական, հողային շրջան մըն է, որ կը խմբաւորէ այդ հողամասին վրայ կազմուած բոլոր սոքոլական միութիւնները: Միաժամանակ ժողովն յարաբերութեան օղակ մըն է իր իրաւասութեան ենթակայ միութիւններուն եւ համայնքի կեդրոնին միջեւ: Ան այդ ունի իր վարչական մարմինը, նախագահութիւնը եւ ընդհ. ժողովը: Այս մարմինները փոքր չափերով ունին նոյն դերն եւ իրաւասութիւնները՝ ինչ որ համայնքի կազմին մէջ: Ամէն ժողով ունի նաեւ իր սթարոսթան: Ժողովն՝ սոքոլական համայնքի կեդրոնին հանդէպ ունի այն դերը՝ ինչ որ ունի ֆրանսական գաւառական վարչութեան մէջ «քանթոն»ը՝ իր մէջ խմբաւորուած համայնքներով՝ հանդէպ Թաղամասին: Օրինակ՝ դրամական խնդիրներու, տուրքերու, նպաստներու բաշխում, գանձում, կեդրոն առաքում՝ ժողովն է որ կը կատարէ:

Կարելի է ըսել որ՝ ժողովն կազմող միութիւնները ուղղակի երբեք չեն յարաբերիր համայնքի կեդրոնին հետ այլ միշտ ժողովայի միջոցով:

Միութիւնը շատ չի տարբերիր համայնքէն իբր կազմակերպութիւն: Անոր պէս ունի իր պետը, դարձեալ՝ ինչպէս միշտ, սթարոսթա (քաղաքապետ) կոչուող, եւ իր վարչական կազմը: Նաեւ ընդհ. ժողովը: Այս վերջինն է որ կ'ընտրէ միութեան ներկայացուցիչները՝ ժողովայի վարչական ժողովին համար, ինչպէս նաեւ միութեան պետը, սթարոսթան եւ իր տեղակալները: Միութիւնը կորիզն է սոքոլական կազմակերպութեան: Այն պարագային երբ գիւղ մը կամ թաղ մը իր տեղագրութեամբ կամ թուական բազմութեամբ անհրաժեշտ դարձնէ, նոյն միութիւնը կրնայ կազմել մասնաճիւղ մը, հաւաքումի ու մարզանքի գործնական դիւրացումին համար: Մասնաճիւղը սակայն առանձին կազմակերպութիւն չէ, այլ թուական մասը խնդրոյ առարկայ միութեան: Վարչական տեսակէտով միայն միութիւնն է որ ուղղակի շփում ունի անհատ անդամներուն այր թէ կին, տղայ թէ պատանի սոքոլներու հետ:

Թէ համայնքի, թէ ժողովայի եւ թէ միութեան կազմին մէջ կարեւոր է դերը այն մարմիններուն, որ յիշեցինք մարզական մարմին, հոգեւոր մըշակման մարմին անուններով, ինչպէս եւ դերը անհատներու յիշատակուած, կազմակերպական վարիչ անունով, առանձինն այր ու կին սոքոլներու համար: Ասոնց գործունէութիւնն ու նկարագիրը պիտի պարզուի՝ երբ խօսինք սոքոլի ամէնօրեայ աշխատանքի մասին, իւրաքանչիւր միութեան ծոցին մէջ:

×

Տեսնուեցաւ որ սկիզբէն իսկ, հիմնադիր Թիրշ ինք, մշակած էր առանձինն մարզանք երկու սեռի տղոց, պատանիներու եւ չափահասներու համար: Մինչեւ հիմակ ալ, օգտուելով միշտ կեանքի գիտութեանց (կենսաբանութիւն, կազմախօսութիւն, առողջապահութիւն, բժշկութիւն) յառաջդիմութիւններէն, մարզական այս առանձինն ծրագիրները կը պահուին, նոր բարեփոխումներով ճոխացած: Ահա թէ ինչու միութեան մը անդամ սոքոլները կը խմբուին ըստ տարիքի՝ հետեւեալ բաժանումներուն, Ա. աշակերտ մանչ սոքոլներ. Բ. աշակերտ աղջիկ սոքոլներ. Գ. պարմանի մանչ սոքոլներ. Դ. պարմանի աղջիկ սոքոլներ. Ե. անդամներ կամ բուն սոքոլներ. Զ. կին անդամներ կամ բուն կին սոքոլներ: Բաժանման հիմն ու տարիքի սահմանը, ինչպէս ըսուեցաւ՝ կապուած են մարդկային մարմնի աճման զանազան շրջաններուն եւ ըստ այնմ նպատակայարմար մարզանքներու կիրարկման հետ: Որով սոքոլական միութիւնը գործ ունի ոչ միայն չափահաս անդամներու հետ, այր թէ կին, այլեւ պատանիներու, պարմանի աղջիկներու ու փոքրիկներու հետ: Հասնող սերունդներու այս ամբողջական ընդգրկումը՝ էական է, ոգիի ու աւանդութեան մշակման ու արմատացումի տեսակէտէն:

Ու ինչ որ թերեւս սոքոլութեան ամէնէն հիմնական գիծը կը կազմէ, այն է որ սոքոլ տղան կը մեռնի իբր սոքոլ ծերունի: Իր մարմնին ու մտքին հրամցուած կարգապահութիւնը կապ չունի որոշ տարիքի մը հասնելու հետ: Հայերուս համար, մասնաւորապէս, ուշագրաւ ու, ինչո՞ւ չէ, սրտագրաւ է տեսնել՝ ալէհերներու առեն, մարզադաշտին վրայ ծերուններ՝ երկու սեռէ՝ 40—85 տարեկան՝ որոնք քսանամեայ մարմնի մը ամբողջ ճապուկութիւնը կը ներկայացնեն, իրենց տարիքին յատուկ մարզանքի ու խաղերու մէջ: Թերեւս աւել է նաեւ որ սոքոլը կը տարբերի զուտ մարմնակրթական կազմակերպութենէ մը, ու կը դառնայ իրենց տուած երդումին հաւատարիմ ու երդումին պարտադրած զոհողութիւններուն մինչեւ մահուան անկողինը հնազանդ մնացող նուիրեալներու ընտանի մը: Ուրիշ շատ մասնայատուկ գիծ մըն է այն պարագան որ, դասակարգ, աստիճան, հարստութիւն ու աղքատութիւն կը լուծուին, կ'եղբայրանան, կը հաւասարին սոքոլին մէջ: — Ահա թէ ինչու՝ նուազ յուզիչ չէ տեսնել՝ սոքոլներու տողանցքին կամ մարզանքի առեն՝ քով քովի համալսարանի ուսուցիչը՝ իր նամակը հազիւ գրել գիտցող աշխատաւորին հետ արմուկ արմուկի կամ այսինչ հռչակի տիրացած գրագէտը, արուեստագէտը կօշկակարի մը, հնակարկատի մը հետ հասակ հասակի, կամ միլիոններով հաշուող գործարանատիրոջ մը քովն ի վեր իր յետին գործաւորը, բոլորը նոյն պարզունակ սոքոլական համազգեստին մէջ, նոյն գդակին տակ՝ վրան յար ու նման բազէի փետուրով մը:

Եթէ մասնաւոր շեշտով մըն է որ վեր կ'առնեմ այս կէտը, պատճառը հակադրութիւնն է մեր ունակութեանց: Պոլիս կամ այլուր, այժմ ալ Եւրոպա, մենք ամէն ոք՝ որ ի վիճակի կ'ըլլայ քանի մը ոսկի ծրարելու իր քսակին մէջ, կը դադրի պահելէ իր կապը հայեցի հաստատութիւններու հետ, խորհելով որ այլեւս դադրած է անոնց պէտք ունենալէ. դեռ անցեալ ամառ արկածահար այլ իբր Եւրոպայի կօշիկի թագաւոր մեռնող Թ. Պաթա իր մահէն քիչ առաջ սոքոլի պարզունակ համազգեստով կ'անցնէր Փրակայի իր կեդրոնական վաճառատան առջեւէն: Ձեմ գիտեր քանի՞ հոգի մենէ՝ «Բարձրացիր — բարձրացուր»ի նշանակիր գօտին իրենց մէջքին պահեցին՝ խանութի մը կամ կոկիկ ամսականի մը տիրանալէ ետք, հոգ չէ թէ հոս ալ, ինչպէս միշտ, տիեզերական նշանաբան մը ընտրած ըլլանք:

Եթէ սեռի տարբերութիւն չհաշուենք, իւրաքանչիւր միութեան տարրը կը բաժնուի ուրեմն երեք խաւի.— Ա. Աշակերտութիւն = տղաք, Բ. պարմանիներ (տարօսթ, տառացի կը նշանակէ հասնող սերունդ), Գ. բուն սոքոլներ կամ անդամներ: Ամէն մէկ խաւ ունի իրեն յատուկ համազգեստ, միշտ երկու տեսակ. մէկը մարզանքի, միւսը հանդիսութեան, տողանցքի կամ հասարակութեան մէջ կրելիք: Գլուխը գդակ մը՝ սեւ շրջանակով եւ կարմիր վերնամասով՝ քովընտի բազէի փետուրով մը: Աւելորդ է կանգ առնել համազգեստի նկարագրութեան վրայ:

Սոքոլը կը մշակէ շատ լայն չափով իւրօգնութիւն: Ասով իւրաքանչիւր սոքոլական միութիւն՝ արդէն ծանօթ եղբայր եւ քոյր յորջորջումով կը դառնայ ընտանիք մը, իսկ սոքոլական համայնքը նահապետական գերդաստան մը կամ համայնք մը, նոյն ընտանիքին ճիւղաւորումովը գոյացած:

Հետեւոտն սոքոլներու առնթեր կան եւ ձիաւոր գունդեր: Սոքոլական որ եւ է միութենէ վտարուած սոքոլ մը չի կրնար ընդունուիլ ուրիշ սոքոլական միութեան մէջ, նոյն իսկ երկրին ամէնէն հեռաւոր մէկ անկիւնը: Եթէ անմեղ է, մէկ ճամբայ ունի, — սոքոլական դատարանը ու պատուոյ ատեանը: Եթէ այս վերջինները գտան որ վտարումը անարդար կամ անհիմն պատճառներով է, կրնայ դարձեալ իբր սոքոլ ընդունուիլ ամէնուրեք: Սոքոլական բարոյականն ու մամուլի ցանցը՝ յայտնէ անուանէ հրատարակելով ամենափոքր զանցառութիւն՝ անկարելի կը դարձնէ խաչագողութիւն կամ չահագործում՝ նոյն իսկ ամէնէն յայտնի սոքոլի մը համար: Իւրաքանչիւր խաւի միջեւ տարիքի սահմաններն են, մինչեւ 14 տարեկան աշակերտ - սոքոլ, մինչեւ 18 տարեկան պարմանի սոքոլ, 18էն վեր բուն սոքոլ կամ բուն անդամ:

Բուն անդամը ոչ միայն կը կատարէ սոքոլական երդումը, այլեւ կ'անցընէ քննութիւն մը, ուր պէտք է ցոյց տայ թէ իւրացուցած է սոքոլական գաղափարականներն ու մտածողութիւնը, ծանօթ է ամբողջ կազմակերպական կառուցուածքին, ու նաեւ կարդացած սոքոլական գրականութիւնը:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

«ԵՐԵՔ ԾՈՎԵՐՈՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ»

(տպաւորութիւններ՝ Պոլսէն)

— o —

Պ. Ի. Պատէվ, պուլկարական «Զօրա» թերթի գրական բաժնի վարիչը, իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ Պոլսէն: Թարգմանաբար կուտանք կարեւոր մասերը.—

Ոչ ոք իրաւունք պիտի ունենայ զիս մեղադրելու ազգային չափազանցեալ ինքնասիրութեամբ, եթէ ըսեմ թէ՝ Սվիլէնկրատի (Մուսթաֆա փաշայի) սահմանագլուխը՝ սահմանն է ոչ միայն երկու երկիրներու, այլ եւ երկու հոգերու, որոնց մէկը՝ սիրուած ու գիտուած է որպէս յուսատու եւ պտղաբեր մայր մը՝ իսկ միւսը լքեալ, ամայացած, կարծես կքած է սեւ թաթի մը տակ: Մինչեւ ցած բլրակը, որուն վրայ կը ցցուի պուլկար պահականոցը՝ Սվիլէնկրատի մօտ, Մարիձայի երկու եզերքը, հազիւ պիտի կարենայիք գտնել փոքրիկ անկիւն մը, ուրկէ արօր անցած չըլլայ եւ որ ողողուած չըլլայ մարդկային քրտինքով: Մինչ երկաթուղիին երկու կողմերը, ամբողջ Թրակիոյ երկայնքին, ձեր աչքը կը դրկէ ընդարձակ հողամաս մը, որ ձգուած է ինք իր գլխուն եւ, կեանքը, սարսափի մը ներքեւ կարծես, համրացած է յանկարծ: Անպտուղ թուփեր, փուշեր եւ մացառներ կը ծածկեն այս արգասաբեր հողը, որ, կ'ըսեն, կրնար բաւարարել խստապահանջ մշակոյթ մը իսկ: Եւ եթէ չըլլար մօտակայ ու դեռ անտեսանելի ծովեզերքներու թարմութիւնը ծովուն երկնակապոյտը, ալիքներուն նուրբ փայլը եւ ի վերջոյ ակնդրաւ Պոլիսը, արեւելեան Թրակիոյէն ճամբորդութիւնը իրական ձանձրոյթ մը պիտի ըլլար:

Քաղաքագէտներու, տնտեսագէտներու եւ ռազմագէտներու համար Պոլիս «տնտեսական մեծ կեդրոն»մը, «երեք երկրամասերու կապը», «Արեւելքի դռներուն բանալին», «ծովային – զինուորական բնական բերդ» մըն է: Այս բարձր գնահատողներուն քով կան եւ բանաստեղծները, որոնց համար Պոլիսը «երեք ծովերու մարգարիտը», «ծովուն ու ցամաքին ամենագրաւիչ միացման կէտը», կամ՝ «պատմութեան եւ բնութեան ամենագեղեցիկ կենակցութիւն»ն է:

Առաջիններուն համար՝ Սուլթաններու եւ միջազգային էնթրիկներու քաղաքը այսօր կը ներկայացնէ անկման եւ չիջումի տխուր տեսարան մը: Մէկուկէս միլիոն բնակչութենէն մնացած է հազիւ կէս միլիոն: Եւ այդ պատճառաւ, տուն ընդ մէջ կը տեսնէք բակեր՝ ինքնաբոյս տունկերով ու խոտերով, եւ ծեփերը թափուած պատերով բազմաթիւ շէնքեր, կքած երդիքներ, կոտրտած պատուհաններ: Եւրոպական եզերքը, Թարապիայի մօտ, կայ տուն մը, որ ինքնայատուկ վկայութիւն մըն է ամայութեան: Տեսքով գեղեցիկ ու հաստախարիսխ երկյարկանի տուն մը, բայց ոչ մէկ բնակիչ: Կենդանի մարդոց փոխարէն առաջին ու երկրորդ յարկի պատուհաններէն դուրս կը ցցուին ու կը շարժին թզենիի տերեւներ՝ փչող հովէն: Եւ որքան հաստատուն է տունը: Մարդ պիտի կարծէր թէ՝ նախապաշարեալ բարերար մը բարձրացուցած է այս հսկայ շէնքը՝ փճացումէ փրկելու համար այդ վայրի թզենին... Եւ այս՝ եւրոպական եզերքի ամենագեղեցիկ մասն է...

Մուրացկանութիւնը մեր ժամանակներու ընդհանուր յատկանիշն է: Ան գոյութիւն ունի այժմ նոյն իսկ բարեկեցիկ երկիրներու մէջ: Պերլինի եւ Վիեննայի նման մայրաքաղաքներու մէջ սովորական բան է հանդիպիլ մուրացիկներու որոնք ձեռք կ'երկարեն: Պոլսոյ մէջ թերեւս ամէն տեղէ աւելի կայ մուրացիկ: Վաճառականութիւնը խամրած ու մեռած է: Ես առիթ ունեցայ, օր մը կէսօրէ առաջ, մտնելու երկու երեք մեծ վաճառատուներէ ներս, որոնք կառուցուած են Փարիզի «Լուվր» եւ «Փրէնթան»ի ոճով — չեմ չափազանցեր: Ինծմէ զատ, ինծ ընկերացող բարեկամս եւ կարգ մը բարեհաճ վաճառորդներ որոնք չնորհալիօրէն կը խօսին եւրոպական բոլոր լեզուները — ուրիշ ոչ ոք կար այդ վաճառատուներու լայն յարկերուն մէջ:

Մաքսային խիստ օրէնքները սահմանափակած են նաեւ շոգենաւերու թիւը: Նաւահանգիստին մէջ չկայ անկիւն մը որ ունենայ նախկին եռուզեռը: Ամէն մէկ քաղաքացի, անոնցմէ որոնք տօնական օրերը կ'անցընեն ծովեզերեայ պատշգամները, կրնան անուններ տալ այն շոգենաւերուն որոնք անցած են ամբողջ շաբթուան ընթացքին: Կան, այժմ, առաջուընէ աւելի պատերազմական նաւեր, որոնք հանդիսաւոր անցք կը կատարեն: Կազին վերին իշխանութիւնը քաշեց Փոքր Ասիոյ հեռաւոր ու ամայի մէկ անկիւնը, ամայացուց Պոլիսը ու զրկեց զայն իր մէկ ուրիշ յատկանիշէն — միջազգային էնթրիկներու վայր մը ըլլալէ,— ինչ որ երկրորդ պատճառ մըն է անոր անկման:

Բանաստեղծներու համար, սակայն, Պոլիսը կը մնայ անփոփոխ: Եւ, թերեւս, ան, այսօր ըլլալով աւելի տժգոյն, աւելի գեղեցիկ կ'երեւի անոնց, քան առաջ, երբ հարուստ էր ու աղմկոտ:

Աւելի քիչ շոգենաւեր ծովուն վրայ, աւելի քիչ բեռնակիր կուլի՝ նաւահանգիստը, աւելի քիչ վէճ՝ առեւտրականներու, գողերու և քաղաքացիներու միջեւ, եւ վերջապէս աւելի քիչ կեղտ ու խեղ՝ Մարմարայի հանդարտ ու մարգարտային ջուրերուն վրայ: Այսօր՝ Վոսփորի վրայ շոգենաւային պտոյտ մը ապահովաբար աւելի գեղեցիկ է, քան առաջ, Պոլսոյ «առեւտրականօրէն ծաղկեալ» շրջանին:

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ մէջ, արուեստի համար բաւարար պայմաններ գոյութիւն ունեցած չեն Սուլթաններու ռէժիմին պատճառաւ, որուն յատկանիշն էր բռնութիւնն ու ճնշումը:

Հակառակ անոր որ վեց դարերու պետութիւն մըն է եղած, իր գոյութեան ամբողջ ընթացքին կարելի չէ ցոյց տալ կարճատեւ կամ երկարատեւ շրջան մը՝ արուեստի արտադրութեանց, որ իր դրոշմը դրած ըլլայ անոր կեանքին վրայ: Ծանօթ հինգ արուեստներէն միայն բանաստեղծութիւնն է որ կեանքի նշաններ է ցոյց տուած, իսկ ան ալ՝ տժգոյն, նեղ, կարծես հարկադրեալ: Վէպն ու վիպակը ամէնէն երջանիկն են եղած: Անոնք եղած են միակ ստեղծագործութիւնները՝ նկատելի արժէքով, ու անոնց հեղինակները կը մնան Թուրքերու ազգային փառքին միակ կառուցուածքը: Միւս արուեստները իրենց գոյութեան սկիզբը կ'առնեն Կազիին յաղթանակին հետ: Եւ, անշուշտ, կը կրեն երիտասարդական միամտութեան դրոշմը: Անցեալէն ոչ մէկ կըտակ ունին, ոչ մէկ աւանդութիւն, ոչ մէկ ճշդուած ուղի: Ու հազիւ հիմա, երբ տագնապը կը նեղէ կեանքը եւ կը դժուարացնէ բոլոր տեսակի արտադրութիւնները, անոնք կը ճգնին երեւան գալ ու պարտադրել իրենք զիրենք:

Քանի մը օրերու ընթացքին, զոր անցուցի Պոլսոյ մէջ, յաջողեցայ տեսնել նաեւ նկարչական ցուցահանդէս մը, որ բաւական հետաքրքրական էր եւ յատկանշական՝ իբրեւ Թուրք երիտասարդ նկարչութեան առաջին քայլերը:

Ցուցահանդէսը բացուած էր Կալաթա Սարայի Լիսէին սրահներէն մէկուն մէջ:

... Կը մտնենք լիսէի ընդարձակ բակէն ներս, յարգանքի եւ երախտագիտութեան զգացումով մը (կ'ակնարկէ անոր հասցուցած Պուլկար մտաւորականներուն, «Ցառաջ»): Բակին մէջ հոս ու հոն կը ցցուին պրոնզէ անդրիները՝ դպրոցին հիմնադիրներուն: Կը մտնենք ներս: Ոչ ոք կայ ու ոչ մէկ նշան որ ճամբայ ցուցնէ: Լայն սանդուղէ մը, որ երկուքի կը բաժնուի, կը բարձրանանք առաջին յարկը: Մեր երկուքէն զատ ոչ ոք կայ ամբողջ այս նրբանցքներուն եւ սենեակներուն մէջ: Պատերէն մէկուն վրայ գոնէ գծուած մատ մը ըլլար՝ նկարահանդէսը ցուցնող: Կը բանանք ու կը գոցենք պարապ սենեակներու դռներ, մինչեւ որ կ'իյնանք նկարազարդ պատերով սենեակ մը: Դրան առջեւ աթոռի մը վրայ նստած է երիտասարդ ու գեղեցիկ կին մը: Սեւ ու խնամքով կտրուած մազեր, ածուխի նման սեւ աչքեր, շրթներ, այտեր ու յօնքեր՝ ամենանուրբ կերպով շպարուած: Մանուանկ թարթիչները, կարծես ամէն մէկ աչք ոստայնի մը ոտքերն են: Անտարբեր՝ նոր թրքուհիներէն է: Մեզի տոմսակ եւ նկարատետր կուտայ՝ սիրալիր ժպիտով մը, բայց առանց արտասանելու բառ մը: Փոքրիկ նկարատետր մը՝ կարմիր կազմով: Անշուշտ նկարիչը, Համիտ Նէճաթէթ չէ խնայած անոր ծախքը: Որովհետեւ առանց այս նկարատետրին մեր գլուխներուն մէջ ի՞նչ պիտի մնար այս ցուցահանդէսէն, որպէսզի ցոյց տայինք զայն ուրիշներուն ալ:

Սրահին մէջ կը գտնուինք միայն մենք ու նկարիչին կինը կամ, թերեւս բարեկամուհին — գեղանի գանձապահուհին: Այդպէս ալ մնացինք մեր այցելութեան ամբողջ տեւողութեան: Լուսաշող, խաղաղ ու տաճարի նման սենեակ մը — ամենայարմարը դիտելու համար: Եթէ, սակայն, ստեղծագործութիւնները դիտուելիք ըլլային:

Առաջին ակնարկով մը իսկ կը հասկնաք թէ նկարիչը դիմանկարիչ է եւ կը նախընտրէ կիներու դէմքերը: 70 նկարիչներէն 40ը դիմանկարներ են ու անոնցմէ միայն երեքը այրերու,— Կազիինը, Մուհամմէտինը եւ Ֆախրի փաշայինը:

Կը խորհիս թէ՝ փողոցին մէջ թրքուհին առանց «եաշմաք»ի տեսնելէ վերջ պիտի կարենաս զայն տեսնել պաստառին վրայ եւս՝ Թուրք նկարիչի մը աչքերուն միջոցաւ ու անոր մտերիմ կեանքին մէջ: Ոչ մէկ նման բան: Կ'անցնիս նկարներուն առջեւէն ու կը տեսնես,— «օրիորդ», «օր. Մաբի», «օր. Ժընըվիէվ», «Բրիտանուհին», «Իտալուհին», «Քաղաքուհին», «Զուիցերուհին», «Թայիթիէն կին մը», «Ֆրանսուհին», «Ռուսուհին», «Ամերիկուհին» եւն.: Ամբողջ սրահ մը բոլոր տեղերու ներկայացուցչուհիներով, բացի Թրքուհիէն: Հարկ է ենթադրել թէ նկարիչը նոր վերադարձած է Փարիզէն, ուր, ինչպէս, բոլոր ցեղերու նմոյշները կարելի է գտնել ամենայն դիւրութեամբ: Ան ոչ ժամանակ ոչ ալ ակնարկ է ունեցած Թրքուհիին համար, որուն սաղմէն ելած ինք, եւ որ այսօր մատչելի է ամէն մահկանացուի եւ ներշնչում աչքի:

Ցուցահանդէսը կը գտնուի Պոլսոյ կեդրոնը: Ու Համիտ Նէճաթէթի պաստառներուն վրայ մէկ հատիկ նկար չկայ Վոսփորէն, մզկիթներէն, պալատներէն: Կան, միայն, երկու բնանկարներ՝ Փարիզի Լիւքսէմպուրկէն եւ Պուլվառ Հօսմանէն: Այդ պատճառաւ, անոր արուեստին մէջ ոչինչ կայ թրքական: Իսկ թրքական - ազգայինը աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլար իր արտադրութիւններուն մէջ: Ու անիկա պիտի ըլլար թերեւս, միակ արուեստի գործը:

Կը յիշեմ պուլկար երիտասարդ բանաստեղծի մը բանաստեղծութեանց մէկ հատորը՝ գրուած Վառնայի մէջ, հատոր մը, սակայն, ուր ծովը երբեք չէ յիշուած:

Եթէ նկարիչը աւելի ազգային գոյն տար իր գործերուն, այսինքն եթէ աւելի անկեղծ ու հարազատ ըլլար, իր ցուցահանդէսը այդքան ամայի պիտի չըլլար:

Այսուհանդերձ ասոնք առաջին քայլերն են Թուրք նկարչութեան: Ան աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլայ, եթէ բխի Թրքական կեանքի ակերէն:

Արենուշներ

— o —

Երբ ծիծեռնակն ինձ հծծէ աղէկէզ
Որչափ ատեմ քաղքին ժխորն սիրեմ ձեզ···

Պ. Դուրեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ժխորէն տաղտկացած, կ'ուզենք պահ մը մոռնալ օրուան հոգերը եւ ընտանիքով եւ ընկերներով կը մեկնինք Սէնթ Անթուան, Քամփանեը Ֆօրէսթա: Հոն կը հանդիպինք խումբ մը արենուշներու որ եկած են Փարիզէն, Կրընոպլէն եւ Մարսէյլէն (35 հոգի): Տասնեւհինգ օրէ ի վեր է որ բանակում տեղի կ'ունենայ: Այդ հսկայ անտառին մէջ ափ մը պարմանուհիներ ի՞նչպէս կ'ապրին հեռու՝ քաղաքի ժխորէն: Ամէն ինչ լուռ է: Միայն Ֆրանսայի յարափոփոխ եւ փոթորկոտ հովի սուլոցն է որ կը լսուի:

Կ'ուզեմ մօտենալ եւ տեղեկութիւններ քաղել իբրեւ«Ցառաջ»ի թղթակից, սակայն կանոնը ճամբաս գոցած է բարակ կանեփի չուանով մը: Ձեռքի չափ տախտակի վրայ քանի մը տող գրուած է ֆրանսերէն «Մուտքը արգիլուած է հասարակութեան համար»: Կը հնազանդիմ օրէնքին եւ կ'ընկնիմ բարակ կապէն անդին: Բայց դէմէն բան մը գլխ փոթորկած էր, կուրծքիս տակ սիրտս կ'եռար, երբ կը տեսնէի նուիրական դրօշը, հայկական եռագոյնը՝ ֆրանսականին հետ կողք կողքի կը ծածանէր օդին մէջ: Ուզեցի երթալ եւ խոնարհիլ անոր առջեւ: Կ'երթամ հրաման խնդրելու խմբապետուհիէն որ թոյլ տան ընկերոջս հետ միասին վրանները այցելել: Ընկերս Թորոս Կուլիփեանը իբրեւ լուսանկարիչ կ'ուզէ նկարել արենուշները: Սիրով կ'ընդունին մեր խնդրանքը: Մարսէյլի խմբապետուհին օր. X. բացատրութիւններ կուտայ եւ կը յայտնէ թէ Փարիզի խումբը կը վարեն օր. Բէզազեան եւ Խանճեան, իսկ Կրընոպլինը՝ օր. Գայեանէ Խաչատուրեան:

Իրենց փափաքին համաձայն կը նըկարենք («Ցառաջ»ի ղրկելու համար): Անպատճառ կը փափաքին որ եռագոյնին առջեւ նկարուին: «Մեր պարծանքն է դրօշակը, մենք անով հպարտ
ենք: Անոր հովանիին տակ գիշեր ցե
րեկ այս ամայութեան խաղաղ ծոցի
մէջ տաքին, ցուրտին, փոթորիկին
տառապանքին կը սորվինք, օգ
կար ըլլալու համար հայ ցեղին»:

Ու կը տարուիմ մտածելու,
քաղքենի եւ չուկայիկ մարդիկ, ո
որ դժուար չահախնդրութեամբ եւ
պատկառ քսութեամբ կը հալածէ
առողջը, որ եւ է խղճահարութ
չէ՞ք զգար այս աղջիկներուն նախ
ձախնդրութեան առջեւ: Հոգով եւ
տով դաճաճները չեն կրնար թափ
ցել անոր իմաստութեան եւ խորհ
դին:

Արենուշները յայտնեցին նաեւ
յաջորդ շաբթու պիտի մեկնին Կ
նոպլը եւ ուրիշ վայրեր, բանակ
կատարելու համար:

Որքա՛ն փափաքելի պիտի ըլլար
բոլոր հայ երիտասարդ եւ երիտա
ղուհիները արի եւ արենուշ արձա
գրուէին, զօրացնելու համար իր
ֆիզիքականը եւ բարոյականը: Ա
պէսով միայն կրնանք լաւ քաղա
ցիներ դառնալ:

Ով որ կ'ուզէ առողջ ապրիլ
համխմբուի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաու
ներուն կամ արենուշներու դրօշակ
տակ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ներողութի՛ւն...

— · —

Շաւարշ Գարագաշ, Երրորդ
այժմ ի կարմիր Հայաստան, հա
նավար մտաւորական, գիրք մը հ
տարակած էր վերջերս — Պայքա
ճամբին: Այդ գիրքը պատմութ
էր կոմունիստներու նախապատեր
մեան շարժման: Մենք այս սիւնա
րուն մէջ տուինք այդ գրքին բով
դակութիւնը, ինչպէս նաեւ այն ծա
քննադատութիւնները, որ ուղղուե
ցան հեղինակին, իր վերագնահատու
թեան փորձերուն առթիւ եւ երգ
ցի ըլլալուն պատճառաւ:

Եւ ահա Շաւարշ Գարագաշ Պայ
տարի մէջ (2 օգոստ.) կը հրատա
կէ նամակ մը, ներողութիւն խնդ
լու համար հրապարակով: Թէ
ձեւով ներողութիւն կը խնդրէ
բախտ հեղինակը, յայտնի է բոլո
նոնց, որոնք գիտեն թէ Ռուսիոյ մ
հիմա կը տիրեն միջնադարեան
տաքննական ատեաններու բարք

Ծիծաղելին այն է, որ դեռ Պայ
տարի խմբագրութիւնը դահ
փորմիւլէ նամակէն, ներողութ
խնդրելու արգահատելի ձեւէն:

Արուեստագէտ մը

— o —

Պրոլետար մեծ գովեստով կը
երաժիշտի մը մասին, Կոնստանդ
Սարաջեւ, փակագծի մէջ գրելով
բաջեան: Կ'ուզէ ասով ծագո՞ւմ մը
չանակել: Հայ արուեստագէ՞տ մը
դեօք:

Սարաջեան ընիկ Թիֆլիզցի է:
ւարտած է Մոսկուայի Երաժշտա
ցին ջութակի եւ երգահանական
ութեան բաժինները: Ցետոյ անց
լով Լայփցիկ, 1906ին կը հետեւի
Թուր Նիկիշի նուագախումբեր
լու յատուկ դասընթացքներուն:
նուհետեւ Մոսկուայի մէջ կու
սէնֆոնիք համերգներ, ղեկավարելով
խումբերը:

1926ին դարձեալ կ'անցնի
սահման եւ Փրակայի ու Վիեննա
մէջ մեծ յաջողութիւն կը գտնէ
նուագախումբի վարիչ:

Ներկայիս Մոսկուայի Երաժշտա
ցի փրոֆէսորներէն է: Սարաջեան
ռաջինն է, որ Ռուսիոյ մէջ կը
նուագախումբի ղեկավարութեան
սարան մը: Մոսկուայի Երաժշտա
ցին այդ բաժնէն շրջանաւարտ
աշակերտները հիմա կը գործեն
ժշտական զանազան հաստատութ
ներու մէջ:

Մոսկուայի սէնֆոնիք ընկերութիւ
նը կը կրէ փրոֆ. Կ. Սարաջեանի
նունը:

Մահ մը

— o —

Օգոստոս 9ին Թիֆլիզի մէջ մե
Սիմոն Նաքախտեան:

Ծնած է 1887ին: Արհեստաւոր
տանիքի զաւակ, դպրոցական գր
ղաններէն սկսեալ կը նուիրուի գ
կանութեան: Պատերազմին
գործօն համայնավար էր արդէն:
գիտէր վրացերէն լեզուն: Վրա
մէջ կը վարէ պատասխանատու պ
տօններ, յետոյ կ'անցնի Հայաս
եւ կը նշանակուի քրէական ատեա

նական ճիւղի պետ, ամբողջ 3 տարի (1927—1929):

Նոյնատեն կ'աշխատակցէր թերթերուն: Իր գրուածքներուն նիւթը կ'առնէր քրէական յանցաւորներու կեանքէն: Թէեւ գեղարուեստական մեծ արժէք չեն ներկայացներ այդ էջերը, այսուհանդերձ անոնց նիւթը թարմ է եւ կեանքով բաբախուն: Ոճային գրականութիւնը նորութիւն է մեր մէջ, ահա թէ ինչու հետաքրքրութեամբ կը կարդացուէին իր գրութիւնները: Քաջ ծանօթ էր ռճրագործներու լեզուին, նիստուկացին, կեանքին եւ սովորութիւններուն:

Սիմոն Նարախտեան աշխատակցած է Մարտակոչ, Պրոլետար, Խաթաբալա եւ այլ թերթերու: Կատարած է նաեւ թարգմանութիւններ,— օրինակ վրացի ծանօթ թատերագիր, երգիծաբան Ալքսենդի Ցագարելիի գործերը, որոնք հրատարակած է Ստ. Երիցեանի Խաթաբալա երգիծաթերթին մէջ: Իր գործերէն՝ Զադելլէ պատմուածքը վերջերս վրացերէնի թարգմանուած է Ղ. Կարապետեանի կողմէ եւ հրատարակուած՝ վրացական Մնաթոբի ամսագրին մէջ:

Այս վերջին տարիներուն, հաւաքելով իր հրատարակած էջերը, կ'աշխատէր, վերամշակելէ յետոյ, լոյս ընծայել առանձին հատորով մը:

Արզաքեանդի մարմարի հանքերը

—•.—

Ճարտարագէտ Ս. Մալխասեան հետեւեալ դիտողութիւնները կ'արձանագրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ, Արզաքեանդի եւ Աղվերանի մարմարի հանքերուն չահագործման մասին:

Ծանօթ է թէ Արզաքեանդի եւ Աղվերանի մէջ հսկայական պաշար կայ մարմարի հանքերու: Երբ վերջերս, Մոսկուայի խորհուրդներու պալատին շինութեան համար, պահանջուեցաւ Արզաքեանդի եւ Աղվերանի հանքերէն զանազան տեսակի մարմար մատակարարել փոքրիկ խորանարդներու ձեւով (տարեկան մօտաւորապէս հինգ հազար խորանարդ մէթր, 2—3 տարի անընդհատ), տեսնուեցաւ որ այդ ապսպրանքը կատարելու համար պէտք է 60—70 հազար խորանարդ մէթր մարմար հանել, բայց տաշելով եւ խորանարդիկներ պատրաստելով 5 հազար խորանարդ մէթր միայն կը մնայ, մնացեալը իբրեւ փշրանք անպէտ կը դառնայ, ինչ որ հսկայ մսխում է թէ մարմարի եւ թէ աշխատանքի:

Մալխասեան դիտել կու տայ, որ մարմարի կտորուանքները իրենց քիմիական եւ բնագիտական արժէքով նախընտրելի են Դաւալուի կրաքարէն: Հետեւաբար կարելի է մարմարի կտորուանքներու այս հսկայ քանակութիւնը օգտագործել Դաւալուի կրաքարին փոխարէն: Որովհետեւ

1.— Նախ, պաշարի տեսակէտով, ըստ ճարտարագէտ Կարապետեանի, Արզաքեանդի եւ Աղվերանի մարմարի տարածութիւնը կը հասնի 40—45 քառ. քիլոմէթրի, եւ դեռ այս հանքերուն շերտերն ունին 60 մէթր հաստութիւն, յայտնի է որ մարմարի անսպառելի պաշար կայ:

2.— Դաւալուի մէջ մէկ խորանարդ մէթր կրաքար հանելը կ'արժէ 18—20 ռուբլի, իսկ Արզաքեանդի մէջ՝ 4 ռուբլի 50 կոպէկ: Ի՜նչ հսկայ խնայողութիւն:

3.— Արզաքեանդի հանքային աշխատանքներուն համար բաղդատաբար քիչ թիւով բանուոր կը պահանջուի, եւ յետոյ լեռնային շրջաններէն եկած բանուորները չեն կրնար դիմանալ Դաւալուի տաքերուն, (մեծ թիւով կը հիւանդանան, ջերմախտով կը վարակուին), մինչդեռ Արարանի, Բայազիտի, Ախտայի շրջաններէն բաղդատմամբ քիչ թիւով եկած բանուորները Արզաքեանդի մէջ աւելի լաւ կ'աշխատին:

4.— Բանուորներուն համար բնակարան չինելու տեսակէտէն՝ Արզաքեանդի մէջ կարելի է օգտագործել Ալափարսի կամ Սուխոյ - Ֆանտանի տեղական փխքարն ու չէչաքարը, մինչդեռ Դաւալուի մէջ շինութեան նիւթերը պէտք է բերել Երեւանէն ու Անի կայարանէն, մեծ ծախքեր ընելով:

5.— Արզաքեանդի հանքերը կը գտնուին Երեւան — Աղստաֆա երկաթուղիին վրայ Ալափարս կայարանէն 9 քիլոմեդր հեռու, կ'իյնան Սեւանի Ջրելեկտրակայաններու շրջանին մէջ, Գիւմուշի Ջրելեկտրակայանէն 21 քիլոմեդր հեռու: Զգախէժի գործարանին համար կրաքար մատակարարելու գործը կեդրոնացնելով Արզաքեանդի մէջ, արդիւնաբերութեան խոշոր վայր մը դարձնելով այստեղ, կարելի է նպաստել երկաթուղիին եւ Գիւմուշի Ջրելեկտրակայանին շինութեան:

6.— Ալափարս կայարանէն մինչեւ Արզաքեանդի 9 քիլոմեդր երկար երկաթուղի կամ ելեկտրաքարշ հաստատելով, կը դիւրանայ մարմարը Արզաքեանդէն անմիջապէս Երեւան փոխադրելու գործը:

7.— Այդ երկաթուղին կը սպասարկէ ոչ միայն մարմարի արդիւնաբերութեան, այլ եւ զարկ կու տայ Միխանայի պղնձահանքերուն, կրանիտի եւ փայլատի հանքային հարստութիւններուն շահագործման:

8.— Այդ ճամբով կարելի է ուղղակի Մոսկուա ղրկել մարմարի խորանարդներու բեռը, այսպէս կրճատելով մարմարին արժեգինը:

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—•.—

Մամուլին ու խօսակցութեան օրուան նիւթն է Ասորիներու վերջին ընդհարումը Իրաքի զօրքին հետ: Այս առթիւ կը քրքրուի նաեւ Ասորեստանի եւ Քաղդէաստանի պատմութիւնը: Օրագրողները արագ ակնարկներ կը նետեն ասորեւքաղդէացի ժողովուրդներուն վրայ՝ յաճախ չփոթելով «պատմութեան գլխապտոյտ»ին մէջ:

Թաճ եւ ժուրնալ կ'աշխատին քիչ մը լոյս սփռել այդ հին ժողովուրդներուն կեանքին վրայ: Ժուրնալի մէջ Միրիամ Հարրի գրագիտուհին է, որ իր ճամբորդական նկարագրութիւններուն կ'աւելցնէ նօթեր Ասորիներու եւ Քաղդէացիներու կեանքէն:

Կը նկարագրէ թէ ինչպէս Քաղդէացիները ժամ կ'ընէին Պաղտատի մէջ մայրենի լեզուով, կը տեսնէ նաեւ Քաղդէացիներու պատրիարքը, Էմմանուէլ, որ, ծերակուտական ընտրուելով, Պաղտատի մէջ կը ներկայացնէ իր ժողովուրդը, մօտ 100,000 հոգի: Էմմանուէլ պատրիարք ինքզինք կ'անուանէ Բաբելոնի պատրիարք:

Միրիամ Հարրի յետոյ կ'այցելէ Ասորիներու եկեղեցին, որուն պետն է Մար Շիմուն պատրիարքը, երկրէն աքսորուած: Ասորիներու պատրիարքին տեղ այժմ կը գործէ իր հօրաքոյրը, Սուրմա Մար Շիմուն, որ հեղինակաւոր եւ կորովի կին մըն է, (արդիական Շամիրամ մը): Պէտք է աւելցնել, սակայն, այստեղ, որ Ասորի կոչուած այս ժողովուրդը Նեստորականներ են պարզապէս, այսինքն, եկեղեցական բարբառով, միարնակ, (մէկ բնութիւն կը ճանչնան Յիսուսի մէջ), մինչ Քաղդէացիները երկաբնակ, (երկու բնութիւն կը ճանչնան Յիսուսի մէջ, աստուածային և մարդկային):

Քաղդէացիները աւելի մօտիկ Ֆրանսացիներուն, իսկ Ասորիները՝ Անգլիացիներուն: Քաղդէացիները հարուստ են եւ առեւտրական ձիրքեր ունին,— վաճառական են կամ դրամատէր, պաշտօնեայ կամ թարգման: Ասորիները՝ արհեստաւոր, մշակ, ծառայ:

Այս տեղեկութիւնները տալէ յետոյ, Միրիամ Հարրի կը պատմէ Ասորիներու եւ Քաղդէացիներու կատարած ջոհողութիւնները ընդհ. պատերազմի ընթացքին, անոնց երազը ազգային օջախ մը ունենալու, յուսախաբութիւնը, տառապանքները, հալածանքները, այնքան որ Ասորիներն ու Քաղդէացիները վերջերս սկսեր էին նախանձիլ Հայոց ճակատագրին,— երթալ ու ապրիլ Սուրիոյ մէջ:

Միրիամ Հարրի այնուհետեւ կը պատմէ իր ճամբորդութիւնը դէպի Քէրքուք:

Քէրքուք, անծանօթ ու լքուած այդ աւանը այսօր դարձած է քարիւղի մայրաքաղաք: Բայց շրջակայքը տակաւին խրճիթներ՝ ցեխով ծեփուած, անդին եգիպտացորենի և հացահատիկի արտեր:

Եւ ահա Մուսուլ, որ կը յիշեցնէ Նինուէն, որուն աւերակներուն մօտիկ է: Խառնիճաղանճ բնակչութիւն մը, Եզիտներ, որ սատանան կը պաշտեն, Գեբրեր, որ կրակը կը պաշտեն, Սաբէացիներ, որ Ջուրը կը պաշտեն, Բեկլաշիներ, որ ծառ կը պաշտեն, Քիւրտեր, որ խալամ են, Հրեաներ, ամէն տեղ են, Ասորիներ, որ 1500 հոգինոց գաղութ մը կը կազմեն: Մուսուլ կը մատնէ տեսակ մը տագնապ, որ կէս մը տնտեսական է,— որովհետեւ բամպակը, բուրդը չի ծախուիր, անգլիական ոսկին ինկած է, հաղորդակցութիւնը դժուարացած է լաստերը Քիւրտերուն ձեռքն ըլլալով,— եւ կէս մը քաղաքական, պատճառը Ասորիներուն եւ Արաբներուն հողային կռիւն է:

ԳԻՐՔ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

— o —

Պ. Արշաւիր Խանէտանեան մէկ օրինակ «Երգիծական» կը նուիրէ Ժընէվի «Հայաստան»ին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լոյս տեսաւ ծանօթ գրագիտուհի Տիկ. Իսկուհի Մինասի մէկ նոր հատորը՝ Races Fières՝ ուր անգամ մը եւս երեւան կուգայ իրվիպասանուհիի գրաւիչ տաղանդը: Արեւելեան բարքերը եւ տեսարանները շատ վառ գոյներով արտայայտուած են այս հատորին մէջ:

Հրատարակիչ՝ Eugène Figuière, 166, Bld. Montparnasse, Paris. Գինն է՝ 15 Փրանք:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ԽԹԻԿԵԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԻՇՏ ՄԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿԸ

— o —

ԼԻՈՆ.— Տարուան մը ընդմիջումէն վերջ, Խթիկեանի անունը, դարձի ֆրանսական մարզական շրջանակներուն մէջ, վերստին կը յիշուի: Երկաթ նետելու մեր ախոյեանը դեռ չէ լքած մարզական գործօն կեանքը:

Մինչ իր սերունդի մարզիկներէն շատերուն յիշատակն անգամ կորսուած է այլեւս, Խթիկեան կը մնայ միշտ մեր ամէնէն ներկայանալի մարզիկը:

Աթլէթիսմի Լիոնի լիկին վարիչները շատ լաւ հասկցած կ'երեւին Ժիրայրին արժէքը: Մեր մարզիկը, եղանակին սկիզբէն ի վեր մաս կը կազմէ իրենց ներկայացուցչական խումբին որ, Փարիզէն դուրս, Ֆրանսայի ամէնէն աւելի զօրաւորն է:

Խթիկեան այս տարի այցելեց Թօրինօ, Թուր, Սէնթ Էթիէն, Շառ եւ. եւ ամէն տեղ ալ ցոյց տուաւ իր կարողութիւնը, միշտ դասուելով առաջիններու կարգին: Շատ կանոնաւոր են իր այս տարուան արդիւնքները — յաճախ 12 մեթր 50 էն աւելի հեռու է որ կը նետէ գունդը:

Անցեալ կիրակի Խթիկեան Կրընօպլը գացած էր մրցելու Ալպեաններու եւ Միջերկրականի շրջանի լաւագոյն մարզիկներուն դէմ: Ժիրայր բ. ելաւ իր մրցման մէջ, 12 մեթր 69 ով: Յառաջիկայ կիրակի մեր մարզիկը կը մրցի Վալանսի մէջ:

Խթիկեան մեծ փափաք մը ունի ներկայիս — կոտրել սկաւառակ նետելու հայկական մրցանիշը: Պէտք է խոստովանիլ որ Մկրեանի մրցանիշը, 35 մ. 99 — որ 13 տարուան կեանք ունի — դիւրին չէ կոտրել, բայց Խթիկեան կրնայ դեռ մեզ զարմացնել, յաջողելով այդ մարզին մէջ ալ:

Թղթակից

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ

— o —

Շաբաթ օր, Աղեքսանդրիոյ մէջ քաշուեցաւ էլ Մօասաթի բաժակին վիճակահանութիւնը:

Վաղող ձիերէն Մատտին է որ առաջնութիւն շահած է «Ռատի» եւ «Պարկաս» ձիերուն վրայ, որոնք Բ եւ Գ. ելած են:

Օր Թագուհի Միսիքեան Կիզիրէի Սփորթինկ Ակումբին մէջ հեռաձայնի պաշտօնեայ է եւ բախտ ունեցած է շահող ձիուն թիւը քաշելու: Հետեւաբար ինքն է որ կը շահի 3000 եգ. ոսկին:

Ասկէ զատ, նկատելով որ շահող թիւը պարունակող քառնէն ալ ինք ծախած է, պիտի ստանայ նաեւ յաւելեալ 200 եգ. ոսկի:

Երկրորդ պարգեւը՝ 1100 ոսկի շահած է նախկին ծերակուտական շէյխ Հասան Ապտէլ Գատիր: Գալով երրորդ պարգեւին՝ 750 ոսկի, շահած է Մահմ. Ահմէտ Ապու Զէյտ:

Յուսաբեր

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՈՍԸ

— :-: —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 օգոստ.).

— «Երթալով աւելի եւ աւելի անկերպարան վիճակի մը կը մատնուի մեր գաղութներու հանրային կեանքը: Քաոս մըն է՝ ուր երթալով կը խորանայ ու խաւարի մէջ կը պահէ անոնցմէ ամէն մէկը: Կամ խառնարան մը, Բաբելոն մը, ուր ոչ մէկը միւսին լեզուէն կը հասկնայ, ընդհակառակը մէկը միւսին գործը կը խաչաձեւէ, մէկը միւսին դէմ գլուխ կը բռնէ, ուր, ոչ հեղինակութիւն կայ եւ ոչ ալ յարգանք, ոչ իրերհասկացողութիւն եւ ոչ ալ խաղաղ մտքով տիրող գոյավիճակի ըմբռնում եւ գնահատում: Տեղեր կան, ուր անհատը ինքզինքը դրած է ամբողջին տեղ եւ ամբողջին ճակատագրովը կը խաղայ սրտի ամենայն թեթեւութեամբ, ուր իշխանութիւնները կամ կազմալուծուած են եւ կամ խաղալիք՝ խել մը խառնակիչներու ձեռքը, ուր, ատոռն կանուխ արթնցողը կ'ուղէ իշխան ու բռնապետ կտրիլ եւ ուր, վերջապէս վէճեր ու կռիւներ, իրենց ամենօրեայ ժխորն ու անախորժութիւնները կը պարտադրեն մեր հաւաքական կեանքին:

Գլխիվայր սահանք մըն է այս՝ զառիթափի մը վրայէն, որուն ծայրը անդունդն է: Քանի մը տարի ալ եթէ շարունակուի այսպէս, պիտի հասնինք կէտի մը, ուրկէ վերադարձի ճամբայ չպիտի կրնանք գտնել: Ուղածնուդ չափ պատուեցէք ձեր կոկորդը, սթափումի հրաւէր կարդացէք, վտանգը մատնանշեցէք եւ ահազանգ զարկէք,— սահանքը չպիտի կասի եւ ընկրկում մը չպիտի փորձուի՝ դէպի անխուսափելի աղէտ տանող այդ զառիթափին վրայէն: Կարծէք որոշած ենք ինքնասպան ըլլալ, որոշած ենք խաչ քաշել ու տապանաքարը մեր ձեռքով դնել հաւաքական գոյութեան վրայ:

Տարիներէ ի վեր, սրտցաւ մամուլը հազար անգամ, հազար ձեւերով մատնանշեց այս վտանգաւոր գոյավիճակին հետեւանքները, չէշտելով, որ վաղէն դէպի յառաջ կ'երթանք այս ընթացքով: Դարմա՞նը,— անոր ալ զանազան ձեւերը առաջարկուեցան թելադրանքներ եղան եւ ծրագիրներ մէջտեղ դրուեցան: Բոլոր ձեւերը կ'առաջադրէին հրապարակ բերել համագաղութային ընդհանուր կազմակերպութիւն մը, կեդրոնական ու կեդրոնաձիգ իշխանութեամբ, համակուսակցական եւ կամ, նոյն իսկ, արտակուսակցական կազմով: Բոլոր այդ թելադրանքները սակայն մնացին անարձագանգ: Գտնուեցան մարդիկ, որոնք կեղեւը քիչ մը քերեցին իրենց եղունգներուն ծայրով, բայց բնաւ չուզեցին միջուկը տեսնել: Ուրիշներ, սխթեմաթիկ պայքար մղեցին ամէն օգտակար ձեռնարկ վիժեցնելու եւ բոլոր բարի տրամադրութիւնները ջլատելու համար: Խառնակիչները չէին կրնար հաշտուիլ այն մտքին հետ, թէ գաղութները կրնան խաղաղիլ եւ իրենց ճակատագրին տէր դառնալ: Թէ պղտորած ջուրերը կրնան հանդարտիլ եւ զրկել զիրենք իրենց կարթերը գործածելու հնարաւորութենէն: Եւ այս անհետաքրքրութեան ու սադրանքներուն հետեւանքը այն եղաւ, որ հանդիպող խռովարարը ուզեց օգտուիլ — ու խոստովանինք, շատերը օգտուեցան — մեր դժբախտ անտիրութենէն, եւս առաւել խորացնելով տիրող քաոսային ու խառնակ վիճակը:

Փո՞րձը,— այդ ալ եղաւ: Եւ, իրադարձութիւնները վկայ, որ գաղթահայ ժողովուրդի կազմակերպուած առաջին ուժը, Դաշնակցութիւնը, անցեալ տարի, լաւագոյն պատրաստակամութեամբ մը ուզեց լեզու գտնել եւ գործակցիլ ամկավարներուն հետ, ազգային ընդհանուր խնդիրներու շուրջ: Զախողեցա՞ն իր ճիգերը,— այո՛, ձախողեցան, որովհետեւ ռամկավարները չուզեցին ըմբռնել տիրող կացութեան ծանրակշիռ բնոյթը, եւ կէս ճամբէն ետ դարձան: Եթէ մեղաւոր չէին անոնք այս անկերպարան վիճակի խորացման մէջ եւ եթէ կը համարձակին, թող փորձեն նետել առաջին քարը: Բայց, թող գիտնան, որ քար պիտի կարի իրենց թեւը եւ չպիտի կրնան ձախողանքի մեղքը փաթթել Դաշնակցութեան վզին: Կուգայ օրը եւ լոյս կը տեսնեն դաշնակցական - ռամկավար բանակցութեանց մանրամասնութիւնները: Եւ ժողովուրդը այն ատեն կը տեսնէ, թէ դէպի ո՛ր կողմը կը հակի պատասխանատուութեան նժարը»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Թրիսթան Պէրնար տեղաւորուած առաջին կարգի օթեակի մը մէջ, անփութօրէն կը ծխէր, երբ դիմացը նստող պարոն մը բսաւ.

— Կը խնդրեմ պարոն, ալ մի՛ ծխէք.

— Պիտի ընեմ այն՝ ինչ որ հաճելի է ինծի, պարո՛ն, պատասխանեց հռչակաւոր գրագէտը:

— Հիմա կը հասկնաք:

Եւ պարոնը կը քաշէ ահազանգի չուանը. շոգեկառքը կանգ կ'առնէ եւ վերակացուն կը յայտնուի:

— Ի՞նչ կայ, կը հարցնէ ճամբորդներուն.

— Ահա՛ թէ ինչ, կը պատասխանէ բողոքողը, ցոյց տալով Թրիսթան Պէրնարը, այս պարոնը՝ չծխողներու օթեակի մը մէջ սիկառ կը ծխէ, առանց ներկաներու արտօնութիւնը առնելու:

Վերակացուն կը դառնայ Թրիսթան Պէրնարին, իսկ այս վերջինս անտարբեր ձեւով մը կ'ըսէ.

— Պ. վերակացու, նախ՝ բողոքող պարոնին տոմսակը նայեցէք: Վերակացու կը պահանջէ բողոքողին տոմսակը որ երկրորդ կարգի էր: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ, որ բողոքողը կը հրաւիրուի ելլել օթեակէն, իսկ կառախումբը կը շարունակէ ճամբան:

Այն ատեն ուղեկից տիկին մը կը հարցնէ Պէրնարին.

— Բայց պարոն, ինչպէ՞ս կրցաք գուշակել, թէ այդ պարոնը երկրորդ կարգի տոմսակ ունէր.

— Շա՛տ պարզ կերպով, կը պատասխանէ Թրիսթան Պէրնար, տոմսակը բաճկոնին գրպանէն կը տեսնուէր, եւ ունէր ճիշդ իմ տոմսակիս գոյնը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄՈՒՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ — (7)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—•.—

Շէյխու վայրկեանը սոսկալի էր: Յետոյ, երբ ընդհանուր քարացումն էր, ծանր, կքած՝ ոտքի ելաւ նա, ձեռնափայտ ու թախծոտ՝ առաւ ցուպը, դէպի գնաց որդուն ու ասաց խստութեամբ.

— Այդ դո՛ւ ես դրանց սովորեցրել ապրել, չէ՞ ... դո՛ւ եւ կի՛նդ ...

— Փողոցից, փողոցից ... կմկմաց որդին:

— Հա՛յրիկ, գոչեց այն կողմից երրորդ որդին, ես էլ ասե՞մ «չուն բոլո» ...

Խաթ - Սաբան աւելի կքեց կարծես ու դէպի մանուկը գնացող որդու թեւը բռնեց:

— Ո՛չ, մի՛ խփիլ. ի՞նչ օգուտ ունի, ասաց նա. ոչինչ. ամէնքը հայհոյում են մեզ, այժմ թող եւ մեր զաւակները կրկնեն այդ հայհոյանքները ...

Ապա շունչ առաւ քիչ եւ աւելացրեց մտածկոտ:

— Լա՛ւ որ ասեմ թէ ինչու եկայ ...

Մեր ցեղից, քո ազգականներից, կառավարութիւնը ի զուր տեղ բռնել է տասը մարդ եւ բանտ դրել: Հասան Ղալայի բէգն է տնօրինողը: Ասացին որ դու մտերիմ ես նրան: Զգիտեմ ի՞նչպէս, ի՞նչու, բայց մտերիմ ես մի այդպիսի գազանի ... Ասա՛, չե՞ս կարող ազատել մերոնց ... Քեզ խօսք եմ տալիս, որ այնուհետեւ այլ եւս երբեք չես լսիլ իմ կամ մերոնց մասին: Մենք Ռուսի հողը կը գնանք ... Արա՛, եթէ կարող ես ...

Մարտոսը պահ մը չպատասխանեց ու մտածեց: Խաթ - Սաբան անձկութեամբ նայում էր նրան եւ սպասում:

— Բարեկա՛մ եմ բէգի հետ, ասաց վերջապէս որդին, բայց չեմ կարող ... փո՛ղ պէտք է գործի մէջ մտցնել. ուրիշ կերպ անկարելի է ... չի՛ անիլ:

— Ուրիշ կերպ չի՞ լինիլ ... Ասացին, որ կարող ես դու. բէգը քեզ շատ բանով է պարտական ... եկամուտի աղբիւրներ ես տալիս նրան ...

— Սո՛ւտ է ... ես ոչինչ չեմ կարող եւ փող էլ չունեմ:

Խաթ — Սաբան գլուխը կրծքին խոնարհեցրեց պահ մի ու մնաց լուռ:

Քիչ յետոյ նա նայեց խստութեամբ որդուն ու ասաց բարկութեամբ.

— Զգում էի որ պիտի մերժէիր ... Մնաս բարեւ ուրեմն. կայ եւ մի ուրիշ միջոց եւ դա գուցէ ամենալաւն է. լմերը կը դիմեն այդ միջոցին ... բայց, սկսած քո մօրից մինչեւ յետին լմը անիծում է քեզ՝ լինի նա ազատ թէ գերի: Վախեցի՛ր այդ անէծքից որովհետեւ մօրդ անէծքն էլ կայ նրանց հետ խառն ...

Ասաց, գլուխը խոնարհեցրեց եւ արագ քայլերով դուրս գնաց:

Գամփռը նայեց Մարտոսին, ատամները ցոյց տուեց, մռմռաց եւ հետեւեց տիրուհուն:

Ու Խաթ — Սաբան գնաց առանց ետ նայելու եւ անհետացաւ փողոցների մէջ ...

×

Դաշտում ետ մնացող բոշաներին հարկահաների խուզարկու զինուորները բռնել էին եւ բանտարկել Զանգալ: Պատճառը յայտնի չէր: Հրամայուած էր բանտարկել թափառիկ եւ կասկածելի անձերին եւ նրանց բանտարկել էին:

Միւս կողմում լեռներից դաշտ իջնել փորձող բոշաներին նոյնպէս բռնում էին:

Բոշաները ստիպուած էին բանջարներով կերակրուել, կրակ չվառել եւ դող ի դող, ամէն բոպէ սպասել փորձանքի:

Հեռանալ չէին ուզում. ընկերներին պէտք էր նախ ազատել:

Եւ երբ եղած պաշարը մէկտեղ բերին ու հասարակաց դարձրին, ծերունիները մի գիշեր ժողով կազմեցին եւ Խաթ — Սաբայի վրանը մտան:

Խորհուրդը վերջացաւ նրանով, որ Խաթ — Սաբան ցուպը ձեռքն առաւ, գամփռին սուլեց եւ ամենակարճ ճանապարհով գնաց Երզրում:

Գիտէր որ մեծ որդին մտերիմ էր Հասան Ղալայի բէգին: Մտածեց իւրայիններին մի կերպ ազատել:

Խորհուրդը վճռել էր իւրայիններին բանտից մի կերպ հանել եւ իսկոյն, մի գիշերւայ մէջ՝ անցնել Ռուսաց հողը:

Ուրիշ հնարք չկար:

Եւ երբ Խաթ — Սաբան որդուն խնդրելու անօգուտ փորձի համար Երզրում էր գնացել — Զիւլնի մէջ լցուած զինուորներից մի խումբ, պատահմամբ Զիւլնի տիղը ելնելով՝ բոշաների տեղը երեւան հանեց:

Խումբը շրջապատեց բոշաներին եւ իրենցից մէկին ուղարկեց դաշտ, Զանգալում նստած բէգին իմացնելու, որ տուրքի նոր աղբիւրներ էին գտնուած:

Միւս առաւօտեան Հասան Ղալայի բէգը քսան զինուած ձիաւորներով Զիւլնի հարթավայր եկաւ եւ իջաւ ամենալաւ վրանի տակ:

Բոշաները դողդողալով սպասում էին: Կանայք չէին երեւում, իսկ մանուկները խումբ առ խումբ թաղնուած խոտերի մէջ եւ թփերի ետեւը, դիտում էին լինելիքը:

Բէգը հրամայեց որ ցեղի ծերունիները իր մօտ գան:

— Ո՞վ է ձեր ցեղապետը, հարցրեց նա:

— Այստեղ չէ, խօսեց մէկը. նա Էրզրում է գնացել:

— Ի՞նչ է անունը:

— Խաթ — Սաբա:

Բէգը նախ զարմացաւ, յետոյ մի մեծ քրքիջ արձակեց: Գրագիրն ու հետը եկած հարկահաւաքն էլ պարտք համարեցին ծիծաղել:

— Այդ ի՜նչ այլանդակ անուն է, գոչեց բէգը:

— Զարմանալի անուն, վրայ տուաւ գրագիրը:

— Անասունի անուն է, աւելացրեց հարկահաւաքը. դրանց ցեղապետը կամ մի շուն կը լինի եւ կամ էշ ... Սրանք հայ — բոշաներ են:

Ու բոշաները կանգնած խմբովին՝ խոնարհաբար լսում էին այդ ամէնը:

— Ապա՞ ... ծիծաղեց բէգը եւ ճաշակեց կարագը, որ մի գաւաթէ, մաքրել հարուածների չնորհիւ, գողել էր մի վրանից, ապա՞, առէք տեսնենք, ձեր ցեղապետը ի՞նչ տեսակ ջանաւար է:

— Կին է, ասաց ծերունին:

— Կի՞ն, գոչեց բէգը զարմացած:

— Կի՞ն, առանց բեխերի՞ շրջագայում կին. խօսեց գրագիրը եւ բերանը բաց մնաց:

— Հետաքրքիր է, գիտեց հարկահաւաքը:

Ու լռեցին, որովհետեւ բէգն էլ լռել՝ կարգադ էր ուտում ու մի կողմից զննում բոշաներին:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

Փարիզ եւ աւրաւանները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը՝ Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Ջեկոյց 11րդ Շրջ. ժողովի եւ Կոմիտէի ընտրութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Ջեկոյց Շրջ. ժողովի մասին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի ծանօթ սրճարանին մէջ: Օրակարգ՝ Ջեկոյց 11րդ Շրջ. ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», Կառ տը Վէզի եւ Վիլէօրպանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ.— Համաքատուութիւն Կոմիտէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ զեկոյց խումբերու եւ կոմիտէի: Ջեկոյց շրջանային ժողովի:

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ

Այս Կիրակի Մէօտօնի Անտառին մէջ «Պաղ Աղբիւր»ին մօտ

կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

բանախօսութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Փարիզի Դուրայի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս Կիրակի Մէտօնի անտառը, պաղ ջուրին մօտ

Երեկոյթ - պարահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սէնթ Անթուանի «Ա ԼԱ ՎԻՍՏ» Հէրմիթաժի մէջ

կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Հ. Յ. Դ. Պուլվ. Օտտօի Պատ. Միութեան մ.ճիւղը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը

երգ, արտասանութիւն, կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս:

կը նուագէ Զ. Ռ. Մ. վահագնեան նուագախումբը:

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ անդամուհիները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau, Իսի-լէ-Մուլինօ: կը մասնակցի «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօի: Հայկական պար եւ երգ: փափաքողները կրնան ներկայ գտնուիլ:

Կը խնդրուի մասնաճիւղիս ուղղեալ նամակները ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ Tarakdjiam Marie, 29, Allée de la Seine, Issy-les-Moulineaux (Seine):

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի փորձը այսօր, Ուրբաթ, ժամը 8.30ին, 6bis, rue Campagne Première. Studio Rudolfի սրահը, մէթրօ՝ Րասբայլ: Բոլոր կանդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Բացօթեայ բաներական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

կիրակի, 27 Օգոստոս 1933 առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 9

Bagneux, Sentier des Bas-Longchamp

Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ հովանուտ պարտէզին մէջ

Եւրոպական եւ արեւելեան ընտիր նուագ

Պարտէզին չորս կողմը պիտի զետեղուին բարձրախօսներ որոնք պիտի նուագեն հատընտիր տեսքեր

Radiodiffusionը կը կատարէ Maison L. NICHANIAN 56, Rue Piat.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Փարիզեան բեմի լաւագոյն ուժերու

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐԾԻՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8ը

Պ Է Լ Վ Է Տ Է Ր Ի օդասուն պարտէզին մէջ

(Bar - Restaurant du Belvedere St. André)

ճոխ յայտագիր՝ Տողանցք մարզիկներու՝ մեներգ: Արտասանութիւն՝ ֆանթէզի՝ Պօքս՝ ընբշամարտ՝ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր՝ Մրցում թանկօի եւ Պուլի՝

Կը նուագէ ջութակահար Պ. Ս. ՉԷՕՐԼԷՔՃԵԱՆ եւ իր խումբը

փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել՝ ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ պաղպաղակ ժողովրդական գիներով՝

Մ ո ւ տ ք ը՝ ա զ ա տ է:

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՍԹԱՆՈՁԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Անձրեւի պարագայի կը յետաձգուի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Paucetի մէջ, 23, rue Dugommier: Օրակարգ. Համաքատուութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյձորի Հայրենակց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, մէթրօ Maison Blanche: Կարեւոր օրակարգ: Տարօնցի հայրենակիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին:

Առաջին թիւին մէջ նիւթեր ունին՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Բ. ԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ց. ՋԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» ընդարձակ պատմական գործը:

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ:

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրօի յուշերը, Հայաստանի խորհրդարանի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները:

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան	65 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ »	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան »	40 ֆր.

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(45)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Բակին մէջ կը գտնուէին ամբոխին վարչական դասուն ներկայացուցիչները. ջոկատ մը ընկուոր եւ ենթասպաներ, որ գործ չունէին: Կալիայեւ բարձրացաւ կախաղանին վրայ: Հագցուցած էին բոլորովին սեւ, վերարկու չունէր, գլխուն դրած էին թաղիքէ գդակ մը:

Անշարժ, մոտիկ ըրաւ մահավճիռը: Հ. Ֆլորինսկի մօտեցաւ, խաչը ձեռքին: Կալիայեւ չհամբուրեց խաչը եւ ըսաւ.

— Ըսի ձեզի անգամ մը, որ ալ գործ չունիմ այս կեանքին հետ եւ պատրաստուած եմ մահուան:

Դահիճը, Փիլիպպով, անցաւ քահանային տեղը: Ջուանը անցուց Կալիայեւի վզին շուրջ, եւ, ոտքով, հրեց աթոռակը:

Կալիայեւ թաղուած է ամրոցին պարիսպին եւեւը, կայսերական աշտարակին ու զաւիթաիին միջեւ, որ չճին վրայ կ'իյնայ:

— օ —

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— օ —

ԾՈՎԱԿԱԼ ԴՈՒԲԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

— օ —

Ծովակալ Դուբասովի վրայ կանոնաւոր հսկողութիւն կատարել սկսանք 1906ի փետրուար ամսուն առաջին օրերուն: Շիլկէրով, Վոյնարովսկի երկու եղբայրները գներ էին իրենց ձիերն ու կառքերը: Արձանագրուած էին իբրեւ կառապան, եւ, ինչպէս ժամանակին Օպանս ու Կալիայեւ, իրենց աշխատանքին մէջ մէկը միւսին հետ մրցում կը կատարէին: Երբեմն ալ շատ մեծ պէտք չէին զգար իմ հրահանգներուս: Հաւասարապէս բոլորն ալ լաւկեաց, յամառօրէն իրենց նպատակին հասնելու ջանացիր, չափազանց ճարտար եւ հմուտ կառապանի իրենց արհեստին մէջ, մօտէն հսկողութիւն կը կատարէին Դուբասովի վրայ:

Դուբասով, իբրեւ Մոսկուայի ընդհանուր կառավարիչ, մեծ դուքս Սէրգէյին նման, կը բնակէր Ընդհ. Կառավարչութեան պալատը, որ կը գտնուէր Տվէրսկայա փողոցին մէջ: Սակայն ծովակալը շատ քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր պալատէն, աւելի քիչ անգամ քան մեծ դուքսը: Եւ շատ անկանոն ձեւով:

Հսկողութիւնը ընդհանրապէս կը կատարուէր Տվէրսկայայի հրապարակին վրայ, եւ աւելի վարը, Կրէմլինի մօտ: Շուտով ծանօթացանք քաղաքը հրջագայելու իր սովորական եղանակին,— երբեմն պալատէն դուրս կ'ելլէր ընկերակցութեամբ վիշապազօրքին, երբեմն ալ, եւ հազուադէպ, իր կառքին մէջ կ'ունենար թիկնապահ մը:

Այս տեղեկութիւնները բաւական չէին անշուշտ և մենք տակաւին չէինք որոշած գործադրութեան ղնել մահափորձի ծրագիրը: Առաջին օրերուն, հսկողութիւնը կը կատարէին Շիլկէրով եւ Բորիս Վոյնարովսկի: Բորիսին եղբայրը, Վլադիմիր եկած էր փոխարինելու Միխայիլ Սոկոլովը, որ ժամանակ մը միայն անդամակցեցաւ Մարտական Մարմնին, յետոյ դառնալու մեծամասնականներուն պետը:

Օր մը, Հէլսինգֆորսի մէջ, մեր գաղտնի յարկաբաժինը այցելութեան եկաւ երիտասարդ մը, երկարահասակ, յաղթանդամ եւ ընդերուտ, աջ այտին վրայ մէկ երկու կռծիծներով: Ազեւ ինծի ներկայացուց զայն: Սոկոլովն էր, մականուանեալն Մեդվեդ (արջ):

Այս առաջին տեսակցութեան ընթացքին, Սոկոլով մեզի ըսաւ թէ համաձայն չէր էս - էր կուսակցութեան ծրագրին բոլոր կէտերուն: Ըստ իրեն, վճռական դերը պիտի կատարէր ահաբեկչական կազմակերպութիւնը: Թէ Մարտական Մարմինը ահաբեկչական միակ հաստատութիւնն էր, իրապէս ամուր,— ահա պատճառը, որ կ'ուզէր աշխատիլ մեզի հետ, հակառակ իր տարակարծութիւններուն՝ կուսակցութեան ծրագրին մասին:

Ինծի շատեր խօսած էին Սոկոլովի մասին,— որ մէկն էր Մոսկուայի ըմբոստութեան ղեկավարներէն,— իբրեւ յեղափոխական բացառիկ խիզախութեամբ օժտուած անհատ մը, որ ունէր նաեւ կազմակերպիչի թանկագին յատկութիւններ: Տպաւորութիւնը, որ գործեց մեր վրայ, շատ նպաստաւոր էր: Կը խօսէր հանդարտ եւ չափուած: Իր խօսքերուն մէջ կը ըզգացուէր բարոյական մեծ ուժ եւ խոր հաւատք:

Իր առաջարկը մեծ հաճոյք պատճառեց ինծի:

Ազեւ կ'ըսէր ինծի, եւ ես վստահ էի, որ Սոկոլով, ուրիշ ո եւ է մէկէն աւելի, ընդունակ էր Մարտական Մարմնին մէջ գործելու կոռովի ձեռներէցութեամբ, նոյնիսկ ստանձնելու Մարտական Մարմնին ամբողջ ղեկավարութիւնը: Բայց փորձառութիւն չունէր: Այսուհանդերձ կրնար օգտուիլ Մոսկուայի մահափորձէն: Իբրեւ կառապան, ինք պիտի ղեկավարէր հսկողութիւնը ծովակալ Դուբասովի վրայ: Սոկոլով ընդունեց այդ պարտականութիւնը, ոչ անշուշտ առանց փոքրիկ վարանումի մը:

— Զիս կը ճանչնան Մոսկուայի մէջ, ըսաւ, Պրեսնիա թաղին մէջ բոլորը կը ճանչնան զիս: Շատ կրնան հետապնդել զիս. լրտեսներ որ հինէն կը ճանչնան զիս:

Պատասխանեցի թէ փորձը վտանգ կը պարունակէ անտարակոյս անպայման հանդիպումներու մէջ, որ չատ քիչ վտանգ կայ նաւակի մը միայն լրտես մը, այլ նոյնիսկ բարեկամ մը, բարեկամ մը չի կրնար ճանչնալ զինք կառապանը,— երբ նստած է իր կառքին աղջեւ,— անձն է, զոր ճանչցած էր ուրիշ կամ քաղաքացիի զգեստով: Օրինակ, յիշեցի Բորիս Վոյնարովսկին պարագան,— Մոսկուացի, կառապան լալով հանդերձ երբեք չէր վտանգ թէ կրնայ վտանգ մը պատահիլ քաղաքին մէջ:

Մոփկ ընելէ յետոյ բացատրութիւններուս, Սոկոլով ի վերջոյ համաձայնեցաւ:

Տասնեակ մը օրեր յետոյ, Մոսկուա վերադարձայ, բայց Սոկոլովը որոշուած ժամադրավայրը:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

26 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2273

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱԽՏՈՒԱԾ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆԸ

« Շատ ազգեր պատահեցան անբախտութեան, բայց չեղաւ նոցա համար յաւիտենական մեռելութիւն։ Աքսորուեցան, կախուեցան, գլխատուեցան եւ այրուեցան, բայց նոցա հոգին կենդանի մնաց, իրենց ամայացած հայրենիքի փլատակների մէջ։

«Հայրենիքի օդը, սարերը եւ անտառները, խոր գիշերի լռութեան մէջ դարերով շշնչեցին այդ նախատակների վերջին բոպէում արած բողոքների արձագանգը» : («Երկու տող» էջ 34) 1861

ՄԻՔ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՑ

Եօթանասունեւերկու տարիներ առաջ, մարգարէական շունչով են գրուած այս տողերը, կարծես դիտելով մեր անփառունակ ներկան,— Հայ Դաշնակցութիւնը։

Հոգեւ տառապանք մը անցաւ մեր վրայէն, երբ մեր անխառն եւ անսասան արժէքներն սկսան փերեզակային վաճառքի հանուիլ։

Ամէն օր եւ ամէն անկիւնէ,— հեռաւոր թէ մօտաւոր— նորանոր վէրքեր կը բացուին։ Հայ մարդու եւ հայ հոգու վրայ կարծես մամուռ է կապեր։ Մտքը չի գործեր այլեւս, ժանգոտեր է։ կը գործէ միայն օձապտոյտ կիրքը···

Հայազուրկ արժէքները հայարժէք կը ներկայացուին եւ կ'ուզեն խաթարել մեր ազգային բովանդակ դիմագիծը։

Դիտեցէք անգամ մը Ամերիկայէն մինչեւ Եգիպտոս եւ այլուր, 60էն վեր Թամկավարներու «երիտասարդական» եռանդը, Հայ ցեղի պատիւը նսեմացնելու իրեն՝ հայ ժողովուրդին եւ հիւրընկալ օտարին առջեւ։ Եւ Բուլկէյթ զարմանալի կերպով մոռցեր է «ուղեղներու խորհուրդը» հայ ռամկավարներէ կազմելու···

Արժէ՞ արիւն պղտորել··· Այսուհետեւ մէկ բան միայն պէտք է խօսի ամենուրեք,— հայ ժողովուրդի գիտակից տարրերու առնական կամքը։

Սակայն, ախտավարակ ուղեղներէ բխած ու զարգնուած այս ժամանակավրէպ «ճակատամարտ»երու մասին չէ որ պիտի խօսինք։ Արդէն շատ եղաւ խօսուածը եւ զարձաւ բանկալի պայքար։

Մենք ուրիշ բիւրաւոր ցաւեր ունինք մտածելու։

×

Բաւական չէ միայն արտաքին ճակատի վրայ վէրքեր ստանալ եւ ներքին ճակատի վրայ յանցաւոր փնտռել։ Բաւական չէ արտաքին ճակատի վրայ պարտուիլ եւ ներքին ճակատի վրայ դառնալ ինքնակեր ու ինքնամերժ։

Գաղթաշխարհը Հայ Դատի եւ հայ պահանջներու կենդանի տարրերն է, ամրակուռ պատուանդանը։ Որքան ալ կոտորակուած ըլլան մեր ուժերը, որքան ալ խոցոտուած՝ մեր կուրծքերը, մեր ազգային եւ քաղաքական պահանջներու մեկնակէտը գաղթաշխարհն է։ Ճիշդ է որ կ'ապրինք հատուած առ հատուած, կ'ապրինք երփներանգ միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու մէջ, կ'ապրինք տեղացիական ու համայնքի նեղմիտ ոգիով ու հոգերով, սակայն, կը շնչենք իբրեւ ազգ եւ պէտք է մտածենք իբրեւ ազգ։ Դէթ այս լուսաւոր պողոտաներու եւ օտար քաղաքակրթութեանց ծոցին մէջ թող հային ընդմիշտ այն ցեղախտն ու ունակութիւնները որ, հայ ժողովուրդի հաւաքական մտածողութեան եւ հաւաքական կամեցողութեան խոչընդոտ կը դառնան։

Ինչո՞ւ մենք այսքան շուտ մոռցանք որ, անլուծելի դատ ու պահանջ ունինք։ Ինչո՞ւ այսքան շուտ փոշի իջաւ մեր արդար ու դարաւոր իրաւունքներուն վրայ։

Ճիշդ է որ, մենք մեզի մոռցանք, դիւանագիտութիւնն ալ մեզի նետեց կանանչ սեղանէն մինչեւ զամբիւղ։ Պէտք է գիտնանք որ դաշնագիրները շղթաներ չեն։ Զոհը՝ միշտ յաւիտենական զոհ չի մնար։

Գերմանիան երկա՞ր հառաչեց ու աղերսեց, եւ երբ ոչ ոք լսեց սկսաւ ոտքերը գետին զարնել։

Թուրքիան՝ տակաւին նոր տնեց Լօզանի իր «յաղթանակ»ը եւ ի՜նչ ամբարտաւան ճառեր, ի՜նչ վերամբարձ յոխորտանքներ ու թափօրներ··· Հապա օդակ — օդակ հիւսուող բարեկամական դաշինքները, յայտնի ու գաղտնի տեսակցութիւններն ու այցելութիւնները···

Արդեօք այս բոլորը, հեռաւոր թէ մօտաւոր, կապ չունի՞ն մեզի հետ։ Հանդիստ քուն քաշելու ձեւ ենք առած ճիշդ այն պահուն, երբ միջազգային քաղաքական դէպքերը կը թաւալին մեզմէ զուրս եւ յաճախ ուղղակի մեզի դէմ։

Տարին տասներկու ամիս մի՞թէ միշտ դաշնակից պիտի փնտռենք, բարձր դիւանագիտութիւն խաղանք, երբ խորապէս գիտենք մեր բոլոր մեծ ու փոքր դաշնակիցներուն արժէքը։ Անոնց կրունկի հարուածները մինչեւ այսօր տակաւին կը զգանք մեր գանկերուն վրայ։

Հայ ժողովուրդը ունի մէկ իրական եւ անդաւաճան դաշնակից,— իր ներկայ ոտնահարուած դրութիւնը։ Հոս է մեր բոլոր պահանջներուն կեդրոնաձիգ ուժը։ Հոս է մեր դատի յաջողութեան գրաւականը եւ հոս է մեր գոյութեան խարիսխը։

Իսկ դատը հասնելու համար ամէնէն առաջ պէտք է վերականգնենք մեր ներքին խախտուած հաւասարակշռութիւնը, պէտք է վերանորոգչական եւ վերադնահատական հիմնական աշխատանքի ձեռնարկենք ներդաշնակելու համար մեր բոլոր ազգային պահանջները։

Անտարակոյս, այս աշխատանքներու պահուն, հայ կեանքի բեմադրին վրայ գործող բոլոր ճղճիմ ու անտի տարրերը պիտի անհետանան իրերու բերումով եւ պիտի ցցուի զարձեալ հայ հիւսուբց կազմակերպութիւնը, Յ. Հ. Դաշնակցութիւնը, որու դրօշակին տակ հայ ժողովուրդը գիտցած է արձանագրել անհամար դիւցազնութիւններ ու ճակատագրական պայքարներ։

Վ. ՀԱՄԲ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐԸ Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ երեսփ. ժողովի նախագահ Սուպհի պէյ Պէրէքաթ այս միջոցին յատուկ պաշտօնով Փարիզ կը գտնուի, աշխատելու Սուրիոյ եւ հոգատար կառավարութեան միջեւ գտնուած թիւրիմացութիւնները հարթելու։ Արդէն իսկ ներկայացած է հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, ներքին եւ արտաքին նախարարներուն եւայլն։

Սուպհի պէյ թերթի մը խմբագրին հետեւեալ կերպով պարզած է Սուրիոյ պահանջները.—

1.— Նոր կարգուսարք մը հաստատել որ գոհացում տայ միանգամայն թէ՛ Լիբանանի եւ թէ Սուրիոյ։ Եթէ Սուրիան դէպի ծով, արեւելք քշուի, այն ատեն կ'ենթարկուի անպատի քաշողութեան որ ենթակայ է անգլիական ազդեցութեան։

2.— Քարէլի քաղաքականութեան նոր պահանջներուն պատասխանելու համար պէտք է « պատուհան մը բանալ » Միջերկրականի վրայ։ Ասիկա է ամենակարեւոր կէտերէն մէկը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը Տրիպոլսոյ նաւահանգիստին։

3.— Դամասկոսի բնական միակ նաւահանգիստը եղող Տրիպոլսոյ վարչաձեւը երբ որոշուի, այն ատեն, ներքին Սուրիոյ մերձեցումը Ֆրանսական հոգատարութեան տակ գտնուած Պետութիւններուն հետ թոյլ պիտի տայ որ իր նուազագոյնին իջնէ Ֆրանսայի բեռը՝ Արեւելքի մէջ։

4.— Անգլիացիք կը զարգացնեն Քայֆֆան։ Անոր հակազդելու համար տնտեսական յատակագիծ մը պէտք է զարգացնելու Հօմսն ու Տրիպոլիսը, որմէ ինքնաբերաբար պիտի օգտուին հոգատարութեան տակ գտնուող երկիրները։

5.— Վարչական բարենորոգում Ալաուիթներու եւ Ճէպէլ Տրիւզի համար, Սուրիոյ հետ ապակեդրոնացման սկզբունքով։

6.— Վերջապէս ընդհ. ներում քաղաքական յանցանքներու համար։

Սուրիոյ խորհրդարանին նախագահը ի վերջոյ յարած է.— նոր մարզպան Պ. տը Մարթէլի վստահութիւն ունինք։ Փարիզի մէջ ինծի տրուած հաւաստիքները յոյս կը ներշնչեն որ բարւոք ելքի մը պիտի յանգին այս բանակցութիւնները աւելի սերտ կապերով միացնելու համար Ֆրանսան ու Սուրիան։

Ի՞նչ է Մուսոլինիի ծրագիրը

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Գրած էինք թէ Չեխոսլովաք արտաքին նախարար Պ. Պէնէշ պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ։ Միւս կողմէ, լուր ելած է թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Իտալիոյ արտաքին նախարարները նոր հաւաքոյթ մը պիտի ունենան Հռոմի մէջ։

Ժուռնալ ուրախալի կը գտնէ այս լուրը՝ կեդրոնական Եւրոպայի հարցը լուծելու տեսակէտէն։ Այս հարցը երկար ատեն անլոյծ մնացած էր Ֆրանքօ-իտալական հակամարտութեան պատճառով։ Երկու խմբակցութիւն կազմուած էր հոն, մէկ կողմը Աւստրիան եւ Հունգարիան, իսկ միւս կողմը՝ Չեխոսլովաքիան, Եուկոսլաւիան եւ Ռումանիան եւ ասոնք իրարու նայէին անվստահութեամբ։ Դանուբեան Եւրոպայի վերակազմութեան ամէն ծրագիր քաղաքական դժուարութեանց կը մատնուէր։ Հռոմի եւ Փարիզի միջեւ քանի մը ամիսներէ ի վեր տեւող բանակցութիւնները մեղմացուցին հակամարտութիւնը, ինչ որ իր ազդեցութիւնը ունեցաւ մէկ կողմէ Փոքր —Համաձայնութեան եւ Իտալիոյ եւ միւս կողմէ Փոքր Համաձայնութեան եւ Աւստրիոյ ու Հունգարիոյ յարաբերութեանց վրայ։

« Շատ խօսհական ըլլալու է, կ'ըսէ Ֆրանսական թերթը, գնահատելու համար Պ. Մուսոլինիի Դանուբեան քաղաքականութիւնը որուն յատակագիծը դեռ ամբողջովին յայտնի չէ։ Զորսերու դաշինքը եթէ պարտաւորութիւն կը դնէ ապահովել Ֆրանսայի ու Անգլիոյ բարեկամութիւնը, արդարութիւնն ալ պարտք կը դնէ որ կարծիքը առնուի Փոքր — Համաձայնութեան, ինչպէս առնուեցաւ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ համար։ Պ. Պէնէշի եղած անուղղակի հրաւէրը ցոյց կուտայ թէ Մուսոլինի խորհած է այս ուղղութեամբ։ Ուրեմն Պ. Պէնէշի ընդունելութիւնը Հռոմի մէջ բարերատիկ բանակցութեան մը պսակումը պիտի ըլլայ »։

Թուրքիոյ բարեկամութիւնը

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Ճէլալէթ Պէյեր պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է օգոստ. 18ին Մոսկուայի մամուլին.

— « Զգածուած ենք այն բարեկամական ընդունելութենէն, որ մեզի եղաւ Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ։ Առիթ ունեցանք համոզուելու թէզօրաւոր շինարարութիւն մը կայ բոլոր ճիւղերու մէջ եւ իբրեւ իրական բարեկամներ՝ մենք հպարտ ենք Ուքրայնիոյ մէջ տեսնուած յաջողութիւններով։

Մենք առիթ ունեցանք հանդիպում ունենալու կարմիր քաջարի բանակին պետերուն հետ, ու հպարտ ենք անոր կատարած յառաջդիմութիւններով եւ շահած յաջողութիւններով։

Դժուար է արտայայտելմեր շնորհակալութեան զգացումները այն բարեկամական ընթացքին համար, զոր Թուրքիոյ հանդէպ բռնեցին սովետական իշխանութիւնը եւ ժողովուրդը։

Կը յուսանք թէ Թուրքիոյ մէջ իբրեւ սիրելի հիւրեր պիտի տեսնենք բարեկամ Ուքրայնիոյ ներկայացուցիչները »։

Պ. Էրիօ կը խօսի դէպ Թուրքիոյ մասին

ՍԹԱՆՊՈՒԼ, 20.— Հաւասի գործակալութեան ըրած մէկ հարցումին պատասխանելով Պ. Էրիօ յայտարարեց թէ Ֆրանսական խորհրդարանի արտաքին յանձնաժողովին կը վերապահէ իր նկատողութիւնները եւ տեղեկութիւնները զորս քաղած է միջազգային քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերու մասին։ Խօսած է միայն Կազիին ըրած ընդունելութեան վրայ։

— Մուսթաֆա Քէմալի հետ, ըսաւ, օգտակար եւ շահեկան տեսակցութիւններ ունեցայ, ուր տեսայ տեսակէտի խորութիւնը եւ լայն իմացականութիւնը այս գինուորին որ պետութեան գլուխ եղած է։ Ցարգանք ունիմ Ըսմէթ փաշայի ու Թէվֆիք Րիւշտի պէյի որոնց հետ շատ շահեկան խօսակցութիւններ ունեցայ։ Աշխատեցայ. դիտեցի, ուսումնասիրեցի։ Հաստատեցի Թուրքիոյ հրաշալի փոփոխութիւնը եւ կը նկատեմ որ Կազիի գործին վրայ եղած կարգ մը դիտողութիւններ անզօր են ծածկելու ձեռք բերուած յաջողութեան մեծութիւնը։ Թուրքիոյ նոր հաստատութիւնները յաճախ ներշնչուած են ֆրանսական գաղափարներէ։ Ֆրանսա եթէ Թուրքիոյ հետ վերաբերուի ազատ ազգի մը հանդէպ եղած վերաբերումով, կրնայ արդիւնաւոր գործ մը տեսնել երկու ժողովուրդներու շահերուն տեսակէտով եւ ընդհանուր խաղաղութեան ամրապնդման համար։ Ես որոշած եմ փնտռել միաբանութիւնը ազգերու միջեւ եւ ոչ թէ անմիութիւնը։ Կը յուսամ թէ Թուրքիա իմ այցելութիւնս թոյլ պիտի տայ ինծի օգտակարապէս աշխատելու մերձեցմանը Ֆրանսայի եւ պարկեշտ, աշխատասէր եւ քաջ ժողովուրդի մը որ յաճախ մեր բարեկամը եղաւ։

Պ. Էրիօ եւ իրեն ընկերացող երեսփոխանները այսօր Չիչէրին նաւով մեկնեցան Ռուսիա։

Ընկերվարականներու Միջազգ. համագումարը

Պ. ՊԼՈՒՄ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ ՄԻԱՆԱԼ

Ընկերվարական միջազգային համագումարը կը շարունակէ իր գոնփակ նիստերը, բայց լուրերը գաղտնի չեն մնար։ Այսպէս, Պ. Լէօն Պլում իր վերջին ճառին մէջ հաստատելով ընկերվարութեան ընկրկումը եւ ջատագովելով փաշականութիւնը, առաջարկած է որ Բ. Միջազգայնականը միանայ բոլշեւիզմին։ Մեր ժամանակին պայմանները անխուսափելի կը դարձնեն ըսաւ, ընկերվարականներու իշխանութեան գլուխ գալը քարիտլիստական վարչաձեւի տակ, որպէսզի յետոյ կարելի ըլլայ կատարել ընկերային փոփոխութիւնը։ Բանախօսը ջատագովեց պրոլետարներու միութիւնը որ վստահութիւն պիտի ներշնչէ Ֆրանսացի գործաւորին միջազգային քաղաքական ձախողուածներէ յետոյ։

Պ. Պլումի պատասխանեց չափաւորներու պետը՝ Պ. Մարքէ։

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ԼՈՆՏՈՆ, 25.— Տէյլի էքսբրէս կը գրէ թէ Ճափոնի կառավարութիւնը նոր ձեռնարկով մը վերջին օրերս ծանրացուց արդէն իսկ ձգտուած կացութիւնը Թօքիոյի ու Ուաշինկթընի միջեւ։ Արդարեւ, Ճափոնի դեսպանը ծանուցած է Սպիտակ Տան որ, այն պարագային երբ նաւաշինութեան ամերիկեան նոր ծրագիրը գործադրուի, իր կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի Միացեալ — Նահանգներէն եկած ապրանքներուն վրայ մասնաւոր տուրքեր դնելու, որպէսզի անոնց արդիւնքով զարգացնէ իր նաւատորմը։

Նախագահ Րուզվէլթ կը գանգատի Ֆրանսայէն

Ֆրանսացի օրագրուհի մը որ, առիթը ունեցած է վերջերս տեսակցելու նախագահ Րուզվէլթի հետ, կը հաղորդէ հետեւեալը.—

Նախագահը մեծ փափաք ունի համաձայնելու Ֆրանսայի հետ, բայց, կ'ըսէ, պէտք է խոստովանիլ թէ այս պահուս Ամերիկայի մէջ Ֆրանսատեցութեան հոսանք մը կայ Պարտքերու եւ ասանց տոլարին կայունացման բան չընելու մասին Ֆրանսայի բռնած ընթացքին պատճառով։ Պարտքերու չի վճարուելուն հետեւանքով ամերիկեան քաղաքացիներուն վրայ կը բեռնաւորուի երկու միլիոն տոլարի յաւելուածական տուրք։ Ֆրանսայի մերժումը կը ծանրացնէ Ամերիկայի կացութիւնը, որմէ պիտի տուժեն երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։ Արդէն իսկ ամերիկեան հրապարակը փակուած է Ֆրանսայի դէմ ոչ միայն առեւտրապէս, այլեւ մտաւորապէս, եւ այս՝ այնպիսի պահու մը երբ ըմպելիներու արգելքը կը վերցուի եւ առեւտուրի հաւանականութիւններ կը բացուին Ֆրանսայի համար։

Ամերիկայի վերջնագիրը ցորենի մասին

Լոնտոնի մէջ գումարուած ցորենի միջազգային համաժողովը չէ աւարտած իր աշխատանքը։ Կ'աշխատուի ցորենի միջազգային գին մը կազմել որ հիմ ծառայէ մաքսային սակացոյցներու գեղչին, իսկ միջազգային մասնախումբ մըն ալ որու կեդրոնը Լոնտոն պիտի ըլլայ, պիտի հսկէ համաձայնութեան գործադրութեան։

Ամերիկեան պատուիրակը սպառնաց որ, եթէ համաժողովը չի գեղչէ աշխարհի մէջ ցորենի ցանքին յատկացուած հողի քանակութիւնը, Միացեալ Նահանգները պիտի սկսին իրենց «նպաստաւորեալ արտածումները» դէպի ծայրագոյն արեւելք։ Այսինքն վաճառամարտ (տըմփինկ) պիտի հռչակուի եւ միանգամայն հրահանգ պիտի տրուի ամերիկեան երկրագործներուն 100էն 15 գեղչել իրենց ցանքը։

Ամերիկայի այս վերջնագիրը պիտի փութացնէ համաժողովին արդիւնքը։

Գերմանները ըմբոստանալ կը հրաւիրեն Սարը

ՍԱՐԲԸՊՐՈՒՔ.— Ֆրանքֆորթի եւ Շթութկարտի անթելի կայանները որ շաբաթը օր մը Սարի նահանգին կը յատկացնեն, երէկ հրաւիրեցին Սարցիները խմբովին երթալ Նիէտէրվալտի ցոյցին որ «պիտի ըլլայ հաւատամք մը հանդէպ նոր Գերմանիոյ եւ միանգամայն մեկնակէտ մը Սարի համար մղուելիք վերջնական կուին» : Խստորէն հաստատուեցան կառավարական յանձնաժողովերջնական կուին» :Խստորէն քննադատուեցան կառավարական յանձնաժողովի դէմ։ Հաւաքոյթներու եւ թափօրներու կազմութիւնը արգիլուած ըլլալով Սարի մէջ, բանախօսը հրաւիրեց բողոքել, ըսելով թէ « մենք սեւամորթներու գաղութ մը չենք եւ թոյլ չպիտի տանք որ բռնակալ դրուի մեզի »։

Գերման աշխատանքի նախարարն ալ Նիէտէրվալտի հանդիսութեանց առթիւ կոչ մը ուղղեց Սարցիներուն. ըսելով.

« Բոլոր սրտովս կ'ողջունեմ իմ Սարի հայրենակիցներս։ Հայրենիքի հանդէպ հաւատարմութեան երդումը զոր պիտի ընեն Նիէտէրվալտի յուշարձանին առջեւ, իր ամենաբուռն արձագանգը պիտի ունենայ գերման ազգին մէջ»։

ԱՋԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Մուշէն կը հաղորդէն թէ մինչեւ հիմա ձերբակալուած աւազակներուն թիւը 230ի կը հասնի։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԾՐԱԳԻՐ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վարչապետ Հիթլէր, փոխ — վարչապետ Ֆոն Փափէն, բրօբականտի նախարար Կօպէլս եւ Բրուսիոյ վարչապետ Կէօրինկ այսօր Նէօտէք (արեւելեան Բրուսիա) կ'երթան նախագահ Հինտէնպուրկի համաձայնութեամբ կազմելու ընդարձակ ծրագիր մը, առաջիկայ ձմեռ պայքարելու համար անգործութեան դէմ։ Նախագահին այցելելէ յետոյ, չորս նախարարները պիտի մասնակցին Հինտէնպուրկի կողմէ Ռուսերուն վրայ 1914ին տարուած Թանէնպէրկի յաղթանակի տարեդարձի հանդէսներուն։ Անկից Հիթլէր օդանաւով պիտի երթայ Պինկէն եւ Պերլին պիտի դառնայ սեպտ. 6ին։ Նախագահ Հինտէնպուրկ ալ մայրաքաղաք կը դառնայ սեպտ. 15ին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԻՒՆԻՎԵՐՍԻԹԷ»

1933 օգոստոս 1էն ի վեր, Պոլսոյ մէջ կանգնած է նոր հաստատութիւն մը — «Իւնիվէրսիթէ»։ Նոր՝ ոչ թէ շէնքով, անշուշտ, այլ՝ կազմով, նպատակով, աշխատելու եղանակներով։

Կրթական հաստատութեան մը բարեկարգումը պէտք չէ նկատել «Տարիւլֆիւնուն»ին «Իւնիվէրսիթէ»ի վերածումը։ Ոչ ալ տկար ուսուցիչներուն տեղ զօրաւորներ առնելու քայլ մը։ Այլ՝ թուրք յեղափոխութեան մէկ լրացուցիչ քայլը։ Աւելցնենք որ, այս խնդիրը նոր չէ, ու չի վերաբերիր Րէշիտ Կալիպի «արմատական բարենորոգումներու ծրագրին»։

Թուրքիոյ համալսարանին խնդիրը տարիներու խնդիր մըն է։ Քիչ մը պրկեցէք ձեր յիշողութիւնը, ու պիտի մտաբերէք որ, վերջին հինգ տարիներու տեւողութեան մանաւանդ, առթի առթի թուրք մամուլին մէջ երեւցած դժգոհանքներ թարգմանած են հայերէն թերթերը։ Մասնաւորապէս տօնական օրերու առթիւ «համալսարանը իր դերին մէջ չէր», «մեր կրթական բարձրագոյն հաստատութիւնը չի կատարեր իր յեղափոխական գործ»ը-ի նման զանազան ձեւի քննադատութիւններ կ'երեւէին։ Իսկ անոնք որ առիթ կ'ունենան օրը օրին հետեւելու թուրք մամուլին, գիտեն թէ ամէն անգամ որ թուրք յեղափոխութեան արմատացման եւ անոր սկզբունքներուն ժողովրդականացման մասին խօսք է եղած, մեղադրանքները կեդրոնացած են համալսարանին վրայ։ Այս մասին տարիներ շարունակ, գոյութիւն ունեցաւ խոր տարակարծութիւն մըն ալ։ Քէմալականութեան ջերմեռանդ հետեւորդներ կը պաշտպանէին այն տեսակէտը թէ՝ համալսարանը օճախը պէտք է ըլլայ յեղափոխութեան, վայրը՝ ուր պիտի թրծուի սերունդը, օրրանը՝ նոր սկզբունքներուն։ Ու գիտութիւն, գրականութիւն, արուեստ, — բոլորը պէտք է կրեն անոր դրոշմը, որպէսզի հասնող սերունդը, այդպէս խմորուած, թուրք ժողովուրդին մէջ տարած[illegible]մոնք։

Ասոր դէմ կար, սակայն, ուրիշ հիմնական կարծիք մը՝ պաշտպանուած, գլխաւորաբար գրական ճիւղի տնօրէն Քէօփրիւլիւ Զատէ Ֆուատ փաշաներէ եւ ուրիշներէ։ Այս վերջինները կը պնդէին թէ՝ համալսարանը քաղաքական ձգտումներու նուիրուած վայր մը չէ ու չի կրնար ըլլալ։ Գիտութիւնը որեւէ աղերս չունի ընթացիկ կեանքին այս կամ այն ձեւով ղեկավարումին հետ։ Համալսարանին դերը կը կայանայ գլուխները լեցնելուն, եւ ոչ թէ կաղապարելուն մէջ։

Այս տարակարծութիւնը իր ամենասուր աստիճանին հասաւ երկու տարի առաջ։ Բայց, արմատական կարգադրութիւն մը չեղաւ։

Րէշիտ Կալիպ, «ինքլապճի կրթական նախարարը», ինչպէս կ'որակէին զինքը՝ մեծ յոյսեր կապելով անոր, յեղափոխականօրէն ուզեց լուծել խնդիրը։ Կրթական իր կարգ մը ծրագիրներուն հետ (նախակրթարան, ակադեմի, թանգարան եւայլն), հրապարակ դրաւ նաեւ համալսարանի հին խնդիրը։ Եւ, պէտք է ըսել, իրապէս արմատական ձեւով մը մօտեցաւ անոր։ Երիտասարդ ու հաւատաւոր՝ Րէշիտ Կալիպ գրեթէ միշտ կարուկ ու արագ լուծումները նախընտրեց։ Իր այդ գործելակերպը կը բնորոշուէր արդէն, իր մէկ պատասխանով, զոր տուաւ բոլոր անոնց որ բժշկական ճիւղին Պոլսոյ կողմը փոխադրուելուն դէմ կ'արտայայտուէին։

— «Մ. Քէմալի յեղափոխական սիստեմը մեզի կը սորվեցնէ ազգային կեանքին համար օգտակար ու տրամաբանական նկատուած բոլոր գործերը անմիջապէս ու մէկ թափով կատարել։ Մենք անոր դպրոցին կը պատկանինք»։

Այդ էր պատճառը, անշուշտ, որ «անմիջապէս ու մէկ թափով» վերջ տուաւ «Տարիւլֆիւնուն»ին եւ հիմնեց համալսարանը։ Հակառակ իր այդ թափին, սակայն, նորահաստատ համալսարանը դեռ չունի լրիւ ու վերջնական կազմ։ Ուշադրութեան արժանի է միայն այն պարագան, որ դուրս ձգուած են բոլոր հին ու փորձառու դասախօսները։ Այսինքն՝ մտաւորականներու այն խումբը որ հինը կը բնորոշէ եւ որ կը շարունակէ վարել ու խմորել նորին արմատացման ծառայելիք սերունդի մը ապագայ վարիչները։

Ֆալիհ Րըֆգը, տեսաբանը թուրք յեղափոխութեան ու «Հաքիմիէթ Միլլիէ»ի խմբագրապետը, խօսելով այս մասին կը գրէր ի միջի այլոց.—

... «Հին Տարիւլֆիւնունէն տարիներէ ի վեր կը գանգատէինք։ Ան քաղաքականութեան յատուկ հաստատութիւն մը չըլլալով, քննադատութեանց մեծ մասին մաքուր նպատակով մը կատարուած ըլլալուն հաւատացած ենք։ Երբ «Զաթիէ - պետութենէն» նոր դարու պետութեան կ'անցնէինք, գիտէինք որ այդ պետութեան գլխաւոր ազդակը մտքի ու գիտութեան ազդակն էր։ Հանրապետութիւնը ոչ միայն գլուխի, այլ նոր գլուխներու վրայ կրնայ կոթնիլ ու կանգուն մնալ։ Իսկ ասոր ակը համալսարանն է։ Մեր ճանչցած Տարիւլֆիւնունը մէտրէսէէն ենթադրուածին չափ տարբեր չէր։ Լաւ դասախօսներ կային, լաւ հասած երիտասարդներու կը հանդիպէինք, բայց այդ երկու լաւերն ալ պատահականութիւններ էին»։

Բաւական պերճախօս են այս քանի մը տողերը։ Ու որոշ է թէ դժգոհութիւնը չի բխիր համալսարանին մըտաւոր մակարդակին ցած ըլլալէն, այլ՝ գաղափարականօրէն ոչ - յեղափոխական ըլլալէն։ Կամ՝ աւելի ճիշդ ոչ - քէմալական ըլլալէն։ Ուրիշ հարց թէ՝ «Քէմալականութիւն» ըսելով իրենք՝ քէմալականները որոշ ոչինչ կը հասկնան։ Երկու ամիսէն պիտի տօնեն իրենց յեղափոխութեան տասնամեակը, ու, հակառակ անցնող տասը տարիներուն, դեռ չեն կրցած իրար հասկնալ։ Ահա, օրինակ, նոյն Ֆալիհ Րըֆքըի եւ Աղա օղլու Ահմէտի վէճը՝ (ԽՄԲ.— Տես Թուրքիոյ բաժինը)։ Այո, տասը տարի է անցեր, բայց երկու տեսաբաններ դեռ կը շարունակեն փոխադարձաբար «մտայնութիւն» որակել պարզուած տեսակէտները։

Հակառակ ասոր, սակայն, քէմալականութիւնը ուզեց ունենալ իր համալսարանը։ Ու այս է ճղումի կարօտ պարագան։ Տարիւլֆիւնունը եթէ օսմանեան էր, այսօրուանը բացառապէս քէմալական է։ Ու հոն տեղ չունին բոլոր անոնք որ համաձայն չեն համալսարանը ծառայեցնելու քէմալականութեան։ Հրաժարեցուած դասախօսները, իրենց եղած հարցման մը պատասխանելով, խուսափողական պատասխաններ տուեր էին։ Ամբողջ փաղանգ մը փաշաներու եւ տիտղոսներու, որ «ի՞նչ ընենք, այս է կամքը», «քանի որ ըրին՝ հարկաւ բան մը գիտեն», «Աստուած աղէկ ընէ», «չեմ գիտեր, ինծի մի հարցընէք»ի նման սարկամիտ պատասխաններով բաւարարուեցաւ։ Բայց, ինչպէս կ'երեւի, բաւական լուրջ ընդդիմութիւն մը ծաւալ առաւ։ Վասնզի, երկու օրուան ընթացքին գլխիվայր թաւալեցաւ այն Րէշիտ Կալիպը, որ նոր Թուրքիոյ կրթական գործին սիւնը կը նկատուէր դաստիարակութիւնը յանձնելով իրեն...։

Ուշագրաւ է, որ դարձեալ Քէօփրիւլիւ Զատէն էր մէկը այն տնօրէններէն որոնք «իրենց հրաժարականները ներկայացուցին» եւ, Կալիպի անկումէն վերջ, «ետ առին»։

Եթէ քիչ մը ուշադրօրէն քննենք այս բոլորը, պարզ պիտի ըլլայ երկու բան.— Առաջին՝ էնկիւրի, Րէշիտ Կալիպի միջոցաւ, ուզեց քանդել բերդ մը (Տարիւլֆիւնուն) որ թէեւ չէր հակադրեր, բայց չէր հպատակեր իրեն։ Ան դարձած էր արտայայտիչը որակով ու քանակով նկատելի մըտաւորականութեան մը, որ, դեռ չունենալով իր յաջորդը, կրցած էր պահել իր դիրքը եւ, իր կրաւորականութեամբ, կ'ընդդիմանար էնկիւրիի յախուռն քայլերուն (պատմութեան փոփոխում, լեզուի զտում, «տէվլէթճիլիք» եւայլն)։

Շատերու ուշադրութիւնը գրաւած ըլլալու է դեռ շատ թարմ փաստ մը։ Կազին, վերջին տարեշրջանի քննութիւններուն, իր բոլոր հարցումները ըրաւ այս ուղղութեամբ։ Իսկ Տարիւլֆիւնունէն երբ դուրս կ'ելլէր, ըսաւ, — «լաւ պատասխաններ կուտան իրենց դասերու մասին, բայց գոհ չեմ»...։

Դժգոհը հանրապետութեան նախագահը չէր, անշուշտ, այլ՝ Քէմալը։ Ասիկա նշանաբան մը ու դեռ շատ տարտամ ըմբռնում մըն է, զոր կ'ուզեն ընկերային - պետական նոր իրաւակարգի մը ձեւին հասցնել։ Իսկ համալսարանը, որ «ակը» պիտի ըլլար ասոր, ինչպէս կ'ըսէ Ֆ. Րըֆքը, «թերացած էր»։ Աւելին ընթացք չըտալով — ընդդիմացած էր։ Հին մտաւորականութիւնը, լքած պաշտօնէական - պետական բոլոր դիրքերը, կեդրոնացած էր ամբողջովին այդ մտաւոր օջախին մէջ, զայն ջերմացնելով իր ուզած ձեւով։ Այդ էր պատճառը, որ էնկիւրին չէր զգար անոր ջերմութիւնը։ Րէշիտ Կալիպ, «հին»ը ջնջեց ու «նոր»ը հաստատեց — հինները մեծ մասով նետելով ու անոնց տեղ նորեր դնելով։ Ինք առաւ, օրինակ, իրենց ամէնէն աւելի փնտռած ճիւղը, պատմութեան համաժողովի ալեհեր նախագահը, քէմալական շարժման օրերուն սպայակոյտի հարիւրապետ էր ու այսօր խամաճիկ մըն է էնկիւրիի ձեռք։ Հիքմէթ պէյ կուսի օրերուն ամէնէն յայտնի միլլիճիներէն է եղած։

Եւ սակայն, հազիւ գործի ձեռնարկած, գլխաւոր դերակատարը տեղի տուաւ։ Ո՞վ,— Ր. Կալի՞պը։ Սխալ կ'ըլլար անձնական տեղատուութիւն մը նկատել անոր հրաժարականը։ Զինքը փոխարինող անձը որոշապէս ըսաւ թէ «անոր ծրագիրը ծրագիրն էր էնկիւրիի»։

Ասիկա կուգայ փաստել, ուրեմն, թէ էնկիւրին նահանջեց, զոհելով նոյնիսկ իր այնքան փառաբանած գործավարը, որ Թուրք Պատմութեան Ուսումնասիրող Յանձնախումբին հրատարակած 4րդ հատորին հեղինակն է եւ կը նկատուի «Թուրք յեղափոխութեան գաղափարաբանութիւնը վերլուծական ամենայաջող ձեւով տուող անձը»...։ Այս բոլորը կը բնորոշեն երկրորդ յատկանշական պարագան։ Այն որ նոր համալսարանին մէջ տիրապետող մնաց դարձեալ հինը։ Ինչո՞ւ։ Ի՞նչ ներքին անցուդարձերով — առ այժմ մութ է մեզի համար։ Թուրք թերթերը ոչ միայն չեն խօսիր այս մասին, այլեւ անոնցմէ Ազըն եւ ուրիշներ հրապարակաւ հարց կուտան այս «հանելուկ»ի մասին։

Այս պայմաններուն տակ, կարելի՞ է ըսել թէ քէմալականութիւնը կը նուաճէ երկրին մտաւոր կեդրոնը։ Դեռ իրականանալու ճամբուն մէջ է «համալսարանը եւս յեղափոխութեան շրջանակին մէջ առնելու» ծրագիրը, ինչպէս կը գրէր Սատրի Էթհէմ Վագըթ-ի մէջ (6 օգոստոս)։ Ու կը շարունակէր.— «Արդէն, համալսարանի գլխաւոր յատկանիշը այն է որ իր մէջ կ'առնէ «յեղափոխական կաճառը» որ համալսարանին միլլիէթճի, խալքճի, տէվլէթճի (պետական), աշխարհական, յեղափոխական գիծերը պիտի ճշդէ, ու թուրք յեղափոխութեան ըմբռնումը պիտի ընէ արդիական - գիտական հայեցակէտով։»

Իսկ համաձայն Ֆ. Րըֆքըի, համալսարանը կուգար փրկելու նաեւ «Տարիւլֆիւնուն»ի հեղինակութիւնը, որ «հետզհետէ կորսուած էր»։ Ուրեմն, իրաւունք չունի՞նք հարցնելու «հանրապետական բէժիմին համար ասկէ աւելի մեծ վտանգ ի՞նչ բան կրնայ ըլլալ»։

Հետեւաբար, անոնք կը պահանջեն որ «նոր համալսարանը, իր ժամանակին մինչեւ յետին վայրկեանն իսկ յեղափոխութեան յատկացնէ։ Անոր մեծագոյն յաջողութիւնը պիտի ըլլայ՝ աթոռներուն դիմաց արմուկ մաշեցնող երիտասարդութեան սրտին մէջ՝ անխախտ, անընկճելի ու անջնջելի հաւատք մը կառուցանել։ Տալ անոնց այս բէժիմին յատուկ բոլոր պարտականութեանց լիակատար ըմբռնումը»։ Կամ՝ «Միլլիէթ»ի բացատրութեամբ (4 օգոստ.) — «Մենք կրնանք գիտուններ գնել, կամ վարձել զանոնք։ Բայց հաւատքը միայն հարազատ թուրք համալսարանին մէջ կրնանք հասցնել։ Հոն՝ այս ձեւով հասնելիք սերունդի մը համար, այսօրուան պարտադրեալ ծառայութիւնը (այսինքն՝ Անատոլուի եւ հանրութեան ծառայելը) իր սրտին մէջ ծաղկող փառքի ծառայութիւն մը պիտի նկատուի։ Համալսարանէն կը սպասենք անխոնջ, անվհատ, պարտականութենէն զատ որ եւ է գործի ետեւէ չվազող առաջնորդներ։ Աթոռի եւ կարգի, տիտղոսի եւ վկայականի դիւանակալութեան տեղ՝ հաւատքի եւ մտքի օջախ մը, հանրութեան եւ մտքի ծառայող երիտասարդութիւն մը կ'ուզենք»։

Այս բոլոր պահանջները անոնց պակսիլը չենթադրե՞ր, սակայն։ Ըսել կ'ուզեմ՝ խոստովանութիւն մը թէ անցնող տասը տարին անզօր եղան զանոնք տալու։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԳԻՄՆԱԶԻՈՆԸ

— o —

ԹԱՒՐԻԶ.— Տասնեակներու տարուց ի վեր Թաւրիզում գոյութիւն ունեցող Հայոց երկսեռ գիմնազիոնը շատ թեր ու դէմ քննադատութիւնների ենթարկուեց, բայց իրականութիւնը ցոյց տուաւ, որ այդպիսի մի դպրոց պէտք է ծնունդ առնէր եւ յարատեւէր ընդդէմ սովետական գիմնազիոնի, մանաւանդ երբ վերջինս տարէց -- տարի հալւում է, իսկ առաջիկայ տարում կարծեմ նոյնիսկ փակման առաջ է կանգնած։

Թաւրիզի երկսեռ գիմնազիոնը ի զուր չէ, որ ժողովրդի կողմից անուանւում -է «Հայոց»։ Եւ իրօք նա ազգային մասնաւոր դպրոց է. ազգային է, քանի որ աշակերտութեան 95%ը Հայեր են, իսկ աւանդուող առարկաների շարքում պատուաւոր տեղ են բռնում՝ Հայոց գրականութիւնը, հայթիւնը, Հայոց գրականութիւնը, հայրենագիտութիւնը եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը։

Սոյն 1932—33 ուս. տարում գիմնազիոնը շրջանաւարտներ չունեցաւ, որովհետեւ մանկավարժական խորհրդի որոշումով առաջիկայ ուսման տարում բացւում է դպրանոցում ութերորդ լրացուցիչ դասարանը՝ զարկ տալու մաթեմատիկական առարկաներին եւ առ հասարակ սան - սանուհիների ընդհանուր զարգացմանը։ Գիմնազիոնը բաղկացած է մի այբբենական, երեք պատրաստական եւ 7—8 հիմնական դասարաններից, ընդամէնը 11—12 տարուայ դասընթացք։ Առաջիկայում ուրեմն ութերորդ դասարանի բացումից յետոյ կը դառնայ 12 տարուայ լրիւ դասընթացք ունեցող միջնակարգ դպրոց։ Մայրենի լեզուից բացի լուրջ ուշադրութիւն է դարձւում պետական (Պարսից) լեզուի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասաւանդութեան վրայ։ Դպրոցում աւանդուել են հետեւեալ առարկաները.— Պարսկերէն լեզու շաբաթական 102 դաս, Հայոց լեզու եւ գրականութիւն՝ 52 դաս, Ռուսաց լեզու եւ գրականութիւն՝ 58, Ֆրանսերէն՝ 25, Պարսկաստանի եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւն աւանդուել են պատմութեան հետ, իսկ անցեալ տարի, ինչպէս եւ առաջիկայում իբր ուրոյն առարկաներ, ընդհանուր աշխարհագրութիւն՝ 10 դաս, Պարսկաստանի պատմութիւն՝ 6, Հայոց պատմութիւն 10, ընդհ. պատմութիւն 13, Թուաբանութիւն՝ 38, հանրահաշիւ 13, երկրաչափութիւն 12, երագնութիւն 1, բուսաբանութիւն 4, հանքաբանութիւն 2, քիմիա 6, ֆիզիկա 11, նկարչութիւն 25, ձեռագործ 13, երգ - ձայնագրութիւն 6, լրացուցիչ դասեր՝ թուաբանութիւնից, ռուսերէնից, հայերէնից եւ պատմութիւնից 7, ընդամէնը շաբաթական 417 դաս, եռանկիւնաչափութիւնը եւ տիեզերագիտութիւնը պահուած են Ը. դասարանի համար։

Մանկավարժական խորհրդի նախագահը եւ տեսուչն էր Ն. Ֆ. Ռուդոլֆը, տնտեսական մասի վարիչն է Պ. Վարոս Բարայեանը, իսկ քարտուղարն է Պ. Առաքել Տէր Թովմասեանը։

1932—33 ուս. տարում գիմնազիոնը ունէր 202 սան - սանուհիներ, իսկ հիմնուելու օրից մինչեւ այսօր 1531 հոգի։ 12 տարուան ընթացքում ննն անգամ շրջանաւարտներ է տուել, ընդամէնը 69 հոգի, որոնց 38 աղջիկ, 31 տղայ։ Այս տարուան վերջը նոյնպէս տեղի են ունեցել դասարաններում ստուգութիւններ եւ քննութիւններ աւարտական առարկաներից։ Տարեվերջին դպրոցում սովորում էին 202 հոգի, որոնց 90ը տղայ եւ 112 աղջիկ։

Դաժան եւ երկարատեւ ձմրան պատճառով դպրոցում չեն կազմակերպուել յաճախակի ներկայացումներ եւ զըւարճալի երեկոներ, այնուամենայնիւ կազմակերպուել է դպրոցական տօնածառ՝ գրական - երաժշտական բաժնով ապա եւ տեղի է ունեցել մայիսեան զբօսանք։ Դպրոցի բժիշկ Պ. Սմբատ Եղիազարեանի կողմից աշակերտութիւնը առաջին եռամսեակում ենթարկուել է բժշկական քննութեան, ապա եւ ծաղկի պատուաստման անխտիր, նկատի ունենալով ծաղկի համաճարակը։

Տնտեսական մաս.— 1932—33 ուս. տարում գիմնազիոնը մուտք է ունեցել մնացորդ առ 1ն սեպտեմբեր 1932 թ. ... 146 ռիալ, 1931—32 ուս. տար. թոշակների մնացորդը՝ 195 ր., 1932—33 ուս. տար. թոշակներից՝ 41,427ր. զանազան մուտք՝ 6622 ր. 70 դ., գըրենական վերցրած 4626 ր. 70 դ., գըքերի վաճառքից՝ 320 ր. վկայագրից 50 ր. գրադարանից՝ 43 ր. 90 դ., վիճակախաղից, 1225 ր., ընդամէնը մուտք՝ 54,656 ր. 45 դ.։

Գիմնազիոնի 1932—33 տարուան բացն է 13881 ր. 20 դ.։ Դրա դիմաց պահանջ ունի թոշակներից մնացորդ 2511 ր.։ Եթէ ենթադրենք, որ թոշակների ապառիկները լրիւ գանձուեն, այն ժամանակ զուտ բացը կը լինի 11370 ր. 20 դ.։

Հետաքրքրուեցինք եւ իմացանք, որ պարտքի բոլոր յօդուածները հարկադրաբար պէտք է հատուցուեն, բացի ուսուցիչների ռոճիկներից։ Եթէ ամրան ընթացքում յաջող ձեռնարկներ լինեն, կարող է տալ եւ ամառուան մէկ կամ երկու ամսուան ռոճիկը, իսկ եթէ ոչ քաւութեան նոխազ է դառնում միայն եւ միայն դասատուն։ Ազգային դպրոցներում եւս դասատուները 12 ամսական են ստանում. պատահում է, որ ուշացնում են, մանաւանդ ամրան ամիսներին, սակայն նրանց պահանջը մնում է պահանջ, իսկ գիմնազիոնում ոչ։ Այս աղաղակող անարդարութիւնը պարտաւոր է ջնջել գիմնազիոնի վարչութիւնը՝ աշակերտներից ստացուող բոլոր թոշակները յատկացնելով միայն դասատուներին, իսկ մնացած ծախսերը հոգալով այլ եւ այլ ձեռնարկներից ու եկամուտներից։ Չպիտի մոռանալ, որ ուսուցիչն ալ ապրելու է 12 ամիս եւ ոչ թէ 9—10 ամիս...

Յ. Ս.

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի
Սկաուտները մեր մէջ

—·—

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ամառնային պտոյտներու եւ օդափոխութեան ելած, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներէն խումբ մը, ղեկավարութեամբ խմբապետ Ժիրայր Մինթանճեանի եւ երկու փոխ - խմբապետներու, Ժընեւ այցելելէ յետոյ եկան Կրընոպլ, տեսնելու տեղւոյս իրենց մասնաճիւղին իրենց ընկերները։

Երկուշաբթի հասան Շըմէն տը լա Փլէն, Կրընոպլի «Հայաստան»ը, ուր մնացին ամբողջ օրը եւ գիշերը վրան զարկին դաշտին մէջ ուր գիշերեցին։ Դաշտին համար արտօնութիւն ուղեցին հազարապետ Մանկօէն, որ սիրով ընդունեց հայ սկաուտներու խնդրանքը.— «Ես շատ լաւ կը ճանչնամ Հայերը, ըսաւ, եւ կը գնահատեմ ձեր փոքրիկ նորահաս զինուորները»։

Խումբին անցքը մեծ տպաւորութիւն գործեց հայկական թաղամասին մէջ,— ամբողջ գաղութը դուրս լեցուած էր եւ կը դիտէր մեր արի երիտասարդները։ Մայրերը կը կանչէին սկաուտներուն ետեւէն. «Ձեր մայրերը ձեզ ղուրպան»։

Իրիկունը ճաշի նստան բացօթեայ, դաշտին մէջ։ Խումբով երգեցին Հայր մերը։ Հայ գաղութը ամբողջութեամբ հաւաքուած էր բանակավայրը եւ խառնուած սկաուտներուն, որոնց հետ քաղցր խօսակցութեան մը բռնըւած էին շատերը։ Գաղութին կողմէ սկաուտներուն նուէր կը տրուին խաղող, տանձ, խնձոր, սեխ եւ ձմերուկ։ Խմբապետը կը նեղուի, եւ կը խնդրէ մայրերէն, որ հրաժարին։— Մայրե՛ր, չենք ուզեր ձրիակերութեան վարժեցնել այս երիտասարդութիւնը, ի սէր Աստուծոյ, մի՛ բերէք։ Բայց հայ մայրերը, որ աւանդական հիւրասիրութեամբ մեծցած են, մտիկ կ'ընե՞ն, չէ՞ որ մեղք է չհիւրասիրել «ղուրպան» տղաքը։ Այդ պահուն մայր մը կը մօտենայ եւ կ'ըսէ.— «Տղաքս, չունինք հայ զինուոր, չունինք հայ կառավարութիւն, բայց ձեզ որ կը տեսնեմ ամէն բան կը մոռնամ, քանի ունինք ձեզի նման երիտասարդներ, Աստուծմով կառավարութիւն ալ կ'ունենանք, բանակ ալ կ'ունենանք»։

Սկաուտները եւս իրենց կարգին խանդավառուեցան, տեսնելով թաղին տուները, որ Հայոց կը պատկանէին։

— «Այստեղ «Հայաստան» է, տղաքը», կ'ըսէր կին մը, այս ամէնը մենք շինեցինք, մեր քրտինքով, բայց օտար Հայաստան է այս։

Իրիկուան մօտ սկաուտները սկսան փայտ հաւաքել եւ գիշերուան համար խարոյկ պատրաստել։ Ժողովուրդն ալ մասնակցեցաւ եւ շուտով հաւաքուեցաւ 70 քիլօ փայտ։

Եւ սկսան խմբերգները, արտասանութիւնները, հայերէն, ֆրանսերէն, ի ներկայութեան հազարապետ Mengo-ին։ Կային նաեւ ուրիշ Ֆրանսացիներ, որոնք բոլորն ալ գոհ մնացին իրենց տեսածէն ու լսածէն։ Փոխն ի փոխ հայ ժողովրդական ու յեղափոխական երգեր, զուարթ ճառեր, խաղեր ու տրամախօսութիւններ խարոյկին շուրջ երկար ժամերով։ Ժողովուրդը այնքան խանդավառուած էր, որ պահ մը մոռցաւ երկպառակութիւնը, կըռիւները, ըսի - ըսաւները, եւ ոգեւորուեցաւ դարձեալ հայկական ոգիով։

Ներկայ էին ժողովուրդին բոլոր ... ւերը, կուսակցականն ու անկուսակցականը, մեծ ու պզտիկ։ Ամէնէն ... խօսեցաւ խմբապետ Ժիրայր Մինթանճեան։ Յորդորեց ծնողքները որ ... զաւակները արձանագրեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շարքերուն մէջ, եթէ կ'ուզեն իրենց զաւակներուն առողջութ... թին եւ Հայրենի դաստիարակու... թին։ Խօսեցաւ հիւծախտին վտան... ներուն մասին, ծխելու վնաս... ներուն մասին։ Մինչեւ Հ. Մ. Մ.-ի սկաուտական օջախը ընտա... մըն է ուր երիտասարդները կը ... դերծ մնալ ամէն վտանգէ եւ ... իբրեւ լաւ Հայ։

Յաջորդ առաւօտ խումբը մեկն... իր կեդրոնական բանակատեղին։

ՀԱՅ - ԳԱՄ...

✕

ՍԷՆ - ԺՕՐԻՃ.— Այստեղ է կե... նական բանակատեղին Հ. Մ. Ը. ... սկաուտներուն, լեռներու հ... պատկով մը փակուած հովիտ մը ... կից է որ սկաուտները թուոյ... կումներ կը կատարեն՝ շրջակա... կական գաղութներու այցելութ... թալով։ Հրաշալի օդ, հրաշալի ... հայրենի տեսարան եւ առատ ... Մեր կեանքը կ'անցնի այստեղ ... երազի մը պէս, ափսո՛ս որ ... կ'անցնին։ Սնունդը այնքան ... կը ստանանք, օդը եւ ջուրը ... կը նպաստեն մարզողութեան, ... եղած ենք,— ամէն օր լաւ մի... բագ, կաթ, բանջարեղէն, հինգ... օրերը՝ նապաստակ, կիրակի ... հաւ։

Ֆրանսացիներուն վրայ մեծ ... ւորութիւն թողուցինք։ Առանց ... զանցութեան, մեր տղաքը գեր... ցեցին Ֆրանսացիները, թէեւ ... համայնքային ու կառավարակա... պաշտոններ ստանան։

Կրընոպլի Թռուցիկ երրորդ ... կումէն վերջ, նման բանակում... տի կատարենք նաեւ Վալանսի... նի, Լիոնի, Տեսինի, Սէն Մ... մէջ։

Ամիս մը բնութեան գաւակ...

ՄՀ...

ԹՈՒՐՔԻ...
«Ո՞ՒՐ Է ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒ...»

— o —

Վերջերս կրկին կ'արծարծուի Թուրքիոյ եւ քէմալականութ... ւակերպման շուրջ տարին... տիրող վէճը։ Տարօրինակը ... վիճողները բուն իսկ քէմալ... են։ Ցոյց տալու համար թէ ... տարտամ է «քէմալականութ... գաղափարը, ստորեւ կը քաղ... լիհ Րըֆքըի «Հաքիմիէթը Միլ... մէջ (5 օգոստոս) լոյս տեսած ... յօդուածէն մասեր, որոնց կը ... խանէ, վերեւի խորագրով, ... խմբագրապետ Աղա օղլու Ահմէ...

Ֆալիհ Րըֆքը.— «Նոր ժամ... կէն, նոր կարգ ու սարքէն, փ... նութեան, հիթլէրականութեան, ... մայնավարութեան տրամադրու... ընկերվարութեան եւ ռամկավ... թեան մասինխօսելով ի՞նչ կը ... Ազատականութեան եւ ռամկավ... թեան տագնապները վերլուծած ... ազայութեան անօգուտ ըլլա... կրցնել կ'ուզենք։ Ոչ, ընդհակ... նոր Թուրքիոյ երիտասարդութ... օրինակումէն, կապկելէն, ... համաձայն գործելու սովորութ... նողութենէն հեռու պահել կ'... Թուրքիան ազատ է՝ բարգաւ... եւ կատարելագործման մէջ... փնտռել - գտնելուն մէջ։ Թուրք... Թուրք ժողովուրդին ձեռնար... պէտք է համապատասխան ու ... զատ ըլլան Թուրք ժողովուրդ... Թուրքիոյ։ Ամէն անգամ որ ... մը կ'առնենք ու ձեռնարկ մը կ'... բոլոր կարգուսարքերուն փոր... թիւնները մեր սեղանին վրայ ... կ'առնուին։ Ու զանոնք բոլորը ... քննենք ազատամտօրէն։ Պիտի ... տուինք օտար մասնագէտներէ ... խորհուրդներէն։ Բայց անոնց ... կուն դերին պիտի ըլլանք։

«..Երբ մենք կ'աշխատէինք ... գիմացիններուն բացատրել թէ ... ազգային տնտեսութիւնը ... գործին մէջ ամէնէն հիմնական ... տականութիւնները պետութեան ... վերաբերին, Րուզվէլթի ... մեզի օգնութեան հասան»։

Աղա օղլու Ահմէտ, ըսելէ վեր... «Հաքիմիէթը Միլլիէ»ն երկրին ... նալու թերթը ըլլալով ... Պոլսոյ մէջ շատ քիչ կը կարդա... ու ատոր համար իմֆ խորապէ... ցաւի», կը շարունակէ (8 օգոստ...

Գրագէտին գրաւիչ ու ճկուն ... ծանօթ է։ Գալով իր գաղափար... ամէ՞նք գիտէ թէ Ֆալիհ ...

…ճի» է : Բայց, անիկա «քատ-ռոֆի»ներէն ատրճան մը կը զատուի եւ իրեն յատուկ՝ պետականութեան տարօրէն գրութիւն մը կը հետապնդէ : Րըֆըր պէյի «Թուրքիոյ պետականութիւնը» բացատրութեան մասին խօսելով, ան Թուրքիոյ համար պետականութեան գրութիւն մը կազմել ուզած ատեն, այդ գրութեան հիմքերը եւ արմատները բուն Թուրքիոյ մէջ կը փնտռէ : Թուրք պետականութիւնը՝ Թուրք կեանքէն, թուրք կենցաղէն հանել կ՚ուզէ, ու ոչ մէկ ձեւ իրեն չի կրնար օրինակ ծառայել : Կ՚ուզէ անոնց փորձառութիւններէն միայն օգտուիլ : Մինչեւ հոս իրեն հետ համակարծիք ենք : Բայց ո՞վ կը ճշդէ ժողովուրդի մը հոգին, կենցաղը եւ ատոր համաձայն գրութեան մը պարագան : Ահա հոս տարակարծիք ենք :

Ֆ. Րըֆըր պէյ այս խրատներն ու խրատատուութիւնը իրեն ու իր գաղափարակիցներուն շնորհել կ՚ուզէ : Շիտակ տեսնող աչքերն ու շիտակ մտածող գլուխները միայն իրենցն են : Ուրիշ ձեւով մտածողները, ուրիշ եզրակացութեան եկողները ըստ իրեն՝ կամ «Ֆաթիհի սոֆթա»ներ են եւ կամ «Շէյխի սոֆթա»ներ :

Մինչդեռ ինք եւս կը խոստովանի թէ «ժողովուրդի մը էութիւնը ճշդելը որքան մեծ գիտութիւն մըն է, որքան դժուարին գործ մըն է : Այո, զայն ճշդելն ու իմանալը իրապէս շատ դժուար է : Ամէնուն գործը չէ : Այդ պարագային, միակ ուղիղ ճամբան՝ փնտռտուքի եւ վերլուծումի մէջ բոլորը ազատ թողուլն է : Ինչո՞ւ մենք մեզի՝ «ռէժիմին հարազատ զաւակները» տիտղոս տալով, ուրիշ եզրակացութեանց հասնողները «Ֆաթիհի» կամ Շէյխի սոֆթա որակենք : Ֆ. Րըֆըր պէյ կ՚ըսէ թէ, Բուզվէլթի օրէնքները մեզի օգնութեան հասան : Աս ի՞նչ տարօրինակ բան : Քիչ վերը օրինակող, կապկող չենք ուզեր ըլլալ կ՚ըսէ, իսկ վարն ալ՝ Բուզվէլթ օգնութեան հասաւ, կ՚աւելցնէ …

Ցետոյ երկու տող վերջ, Բուզվէլթն ալ կ՚ուրացուի :

Ուրեմն, ո՞ւր կը դառնանք : Շատ մը ընկերային պահանջներ անհատական ձեռնարկներով բաւարարելու անկարելիութեան պարագային՝ պետութեան օգնութեան հասնիլն ու գործը իր վրայ վերցնելը սկզբունք մըն է մեզի համար : Ու այդ է միակ ճշմարտութիւնը : Բայց, անհատին զարգանալը, անոր ձեռնարկներուն կարեւորութիւնը ժխտել՝ մեր երկրին համապատասխան ըմբռնում մը չէ :

Այս կերպ մտածողները ինչո՞ւ սոֆթա ըլլան, իսկ հակառակը պնդողները՝ «վարչաձեւին հարազատ զաւակները» : Ահա այս մտայնութիւնն է որ չենք հասկցած ու պիտի չհասկնանք» :

Նոր սերունդը

Այս տարի Վիեննայի Schwarzwald դպրոցը աւարտողներուն մէջ կը գտնուի նաեւ հայուհի մը, օրիորդ Ֆլօրա Յովհաննիսեան, որ յաջողութեամբ Baccalaureat վկայական ստացաւ :

Օրիորդը բնիկ Պարսկաստանցի է եւ մէկը առաջին պարսկահայ օրիորդներէն, որ Եւրոպայի մէջ ուսանելով միջնակարգի վկայական կը ստանայ : Օր. Ֆլօրա կը պատրաստուի վերադառնալ Թէհրան, աշխատելու իր ծննդավայրին մէջ :

ԱՆԳԼ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթ մը կը գրէ .—

Խաղաղական ովկիանոսի տիրապետութեան համար պայքարող երեք աշխարհակալ մրցակիցներուն միջեւ Անգլիա կը գրաւէ ամենանուազ գործօն դիրքը, բայց ամենաբարդն ու ամենահակասականը : 19րդ դարու եւ 20րդ դարու սահմանին վրայ, Անգլիա դեռ եւս ամենազօրաւոր պետութիւնն էր, ամէն տեսակէտով, Խաղաղականի ջուրերու մէջ : Բայց, 1914—1918ի պատերազմէն վերջ, ան շատ տկարացած դուրս եկաւ՝ աշխարհի այդ կէտին վրայ, այն պահուն, երբ Մ. Նահանգները եւ Ճափոն անընդհատ կ՚ընդարձակուէին : Անգլիա, ինկած այդ երկու ուժերուն միջեւ, ստիպուած էր գործելու Մ. Նահանգներու եւ իր գաղթավայրերու ճնշման տակ, իսկ իր գաղթավայրերը հակած էին Մ. Նահանգներու եւ թշնամի էին Ճափոնի : Անգլիա, Ճափոնի հետ իր դաշնակցութիւնը լուծեց Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մէջ, գործելու համար Ամերիկայի հետ եւ Չինաստանի գործադրել տալու համար «Բաց դռներու» սկզբունքը : 1925—1926ին երբ Չինաստանի մէջ տարածուեցաւ ազգային յեղափոխական շարժումը, Անգլիա ենթարկուեցաւ մեծ վնասներու, իբրեւ հետեւանք անդր Խաղաղական ապրանքներու դէմ եղած պոյքոթին :

Անգլիա այլ եւս չկրցաւ վերահաստատել իր տնտեսական դիրքերը : Անյատակօրէն կը տեսնէ որ իր ճակատագիրը Ճափոնէն կախում ունի, ու 1928ին մենք կը տեսնենք Չինաստանի մէջ գործակցելու մասին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ կնքուած գաղտնի համաձայնութիւն մը :

Այն պահուն, երբ Ճափոն կը պատրաստէր իր գործողութիւնները Չինաստանի մէջ, կրնար հաշուի առնել Անգլիոյ զանազան օժանդակութիւնները :

Անգլեւամերիկեան մրցակցութեան սաստկացման զուգընթաց, Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ երեւան եկան շահերու հակադրութիւններ :

Ճափոն, օգտուելով իր դրամին 60 առ հարիւր անկումէն, ի գործ կը դնէ Ծայր. Արեւելքի շուկային մէջ, վաճառամարտի քաղաքականութիւն մը ու այդ շուկաներէն կը վանէ անգլիական ապրանքները :

Այդ մրցակցութիւնը կը զգացուի մանաւորապէս այն վայրերուն մէջ, ուր հաստատուած է անգլիական հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստը : Լանքաշիրի մէջ հակաճափոն պայքար մը ծայր կուտայ եւ ճարտարարգործները կը պահանջեն խիստ միջոցներ ձեռք առնել՝ բրիտանական կայսրութեան մէջ, ընդդէմ ճափոնական վաճառամարտին :

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ…

Գահիրէի «Յուսաբեր»ը կը գրէ թէ եգիպտական ոստիկանութիւնը, գլխաւորութեամբ երեք ոստիկան հրամանատարներու, գացած է «Յառաջդիմասէր»ի ակումբը եւ պահանջած վար առնել պարզուած ազգային եռագոյնը :

Որոշ բացատրութիւններէ վերջ՝ կատարուած է ոստիկանութեան պահանջը :

«Յուսաբեր» կ՚ըսէ թէ այս բանը հետեւանքն է նոր ժուռնալներու :

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾ ՈՃԻՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

— o —

Նախընթաց չորեքշաբթի օր Անթիլիասի մէջ կատարուեցաւ վայրագ ոճիր մը : Երեք Հայեր, գիշերանց մտնելով Իլիաս անուն Սուրիացիի մը տունը, զայն սպաննած են գողութեան նպատակով :

Ոճրագործները, շնորհիւ խիստ հետապնդումներու, ձերբակալուած են :

Ոճրագործներէն մէկը Անդրանիկ, 22 տարեկան, Տէօրթ - Եօլցի, նախապէս խողի վաճառական էր, վնասելով իր գործին մէջ, ձգած էր այդ վաճառականութիւնը եւ կը պրպտէր հնակարկատութեամբ :

Երկրորդը Գառնիկ Նաճարեան, ներկարար, 20 տարեկան, Տիգրանակերտցի, երրորդը Յակոբ Սալլագեան, 25 տարեկան, անգործ, բնիկ Մարաշցի, կը բնակէր Անթիլիաս :

Այս վերջինը քիչ մը գէր եւ գեղեցկադէմ էր : Ժամանակին ան կ՚աշխատէր Իլիասի քով : Ատեն մը անոր մօտ ծառայելէ վերջ, ձգած էր խանութը եւ անգործ մնացած : Վերջը ան հեծելանիւ մը գողնալով Պէյրութ բերած եւ ծախած էր : Գողութիւնը երեւան հանուելով, Յակոբ ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր : Բանտարկութեան ժամանակաշրջանը լրացնելէ վերջ, նորէն դիմած էր Իլիասին եւ խնդրած որ իր քով առնէ : Իլիաս մերժած էր :

Անկէ վերջ, Յակոբ անգործ մնալով միւս երկու ընկերներով կը պտտէր : Երեկոյ մը երեքը մէկ, Անթիլիասէն քիչ անդին Տէվրիէի մէջ գինետուն մը նստած կը խմէին : Հոն որոշեցին միջոց մը գտնել հարստանալու համար : Անդրանիկ առաջարկեց աւազակախումբ մը կազմել եւ կողոպուտներ ընել Անթիլիասի պարտէզներուն մէջ : Գառնիկ սակայն կը ծիծաղի այդ առաջարկին եւ կը յայտնէ որ իրենց պէտք եղածը կարեւոր գումարներ են, հետեւաբար աւելի մեծ ծրագիր մը պէտք է որոշել :

Երեքը մէկ, վերջապէս, կ՚որոշեն յարձակիլ տուներու վրայ եւ գանձեր պարպել : Յակոբ անմիջապէս թելադրեց անոնց եւ յայտնեց որ իր նախկին վարպետը Իլիաս, խանութի գանձարկղին մէջ կարեւոր գումարներ կը պահէ, հետեւաբար առաջին անգամ պէտք է կողոպտել անոր խանութը :

Սակայն, յետ քննութեան յայտնի եղաւ, Իլիաս ամէն գիշեր կը պառկի սեղանի մը վրայ, որ դրուած կ՚ըլլայ գանձարկղին դրան առջեւ, որով կարելի չըլլար բանալ զայն, առանց վերցնելու Իլիասի մարմինը : Եւ որոշեցին առաջին հերթին մէջտեղէն վերցնել Իլիասի մարմինը :

Եւ, գիշերը ժամը 3ին մտան ներս, սպաննեցին Իլիասը եւ գանձարկղը բանալով վերցուցին 60 ոսկի : Բաժնուելու ժամանակ, վէճ ունեցան, որովհետեւ իրենցմէ մէկուն 50 դահեկան պակաս բաժին տրուած էր :

⁂ Սուրիոյ մէջ յուզում պատճառած է այս ոճիրը : Անթիլիասի բնիկները նոյն իսկ պիտի պահանջեն եղեր Հայերու հեռացումը իրենց շրջանէն : Էլ - Աիրար խմբագրական մը գրելով կը պահանջէ ամենածանր պատիժ «հայ ոճրագործ»ներուն համար, եւ այս առթիւ կը յիշէ թէ Հայ մըն էր որ սպաննած էր նաեւ Տիկ. Մուպարէքէ Թիանը : Այս վերջինը սպաննողը Յակոբ Աճէմեան թէեւ ցմահ բանտարկութեան դատապարտուած է, բայց վերաքննիչ ատեանը պիտի քննէ խնդիրը՝ մեռեալին զաւակներուն դիմումին վրայ :

⁂ Ձերբակալուեր է Միհրան Թափուճեան անուն Հայ մը որ խոստովաներ է թէ գողութիւն բրած է :

«Գրքի Օր»

(Իբրեւ կոչ)

— o —

«Հայ Մշակոյթի Օր»ը գաղութներու մէջ սկսած է տօնուիլ հետզհետէ աճող ոգեւորութեամբ :

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը գաղութներու հայութեան կը թելադրէ այդ մեծ օրուան առթիւ անդրադառնալ Հայ Մշակոյթէն անբաժան հայ գրքին :

Հայերէն հրատարակութիւնը կ՚ապրի միայն հայ գրողին անսահման հաւատքովը եւ անհաւատալի զոհողութիւնովը : Ատիկա պատուաբեր չէ հայ մշակոյթի ժառանգորդին՝ Հայ ժողովուրդին :

Ամէն հայ անհատի կամ ընտանիքի պարտականութիւնն է ունենալ իր թերթը, իր գիրքը : Քաջալերել հայ լեզուով հրատարակութիւնը մանաւանդ գաղութներու մէջ, ուր անմիջական է Հայ Մշակոյթին եւ լեզուին սպառնացող վտանգը :

Ուստի «Հայ Գրքի Օր» :

Մշակոյթի Օրուան առթիւ իւրաքանչիւր հայ թող իրեն ազգային պարտականութիւն համարէ գնել հայերէն հրատարակութիւն մը :

Գաղութներու մէջ «Մշակոյթի Օր»ուան հանդէսը սարքողներէն կը խնդրենք ժողովրդականացնել «Գրքի Օր»ուան գաղափարը եւ կազմակերպել հայերէն հրատարակութեանց սպառումը :

Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը «Մշակոյթի Օր»ուան առթիւ պիտի հրատարակէ ցանկը իր անդամներու հեղինակութեանց, զեղչուած գիներով :

Վստահ ենք որ Ֆրանսայի հայութիւնը պիտի քաջալերէ մեր ձեռնարկը :

Գրքի Օրուան արդիւնքը ցոյց պիտի տայ, որ մեր հին եւ գեղեցիկ մշակոյթով հպարտանալէ զատ, գիտակից ենք նաեւ մեր պարտականութեանը անոր հանդէպ :

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն

Կոխանայր կ՚ուզեն

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ թերթերու միջոցաւ հաղորդուեցաւ թէ Սէն-Ժէրոմի Ս. Եկեղեցւոյ համար կնքահայրը փնտռուէր շինութեան յանձնախումբին կողմէ : Թաղականութիւնս որոշած ըլլալով սեպտեմբեր 24ին օծման արարողութիւնը կատարել եւ այս առթիւ Սիվրի-Հիսարի հայրենակցական միութիւնը իբր կնքահայրութեան թեկնածու 5000 ֆրանքի գումարով իրենց թեկնածութիւնը դրած ըլլալով, վերջին անգամ մեր բարեպաշտ ժողովրդեան կը յայտարարենք թէ մինչեւ սեպտեմբեր 15 եթէ փափաքողներ կան յաւելեալ գնով կնքահայր ըլլալու, հաճին գրաւոր եւ կամ անձամբ դիմել թաղականութեանս :

(կնիք)

Հասցէ.— 6 Bld. Veuf, St-Gérôme, Marseille.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼ ՎԵՐՋ ՏՈՒԷՔ

— :-: —

Պէյրութի «Ազդակ»ը դառնութեամբ դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 օգոստ.) .

— «Կը թուի թէ տակաւին կարգ մը տարրեր, մութ ուժեր, անգոյն, աննկարագիր մարդիկ, չա՛տ պիտի ուզեն պղտոր ջուրերու մէջ ձուկեր որսալ : Կ՚երեւայ թէ՝ դեռ «գրագէտի», «հրապարակագրի» անարժան ծիրանին հագած կեղծ մտաւորականներ, երկար, պիտի խաղան այսարինաքամ ժողովուրդին հետ, գրգռելով եւ անվերջ անհանգստացնելով անոր հանրային անդորրութիւնն ու խաղաղութիւնը :

Մարդ, ուղղակի զզուանքով, անպատում դառնութեամբ կը կարդայ մեր իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող այն կարգ մը թերթերը՝ որոնց վարիչները, հեռո՛ւ ճշմարիտ հրապարակագրի, հայրենասէրի եւ մարդկային ամենանախնական գաղափարներէ ու զգացումներէ, բան գործ են ըրած շարունակ գրգռել եւ ըրբաղեցնել հայկական գաղթաշխարհը՝ այնպիսի խնդիրներով, բսի - բսանքով, սին եւ յիմարական վէճերով, որոնք ոչ մէկ կերպով կապ ունին մեր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեանն ու իրական շահերուն հետ :

Փոքր, աննշան լուր մը, պարզ ոճիր մը, հակառակ իր ստորագրութիւնը գրել գիտցող հեաւոր, անծանօթ «թղթակից»ի մը այս կամ այն խնդիրներու վերաբերեալ տեղեկութիւնները, պատճառ կ՚ըլլան յանկարծ, որ մեր վերեւի յիշած թերթերու խմբագիրները օդը ելլեն, զարհուրին կամ սարսափին եւ ի վերջոյ իրենց թերթերուն կամ թերթիկներուն ճակատը զարդարեն խոշորատառ եւ կախման կէտերով՝ «կեբա՜ն, կեբա՜ն, զըմմէն կեբան»…բացագանչութիւնն ու հաւարը :

Ի՛նչը կերան եւ ո՞վ կերաւ, ա՛յ մարդեր …

Բայց, մենք կը կարծենք, որ մէկ անգամ ընդ միշտ վերջ պէտք է տրուի այդ բոլորին : Մենք, ժամանակը եկած կը համարենք, որպէսզի հրապարակէն մաքրուին եւ սրբուին վերջապէս այս արդէն շատ տառապած ժողովուրդին կեանքի ու ճակատագրի հետ անխղճօրէն փարուողները :

Ի՞նչ կը կարծեն այդպիսի թերթերու Պ. Պ. խմբագիրները : Կը կարծեն որ այս ազգը բոլորովին ոչխա՞ր է, անմա՞ն կենդանի՞ է : Անոնք վայրկեան մը չե՞ն մտածեր արդեօք, թէ ո՞ւր էին երէկ եւ ո՞ւր ենք հասեր այսօր : Անոնք, մարդկային ամենատարրական խիղճն ու խղճմտանքը չունի՞ն արդեօք, թէ դեռ երէկ էր, որ ովկիանոսներով արիւն թափեց Արմէններու ազնուական եւ գեղեցիկ այս ցեղը : Այդքան շո՞ւտ մոռցան անոնք, հայութեան դահիճներուն գործած ահաւոր, աննկարագրելի եւ անպատմելի ոճիրներն ու գազանային մարդասպանութիւնները : Իրենց քթին ու աչքերուն տակը գտնուող արաբական, սուրիական եւ Միջագետքի անապատներն ու անասելի աքսորները, ջարդերը ի՞նչքան ալ շուտ մոռցան :

Կարելի է ըսել ճակատաբաց եւ անվարանկերպով, որ հայ մամուլի քննադատական ոգին քայլ մը իսկ չէ յառաջացած նախապատերազմեան եւ յետ պատերազմեան իր բռնած ուղեգծէն, նպատակէն :

Օսմ. սահմանադրութենէն յետոյ, երբ Թուրքը լուռ ու մունջ կը պատրաստէր բովանդակ հայութիւնը, յարմար առիթով մը, հուրէ եւ սուրէ անցընելու, անդին, մեր կեղծաւոր, խմաստակ, եսապաշտ եւ արծաթասէր «մտաւորականները» ու «հրապարակագիրները» իրարու հանդէպ բռնած էին այնպիսի թշնամական դիրք մը, որմէ տուժողը, մի միայն ժողովուրդը պիտի ըլլար : Ինչ որ, աւա՜ղ, եղաւ ..

Մեծ պատերազմէն յետոյ, մենք այն փայլուն յոյսն ու հաւատքը ունեցանք թէ՝ այլեւս վերջ պիտի գտնեն կիրքերը անոնց : Ազգամէնաս, եսական շահերու եւ փառքերու տեղ, պիտի աստուածօրէն իշխէ եսը բովանդակ Հայոց չարչարաշատ ժողովուրդին :

Այսօր, եթէ, պահ մը, ուշի ուշով հետեւինք մեր կարգ մը ամբոխավար եւ նեղմիտ թերթերու գրգռութեանց, կարելի չէ այն ժամանակ չցաւիլ խորապէս անոնց եւ մեր տառապահար ժողովուրդին վրայ» :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ողիմպիականէն առաջ

— o —

Վիէն, 23 օգոստ. (Յառաջ).— Տեղւոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը եռանդով աշխատանքի լծուած է : Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը կազմակերպած է իր 7րդ ողիմպիականը, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 3 սեպտ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծանօթ մարզադաշտին վրայ : Այս առթիւ հրաւէր ուղղուած է զանազան հայ մարզական միութիւններուն մասնակցելու կազմակերպուած ողիմպիականին : Նոյն օրը տեղի պիտի ունենայ ֆութպոլի բաժակի մեծ մրցում մը ողիմպիականին փայլը աւելցնելու համար զանազան խումբերու միջեւ : Ա. յաղթականը պիտի ստանայ արժէքաւոր բաժակ մը, իսկ Բ. յաղթականը (ֆինալիստ) պիտի ստանայ 11 շքանշաններ : Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը ողիմպիականը փառաւոր անցընելու համար, նոյն օրը կազմակերպած է հեծելանիւի մրցում հայ մարզիկներու միջեւ : Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը ներկայիս ունի ութ լաւագոյն հեծելանուորդներ, որոնք կը մասնակցին զանազան մրցումներու : Վերջերս մեր լաւագոյն մարզիկներէն Նշան Ղուկասեան որ մասնակցած էր Շամբին որ Սուտէստի մրցումին, Ե. հանդիսացաւ : Իսկ Տեսինի հեծելանիւի մասնաճիւղը 20 օգոստոսին կազմակերպած էր ախոյեանութեան մրցում 90 քիլոմեդրի վրայ : Մեր պատանի մարզիկը 7 քիլոմեդր զառիվեր բարձրանալով միւսներէն 200 մէթր տարբերութեամբ Ա. հանդիսացաւ, հակառակ ատոր՝ մինչեւ տեղը հասնելուն Բ. եղաւ : Պատճառը այն էր որ զառիվայր իջած ատենը վախով կ՚իջնէ ատոր հետեւանքով Բ. հանդիսացաւ, մէկ մէթր տարբերութեամբ : Կ՚արժէ կարդալ ֆրանսական թերթին գովեստները մեր սիրուած մարզիկի մասին : Իրօք որ գնահատանքի արժանի է : Յառաջիկայ 10 սեպտ.ին պիտի վազէ 190 քիլոմէթրի վրայ :

Յ. Մաթոսեան

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (8)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—..—

Զինուորներն այդ միջոցին ձիերը քշել, սայլերը կապել ու արածելու էին թողել վրանների առաջ : Իրենք վրանից վրան մտնում եւ ուտելու բան էին որոնում :

Եւ երբ չգտան, ստիպուած եղան իրենց պայուսակից հանել հաց ու պանիր եւ անօթի բոշաների առաջ նստել - ուտել :

Այդ միջոցին բէգը ամբողջովին ըզբաղած էր կարագով : Ուտում էր եւ խօսում .

— Համով կարագ է … Սրանց տաւարները երեւի շատ լաւ կաթ են ունենում :

— Ծաղի՛կ է կերածնին, էֆէնտի՛մ, պատասխանեց հարկահաւաքը :

— Երեւի բաւական տաւար կ՚ունենան, մէջ մտաւ գրագիրը … Նախիր ու ոչխարներ : Սա ոչխարի կարագ է : Ցետոյ՝ կ՚ունենան ձի, էշ կամ ջորի, վրաններ ունին եւ անշո՛ւշտ իրենք չեն այդքան բեռը տեղից տեղ փոխադրողը …

Բէգը, կարծես զմայլմամբ, նայում էր իր գրագրին :

— Աֆֆէրի՛մ, սիրելի՛ս . գոչեց նա. յետո՞յ, յետո՞յ :

— Ցետո՛յ, էֆէնտիմ, կ՚ունենան նաեւ եզներ . եւ այնտեղ, ցածում 2—3 սայլ տեսայ :

— Ապա՞, ի՞նչ կ՚ասէք սրան, բոշանե՛ր . դարձաւ բէգը կանգնած ծերուկներին . աւելի լաւ է ճիշդը խոստովանեցէք, թէ չէ՝ գրագիրս մէկ-մէկ կը հաշուի ձեր բոլոր ունեցածը :

— Ճշմարիտ է էֆէնդի՛, ասաց մի բոշա . ունէինք մօտ 20 ոչխար, 5—6 կով, 6—7 ձի, յետոյ՝ էշեր, եզներ … բայց մեր ամբողջ նախիրը երէկ քըշեցին տարան Քիւրդերը …

Բէգի աչքերը փայլեցին : Նա հարկահաւաքին դարձաւ ու ասաց .

— Սա քեզ վերաբերեալ բան չէ կարծեմ, կառավարութեան հաշուի մէջ չեն մտնում բոշաները …

Ցետոյ գրագրին նայեց ու ժպտաց .

— Իսկ դո՛ւ, սիրելիս, սա մեր անձնական հաշուի հարցը դարձրու … Գրիր այդ ամէնը … Ուրեմն, 20 ոչխար, 6 կով …

— Բայց բէգ, գոչեց բոշաներից մէկը . այժմ ոչինչ չունինք . բոլորը տարան …

— Աստծու բանն է այդ … խօսեց բէգը . բայց ունեցել էք մինչեւ երէկ եւ նրանք կառավարութեան հողի վրայ են արածել, ձեզ կերակրել են … Հաշուի՛ր, գրագի՛ր, 8 եզ …

— Ութ հատ չէին, բէ՛գ, ասաց նորից ծերունի բոշան — եւ յետոյ, երկրագործութեան անասուններից հարկ չեն վերցնում …

— Դու լո՛ւռ կաց, քաֆտա՛ռ, եւ սպասիր որ քեզ խօսեցնեն … Մենք յիմար չենք եւ գիտենք որ բոշաները չեն զբաղւում երկրագործութիւնով … Գրեցի՞ր, գրագի՛ր …

— Լա՛ւ, սկսեց քիչ — քիչ ոգեւորուել բէգը եւ դարձաւ բոշաներին . ասացէք ճիշդը, անպիտաննե՛ր, քանի՞ անձ կայ վրաններում, կին, երեխայ եւ տղամարդ … ճիշդը ասէք, եթէ չէք ուզում որ զինուորներիս ձեր վրանների վրայ բաց թողնեմ …

— Տասնեւութ տղամարդ ենք, բէ՛գ, պատասխանեց ծերունին . բայց 30ից աւելի էինք . մեզնից տասը հոգու ձեր հրամանով բռնել են դաշտում, իսկ երկուսին Քիւրդերը սպանեցին :

— Ուրեմն 35 տղամարդ . իսկ կանա՞յք :

— Մօտ քսան :

— Սո՛ւտ է անիծեալ . 35 տղամարդ ունեցող խումբը 40ից աւելի կանայք կ՚ունենայ …

Ասաց եւ ոտքի ելաւ : Դէմքի վրայ խաղում էր ինչ որ չար ժպիտ : Բէգը երեւի, նոր բան էր մտածել :

— Ահմէտ էֆէնդի՛, դարձաւ նա գրագրին . մենք հրամայում ենք ձեզ՝ առնել ձեզ հետ 5—6 զինուոր եւ, այս ծայրից սկսած՝ մտնել բոլոր վրաններն ու ցուցակագրել բոլոր անձերին, կանանց, աղջիկներին … իսկ առ այժմ, դարձաւ նա բոշաներին, կորէ՛ք աչքիցս եւ ամէն մարդ թող իր ընտանիքի մօտ գնայ …

Բոշաները վրանի առջեւից հեռացան : Բէգը հրամայեց կանչել զինուորների յիսնապետին եւ մանրամասն պատուէրներ տուաւ նրան :

Յիսնապետը ծիծաղը դէմքին դուրս ելաւ վրանից եւ քիչ յետոյ զինուորները հրացան ի բռին՝ շղթայի նման շրջապատեցին վրաններն ու սկսեցին կամաց — կամաց շղթան սեղմել :

Եւ ահա ամէն ինչ խառնեց միմեանց : Այլեւս յիսնապետը չկարողացաւ իր ճիչերովը կարգ ու կանոն պահպանել : Թալանի տենչը զինուորներին մղեց դէպի վրանները :

Ու սկսեցին տակն ու վրայ անել նրանք ինչ որ գտան : Ուղղակի մերկացնում էին տղամարդկանց, կանանց հագուստների մէջ էին սպրդեցնում իրենց կեղտոտ ձեռքերը եւ զարշելի ժպիտով ժպտում նրանց արձակած ճիչերի վրայ …

Հարկատուն էլ իր գործն էր տեսնում : Արձանագրում էր, որ յետոյ կէսը պահանջի գոնէ :

Բոշաները սոսկումը կրծքերում փախչում էին այս այն կողմ, զինուորների հրացանների կոթերից մղուած՝ նորից ետ գալիս, մանուկների վայնասունը կանանց ճիչերի հետ՝ սարահարթն էր բռնել, իսկ բէգը կանգնել վրանի առաջ՝ ծիծաղում էր :

Գրագիրը ոչ միայն արձանագրում էր անձերին, այլ եւ հրամայում էր դատարկել վրանները :

Սկսեցին դէզեր կազմել կաթսաներ, կարպետներ, բարձեր … Զինուորները կոպտաբար բռնում էին աղջիկներին, պոկոտում նրանց վրայից որեւէ զարդ, որեւէ լաւ շոր, կօշիկ, թաշկինակ…

Մի զզուելի խառնուրդ, մի սոսկալի ու վայրենի խառնուրդ էր այն :

Մինչ այդ, գրագիրը, որ ուշադրութեամբ դիտում էր ամէն կնոջ դէմք, յանկարծ մօտ կանչեց երկու զինուորի, ցոյց տուաւ վրաններից մէկից դուրս ելնող մի աղջկայ եւ ասաց .

— Բռնէք դրան եւ բէգի վրանը տարէք …

Ու զինուորները վազեցին դէպի աղջիկը :

Բայց երեւի նրանք բոշա կնոջ ինչ լինելը չգիտէին դեռ : Ենթադրում էին որ հեշտ էր բռնել աղջկան :

Յանկարծ աղջիկը գլխի վրայ պտտեցրեց ձեռքի ցուպը, ապա իջեցրեց երկու անգամ եւ զինուորները օգնութեան աղաղակը բերաններին՝ փռուեցին գետին :

Այդ անակնկալը այնպէս յանկարծակիի բերաւ ամէնքին, որ մի բոպէ կանգ առին թալանն ու հետապնդումները : Բոլոր զինուորները սառած մնացին, գրագիրը գունատուեց եւ բնազդաբար ետ — ետ քաշուեց :

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

ՀՈՎ ՄԸ ՊԻՏԻ ՏԱՊԱԼԷ ԱՅԱ - ՍՕՖԻԱՆ

« Էքսէլսիոր » կ'ըսէ թէ Պոլսոյ նշանաւոր Այա – Սօֆիա մզկիթին հիմե-րուն տակ բխած ջուրի ակ մը կը սպառնայ անոր փլուզման: Փորձագէտները կ'ըսեն եղեր որ՝ սաստիկ հով մը կրնայ գետին տապալել այս 1400 տարուան հրաշալիքը:

ԲՈՒՌՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԷՔՍԻՔԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԵՔՍԻՔՕ, 24.— Հեռագրական լուրեր կը հաղորդեն թէ բուռն երկրա-շարժ մը տեղի ունեցած է Նիքարակուայի մէջ: Լէօն քաղաքը մասամբ կործա-նած է: Փլատակները խզած ըլլալով ամէն հաղորդակցութիւն, լուր չկայ գո-հերու սոսյգ թիւին մասին: Օգնութիւն եւ զօրք ղրկուեցաւ՝ փլատակներուն տակէն զոհերը հանելու համար: Մէքսիքօյէն 200 մղոն հեռու Կիւէրրէրօ պե-տութեան մայրաքաղաքին մէջ ալ բուռն եղած է շարժը:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ.

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritainի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Շրջ. ժողովի եւ Կոմիտէի ընտրութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Զեկոյց Շրջ. ժողովի մասին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի ծանօթ սրճարանին մէջ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Շրջ. ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», Կառ տը Վէզի եւ Վիլէօրպանի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ.— Համարատուութիւն Կոմի-տէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ.Յ.Դ. «Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ զեկոյց խումբերու եւ կոմիտէի: Զեկոյց շրջանային ժողովի:

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ ե-րեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ

Վաղը Կիրակի Մէօտօնի Անտառին մէջ «Պաղ Աղբիւր»ին մօտ

կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

բանախօսութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Փարիզի Դուրայի Հայր. Միութեան կողմէ

վաղը կիրակի Մէտօնի անտառը, պաղ ջուրին մօտ

Հ Ա Ւ Ա Ք Ո Յ Թ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ անդամուհիները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau, Իսի-լէ-Մուլինօ: կը մաս-նակցի «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօի: Հայկական պար եւ երգ: փափաքողները կրնան ներկայ գտնուիլ:

Կը խնդրուի մասնաճիւղիս ուղղեալ նամակները ղրկել հետեւեալ հաս-ցէին՝ Tarakdjian Marie, 29, Allée de la Seine, Issy - les - Moulineaux (Seine):

Բացօթեայ թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի

վաղը կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 9

Bagneux, Sentier des Bas-Longchamp

Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ հովանուտ պարտէզին մէջ

Եւրոպական եւ արեւելեան ընտիր նուագ

Պարտէզին չորս կողմը պիտի զետեղուին բարձրախօսներ

որոնք պիտի նուագեն հատընտիր տխքեր

Մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍԹ ԺՈՐԺԻ

Radiodiffusionը կը կատարէ Maison L. NICHANIAN 56, Rue Piat.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Փարիզեան բեմի լաւագոյն ուժերու

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

կազմակերպուած՝ Առնուվիլի ԱՐԱՐԱՏ Հայոց Միութեան կողմէ

Առնուվիլի անտառին Bois de Cendosն վայրին մէջ

վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ երեկոյ

ճոխ պիւֆէ: Նուագ Պ. Սանտրոսեանի կողմէ:

Տեղի կ'ունենայ Միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը:

«ՆԱՅԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀ»

Պատկերազարդ երկշաբաթաթերթ: Այլազան նիւթեր, բազմաթիւ նը-կարներ հայ եւ օտար կեանքէ:

դիմել՝ Mr. Torosian, 50, rue Fbg. du Temple. Paris (X):

Հատը ձեռքէ 1 Ֆր. 50 սանթ.: կը ծախուի ծանօթ քէօշկերուն մէջ:

Թիւ 4ը լոյս կը տեսնէ Սեպ-տեմբեր 2ին:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՋԱՆԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմա-ներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վար-չութեան:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

à Kremlin-Bicètre, Seine
Métro Porte d'Italie

ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
13, rue Pierre Curie
Bicètreի Marchéին

Աճապարեցէք ապահովելու ձեր փնտռած խիստ նպաստաւոր գիներով եւ առողջապահական վերջին դրութեամբ կառուցուած յարկաբաժիններ՝ օժտուած առանձին խոհանոցներով, լոգարան, W. C եւ ...

Մաքուր օդ, միշտ արեւ, բնական թարմ լոյսի ներքեւ ձեր տրամադրութեան տակ պիտի գտնէք բա-ձակ հանգստութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ կազ, տաք եւ պաղ ջուր եւ ելեքտրականութիւն:

Ներկայանալ տեղւոյն վրայ առաւօտեան ժամը 8էն երեկոյեան ժամը 8:

Երեկոյթ - պարահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սէնթ Անթուանի «Ա ԼԱ ՎԻՍՏ» Հէրմիթաժի մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Հ. Յ. Դ. Պուլվ. Օտտօի Պատ. Միութեան մ.ճիւղը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը

երգ, արտասանութիւն: կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս:

կը նուագէ Զ. Ո. Մ. վահագնեան նուագախումբը:

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐԾԻՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8ը

ՊԷԼՎԷՏԷՐԻ օդասուն պարտէզին մէջ

(Bar - Restaurant du Belvedere St. André)

ճոխ յայտագիր: Յողանցք մարզիկներու: Մեներգ: Արտասանութիւն: ֆան-թէզի: Պօքս: ընբշամարտ: կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: Մրցում Թանկօի եւ Պուլի:

Կը նուագէ Ջութակահար Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ եւ իր խումբը

փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել: ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ պաղպաղակ ժողովրդական գիներով:

Մուտքը՝ ազատ է:

7րդ ողիմպիական

կազմակերպուած ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԾԱՆՕԹ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

տեղի պիտի ունենան նաեւ գնդակի եւ հեծելանիւի մրցումներ:

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ԼԻՈՆԻ ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ

վաղը, կիրակի Տէսինի մէջ «Պաղ Աղբիւր»ին մօտ:

ԾԱԽՈՒ ԼԱՒ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ՝ PEUGEOT վաճառանիշով ինքնաշարժ մը, 5ձիու ուժ, conduite intérieure, 4 անձի տեղ. գին 2000 ֆրանք:

RENAULT վաճառանիշով ինքնաշարժ մը, 8 ձիու ուժ, couduite intérieure, 4 անձի տեղ, գին 4000 ֆրանք:

Երկու ինքնաշարժները շատ լաւ վիճակի մէջ են: Դիմեցէք օգտուիլ այս բացառիկ պատեհութիւնէն: Դիմել մինչեւ այս շաբաթ օր Պ. Շահան Սարեանի, 65-67 Champs Elysées, Tél. Elysée 66-29 կամ 66-28:

ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

ԱՂՋԿԱՆՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

1, Place du Château, SAINT - GRATIEN

Յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանի համար կ'ընդունուին գիշերօթիկ աշակերտուհիներ մատչելի պայմաններով:

Դիմել վարժարանի տեսչութեան երկուշաբթի, չորեքշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրերը:

ԾԱՆՕԹ.— Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Gare du Nordէն երկաթուղի կամ Enghienէն օթօպիւսով:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ շատ լաւ դերձակ գործաւոր մը Հավր (**Le Havre**) քաղաքին մէջ: Ներկայանալ յանձնարարականով: Ամբողջ տարուան համար աշխատանքը ապահովուած: Դիմել՝ Պ. **Der-Nereessianի, 8, rue des Panoyaux, Paris.**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնա-ճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Paucetի մէջ, 23, rue Dugommier: Օրակարգ. Համարա-տուութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյձորի Հայրենակց-Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրե-նակիցները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, մէթրօ Maison Blanche: Կարե-ւոր օրակարգ: Տարօնցի հայրենա-կիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Պարտիզակցի Կարապետ Վարժապետեան (Մա-կանուանեալ Փօսթաճի): Ընդհանուր պատերազմին միասին կը ծառա-յէինք Դարամուսալի բանուորական առաջին վաշտին մէջ: Լսած եմ թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շր-ջականները: Իմացնել Iskender Tokatlianի, Tailleur, 34 rue des Chapeliers, Marseille:

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէ-որգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրաէբեան (Սե-բաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղա-բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտ-նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կե-սարիոյ շրջան) Մանուկ Հալէպեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ): Մօտաւո-րապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յա-րութիւն Պարսամեանի, Rue St. Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère). France: Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կե-սարիոյ շրջան) Մարիցա Արթին-եան (ծնեալ Հալէպեան): 1928ին լուր առինք թէ Հարաւային Ամե-րիկա կը գտնուի: Իր հասցէն գիտ-ցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, վերոյիշեալ հասցէին:

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդ-րուի արտատպել:

ՏԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

ՔԼԱՄԱՌԻ մէջ ծախու է սափ-րիչ... պատճառաւ արդիական դրութեամբ կահաւորուած արանց եւ կանանց սափրիչի խա-նութ մը յարկաբաժինով միասին, մէկ սենեակ, խոհանոց, ջուր եւ ե-լեկտրականութիւն: 500 քառ. մէթր պարտէզ: Խանութին մէջ գտնուած բոլոր իրեղէններով միասին 12,000 ֆրանք: Պայլ՝ 9 տարի: Տարեկան վարձք՝ 1400 ֆրանք: Եօթը տար-ուան վարձքը կանխիկ վճարողին մասնաւոր զեղչ: Մանրամասնու-թեանց համար դիմել Պ. ՎԱՐԴԱՆի, 5, rue Pourtour, Clamart, Seine:

«Վ Է Մ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ ... րին:

Առաջին թիւին մէջ նիւթեր ունին՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Թ. ԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ, Յ. ՋԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ... Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի «... Դ. եւ իր ժամանակը» ընդարձակ պատմական գործը:

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ... Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրօի յուշերը, Հայաստանի ... եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները:

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼՔ-... ԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհ... է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժ... չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆ.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆ.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆ.

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«Հայ թատրական ընդհատումներ»

Հ Ա Տ Ո Ր   Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով: Գինն է՝ 15 ֆրանք

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ եգիպտոս 20 ֆրանք

Գրադարան - ընթերցարաններուն 10 ֆրանք:

Պիտի տպագրուի սահմանափակ քանակութեամբ:

Ապսպրանքները պէտք է ղրկել մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը:

Ապառիկ ոչ ոքի չի ղրկուիր:

Դիմել՝ A. Kulkhandanian, 71, Ave. Kléber, Paris (16)

Այժ տակ՝ նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գ ի ն՝ 10 ֆ ր ա ն ք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՄՕՏ Է՝ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

Ե Ր Գ Ի Ծ Ա Կ Ա Ն Ը

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ... ԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՋՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդուք, Ժպիտ

Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը պատկերացուած են այս հատորին

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 20 ...

Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)

« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »:

ՏՈՔԹ. ԼՈՄՊՐՕԶՕ

Restaurant ARABIAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ

31bis RUE DU FBG. MONTMARTRE

Tél. Prov. 57—65   Մէթրօ Montmartre

ԳԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱԺԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՔԱՐՏԷՍԸ

ԱԻԴԱԼԲԵԳԵԱՆ եւ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, ծաւալ 1.60 × 160, սանդղակը 1... 200,000: Տասը գոյն տպագրութեամբ եւ նորագոյն վիճակագրական ... կութիւններով: մինչեւ հիմա լոյս տեսած Հայաստանի քարտէսներուն մէնէն ընդարձակն ու լաւագոյնն է:

Արտասահմանի համար գին նշանակուած է 5 տոլար: Տնտեսական ... տագնապին պատճառաւ կը ծախենք միայն 50 ֆրանքի:

դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, rue Mr. le Prince փարիզ (5), ուր կը գտնէք Հայաստանի բոլոր գրական ու գեղարուեստական հրատարակութիւնները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

27 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2276

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«Մէկը, երբ անդադար հրէշի մասին կը մտածէ, ինքն ալ ի վերջոյ հրէշ կը դառնայ»:

ՆԻՑՇԷ

Ընկերվարական Միջազգային Համագումարի նստաշրջանը բացուեցաւ այս տարի Փարիզի մէջ եւ տեւեց 21 օգոստ.էն մինչեւ 25 օգոստոս:

Երեսունեւհինգ ազգերու ընկերվարական կուսակցութիւններ կը մասնակցէին 142 պատգամաւորներով:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն եւս տուած էր երեք ներկայացուցիչներ:

Համագումարի տրամադրութիւնները կարելի է թարգմանել երեք բառով,— տեղատուութիւն, մտահոգութիւն եւ անզօրութիւն:

Յետ-պատերազմեան ընկերվարութիւնը, հակառակ իր սկզբնական հզօր վերելքին եւ ձեռնհաս ու կարկառուն պետական դէմքերուն, չի կրցաւ պետութեան վերնաշէնքին մէջ ամուր տեղ գրաւել: Մասնակի յաջողութիւններ միայն ունեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ, եւ ապա, յետադիմական փաշական ալիքը ուժգին հարուածով մը տորոեց իր ափին մէջ:

«Յառաջ»ը արդէն դիտել տուած էր ասկէ քանի մը օր առաջ, «Մեռեալ տարը եւ ոգին» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, այն տեղատուութիւնները որ զանազան երկիրներու մէջ տեղի ունեցան այս վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին:

Հոս, մենք կ՚ուզենք քննութեան առնել այն դրդապատճառները միայն որոնք միջազգային ընկերվարութեան նահանջի ճամբան բանել տուին:

×

Համայնավար կուսակցութիւնը համաշխարհային կարմիր յեղափոխութեան ցնորական տենդէն բռնուած, անողոք պայքարի կրկէս նետուեցաւ ընկերվարութեան— մայր կուսակցութեան դէմ եւ մթագնեց Եւրոպայի աշխատաւորութեան դասակարգային գիտակցութիւնը, ջլատեց արհեստակցական եւ քաղաքական կազմակերպութիւնները եւ ճեղքուած դիւրաբեկ ճակատներ ստեղծեց ամէնուրեք: Ֆաշականութիւնը սրուեցաւ համայնավար յեսանին վրայ:

Ընկերվարութիւնը որ, բռնած էր միջին ժողովրդավար ճամբան, պէտք է մաքառէր իր կարգին, մէկ կողմէն համայնավարական գրոհին՝ միւս կողմէն դրամատիրութեան եւ անոր պաշտպանութեան նուիրուած յետադիմական շարժումներուն դէմ:

Բացի այդ, ընկերվարութիւնը պէտք է գիտակցութեան բերէր, միաժամանակ, բանուոր դասակարգը, կազմակերպէր եւ ճակատէր թէ՛ համայնավարութեան եւ թէ՛ ազգայնականութեան հոսանքին դէմ:

Ահա, պայքարի այս ճիւղաւորման եւ տարածման պատճառով, ընկերվարութիւնը ստիպուած էր իշխանութեան լաստին կառչելու, հզօրացնելու համար իր հմայքը, բարուոքելու հանրային-ընկերային կարգերը եւ ստեղծելու ընկերվարական ժողովրդապետութիւն:

Այն օրէն, երբ ընկերվարութիւնը գործնական կեանքի փարեցաւ, ստիպուեցաւ բռնելու զիջումներու ճամբան եւ յեղափոխական թափն ու տեսական վարդապետական ուսմունքը պատշաճեցնել իրականութեան պահանջներուն:

Ընկերվարութեան համար կարծես ճակատագրական է, որ իշխանութեան հասնելէ վերջ, այդ ճամբուն վրայ ձգէ իր ղեկավարներէն ոմանց: Անցեալին մէջ Մնլըրան, Պրիան, Վիվիանի, ներկայիս Մաքտոնըլտ, Սնոտէն, Փոլ Պոնքուր եւն.:

Եւրոպայի մէջ բարձրացող ազգայնական ալիքը, սոսկ տնտեսական ստուերներ չունի: Ան գերազանցապէս քաղաքական է: Ազգայնական կաթսան կ՚եռայ այն ժամանակ միայն, երբ քաղաքական գարշապարի տակ ընկած բռնութիւններն ու ճնշումները կը դառնան անտանելի:

Թէպէտ բոլոր երկիրներու մէջ մէկ կողմէն միջազգային քաղաքականութիւն եւ միջազգային գործակցութիւն կը մշակուի, սակայն միւս կողմէն, ներքնապէս ուժգնօրէն ժողովուրդները կը վերակազմուին եւ կը քաշուին ազգային պատեաններու մէջ:

Եւ որքան ալեծուփ կը դառնայ ազգայնական ալիքը, նոյնքան անզօր կը դառնայ ընկերվարութիւնը, առնուազն իր պայքարի մեթոտներով:

Գերման ընկերվարութիւնը, որ Միջազգայինի ամենահզօր սիւներէն մէկն էր, եւ երկար տարիներէ ի վեր կը գտնուէր իշխանութեան գլուխը չկրցաւ եւ չուզեց հիթլէրական մեթոտներով արժեցնել իրեն եւ ամրապնդել իր իշխանութիւնը: Եւ այսօր, քայքայուած ու ջլատուած դարձած է տարագիր Ռուսերու, Իտալացիներու եւ մեզի պէս:

Մեկնելով միջազգային այս քաոսային դրութենէն համագումարի օրակարգին վրայ դրուած էին հետեւեալ հարցերը.—

Ա.— Միջազգայինի վերաբերմունքը պատերազմի հանդէպ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ընկերվարութեան դիրքը, եթէ պատերազմի Մողոքը դարձեալ չոքի Եւրոպայի կուրծքին:

Բ.— Բանուորական միացեալ ճակատի հարցը: Ուրիշ խօսքով, գործակցութիւն համայնավարութեան հետ:

Գ.— Իշխանութեան գրաւումը: Ջանալ պետական մեքենայի ուժով մաքառիլ փաշականութեան դէմ:

Շատ յատկանշական ճառեր արտասանուեցան այս առթիւ, որոնց մէջ Բրնոտէլի ճառը կը մնայ պատմական իր խիզախ եւ յանդուգն արտայայտութեամբ:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիա կարմիրներուն դէմ

Հինգշաբթի առաւօտ կառավարական գաղտնի ոստիկանութեան պետին ուղղակի հսկողութեան տակ, խուզարկութիւններ կատարուեցան Պերլինի զանազան թաղամասերուն մէջ: Հիթլէրեան ուժերը, 1,500 հոգի, օժանդակութեամբ ոստիկանութեան, պաշարեցին ու գրաւեցին թաղապետական կարգ մը գրասենեակներ, որ յատկացուած էին գործազուրկներու նպաստաբաշխութեան: Անոնք գրաւեցին նոյնպէս Լիխթէնպէրկի, Վէտտինկի, Նէօքէլնի, Փրէնցլաուէրի բանուորական թաղերու գրասենեակները:

Գրասենեակներու պաշտօնէութիւնը, թէեւ բազմաթիւ, ստիպուեցաւ դուրս ելլել մէկիկ մէկիկ եւ ցոյց տալով ինքնութեան թուղթերը:

Այս առթիւ ձերբակալուեցան 40 հոգի, որոնք «վնասակար» գրքոյկներ կը ցրուէին: Երկու կենդինար ծանրութեամբ նման գրքոյկներ գրաւուեցան թաղապետական քննիչի մը տունէն: Այդ քննիչը բանտարկուեցաւ անմիջապէս: Ձերբակալուեցաւ նոյնպէս Ռայխսթակի ընկերվարական նախկին երեսփոխաններէն Հիլտէնպրանտ, 67 տարեկան: Նախկին երեսփոխանին տունէն գտնուեցան բազմաթիւ վաւերաթուղթեր:

Նման ձերբակալութիւններ կատարուեցան նոյնպէս Տրէզտէնի մէջ: Ոստիկանութիւնը լուծեց հանդուցեալ բանուորական ընկերվարական կուսակցութեան մէկ նոր կազմակերպութիւնը, որ կը գործէր գաղտնի:

Տրէզտէնի մօտ, Քլոցկէի մէջ եւս կատարուեցան խուզարկութիւններ, երեւան հանելով ահագին զէնքեր եւ «վնասակար» թուղթեր: Ձերբակալուեցան 8 հոգի:

Հիթլէրականներու համաժողովը

Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, գումարելու համար Հիթլէրեան կուսակցութեան համաժողովը, Նուրէմպէրկի մէջ, սեպտեմբեր ամսուն:

Այս առթիւ հրաւէրներ ղրկուած են նաեւ Պերլինի դիւանագիտական բոլոր ներկայացուցիչներուն, ներկայ գտնուելու համար այդ համաժողովին: Այդ նպատակով, մասնաւոր շոգեկառք մը յատկացուած է դիւանագիտական ներկայացուցիչներուն, փոխադրելու համար զանոնք Նուրէմպէրկ, 1 սեպտեմբերին: Այս շոգեկառքին հսկողութիւնը յանձնուած է իշխան Վալտէք – Փիրմոնտի: Արտաքին նախարարութեան կարգ մը պաշտօնատարներ պիտի ընկերանան դիւանագէտներուն: Նուրէմպէրկի մէջ իրենց բնակութեան ընթացքին, դիւանագիտական ներկայացուցիչները պիտի գիշերեն անկողնաւոր վակոններու մէջ:

Միւս կողմէ, Հիթլէրեան ուժերու մասնաւոր ջոկատ մը կազմուեցաւ, յանձնուելով Նուրէմպէրկի համաժողովին ոստիկանական հսկողութիւնը: Նշանակուեցան նաեւ Հիթլէրեան այն ուժերը, որոնք պիտի մասնակցին Նուրէմպէրկի մէջ տողանցքի մը, ի պատիւ եւ ի փայլ համաժողովին: Այս առթիւ խստիւ արգիլուած է Հիթլէրեան որ եւ է զինուորի, որ մաս չի կազմեր տողանցք կատարելիք ուժերուն, երթալ Նուրէմպէրկ: Այս կարգադրութիւնը առնուած է այն համար, որ ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ «վնասակար» տարրեր, Հիթլէրեան համազգեստ հագած, կրնան փորձել ներս մտնել համաժողովէն, այնպէս որ Նուրէմպէրկ գտնուելու արտօնութիւն չունեցող Հիթլէրեան ո եւ է զինուոր կրնայ չփոթութիւն պատճառել: Հետեւաբար Հիթլէրեան ո եւ է զինուոր կամ պողպատեայ սաղաւարտակիր, երբ առանց արտօնութեան՝ Նուրէմպէրկ կը մտնէ, պիտի արտաքսուի կուսակցութենէն:

Նախարարական փոփոխութիւն Իտալիոյ մէջ

Մուսոլինի այսօրերս կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարէ դահլիճին մէջ: Մտադիր է պատերազմական, ծովային եւ օդային նախարարութիւնները միացնել «ազգային պաշտպանութեան նախարարութիւն» անուան տակ եւ ինքն ստանձնել զայն: Լոնտոնի իտալական դեսպան Կրանտի պիտի ըլլայ արտաքին նախարար, իսկ մարաջախտ Պալպօ պիտի նշանակուի ցամաքային, նաւային եւ օդային ուժերու ընդհ. սպայակոյտի պետ:

Անգամ մըն ալ կեցցէ՛ զինաթափութիւնը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ծովային նախարարը, Սվէնսըն, հինգշաբթի ստորագրեց պաշտօնագիր մը, հրահանգ տալով շինել օդանաւ փոխադրող երկու նաւեր, 19 միլիոն տոլար արժէքով, երկու թեթեւ յածանաւեր, 11,5 միլիոն տոլար արժէքով:

Եւ դեռ կը կարծուի որ Սվէնսըն շուտով հրաման պիտի տայ շինելու վիթխարի յածանաւ մը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ թորփիլահալածներ:

Առջի օր գրած էինք թէ Անգլիա եւս կը սպառազինուէր նման ձեւով մը:

Կարգը... փոքրերուն, յանուն զինաթափութեան:

Ընկերվարականներու համագումարը

Ընկերվարական համագումարին հինգերորդ նիստը, ուրբաթ, յատկանշական էր ճառերու բորբոքումով մը: Ինչպէս երէկ գրած էինք, Լէոն Պլում ջատագովեց գործակցութիւն մը բոլշեւիկներուն հետ՝ դատապարտելով (տըպագրական սխալով մը գրուած էր «ջատագովելով») փաշականութիւնը: Ուկրայնիոյ ընկերվարական ներկայացուցիչը, Ֆէտէնքօ, իբրեւ պատասխան Լէոն Պլումի, յարձակեցաւ բոլշեւիկներուն վրայ եւ ըսաւ որ, երբ կը դատապարտենք փաշականութիւնը, չմոռնանք նաեւ որ փաշականութիւնը բոլշեւիզմէն սորվեցաւ բռնութեան եւ դիկտատուրայի այն միջոցները, որ ընդվզում կը պատճառեն մեզի:— Ի՞նչպէս կրնանք գործակցիլ բոլշեւիկներուն հետ, կը հարցնէր Ֆէտէնքօ, որոնք, տասը տարուան ընթացքին, երկրորդ անգամ ըլլալով, պատճառ կը դառնան միլիոնաւոր բանուորներու եւ գիւղացիներու անօթի մեռնելուն:

Փաշականութեան դէմ ծառանալու այս հարցը այնքան ոգեւորած էր համաժողովը, որ ի վերջոյ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը պոյքոթ հռչակելու Գերմանիոյ դէմ:

Այնուհետեւ քննուեցաւ սպառազինութեան եւ հաւանական պատերազմի մը վտանգին հարցերը, ու մշակուեցաւ բանաձեւ մը, խնդրելու համար ժողովրդավար կառավարութիւններէն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ տանիլ Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինման եւ Աւստրիոյ դէմ յարձակողական շարժումներուն հարցը:

Հայ մը կը սպաննէ իր կինը

Մարսէյլէն կը հեռագրեն.—

Այսօր, ուրբաթ, առաւօտուն, Սէն – Ժիլիէն արուարձանին մէջ, հայ բանուոր մը, Յակոբ Թանկալեան, 32 տարեկան, սպաննեց իր կինը, 25 տարեկան, ատրճանակը երկու անգամ պարպելով կուրծքին դէմ:

Ոճրագործը, որ խմած էր, յետոյ անձնասպան եղաւ գնդակ մըն ալ պարպելով իր գլխուն:

Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ Յակոբ սիրային նախանձէ մղուած՝ գործած է այս ոճիրը:

— Ֆրանսերէն ուրիշ թերթ մըն ալ կը գրէ թէ երկու ամսէ ի վեր քարափները աշխատող Յակոբ Թանկուրեան իր սիրուհիին՝ Բլաշէն Մօնքեանի (?) հետ հաստատուած էր Պուլվար Պօրէլլի: Մարդը խմած ըլլալով, միշտ կռիւը անպակաս էր ընտանիքին մէջ: Այսպէս, նոր վէճի մը պահուն, Յակոբ հրացանը առնելով երեք անգամ կրակեց սիրուհիին վրայ, որ կուրծքէն ու երեսէն վիրաւոր ինկաւ, կորսնցնելով առատ արիւն: Ոճրագործը յետոյ կրակ տուաւ անկողինին եւ զէնքը դարձնելով իր գլխուն՝ անձնասպան եղաւ: Հրդեհը շուտով մարեցին դրացիները: Մարդը մեռած է, իսկ կինը ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց տարուած:

Պ. Գուլումճեանի սպանիչը կը հարցաքննուի

Սոֆիէն փողոցի տարաբախտ ղօհարավաճառ Պ. Գուլումճեանի սպանիչը Պապէնքօ երէկ հանուեցաւ ընդհ. դատախազին առջեւ հարցաքննութեան: Դատաւորին գլխաւոր աշխատանքը եղաւ ճշդել թէ ո՞վ է բուն սպանիչը, ձերբակալեա՞լը թէ Ռուտնոֆը, որ ինչպէս յայտնի է, անձնասպան եղած էր Պասթիլի հրապարակին վրայ: Պապէնքօ կ՚ուզէ ընկերոջը վրայ ձգել ամէն բան: Բայց յայտնի է թէ Պ. Գուլումճեան հինգ օր տեւող իր հոգեվարքի պահուն երբ գտնուած եւ անձնասպանին քովի զէնքերը եւ այն գնդակները որ մահերը յառելի խոշորը եւ աւելի խարտեաշն էր»:

Միւս կողմանէ մանրամասն պիտի զննուին ղօհարավաճառին խանութէն գտնուած եւ անձնասպանին քովի զէնքերը եւ այն գնդակները որ մահերը առաջ բերին, լուսաբանելու համար արդարութիւնը:

Թուրքիա զինակցիլ ուզեր է Անգլիոյ հետ

Համաշխարհային պատերազմի ծագման մասին փաստաթուղթերու նոր հաւաքածոյ մը հրատարակուեցաւ Լոնտոնի մէջ: Ասիկա նոր հատորն է որ լոյս կը տեսնէ 1924էն ի վեր երբ Մաքտոնըլտ արտօնեց հրատարակութիւնը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան դիւանաթուղթերուն: Ասիկա կը խօսի 1909էն 1931ի դէպքերուն մասին, մասնաւորաբար իտալեւթուրք վէճին ու Պալքանեան երկու պատերազմներուն:

Սըր Էտուարտ Կրէյ երկար յիշատակագրի մը մէջ կը պարզէ իր տեսակցութիւնները 1909ին Ցարին հետ, Վայթ կղզիին մէջ, ինչպէս նաեւ 1913ին ռուս արտաքին նախարար Սազանոֆի հետ ունեցած խօսակցութիւնը:

Անգլիացի նախարարը հասկցուցեր է անոնց որ ֆրանքեւգերման պատերազմի մը պահուն Անգլիա անտարբեր չի կրնար մնալ Ֆրանսայի ոտնակոխ ըլլալուն:

Կը պատմուի նաեւ թէ իտալեւթուրք վէճի պահուն Թուրքիա զինակցութիւն առաջարկած է Անգլիոյ, բայց Լոնտոնի դահլիճը մերժեր է նկատի առնել այս առաջարկը մինչեւ որ հաշտութիւն չկնքուի Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Հրեաներուն փրկութիւնը ո՞ւր է

Փրակայի հրէական համաժողովին մէջ կարդացուեցաւ Տօքթ. Արթիւր Ռաբբէնի տեղեկագիրը Գերմանիոյ Հրեաներուն բնակեցման հարցին մասին: Գերմանիայէն արտաքսուած 200,000 Հրեաներուն համար ուրիշ ելք չկայ, ըսաւ, այլ միայն կազմակերպուած գաղթ մը հինգ տարուան վրայ: Կը կարծուի որ հինգ տարիէն Պաղեստին կրնայ տեղաւորել 100,000 գերման հրեայ, մնացեալ 100,000ին համար փնտռելու է գաղթ մը ուրիշ երկիրներու մէջ:

Համաժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց որ բողոքելով Գերմանիոյ ընթացքին դէմ, կոչ կ՚ուղղէ քաղաքակիրթ ազգերու եւ մասնաւորաբար Ազգերու Դաշնակցութեան օժանդակելու հրեայ ժողովուրդին՝ իր իրաւունքներուն համար Գերմանիոյ մէջ: Անգլիոյ պարտականութիւնը կը համարէ, իբր հոգատար պետութիւն, բանալ Պաղեստինի դուռները եւ դիւրացնել հրէական ազգային օճախին հաստատումը:

Բանաձեւը ի վերջոյ խօսքը կ՚ուղղէ հրեայ ժողովուրդին եւ ըսելով թէ զանազան ազգերու մէջ իւրացնելու քաղաքականութիւնը սնանկացած ըլլալով, Սիոնականութիւնն է միակ լուծումը հրեայ ազգին արդի տագնապին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՕԴԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԴԷՊԻ ՌՈՒՍԻԱ

«Քօթիտիէն» կը գրէ թէ Մոսկուայի կառավարութիւնը, քանի մը ամիս առաջ, իր դեսպանին միջոցով, հրաւիրած էր Ֆրանսայի օդային հաղորդակցութեան նախարարը այցելել Ռուսիա: Ֆրանսացի նախարարը, Քօ, ընդունած է այդ հրաւէրը: Քօ օդային ճամբով պիտի մեկնի Ռուսիա, հաւանաբար Սեպտեմբերի սկիզբը: Այս ճամբորդութեան պիտի մասնակցին բազմաթիւ պաշտօնատարներ օդային նախարարութենէն:

ԳՆՉՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻՆ...

Գնչուները համաժողով մը կը գումարեն այս պահուս Ռումանիոյ Սէն – Մարթէն գիւղին մէջ: Ամէն օր կարաւաններով կը ժամանեն գնչուները եւ իրենց բանակումը կը տարածուի հինգ քիլօմէթրի վրայ: Այս ցեղերէն 5000 հոգիի կը սպասուի: Ռումէն իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առած են այս եզական գումարման առթիւ: Յայտնի չէ թէ ո՞վ հեղինակութիւն ունեցաւ այս շարժումը ստեղծելու համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր մարդահամարին համաձայն Իտալիոյ բնակիչներուն թիւն է 42 միլիոն 520 հազար, մինչ 1931ին 41,651,000 էր: Յուլիս 1ին Հռոմ ունէր 1,069,504 բնակիչ, Միլան 1,027,982, Նափոլի 861,751, Ճենովա 624,461, Թորինօ 609 հազար 151 եւայլն:

Ծնունդներու համեմատութիւնը Հռոմի մէջ 1000 բնակիչի վրայ 21 յաւելում կը ցուցնէ, մինչ ամբողջ Իտալիոյ համար 1000ին 13,9 է այդ յաւելումը:

ՑՈՐԵՆԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՃՇԴԵՑ ՑՈՐԵՆԻՆ ԳԻՆԸ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ցորենի միջազգային համաժողովը համաձայնութեան եկաւ ցորենի միջազգային գնոյն մասին, եւ ճշդեց ցորենին գինը՝ կենդինարը 12 ոսկի ֆրանք:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՏԵՐՈՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նանթի, 14 օգոստոս

Փարիզի այնքա՛ն մօտ, հազիւ 35 քիլոմէթր, բայց կարծես հարիւրաւոր մղոններով հեռու, իսկական ֆրանսական գիւղ մը այս Նանթին, ուր եկած եմ հանգչիլ մէկ քանի օրուան համար: Հաղորդակցութեան բոլոր մեծ ճամբաներէն եւ երկաթուղւոյ կայարաններէ հեռու, կորսուած գիւղակ մը շրջապատուած խնամուած պարտէզներով եւ ցորենի ու վարսակի անսահման արտերով՝ որոնց մէջ, տեղ տեղ, աչքդ հանգչեցնելու համար կարծես, առուոյտի մութ կանանչ ծաղկաւէտ մարգեր եւ ճակնդեղի բաց կանանչ ընդարձակ տարածութիւններ:

Հեռուն, հոս հոն, անտառակներու կամ պուրակներու խորք մը եւ հորիզոնին վրայ ցրուած գիւղեր եւ աւաններ, բոլորովին անծանօթ անուններով՝ բայց այնքան ընտանի իրենց եկեղեցիին աւանդական զանգակատունովը, որոնց գլխին երեւակայութեան աչուըներով տեսնել կը կարծես ֆրանսական խրոխտ աքլորը, խաչին վրայ թառած, պատրաստ թեւերը թափ տալու եւ իր յաղթական կանչը նետելու չորս հովերուն:

Դաշտային աշխատանքներու ամէնէն տենդոտ շրջանն է: Մէկ կողմէն մեքենաները կանոնաւոր խշշոցով մը կը հնձեն ոսկեայ հասկերը եւ շարան շարան կը փռեն զանոնք արտերու երկայնքին ու լայնքին, միւս կողմէ չորցած որաները կը բեռնան խոշոր սայլերու վրայ եւ կը տանին քիչ անդին վիթխարի փեթակներու նմանող բարձր դէզերով ամբարելու:

Լուսաբացէն մինչեւ մթնշաղ, վայրկեան մը դուլ ու դադար չունին դաշտի այդ աշխատաւորները: Պղնձագոյն թեւերնին, ու կուրծքերնին մերկ, երկինքէն մաղուող կրակին տակ՝ ինչպէ՛ս սիրտ կը դնեն անոնք իրենց աշխատանքին մէջ, թէեւ մեծ մասով պարզ վարձկաններ պէտք է ըլլան:

Ու կ'երեւակայեմ թէ ի՛նչ ախորժակով պէտք է պատռեն անոնք, քիչ յետոյ, հացի խոշոր նկանակները, մերկ թեւերով ու բաց կուրծքով բոլորուած երկար սեղանին շուրջ, որուն մէջտեղը հաստափոր հսկայ պտուկի մը մէջ կը մխայ կենսապարգեւ բանջարեղէնի ապուրը:

×

Արեւը շատոնց մարը մտած է բոցավառելով հորիզոնը ծածկող անտառին երիզը եւ հեռաւոր եկեղեցիներու բարձրասլաց զանգակատուները, բայց լոյսը կը յամենայ տակաւին անծայրածիր դաշտերու վրայ: Դադրած է գիւղ վերադարձող վերջին սայլերու անուշ կռինչը եւ ցորեանին տեսքէն արբեցած արտոյտներու յափշտակուած երգը օդին մէջ: Բնութիւնն ու մարդիկ, օրուան աշխատանքէն յոգնաբեկ, գիշերուան հանգիստը կ'երազեն եւ խաղաղութիւնը իր եղբայրական թեւերը կը տարածէ գիւղին ու դաշտերուն վրայ:

Միայն իմ մէջս է որ չի թափանցեր այդ խաղաղութիւնը, հակառակ բնութեան բոլոր հրաւէրներուն, եւ ճամբուն եզերքը կանանչ խոտերու վրայ պառկած՝ փոխանակ անձնատուր ըլլալու հանդարտ երազներու օրօրանքին՝ մտքի զարմանալի հակադրութեամբ մը ես պատերազմին է որ կը խորհիմ, անցնող մեծ պատերազմին, եւ վաղուանին որ պիտի գայ աւերել այս խաղաղ բոյները:

Ինչո՞ւ այս մոլորանքը: Ես ալ չեմ գիտեր: Թերեւս ամէնօրեայ ընթերցումներս են ատոր պատճառը, թերեւս պատերազմի դաշտին վրայ ինկած Նանթիի զաւակներուն յիշատակարանը, զոր տեսայ այսօր այս ետ ընկած գիւղակին խարխլիկ Գիւղապետարանին առջեւ, պզտիկ բացատանի մը մէջտեղը, յիշատակի կարմիր ծաղիկներով վառ խնամուած ածուով մը շրջապատուած:

Աւանդական Ֆրանսացի poiluն էր որ դիմացս կ'ելլէր դարձեալ անսպասելիօրէն, զինուորական պատմուճանին քղանցքները հանդրիճած դէպի ետին, պողպատեայ սաղաւարտը քիչ մը վեր նետած գլխուն վրայ՝ ցոյց տալու համար երիտասարդ ճակատին մաքուր գիծը, ուժնաւոր հրացանըպատրաստ ձեռքերուն մէջ, ամբողջ ծաղիկ հասակովը հպարտօրէն կանգնած կրանիթեայ պատուանդանի մը վրայ:

Պատուանդանին մէջտեղը, երկու շարքի վրայ, անունները Նանթիի այն զաւակներուն, որոնք ինկան դէն ի ձեռին պատուոյ դաշտին վրայ, հայրենի հողին պաշտպանութեանը համար:

Մէկիկ մէկիկ, երկիւղածօրէն, կը կարդամ այդ անունները, որպէս թէ ծանօթներ փնտռէի անոնց մէջ, ու յետոյ, վերէն վար, կը համրեմ անոնց թիւը: Քսան եւ մէկ հոգի, հազիւ 50—60 տուն հաշուող այս գիւղին համար:

Պատուանդանին երկու կողմերը, զունաւոր ուլունքէ շինուած պարզուկ շրջանակներու մէջ, երկու երիտասա՛րդի լուսանկար, մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ, կեանքով ու առողջութիւնով լեցուն՝ մէկը նուիրուած անմխիթար մօրկան մը եւ միւսը նոյնքան անմխիթար այրիի մը կողմէ, կեանք տալու համար կարծես մարմարին վրայ կուտակուած չոր անուններուն:

Գիւղապետը, հասակը առած գիւղացի մը ինքն ալ, դրանը մէջ կանգնած՝ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի շարժումներուս:

— Պատերազմին սկիզբը քանի՞ բնակիչ ունէր Նանթին, Պ. Գիւղապետ:

— Ճիշդ 352 հոգի:

— Եւ 21 հոգի պատերազմի դաշտին վրայ ինկա՛ծ...

— 21 հոգի պատուոյ դաշտին վրայ ինկած, 5 հոգի կորսուած անհետ եւ 24 ամբողջական թէ մասնակի հաշմանդամ:

Յիսուն հոգի՝ 352 բնակիչ հաշուող պզտիկ գիւղի մը մէջ...

Գիւղապետը կը գուշակէ մտքիս անցածը եւ հայրական շեշտով մը կ'աւելցնէ.

— Պակասածներուն տեղը շատոնց լրացուց մեր Նանթին, ինքն իր մէջը աճելով, եւ այսօր 376 հոգի կը հաշուէ, փոխանակ 352ի:

Նայեցէ՛ք անգամ մը ձեր շուրջը սա պզտիկները:

Եւ արդարեւ փողոցներն ու պարտէզները լեցուն են ամէն հասակի կայտառ երախաներով:

Բայց ի՞նչ կը վերապահէ վաղը այդ անմեղ փոքրիկներուն...

×

Իրիկնամուտի խաղաղ պահն է նորէն, տանս ետեւի կողմը, պարտէզին մէջ:

Աստուածածնայ տօներուն առիթով տանտիրոջս ամբողջ ընտանիքը հաւաքուած են իրենց հօրենական երդիքին տակ: Երեք երիտասարդ տղաք, երկու աղջիկներ, երկու հարսներ եւ երկու սիրուն թոռնիկներ: Իսկական նահապետական ընտանիք մը: Եւ բոլորը լծուած են մեղուաջան աշխատանքի: Մայրիկը բանջարեղէն կը հաւաքէ երեկոյեան ապուրին համար, աղջիկներն ու հարսները խոհանոցը կ'արտորան, տղոցը մէկը հաւնոցովը զբաղած է, երկրորդը ջուր կը քաշէ, ամենափոքրը ձմեռուան համար փայտ կը սղոցէ, իսկ հայրիկը անդադար ու անվերջ բանջարեղէնները կը ջրէ:

Յայտնի է որ յոգնած է հայրիկը, շա՛տ յոգնած: Ամբողջ օրը ձեռքի մանգաղով մը վարսակի մերձակայ իր արտը ինկած է եւ զոյգ դոյլերը հիմա ծանր կը կշռեն իր թեւերուն եւ մանաւանդ իր կարծրացած մէջքին: Բայց ինչպէ՞ս կարելի է առանց ջուրի ձգել սա թշուառ բանջարեղէնները, զորս այնքան խնամքով տնկեր ու հասցուցեր է, եւ որոնք շաբաթներ ու շաբաթներ տեւող սա դժնդակ տապէն թօշնած ու խանձած, թուլցած տերեւները կախ հողին վրայ՝ կարծես օգնութիւն կ'աղերսեն:

Երբեմն երբեմն վայրկեան մը վար կը դնէ ջուրի դոյլերը, մէջքը կը շտկէ կամաց կամաց, դէմքի ցաւագին արտայայտութիւնով մը, ու նորէն կը շտապէ դէպի իր աշխատանքը:

— Ի՞նչ կը խորհիք պատերազմին վրայ, Պ. Թիւրբլէն, կը հարցնեմ իրեն յանկարծ, քովէս անցած ատենը:

Դոյլերով վար կըդնէ դարձեալ, զարմանքով երեսս կը նայի, թեւերու տարտամ շարժում մը կ'ուրուագծէ ու կը պատասխանէ յոգնած ձայնով մը.

— Երկու եղբայր զոհ տուած եմ պատերազմին, մէկը Վէրտէօնի ճակատը, պատուոյ դաշտին վրայ ինկած, երկրորդը կորսուած անհետ: Հայրս ու մայրս ժամանակէն առաջ մեռած են, սրտի կսկիծէ թերեւս, եւ ամբողջ ընտանիքէն զիս միայն խնայած է այդ պատերազմը: Ի՞նչ կ'ուզէք որ խորհիմ...

Դէպի տանը դուռը կը նայի, տեսնելու համար որ արդեօք կինը չի՞ նկատեր իր շաղակրատելը, երբ անդին դեռ այնքան գործ կայ լմնցնելիք, մութը իյնալէ առաջ:

— Չէ՛, Պ. Թիւրբլէն, անցեալ պատերազմին մասին չէ որ կը խօսիմ, այլ գալիք պատերազմի մասին...:

Բացարձակ անգթութիւն է ըրածս, գիտեմ, պատերազմէն զարնուած ընտանիքէ մը վերընձիւղած այս գեղեցիկ ճիւղին վրայ նոր պատերազմի մը արհաւիրքը պարզցնել, երբ անոնք այնքան հեռու են այդ մասին խորհելէ, եւ այնքան ուրախ՝ իրար գտած ըլլալնուն համար, գէթ մէկ քանի օրով, հօրենական ընտանի երդիքին տակ:

Ի՞նչ պէտք ունիմ, եւ մանաւանդ ի՞նչ իրաւունք՝ այս աշխատաւոր ընտանիքին հոգւոյ խաղաղութիւնը վրդովելու:

Բայց երկու օրէ ի վեր յաճախանք մը դարձած է ինծի համար այդ պատերազմը, եւ չեմ կրնար ինքզինքս արգիլել շրթներուս այրող այդ հարցումը դուրս փախցնելէ:

Պ. Թիւրբլէն դարձեալ ինծի կը նայի, աչուըներուն զարմանքը եւ յոգնութիւնը հետզհետէ սարսափի վերածուած: Յետոյ նայուածքը, իր բարի, վճիտ, լուսաւոր աչուըներուն նայուածքը կը սահի կ'անցնի վրայէս՝ երթալ հանգչելու համար իր փոքր զաւկին վրայ, որ կը շարունակէ քրտնաթոր բազուկներով փայտ սղոցել:

Սիրտս կը սեղմուի կարծես ճմլոցի մը մէջ եւ կ'ուզեմ փոխել խօսակցութեան նիւթը, բայց շատ ուշ է արդէն:

— Յոյս ունիմ, պարոն, որ ինծի կը խնայուի անգամ մը եւս ապրիլ այդ արհաւիրքը...: Ու մէկ մաղթանք մը ունիմ Աստուծոյ, որ նոյնը խնայէ նաեւ իմ տղոցս ու իմ հայրենիքիս:

Կ'ըսէ ու կը հեռանայ քովէս, դարձեալ լծուած իր ջրելու ապերախտ աշխատանքին, բայց ինծի այնպէս կը թուի որ ուսերը աւելի վար կախուած են, մէջքը աւելի կռացած է եւ զոյգ դոյլերը աւելի ծանր կը կշռեն իր թեւերուն:

Ցամօրէն, յուլօրէն, գաղտնօրէն, մութը կ'իյնայ ու կը թանձրանայ շուրջ բոլորս: Ամէնքը ներսն են հիմա լուսամփոփին տակ, ընտանեկան բարի սեղանին շուրջը հաւաքուած: Միայն հայրիկն է, որ կը յամառի տակաւին իր բանջարեղէնները ջրել, գրեթէ մութին մէջ:

Բայց ահա կը կանչեն զինքը: Ապուրը պատրաստ է:

Ու քովէս անցած ատենը իր սովորական անուշ ժպիտովը կ'ըսէ ինծի.

— Անձրեւ պէտք է, պարոն, անձրեւ պէտք է: Տուած ամբողջ ջուրս կարծեմ հազիւ թէ բաւեց կանանչեղէններուն վրայ նստած փոշին թրջելու:

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Վերջերս լոյս տեսան Տիմէնիլի «Կի տը Մօփասան»ը եւ Ֆրանսուա Փորշէի Վէրլէնը, որոնք կը կարդացուին ախտաւոր հետաքրքրութեամբ:

Շատ բան լսած ենք միջազգային արժէք ներկայացնող տաղանդներու մասին: Այլանդակ եւ չափազանցուած զրոյցներ ալ շատ կան անոնց ներքին մարդը վարկաբեկող, առասպելային համեմատութիւններով եւ չզրուելիք մանրամասնութիւններով համեմուած: Հայ բանաստեղծներ, արուեստագէտներ ալ բացակայ չեն այդ տըխուր փաղանգէն, որոնց մասին բոլորս ալ կը հետաքրքրուինք հիւանդագին ցանկութիւններով: Անոնց կեանքին վատ կողմերը բազմապատկուած հազարգլխանի վիշապով կը ներկայանայ մեզի, որովհետեւ անոնց արուեստը ենթագիտակցօրէն կապուած է մարդուն ախտավարակ ապրումներուն եւ խռովայոյզ կիրքերուն հետ: Սակայն բնական օրէնքով, կամ ընդհանրօրէն չենք պղտորեր անոնց կեանքին ներքին անբնական ալեկոծումէն եւ կը վայելենք անոնց աղբակոյտերուն մէջէն ծլող սլացիկ եւ գեղեցկաբոյր ծաղիկները: Էտկար Փօ, Օսքար Ուայլտ, Տոսթոյեվսքի, Պօտլէր եւ տակաւին շատ շատեր ունեցած են ախտաւոր հակումներ, ժառանգական պակասներ, տարօրինակ եւ անբնական ցանկութիւններ, այլանդակ կիրքեր, չարութիւն, վատութիւն, գինովութիւն, այսինքն մեր ըմբռնած մահկանացու մարդը անկման ենթարկող ամէն մեղք, որոնք միս ու ոսկոր կերած են եւ ապրած մարդկային ահաւոր եւ ցաւագին երկունքը ու տառապած խելայեղօրէն, այլ սակայն ստեղծագործած են գեղակերտ յիշատակարաններ եւ անթառամ երգեր:

Փորշէի Վէրլէնը սակայն բաւական աղմուկ հանեց, եւ յայտնի քննադատ Թիպոտէ վախցաւ որ սէմպոլիզմի մեծագոյն բանաստեղծը կը նահատակուի այս գիրքով, այնքան որ Վէրլէնի կեանքը սարսուռ եւ զզուանք ազդող մանրամասնութիւններ կը պարունակէ:

Վէրլէնի կեանքը անծանօթ չէ, անոր գինովութիւնը, բանաստեղծ Ռէմպոյի հանդէպ ունեցած անբնական սէրը, կնոջ քաշած աներեւակայելի տառապանքները, հասարակ բոզերէ պաշտպանուիլը, այս բոլորն ալ գիտենք, սակայն Փորշէի Վէրլէնը կը մնայ պերճախօս խրատատկերը մեծ բանաստեղծին տխուր կեանքին:

Ուրեմն արուեստին մէջ մարդը, սրբազան մարդը, կը կատարէ յաճախ ճակատագրական դեր մը: Հանճարեղ Վէրլէն, ինչպէս բոլոր Վէրլէնները, ստեղծագործած են անիմանալի տառապանքներով, խորունկ վիշտերու եւ դժբախտութեանց երկունքով: Վէրլէնի չքնաղ ոտանաւորները պարզ խաղեր չեն եղած, անոր զգայուն երգերը, տպաւորիչ պատկերները, բիւրեղացած զգայականութիւնը, հոգեխօս երաժշտութիւնը, վերջապ[illegible] յուզումները ծնունդ են ախտաւ[illegible] տարամերժ կիրքերու եւ [illegible] բումներու: Արուեստագէտին [illegible] մարդը այն պարարտ եւ [illegible] հողն է, որ կը բեղմնաւորուի [illegible] ծաղկի...:

Շատ յաճախ, հանճարները, նայելով բնական պակասութ[illegible] ախտեր կամ ժառանգական հիւ[illegible] գին կաղմ, նոյն իսկ ստացական [illegible] բոչ հակումներ, կը մղուին իրենց բնական զգայնութենէն բաց[illegible] տեւելութեամբ դէպի ապառ[illegible] դէպի ծայրայեղ կենսունակութ[illegible] եւ կը ստեղծեն այնպիսի հրաշ[illegible] ներ, ուր անհատին վրէժը կը [illegible] տայ, անոնց աղաւաղուած յաղթանակը կը փոթորկի արու[illegible] վայրագ ծլարձակումով:

Վէրլէններու ստեղծագործութ[illegible] րը կը մատնեն դժգոհութեան, [illegible] նութեան, չգոհացուած կիրքեր[illegible] դէջ գոհացուած ցանկութիւն[illegible] անգիտակից զգայականութեան, [illegible] գիտակից մեղքերու եւ խոր [illegible] պանքի կուտակուած պոռթկում[illegible] որ կը տանի զիրենք դէպի հպա[illegible] կախութիւն եւ անկաշկանդ [illegible] ցում:

Անոնք կը ստեղծեն, կը պայք[illegible] ոչ թէ միայն վրէժ լուծելու հա[illegible] այլ կ'ուզեն փախիլ իրենց [illegible] մարդէն եւ անոնց վիրաւոր եռ[illegible] ճախ կը զոհէ ամէն պայմանադր[illegible] սրբութիւն եւ կը դառնայ ճա[illegible] ողի մը, ստեղծագործ երեւակ[illegible] թիւն մը:

Եւ արդէն արուեստագէտին մարդը պէտք է չէզոքանայ մէ[illegible] ջեւ, անոր մէջ զգայական ոգին [illegible] կը յուզէ, անոր բացառիկ թա[illegible] անոր մկրտուած տառապանքը, [illegible] նոր ստեղծող ուժը մեզ կը խանդ[illegible] ուէ: Արուեստագէտին ոչ առաք[illegible] թիւնները եւ ոչ ալ յայտնի պակ[illegible] թիւնները կը շինեն հմայքը, այլ [illegible] ծը իր կատաղի տինամիզմով եւ [illegible] չակերտ արուեստով որուն երա[illegible] րուն մէջ մարդը կը գաղափարա[illegible] նայ եւ կը ձեւափոխուի...:

Անտէն Տիմէնիլի Կի տը Մօփ[illegible] նը, նորավէպի մեծագոյն վար[illegible] ժառանգական ախտերով բեռ[illegible] ուած, որ յետոյ վարակուած [illegible] րուժէլի հիւանդութիւններով [illegible] հիւանդանոց, փորձած է ան[illegible] ըլլալ եւ մեռած է յիմարանոցի [illegible] կինը: Կի տը Մօփասան հիմնադիր[illegible] եղած է, անշուշտ անգիտակցաբ[illegible] nudismeին, Փարիզի մօտ սան[illegible] ընկերներով, բոլորովին մերկ [illegible] ցած է այնպիսի բարքերու հա[illegible] ներ, որ միայն կը ներուին կա[illegible] Fort comme la mortի աքանչելի [illegible] նակին, եւ սակայն միեւնոյն բան[illegible] նայի՞նք ներել իրապաշտ դպ[illegible] հիմնադիրին՝ Զոլային, որ իր [illegible] պետը եղած է:

Երկու տեսակ արուեստ չկայ[illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...»

Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ինձ կը թուի թէ լման չենք ըմբռնած զայն, զոր կ'ապրինք:

Ծանօթ են օտարազգի մեծ հեղինակներ, որոնք օրաթերթերու եւ պարբերաթերթերու միջոցով կ'երկնեն իրենց տաղանդը:

Ու մեր մէջ: Նարդունի, տասը տարիներէ ի վեր, լրագրականութեամբ գրականութիւն կ'ընէ: Գրականութիւնը՝ իր լրիւ իմաստով:

Բայց պէտք եղաւ որ, օրաթերթերու եւ տարեգիրքերու տուած գոհար հատուածներէն մաս մը հաւաքածոյի մը մէջ ամփոփուէր, որպէսզի նամակներով, գրախօսականներով գրագէտ եւ բանաստեղծ Նարդունին ողջունէինք՝ ցնծագին:

Իբր թէ նո՛ր յայտնութիւն մը ըլլար ան մեր գրական անդաստանին մէջ:

Մինչդեռ, մեր գրականութեան պատմութիւնը տասնեակ մը տարիներ առաջ արդէն արձանագրած է անունը հմուտ եւ նուրբ արուեստագէտին:

×

«Զմայլելի» են էջերը, որ «Մեղեդինե՛ր, մեղեդինե՛ր...» հատորը կը կազմեն:

Ինչպէս ամէն լեզուի, մեր ալ լեզուին մէջ, բառերը, գործածութեան հատուածներուն տակ մաշած, ուժգնութիւնը կորսնցուցած են իրենց հարազատ իմաստէն, առ հասարակ:

Իսկ ածականները, ըստ իս, ամէնէն աւելի տուժած են: Ընդհանրապէս, անհաշիւ մսխումի կ'ենթարկենք ածականները: Զանոնք կը գործածենք չայլօրէն՝ մէկը միւսին տեղ, առանց մտահոգուելու երանգովը անոնց իմաստին:

Ու հիմա, կռահեցէք անշուշտ թէ ինչո՞ւ չակերտեցի «զմայլելի»ն, զոր իբրեւ ստորոգելի գործածեցի վերը:

Դասաբանային աշխատանք պիտի ըլլար, թէեւ խիստ շահեկան, վերլուծել մի առ մի՝ հատորին հատուածները: Թերթ մը՝ ընդհանուր եւ արագ տպաւորութիւններով բաւականանալու պարտադրուած է:

Հէքեաթներու եւ արձակ բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մըն է «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր...»ը:

Իրաւունք չէ՞ք տար ինծի՝ յայտարարելու որ երիտասարդ Նարդունին ալ պէտք է մասնակցի հէքեաթագրի մենաշնորհին, ինչպէս՝ Օշական, Թլկատինցի, Զարդարեան:

Պիտի սպասենք որ, մազե՞րը ճերմկին Նարդունիին, որպէսզի այդ պատիւը յօժարինք իրեն:

Բանաստե՞ղծ: Բայց անտարակոյս: Վաւերացուցէք անվարան: Բանաստեղծ է Նարդունի:

Ոչ երեւակայութիւնը կը պակսի իրեն, ոչ ալ՝ զգայութիւնը: Բոլոր զգայարանքները հաւասարմօրէն քերթելու կոչուած են:

Դիտել եւ տեսնել գիտեն Նարդունիի աչքերը: Անխարդախ ընդունարան են անոր ականջները: Իսկ ռնգունքը չափէն աւելի հոտառու, զինքը հիւանդացնելու, խենթեցնելու աստիճան:

Ճիշդ է, այս հատորով, Նարդունի առաւելապէս մեզ ուրիշ աշխարհ մը կը փոխադրէ, երազուա՛ծ, խէժա՛լ աշխարհը, հէքեաթականացած աշխարհը:

Բայց, արդար եղէք ու անկեղծ: Պէտք չունի՞նք ատոր:

Եւ ի՞նչ է որ արուեստին դերը:

Պիտի չհանդուրժէի՞նք որ, արուեստը մեզի ստեղծէր, մերթ ընդ մերթ, մերինէն տարբեր աշխարհ մը, ուր ցօղէինք մեր պարտասած հոգիները:

Բայց, ամէն բանէ առաջ, իրապաշտ է Նարդունի: Ատիկա կարելի է հաստատել ոչ միայն ներկայ հատորին զանազան էջերովը, այլ նաեւ բազմաթիւ այն գրուածքներով, զորս օրը օրին կարդացած ենք, եւ որոնք — եթէ ատիկա հաճոյք կը պատճառէ ձեզի — կրնային երկրորդ փառայեղ հատոր մը կազմել:

Ի վերջոյ, սակայն, ի՞նչ է որ կը պատմէ ու կ'երգէ Նարդունի:

Գիւղը: Սէրը: Հայրենիքը: Կը խօսեցնէ բոյսերն ու կենդանիները: Կ'իմաստասիրէ, կը փիլիսոփայէ անոնց հետ: Կ'արտասուէ, կ'աղօթէ, կ'անիծէ, կը հայհոյէ, կը պոռթկայ միասին:

Քէն կ'ընեն ու կանուխ կը դառնան մարդկութեան:

Չարիք են գիտութիւնները, քաղաքակրթութիւնները:

Փա՛ռք տգիտութեան:

«Վասնզի շատ իմաստութեան մէջ շատ տրտմութիւն կայ. ու իր գիտութիւնը աւելցնողը իր վիշտը կ'աւելցնէ»:

Ժողովին այս համարով ալ կրկնուի գիրքը:

Նարդունի խանդավառուիլ, եւ իր խանդավառութեամբ մեզ բռնել քաշել գիտէ: Անկարելի է չսիրել անոր գիւղը, համով հոտով գիւղը, որուն «նմանը չկայ...»:

Կը մերժէ կաղանդին բոլոր նուէրները: Չուզեր տիտղոսներն ու փառքերը: Հիւանդ է: Եւ կ'ուզէ բուժուիլ «գիւղական խաղաղութեան հրաշքով»:

«Տա՛ր զիս իմ գիւղս» կը բացագանչէ Նարդունի պաղատագին՝ Կաղանդին:

Կ'այրի կարօտով: Ու կ'այրէ ձեզ ալ: Որովհետեւ, անոր գիւղը, որ «հինայ է քսուած», ձեր ալ գիւղն է. ամէնուս գիւղն է: Մեր ծննդավայրն է, մեր հայրենիքն է:

«Կորեկի պէս ցանուած ենք հովերուն: Ինչքա՛ն տառապագին է մեր կարօտը»:

Սէ՛րը Նարդունիին: «Բարկ թթուի մը պէս կը կսկծացնէ եւ քաղցրաքաղցր անուշեղէնի մը պէս կ'այրէ»:

Նարդունիի աղջիկները անարատ են, անբիծ: Անհիւթական չեն թէեւ, բայց ոտքի չեն հաներ ձեր կիրքերը, միս ու ոսկոր ըլլալով հանդերձ:

Անոնք ժամուն «մեծ ջահերն» են, «արծաթափայլ գմբէթն են», «Ճրագալոյցի խորան»ն են, «հարուստ լոյսերով, խունկի բոյրերով»...

Անոնք պտուղ են — կեռաս եւ ելակ:

Ու դարձեալ, ժամուն «մեծ մոմեր»ն են, անոնք:

Ամէն հեղինակ իր բառն ունի, զոր կը սիրէ գործածել, զոր շարունակ կը գործածէ:

Նարդունիի սիրական բառն է («ստինք»ը իր հոմանիշներով, որոնք միշտ պատկեր մը կը կառուցանեն, երբեմն ալ զանց առնուած՝ ուրիշ բառերու քօղին ներքեւ կը յայտնուին:

Գիրքին գրեթէ բոլոր էջերը կուտան այդ բառը, Օշականը յիշեցնելով ձեզի:

Բայց մի՛ սպասէք որ ամբողջական քաղ մը ընեմ «ստինք»ի: Բաւականացէք փնջիկով մը:

«Թռչունի երկու գլուխներ: Պահապան հրեշտակին երկու բռունցքները: Սկիհի պէս գոհաւոր: Բաղարջի պէս: Երկու կոճակ մելանի գոյնով: Գարնան առաջին սունկերուն նման: Թաւշեայ քսակներու պէս եւ նաշխով լեցուն: Զանգակներու նման: Ծաղիկներու բաժակին նման: Հովիւին հացին պէս: Ողկոյզի նման: Ցամպար ծաղկէ թիփիկներ: Սաթէ աշտանակներու նման: Հայկական մանրանկար կաթողիկէներ: Գինիի պզտիկ տիկ: Երկու պղնձից մեղր: Երիքովի պարսպագուբին ունակը»:

Նկատելի է որ, Նարդունիի էգ բառերը, ինչպէս աղջիկ, ստինք, ժամէն է որ փոխ կ'առնեն իրենց պատկերներն ու նմանութիւնները:

Համատեղ Նոր Աշխարհ ինկած՝ Հին Աշխարհն է որ կ'երգէ:

Նարդունի Եւրոպա փախած, հակառակ կամքին «Ասիա՛, ո՛վ մեծդ Ասիա» կ'աղաղակէ: Կ'ատէ Եւրոպան: Ասիոյ հանդէպ ունեցած սէրը պաշտամունքի կը հասնի:

Վարպետ նկարիչ է Նարդունի: Ու ճարտար պատմող, նկարագրող:

Պատկերները կ'ողողեն Նարդունիի գրուածքները: Ու բանաստեղծ[illegible] նոնք: Յաճախ աքանչելի գիւտեր[illegible]

Ու ամէն գլուխ պատկերով կը [illegible] ուի, Նարդունիի գրչին տակ: [illegible] չեւ իսկ հրապարակագրական [illegible] նիւթ:

Դիւրաւ եւ առատօրէն տր[illegible] պատկերներով, Նարդունի Օշ[illegible] կը մօտենայ:

Շատ հեղ, նմանութիւններու [illegible] դիմէ Նարդունի:

Լեզո՞ւն: Բայց մանաւանդ Նար[illegible] նիի լեզուն: Ի՞նչ ծածկանուն [illegible] ալ պահուած ըլլայ Նարդունի, [illegible] զինքը կը մատնէ: Որովհետեւ [illegible] գիտեր ի՞նչ մը ունի անոր լեզ[illegible]

Ամենահասարակ նիւթը անգամ [illegible] տաղանդաւոր Նարդունիի գրչին համար կը դառնայ ընթերցումի հաճ[illegible] տով գրուածք մը:

Տաք է Նարդունիի լեզուն: Կեն[illegible] նի: Առոյգ: Ուժեղ: Երիվարի ար[illegible] թեամբ: Ամեհի: Ու պարզ:

Կը տիրապետէ մեր լեզուին: Ծ[illegible] է լեզուական, քերականական ա[illegible] սի նրբութիւններու, որոնք գ[illegible] կ'իյնան սովորական գիրքերէ:

Յամենայն դէպս, Նարդունի չ[illegible] նորերէն, որոնք կը մեղադրուին [illegible] րու կողմէ, հայերէնի մէջ աղէ[illegible] լալնուն համար: Նարդունի [illegible] լեզու ուսացանէր շատ մը հիներ[illegible]

×

Տուի կրցածս: Պիտի ըսուի թէ [illegible] րութիւններ չմատնանշեցի: Ա[illegible] ճանաչ չեմ, թէպէտ աշակերտած [illegible] Օշականի:

Թող քննադատը ըսէ թէ ի՞նչ [illegible] ներ թերի եւ յանի տրուած են:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՃԵԱՆ

ՁԻՆԻՆ ՄԱՀԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Խաղաղութի՜ւն անսահման. ու ժայռերուն խորշերէն
Կ'ելլէ առուակն անապակ կարկաչիւնովն իր բուրեան.
Պուրակներէն եւ մարգէն կոյսերու հոյլ մը նորէն՝
Կ'երգէ ծրնունդը չքնաղ հրրաշափա՜ռ բրնութեան:

Խաղաղութի՜ւն անսահման. նորընծիւղ սիւզն օրհնըւած
Կը գալարուի հեշտութեամբ ծառաստանին բունն ի վեր.
Ոստերուն մէջ կը տաքնայ բողբոջին սի՜րտը մըսած …
Մինչ կը թափին տրտմութեամբ ձիւնի յետին փաթիլներ:

Խաղաղութի՜ւն ամէն կողմ. ամպերն հեռուն կ'անհետին,
Մինչ կը ծորի ձորերուն միայնութեանը վերեւ՝
Երջանկութիւնն անսովոր խաշնարածի՜ սրրինգին:

Անդորրութի՜ւն ամէն կողմ. լերան հըպարտ կատարէն
Կ'իջնէ արեգն յաղթական դաշտերն ի վար հոյաթեւ,
Ու կը վարգէ Ձիւնին դէմ՝ որ կը փախչի տրտմօրէն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

բագին ցաւերէն եւ ախտաւոր կիրքերէն չինուած հոյակապ երգերը յուզումով կ'ողողեն մեզ, որովհետեւ պայքար մը կայ, հերոսական պայքար մը, այդ դժբախտ մարդին ազատագրուելու եւ վերանալու:

Իրաւունք չունի՞ բանաստեղծը երբ կը հաստատէ:

— Ամէն անգամ որ կը հասնիմ ցանկութիւններուս, քիչ մը կը մեռնիմ:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀՕՐՍ ՄԱՀԸ

— o —

Թիվատար Ռայթ, 15 տարի առաջ, երբ 21 տարեկան էր, բանաստեղծութեանց իր առաջին հատորը հրատարակած է: Պատերազմին զինուոր էր ու ճակատէն կ'աշխատակցէր «Ճարժում» հանդէսին: Այսօր, կը վարէ «Մանար Իրաս» անուն պարբերականը որ հունգարական նոր սերունդին ժամադրավայրն է: Ռայթ արուեստ ընելու ճիգը չունի, իր արժէքը կը կայանայ հինը՝ նոր տեսողութեամբ մը տալուն մէջ: Թարգմանաբար՝ պատմուածք մը իրմէ:

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Հօրս ձայնը ծպտունը մէկէն ի մէկ դադրեցաւ: Անշարժացաւ: Խորշոմած ձեռքերը կախ ձգեց ու դէմքին երակները պրկուեցան: Իսկ ճակտին խորշոմները սրբուեցան:

Մտածեցի — «Հայրս պիտի մեռնի այս գիշեր» ու անմիջապէս վազեցի՝ քահանան կանչելու:

Խաւար գիշեր մըն էր: Բանալին կճռռաց: Ոտքերուս տակ սաֆալտը տարօրինակ ձայն մը հանեց: Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ մարդիկը կը թըռին, կը սահի՜ն:

«Այս գիշեր հայրս պիտի մեռնի»:

Ու փոքր եկեղեցիին դուռը բախեցի:

×

Դռնապանը — «Առաջին յարկը, բախեցէք սպասարկողներուն դուռը» ըսաւ:

Երկու բոլիկ ոտքերու թեթեւ թափը լսուեցաւ: Սուր ձայն մը հարցուց.— «Քահանա՞ն կ'ուզէք»:

— Այս, մեռնողի մը վերջին շունչին համար:

Դուռը բացուեցաւ: Դրան առջեւ երեւցան չալիկաւոր շատ մը կիներ: Առջեւը կեցողին չալիկը սահեցաւ: Ճեփ ճերմակ ուս մը երեւցաւ: Ըլակի գոյն դէմք մը ունէր: Աչքերը անքնութենէն կ'արտայայտէին:Մազերը խառն ի խուռն էին: Եկան նրրանցք կեցան դէմս: Մարմինը մարմնիս դպաւ: Զգացի սրտին անճշալի տրոփումը:

— Դրան առջեւ քիչ մը սպասեցէք, ըսաւ, քահանան արթնցնեմ:

Ու, նրրանցքէն դէպի ներս, չալիկով մը, քահանային քով գնաց:

×

Եկեղեցիին ժամացոյցին զարկը կը լսուի,— կէս գիշեր է:

Սլաքները յամրօրէն կը քալեն: Սալայատակին վրայ՝ մէկ վար, մէկ վեր՝ կը պտըտիմ:

«Առաջ Աստուած՝ քահանան չեկած չմեռնէր հայրս»:

Երկնակամարին վրայ ըսես՝ որքա՜ն որքա՜ն շատ աստղ կայ: Ամէն պարագայի, աղախինը արթնցուցած է … Ուսը ի՜նչքան ճերմակ էր …

Սալայատակին վրայ՝ մէկ վար, մէկ վեր՝ կը պտըտիմ:

Ոստիկան մը հարցուց— ինչո՞ւ կը սպասէք:

— Հայրս հոգի կուտայ:

×

Վերջապէս ելաւ քահանան: Ածիլուած էր, խնդումերես, երիտասարդ:

Ժամկոչն ալ մեզի հետ եկաւ: Աշտանակներ կային տոպրակին մէջ:

— Հայրենիդ իր մեղքերը խոստովանելու վիճակին մէ՞ջ է:

— Բոլորովին ուշակորոյս է:

Քահանան ըսաւ.— «Ինչո՞ւ սպասեցիք մինչեւ վերջին վայրկեանը»:,բայց ձայնին մէջ զայրոյթ չկար: «Քանի՞ տարեկան է»:

Ժամկոչը.— «Ես կը ճանչնայի ,ընդմիջեց, առնօք իր յաճախորդն էի: Պատուաւոր մարդ էր» …

Ներսէս հարցական նշան մը աւելցուցի ու տխրեցայ:

×

Բակին մէջ լոյսի թեւ մը կայ: Հօրս պատուհանը բաց է: Ելեկտրալամբին տակ՝ սեղան, ճերմակ ծածկոց, երկու աշտանակ ու խաչ: Աթոռակներուն վրայ սպիտակ սաւաններ: Անկողինն ալ սպիտակ: Դէմքը՝ բոլորովին սպիտակ: Դեռ ողջ ըլլալը հռնդիւնէն միայն յայտնի է:

«Կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի»:

«Ամէն»:

×

Լատիներէն բառեր կը մրմնջէ քթին տակէն: Մոմերուն բոցերը կը դողդըղան:

«Աղօթենք հոգւոյն խաղաղութեանը համար … Ո՜վ երկնաւոր Թագաւոր, Թող կամքդ օրհնեա՜լ ըլլայ»:

«Ամէն»:

×

Հօրս բարձր ու բաց ճակատէն կը հոսի սրրազան իւղը: Բերնին մէջ ակռայ չէ մնացեր … Ոտքերը կենդանութենէ զուրկ են:Բայց իմ ոտքերուս մէջ կենդանութիւն, հոգի, արիւն կայ:

×

Մայրս մրմնջեց.—«Շնորհակալ եմ, Տէր հայր»: Դրամի հնչիւն:—«Շնորհակալութիւն» … Ժամկոչը մինչեւ գետինները խոնարհեցաւ.—«Ի՜նչ լաւ մարդ էր: Շատ լաւ կը ճանչնայի — ըսաւ —, առնօք իր յաճախորդն էի»:

Քահանան քանի մը մխիթարական խօսքեր եւս ըսաւ:

Ու գնաց:

Մեռնող հօրս դէմքին վրայ յաւիտենական անդորրութիւն մը կար:

«Փառք երկնաւոր ու արդարադատ Տիրոջը»:

Թ. ՌԱՅԹ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Աբբայ Պրէմոնի մահը

Անցեալ շաբաթ, Պիրէնեան լեռներուն կոնակը, փոքրիկ գիւղի մը մէջ մեռաւ աբբայ Անրի Պրէմոն, ակադեմական:

Ծնած էր 31 յուլիս 1865ին, Էքս ան Փրովանսի մէջ: Քահանայացաւ 1892ին: Ուսուցչական պաշտօններ վարեց այդ թուականէն սկսեալ եւ նուիրուեցաւ մասնաւորապէս գրական ուսումնասիրութիւններու:Այնքան ուժեղ էր յիշողութիւնը, այնքան մոլեգին էր կարդալու իր պահանջը որ, իր ուսումնասիրութիւններուն մէջ, աղբիւրներու թուումը կը շշմեցնէ ընթերցողը, ահա թէ ինչու Թէրիվ անմրցելի կը համարի զայն իբրեւ խորահմուտ: Կրակոտ, եռեւեփուն մարդ մըն էր ան, ճիշդ ինչպէս մեր Արսէն Ղազիկեանը: Կը սիրէր նորերը, կը քաջալերէր համեստ ու երկչոտ գրողները: Եւ կը վիճէր խանդավառութեամբ, բոցով, փրփրուն: Կը յիշենք իր վիճաբանութիւնը Փօլ Սուտէի հետ, Անխառն բանաստեղծութեան մասին, (այդ իր յօդուածները վերջէն հրատարակուեցան գրքի ձեւով): Իր լաւագոյն գիրքերէն յիշենք նաեւ Ռոմանթիզմի թեր, որ լոյս տեսաւ քանի մը տարի առաջ, Կրօնական զգացման պատմութիւնը Ֆրանսայի մէջ, որ կը համարուի իր գլուխ — գործոցը, Արձակին երկու երաժշտութիւնները, որ պատճառ դարձաւ իր ծանօթ վիճաբանութեան՝ Սուտէի հետ, Աթէնքի հմայքը, զոր պատրաստեց 1900ին Աթէնքի մէջ բնակութեան մը ընթացքին, եւ վերջապէս Կրօնական խօսքը, Գովասանութիւն Ֆէնըլոնի, եւն.: Շատ համակիրներ ունէր օտար ազգերու մէջ:

Ճիշդ տասը տարի առաջ էր, որ կը մտնէր Ֆրանսական Ակադեմիայէն ներս: Թաղուեցաւ Էքսի մէջ, ուր փոխադրեցին մարմինը իր լեռնային տունէն, զոր շինել տուած էր վերջերս հանգչելու համար, հեռու քաղաքներու աղմուկէն:

Ակադեմական ընկերները անպաշտօն ներկայ գտնուեցան իր թաղման, որովհետեւ աւանդութիւնը կ'արգիլէ ակադեմականի կանաչ պատմուճանով ճամբորդել գաւառ:

Այժմէն արդէն իրեն յաջորդ ցոյց կուտան Ֆրանսիս Ժամը, սակայն կ'ըսեն թէ այս մօրուեղ բանաստեղծը կը մերժէ ակադեմական դառնալ: Ակադեմականութեան դէմ էր նաեւ … ակադեմական Անաթօլ Ֆրանսը: Մինչեւ վերջ Ակադեմիային թշնամի մնաց Թէոտոր տը Պանվիլ, որուն երբ կ'ըսէին թէ ի՜նչ կ'ընէր եթէ իրեն հրամցնէին Ակադեմիան, արծաթէ սկուտեղի մը վրայ դրած:

— Սկուտեղը կ'առնէի, ակադեմիան կը նետէի:

ԳԻՐՔԸ ԵՒ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Հրատարակիչներու վերջին համագումարին մէջ երեւան եկաւ խուլ պայքար մը գիրքերու եւ պարբերականներու միջեւ:

Պարբերականները կը բաժնուին երկու խումբերու,— շաբաթաթերթ եւ ամսաթերթ: Ներկայիս սովորութիւն է դարձած նախապէս պարբերականներու մէջ հրատարակել ամէն գործ, որ յետոյ կը դառնայ գիրք: Արդ, երբ գործ մը նախ կը հրատարակուի շաբաթաթերթի մը մէջ՝ գրքի վերածուելու համար ետքէն, անպայման տարբեր չափով սպառում կ'ունենայ այն գիրքէն, որ նախապէս հրատարակուած էր ամսաթերթի մը մէջ:

Պատճառը նախ այն է, որ շաբաթաթերթը աւելի մեծ թիւով կը հրատարակուի քան ամսաթերթը: Եւ յետոյ շաբաթաթերթը «խառնածին» ձեւ մը ըլլալով, — ունի օրաթերթին, գրքին ու ամսաթերթին յատկութիւնները,— կը գոհացնէ գրքին պահանջները: Գիրքը, սակայն, դժգոհ է թէ շաբաթաթերթէն, թէ ամսաթերթէն եւ կը մեղադրէ այդ «պարբերական» հրատարակութեան ձեւերը, որոնք կը վնասեն գրական ստեղծագործութիւններուն ,կ'եղծեն գրականութեան ճարտարապետութիւնը:

Արդարեւ, գիրքը ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ իր բոլոր մասերով, մէկը միւսէն նուազ շահագրգռական ըլլայ կամ ոչ: Ընդհակառակն, վէպը, որ կը հրատարակուի պարբերականին մէջ, կը ստանայ թերթօնի ձեւ, հետեւաբար հրատարակուած ամէն հատուածէ կը պահանջուի ուժականութիւն մը, որ բռնէ ընթերցողը, եթէ նոյն իսկ դաւաճանէ գործին ներդաշնակութեան: Ու մինչ գիրքը կը ստեղծէ ինքնամփոփում մը ընթերցողին մէջ, պարբերականը ամէն անգամ կ'ընդհատէ այդ ինքնամփոփումը թէեւ զօրաւոր չեշտով, բայց միշտ վերսկսած տեղէն՝ կարդացուած էջերը վերյիշեցնելու պահանջով:

Եւ սակայն, շաբաթաթերթը, իբրեւ հրատարակութեան «արդիական» ձեւ, ոչ միայն կը սրրագրէ պարբերականին թերութիւնը — երկար ընդհատում — այլ եւ գրքին կուտայ, օրաթերթերու ճաշակով, այժմէականութիւն: Շաբաթաթերթ մը կրնայ հրատարակել «գրքի» երկար վէպ մը ,նոյն առեն նորավէպ, ինչպէս նաեւ կուտայ այժմէական կեանքի արձագանգը:

Ահա թէ ինչո՛ւ արդի Ռուսիոյ մէջ ինչպէս գրեցինք անգամ մը, ոչ միայն կը նահանջէ գիրքը, այլ եւ դասագիրքը: Բոլշեւիկ հրատարակիչները կ'ըսեն թէ այլեւս անցա՜ւ քիլոկրամի պէս անփոփոխ դասագիրքերու շրջանը, (իրաւ է թէ հինները նոր տրպագրութիւններով, «յաւելեալ ու ճոխացեալ», կ'աշխատէին դարմանել թերութիւնները): Ու կ'առաջարկէին դասագիրք կամ գիրք, ամէն հրատարակութիւն կատարել շաբաթաթերթի ձեւով: Գիրքը թանգարան է կ'ըսեն անոնք: Զարմանալու ոչինչ կայ,— համալսարանները, որոնք աւանդութեան օջախներ են, արդէն սկսած են մերժել դասագիրքերը եւ օրուան գիտութիւնը կ'աւանդեն տետրակներով, — տեսակ մը շաբաթաթերթեր:

Գիրքը կը մեռնի:

ԱՔԱՂԱՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ո՞ր երկրէն կուգայ աքաղաղը:

Ապահովաբար ոչ Հայաստանէն, թէեւ Հայերը հիմա քիչ մը աքաղաղ դարձած են, մինչեւ անգամ մեր ռամկավար ազբարները:

Հելլէն հին հեղինակները կը վկայեն թէ աքաղաղը պարսկական է ծագումով: Բարբարոսներն էին, որ աքաղաղը Ելլադա մուցուցին առաջին անգամ՝ իբրեւ նուէր բերելով Աթէնքի: Յուլիոս Կեսար, իր կարգին, կը պատմէ յիշը աքաղաղին երգը Բրիթանիոյ մէջ: Յիշենք դարձեալ Սոկրատը, որ սաստիկ կը ջղայնանար լսելով աքաղաղին կանչելը, (ինք ալ թէեւ աքաղաղ, բայց չէր գիտեր կանչել): Գլին եւս աւանդութիւն մը կը պատմէ այս առթիւ, իբր թէ աքաղաղը մոլեգնօրէն կ'երգէր ծանուցանելով Բէովտացիներու յաղթանակը:

Ցարդի է ոչ միայն երգող աքաղաղը, այլեւ կռուող աքաղաղը, եւ հինէն ի վեր: Ցոյն բանաստեղծ, Պինդար, կ'աւանդէ թէ Հելլէնները կը խնճոյքին աքաղաղի կռիւի մը համար: Արդարեւ, Թեմիստոկլէս, Աթենացիներուն նուիրեց աքաղաղ մը, իբրեւ ռազմունակ կենդանի: Պէրկամացիներն ու Հռոդոսցիները եւս չափազանց սիրահար էին աքաղաղի կռիւներու,— կռուազան աքաղաղ մը ունենալ կը նշանակէր հարստութիւն մը ունենալ, որովհետեւ աքաղաղ կռուեցնելով դրամ կը դիզէին: Աքաղաղի կռիւները սիրական հաճոյքներ դարձած էին նաեւ Հոլանտայի եւ Ֆրանսայի մէջ: Կիներն ու այրերը կը վազէին դիտելու աքաղաղներու արիւնաքամ կռիւի հանդէսները: Յիշենք նաեւ Թուրք սուլթանը, որ աքաղաղ կը կռուեցնէր իր պալատին մէջ … երբ դեռ սկսած չէին ջարդերը:

Ռոման լեզուով gal կ'ըսէին աքաղաղին, այդ բառը չուտով դարձաւ gau յետոյ co, (Ֆրանսական կարգ մը գաւառներու մէջ jau), ի վերջոյ coq: Ֆրանսացիները ազգայնացուցին աքաղաղը՝ անոր թառ տալով իրենց եկեղեցիներուն զմբէթին վրայի նետը, թէեւ մէկ անուն միայն ունին աքաղաղին տալու, մենք Հայերս՝ երկու բառ,— աքաղաղ եւ աքլոր: Ասո՞ր համար է արդեօք, որ շատ … կը կռուինք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վերադարձիր աշխատանոց (վէպ): Գրեց՝ Հրանդ Վեհակրօն (Հ. Ալլատին): 392 էջ: Գին 25 եգիպտ. դահ. Հասցէ.— H. Vehagron, 34, Ave. de la Mosquee Heliopolis (Egypte):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գէորգ Գույումճեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Գույումճեան, Շահինեան, Աղապէկեան, Տէյիրմէնճեան եւ Պէօնէնեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԳԷՈՐԳ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՍՈՒՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (9)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—•—

Մինչ այդ, աղջիկը, որ մի գեղեցիկ ժապաւէն արարած էր, ժողովեց փէշերը, գոտին արաւ մէջքի շուրջը, թեւերը ոլորեց եւ գոչեց վրանների առաջ կիտուած բոշաներին.

— Է՛յ, լոմե՛ր, կոտրուէք դուք ու անծնէք ձեր ամբողջ սերունդով, որ ոչխարների նման թոյլ էք տալիս մորթեն ձեզ այս անիրաւները … Իմ պապ ապ հասանը վկայ, եթէ տասս այտեղ լինէր, առաջ ձեր գլուխները կը ջարդէր. այդ խոնա՜րհ գլուխները …

Խօսում էր նա բոշայերէն: Ո՛չ դրագիրը, ոչ բէգը եւ ոչ զինուորներն էին հասկանում, բայց ամէնքն էլ լուռ ու հմայած էին կարծես աղջկայ բոցավառ աչքերից:

Բէգը ուղղակի բերանը բաց՝ հիացած մնացել էր: Եւ երբ յիսնապետը շարժում գործեց առաջ գնալու, բռնեց նրա թեւն ու ասաց.

— Ո՛չ, սպասի՛ր, թող ոչ ոք չդպչի նրան: Նա իմն է. սարի այդ մարալը իմ որսն է եւ ուզում եմ դեռ որ խօսի …

— Կարմի՛ր ձայնդ, լիրբ քաֆտա՛ռ, դարձաւ նրան աղջիկը միշտ բոշայերէն. եթէ մերոնք մարդ լինէին, դու այժմ մեր կախած տեղը պիտի համբուրէիր:

Բէգը մօտենում էր:

— Ո՞վ ես դու, սիրուն աղջիկ, ասաց նա քաղցրութեամբ. մի՛ բարկանալ, քեզ ոչ ոք վնաս չի հասցնիլ:

— Մեր ցեղապետի թոռն է, ասաց նրան աւելի մօտ կանգնած մի բոշա. նա թուրքերէն չգիտէ:

— Ասա՛, նրան, բոշա՛, որ եթէ համաձայնի ինձ մօտ գալ, ես նրան թագուհու պէս կը պահեմ …

Եւ երբ բոշան թարգմանել էր այդ, աղջիկը մի քայլ մօտեցաւ դէպի բէգը եւ յանկարծ թքեց դէպի նա:

Բէգը ցնցուեց ու ձեռքով արաւ յիսնապետին:

Զինուորները մօտ գնացին: Աղջիկը բարձրացրեց ցուպն ու եա - եա քաշեց …

Սկսեց հետապնդում: Աղջիկը մէջքը դարձրեց ու սկսեց փախչել. զինուորները եռեւից ընկան:

Ու բոշաները որոնք ականատես էին այդ ամէնին, խմբուած՝ սկսեցին յուզմամբ խօսել միմեանց հետ:

Յանկարծ սարահարթի վերի կողմից լսեց մի երկար աղաղակ եւ ժայռի մօտ յայտնեց մի երկար հասակ:

Ամէնքը դէպի այն կողմը դարձան:

— Խաթ — Սաբա՜ն … գոռացին բոշաները:

Կանայք անմիջապէս կորզեցին իրենց ցուպերը, տղամարդիկ վարկենապէս զինուեցին ինչով որ կարողացան …

Եւ վերջալոյսի այդ պահուն, սարահարթի վրայ իջնող մթութեան մէջ, հրացաններով զինուած, բայց խակապէս իրենց կեանքի համար դողացող զինուորների դէմ, կարծես կախարդութեամբ՝ երեւան եկաւ մի տարօրինակ կռուող խումբ:

Խումբի առջեւը նախ կանգնած էր մի երկարահասակ միակնեայ պառաւ կին, կողքին հրաշալի գեղեցկութիւնով աղջիկ:

Երկուսի ձեռքին էլ սպառնալից ճօճում էին երկար, ամուր ցուպեր:

Նրանց ետեւում շարուած էին կատաղի դէմքերով, էգ առիւծներու նման պատրաստ ոստնելու՝ 30—40 կանայք, նոյնպէս զինուած մեծ, խոշոր, իւրաքանչիւր հարուածը մահացու դարձնող մահակներով:

Եւ վերջապէս, որպէս վերջապահներ երեւում էին տղամարդիկ՝ որոնց ձեռքին փայլում էր ե՛ւ բահ, ե՛ւ լծակ եւ նոյն իսկ տապարներ:

Ու երբ մութը կոխում էր, լեռներից սեւ մշուշն իջնում էր սարահարթի կողերից ու ծածկում շրջակայքը, լսուեց Խաթ — Սաբայի խուպոտ ձայնը, որ ասում էր իւրայիններին.

— Միեւնոյնն է, լոմե՛ր. այլ եւս ո՛չ մի տեղից օգնութեան յոյս չկայ: Թող մէկը գնայ մեր տաւարները պահողների մօտ եւ պատուիրի անցկացնելու նախիրը դէպի Ռուսի հողը . .(Իսկ մենք ժողովենք մեր վերջին ճիգը, թողենք այս հողի վրայ մեր վրանները եւ ազատենք մեզ անպատւութիւնից, խայտառակութիւնից … Ո՛վ սիրում է իր պատիւը, թող մեռնել գիտենայ …

×

… Սրանից տարիներ առաջ մի ճանապարհորդ, որ շրջում էր սահմանագլխի կողմերում ,մի գիշերհիւրընկալուեց մի մլրակի գլխին գտնուող հայ բոշաների վրաններում:

Որովհետեւ ժամա էր եւ ցածում խոտը պակասել էր տաւարներին, հայ …

— Հա՛ … լաւ էլ կ'անես: Մարդ որքան լսում է չի կշտանում:

Ու բոշան պատմում էր:

— «Այնտեղ, մեր եռեւի …

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

35 ՍԱՆԱՌԱԿ ԽՈՍ

Օգոստոս 30ին Թրքական յաղթանակի տարեդարձին առթիւ, Սուլտանական մեծութիւնը ամէն տարի սանտանակներ կը նուիրէ բանակին: Այս անգամ ալ 35 նոր սանտանակ գնած է, մէկ տարուան մէջ իր հուակած դրամներով: Օգոստոս 31ին, Եսկիշէհիրի մէջ հանդիսաւորապէս տեղի պիտի ունենայ սանտանակոչուշ... թեան արարողութիւնը:

ՆԱՀԱՏԱՐ ՕԳՏՈՒԻԼ
à Kremlin-Bicêtre, Seine
Métro Porte d'Italie

ԿԱՐԵՒՈՐ

Դանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգ. իներէնի, գերմաներէնի եւ Իսպերէնի դասեր տալ տունները մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
13, rue Pierre Curie
Bicêtre/ Marché

Անապարեցէք ապահովելու ձեր փնտռած խիստ նպաստաւոր գիներով եւ առողջապահական վիճակ դուռներով և կառուցուած յարկաբաժիններ՝ օժտուած առանձին խոհանոցներով, լոգարան, W. C. եւ ...: Մաքուր օդ, միշտ արեւ, ընտանի թաղմ լոյսի ներքեւ ձեր տրամադրութեան տակ պիտի գտնէք ... ձայն հանգստութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ կազ, ... եւ այլն յուր եւ ելեքտրականութիւն: Ներկայանալ տեղւոյն վրայ առաւօտեան ժամը 8էն երեկոյեան ժամը 8:

Ց. Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Թագուհի եւ Տալոս խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի ծանօթ սրճարանին մէջ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Ըրդ. ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի «Բրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», Վաւ ար Վէյի եւ Վիլեօրպանի բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. «Զաւարեան» Դրադարանին մէջ: Օրակարգ.— Համաբառաւութիւն Կոմիտէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վասպուրական խումբին կողմէ

Այսօր Կիրակի Մէօտոնի Անտառին մէջ «Փող Ալբերթին մօտ կը խօսի ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Բանախօսութիւն, երգ, ծիծաղական եւ ... պարեր:

Ձրի պիտի ժողովրդական գիներով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Դաւրայի Հայր - Միութեան կողմէ

Այսօր Կիրակի Մէօտոնի անտառը, պաղ ջուրին մօտ

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐՇԻՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8ը ՊԵԼՎԷՏԷՐԻ օգտաւէտ պարտէզին մէջ

(Bar - Restaurant du Belvedere St. André)

Զրի յայտագիր, ... միութիւն, ... պարեր ...

Կը նուագէ ...

Ս ո ւ տ ք՝ ա զ ա տ է:

Բացօթեայ բանահաւաք ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

Այսօր Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 9

Bagneux, Sentier des Bas-Longchamp

Գ. ԱԲՐԻՆԵԱՆԻ հովանաւոր պարտէզին մէջ

Եւրոպական եւ արեւելեան ընտիր նուագ

Փարավէլն լուր կողմէ պիտի ... ...

... պիտի նուագեն ... ...

Մասնակցութեամբ ԹԱՒՈՒԹ ՀՈՐԻՆ

Radiodiffusionը կը կառուցէ Maison L. NICHANIAN 56, Rue Pial.

Գեղարուեստական ... մասնակցութեամբ Փարիզեան ... ...

Զրի եւ ... պիտի

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

կազմակերպուած Առնուվիլի ԱՐԱՐԱՏ Հայոց Միութեան կողմէ Առնուվիլի անտառին Bois de Cendosեն վարին մէջ Այսօր, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ երեկոյ զրի պիտի: Նուագ Գ. Ռաւնդրոնեանի կողմէ: ...

ՏՈՔԹ. Ս Պ Ա Ր Թ Ա Լ Ի

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ ...
44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Հայկու ճաշարանը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՑՈՒՑԱՏԷՏՐ

Տէր Գ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Pauceté մէջ, 23, rue Dugommier, Օրակարգ. Համաբառաւութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆԻ Առանձնչ Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հարազատներուն ... ... մահուան առթիւ իր կողմէ, ...

(Ժնէվ)

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Միքայեան, Տէր եւ Տիկին Մարգար Աղաժեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին ... , Գ. ... , ... իրենց ... ...

ՑԱՒԻՆ ՄԻՐՈՑԵԱՆԻ

(3 տարեկան)

... Սեպտ. 26ին :

...

ԾԱՆՕԹ — Մասնաւոր մահազդ ... ...

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

29 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2277 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՍԵՒԷՆ ԵԼԱՆՔ, ՍԵՒ ՋՈՒՐԸ ԻՆԿԱՆՔ,,

Օգոստոս 22ին Պերլինի մօտ, Նէօյ Ռուփփինի քաղաքին մէջ, երկու հիթլէրական զինուորներ փողոցէ փողոց պտտցուցին աղջիկ մը որ ոտքի չէր ելած, իրենց քայլերգը հնչած ատեն:

Աղջկան վիզէն կախած էին երկու տախտակներ, որոնց վրայ կը կարդացուէր.

— «Ես, անամօթ արարած, համարձակեցայ նստած մնալ երբ կը հնչէր ազգային քայլերգը: Ասով ծաղրած եղայ ազգային — ընկերվարական յեղափոխութեան ոգիները»:

Իրիկունը ուշ ատեն աղջիկը նորէն փողոց հանուեցաւ:

Ցուցադրութեան ժամերը ծանուցուած էին տեղական թերթին մէջ, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ բազմութիւն խռնուի:

Կոպիտ է, չէ՞: Եւ աննախընթաց:

Բայց, ո՞վ կը համարձակի բողոքել: Կեռ խաչը կ'իջնէ գլխուն: Կեռ խաչն է ներշնչողն ալ:

×

— Այս դէպքը ի՞նչ առնչութիւն ունի մեր կեանքին հետ:

= Ուրիշ որ եւ է ժողովուրդէ աւելի, մեզի հետ կապ ունի: Ահա տես, ճիշդ այս միջոցին: Արդէն իսկ սատակագոյն աստիճանին հասած է դրօշամարտը, յանգելով ծեծ ու փէտի: Եգիպտոսի մէջ, շնորհիւ զանազան մատնանշումներու, եռագոյնը արգիլուեցաւ պաշտօնապէս, եւ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ հետապնդումները: Ան եռագոյնը վար առնել տուած է նոյն իսկ մասնաւոր ակումբի մը, Աղեքսանդրիոյ «Յառաջդիմասէր» Միութեան սրահէն: Եւ ձերբակալութիւններ, հարցաքննութիւններ ... Ամէն օր իւղ կը լեցուի կրակին վրայ, եւ ոչ մէկը կրնայ նախատեսել դա[illegible]: Մ. Նահանգներուն մէջ, մթնոլորտը թունաւորուած է զարհուրելի աստիճանով մը, շնորհիւ առաջնորդին մէկ անկիրթ եւ ապուշ արարքին:

— Դուրեան եպիսկ.ը ծեծեր են արդէն: Ցաւալի չէ՞: Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս ...

= Անշուշտ ցաւալի է: Եւ այո՛, ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Բնաւորութեամբ բուռն եւ կամակոր, շատ քիչերս կը մտածենք հետեւանքներու մասին, երբ կը բռնենք այս կամ այն ճամբան: Ղեւոնդ եպիսկ. քրէական մեղք մը, ճակատագրական յանցանք մը գործեց, Շիքակոյի ցուցահանդէսէն վար առնել տալով հայկական դրօշը: Կարելի է խորհրդակցիլ դրօշ կախելու կամ չկախելու մասին, բայց երբ դրօշ մը կախուած է — այն ալ օտար միջավայրի մը մէջ — ո՛վ որ զայն վար առնելու մասին կը մտածէ, պէտք է մտածէ նաեւ հետեւանքներու մասին:

Կախուած դրօշը վար չառնուիր որ եւ է ժողովուրդի մէջ, առանց միջադէպի: Աններելի յանցանք է այդ միջազգային իրաւագիտութեամբ: Իսկ զգացումի տեսակէտով, պայթուցիկ նիւթ մը, մանաւանդ հոգին վառած ժողովուրդներու համար:

— Բայց Ամերիկայի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ առաջնորդը «յարգանք ունեցած է եւ ունի եռագոյնին հանդէպ»:

= Կեղծիք է: Շիքակոյի միջադէպէն անմիջապէս յետոյ, նոյն առաջնորդը հեռագիր մը ուղղելով Հօկի Նիւ Եորքի վարչութեան, կ'ըսէր.— «Շիքակոյի ցուցահանդէսին հայկական Օրին եռագոյն դրօշակի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայ պետական կարգին դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատուած ըլլալուս արգիլեցի»: Կը նշանակէ թէ Ղեւոնդ եպիսկ. Խ. Հայաստանի դեսպանն է կամ անոր «աչք»ը, եւ, փոխանակ Սաղմոս կարդալու եւ Քարոզգիրք տալու, բարձր քաղաքականութիւն կը խաղայ:

— Չըսիք թէ ո՛ւր պիտի յանգի այս վիճակը:

= Եթէ գիտնայինք, առանց վերապահութեան կ'ըսէինք: Հարցը այն է որ, «սեւէն ելանք, սեւ ջուրը ինկանք», ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը:

Եգիպտոսի պատկերը մէջտեղն է արդէն: Նոյնպէս Ամերիկայի գաղութին կացութիւնը: Եթէ առիթ ունենաք տեղեկանալու ներքին պայքարին սաստկութեան, ձեր լեզուն կը կապուի: Նոյնը Եգիպտոսի համար: Բայց, մի կարծէք թէ այդ երկու գաղութներով կը վերջանայ ամէն բան: Ազդանշան է այս, բարեկամ, ազդանշան: Եւ, միեւնոյն ատեն, ախտանշանը ահաւոր անստուգութեան մը:

Ահա Պուլկարիոյ «Նորընտիր» Թեմականը: Կազմուած՝ բոլոր հատընտիր «հակա»ներէն, այդ Մարմինը իր ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ, օրհազան պարտականութիւն սեպեր է հեռագրել Պուլկարիոյ վարչապետին, Պ. Մուշանովի, թէ պուլկարականէն ուրիշ դրօշ չի ճանչնար: Եգիպտոսի մէջ ալ այդպէս էին հասկցուած, գրած եւ պոռացած:

Արդ, երբ ափ մը պատահական մարդիկ ձեռք առնելով Պուլկարահայ գաղութին ազգ. իշխանութիւնը, կը յայտարարեն,— Մենք պուլկար քաղաքացիներ ենք եւ պուլկարականէն ուրիշ դրօշ չենք ճանչնար, երբ Եգիպտոսէն եւ Ամերիկայէն միեւնոյն բանը կ'ըսեն եւ կ'ընեն, երբ ուրիշ գաղութներու մէջ ալ այդ սարքական, գետնաքարշ միջոցին դիմեն— եւ յաճախ կը դիմեն— ո՞ւր կ'ուզէք որ յանգի այս անմիտ եւ անպատիւ պայքարը, բացի անվերջ եւ անստոյգ պայքարներէ, ներքին բզքտումներէ, ուժերու վատնումէ եւ տեւական կազմալուծումէ:

Յիշեցէք սա թշուառ Գերմանուհին: Բարձրօրէն քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը միահեծան իշխանութիւնը չուզեր ներել անոր ոչ իսկ մէկ հատիկ վրիպում: Ա՛լ ինչո՞ւ կը զարմանաք մեր մէջ ծագած կրքոտ վէճերուն: Մենք միջոց չունինք տախտակ անցնելու յանցաւորներու վիզէն, բայց, ինչո՞ւ շատ կը տեսնեն հրապարակաւ քննադատելու տարրական իրաւունքն իսկ... Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

«Յառաջ»ի մէջ կարդացի շարք մը նամակներ՝ թրքախօսութեան համաճարակի մասին:

Հեռու ինծմէ թրքախօսութիւնը պաշտպանելու որ եւ է միտում: Ընդհակառակն, այդ այլանդակ սովորութիւնը այնքան կսկծալի վէրք մըն է որ անհրաժեշտ է յանալս ճշդրակի հարուածներով մաքրել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ բոլորովին սպիացնել:

Բայց Պ. յօդուածագիրը կարգ մը անարդար վերագրումներ կ'ընէր մեր թրքախօս հայրենակիցներուն մեծամասնութեան:

Ան չափազանց կը սխալի, կասկածի տակ դնելով թրքախօս Հայերու ազգային զգացումները:

Եթէ աւելի մօտէն ծանօթանար անոնց հոգեբանութեան, վստահ եմ որ չնչին փոքրամասնութեանմը պիտի իջեցնէր թիւը այն թրքախօսներուն որոնք անտարբեր են եղած իրենց ազգային պարտականութեանց հանդէպ: Անոնք յանալս կրնան կարմրցնել բազմաթիւ «հայ լայֆ» ռուսախօսներ կամ ֆրանսախօսներ որոնք օրը տասն անգամ կ'ուրանան իրենց ազգութիւնը:

Ո՛րքան թրքախօս մայրիկներ կամ ծերունիներ արցունքոտ աչքերով երանի կուտան մեզ որ հայերէն կը խօսինք:

Քանի՛ քանի երիտասարդներ կը tգուշանան հայերէն խօսելու, վախնալով որ կ'անհրկին եւ կը խնդան իրենց վրայ:

Ես համոզուած եմ որ ասոնք կը կազմեն մեր թրքախօս դժբախտ հայրենակիցներու մեծամասնութիւնը եւ ոչ թէ այն անոպայ «երիտասարդ»ները, որոնք նոյնիսկ չինարէն կը փորձեն սորվիլ, բայց աւելորդ կը գտնեն հայերէնը: Կամ գիտեն, բայց «թավլու»ին եւ «պլօթ»ին պէս մոլութիւն դարձուցած, թուրքերէն կը խօսին, կը խօսի՛ն աջ — ձախ, հարազատ, մայրենի լեզուի մը չափ վարժ եւ սահուն:

Ես կ'ուզէի անիրաւ մեղադրանքը վերցնել մեր ԱԿԱՄԱՅ թրքախօս հայրենակիցներու վրայէն եւ տանիլ հագցնել անոնց որ գիտակից են, կրթուած են, բայց միշտ կը խուսափին իրենց մայրենի լեզուէն, եւ կը գեղգեղեն ռուսերէն, ֆրանսերէն կամ... թուրքերէն:

ԱՐՇԱԼ

ՓԱՌՔ ԵՒ ՊԱՏԻՒ ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

— o —

Թուրք թերթերը տակաւին կը շարունակեն դրուագներ պատմել Պ. Էռիոյի այնքան հովուերգական նամբորդութենէն:

Նախկին վարչապետը, որ այժմ Մոսկուա կը գտնուի, Էնկիւրիէն մեկնած ատեն ըսած էր.

— Եթէ երիտասարդ ըլլայի, կուգայի ձեր մէջ կ'աշխատէի:

Այս առթիւ, թուրք երեսփոխան եւ գրագէտ Վասֆի Րաշիտ պէյ կը գրէ.

— «Սահմանադրութենէն առաջ, Մանասթրի մէջ, ռուս հիւպատոսը կ'ապտակէ կառավարչատան պահակ զինուորը եւ կը սպաննուի անկէ: Ցարին պահանջով, զինուորը նահատակուեցաւ եւ կուսակալ Ալի Րիզա փաշայի աստիճանները առնուեցան:

Սահմանադրութեան շրջանին, վարչապետ Հագգը փաշա Ֆրանսա կ'երթայ: Արտաքին նախարար Փիշօն օրերով կը սպասցնէ զայն եւ յետոյ կ'ընդունի, մերժողական պատասխան մը տալու համար:

Հանրապետութեան շրջանին, Ֆրանսայի իրական վարչապետ Էռիօ, Էնկիւրիէն բաժնուած ատեն կ'ըսէ. «Եթէ երիտասարդ ըլլայի, ձեր երկիրը գալով կ'աշխատէի»:

Այս պատկերին առջեւ, ամէնէն գձուձ շահախնդիրներն անգամ չեն կրնար երախտագիտութիւն չյայտնել հանրապետութեան հիմնադիրներուն»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԱԽ ԼՈՒՐ ՄԸ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

Գործազրկութեան նպաստը պիտի շարունակուի

Եղած դիմումներուն վրայ, հրաւէր ուղղուած է հայ գործազուրկներուն, ներկայանալ իրենց շրջանի քաղաքապետութեան եւ հոն ստանալ գործազրկութեան նպաստի տետրակները: (Սկսած էին ջնջել):

Շաբաթ օր Իթալիի քաղաքապետարանին մէջ փակցուած էր ազդ մը, որ կը ծանուցանէր թէ հայ եւ ռուս գործազրկներու նպաստները պիտի շարունակուին համաձայն սովորական օրէնքին:

«Սահմանը լեցնելու չէ Հայերով եւ Ասորիներով»

—•—

Թուրք մամուլն ալ երկարօրէն կը զբաղի Իրաքի Ասորիներուն հարցով: «Ճումհուրիյէթ» պատմելէ յետոյ վերջին դէպքերը, կը դրէ խորին մտահոգութեամբ եւ «Այս ի՞նչ բարեկամութիւն է» խորագրին տակ.

— Բայց Անգլիայէն աւելի Ֆրանսան է որ կը հետաքրքրուի Ասորիներով: Անկէ առաջ, երբ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կը քննուէր հողատարութեան ջնջումը, Ֆրանսա ուզեց որ Ասորիները մասնաւոր շրջանի մը մէջ տեղաւորուին եւ առանձնաշնորհեալ փոքրամասնութիւն մը կազմեն: Նպատակը այն է որ Ասորիները համախումբ բնակին Մուսուլի հիւսիսը, Թուրքիոյ սահմանին մօտերը, իրենց նախկին բնակավայրին՝ Հէքեարիի կից վայրերու մէջ: Եւ կը կարծուի թէ Ֆրանսական դրդումով է որ Ասորիներու Պատրիարքն ալ նոյն պահանջին վրայ պնդեց:

Սուրիայէն եկած լուրերու համաձայն, Ֆրանսացիները Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջաններու մէջ կը տեղաւորեն ոչ միայն քրիստոնեայ Ասորիները, այլ եւ Հայերը: Մինչդեռ այս զինեալ տարրերուն հող տեղաւորելուն հետեւանքով, զինեալ հրոսախումբեր պիտի կազմուին եւ շրջակայ երկիրներ պիտի արշաւեն: Ասոր նոր փաստը այն է որ, Սուրիա ապաստանող Ասորիները զինեալ հրոսախումբերու ձեւով նորէն Իրաք վերադարձան եւ մեծ փորձանք դարձան Պաղտատի կառավարութեան գլխուն: Այս պատճառաւ Իրաքի բանակը բաւական կորուստ կրեց եւ պետական գանձը շատ մը ծախքերու ենթարկուեցաւ:

Չենք ուզեր հաւատալ թէ Փարիզի կառավարութեան հրահանգին եւ թելադրութեան արդիւնքն է այս ընթացքը, որ բնաւ հաշտ չէ սահմաններու ապահովութեան հետ: Որովհետեւ Ֆրանսական ներկայ դահլիճը շատ մը փաստերով հաստատեց թէ կը յարգէ դաշնագիրները:

Ամէն պարագայի, այս ձախաւեր ընթացքը գործն ըլլալու է տեղական պաշտօնեաներուն, որոնք չեն կրնար ըմբռնել ընդհանուր կացութիւնը: Եւ կը յուսանք թէ այլեւս չպիտի շարունակուի այդ քաղաքականութիւնը, որուն պատճառով մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ բողոք կատարուեցաւ:

Այս կէտին վրայ կը հրաւիրենք նաեւ ուշադրութիւնը մեր սիրելի հիւր Պ. Էռիոյի, որ վերջին ատրիճան բարեկամութեամբ ընդունուեցաւ Թուրքիոյ մէջ:

Սուրիոյ սահմանը պէտք չէ լեցնել Հայերու եւ Ասորիներու նման Թուրքիոյ թշնամի տարրերով: *Եւ բարեկամութեան ամենատարրական պահանջը այս է:*

ԵՐԿՈՒ ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՍԱՐԻ ԳԱՒԱՌԸ

Կիրակի օր, երկու վիթխարի ցոյցեր տեղի ունեցան Գերմանիոյ մէջ, մէկը՝ արեւելեան Փրուսիոյ մէջ, Թաննէնպէրկի ճակատամարտի տարեդարձին առթիւ, միւսը՝ արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ, ետ պահանջելու համար Սարի գաւառը:

Թաննէնպէրկի հանդէսը փառաբանութիւնն էր մարաջախտ Հինտէնպուրկի, որ վարեց այդ ճակատամարտը: Առտուն կանուխէն հազարաւոր մարդիկ համախմբուած էին յիշատակարանին առջեւ: Միւս կողմէ 1526 ինքնաշարժներ եւ հեծանիւներ եկած էին երկրին բոլոր մասերէն, իբրեւ համերաշխութեան ցոյց: Նախագահին աջ կողմը նստած էր վարչապետ Հիթլէր, իսկ ձախ կողմը՝ Փրուսիոյ վարչապետը, որ խօսք առնելով յայտարարեց.

— «Արեւելեան Փրուսիան միշտ պիտի մնայ մայր սիւնը Փրուսիա-Գերմանիոյ: Ահա թէ ինչու Փրուսիոյ կառավարութիւնը յանուն իր ժողովուրդին շնորհակալութիւն կը յայտնէ մարաջախտ Հինտէնպուրկի որ Փրուսիան այսօր գոյութիւն ունի նորէն:

Ճառախօսը աւելցուց թէ անցեալ յունուար 30ին Հինտէնպուրկ երկրորդ անգամ փրկեց արեւելեան Փրուսիան, Ատոլֆ Հիթլէրի յանձնելով իշխանութիւնը: Յետոյ նախագահ Հինտէնպուրկի յանձնեց Նէօտէքի կալուածաթուղթը: Այս կալուածը Հինտէնպուրկի ընտանիքին սեփականութիւնը պիտի մնայ ցորչափ արու ժառանգորդ մը ունենան եւ ազատ պիտի ըլլայ ո՛ր եւ է տուրքէ:

Այնուհետեւ խօսք առաւ Պ. Հիթլէր, որ շեշտեց.

— «Տասնըինը տարի անցած է այն փառաւոր օրերէն ի վեր երբ մեր զինուորները, առանց որ եւ է յանցանք ունենալու, ստիպուեցան Գերմանիան պաշտպանել իրենց մարմնով եւ կեանքով, ուժերու ջախջախիչ գերազանցութեան մը դէմ: Ուրախ ենք որ այսօր կրնանք տօնել գերման ժողովուրդին այդ փառաւոր օրը՝ անոր հետ որ շահեցաւ զայն»:

Վերջին խօսքն առաւ Հինտէնպուրկ, որ չմոռցաւ իր յարգանքը յայտնել նաեւ իր «կայսեր եւ թագաւորին, որուն վստահութիւնը եւ հրամանը զինքը կոչեցին այդ պաշտօնին»:

Ընթերցողներուն յիշողութիւնը թարմացնելու համար, ըսենք որ 1914 օգոստոս 27 — 28ին, Հինտէնպուրկ, այն ատեն հանգստեան կոչուած զօրավար, ետ մղեց ռուսական բանակը որ կը յառաջանար սպառնալից: Ռուսական բանակը մատնուեցաւ ծանրպարտութեան մը և նահանջեց, խրելով Մազուրեան լճի ճախճախուտքին մէջ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՑՈՅՑԸ

Շատ աւելի կարեւոր էր իրիկուան երկրորդ ցոյցը, որ տեղի ունեցաւ Նիտէրվալտի յիշատակարանին առջեւ: Այս առթիւ 80,000 Սարցիներ հաւատարմութեան երդում ըրին մայր հայրենիքին: Հանդիսութեանց կը մասնակցէին 150,000 հոգի, Գերմանիոյ բոլոր մասերէն: Ամէն կողմէ կ'աղաղակէին.— «Սարը (կամ Սաար) գերմանական է: Տէ՛ր, փրկէ մեզ»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱԶԱՏՄԱՆ 250ԱՄԵԱԿԸ

— o —

Ինչպէս յայտնի է, այս տարի սեպտեմբերին հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի 250րդ տարեդարձը այն նակատամարտին որ բանակը ջախջախեց Վիէննայի դուռներուն առջեւ: (Այս առթիւ երկար յօդուած մըն ալ հրատարակեցինք քանի մը ամիս առաջ):

Հանդիսութիւնները կը սկսին սեպտեմբեր 11ին, Վիէննայի մէջ: Սեպտ. 15ին պիտի գումարուի նաեւ կաթոլիկ Գերմաններու կրօնական համագումարը, պանծացնելու համար քրիստոնեայ արեւմուտքին յաղթանակը իսլամ արեւելքին վրայ: Աւստրիոյ դէմ մղուած պայքարին հետեւանքով, Գերմանիան չպիտի կրնայ մասնակցիլ, բայց բազմաթիւ պատուիրակներ պիտի երթան Ֆրանսայէն, Սպանիայէն, Իտալիայէն, Լեհաստանէն եւ ուրիշ երկիրներէ:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս տօնակատարութիւնը հաճոյ չէ եկած Թուրքերուն: «Ճիւմհուրիյէթ»ն է որ կը գրէ.

— «Իրապէս տարօրինակ է որ Վիէննայի Թուրքերէն ազատագրուելու 250րդ տարեդարձը կը տօնուի, մասնակցութեամբ բոլոր ազգերուն, եւ գլխաւորութեամբ մեր բարեկամներ Աւստրիացիներուն եւ Լեհերուն: Ասիկա կը ցուցնէ թէ եւրոպական ազգերու մոլեռանդութիւնը շատ չէ փոխուած 250 տարիէ ի վեր»:

ՅԱՌԱՋ.— Անշուշտ մոլեռանդութիւն չէ տօնել Կարսի կամ Էտիրնէի գրաւման տարեդարձները:

ԿԱԹԸ ԿԸ ՍՂԷ

— o —

Կաթին լիտրը 1.30ի փոխարէն 1.40ի պիտի ծախուի սեպտեմբեր 1էն սկսեալ: Արտադրիչները կ'ըսեն թէ վերջին երկու ամիսներու երաշտը մեծապէս վնասած է արուեստական մարգագետիններու բերքին, բոլորովին կասեցուցած բնական մարգագետիններու բոյսերուն անումը, որով անուններ պէտք եղած սնունդը չեն առած եւ կաթի արտադրութիւնը օրէ օր կը նուազի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ կատաղութեան դէպքերը այնքան շատցած են Ատանայի եւ շրջականերուն մէջ որ, հիւանդանոցները պարապ անկողին չէ մնացած:

Անշուշտ պատճառը այն է որ, ոչ աւար մնաց, ոչ ալ «կեավուր»...

«ԹԱՔԱՍ»Ը ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

—•—

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարութիւնը հեռագրով հրամայեց *Թաքաս*ի (հաշուակցութիւն) ձեւով ո եւ է ներածում կամ արտածում չկատարել օգոստոս 21էն սկսեալ:

*Սօն Փօսթա*յի համաձայն, այդ դրութիւնը զեղծումներու տեղի տուած էր եւ կարգ մը վաճառականներ յաջողած էին 5000 ոսկիի ապրանք արտածել, իսկ փոխարէնը 10,000 ոսկիի ապրանք ներածել:

Այսպէս, արտածման վաճառական մը իր արտօնագիրը հարիւրին 8—21 շահով կը ծախէր ներածող վաճառականներուն, եւ յետոյ իր ապրանքը շատ աժան կը ծախէր արտասահմանի մէջ: Այս ձեւով, թրքական ապրանքները օրէ օր ինկան եւ շփոթութեան մատնեցին օտարները: Ներկայիս, թուրք ապրանքներուն մէկ մասը չըծախուած կը մնայ Եւրոպայի մթերանոցներուն մէջ:

Այս պատճառով, օգոստոսի ներածումը 750,000 ոսկի աւելի է արտածումէն:

Զրոյցի մը համաձայն, Իզմիրի մէջ զեղծում մը երեւան հանուած է եւ քննութիւն կը կատարուի:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎԱՆՔԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 15 թուականով՝ Տիարպէքիրէն Պատրիարքարան ուղղուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ երեք օր պայմանաժամ տրուած է՝ Երուսաղէմապատկան 82 կտոր կալուածները գրաւելու համար իբր լքեալ գոյք:

ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վերջերս Թերթերը մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում են այն հսկայական փորձին, որ Միացեալ Նահանգների մէջ կատարում է երկրի նախագահ՝ Րուզվէլթը։ Այն ինչ որ այսօր կատարւում է Ամերիկայի մէջ, վերջ է տալիս 19րդ դարում զարգացած տնտեսական ազատականութեանը։ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնից յետոյ, երբ արագօրէն տարածուեցին Եւրոպայում քաղաքական ազատութիւնների սկզբունքները, երբ քաղաքական ազատականութիւնը սկսեց իշխել բոլոր յառաջադէմ միտքերի վրայ — այն ժամանակ վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկուեցին նաեւ տնտեսութեան այն ձեւերը, որոնք կրում էին 18րդ դարի վերջին քորփորաթիվ բնոյթ։ Քաղաքական ազատագրութեան առաջեալները արգիլում էին միեւնոյն մասնագիտութեան պատկանող աշխատաւորներին միանալ իրենց քորփորասիոնի մէջ, որպէսզի պաշտպանեն իրենց տնտեսական շահերը։ Տիրողը ձեւական ռամկավարութիւնն էր, որ սնուած դեռ Ռուսոյի գրուածքներից, կամենում էր ստեղծել այնպիսի մի իրաւակարգ, որի մէջ իւրաքանչիւր անհատ ազատ լինէր իր ուզած եւ հասկացած ձեւով կարգադրել իր տնտեսական գործերը։ Ազատ մրցութեան սկզբունքը դառնում էր արդէն համատարած եւ պետութիւնը զրկւում էր ամէն մի հնարաւորութիւնից խառնուելու քաղաքացիների տնտեսական գործունէութեան մէջ։ Քաղաքական ազատականութեան հետեւում էր տնտեսական ազատութիւնը։

Տնտեսական կեանքի բոլոր սկզբունքները համարւում էին վերջնապէս ձեւակերպուած, որոնք ընդմիշտ պիտի մնային անփոփոխ։ Սակայն Մալթուսը արդէն կասկածներ էր յայտնում տնտեսական ազատականութեան անսխալականութեան մասին, սակայն, թէ քաղաքագէտները եւ թէ տնտեսագէտները չարունակում էին վստահ յառաջանալ իրենց գծած նոր ուղիով։

***

Եւ այսօր աշխարհ պատերազմից ու արիւնահեղ յեղափոխութիւններից յետոյ տառապող մարդկութիւնը միանգամայն հիասթափուել է տնտեսական արդի կարգերից։ Դրամատիրութիւնը որպէս սիստէմ, որպէս հետեւանք տնտեսական ազատականութեան սկզբունքների՝ այսօր այլեւս բացել է այնպիսի ճեղքուածքներ, որ ոեւէ հնարաւորութիւն կարծես չկայ զոցելու։

Առաջին հարուածը դրամատիրութեան հասցրին սէնտիկաները, արհեստակցական միութիւնները, որոնք ծնունդ առան արդէն յեղափոխական ճանապարհով, մի տեսակ դարձ կատարելով դէպի նախկին ձեւերը, — անշուշտ նոր պարունակութեամբ եւ նոր մեթոդներով։

Տնտեսական ազատականութիւնը, դրամատիրութիւնը որոշ չափով սահմանափակուեցան իրենց գործունէութեան մէջ։ Արհեստակցական միութիւնները իրենց պայքարներով եւ առաջացրած պահանջներով արդէն իսկ ազդում էին տնտեսական կեանքի վրայ։ Արտադրողները այլեւս առաջուայ նման ազատ չէին իրենց գործունէութեան մէջ եւ շատ անգամ ստիպուած էին ընդունել իրենց կամքին հակառակ պարտադրուած պայմաններ։

Բանուորական դասակարգի արագ աճումը, նրա արհեստակցական միութիւնների աննախընթաց ծաւալումը լուրջ կերպով սկսեցին խախտել տնտեսական ազատականութեան կողմից հաստատուած իրաւական եւ տնտեսական հիմքերը։ Մասնաւորապէս սրուեց դասակարգային պայքարը։ Աշխատաւորութիւնը, ենթարկուած մարքսեան միջազգայնական ուսմունքին, կտրուեց իր ազգային օրգանիզմից եւ ստեղծուեց մի այնպիսի դրութիւն, երբ անհրաժեշտօրէն առաջ պիտի գար մի նոր ոյժ, մէկ երրորդը, որ կարողանար վերաշինել տնտեսական ազատականութեան փլուած շէնքերը։ Ընկերվարութիւնը ինքը իրեն իրաւասու էր համարում վերջնականապէս լուծելու բոլոր խնդիրները ընդմիշտ, այսինքն գործում էր այն սխալը, ինչ որ ժամանակին արել էր տնտեսական ազատականութիւնը։ Ընկերվարութեան մեծ մասը որդեգրեց դասակարգային պայքարի սկզբունքը, յեղափոխական ճանապարհը։ Միւս կողմից կտրուելով ազգային գաղափարից, նա կամաց կամաց կտրուեց բանուորական զանգուածներից, որոնք այսպէս թէ այնպէս, շատ անգամ բնազդօրէն մնացին կառչած այնպիսի մէկ մնայուն արժէքի, ինչպիսին է ազգային գաղափարը։

Վրայ հասաւ նաեւ համաշխարհային ճգնաժամը։ Այդ ճգնաժամը աւելի պարզ կերպով ցոյց տուեց դրամատիրութեան ծոցի մէջ բացուած վէրքերը։ Ընկերվարութիւնը դժբախտաբար չը կարողացաւ իր ուսերի վրայ վերցնել այն բեռը, որ կարծես իրեն էր վիճակուած եւ անտեսեց նաեւ ազգային ազդակը եւ ենթարկուեց զգալի պարտութիւնների, ինչպէս օրինակ Գերմանիոյ մէջ։ (Յատկանշական է Վէլսի վերջին ճառը Բ. Միջազգայնականի համագումարում)։ Սակայն այդ երրորդ ազդակը կամ ոյժը անխուսափելիօրէն առաջ պիտի գար կարգաւորելու տնտեսական ուժերի եւ յարաբերութիւնների քաոսային վիճակը։ Այդ երրորդ ուժն է պետութիւնը, որ այսօր հանդէս է գալիս նմանօրինակ ուժով Գերմանիայի, Իտալիայի եւ Մ. Նահանգների մէջ։ Ֆաշիզմը Իտալիայում, ազգային-ընկերվարութիւնը Գերմանիայում եւ Րուզվէլթի շարժումը Միացեալ Նահանգներում, որոնք բոլորը փորձեր են՝ ա) հիմքը դնելու տնտեսական արտայայտութեան եւ գործունէութեան նոր ձեւերի, համաձայն արդի պահանջների եւ բ) զօրեղացնելու ազգային միութիւնը, նոր թափ տալով ազգային գաղափարին եւ բարձրացնելով պետութեան հեղինակութիւնն ու արժէքը բովանդակ ազգի առաջ։ Իրենց հերթին են սպասում նաեւ Ֆրանսան եւ Անգլիան (ուշադրաւ են Ֆրանսական աջ ընկերվարականների վերջին ելոյթները)։

***

Ժամանակակից ընկերվարութիւնը եւ ռամկավարութիւնը պէտք է որ վերցնեն իրենց վրայ սոցիալական այս հսկայ հարցերի լուծումը, ճանապարհ հարթեն դէպի տնտեսական եւ պետական ազգային նոր ձեւերը, ապահովելով հնարաւորի չափ քաղաքական այն սովորութիւնները, որոնք հիմքն են կազմում ժամանակակից ռամկավարական կարգերի։ Նոր տնտեսական եւ քաղաքական ձեւերի ներդաշնակութիւնը ազատ պայմանների մէջ, ահա այն մեծ գործը որին պէտք է ձգտի ժամանակակից պետութիւնը։ Րուզվէլթը չվախեցաւ իր փորձից եւ կատարում է այն ռամկավար պետութեան սահմաններում։ Կարծում եմ որ կանգ չպիտի առնի նաեւ ռամկավարականութեան որոշ բարեփոխումների առաջ, որոնք անհրաժեշտ պիտի լինեն տնտեսական վերակառուցման շրջանին։ Հակառակ պարագային ազգային զանգուածները կ'ընկնեն քաղաքական ուրիշ ուժերի ազդեցութեան տակ, որոնցից ծնում են ֆաշիզմներ, հիթլերականութիւն եւ այլ քաղաքական դիկտատորական, շատ անգամ պարզ ուժի վրայ յենած խմբաւորումներ, որոնք օգտագործում են ժողովրդական զանգուածների դժգոհութիւնը։ Ֆաշիզմը որպէս երեւոյթ պահանջում է ընկերվարականներից եւ ռամկավարներից ստեղծագործական աշխատանք, բաւարարում պատմութեան կողմից դրուած պահանջներին։ Լոկ պայքարը ֆաշիզմի դէմ որ եւ է դրական հետեւանքի չի կարող հասցնել։ Նախագահ Րուզվէլթ այսօր բռնել է շիտակ ճամբան։

***

Ամերիկեան վիճակագրական վերջին տեղեկութիւնները ասում են որ այսօր Միացեալ Նահանգները, շնորհիւ Րուզվէլթի կողմից գործադրած միջոցներին, արտադրութեան քանակի տեսակէտից հասել է 1924 թ. դրութեան։ Միեւնոյն ժամանակ գործ են տուել 2 միլիոնից աւելի անգործներ։ Նոյն վիճակագրական տախտակներից տեղեկանում ենք նաեւ, որ 1933 թուին ամերիկեան գործարանների մէջ տեղաւորուել է մէկ երրորդ աւելի պակաս բանուորներ, քան 1924 թուին, թէպէտեւ արտադրութեան քանակը նոյնն է։ Սա ապացուցում է որ տեխնիկը այնպիսի հսկայական չափերով է առաջ գնում, որ արագօրէն պակասում է մարդկանց պահանջը գործարանների համար։ 1924ից մինչեւ 1933, բանուորների մէկ երրորդը փոխարինուեց մեքենաներով։ Ահա մի նոր, շատ ուշագրաւ հարց, որ պարտաւոր է լուծել ժամանակակից պետութիւնը, եթէ չի կամենում, որպէսզի գործազրկութիւնը դառնայ տեւական երեւոյթ։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

ՌԸՆՈՒԱՌԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Renoirի նկարներուն եւ գծագրութիւններուն յետահայեաց ցուցահանդէսը բացուեցաւ Orangerieի մէջ և պիտի տեւէ մինչեւ նոյեմբերի վերջը։

Մասնաւորապէս հետաքրքրական ցուցահանդէս մըն է այս գեղարուեստագէտներուն համար։ Ցուցադրուած նկարները կը ներկայացնեն գունագէտին կեանքին ընթացքը։ Այդ նկարներուն մէջ են «Portrait de Petite fille»ը, նկարած 1864ին, « Le Mènage Sisley»ը եւ չարք մը Baigneusesներէն։

Մեծ Թարմութիւն կայ իր հին նկարներուն մէջ, զորս տուած է գուրգուրանքով եւ հմայքով, այն ժամանակ Renoir կըգործածէրերանգապնակ մը, բաղկացած նուրբ գոյներով, ճերմակ որ կապոյտի կ'իջնէր, վարդագոյններ եւ բաց կանանչներ։Այս գործերը կը ցուցնեն թէ ինչպէս նկարիչը իր ճամբան կը փնտռէր զանազան ուղղութիւններու մէջ։

«La Baigneuse au Griffon»ը ունի Courbetի մը տոկունութիւնը։ Իր տափակ tonերով եւ մութ ներքնակազմով, մինչդեռ «Le Ménage Sisley»ը իր գործածումով հաստ գծի եւ վճիտ գոյներու՝ կը յիշեցնէ Dégasն եւ նոյն իսկ Manetն առանց այդ վերջինին խառնութեանը։ Renoirի նուրբ գոյներուն գործածումը աւելի շատ յայտնի է «La Loge»ին մէջ, նկարուած 1874ին. այս նկարը իր ոսկիշրջանակին մէջ կախուած է ամէնէն վերջին սրահին ճակատը եւ կը տիրէ ցուցահանդէսին մէջ իր ցայտուն տարբերութեամբ լոյսերու եւ շուքերու, ինչպէս նաեւ տարօրինակ վարպետ նկարուածքով։ Առոր եւ նոյնիսկ այնքան մեծ նկարներու մէջ, ինչպիսին են Après midi des Enfants à Vargemontը նշմարելի է թէ որքան խղճամիտ եւ ճշգրիտ եղած է նկարիչը։Պէյզաժներուն հետ Ռընուառ իր ուշադրութիւնը կը դարձնէ այն շնորհալի գեղեցկութեան, որ կը տեսնենք Լա փիյ աբանթիվի մէջ, որ այնքան հմայիչ է։ Ան սկսի շրջան մը կազմական հասկացողութեան եւ ընդարձակ զգայնութեամբ մը ծաւալի։ Այստեղ իր գոյները աւելի տաք են եւ կ'արտայայտեն բնութեան աւելի անասուն կողմը։ Նրբագգած եւ քնքուշ գեղարուեստագէտը տեղի կուտայ աւելի պերճաշուք եւ կորովի ստեղծիչի մը։

Այս կէտէն վերջը Ռընուառի երանգապնակը կ'առնէ աւելի վայրագ գոյներ։ Մարգարտային մարմնոյ գոյները տեղի կուտան վառ կարմիրներու եւ կանաչներու եւ իր բնանկարները կ'ըլլան աւելի այլանդակ եւ աններդաշնակ։ Ինչպէս «Bouchen», որ իր կեանքի վերջին տարիներուն մէջ, չէր կրնար գտնել կարմիր մը, որ բաւական ցայտուն ըլլար, Ռընուառ ալ կը կորսնցնէ իր գոյնի դատողութիւնը, իր գործունէութեան վերջին տարիներուն մէջ, հաշմանդամ եղած յօդացաւէ եւ սակայն իր երիտասարդութեան խանդավառութեամբ աշխատելով՝ ահա կը կորսնցնէ իր ձեւի, այսինքն գծագրութեան զգայնութիւնը։ Բայց տարօրինակ հանդերձ «Baigneuse»ը (լողորդուհին) նկարուած իր 77 տարեկան հասակին մէջ, երեւան կը բերէ գեղարուեստագէտը ուժեղ եւ ցայտուն տեսակներով։

Ք.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն 19 օգոստոսին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 237,990 հոգի, այրերը 181,796, կիները 56,194։ Նախընթաց շաբթուն, գործազուրկներուն թիւն էր 238,271։ Ուրեմն 241 հոգի պակաս։

Անցեալ տարի օգոստոսին այդ նոյն շաբթուն արձանագրուած էին 266,723 գործազուրկներ, ուրեմն այս տարի 28,733 հոգի պակաս։

Այս տարի, 19 օգոստոսին, Փարիզ քաղաքին գործազուրկներու շաբաթական թիւն էր 76,307, նախընթաց շաբթուն՝ 76,781։ Անցեալ տարի այս նոյն շաբթուն Փարիզի եւ Սէն նահանգին մէջ գործազուրկներուն թիւը 21,054 աւելի էր։

Համաշխարհային տագնապը եւ անգլիական ողբերգութիւնը

English Review (Լոնտոն) կը գրէ.—

... Ամէն ժողովուրդ ինք պիտի գտնէ իւրայատուկ լուծում մը՝ համաձայն իր ընկերային կառուցումին եւ իր պատմական աւանդներուն։ Այդ ճիգը առաւելապէս Անգլիոյ մէջ ստիպողական է դարձած, որովհետեւ, մինչ մէկ կողմէ անգլիական կացութիւնը եւրոպական տագնապին հանգոյցներէն մին է, միւս կողմէ՝ նոյն այդ իր կացութիւնը ոչ մէկ համանմանութիւն կը ներկայացնէ միւս երկիրներու կացութեան հետ։ Անգլիոյ մէջ գոյութիւն ունի չափազանց մեղադրեալ հակադրութիւն մը, ընդմէջ ծայրայեղօրէն անհատական եւ ազգային մշակոյթին ու առեւտրական եւ ելմտական դրութեան, որ աշխարհաքաղաքացիական է։ Անգլիան այն երկիրն է, որ իր մշակութային աւանդութիւններով ամէնէն իւրայատուկն է, ու, միանգամայն, ամէնէն համաշխարհայինը, իր տնտեսական կացութեամբ և գաղթային կայսրութեամբ։ Անգլիական յաջողութեան իսկական պայմանը իր կղզիացումն է եղած։ Անգլիան փոքր աշխարհ մըն էր, ապահովուած նեղ ծովերու եւ, Եւրոպայի ամէնէն խաղաղ երկրամասը, եւ թերեւս, աշխարհի միակ վայրը, ուր մարդ ինքզինքը ձերբազատուած կը զգայ պատերազմի ու արշաւանքի յաճախակի սպառնալիքներէն։ Առէկ՝ ընկերային կազմակերպութեան պրկումին մէջ ընդհանուր մեղկացում մը։ Հոն հարկ չէին զգար ոչ խիստ կեդրոնացման մը, ոչ մնայուն բանակի մը, եւ ոչ ալ դիւանակալութեան մը, որ, ցամաքի վրայ, ազգի մը կեանքին համար բացարձակօրէն անհրաժեշտ պայմաններն էր։ Եւ այսպէս, մինչ ուրիշ երկիրներու մէջ մշակոյթը կը կեդրոնանար քաղաքներու եւ Թագաւորներու պալատներուն մէջ, Անգլիոյ մէջ ան կ'ընդարձակուէր, անդորրաբար, դաշտերուն մէջ։ Հոս կար նոր տիպի քաղաքակրթութիւն մը, որ տարածուած չէր արքունիքին կամ քաղաքին մէջ, բայց՝ խորապէս գիւղական էր ու հիմնուած ընտանեկան կեանքին վրայ։

... Այսուհանդերձ, ծորճեան շրջանի վերջաւորութեան, անգլիական ընկերութեան մէջ տեղի ունեցաւ խոր փոփոխութիւն մը։ Անգլիա դադրեցաւ հողային պետութիւն մը ըլլալէ, ու նոր ճարտարարուեստը, որ կ'ընդարձակուէր կէս դարէ ի վեր, տիրական տարր մը դարձաւ ազգին կեանքին մէջ։ Ծանրութեան կեդրոնը տեղափոխուեցաւ, գիւղէն կամ դաշտի տունէն անցաւ ճարտարարուեստային քաղաքը, հանքերը եւ շինուածանիւթերու մէջ։

... Ու, այս արդիական Անգլիոյ մէջ, ինչպէս հին Հռոմի մէջ, ազգային մշակոյթի հողային հիմնարկութեանց կազմալուծումը, ընկերացաւ մեծ կայսրութեան մը կազմութեան։ Ամէն տեղ, 19րդ դարուն, անգլիացի ելմտագէտներ, երկրաչափներ, շահագործողներ, գործիչներ, նաւազներ ու վարիչներ քննեցին ընկերային եւ տնտեսական աշխարհագրական պատնէշները, որոնք կը բաժնէին ցամաքներն ու քաղաքակրթութիւնները, եւ աշխարհի զանազան մասերը իրար կապեցին առեւտրական բարդ դրութեամբ մը, որ հիմն է առաւելապէս ճարտարարուեստական եղող անգլիական ընկերութեան։ Իրերու այս դրութեան դասական մէկ օրինակն է Լանքաշիրի բամպակաճարտարարուեստը։ Արդարեւ, այս ճարտարարուեստը նախնական նիւթերու համար կախում ունի Ամերիկայէն, ճարտարարուեստական պատրաստութեան համար Անգլիայէն, իսկ սպառող շուկաներու համար արեւելքէն, այս երեք տարրերը իրարու միացած են Անգլիոյ նաւային ընկերակցութիւններովը եւ ելմտական կազմակերպութեամբը, ու ապահովուած՝ իր ծովային կարողութեամբ եւ իր կայսրութեան վարչականութեամբը։ Բայց եւ այնպէս, այս տնտեսական նոր աշխարհակալութիւնը լոկ ճարտարարուեստական ընկերութեան գործը չէ։ Բրիտանական կայսրութիւնը, իր գոյութիւնը չի պարտիր գործարանատէրներու Անգլիային, այլ՝ Esquireներու Անգլիային, Walpoleի եւ Pittերու Անգլիային, որ արտադրեց վաճառականներն ու նաւազները, որոնք ստեղծեցին արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերակցութիւնը ու առեւտրական տոմիլը։ Նոր ընկերութեան գաղափարը կը ներկայացնէ Մանչեսթրի դպրոցին ազատ-փոխանակումին մէջ։

Բայց այսօր, մինչ ճարտարարուեստականութեան ընդարձակումն ու թէքնիքի հսկայ կատարելագործումը անընդհատ կ'աւելցնեն ընթացիկ արտադրութիւնը, համաշխարհային վաճառական անդադար կը նեղնայ՝ տնտեսական ազգայնականութեան եւ առեւտուրին վրայ քաղաքական քոնթրոլին պատճառաւ։ Ուրեմն, Անգլիա հեռանկարը ունի ըլլալու՝ ծակը աշխարհի մը, որ երբեք պէտք պիտի չունենայ իր ծառայութեանց։ Այն պահուն իսկ, ուր համաշխարհային շուկայի գոյութիւնը սպառնալիքի տակ է, մեր բնակչութեան կեանքը ամբողջովին կախում ունի համաշխարհային շուկային գոյութենէն։ Անգլիական երկրագործութիւնը իր վերջին շունչը կ'առնէ, ու անոր կեանք տալու բոլոր լուրջ ճիգերը կը բախին դրամագլուխին եւ աշխատաւոր զանգուածին համադրեալ ընդդիմութեան, որովհետեւ այդ վերածնունդը պիտի ենթադրէր աշխատանքի գիներու բարձրացում եւ կեանքի մակարդակի իջեցում։

Բայց, եթէ մենք չենք կարող տանիլ տնտեսական այդ ճիգը՝ պահելու համար մեր երկրագործական բնակչութիւնը, կրնա՞նք կրել անոր կորուստը ընկերային տեսակէտէ ...։ Անշուշտ, պարզ է որ մենք չենք կարող արհամարհել տնտեսական ազդակները, ու ընկերութիւն մը որ ոչինչ ունի տալիք իր կանգուն մնալուն համար՝ չի կրնար գոյութիւն ունենալ։ Այսուհանդերձ, աւելի մեծ շահերուն հայթայթած դրութիւնը անհրաժեշտօրէն լաւագոյնը չէ, նոյն իսկ տնտեսական տեսակէտէ, բացառապէս քաղաքային ճարտարարուեստականացում մը ի նպաստ է աւարառումի դրութեան, քանի որ կը քանդէ ընկերային կեանքի բնական մեքենականութիւնը, ու ստիպուած է, դրամական մեծ ուժով, ստեղծել արուեստական մեքենականութիւն մը՝ փոխարինելու համար առաջինը։

... Փրկելու համար Անգլիան, բացարձակօրէն ստիպողական է լքել տնտեսական ճակատագրապաշտութիւնը, որ մէկ դարէ ի վեր բնորոշեց մեր մտածումը եւ հարկ է մեր ազգային քաղաքականութիւնը հիմնել ընկերային գլխաւոր խարիսխներուն վրայ։

Մենք ստիպուած ենք հասկնալու որ մեր ազգային մշակոյթը մեր ամենալուրջ յաղթաթուղթն է (քօզ), եւ թէ ընկերութեան իրական հիմքերը մենք չենք կրնար գտնել ոչ վաճառականութեան, եւ ոչ ալ ճարտարարուեստական եւ ելմտական մեքենականութեան, այլ՝ բնութեան մէջ։ Փոխանակ բնութիւնը շահագործելու՝ անկէ տնտեսական շահ մը հանելու նպատակով, եւ արուեստականօրէն սահմանափակելու ընկերութեան ընդարձակումը՝ մեքենականութեան հաշւոյն, մենք պարտաւոր ենք մեր տնտեսական մեքենականութիւնը յարմարցնել ընկերային կազմակերպութեան պէտքերուն եւ անոր կենսական գործունէութեանց պաշտպանութեան։

Մի այց հայ արենուշներին

Մի խումբ ընկերներ անցեալ շաբթու այցելեցինք մեր արենուշներին, որոնք այս ամառ իրենց բանակումի վայր են ընտրել Միջերկրականի գեղատեսիլ ափին, Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլի արուարձանը) անտառի բարձրադիր բլուրի վրայ, պաղ աղբիւրից ոչ հեռու։ Մեծ ուրախութիւն պատճառեց մեր այցելութիւնը։ Իրենց վրանները գտանք շատ մաքուր վիճակի մէջ։ Երեւում էր որ վրանների եւ իրենց բանակումի վայրի մաքրութիւնն ու կարգ ու կանոնը գեղեցիկ սեռի գործ է։ Տղաները այսչափ նրբաճաշակ չեն։ Մեր արենուշների հետ օդափոխութեան է եկել Փարիզից մեզ բոլորիս ծանօթ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդը, որ մեր արենուշներին իր գրաւիչ պատմութիւններով ծանօթացնում է մեր ազգային անցեալի փառքերի եւ մեր հայրենիքի նշանաւոր եւ պատմական վայրերի հետ։ Արենուշների բանակումի նիստ ու կացի, ինչպէս նաեւ անցուդարձի մասին ես կանգ չեմ առնել, քանի որ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդը մօտիկ ապագայում ծանօթացնելու է «Յառաջ»ի ընթերցողներին։

Ի պատիւ այցելուներիս, խմբապետուհի օր. Բէգզադեանի հրահանգով արենուշները երգեցին եւ պարեցին։ Իր մեներգներով Մարսէյլցիների խմբապետուհի օր. Մ. Մարտիրոսեանը, ինչպէս յաճախ գրուել է «Յառաջ»ի Մարսէյլի թղթակիցների կողմից, սքանչելի տպաւորութիւն է թողնում իր ունկնդիրների վրայ։

Արեւի մայրամուտն էինք դիտ երբոր խմբապետուհի օր. Անն ըստ ընդհանուր սովորութեան հայ կան եւ ֆրանսական եռագոյն դրօ րը վար առաւ։ Ի պատիւ դրօշակ բոլորս էլ պատուի կեցանք։ Գեղ ուեստական բաժնից յետոյ մեր ա լի արենուշները մեզ պատուեցին թրիքով, որն անցաւ շատ ջերմ լորտի մէջ։ Բարի նախաձեռնով էինք տում այցելողներս մեր արենուշն նիստ ու կացը, միջավայրի չքնա մի գեղեցիկ տեսարանները։ Ու ենք, որ դեռ եւս մի քանի չարունակ մեր արենուշները նոյն րում կամ մի ուրիշ աւելի յարմ տեղ, վայելելու են կեանքը բնութ ազատ ծոցում, հեռու քաղաքների պակասած մթնոլորտից եւ ջղա ցնող ժխորից։ Հրաժեշտ տուինք սիրելի արենուշներին, շնորհակ թիւն յայտնելով մեզ ցոյց ջերմ վերաբերմունքի, ճոխ հիւ րութեան եւ մեզ պատճառած խութեան համար։

Մեզ ճամբեցին իրենց չինած թական կամարի տակից, որի ծածանում է մեր պաշտելի եռագ

Շատ ցաւալի է որ մարդկան առողջ շարժումը, որ տարէց հսկայական քայլերով տարած քաղաքակիրթ երկիրներում, մեր դեռ եւս շատ աննախանձելի վի մէջ է գտնւում։ Ի՞նչ խօսք որ բոլորս ապրէինք մեր Հայրենիքի ազատ եւ անկաշկանդ պայմանն մարդական շարժումը առանձն եալ պայմանների մէջ կը գր Գաղութների մէջ առանձնապէս ուարին եւ ծանր պայմանների մ գտնւում այս գեղեցիկ եւ յոյժ ւոր շարժումը, որովհետեւ մեր զովրդի մեծամասնութիւնը չի տակցում այս շարժման օգտակ թիւնը թէ իր անձնական շահի հայրենիքի համար։

Չէ՞ որ իւրաքանչիւր ծնող չա զանց է իր զաւակների մա կան, մտաւոր եւ հոգեկան առ թեամբ եւ անթերի զարգացմ Իւրաքանչիւր հայ տղայ եւ աղջ մինչեւ 20 տարեկանը անդամակ մարդական միութեանը, ընկեր եւ բարոյական ջերմ մթնոլոր առիթ կ'ունենայ սովորելու ա գիտելիքներ, որ ապագային դանց օգտակար դեր պիտի կ ընտանեկան եւ հանրային կ մէջ։ Մեր ազգային շահը պ է որ բոլորս բարոյական եւ ն աջակցութեամբ ինչպէս նաեւ լով իրենց բանակումի, խարխ հանդէսների վայրերը խրախու սատարենք մարդական միութ րին։

ԲԵՆ

Ազգային վիճակահանութիւն

Ժամանակին գրած էինք թէ ֆ սական կառավարութիւնը ձեռն է ազգային մեծ վիճակահանու մը։ Փութով յառաջ կը տարո վիճակահանութեան կազմակերպ մը։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը խատի ճշդել բոլոր մանրամ թիւնները։ Այդ յանձնախումբին քարտուղարն է Կիրօ։

Մամուլին տրուած տեղեկ րու համաձայն, յանձնախումբ լէ յետոյ անգլիական եւ իր ազգային վիճակահանութեան կերպութեան ձեւերը, ընդու ամէնէն պարզ եղանակը։

Վիճակահանութեան պիտի մէկ միլիար ֆրանք, բայց 4 մէն։

Առաջին վիճակահանութեա պիտի սկսի սեպտեմբեր 20ին, դրուի երկու միլիոն ֆրանք, իւր չիւր վիճակատոմս 100 ֆրանք ջին վիճակահանութեան թիւ տի բաժնուին 20 շարքի, իւրա շարք պիտի ունենայ 100,000 Այսպէս ամէն շարք պիտի նշա A.B.C. եւն. տառերով, եւ նշանակուած իւրաքանչիւր շա տի ունենայ 100,000 թիւ, սկսելով 1էն մինչեւ 100,000։ քանչիւր թիւ, այսինքն մէկ վի տոմս, որուն գինն է 100 ֆրան րելի է ծախու առնել առանձին այդ տոմսերը հրջարերութեան հանուին տասնոց տետրակներ սինքն մէկ տետրակը պիտի ա ֆրանք։ Այս տոմսերը պիտի ծ դրամատուներու, հարկահա ղերու, նամակատուներու, ճառներու, հողագործական ներու եւ Նախկին Պատերազմ

միութեան մօտ:

Առաջին վիճակահանութեան 20 սէրէ տոմսերը ծախուած պարագային պիտի գոյանայ 200 միլիոն ֆրանք: Ասոր դիմաց, տոմս գնողները պիտի շահին 2 միլիոն ֆրանք, այսինքն հարիւրին 60 համեմատութեամբ, ուրիշ խօսքով մը՝ պիտի շահին 120 միլիոն ֆրանք: Այսպէս պիտի շահին՝

1 թիւ 5 միլիոն:
15 » 1 միլիոն իւրաքանչիւրը:
20 » 500,000 »
200 » 100,000 »
200 » 50,000 »
2000 » 10,000 »
200,000 թիւ 200 իւրաքանչիւրը:

Ուրեմն երկու միլիոն տոմսակի վրայ կը շահին 202,436 տոմսեր: Այսինքն տասը տոմսի վրայ մէկէ քիչ աւելի: Այսպէս տասնից իւրաքանչիւր տոմսէ մէկ թիւ կը շահի 200 ֆրանք, առանց զրկուելու աւելի խոշորները գտնելու հաւանականութենէն:

Պէտք է ըսել նաեւ որ կառավարութիւնը որոշած է որեւէ տուրք չգանձել շահուած դրամին վրայէն, այնպէս որ շահողը իր դրամը պիտի ստանայ ամբողջովին:

Առաջին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ 5-30 նոյեմբերին, թերեւս Թրոքատէրոյի մէջ, (տոմսերու սպառումը սեպտեմբերին):

Վիճակահանելու ձեւը շատ պարզ պիտի ըլլայ, եւ հարկ չպիտի մնայ տոմսերու երկար ցուցակ մը պէտք անցընելու: Այսպէս մէկ թիւ մը պիտի հանուի 200 ֆրանք շահողներուն համար: Ենթադրենք թէ 5 թիւն է այդ, այն ատեն բոլոր անոնք, որոնց տոմսերուն թիւը կը վերջանայ 5 թիւով, առանց նկատի ունենալու թէ տոմսը ո՞ր շարքին կը պատկանի, կը շահին 200ական ֆրանք: Երեք թիւ պիտի քաշուի 10,000 ֆրանք շահողները նշանակելու համար (1000 թիւ): Այսպէս երբ այդ երեք թիւերն են 117 բոլոր անոնք, որոնց տոմսերուն թիւերը կը վերջանան այդ թիւով, առանց շարքի տառերը նկատի ունենալու, կը շահին 10,000ական ֆրանք: 4 թիւ քաշուելով, այդ 4 թիւերը ցոյց կուտան 100,000ական ֆրանք շահողները: 5 թիւ քաշուելով, այդ 5 թիւերը ցոյց կուտան 500,000ական ֆրանք շահողները: Իսկ այն 15 տոմսերը, որ մէկ մէկ միլիոն պիտի շահին, ցոյց պիտի տրուին քաշուած 5 թիւերով եւ շարքին առաջին տառով: Այն բախտաւոր տոմսը, որ պիտի շահի 5 միլիոն, ցոյց պիտի տրուի քաշելով մէկ թիւ եւ մէկ տառ:

Սեպտեմբերին երբ տոմսերը շրջաբերութեան դրուին, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ պիտի կատարուին յայտարարութիւններ հեռարձակով, սինէմաներու եւ թատրոններու միջոցով եւ ամէն ձեւով:

Այժմէն իսկ մեծ հետաքրքրութիւն կը տիրէ այս մեծ վիճակահանութեան մասին:

Երբ վերջանայ այս առաջին վիճակահանութիւնը, տեղի պիտի ունենայ երկրորդը, 400 միլիոն ֆրանքով: Այս երկրորդ վիճակահանութիւնն ալ պիտի վերջանայ տարւոյն վերջերը: Երրորդ եւ չորրորդ վիճակահանութիւնը դարձեալ իւրաքանչիւրը 400 միլիոն ֆրանք, գալ տարի մարտ ամիսէն վերջ:

ԴՐՕՇԱՄԱՐՏԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

— o —

ՈՒՍՏՐԻ ՄԷՋ ԿԸ ԾԵԾԵՆ ԴՈՒՐԵԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

— o —

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Ուստր Թելեկրամ»ի օգոստ. 14ի առաւօտեան թիւին մէջ կը կարդանք.

Ամերիկայի Հայոց Առաքելական եկեղեցւոյ առաջնորդ Արքեպիսկ. Ղեւոնդ Դուրեան այսօր (օգոստ. 13) յարձակում մը կրեց Գարրիէլեանի ագարակին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար Ուստրի Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ դաշտահանդէսը: Առաջնորդի կրած վէրքերու ծանրութիւնը յայտնի չէ, որովհետեւ ոստիկաններու ժամանումէն առաջ ան մեկնած էր Ուստր:

Իր վրայ յարձակողները, ուրիշ խմբի մը պատկանող եօթը հայեր, գրեթէ խուճապ մը յառաջացուցին եկեղեցւոյ 1500 անդամներուն միջեւ, եւ եթէ ոստիկանութիւնը ժամանակին չհասնէր, հաւանաբար աւելի լուրջ պատահմունքներ տեղի ունենային:

Արթհուր Ս. Կիրակոսեան (23 տարեկան) եւ Նշան Ապաքեան (20 տարեկան) ձերբակալուած են: Այնպէս կը հաւատացուի թէ ասոնք էին Առաջնորդին վրայ յարձակողները եւ ամբաստանուած են իբրեւ կարգը խանգարողներ:

Համաձայն ոստիկաններուն, յարձակողները կը մասնակցէին այլ դաշտահանդէսի մը, որ կազմակերպուած էր Կրէֆթընի մէջ, Հ. Յ. Դ. Ուստրի մասնաճիւղին կողմէ: Այս դաշտահանդէսին ալ ներկայ էին 1500 հոգի, եկած Ուստրէն, Պոսթընէն, Փրովիտէնսէն, Միլֆըրտէն, Հուայթինսվիլէն եւ շրջակայքի այլ քաղաքներէն:

Երուանդ Քամառ, Հայրենասէրներու Միութեան նախագահը, ըսաւ թէ իր կազմակերպութիւնը հակառակ է արքեպիսկոպոսին, որովհետեւ ան Շիքակոյի Համաշխարհային Ցուցահանդէսին անարգած էր Հայկական Դրօշը: Ապա, ան աւելցուց որ արքեպիսկոպոսը կը ճանչնայ Սովետ Ռուսիոյ կարմիր դրօշը եւ Հայերու մեծամասնութիւնը դէմ է իրեն այդ պատճառով:

Յարձակողները Կրէֆթընէն Ուէսթպըրօ եկած էին եւ երբ առաջնորդը իր օրհնութիւնը կուտար, անոնք յարձակեցան վրան:

Ոստիկանապետ Թամըս Ու. Հըմֆրի անմիջապէս որ իմացաւ, ոստիկան Հէնրի Ճ. Մունիի եւ նահանգային ոստիկաններ Ֆրէնսիս Օ. Հէնիկընի, Ճոզէֆ Տոյլի հետ գնաց հանդիսավայրը:

Յարձակողներէն հինգը յաջողած են փախչիլ, բայց երկուքը գէշ կերպով ծեծուած են: Կիրակոսեանի մարմնին եւ դէմքին վրայ սկրդուքներ կան, իսկ Ապաքեանի երկու աչքերն ալ կարմրած են, իսկ թեւերն ու սրունքները կտրտած:

(Հայրենիք)

« ՈՍԿԻ ՏԱՒԻՂ »

Հաւթփմաճ, գերմանացի հռչակաւոր թատերագիրը, վերջացուց իր նոր խաղը, « Ոսկի Տաւիղ »: Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ մէկ դար առաջ, դէմ դիմաց հանելով երկու բարեկամներ, բանաստեղծ մը եւ երաժիշտ մը, որոնք սիրահարած են միեւնոյն աղջկան: Ի վերջոյ բանաստեղծը կը զոհուի երաժշտին:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշտահանդէս

—·—

ԿԱՐՏԱՆ, 21 օգոստ. (Յառաջ). — Տ. Կ. Խաչի Կարտանի մասնաճիւղը, որ մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր վերակազմուած է, կիրակի օր սարքած էր սիրուն դաշտահանդէս մը Կարտանի ճամբուն վրայ փռուած անտառներուն մէջ: Առաւօտ է: Արեւը դեռ նոր ճեղքուած, թեթեւ քամի մը կը թափահարէ նոճիներու ճիւղերը: Կարմիր խաչուհիները լծուած են տենդագին աշխատանքի: Սեղան, աթոռներ, բազմոցներ եւն. տարրկաններ փոխադրելու: Կէս օր է: Արեւը սկաւառակի մեծութեամբ բարձրացած է ծառերուն վերեւ: Անոր ճառագայթները շեշտակի կը մխրճուին նայողին աչքերուն խորը: Կանանչներու վրայ արեւը երփներանգ գոյն մը առեր էր: Ժողովուրդը տակաւ առ տակաւ կուգայ Կարտանէն, Մարսէյլէն եւ այլ շրջաններէն: Պայուսակներու մէջ անուշահամ պտուղները չարաճճի աղջիկներու պէս կը ժպտին հեռուանց: Կարգաւ կը նստին ծառերու շուքին տակ ամէն մէկը իր հայրենակցին բարեկամին ու գիւղացիին հետ: Հոն են Խարբերդցին, Բաբերդցին, Պարտիզակցին Վանեցին, եւն.: Այսպէս բոլորն ալ համախումբ եւ խանդավառ տրամադրութեամբ համակուած, պահ մը վայելեցին բնութեան գեղազուարճ հրաշալիքներն ու կենսատու օդը: Զայներու ժխոր մը կը բարձրանայ ամէն կողմէ: Հիմա ճաշելու ատենն է: Հովանոցի նմանող ծառերու շուքին տակ խումբ խումբ նստած կը ճաշեն: Խորոված միս, խաղող, գինի եւ ... քանի մը ազգային երգեր ու դաշտը եռաժշտական մթնոլորտի պատրանքը կուտայ: Երիտասարդները աւելի խանդավառ ու զգայուն սիրտով կ'երգեն անսահման ուրախութիւն մը կը նշուլէ իրենց դէմքին վրայ: Արիւնը կը խաղայ երակներուն մէջ: Ազգային - յեղափոխական երգերու տարափը կը լեցնէ ընդարձակածաւալ դաշտը: «Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն»:

Քիչ մը աւելի բարձր ու ուժեղ ընկերներ, — կը ձայնեն վարէն: «Համոզուած ենք որ միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն»: Ճաշը վերջացած է: Կարգը, երգելու, ցատկելու եւ պարելու եկած է: Կրթասիրացի դպրոցին սանուհիները կը ցատկեն չուաններու վրայէն, յետոյ վազելու մրցում: Զոյգ զոյգ ու եղնիկի ճագերուն պէս բարձր սրունքներով կը վազեն: Յոգնութիւն չեն զգար: Դաշտի զաւակներ են անոնք: Քիչ մը հեռուէն կը լսուի բարձրախօսին ձայնը, որ այնքան ալ ուժեղ ու հնչուն ազդեցութիւն մը չունի բնութեան ազատ ծոցին մէջ: Երգին ալիքները կը գալարուին, օձի պէս ու յետոյ կը ձուլուին մեղմասոյլ քամիի հոսանքին հետ: Զանգակը կը հնչէ: Օրուան ատենապետուհի օր. Ա. Փափազեան կը հրաւիրէ դպրոցի սան - սանուհիները որպէսզի կարգով իրենց արտասանութիւններն ընեն: Աղջնակ մը որ տարիքէն ալ աւելի երկար արտասանութիւն մը կ'ընէ: Ակնունիի «Դէպի երկիր»ը: Ծափեր: Յետոյ օր. Փափազեան կը խօսի գեղեցիկ հայերէնով մը: Կը բացատրէ Կ. Խաչի հետապնդած նպատակները, տեղեկութիւններ կուտայ Թոքախտի պատճառներու մասին: Կը թելադրէ ըլլալ մաքրասէր, չթքնել աղտոտ փոշիներու մէջ, տունը լաւ պահել, մաքուր կոկիկ եւ ճաշակաւոր «Հազարաւոր մանուկներկան, Թոքախտաւորներ, որոնք կը տառապին անտէր, անպաշտպան: Կ. Խաչը անոնց դեղ ու դարման պիտի ըլլայ»: Կոչ կ'ընէ տիկիններուն, օրիորդներուն որպէսզի զարկ տան Կ. Խաչի ձեռնարկներուն եւ անդամակցին: Յետոյ աճուրդի կը դրուի գեղեցիկ գորգ մը զոր կը շահի հայրենակից մը: Քիչ մը դադար: Կոկորդները ցամքեր են: Հիմա պիւֆէի շուրջ կը խլրտի ժողովուրդը: Գարեջուրի շիշերը տակառներու մէջ կը սլլան, մութին մէջ պահուըտող մուկերու պէս: Կը պարպուին շիշերը: Կարմիր խաչուհիները կ'աշխատին տենդագին: Մէկ, երկու, շիշ պաղ գարեջուր ու մէկ քիլօ խաղող: Եւ այս ուրախութիւնը հետզհետէ կը ծաւալի: Ամէն ոք զուարթ է: Բանուորը պահ մը ազատած է օրուան հոգերէն, քիչ մը կը հրճուի: Իր երախաներուն հետ կը զուարճանայ: Նախագահուհին կը յայտարարէ ժողովուրդին որ լուռ ու մունջ հետեւին «Անդրանիկ» թատերախումբի «Երեք քաջեր» զաւեշտախաղին: Հետաքրքրաշարժ ու ծիծաղելի է: Ժողովուրդը կուշտ ու կուռ կը խնդայ: Բաժիններ ունէին Խ. Զախամեան, Ա. Առաքելեան, Հ. Սերոնեան, Լ. Գայաճանեան, Պ. Թօմասեան, Մ. Մաթօսեան, Պ. Հեպոյեան: Խաղարկութիւնը լաւ եւ յաջող կ'անցնի, ներկաները կը գնահատեն: «Անդրանիկ» թատերախումբի կողմէ Լ. Գայաճանեան շնորհակալութեան խօսքեր կ'ընէ, կը խօսի անոր հետապնդած նպատակին շուրջ, կը թելադրէ ուժ տալ թատերախումբին, որպէսզի կենդանի պահէ թատրոնին կրակը: Իրիկուն է արդէն: Արեւը վաղուց ջերմութիւնը կորսնցուցեր է: Բնութեան ամէնէն գեղեցիկ ու ցանկալի պահն է այդ: Կը դիտես վերջալոյսը որ մորմենիի մը պէս բոցկեր է: Հոս կը սկսին ժողովրդական պարեր, Անուշիկեան եղբայրները կը նուագեն: Խարբերդի «Հալէն» ծայր կուտայ: Ընդհանուր եռուզեռ: Պահն է մեկնումի: Սիրտերը խաղողի ողկոյզներու պէս ճմլուած դժկամակութեամբ կը հեռանանք դաշտավայրէն՝ հոն ձգելով սեւ նոճիներն ու թռչուններու գեղգեղը:

Լեւոն Գեդուճի

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտները մեր մէջ

—·—

ՎԻԷՆ. — Տասնեակ մը Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ, խմբապետութեամբ Ժիրայր Մինթանճեանի եկան այցելելու Վիէն: Կէս օր է, գործարանէն կ'ելլենք: Հազիւ 50 մեդր հեռացած՝ կը հանդիպինք սկաուտներուն, որոնք կը սպասէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան: Պ. Խաչիկ Պետրոսեանին սրճարանը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը տեսնելով սկաուտները, բարի գալուստ մաղթեց անոնց եւ ջերմ խօսակցութիւն մը սկսաւ սկաուտներու վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ: Սկաուտները Փարիզէն էին: Անոնք թուլցիկ բանակումներ կատարած էին, գացած Ժընեւ, եւ ահա Վիէն: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը ճաշկերոյթով հիւրընկալեց սկաուտները: Տեղւոյս սկաուտներուն պետը Մեսրոպ Շահմուրատեան կ'առաջնորդէր զանոնք: Երբ տեսանք սկաուտները կայտառ, առողջ եւ քաջ, իւրաքանչիւրին աչքերուն մէջ կը կարդայինք այն հիանալի պատկերը, որ ըսել կ'ուզէին, «Պատրաստեցէք հայ արիներ, որովհետեւ անոնք է նոր ապագայի յաղթանակը պիտի տանին»: Կէսօրին, ճաշէն վերջ, սկաուտները փափաք յայտնեցին այցելել Պ. Փէլէի կօշիկի գործարանը: Պ. Փէլէ սիրով ընդ առաջ երթալով սկաուտներուն փափաքին՝ այցելել տուաւ իր գործարանը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամէն տեսակ հակառակորդներուն նախանձը շարժելով՝ փառաւոր պտոյտ մը ընելէն վերջ մեկնեցան: Իրենց ձախ ուսերուն վրայ կարուած էր մեր պաշտելի եռագոյնը եւ անոր տակը գրուած էր Ֆրանսերէն Սկուտ Արմէնիէն: Ապրի՛ք տղաք, առաջնորդեցէք երիտասարդութիւնը ձեր ուղիով որովհետեւ երիտասարդութիւնը միշտ ձեզի հետ է: Մեր յոյսերը ձեր բազուկին ուժ եւ ձեր հոգիներուն վստահութիւն պիտի տան: «Բարձրացիր, բարձրացուր» հրաւէրով, վեր բռնեցէք ձեր ազգային դրօշը եւ արար աշխարհին պոռացէք միաբերան, կրկնելով բանաստեղծ Սիամանթոյի հետեւեալ խօսքերը. — Մենք ենք, մենք ենք, մեր անունն է պայքար եւ վախճանը յաղթանակ»:

Յ. Մարուխեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԲԻ ՀԵՌՈՒ՝ ՄՐՏԻ ՄՕՏԻԿ

— :-: —

Այս խորագրին տակ Սոֆիայի Համք մարզական ամսաթերթը (օգոստ.) կը գրէ.

— «Ինչպէս իմացուցին կարգ մը թերթեր, Սեպտեմբերի կիսուն Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենայ «Մարզական Հայաստանեան Ողիմպիական»ը, որուն համար մեծ պատրաստութեամբ գործի ձեռնարկուած է: Այս մրցումներուն մէջ շահող մարզիկները իրաւունք կը շահին մասնակցելու Մոսկուայի մէջ տեղի ունենալիք համախորհրդային Ողիմպիականին:

Հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր, այս առաջին անգամն է որ Հայրենի հողի վրայ, մասնակցողներու այսքան մեծ բազմութեան մը մէջ տեղի կ'ունենայ սոյն հանդէսը, որ անպայման կոչուած է կարգ մը թիւեր փոխել մեր մրցանիշերու ցանկէն, որոնք տարիներէ ի վեր եղած տեղերնին գամուած մնացած են:

Կ'ընդգծենք անպայման բառը, վասնզի միջոցները եւ պայմանները, որոնց մէջ կ'ապրի եւ կը մարզուի Հայրենիքի մէջ հայ պատանին, մեզի կը ներշնչեն այդ լաւատեսութիւնը: Այդ յաջողութիւնները, որոնք պիտի բարձրացնեն Հայաստանի մարզիկներու ոչ միայն ազգային, այլեւ միջազգային մարզական արժէքը, պիտի ըլլան խթան մը նաեւ արտասահմանեան հայ մարզիկներուն, որոնք շատոնց է դադրած են արժէք ըլլալէ:

Ընդունելով հանդերձ, որ արտասահմանի երիտասարդութիւնը զրկուած է բարձրանալու եւ զարգանալու միջոցներէ, սակայն եւ այնպէս կը պատասխանենք անոր կարգ մը թերթերը, որոնց կրճատումով անպայման ձեռք պիտի բերուէր շօշափելի արդիւնքներ:

Եթէ յուսահատութիւն կ'ըլլայ ըսել թէ — արտասահմանի հայ մարզիկը այլեւս անելք չունի — սակայն լաւատես ըլլալ եւ հակառակը պնդելն ալ ճիշդ պիտի չըլլար, եթէ խղճմտօրէն մօտենայինք հայ մարզանքին, անոր օգուտներուն եւ փոխան աչքին վատնումներու՝ ձեռք բերուած ճղճիմ արժէքին:

Գաղութներու մէջ հայ երիտասարդութիւնը մարզական արժէք մը ըլլալէ շատոնց դադրած է, ու եթէ չըլլան անջատողական ցանկութիւններէ ծնած կարգ մը կեդրոնախոյս եւ իրենց կոչումին անտեղեակ մարզական աշխէթներ, եւ հրապարակը ադմկող կարգ մը անծրագիր ու աննպատակ փութպօլիստներ եւ վազորդներ, դժուար թէ խօսուէր հայ մարզանքի կամ հայ մարզիկի մասին:

Հաւանական է որ դեռ անհատ արժէքներ կան, սակայն ինչ փոյթ որ հաւաքական գործ չկայ, ընդհանուր ուղղութիւն եւ նպատակի մը ձգտում չկայ: Հայ մշակոյթը ու անոր շնորհիւ ցեղին արժանապատուութիւնը ու ապագան բարձրացնող չկայ:

Մինչեւ ե՞րբ այս մոլոր ճամբան: Արդեօք ե՞րբ պիտի գիտակցի հայ երիտասարդը եւ սրբագրէ հասցուցած այն բոլոր չարիքները, որոնք քսան երեսուն տարիով ետ տարին հայ մարզական գործը:

Շատ երկար կարելի է գրել՝ խոցոտող եւ մղկտացնող այս նիւթի մասին: Սակայն մխիթարական պարագաներ ալ չեն պակսիր, որոնց կարգին իր արժէքաւոր տեղը ունի հայրենիքի մէջ զարգացող մարզական ոգին: Ահա ասոր համար է որ մենք ուրախ ենք եւ ասոր համար է որ բարձրաղաղակ կ'ողջունենք Վահագնեան ցեղին զարթօնքը հայրենի հողին վրայ:

Հեռու մեր աչքերէն, սակայն, շատ մօտ է ան մեր սրտին հակառակ հոն տիրող քաղաքական պայմաններուն եւ համոզումներուն: Մեզ կը հետաքրքրէ այն, որ Հայրենի հողին վրայ, պետական միջոցներով եւ անոր հովանաւորութեան տակ կը զարգանայ սերունդ մը, որ վաղուան թթխմորը պիտի ըլլայ, հեռու պաշտպանութեան եւ օրինադանցի հոգերանութենէն:

Մենք ոչ միայն պէտք է ուրախանանք սոյն երեւոյթով, այլեւ պէտք է գօտեպնդուինք վաղուան հեռանկարով: Ոչ միայն պէտք է մօտէն հետեւինք Հայաստանեան մարզական աշխատանքներուն, այլեւ պէտք է թօթափենք « լոյս քաղաքներէն» ժառանգած կարգ մը ունակութիւններ եւ մոլութիւններ, որպէսզի վաղուան համար պատրաստ ըլլանք »:

ՕԳՈՍՏՈՍ ՏԱՍԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՌԱԳՈՅՆԻ ՕՐ

Հ. Յ. Դ. Նիւ Ինկլընտի Շրջանային Գործադիր Մարմինը, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր հրաւիրելու Նիւ Ինկլէնտի շրջանի երիտասարդական կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի մը օգոստոս 6ի կիրակի օր, «Հայրենիք»ի սրահին մէջ, ծանօթանալու անոնց անցեալի գործունէութեան եւ յառաջիկայի համար առաջադրած ծրագիրներուն: Այդ հրաւէրին արձագանգ տուած էին շրջանին հետեւեալ եօթը երիտասարդական խումբերը. —

Ուստրի, Հուայթինսվիլի, Նիւ Պրիթէյնի՝ ցեղակրօններու խումբերը, Հ. Յ. Դ. Ուստրի «Արամ» խումբը, Հ. Յ. Դ. Փրովիտէնսի պատանեկան եւ Փրովիտէնսի «Ապրիլեան Սաներ»ը:

Շրջանային Գործադիրի կողմէն ընկեր Ա. Շաւարշունի, ողջունեց շրջանիս երիտասարդական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ կարգաւ հրաւիրեց խումբերը, որպէսզի ամէն մէկը ամփոփ կերպով ներկայացնէ իր պատկանած կազմակերպութեան ծնունդը, հետապնդած նպատակները ու ապագայ կարելիութիւնները:

Տրուած զեկոյցներէն պարզուեցաւ, որ բոլորն ալ, իրենց կազմաւորութեան սկզբնական շրջաններուն, ունեցած են խանդավառ գործունէութիւն ու եղած է ատեն մը, որ իրենց պատկանած գաղութները ցոյց տուած են շատ սիրալիր վերաբերում եւ քաջալերած իրենց բոլոր ձեռնարկները:

Ընկ. Նժդեհ մօտ երկու ժամ տեւող իր կուռ ճառով լարուած վիճակի մէջ պահեց բոլոր ներկայ երիտասարդները: Ներկայացուց մեր ցեղի պատմութեան զանազան շրջանները, թուեց անունները բազմաթիւ դէմքերու, որոնք խիզախութեամբ, մարտունակութեամբ եւ նշանակելի գործունէութեամբ դարագլուխ բացած են մեր պատմութեան մէջ, նոյն իսկ օտարներու պատմութեան մէջ:

Լաւ Հայ ըլլալու համար, ըսաւ ընկ. Նժդեհ, պէտք է նախ լաւ ճանչնալ ցեղը: Մեր ներկայ դժխեմ կեանքին մէջ աչքերնիս պէտք է յառենք մեր ցեղի կախարդական լոյսին, որպէսզի չփոշիանանք, իբրեւ ազդ ապրելու հպարտութիւնը զգանք մեր մէջ:

Ընկ. Նժդեհ կարդաց նաեւ 18 կէտերէ բաղկացած գրութիւն մը, որ մօտաւոր ուրուագիծը կուտար ապագային կազմուելիք երիտասարդական կազմակերպութեան ծրագիր - կանոնագրին: Ընկերը իր խօսքը վերջացուց ըսելով՝ — ցեղը ամէն տեղ ու ամէն բանէ վեր:

Որոշուեցաւ Ազգային Եռագոյն դրօշի օր ընդունիլ օգոստ. 10ը ու զայն նուիրականացնել ամէն տարի: 1918 օգոստոս տասին էր, որ վեցհարիւր տարուան գերութենէ վերջ հայ ժողովուրդի անկախութիւնը առաջին անգամ ամբողջ աշխարհի կողմէն ճանչցուեցաւ իրաւականօրէն ու եռագոյնը իբրեւ այդ անկախութիւնը մարմնաւորող խորհրդանիշ:

Հ. Յ. Դ. Նիւ Ինկլէնտի Շրջանային Գործադիրին վրայ մասնաւորապէս պարտք դրուեցաւ, որ առաւելն երկու ամիսէն ընդհանուր երիտասարդական կազմակերպութիւններու պատգամաւորական ժողով մը սարքէ:

Ե. ՔԱՄԱՌ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (10)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—·—

... Հեռու, Իրանի հողից էր եկել Լոմ Հասանը: Եկել ու իր կեանքը միացրել էր քաջ Խաթ - Սաբային: Ու երբ մեռել էր, կնոջն էր յանձնել Լոմերի կառավարութիւնը:

Եւ Խաթ — Սաբան քանի անգամ ազատել էր իր ցեղը կորստից, քանի անգամ աշխատել էր հանել նրանց թափառականութիւնից ու քանի անգամ առիւծի նման՝ պաշտպանել էր իր կորիւններին...

Ու ճակատագիրը հանդիստ չթողեց լոմերին ո՛չ մի տարի եւ ո՛չ մի օր:

Խաթ—Սաբան կորցրեց որդիներին, կորցրեց ամէն ինչ, բայց չկամեցաւ թողնել ոչնչանալու իր ցեղին, չկամեցաւ արտաւորելու թոյլ տալ լոմերի նամուսը:

... Մի վերջին անգամ նա գլուխ անցաւ մի բուռ քաջերի, կռուելով աշխատեց հեռանալ դժբաղդ երկրից, լեռների այն կողմից եւ անցնել ու անցկացնել իւրայիններին այս կողմը:

Զօրքը, կողոպտող ու վատ բէգը ընկան նրա ետեւից:

Խաթ—Սաբան կռուելով բարձրացաւ լեռները:

Եւ երբ Ջիւխնի գլուխը, վերջին գագաթին էր հասել, ճանապարհին թողել էր նա իր խումբից շատերին, սակայն եւ ջնջել էր հետապնդող զօրքից մեծ մասին:

Ու խումբը գիշերել էր Ջիւխնի գլխին:

Խաթ — Սաբան տխո՛ւր էր, տխուր. զգում էր որ դաշտն այլեւս չպիտի տեսնի: Գիշերը երազ էր տեսել, իր Լոմ — Հասանը կանչում էր նրան:

Եւ զգաց որ մեռնելու էր: Կանչեց Թոռանը, բռնեց նրա ձեռքը, օրհնեց ու ասաց.

— Հո՛ղ ունենանք, որդիներս ...

Կանչեց լոմերին, խրատեց նրանց ու ասաց.

— Հո՛ղ ունեցէք, զաւակներս. ձեր փրկութեան միակ միջոցը հողն է...

Գիշերը յանկարծ զօրքերը պաշարեցին յոգնած ու անօթի լոմերի խմբին:

Խաթ - Սաբան առաւ իր ցուպը եւ մի վերջին անգամն եւս իր շուրջը դիտակներ փռեց:

Ու երբ զօրքը փախչում էր, լոմերը անցնում էին սահմանը, Խաթ — Սաբան վէրք ստացած կրծքից՝ մեռնում էր:

Կէս գիշերին Խաթ — Սաբան նորի՛ց մօտ կանչեց բոլոր լոմերին, բարձրացաւ, օրհնեց ու ասաց կրկին.

— Հո՛ղ ունեցէք ...

Եւ մեռաւ:

Լոմերը թաղեցին նրան այդտեղ ու վարդենու մի թուփ տնկեցին նրա քարակոյտի մօտ:

Ապա իրենց հագուստներից կտրեցին, կապեցին լոմերը վարդենու թըփին, լացին հերոսուհու վրայ եւ գնացին ...

Անցան տարիներ: Խաթ — Սաբայի իւրաքանչիւր քաջութիւնը մի - մի հէքեաթ է լոմերի համար:

Կը պատմի ձեզ նրանցից իմ որդին էլ, կը պատմի եւ թոռը. կը պատմի իւրաքանչիւր լոմ:

Նրա գովեստը կ'երգեմ ես ձեզ, կ'երգի լոմ մանուկը, կ'երգեն եւ քարերը:

Իսկ այժմ կ'երգի նրան Մարգօն, կը լսեն լոմերը եւ կը պարծենան:

Կը լսեմ եւ ես, ձեր ծերունի պատմիչը. կը լսեմ եւ կ'ուրախանամ»...

... Ու երբ պատմիչը լռեց, Մարգօն որ մի լաւ ձայն ունէր, կոկորդը մաքրեց:

Փչում էր զով քամին, փայլում էր լուսինը, հովիւը պլպլացնում էր իր չիբուխի կրակը, հեռում՝ խոխոջում էր գետակը:

Եւ երգում էր Մարգօն, երգում քաղցրաձայն.

Ջիւխճի թուփ, ղուրբա'ն վարդիդ,
Ո՞վ կը հասնի քո փառքիդ ...

Ապա դէմքը դարձնում էր դէպի Ջիւխնի հեռաւոր գագաթներն ու աւելցնում ոգեւորութեամբ.

Ջիւխճի թուփ, ղուրբա'ն վարդիդ,
Ղուրբա'ն փիրին ծածկող հողիդ ...

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Վ ե ր ջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Կարդալ խօսք առին զանազան պատուիրակութեանց ներկայացուցիչները։ Բուն ճառախօսն էր Պ. Հիթլէր, որ եկած էր օդանաւով։ Վարչապետը նախ արեւելեան Փրուսիոյ ողջոյնը հաղորդեց եւ ըսաւ.

— «Անցեալի մեր իրաւունքներուն մէջ է նաեւ Սաարի վերադարձը։ Թանէնպէրկի ճակատամարտը կը ներկայացնէր մէկ խորհրդանշանը ազգի մը ահագին ուժին։ Երբ մենք կորսնցուցինք Սաարը, միութիւնն էր որ կորսուեցաւ։ 1918ին, մեր անյեղլի կամքը եւ նպատակն էր վերահաստատել այդ միութիւնը։ Մեր կամքը իրականացուց այդ բաղձանքը։ Մենք Գերմանիան ազատեցինք բոլոր անոնցմէ որ գիտակցաբար կը պառակտէին զայն, որովհետեւ չէին կրնար իշխել եթէ ան պառակտուած չըլլար։ Այսօր միլիոնաւոր մարդիկ երջանիկ են որ նորէն Գերմանիացի դարձան։ 65 միլիոննոց ժողովուրդ մը այսօր կը հռչակէ թէ չուզեր ո՛ր եւ է բան գտնալ անցեալէն եւ կ՚ուզէ իր գոյութիւնը սահմանել աՀմաձայն իր կամքին եւ գերմանական շահերուն։ Արտասահմանի մէջ տարածուած սուտեր կ՚ըսեն թէ գերման ժողովուրդը բուռն է։ Ես պատրաստ եմ որ եւ է ատեն ապացուցանելու թէ հակառակն է ճիշդը եւ գերման ժողովուրդին աւելի քան հինգ վեցերորդը մեր կողքին պիտի ըլլայ։ Երբ մեր ձեռքէն առին Սաարի հողամասը, հանդիսաւորապէս յայտարարեցին թէ կ՚ուզեն պարզապէս Ֆրանսայի ապահովել Սաարի հանքերուն տնտեսական տիրացումը, իսկ վարչութիւնը պիտի յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան։ Այդ շրջանը շատոնց անցած է։ Շուտով պիտի գայ ժամանակը երբ Սաարի Գերմանացիները վճիռ պիտի տան։ Երեք տեսակ լուծում կայ. — Առաջին՝ Սաարը ձգել Ֆրանսայի։ Երկրորդ՝ Սաարը դարձնել ինքնավար։ Ոչ մէկ Գերմանացի կրնայ ընդունիլ այս երկու լուծումներէն մէկը կամ միւսը։ Կը մնայ միայն երրորդ ճամբան, — վերադարձնել Գերմանիոյ։ Մենք հարիւր անգամ յայտարարած ենք թէ պատերազմ չենք ուզեր միւս ժողովուրդներուն հետ։ Չենք ուզեր նաեւ մեզի միացնել ինչ որ օտար է։ Բայց եթէ դաշնագիրները սրբազան են, միայն մեզի համար ըլլալու չեն, այլ եւ մեր հակառակորդներուն համար։ Պէտք է որ Սաարի գաւառին ժողովուրդը ինք վճռէ իր ճակատագիրը, եւ ես գիտեմ թէ իւրաքանչիւրը իր ձայնը պիտի տայ Գերմանիոյ։ Մենք կ՚ուզենք ամէն բանի մասին համաձայնիլ Ֆրանսայի հետ, բայց Գերմանիան երբեք չպիտի հրաժարի Սաարի երկրամասէն եւ Սաարի երկրամասը երբեք չպիտի հրաժարի Գերմանիայէն»։

Ճառը ունկնդրուեցաւ բուռն ծափերով։

«Հրաման տուէք որ ամսականները վճարեմ»

Պուլկարական կառավարութիւնը հեռագիր մը ուղղելով Լոնտոնի եւ Փարիզի պարտքի բաժնետէրերուն, արտօնութիւն խնդրեց 100 միլիոն լեվա (200-000 սթերլին) քաշելու Ազգ. Դրամատան մէջ վար դրուած գումարէն, որպէսզի կարենայ վճարել պետական պաշտօնեաներուն թոշակը։

⁂ Ֆրանսայի դրամատէրներու խմբակը 50 միլիոն Ֆրանքի կարճ պայմանաժամով եւ 4% տոկոսով փոխառութիւն մը առաջարկած է պուլկարական կառավարութեան, որպէսզի կարենայ վճարել նոր հունձքի ծախքերը։

300 Սուրիական գիւղեր լքուած

Հարկահաւաքները գայլեր կը գտնեն փոխանակ բնակիչներու

Հալէպէն «Թայմզ»ի հասած լուրերու համաձայն, վերջերս խումբ մը հարկահաւաքներ որոնք նահանգին արեւելեան շրջանը ղրկուած էին յետնեալ տուրքերը հաւաքելու համար իբր 300 գիւղերէ, վերադարձեր են առանց գտնելու բնակիչները։ Գիւղերը բոլորովին ամայի էին եւ կարելի չեղաւ հասկնալ թէ ուր գացած են։ Հարկահաւաքները գայլերու հանդիպեցան լքուած տուներուն մէջ եւ սպաննեցին երկուքը։ Արդէն քանի մը ամիս առաջ զրոյց կը շրջէր թէ այդ շրջանին բնակիչները լքած են իրենց բնակարանները, բայց հաստատող չեղաւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը՝ կը յայտնէ ընկեր Կ. Ճարայեանի եւ իր տիկնոջ, իրենց զաւկին կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Կ. Ճարայեանի եւ իր տիկնոջ, իրենց սիրելի զաւկին դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓԱՀԼԵՎԻ, Մալաքեան.— Ստացած ենք։ Չի տպուիր։

ՍՕՖԻԱ, Թղթակից.— Պատասխանի կը սպասենք (Գիրքերու մասին)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՔՆՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ գրքին Ա. հատորը պատկերազարդ։ Հեղինակ՝ ԼԵՒՈՆ ՃԷՐԱՀԵԱՆ, Մարսէյլ։ Գին՝ 25 ֆրանք։ Դիմել հեղինակին, 6, rue des Petites Maries. Մարսէյլ։

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին։

Առաջին թիւին մէջ նիւթեր ունին՝ Ա. ԱՐԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ, Յ. ԶԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ԻՐԱԶԵԿ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» ընդարձակ պատմական գործը։

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ։

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրոի յուշերը, Հայաստանի խորհրդի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները։

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, Ա. ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ։

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonian**ի** 17 Rue Damesme, Paris (13)

Այժ տուէք նոր զրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՜Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՜Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՜Ւ, ԱՐԵ՜Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՂՔԷՆ (Գ. Գեղարքունի) 10 ֆր.։ ՄԵՂԵԴԻՆԵ՜Ր (Նարդունի) 15 ֆր.։ ՇԱՔԷ, Արեւելեան իշխանուհին 20։ Ետքը, Է. Մարիա-Ռէմարք 20։ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, տպգր. Աթէնք, 1932, 636 էջ, կազմեալ, 30 ֆրանք։ ՋՈՅԳ ՈՃԻՐՆԵՐ, կազմ. 10 ֆր.։ ԱԽԱՋԱԿԱՊԵՏԸ, բ. տպգր. կազմ. 25 ֆր.։ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ (Գ. Քաթիպա) 6 ֆր.։ Սայեաթ Նովա 6 ֆր.։ Զրոյց Պարսկահայոց բարեկամիս հետ (Լ. Մեսրոպ) 5 ֆր.։ Կոոպերացիա (Վ. Տոտոմեանց) 10 ֆր.։ Թէոֆանօ 25 ֆր.։ Վոսփորի գաղտնիքը 30 ֆր.։ Հայաստանի Աշխարհագրութիւն (Պալեան) 10 ֆր.։ Իմաստութեան քառեակներ (Ա. Չ.) 5 ֆր.։ Մանկական Աշխարհ (Մարգալետ) 5 ֆր.։ Ութ հէքեաթներ (Ա. Չ.) 5 ֆր.։ Ծովին աղջիկը 5 ֆր.։ Թալիսման 5 ֆր.։ Պարտուածներ՝ (Ա. Ահարոնեան) 10 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— ԱԽԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ (Ս. Բիւրատ) 5 ֆր.։ ՔՈՐՐԱՏՕ 8 ֆր.։ ԱՆՈՅՇ, հայկ. օբէրեթ 5 ֆր. եւայլն։

Պահանջել մեր ընդարձակ ցուցակը։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Mr. le Prince. Փարիզ (5)։ Tél. Danton 88-65։

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Պարտիզակցի Կարապետ Վարժապետեան (Մականուանեալ Փօսթաճի)։ Ընդհանուր պատերազմին միասին կը ծառայէինք Գարամուսալի բանուորական առաջին վաշտին մէջ։ Լսած եմ թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել Iskender Tokatlian**ի**, Tailleur, 34 rue des Chapeliers, Marseille։

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզաբէր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône, France.

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մանուկ Հալէպեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ)։ Մօտաւորապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, Rue St Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère) France։ Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մարիցա Արթինեան (ծնեալ Հալէպեան)։ 1928ին լուր առինք թէ Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի վերոյիշեալ հասցէին։

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԾՈՎԱԿԱԼ ԴՈՒԲԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սլետով, այդ ժամանակ, Մարտական Մարմնին ներկայացուցիչն էր Մոսկուայի մէջ, — դրամ կը ճարէր, անցագիր կը պատրաստէր, ծովակալին մասին տեղեկութիւն կը քաղէր, ահաբեկչութեան թեկնածու ընկերներու մասին քննութիւն կը կատարէր։ Վերջապէս հաղորդակցութիւն կը պահէր մեր եւ անոնց միջեւ, որոնք մեզ տեսնելու կուգային։ Սլետովի շնորհիւ էր, որ Սոկոլովը գտայ վիլլայի մը մէջ, Սոկոլնիկի։ Շատ բարեկամական չէր ընդունելութիւնը, որ Սոկոլով ըրաւ ինծի այդտեղ։

— Ապահով եմ որ ձեր գործը լաւ չպիտի ընթանայ, քանի որոշած էք զիս աշխատցնել Մոսկուայի մէջ։ Վրտանգը չպիտի պակսի երբեք, պարզապէս անոր համար, որ բոլորը կը ճանչնան զիս։

Պատասխանեցի թէ Հէլսինկֆորսի մէջ ընդունած էր սակայն նոյն այն դերը, զոր կը մերժէր հիմա։

— Մտածեցի, ըսաւ Սոկոլով, եւ հրաժարեցայ։ Ասկից զատ, գործելու ձեր միջոցներուն շրջանը շատոնց անցած է։ Հիմա պէտք է կռուիլ հրապարակային ձեւով, եւ պէտք չէ վեց ամիս սպասել կառապանի կերպարանքով։ Պէտք է ձեզի ըսեմ, որ կը հրաժարիմ ձեր կազմակերպութենէն։

Զիփորձեցի համոզել զինք։ Միայն ըսի թէ, իմ կարծիքովս, սխալ էր իր տեսակէտը, թէ ահաբեկչական գործը կը պահանջէր միշտ նախապատրաստական երկար ու դժուար աշխատանք, թէ կարգապահ կազմակերպութիւն մը միայն կրնար զարգացնել այդ աշխատանքը եւ տանիլ յաղթանակը։

Բաժնուեցանք։

Ժամանակ մը յետոյ լսեցի, որ, Ապտէկարսկի կղզիին մէջ, վարչապետ Ստոլիպինի դղեակին վրայ, 1906 օգոստոսին, ռումբով յարձակում մը կազմակերպած է, եւ աշնան, Ֆոնարնայա փողոցին մէջ, բանի ուղած է կալուածատէրերը սեփականազրկել արիւնալի ընդհարում մը պատճառելով։ Այս արիւնոտ փորձէն քիչ յետոյ իրեն հանդիպեցայ երկրորդ եւ վերջին անգամ ըլլալով Հէլսինկֆորսի մէջ։ Ինծի երեւցաւ շատ յոգնած։ Կ՚երեւէր որ ահաբեկչական անընդհատ գործունէութիւնը մեծ յոգնութիւն պատճառած էր իրեն։ Տխրութեան շեշտ մը կար իր խօսքերուն մէջ։

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ, հրապարակային պայքարը մեծ դեր մը չի կրնար կատարել։ Ինչ որ պէտք է, անհրաժեշտ է ամուր կազմակերպութիւն մը, երկար եւ տաժանելի նախապատրաստութիւն։ Այդ մասին համոզուեցայ այլեւս։ Ախ, եթէ ունենայինք ձեր կարգապահութիւնը։

Կ՚ուզէի իրեն պատասխանել թէ, փոխարէն, մեզի ալ կը պակսէր մեծամասնականներու նախաձեռնութեան եւ վճռականութեան ոգին։ Սակայն բաւականացայ ըսելով.

— Մտիկ ըրէք, իբրեւ ընկերներ է որ կը խօսինք։ Ըսէք, ինչո՞ւ չէք ուզեր միասին աշխատիլ։ Ըստ իս, ոչ մէկ արգելք կայ։ Զիս չի հետաքրքրեր թէ մեծամասնական էք, անիշխանական կամ յեղափոխական ընկերվարական, միեւնոյնն է։ Երկուքս ալ ահաբեկիչներ ենք։ Մարտական Մարմինին դէմ կազմակերպութեան միջեւ միութիւն մը պահանջն իսկ է ահաբեկչութեան շահերուն։ Ի՞նչ դիտողութիւն ունիք այս մասին։

Մտածկոտ դարձաւ պահ մը։

— Ոչ, ըսաւ ի վերջոյ, անձնապէս ոչինչ ունիմ իբրեւ դիտողութիւն։ Անշուշտ օգտակար է նման միութիւն մը եւ արդիւնաբեր՝ ահաբեկչութեան համար։ Սակայն ձեր ընկերներն ալ համաձա՞յն են այդ միութեան։

Պատասխանեցի թէ կրնայի զինք վստահեցնել ընկերներուս կողմէ։ Անշուշտ պէտք էր համաձայնիլ թէքնիք կարգ մը կէտերու մասին, սակայն ծրագրային տարակարծութիւնները չէին խանգարեր մեր միութիւնը, — մենք, ահաբեկիչներ, չէինք կրնար բաժնուիլ գործարաններու ընկերվարականացման խնդրի մը համար։ Սոկոլով չարժում մը ըրաւ ձեռքով.

— Իսկ իմ ընկերներս երբեք չպիտի համաձայնին։ Ոչ, ինչ որ եղած է, եղած է։ Ահաբեկչական շարժումը աւելի կորովի պիտի դառնար, եթէ աշխատէինք միասին, սակայն այժմ անկարելի է այդ։

Բաժնուեցանք դարձեալ։ Ամիս մը վերջ, Սոկոլով ձերբակալուեցաւ Պետերսբուրգի մէջ, դատուեցաւ պատերազմական ատեանի մը կողմէ, դատապարտուեցաւ մահուան եւ կախաղան բարձրացուեցաւ 1906 դեկտեմբերին։

Շիլկէրով եւ Վոյնարսկի երկու եղբայրները կը շարունակէին իրենց հսկողութիւնը ծովակալին վրայ։ Այլեւս լաւ մը կը ճանչնային ծովակալ Դուբասովի դէմքը, ինչպէս նաեւ ծանօթ էին պալատէն դուրս ելլելու իր բոլոր արարողութիւններուն, առանց երբեք գիտնալու թէ որքան կանոնաւոր էին պալատէն դուրս ելլելները։ Փետրուարի վերջին օրերուն, Դուբասով մեկնեցաւ Պետերսբուրգ։ Որոշեցինք մահափորձը գործադրել իր վերադարձին։ Սակայն յետոյ Դուբասովի այդ ճամբորդութիւնները կրկնուեցան։ Մարտ ամսուն կատարեցինք բազմաթիւ անյաջող փորձեր փողոցին մէջ, կայարանէն մինչեւ կառավարիչին պալատը ... բանութեան վրայ։ Պոռնէրի եւ Լ... րէի տրուած էր ռումբերը պատրաստելու պաշտօնը, երկուքն ալ քիմիագէտ էին։ Մեր այս քիմիագէտներէն Ալ... մասին կատաղի վէճ մը ունեցայ Ա... ի հետ։

Հէլսինկֆորս երթալով, հասկցայ Ազեֆ թէ Դուբասովի վրայ մահափորձին յաջողութիւնը կախում ունէր մասնաւոր պայմաններէ, եւ Դուբասովի ճամբորդութիւնը դէպի Պետերսբուրգ մէկն էր այդ մասնաւոր պայմաններէն։ Այս պատճառով պէտք էր միշտ պատրաստ գտնուիլ անոր վերադարձին։

Ազեւ ըսաւ ինծի.

— Տէրիոկի գնա։ Այնտեղ պիտի գտնես Վալենդինը (Կուլիկով — Պոպով)։ Ըսէ որ հետը Մոսկուա գայ։ ... պիտի պատրաստէ ռումբերը։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

30 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2278

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՐԻԱԿԱՆ" ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին կազդուրիչ տեղեկութիւններ երեւցան այս թերթին մէջ, արիներու եւ արենուշներու գործունէութեան մասին: (Արի = սկաուտ, արենուշ = կըրլ-սկաուտ):

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան բանակումներ, անշուշտ համեստ աստիճանի մը վրայ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի այն խումբը որ գացած էր մինչեւ Ալպեանները, Թուլէկ բանակումներ կազմակերպեց Կրընոպլի եւ Վիէնի մէջ, թաքուկ ոգեւորութիւն մը փռելով իր անցած ճամբաներուն վրայ:

Մարսէյլի մէջ, 35 արենուշներ (քաղաքէն, Փարիզէն եւ Կրընոպլէն) երեք շաբաթէ ի վեր վրան տնկած են Սէնթ Անթուանի անտառին մէջ:

Այստեղ, Փարիզի մէջ, արի – արենուշներու փոքր խումբ մը մէկ ամիսէ ի վեր անյագօրէն կը ծծէ Պիէրվիլի եղեւիններուն բոյրը:

Ու վերջապէս, Հայ Արիներու խումբ մը, ինչպէս եւ Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն եւ Եգիպտոսէն ղրկուած սկաուտներ մասնակցեցան Փէչթայի միջազգային ճամբարին:

Այս առթիւ Հրատարակուած թղթակցութիւններ, մանաւանդ վերջինը որ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի օգոստոս 22ի թիւին մէջ, գաղափար կուտան ստեղծուած ոգեւորութեան մասին:

Ճամբարներ կազմուած են նաեւ Հայաստանի մէջ, պետական չափանիշով:

Այստեղ, արտասահմանի մէջ, մարդիկ հազիւ կրնան քով քովի բերել տասնեակներ:

Անտեղ, կառավարութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունենալով լայն միջոցներ, պատճառ չկայ որ ճամբարները չհամախմբեն հազարաւոր «պիէոնէր»ներ (արի):

×

Այս ցիրուցան տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ մարզական այլ մանաւանդ «արիական» շարժումը (սկաուտիսմ) խոր արմատներ ձգած է ամէն տեղ: Ամէնէն հեռաւոր գաղութներուն մէջ իսկ,— Պարսկաստան կամ Հար. Ամերիկա:

Հողը ծլած եւ արմատներ ձգած է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ թափուած ճիգերը լայն ակօսներ բացած, կարճ խօսքով՝ սերունդ հասցուցած են:

Եւ այս՝ հակառակ միջավայրի եւ պայմաններու փոփոխութեան եւ այնքան տաժանելի խոչընդոտներու:

Միայն թէ,— չխաբենք իրար:

Ինչ որ ունինք, ինչ որ կը ցուցադրենք,— անբաւական է: Անհամապատասխան՝ մեր ուժին:

Այսինքն վար, շատ վար՝ մեր իրական, շարժուն կարողութենէն:

Որքան կրցանք ստուգել, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կապուած արիներու թիւը կը տարուբերի 250 –300ի միջեւ:

Տեղեկութիւն չունինք միւս անջատուած Միութեան, Ֆրանսահայ Արիներու իրական, վաւերական կացութեան մասին:

Նմանապէս՝ ստոյգ թիւեր կը պակսին — այս միջոցին — արենուշներու համբանքի մասին:

Կը կարծենք թէ սխալած չենք ըլլար, բոլորը միասին, արի – արենուշ, կեդրոնացեալ եւ անջատուած հաշուելով հինգ հարիւր:

Արդ, ի՞նչ թիւ է այս, գաղութի մը մէջ որ կը հասնի 60,000ի եւ ուր աւելի բազմամարդ է նոր սերունդը:

Միայն Փարիզը եւ Մարսէյլը, որ կը ներկայացնեն մեծամասնութիւնը ինչպէս ժողովուրդի, նոյնպէս մարզական ուժի, պիտի կրնային հազարներ, հազարնե՜ր հասցնել:

Պատկերը աւելի մխիթարական չէ միւս գաղութներուն մէջ:

Եթէ չարունակենք թուանշաններ շարել ամէն գաղութի կամ քաղաքի մասին, ծառայած պիտի ըլլանք սրտաբեկութիւնը շեշտելու:

Կարելի՞ է ուսերը թօթվել այս անփառունակ պատկերին առջեւ, երբ գիտենք որ բովանդակ աշխարհ հետզհետէ աւելի տարերային թափով մը կը դիմէ դէպի ֆիզիքական մարզանք եւ ուժեղութեան խտացում:

Տաղտկալի պիտի ըլլար օրինակներ յիշել օտար կեանքէ,— չեխական «սոքոլ»ները, իտալական «պալիլա»ները, ռուսական «պիոնէր»ները:

Ահա նորագոյն ուժը, հիթլէրականութիւնը այս ճակատին վրայ եւս կ'ուզէ ստեղծել իր ինքնուրոյն կազմակերպութիւնը, հնչեցնելով ֆիզիքական բարձրացման գեղարուեստ մը:

Տաղտկալի պիտի ըլլար, նոյնպէս, երկար – բարակ բացատրել «արիական» շարժման առաւելութիւնները, թէ ֆիզիքական եւ թէ հոգեկան տեսակէտով:

Չի՞ բաւեր չեշտել թէ՝ ձեր 7–12–15 տարեկան տղաքն ու աղջիկները կապելով այդ շարժման, դուք, ամէն բանէ առաջ, ապահոված կ'ըլլաք անոնց առողջութիւնը:

Պզտի՞կ բան է: Որ եւ է տանն բաղդատե՞ր էք տունը մնացած, նոյն իսկ «մահալլէպի»ով մեծցած տղու մը, եւ սկաուտի մը առողջութիւնը, շարժումները, նայուածքը, քալուածքը:

Յետոյ, պզտի՞կ բան է եթէ, այս համայնակուլ ծովուն մէջ, կարելի եղածին չափ շատ մանուկներ պահեն իրենց հայկական դիմագիծը, այսինքն իրենց կապը՝ նախ եւ առաջ ձեզի հետ:

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ չմտածել վաղուան համար:

Ինչպէս կարելի է դատ պաշտպանել գլխիկոր, ինքն իր վրայ ծալլուած կամ երերեալ - տատանեալ մարմիններով:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՑՑԷ՛ «ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ»Ը...

— o —

Ինչ որ նուաստացուցիչ էր մինչեւ այսօր, կը դառնայ պատուաբեր: Նոյն իսկ... տիտղոս:

Կարդացիք անշուշտ,— գերմանական կառավարութիւնը որոշած է իր պատակութենէ զրկել շարք մը բարձր մտաւորականներ,— գրագէտ, հրապարակագիր, գիտնական, հանրային գործիչ եւն.:

Բոլորն ալ՝ համաշխարհային հռչակի տիրացած դէմքեր, որոնք պատուանդան գին դեր կատարած են Գերմանիոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Ասոնք պիտի դառնան «Հայմաթլոս», իբրեւ հայրենազուրկ:

«Հայմաթլոս»ը գերմաներէն բառ է, եւ կը նշանակէ հայրենիքը կորսնցուցած, հայրենազուրկ:

Արդ, արհամարհանքով հալածական Հայուն, Ռուսին եւ ուրիշներու երեսին նետուած այս մակդիրը ահաւասիկ մեր մակարդակին կ'իջեցնէ, կամ... կը բարձրացնէ հսկայական պետութեան մը տաղանդաւոր եւ պատկառելի զաւակները:

Պզտի՞կ մխիթարութիւն է:

Ֆաշական Իտալիան ալ, տարիներ առաջ, միեւնոյն պատիժը տնօրինեց նոր իշխանութեան հակառակորդներուն: Մարդիկ, որոնց խօսքը պատգամ էր երէկ:

Պիտի առաջարկէի անմիջապէս կազմել «Հայմաթլոս»ներու... Հայր. Միութիւն մը:

Բայց, մէկ պայմանով,— անոր պատուակալ նախագահը պիտի ըլլայ Իտալիոյ նախկին վարչապետը, Պ. Նիթթի, որ այնքան չարախնդութեամբ կը ծաղրէր հայկական դատը, Փարիզի մէջ, երբ իր խօսքը պատգամ էր...

ՎԱՀԷ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՑԱՆՑ ՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

Աթէնքէն կը գրեն թէ հանրային կարծիքը խորապէս վրդովուած է երկրին պաշտպանութեան դէմ լրտեսական մեծ ցանցի մը երեւան հանուելուն հետեւանքով: Երկար ատենէ ի վեր կը գործէր այս լրտեսական կազմակերպութիւնը: Վերջերս, զինուորական իշխանութիւնները տեղեկացած էին թէ կարեւոր վաւերագրեր պիտի գողցուէին ընդհ. սպայակոյտէն տրուելու համար օտար պետութեան մը: Պատերազմական նախարարը լուրջ քննութիւն մը բացաւ. ճշդուեցան սպայակոյտի բոլոր գաղտնի թղթածրարները: Հաստատուեցաւ որ կը պակսէր երկրին պաշտպանութեան վերաբերեալ կարեւոր վաւերագրերու ծրար մը, զոր գտնելու համար աշխատանքներ թափուեցան եւ միջոցներ ձեռք առնուեցան ձերբակալելու այս կազմակերպութեան անդամները:

Ձերբակալուեցաւ լրտես մը, որուն մօտ գտնուեցան կարգ մը վաւերագրեր: Յիշեալը լրտեսախումբին ամէնէն կարեւոր մէկ անդամն էր: Հարկադրուեցաւ խոստովանութիւններ ընել եւ յայտնեց իր մեղսակիցները: Այս յայտնութեանց համեմատ, շարունակուեցան խուզարկութիւնները: Մինչ այս մինչ այն, իմացուեցաւ որ, կազմակերպութեան գործակալները վարձած էին դրամարկղ մը, Յոյն-Եւանգլիական դրամատան մէջ, ուր պահէին գողցուած վաւերագրերը մինչեւ անոնց յանձնումը շահակիցներուն:

Դրամարկղը բացուելով երեւան հանուեցաւ սպայակոյտէն գողցուած թղթածրարը:

Կ'ըսուի թէ կիներ ալ կան այս գործին մէջ: Այդ թղթածրարը պիտի արուէր օտար պետութեան գործակալի մը, ի փոխարէն 50 միլիոն տրախմի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Վերջին կարաւանով գացած գաղթականներէն 50 հոգի Թաւրիզ կ'ապաստանին

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի, օգոստոս 16 թուականով.— Հայաստանէն այստեղ հասած են մօտ 50 փախստականներ, մեծ մասով կին եւ երախայ: Բոլորն ալ վերջին անգամ Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն գացած գաղթականներ են, որոնք չեն կրցած դիմանալ բոլշեւիկեան խստութիւններուն եւ անցած են Արաքսը: Տեղական պաշտօնէութիւնը աջակցութիւն ընծայած է մասնաւորապէս կիներուն եւ երախաներուն: Փախստականները տեղաւորուած են Թաւրիզի գերեզմանատան փոքրիկ ... մէջ: Բոլորն ալ եկեղեցին ... վիճակը միութիւնը սկսած է հանգանակելէն եւ դրամ հաւաքել, բայց հազիւ թէ կարենայ շօշափելի օգնութիւն մը ընծայել:

Թաւրիզ հասած են նաեւ ուրիշ բազմաթիւ ռուս եւ թաթար փախստականներ:

Արժանահաւատ աղբիւրէ մը կ'իմանամ թէ 23,000ի կը հասնի վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին Կովկասէն եւ Ռուսաստանէն ուղղակի կամ անուղղակի Պարսկաստան փախչողներու թիւը (ամէն ազգէ):

⁂ Վերջին պահուն լսեցի թէ 50 հոգի եւս հասած են եւ ուղղակի ոստիկանատուն տարուած: Բոլորն ալ Հայեր են:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս թշուառներուն վիճակը: Անոնք որ ազգականներունին Յունաստան, Պուլկարիա կամ Ֆրանսա, կրնան օգնութիւն ստանալ, նոյնիսկ վերադառնալ, իսկ միւսնե՞րը...

Անձնի մանրամասնութիւններ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռիկայէն կը հեռագրեն.— Թէեւ խորհրդային մամուլը աւետեց թէ այս տարի մասնաւորապէս լաւ է հունձքը եւ թէ այս տարի արտադրումները չորս միլիոն կենդինար աւելի պիտի ըլլան, կասկած չկայ թէ երկիրը սովի մատնուած է: Ուկրայնայի կարգ մը մասերուն մէջ սովը սպառնալից համեմատութիւններ առած է: Ստաւրոպոլի մօտ, փոքր քաղաքի մը մէջ, 1932ին կար 6000 բնակիչ. այժմ մնացած է հազիւ հինգ հազար: Կը կարծուի թէ հազար հոգի մեռած են անօթութենէն: Բերտեանսկ քաղաքին փողոցներուն մէջ ամէն օր գրեթէ տասը հոգի կը մեռնի անօթութենէ: Տնիէպրոստրոյի մօտ 4000 հոգի մեռած են սովահար, վերջին տարիներու ընթացքին:

Թէեւ խորհրդային կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է որպէսզի լուրեր չտարածուին սովի մասին, բայց կարելի չէ պարտկել իրողութիւնը մանաւանդ որ կառավարութիւնը ինք ստիպուեցաւ կրկնապատկել հացին գինը: Գաղափար մը տալու համար ինչ կ'արժէ հացը Ուկրայնայի մէջ, կը բաւէ ըսել թէ պէտք է երեք օր աշխատիլ խորհրդային գործարանի մը մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ շահիլ մէկ Լիպրա հացին գինը:

Ուկրայնացիներ որոնք Ամերիկա կը գտնուէին քանի տարիէ ի վեր եւ վերջերս կրցեր էին այցելել իրենց երկիրը, մէկ ամիս ման գալով, սարսռազդեցիկ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ Պաշտօնանկ եղաւ պետական գիւղատնտեսութեան գործավարութեան վարիչներէն Կրուշեւսկի, որ անցեալ շաբթու տեղեկագիր տուած էր թէ Ուկրայնայի եւ Ուրալի հունձքը լաւ չէ եւ խնդրած էր կրճատել պետութեան պահանջած բաժինը:

Կառավարութիւնը որոշեց օրինակելի պատիժի ենթարկել Ուկրայնայի շարք մը գիւղերը, որոնք նշանակուած պայմանաժամուն չէին յանձնած արմտիքի որոշեալ քանակը: Պատիժներէն մէկն է որոշուած քանակութեան եռապատիկը առնել բռնի եւ իբրեւ խափանարար դատի ենթարկել գլխաւոր գիւղացիները: Մատնանշուած գիւղերը կը գտնուին Օտէսայի շրջանին մէջ:

Աւստրիա կը զօրացնէ իր պաշտպանութիւնը

13,000 ԱՒՍՏՐԻԱՑԻ ՆԱՑԻՆԵՐ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հակառակ հարեւան կամ խնամակալ պետութեանց բոլոր հաւաստիքներուն, Աւստրիան կը գալարուի հիթլէրական արշաւանքի մը մղձաւանջին տակ: Տոլֆիւսի կառավարութիւնը թէ օգնութիւն կը խնդրէ իր խնամակալներէն եւ թէ նորանոր միջոցներ կը խորհի, զօրացնելու համար իր ինքնապաշտպանութիւնը: Պատերազմական նախարարը երկուշաբթի օր հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ զինուորական հանդէսի մը մէջ:

— «Այս շաբթուան ընթացքին, կառավարութիւնը պիտի հրատարակէ հրամանագիր մը՝ քաղաքապահ զինուորներու նոր բանակի մը մասին, որ գոյութիւն պիտի ունենայ դաշնակցային բանակին հետ զուգընթաց: Կանոնաւոր բանակի կողքին, պիտի ստեղծուի նոր դաս մը զինուորներու որոց մարզանքի շրջանը պիտի տեւէ միայն վեց ամիս եւ որոնց պիտի հրամայեն կանոնաւոր բանակին սպաները եւ ենթասպաները: Շուտով պիտի սկսի զինուորագրութիւնը, եւ ամէն վեց ամիսը անգամ մը պիտի կրնանք 8000 – 10,000 զինուոր կանչել դրօշի տակ: Եւյաջողած եմ այս արտօնութիւնը ստանալ Աւստրիոյ համար, Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց կողմէ»:

Ինչպէս կ'երեւայ, Աւստրիա կը սկսի վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, «ընդ հովանեաւ» յաղթականներուն:

Պատերազմական նախարարը միեւնոյն ատեն ճաղկելով աւստրիացի հիթլէրականներու հայրենադաւութիւնը, շեշտեց.

— «Կարգ մը մարդիկ կը կարծեն գերման դառնալ, դաւաճանելով Աւստրիոյ. բայց ես կը պատասխանեմ թէ գերման կրնան կոչուիլ միայն անոնք որ հաւատարիմ են իրենց աւստրիական հայրենիքին: Աւստրիան կրնայ ապաւէն կարդալ դաւալիքներու եւ դաւաճաններու ընկերակցութեան մը: Թող անոնք փորձեն գալ Աւստրիա, բանակը պիտի ընդունի զանոնք այնպէս ինչպէս արժան է. կ'ապահովցնեմ ձեզ իբրեւ պատերազմական նախարար»:

⁂ Միայն օգոստոս ամսուան ընթացքին 1500 աւստրիացի հիթլէրականներ փախած են Պավարիա: Բոլոր փախստականներուն թիւը կը հաշուեն 13,000: Ասոնք զանազան մարզանքներ կը ստանան: Իսկ աւստրիական ոստիկանութիւնը ամրութիւններ կը շինէ Աւստրիոյ եւ Պավարիոյ սահմանագծին վրայ, ի նախատեսութիւն թշնամական արշաւանքի մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Գործադուլի վախ

ՍԷՐԷԶԻ, ՏՐԱՄԱՅԻ ԵՒ ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

— · —

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք (23 օգոստոս).—

Մէկ երկու օրէ ի վեր Գավալայի, Տրամայի եւ Սէրէզի ծխախոտի բանուորները կրկին կասկածելի շարժումներու մէջ կը գտնուին: Բանուորական կազմակերպութիւնները արտակարգ նիստ գումարելով զբաղած են մասնաւորապէս, Թրակիոյ ընդհ. կուսակալ Պ. Մանտասի եւ ծխախոտի բանուորներու ներկայացուցիչներու միջեւ, անցեալ ամսուան ցաւալի դէպքերուն առթիւ մշակուած փրօթօքօլով: Այն ատեն երկու կողմերու հաւանութեամբ պատրաստուած այս փրօթօքօլը բանուորներու աշխատանքի պայմանները կը բարելաւէր: Այժմ արտակարգ այս ժողովը միաձայնութեամբ որոշում մը քուէարկած է որով կը խնդրէ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ ստորագրուած փրօթօքօլին հաւատարիմ գործադրութիւնը, այլապէս, ժողովը կը սպառնայ գործադուլ յայտարարել մինչեւ որ ամբողջովին կիրարկուին տրուած որոշումները: Մշակուած սոյն փրօթօքօլին գործադրութիւնը ծխախոտի վաճառականներու կողմէ մերժուած ըլլալով, երէկ Տրամայի բանուորները պատուիրակութեամբ մը դիմեցին ոստիկան – զօրաց հրամանատարին, յայտնելով թէ քանիչորս ժամուան գործադուլ մը պիտի յայտարարեն բողոքելու համար տեղի նեցած այս խեղկատակութեան մասին: Ոստիկանութիւնը այս երեք քաղաքներուն մէջ ալ ձեռք առած է խիստ տրակոնական միջոցներ, պահպանելու համար կարգը որ շատ հաւանաբար խանգարուի բանուորներու կողմէ: Այս պատճառաւ աւելի քան յիսուն կասկածելի անձեր ձերբակալուած են Գավալայի մէջ, որոնց կարգին եւ արհեստակցականներու նախագահը, Պ. Զիլօեանիսը:

Պ. Զիլօեանիսի ձերբակալութիւնով կառավարութիւնը կը խորհի բանուորական ընդհանուր գործադուլի մը պարագային զանէ չէզոքացած տեսնել արհեստակցական դասակարգը: Ձերբակալուածներու մասին խիստ լռութիւն կը պահուի: Ընդհանուր Ապահովութիւնը երէկ նիստ պիտի գումարէր շարժման պարագլուխները աքսորել տալու համար:

× Սելանիկի մէջ եւս ծխախոտի բանուորները կը խորհին գործադուլ ընել:

ՀՐԷՇ ԱՂՋԻԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

— o —

Փարիզի ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել Վիօլէթ Նոզիէռը, ախտաժէտ ցնծուհի մը որ անցեալ շաբթու թունաւորած էր իր հայրն ու մայրը: Ոճիրէն ի վեր խուզարկութիւններ կը կատարուէին գաւառներու մէջ, նոյնիսկ ենթադրելով թէ սահմանը անցած կամ անձնասպան եղած է, մինչդեռ Վիօլէթ Նոզիէռ անտարբեր կը զուարճանար Փարիզի մէջ, ամէն գիշեր պանդոկ եւ տարփածու փոխելով: Իր վերջին տարփածուն էր որ, երկուշաբթի օր ժամադիր ըլլալով աղջկան հետ, միեւնոյն ատեն լուր տուաւ ոստիկանութեան:

Հրէշ աղջիկը ո՛ր եւ է բան չծածկեց եւ տեղն ի տեղօք պատմեց ոճիրը:

— «Երկու տարիէ ի վեր կ'ուզէի ծնողքս ազատել ծնողքէս: Ոչ ոք օգնեց ինծի: Ես մինակս ըրի ամէն բան: Ես մինակս, առանց միջնորդի, ճարեցի անհրաժեշտ թոյնը: Ես ինքս գրեցի դեղագիրը եւ ստորագրեցի Տօքթ. Տէռօն անունով: Յետոյ պատռեցի դեղագիրը: Մա՛րդ բան չէր գիտեր մտադրութեանս մասին»:

Օր. Վիօլէթ իր ծնողքը թունաւորելէ յետոյ գողցած էր անոնց 3000 ֆր. րանքը, բայց հազիւ 15 ֆրանք ունէր վրան, երբ ձերբակալուեցաւ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, ընկերվարական Միջազգային Համագումարը բացուեցաւ Փարիզի մէջ 21 օգոստոսին եւ իր աշխատանքները վերջացուց օգոստոս 28ին:

Այս խորհրդաժողովը չունէր Ընդհ. Ժողովի մը (քոնկրէ) լայնութիւնը: Ատլէր, արդէն իր զեկուցման մէջ բնորոշեց խորհրդաժողովին խական արժէքը: Ժողովին նպատակը չէր մասնաւոր բանաձեւեր քուէարկել եւ վճռական դիրք բռնել միջազգային քաղաքական խնդիրներու հանդէպ, այլ առիթ տալ թէ՛ անհատներու եւ թէ կուսակցութեանց՝ կարծիքներու լայն փոխանակութիւն կատարել եւ պարզել ընկերվարական մտածողութիւնը արդի քաղաքական աշխարհը մտահոգող հարցերու շուրջ: Այս նախնական աշխատանքէն յետոյ է որ պիտի գումարուի ընդհ. ժողովը (համագումար) եւ վճռական որոշումներ պիտի պարտադրէ իր կուսակիցներուն:

Խորհրդաժողովը, օրակարգի վրայ գրուած հարցերէն զատ բարերար դեր ունեցաւ մասնաւորապէս փարատելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ՝ Գերման սոց. դէմոկրատիայի եւ ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան վերաբերեալ:

Ըստ ազգութեան խորհրդաժողովին կը մասնակցէին Արժանթինի, Պելժիոյ, Պուլկարիոյ, Չինաստանի, Դանիոյ, Գերմանիոյ, Խաթոնիոյ, Ֆինլանտիոյ, Ֆրանսայի, Վրաստանի, Մեծն Բրիտանիոյ, Հոլանտայի, Իսլանտայի, Իտալիոյ, Լաթվիոյ, Լիթուանիոյ, Լիւքսէմպուրգի, Աւստրիոյ, Պաղեստինի, Լեհաստանի (ինչպէս եւ Հրէական «Պունտ»ը), Ռումանիոյ, Ռուսաստանի (Էսէռներն ու Էսդէկները), Սպանիոյ, Շուէտիոյ, Զուիցերիոյ, Չեխօսլովաքիոյ (թէ չեխօսլովաք եւ թէ գերմանական ներկայացուցիչները), Ուկրայնիոյ, Հունգարիոյ, Ամերիկայի ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, կանանց Միջազգայինի նախագահութիւնը, ընկերվարական երիտասարդութիւնը, Արհեստակցական Միութեան, Բանուորական Սփոփի, Դաստիարակչականի եւ ձայնասփիւռի միջազգայինները:

Թուենք նաեւ կարգ մը պետական եւ ընկերվարական աշխարհին ծանօթ կարկառուն դէմքեր, որ ներկայ էին.— Վանտըրվէլտ, տը Պրուքեր, Վան Ռօզպրօք, Հիւմանս, Անտէրսէն (Դանիոյ վարչապետը), Վէլս, Հիլֆէրտինկ, Պրայթշայտ, Սթամփֆէր, Ռընօտէլ, Լէօն Պլում, Մառքէ, Պըրաք, Օթթօ Պաուէր, Ատլէր, Զէյց, Դան, Աբրահամովիչ, Չերնով, Սուխոմլին, Կրիմ, Վինթէր, Ժուհօ, Մօտիլլիանի:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ կը մասնակցէին ընկերներ Մ. Վարանդեան, Ա. Ջամալեան եւ Վ. Համբարձումեան: Վրաց սոց. դէմոկրատիայի կողմէն կը մասնակցէին Գէգէչկորի, Կվարցալացէ, Ծերաթելէ:

Պատգամաւորներու ընդհ. թիւն էր 142 հոգի, 36 ընկերվարական հատուածներէ եւ 30 ազգերէ: Ներկայ էին ընկերվարական եւ քաղքենի մամուլի զանազան երկիրներու ներկայացուցիչները:

Խորհրդաժողովի պատգամաւորութիւնը բաժնուած էր երեք պաշտօնական լեզուներու,— ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ անգլերէն:

Օրակարգի վրայ գրուած էին,

Ա.— Միջազգայինի վերաբերմունքը պատերազմի հանդէպ:

Բ.— Բանուորական միացեալ ճակատի հարցը:

Գ.— Իշխանութեան գրաւման կամ մասնակցութեան հարցը:

Կը նախագահէին Վանտըրվէլտ, Վան Ռօզպրօք եւ Կրիմ, փոխն ի փոխ:

Ամէնէն առաջ խօսք առաւ Միջազգայինի ընդհ. քարտուղար Ատլէրը եւ յայտնեց, որ այս խորհրդաժողովի նպատակն է «համարձակ եւ բաց կերպով խօսիլ միջազգային ներկայ դրութեան մասին եւ տեղ տալ ոչ միայն իւրաքանչիւր հատուածի պաշտօնական վճիռներուն, այլեւ անհատական կարծիքներուն»:

— «Իմ վրայ պարտականութիւն դրուած է, ըսաւ Ատլէր, ձեր առջեւ պարզել կարգ մը բարդ ու մտահոգիչ խնդիրներ, որոնց մասին ես ալ պիտի ներկայացնեմ իմ անձնական հայեցակէտներս: Բազմաթիւ անգամներ, Միջազգայինի Գործադիրը հաստատեց որ մենք պէտք է վերջին դէպքերու մեկնակէտ ընդունինք Գերմանիոյ մէջ ստեղծուած կացութիւնը: Սակայն, ինչ կացութեան մէջ ալ գտնուի Գերմանիան, պէտք է մենք փնտռենք իբրեւ մեկնակէտ շատ աւելի լայն եւ շատ աւելի խորունկ պատճառներ, որ մեր միջազգային ընկերվարական կազմակերպութեանց համար ճակատագրական նշանակութիւն ունեցան:

«Տասը տարի եղաւ, որ մենք Համպուրկի մէջ վերակազմեցինք Միջազգայինը եւ նպատակ դրինք ամէնէն առաջ իրականացնել բանուոր դասակարգի միութիւնը: Ֆաշականութիւնը ծանր հարուածներ տուաւ եւ ջախջախեց բանուորութիւնը եւրոպական քանի մը երկիրներու մէջ: Մեզի ամէնէն շատ մտատանջողը այն չէ թէ ի՞նչ պիտի ընենք եթէ իշխանութիւնը մեր ձեռքն անցնի, այլ ա՛յն, թէ ո՞րն է այն ճամբան, որ մեզի դէպի իշխանութիւն կ'առաջնորդէ: Իշխանութեան հասնելու պայմաններն են կարեւոր եւ ոչ թէ իշխանութեան ձգտումը: Ժողովրդավար երկիրներու մէջ մեր պարտականութիւնն է պաշտպանել այդ կարգերը մինչեւ վերջ բոլոր տեսակի հակահարուածներէն: Իսկ այն երկիրներուն մէջ, որ բանուոր դասակարգը ճնշուած է եւ կը գտնուի ֆաշական մականին տակ, մենք պէտք է յեղափոխական միջոցներու դիմենք: Մենք յոյս ունինք, որ Մոսկուան եւս ի վերջոյ պիտի ըմբռնէ եւ ձեռք քաշէ իր ուղղափառ նախապաշարումներէն եւ կղզիացումէն:

Գերման սոց. դէմոկրատիայի ջախջախումը, իմ կարծիքով, սխալ է վերագրել միայն անհատներու: Հիմնական չարիքը կը գտնուի համայնավար եւ ընկերվար կուսակցութեանց հակամարտութեան մէջ, որ տարիներէ ի վեր, դասակարգային թշնամիի առջեւ կը թուլցնէր բանուորութեան ուժը:

«Հիթլէրական դժոխքէն անցնելու պէտք չկար, որպէսզի բանուորական միացեալ ճակատի հարցը դրուէր: Մոսկուան պէտք է ըմբռնէ որ միացեալ պայքարն ու միացեալ ճակատն են որ կ'արգիլեն ֆաշականութեան արշաւը»:

Ատլէրէն վերջ խօսեցաւ Միջազգայինի նախագահը, Վանտըրվէլտ, որ իր սովորական պերճախօսութեամբ ներկայացուց միջազգային դէպքերը եւ ըսաւ.

— «Յեղափոխական բարեշրջումով միայն կարելի է իրականացնել ընկերվարութիւնը, ժողովրդավար կարգերու, խաղաղութեան եւ աշխատաւորական միջազգային ուժերու ներդաշնակ գործունէութեան մէջ: Ասոր կը հակադրուի մէկ ուրիշ բանաձեւ,— ընկերվարութիւնն իրականացնել դիկտատուրայի, պատերազմի եւ պրոլետարական յեղափոխութեան միջոցաւ: Մենք ամուր կառչած ենք ընկերվարական աւանդական բանաձեւին,— աշխատաւորներու միջազգային՝ գործակցութեան:

Այնուհետեւ Վանտըրվէլտ անդրադարձաւ Ռընօտէլի «նոր ընկերվարութիւն» մկրտուած շարժման եւ գտաւ որ սխալ է «ազգային գործունէութեան» պատեանի մէջ քաշուիլ, որովհետեւ միջազգային գործունէութիւնը տակաւին անզօր չէ դարձած: Ազգայնական ամէն շարժում խոտելի է մեզ համար ո՛ր երկրի մէջ ալ որ ըլլայ եւ մենք պէտք է համոզուած եւ հաւասարակշիռ դատողութեամբ պայքարինք անոր դէմ: Մենք հոս պիտի ըսենք միաժամանակ, որ ընկերվարութիւնը խաղաղութեան միջոցով կ'ամրապնդուի եւ ոչ թէ պատերազմի: Մինչ համայնավարները կը պահանջեն վերստին հրդեհել ամբողջ աշխարհը:

«Ընկերվարութեան իրականացման միջոցներէն մէկն է նաեւ ժողովրդապետութիւնը: Այն երկիրներու մէջ որ ժողովրդավար կարգերը ամրացած են, երկիւղ չկայ: Դիւրաւ պիտի տաք թէ քաղքենի ժողովրդապետութիւնն է որ կը ջատագովէք. ես պիտի պատասխանեմ ձեզի, մի՛ թերագնահատէք այդ ժողովրդապետութիւնը, որովհետեւ անիկա քաղքենի յեղափոխութեան ժառանգորդը չէ, այլ բանուոր դասակարգի արիւնով եւ մխով նուաճած յաղթանակներու համադրութիւնը: Ֆաշական այն երկիրներուն մէջ, երբ օր մը վերստին ժողովրդապետութիւնը հաստատուի, այս անգամ յեղափոխական ժողովրդապետութիւն պիտի ըլլայ: Այժմ մեր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ նիւթական եւ բարոյական պոյքօթի ենթարկել հիթլէրականութիւնը: Պէտք է միջազգային իրաւունքէ եւ ազգային օրէնքէ դուրս նետել Եւրոպայի կապուած շղթները»:

Խօսեցաւ եւ իտալական ներկայացուցիչ Փիէթրօ Նէննին, խիստ տաք շունչով եւ թելադրեց ըլլալ ուժեղ սկզբունքներով, ճկուն ձեւով եւ ընկերվարութիւնը չենթարկել պատահական եւ օտարամուտ գաղափարներու փորձութեան:

Խօսեցաւ նաեւ Զուիցերիոյ հինաւուրց ընկերվարական Կրիմը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արփիար Արփիարեանի, Գարեգին Չիթճեանի եւ Մխօ-Շահէնի սպանութեանց մասին

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատըպենք Ամրիկայի Հայրենիքէն (8 օգոստոս): Հեղինակն է նախկին հնչակեան մը որ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է կուսակցութեան աշխատանքներուն մէջ.—

1902ին Հնչակեան երկու հատուածներուն միջեւ կայացած միութիւնը, որ միայն մէկ քանի շաբաթներ ապրեցաւ, խեղդուեցաւ իր իսկ ծննդավայրին՝ «Կեդրոնի» մէջ՝ կեդրոնական անդամներու ձեռքով:

Կեդրոնը կը բաղկանար հին եւ նոր Հնչ. հատուածներու կողմէն ընտրուած վեց անդամներէ, որոնք միութեան լուծումէն յետոյ, նորէն ամրացան իրենց հին, անջատ եւ հակամարտ դիրքերուն մէջ:

Հնչակեան այս երկրորդ պառակտումը սակայն նախորդին նման սոսկ գրչի եւ խօսքի պայքարով չվերջացաւ այլ ի յայտ բերաւ ատելութիւն եւ կրքի այնպիսի փոթորիկ մը, որ իր ետեւ թողուց արիւնոտ ողբերգութեան պատմութիւն մը, որովհետեւ այդ պառակտումը գաղափարական շերտաւորումէ չբխեցաւ, դժբախտաբար, այլ թայֆայական հաշիւներէ, որոնց անմեղ զոհերն եղան Գարեգին Չիթճեան, Մխօ - Շահէն, Սագունի, Որսորդ եւ ուրիշներ:

Այս Հնչակեան զոհերու շարքը գուցէ աւելի երկարէր— եթէ արտասահմանի հայ գաղութներու գայրոյթի բուռն արտայայտութիւնը չանձնահարէր ընկերասպանութեան այս նոր հերոսութիւնը:

Հնչակեան այս երկրորդ պառակտումը մարեց նաեւ հայ յեղափոխականներու համագործակցութեան յոյսի վերջին նշոյլը եւ գաղութներու մէջ ստեղծեց քաղաքական թունաւոր մթնոլորտ մը հայ ազատագրական պայքարի հանդէպ:

Այս մահաբեր կացութեան հակազդելու համար, Ամերիկա գտնուող փորձառու յեղափոխական ընկերներու մէջ գեղեցիկ գաղափար մը առաջ եկաւ — անտեսել Կեդրոնի պառակտումը, վստահիլ ամերիկահայ ընկերներու բարոյական եւ նիւթական զոհաբերութեան վրայ եւ մտնել Կիլիկիա ու զայն կապել ուղղակի Ամերիկայի Հնչակեան կազմին հետ: Այս միտքը լուսաւոր գիսաւորի մը նման պատռեց խաւարը, շփոթութիւնը եւ խանդավառեց մեր շարքերը:

Անհրաժեշտ կարգադրութիւններէ վերջ 1902ի վերջերը Մխօ Շահէնը, ես եւ Մարաշցի Ասլանը Նիւ Եորքէն մեկնեցանք եւ Լոնտոն ու Փարիզ հանդիպելէ վերջ, հասանք Եգիպտոս, տեսնելու համար Վահէ Արզումանը, որ իբր թէ այդ օրերուն յեղափոխական նպատակով հոն կը մնար:

Մեր առաջին հանդիպումէն պարզուեցաւ Վահէ Արզումանի ընդդիմութիւնը մեր Կիլիկիա մտնելու մտադրութեան դէմ, առանց սակայն ոեւէ բանաւոր պատճառի: Վահէ Արզումեան ծանօթութիւն չունէր ոչ Կիլիկիոյ դիրքերու եւ ոչ ալ այնտեղ ապրող ժողովուրդի կացութեան մասին: Պարզապէս ծիծաղելի էին այդ մտադրութեան դէմ բերած առարկութիւնները: Հասկցանք որ Արզումանի նպատակն էր անպայման մեզ հեռացնել մեր ուղեգծէն, որպէսզի ինքը կարող ըլլար ձեռք ձգել Ամերիկայի մէջ յանուն Կիլիկիոյ ազատագրութեան հանգանակուած դրամները:

Այս առթիւ Մխօ Շահէնի եւ իմ բողոքները եւ Ամերիկա ղրկուած տեղեկագրերը անպատասխանի մնացին անհետեւանք:

Ամերիկայի Հնչ. Նահանգային վարչութիւնը անցած էր Արզումանի քլիքին ձեռքը: Ես դիմեցի անհատ ընկերներու, անոնց պարզեցի Արզումանի յարուցած դիտումնաւոր արգելքները: Սակայն Ամերիկայի մէջ մեր ճակատները համբուրող եւ մեզ «հերոսներ» անուանող Հնչակեան ընկերները լքեցին մեզ եւ իրենք ալ քաշուեցան իրենց տաք բոյները. փոխանակ մեզի միացած կանխելու եւ խնայելու այն անլուր սքանտալները, դրամական եւ բարոյական մսխումներն ու մերկացումները, որ յետագայ տարիներուն Վահէ Արզումեան ցուցադրեց Ամերիկայի մէջ:

Երբ Հնչակեան դրամը սպառած էր Պոսթընի եւ Նիւ Եորքի օթէլներուն մէջ, Վահէ Արզումեան սպաննել տուաւ ողբացեալ եւ հայրենասէր բարերար մը՝ Թաւշանճեանը, մեծամեծ գումարներ ձեռք ձգելու եւ անոնցմով գեղխ կեանք մը վարելու համար: Արզումանի դէմ վերջնապէս ծառացաւ Հնչակեան ընկերներուն խիղճը եւ Ռամկավար կուսակցութիւնը ծնաւ վերակազմեալ Հնչ. կուսակցութեան ծոցէն:

Անհրաժեշտ էր տալ ուրուագիծը այդ շրջանին, որպէսզի ընթերցողը տեսնէր եւ ըմբռնէր ստեղծուած քաոսին բովանդակ պատկերը:

Ընթերցողը տեսաւ թէ ինչպէս Եգիպտոսի մէջ մեր յարաբերութիւնը կտրուեցաւ Վահէ Արզումանի հետ. մենք բացարձակապէս մերժեցինք Ամերիկա վերադառնալու համար անոր ըրած առաջարկը, Արզումեան տեսաւ թէ մեր ըմբոստ ներկայութիւնը Եգիպտոսի մէջ լուրջ սպառնալիք մըն էր իր ծրագրած դաւերուն, որոնք ծնունդ էին իր անձնական հաշիւներուն:

Եգիպտոսի ծանօթ Հնչակեան ընկերներու հետ մեր յարաբերութիւնը մտերմական էր, որոնց մեծ մասը մեր հին զինակից ընկերներն էին: Ապահ, Շաւարշ, Քեռի, Կարապետ, Գրիգորեաններ եւ ուրիշ Պոլսեցի Հնչակեաններ Վահէ Արզումանի մէջ կը տեսնէին ոչ այլ ոք, բայց միայն Կեսարացի խաչագողը: Ապահ առանձին պրօշիւրով մը մերկացուց Վահէ Արզումանի վարած ցոփ կեանքը եւ խաչագողի նկարագիրը:

Եգիպտոսի Հնչակեան կազմը —հին եւ նոր— ըմբոստացաւ Արզումանի եւ անոր կազմած կեդրոնին դէմ, որուն անդամները իր մանկլաւիկներն էին: Արզումեան աշխատեցաւ ամէն գնով զիս եւ Մխօ Շահէնը իրարմէ հեռացնել, այդպէս կը պահանջէր իր թունալից հոգին: Եւ վերջապէս մէկ օր Մխօ Շահէնը իր մօտ կանչեց եւ ըսաւ. «Պէտք է դուն անմիջապէս ճամբայ ելլես եւ Օտեսա երթաս, որովհետեւ Գ. Չիթճեանը Պուլկարիայէն Օտեսա մեկնած է, եթէ շուտով չերթաս եւ ետ չբերես զայն, հին Հնչակեանները կը սպաննեն Չիթճեանը»...

Մխօն դժբախտաբար այս անգամ ինկաւ Վահէ Արզումանի լարած ծուղակի մէջ: Համոզուած էինք որ մեզմէ ոեւէ մէկն որ մտնէր Կովկաս, պիտի սպաննուէր, այդպէս էր հին Հնչակեան Կեդրոնի հրահանգը*):

Հակառակ իմ թախանձանքիս, Մխօն որոշեց մեկնիլ Օտեսա Չիթճեանը փրկելու եւ իր հետ Եգիպտոս բերելու զայն: Մխօն կը հասնի Օտեսա եւ հոն չգտնելով Չիթճեանը՝ կ'անցնի Սեւ Ծովի զանազան քաղաքները եւ վայրերը, որոնք ծանօթ էին իրեն: Այս առթիւ հին Հնչակեաններու հետ կուսակցական բախումներ կ'ունենայ: Այդ օրերուն իր ղրկած մէկ նամակին մէջ Մխօն այսպէս կը գրէր. «Չիթճեանը չգտայ եւ ինծի վտանգ կը տեսնեմ»:

Առաջին անգամն էր որ այս անվեհեր քաջի բերնէն վտանգ բառը կը լսէինք:

Ո՞ւր էր Չիթճեանը: Չիթճեանը Պուլկարիա էր եւ հոն Հ. Խուշպուլեանի հետ հրապ. ժողովներ կը սարքէր:

Վահէ Արզումանը խաբած ղրկած էր Մխօ Շահէնը երկու նպատակաւ. նախ իրմէն հեռացնել վտանգը, երկրորդ՝ վստահ ըլլալով պատահելիք ոճիրին, առիթ ստեղծել իրեն համար Մխօ Շահէնի ժողովրդականութիւնը իբրեւ զէնք գործածելու հին Հնչակեան հատուածին դէմ:

Գարեգին Չիթճեանն ալ նոյն դաւադիր շարժառիթով ղրկուեցաւ Կովկաս:

Չիթճեանն ալ Օտեսա հասնելէն վերջը միայն կ'իմանայ Փօթիի մէջ Մխօ Շահէնի սպաննուիլը Հին Հնչակեան Կեդրոնի հրահանգով: Նոյն դաւադիր ձեռքը կը սպասէր նաեւ Գ. Չիթճեանին, որ դեռ նոր Օտեսա հասած, սպաննուեցաւ:

Այս երկու թանկագին զոհերու սպանութեանց մանրամասնութիւնները շատ լաւ գիտէ Հօկի ներկայ վարիչ Հին Հնչակեան Գրիգոր Վարդանեանը, որ այն ժամանակները Հնչակեան շրջուն գործիչ էր այդ շրջաններուն մէջ:

Ինչպէս Մխօ Շահէնին նոյնպէս Գ. Չիթճեանին սպանութեանց դոյժը կայծակի նման չանթահարեց արտասահմանի ողջ հայութեան խիղճը: Զայրոյթի փոթորիկ մը բարձրացաւ հին Հնչակեան հատուածին դէմ: Իսկական դաւադիր Վահէ Արզումեան հասած էր նպատակին, անիկա իր սպասող ոճրին մէջ, դիւային հրճուանքով մը կը դիտէր հայ հասարակութեան յարուցած բողոքի ալիքը, որ անտարակոյս կ'ապահովէր իր բուն ծրագրին յաջողութիւնը, այն է սպաննել տալ հին հատուածի առաջնորդները, Սագունի, Սապահգիւլ եւն. որոնց սպանելու ծրագրին յաջողութեանը եւ չքմեղանքին զոհաբերեց Մխօ Շահէնը եւ Գ. Չիթճեանը:

Վահէ Արզումեան իր տըպըլ ֆրոս դաւաճանութեան մէջ քաջալերուած, իր զէնքը ուղղեց Եգիպտոսի հայ ունեւորներուն եւ իր հին ընկերներուն դէմ: Հանրածանօթ Պօղոս Նուպարէն մահուան սպառնալիքով դրամ շորթել փորձեց, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ իր դէմ գտաւ ծանօթ յեղափոխականներու ընդդիմութիւնը եւ սպառնալիքը:

Վերադառնանք Արփիար Արփիարեանի, որու սպանութեան պարագան եւ մանաւանդ շարժառիթը դարձաւ Վահէ Արզումանի գործն էր:

1896ի Հնչակեան առաջին պառակտումէն վերջը, Վերակազմեալ Հնչ. հատուածին վարիչը եւ խմբագիրը դարձաւ Արփիար Արփիարեանը: Արփիար իր այդ նոր դիրքին մէջ շատ շուտ կորսնցուց իր ժողովրդականութիւնը: Վահէ Արզումեան առիթէն օգտուելով, համաձայնութեամբ Ամերիկայի Հնչակեան վարիչներուն, սպառնալիքով Արփիարը կեդրոնէն վռնտեց եւ ինքը բազմեցաւ անոր տեղը: Արփիար կը սպառնայ Արզումանին ըրած չհատակութիւնները հրապարակել: Արզումեան ծրագրեց լռեցնել Արփիարը:

Արզումանի Եգիպտոս գտնուած միջոցին տեղի ունեցաւ Վինետիկի մէջ Արփիարի մահափորձը: Արփիար իր ապաքինումէն վերջը հետեւեալ նամակը գրեց Գահիրէի իր մէկ բարեկամին, որ ես կարդացի... «աչքովս տեսածի պէս չեմ կրնար ըսել, բայց վստահ եմ որ Վահէի գործն էր այս: Վահէն շահ ունէր իմ մահուանս մէջ, այնպիսի գաղտնիք մը կար, որուն պատճառով կամ ես եւ կամ ինքը Վահէն պէտք է որ հեռանայինք այս աշխարհէն»:

Արփիարի ակնարկած գաղտնիքը հետեւեալն է.— Պոլսոյ Պապը — Ալլի Հնչակեան ցոյցէն վերջը կը պատահի որ մեծ կալուածներու միակ ժառանգորդ մնացած հայ երիտասարդ մը ապահովութեան համար Եւրոպա կ'անցնի: Վահէ Արզումեան այս երիտասարդը կ'անյայտացնէ անոր ժառանգութեան տիրանալու ծրագրով մը: Անծանօթ երիտասարդին անյայտացումէն յետոյ, Արզումեան չի յաջողիր տիրանալ անոր ժառանգութեանը, զոր անշուշտ մսխելու էր Փարիզի հանրատուներուն մէջ: Արփիար գիտէր Վահէի կատարած այս հրէշային արարքը. եւ անոր ակնարկութիւնը այս մասին է:

Վահէ Արզումեան հետեւեցաւ Արփիարին, մինչեւ որ զայն սպաննել տուաւ Գահիրէի մէջ: Բայց Արփիարի սպանութեան բուն շարժառիթը քօղարկուեցաւ անոր վերագրուած մատնութեան պատմութիւնով: Արփիարի սպանութիւնը բնաւ կապ չունի անոր վերագրուած մատնութեան խնդրին հետ:

Արփիար կրնայ կաշառուած ըլլալ Նազըմէն: Աւելի ճիշդը, իր կեանքին իբրեւ փրկանք Նազըմի թելադրութիւնով Եւրոպա անցած ըլլալ Հնչակեան կուսակցութիւնը ներսէն պայթեցնելու համար: Ասոր ես կը հաւատամ. եւ իրօք ան յաջողեցաւ պառակտել կուսակցութիւնը: Բայց Արփիարի սպանիչը ուրիշ շարժառիթ ունէր եւ այդ՝ վերը յիշածս դէպքն է:

Այս բոլոր ոճիրները գործուեցան Կիլիկիոյ ազատագրութեան անունով եւ հանգանակուած դրամներով:

*) Մեր ձեռքն էր հին Հնչակեան կեդրոնի մէկ շրջաբերականը այդ մտքով խմբագրուած: Ս. Ռ.

Թրակիոյ ապստամբութիւնը

ԽՄԲ.— Անկէ առաջ գրութիւ հրատարակեցինք մակեդոնակ բռնութեան մասին: Այդ ըմբ թենէն 15 օր վերջ Թրակիոյ պայ ները ապստամբեցան (1903): նամեակի առթիւ, Թրակիայի միութեան նախագահը Ի. Վա ստորագրած է յօդուած մը, զոր տանք թարգմանաբար: Ուշագր է որ այս յօդուածը տեղ գտ Պուլկարիոյ ամէնէն ծանրագլ ալ — պահպանողական թ «Միր»ի առաջին էջին մէջ: Այ թիւ ըսենք որ Թրակիացիները նակցութեամբ պաշտօնական եւ նական մարմիններու հանդիս պէս տօնեցին իրենց ապստամ թեան երեսնամեակը ու բոլոր խօսքերն ու յօդուածագիրները սեցան «հայրերուն թողած հաւատարիմ մնալու եւ այդ հայ մայր երկրին կցելու մասին».

Թրակիոյ աշխարհագրական նաւոր դիրքը Թրակիացի Պու տուած է մասնաւոր ճակատագ Ան է որ առաջին անգամ ճա թրքական բարբարոսութեան զանը ու եղած է 14 դարեր անընդ պուլկար անմխիթարութեան զոհը: Ու անկէ մինչեւ այսօր կեան այս գեղեցիկ, հարուստ րի պուլկարական հողամասը րուսային մասովը ենթակայ է թեան, եւ կորուստ պուլկարակ զատ հողէն: Բայց եւ այնպէս կար Թրակիացին ինքզինք եր զգացած իր պուլկար եղբայր հոգեկան եւ քաղաքական կե անջատուած: Ան կենդանի ցութիւն ցոյց տուաւ եկեղե խնդրին առթիւ ծագած պայ մէջ, ու իր ծոցէն ելաւ պուլկար կան եկեղեցին առաջին էք Անթիմ Ա.ը, որ ծնած էր Լոզէն (Քըրք Քիլիսէ) մէջ: Թր Պուլկարը բացառապէս իր միջոցներով կ'աշխատէր իր հոգեւոր մշակոյթին համար, էկզարքարանը իր ուշադրու հոգածութեան մեծ մասը կե ցուցած է պուլկարաբնակ ջաններու:

Թրակիացի պուլկարը քաղաքական ազատութեան մղուած պայքարներուն: Հա նոր որ Թրակիան յարմար յեղափոխական գործունէութեան իր անմիջական մօտիկութեամբ սոյ ու Տարտանէլի՝ զի բացառիկ վիճակի մը ներքեւ նուէր, այսուհանդերձ, պուլկ զացին զէն ի ձեռին կռուեցա կան բռնատիրութեան դէմ: Թր մէջ մենք ըմբոստական շա ունեցած ենք դեռ 17րդ դար ջաւորութեան եւ 18րդի 1841ին տեղի ունեցած է կազ պեալ ըմբոստութիւն: Պուլկար յեղափոխական բռնկումը 19րդ րուն վարակած էր հանուր Թր Հակառակ անոր որ պուլկար շութիւնը հոն չկրցաւ ոտքի եւ Սրէտնակորայի ըմբոստա ծագեցաւ վաղաժամ:

Թրակիոյ ամէնէն կարեւոր տութիւնը տեղի ունեցաւ 1903 ըմբոստութիւնը արդիւնք էր նուր հայրենիքին միանալու կութեան: Ու նաեւ բողոք մը նի մէջ պուլկար ժողովուրդի ի գործ դրուած անարդար Ան կազմակերպուած էր Եւ քիոյ Մակեդոնիա — Օտրինեան նէի) յեղափոխական կուսակ կողմէ: Պատրաստութիւնը 1893ին՝ Մակեդոնիոյ մէջ: լաւ կազմակերպուած ՆԱՍ Մակեդոնիոյ եւ թէ Թրակիոյ ուղղներու տրամադրութիւնը բարձր էր: 1903ը ճշդուած է ըմբոստութեան տարի Մակ եւ Թրակիոյ՝ Սելանիկի մէջ ուած յեղափոխական համագ կողմէ: Մակեդոնական յեղա թիւնը (Իլինտէն) ծագեցաւ Ս. յի տօնին (2 օգոստոս), բայց Թուականին Թրակիան ամբ պատրաստ չէր: Տասներինգ տեղի ունեցաւ: Զանգուածա բոստութիւն ունեցանք Սթրանճայի մէջ, ուր մեր կա Թուրք վաշտերը բնաջնջեցին բոլոր օգոստոս ամսուն մէջ ջանին: Թրակիոյ միւս մասեր տեղի ունեցան միայն մասնա հարիրձեր, իսկ այլ տեղեր՝ խական խումբեր սպասողա քի մէջ էին:

Ինչպէս Մակեդոնիոյ, նոյ Թրակիոյ յեղափոխութիւնը

զէցաւ։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, մանաւանդ Թրակիոյ մէջ, ուր զէնքը եւ Թուրքիոյ բերդաքաղաքին մօտիկութիւնը վճռական դեր խաղացին ըմբոստութեան անյաջող ելքին մէջ։ Բայց ճիշդ հոդ է անոր արժէքը։ Սուլթանին քթին տակ ու անոր արդիական զէնքերով զինուած բանակին դէմ կռուիլ — կը նշանակէ ունենալ բարձր ոգի, բանկած հայրենասիրութիւն։ Անիկա ցոյց տուաւ անոր Թրակիացի պուլկարին կապը՝ ընդհանուր ազգին ու հայրենիքին հետ։ Թրակիացի պուլկարը ինքզինքը զո՛հ տուաւ այդ կապին սիրոյն եւ իր Մակեդոնացի եղբօրը օգնած ըլլալու համար։

Անշուշտ, այս ըմբոստութիւնները պատճառ եղան նոր զոհերու — Պիրին եւ Լոզենգրադի նահանգներուն մէջ։ Բայց այդ երկու վիլայէթներուն զոհերը աւելի միացուցին Մակեդոնացի ու Թրակիացի պուլկարները՝ Թուրք բանակալութեան դէմ իրենց պայքարին մէջ։ Այդ էպատճառը, որ Թրակիոյ յեղափոխութիւնը պէտք չէ նկատել առանձին դէպք մը, որ որ եւ է կապ չունենայ Պուլկար պատմութեան հետ։ Ո՛չ։ Ան մէկ օղակն է ընդհանուր շղթային։ Ծիղերէն մին պուլկար ժողովուրդին որ կը ձգտէր իր քաղաքական անկախութեան։ Ու արտայայտութիւնը Թրակիացի պուլկարին այն համոզման թէ՝ մայր Թրակիան ինչպէս որ աշխարհագրապէս եւ պատմականօրէն միացած է պուլկար հայրենիքին, պէտք է միանայ եւ քաղաքականապէս։ Այդ ըմբոստութեան զոհերը կտակ մը ձգեցին.— Պայքար պատ պուլկարական Թրակիոյ համար։ Այդ կտակին կը ծառայէ ամէն մէկ պատուախնդիր եւ հայրենասէր Պուլկարի սիրտ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Պատմութեան վրէժը»

— o —

Թուրք հրապարակագիր «Սէյեահ» այս վերնագրին տակ կը գրէ Ազընի մէջ (23 օգոստ.)․

— Ասորիները Իրաքի մէջ սուրէ անցան, եւ սաւկա հրապարակութեան նոր աղբիւր մը եղաւ Թերթերուն համար։

Ասորիները ի՛նչ հանգիստ կեանքմը կը վարէին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ։Լեռներու մէջ ոչխարկ՛արածէին, սարահարթերու վրայ խաղող կը հասցնէին, ուր եւ գինի կը ծախէին քաղաքներու մէջ, տուրք չէին տար եւ զինուորութենէ կը փախչէին։ Եւ սակայն, բարեկամ չէին մեզի։ Իսկ երբ ցարական Մոսկովները սկսան միջնորդութիւններ լարել Անատոլուի մէջ, թշնամի դարձան մեզի։ Ընդհ. պատերազմին ալ, ուրիշներու հետ սկսան կռնակէն հրատածել մեզ, լրտեսութիւն ընել Մոսկովներու հաշուին։

Իրենց այս արիւնոտ յանցանքին պատիժն ալ արիւնոտ եղաւ։ Լեռները եւ անապատները ցրուեցան, քարանձաւներ ապաստանեցան, իրենց ափին մէջ ունենալով իրենց էֆէնտիներուն արիւնը, իրենց ուսերուն՝ իրենց իրենց ապստամբներուն զէնքերը, եւ հրպանը՝ իրենց բարբարներէն գողցուած ապրանքները։

Այսպէս փախան։ Եւ ազգերը որոնց համար կռուած եւ լրտեսութիւն ըրած էին, երեսի վրայ լքեցին զիրենք։

Կը յուսացուէր թէ իրենց խնդիրը գըլուխը պիտի գայ։ Բայց իրենց վիզը կրկին երկարեցին քաղաքական լուծին։ Կ՛ըսուի թէ Ասորիները Ֆրանսական զէնքերով է որ վերջին անգամ յանուն անգլիական շահերու կռուեցան։ Պատմութիւնը մարդ չէ։ Մենք կրնանք ներել երբ մեր խնճը կակուղնայ։ Բայց տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ներէ։ Վերջին արիւնոտ գործը, անոր մէկ վրէժն է։

Հապա՞ սա Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ կ՛ըսէ թէ երաշխաւոր եմ ամէն մարդու իրաւունքին, եւ որուն հպարտութիւնը չէր կրնար աշխարհի մէջ սղմիլ։ Այս պղնուաչուք ժողովը պատուոյ խօսք առեր է Ֆէյսալ Թագաւորէն··· Այդ հպարտութեան տակէն վերջ ի վերջոյ այս վախկոտութի՞ւնը պիտի ըլլէր···»։

ՔԸՐՔԼԱՐԷԼԻ (ՔԸՐՔՔԻԼԻՍԷ)

— o —

Վազըլթի Թրակիոյ շրջուն թղթակիցը կը գրէ.—

Առենօք Թրակիոյ ամենալաւ այգիները ունեցող այս քաղաքը փիլօքսերային պատճառաւ իր երբեմնի շնորհէն զրկուած է։ Հոս կառավարատուն չըլլալուն, պաշտօնեաները զանազան Թաղերու մէջ ցրուած են։ 17000 բընակչութիւն ունեցող այս քաղաքը օր օրի կը քանդուի։ Այդ բնակչութեան երեք չորրորդը կազմող փոխանակիչները քանդումի պատասխանատուութեան մէջ մեծ բաժին մը ունին։ Հոս փոխանակեալներուն մեծ մասը գիւղացի ըլլալով, լքեալ գոյքերը աւերակներու վերածած են։Երիտասարդներուն հաստատած միութիւնը ֆութպօլի շարժումներ ցոյց կուտայ։ Կ՛ըսուի, սակայն, որ անհրաժեշտ ձեւով աշխատանք չի կատարուիր։ Փոխանակեալներու գործը հոս եւս շատ գէշ վիճակի մէջ ձգուեր է։ Ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, զետեղման պաշտօնեաներէն աւելի, ելմտական պաշտօնեաները պատասխանատու են ատոր։Ինծի ըսին թէ 1931ին զետեղման պաշտօնեաներէն իրաւասութեան Թուղթ առնելու համար հազարաւոր աղերսագրեր տրուած են եկողներուն կողմէ։ Հակառակ անոր որ աղերսագրերու տէրերը անվերջ դիմումներ են կատարած, չեն կրցած արդիւնք մը ձեռք ձգել ու հրաժարած են գործը հետապնդելէ։ Ու հիմա է որ իրենց յանձնարարուեր է 5 ղրշ.նոց դրոշմաթուղթով մը դիմում կատարել։ Մինչեւ հիմա գիւղացին դաշտերն է ու միջոցչունի տատվըրադելու։

Փոխանակեալներու մասին խօսուած ատեն, հարկ է խօսիլ նաեւ թափուի պաշտօնատան մասին։Այս պաշտօնատունը լաւ աշխատող միակ ճիւղն է։ Զետեղման գործերուն չափազանց գէշ վիճակի մը մէջ ձգուած ըլլալուն մէկ ուրիշ օրինակը տամ։ Ասկէ վեց ամիս առաջ հրաման կուգայ թափուի պաշտօնատան փոխանցել փոխանակեալներու բոլոր պաշտօնաԹղԹերը։ Բայց, մինչեւ այսօր ո՛չ միայն այդ փոխանցումը չեն ըրած, այլ եւ տեղեկացուցած չեն թափուի պաշտօնեային··· Ուրվհետեւ, առննին փոխանակեալներուն յանձնուած չեն լքեալ կալուածները, երեք հազարի մօտ տուն եւ խանութ քանդուած են։

Քաղաքին մէջ 5 հատ նախակրթարան, մէկ բարձ.նախակրթարան, մէկ հրէից, մէկ պուլկարաց վարժարան կայ։ Թուրք վարժարաններուն աշակերտութեան թիւը 686 է — 107 աղջիկ, 579 մանչ։ Հրէից վարժարանինը 41 աղջիկ, 34 մանչ, պուլկարացը՝ 98։ Բարձ. նախակրթարանը ունի 130—140 աշակերտ։ Ասոնցմէ զատ կան դպրոցական տարիք ունեցող 1235 մանչ եւ 1115 աղջիկ, որոնց համար դպրոց չկայ։ Այդ պահանջը բաւարարելու համար պիւտճէ չկայ։ Շրջակայ գիւղերուն մէջ դպրոցներու չինութեան ձեռնարկուած է։ Կուսակալութեան 97 գիւղերուն մէջ դպրոց եւ ուսուցիչ կայ, իսկ 103 գիւղերուն մէջ ոչ դպրոց կայ ոչ ալ ուսուցիչ։ Բրձ. նախակրթարանը գոհացուցիչ վիճակ մը չունի, իսկ ատոր պատճառը այն է որ ուսուցչական մարմինը հիւանդութեան եւ այլ պատճառներով ամխններ շարունակ կը բացակայի վարժարանէն···

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ելեկտրական ցանցեր

Երեւանէն կը հեռագրեն Պրոլետարի (13 օգոստոս)․

Աւարտած է Զորագէս — Ղարաքիլիսա ելեկտրական գծին շինութիւնը եւ յանձնուած շահագործման։ Այս գծով 110,000 վոլթ ելեկտրական հոսանք կը տրուի Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանին, որուն շինութիւնն ալ մօտ է աւարտելու։ Գծին երկարութիւնն է 22,5 քիլոմեթր։

Մշակուած է նաեւ ծրագիր մը ,Քանաքեռի ելեկտրակայանէն եւս ելեկտրական հոսանք հասցնելու Ղարաքիլիսա։ Գծին զետեղման մասին անհրաժեշտ քննութիւնները վերջացած եւ շինարարական աշխատանքները սկսած են արդէն։

Դէպի Ալագեազ

— o —

«Դինամօ» ընկերութեան Հայաստանի մասնաճիւղը «ողջմական արշաւ» մը կազմակերպած է դէպի Ալագեազ, որուն գագաթը ծովուն մակերեւէն 4,095 մեթր բարձր է։ Արշաւին կը մասնակցին Երեւանի եւ Լենինականի «դինամօցիները», թիւով 1000 հոգի, որոնք լեռան գագաթը պիտի բարձրանան երկու ուղղութեամբ։

Թիֆլիսի հայ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Թիֆլիզի հայ պետական թատրոնի վարչութիւնը պատրաստութիւն կը տեսնէ յառաջիկայ թատերաշրջանին համար։ Խումբին կազմը կը մնայնոյնը։ Այդ կազմին մէջ են Ալիխանեան, Մամիկոնեան, Բերոյեան, Մօճոեան եւ ուրիշներ։

Խաղացանկին մէջ առնուած են հայ եւ ռուս դասական հեղինակներէ մէկ մէկ գործ, վրացի թատերագիր Սամսոնիձէի Սայլուէ խաղը, Պօղոսեանի Անօրինական խաղը, թարգմանական գործերէ՝ Կիրշոնի Դատաստանը, Կոլսովի Ուղին։

Ներկայացումները պիտի տրուին վեց օրը մէկ անգամ, Ռուսթավելիի թատրոնին մէջ։ Բանակցութիւն կը կատարուի ակումբներու հետ, օգտագործելու համար այդ շէնքերն ալ ի հարկին, որպէսզի մեծ թիւով ներկայացումներ տրուին յառաջիկայ թատերաշրջանին։

Գալ տարուան ակիզբը հայկական թատրոնը կը փոխադրուի Հավլաբար, սեփական շէնքի մէջ, որ պիտի ունենայ հազար աթոռ։ Այդ ատեն խումբին կազմը պիտի բարձրացուի մինչեւ 60 հոգի։

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

— o —

Սեպտեմբեր 1ին Յեղափոխական Թանգարանը մնայուն ցուցահանդէս մը պիտի կազմակերպէ իր շէնքին մէջ, ժողովուրդին ներկայացնելով Հայաստանի եւ Անդրկովկասի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը, 80ական Թուականներէն մինչեւ մեր օրերը։ Շուտով կը լրանան այդ ցուցահանդէսին համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնները։

Հայաստանի գործերը

Համբարձում Երզնկեան կը գանգատի գործադործութեան մասին։

Հայաստանի գլխաւոր արհեստներէն մէկն է գործադործութիւնը, որ այս վերջին տարիներուն իր արտադրութիւններով մեծ համբաւ շահեցաւ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ եւ արտասահմանի շուկաներուն վրայ։ Ներկայիս ալ ամէն պայման ունի զարգանալու եւ աւելի լաւ որակով գորգեր տալու, սակայն կարգ մը խոչընդոտներ կան, — ահա թէ ինչու օր ըստ օրէ կ՛իյնայ գործադործութիւնը։ Ինչո՞ւ։

Նախ լաւ գորգեր պատրաստելու համար անհրաժեշտ է օգտագործել գարնան բուրդը, այն ալ՝ ընտրովի,— այնպէս կ՛ընեն բոլոր գեղջկուհիները, որոնք իրենց տնական պահանջներուն համար գորգ կը շինեն։ Բայց գործադործական ընկերութեան բուրդ տալու խնդիրը կախում ունի «Շերստ» ընկերութեան քմահաճոյքէն։ Ինչ տեսակի բուրդ որ տայ, պէտք է առնես, թէ չէ այդ ալ չես ունենար։ Եւ այսպէս ընկերութիւնը կրնայ զրկուիլ իրեն ամէնէն աւելի անհրաժեշտ նիւթէն՝ բուրդէն, քանի որ չի կրնար ուրիշ տեղէ բուրդ գտնել։Գորգի հէնքին համար կ՛օգտագործուի բամպակէ թել, որ կը հայթայթէ Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանը։ Այս գործարանը, փոխանակ լաւ թել տալու, կուտայ անպիտան թել մը, այս պատճառով գորգերուն արժէքը կ՛իյնայ, քանի որ թելերը շուտով կը փըթին։ Կարելի չէ՞ միթէ տարին մէկ անգամ մէկ կամ երկու մեքենայ յատկացնելով, թել պատրաստել միայն գործադործութեան համար։

Լաւ գորգեր պատրաստելու համար անհրաժեշտ է նաեւ լաւ ներկ ունենալ։ Ընկերութիւնը, որ ներկ պիտի հայթայթէ գործադործական ընկերութեան, ոչ միայն լրիւ չի կատարեր իր պարտականութիւնը, այլ եւ դրամական դժուարութիւններ կը յարուցանէ գործադործութեան առջեւ, որ առանց ատոր ալ կրնեղուի դրամական միջոցներու պակասէն։ Ցետոյ, իր հայթայթած ներկերը չեն համապատասխաներ պահանջուած գոյներուն։ Գործադործը, նկարով պահանջուած գոյները չգտնելով, կ՛օգտագործէ ձեռքը հասած ներկը եւ գորգին որակն է որ կ՛իյնայ։

Լաւ գորգեր շինելու համար, գարձեալ, անհրաժեշտ է բուրդը լաւ լուալ եւ լաւ մանել։ Բուրդը մնալով խոնաւ մթերանոցներու մէջ կամ մնալով անձրեւի տակ, կը փճանայ։

Անհրաժեշտ է սրտցաւ վերաբերում եւ ուշադիր աշխատանք։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— :-: —

Հին Հնչակեան գործիչ Գրիգոր Եղիկեան յօդուածաշարք մը սկսած է գրել Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ին մէջ, «Դիտողութիւններ եւ տպաւորութիւններ» խորագրին տակ։ Հատուած մը վերջին թիւէն (4 օգոստ.)․

— «Ճշմարտութիւնն ասելուց խուսափում են սակայն նրանք, որ ուզում են հաճելի լինել տիրապետողներին, բանակալներին, դահիճներին։

Հէնց ներդաղթի խնդիրը։

Ինչո՞ւ յանկարծ Հայաստանի կառավարութիւնը իր դռները բացաւ դրսի Հայերի առաջ եւ

Ցանկարծ փակեց։

Ինչո՞ւ 30,000ի տեղ հազիւ մէկ չորրորդին տեղ տուաւ։

Կառավարութիւնը յայտարարեց ,որ բանուոր ձեռների կարիք ունի, դրա համար էլ 30,000 Հայերի տեղ է տալու։

Ապա յայտարարեց, որ բնակարաններ չկան, դրա համար էլ հազիւ 7500 հոգի ընդունեց։

Եթէ յիրաւի, կարիք կար բանուորների, պէտք էր այդ կարիքը լրացնել։ Մի երկիր, որ ամբողջ 15 տարի շարունակ վերաշինւում է, չէր կարող 30,000 հոգի տեղաւորելու համար բնակարան չունենալ։

Եթէ բնակարան չկայ, կը նշանակէ շինարարութիւնը թոյլ է։

Եթէ բնակարան չկար, ինչո՞ւ առաջին որոշումը 30,000 մարդ ընդունելու։

Ո՞ւմ վրայ էին յոյս դնում։

Օրագրողները՝ փոխանակ ասելու, որ չհետաքրքրուի ժողովուրդը քաղաքականութեամբ, պիտի պարզէին այս բոլորը։

Այդ դէպքում նա պիտի հասկանար որ Մոսկուայի կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան յաջողութեան համար կարիք ունէր յայտարարելու,

Որ Հայերին տեղ պիտի տայ Հայաստանում։

Նոյնպէս իր ներքին քաղաքականութեան մէջ յաջողութիւն ունենալու համար, նա պէտք ունեցաւ յայտարարելու,

Որ բնակարաններ չկան տեղաւորելու համար Հայերին Հայաստանում։

Ինչո՞ւ նա չպիտի վարի իր քաղաքականութիւնը։ Ինչո՞ւ մենք իրաւունք չպիտի ունենանք։

Մուղանի դաշտում տեղաւորուած են այժմ մօտ 4000 Ռուսներ։

Մուղանի դաշտից փախցրել են դրեթէ նոյն քանակութեամբ Թուրքեր։

Բագու քաղաքում եւ նրա շրջակայ հանքային շրջանում Ռուսների թիւը մինակ աւելի շատ է քան Հայերի եւ Թուրքերի միացած թուից։

Մինչդեռ Բագուն մի Թուրք հանրապետութեան մայրաքաղաք է։

Մենք դէմ չենք, որ Մուղանն ու Բագուն բնակեցւում են Ռուսներով։ Ընդհակառակն, կողմնակից ենք։

Ցամենայն դէպս ռուս մարդու հետ իրար հասկանալու համար աւելի շատ խօսք կը ճարենք քան Թուրք մարդու հետ, որ իր ապրելու բոլոր պայմանները յարմարեցնում է Թուրքիայից ստացած ցուցմունքներին եւ հրահանգներին։

Խնդիրը սակայն այնտեղ չէ, թէ մենք կամենում ենք Ռուսների հետ հարեւան լինել եւ ոչ Թուրքերի։

Այլ խնդիրը ուրիշ տեղ է։

Ռուս բազմաթիւ մարդկանց համար տեղ եւ բնակարան ճարուեց Բագւում եւ Մուղանում։

Բայց Հայի համար բաւականաչափ տեղ եւ բնակարան չճարուեց Հայաստանի սահմանակից վայրերում։

Այս բանը պիտի ասեն մեր օրագրողները, որպէսզի ժողովուրդը հալած իւղի տեղ չընդունի ամէն մի իր եւ ճշմարտութեան տեղ չընդունի ամէն մի ասացուած։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՇԱՆ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

«Արմենիա»յի յուլիս 22ի թիւէն ցաւով կը տեղեկանանք որ յուլիս 15ին Պուէնոս Այրէսի մէջ թոքատապէ մեռած է Հար. Ամերիկայի մեր լաւագոյն ընկերներէն Նշան Ֆէնէրճեան, 35 տարեկան հասակին մէջ։

Ֆէնէրճեան ծնած է Սեբաստիա, 1898ին։ Ապրած է Ապրիլեան տեղահանութեան սարսափները, ապա, զինադադարէն վերջ, անցած է Կիլիկիա ու հոն գործակցած է Ազգ. Մարմիններուն, իսկ ետքէն Կիլիկիայի պարպումէն վերջ, տեղափոխուած է Պէյրութ ու հոնկէ 1923ին անցած Հար. Ամերիկա։

Ամերիկայի մէջ եղերաբախտ ընկերը ունեցած է հանրային եւ կուսակցական բեղուն կեանք մը, արժանանալով դրեթէ բոլորի յարգանքին եւ սիրոյն։ Իր դագաղին հետեւած են աւելի քան 1000 հոգի. դագաղին վրայ խօսած են Հարգան (բանաստեղծ),Թ. Մեծատուրեան, Մ. Զատրեան, Ա. Պալիկեան, Խ. Գօչունեան, Բադուլեան եւ ուսուցչուհի Տիկ. Մարիամ Թիւֆէնկճեան։

Դագաղը գերեզման դրուած է Եռագոյնով զարդարուած։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՓԼՑՆԵՆ

— o —

Սելանիկէն կը գրեն թէ հետզհետէ պիտի փլցուին գաղթակայաններու փարանկաները։ Օգոստոս 18էն 20ի չափ բանուորներ ղրկուած են փլցնելու համար Պէշ Չինարի հայարնակ եւ յունարնակ թաղամասի փարանկաները։ Բնակիչները, դժուարութեամբ կրցած են 24 ժամուան համար միայն յետաձգել տալ իրենց հիւղակներուն փլուզումը։ Եթէ մինչեւ այսօր, նոր յետաձգման մը մասին արտօնութիւն մը ստանալ կարելի չըլլայ, փլուզումը, առանց այլեւայլի պիտի սկսի այս առաւօտ։ Հրամանը սակայն ընդհանուր բնոյթ ունենալով եւ ցարդ քանիցս յետաձգումի արտօնութիւն տրուած ըլլալով,չի կարծուիր թէ նոր պայմանաժամ մըն ալ կարելի պիտի ըլլայ ձեռք ձգել։

Միւս կողմէն, սկսած են փլցնել նաեւ Մեթէօթէրաիի պանդոկի յարակից հրապարակին վրայ գտնուող փարանկաները։ Հրամայուած է փլուզումը նոյնպէս Լահանա Փազարի փարանկաներուն, որոնք կը գտնուին Բափանի ետեւը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Փարիզի լայն ու փառաւոր պողոտաներուն մէջ, տաքը աւելի անգութ եւ հեղձուցիչ։

Դաժան է Փարիզ։

Իր մթնոլորտը օրական քանի մը գոյն կը փոխէ։

Քիչ մը ատեն պայծառ եւ գեղեցիկ։ Սակայն, երբ, հազիւ կը պատրաստուիս օրերով բանտային կեանք մը ապրող մէկու մը պէս ծծել այդ օդը, ահա յանկարծ, դիմացի հորիզոնէն՝ նախանձոտ ուղտերու պէս սեւ սեւ ամպերու երկար կարաւան մըն է որ ծայր կուտայ։

Եւ ահա տեղատարափ մը, որ իր ամբողջ ուժով կը սկսի ծեծել սալայատակները, նշխուն ապակիներն ու մարմարեայ պատերը։ Մարդիկ իրենց հովանոցներուն տակ կծկուած՝ եւ ոմանք ալ առանց հովանոցի, իրենց շունչը պատերուն տակ կ՛առնեն։

Փարիզը, երբ, թրջուած հաւի մը պէս գլուխը թեւերուն տակէն դուրս կը հանէ, այս անգամ իր դէմ կը գտնէ մեղախառն օդ մը ··· Ու քիչ մը վերջ, շողը, սեւ մութ ամպերու ըստուերէն՝ վար կը կախուի կարծես։ Մարդիկ վազքէն յոգնած մանուկներու պէս կը սկսին հեւալ։ Կը քրտնին։

Ու վերջապէս մէջս բան մը կ՛արթննայ։

— Դէպի գաւառ, դէպի գիւղ···

Պայուսակս կը պատրաստեմ ու կայարան կը մեկնիմ։ Հոն, ներսն ու դուրսը, գաւառի կարօտն իրենց սրտին, մարդիկ իրար կը խաչաձեւեն։

Պաշտօնեայ մը ինծի ցոյց կուտայ Մարսէյլ մեկնող կառաշարը։

Պայուսակս ձեռքիս, արտորնօք, սանդուղէն վեր կ՛ելլեմ։

Երրորդ կարգի բոլոր սենեակները կը պտտիմ։ Սակայն ի զուր. նստելու անկիւն մը գրաւելու բոլոր ջանքերս ապարդիւն կ՛անցնին։

Կ՛անցնիմ միւս կառաշարը, որ 20 վայրկեան վերջը պիտի մեկնի։ Բայց անկէ ալ յուսահատ կրկին ետ կը վերադառնամ։ Ու պայուսակիս հետ միս մինակ ,բախտակից ընկերներուս շարքին՝ նրբանցքի մը մէջ, ոտքի վրայ անկիւն մը կը գրաւեմ։

Ու կառաշարը կը շարժի։

Ամէն մէկ սենեակէ ուրախութեան քրքիջներ կը բարձրանան։

Ուշ գիշեր է։ Սենեակներու խլացուցիչ աղմուկները դադրած են։ Ամէնն ալ յոգնած՝ կողք կողքի կը քնանան։ Ու ես դեռ կը յամառիմ մնալ արթուն։

Ծարահատ կը նստիմ պայուսակիս վրայ։

Ու քնացեր եմ։

Մէկէն աչքերս կը բանամ որ առտու է։ Դուրս կը նայիմ պատուհանէն։

Ի՛նչ սքանչելի գեղեցկութիւն։ Ծաղիկներով զարդարուած տուներ, պտղալի պարտէզներ, լեռներ, ձորեր եւ անհաշիւ ծառեր կուգան ու կ՛անցնին։

Ու ահա մեր գաւառի կարմիր արեւը, դիմացի հորիզոնէն գլուխը ցցած կը ժպտի ամէնուս։

Սիրտս կ՛ուռի։ Թեթեւութիւն մը կուգայ վրաս։ Ալ՝ յոգնած չեմ կարծես։ Ու կը յիշեմ Փարիզի փառաւոր պողոտաներուն մէջ ապրողները, որոնք շարունակ ապականած օդին մէջ տէր կը դառնան ժառանգութեան մը, որ ուղղակի գերեզման կը տանի։

Եւ յանկարծ, այս դաշտերուն գեղեցկութիւնները կը յիշեցնեն մեր երկիրը։

Սիրտս կը փլի ու կուլամ։

Ա՛հ, հայրենի կարօտը ···

··· Ահա Մարսէյլը։ Այն քաղաքը, ուր՝ կ՛առնէի շունչս 1925ին, Թուրք սուինէն մազապուրծ։

Կայարանէն դուրս կ՛ելլեմ։ 1925 Թուականներուն Մարսէյլին չի նմանիր այն։ Տարբեր կը տեսնեմ։ Պզտիկցած գիւղաքաղաք մը կարծես։

Լո՛ւս, նեղ փողոցէ մը կը քալեմ ու կը կենամ խումբ մը հայ երիտասարդներու մէջ։

Կը շրջապատուիմ իսկոյն։ Ամէն մէկը բան մը կը հարցնէ, լուր մը կը խնդրէ։ Ուրվհետեւ ··· Լոյս Քաղաքէն կուգամ։

— Փարիզի գործերը ի՛նչպէս են, ես ալ կ՛ուզեմ հոն գալ···

— Ի՞նչ ընելու համար։

— Մօտաւորապէս տարի մը կ՛ընէ որ անգործ եմ, թերեւս այդ լոյս քաղաքին մէջ կարենամ պատառ մը հացի դրամ ճարել։

Երկրորդ մը նոյնպէս։ Երրորդ մը տարբեր ցաւ ունի։

Ուրիշ փողոց մը կ՛անցնիմ։ Ցանկարծ անուշ ձայն մը ականջիս կը հասնի։

— «Յառաջ»···

Անմիջապէս կը ճանչնամ։ Ծերիկեանն է։

Իրիկուն է։ Կ՛երթան ու կուգան։ Այդ թաղին մէջ 90 առ 100 Հայեր են։ Աչնան տերեւներու պէս՝ դեղնած դէմքերով։

Կանգ կ՛առնեմ Հայու մը սրճարանին առջեւ։ Ներսը լեցուն են, թղթախաղի եւ նարտի՝ աղմուկ, հայհոյանքներ եւ ծուխ։

Կ՛անցնիմ ուրիշ Հայու սրճարան մը, լեցուն վաւաւուն երիտասարդներով։ Հարց մը մէջտեղ դրած են ու կը վիճին եռանդով։

Ապրի՛ք տղաք։

Ծերիկեանի խանութը կը հասնիմ։ Ապակիին լայն տարածութեանը վրայ կը կարդամ «Յառաջ» կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն ներկերով գրուած։

Իրիկուն է։ Ամէն մարդ գործէն վերադարձին՝ ներս կը մտնէ թերթ մը գնելու համար։ Խումբ խումբ կեցած թերթ կը կարդան եւ երբեմն կը վիճին։

Ուրախութիւն մը կը լեցուի սիրտս, տեսնելով որ հայ կեանքը կ՛աճի, կը զարգանայ։

Տուներու մէջ, փողոցներուն անկիւնը, սրճարաններու ծուխին մէջ իսկ, հարազատ բոյնի մը հարցն է իրենց շրթներուն։

Պահ մը վերջ ծանօթներս կը գտնեմ։ Բոլորն ալ հօրն ու մօրը, եղբօրն ու քրոջը յօշոտման ականատես, յետոյ գերի։ Ու այդ չարաչուք տարիներու ընթացքին, կուրծք տալով ամէն փոթորիկի, իրենք զիրենք գտած են այս անծանօթ ափերուն վրայ։Սակայն միշտ արթուն եւ վրէժխնդիր։

Կը պատմեն թէ, գաղութին կրօնական խնդիրը տխուր վիճակ մըն է ըստացած։

Քիչ մը բռնազբօսիկ կերպով նոր եկեղեցիին կրօնական ընկերակցութիւնը կ՛ուզէ Մարսէյլի ազգային գործերը վարել համաձայն իր քմահաճոյքին։

Կը հանդիպիմ ծանօթ դասախարակի մը Պ. Լեւոն Ճերահեանի (Սիմոն Արմէն)։ Խեղճը երկու աչքերէն դրեթէ զրկուած, իր այդ վիճակով ընտանիքին պատառ մը չոր հացը ճարելու համար, Հայոց եկեղեցիին մէջ, ամսական 250 ֆրանքով երաժշտութիւն կ՛ընէր։ Սակայն փառասէր խմբակը զայն դուրս նետելով՝ տեղը կը նշանակէ ուրիշ մը։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Շար.)

Դրամներու նկանքը եւ… ժողովներ

Այս միջոցին Ուաշինկթըն կը գտնուի Անգլիոյ Ազգ. դրամատան վերատեսուչը, Պ. Մ. Նորմըն, խորհրդակցելու համար ելմտական հարցերու մասին: Առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Րուզվէլթի ելմտական խորհրդականին հետ: Տեսակցութենէն յետոյ, զրոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ նախագահը մեծապէս կը հետաքրքրուի դրամներու ամրացման հարցով, բայց դեռ ժամանակը եկած չի սեպեր, այդ ուղղութեամբ կարգադրութիւններ ընելու համար: Ընդհանրապէս, կը կարծէ թէ կարգ մը եւրոպական պետութիւններ չեն կրնար անվերջ կառչիլ ոսկեվճարի դրութեան, քանի որ ելմտական տագնապի մատնուած են:

⁂ Վերջին օրերս նոր անկումներու ենթարկուեցաւ անգլ. ոսկին, իջնելով մինչեւ 8½ (Ա.Մ.) միճակի անտանելի համարելով կառավարութիւնը կը խորհի միջամտել եւ անկումը կեցնել: Կը կարծուի թէ այդ միջամտութիւնը տեղի պիտի ունենայ նոյնիսկ այս շաբթու:

⁂ Հրաժարեցաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Պ. Մոլի, որ Լոնտոն ղրկուած էր տնտեսական խորհրդաժողովին ատեն, իբրեւ պատուիրակ նախագահ Րուզվէլթի: Պիտի աշխատակցի մեծ շաբաթաթերթի մը, անկախօրէն քննադատելով ազգային քաղաքականութիւնը:

Մ. Նահանգներու տնտեսական յեղաշրջումը

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՆ

Զօր. Ճօնսըն, Մ. Նահանգներու ազգային (տնտեսական) վերակազմութեան լիազօրը օգոստոս 27ին բանալով ընդհանուր պայքարը, յայտարարեց.

— «Վաղուան օրը պիտի կազմէ սկիզբը նոր շրջանի մը մարդկութեան պատմութեան մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով, ամերիկեան ժողովուրդը, առեւտրական եւ ճարտարագործական ասպարէզին մէջ պիտի գործադրէ իր քաղաքական վեհմի սկզբունքը, — «միութիւնը ուժ է»: Երկուշաբթի օրէն սկսեալ, մէկ միլիոն կամաւորներ պիտի շրջին Մ. Նահանգներուն բոլոր գործարանները եւ վաճառատունները, բոլոր առեւտրականներուն եւ գործարանատէրներուն հաւանութիւնը ստանալու համար նախագահ Րուզվէլթի վերակազմութեան ծրագրի մասին: Գործատէրերու եւ վարձու աշխատաւորներու հարիւրին մօտ 80ը ընդունած են ազգային վերակազմութեան ծրագիրը, բայց մենք պէտք է այդ համեմատութիւնը հասցնենք հարիւրին հարիւր: Բոյքօթի մը, աճաբեկման մը կամ բռնութեան մը սասերն իսկ պիտի ճախողեցնէ մեր գործը»:

⁂ Ինքնաշարժի ճարտարագործութեան մասին կազմուած պայմանագիրն ալ ընդունուեցաւ երկար հակաճառութիւններէ յետոյ: Այս պայմանագրով, բանուորները իրաւունք ունին հաւաքական վիճարանութիւններ կատարելու, առանց խանգարելու գործատէրերուն գործելու ազատութիւնը: Պայմանագրին գործադրութիւնը կը սկսի 8–10 օրէն: Շաբաթական աշխատանքը նշանակուած է 35 ժամ՝ բանուորներուն համար, իսկ 40 ժամ՝ գրասենեակի պաշտօնեաներուն համար: Գործատէրերը կրնան աշխատանքը վեց շաբթուան եւ 48 ժամուան բարձրացնել, եթէ գործերը ծանրանան: 250,000էն վար բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ բանուորներու աշխատավարձը պիտի ըլլայ ժամական 40 սէնթ, 250,000 – 500,000նոց քաղաքներու մէջ 41–50, աւելի բազմամարդ քաղաքներու՝ 43 սէնթ: Իսկ պաշտօնեաներու շաբաթականը 14·50–15 տոլար: Արգիլուած է տղաք աշխատցնել:

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄԷՋ

— o —

Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղաքաղաքին մէջ 2 հոգի մահուան եւ 1 հոգի ալ 24 տարուան դատապարտուած են: Մահուան դատապարտուողներն են Համբարձում եւ կրօնափոխ Ճէմալ, իսկ 24 տարուան դատապարտուածը՝ Թոբիկ: Առնաք Ուլաշի մէջ սպաննուած էին Արթին անուն մէկը իր ընտանիքին բոլոր անդամներով, որոնց մէջ էր վեց ամսու աղջիկ մը: Թոբիկ Արթինի հօրեղբօրորդին էր: Ոճիրը գործուած

ՄՕՏ 700 ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ՊՈԼԻՍ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ ՀԵՏԻՈՏՆ

— o —

Պրունճշլայի (Եոզկատ) հայ բեկորները, ապրուստի նեղութեան հետեւանքով ճետիոտն ճամբայ ելած են, եւ կ'ուղղուին դէպի կեսարիա, անկէ Պոլիս ուղեւորելու համար: Թէեւ կը կարծուէր որ 70 ընտանիք են մեկնողները, 300 անդամէ բաղկացած, բայց վերջին նամակները ցոյց կուտան որ կրկին է թիւը: Զանոնք պատսպարելու համար խնամատարութիւնը նոր մտահոգութեան մը մատնուած է:

ԲՈՒՇԱՍՏԻՐ

Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին: Կարեւոր օրակարգ: Տրջաբերականի ընթերցում:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ Պուա-Քոլոմպի «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց Ուրդ Շրջ. ժողովի մասին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Զեկոյց պատգամաւորի կողմէ 11րդ Շրջ. ժողովի մասին:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբի ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն սափպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանը: Օրակարգ՝ Զեկոյց, համարատուութիւն եւ նոր Կոմիտէի ընտրութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՍԹԱՆՈՁԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Նախագահութեամբ ՍԹԱՆՈՁԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Բանախօսութիւն, խմբերգ, արտասանութիւն: Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր:
Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի:
Ամենաընտիր օդի: Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Հայկական ողիմպիական Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Stade Jean-Bouinի մէջ
Կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի եւ Շրջանի բոլոր մարզիկներն եւ սկաուտները, ինչպէս նաեւ «Նորք», «Արծիւ» եւ «Արաքս» Մարզական Միութիւնները: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ վաղամեռիկ ընկեր Անուշաւան Ատումեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Գ. Միրոեանի, իր որդւոյն փոքրիկն Զաւէնի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Ովսաննա Ինճիեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ինճիեան, Այրի Տիկին Հ. Կարապետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ա. Աչճեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն «Արծիւ» Մարզական Միութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Երուանդ Ինճիեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Պարտիզ[…] Կարապետ Վարժապետեան ([…] կանուանեալ Փոթճաճի): Ընդ[…] պատերազմին միասին կը[…] յէինք Գարամուսալի բանուոր[…] առաջին վաշտին մէջ: Լսած եմ[…] այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ[…] շակաները: Իմացնել Isk[…] Tokatlianի, Tailleur, 34 r[…] des Chapeliers, Marseille.

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) […] որդ Թաշճեան (այժմ Աղապապ[…]) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկա[…] Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իր[…] մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Ս[…]) բաստիոյ Պարուրի Արտէն Բագ[…] մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լ[…] առնուած է թէ Զինադադարէն[…] բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը[…] նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de S[…] Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԾՈՎԱԿԱԼ ԴՈՒԲԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Նոյն օրն իսկ գացի Տէրիոկի: Քիմիական աշխատանոցը կը գտնուէր վիլլայի մը մէջ, ծովուն եզերքը: Կնոջս եղբայրը, Սիլբէրբէրգ, որ ժամանակ մը վերջ կախաղան բարձրացուեցաւ, կը բնակէր այդ շէնքին մէջ: Իբրեւ սպասուհի, այնտեղ կը գտնուէր նաեւ Ալեքսանդրա Սեվաստիանովա: Աշխատանոցը ոչ մէկ կասկած կ'արթնցնէր ոստիկանութեան մէջ, ոչ ալ դրացիներուն: Լուրէ, Կոլոսովա եւ Բենեւսկայա ռումբ լեցնել կը սորվէին: Վիլլային բոլոր սենեակները լեցուած էին թիթեղեայ պահարաններով, կէս մը պատրաստ, կէս մը անպատրաստ, ինչպէս նաեւ պայթուցիկ նիւթերով, ուժանակով եւ փիւլմինաթ տը մէրքիւրով: Երբ դեռ պատրաստ չէր տակաւին այս աշխատանոցը, Սիլբէրբէրգ, միս–մինակ, քանի մը ռումբ շինած էր Վիբորգի մէջ, երբ կը բնակէր Ֆինլանտական գործօն դիմադրութիւն կուսակցութեան անդամ դատաւոր Ֆուրուհէլմի յարկաբաժինը:

Տէրիոկիի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով տեսայ Վալանդին Պոպովը: Ցղի էր: Տեսնելով իր վիճակը, ինքնիրենս ըսի թէ արդեօք ո՞վ էր, որ Աղեւ յանձնարարեց ինծի՝ գործի լծելու համար Մոսկուայի մէջ: Լուրէ եւ Բենեւսկայա գիւրութեամբ կրնային փոխարինել զայն, որովհետեւ իրենց ունեցած թէքնիք ծանօթութիւնները պակաս չէին Վալանդին Պոպովի գիտցածէն:

Հէլսինգֆորս վերադառնալով, գացի տեսնել Աղեւը եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երկուքիս միջեւ:

Աղեւի ըսի թէ Վալանդին Պոպով տկար էր, թէ իր յղութեան պատճառով պիտի տուժէր մեր աշխատանքը, որովհետեւ կարելի չէր յղի կնոջ մը վստահիլ ռումբերը պատրաստելու նման դժուար եւ վտանգաւոր գործ մը: Աւելցուցի թէ չէի կրնար վտանգի մէջ ձգել ոչ միայն մօր, այլ եւ զաւկին կեանքը, թէ այս պայմաններուն մէջ փափաքելի էր իմ տրամադրութեանս տակ դնել Լուրէն կամ Բենեւսկայան, եւ ոչ թէ Պոպովը:

Անտարբեր, Աղեւ ըսաւ.

— Ցիմար խօսքեր են ատոնք, մեզի պէտք չէ գիտնալ թէ Վալանդինը հիւանդ է կամ առողջ, երբ կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը, մեզի կը մնայ վստահիլ իրեն:

Դիտել տուի, որ Վալանդինի ցանկութիւնը գոհացուցիչ չէ: Իբրեւ ղեկավարներ, մենք պատասխանատու կը մնայինք ռազմական ծրագրին իրագործման մանրամասնութեան համար եւ ստիպուած էինք նկատի առնել ոչ միայն Մարտական Մարմնին անդամներուն ցանկութիւնները, այլ եւ կատարելիք գործին անմիջական շահերը:

Աղեւ պատասխանեց.

— Երկար մի ըներ, ես կը ճանչնամ Վալանդինը, ան գիտէ ռումբ պատրաստել, այդքանը բաւական է:

Այսպիսի պատասխան մը չէր կրնար գոհացում տալ ինծի: Ըսի թէ ես ալ չէի կասկածեր երբեք Վալանդինի կարողութիւններուն մասին, ոչ ալ իր անձնուիրութեան մասին հանդէպ մեր դատին, ոչ ալ նոյնպէս իր գոհողութեան ոգիին մասին, բայց չէի կրնար յօժարիլ, որ այն Մարտական Մարմնին մէջ, որուն ես ալ մաս կը կազմէի, յղի կին մը այդքան մեծ վտանգի մը առջեւ դրուէր, եւ այդ՝ իմ գիտակցութեամբս եւ յօժարութեամբս: Եզրակացնելով պատասխանեցի թէ չպիտի Մոսկուա վերադառնայի, եթէ դարձեալ Վալանդին Պոպովի առաջարկուէր ռումբ պատրաստել:

Աղեւ ըսաւ.

— Բոլոր այս բաները շատ զգայուն ըլլալուդ համար են: Մոսկուա դարձիր շուտով, արդէն ուշը մնացիր:

Տեղի չտուի: Բացորոշ յայտարարեցի Աղեւի որ, եթէ մերժեր առաջարկս, ոչ միայն չպիտի վերադառնայի Մոսկուա, այլեւ պիտի լքէի Մարմինը:

Այն ատեն տեղի տուաւ ինքը, Աղեւ: Եւ որոշուեցաւ, որ Լուրէ փոխարինելու գայ Վալանդինը Մոսկուայի մէջ:

Մոսկուայի մէջ փորձեցի օգտուիլ այն տեղեկութիւններէն, որ օտար շրջանակ մը հայթայթած էր Մարմնին: Շէլկէրով ինծի ներկայացուցած էր տիկին Ք., որ մօտիկ յարաբերութիւններ ունէր մեծ դքսուհի Էլիզաբեթի դարպասին հետ: Տիկին Ք. մեծ դքսուհիին դարպասին մէջ, ոստիկանական խողովակէ մը, լուր կ'առնէ թէ ո՞ր օրը, ո՞ր ժամուն Դուբասով պիտի վերադառնայ Պետերբուրգէն: Շուտով հասկցուեցաւ որ սխալ էին այս տեղեկութիւնները: Չեմ գիտեր թէ գիտնալո՞վ խաբեցին տիկին Ք.ը, թէ ոստիկանը, որ այդ տեղեկութիւնները տուած էր տիկնոջ, ինք ալ լաւ չէր գիտեր Դուբասովի ճիշդ մտադրութիւնը վերադարձի մասին:

Ինչ որ ալ ըլլայ, համոզուեցայ, անգամ մը եւս, թէ որքան խոհեմութեամբ եւ զգուշութեամբ պէտք է ընդունիլ դրուած ամէն տեղեկութիւն, որ չի գար Մարտական Մարմնին խողովակով:

II

Դուբասովի սպանութեան առաջին փորձերն եղան 2 – 3 մարտին: Այդ մահափորձերուն մասնակցեցան Բորիս Վնոնարովսկի եւ Շիլկէրով, առաջինը հագուած էր իբրեւ գիւղացի, երկրորդը՝ իբրեւ կառապան:

Դուբասով Պետերբուրգ մե[…] էր: Երկու ահաբեկիչները կը […] սէին վերադարձին, հսկելով Նի[…] կայարանէն մինչեւ ընդհ. կառա[…] րիչին պալատը տանող ճամբուն […] րայ, ճեպընթացին ժամանումի […] հերուն: Չյաջողեցան Դուբաս[ովը] հանդիպիլ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

31 Aout 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2279 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎՐԷԺԸ»

Խորագիրը փոխ կ'առնենք Թրքական նոր թերթէ մը, «Ագըն»ը, որ կը հրատարակուի Բագուի հռչակաւոր Աղայեւին կողմէ:

Շարժառիթը ասորական ողբերգութիւնն է:

— «Ասորիները ի՛նչ հանգիստ կեանք կը վարէին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ: Լեռներու մէջ ոչխար կ'արածէին, սարահարթներու վրայ խաղող կը հաւաքէին, ուր եւ գինի կը ծախէին քաղաքներու մէջ, տուրք չէին տար եւ զինուորութենէ կը փախչէին»:

Մե՛ղք որ Ասորիները չգիտցան իրենց վայելած «երջանկութեան» յարգը...

Անոնք դարձան գործիք՝ այս կամ այն պետութեան ձեռքը:

Բայց, «այն ազգերը որոնց համար կռուած եւ լրտեսութիւն ըրած էին, երեսի վրայ ձգեցին զիրենք»:

Եւ ահա կը կրեն պատիժը: — «Ասորիները սուրէ անցան Իրաքի մէջ»:

Ա՛յս է որ կը կոչուի «պատմութեան վրէժը»:

— «Պատմութիւնը մարդ չէ: Մենք կրնանք ներել երբ մեր խնդիրը կայ... Բայց տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ներէ: Վերջին արիւնոտ գործը անոր մէկ վրէժն է»: (Ագըն, 23 օգոստ.):

Զարմանաք որ Թուրքերը այսքան վայրենի, Թրքավարի չարախնդութեամբ կը ծաղրեն իրենց լուծին դէմ ըմբոստացած, բայց ուխտադրուժ յաղթականներուն կողմէ լքուած զոհերը:

Ասորիները մինակ չեն այս ճամբուն վրայ:

Մեր վիպական դիւրահաւանութեան եւ ուրիշներու քամնելի անպարոյականութեան առաջին զոհերը մենք եղանք:

Եթէ դաշնակիցները կատարած ըլլային մեզի հանդէպ եղած յանձնառութեանց նուազագոյնը, անշուշտ Ասորիներն ալ իրենց լեռներուն մէջ մնացած կ'ըլլային, փոխանակ սահմանէ սահման կանչէր արձակելու եւ ճզմուելու:

Մինչդեռ անոնք զիջանեցան ամէն ստորնութեան, եւ այսօր իրենց գլխուն վրայ կը պտտցնեն երէկուան «Աւազակապետ»ը, երկիւղածութեամբ կը շշնջեն անոր անունը, կը ղմայլին անոր աչքերուն վրայ...

Բայց, ի՞նչ օգուտ քրքրել աննախընթաց չնականութեանց էջերը:

Հիմնականը այն է որ, ուրիշ ատեն իրարու հետ չշփոթենք վէպն ու քաղաքականութիւնը, ատուելն ու իրականութիւնը:

Պատմութիւնը կրնայ կրկնուիլ միշտ: Ամէն ինչ առկախ է տակաւին: «Ի լինելութեան»:

Մարդիկ ի զուր կը փորձեն խաղաղութիւնը տեղաւորել «աբեւելեան կողմն աշխարհի»:

×

Մինչդեռ այստեղ, մեզի օգնութեան կը հասնի նոյն ինքն Աղաօղլու Ահմէտ.

— «Տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ներէ»:

Արդարե՛ւ: Ե՞րբ է տեսնուած որ, մէկ միլիոն ժողովուրդ հուրով, սուրով եւ ջուրով, կախաղանով եւ հրացանով, կացինով եւ եաթաղանով ոչնչանայ իր սեփական հողերուն վրայ, և անոր տեղը նստի ուրիշ մը,— այն որ լափեց իր արիւնը եւ քրտինքը:

Եթէ Ասորիները հանգիստ էին Թուրքիոյ մէջ եւ ուրիշներուն գործիք դառնալով իրենց գլխուն բերին պատմութեան վրէժը, հապա ի՞նչպիսի փախճան կրնանք նախատեսել այն ազգին եւ պետութեան համար որ կը կոչուին Թուրք եւ որ ձեռք ձեռքի տուած՝ պեան մէջ խեղդեցին դարաւոր ժողովուրդ մը:

Մեր միտքէն չէ անցած որ եւ է ժողովուրդ զրկել Աստուծոյ արեւէն:

Բայց, «պատմութիւնը մարդ չէ»:

«Տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ներէ»:

Եւ քանի որ ան ունի իր վրէժը,— անողոք վճիռը տրամաբանութեան եւ արդարութեան — Աղաօղլուները ի զուր կը յոխորտան:

Այդ վրէժ – վճիռէն չի կրնար խուսափիլ ոեւէ դահիճ, անհատ կամ թէ ազգ: Եւ ինչքան ալ զօրաւոր ըլլայ:

Դաշնագիրները, դնդացիրներն ու սուսերնակները չեն որ անխախտելի պիտի դարձնէ ո՛ր եւ է արիւնազանգ մարմին:

Արիւնը, աւերը եւ սուլթանական համատարած սարսափները մինչեւ Վիէննայի դուռները տարին Թուրքիան, բայց յետոյ քար քարի վրայ չմնաց:

Արիւնը, աւերը եւ իթթիհատական աննախընթաց արհաւիրքը կրցան ամայի եւ աւերակ տարածութեան մը վերածել Թրքահայաստանը, բայց չկրցան փրկել Մակեդոնիան, Թրակիան, Սուրիան, Միջագետքը, Արաբիան եւ միւսները:

Ազատագրուած այդ երկիրներն ալ — որոնց բարեկամութիւնը այսօր այնքան ցանկալի է Թուրքիոյ համար — ունեցան իրենց նահատակութեան, դառնութեան եւ անզօր կատաղութեան շրջանները:

Եւ սակայն, ուշ – կանուխ օգնութեան հասաւ պատմութեան վրէժը:

Ինչո՞ւ չպիտի հասնի նաեւ մեզի համար:

Մարդկային, պատմական, նոյն իսկ բնական ո՞ր օրէնքով բոլորը հատուցում պիտի ստանան իրենց թափած արեան համար, իսկ Հայը պիտի մնայ ճիտը ծուռ, իր համբանքին կէսը մատաղ տալով անդերձ:

Ո՛չ: Պատմութիւնը քէն կապած չէ մեզի: Անոր վրէժը գոյութիւն ունի նաեւ մեզի համար: Մանաւանդ մեզի համար, որովհետեւ խնկապէս որ մեր ողբերգութիւնը իր նմանը չունի ազգերու պատմութեան մէջ:

Բայց, կը թուի թէ մե՛նք ենք որ քէն կապած ենք մեր պատմութեան հետ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈԳԱԿԱՆ ԲԱՆԱԼԻ ՄԸ

— o —

Քանի մը շաբաթ առաջ Սոֆիայի մէջ գումարուեցաւ կարկտան ժողով մը, որ կը կոչուի «պուլկարահայ թեմական պատգ. ժողով»:

Պատգամաւորները յատկապէս ընտրուած, ուխտեալ հակադաշնակցականներ էին: Առնուազն ազգային կեանքէն «պէխապէր» մարդիկ:

Եւ բնականաբար իրենց որոշումները ալ պիտի տային այդ ուղղութեամբ:

Կ'ուզէ՞ք իմանալ մէկ երկուքը.—

Թեմական պատգ. ժողովը յետ քննութեան կը յայտարարէ որ.—

1) Գոյութիւն չունի ազգային ընդհանուր հեղինակութիւն ունեցող հաստատութեան մը որոշումը, որով եռագոյն դրօշակը ընդունուած ըլլայ ու եւ է ատեն իբր հայ ազգային դրօշ:

2) Այս երկրին մէջ գտնուած ազգային հաստատութիւնները՝ օրինաւորապէս ճանչցուած իբրեւ հանրային հաստատութիւններ՝ կրնան զարդարուիլ երկրին պետական դրօշակով միայն:

3) Որպէս ազգային տօն կ'ընդունուին միայն այն տօները, որոնք ընդունուած են Հայ. Եկեղեցւոյ պետ Ս. Աթոռի Վեհափառ Հայրապետին կողմէ եւ արձանագրուած են Հայ. Եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ:

4) Մայիս 28ը իբր ազգային տօն գոյութիւն չունի վերոյիշեալ տօնացոյցին մէջ, եւ չէ ընդունուած Հայ Եկեղեցւոյ Գերագոյն պետէն, ու իբր այդ որոշեց.

Վերոյիշեալ յայտարարութիւնները բերել ի գիտութիւն Թեմիս ազգային պաշտօնական հաստատութիւններու վարչութեանց, պահելու համար դաղութին ներքին անդորրութիւնը եւ Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը:

Ինչպէս կը տեսնէք, Սոֆիայի նոր իշխանաւորները ամէն ինչ կարգադրած են «օրինական» հիմերու վրայ: Համաձայն «Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ ընկալեալ սովորութեանց»:

Ու գտած են մոգական բանալի մը, — Տօնացոյց:

Անոնք իրենց խելքն ալ, պատիւն ալ ծրարած եւ ամփոփած են Տօնացոյցին մէջ:

Կը մնայ այս քառակուսի բանաձեւը տպագրել եւ տարածել ի լուր աշխարհի: Կամ ոսկետառ արձանագրել էջմիածնի տօնացոյցին մէջ, իբրեւ պատգամ իմաստութեան:

Հարցում մը, այս առթիւ,— Այս մարդիկը կամ իրենց նախորդները հրաման առա՞ծ էին էջմիածինէն, երբ ոչ – պուլկարահպատակները կը զրկէին ընտրական իրաւունքէ:

ՎԱՀԷ

ՑՈՅՑ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

— o —

Օգոստոս 24ին երկրորդ անգամ ըլլալով անծանօթներ քարկոծեցին Ազատ Որմնադիրներու նոր ակումբը եւ ջարդուփշուր ըրին ապակիները: Քարկոծողները կը պոռային.

— Կեցցէ՛ բանակը, կեցցէ՛ ազգայնականութիւնը:

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

— o —

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Օգոստոսի երրորդ շաբթուան ընթացքին, հարաւային սահմանին վրայ մաքսանենգութեան 62 դէպքեր պատահած եւ 68 մաքսանենգներ բռնուած են: Դէպքերէն ինը ընդհարումով եղած են: Մաքսանենգներէն երեքը մեռած եւ մէկն ալ վիրաւոր ձեռք անցուած են: Գրաւուած ինչքերն են, ձիերէն զատ, 2000 քիլօ մաքսի, 3000 քիլօ մեռնաշնորհի ենթակայ ապրանքներ, 13 հազար տետրակ սիկարի թուղթ, 5000 կտոր ատաղձ, հրացան մը եւ ռումբ մը:

— o —

ՍՈՒՐԻՈՅ մարզպանութիւնը արգիլեց բազմաթիւ թերթերու մուտքը: Ասոնց 32ը արաբերէն են եւ հակառակ ֆրանսական հոգատարութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԱՍՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Իրաքի կառավարութիւնը կը վարձատրէ

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՋԱՐԴՈՂ ԲԱՆԱԿԻՆ ՍՊԱՆԵՐԸ

Պաղտատէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, օգոստոս 27 թուականով.—

Կ'իմանամ թէ ազգային պաշտպանութեան նախարարութիւնը ատեանի բարձրացում շնորհած է այն բոլոր սպաներուն որոնք մասնակցեցան Ասորիներուն դէմ կատարուած գործողութեանց, մէջն ըլլալով հրամանատարը՝ Պէքիր Սըտքը պէյ: Կ'ըսուի թէ այս վերջինը զօրավարութեան պիտի բարձրանայ եւ պիտի կոչուի փաշա:

Իրաքցիները կ'ուրանան թէ իրենց բանակը ո՛ր եւ է վայրագութիւն գործած է, կը հաւաստեն թէ որ եւ է բռնութիւն չէ կատարուած կիներու դէմ եւ կը պնդեն թէ ըմբոստԱսորիներուն հանդէպ կատարուած գործողութիւնը այն էր ինչոր պիտի ընէր զինեալ ուժ մը՝ ապստամբներուն դէմ: Կ'աւելցնեն թէ յօշոտումները կատարուած են միայն Ասորիներուն կողմէ, որոնք վառած են երկու Իրաքցի սպաներու մարմինները եւ յօշոտած՝ քանի մը իրաքցի զինուորներու թեւերը: Իրաքի տեսակէտը պաշտպանողները կ'ըսեն թէ եթէ ասորական ապստամբութիւնը յաջողէր, ամբողջ հիւսիսային Իրաքը քաոս մը պիտի դառնար այսօր, որովհետեւ քրտական ապստամբութիւն մըն ալ կրնար պայթիլ: Գալով այն իրողութեան թէ մեծ թիւ մը կը կազմեն սպաննուած Ասորիները, դիտել կը տրուի թէ գրեթէ ամէն Ասորի ապստամբ վրան կը պահէր իր ամբողջ հարստութիւնը, որ միջին հաշուով կը հասնէր 50 ոսկիի:

Վարչապետ Էլ Կայլանի այժմ կը գտնուի Մուսուլ, դահաժառանգին հետ: Կ'ըսուի թէ երբ վերադառնայ Պաղտատ, ձայնարձակով լուսաբանութիւններ պիտի տայ վերջին դէպքերու մասին, մասնաւորապէս ծանրանալով այն մեղադրանքին վրայ թէ Ասորիները վառած են երկու Իրաքցի սպաներու մարմինները: Այս առթիւ արաբական թերթ մը կը գրէ.

— «Այսպէս ամբողջ աշխարհ պիտի լսէ ճշմարտութիւնը այս լեռնականներու վայրենութեանց մասին»:

Պաղտատի անթելի կայանը շատ զօրաւոր չէ. սակայն ծրագրուած ճառը պիտի լսուի հարեւան արաբական երկիրներուն մէջ եւ հաւանաբար մինչեւ Գահիրէ:

⁂ Սըրմա հանըմ, Պատրիարք Մար Շիմունի մօրաքոյրը, որ նախապէս խնամակալ էր, Պաղտատ հասաւ 24 հետեւորդներով եւ ծառաներով: Բոլորը մէկ պիտի ղրկուին Կիպրոս: Ասորի փախստականները կը պատսպարուին Մուսուլի մէջ:

Հայերէն յետոյ՝ Ասորիները

Անցեալ օր արտատպած էինք Ճիւմհուրիյէթի դիտողութիւնները ասորական օջախի մասին: Այս անգամ ալ «Վագըթ»ն է որ կը յոխորտայ, իր խմբագրապետին բերնով.

— «Ժուռնալ կը յանձնարարէ օջախ մը գտնել Ասորիներուն եւ այս առթիւ Թուրքիոյ Հէքեարի նահանգը յիշեցնելու չափ առաջ կ'երթայ: Մեզի համար անկարելի է այս մասին ամենափոքր ակնարկի մը անգամ հանդուրժել: Պետութիւնները կրնան Հէքեարին Ասորիներուն խոստացած ըլլալ, ի՞նչ պէտք ու իմաստ կայ այսօր խօսելու այս մասին: Ժուռնալ շատ լաւ գիտէ որ երբ Հէքեարին Ասորիներուն խոստացուած էր, Իզմիրը եւ Թրակիան յանձնուած էին Հելլէններուն, Կիլիկիան ալ՝ Ֆրանսացիներուն: Սեւրի դաշնագիրով որոշուած էր մահուան դատապարտել Թուրքիան եւ բաժնել անոր հողերը: Ժուռնալ, որ Հէքեարիին Ասորիներուն չտրուիլը սխալ մը կը նկատէ, արդեօք սխա՞լ կը նկատէ նաեւ այն պարագան որ Լօզանի դաշնագրով ջնջուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը:

Բնականաբար Թուրքիա ո եւ է միջամտութիւն չի կրնար ունենալ Ասորիներու օճախի խնդրին մէջ: Թուրքիա չի կրնար հանդուրժել որ ոչ միայն այս առթիւ խօսուի իր ո եւ է հողի մասին, այլ նոյնիսկ այդ տեսակ բան մը միտքէ անցնի: Բայց այս խնդրին մէջ միջամտութիւն մը կայ մեզի համար: Այդ ալ այն հաւանականութիւնն է որ Ֆրանսացիները Սուրիա կը փոխադրեն Ասորիները եւ մեր սահմանին մօտերը կը տեղաւորեն: Ֆրանսացիները, որոնք աւելի առաջ Հայերը հաւաքած են սահմանամերձ շրջաններու մէջ, այս ձեւով կրնան աւելի վտանգել մեր սահմանային ապահովութիւնը:

Հետեւաբար, մեզի համար անհրաժեշտ է մեծ ուշադրութեամբ հետեւիլ ասորական խնդրին»:

Թուրքերը կրնայի՞ն անտարբեր մնալ

«Միլլիյէթ» կը գրէ թէ վերջերս Ասորիները երկու անգամ փորձեր կատարեցին Թուրքիա մտնելու: Երկու հարիւր հոգի մասնակցեցան առաջին փորձին, որ կատարուեցաւ Զախոյի ճամբուն վրայ: Թուրք սահմանապահ զօրքը կրակ բացաւ դնդացիրներով եւ Ասորիները ետ քաշուեցան 30 մեռեալ ձգելով: Երկրորդ ընդհարումը տեղի ունեցաւ օգոստոս 11ին, երբ 100 Ասորիներ որոնք սահմանը անցած էին, մերժեցին իրենց զէնքերը յանձնել սահմանապահ զօրքին: Այս ընդհարման մէջ ալ 20 Ասորիներ սպաննուեցան:

Նոր հրամանագիր ոսկիի արտածման մասին

Նախագահ Րուզվէլթ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց օգոստոս 29ին, ոսկիի արտածման եւ արձանագրութեան մասին: Հրամանագիրը կը բաղկանայ երկու մասէ: Առաջինով արտօնութիւն կը տրուի գանձային նախարարութեան՝ ընդունիլ նոր հանուած ոսկին, ծախելու համար Դաշնակցային դրամատան միջոցաւ: Վաճառումները կրնան կատարուիլ «արտածելով օտար գնորդներու», պայմանաւ որ գանձային նախարարութիւնը վաւերացնէ եւ գիները որոշէ: Հրամանագրին երկրորդ մասը կը տրամադրէ հարկահաւաքներու միջոցաւ արձանագրել երկրին մէջ եղած ամբողջ ոսկին, դրամ ըլլայ թէ նիւթ: Անոնք որ հարիւր տոլարէն աւելի ոսկի ունին դրամով կամ իբրեւ մետաղ, պէտք է յայտարարեն 15 օրուան ընթացքին:

⁂ Առջի օր, Փարիզի սակարանին մէջ տոլարը իջաւ մինչեւ 17·71ի, իսկ անգլիականը՝ 81·31ի: (Առտուն՝ 81ի):

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԱՂՋԿԱՆ ԱՅԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

Երէկ հաղորդած էինք այլասերած աղջկան մը, Վիոլէթ Նոզիէռի ձերբակալութիւնը: (Անցեալ շաբթու թունաւորած էր իր հայրն ու մայրը: Հայրը մեռաւ ահռելի տանջանքներու մէջ, իսկ մայրը ուժգին ցնցումներ ունենալով, կրցաւ դուրս տալ թոյնը եւ այժմ կը դարմանուի):

Վիոլէթ ծնողքին մէկ հատիկն ըլլալով, կանուխէն շփացած, անտանելի դարձած էր: Ծնողքը իրեն համար խնայած եւ պահած էր 165,000 ֆր.ի գումար մը: Լաւ կրթութիւն տալու համար, լիսէ Ֆէնէլոն կը ղրկէին, բայց վռնտուեցաւ իբրեւ անառակ: Ո՛ր եւ է լուրջ բանով չէր զբաղեր: Օրը իրիկուն կ'ընէր ման գալով Քառթիէ Լաթէն, ուսանողներու հետ: Տասնըչորս տարեկանին վարակուած էր սեռական ահռելի ախտով մը:

Զանազան անուններով կը ներկայանար իր տարփածուներուն, սուտ պատմութիւններ կը շինէր իր կեանքի մասին, կ'ըսէր թէ հայրը կաթուածահար եղած է, թէ հարուստ են, թէ կ'ուզէ գրականութիւն ընել եւն.:

Առաջին հարցաքննութիւններուն մէջ, ամէն ինչ խոստովանած էր կատարեալ անպատկառութեամբ եւ պաղարիւնով: Պատմած էր թէ դեղագիրն ալ ինք շինեց, թոյնն ալ ինք խմցուց եւ մեղսակից չունի:

Երեքշաբթի իրիկուն յանկարծ լեզուն փոխեց, եւ սկսաւ պատմել թէ՝ կ'ատէր հայրը, որովհետեւ 12 տարեկանին պղծած էր զինք:

— Ինչո՞ւ բրիք այս բանը, հարցուց հարցաքննիչը: 160,000 ֆրանքի ժառանգութիւնը ստանալո՞ւ, 3000 ֆրա՞նք զողնալու կամ ձեր ուզածին պէս ապրելո՞ւ համար:

— Չէի ուզեր ընել, բայց պիտի ընէմ: Կ'արհամարհէի, կ'ատէի հայրս, երկար ատենէ ի վեր կ'ուզէի անհետացած տեսնել զայն: Երկու տարիէ ի վեր, միտքս կը լլկէր այս մտածումը: Կ'ուզէի սպաննել: Կ'ուզէի, բոլոր ուժովս: Որովհետեւ, պղծեց զիս, երբ 12 տարեկան էի: Այդ օրէն ի վեր վրաս ի գործ կը դնէր զարշելի բռնութիւն մը: Փարիզի մէջ իր գործը թոյլ չէր տար կաշկանդել զիս, բայց գիւղին մէջ կ'ուզէր որ մարդ չտեսնեմ: Անցեալ երկուշաբթի օր երբ բարեկամներուս նամակները գտաւ պայուսակիս եւ թուղթերուս մէջ, կատղեցաւ, նախանձի կատարեալ տեսարան մը սարքեց: Ցատկապէս միասին վար իջաւ մինչեւ փողոցը, որպէսզի մայրս չիմանայ իր բռածը... Կը կարծեմ թէ մայրս տեղեկութիւն չունի շատ մը բաներէ: Ես կ'ուզէի միայն հայրս սպաննել, իսկ մայրս՝ երբե՛ք: Առաջին անգամ մօրս տուի երեք դեղահատ, իսկ հօրս՝ վեց հատ: Երկուշաբթի օր աւելցուցի չափը, բայց միայն հօրս համար: Հայրս կը սպառնար սպաննել զիս, եթէ որ եւ է բան ըսէի մօրս կամ ուրիշին:

Ոչ ոստիկանութիւնը, ոչ ալ հանգուցեալ Պ. Նոզիէռի մտերիմները կը հաւատան այս այլանդակ պատմութեան: Ընդհակառակն, բոլորն ալ կը վկայեն թէ զոհը բնտանիք պատուական հայր մըն էր եւ թէ այլասերած աղջիկը, որ 18 տարեկան է, կ'ուզէ շփոթութեան մատնել դատաւորները:

— o —

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ թագաւորըդիարից եկաւ առջի օր, առանց պաշտօնական հանգամանքի: Երկու երեք օր հազիւ պիտի մնայ:

ՌՈՅԵԱՆ – ՓԱՐԻԶ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ գիծէն դուրս ելաւ Սոմիւռի մօտ: Ճեպընթացը կը սուրար ժամը 80 քիլոմեդր արագութեամբ, երբ երեք վակոններ դուրս ելան. Կառապետը ըսպաննուեցաւ, իսկ 25 հոգի վիրաւորուեցան, մէկը շատ ծանր:

«ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ» յօդուածին տակ, որ հրատարակուեցաւ երէկ, մոռցուած էր ստորագրութիւնը,— Սմբատ Ռստիկեան (նախկին հնչակեան):

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՄԻՍԻՈՆԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Էնկիւրիի վարիչները հաստատակամ հետեւողականութեամբ առաջ կը տանին Թրքացման քաղաքականութիւնը:

Միատարր ու միաձոյլ Թուրքիա մը կերտելու իրենց մոլուցքին մէջ կանգ չեն առներ որ եւ է խոչընդոտի առջեւ: Իրենց համար շատ դիւրին եղաւ ջնջել փոքրամասնութեանց իրաւունքները, զորս ընդունած էին հանդիսաւորապէս Լօզանի դաշնագրով: Այնպիսի ալաքուրքա միջոցներու դիմեցին, որ Հայը, Յոյնը եւ Հրեան իրենք նախաձեռնարկ եղան՝ հրաժարելու համար «փոքրամասնութեանց իրաւունքներ»էն, քանի որ Էնկիւրիի «բարենամ»վարչութեան տակ ոչ—Թուրք տարրերը շատ երջանիկ էին եւ գանգատելիք բան մը չունէին:

Նոր Թուրքիոյ վարիչներուն այս դիւրին «յաղթանակ»ը շատ հասկնալի էր: Բոլոր այն ոչ — Թուրքերը որ քէմալականութեան հաստատումէն վերջ չուղեցին կամ չկրցան մեկնիլ Թուրքիայէն, ի յառաջագունէ համակերպած էին արդէն ամէն բանի: Քէմալի բռնակալ ու զինուորական վարչութեան տակ ոչ ոք կրնար բերան բանալ անցած — դարձածներուն դէմ: Թուրքերը իրենք իսկ չեն յանդգնիր ունենալ դժգոհութեան որ եւ է արտայայտութիւն:

Այդ պայմաններուն տակ, Թրքացումը տեղի կ'ունենայ տասը տարիէ ի վեր՝ աստիճանական կերպով: Պետութեան աշխարհականացումը, լատինական տառերու որդեգրումը, տարազի բարեփոխումը եւ այլ բարեկարգութիւններ դերազանցապէս կը բխէին միաձոյլ Թուրքիա մը կերտելու ծրագրէն:

Բայց ինչ որ հասկնալի է ոչ—Թուրք փոքրամասնութեանց համար, անըմբռնելի պիտի նկատուէր օտար հիմնարկութեանց հանդէպ: Արդի Թուրքիան կապիտուլասիոնները ջնջելով, օտարներն ալ հպատակեցուց Թրքական նոր օրէնքներուն: Մասնաւորաբար օտար կրթական հաստատութեանց դէմ անողոք եղաւ ու յաջողեցաւ հետզհետէ Թրքացնել զանոնք ալ: Քանի մը Թրքուհիներու քրիստոնէացման պարագան պատրուակ բռնելով՝ աւելի եւս սաստկացուց հալածանքը օտար եւ միսիոնարական հիմնարկութեանց դէմ: Կրօնքը խղճի խնդիր հռչակելէ վերջ, ինչպէս բացարել աշխարհական կառավարութեան միջամտութիւնը նման հարցերու: Նման դէպքեր պատահած չըլլային ալ, կառավարութիւնը պիտի ընտրէր զանոնք՝ պատրուակ ունենալու համար ձեռքին մէջ:

Գաւառներու մէջ շատոնց արդէն փակուած էին բազմաթիւ ամերիկեան եւ ֆրանսական վարժարաններ, որոնց աշակերտները բացառապէս Հայեր, մասամբ ալ Յոյներ էին: Ներկայիս Պոլսոյ օտար վարժարաններն ալ սկսած են փակուիլ եւ կամ ենթարկուած են փակուելու վտանգին: Կրթական մարզին մէջ կատարուած բարենորոգումներէ վերջ, Էնկիւրիի վարիչները արգիլեցին Թուրք քաղաքացիներուն օտար վարժարան յաճախել: Միւս կողմէ Թրքական կրթական ծրագիրը ընդունելով, օտար թէ ոչ—Թուրք փոքրամասնութեանց վարժարանները այլ եւս տարբերութիւն չունին բուն իսկ Թուրք դպրոցներէն: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, այդ վարժարաններուն մէջ դասաւանդութիւնները պիտի կատարուին ամբողջովին Թուրքերէնով եւ մայրենի լեզուն պիտի աւանդուի շաբաթը քանի մը ժամ՝ իբրեւ լեզու, օտար լեզուներու պէս:

Ամերիկեան միսիոնարները Թուրքիոյ մէջ ունէին 9 քոլէճ եւ 43 Հայ Աքուլ: 1923ին հրատարակած իրենց պաշտօնական մէկ տեղեկագրին համաձայն, այդ թուականին բաց մնացած էին միայն 3 քոլէճ եւ 3 Հայ Աքուլ, միսիոնարութեանց հետ կապ ունեցող 1000 տեղական դպրոցներ լքուած էին, որովհետեւ անոնց սըոնւնդ. տւող ժողովուրդին 100էն 95ը սպաննուած կամ տարագրուած էր:

Վերջին անգամ որոշ սեղմումներու ենթարկուեցան Պոլսոյ ամերիկեան հիմնարկութիւններն ալ՝ «Րոպըրթ քոլէճն» ու աղջկանց վարժարանը, ինչպէս Ե. Ք. Ը.ը: Իսկ Թուրք թերթերը չեն քաշուիր խիստ քննադատութիւններ եւ յարձակումներ ընելէ:

Ահա՛ թէ ինչ կը գրէ Բէսիմլի Շարք ամսաթերթը՝ խմբագրական սիւնակին մէջ, ամերիկեան միսիոնարներուն դէմ.—

1. Եթէ պատահի որ խլամ մը, օրթոտոքս մը կամ կաթոլիկ մը յաջողին բողոքական դարձնել, կարծես թէ աշխարհի յաղթած են, անմիջապէս Ամերիկայի իրենց կեդրոնին կը տեղեկագրեն թէ «նոր հոգի մը վաստըկած են»:

2. Ժողովուրդը բողոքականութեան մղելու համար բազմաթիւ կրօնական գրքեր ձրի կը բաշխեն հոսհոն: Ու կը ծանուցանեն թէ սանոնք մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին Թուրքիոյ մէջ: Շարունակ Ամերիկա կը գրեն թէ իրենց ցանած բարի սերմերը? խիստ մօտ ատենէն մեծ հունձքեր պիտի տան:

3. Ամէն առթիւ կը կրկնեն թէ Թուրք մամուլի մէկ մասին կ'օժանդակեն եւ այդ միջոցներով իրենց նըպատակներն ու ծրագիրները պրոպականտ կ'ընեն:

Պայլ Հաուզի Պոլսոյ ներկայացուցիչները այս երեք ճակատէն իրենց կատարած գործերը, ունեցած գործունէութիւնները թունդ բողոքական Ամերիկացիներուն կը կլլեցնեն լուռ ուղղի վերածելով: Այդ բաները իբր մեծ յաջողութիւններ եւ յաղթանակներ կը ներկայացնեն եւ անոնց հարիւր հազարաւոր տոլարները կը քաշեն:

Այս գործելակերպը անոնց համար չահագործումի եւ առեւտուրի ընդարձակ գործ մը եղած է: Ամերիկայէն եկած դրամներուն խիստ փոքրիկ մէկ մասը — աչք ներկելու համար — այս նպատակներուն համար կը ծախսեն, մնացածովն ալ իրենք հանգստաւէտ կեանք կը վարեն:

Թուրք մամուլը ամէն ատեն անկեղծօրէն կատարած է իր պարտականութիւնը ըսելու համար որ Թուրք աշխարհական հանրապետութեան մէջ այսպիսի բացասական կրօնական պրոպագանդներ պէտք չէ թոյլատրուին:

Միսիոնարները կարգ մը չահերու փոխարէն յաջողած են ձեռք անցընել քանի մը Թուրքերէն թերթեր, ինչպէս կը տեսնուի իրենց հրատարակութիւններէն: Սակայն ոեւէ հայրենասէր, պարկեշտ, առաքինի Թուրք լրագիր կամ պարբերաթերթ չի կրնար գործիք դառնալ միսիոնարներու այս կրօնական պրոպականտներուն եւ գործիք չէ եղած: Ընդհակառակն միշտ անոնց դէմ գրած են: Հակառակ մամուլի այս յարձակումներուն եւ իրաւացի քննադատութեանց, «կրօնքը իրենց համար չահամիջոց դարձնող «հէրիֆ»ները ոչ մէկ պատասխան կրնան տալ, ջղջիկներու պէս մութին մէջ պահուըտելով այնտեղ գաղտագողի կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը»:

Այս եւ այս կարգի յարձակումներով Թուրքերը կ'ուզեն վերջին հարուածը տալ օտար հիմնարկութեանց, մինչեւ որ կատարեալ Թրքացում տիրէ բոլոր ճակատներուն վրայ:

«Մեծ» դաշնակիցները Լօզանի մէջ անձնատուր ըլլալէն վերջ, պէտք է սպասէին այս արդիւնքին:

Ֆրանսական դպրոցներուն դէմ հալածանքը աւելի մեղմ չէ: Պ. Էրիօ իր այցելութեան առթիւ պիտի դրաղէր նաեւ այս խնդրով: Սակայն աղդայնամոլ Թուրքիան երբեք տրամադիր չէ զիջելու այդ մարզին մէջ ալ:

Միատարր եւ միաձոյլ Թուրքիան պիտի իրականանայ վաղ թէ ուշ, քանի Էնկիւրիի վարիչները կը շարունակեն իրենց բիրտ քաղաքականութիւնը:

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅ — ՔՐՏԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

— o —

Պետհրատը լոյս ընծայեց հայ —քրտական բառարան մը, որ կը պարունակէ 10,000 բառ: Այս գործը առաջինն է ամբողջ աշխարհի մէջ:

Բառարանը խմբագրած են փրոֆէսէօրներ Ա. Խաչատրեան եւ Գ. Ղափանցեան: Իսկ բառապաշարը եւ ընդհանրապէս ամբողջ բառարանը կազմած են երիտասարդ քիւրտ ուսուցիչներն ու լրագրողները:

Պետհրատը պիտի հրատարակէ նաեւ քրտական լեզուի քերականութիւն մը:

ԹԱՆԷՆՊԵՐԿԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

եւ

Կովկասեան ճակատին ճառանցը

— • • —

Ինչպէս յայտնի է, մեծ պատերազմը սկսուելուն պէս գերմանական զօրքերը արշաւեցին Փարիզի վրայ եւ կարողացան յառաջանալ մինչեւ Մառն գետը: Ռուսական զօրքերն էլ իրենց հերթին սկսան արշաւել Պերլինի ուղղութեամբ եւ յառաջացան մինչեւ Մազուրեան լճերը: Ռուսական յաջող արշաւանքը ստիպեց գերմանական Գերագոյն Հրամանատարութեան արեւմտեան (ֆրանսական) ճակատից իր զօրքերի մի մասը փոխադրել արեւելեան (ռուսական) ճակատը եւ ռուսական ճակատի 20րդ զօրաբանակի հրամանատարին հեռացնելով, հանգստի կոչուած զօրավար Հինտէնպուրկին նշանակել հրամանատար եւ զօր. Լիւդէնտորֆին սպայակոյտի պետ:

Ռուսական եւ գերմանական յառաջապահ գնդերի առաջին բախումը տեղի ունեցաւ 1914 օգոստ. 24ին: Գերմանական զօրքերը դանդաղօրէն յետ նահանջեցին: Ռուսական բանակի աջ թեւը գրաւեց Ալլէնշտէյնը, իսկ կենտրոնը յառաջացաւ Տաննենպէրկի ուղղութեամբ: Ռուսական հրամանատարութիւնը իրեն նպատակ էր դրել գրաւել Օստէրոտէի երկաթուղիի հանգոյցը: Օգոստ. 26ին գերմանական զօրքը նորից կռուից խուսափելով շարունակեց իր կանոնաւոր նահանջը:

Ռուսական բանակի հրամանատար Զօր. Սամսոնովը, տեղեկանալով որ գերմանացիները օգնական ուժերի են սպասում եւ կռահելով որ գերմանական զօրքի նահանջը Զօր. Հինտէնպուրկի ռազմագիտական խաղն է, որ նպատակ ունի ռուսական զօրքերը քաշել մինչեւ Մազուրեան ճահիճները որտեղից փրկութիւն չկայ, որոշում է կենտրոնի զօրամասը յետ քաշել, թեւերը ամրացնելու համար: Այս առթիւ արդէն պատրաստ էր համապատասխան հրամանագիրը երբ որ Գերագոյն Հրամանատարութեան կայանից Սամսոնովին ներկայացաւ գլխաւոր սպայակոյտի սպայ բարոն Կէյլէրը եւ յանձնեց ստրատեգ Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեւիչի նամակը, սպայակոյտի պետ զօր. Ժիլինսկիի ստորագրութեամբ եւ կնիքով: Զօր. Ժիլինսկին իր գրութեան մէջ յայտնում որ մինչեւ հիմա չէ գրաւած Օստէրոտէն եւ հրամայում է շարունակել յառաջխաղացումը եւ ճակատամարտել գերմանական 20րդ զօրաբանակի դէմ, խոստանալով յաջորդ օրն եւեթ օգնական ուժեր հասցնել:

Զօր. Սամսոնովը նամակը կարդալուց եւ Զօր. Ժիլինսկու ստորագրութիւնն ու կնիքը քննելուց յետոյ, սուրհանդակ սպայ բարոն Կէյլէրին դառնալով ասում է.

— Ցայտնեցէք Նորին Բարձրութեան որ հրամանը կը կատարուի: Վաղը ես կը ճակատամարտեմ գերմանացիների դէմ, մինչեւ երեկոյ Օստէրոտէն գրաւելու մտադրութեամբ:

Հարիւրապետ բարոն Կէյլերը հրաժեշտ տալով ուղեւորւում է իր սաւառնակի մօտ, որով գերագոյն հրամանատարութեան կայանից եկած է լինում եւ նոյն սաւառնակով վերադառնում է գերագոյն հրամանատարութեան կայանը՝ Վարշաւայի ուղղութեամբ:

Յաջորդ առաւօտ (օգոստ. 27ին) Զօր. Սամսոնովը համաձայն իր խոստման, իր զօրքերը յառաջ է քշում Օստէրոտէի ուղղութեամբ եւ Մազուրեան ճահիճների մէջ է ընկնում Զօր. Հինտէնպուրկի նախօրօք պատրաստած ծուղակը, որտեղ ռուսական երկու հարիւր հազարից բնտիր բանակից շատերը ջարդւում կամ գերի են ընկնում եւ շատ քչերին միայն յաջողւում է մազապուրծ ազատուել:

Հետեւեալ օրը Զօր. Սամսոնովը գերագոյն հրամանատարութիւնից պահանջում է նամակով խոստացուած օգնական ուժերի չուտափոյթ առաքումը: Այդ ատենն է որ բանից պարզւում է որ գերագոյն հրամանատարութիւնը բարոնԿէյլեր անունով սպայ չունի եւ ոչ էլ որ եւ է մէկի միջոցով զօր. Ժիլինսկի ստորագրութեամբ յարձակողականի եւ օգնական ուժեր ուղարկելու խոստումով հրամանագիր է ուղարկուած: Զօր. Սամսոնովը տեսնելով որ ինքը դաւադրութեան զոհ է գնացել, վերջ է տալիս իր կեանքին: Գերմանացիների տարած Տաննէնպերկի մեծ յաղթութիւնը ռազմական պատմութեան մէջ խոշորագոյն դրուագներից մէկն է: Այս է պատճառը որ Գերմանացիները ամէն տարի օգոստ. 27ին հպարտութեամբ տօնում են Տաննէնպերկի յաղթութեան տարեդարձը: Աւելի հպարտութեամբ կատարեցին այս տարի, կիրակի օր:

Գերման զինուորականների վերջերս լոյս տեսած յուշերից պարզւում է, որ գերմանական գլխաւոր սպայակոյտը տեղեկանալով զօր. Սամսոնովի ծրագրին, այն է կենտրոնի զօրքերը ետ քաշելով, թեւերը ամրացնել, որպէս զի Տաննէնպերկի ուղղութեամբ արշաւելիս չընկնեն թշնամու ծուղակը, պատրաստած էր ռուսերէն մի նամակ ռուս. գերագոյն հրամանատարութեան սպայակոյտի պետ զօր. Ժիլինսկու կեղծ ստորագրութեամբ եւ կնիքով եւ իր ռուսագէտ եւ քաջ սպաներից մէկին սաւառնակով ուղարկել զօր. Սամսոնովի մօտ, «ռուսական գերագոյն սպայակոյտի սպայ, գլխաւոր Բարոն Կէյլեր» անունով: Սպան մեծ յաջողութեամբ կատարելով իր վրայ դրուած վտանգաւոր եւ պատասխանատու պարտականութիւնը անվտանգ վերադառնում է գերմանական հրամանատարութեան բանակատեղին: Այս հերոս սպայի ողջ լինելու պատճառով է որ առայժմ թաքցնում են իր ինքնութիւնը:

Ռուս նախկին զինուորականների համար հիմա է միայն պարզւում Սամսոնովի բանակի ջարդուելու եւ իր ինքնասպանութեան իսկական պատճառը:

Գերմանական ճակատի կրած այս սոսկալի կորուստն էր պատճառը, որ մինչեւ հեռաւոր Սիպիրիայի զօրքերը գերմանական ճակատ հասցնելը, կովկասեան զօրքերի մեծ մասը, որ զօրահաւաքի ենթարկուած պահւում էր ռուս — թրքական հաւանական պատերազմի համար, անմիջապէս փոխադրուեցաւ գերմանական ճակատը, Սամսոնովի ջարդ ու փշուր եղած բանակը լրացնելու համար: Երբոր պայթեց ռուս—թրքական պատերազմը կովկասեան զօրքերի մեծագոյն մասը արդէն փոխադրուած էր գերմանական եւ աւստրիական ճակատները եւ մընացած ռուսական փոքրաթիւ զօրքերը թէեւ սկզբնական շրջանին յաջողեցին յառաջանալ Վանի, Մուշի եւ Կարինի ուղղութեամբ, բայց շուտով ստիպուած եղան թրքական գերազանց ուժերի ճնշման տակ նահանջել:

Եթէ Սամսոնովի բանակի պարտութիւնը այնպիսի արագութեամբ եւ ուժգնութեամբ տեղի չունենար, կովկասեան զօրքերի մեծ մասը հաւանաբար չէին փոխադրուի գերմանական ճակատը եւ ռուս — թրքական պատերազմը սկսուելու ժամանակ կովկասեան ճակատի վրայ պատրաստ մի քանի հարիւր հազարից բանակով կարելի կը լինէր շատ կարճ ժամանակամիջոցում գրաւել մի շարք հայկական վիլայէթներ եւ մի քանի հարիւր հազար Հայեր եւս փրկել թրքական կոտորածից:

Գերմանական հրամանատարութեան կազմակերպած մի ռազմագիտական ճարպիկ խաղի պատճառով Սամսոնովի բանակի մէջ բազմաթիւ հայ զինուորականների կորուստից բացի Տաննէնպերկի մօտ գերմանացիների ձեռք բերած խոշոր յաղթութիւնը չափազանց ծանր կորուստների արձագանգ եղաւ՝ մեզ համար ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող տաղայ ռուս — թրքական պատերազմի ընթացքին:

Ահա թէ ինչու համար Գերմանացիների համար եթէ օգոստ.27ը յաղթանակի եւ ցնծութեան տօն է, Ռուսների եւ գլխաւորապէս մեզ համար սուգի օր է:

ԲԵՆՕ

ՄԻՆՉ ՕԴԱՆԱՒԸ ԿԸ ՎԱՌԷՐ...

— o —

Փարիզ — Մարսէյլ գծին վրայ բանող օդանաւ մը 2500 մեդր բարձրութեան վրայ կը յածէր Նիվէռնէի վեբեւ Տիկուանի եւ Մուլէնի միջեւ, երբ բոց մը սկսաւ բարձրանալ շարժանիւէ մը: Օդանաւորդը առանց պաղարիւնը կորսնցնելու հրամայեց հեռագրիչին վար ցատկել անկարգելով մը:

Արդարեւ, հեռագրիչը վար իջաւ ողջ առողջ եւ քալելով արկածին լուրը հաղորդեց առաջին կայանէն: Իսկ օդանաւորդը, որ շարունակած էր նաւարկութիւնը, ապահով հասաւ Պոռնի օդակայանը եւ յանձնեց թղթատարական պայուսակները:

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հունձը առատ է, բայց...

— • • —

Եւրոպական մամուլը կը շարունակէ տակաւին լուրեր հրատարակել սովին մասին, որ կը տիրէ Ռուսիոյ մէջ: Մասնաւորաբար Ուկրայնան է, որ մատնուած է անօթութեան սարսափին: Մոսկուայի կառավարութիւնը օտար դրօշակիրներուն արգիլած է այցելել Ուկրայնան, ծածկելու համար ահաւոր տեսարանները, որ կը պարզուին այնտեղ: Եւ սակայն լուրերը կը տարածուին, անօթիներու աղաղակը կ'անցնի սահմանները:

Մաթէն կը հրատարակէ տեղեկութիւններ, զորս իրեն կը հաղորդեն երկու Ամերիկացիներ: Այս Ամերիկացիները, այր եւ կին, Ուկրայնայէն Ամերիկա գաղթած էին պատերազմէն առաջ, 1913ին: Այնտեղ հաստատուած ամերիկեան հպատակութիւնն ընդունած, գործի տէր դարձած էին այլ եւս: Իրենց ծնողքը եւ ազգականները կը մնային Ուկրայնիոյ իրենց գիւղերուն մէջ: Այս վերջին տարիներուն իրենց ծնողքը շարունակ դրամ կը խնդրէին: Պահանջուած դրամը կը ղրկուէր եւ պաշտօնապէս իրենց կը հաղորդուէր նաեւ թէ ղրկուած դրամը յանձնուած է տեղը:

Երբ, անցեալ ամառուն, ամերիկացիներու դրօշակիրներու խումբ մը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ռուսիա, այր եւ կին այս երկու նախկին Ուկրայնացիներն ալ կը միանան խումբին եւ Ռուսիա կ'երթան: Մոսկուայի մէջ արտօնութիւն կը ստանան այցելելու իրենց ծննդավայրը, նախ անոր համար, որ գիւղացի էին, երկրորդ որովհետեւ կը խոստանային ստանձնել կոլխոզի մը վարչութիւնը: Երբ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Կիեւ, իրենց կը թելադրուի ուտեստ առնել իրենց հետ:

Կը հասնին Կիեւ: Քաղաքը չէ փոխուած, բայց բնակչութիւնը, — ուժասպառ, հալումաշ, հիւանդ, կորաքամակ, անոնց աչքերը պայթելու աստիճան բաց, տխուր եւ լռիկ: Խօսելու ոչ տրամադրութիւն ունին ոչ ալ վարժութիւն կարծես: Կիեւէն կ'անցնին գիւղերը, դէպի Պոլոլիա, Պիլարիվկա, — ո՞ւր են երբեմնի գեղածիծաղ գիւղերը, տխուր աւերակներ, յուսահատ լռութիւն մը, հաչող շուներ, գերեզմանային երեւոյթ: Ահա իրենց ծննդավայրին մէջ: Ուռած եւ մերկ սրունքներ, կուչկոտուած վէրքերով, ցնցոտիներու մէջ, դարչելի հոտ մը բոլորին վրայ:

Ամերիկացիները չեն կրնար ճանչնալ իրենց մայրը առաջին առթիւ, այնքան փոխուած կը գտնեն զայն: Այստեղ կ'իմանան որ իրենց ղրկուած դրամը չէին ստացած: Հապա ո՞ւր կը տրուէր թէ դրամը տեղը յանձնուած է: Գիւղացիները կանաչութիւն չեն ձգած, կերած են ամբողջ: Գիւղացիները կը պատմեն նաեւ մարդակերութեան դէպքեր, այսպէս եղած են ծընողքներ, որ կերած են իրենց երախան, իսկ նոր թաղուած դիակներ ուտելու դէպքերը սովորական դարձած են այլեւս: Գիւղեր կան, որ հետզհետէ կը պարպուին: Սովը կը հնձէ: Պատերազմը գիւղերէն այնքան կեանք չէր մարած որքան սովը:

Այսուհանդերձ ոչ մէկ տրտունջ, ոչ մէկ ընդվզում: Բոլորը կը վախնան, պզտիկ շշուկ մը կառավարութեան ականջը կը հասնի: Բերան մը հացի համար շատեր իրար կը մատնեն: Ու փակ են բերանները, ինչպէս պարապ են բերանները:

Ամերիկացիները սարսափով կը թողուն Ուկրայնան, այն որ «Եւրոպայի ցորենի շտեմարանը» կը կոչուէր, այսօր հատիկ մը ցորենի կարօտ:

Թէեւ պէտք է ըսել թէ կը ծփա՞ն ցորենի արտերը: Բայց այդ արտերուն գլուխը կանգնած են կառավարական պահակներ, զէնքը ուսին, տեղն ու տեղը սպաննելու արտօնութեամբ ով որ կը գողնայ «պետութեան սեփականութիւնը»: Ու մինչ խրճիթներուն մէջ կը մեռնին մարդիկ անօթի, արտերուն մէջ կը ծփայ ցորենի ծովը:

Հունձքը առատ է այս տարի:

Մահուան հունձքն ալ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

Այս կիրակի օր, 3 սեպտեմ[...] Փութպոլի եղանակը պաշտօնապ[...] բացուի Ֆրանսայի մէջ, «փրոֆէս[...]նէլ» խումբերու ախոյեանութեան [...] ցումներով. անցեալ տարուան [...] խումբերուն լաւագոյն 13ը կազմ[...] «ազգային բաժանում»ը, իսկ [...] մնացեալ եօթով եւ նոր արձան[...]ուող խումբերով կազմուած են [...] երկրորդ կարգի բաժանումներ, [...] սիսային եւ հարաւային Ֆրան[...] համար: Եղանակին վերջաւորու[...] երկրորդ դասակարգերուն առաջ[...]րը եւ ազգ. դասակարգին վերջի[...] մրցելով պիտի որոշեն ազգային [...] սակարգին մէջ մտնելիք խումբ[...] Անցեալ տարուան վրայ հիմն[...] մեծ յաջողութիւն մը կը նախատ[...] «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու մ[...]ներուն համար. տարակոյս չկա[...] օտար փորձառու խաղացողներ[...] ջակցութիւնը մեծապէս կը բարձ[...] ֆրանսական խումբերուն եւ խա[...]ցողներուն խաղը. ասիկա հաս[...]ուեցաւ անցեալ տարի Ֆրանսայ[...] գային խումբին մրցումներով: [...] տարի որ գեղեցիկ հեռապատկե[...] գծուած է Ֆրանսացիներու [...] առջեւ, ոչ մէկ կասկած թէ անոն[...] մէն ջանք իգործ դնեն աւելի եւ [...] առաջդիմելու համար: Այդ հետա[...] կերը այն հրաւէրն է զոր Անգլի[...]բաւ Ֆրանսայի՝ երկու երկիրն[...] ազգային խումբերուն միջեւ [...] մը կատարելու համար յառա[...] դեկտեմբերին Լոնտոնի մէջ իսկ [...] րանսա 1931ին Փարիզի մէջ յաղ[...] ըլլալով Անգլիոյ պէտք պիտի [...] այս տարի երթալ իրենց երկրի[...] իսկ դէմ դնել հռչակաւոր վարպ[...]րուն:

Ֆութպոլի եղանակին բաց[...] հետ հրապարակի վրայ կը վե[...]ւան Հայ ֆութպոլի բազմաթիւ [...]բերը — լաւ պիտի ըլլար [...] «խմբիկ»ները եւ իրենցմէ [...] «Ֆութպոլ Գիլուպ Արմէնիէն» [...] է անցեալ կիրակի 0—8ով ծանր [...]տութիւն մը կրելու Ռուալի խում[...] կը հրաւիրենք հայ խումբերը [...] աւելի համեստ ըլլալ եւ իրենց [...]ղութեննէն վեր կարողներու [...] զարնել. վերջացած է այլեւս [...] համար յաջողութիւններու [...] կարելի չէփորձեր կատարել հա[...]բելու ֆրանս. մեծ խումբերուն [...] իրենց տրամադրութեան տակ [...]ներու այլազանութիւն եւ ճ[...] ունին: Հայ ֆութպոլիստներ[...] մնայ խաղալ համեստ խումբեր[...] առանց մեծ յաւակնութիւններ[...] ֆութպոլ խաղալով քիչ մը մար[...] մարզ ըրած ըլլալու համար: Այ[...] սակէտը պիտի ընդգրկեն այ[...] այն տղաքը որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի [...] տակ ֆութպոլ պիտի խաղան:

** Անցեալ շաբաթ եւ կիրակի օ[...] Հէլսինկֆորսի մէջ ֆրանսական [...] լէթիզմի խումբը մրցեցաւ Ֆին[...]տայի խումբին դէմ եւ պարտուե[...] 66ի դէմ 103 կէտով: Ֆրանսացի[...] 16 մրցումներէն միայն երկուքը [...] հեցան շնորհիւ Ռօպէր Փօլի (ն[...]րութիւն 7 մէթր 03 ս.) եւ Վի[...] (սկաւառակ՝ 45 մէթր 97 ս.), [...] բազմաթիւ մրցումներու մէջ [...] երկրորդութիւնը, այնպէս որ [...]ռակ կէտերու մեծ տարբերու[...] մրցումը բաւական հետաքրք[...] եղաւ: Ֆինլանտացիները ա[...] խաղերու մէջ աշխարհի զօր[...]գոյններէն ըլլալով իրենց յա[...]թիւնը նախատեսելի էր: Ֆրան[...]ները երկու շաբաթէն ծանր դ[...] առջեւ պիտի գտնուին, երբ [...] մէջ ընդունին Գերմանիոյ [...] այցելութիւնը. պիտի խօսի[...] մրցումին մասին:

Մինչ այդ՝ Լատումեկ, վազ[...] բանտաց մեծ ախոյեանը, [...] Փէրշինկի մէջ հազիւ քանի մը [...] բիւրեակ հանդիսատեսներու [...] մէկ քիլօմէթրը կը վազէր 2 վ[...] 26 մէկ հինգերորդ երկ.էն, [...] ցարդ այս տարի ձեռք բերուած [...] գիւնքներուն լաւագոյններէն [...] խօսուի իր եւ Ֆինլանտացի [...] (որ կախակայուած է նոյնպէս [...] թէօրի հանդամանքին դէմ [...]չած ըլլալով, ինչպէս եւ Լատում[...] միջեւ մրցումի մը մասին որ հա[...]բար տեղի ունենայ Փարիզի մէ[...] օրէն:

** Այս շաբթու Թօրինոյի [...] սկսին Միջազգային Ուսանողա[...] ղիմպիականին խաղերը 32 ազ[...] ուսանող մարզիկներուն մասնակ[...]թեամբ, եկած Եւրոպայի գրեթէ [...]լոր երկիրներէն, Ասիայէն եւ Ամ[...] կաններէն: Բոլոր ազգերու ներկ[...] ցուցիչներն ալ կը մասնակցին [...]

...այս աշունէն սկսեալ :

Ժ. Ե.

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Տաղանդաւոր դերասան Ա. Շահխաթունիի յանձնուած է գլխաւոր դեր մը Փէկր Պընուայի Լա Շաթըլէն տիւ Լիպան գործին շարժանկարին մէջ: Շահխաթունի ներկայիս կը գտնուի Աւստրիական Թիրոլի մէջ, ուր այդ գործին համար տեսարաններ կ'առնուին: Ցետոյ Շահխաթունի խումբին հետ կը մեկնի Պէյրութ, առնելու համար քանի մը անհրաժեշտ տեսարաններ, որբեւ արտաքին ձեւաւորում ըլլալու շարժանկարին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

— օ —

Սեպտեմբեր 17ին տեղի պիտի ունենայ Հայաստանեան մարմնամարզական Ողիմպիականը: Օգոստոս 4ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդի նիստը, որ զբաղեցաւ ողիմպիականին նախապատրաստական աշխատանքներով: Այս նիստին կը մասնակցէին մարմնակրթութեան բոլոր ձեւերու դատաւորները, թիւով 50 հոգի, (գնդախաղ, պասքէթ—պոլ, թէնիս, աթլեթիզմ, ըմբշամարտութիւն, եւլն): Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդի փոխ — նախագահ Աբրահամեան զեկոյց մը կարդաց այն դերին մասին, զորս պիտի կատարեն դատաւորները ողիմպիականին մէջ: Ցետոյ տեղի ունեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւն, մանաւորապէս ողիմպիականի կարգապահութեան մասին:

Ողիմպիականին մէջ տեղի պիտի ունենայ նաեւ ճատրակի մրցում մը, այդ մտքով մասնակցութեան հրաւէր ղրկուած է ճատրակի Անդրկովկասեան ախոյեան Գոգլիձէի:

⁂ «Խորհ. Հայաստան» (6 օգոստ.) իր չորրորդ էջը յատկացուցած է ողիմպիականի նախապատրաստութեան լուրերուն: Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ շարժանկարի ձեւով պատկեր մը, տալով տեսարաններ մարզական զանազան փորձերէ, դժբախտաբար անճանաչելի, ցեխի նման պատկեր մըն է:

Նոյն թերթը կը գրէ.—

Մարզական խաղերը, մանաւորապէս գնդախաղն ու թէնիսը, Հայաստանի մէջ սկսաւ տարածուիլ 1923էն աղին: Երեւանէն ու Լէնինականէն զատ, այդ խաղին ասպարէզ գտան նաեւ Գորիսի, Վաղարշապատի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Այսօր, Հայաստանի մարզական կազմակերպութեան 10րդ տարեդարձին, մարզախաղերու կը մասնակցին 7 — 10 հազար հոգի: Ներկայիս գնդախաղը, պասքէթ—պոլը եւ վալէյ — պոլը տարածուած են Հայաստանի բոլոր անկիւններուն մէջ, իսկ Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ բաւական տարածուած է թէնիսը:

Մարզական կազմակերպութեան զարգացման տեսակէտով, մեծ նշանակութիւն պիտի ստանայ Երեւանի մէջ «Դինամօ» ընկերութեան մարզարանին, ինչպէս նաեւ Լէնինականի ու Ղարաքիլիսայի մարզարաններուն շինութիւնը: Գործարաններու եւ կոլխոզներու բանուորութիւնը հետզհետէ կուգայ ստուարացնելու մարզիկներու այս բանակը:

Այժմ կը խորհին վերաքննել մարզախաղերու մեթոտը, որպէսզի կարելիութիւն ստեղծուի գործարաններու եւ գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներուն մասնակցիլ մարզական աշխատանքներու:

ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ.— Հայաստանի մարզական կազմակերպութիւնը 10 տարուան մէջ աճած է մեծ չափով: Եթէ 1925ին ունէր մարզախաղի 30 խմբակներ 1200 մարզիկներով, 1932ին այդ խմբակներու թիւը կը հասնէր 183ի, մարզիկներուն թիւը՝ 15,387ի, 14,337ը այր, 1050ը կին: Մեծ մասով բանուորներ են, 13 125 հոգի: 1933ին կազմակերպութիւնը արդէն դարձած է հսկայ բանակ մը, 25,000 հոգիով:

ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ԵՐԿՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ ՄԷՋ.— Հայաստանի ինչպէս ուրիշ կազմակերպութիւններու, նոյնպէս մարմնակրթական կազմակերպութեան հիմնական նպատակն է նպաստել երկրին ինքնապաշտպանութեան գործին, տարածել «Պատրաստ աշխատանքի»ի եւ «երկրի պաշտպանութեան» յանձնաշանները: 1932ին պէտք էր յանձնուէր 4200 յանձնաշան, յանձնուեցաւ 2795: Այս թերացման պատճառն այն է որ կարգ մը կազմակերպութիւններ դանդաղ կը շարժին:

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Ժամանակ մը անհատներ էին, որ մարզական բարձր մրցանիշերու կը տիրանային: 1930ին սկսաւ շարժումը ծաւալիլ եւ 1931 — 1932ին կազմակերպուեցան 150է աւելի գործարանային, 13 շրջանային եւ 1 քաղաքային ողիմպիական: Այս տարի համահայաստանեան ողիմպիականի նախօրեակին կը յուսացուի որ նման ողիմպիականներու թիւը հասնի 250ի: Այդ համահայաստանեան ողիմպիականին մէջ է, որ փորձի պիտի դրուին զանազան ողիմպիականներու մրցանիշերը:

Այս ողիմպիականներէն զատ, Հայաստանի մարզական կազմակերպութիւնները մրցումներ կատարելու գացած է նաեւ Մոսկուայի, Թիֆլիզի եւ Բագուի մէջ:

Այսպէս օրինակ Բագու — Երեւան գնդախաղի մրցումը, որուն մանրամասնութիւնը ստորեւ:

ԲԱԳՈՒ – ԵՐԵՒԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

— օ —

Օգոստոս 10ին Երեւանի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում մը Երեւանի շինութեանց բանուորներուն եւ Բագուի նաւթահորերու բանուորներուն միջեւ: Բագուի խումբը կը բաղկանար 14 հոգիէ:

Ներկայացող խումբը մէկն է Անդրկովկասի լաւագոյն եւ զօրաւոր խումբերէն: Վերջին 6 տարուան ընթացքին Անդրկովկասի ախոյեանն է: Թիֆլիզի մէջ Բագուն 2 — 2ով հաւասար մնացած էր վերջերս, իսկ Գանձակի մէջ՝ յաղթական 7 — 3ով: Խումբը կը գտնուէր Շամիլովի ղեկավարութեան տակ:

Երեւանի խումբը կը գտնուի Պոտոյեանի ղեկավարութեան տակ: 11 երիտասարդներ, արեւավառ դէմքով, կարճ հասակով, ամրակուռ կազմուածքով:

Բագուցիները չիկաւոր են, բարձրահասակ:

Օրուան դատաւորն է Ս. Ամիրխանեան: Խումբերուն պետերը կ'ողջունեն իրար: Դատաւորին սուլիչը կը հնչէ: Խաղը կը սկսի: 10 վայրկեան յետոյ Երեւանի բերդը կը ծակեն Բագուցիները: Այդ պահուն կը բարձրանայ Երեւանի ծանօթ փոշին, հովը ոչ միայն փոշիի ամպ մը կը բարձրացնէ, այլ եւ կը քշէ գնդակը: Բայց նոյն օգնութեամբ կը շարունակուի խաղը: Եւ ահա Արամ Աճէմեան կը ծակէ Բագուցիներուն բերդը: Առաջին կիսախաղը կը լրանայ մէկի դէմ մէկով:

Կը վերսկսի երկրորդ կիսախաղը, տաք եւ եռանդագին: Խաղացողները քրտինքի եւ փոշիի մէջ: Կատաղի պայքար մը երկուստեք: Երեւանի բերդապահը, Եաշա Զավգորոդնի, քանիցս կը փրկէ բերդը, բայց յանկարծ մրցակիցներու ոտքի հարուածով կը վիրաւորուի: Վիրաւորը կը շրջապատեն բժիշկները, մինչ դայն կը փոխարինէ Գարուշ Բողարջեան: Երկրորդ կիսախաղը, որ կը տեւէ 40 վայրկեան, կը վերջանայ երկու կողմին ալ մէկ — մէկ յաղթանակ: Այսպէս Բագու եւ Երեւան կը մնան հաւասար, 2 — 2:

ԱՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՆԳՉԻՆ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

— օ —

Գեղեցիկ, ծաղկազարդ սարալանջին վրայ է ինկած Ծաղկաձորի ճամբարը, ուր հանգչելու եկած են արիները: Այստեղ հաւաքուած՝ կը կազդուրուին Երեւանի, Կոտայքի, Ղամարլուի, Վեդիի, Ախտայի «հարուածային» աշակերտները, մօտ 1300 հոգի: Ճամբարը միջազգային ընտանիք մը դարձած է: Այստեղ հայ երեխաներու հետ միասնաբար կ'ապրին 60է աւելի Ռուսեր, 40է աւելի Թուրքեր, Քիւրտեր, Հրեաներ:

Այս տարուան ճամբարը, բաղդատելով անցեալ տարուան ճամբարին հետ, մեծ յաջողութիւն ունեցաւ: Նախ 80 նոր վրաններ, յետոյ առանձին ճաշարան, փուռ, (խնայողութեան համար տեղ տրուած), բուժարան, հիւանդանոց: Ճամբարը ունի ուսուցիչներ եւ մարզիկներ: Դժբախտաբար պակաս կուգան վրանները, այս պատճառով իւրաքանչիւր վրանի տակ կը պառկին, 16 հոգիի փոխարէն, 17—18 հոգի, նոյնիսկ 19 — 20 հոգի:

Ճամբարին մէջ կայ ձայնասփիւռ մը եւ շարժանկար մը, որոնք երկուքն ալ չեն գործեր: Բայց հրաշալի կերպով կ'աշխատին մարզական, զբօսանքի, զինուորական եւ այլ բաժինները: Այսպէս, հանդէսներ կը տրուին, բարձրաձայն հրապարակային ընթերցումներ կը կատարուին, յուշատետրերու խմբագրութեան փորձեր, պատի լրագիրներ, իրիկնային զրոյցներ, պարեր, նշանառութեան դասեր, կենդանի լրագիր: «Խորհ. Հայաստան» այս առթիւ կը հրատարակէ տեսարաններ ճամբարին նման աշխատանքներէն, — այսպէս խումբի մը զինավարժութեան դասաւանդութիւնը, խումբ մը աղջիկներու շուրջպարը, յոգնախուռն բազմութեամբ հանդէս մը, կենդանի լրագրի մը փորձը (արիները իրենք են որ կը ձեւացնեն լրագիրը):

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

— օ —

Երեւանի մարզարանին մէջ շինուեցաւ հսկայ լողարան մը, — աւազանին երկարութիւնն է 55 մեթր, լայնութիւնը՝ 25 մեթր: Լողարանը ունի նաեւ մանաւոր աշտարակ մը, ցատկելու համար, ինչպէս նաեւ հանդերձարան եւ այլ յարմարութիւններ: Այստեղ դասեր պիտի տրուին մարզիկներուն՝ լողալ սորվեցնելու անոնց:

⁂ Ստեփանաւանի մէջ օգոստոս 1ին բացուեցաւ ապաքինարան մը, յատկապէս արիներուն համար: Ապաքինարանը ունի ամէն յարմարութիւն: Ներկայիս ունի 150 մահիճ:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷՆ

— :-: —

Աբէնքի Նոր Օրը կը բացատրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (23 օգոստ.).

— «Սխալ է, հակառակորդ մամուլին մէջ միշտ արծարծուած այն տեսակէտը թէ Դաշնակցութեան ուղղութեան թօն տուողը եղած է ո եւ է խմբակ մը, որ անհատական պատճառներով, կուսակցութիւնը Հայաստանի իշխանութեան դէմ պայքարողի դերին մէջ կը դնէ:

Դաշնակցութիւնը այն միակ կուսակցութիւնն է, որ իր ուղղութիւնը կը ստանայ ժողովուրդէն, վարի խաւերէն եւ համեստ շարքերէն: Ղեկավարութիւնը կը կատարէ միայն պաշտօնեայի դեր, ինչ որ է պարագան ուրիշ կազմակերպուած կուսակցութիւններու ղեկավարութեան համար:

Հակառակորդները եթէ տակաւին համոզուած չեն ասոր, քարէ քար պիտի զարնեն իրենց գլուխը, մոլորելով անել ճամբաներու մէջ եւ իրենց կոյրը վատնելով նպատակէն տարբեր ուղղութեամբ:

Ոչ ոք իրաւունք պէտք չէ ունենայ ըսելու թէ Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը հակազգային է եւ սըխալ: Թուրքերը եւ համայնավարները այդ իրաւունքը ունին, բայց ազգայնական հոսանքները՝ ոչ: Տակաւին, դաշնակցական շարքերը եւ անոնց հետեւող ժողովուրդին ստուար մէկ զանգուածը, համոզուած չեն որ Դաշնակցութեան ուղղութիւնը աղխտաբեր եղած է Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդին: Ընդհակառակը, ինչ բնորոշում որ ըրած է Դաշնակցութիւնը խորհրդային իշխանութեան մասին, դէպքերը հաստատած ու իրաւունք տուած են Դաշնակցութեան:

Բազմաթիւ առիթներով, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը յայտարարած է որ ինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չէ: Հաստատուած է որ համայնավարներըմիջոցներու մէջ առանց խտրութիւն դընելու կը ջանան պառակտել հայադաւութիւնը եւ կազմալուծել ազգային մեքենան: Հաստատուած է որ Հայաստանի կառավարութիւնը երկրի ժողովուրդի բարօրութեան, տնտեսական վերելքի մասին մտածելէ աւելի, կ'առաջնորդուի կուսակցական նկատումներով եւ հատուածական ոգիով: Հաստատուած է որ հայկական դատը՝ համայնավարները դարձուցած են պատմութեան սեփականութիւն եւ կը գգուշանան մինչեւ անգամ անոր խօսքն ընելու:

Տարիներու ընթացքին, փաստերով եւ պաշտօնական յայտարարութիւններով, հաստատուած են այս բոլորը: Ի՞նչպէս ուրեմն, կարելի է պահանջել Դաշնակցութենէն որ փոխէ իր ուղղութիւնը, որդեգրէ խորհրդային քաղաքականութիւն եւ թութակի պէս կրկնէ այն բոլորը՝ ինչ որ կը հրահանգուի Երեւանէն:

Անիմաստ եւ անտեղի է այն պահանջը, որ դրած են Դաշնակցութեան հակառակորդները, քաղաքական ուղղութեան փոփոխութեան կապակցութեամբ: Ամէնէն առաջ պէտք է համոզել Դաշնակցութիւնը, պէտք է ցոյց տալ թէ այդ գործունէութիւնը ազգավնաս է, Հայաստանի շահերուն դէմ է եւ ապա ներկայացնել պահանջներ:

Հայհոյելով, անարգելով, վատաբանելով կարելի չէ որ եւ է նպատակ հետապնդել: Սուտերուն եւ ամբաստանութիւններուն ժամանակը անցած է: Տրամաբանութեամբ եւ դատողութեան ուժով պէտք է ջանալ համոզել: Սրբագրել սխալ կարծիքներ, եթէ կան, ու հասկցնել թէ խորհրդային ուղղութիւնը աւելի օգտակար է հայկական շահերու, քան ուրիշ որ եւ է քաղաքականութիւն:

Դաշնակցութեան հակառակորդները ոչինչ պիտի շահին ժողովուրդի մէկ մասին կիրքերը գրգռելով Դաշնակցութեան դէմ: Ընդհակառակն, անոնք աւելի պիտի խորացնեն անջրպետը, իրարմէ աւելի պիտի հեռացնեն ժողովուրդի զանազան հոսանքները, պատճառ ըլլալով, անտեղի եւ անիմաստ վէճերու, սպառող պայքարողներու եւ թշնամական հակակրութիւններու»:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ, 2 հատոր, Ա. Ռուսահայ գրողներ, Բ. Թրքահայ գրողներ, Թիֆլիզ 1910: Գիմել Գրատուն Հրանտ — Սամուէլ՝ ծախելու կամ փոխանակելու համար:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍԷՆ –ՄԱՐԿՐԻԹ.— Միջերկրականէն տասը վայրկեան հեռաւորութեան վրայ, դրեթէ Մարսէյլի կողքին, գեղեցիկ պարտէզներով զարդարուած՝ ... գիւղաքաղաք մըն է:

1925էն ի վեր, այս տեղ ալ օտարականներու վայր մը դարձած է: Մեծ մասը Հայեր են:

Այստեղ գտնուած բուռ մը հայութիւնը, Մարսէյլի Հայերէն բոլորովին տարբեր գոյն: Առաջին բանը որ ուշադրութիւնս գրաւեց, անոնց կարմրած դէմքերն եւ ուռած իրաններն էին:

Տարիներ առաջ նոյն երիտասարդները, որ բազմամարդ քաղաքներու մէջ տեսած էի, այսօր, այստեղ, առաջին հանդիպելուս՝ չճանչցայ: Կարծես աւելի գեղեցկացեր եւ երիտասարդացեր էին:

Այս գեղեցիկ գիւղաքաղաքն ալ ունի իր մատուռը եւ դպրոցը:

Իւրաքանչիւրը ունի իր սեփական տունը, մաքուր եւ կոկիկ:

Իրիկունները, երբ, գործէն տուն կը դառնան երիտասարդները, ամէնը մէկտեղ կը հաւաքուին հայարնակ լայն հրապարակը ու կը խօսին իրենց հայերէն:

Ընդհանրապէս ազգային սիրով տարուած, առողջ եւ հայրենասէր երիտասարդներ են:

Սէն — Մարկրիթի նեղ, բայց գեղեցիկ փողոցները շափելէս վերջ՝ կանգ կ'առնեմ ծանօթի մը հետ: Հազիւ հինգ վայրկեան չանցած՝ կը պաշարուիմ տասնեակ մը պզտիկներէ: Ամէնն ալ՝ նորածին գառներու պէս անառակ, կ'երգեն, կը պարեն եւ կ'ոստոստեն: Առողջ են, խնձորի պէս կարմրուն այտերով: Հայերէն կը խօսին եւ ի՜նչ մաքուր:

Պատիւ իրենց ծնողքին:

Այստեղ չտեսայ Հայր մը որ տրտունջար փարիզեան հայրերուն պէս:

— Ինչ ընեմ, զաւակս հայերէն խօսիլ չուզեր ...

Այստեղ, իւրաքանչիւր հայր պարտականութիւն մը դրած է ինք իր վրայ, զաւկին հայերէն սորվեցնելու համար:

Ուշ ատեն, Սէն—Մարկրիթէն մեկնելով՝ յաջորդ առաւօտ շուտ Կարտան կ'առնեմ:

×

ԿԱՐՏԱՆ.— Մարսէյլէն մէկ ժամ հեռու, բարեբեր դաշտի մը մէջ, օդասուն քաղաք մըն է:

1920էն սկսեալ, ու թերեւս քիչ մը աւելի հայ բանուորը այստեղ ալ շըներհէւ իր հումքու բազուկին լաւ անունի եւ ինչքի տիրացած է:

Ատեն մը գաղութին թիւը մինչեւ 2— 3000ի կը հասնէր, բայց այժմ շատ պակսած է:

Կարտանի աջ բազուկը, Պիլէռ, որ ածխահանքի ափին կը հանգչի, հայ գիւղ մը կը հաշուեն:

Մեծ մասը ածխահանքին մէջ կ'աշխատի, ու մնացեալները նպարավաճառ, դերձակ, մսագործ, սափրիչ եւ հագուստի, գուլպայի պզտիկ առեւտրականներ են:

Հայ կեանքը, այստեղ ալ աւելի կ'ուռի ազատութեան տենչով մը:

Յանկարծ ինքզինքս հայկական սրճարանի մը առջեւ կը գտնեմ: Պահ մը լուռ, անծանօթի մը պէս կը կենամ մտածկոտ: Ներսը, խումբ մը տղաք թուղթ կը խաղան: Ցուցուած կ'անցնիմ: Անդին, ծառերու զով շուքին տակ, քանի մը երիտասարդներ լուրջ հարց մը կը քրքրեն: Հաճոյքով կը կենամ ու մտիկ կ'ընեմ:

Անոնց մէջ ազատութեան եւ հայրենիքի սիրուն վառող կայծ մը կը տեսնեմ: Հաւատացէք խօսքիս, եթէ օր մը առիթը ներկայանայ, իւրաքանչիւրը մէկ մէկ առիւծ պիտի դառնայ:

Յանկարծ ձայն մը ականջիս:

— Հայկական պաղպաղա՛կ ...

Այս ձայնէն, պզտիկներու կարաւան մըն է որ փրթի ցանցառ տուներու ստուերէն:

Բոլորն ալ Հայու ձագուկներ:

— Հինգ սուի պաղպաղակ տուր, պարո՛ն ...

— Հինգ սուի ալ ինծի, մայրիկիս պիտի տանիմ:

Սիրտս ուրախութիւնով կը լեցուի: Հպարտութիւն մը կը զգամ: Որովհետեւ հայ լեզուն է որ ականջիս կը հասնի:

Վերջին վար ակնարկ մը կը պտտցընեմ ամէնուն վրայ: Բոլորն ալ մաքուր հագուած, լաւ խնամուած, վարդի թերթերու պէս կարմիր այտերով՝ երեքէն տասը տարեկան կայտառ պզտիկներ են:

Ձեռքերս գրպանս, լուռ, կը խորասուզուիմ Պիլէռի սրտին մէջ:

Ինչե՛ր չտեսայ այստեղ:

Ածխահանքի գործաւորները, ընկերութենէն ձրի տրամադրուած՝ բաւարար տուներ ունին: Եւ այդ տուներուն ճիշդ դրան առջեւ, շատեր ալ իրենց պարտէզները:

Հայ շինականը, իր հայրենի գիւղերուն մէջ եղածին պէս տնկեր է սոխը, սխտորը, սմբուկը, լոլիկը, տաքդեղը ազատքեղը, ռէհանը, եւն.: Ու ամէն իրիկուն գործէն վերադարձին իրենց ներով պաշարուած, կը վայելէ արդիւնքն իր արդար վաստակին:

Ուրախ են, երջանիկ ու հպարտ ...

Այդ գիւղին օդը զով եւ առողջարար է: Հակառակ ածխահանքի մէջ աշխատելնուն, բոլորն ալ առողջ են եւ հուժկու:

Պիլէռի գաղութը ունի իր երկու դպրոցները, որոնց մէջ կը դաստիարակուին 30էն 50 պզտիկներ:

Շնորհիւ ուսուցչուհիներու տարած աշխատանքին, այսօր, մեր ձագուկները կը կարդան, կը գրեն, եւ կը խօսին մաքուր հայերէն:

Պատի՛ւ Կարտանցիներուն ...

×

ԼԱՍԻՕԹԱ.— Մարսէյլի հարաւային արեւմտեան կողմը, մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ, 10,000 բնակչութիւնով ծովեզերեայ գեղեցիկ քաղաք մը:

Ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ՝ Հայերը ուշագրաւ թիւ մը կը կազմեն: 5—600 հոգիի կը հասնի ներկայ մարդահամարը:

Շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան ու խաղաղ կեանքին, տեղացիները, ամէն տեղ մեծ գովեստով կը խօսին:

Աշխատելու կարող, գրեթէ ամէնն ալ կ'աշխատին, ու իրենց պզտիկ օրավարձքով՝ շնորհիւ ապրուստի աժանութեան՝ երջանիկ կեանք մը կ'ապրին:

Փարիզէն բաղդատմամբ մէկ հոգի օրական տասը ֆրանքով կրնայ ապրիլ:

Տեղը գեղեցիկ: Օդը առողջ: Փարիզի տժգոյն դէմքերուն պէս դէմք մը չես կրնար տեսնել: Նորածինէն մինչեւ 70 տարեկանին այտերէն արիւն կը կաթէ կարծես: Ահա քաղաքի եւ գաւառի կեանքին տարբերութիւնը:

Այս ամէնուն հետ, սակայն, երկու կարեւոր կէտեր խորթ երեւցան ինծի:

Երիտասարդներէն մէկուն կը հարցնեմ.

— Ի՞նչ վիճակի մէջ է կրօնական գործը:

— Շա՜տ տխուր, եղաւ պատասխանը:

— Ինչո՞ւ պայքար ունիք:

— Ամիսներ առաջ, Պալաքեան եպսկ.ը եթէ ոչ յաճախ, գէթ ամիսը մէկ անգամ ինքը կուգար, կամ քահանայ մը կը ղրկէր ժողովուրդը քաջալերելու համար: Բայց, Մարսէյլի նորակազմ կրօնական ընկերակցութիւնը իր դաւերը երկարելով մինչեւ Լասիօթա, արդիւնք եղաւ Պալաքեան եպսկոպոսի այցելութեան: Ու այսօր ալ՝ քանի մը ամիս կ'ընէ, որ գաղութը կղերականի երես չէ տեսած:

Հակառակ Կարտանէն աւելի բազմամարդ ըլլալուն, Լասիօթայի գաղութը իր ազգային դպրոցը չունի: «Ինչո՞ւս պէտք» ըսելով ուս կը թօթվէ: Այս պատճառաւ, Մարսէյլի «բուհճի»ներու կեդրոնը առիթէն օգտուելով գաղութին կարեւոր մէկ մասը շղթայած է:

30էն 45ի չափ փոքրիկներ ատոնց դպրոցին մէջ կը թրծուին:

Եւ տեսէք թէ ի՛նչ կը սորվին հոն:

Եթէ թշնամիդ մէկ երեսիդ զարնէ, միւսն ալ դարձուր:

Եթէ թշնամիդ գիւղը գրաւէ, քաղաքն ալ յանձնէ առանց աղմուկի ...

Պիտի թողո՞ւնք, որ այս նոր ծլած բողբոջները անհետանան փուշերու եւ տատասկներու մէջ:

Պատասխանը կը ձգեմ հայ մամուլին:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Իտալիա կը տեղատուի Ալպանիոյ մէջ

Երեքշաբթի օր Հռոմ հասաւ Թիրանայի (Ալպանիա) իտալական դեսպանը, խորհրդակցելու համար Պ. Մուսոլինիի հետ, վերջերս ծագած վէճերու մասին: Գլխաւոր խնդիրները կը վերաբերին փոխառութեանց եւ դպրոցներու: Իտալիան 1926ին 50 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ փոխ տուած է իր զինակցին, ճարտարագործութեան զարգացման համար: 1932ին 100 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ եւս տրամադրեց, տարեկան 10 միլիոնի մասնավճարներով: Այս վերջին փոխառութիւնը, որ քաղաքական է, տոկոս չունի եւ վճարման պայմանաժամ ալ նշանակուած չէ: Պիտի գործածուի Ալպանիոյ եկմտացոյցին պէտքերուն, քանի որ Իտալիա կարգ մը հանրօգուտ շինութիւններ եւ ազգային պաշտպանութեան յատուկ ձեռնարկներ պարտադրած է: Մինչդեռ 1926ի փոխառութիւնը ճարտարագործական է, ունի տոկոս եւ պայմանաժամ, թէեւ Ալպանիան մինչեւ հիմա թերացած է:

Գալով դպրոցական հարցին, Ալպանիոյ կրթական նախարարը անցեալ ապրիլին հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն երկրին մէջ հաստատուած բոլոր օտար դպրոցները ալպանացի տնօրէններ եւ վարիչներ պիտի ունենան: Իտալիան ոմրժեց այս պայմանը եւ փակեց դպրոցները, ետ կանչելով ուսուցիչները: Այս ընթացքը անելի մատնած է կառավարութիւնը, որ հաշտաբար միջոցներ կը խորհի: Այսպէս, անյապաղ պիտի հրատարակուի հրամանագիր մը, իտալերէնի ուսուցումը պարտաւորիչ հռչակելով Ալպանիոյ մէջ:

Սխալ է թէ Իտալիա պահանջած է արձակել ոստիկան զօրքին անգլիացի սպաները:

Իտալացիները Վալոնայէն 70 քիլոմեդր անդին կը շահագործեն քարիւղի 14 հորեր, եւ սկսած են շինել նաւթադիծ մը մինչեւ ծովափ, 50 միլիոն լիրէթ ծախսելով:

Պ. ԷՐԻՕ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նախկին վարչապետը այս միջոցին կը վայելէ խորհրդային հիւրասիրութիւնը, Թրքականէն յետոյ, որ իր ոտքը գետնէն կտրել տուաւ:

Պ. Էրիօ փառաւոր ընդունելութիւն գտաւ Օտեսայի եւ Խարքովի մէջ: Ընդհանրապէս լեզուանի, այստեղ ալ նախկին վարչապետը գովասանական ճառեր արտասանեց կատարուած աշխատանքներու մասին: Խարքովի մէջ, Պ. Էրիօ այցելեցնախկին անապաստաններախաներու համայնքին եւ ուսումնասիրեց անոնց կեանքն ու աշխատանքը: Այս առթիւ, Մոսկուայի ֆրանս. դեսպանին հետ «հիացումով եւ երախտագիտութեամբ» ստորագրեց արձանագրութեանց տետրակը: Յետոյ այցելեցին Ուկրայնական գրականութեան կաճառը, ուր ցուցադրուած է 15 տարուան գրականութիւնը: Իրիկունը ընդունելութիւն մը կատարուեցաւարտաքինգործավարութեան պատուիրակաինկողմէ: Ներկայ էին բազմաթիւ ականաւոր դէմքեր: Հիւրերը այցելեցին նաեւ Տնիէպերի ելեկտրական վիթխարի կայանը:

«ՅՈՒՇԱՐԱՐ»

Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին: Կարեւոր օրակարգ: Երջաբերականի ընթերցում:

ՁԱՆԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ
à Kremlin-Bicètre, Seine
Métro Porte d'Italie

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
13, rue Pierre Curie
Bicètreի Marchéին քով

Աճապարեցէք ապահովելու ձեր փնտռած խիստ նպաստաւոր գիներով եւ առողջապահական վերջին դրութեամբ կառուցուած յարկաբաժիններ՝ օժտուած առանձին խոհանոցներով, լոգարան, **W. C** եւ cave.

Մաքուր օդ, միշտ արեւ, բնական թարմ լոյսի ներքեւ ձեր տրամադրութեան տակ պիտի գտնէք բացառիկ ճակ հանգստութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ կազ, տաք եւ պաղ ջուր եւ ելեքտրականութիւն:

Ներկայանալ տեղւոյն վրայ առաւօտեան ժամը 8էն երեկոյեան ժամը 8:

7րդ ողիմպիական

կազմակերպուած ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԾԱՆՕԹ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ
ցեղի պիտի ունենան նաեւ գնդակի եւ ճեծելանիւի մրցումներ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ Պուա-Քոլոմպի «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց 11րդ Ընդհ. Ժողովի մասին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Զեկոյց պատգամաւորի կողմէ 11րդ Ընդհ. Ժողովի մասին:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Դպրոցին: Օրակարգ՝ Զեկոյց, համարատուութիւն եւ նոր Կոմիտէի ընտրութիւն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, Մուրատ եւ Կայծակ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Այս տարի նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)
Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ (?) — ՇՆՈՐՀ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)
Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Գին՝ 10 ֆրանք
Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

Հայկական ողիմպիական Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Նախագահութեամբ Ligue d'Athlétisme du Littoralի նախագահ J. BLANCի

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Stade Jean-Bouinի մէջ
Կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի եւ Շրջանի բոլոր մարզիկներն եւ սկաուտները, ինչպէս նաեւ «Նորք», «Արծիւ» եւ «Արաքս» Մարզական Միութիւնները:

վազք, ցատկել, գունտ եւ սկաւառակ նետել, սկաուտական մարզանքներ, խաղեր, բուրգեր:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել 44 թիւ ճանրակառքը Place de la Bourseէն եւ իջնել Թէրսինիւս: 23 թիւ ճանրակառք Préfectureէն եւ իջնել Chemin de Montredon, ուր սկաուտներ ցոյց պիտի տան մրցավայրը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԾՈՎԱԿԱԼ ԴՈՒԲԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Որոշուեցաւ մահափորձը երկրորդ անգամ գործադրել մարտի վերջերը: Վլատիմիր Վոյնարովսկի եւս մասնակցեցաւ 25, 25, 26 մարտին: Ռմբաձիգները դարձեալ ի զուր սպասեցին Դուբասովի Պետերբուրգէն վերադարձին: Բորիս Վոյնարովսկի չատոնց ծախած էր իր ձին ու կառքը: Ու կ'ապրէր Մոսկուայի մէջ իբրեւ վիշապաղօրքի սպայ: Անցագիր չունենալով, չէր գիտեր ո՞ւր պառկէր գիշերը: Խոհեմութեան համար, կը զգուշանար գիշերել մասնաւոր յարկաբաժիններու մէջ, եւ ընդհանրապէս կը լուսցնէր կէս մը փողոցներու մէջ, կէս մը ճաշարաններու եւ զբօսարաններու մէջ:

Ես տակաւին հիմա չեմ կրնար առանց հիացումի յիշել զոհողութեան այդ ոգին, այդ կամքը, զոր ցոյց տուին մահափորձի պատրաստութիւններուն տանն Շիլկէրով եւ մանաւանդ Բորիս Վոյնարովսկի: Այս վերջինին վրայ էր, որ կ'իյնար դժուար բեռը և պատասխանատուութեան մեծ բաժինը: Դիրք կը բռնէր ամէնէն վտանգաւոր տեղերը, հոն ուրկից, առանց հաւանականութեամբ, կրնար անցնիլ Դուբասով: Անտեղիտալի կերպով որոշած էր ինք իր ձեռքով ըսպաննել ընդհ. կառավարիչը, գիտնալով անշուշտ որ Դուբասովի մահը անխուսափելի կերպով կը նշանակէր նաեւ իր մահը: Ամէն առաւօտ, մարտ 24ի, 25ի, 26ի այդ երեք օրերուն, ինծի կուգար մինս — բարով ըսելու: Յետոյ, առնելով իր ծանր ռումբը, որ կը կշռէր 6 լիպրա, թուղթի մէջ փաթթած, յամրաքայլ կը մեկնէր իրեն ցոյց տրուած տեղը: Երկու ժամ յետոյ կը վերադառնար այնպէս հանդարտ ինչպէս մեկնած էր: Տեսած էր Տուայցէրի պալատին: Ծանօթ էի Սիլրէրբէրգի անտեղիտալի վճռականութեան: Նկատած էի Նազարովի պաղարիւնն ու քաջութիւնը: Բայց, այս բոլորէն վերջ իսկ, Վոյնարովսկիի արտակարգ պարզութիւնն ու զգայավարութեան կատարեալ բացակայութիւնը հիացում կը պատճառէին ինծի:

Օր մը հարցուցի իրեն.

— Ձյոգնեցա՞ք:

Զարմացած երեսս նայեցաւ:

— Ոչ, ըսաւ, յոգնած չեմ երբեք:

— Բայց գրեթէ չէք քնանար:

— Ոչ, կը քնանամ:

— Բայց ո՞ւր:

— Երէկ գիշեր էրմիտաժ ճաշարանին մէջ անցուցի:

Պահ մը լռեց:

— Բայց, աւելցուց մտածկոտ դէմքով մը, ոտքս կը սահի, ամէն վայրկեան իյնալու վտանգ մը կ'անցընեմ, ձգախէժէ կրկնակօշիկ ալ չունիմ:

— Չէք իյնար:

Ժպտեցաւ:

— Այո, կը կարծեմ, բայց կը վախնամ որ կ'իյնամ: Եթէ իյնայի...

Շատ հանդարտ կը խօսէր: Կ'երեւակայէի զինք երբ ամբողջ երկու ժամ վեր — վար կը շրջագայէր լպրծուն մայթին վրայ, սպասելով Դուբասովի: Նորէն հարցուցի.

— Կ'ուզէ՞ք, կրնանք ձեր տեղը մէկը նշանակել:

Դարձեալ ժպտեցաւ:

— Ոչ, պէտք չկայ: Միայն ձեռքս յոգնեցաւ ռումբը պտըտցնելով:

Դարձեալ լռութիւն:

— Մտիկ ըրէք, ըսի, եթէ Դուբասովի ընկերացած ըլլայ իր կինը...

— Այն ատեն չեմ նետեր ռումբը:

— Այդ պարագային պիտի ստիպուիք նորէն սպասելու, եւ թերեւս մէկէ աւելի անգամ:

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, չեմ նետեր ռումբս եւ կը սպասեմ:

Դիտողութիւն չըրի: Համաձայն էի իրեն:

Օրուան մնացեալ մասը սովորաբար միասին կ'անցընէինք: Շատ քիչ կը խօսէր իր անցեալին մասին: Եւ երբ այդ մասին խօսէր, միայն իր ծնողքին ու ընտանիքին մասին կը խօսէր: Ինծի չատ հազուադէպ եղած է տեսնել սէր մը, որդիական զգացում մը, որ այդքան նման ըլլար իր հանդարտ եւ կշռուած խօսքերուն մէջ տեսնուած սիրոյն հանդէպ իր հօրն ու մօրը, երբ խօսէր անոնց մասին: Նոյն սէրը կ'արտայայտէր, երբ խօսէր իր եղբօրը Վլադիմիրի մասին:

Ով չէ մասնակցած ահաբեկչական գործի մը, դժուար կը հասկնայ մեր անձկութիւնը, մտքի պրկումը, որ երեւան կուգային ամէն ձախողութենէ յետոյ: Բորիս Վոյնարովսկիի անսասան հանդարտութիւնն ու վճռականութիւնը հիանալի էին: Ռաքէլ Լուրէ չատը կէտերու մէջ կը յիշեցնէր Դորա Բրիլիանդը: Լուրէ կը բնակէր Բոյարսկի Դվոր պանդոկը եւ Դորային նման կ'աշխատէր իր սենեակին մէջ: Լուրէ երկար ատենէ ի վեր կը սպասէր առիթի մը, մասնակցելու համար ահաբեկչութեան: Գաղտնի բնակարաններու մէջ սպասելով այնքան յոգներ էր, որ հիմա գրեթէ երջանիկ կը զգար ինքզինք: Գրեթէ ըսի, որովհետեւ իր մօտ ալ կը նշմարուէր կնոջական նկարագրի նոյն գիծը, որով ծանօթ է Դորա Բրիլիանդ: Հաւատք ունէր ահաբեկչական շարժման, պատիւ կը համարէր իրեն եւ պարտականութիւն մասնակցիլ ահաբեկչական գործին, սակայն արիւնը կը խռովէր զինք այնքան որքան Դորան: Շատ քիչ կը խօսէր իր ներքին կեանքին մասին: Սակայն, եթէ չէր արտայայտուէր, կարելի էր իր հոգիին ողբերգական խորունկ հակասութիւնը նշմարել դուրսէն:

29 մարտին ինք եւս ուղղակի մասնակցեցաւ մահափորձին: Ընկերային Բորիս Վոյնարովսկիի սպասելով Նիկոլայի կայարանին մէջ Դուբասովի, որ, այդ օրը, Մոսկուայէն պիտի մեկնէր Պետերբուրգ: Եւ սակայն Դուբասով եւս: ... բռնով աղատեցաւ այդ օրը եւս:

Մարտի վերջին օրերը, գացի Ագէ... տեսնելու Հելսինգֆորսի մէջ: Կ'ուզէի անոր բացատրել Մոսկուայի մէջ կացութիւնը:

(Շարունակելի)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Սէն Թ'Էթիէնի «Դուրեան» Գրադարանի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ընկ. Գրիգոր Փօյաճեանի որ մէկու կէս տարուան «Հայրենիք» ամսագրի հաւաքածոն եւ մէկ օրինակ «Ծովք - կէօլճիւկ» նուիրած է Գրադարանին:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)